Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭାଗବତ ମହାପୁରାଣମ୍

ଦଶମଃ ସ୍କନ୍ଧଃ

(ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧ ଗୋପଲୀଲା)

ଅନୁବାଦକଃ—
ସାଧକ ବଲରାମ ବାନପ୍ରସ୍ଥୀ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

Lib.
Ton
1418

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

—ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳୋ ଜୟତି—

ମହର୍ଷି ବ୍ୟାସଦେବ ପ୍ରଣୀତ

"ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭାଗବତ ମହାପୁରାଣମ୍"

(ମୂଳ ଶ୍ଳୋକ ସହ ସରଳ ଉତ୍କଳଗଦ୍ୟାନୁବାଦ)

ଦଶମଃ ସ୍କନ୍ଧଃ

(ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧ ଗୋପଲୀଳା)

ଅନୁବାଦକ ଏବଂ ପ୍ରକାଶକ :—

ସାଧକ ବଳରାମ ବାନପ୍ରସ୍ଥୀ

ସନାତନ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରକାଶନୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ

ଗ୍ରାମ/ପୋ. ଅ. ଶଙ୍ଖାରପୁର, ଜି. କଟକ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

"Published with the financial assistance from the Ministry of Education and Culture Government of India."

"ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭାଗବତ ମହାପୁରାଣମ୍"

'ଦଶମସ୍କନ୍ଧ-ଗୋପଲୀଳା'

ଅନୁବାଦକ— ସାଧକ ବଳରାମ ବାନପ୍ରସ୍ଥୀ

ପ୍ରକାଶକ— ସାଧକ ବଳରାମ ବାନପ୍ରସ୍ଥୀ

ସନାତନ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରକାଶନୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ

ବିଂଝାରପୁର, କଟକ

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ—ଅଭିଷେକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ୧୯୮୪

ମୁଦ୍ରାକର—ଭଗିରଥୀ ସାମଲ
ଲିପିକା ପ୍ରିଣ୍ଟର୍ସ
ବାମ୍ଫି ସାହି, କଟକ—୭୫୩୦୦୯

ମୂଲ୍ୟ—ଟ୬୦-୦୦ (ଷାଠିଏ ଟଙ୍କା ମାତ୍ର)

"Srimat Bhagavat Mohapuranam
'Dasama Skandha-Gopalila

Translated & Published by—
Sadhak Balaram Banaprasthy
Sanatan Dharmagrantha Prakashani Pratisthan
At/P. O.— Binjharpur, Cuttack.

First Edition—
Abhishek Purnima, 1984

Printed by—
Bhagirathi Samal
Lipika Printers
Bamphi Sahi, Cuttack—753009

Price —Rs. 60—00 (Sixty only)

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

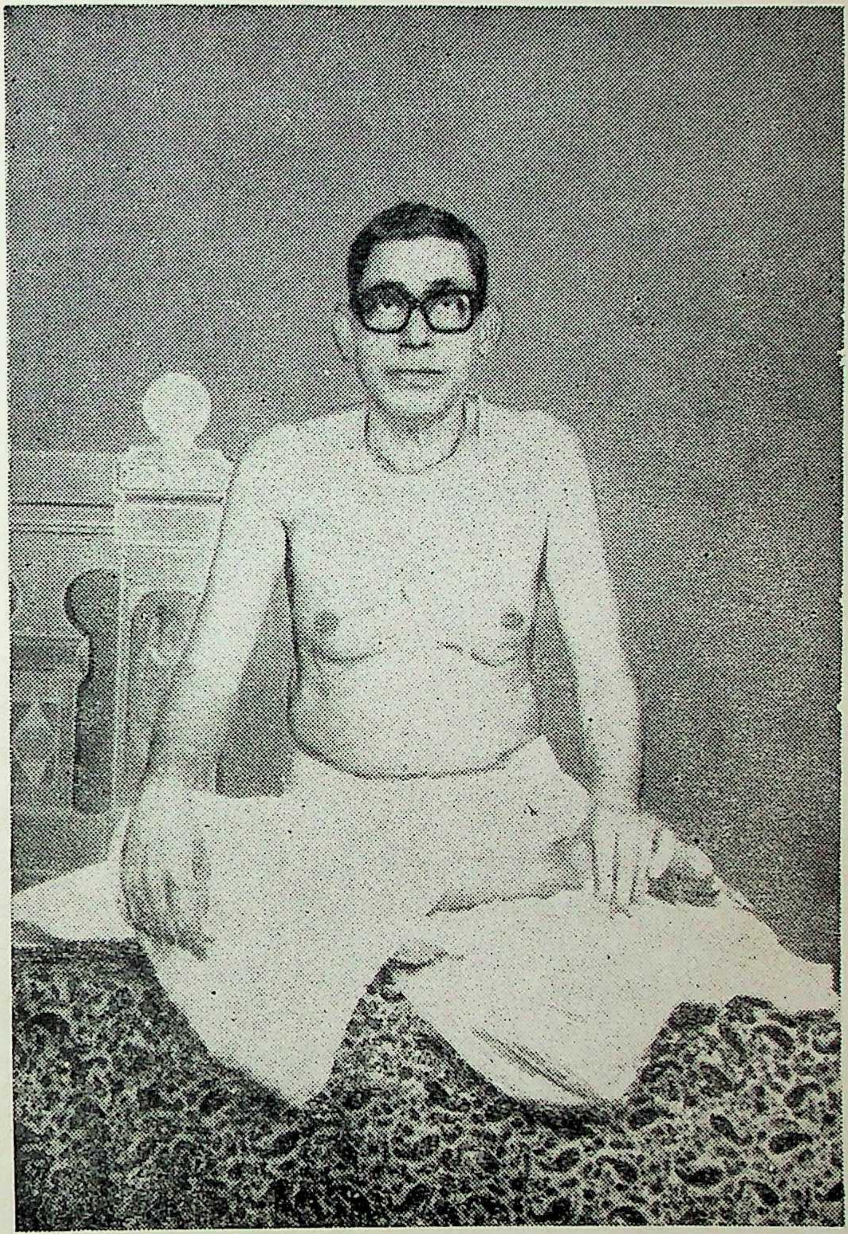

ସାଧକ ବଳରାମ ବାନପ୍ରସ୍ଥୀ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଓଁ ତତ୍‌ସତ୍

ଓଁ ନମୋ ଭଗବତେ ବାସୁଦେବାୟ

ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭାଗବତ ମହାପୁରାଣମ୍

ଦଶମଃ ସ୍କନ୍ଧଃ

(ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧଃ) ଗୋପଲୀଳା

ଅଥ ପ୍ରଥମୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଭଗବାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପୃଥ୍ୱୀକୁ ଆଶ୍ୱାସନା, ବସୁଦେବ-ଦେବକୀଙ୍କ ବିବାହ ଏବଂ
କଂସ ଦ୍ୱାରା ଦେବକୀଙ୍କ ଛଅ ପୁତ୍ର ହତ୍ୟା

॥ ରାଜୋବାଚ ॥

କଥିତୋ ବଂଶବିସ୍ତାରୋ
ଭବତା ସୋମସୂର୍ଯ୍ୟୟୋଃ
ରାଜ୍ଞାଂ ଚୋଭୟବଂଶ୍ୟାନାଂ
ଚରିତଂ ପରମାଦ୍ଭୁତମ୍ । ୧ ।

ଯଦୋଶ୍ଚ ଧର୍ମଶୀଳସ୍ୟ
ନିତରାଂ ମୁନିସତ୍ତମ
ତତ୍ରାଂଶେନାବତୀର୍ଣ୍ଣସ୍ୟ
ବିଷ୍ଣୋର୍ବୀର୍ଯ୍ୟାଣି ଶଂସ ନଃ । ୨ ।

ଅବତୀର୍ଯ୍ୟ ଯଦୋର୍ବଂଶେ
ଭଗବାନ୍ ଭୂତଭାବନଃ
କୃତବାନ୍ ଯାନି ବିଶ୍ୱାତ୍ମା
ତାନି ନୋ ବଦ ବିସ୍ତରାତ୍ । ୩ ।

ରାଜା ପରୀକ୍ଷିତ ପଚାରିଲେ—ଭଗବାନ ! ଆପଣ ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶ ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶର ବିସ୍ତାର ତଥା ଉଭୟ ବଂଶୀ ରାଜାମାନଙ୍କର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଦ୍ଭୁତ ଚରିତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣନ କଲେ । ଭଗବାନଙ୍କ ପରମପ୍ରେମୀ ମୁନିବର ! ସ୍ୱଭବତଃ ଧର୍ମପ୍ରେମୀ ଯଦୁବଂଶର ମଧ୍ୟ ଆପଣ ବିଶଦ ବର୍ଣ୍ଣନ କଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ କୃପାକରି ସେହି ବଂଶରେ ନିଜ ଅଂଶ ଶ୍ରୀବଳରାମଙ୍କ ସହିତ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପରମ ପବିତ୍ର ଚରିତ୍ର ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଶୁଣାନ୍ତୁ । ୧-୨ ।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଜଗତର ଜୀବନଦାତା ଏବଂ ସର୍ବାତ୍ମା ଅଟନ୍ତି ! ସେ ଯଦୁ-ବଂଶରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଲୀଳା କଲେ ତାହା ସବୁ ବିସ୍ତାର ପୂର୍ବକ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଶୁଣାନ୍ତୁ । ୩ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ନୈବୃତ୍ତତର୍ଷୈରୁପଗୀୟମାନାଦ୍
ଭବୌଷଧାଚ୍ଛ୍ରୋତ୍ରମନୋଽଭିରାମାତ୍
କ ଉତ୍ତମଶ୍ଳୋକଗୁଣାନୁବାଦାତ୍
ପୁମାନ୍ ବିରଜ୍ୟେତ ବିନା ପଶୁଘ୍ନାତ୍ । ୪ ।

ଯେଉଁମାନଙ୍କର ବିଷୟ ତୃଷ୍ଣା ସଦାକାଳ ପାଇଁ ଶାନ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଅଛି, ସେପରି ଜୀବନ୍ମୁକ୍ତ ମହାପୁରୁଷମାନେ ଯାହାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣପ୍ରେମରେ ଅତୃପ୍ତ ରହି ଗାନ କରନ୍ତି, ମୁକ୍ତକାମୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଯାହା ଭବରୋଗର ରମବାଣ ଔଷଧ ଅଟେ, ତଥା ବିଷୟୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ମନ-କର୍ଣ୍ଣର ପରମ ଆହ୍ଲାଦଦାନୀ, ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସେପରି ସୁନ୍ଦର, ସୁଖଦ, ରସାଳ ଗୁଣାନୁବାଦ ଦ୍ୱାରା ପଶୁଘାତୀ ଅଥବା ଆତ୍ମଘାତୀ ମନୁଷ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ଏପରି କିଏ ଅଛି ଯେ ସେ ବିମୁଖ ହେବ, ଏଥିରେ ପ୍ରୀତି ନ କରିବ ? ୪ ।

ପିତାମହା ମେ ସମରେଽମରଞ୍ଜୟୈ-
ର୍ଦେବବ୍ରତାଦ୍ୟାତିରଥୈସ୍ତିମିଙ୍ଗିଳୈଃ
ଦୁରତ୍ୟୟଂ କୌରବସୈନ୍ୟସାଗରଂ
କୃତ୍ୱାତରନ୍ ବତ୍ସପଦଂ ସ୍ମ ଯତ୍ପ୍ଲବାଃ । ୫ ।

(ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତ ମୋର କୁଳଦେବ ଅଟନ୍ତି ।) ଯେତେବେଳେ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରରେ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିଥିଲା ଏବଂ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ପରାଭବ ଦେବାକୁ ସମର୍ଥ ଭୀଷ୍ମ ପିତାମହ ଆଦି ଅତିରଥି-ମାନଙ୍କ ସହିତ ମୋର ପିତାମହ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ ହେଉଥିଲା ସେତେବେଳେ କୌରବସେନା ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅପାର ସମୁଦ୍ର ସଦୃଶ ଦୁର୍ଲଂଘ୍ୟ ଥିଲା—ଯେଉଁଥିରେ ଭୀଷ୍ମ ଆଦି ବୀର ବଡ ବଡ ମତ୍ସ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ଗିଳିଦେଉଥିବା ତିମିଙ୍ଗିଳ ମତ୍ସ୍ୟ ସଦୃଶ ଭୟ ଉତ୍ପନ୍ନ କରୁଥିଲେ । ପରନ୍ତୁ ମୋର ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ ପିତାମହମାନେ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚରଣକମଳ ନୌକାର ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ସେହି ସମୁଦ୍ରକୁ ଅନାୟାସରେ ହିଁ ପାର ହୋଇଗଲେ, ଠିକ୍ ସେହିପରି, ଯେପରି କେହି ମାର୍ଗରେ ଚାଲୁଥିବା ସମୟେ ସ୍ୱଭାବତଃ ବାଛୁରୀ ଖୁରର ଗାତକୁ ପାର ହୋଇଯାଏ । ୫ ।

ଦ୍ରୌଣ୍ୟସ୍ତ୍ରବିପ୍ଲୁଷ୍ଟମିଦଂ ମଦଙ୍ଗଂ
ସନ୍ତାନବୀଜଂ କୁରୁପାଣ୍ଡବାନାମ୍
ଜୁଗୋପ କୁକ୍ଷିଂ ଗତ ଆତ୍ତଚକ୍ରୋ
ମାତୁଶ୍ଚ ମେ ଯଃ ଶରଣଂ ଗତାୟାଃ । ୬ ।

ମହାରାଜ ! ମୋର ଏହି ଶରୀର—ଯାହା ଆପଣଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ବିଦ୍ୟମାନ୍ ତଥା ଯାହା କୌରବ ଏବଂ ପାଣ୍ଡବ ବଂଶର ଏକମାତ୍ର ଆଶ୍ରୟ, ଅଶ୍ୱତ୍‌ଥାମାଙ୍କ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ରରେ ଜଳିଯାଇଥିଲା, ସେତେବେଳେ ମୋର ମାତା ଭଗବାନଙ୍କ ଶରଣ ପଶିବାରୁ ସେ ଚକ୍ର ହସ୍ତରେ ତାହାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ପଶି ମୋତେ ରକ୍ଷାକଲେ । ୬ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବୀର୍ଯ୍ୟାଣି ତସ୍ୟାଖିଳଦେହଭାଜା-
ମନ୍ତର୍ବହିଃ ପୂରୁଷକାଳରୂପୈଃ
ପ୍ରଯଚ୍ଛତୋ ମୃତ୍ୟୁମୁତାମୃତଂ ଚ
ମାୟାମନୁଷ୍ୟସ୍ୟ ବଦସ୍ୱ ବିଦ୍ୱନ୍ । ୭ ।

(କେବଳ ମୋତେ କାହିଁକି) ସେ ସମସ୍ତ ଶରୀରଧାରୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଆତ୍ମାରୂପେ ରହି ଅମୃତତ୍ତ୍ୱର ଦାନ କରୁ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ବାହାରେ କାଳରୂପେ ରହି ମୃତ୍ୟୁ ଘଟାଉ ଅଛନ୍ତି । ସେ ମନୁଷ୍ୟ ରୂପରେ ପ୍ରତୀତ ହେବା ତାଙ୍କର ଏକ ଲୀଳା ଅଟେ । ଆପଣ ତାହାଙ୍କ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୀଳାମାନ ବର୍ଣ୍ଣନ କରନ୍ତୁ ।୭।

ରୋହିଣ୍ୟାସ୍ତନୟଃ ପ୍ରୋକ୍ତୋ
ରାମଃ ସଙ୍କର୍ଷଣ ସ୍ତ୍ୱୟା
ଦେବକ୍ୟା ଗର୍ଭସମ୍ବନ୍ଧଃ
କୁତୋ ଦେହାନ୍ତରଂ ବିନା । ୮ ।

ଭଗବାନ୍ ! ଆପଣ ବର୍ତ୍ତମାନ କହିଥିଲେ ଯେ, ବଳରାମ ରୋହିଣୀଙ୍କ ପୁତ୍ର । ତାହାପରେ ଦେବକୀ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କୁ ଗଣନା କଲେ । ଅନ୍ୟ ଶରୀର ଧାରଣ କରିବା ବିନା ଦୁଇ ମାତାର ପୁତ୍ର ହେବା କିପରି ସମ୍ଭବ ? ୮ ।

କସ୍ମାନ୍ମୁକୁନ୍ଦୋ ଭଗବାନ୍
ପିତୁର୍ଗେହାଦ୍ ବ୍ରଜଂ ଗତଃ
କ୍ୱ ବାସଂ ଜ୍ଞାତିଭିଃ ସାର୍ଦ୍ଧଂ କୃତବାନ୍
ସାତ୍ୱତାଂ ପତିଃ । ୯ ।

ଅସୁରମାନଙ୍କ ମୁକ୍ତିଦାନୀ ଏବଂ ଭକ୍ତମାନଙ୍କୁ ପ୍ରେମ ବିତରଣକାରୀ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିଜ ବାତ୍ସଲ୍ୟ-ସ୍ନେହପୂର୍ଣ୍ଣ ପିତାଙ୍କଘର ତ୍ୟାଗକରି ବ୍ରଜକୁ କାହିଁକି ଚାଲିଗଲେ ? ଯଦୁବଂଶୀ ଶିରୋମଣି ଭକ୍ତବତ୍ସଳ ପ୍ରଭୁ ନନ୍ଦ ଆଦି ଗୋପବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସହିତ କେଉଁ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ନିବାସ କଲେ ? ୯ ।

ବ୍ରଜେ ବସନ୍ କିମକରୋତ୍
ମଧୁପୁର୍ଯ୍ୟାଂ ଚ କେଶବଃ
ଭ୍ରାତରଂ ଚାବଧୀତ୍ କଂସଂ
ମାତୁରଦ୍ଧାଽତଦର୍ହଣମ୍ । ୧୦ ।

ବ୍ରହ୍ମା ଏବଂ ଶଙ୍କରଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଶାସକ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବ୍ରଜରେ ତଥା ମଧୁପୁରରେ ରହି କି କି ଲୀଳା କଲେ ? ଆଉ ମଧ୍ୟ ମହାରାଜ ! ସେ ପୁଣି ନିଜ ମାତାଙ୍କ ଭାଇ ମାମୁଁ କଂସଙ୍କୁ ସ୍ୱହସ୍ତରେ କାହିଁକି ବଧ କଲେ ? କଂସ ତାହାଙ୍କ ମାମୁଁ ହୋଇ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବଧଯୋଗ୍ୟ ତ ସେ ନଁ ଥିଲେ । ୧୦ ।

ଦେହଂ ମାନୁଷମାଶ୍ରିତ୍ୟ
କତି ବର୍ଷାଣି ବୃଷ୍ଣିଭିଃ
ଯଦୁପୁର୍ଯ୍ୟାଂ ସହାବାତ୍ସୀତ୍ ପତ୍ନ୍ୟଃ
କତ୍ୟଭବନ୍ ପ୍ରଭୋଃ । ୧୧ ।

ମନୁଷ୍ୟାକାର ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦମୟ ବିଗ୍ରହ ପ୍ରକଟ କରି ଦ୍ୱାରକାପୁରୀରେ ଯଦୁବଂଶୀମାନଙ୍କ ସହିତ ସେ କେତେ ବର୍ଷ ନିବାସ କଲେ ? ଏବଂ ସେହି ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ୍ ପ୍ରଭୁଙ୍କର କେତେ ପତ୍ନୀ ଥିଲେ ? ୧୧

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଏତଦନ୍ୟଚ୍ଚ ସର୍ବଂ ମେ ମୁନେ
କୃଷ୍ଣବିଚେଷ୍ଟିତମ୍ ।
ବକ୍ତୁମର୍ହସି ସର୍ବଜ୍ଞ ଶ୍ରଦ୍ଦଧାନାୟ ବିସ୍ତୃତମ୍ ।୧୨ ।

ମୁନେ ! ମୁଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଲୀଳା ଯାହା କିଛି ପ୍ରଶ୍ନ କରିଅଛି ଏବଂ ଯାହା ସବୁ ପ୍ରଶ୍ନ ନ କରିଛି ତାହା ସବୁ ଆପଣ ମୋତେ ବିସ୍ତାର ପୂର୍ବକ ଶୁଣାନ୍ତୁ; କାରଣ ଆପଣ ନିଶ୍ଚୟ ସବୁକିଛି ଜାଣନ୍ତି ଏବଂ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସହିତ ତାହା ଶୁଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛି । ୧୨ ।

ନୈଷାତିଦୁଃସହା କ୍ଷୁନ୍ମାଂ
ତ୍ୟକ୍ତୋଦମପି ବାଧତେ
ପିବନ୍ତଂ ତ୍ୱନ୍‌ମୁଖାମ୍ଭୋଜଚ୍ୟୁତଂ
ହରିକଥାମୃତମ୍ । ୧୩ ।

ଭଗବାନ୍ ! ଅନ୍ନ କଥା କାହିଁକି, ମୁଁ ଜଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଦେଇଅଛି । ତଥାପି ମଧ୍ୟ ସେହି ଅସହ୍ୟ କ୍ଷୁଧା-ପିପାସା (ଯେଉଁ କାରଣରୁ ମୁଁ ମୁନିଙ୍କ ଗଳାରେ ମୃତସର୍ପ ପକାଇ-ବାର ଅପରାଧ ବା ଅନ୍ୟାୟ କରିଥିଲି) ମୋତେ ଟିକିଏ ହେଲେ ସନ୍ତାପ ଦେଇ ପାରୁନାହିଁ; କାରଣ ମୁଁ ତ ଆପଣଙ୍କ ମୁଖକମଳରୁ ଝରୁଥିବା ଭଗବାନଙ୍କ ସୁଧାମୟୀ ଲିଳାକଥା ପାନ କରୁଅଛି । ୧୩ ।

॥ ସୂତ ଉବାଚ ॥

ଏବଂ ନିଶମ୍ୟ ଭୃଗୁନନ୍ଦନସାଧୁବାଦଂ
ବୈୟାସକିଃ ସ ଭଗବାନଥ ବିଷ୍ଣୁରାତମ୍
ପ୍ରତ୍ୟର୍ଚ୍ୟ କୃଷ୍ଣଚରିତଂ କଳିକଲ୍ମଷଘ୍ନଂ
ବ୍ୟାହର୍ତୁମାରଭତ ଭାଗବତପ୍ରଧାନଃ । ୧୪ ।

ସୂତ କହିଲେ—ଶୌନକ ! ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରେମୀସମାଜର ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ ଏବଂ ସର୍ବଜ୍ଞ ଶୁକଦେବ ମହାରାଜ ପରୀକ୍ଷିତଙ୍କ ଏପରି ସମୀଚୀନ ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣି (ଯାହା ସନ୍ଥସମାଜରେ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଥାଏ) ତାହାର ଅଭିନନ୍ଦନ କରି ଭଗବାନଙ୍କ ସେହି ଲୀଳାର ବର୍ଣ୍ଣନ ପ୍ରାରମ୍ଭ କଲେ, ଯାହା ସମସ୍ତ କଳିମଳକୁ ସଦାଦିନ ପାଇଁ ଧୋଇ ପକାଏ । ୧୪ ।

॥ ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ ॥

ସମ୍ୟଗ୍‌ବ୍ୟବସିତା ବୁଦ୍ଧିସ୍ତବ ରାଜର୍ଷିସତ୍ତମ
ବାସୁଦେବକଥାୟାଂ ତେ
ଯଜ୍ଜାତା ନୈଷ୍ଠିକୀ ରତିଃ । ୧୫ ।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ଭଗବତ୍‌ଲୀଳା ରସର ରସିକ ହେ ରାଜର୍ଷେ ! ତୁମ୍ଭେ ଯାହା ସବୁ ନିଶ୍ଚୟ କରିଅଛ ତାହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ଆଦରଣୀୟ ମଧ୍ୟ; କାରଣ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଜଗତର ହୃଦୟାରାଧ୍ୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଲୀଳା କଥା ଶ୍ରବଣରେ ତୁମ୍ଭର ସହଜ ଏବଂ ସୁଦୃଢ଼ ପ୍ରୀତି ହୋଇ ଯାଇଅଛି । ୧୫ ।

ବାସୁଦେବକଥାପ୍ରଶ୍ନଃ
ପୁରୁଷାଂସ୍ତ୍ରୀନ୍ ପୁନାତି ହି
ବକ୍ତାରଂ ପୃଚ୍ଛକଂ ଶ୍ରୋତୄଂସ୍ତତ୍
ପାଦସଲିଳଂ ଯଥା । ୧୬ ।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଲୀଳାପ୍ରସଙ୍ଗ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା ଦ୍ୱାରା ହିଁ ବକ୍ତା ପ୍ରଶ୍ନକର୍ତ୍ତା ଏବଂ ଶ୍ରୋତା ତିନିହେଁ ପବିତ୍ର ହୋଇଯାଆନ୍ତି ଠିକ୍ ସେହିପରି, ଯେପରି ଗଙ୍ଗାଦେବୀଙ୍କ ଜଳ ବା ଭଗବାନ୍ ଶାଳଗ୍ରାମଙ୍କ ଚରଣାମୃତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପବିତ୍ର କରି ଦିଏ । ୧୬ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଭୂମିର୍ଦ୍ଦୃପ୍ତନୃପବ୍ୟାଜଦୈତ୍ୟାନୀକଶତାୟୁତୈଃ
ଆକ୍ରାନ୍ତା ଭୂରିଭରେଣ ବ୍ରହ୍ମାଣଂ
ଶରଣଂ ଯଯୌ । ୧୭ ।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ସେତେବେଳେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଦୈତ୍ୟ-ଦଳ ଅଭିମାନୀ ରାଜାରୂପ ଧାରଣ କରି ନିଜ ପାଦଭରରେ ପୃଥିବୀକୁ ଆକ୍ରାନ୍ତ କରି ରଖିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ତ୍ରାଣ ପାଇବା ନିମନ୍ତେ ପୃଥ୍ୱୀ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଶରଣ ପଶିଲା । ୧୭ ।

ଗୌର୍ଭୂତ୍ୱାଶ୍ରୁମୁଖୀ ଖିନ୍ନା
କ୍ରନ୍ଦନ୍ତୀ କରୁଣଂ ବିଭୋଃ
ଉପସ୍ଥିତାନ୍ତିକେ ତସ୍ମୈ
ବ୍ୟସନଂ ସ୍ୱମବୋଚତ । ୧୮ ।

ସେତେବେଳେ ପୃଥ୍ୱୀ ଗୋ-ରୂପ ଧାରଣ କରିଥିଲା ଏବଂ ତାହାର ମନ ତ ଖିନ୍ନ ଥିଲା, ବିଶେଷରେ ନେତ୍ରରୁ ଅଶ୍ରୁ ବହି ତାହାର ମୁଖ ଭିଜିଯାଇଥିଲା । ଶରୀର ମଧ୍ୟ ବହୁତ କୃଶ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ସେ ବଡ କରୁଣସ୍ୱରରେ ହମ୍ବାରଡ଼ି ଛାଡ଼ି ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ନିକଟରେ ନିଜର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୁଃଖ କାହାଣୀ ଶୁଣାଇଲା । ୧୮ ।

ବ୍ରହ୍ମା ତଦୁପଧାର୍ଯ୍ୟାଥ ସହ ଦେବୈସ୍ତୟା ସହ
ଜଗାମ ସତ୍ରିନୟନସ୍ତୀରଂ
କ୍ଷୀରପୟୋନିଧେଃ । ୧୯ ।

ଜଗତ୍‌ସ୍ରଷ୍ଟା ବ୍ରହ୍ମା ବଡ଼ ସହାନୁଭୂତି ସହିତ ତାହାର ଦୁଃଖକଥା ଶୁଣିଲାପରେ ସେ ଭଗବାନ୍ ଶଙ୍କର, ସ୍ୱର୍ଗର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରମୁଖ ଦେବତା ତଥା ଗୋ-ରୂପୀ ପୃଥ୍ୱୀକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ କ୍ଷୀର ସାଗର ତୀରରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ୧୯ ।

ତତ୍ର ଗତ୍ୱା ଜଗନ୍ନାଥଂ
ଦେବଦେବଂ ବୃଷାକପିମ୍
ପୁରୁଷଂ ପୁରୁଷସୂକ୍ତେନ
ଉପତସ୍ଥେ ସମାହିତଃ । ୨୦ ।

ଭଗବାନ୍ ଦେବତାମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଆରାଧ୍ୟ-ଦେବ ଅଟନ୍ତି । ସେ ନିଜ ଭକ୍ତମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ଅଭିଳାଷ ପୂର୍ଣ୍ଣକରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେମାନଙ୍କ ସମସ୍ତ କ୍ଳେଶ ମଧ୍ୟ ନଷ୍ଟ କରନ୍ତି । ସେହି ଏକା ଜଗତର ଏକମାତ୍ର ସ୍ୱାମୀ । କ୍ଷୀର ସାଗରତୀରରେ ପହଞ୍ଚି ବ୍ରହ୍ମା ଆଦି ଦେବତାମାନେ ପୁରୁଷସୂକ୍ତ (ଯଜୁର୍ବେଦ ୩୧ ଅ) ଦ୍ୱାରା ସେହି ପରମ ପୁରୁଷ ସର୍ବାନ୍ତର୍ଯାମୀ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ସ୍ତୁତି କଲେ ଏବଂ ସ୍ତୁତି କରୁ କରୁ ବ୍ରହ୍ମା ସମାଧିସ୍ଥ ହୋଇଗଲେ । ୨୦ ।

ଗିରଂ ସମାଧୌ ଗଗନେ ସମୀରିତାଂ
ନିଶମ୍ୟ ବେଧାସ୍ତ୍ରିଦଶାନୁବାଚ ହ
ଗାଂ ପୌରୁଷୀଂ ମେ ଶୃଣୁତାମରାଃ
ପୁନର୍ବିଧୀୟତାମାଶୁ ତଥୈବ ମା ଚିରମ୍ । ୨୧ ।

ସେହି ସମାଧି ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ଆକାଶବାଣୀ ଶୁଣିଲେ ଏବଂ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ତାହା ଶୁଣାଇ ଦେଇ କହିଲେ—ତୁମ୍ଭେମାନେ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ତାହା ଶୀଘ୍ର ପାଳନ କର । ୨୧ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ପୁରୈବ ପୁଂସାବଧୃତୋ ଧରାଜ୍ୱରୋ
ଭବଦ୍ଭିରଂଶୈର୍ଯଦୁଷୂପଜନ୍ୟତାମ୍
ସ ଯାବଦୁର୍ବ୍ୟା ଭରମୀଶ୍ୱରେଶ୍ୱରଃ
ସ୍ୱକାଳଶକ୍ତ୍ୟା କ୍ଷପୟଂଶ୍ଚରେଦ୍ଭୁବି । ୨୨ ।

ଭଗବାନ୍ ପୃଥ୍ୱୀର କଷ୍ଟ ପୂର୍ବରୁ ଜାଣିଥିଲେ; କାରଣ ସେ ଈଶ୍ୱରର ମଧ୍ୟ ଈଶ୍ୱର ଅଟନ୍ତି । ଅତଏବ ନିଜ କାଳଶକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ପୃଥ୍ୱୀର ଭାର ହରଣ କରି ସେ ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୃଥିବୀରେ ଲୀଳା କରୁଥିବେ; ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମ୍ଭେମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ନିଜ ଅଂଶ ସହିତ ଯଦୁବଂଶରେ ଜନ୍ମନେଇ ତାହାଙ୍କ ଲୀଳାରେ ସହଯୋଗ କର । ୨୨ ।

ବସୁଦେବଗୃହେ ସାକ୍ଷାଦ୍
ଭଗବାନ୍ ପୁରୁଷଃ ପରଃ
ଜନିଷ୍ୟତେ ତତ୍ପ୍ରିୟାର୍ଥଂ
ସମ୍ଭବନ୍ତୁ ସୁରସ୍ତ୍ରିୟଃ । ୨୩ ।

ବସୁଦେବଙ୍କ ଗୃହରେ ସ୍ୱୟଂ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଭଗବାନ୍ ପ୍ରକଟ ହେବେ । ତାଙ୍କର ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରିୟତମା (ଶ୍ରୀରାଧା)ଙ୍କ ସେବା ନିମନ୍ତେ ଦେବାଙ୍ଗନାମାନେ ମଧ୍ୟ ଜନ୍ମ ନେବେ । ୨୩ ।

ବାସୁଦେବକଳାନନ୍ତଃ ସହସ୍ରବଦନଃ ସ୍ୱରାଟ୍
ଅଗ୍ରତୋ ଭବିତା ଦେବୋ ହରେଃ
ପ୍ରିୟଚିକୀର୍ଷୟା । ୨୪ ।

ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରକାଶ ଭଗବାନ୍ ଶେଷଦେବ ମଧ୍ୟ, ଯିଏ ଭଗବାନଙ୍କ କଳା ହୋଇଥିବା ହେତୁ ଅନନ୍ତ ଅଟନ୍ତି (ଅନନ୍ତଙ୍କର ଅଂଶ ମଧ୍ୟ ଅନନ୍ତ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି) ଏବଂ ଯାହାଙ୍କର ସହସ୍ର ମୁଖ, ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରିୟକାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ ହିଁ ତାହାଙ୍କ ବଡ଼ଭାଇରୂପେ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରିବେ । ୨୪ ।

ବିଷ୍ଣୋର୍ମାୟା ଭଗବତୀ
ଯୟା ସମ୍ମୋହିତଂ ଜଗତ୍
ଆଦିଷ୍ଟା ପ୍ରଭୁଣାଂଶେନ
କାର୍ଯାର୍ଥେ ସମ୍ଭବିଷ୍ୟତି । ୨୫ ।

ଭଗବାନଙ୍କ ସେହି ଐଶ୍ୱର୍ଯଶାଳିନୀ ଯୋଗମାୟା ମଧ୍ୟ—ଯିଏ ସାରା ଜଗତକୁ ମୋହିତ କରି ରଖି ଅଛନ୍ତି, ତାହାଙ୍କ ଆଜ୍ଞାରେ ତାଙ୍କ ଲୀଳା କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅଂଶରୂପେ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରିବେ । ୨୫ ।

॥ ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ ॥

ଇତ୍ୟାଦିଶ୍ୟାମରଗଣାନ୍ ପ୍ରଜାପତିପତିର୍ବିଭୁଃ
ଆଶ୍ୱାସ୍ୟ ଚ ମହୀଂ ଗୀର୍ଭିଃ
ସ୍ୱଧାମ ପରମଂ ଯଯୌ । ୨୬ ।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ପ୍ରଜାପତିମାନଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ ବ୍ରହ୍ମା ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ଏହି ଆଜ୍ଞା ଦେବା ପରେ ପୃଥ୍ୱୀକୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରାଇ ସ୍ୱଧାମକୁ ବାହୁଡ଼ଗଲେ । ୨୬ ।

ଶୂରସେନୋ ଯଦୁପତିର୍ମଥୁରା
ମାବସନ୍ ପୁରୀମ୍
ମାଥୁରାଞ୍ଛୂରସେନାଂଶ୍ଚ ବିଷୟାନ୍
ବୁଭୁଜେ ପୁରା । ୨୭ ।

ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଯଦୁବଂଶୀ ରାଜା ଥିଲେ ଶୂରସେନ । ସେ ମଥୁରାପୁରୀରେ ରହି ମାଥୁର ମଣ୍ଡଳ ଏବଂ ଶୂରସେନ ମଣ୍ଡଳ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କରୁଥିଲେ । ୨୭ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ରାଜଧାନୀ ତତଃ ସାଭୂତ୍
ସର୍ବଯାଦବଭୂଭୁଜାମ୍
ମଥୁରା ଭଗବାନ୍ ଯତ୍ର ନିତ୍ୟଂ
ସଂନିହିତୋ ହରିଃ । ୨୮ ।

ସେତେବେଳେ ମଥୁରା ସମସ୍ତ ଯଦୁବଂଶୀ-ନରପତିମାନଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ଭଗବାନ ଶ୍ରୀହରି ସର୍ବଦା ସେଠାରେ ବିରାଜମାନ କରୁଥିଲେ । ୨୮ ।

ତସ୍ୟାଂ ତୁ କର୍ହିଚିଚ୍ଛୌରିର୍ବସୁଦେବଃ
କୃତୋଦ୍‌ବହଃ
ଦେବକ୍ୟା ସୂର୍ଯ୍ୟା ସାର୍ଧଂ
ପ୍ରୟାଣେ ରଥମାରୁହତ୍ । ୨୯ ।

ଏକଦା ମଥୁରାରେ ଶୂରଙ୍କ ପୁତ୍ର ବସୁଦେବ ବିବାହ କରି ନିଜ ନବବିବାହିତା ପତ୍ନୀ ଦେବକୀଙ୍କ ସହିତ ସ୍ୱଗୃହକୁ ଫେରିବା ନିମନ୍ତେ ରଥାରୋହଣ କଲେ । ୨୯ ।

ଉଗ୍ରସେନସୁତଃ କଂସଃ
ସ୍ୱସୁଃ ପ୍ରିୟଚିକୀର୍ଷୟା
ରଶ୍ମୀନ୍ ହୟାନାଂ ଜଗ୍ରାହ ରୌକ୍ମୈ
ରଥଶତୈର୍ବୃତଃ । ୩୦ ।

ଉଗ୍ରସେନଙ୍କ ପୁତ୍ରଥିଲେ କଂସ ! ସେ ନିଜ ଖୁଡୁତାଝିଅ ଭଉଣୀକୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରିବାକୁ ଯାଇ ତାହାଙ୍କ ରଥ-ଅଶ୍ୱର ବାଗ୍‌ଡୋରି ଧରି ସ୍ୱୟଂ ରଥ ଚାଳନ କଲେ; ଯଦ୍ୟପି ତାହାଙ୍କ ସହିତ ଶତ ଶତ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ମିତ ରଥ ଚାଲୁଥିଲା । ୩୦ ।

ଚତୁଃଶତଂ ପାରିବର୍ହଂ
ଗଜାନାଂ ହେମମାଲିନାମ୍
ଅଶ୍ୱାନାମଯୁତଂ ସାର୍ଧଂ
ରଥାନାଂ ଚ ତ୍ରିଷଟ୍‌ଶତମ୍ । ୩୧ ।
ଦାସୀନାଂ ସୁକୁମାରୀଣାଂ
ଦ୍ୱେ ଶତେ ସମଲଂକୃତେ
ଦୁହିତ୍ରେ ଦେବକଃ ପ୍ରାଦାଦ୍
ଯାନେ ଦୁହିତୃବତ୍ସଲଃ । ୩୨ ।

ଦେବକୀଙ୍କ ପିତା ଥିଲେ ଦେବକ । ତାଙ୍କର ନିଜ ପୁତ୍ରୀଠାରେ ବହୁତ ସ୍ନେହଥିଲା । କନ୍ୟା ବିଦାୟ ସମୟରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣହାର ଅଲଂକୃତ ଚାରିଶତ ହସ୍ତୀ, ପନ୍ଦର ସହସ୍ର ଅଶ୍ୱ, ଅଠରଶତ ରଥ ତଥା ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ବସ୍ତ୍ରାଭୂଷଣରେ ବିଭୂଷିତ ଦୁଇଶତ ସୁକୁମାରୀ ଦାସୀ ଯୌତୁକ ଦେଇ ଥିଲେ । ୩୧-୩୨ ।

ଶଙ୍ଖତୂର୍ଯମୃଦଙ୍ଗାଶ୍ଚ ନେଦୁର୍ଦୁନ୍ଦୁଭୟଃ ସମମ୍
ପ୍ରୟାଣପ୍ରକ୍ରମେ ତାବଦ୍ ବରବଧ୍ୱୋଃ
ସୁମଙ୍ଗଳମ୍ । ୩୩ ।

ବିଦାୟ ସମୟରେ ବର-ବଧୂଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ନିମନ୍ତେ ଏକସଙ୍ଗେ ଶଙ୍ଖ, ତୂରୀ, ମୃଦଙ୍ଗ ଏବଂ ଦୁନ୍ଦୁଭିମାନ ବାଜିବାକୁ ଲାଗିଲା । ୩୩ ।

ପଥି ପ୍ରଗ୍ରହିଣଂ କଂସମାଭାଷ୍ୟାହାଶରୀରବାକ୍
ଅସ୍ୟାସ୍ତ୍ୱାମଷ୍ଟମୋ ଗର୍ଭୋ ହନ୍ତା ଯାଂ
ବହସେଽବୁଧ । ୩୪ ।

ମାର୍ଗରେ କଂସ ସ୍ୱହସ୍ତରେ ରଶି ଧରି ରଥ ଚାଳନ କରୁଥିବା ବେଳେ ଆକାଶବାଣୀ ତାଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କହିଲା—'ଆରେ ମୂର୍ଖ ! ଯାହାକୁ ତୁ ରଥରେ ବସାଇ ନେଉ ଅଛୁ, ତାହାର ଅଷ୍ଟମ ଗର୍ଭର ସନ୍ତାନ ତୋତେ ନିଶ୍ଚୟ ବଧ କରିବ । ୩୪ ।

ଇତ୍ୟୁକ୍ତଃ ସ ଖଳଃ ପାପୋ ଭୋଜାନାଂ
କୁଳପାଂସନଃ
ଭଗିନୀଂ ହନ୍ତୁମାରବ୍ଧଃ ଖଡ୍‌ଗପାଣିଃ
କଚେଽଗ୍ରହୀତ୍ । ୩୫ ।

କଂସ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପାପୀ ଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ଦୁଷ୍ଟତାର ସୀମା ନ ଥିଲା । ସେ ଭୋଜବଂଶରେ ଏକ କଳଙ୍କ ଥିଲେ । ଆକାଶବାଣୀ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ତରବାରୀ ବାହାର କରି ଏବଂ ନିଜ ଭଉଣୀର କେଶ ଧରି ତାଙ୍କୁ ବଧ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲେ । ୩୫ ।

ତଂ ଜୁଗୁପ୍ସିତକର୍ମାଣଂ
ନୃଶଂସଂ ନିରପତ୍ରପମ୍
ବସୁଦେବୋ ମହାଭାଗ ଉବାଚ
ପରିସାନ୍ତ୍ୱୟନ୍ । ୩୬ ।

ସେ ତ ସ୍ୱଭାବତଃ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରୂରଥିଲେ, ପାପ-କର୍ମ କରି କରି ମଧ୍ୟ ନିର୍ଲଜ୍ଜ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ଏହି କର୍ମ ଦେଖି ମହାତ୍ମା ବସୁଦେବ ତାହାକୁ ଶାନ୍ତ କରିବାକୁ ଯାଇଁ କହିଲେ— । ୩୬ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

॥ ବସୁଦେବ ଉବାଚ ॥

ଶ୍ଲାଘନୀୟଗୁଣଃ ଶୂରୈର୍ଭବାନ୍
ଭୋଜଯଶସ୍କରଃ
ସ କଥଂ ଭଗିନୀଂ ହନ୍ୟାତ୍
ସ୍ତ୍ରିୟମୁଦ୍‌ବାହପର୍ବଣି । ୩୭ ।

ବସୁଦେବ କହିଲେ—ରାଜକୁମାର ! ଆପଣ ଭୋଜବଂଶର ଯଥାର୍ଥ ଦାୟାଦ ତଥା ନିଜକୁଳର କୀର୍ତ୍ତିବର୍ଦ୍ଧକ ଅଟନ୍ତି । ବଡ ବଡ ଶୂରବୀର ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ ଗୁଣର ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । ଏଣେ ଯିଏ ଏକେ ତ ସ୍ତ୍ରୀ, ଦ୍ୱିତୀୟରେ ନିଜ ଭଉଣୀ ଏବଂ ତୃତୀୟରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିବାହର ଶୁଭ ଅବସର ! ଏଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଆପଣ ଏହାକୁ କିପରି ବଧ କରିବେ ? ୩୭ ।

ମୃତ୍ୟୁର୍ଜନ୍ମବତାଂ ବୀର ଦେହେନ ସହ ଜାୟତେ
ଅଦ୍ୟ ବାବ୍ଦଶତାନ୍ତେ ବା
ମୃତ୍ୟୁର୍ବୈ ପ୍ରାଣିନାଂ ଧ୍ରୁବଃ । ୩୮ ।

ବୀରବର ! ଯିଏ ଜନ୍ମ ନିଏ, ତାହାର ଶରୀର ସହିତ ହିଁ ମୃତ୍ୟୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ଆଜି ହେଉ ବା ଶହେ ବର୍ଷ ପରେ, ପ୍ରାଣୀ ମାତ୍ରେ ହିଁ ମୃତ୍ୟୁର ଅଧୀନ ଅଟନ୍ତି । ୩୮ ।

ଦେହେ ପଞ୍ଚତ୍ୱମାପନ୍ନେ
ଦେହୀ କର୍ମାନୁଗୋଽବଶଃ
ଦେହାନ୍ତରମନୁପ୍ରାପ୍ୟ ପ୍ରାକ୍ତନଂ
ତ୍ୟଜତେ ବପୁଃ । ୩୯ ।

ଶରୀର ଅନ୍ତ ହେବାପରେ ଜୀବ ନିଜ କର୍ମ ଅନୁସାରେ ଅନ୍ୟ ଶରୀର ଗ୍ରହଣ କରି ନିଜ ପୂର୍ବ ଶରୀରକୁ ଛାଡ଼ିଦିଏ । କେବଳ ବିବଶ ହୋଇ ତାକୁ ଏପରି କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ୩୯ ।

ବ୍ରଜଂସ୍ତିଷ୍ଠନ୍ ପଦୈକେନ
ଯଥୈବୈକେନ ଗଚ୍ଛତି
ଯଥା ତୃଣଜଳୂକୈବଂ ଦେହୀ
କର୍ମଗତିଂ ଗତଃ । ୪୦ ।

ଯେପରି ଚାଲିବା ସମୟେ ମନୁଷ୍ୟ ଗୋଟିଏ ପାଦ ଥୋଇଲା ପରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ପାଦ ଉଠାଏ ଏବଂ ଜୋକ ଯେପରି କୌଣସି ଅନ୍ୟ ଏକ ତୃଣକୁ ଧରିଲା ପରେ ପୂର୍ବ ତୃଣକୁ ଛାଡ଼ିଦିଏ, ସେହିପରି ଜୀବ ମଧ୍ୟ ନିଜ କର୍ମାନୁସାରେ କୌଣସି ଶରୀରକୁ ପ୍ରାପ୍ତହେଲାପରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶରୀରକୁ ଛାଡ଼ିଦିଏ । ୪୦ ।

ସ୍ୱପ୍ନେ ଯଥା ପଶ୍ୟତି ଦେହମୀଦୃଶଂ
ମନୋରଥେନାଭିନିବିଷ୍ଟଚେତନଃ
ଦୃଷ୍ଟଶ୍ରୁତାଭ୍ୟାଂ ମନସାନୁଚିନ୍ତୟନ୍
ପ୍ରପଦ୍ୟତେ ତତ୍ କିମପି ହ୍ୟପସ୍ମୃତିଃ । ୪୧ ।

ଯେପରି କୌଣସି ପୁରୁଷ ଜାଗ୍ରତାବସ୍ଥାରେ ରାଜାର ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟକୁ ଦେଖି ଏବଂ ଇନ୍ଦ୍ରାଦିଙ୍କ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟକୁ ଶୁଣି ତାହା ପାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ ଏବଂ ତାହାକୁ ଚିନ୍ତନ କରି ସେଥିରେ ତନ୍ମୟ ହୋଇ ସ୍ୱପ୍ନରେ ନିଜକୁ ରାଜା ବା ଇନ୍ଦ୍ରରୂପରେ ଅନୁଭବ କରି ନିଜର ଦରିଦ୍ରାବସ୍ଥାକୁ ଭୁଲିଯାଏ, ଆଉ କେବେ କେବେ ଜାଗ୍ରତ ଅବସ୍ଥାରେ ହିଁ ମନେ ମନେ ସେହି କଥା ଚିନ୍ତନ କରି କରି ତନ୍ମୟତା ହେତୁ ନିଜ ଶରୀର ଜ୍ଞାନ ତାର ରହେ ନାହିଁ; ସେହିପରି ଜୀବ କର୍ମକୃତ-କାମନା ଏବଂ କାମନାକୃତ-କର୍ମବଶରୁ ଅନ୍ୟ ଶରୀର ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ନିଜ ପୂର୍ବ ଶରୀରକୁ ଭୁଲିଯାଏ । ୪୧ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଯତୋ ଯତୋ ଧାବତି ଦୈବଚୋଦିତଂ
ମନୋ ବିକାରାତ୍ମକମାପ ପଞ୍ଚସୁ
ଗୁଣେଷୁ ମାୟାରଚିତେଷୁ ଦେହ୍ୟସୌ
ପ୍ରପଦ୍ୟମାନଃ ସହ ତେନ ଜାୟତେ ।୪୨।

ଜୀବର ମନ ଅନେକ ବିକାରର ପୁଞ୍ଜ ଅଟେ । ଦେହାନ୍ତ ସମୟେ ସେ ଅନେକ ଜନ୍ମର ସଂଚିତ ଏବଂ ପ୍ରାରବ୍‌ଧ କାର୍ମ ବାସନାର ଅଧୀନ ହୋଇ ମାୟାଦ୍ୱାରା ରଚିତ ଅନେକ ପାଞ୍ଚ ଭୌତିକ ଶରୀର ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ଏକ ଶରୀର ଚିନ୍ତନରେ ତଲ୍ଲୀନତାରୁ ମନେ କରେ ଯେ ମୁଁ ଏହା ହିଁ ଅଟେ, ତେଣୁ ତାକୁ ସେହି ଶରୀର ଗ୍ରହଣ କରି ଜନ୍ମ ନେବାକୁ ପଡେ । ୪୨ ।

ଜ୍ୟୋତିର୍ଯଥୈବୋଦକପାର୍ଥିବେଷ୍ୱଦଃ
ସମୀରବେଗାନୁଗତଂ ବିଭାବ୍ୟତେ
ଏବଂ ସ୍ୱମାୟାରଚିତେଷ୍ୱସୌ ପୁମାନ୍
ଗୁଣେଷୁ ରାଗାନୁଗତୋ ବିମୁହ୍ୟତି ।୪୩।

ଯେପରି ଚନ୍ଦ୍ର-ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆଦି ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ବସ୍ତୁ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟରେ କିମ୍ବା ତୈଳ ଆଦି ତରଳ ପଦାର୍ଥରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ହୁଅନ୍ତ ଏବଂ ବାୟୁ ପ୍ରବାହରେ ଜଳ ଆଦି ସେହି ପଦାର୍ଥ କମ୍ପନରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟ ଚଞ୍ଚଳ ଜଣା ପଡେ—ଠିକ୍ ସେହିପରି ହିଁ ଜୀବ ନିଜର ସ୍ୱରୂପ ଭୁଲି ଅଜ୍ଞାନ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ଶରୀରରେ ରାଗ କରି ତାହାକୁ ନିଜେ ବା ନିଜର ମାନି ବସେ ଏବଂ ମୋହବଶ ତାହାର ଯିବା ଆସିବାକୁ ନିଜର ଯିବା ଆସିବା ମଧ୍ୟ ମନେ କରେ । ୪୩ ।

ତସ୍ମାନ୍ନ କସ୍ୟଚିଦ୍ ଦ୍ରୋହମାଚରେତ୍
ସ ତଥାବିଧଃ
ଆତ୍ମନଃ କ୍ଷେମମନ୍ୱିଚ୍ଛନ୍
ଦ୍ରୋଗ୍‌ଧୁର୍ବୈ ପରତୋ ଭୟମ୍ ।୪୪।

ତେଣୁ ଯିଏ ନିଜର କଲ୍ୟାଣ ଇଚ୍ଛା କରେ, ତା'ର ଉଚିତ ଯେ ସେ କାହାରି ପ୍ରତି ଦ୍ରୋହ ନ କରୁ । କାରଣ ଜୀବ କର୍ମର ଅଧୀନ ହୋଇ ଥିବାରୁ ଯିଏ କୌଣସି ପ୍ରାଣୀଠାରେ ଦ୍ରୋହ କରେ, ତାକୁ ଏହି ଜୀବନରେ ଶତ୍ରୁଦ୍ୱାରା ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁପରେ ପରଲୋକରେ ମଧ୍ୟ ଭୟଭୀତ ହେବାକୁ ପଡେ । ୪୪ ।

ଏଷା ତବାନୁଜା ବାଲା କୃପଣା ପୁତ୍ରିକୋପମା
ହନ୍ତୁଂ ନାର୍ହସି କଲ୍ୟାଣୀମିମାଂ ତ୍ୱଂ
ଦୀନବତ୍ସଲଃ ।୪୫।

କଂସ ! ଯିଏ ଆପଣଙ୍କ କନିଷ୍ଠ ଭଗିନୀ, ନିହାତି ପିଲା, ଅତି କୃପଣା ଏବଂ ତୁମ୍ଭ କନ୍ୟା ସଦୃଶ ଅଟେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହାର ବିବାହସଂପନ୍ନ ହୋଇଅଛି । ବିବାହର ମଙ୍ଗଳ ଚିହ୍ନ ତା' ଦେହରୁ ଲିଭି ନାହିଁ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଆପଣଙ୍କ ପରି ଦୀନବତ୍ସଳ ପୁରୁଷ ୟାକୁ ବଧ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ୪୫ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଏବଂ ସ ସାମଭିର୍ଭେଦୈର୍ବୋଧ୍ୟମାନୋଽପି
ଦାରୁଣଃ
ନ ନ୍ୟବର୍ତ୍ତତ କୌରବ୍ୟ
ପୁରୁଷାଦାନନୁବ୍ରତଃ ।୪୬।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ବସୁଦେବ ଏହିପରି ପ୍ରଶଂସା ଆଦି ସାମନୀତି ଏବଂ ଭୟ ଆଦି ଭେଦ ନୀତିରେ କଂସକୁ ବହୁତ ବୁଝାଇଲେ ମଧ୍ୟ ସେ କ୍ରୂର ରାକ୍ଷସ ଅନୁଯାୟୀ ନିଜର ଘୋର ସଂକଳ୍ପକୁ ତ୍ୟାଗ କଲେ ନାହିଁ । ୪୬ ।

ନିର୍ବନ୍ଧଂ ତସ୍ୟ ତଂ ଜ୍ଞାତ୍ୱା
ବିଚିନ୍ତ୍ୟାନକଦୁନ୍ଦୁଭିଃ
ପ୍ରାପ୍ତଂ କାଳଂ ପ୍ରତିବ୍ୟୋଢୁମିଦଂ
ତତ୍ରାନ୍ୱପଦ୍ୟତ ।୪୭।

ବସୁଦେବ କଂସର ବିକଟ ହଟ ଦେଖି ବିଚାର କଲେ ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାର ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟକୁ ଟାଳି ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ; ତେଣୁ ସେ ଏହି ନିଷ୍ଚୟରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ୪୭ ।

ମୃତ୍ୟୁର୍ବୁଦ୍ଧିମତାପୋହ୍ୟୋ
ଯାବଦ୍‌ବୁଦ୍ଧିବଲୋଦୟମ୍
ଯଦ୍ୟସୌ ନ ନିବର୍ତ୍ତେତ ନାପରାଧୋଽସ୍ତି
ଦେହିନଃ ।୪୮।

'ବୁଦ୍ଧିମାନ ପୁରୁଷ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାରିବ; ନିଜ ବୁଦ୍ଧି ଏବଂ ବଳ ଦ୍ୱାରା ମୃତ୍ୟୁକୁ ଟାଳିବା ପାଇଁ ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରଯତ୍ନ କରିବ । ପ୍ରଯତ୍ନ କରି ମଧ୍ୟ ଯଦି ସେ ଟାଳି ଦେଇ ନପାରେ, ତେବେ ପ୍ରଯତ୍ନକାରୀର ତ କୌଣସି ଦୋଷ ହୁଏ ନାହିଁ । ୪୮ ।

ପ୍ରଦାୟ ମୃତ୍ୟବେ ପୁତ୍ରାନ୍ ମୋଚୟେ
କୃପଣାମିମାମ୍
ସୁତା ମେ ଯଦି ଜାୟେରନ୍ ମୃତ୍ୟୁର୍ବା ନ
ମ୍ରିୟେତ ଚେତ୍ ।୪୯।

ତେଣୁ ଏହି ମୃତ୍ୟୁରୂପ କଂସକୁ ନିଜ ପୁତ୍ର ଦେବାର ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି ମୁଁ ଏହି ଦିନ ଦେବକୀକୁ ବଞ୍ଚାଇବି । ଯଦି ମୋର ପୁତ୍ର ହେବ ଏବଂ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯଦି କଂସ ସ୍ୱୟଂ ଜୀବିତ ଥିବ, ତେବେ ଆଉ ଉପାୟ କ'ଣ ? । ୪୯ ।

ବିପର୍ଯ୍ୟୟୋ ବା କିଂ ନ ସ୍ୟାଦ୍
ଗତିର୍ଧାତୁର୍ଦୁରତ୍ୟୟା
ଉପସ୍ଥିତୋ ନିବର୍ତ୍ତେତ
ନିବୃତ୍ତଃ ପୁନରାପତେତ୍ ।୫୦।

ସମ୍ଭବ ହୁଏ, ବିପରୀତ ଫଳ ଘଟି ମୋ ପିଲା ମଧ୍ୟ ୟାକୁ ମାରି ଦେଇପାରେ । କାରଣ ବିଧାତାର ବିଧାନକୁ ପାର ହେବା ବହୁତ କଠିନ । ମୃତ୍ୟୁ ସମ୍ମୁଖକୁ ଆସି କେତେବେଳେ ଫେରି ଯାଏ ବା ଆଉ କେତେବେଳେ ଫେରିଯାଇଥିବା ମୃତ୍ୟୁ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାସ କରେ ।୫୦।

ଅଗ୍ନେର୍ଯଥା ଦାରୁବିୟୋଗୟୋଗୟୋ-
ରଦୃଷ୍ଟତୋଽନ୍ୟନ୍ନ ନିମିତ୍ତମସ୍ତି ।
ଏବଂ ହି ଜନ୍ତୋରପି ଦୁର୍ବିଭାବ୍ୟଃ
ଶରୀରସଂୟୋଗବିୟୋଗହେତୁଃ ।୫୧।

ଯେତେବେଳେ ବଣରେ ଅଗ୍ନି ଲାଗିଥାଏ, ସେତେବେଳେ କୌଣସି କୌଣସି ବୃକ୍ଷ ଜଳିଯାଏ ତ କୌଣସି କୌଣସି ବୃକ୍ଷ ଜଳି ନପାରେ; ଏପରି ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ଦୂର ବୃକ୍ଷ ଜଳିଯାଇ ନିକଟ ବୃକ୍ଷ ରହିଯାଏ—ଏହା ସବୁ ଅଦୃଷ୍ଟ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ସେହିପରି ହିଁ କୌଣସି ପ୍ରାଣୀର ଶରୀର ବିଦ୍ୟମାନ ରହେ ତ କୌଣସି କାରଣରୁ କାହାର ଶରୀର ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ, ଏହାକୁ ସ୍ଥିର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିବା ବହୁତ କଠିନ । ୫୧ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଏବଂ ବିମୃଶ୍ୟ ତଂ ପାପଂ ଯାବଦାତ୍ମନିଦର୍ଶନମ୍
ପୂଜୟାମାସ ବୈ ଶୌରିର୍ବହୁମାନପୁରଃସରମ୍
।୫୨।

ନିଜ ବୁଦ୍ଧିରେ ଏହିପରି ନିଶ୍ଚୟ କରି ବସୁଦେବ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ମାନ ସହିତ ପାପୀ କଂସର ବଡ଼ ପ୍ରଶଂସା କଲେ । ୫୨ ।

ପ୍ରସନ୍ନବଦନାମ୍ଭୋଜୋ ନୃଶଂସଂ ନିରପତ୍ରପମ୍
ମନସା ଦୂୟମାନେନ ବିହସନ୍ନିଦମବ୍ରବୀତ୍
।୫୩।

ପରୀକ୍ଷିତ ! କଂସ ବଡ଼ କ୍ରୂର ଏବଂ ନିର୍ଲଜ୍ଜ ଥିବାରୁ ସେ ଏହିପରି କରିବା ସମୟେ ବସୁଦେବଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ ପୀଡ଼ା ମଧ୍ୟ ହେଉଥିଲା । ତଥାପି ମଧ୍ୟ ସେ ନିଜ ମୁଖକମଳକୁ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ କରି ହସି ହସି କହିଲେ । ୫୩ ।

ବସୁଦେବ ଉବାଚ

ନ ହ୍ୟସ୍ୟାସ୍ତେ ଭୟଂ ସୌମ୍ୟ ଯଦ୍ ବାଗାହା-
ଶରୀରିଣୀ
ପୁତ୍ରାନ୍ ସମର୍ପୟିଷ୍ୟେଽସ୍ୟା ଯତସ୍ତେ
ଭୟମୁତ୍‌ଥିତମ୍ ।୫୪।

ବସୁଦେବ କହିଲେ—ହେ ସୌମ୍ୟ ! ଦେବକୀଙ୍କୁ ତ ଆପଣଙ୍କର ଭୟ ନାହିଁ । ଆକାଶବାଣୀ ଅନୁସାର ଭୟ ହୁଏ ତା'ର ପୁତ୍ରକୁ, ତେଣୁ ତାହାର ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଯଦି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସମର୍ପି ଦିଏ ? । ୫୪ ।

ଶ୍ରୀ ଶୁକ ଉବାଚ

ସ୍ୱସୁର୍ବଧାନ୍ନିବବୃତେ କଂସସ୍ତଦ୍‌ବାକ୍ୟ-
ସାରବିତ୍
ବାସୁଦେବୋଽପି ତଂ ପ୍ରୀତଃ ପ୍ରଶସ୍ୟ
ପ୍ରାବିଶଦ୍ ଗୃହମ୍ ।୫୫।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! କଂସ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ବସୁଦେବଙ୍କ ବଚନ ମିଥ୍ୟା ନୁହେଁ । ଆଉ ମଧ୍ୟ ସେ ଯାହାକିଛି କହିଲେ, ତାହା ଯୁକ୍ତି ସଙ୍ଗତ ଅଟେ । ତେଣୁ ସେ ନିଜ ଭଉଣୀକୁ ମାରିବା ବିଚାର ଛାଡ଼ ଦେଲେ । ଏଥିରେ ବସୁଦେବ ବହୁତ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରଶଂସା କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସ୍ୱଗୃହକୁ ଫେରିଗଲେ ।୫୫।

ଅଥ କାଲ ଉପାବୃତ୍ତେ
ଦେବକୀ ସର୍ବଦେବତା
ପୁତ୍ରାନ୍ ପ୍ରସୁଷୁବେ ଚାଷ୍ଟୌ କନ୍ୟାଂ
ଚୈବାନୁ-ବତ୍ସରମ୍ ।୫୬।

ଦେବକୀ ବଡ଼ ସତୀ ସାଧ୍ୱୀ ଥିଲେ । ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେବତା ତାହାଙ୍କ ଦେହରେ ନିବାସ କରିଥିଲେ । ସମୟ ଆସିବାରୁ ଦେବକୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏକ ଏକ କରି ଆଠ ଗୋଟି ପୁତ୍ର ତଥା ଏକ କନ୍ୟା ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଲେ । ୫୬ ।

କୀର୍ତିମନ୍ତଂ ପ୍ରଥମଜଂ କଂସାୟାନକଦୁନ୍ଦୁଭିଃ
ଅର୍ପୟାମାସ କୃଚ୍ଛ୍ରେଣ
ସୋଽନୃତାଦତିବିହ୍ୱଳଃ ।୫୭।

ପ୍ରଥମ ପୁତ୍ରର ନାମ କୀର୍ତ୍ତିମାନ । ବସୁଦେବ ତାକୁ ନେଇ କଂସଙ୍କୁ ଦେଲେ । ଏପରି କରିବା ସମୟେ ତାଙ୍କୁ ତ ନିଶ୍ଚୟ କଷ୍ଟ ହେଲା, ପରନ୍ତୁ ତାହାଠାରୁ ଆହୁରି ଅଧିକ କଷ୍ଟ ହେଉ ଥିଲା ଯେ ମୋ କଥା ଯେପରି ମିଥ୍ୟା ନ ହେଉ । ୫୬ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କିଂ ଦୁଃସହଂ ନୁ ସାଧୂନାଂ
ବିଦୂଷାଂ କିମପେକ୍ଷିତମ୍
କିମକାର୍ଯଂ କଦର୍ଯାଣାଂ ଦୁସ୍ତ୍ୟଜଂ କିଂ
ଧୃତାତ୍ମନାମ୍ ।୫୮।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ସତ୍ୟସନ୍ଧ ପୁରୁଷ ବଡ଼ରୁ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ସହ୍ୟ କରନ୍ତି, ଜ୍ଞାନିମାନେ କୌଣସି କଥାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ, ନୀଚ ପୁରୁଷ ମନ୍ଦରୁ ମନ୍ଦତର କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ କରିପାରେ ଏବଂ ଯିଏ ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ—ଯିଏ ଭଗବାନଙ୍କୁ ହୃଦୟରେ ଧରି ରଖି ଅଛନ୍ତି, ସେପରି ପୁରୁଷ ସବୁ କିଛି ତ୍ୟାଗ କରି ପାରନ୍ତି । ୫୮ ।

ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ସମତ୍ୱଂ ତଚ୍ଛୌରେଃ ସତ୍ୟେ ଚୈବ
ବ୍ୟବସ୍ଥିତିମ୍
କଂସସ୍ତୁଷ୍ଟମନା ରାଜନ୍ ପ୍ରହସନ୍ନିଦମବ୍ରବୀତ୍
।୫୯।

କଂସ ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲେ ଯେ ବସୁଦେବଙ୍କର ନିଜ ପୁତ୍ରର ଜୀବନ ମରଣରେ ସମାନଭବ ଏବଂ ସେ ସତ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍ଠାବାନ୍ ମଧ୍ୟ ସେତେବେଳେ ସେ ବହୁତ ପ୍ରସନ୍ନର ସହିତ ହସି ହସି କହିଲେ । ୫୯ ।

ପ୍ରତିଯାତୁ କୁମାରୋଽୟଂ
ନ ହ୍ୟସ୍ମାଦସ୍ତି ମେ ଭୟମ୍
ଅଷ୍ଟମାଦ୍ ଯୁବୟୋର୍ଗର୍ଭାନ୍ମୃତ୍ୟୁର୍ମେ
ବିହିତଃ କିଲ ।୬୦।

ପ୍ରିୟ ବସୁଦେବ ! ଆପଣ ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଶୁକୁ ନେଇ ଯାଆନ୍ତୁ, ତା'ପାଇଁ ମୋର କୌଣସି ଭୟ ନାହିଁ । କାରଣ ଆକାଶବାଣୀ ତ ଏପରି କହିଥିଲା ଯେ, ଦେବକୀର ଅଷ୍ଟମ ପୁତ୍ରଦ୍ୱାରା ତୋର ମୃତ୍ୟୁ ହେବ । ୬୦ ।

ତଥେତି ସୁତମାଦାୟ ଯଯାବାନକଦୁନ୍ଦୁଭିଃ
ନାଭ୍ୟନନ୍ଦତ ତଦ୍‌ବାକ୍ୟମସତୋଽ-
ବିଜିତାତ୍ମନଃ ।୬୧।

ବସୁଦେବ କହିଲେ—'ଠିକ୍ ଅଛି' ଏତିକି କହି ବାଳକ ସହିତ ଫେରି ଆସିଲେ ସତ୍ୟ, ପରନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ଜଣାଥିଲା ଯେ, କଂସ ବଡ଼ ଦୁଷ୍ଟ ଏବଂ ତା' ମନ ତା' ହାତରେ ନାହିଁ । ସେ ଯେକୌଣସି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବଦଳି ଯାଇପାରେ । ତେଣୁ ସେ ତାହାଙ୍କ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କଲେ ନାହିଁ । ୬୧ ।

ନନ୍ଦାଦ୍ୟା ଯେ ବ୍ରଜେ ଗୋପା ଯାଶ୍ଚାମୀଷାଂ
ଚ ଯୋଷିତଃ
ବୃଷ୍ଣୟୋ ବସୁଦେବାଦ୍ୟା ଦେବକ୍ୟାଦ୍ୟା
ଯଦୁସ୍ତ୍ରିୟଃ ।୬୨।

ସର୍ବେ ବୈ ଦେବତାପ୍ରାୟା
ଉଭୟୋରପି ଭାରତ ।
ଜ୍ଞାତୟୋ ବନ୍ଧୁସୁହୃଦୋ ଯେ ଚ
କଂସମନୁବ୍ରତାଃ ।୬୩।

ଏତତ୍ କଂସାୟ ଭଗବାଞ୍ଛଶଂସାଭ୍ୟେତ୍ୟ
ନାରଦଃ ।
ଭୂମେର୍ଭାରାୟମାଣାନାଂ ଦୈତ୍ୟାନାଂ ଚ
ବଧୋଦ୍ୟମମ୍ ।୬୪।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଏଣେ ଭଗବାନ୍ ନାରଦ କଂସଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସି ତାଙ୍କୁ କହିଲେ—କଂସ ! ବ୍ରଜରେ ନିବାସ କରୁଥିବା ନନ୍ଦ ଆଦି ଗୋପ, ସେମାନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ; ବସୁଦେବ ଆଦି ବୃଷ୍ଣିବଂଶୀ ଯାଦବ, ଦେବକୀ ଆଦି ଯଦୁବଂଶୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଏବଂ ନନ୍ଦ ବସୁଦେବ ଉଭୟେ ସଜାତୀୟ ବନ୍ଧୁ ଏବଂ ସ୍ୱଜନ ସମ୍ବନ୍ଧୀ—ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଦେବତା ଅଟନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁମାନେ ତୁମ୍ଭର ସେବା କରୁ-ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଦେବତା । ତାଙ୍କୁ ଆଉ ମଧ୍ୟ କହିଲେ ଯେ, ଦୈତ୍ୟମାନଙ୍କ ଉପଦ୍ରବରେ ପୃଥ୍ୱୀର ଭାର ବହୁତ ବଢ଼ିଯାଇଅଛି, ତେଣୁ ଦେବତାମାନଙ୍କ ଆଡ଼ୁ ସେମାନଙ୍କ ବଧ ନିମନ୍ତେ ବହୁତ ବଡ଼ ପ୍ରସ୍ତୁତି କରାଯାଉଅଛି । ୬୨–୬୩–୬୪ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଋଷେର୍ବିନିର୍ଗମେ କଂସୋ!
ଯଦୂନ୍ମତ୍ୱା ସୁରାନିତି
ଦେବକ୍ୟା ଗର୍ଭସଂଭୂତଂ ବିଷ୍ଣୁଂ ଚ
ସ୍ୱବଧଂ ପ୍ରତି ।୬୫।

ଦେବକୀଂ ବସୁଦେବଂ ଚ
ନିଗୃହ୍ୟ ନିଗଡୈର୍ଗୃହେ
ଜାତଂ ଜାତମହନ୍ ପୁତ୍ରଂ
ତୟୋରଜନଶଙ୍କୟା ।୬୬।

ଦେବର୍ଷି ନାରଦ ଏତିକି କହି ଚାଲିଯିବାରୁ କଂସଙ୍କର ନିଶ୍ଚୟ ହେଲା ଯେ, ଯଦୁବଂଶୀମାନେ ଦେବତା ଏବଂ ଦେବକୀ ଗର୍ଭରୁ ଭଗବାନ୍ ବିଷ୍ଣୁ ମୋତେ ମାରିବା ନିମନ୍ତେ ହିଁ ଜନ୍ମ ନେବେ । ତେଣୁ ସେ ଦେବକୀ ଏବଂ ବସୁଦେବଙ୍କୁ ହାତକଡ଼ ବେଡ଼ି ଦ୍ୱାରା ବାନ୍ଧି କାରାଗାରରେ ରଖିଲେ ଏବଂ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କଠାରୁ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ପୁତ୍ର ଜନ୍ମ ହେଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ସେ ବଧ କଲେ । ତାଙ୍କର ସର୍ବଦା ଭୟ ଥିଲା ଯେ, ବିଷ୍ଣୁ ଭଗବାନ୍ ଏହି ବାଳକ ରୂପରେ ଆସିଲେ କି ? । ୬୫-୬୬ ।

ମାତରଂ ପିତରଂ ଭ୍ରାତୄନ୍
ସର୍ବାଂଶ୍ଚ ସୁହୃଦସ୍ତଥା
ଘ୍ନନ୍ତି ହ୍ୟସୁତୃପୋ ଲୁବ୍ଧା
ରାଜାନଃ ପ୍ରାୟଶୋ ଭୁବି ।୬୭।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ପୃଥିବୀରେ ଏକଥା ପ୍ରାୟ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ନିଜ ପ୍ରାଣ ପୋଷଣକାରୀ ଲୋଭୀ ରାଜା ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥ ନିମନ୍ତେ ମାତା-ପିତା, ଭାଇବନ୍ଧୁ ଏବଂ ନିଜର ଅତ୍ୟନ୍ତ ହିତୈଷୀ ଇଷ୍ଟମିତ୍ରଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ହତ୍ୟା କରିପାରନ୍ତି । ୬୭ ।

ଆତ୍ମାନମିହ ସଞ୍ଜାତଂ ଜାନନ୍ ପ୍ରାଗ୍
ବିଷ୍ଣୁନା ହତମ୍
ମହାସୁରଂ କାଳନେମିଂ ଯଦୁଭିଃ ସ
ବ୍ୟରୁଧ୍ୟତ ।୬୮।

କଂସ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ମୁଁ ପୂର୍ବେ କାଳନେମୀ ଅସୁର ଥିଲି, ଭଗବାନ୍ ବିଷ୍ଣୁ ମୋତେ ବଧ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ସେ ଯଦୁବଂଶୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଘୋର ବିରୋଧ କରୁଥିଲେ । ୬୮ ।

ଉଗ୍ରସେନଂ ଚ ପିତରଂ
ଯଦୁଭୋଜାନ୍ଧକାଧିପମ୍
ସ୍ୱୟଂ ନିଗୃହ୍ୟ ବୁଭୁଜେ ଶୂରସେନାନ୍
ମହାବଳଃ ।୬୯।

କଂସ ବଡ଼ ବଳବାନ୍ ଥିବାରୁ ସେ ଯଦୁ, ଭୋଜ ଏବଂ ଅନ୍ଧକ ବଂଶର ଅଧିନାୟକ ନିଜ ପିତା ଉଗ୍ରସେନଙ୍କୁ କାରାଗାରରେ ଆବଦ୍ଧ କରି ଶୂରସେନ ଦେଶର ରାଜ୍ୟ ସେ ସ୍ୱୟଂ ଶାସନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ୬୯ ।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ ପୂର୍ବାର୍ଧେ
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାବତାରୋପକ୍ରମେ ପ୍ରଥମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୧।

—*—

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅଥ ଦ୍ୱିତୀୟୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଭଗବାନଙ୍କର ଗର୍ଭ-ପ୍ରବେଶ ଏବଂ ଦେବତାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗର୍ଭସ୍ତୁତି

ଶ୍ରୀ ଶୁକ ଉବାଚ

ପ୍ରଲମ୍ବବକଚାଣୂରତୃଣାବର୍ତ୍ତମହାଶନୈଃ
ମୁଷ୍ଟିକାରିଷ୍ଟଦ୍ୱିବିଦପୂତନାକେଶିଧେନୁକୈଃ ।୧।

ଅନ୍ୟୈଶ୍ଚାସୁରଭୂପାଲୈର୍ବାଣଭୌମାଦିଭିର୍ଯୁତଃ
ଯଦୂନାଂ କଦନଂ ଚକ୍ରେ ବଲୀ
ମାଗଧସଂଶ୍ରୟଃ ।୨।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! କଂସ ପ୍ରଥମେ ତ ସ୍ୱୟଂ ବଡ଼ ବଳୀ ଥିଲେ ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟରେ ମଗଧ ନରେଶ ଜରାସନ୍ଧଙ୍କ ପ୍ରବଳ ସହାୟତା ସେ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ! ତୃତୀୟରେ ତାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗୀ ଥିଲେ ଚାଣୂର, ପ୍ରଳମ୍ବାସୁର, ବକାସୁର, ତୃଣାବର୍ତ୍ତ, ଅଘାସୁର, ମୁଷ୍ଟିକ । ଅରିଷ୍ଟାସୁର, ଦ୍ୱିବିଦ; ପୂତନା, କେଶି ଏବଂ ଧେନୁକ ତଥା ବାଣାସୁର ଏବଂ ଭୌମାସୁର ଆଦି ଅନେକ ଦୈତ୍ୟ ରାଜା ମଧ୍ୟ ତାହାଙ୍କ ସହାୟକ ଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ସେ ଯଦୁବଂଶୀମାନଙ୍କୁ ନଷ୍ଟ କରିବାରେ ଲାଗିଗଲେ । ୧-୨ ।

ତେ ପୀଡ଼ିତା ନିବିବିଶୁଃ
କୁରୁପଞ୍ଚାଲକେକୟାନ୍
ଶାଲ୍ୱାନ୍ ବିଦର୍ଭାନ୍ ନିଷଧାନ୍ ବିଦେହାନ୍
କୋସଲାନପି ।୩।

ତେଣୁ ସେମାନେ ଭୟଭୀତ ହୋଇ କୁରୁ, ପାଞ୍ଚାଳ, କେକୟ, ଶାଲ୍ୱ, ବିଦର୍ଭ, ନିଷଧ, ବିଦେହ ଏବଂ କୋଶଳ ଆଦି ଦେଶରେ ନିବାସ କଲେ । ୩ ।

ଏକେ ତମନୁରୁନ୍ଧାନା ଜ୍ଞାତୟଃ ପର୍ଯୁପାସତେ
ହତେଷୁ ଷଟ୍ସୁ ବାଲେଷୁ ଦେବକ୍ୟା
ଔଗ୍ରସେନିନା ।୪।

ସପ୍ତମୋ ବୈଷ୍ଣବଂ ଧାମ
ଯମନନ୍ତଂ ପ୍ରଚକ୍ଷତେ
ଗର୍ଭୋ ବଭୂବ ଦେବକ୍ୟା
ହର୍ଷଶୋକବିବର୍ଦ୍ଧନଃ ।୫।

ଆଉ ମଧ୍ୟ କେତେକ ଲୋକେ ଉପରେ ଉପରେ ତାହାଙ୍କ ମନ ଅନୁସାର ସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତ ରହିଲେ । ଯେତେବେଳେ କଂସ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଦେବକୀଙ୍କ ଛଅ ପୁତ୍ର ହତ୍ୟା କଲେ, ସେତେବେଳେ ଦେବକୀଙ୍କ ସପ୍ତମ ଗର୍ଭରେ ଭଗବାନଙ୍କ ଅଂଶ ସ୍ୱରୂପ ଶ୍ରୀ ଶେଷଦେବ—ଯାହାଙ୍କୁ ଅନନ୍ତ ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି—ବିରାଜମାନ୍ କଲେ । ଆନନ୍ଦ ସ୍ୱରୂପ ଶେଷଦେବ ଗର୍ଭରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାରୁ ଦେବକୀଙ୍କର ସ୍ୱଭବତଃ ହର୍ଷ ହେଲା ସତ୍ୟ, ପରନ୍ତୁ ଦୁଷ୍ଟ କଂସ କଦାଚିତ୍ ମାରିଦେବ, ଏହି ଭୟରୁ ତାଙ୍କର ଶୋକ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିଗଲା । ୪-୫ ।

ଭଗବାନପି ବିଶ୍ୱାତ୍ମା ବିଦିତ୍ୱା କଂସଜଂ ଭୟମ୍
ଯଦୂନାଂ ନିଜନାଥାନାଂ ଯୋଗମାୟାଂ
ସମାଦିଶତ୍ ।୬।

ବିଶ୍ୱାତ୍ମା ଭଗବାନ ଦେଖିଲେ ଯେ ମୋତେ ହିଁ ନିଜର ସ୍ୱାମୀ ଏବଂ ସର୍ବସ୍ୱ ମନେ କରିଥିବା ଯଦୁବଂଶୀ କଂସଦ୍ୱାରା ବହୁତ ନିପୀଡ଼ିତ ହେଉ ଅଛନ୍ତି, ତେଣୁ ସେ ନିଜ ଯୋଗମାୟାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ୬ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଗଚ୍ଛ ଦେବି ବ୍ରଜଂ ଭଦ୍ରେ
ଗୋପଗୋଭିରଲଙ୍କୃତମ୍
ରୋହିଣୀ ବସୁଦେବସ୍ୟ ଭାର୍ଯ୍ୟାଽଽସ୍ତେ
ନନ୍ଦଗୋକୁଲେ ।
ଅନ୍ୟାଶ୍ଚ କଂସସଂବିଗ୍ନା
ବିବରେଷୁ ବସନ୍ତି ହି ।୭।

'ଦେବି ! କଲ୍ୟାଣି ! ତୁମ୍ଭେ ବ୍ରଜକୁ ଯାଅ । ସେହି ପ୍ରଦେଶ ଗୋପ ଏବଂ ଗୋ-ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସୁଶୋଭିତ । ସେହି ନନ୍ଦବାବାଙ୍କ ଗୋକୁଳରେ ବସୁଦେବଙ୍କ ପତ୍ନୀ ରୋହିଣୀ ନିବାସ କରୁ ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଆହୁରି କେତେକ ପତ୍ନୀ ମଧ୍ୟ କଂସ ଭୟରେ ଗୁପ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ରହି ଅଛନ୍ତି । ୭ ।

ଦେବକ୍ୟା ଜଠରେ ଗର୍ଭଂ ଶେଷାଖ୍ୟଂ
ଧାମ ମାମକମ୍
ତତ୍ ସଂନିକୃଷ୍ୟ ରୋହିଣ୍ୟା ଉଦରେ
ସଂନିବେଶୟ ।୮।

ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ସେହି ଅଂଶ—ଯାହାଙ୍କୁ ଶେଷଦେବ କହନ୍ତି, ଦେବକୀଙ୍କ ଉଦରରେ ଗର୍ଭରୂପେ ସ୍ଥିତ ଅଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କୁ ସେଠାରୁ ନେଇ ରୋହିଣୀଙ୍କ ଉଦରରେ ରଖି ଦିଅ । ୮ ।

ଅଥାହମଂଶଭାଗେନ ଦେବକ୍ୟାଃ
ପୁତ୍ରତାଂ ଶୁଭେ
ପ୍ରାପ୍ସ୍ୟାମି ତ୍ୱଂ ଯଶୋଦାୟାଂ ନନ୍ଦପତ୍ନ୍ୟାଂ
ଭବିଷ୍ୟସି ।୯।

କଲ୍ୟାଣି ! ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ନିଜର ସମସ୍ତ ଜ୍ଞାନ ବଳ ଆଦି ଅଂଶ ସହିତ ଦେବକୀଙ୍କ ପୁତ୍ର ହେବି ଏବଂ ତୁମ୍ଭେ ନନ୍ଦବାବାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଯଶୋଦା ଗର୍ଭରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଅ । ୯ ।

ଅର୍ଚ୍ଚିଷ୍ୟନ୍ତି ମନୁଷ୍ୟାସ୍ତ୍ୱାଂ
ସର୍ବକାମବରେଶ୍ୱରୀମ୍
ଧୂପୋପହାରବଲିଭିଃ
ସର୍ବକାମବରପ୍ରଦାମ୍ ।୧୦।

ତୁମ୍ଭେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଅଭିଳଷିତ ବର ଦେବାରେ ସମର୍ଥ ହେବ । ମନୁଷ୍ୟ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣକାରୀ ଜାଣି ଧୂପ, ଦୀପ, ନୈବେଦ୍ୟ ଏବଂ ନାନା ପ୍ରକାର ସାମଗ୍ରୀ ଦ୍ୱାରା ତୁମ୍ଭର ପୂଜା କରିବେ । ୧୦ ।

ନାମଧେୟାନି କୁର୍ବନ୍ତି ସ୍ଥାନାନି ଚ ନରା ଭୁବି
ଦୁର୍ଗେତି ଭଦ୍ରକାଳୀତି ବିଜୟା
ବୈଷ୍ଣବୀତି ଚ ।୧୧।
କୁମୁଦା ଚଣ୍ଡିକା କୃଷ୍ଣା
ମାଧବୀ କନ୍ୟକେତି ଚ
ମାୟା ନାରାୟଣୀଶାନୀ
ଶାରଦେତ୍ୟମ୍ବିକେତି ଚ ।୧୨।

ପୃଥିବୀରେ ଲୋକେ ତୁମ୍ଭ ପାଇଁ ବହୁତ ସ୍ଥାନ ଏବଂ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରି ଦୁର୍ଗା, ଭଦ୍ରକାଳୀ, ବିଜୟା, ବୈଷ୍ଣବୀ, କୁମୁଦା, ଚଣ୍ଡିକା, କୃଷ୍ଣା, ମାଧବୀ, କନ୍ୟା, ମାୟା, ନାରାୟଣୀ, ଈଶାନୀ ଶାରଦା ଏବଂ ଅମ୍ବିକା ଆଦି ଅନେକ ନାମରେ ଡାକିବେ । ୧୧-୧୨ ।

ଗର୍ଭସଂକର୍ଷଣାତ୍ ତଂ ବୈ ପ୍ରାହୁଃ
ସଂକର୍ଷଣଂଭୁବି
ରାମେତି ଲୋକରମଣାଦ୍ ବଲଂ
ବଲବଦୁଚ୍ଛ୍ରୟାତ୍ ।୧୩।

ଦେବକୀଙ୍କ ଗର୍ଭ ମଧ୍ୟରୁ ଆକର୍ଷିତ ହେବାରୁ ଶେଷଦେବଙ୍କୁ ଲୋକେ 'ସଙ୍କର୍ଷଣ' କହିବେ, ଲୋକ ରଞ୍ଜନ କରିବା କାରଣ ରାମ ଏବଂ ବଳବାନ-ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହେବା କାରଣରୁ ତାଙ୍କୁ 'ବଳଭଦ୍ର' ମଧ୍ୟ କହିବେ । ୧୩ ।

ସନ୍ଦିଷ୍ଟୈବଂ ଭଗବତା ତଥେତ୍ୟୋମିତି
ତଦ୍ବଚଃ
ପ୍ରତିଗୃହ୍ୟ ପରିକ୍ରମ୍ୟ ଗାଂ ଗତା
ତତ୍ ତଥାକରୋତ୍ ।୧୪।

ଭଗବାନ୍ ଏହିପରି ଆଦେଶ ଦେବାରୁ ଯୋଗମାୟା 'ଯେ ଆଜ୍ଞା' କହି ତାହାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ପରିକ୍ରମା କରି ସେ ପୃଥିବୀ ଲୋକକୁ ଚାଲିଯାଇ ଭଗବାନଙ୍କ ଆଜ୍ଞାକୁ ଯଥାର୍ଥ ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କଲେ । ୧୪ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଗର୍ଭେ ପ୍ରଣୀତେ ଦେବକ୍ୟା ରୋହିଣୀଂ
ଯୋଗନିଦ୍ରୟା
ଅହୋ ବିସ୍ରଂସିତୋ ଗର୍ଭ ଇତି ପୌରା
ବିଚୁକ୍ରୁଶୁଃ ।୧୫।

ଯେତେବେଳେ ଯୋଗମାୟା ଦେବକୀଙ୍କ ଗର୍ଭ ନେଇ ରୋହିଣୀଙ୍କ ଉଦରରେ ରଖିଦେଲେ, ସେତେବେଳେ ପୁରବାସିମାନେ ବଡ ଦୁଃଖର ସହିତ ପରସ୍ପର କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ—'ହାୟ ! ବିଚାରୀ ଦେବକୀର ଗର୍ଭ ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । ୧୫ ।

ଭଗବାନପି ବିଶ୍ୱାତ୍ମା ଭକ୍ତାନାମଭୟଙ୍କରଃ
ଆବିବେଶାଂଶଭାଗେନ
ମନ ଆନକଦୁନ୍ଦୁଭେଃ ।୧୬।

ଭଗବାନ୍ ଭକ୍ତର ଅଭୟଦାନୀ ଅଟନ୍ତି । ସେ ସର୍ବତ୍ର ସବୁ ରୂପରେ ଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ କେବେ କୌଣସିଠାକୁ ଯିବା ଆସିବାକୁ ପଡେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ବସୁଦେବଙ୍କ ମନ ମଧ୍ୟରେ ନିଜ ସମସ୍ତ କଳା ସହିତ ପ୍ରକଟ ହୋଇଗଲେ । ୧୬ ।

ସ ବିଭ୍ରତ୍ ପୌରୁଷଂ ଧାମ ଭ୍ରାଜମାନୋ
ଯଥା ରବିଃ
ଦୁରାସଦୋଽତିଦୁର୍ଧର୍ଷୋ ଭୂତାନାଂ
ସମ୍ବଭୂବ ହ ।୧୭।

ତାହାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଦ୍ୟମାନ୍ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଅବ୍ୟକ୍ତତାକୁ ସେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଦେଲେ । ଭଗବାନଙ୍କ ଜ୍ୟୋତି ଧାରଣ କରିବା କାରଣରୁ ବସୁଦେବ ସୂର୍ଯ୍ୟ ସଦୃଶ ତେଜସ୍ୱୀ ହୋଇ ଯିବାରୁ ତାହାଙ୍କୁ ଦେଖି ଲୋକମାନଙ୍କ ଆଖି ଝଲସି ପଡିଲା । କେହି ହେଲେ ନିଜ ବଳ, ବାଣୀ ବା ପ୍ରଭାବଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କୁ ଦବାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ୧୭ ।

ତତୋ ଜଗନ୍‌ମଙ୍ଗଳମଚ୍ୟୁତାଂଶଂ
ସମାହିତଂ ଶୂରସୁତେନ ଦେବୀ
ଦଧାର ସର୍ବାତ୍ମକମାତ୍ମଭୂତଂ
କାଷ୍ଠା ଯଥାଽଽନନ୍ଦକରଂ ମନସ୍ତଃ ।୧୮।

ଭଗବାନଙ୍କ ସେହି ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ଅଂଶକୁ ଯାହା ଜଗତର ପରମ ମଙ୍ଗଳ ଦାନୀ, ବସୁଦେବଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅଧାନ କରାଯିବାରୁ ଦେବୀ ଦେବକୀ ତାହା ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଯେପରି ପୂର୍ବଦିଶା ଚନ୍ଦ୍ରମାଙ୍କୁ ଧାରଣ କରେ, ସେହିପରି ହିଁ ଶୁଦ୍ଧ ସତ୍ତ୍ୱ ସଂପନ୍ନ ଦେବୀ ଦେବକୀ ବିଶୁଦ୍ଧ ମନରେ ସର୍ବାତ୍ମା ଏବଂ ଆତ୍ମସ୍ୱରୂପ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଧାରଣ କଲେ । ୧୮ ।

ସା ଦେବକୀ ସର୍ବଜଗନ୍ନିବାସ—
ନିବାସଭୂତା ନିତରାଂ ନ ରେଜେ
ଭୋଜେନ୍ଦ୍ରଗେହେଽଗ୍ନିଶିଖେବ ରୁଦ୍ଧା
ସରସ୍ୱତୀ ଜ୍ଞାନଖଲେ ଯଥା ସତୀ ।୧୯।

ଭଗବାନ୍ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତରେ ନିବାସ ସ୍ଥାନ ହୋଇ ଥିଲେ ହେଁ ଦେବକୀ ତାଙ୍କର ମଧ୍ୟ ନିବାସ ସ୍ଥାନ ହେଲେ । ପରନ୍ତୁ ଘଟ ଆଦି ମଧ୍ୟରେ ଆବଦ୍ଧ ଥିବା ପ୍ରଦୀପ ତଥା ନିଜ ବିଦ୍ୟା ଅନ୍ୟକୁ ନ ଦେଉଥିବା ଜ୍ଞାନ ଖଳ (ଯେ ଜ୍ଞାନକୁ ଲୁଚାଇ ରଖନ୍ତି)ର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିଦ୍ୟାର ପ୍ରକାଶ ଯେପରି ଚତୁର୍ଦିଗରେ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ, ସେହିପରି ହିଁ କଂସ କାରାଗାରରେ ଆବଦ୍ଧ ଦେବକୀଙ୍କର ସେପରି ଶୋଭା ହେଲା ନାହିଁ । ୧୯ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତଂ ବୀକ୍ଷ୍ୟ କଂସଃ ପ୍ରଭୟାଜିତାନ୍ତରାଂ
ବିରୋଚୟନ୍ତୀଂ ଭବନଂ ଶୁଚିସ୍ମିତାମ୍
ଆହୈଷ ମେ ପ୍ରାଣହରୋ ହରିର୍ଗୁହାଂ
ଧ୍ରୁବଂ ଶ୍ରିତୋ ଯନ୍ନ ପୁରେୟମୀଦୃଶୀ ।୨୦।

ଦେବକୀଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଭଗବାନ୍ ବିରାଜମାନ ହୋଇଥିବାରୁ ତାହାଙ୍କ ମୁଖ ଉପରେ ପବିତ୍ର ମନ୍ଦହାସ୍ୟ ଶୋଭ ପାଉଥିଲା ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ଦେହ କାନ୍ତିରେ ବନ୍ଦୀଗୃହ ଚମକୁ ଥିଲା ।

କଂସ ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ସେତେବେଳେ ସେ ମନେ ମନେ ବିଚାର କଲେ—'ଏଥର ନିଶ୍ଚୟ ମୋର ପ୍ରାଣହାରୀ ବିଷ୍ଣୁ ଏହାର ଗର୍ଭରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଅଛି', କାରଣ ପୂର୍ବରୁ ତ ଦେବକୀ କେବେ ଏପରି ନ ଥିଲା ।୨୦।

କିମଦ୍ୟ ତସ୍ମିନ୍ କରଣୀୟମାଶୁ ମେ
ଯଦର୍ଥତନ୍ତ୍ରୋ ନ ବିହନ୍ତି ବିକ୍ରମମ୍
ସ୍ତ୍ରିୟାଃ ସ୍ୱସୁର୍ଗୁରୁମତ୍ୟା ବଧୋଽୟଂ
ଯଶଃ ଶ୍ରିୟଂ ହନ୍ତ୍ୟନୁକାଳ ମାୟୁଃ ।୨୧।

ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ଏ ବିଷୟରେ ଶୀଘ୍ରରୁ ଶୀଘ୍ର ମୋତେ କିଛି ପ୍ରତିକାର କରିବାକୁ ହେବ । ଦେବକୀକୁ ମାରିବା ତ ଠିକ୍ ହେବ ନାହିଁ, କାରଣ ବୀରପୁରୁଷ ସ୍ୱାର୍ଥ-ବଶରୁ ନିଜ ପରାକ୍ରମକୁ କେବେ କଳଙ୍କିତ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏକେ ତ ଯିଏ ସ୍ତ୍ରୀ, ଦ୍ୱିତୀୟରେ ଭଉଣୀ ଏବଂ ତୃତୀୟରେ ଗର୍ଭବତୀ । ଏହାକୁ ମାରିବା ଦ୍ୱାରା ତତ୍କାଳ ମୋର କୀର୍ତ୍ତି, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଏବଂ ଆୟୁ ମଧ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ । ।୨୧।

ସ ଏଷ ଜୀବନ୍ ଖଲୁ ସମ୍ପରେତୋ
ବର୍ତ୍ତେତ ଯୋଽତ୍ୟନ୍ତନୃଶଂସିତେନ
ଦେହେ ମୃତେ ତଂ ମନୁଜାଃ ଶପନ୍ତି
ଗନ୍ତା ତମୋଽନ୍ଧଂ ତନୁମାନିନୋ ଧ୍ରୁବମ୍ ।୨୨।

ସେପରି ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବିତ ଥିଲେ ହେଁ ମୃତ ସଦୃଶ, ଯିଏ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରୂରତା ବ୍ୟବହାର କରେ । ମୃତ୍ୟୁପରେ ଲୋକେ ତା'ର ତିରସ୍କାର କରନ୍ତି । ଏତିକି ନୁହେଁ, ସେ ଦେହାଭିମାନୀ ଯୋଗ୍ୟ ଘୋର ନରକକୁ ମଧ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ—ଅବଶ୍ୟ ଯାଏ ।୨୨।

ଇତି ଘୋରତମାଦ୍ ଭାବାତ୍
ସନ୍ନିବୃତ୍ତଃ ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରଭୁଃ
ଆସ୍ତେ ପ୍ରତୀକ୍ଷଂସ୍ତଜ୍ଜନ୍ମ
ହରେର୍ବୈରାନୁବନ୍ଧକୃତ୍ ।୨୩।

ଯଦ୍ୟପି ଦେବକୀଙ୍କୁ ବଧ କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ କଂସଙ୍କର ଥିଲା, ତଥାପି ସ୍ୱୟଂ ହିଁ ସେ ଏପରି ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରୂରତା ବିଚାରରୁ ନିବୃତ୍ତ ହେଲେ । (ଯେଉଁ କଂସ ଦୁଷ୍ଟ ବୁଦ୍ଧିର ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ସଦ୍ୟ ବିବାହିତା ଦେବକୀଙ୍କୁ ମାରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉ ଥିଲେ, ଆଜି ତାଙ୍କର ସୁବିଚାର ଆସିବାର ଏକମାତ୍ର କାରଣ ଭଗବାନ୍ ତାହାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ବିଦ୍ୟମାନ୍) ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୃଢ଼ ବୈରଭାବ ମନ ମଧ୍ୟରେ ରଖି ସେ ତାହାଙ୍କ ଜନ୍ମକୁ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ।୨୩।

ଆସୀନଃ ସଂବିଶଂସ୍ତିଷ୍ଠନ୍
ଭୁଞ୍ଜାନଃ ପର୍ଯ୍ୟଟନ୍ ମହୀମ୍

ସେ ଉଠିବା-ବସିବା, ଖାଇବା-ପିଇବା, ଶୋଇବା-ଉଠିବା ଏବଂ ଚାଲି-ବୁଲି ଆଦି ସମୟେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଚିନ୍ତୟାନେ ହୃଷୀକେଶମପଶ୍ୟତ୍
ତନ୍ମୟଂ ଜଗତ୍ ।୨୪।

ମଧ୍ୟ ସର୍ବଦା ହିଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚିନ୍ତନରେ ଲାଗି ରହିଲେ । ଯେଉଁଠାକୁ ତାଙ୍କ ଆଖି ଯାଉଛି, ଯେ ପର୍ଯନ୍ତ ଯାହା କିଛି ହେଉଛି, ସେଠାରେ ତାଙ୍କୁ କେବଳ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦେଖା ଯାଉ ଅଛନ୍ତି । ଏହିପରି ସେ ସାରା ଜଗତ୍ କୃଷ୍ଣମୟ ଦେଖିଲେ । ।୨୪।

ବ୍ରହ୍ମା ଭବଶ୍ଚ ତତ୍ରୈତ୍ୟ ମୁନିଭିର୍ନାରଦାଦିଭିଃ
ଦେବୈଃ ସାନୁଚରୈଃ ସାକଂ
ଗୀର୍ଭିର୍ବୃଷଣମୈଡୟନ୍ ।୨୫।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଶଙ୍କର, ବ୍ରହ୍ମା ନିଜ ନିଜ ଅନୁଚରମାନଙ୍କ ସହିତ ସମସ୍ତ ଦେବତା ଏବଂ ନାରଦାଦି ଋଷି ମଧ୍ୟ କଂସ ବନ୍ଦଶାଳାକୁ ଆସି ସୁମଧୁର ବାଣୀରେ ଜୀବଜଗତର ଅଭିଳାଷ-ପୂର୍ଣ୍ଣ-କାରୀ ଶ୍ରୀହରିଙ୍କ ସ୍ତୁତି ଏହିପରି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ—।୨୫।

ସତ୍ୟବ୍ରତଂ ସତ୍ୟପରଂ ତ୍ରିସତ୍ୟଂ
ସତ୍ୟସ୍ୟ ଯୋନିଂ ନିହିତଂ ଚ ସତ୍ୟେ
ସତ୍ୟସ୍ୟ ସତ୍ୟମୃତସତ୍ୟନେତ୍ରଂ
ସତ୍ୟାତ୍ମକଂ ତ୍ୱାଂ ଶରଣଂ ପ୍ରପନ୍ନାଃ ।୨୬।

'ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ ସତ୍ୟ ସଂକଳ୍ପ ଅଟନ୍ତି । ସତ୍ୟ ହିଁ ଆପଣଙ୍କୁ ପାଇବାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସାଧନ । ସୃଷ୍ଟିର ପୂର୍ବ, ପ୍ରଳୟର ପଶ୍ଚାତ୍ ଏବଂ ସଂସାରର ସ୍ଥିତି ବେଳେ—ଏହି ଅସତ୍ୟ ଅବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ଆପଣ ସତ୍ୟ ଅଟନ୍ତି । ପୃଥ୍ୱୀ, ଜଳ, ତେଜ, ବାୟୁ ଏବଂ ଆକାଶ—ଏହି ପାଞ୍ଚ ଦୃଶ୍ୟମାନ, ସତ୍ୟର ଆପଣ ହିଁ ଏକମାତ୍ର କାରଣ ଅଟନ୍ତି ଏବଂ ଏଥିରେ ଅନ୍ତର୍ଯାମୀ ରୂପେ ମଧ୍ୟ ଆପଣ ବିରାଜମାନ୍ କରି ଅଛନ୍ତି । ଆପଣ ଏହି ଦୃଶ୍ୟମାନ୍ ଜଗତର ପରମାର୍ଥ ସ୍ୱରୂପ । ଆପଣ ହିଁ ମଧୁରବାଣୀ ଏବଂ ସମଦର୍ଶନର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ । ହେ ସତ୍ୟସ୍ୱରୂପ ପ୍ରଭୋ ! ଆମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ଆପଣଙ୍କ ଶରଣକୁ ଆସିଅଛୁଁ । ।୨୬।

ଏକାୟନୋଽସୌ ଦ୍ୱିଫଲସ୍ତ୍ରିମୂଲ—
ଶ୍ଚତୁରସଃ ପଞ୍ଚବିଧଃ ଷଡାତ୍ମା

ଏହି ସଂସାର ଏକ ସନାତନ ବୃକ୍ଷ ଅଟେ; ଏହି ବୃକ୍ଷର ଆଶ୍ରୟ ଅଟେ—ଏକ ପ୍ରକୃତି । ଏହାର ଦୁଇଟି ଫଳ—ଦୁଃଖ ଏବଂ ସୁଖ । ତିନିଗୋଟି ଚେର—ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜ ଏବଂ ତମ । ଚାରି ରସ ଅଟେ—ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ, କାମ ଏବଂ ମୋକ୍ଷ । ଏହାକୁ ଜାଣିବା ପାଇଁ ପାଞ୍ଚ ପ୍ରକାର ପଦାର୍ଥ—ଶ୍ରୋତ୍ର, ତ୍ୱଚା, ନେତ୍ର, ରସନା ଏବଂ ନାସିକା । ଏହାର ଛଅ ସ୍ୱଭାବ—ଜନ୍ମହେବା, ରହିବା, ବୃଦ୍ଧିହେବା, ବଦଳିବା, କ୍ଷୟ ହେବା ଏବଂ ନଷ୍ଟ ହେବା । ଏହି

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସପ୍ତତ୍ୱଗଷ୍ଟବିଟପୋ ନବାକ୍ଷୋ
ଦଶଚ୍ଛଦୀ ଦ୍ୱିଖଗୋ ହ୍ୟାଦିବୃକ୍ଷଃ ।୨୭।

ବୃକ୍ଷର ଛାଲ—ସପ୍ତଧାତୁ; ରସ ରୁଧିର, ମାଂସ, ମେଦ, ଅସ୍ଥି, ମଜ୍ଜା ଏବଂ ଶୁକ୍ର । ଅଷ୍ଟ ଶାଖା ଅଟେ—ପଞ୍ଚ ମହାଭୂତ, ମନ, ବୁଦ୍ଧି ଏବଂ ଅହଂକାର । ଏଥିରେ ମୁଖ ଆଦି ନବ ଦ୍ୱାର କୋଟର ଅଟେ । ପ୍ରାଣ, ଅପାନ, ବ୍ୟାନ, ଉଦାନ, ସମାନ, ନାଗ, କୂର୍ମ, କୃକଳ, ଦେବଦତ୍ତ ଏବଂ ଧନଞ୍ଜୟ—ଏହି ଦଶ ପ୍ରାଣ ଦଶ ପତ୍ର ଅଟେ । ଏହି ସଂସାରରୂପୀ ବୃକ୍ଷରେ ଦୁଇ ପକ୍ଷୀ ବାସ କରନ୍ତି, ଜୀବ ଏବଂ ଈଶ୍ୱର । ।୨୭।

ତ୍ୱମେକ ଏବାସ୍ୟ ସତଃ ପ୍ରସୂତି—
ସ୍ତ୍ୱଂ ସନ୍ନିଧାନଂ ତ୍ୱମନୁଗ୍ରହଶ୍ଚ
ତ୍ୱନ୍ମାୟୟା ସଂବୃତଚେତସସ୍ତ୍ୱାଂ
ପଶ୍ୟନ୍ତି ନାନା ନ ବିପଶ୍ଚିତୋ ଯେ ।୨୮।

ଏହି ସଂସାରରୂପୀ ବୃକ୍ଷର ଉତ୍ପତ୍ତିର ଆଧାର ଏକମାତ୍ର ଆପଣ ହିଁ ଅଟନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କଠାରେ ହିଁ ତା'ର ପ୍ରଳୟ ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହରୁ ତାହାର ରକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ହୁଏ । ଯାହାର ଚିତ୍ତ ଆପଣଙ୍କ ମାୟାରେ ଆବୃତ୍ତ ହୋଇ ରହି ଅଛି, ସେହି ଏକା ଏହି ସତ୍ୟକୁ ବୁଝିବାର ଶକ୍ତି ହରାଇ ବସିଛି—ସେହି ଏକା ଉତ୍ପତ୍ତି, ସ୍ଥିତି ଏବଂ ପ୍ରଳୟର କର୍ତ୍ତା ବ୍ରହ୍ମାଦି ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ମନେ କରିଅଛି । ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନୀ ପୁରୁଷ ଓ ସବୁ ରୂପରେ କେବଳ ଆପଣଙ୍କୁ ହିଁ ଦର୍ଶନ କରନ୍ତି । ।୨୮।

ବିଭର୍ଷି ରୂପାଣ୍ୟବବୋଧ ଆତ୍ମା
କ୍ଷେମାୟ ଲୋକସ୍ୟ ଚରାଚରସ୍ୟ
ସତ୍ତ୍ୱୋପପନ୍ନାନି ସୁଖାବହାନି
ସତାମଭଦ୍ରାଣି ମୁହୁଃ ଖଲାନାମ୍ ।୨୯।

ଆପଣ ଜ୍ଞାନସ୍ୱରୂପ ଆତ୍ମା । ଚରାଚର ଜଗତର କଲ୍ୟାଣ ନିମନ୍ତେ ହିଁ ଅନେକ ରୂପ ଧାରଣ କରନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ଏହି ରୂପ ବିଶୁଦ୍ଧ, ଅପ୍ରାକୃତ, ସତ୍ୟମୟ ଅଟେ ଏବଂ ଆପଣ ସନ୍ଥ ପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ସୁଖ ଦାନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦୁଷ୍ଟମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ଦୁଷ୍ଟତାନୁଯାୟୀ ଦଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ଦିଅନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅମଙ୍ଗଳମୟ ମଧ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି । ।୨୯।

ତ୍ୱୟ୍ୟମ୍ବୁଜାକ୍ଷାଖିଳସତ୍ତ୍ୱଧାମ୍ନି
ସମାଧିନାଽଽବେଶିତଚେତସୈକେ
ତ୍ୱତ୍ପାଦପୋତେନ ମହତ୍କୃତେନ
କୁର୍ବନ୍ତି ଗୋବତ୍ସପଦଂ ଭବାବ୍ଧିମ୍ ।୩୦।

କମଳ ସଦୃଶ କୋମଳ ଅନୁଗ୍ରହ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନେତ୍ରଧାରୀ ପ୍ରଭେ ! ବିରଳ ଲୋକେ ହିଁ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ-ପଦାର୍ଥର ଆଶ୍ରୟ ସ୍ୱରୂପ ଆପଣଙ୍କ ରୂପରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକାଗ୍ରତାସହ ଚିତ୍ତ ଲଗାଇ ପାରନ୍ତି ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ କମଳ ରୂପ ଜାହାଜର ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ଗୋବତ୍ସ ପଦ ପରି ଏହି ସଂସାରରୁ ଅନାୟାସରେ ପାର ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି । କାହିଁକି ବା ନ ହେବ, ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ଥମାନେ ଏହି ଜାହାଜରେ ସଂସାର ସାଗରକୁ ପାର ଯେ କରି ଗଲେଣି ! ।୩୦।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସ୍ୱୟଂ ସମୁତ୍ତୀର୍ଯ୍ୟ ସୁଦୁସ୍ତରଂ ଦ୍ୟୁମନ୍
ଭବାର୍ଣ୍ଣବଂ ଭୀମମଦଭ୍ରସୌହୃଦାଃ
ଭବତ୍‌ପଦାମ୍ଭୋରୁହନାବମତ୍ର ତେ
ନିଧାୟ ଯାତାଃ ସଦନୁଗ୍ରହୋ ଭବାନ୍ ।୩୧।

ପରମ ପ୍ରକାଶ ସ୍ୱରୂପ ପରମାତ୍ମନ୍ ! ଆପଣଙ୍କ ଭକ୍ତଜନ ସାରା ସଂସାରର ନିଷ୍କପଟ ପ୍ରେମୀ, ବାସ୍ତବ ହିତୈଷୀ ଅଟନ୍ତି । ସେମାନେ ସ୍ୱୟଂ ତ ଏହି ଭୟଙ୍କର ସଂସାରସାଗରକୁ ପାର ହୋଇ ଯାଇ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଅତି କଷ୍ଟରେ ଅତିକ୍ରମ କରିବା ଯୋଗ୍ୟ ତଥା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ କଲ୍ୟାଣ ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଏଠାରେ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣକମଳର ନୌକା ସ୍ଥାପିତ କରି ଦେଇ ଯାଇଅଛନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ସତ୍‌ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଉପରେ ତ ଆପଣଙ୍କର ମହାନ୍ କରୁଣା, ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଆପଣ ଅନୁଗ୍ରହ ସ୍ୱରୂପ ଅଟନ୍ତି ।୩୧।

ଯେଽନ୍ୟେଽରବିନ୍ଦାକ୍ଷ ବିମୁକ୍ତମାନିନ—
ସ୍ତ୍ୱୟ୍ୟସ୍ତଭାବାଦବିଶୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧୟଃ
ଆରୁହ୍ୟ କୃଚ୍ଛ୍ରେଣ ପରଂ ପଦଂ ତତଃ
ପତନ୍ତ୍ୟଧୋଽନାଦୃତଯୁଷ୍ମଦଙ୍ଘ୍ରୟଃ ।୩୨।

ହେ କମଳ ନୟନ ! ଯେଉଁମାନେ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣକମଳର ଶରଣ ନିଅନ୍ତି ନାହିଁ ତଥା ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତି ଭକ୍ତିଭାବରହିତ ହୋଇଥିବା କାରଣରୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ମଧ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧ ନୁହେଁ; ସେମାନେ ନିଜକୁ ମିଛେମିଛେ ମୁକ୍ତ ମନେ କରନ୍ତି ସତ୍ୟ । ବାସ୍ତବରେ ସେମାନେ ତ ବଦ୍ଧ ଅଟନ୍ତି । ଯଦ୍ୟପି ମହାନ୍ ତପସ୍ୟା ଏବଂ ସାଧନାର କଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କରି କୌଣସି ପ୍ରକାର ଉଚ୍ଚରୁ ଉଚ୍ଚ ପଦରେ ସେମାନେ ପହଞ୍ଚି ଯାଆନ୍ତି, ତଥାପି ମଧ୍ୟ ସେଠାରୁ ତଳକୁ ଖସି ପଡ଼ନ୍ତି ।୩୨।

ତଥା ନ ତେ ମାଧବ ତାବକାଃ କ୍ୱଚିଦ୍
ଭ୍ରଶ୍ୟନ୍ତି ମାର୍ଗାତ୍ତ୍ୱୟି ବଦ୍ଧସୌହୃଦାଃ
ତ୍ୱୟାଭିଗୁପ୍ତା ବିଚରନ୍ତି ନିର୍ଭୟା
ବିନାୟକାନୀକପମୂର୍ଦ୍ଧସୁ ପ୍ରଭୋ ।୩୩।

ପରନ୍ତୁ ଭଗବାନ୍ ! ଯେଉଁମାନେ ଆପଣଙ୍କ ନିଜ ଜନ, ଯେଉଁମାନେ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣରେ ନିଜ ବାସ୍ତବ ପ୍ରୀତି ଯୋଡ଼ି ରଖି ଅଛନ୍ତି; ସେମାନେ କେବେ ହେଲେ ସେହି ଜ୍ଞାନାଭିମାନିମାନଙ୍କ ସଦୃଶ ନିଜ ସାଧନ ମାର୍ଗରୁ ବିଚ୍ୟୁତ ହୁଅନ୍ତିନାହିଁ । ପ୍ରଭୋ ! ସେମାନେ ବଡବଡ ବିଘ୍ନକାରୀ ସେନାସରଦାର-ମାନଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ପଦାଘାତ କରି ନିର୍ଭୟରେ ବିଚରଣ କରନ୍ତି; କୌଣସି ବିଘ୍ନ ସେମାନଙ୍କ ପଥକୁ ରୋକି ପାରେ ନାହିଁ; କାରଣ ସେମାନଙ୍କ ରକ୍ଷକ ଯେ ଆପଣ ସ୍ୱୟଂ ଅଟନ୍ତି ।୩୩।

ସତ୍ତ୍ୱଂ ବିଶୁଦ୍ଧଂ ଶ୍ରୟତେ ଭବାନ୍ ସ୍ଥିତୌ
ଶରୀରିଣାଂ ଶ୍ରେୟଉପାୟନଂ ବପୁଃ

ଆପଣ ସଂସାରର ସ୍ଥିତି ନିମନ୍ତେ ସମସ୍ତ ଦେହଧାରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପରମ କଲ୍ୟାଣ ପ୍ରଦାନ-କାରୀ ବିଶୁଦ୍ଧ ସତ୍ତ୍ୱମୟ, ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦମୟ ପରମ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବେଦକ୍ରିୟାଯୋଗତପଃସମାଧିଭି—
ସ୍ତବାର୍ହଣଂ ଯେନ ଜନଃ ସମୀହତେ ।୩୪।

ଦିବ୍ୟ ମଙ୍ଗଳ ବିଗ୍ରହ ପ୍ରକଟ କରନ୍ତି । ସେହି ରୂପ ପ୍ରକଟିତ ହେଉଥିବାରୁ ହିଁ ଆପଣଙ୍କ ଭକ୍ତ ବେଦ, କର୍ମକାଣ୍ଡ, ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗଯୋଗ, ତପସ୍ୟା ଏବଂ ସମାଧି ଦ୍ୱାରା ଆପଣଙ୍କ ଆରାଧନା କରନ୍ତି । ବିନା କୌଣସି ଆଶ୍ରୟରେ ବା ସେମାନେ କାହାକୁ ଆରାଧନା କରିବେ ? ।୩୪।

ସତ୍ତ୍ୱଂ ନ ଚେଦ୍ଧାତରିଦଂ ନିଜଂ ଭବେଦ୍
ବିଜ୍ଞାନମଜ୍ଞାନଭିଦାପମାର୍ଜନମ୍
ଗୁଣପ୍ରକାଶୈରନୁମୀୟତେ ଭବାନ୍
ପ୍ରକାଶତେ ଯସ୍ୟ ଚ ଯେନ ବା ଗୁଣଃ ।୩୫।

ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ ସମସ୍ତଙ୍କ ବିଧାତା ଅଟନ୍ତି । ଯଦି ଆପଣଙ୍କ ଏହି ବିଶୁଦ୍ଧ ସତ୍ତ୍ୱମୟ ନିଜ ସ୍ୱରୂପ ପ୍ରକଟ ନ ହେବ, ତେବେ ଅଜ୍ଞାନ ଏବଂ ତାହାଦ୍ୱାରା ହେଉଥିବା ଭେଦଭାବ ନଷ୍ଟକାରୀ ଅପରୋକ୍ଷଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟ କାହାରିକୁ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଜଗତରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ତିନିଗୁଣ ହିଁ ଆପଣ, ଆପଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଅଛି, ଏହା ସତ୍ୟ ଅଟେ । ପରନ୍ତୁ ଏହି ଗୁଣର ପ୍ରକାଶକ ବୃତ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱରୂପର କେବଳ ଅନୁମାନ ହୁଏ ସତ୍ୟ କିନ୍ତୁ; ବାସ୍ତବିକ ସ୍ୱରୂପର ସାକ୍ଷାତ୍କାର ହୁଏ ନାହିଁ । (ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱରୂପର ସାକ୍ଷାତ୍କାର ତ ଆପଣଙ୍କ ଏହି ବିଶୁଦ୍ଧ ସତ୍ତ୍ୱମୟ ସ୍ୱରୂପର ସେବା କରିବା ପରେ ଆପଣଙ୍କ କୃପାରୁ ହିଁ ହୋଇଥାଏ ।) ।୩୫।

ନ ନାମରୂପେ ଗୁଣଜନ୍ମକର୍ମଭି—
ର୍ନିରୂପିତବ୍ୟେ ତବ ତସ୍ୟ ସାକ୍ଷିଣଃ
ମନୋବଚୋଭ୍ୟାମନୁମେୟବର୍ତ୍ମନୋ
ଦେବ କ୍ରିୟାୟାଂ ପ୍ରତିୟନ୍ତ୍ୟଥାପି ହି ।୩୬।

ଭଗବାନ୍ ! ମନ ଏବଂ ବେଦବାଣୀ ଦ୍ୱାରା କେବଳ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ଅନୁମାନ ମାତ୍ର ହୋଇଥାଏ, କାରଣ ଆପଣ ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦୃଶ୍ୟ ନୁହଁନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ସାକ୍ଷୀ ବା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦ୍ରଷ୍ଟା ଅଟନ୍ତି । ତେଣୁ ଆପଣଙ୍କ ଗୁଣ, ଜନ୍ମ ଏବଂ କର୍ମ ଆଦି ଦ୍ୱାରା ଆପଣଙ୍କ ନାମ ଏବଂ ରୂପର ନିରୂପଣ କରାଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ପୁଣି ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣଙ୍କ ଭକ୍ତଜନ ଉପାସନା ଆଦି କ୍ରିୟାଯୋଗ ଦ୍ୱାରା ଆପଣଙ୍କ ସାକ୍ଷାତ୍କାର ନିଶ୍ଚୟ କରନ୍ତି ।୩୬।

ଶୃଣ୍ୱନ୍ ଗୃଣନ୍ ସଂସ୍ମରୟଂଶ୍ଚ ଚିନ୍ତୟନ୍
ନାମାନି ରୂପାଣି ଚ ମଙ୍ଗଳାନି ତେ
କ୍ରିୟାସୁ ଯସ୍ତ୍ୱଚ୍ଚରଣାରବିନ୍ଦୟୋ—
ରାବିଷ୍ଟଚେତା ନ ଭବାୟ କଳ୍ପତେ ।୩୭।

ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ଆପଣଙ୍କ ମଙ୍ଗଳମୟ ନାମ ଏବଂ ରୂପର ଶ୍ରବଣ, କୀର୍ତ୍ତନ, ସ୍ମରଣ ଏବଂ ଧ୍ୟାନ କରନ୍ତି, ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣକମଳ ସେବାରେ ହିଁ ନିଜ ଚିତ୍ତ ରଖି ଥାଆନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ପୁଣି ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁ-ରୂପ ସଂସାର ଚକ୍ରକୁ ଆସିବାକୁ ପଡ଼େ ନାହିଁ ।୩୭।

ଦିଷ୍ଟ୍ୟା ହରେଽସ୍ୟା ଭବତଃ ପଦୋ ଭୁବୋ
ଭାରୋଽପନୀତସ୍ତବ ଜନ୍ମନେଶିତୁଃ

ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୁଃଖହାରୀ ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ ସର୍ବେଶ୍ୱର ଅଟନ୍ତି । ଏହି ପୃଥିବୀ ତ ଆପଣଙ୍କ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଦିଷ୍ଟ୍ୟାଙ୍କିତାଂ ତ୍ୱତ୍ପଦକୈଃ ସୁଶୋଭନୈ—
ର୍ଦ୍ରକ୍ଷ୍ୟାମ ଗାଂ ଦ୍ୟାଂ ଚ ତବାନୁକମ୍ପିତାମ୍ ।୩୮।

ଚରଣକମଳ ଅଟେ । ଆପଣଙ୍କ ଅବତାର ଦ୍ୱାରା ଏହାର ଭାର ଦୂର ହୋଇଗଲା । ଧନ୍ୟ ଅଟେ ପ୍ରଭୋ ! ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏହା ବଡ଼ ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା ଯେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣଙ୍କ ସୁନ୍ଦର-ସୁନ୍ଦର ଚିହ୍ନଯୁକ୍ତ ପାଦପଦ୍ମ ଦ୍ୱାରାବିଭୂଷିତ ପୃଥ୍ୱୀକୁ ଦେଖିବୁଁ ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ କୃପାରୁ ସ୍ୱର୍ଗଲୋକକୁ ମଧ୍ୟ କୃତାର୍ଥ ଦେଖିବୁଁ ।୩୮।

ନ ତେଽଭବସ୍ୟେଶ ଭବସ୍ୟ କାରଣଂ
ବିନା ବିନୋଦଂ ବତ ତର୍କୟାମହେ
ଭବୋ ନିରୋଧଃ ସ୍ଥିତିରପ୍ୟବିଦ୍ୟୟା
କୃତା ଯତସ୍ତ୍ୱୟ୍ୟଭୟାଶ୍ରୟାତ୍ମନି ।୩୯।

ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ ଅଜନ୍ମା ଅଟନ୍ତି । ଯଦି ଆପଣ ଜନ୍ମ ନେବା କାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆମ୍ଭେମାନେ କୌଣସି ତର୍କଣା କରୁଁ, ତେବେ କୁହାଯିବ ଯେ, ଏହା ଏକ ଆପଣଙ୍କ ଲୀଳାବିନୋଦ ମାତ୍ର । ଏପରି କହିବାର କାରଣ ହେଲା ଯେ ଆପଣ ତ ଦ୍ୱୈତ-କ୍ରୋଶରୁ ରହିତ ସର୍ବାଧିଷ୍ଠାନ ସ୍ୱରୂପ ଅଟନ୍ତି ଏବଂ ଏହି ଜଗତର ଉତ୍ପତ୍ତି, ସ୍ଥିତି ତଥା ପ୍ରଳୟ ଅଜ୍ଞାନ ଦ୍ୱାରା ଆପଣଙ୍କଠାରେ ଆରୋପିତ ।୩୯।

ମତ୍ସ୍ୟାଶ୍ୱକଚ୍ଛପନୃସିଂହବରାହହଂସ—
ରାଜନ୍ୟବିପ୍ରବିବୁଧେଷୁ କୃତାବତାରଃ
ତ୍ୱଂ ପାସି ନସ୍ତ୍ରିଭୁବନଂ ଚ ଯଥାଧୁନେଶ
ଭାରଂ ଭୁବୋ ହର ଯଦୂତ୍ତମ ବନ୍ଦନଂ ତେ ।୪୦।

ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ ଯେପରି ଅନେକଥର ମତ୍ସ୍ୟ, ହୟଗ୍ରୀବ, କଚ୍ଛପ, ନୃସିଂହ, ବରାହ, ହଂସ, ରାମ, ପରଶୁରାମ ଏବଂ ବାମନ ଅବତାର ଧାରଣ କରି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସହିତ ତିନିଲୋକର ରକ୍ଷା କଲେ—ସେହିପରି ହିଁ ଆପଣ ଏଥର ମଧ୍ୟ ପୃଥିବୀର ଭାର ହରଣ କରନ୍ତୁ । ଯଦୁନନ୍ଦନ ! ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ ବନ୍ଦନା କରୁଅଛୁଁ ।୪୦।

ଦିଷ୍ଟ୍ୟାମ୍ବ ତେ କୁକ୍ଷିଗତଃ ପରଃ ପୁମା—
ନଂଶେନ ସାକ୍ଷାଦ୍ ଭଗବାନ୍ ଭବାୟନଃ
ମା ଭୂଦ୍ ଭୟଂ ଭୋଜପତେର୍ମୁମୂର୍ଷୋ—
ର୍ଗୋପ୍ତା ଯଦୂନାଂ ଭବିତା ତବାତ୍ମଜଃ ।୪୧।

(ଦେବକୀଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି—)'ପୂଜ୍ୟମାତା ! ଏହା ବଡ ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା ଯେ ଆପଣଙ୍କ ଉଦରକୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ କଲ୍ୟାଣ ନିମନ୍ତେ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ୍ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ନିଜ ଜ୍ଞାନ, ବଳ ଆଦି ଅଂଶ ସହିତ ଶୁଭାଗମନ କରି ଅଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ କଂସକୁ ଆପଣ ଟିକିଏ ହେଲେ ଭୟ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଳ୍ପଦିନ ପରେ ଆପଣଙ୍କ ପୁତ୍ର ଯଦୁବଂଶ ରକ୍ଷା କରିବେ' ।୪୧।

ଶ୍ରୀ ଶୁକ ଉବାଚ
ଇତ୍ୟଭିଷ୍ଟୂୟ ପୁରୁଷଂ ଯଦ୍‌ରୂପମନିଦଂ ଯଥା
ବ୍ରହ୍ମେଶାନୌ ପୁରୋଧାୟ ଦେବାଃ
ପ୍ରତିୟୟୁର୍ଦିବମ୍ ।୪୨।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ବ୍ରହ୍ମାଦି ଦେବତାମାନେ ଭଗବାନଙ୍କର ଏହି ପରି ସ୍ତୁତିକଲେ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ରୂପ 'ଏହିପରି' ଏହା ତ ନିଶ୍ଚିତ ରୂପେ କୁହାଯାଇ ନ ପାରେ, ତେଣୁ ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ ମତି ଅନୁରୂପ ତାହାଙ୍କ ନିରୂପଣ କଲେ । ତାହାପରେ ବ୍ରହ୍ମା ଏବଂ ଶଙ୍କରଙ୍କୁ ଆଗ କରି ଦେବଗଣ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ବାହୁଡିଗଲେ ।୪୨।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ଗର୍ଭଗତବିଷ୍ଣୋର୍ବ୍ରହ୍ମାଦିକୃତସ୍ତୁତିର୍ନାମ ଦ୍ୱିତୀୟୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୨।

In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅଥ ତୃତୀୟୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରାକଟ୍ୟ

ଶ୍ରୀ ଶୁକ ଉବାଚ

ଅଥ ସର୍ବଗୁଣୋପେତଃ କାଳଃ ପରମଶୋଭନଃ
ଯର୍ହ୍ୟେବାଜନ ଜନ୍ମର୍କ୍ଷଂ ଶାନ୍ତର୍କ୍ଷଗ୍ରହତାରକମ୍ ।୧।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ସମସ୍ତ ଶୁଭଗୁଣଯୁକ୍ତ ବହୁତ ଶୋଭବନ ସମୟ ଆସି ଗଲା । ରୋହିଣୀ ନକ୍ଷତ୍ର, ଆକାଶର ସମସ୍ତ ନକ୍ଷତ୍ର, ଗ୍ରହ ଏବଂ ତାରାଗଣ ଶାନ୍ତ—ସୌମ୍ୟ ହୋଇ ଯାଇ ଥିଲେ ।୧।

ଦିଶଃ ପ୍ରସେଦୁର୍ଗଗନଂ ନିର୍ମଳୋଡୁଗଣୋଦୟମ୍
ମହୀ ମଙ୍ଗଳ ଭୂୟିଷ୍ଠପୁରଗ୍ରାମବ୍ରଜାକରା ।୨।

ଦିଶାମାନେ ସ୍ୱଚ୍ଛ—ପ୍ରସନ୍ନଥିଲେ । ନିର୍ମଳ ଆକାଶରେ ତାରାଗଣ ଝଟକୁ ଥିଲେ । ପୃଥିବୀର ବଡ ବଡ ନଗର, ଛୋଟ ଛୋଟ ଗ୍ରାମ, ଅହିର ବସ୍ତି ଏବଂ ହୀରା ଖଣି ଆଦି ମଙ୍ଗଳମୟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ।୨।

ନଦ୍ୟଃ ପ୍ରସନ୍ନସଲିଲା ହ୍ରଦା ଜଳରୁହଶ୍ରିୟଃ
ଦ୍ୱିଜାଳିକୁଳସଂନାଦସ୍ତବକା ବନରାଜୟଃ ।୩।

ନଦୀମାନଙ୍କ ଜଳ ନିର୍ମଳ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ରାତ୍ରି ସମୟରେ ମଧ୍ୟ କମଳ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ! ବନରେ ବୃକ୍ଷପଙ୍କ୍ତିମାନ ନାନାରଙ୍ଗର ପୁଷ୍ପ ଗୁଚ୍ଛରେ ଭରି ଯାଇଥିଲେ । କେଉଁଠାରେ ପକ୍ଷିମାନେ କଳରବ କରୁଥିଲେ ତ କେଉଁଠାରେ ଭ୍ରମରମାନେ ଗୁଞ୍ଜନ କରୁଥିଲେ ।୩।

ବବୌ ବାୟୁଃ ସୁଖସ୍ପର୍ଶଃ ପୁଣ୍ୟ ଗନ୍ଧବହଃ ଶୁଚିଃ
ଅଗ୍ନୟଶ୍ଚ ଦ୍ୱିଜାତୀନାଂ ଶାନ୍ତାସ୍ତତ୍ର ସମିନ୍ଧତ ।୪।

ତେତିକିବେଳେ ପରମ ପବିତ୍ର ଏବଂ ଶୀତଳ-ମନ୍ଦ-ସୁଗନ୍ଧ ବାୟୁ ନିଜ ସ୍ପର୍ଶରେ ଲୋକର ସୁଖ-ଦାନୀ ହୋଇ ବହୁଥିଲା । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଅଗ୍ନି-ହୋତ୍ରର ଲିଭ ଅଗ୍ନି-ଯାହା କଂସ ଅତ୍ୟାଚାରରେ ଲିଭି ଯାଇଥିଲା, ସେତେବେଳେ ଆପେଆପେ ଜଳି ଉଠିଲା ।୪।

ମନାଂସ୍ୟାସନ୍ ପ୍ରସନ୍ନାନି ସାଧୂନାମସୁର ଦ୍ରୁହାମ୍
ଜାୟମାନେଽଜନେ ତସ୍ମିନ୍ ନେଦୁର୍ଦୁନ୍ଦୁଭୟୋ ଦିବି ।୫।

ସନ୍ତପୁରୁଷମାନେ ପୂର୍ବରୁ ଚହୁଁଥିଲେ ଯେ ଅସୁରମାନଙ୍କର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ନ ହେଉ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମାନଙ୍କ ମନ ସହସା ପ୍ରସନ୍ନତାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ଭଗବାନଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ଅବସରରେ ସ୍ୱର୍ଗରେ ଦେବ ଦୁନ୍ଦୁଭି ଆପେ ଆପେ ବାଜି ଉଠିଲା ।୫।

ଜଗୁଃ କିନ୍ନରଗନ୍ଧର୍ବାସ୍ତୁଷ୍ଟୁବୁଃ ସିଦ୍ଧଚାରଣାଃ
ବିଦ୍ୟାଧର୍ଯଶ୍ଚ ନନୃତୁରପ୍ସରୋଭିଃ ସମଂ ତଦା ।୬।

କିନ୍ନର ଏବଂ ଗନ୍ଧର୍ବଗଣ ମଧୁର ସ୍ୱରରେ ଗାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ସିଦ୍ଧ ତଥା ଚାରଣମାନେ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ମଙ୍ଗଳମୟ ଗୁଣର ସ୍ତୁତି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ବିଦ୍ୟାଧରୀମାନେ ଅପ୍‌ସରାମାନଙ୍କ ସହିତ ନୃତ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୬।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ମୁମୁଚୁର୍ମୁନୟୋ ଦେବାଃ
ସୁମନାଂସି ମୁଦାନ୍ୱିତାଃ
ମନ୍ଦଂ ମନ୍ଦଂ ଜଲଧରା ଜଗର୍ଜୁରନୁସାଗରମ୍ ।୭।

ବଡ଼ ବଡ଼ ଦେବତା ଏବଂ ଋଷି-ମୁନିମାନେ ଆନନ୍ଦଭରା ହୃଦୟରେ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ମେଘ ସମୁଦ୍ର ନିକଟକୁ ଯାଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ଗର୍ଜନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।୭।

ନିଶୀଥେ ତମଉଦ୍ଭୂତେ ଜାୟମାନେ ଜନାର୍ଦ୍ଦନେ
ଦେବକ୍ୟାଂ ଦେବରୂପିଣ୍ୟାଂ
ବିଷ୍ଣୁଃ ସର୍ବଗୁହାଶୟଃ
ଆବିରାସୀଦ୍ ଯଥା ପ୍ରାଚ୍ୟାଂ ଦିଶୀନ୍ଦୁରିବ
ପୁଷ୍କଳଃ ।୮।

ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁ ଚକ୍ରରୁ ଅବ୍ୟାହତ-ଦାନୀ ଜନାର୍ଦ୍ଦନଙ୍କ ଅବତାର ସମୟ ଥିଲା ନିଶୀଥ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଅନ୍ଧକାରର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ସେତିକିବେଳେ ସର୍ବଗୁହାଶୟ ଭଗବାନ୍ ବିଷ୍ଣୁ ଦେବରୂପିଣୀ ଦେବକୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ପ୍ରକଟ ହେଲେ, ଯେପରି ପୂର୍ବ-ଦିଶାରେ ଷୋଳକଳାଯୁକ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରମା ଉଦୟ ହୁଏ ।୮।

ତମଦ୍ଭୁତଂ ବାଲକମମ୍ବୁଜେକ୍ଷଣଂ
ଚତୁର୍ଭୁଜଂ ଶଙ୍ଖଗଦାର୍ଯୁଦାୟୁଧମ୍
ଶ୍ରୀବତ୍ସଲକ୍ଷ୍ମଂ ଗଳଶୋଭିକୌସ୍ତୁଭଂ
ପୀତାମ୍ବରଂ ସାନ୍ଦ୍ରପୟୋଦସୌଭଗମ୍ ।୯।

ମହାର୍ହବୈଦୂର୍ଯକିରୀଟକୁଣ୍ଡଳ—
ତ୍ୱିଷା ପରିଷ୍ୱକ୍ତସହସ୍ରକୁନ୍ତଳମ୍
ଉଦ୍ଦାମକାଞ୍ଚ୍ୟଙ୍ଗଦକଙ୍କଣାଦିଭି—
ର୍ବିରୋଚମାନଂ ବସୁଦେବ ଐକ୍ଷତ ।୧୦।

ବସୁଦେବ ଦେଖିଲେ, ତାହାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ବାଳକ । ତାହାଙ୍କ ନେତ୍ର କମଳ ସଦୃଶ କୋମଳ ଏବଂ ବିଶାଳ ଅଟେ । ସୁନ୍ଦର ଚାରି ହସ୍ତରେ ଶଂଖ, ଚକ୍ର, ଗଦା ଏବଂ ପଦ୍ମ ଧାରଣ କରି ଅଛନ୍ତି । ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳରେ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଚିହ୍ନ, ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ସୁବର୍ଣ୍ଣମୟୀ ରେଖା । ଗଳାରେ କୌସ୍ତୁଭମଣି ଝଟକୁ ଅଛି । ବର୍ଷାକାଳୀନ ମେଘ ସଦୃଶ ପରମ ସୁନ୍ଦର ଶ୍ୟାମଳ ଶରୀରରେ ମନୋହର ପୀତାମ୍ବର ଫରଫର ହେଉଅଛି । ବହୁମୂଲ୍ୟ ବୈଦୁର୍ଯମଣିର କିରୀଟ ଏବଂ କୁଣ୍ଡଳ କାନ୍ତିରେ କୁଞ୍ଚିତ ନୀଳ ଅଳକାବନ୍ଦୀ ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣ ସଦୃଶ ଚମକୁ ଅଛି । କଟିରେ ଚମକିତ ମେଖଳା, ବାହୁରେ ବାଜୁବନ୍ଧ ଏବଂ ହସ୍ତରେ କଙ୍କଣ ଶୋଭା ପାଉଅଛି । ଏହିସବୁ ଆଭୂଷଣ ଦ୍ୱାରା ସୁଶୋଭିତ ଶିଶୁର ଅଙ୍ଗଅଙ୍ଗରେ ଅପୂର୍ବ ଛଟା ଛିଟକୁ ଅଛି । ୯-୧୦

ସ ବିସ୍ମୟୋତ୍‌ଫୁଲ୍ଲବିଲୋଚନୋ ହରିଂ
ସୁତଂ ବିଲୋକ୍ୟାନକଦୁନ୍ଦୁଭିସ୍ତଦା
କୃଷ୍ଣାବତାରୋତ୍ସବସମ୍ଭ୍ରମୋଽସ୍ପୃଶନ୍
ମୁଦା ଦ୍ୱିଜେଭ୍ୟୋଽୟୁତମାପ୍ଲୁତୋ ଗବାମ୍ ।୧୧।

ବସୁଦେବ ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲେ ଯେ ମୋ ପୁତ୍ର ରୂପରେ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ୍ ଶୁଭଗମନ କରି ଅଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମେ ତ ଅସୀମ ଆଶ୍ଚର୍ଯ ହେଲା, ପୁଣି ଆନନ୍ଦରେ ତାହାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ଫୁଟି ଉଠିଲା । ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରେମ ପରମାନନ୍ଦରେ ମଗ୍ନ ହୋଇ ଗଲା । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଜନ୍ମୋତ୍ସବ ପାଳନ ଉତ୍ସବରେ ସେ ସେତେବେଳେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଦଶ ସହସ୍ର ଗୋ-ଦାନର ସଂକଳ୍ପ କରି ପକାଇଲେ ।୧୧।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅଥୈନ ମସ୍ତୌଦବଧାର୍ଯ୍ୟ ପୂରୁଷଂ
ପରଂ ନତାଙ୍ଗଃ କୃତଧୀଃ କୃତାଞ୍ଜଳିଃ
ସ୍ୱରୋଚିଷା ଭରତ ସୂତିକାଗୃହଂ
ବିରୋଚୟନ୍ତଂ ଗତଭୀଃ ପ୍ରଭାବବିତ୍ ।୧୨।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିଜ ଅଙ୍ଗକାନ୍ତିରେ ସୂତିକା ଗୃହକୁ ଉଦ୍ଭାସିତ କରୁଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ବସୁଦେବଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚୟ ହେଲା ଯେ ୟିଏ ତ ପରମ ପୁରୁଷ ପରମାତ୍ମା ଅଟନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରଭାବକୁ ସ୍ମରି ତାଙ୍କର ସବୁ ଭୟ ଦୂର ହୋଇଗଲା । ସ୍ଥିର ବୁଦ୍ଧିରେ ସେ ଭଗବାନ୍ଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରଣାମ କଲା ପରେ ହସ୍ତ ଯୋଡ଼ ତାହାଙ୍କ ସ୍ତୁତି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୧୨।

ବସୁଦେବ ଉବାଚ

ବିଦିତୋଽସି ଭବାନ୍ ସାକ୍ଷାତ୍
ପୁରୁଷଃ ପ୍ରକୃତେଃ ପରଃ
କେବଳାନୁଭବାନନ୍ଦସ୍ୱରୂପଃ
ସର୍ବବୁଦ୍ଧିଦୃକ୍ ।୧୩।

ବସୁଦେବ କହିଲେ—ମୁଁ ଜାଣୁଛି ଯେ, ଆପଣ ପ୍ରକୃତିରୁପରେ ସାକ୍ଷାତ୍ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଅଟନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ହେଲା କେବଳ ଅନୁଭବ ଏବଂ କେବଳ ଆନନ୍ଦ । ଆପଣ ସମସ୍ତ ବୁଦ୍ଧିର ଏକମାତ୍ର ସାକ୍ଷୀ ଅଟନ୍ତି । ।୧୩।

ସ ଏବ ସ୍ୱପ୍ରକୃତ୍ୟେଦଂ
ସୃଷ୍ଟ୍ୱାଗ୍ରେ ତ୍ରିଗୁଣାତ୍ମକମ୍
ତଦନୁ ତ୍ୱଂ ହ୍ୟପ୍ରବିଷ୍ଟଃ
ପ୍ରବିଷ୍ଟଇବ ଭାବ୍ୟସେ ।୧୪।

ଆପଣ ସୃଷ୍ଟି ଆଦ୍ୟରେ ନିଜ ପ୍ରକୃତି ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଏହି ତ୍ରିଗୁଣମୟ ଜଗତ୍ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି । ପୁଣି ତହିଁରେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ନ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଆପଣ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ସଦୃଶ ଜଣା ପଡ଼ନ୍ତି । ।୧୪।

ଯଥେମେଽବିକୃତା ଭାବାସ୍ତଥା
ତେ ବିକୃତୈଃ ସହ
ନାନାବୀର୍ଯ୍ୟାଃ ପୃଥଗ୍ଭୂତା
ବିରାଜଂ ଜନୟନ୍ତି ହି ।୧୫

ସନ୍ନିପତ୍ୟ ସମୁତ୍ପାଦ୍ୟ
ଦୃଶ୍ୟନ୍ତେଽନୁଗତା ଇବ
ପ୍ରାଗେବ ବିଦ୍ୟମାନତ୍ୱାନ୍ନ
ତେଷାମିହ ସମ୍ଭବଃ ।୧୬।

ଯେପରି ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମହତ୍ତତ୍ତ୍ୱ ଆଦି କାରଣତତ୍ତ୍ୱ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ରହିଥାଆନ୍ତି, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କ ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ଥାଏ, ଯେତେବେଳେ ପୁଣି ସେମାନେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଦି ଷୋଳ ବିକାର ସହିତ ମିଳିତ ହୁଅନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଏହି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ରଚନା କରନ୍ତି ଏବଂ ଏହାକୁ ଉତ୍ପନ୍ନ କରି ତହିଁରେ ଅନୁପ୍ରବିଷ୍ଟ ପରି ଜଣା ପଡ଼ନ୍ତି; ପରନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତ କଥା ହେଲା ଯେ ସେମାନେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥରେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏପରି ହେବାର ଏକମାତ୍ର କାରଣ ହେଲା ଯେ ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ଯେକୌଣସି ବସ୍ତୁ ଅଛି, ସେଥିରେ ସେମାନେ ପୂର୍ବରୁ ହିଁ ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛନ୍ତି । ।୧୫-୧୬।

ଏବଂ ଭବାନ୍ ବୁଦ୍ଧ୍ୟନୁମେୟଲକ୍ଷଣୈ—
ର୍ଗ୍ରାହ୍ୟୈର୍ଗୁଣୈଃ ସନ୍ନପି ତଦ୍ଗୁଣାଗ୍ରହଃ

ଠିକ୍ ସେହିପରି ବୁଦ୍ଧି ଦ୍ୱାରା କେବଳ ଗୁଣର ଲକ୍ଷଣମାନ ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ଏବଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଦ୍ୱାରା କେବଳ ଗୁଣମୟ ବିଷୟ ଗ୍ରହଣ କରାହୁଏ । ଯଦ୍ୟପି ଆପଣ ସେ ସବୁରେ ରହି ଥାଆନ୍ତି, ତଥାପି ମଧ୍ୟ ସେହି ଗୁଣ ଗ୍ରହଣରୁ ଆପଣଙ୍କ ଗ୍ରହଣ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅନାବୃତତ୍ୱାଦ୍ ବହିରନ୍ତରଂ ନ ତେ
ସର୍ବସ୍ୟ ସର୍ବାତ୍ମନ ଆତ୍ମବସ୍ତୁନଃ ।୧୭।

ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ । ତାହାର କାରଣ, ଆପଣ ସବୁକିଛି ଅଟନ୍ତି, ସମସ୍ତଙ୍କ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ଏବଂ ପରମାର୍ଥ ସତ୍ୟ, ଆତ୍ମ ସ୍ୱରୂପ ଅଟନ୍ତି । ଗୁଣର ଆବରଣ ଆପଣଙ୍କୁ ଆବୃତ କରିପାରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଆପଣଙ୍କ ଠାରେ ବାହାର-ଭିତର କିଛି ନାହିଁ । ପୁଣି ଆପଣ କେଉଁଥିରେ ପ୍ରବେଶ କରିବେ ? (ତେଣୁ ପ୍ରବେଶ ନ କରି ମଧ୍ୟ ପ୍ରବେଶ କଲାପରି ଜଣା ଯାଆନ୍ତି ।) ।୧୭।

ଯ ଆତ୍ମନୋ ଦୃଶ୍ୟଗୁଣେଷୁ ସନ୍ନିତି
ବ୍ୟବସ୍ୟତେ ସ୍ୱବ୍ୟତିରେକତୋଽବୁଧଃ
ବିନାନୁବାଦଂ ନ ଚ ତନ୍ମନୀଷିତଂ
ସମ୍ୟଗ୍ ଯତସ୍ତ୍ୟକ୍ତମୁପାଦଦତ୍ ପୁମାନ୍ ।୧୮।

ଯିଏ ନିଜର ଏହି ଦୃଶ୍ୟ ଗୁଣକୁ ନିଜଠାରୁ ପୃଥକ୍ ମାନି ସତ୍ୟ ମନେ କରେ, ସେ ଅଜ୍ଞାନୀ ଅଟେ । କାରଣ ବିଚାର କଲା ପରେ ଏହି ଦେହ-ଗେହ ଆଦି ପଦାର୍ଥ ବାଗ୍‌ବିଳାସ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ନାହିଁ । ବିଚାର ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ବସ୍ତୁର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ସିଦ୍ଧ ନ ହୁଏ, ବରଂ ଯାହା ବାଧିତ ହୁଏ, ତାହାକୁ ସତ୍ୟ ମନେ କରୁଥିବା ପୁରୁଷକୁ କିପରି ବା ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ କୁହାଯାଇ ପାରେ ? ।୧୮।

ତ୍ୱତ୍ତୋଽସ୍ୟ ଜନ୍ମସ୍ଥିତିସଂଯମାନ୍ ବିଭୋ
ବଦନ୍ତ୍ୟନୀହାଦଗୁଣାଦବିକ୍ରିୟାତ୍
ତ୍ୱୟୀଶ୍ୱରେ ବ୍ରହ୍ମଣି ନୋ ବିରୁଧ୍ୟତେ
ତ୍ୱଦାଶ୍ରୟତ୍ୱାଦୁପଚର୍ଯ୍ୟତେ ଗୁଣୈଃ ।୧୯।

ପ୍ରଭୋ ! କୁହାଯାଏ ଯେ ଆପଣ ସ୍ୱୟଂ ସମସ୍ତ କ୍ରିୟା, ଗୁଣ ଏବଂ ବିକାରରୁ ରହିତ ଅଟନ୍ତି । ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଜଗତର ସୃଷ୍ଟି, ସ୍ଥିତି ଏବଂ ପ୍ରଳୟ ଆପଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହେଉଅଛି । ଏକଥା ପରମ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ ପରବ୍ରହ୍ମ ପରମାତ୍ମା ଆପଣଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଅସଂଗତ ନୁହେଁ । କାରଣ ତିନିଗୁଣର ଆଶ୍ରୟ ହିଁ ଆପଣ ଅଟନ୍ତି, ସେଥିପାଇଁ ଏହି ଗୁଣର କାର୍ଯ୍ୟ ଆଦି ଆପଣଙ୍କଠାରେ ଆରୋପ କରାଯାଏ । ।୧୯।

ସ ତ୍ୱଂ ତ୍ରିଲୋକସ୍ଥିତୟେ ସ୍ୱମାୟୟା
ବିଭର୍ଷି ଶୁକ୍ଳଂ ଖଲୁ ବର୍ଣ୍ଣମାତ୍ମନଃ
ସର୍ଗାୟ ରକ୍ତଂ ରଜସୋପବୃଂହିତଂ
କୃଷ୍ଣଂ ଚ ବର୍ଣ୍ଣଂ ତମସା ଜନାତ୍ୟୟେ ।୨୦।

ଆପଣ ହିଁ ତିନିଲୋକର ରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ନିଜ ମାୟାରୁ ସତ୍ତ୍ୱମୟ ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ(ପୋଷଣକାରୀ ବିଷ୍ଣୁ) ରୂପ ଧାରଣ କରନ୍ତି, ଉତ୍ପତ୍ତି ନିମନ୍ତେ ରଜଃପ୍ରଧାନ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ (ସୃଜନକାରୀ ବ୍ରହ୍ମାରୂପେ) ଏବଂ ପ୍ରଳୟ ସମୟେ ତମୋଗୁଣ ପ୍ରଧାନ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ (ସଂହାର-କାରୀ ରୁଦ୍ରରୂପ) ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି । ।୨୦।

ତ୍ୱମସ୍ୟ ଲୋକସ୍ୟ ବିଭୋ ରିରକ୍ଷିଷୁ-
ର୍ଗୃହେଽବତୀର୍ଣ୍ଣୋଽସି ମମାଖିଲେଶ୍ୱର

ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ୍ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଜଗତର ସ୍ୱାମୀ ଅଟନ୍ତି । ଏହି ସଂସାର ରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ହିଁ ଆପଣ ମୋ ଘରେ ଅବତାର ନେଇ ଅଛନ୍ତି । ଆଜିକାଲି କୋଟି କୋଟି ଅସୁର ସେନା-ପତିମାନେ ରାଜାନାମ ଧାରଣ କରି ନିଜ ଅଧୀନରେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ରାଜନ୍ୟସଂଜ୍ଞାସୁରକୋଟିଯୂଥପୈ—
ର୍ନିର୍ବ୍ୟୂହ୍ୟମାନା ନିହନିଷ୍ୟସେ ଚମୂଃ ।୨୧।

ଅୟଂ ତ୍ୱସଭ୍ୟସ୍ତବ ଜନ୍ମ ନୌ ଗୃହେ
ଶ୍ରୁତ୍ୱାଗ୍ରଜାଂସ୍ତେ ନ୍ୟବଧୀତ୍ ସୁରେଶ୍ୱର
ସ ତେଽବତାରଂ ପୁରୁଷୈଃ ସମର୍ପିତଂ
ଶ୍ରୁତ୍ୱାଧୁନୈବାଭିସରତ୍ୟୁଦାୟୁଧଃ ।୨୨।

ଶ୍ରୀ ଶୁକ ଉବାଚ

ଅଥୈନମାତ୍ମଜଂ ବୀକ୍ଷ୍ୟ ମହାପୁରୁଷଲକ୍ଷଣମ୍
ଦେବକୀ ତମୁପାଧାବତ୍
କଂସାଦ୍ ଭୀତା ଶୁଚିସ୍ମିତା ।୨୩।

ଦେବକ୍ୟୁବାଚ

ରୂପଂ ଯତ୍ ତତ୍ ପ୍ରାହୁରବ୍ୟକ୍ତମାଦ୍ୟଂ
ବ୍ରହ୍ମ ଜ୍ୟୋତିର୍ନିର୍ଗୁଣଂନିର୍ବିକାରମ୍
ସତ୍ତାମାତ୍ରଂ ନିର୍ବିଶେଷଂ ନିରୀହଂ
ସ ତ୍ୱଂ ସାକ୍ଷାଦ୍ ବିଷ୍ଣୁରଧ୍ୟାତ୍ମଦୀପଃ ।୨୪।

ନଷ୍ଟେ ଲୋକେ ଦ୍ୱିପରାର୍ଦ୍ଧାବସାନେ
ମହାଭୂତେଷ୍ୱାଦିଭୂତଂ ଗତେଷୁ
ବ୍ୟକ୍ତେଽବ୍ୟକ୍ତଂ କାଳବେଗେନ ଯାତେ
ଭବାନେକଃ ଶିଷ୍ୟତେ ଶେଷସଂଜ୍ଞଃ ।୨୫।

ଯୋଽୟଂ କାଳସ୍ତସ୍ୟ ତେଽବ୍ୟକ୍ତବନ୍ଧୋ
ଚେଷ୍ଟାମାହୁଶ୍ଚେଷ୍ଟତେ ଯେନ ବିଶ୍ୱମ୍

ବଡ଼ ବଡ଼ ସେନାମଣ୍ଡଳୀ ରଖି ଅଛନ୍ତି । ଆପଣ ସେମାନଙ୍କୁ ସଂହାର କରନ୍ତୁ । ।୨୧।

ଦେବତାମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଆରାଧ୍ୟଦେବ ! କଂସ ବଡ଼ ଦୁଷ୍ଟ । ମୋ ଘରେ ଆପଣଙ୍କର ଅବତାର ହେବାର ଜାଣି ସେ ଆପଣଙ୍କ ଭୟରେ ଆପଣଙ୍କ ବଡ଼ ଭାଇମାନଙ୍କୁ ମାରି ସାରିଲାଣି । ବର୍ତ୍ତମାନ ତା'ର ଦୂତ ଆପଣଙ୍କ ଅବତାର ସମାଚାର ତାକୁ ଶୁଣାଇବା କ୍ଷଣି ସେ ହସ୍ତରେ ଶସ୍ତ୍ରନେଇ ଦୌଡ଼ି ଆସିବ ।୨୨।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଏଣେ ଦେବକୀ ଦେଖିଲେ ମୋ ପୁତ୍ରଠାରେ ତ ପୁରୁଷୋ–ତ୍ତମ ଭଗବାନଙ୍କର ସବୁ ଲକ୍ଷଣ ବିଦ୍ୟମାନ୍ । ପ୍ରଥମେ ତ ସେ କଂସକୁ ଭୟ କଲେ, ପରନ୍ତୁ ପୁଣି ସେ ବଡ଼ ପବିତ୍ର ଭାବେ ସ୍ମିତହାସ୍ୟ ସହିତ ସ୍ତୁତି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୨୩।

ମାତାଦେବକୀ କହିଲେ—ପ୍ରଭୋ ! ବେଦ ଆପଣଙ୍କର ଯେଉଁ ରୂପକୁ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଏବଂ ଜଗତର କାରଣ କହି ଅଛି, ଯାହାଙ୍କୁ ବ୍ରହ୍ମ, ଜ୍ୟୋତି ସ୍ୱରୂପ, ସମସ୍ତ ଗୁଣ ରହିତ ଏବଂ ବିକାର ହୀନ, ବିଶେଷଣ ରହିତ-ଅନିର୍ବଚନୀୟ, ନିଷ୍କ୍ରିୟ ଏବଂ କେବଳ ବିଶୁଦ୍ଧ ସତ୍ତାରୂପ କୁହାଯାଇଅଛି, ବୁଦ୍ଧି ଆଦିର ପ୍ରକାଶକ ସେହି ବିଷ୍ଣୁ ଆପଣ ସ୍ୱୟଂ ଅଟନ୍ତି ।୨୪।

ଯେତେବେଳେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପୂର୍ଣ୍ଣଆୟୁ ଦୁଇ ପରାର୍ଦ୍ଧ ସମାପ୍ତ ହୁଏ, କାଳଶକ୍ତି ପ୍ରଭାବରୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋକ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଏ, ପଞ୍ଚ ମହାଭୂତ ଅହଂକାରରେ, ଅହଂକାର ମହତ୍ତତ୍ତ୍ୱରେ ଏବଂ ମହତ୍ତତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରକୃ–ତିରେ ଲୀନ ହୋଇ ଯାଏ—ସେତେବେଳେ ଆପଣ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ଅବଶେଷ ରହନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ଆପଣ–ଙ୍କର ଗୋଟିଏ ନାମ 'ଶେଷ' ଅଟେ ।୨୫।

ପ୍ରକୃତିର ଏକମାତ୍ର ସହାୟକ ପ୍ରଭୋ ! ନିମିଷରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନେକ ବିଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ଯେଉଁ କାଳ, ଯାହାର ଚେଷ୍ଟା ଦ୍ୱାରା ଏହି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱ ସଚେଷ୍ଟ ରହିଅଛି ଏବଂ ଯାହାର କୌଣସି ସୀମା ନାହିଁ, ତାହା ଆପଣଙ୍କ ଲୀଳା ଅଟେ । ଆପଣ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ୍ ଏବଂ ପରମ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ନିମେଷାଦିର୍ବତ୍ସରାନ୍ତୋ ମହୀୟାଂ—
ସ୍ତଂ ତ୍ୱେଶାନଂ କ୍ଷେମଧାମ ପ୍ରପଦ୍ୟେ ।୨୬।

ମର୍ତ୍ତ୍ୟୋ ମୃତ୍ୟୁବ୍ୟାଳଭୀତଃ ପଳାୟନ୍
ଲୋକାନ୍ ସର୍ବାନ୍‌ନିର୍ଭୟ ନାଧ୍ୟଗଚ୍ଛତ୍
ତ୍ୱତ୍‌ପାଦାବ୍‌ଜଂ ପ୍ରାପ୍ୟ ଯଦୃଚ୍ଛୟାଦ୍ୟ
ସ୍ୱସ୍ଥଃ ଶେତେ ମୃତ୍ୟୁ ରସ୍ମାଦପୈତି ।୨୭।

ସ ତ୍ୱଂ ଘୋରାଦୁଗ୍ରସେନାତ୍ମଜାନ୍ନ—
ସ୍ତ୍ରାହି ତ୍ରସ୍ତାନ୍ ଭୃତ୍ୟବିତ୍ରାସହାସି
ରୂପଂ ଚେଦଂ ପୌରୁଷଂ ଧ୍ୟାନଧିଷ୍ଣ୍ୟଂ
ମା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଂ ମାଂସଦୃଶାଂ କୃଷୀଷ୍ଠାଃ ।୨୮।

ଜନ୍ମ ତେ ମୟ୍ୟସୌ ପାପୋ
ମା ବିଦ୍ୟାନ୍-ମଧୁସୂଦନ
ସମୁଦ୍‌ବିଜେ ଭବଦ୍ଧେତୋଃ
କଂସାଦହମଧୀରଧୀଃ ।୨୯।

ଉପସଂହର ବିଶ୍ୱାତ୍ମନ୍ନଦୋ ରୂପମଲୌକିକମ୍
ଶଙ୍ଖଚକ୍ରଗଦାପଦ୍ମଶ୍ରିୟା
ଜୁଷ୍ଟଂ ଚତୁର୍ଭୁଜମ୍ ।୩୦।

ବିଶ୍ୱଂ ଯଦେତତ୍ ସ୍ୱତନୌ ନିଶାନ୍ତେ
ଯଥାବକାଶଂ ପୁରୁଷଂ ପରୋଭବାନ୍
ବିଭର୍ତ୍ତି ସୋଽୟଂ ମମ ଗର୍ଭଗୋଽଭୂଦହୋ
ନୃଲୋକସ୍ୟ ବିଡମ୍ବନଂ ହି ତତ୍ ।୩୧।

କଲ୍ୟାଣର ଆଶ୍ରୟ ଅଟନ୍ତି; ମୁଁ ଅପଣଙ୍କ ଶରଣ ନେଲି ।୨୬।

ପ୍ରଭେ ! ଏହି ଜୀବ ମୃତ୍ୟୁଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ରହି ଅଛି, ଯିଏ ମୃତ୍ୟୁରୂପ କରାଳ ବ୍ୟାଳଠାରୁ ଭୟଭୀତ ହୋଇ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋକ—ଲୋକାନ୍ତରରେ ଭ୍ରମୁଅଛି । ପରନ୍ତୁ ତାକୁ କେବେ କାହିଁ ଏପରି ସ୍ଥାନ ମିଳୁନାହିଁ, ଯେଉଁଠାରେ ସେ ନିର୍ଭୟ ହୋଇ ଶାନ୍ତରେ ରହି ପାରିବ । ଆଜି ବଡ ଭାଗ୍ୟରୁ ତାକୁ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣାରବିନ୍ଦର ଶରଣ ମିଳିଗଲା । ଅତଏବ ଏବେ ଯିଏ ସ୍ୱସ୍ଥ ହୋଇ ସୁଖନିଦ୍ରା ଯିବ । ଆଉ ଅଧିକ ବା କ'ଣ କହିବି, ସ୍ୱୟଂ ମୃତ୍ୟୁ ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କଠାରୁ ଭୟ ପ୍ରାପ୍ତହୋଇ ଦୂରେଇ ଯାଏ ।୨୭।

ପ୍ରଭେ ! ଆପଣ ହେଲେ ଭକ୍ତଭୟହାରୀ, ଏବଂ ଆମ୍ଭେମାନେ ଏହି ଦୁଷ୍ଟ କଂସ ଦ୍ୱାରା ବହୁତ ଭୟଭୀତ ଅଛୁଁ । ଅତଏବ ଆପଣ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । ଆପଣଙ୍କ ଏହି ଚତୁର୍ଭୁଜ ଦିବ୍ୟରୂପ ଧ୍ୟାନର ବସ୍ତୁ ଅଟେ । କେବଳ ମାଂସ-ମଜ୍ଜାମୟ ଶରୀରରେ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିଥିବା ଦେହାଭିମାନୀ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଏହାକୁ ପ୍ରକଟ କରନ୍ତୁନାହିଁ ।୨୮

ହେ ମଧୁସୂଦନ ! ପାପୀ କଂସ ନଜାଣୁ ଯେ ମୋ ଗର୍ଭରୁ ଆପଣଙ୍କ ଜନ୍ମ ହୋଇ ଅଛି । ମୁଁ ଧୈର୍ଯହୀନ ହୋଇ ପଡଛି । ଆପଣଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଁ କଂସକୁ ବହୁତ ଭୟ କରୁଛି ।୨୯।

ହେ ବିଶ୍ୱାତ୍ମନ୍ ! ଆପଣଙ୍କର ଏହି ରୂପ ଅଲୌକିକ ଅଟେ । ଆପଣ ଶଙ୍ଖ, ଚକ୍ର, ଗଦା ଏବଂ କମଳର ଶୋଭାଯୁକ୍ତ ନିଜ ଚତୁର୍ଭୁଜ ରୂପକୁ ଲୁଚାଇ ରଖନ୍ତୁ ।୩୦।

ପ୍ରଳୟ ସମୟେ ଆପଣ ଏହି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱକୁ ନିଜ ଶରୀର ଭିତରେ ଏପରି ସ୍ୱାଭାବିକ ରୂପେ ଧାରଣ କରନ୍ତି, ଯେପରି କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟ ନିଜ ଶରୀରରେ ଥିବା ଛିଦ୍ରରୂପ ଆକାଶକୁ । ସେହି ପରମ ପୁରୁଷ ପରମାତ୍ମା ଆପଣ ମୋର ଗର୍ଭବାସୀ ହେଲେ, ଏହା ଆପଣଙ୍କ ଅଦ୍ଭୁତ ମନୁଷ୍ୟ ଲୀଳା ନୁହେଁ ତ ଆଉ କ'ଣ ? ।୩୧।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ତ୍ୱମେବ ପୂର୍ବସର୍ଗେଽଭୂଃ
ପୃଶ୍ନିଃ ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବେ ସତି
ତଦାୟଂ ସୁତପା ନାମ ପ୍ରଜାପତିରକଲ୍ମଷଃ ।୩୨।

ଶ୍ରୀଭଗବାନ୍ କହିଲେ—ଦେବି ! ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବ ମନ୍ୱନ୍ତରରେ ଯେତେବେଳେ ତୁମ୍ଭର ପ୍ରଥମ ଜନ୍ମ ହୋଇ ଥିଲା, ସେତେବେଳେ ତୁମ୍ଭର ନାମ ଥିଲା ପୃଶ୍ନି ଏବଂ ବସୁଦେବ ସୁତପା ନାମକ ପ୍ରଜାପତି ଥିଲେ । ତୁମ୍ଭ ଦୁହିଁଙ୍କ ହୃଦୟ ବଡ ଶୁଦ୍ଧ ଥିଲା ।୩୨।

ଯୁବାଂ ବୈ ବ୍ରହ୍ମଣାଽଽଦିଷ୍ଟୌ
ପ୍ରଜାସର୍ଗେ ଯଦା ତତଃ
ସନ୍ନିୟମ୍ୟେନ୍ଦ୍ରିୟଗ୍ରାମଂ
ତେପାଥେ ପରମଂ ତପଃ ।୩୩।

ବ୍ରହ୍ମା ତୁମ୍ଭ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ପ୍ରଜା ଉତ୍ପନ୍ନ କରିବାକୁ ଆଜ୍ଞା ଦେବାରୁ ତୁମ୍ଭେ—ଉଭୟ ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କୁ ଦମନ କରି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ତପସ୍ୟା କଲ ।୩୩।

ବର୍ଷବାତାତପହିମଘର୍ମକାଳଗୁଣାନନୁ
ସହମାନୌ ଶ୍ୱାସରୋଧବିନିର୍ଧୂତମନୋମଲୌ ।୩୪।

ତୁମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ବର୍ଷା, ବାୟୁ, ତାପ, ଶୀତ, ଉଷ୍ମ ଆଦି କାଳର ବିଭିନ୍ନ ଗୁଣ ସହନ କରି ପ୍ରାଣାୟାମ ଦ୍ୱାରା ନିଜ ମନର ମଳ ଧୋଇ ପକାଇଲ ।୩୪।

ଶୀର୍ଣପର୍ଣାନିଲାହାରାବୁପଶାନ୍ତେନ ଚେତସା
ମତ୍ତଃ କାମାନଭୀପ୍‌ସନ୍ତୌ ମଦାରାଧନମୀହତୁଃ ।୩୫।

ତୁମ୍ଭେ ଦୁହେଁ କେବେ ଶୁଷ୍କପତ୍ର ଖାଇ ତ କେବେ ବାୟୁ ପାନ କରି କାଳ କଟାଇଲ । ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତ ବଡ ଶାନ୍ତଥିଲା । ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋ ଠାରୁ ଅଭୀଷ୍ଟ ବସ୍ତୁ ପାଇବା ଇଚ୍ଛାରେ ଏହିପରି ମୋର ଆରାଧନା କଲ ।୩୫।

ଏବଂ ବାଂ ତପ୍ୟତୋସ୍ତୀବ୍ରଂ
ତପଃ ପରମଦୁଷ୍କରମ୍
ଦିବ୍ୟବର୍ଷସହସ୍ରାଣି ଦ୍ୱାଦଶେୟୁର୍ମଦାତ୍ମନୋଃ ।୩୬।

ମୋ ଠାରେ ଚିତ୍ତ ଲଗାଇ ଏପରି ପରମ ଦୁଷ୍କର ଏବଂ ଘୋର ତପ କରି କରି ବାର ହଜାର ଦେବବର୍ଷ ବିତାଇଥିଲ ।୩୬।

ତଦା ବାଂ ପରିତୁଷ୍ଟୋଽହମମୁନା ବପୁଷାନଘେ
ତପସା ଶ୍ରଦ୍ଧୟା ନିତ୍ୟଂ ଭକ୍ତ୍ୟାଚ ହୃଦି ଭାବିତଃ ।୩୭।

ପ୍ରାଦୁରାସଂ ବରଦରାଡ୍ ଯୁବୟୋଃ କାମଦିତ୍ସୟା
ବ୍ରିୟତାଂ ବର ଇତ୍ୟୁକ୍ତେ
ମାଦୃଶୋ ବାଂ ବୃତଃ ସୁତଃ ।୩୮।

ପୁଣ୍ୟମୟୀ ଦେବି ! ସେତେବେଳେ ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ଦୁହିଁଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲି; କାରଣ ତୁମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ତପସ୍ୟା ଶ୍ରଦ୍ଧା ଏବଂ ପ୍ରେମମୟୀ ଭକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ନିଜ ହୃଦୟରେ ନିତ୍ୟ-ନିରନ୍ତର ମୋର ଭାବନା କରୁଥିଲ । ତୁମ୍ଭ ଦୁହିଁଙ୍କ ଅଭିଳାଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବରଦାନିମାନଙ୍କ ରାଜା ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ସମ୍ମୁଖରେ ଏହିରୂପରେ ପ୍ରକଟ ହେଲି । ମୁଁ ବରମାଗିବାକୁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଆଜ୍ଞା ଦେବାରୁ ତୁମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ମୋ ପରି ପୁତ୍ର ମାଗିଥିଲ ।୩୭-୩୮।

ଅଜୁଷ୍ଟଗ୍ରାମ୍ୟବିଷୟାବନପତ୍ୟୌ ଚ ଦମ୍ପତୀ
ନ ବବ୍ରାଥେଽପବର୍ଗଂ ମେ ମୋହିତୌ
ମମ ମାୟୟା ।୩୯।

ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଷୟ ଭୋଗରେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ନ ଥିଲା । ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର କୌଣସି ସନ୍ତାନ ମଧ୍ୟ ନ ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ତୁମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ମୋ ମାୟାରେ ମୋହିତ ହୋଇ ମୋତେ ମୋକ୍ଷ ମାଗି ନ ଥିଲ ।୩୯।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଗତେ ମୟି ଯୁବାଂ ଲବ୍ଧ୍ୱା
ବରଂ ମତ୍‌ସଦୃଶଂ ସୁତମ୍
ଗ୍ରାମ୍ୟାନ୍ ଭୋଗାନଭୁଞ୍ଜାଥାଂ
ଯୁବାଂ ପ୍ରାପ୍ତମନୋରଥୌ ।୪୦।

ମୋ ପରି ପୁତ୍ର ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ବର ଦେଇ ମୁଁ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲାରୁ ସଫଳ ମନୋରଥ ହୋଇ ତୁମ୍ଭେମାନେ ବିଷୟ ଭୋଗ କରିବାକୁ ଲାଗିଲ ।୪୦।

ଅଦୃଷ୍ଟ୍ୱାନ୍ୟତମଂ ଲୋକେ
ଶୀଲୌଦାର୍ଯ୍ୟଗୁଣୈଃ ସମମ୍
ଅହଂ ସୁତୋ ବାମଭବଂ
ପୃଶ୍ନିଗର୍ଭ ଇତି ଶ୍ରୁତଃ ।୪୧।

ମୁଁ ଦେଖିଲି ଯେ ସଂସାରରେ ଶୀଳ ସ୍ୱଭାବ, ଉଦାରତା ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗୁଣରେ ମୋ ପରି ଦ୍ୱିତୀୟ କେହି ନାହିଁ । ତେଣୁ ମୁଁ ହିଁ ତୁମ୍ଭଦୁହିଁଙ୍କର ପୁତ୍ର ହୋଇ 'ପୃଶ୍ନିଗର୍ଭ' ନାମରେ ବିଖ୍ୟାତ ହେଲି ।୪୧।

ତୟୋର୍ବାଂ ପୁନରେବାହମଦିତ୍ୟାମାସ
କଶ୍ୟପାତ୍
ଉପେନ୍ଦ୍ର ଇତି ବିଖ୍ୟାତୋ
ବାମନତ୍ୱାଚ୍ଚ ବାମନଃ ।୪୨।

ପୁଣି ଅନ୍ୟ ଜନ୍ମରେ ତୁମ୍ଭେ ହେଲ ଅଦିତି ଏବଂ ବସୁଦେବ ହେଲେ କଶ୍ୟପ । ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ତୁମ୍ଭର 'ଉପେନ୍ଦ୍ର' ନାମରେ ପୁତ୍ର ହୋଇ ଥିଲି । ଶରୀର କ୍ଷୁଦ୍ର ହୋଇ ଥିବାରୁ ଲୋକେ ମୋତେ 'ବାମନ' ମଧ୍ୟ କହୁଥିଲେ ।୪୨।

ତୃତୀୟେଽସ୍ମିନ୍ ଭବେଽହଂ ବୈ
ତେନୈବ ବପୁଷାଥ ବାମ୍
ଜାତୋ ଭୂୟସ୍ତୟୋରେବ
ସତ୍ୟଂ ମେ ବ୍ୟାହୃତଂ ସତି ।୪୩।

ସତୀ ଦେବକୀ ! ତୁମ୍ଭର ଏହି ତୃତୀୟ ଜନ୍ମରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଏହି ରୂପରେ ତୁମ୍ଭର ପୁତ୍ର ହେଲି । କାରଣ ମୋ ବାଣୀ ସର୍ବଦା ସତ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ।୪୩।

ଏତଦ୍ ବାଂ ଦର୍ଶିତଂ ରୂପଂ
ପ୍ରାଗ୍‌ଜନ୍ମସ୍ମରଣାୟ ମେ
ନାନ୍ୟଥା ମଦ୍ଭବଂ ଜ୍ଞାନଂ
ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲିଙ୍ଗେନ ଜାୟତେ ।୪୪।

ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମୋର ରୂପ ଏଥିପାଇଁ ଦେଖାଇଲି ଯେ ମୋର ପୂର୍ବ ଅବତାର ତୁମ୍ଭର ସ୍ମରଣ ହେଉ । ଯଦି ମୁଁ ଏପରି କରି ନ ଥାନ୍ତି, ତେବେ ମନୁଷ୍ୟ ଦେହରେ ମୋର ଅବତାର ପରିଚୟ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା ।୪୪।

ଯୁବାଂ ମାଂ ପୁତ୍ରଭାବେନ
ବ୍ରହ୍ମଭାବେନ ଚାସକୃତ୍
ଚିନ୍ତୟନ୍ତୌ କୃତସ୍ନେହୌ
ଯାସ୍ୟେଥେ ମଦ୍‌ଗତିଂ ପରାମ୍ ।୪୫।

ତୁମେ ଦୁହେଁ ମୋ ପ୍ରତି ପୁତ୍ରଭାବ ତଥା ନିରନ୍ତର ବ୍ରହ୍ମଭାବ ରଖିବ । ଏହି ବାତ୍ସଲ୍ୟ ସ୍ନେହ ଏବଂ ଚିନ୍ତନ ଦ୍ୱାରା ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋର ପରମ-ପଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ । ।୪୫।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଇତ୍ୟୁକ୍ତ୍ୱାଽଽସୀଦ୍ଧରିସ୍ତୂଷ୍ଣୀଂ ଭଗବାନାତ୍ମମାୟୟା
ପିତ୍ରୋଃ ସମ୍ପଶ୍ୟତୋଃ
ସଦ୍ୟୋ ବଭୂବ ପ୍ରାକୃତଃ ଶିଶୁଃ ।୪୬।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ଭଗବାନ୍ ଏତିକି କହି ନିରବ ହେଲେ ଏବଂ ପରେ ନିଜ ଯୋଗମାୟା ଦ୍ୱାରା ପିତାମାତାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ସମୀପରେ ତୁରନ୍ତ ଏବଂ ସାଧାରଣ ଶିଶୁ ଶରୀର ଧାରଣ କଲେ । ।୪୬।

ତତଶ୍ଚ ଶୌରିର୍ଭଗବତ୍‌ପ୍ରଚୋଦିତଃ
ସୁତଂ ସମାଦାୟ ସ ସୂତିକାଗୃହାତ୍
ଯଦା ବହିର୍ଗନ୍ତୁମିୟେଷ ତର୍ହ୍ୟଜା
ଯା ଯୋଗମାୟାଜନି ନନ୍ଦଜାୟୟା ।୪୭।

ତା'ପରେ ବସୁଦେବ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରୁ ନିଜ ପୁତ୍ରକୁ ନେଇ ସୂତିକା ଗୃହରୁ ଆସିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ । ଠିକ୍ ସେହି ସମୟରେ ନନ୍ଦପତ୍ନୀ ଯଶୋଦାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ସେହି ଯୋଗମାୟାଙ୍କ ଜନ୍ମ ହେଲା, ଯିଏ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ଶକ୍ତି ହୋଇ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ପରି ଜନ୍ମ ରହିତ ଅଟନ୍ତି । ।୪୭।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତୟା ହୃତପ୍ରତ୍ୟୟସର୍ବ ବୃତ୍ତିଷୁ
ଦ୍ୱାଃସ୍ଥେଷୁ ପୌରେଷ୍ୱପି ଶାୟିତେଷ୍ୱଥ
ଦ୍ୱାରସ୍ତୁ ସର୍ବାଃ ପିହିତା ଦୁରତ୍ୟୟା
ବୃହତ୍‌କପାଟାୟସକୀଲଶୃଙ୍ଖଲୈଃ ।୪୮।

ତାଃ କୃଷ୍ଣବାହେ ବସୁଦେବ ଆଗତେ
ସ୍ୱୟଂ ବ୍ୟବର୍ୟନ୍ତ ଯଥା ତମୋ ରବେଃ
ବବର୍ଷପର୍ଜନ୍ୟ ଉପାଂଶୁଗର୍ଜିତଃ
ଶେଷୋଽନ୍ୱଗାଦ୍ ବାରି ନିବାରୟନ୍ ଫଣୈଃ ।୪୯।

ସେହି ଯୋଗମାୟା ଦ୍ୱାରପାଳ ଏବଂ ପୁର-ବାସୀମାନଙ୍କ ସମସ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟବୃତ୍ତି ଚେତନାକୁ ହରି ନେବାରୁ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଅଚେତ୍ ହୋଇ ଶୋଇଗଲେ । ବନ୍ଦୀଗୃହର ସମସ୍ତ ଦ୍ୱାର ବନ୍ଦଥିଲା, ସେଥିରେ ବଡ ବଡ କବାଟ, ଲୌହ ଜଞ୍ଜିର ଏବଂ ତାଲା ପଡ଼ିଥିଲା । ସେଥିରୁ ବାହାରିବା ବଡ କଠିନ ଥିଲେ ହେଁ ବସୁଦେବ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ କୋଳରେ ଧରି ଦ୍ୱାର ଦେଶରେ ପହଞ୍ଚିବା ମାତ୍ରେ ସେହି ସବୁ ଦ୍ୱାର ଆପେ ଆପେ ଖୋଲିଗଲା; (ଯାହାଙ୍କ ନାମ ସ୍ମରଣ ମାତ୍ରେ ଭବ ବନ୍ଧନ ଫିଟି ଯାଏ, ସେପରି ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ବିଷୟରେ ଏହା ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ) ଠିକ୍ ସେହିପରି, ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟରେ ଯେପରି ଅନ୍ଧକାର ଦୂର ହୁଏ । ସେତେବେଳେ ମେଘ ଧୀରେ ଧୀରେ ଗର୍ଜନ କରି ଜଳକଣା ସିଞ୍ଚୁଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ଶେଷଦେବ ନିଜ ଫଣା ଦ୍ୱାରା ଜଳକୁ ରୋକିବା ନିମନ୍ତେ ପଛେ ପଛେ ଚାଲିଲେ । ।୪୮–୪୯।

ମଘୋନି ବର୍ଷତ୍ୟସକୃଦ୍ ଯମାନୁଜା
ଗମ୍ଭୀରତୋୟୌଘଜବୋର୍ମିଫେନିଲା
ଭୟାନକାବର୍ତଶତାକୁଳା ନଦୀ
ମାର୍ଗଂ ଦଦୌ ସିନ୍ଧୁରିବ ଶ୍ରିୟଃ ପତେଃ ।୫୦।

ସେ ଦିନ ବାରଂ ବାରଂ ବର୍ଷା ହେଉ ଥିବାରୁ ଯମୁନାନଦୀ ବହୁତ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇଯାଇଥିଲା । ତାହାର ପ୍ରବାହ ବହୁତ ଗଭୀର ଏବଂ ତୀବ୍ର ଥିଲା । ଉତ୍ତାଳ ତରଙ୍ଗ ଯୋଗୁଁ ଜଳ ଉପରେ କେବଳ ଫେଣ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଶତ ଶତ ଭଉଁରୀ ଦେଖା ଯାଉଥିଲା । ଯେପରି ସୀତାପତି ଭଗବାନ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ସମୁଦ୍ର ମାର୍ଗ ଦେଇ ଥିଲା, ସେହିପରି ଯମୁନା ଭଗବାନଙ୍କୁ ମାର୍ଗ ଦେଲା । ।୫୦।

ନନ୍ଦବ୍ରଜଂ ଶୌରିରୁପେତ୍ୟ ତତ୍ର ତାନ୍
ଗୋପାନ୍ ପ୍ରସୁପ୍ତାନୁପଲଭ୍ୟ ନିଦ୍ରୟା
ସୁତଂ ଯଶୋଦାଶୟନେ ନିଧାୟ ତ—
ସ୍ସୁତାମୁପାଦାୟ ପୁନର୍ଗୃହାନଗାତ୍ ।୫୧।

ବସୁଦେବ ନନ୍ଦବାବାଙ୍କ ଗୋକୁଳରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲେ ଯେ ସମସ୍ତ ଗୋପ ନିଦ୍ରା ବିମୋହିତରେ ଅଚେତ ହୋଇ ଯାଇ ଅଛନ୍ତି । ସେହି ଅବସରରେ ସେ ନିଜ ପୁତ୍ରକୁ ଯଶୋଦାଙ୍କ ଶଯ୍ୟାରେ ଶୋଇ ଦେଲା ପରେ ତାହାଙ୍କ ନବଜାତ କନ୍ୟା ନେଇ ବନ୍ଦୀଗୃହକୁ ଫେରି ଆସିଲେ ।୫୧।

ଦେବକ୍ୟାଃ ଶୟନେ ନ୍ୟସ୍ୟ
ବସୁଦେବୋଽଥ ଦାରିକାମ୍
ପ୍ରତିମୁଚ୍ୟ ପଦୋର୍ଲୋହମାସ୍ତେ ପୂର୍ବବଦାବୃତଃ
।୫୨।

କାରାଗାରରେ ପହଞ୍ଚି ବସୁଦେବ ସେହି କନ୍ୟାକୁ ଦେବକୀଙ୍କ ଶଯ୍ୟାରେ ଶୋଇ ଦେଲେ ଏବଂ ନିଜେ ପାଦରେ ବେଢ଼ୀ ପକାଇ ଦେଲା ପରେ ପୂର୍ବପରି ବନ୍ଦୀଗୃହ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ।୫୨।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଯଶୋଦା ନନ୍ଦପତ୍ନୀ ଚ ଜାତଂ ପରମବୁଧ୍ୟତ
ନ ତଲ୍ଲିଙ୍ଗଂ ପରିଶ୍ରାନ୍ତା ନିଦ୍ରୟାପଗତସ୍ମୃତିଃ ।୫୩।

ଏଣେ ନନ୍ଦପତ୍ନୀ ଯଶୋଦା ଜାଣିଲେ ଯେ, ତାଙ୍କର କେଣୌସି ସନ୍ତାନ ହୋଇ ଅଛି, ପରନ୍ତୁ ସେ ଜାଣି ପାରିଲେ ନାହିଁ ଯେ ପୁତ୍ର କିମ୍ବା ପୁତ୍ରୀ; କାରଣ ଏକେ ତ ତାଙ୍କୁ ବଡ଼ ପରିଶ୍ରମ ହୋଇଥିଲା, ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟରେ ଯୋଗମାୟା ତାଙ୍କୁ ଅଚେତ କରି ରଖିଥିଲା ।୫୩।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧେ କୃଷ୍ଣଜନ୍ମନି ତୃତୀୟୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୩।

—*—

ଅଥ ଚତୁର୍ଥୋଽଧ୍ୟାୟଃ

କଂସ ହସ୍ତରୁ ଖସିଯାଇ ଯୋଗମାୟାଙ୍କ ଆକାଶରେ ଭବିଷ୍ୟତବାଣୀ

ଶ୍ରୀ ଶୁକ ଉବାଚ
ବହିରନ୍ତଃପୁରଦ୍ୱାରଃ
ସର୍ବାଃ ପୂର୍ବବଦାବୃତାଃ
ତତୋ ବାଲଧ୍ୱନିଂ ଶ୍ରୁତ୍ୱା
ଗୃହପାଲାଃ ସମୁତ୍ଥିତାଃ । ୧ ।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ-ପରୀକ୍ଷିତ ! ବସୁଦେବ ଫେରି ଆସିବା ପରେ ନଗରର ବାହାର ଏବଂ ଭିତର ଦ୍ୱାର ସବୁ ଆପେ ଆପେ ପୂର୍ବ ପରି ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ତା'ପରେ ନବଜାତ ଶିଶୁର କ୍ରନ୍ଦନ-ଧ୍ୱନି ଶୁଣି ଦ୍ୱାରପାଳମାନଙ୍କ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ୧।

ତେ ତୁ ତୂର୍ଣମୁପବ୍ରଜ୍ୟ
ଦେବକ୍ୟା ଗର୍ଭଜନ୍ମ ତତ୍
ଆଚଖ୍ୟୁର୍ଭୋଜରାଜାୟ
ଯଦୁଦ୍ୱିଗ୍ନଃ ପ୍ରତୀକ୍ଷତେ । ୨ ।

ସେମାନେ ତୁରନ୍ତ ଭୋଜରାଜ କଂସଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ଦେବକୀଙ୍କର ସନ୍ତାନ ହୋଇ ଥିବାର ସମ୍ବାଦ ଦେଲେ । କଂସ ତ ବଡ଼ ଆକୁଳତା ଏବଂ ଉଦ୍‌ବେଗର ସହିତ ଏହା ଶୁଣିବାକୁ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ।୨।

ସ ତଲ୍ପାତ୍ ତୂର୍ଣମୁତ୍ଥାୟ
କାଲୋଽୟମିତି ବିହ୍ୱଳଃ
ସୂତୀଗୃହମଗାତ୍ ତୂର୍ଣଂ
ପ୍ରସ୍ଖଳନ୍ ମୁକ୍ତମୂର୍ଦ୍ଧଜଃ ।୩।

ଦ୍ୱାରପାଳମାନଙ୍କ ଠାରୁ ସଂବାଦ ପାଇବା ମାତ୍ରେ କଂସ ପଲଙ୍କରୁ ଉଠି ଅତି ଶୀଘ୍ରତାରେ ସୂତିକା ଗୃହ ଆଡ଼କୁ ଦୌଡ଼ିଲେ । 'ଏଥର ମୋର କାଳ ନିଶ୍ଚୟ ଜନ୍ମ ହୋଇଛି' ଏହା ଚିନ୍ତା କରି କରି ସେ ଏପରି ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ଯେ, ତାଙ୍କର ଧ୍ୟାନ ନ ଥିଲା ନିଜ କେଶ ମୁକୁଳା ହୋଇ ଯାଇ ଅଛି । ରାସ୍ତାରେ ମଧ୍ୟ କେତେଥର କେତେ ସ୍ଥାନରେ ପଡ଼ ଉଠି ସେ ଧାଉଁଥିଲେ । ।୩।

ତମାହ ଭ୍ରାତରଂ ଦେବୀ
କୃପଣା କରୁଣଂ ସତୀ

ବନ୍ଦୀ ଗୃହରେ ପହଞ୍ଚିଲା ପରେ ସତୀ ଦେବକୀ ବଡ଼ ଦୁଃଖ ଏବଂ କରୁଣରେ, ନିଜ ଭାଇ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସ୍ନୁଷେୟଂ ତବ କଲ୍ୟାଣ
ସ୍ତ୍ରିୟଂ ମା ହନ୍ତୁମର୍ହସି ।୪।

ବହବୋ ହିଂସିତା ଭ୍ରାତଃ
ଶିଶବଃ ପାବକୋପମାଃ
ତ୍ୱୟା ଦୈବନିସୃଷ୍ଟେନ
ପୁତ୍ରି କୈକା ପ୍ରଦୀୟତାମ୍ । ୫ ।

ନନ୍ୱହଂ ତେ ହ୍ୟବରଜା
ଦୀନା ହତସୁତା ପ୍ରଭୋ
ଦାତୁମର୍ହସି ମନ୍ଦାୟା ଅଙ୍ଗେମାଂ
ଚରମାଂ ପ୍ରଜାମ୍ । ୬ ।

ଶ୍ରୀ ଶୁକ ଉବାଚ

ଉପଗୁହ୍ୟାତ୍ମଜାମେବଂ
ରୁଦତ୍ୟା ଦୀନ ଦୀନବତ୍
ଯାଚିତସ୍ତାଂ ବିନିର୍ଭର୍ତ୍ସ୍ୟ
ହସ୍ତାଦାଚିଚ୍ଛିଦେ ଖଳଃ ।୭।

ତାଂ ଗୃହୀତ୍ୱା ଚରଣୟୋର୍ଜାତମାତ୍ରାଂ
ସ୍ୱସୁଃ ସୁତାମ୍
ଅପୋଥୟଚ୍ଛିଳାପୃଷ୍ଠେ
ସ୍ୱାର୍ଥୋନ୍ମୂଳିତସୌହୃଦଃ ।୮।

ସା ତଦ୍‌ହସ୍ତାତ୍ ସମୁତ୍‌ପତ୍ୟ
ସଦ୍ୟୋ ଦେବ୍ୟମ୍ବରଗତା
ଅଦୃଶ୍ୟତାନୁଜା ବିଷ୍ଣୋଃ
ସାୟୁଧାଷ୍ଟମହାଭୁଜା ।୯।

ଦିବ୍ୟସ୍ରଗମ୍ବରାଲେପରତ୍ନାଭରଣଭୂଷିତା
ଧନୁଃଶୂଳେଷୁଚର୍ମାସିଶଙ୍ଖଚକ୍ରଗଦାଧରା ।୧୦।

କଂସଙ୍କୁ କହିଲେ—'ମୋର ହିତୈଷୀ ଭାଇ ! ଏହି କନ୍ୟା ତୁମ୍ଭ ପୁତ୍ରବଧୂ ସଦୃଶ ଅଟେ । ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତି ହୋଇଥିବାରୁ ତାକୁ ହତ୍ୟା କରିବା ତୁମ୍ଭର କଦାପି ଉଚିତ ନୁହେଁ ।୪।

ଭାଇ ! ଦୈବବଶ ତୁମ୍ଭେ ମୋର ବହୁତ ଅଗ୍ନି ସଦୃଶ ତେଜସ୍ୱୀ ବାଳକ ହତ୍ୟା କରି ସାରିଲଣି । ବର୍ତ୍ତମାନ୍ କେବଳ ଏହି ଏକ କନ୍ୟା ଅବଶେଷ ଅଛି, କୃପାକରି ୟାକୁ ମୋତେ ଦାନ କର ।୫।

ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ତୁମ୍ଭର କନିଷ୍ଠ ଭଗିନୀ, ମୋର ବହୁତ ବାଳକର ମୃତ୍ୟୁ ହେବାରୁ ମୁଁ ବଡ଼ ଦୀନ ଅଛି । ମୋର ପ୍ରେମୀ ଏବଂ ସମର୍ଥ ଭାଇ ! ତୁମ୍ଭେ ମୋ ପରି ମନ୍ଦଭଗିନୀକୁ ଏହି ଅନ୍ତିମ ସନ୍ତାନ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କର ।୬।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! କନ୍ୟାକୁ ନିଜ କୋଳରେ ଲୁଚାଇ ଦେବକୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୀନତାରେ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ଯାଚନା କଲେ ମଧ୍ୟ ଦୁଷ୍ଟ କଂସ ଦେବକୀଙ୍କୁ ଝିଙ୍ଗାସ କରି ତାଙ୍କ ହସ୍ତରୁ କନ୍ୟାକୁ ଛଡ଼ାଇ ଆଣିଲେ ।୭।

ନିଜର ସେହି କ୍ଷୁଦ୍ର କୋମଳ ନବଜାତ ଭଣିଜୀର ଗୋଡ଼କୁ ସେ ଟାଣି ନେଇ ଅତି ଜୋରରେ ଏକ ପଥର ଉପରେ କଚାଡ଼ି ଦେଲେ । ସ୍ୱାର୍ଥ ତାଙ୍କ ହୃଦୟର ସୌହାର୍ଦ୍ଦକୁ ସମୂଳେ ଉପାଡ଼ି ଦେଇଥିଲା ।୮।

ପରନ୍ତୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଏହି ଛୋଟ ଭଉଣୀ ତ ସାଧାରଣ କନ୍ୟା ନ ଥିଲେ, ସେ ଥିଲେ ଦେବୀ, ତାହାଙ୍କ ହାତରୁ ଖସି ତୁରନ୍ତ ଯାଇ ଆକାଶରେ ସେ ପହଞ୍ଚି ନିଜ ଦୀର୍ଘ ଅଷ୍ଟ ହସ୍ତରେ ଅଷ୍ଟ ଆୟୁଧ ଧରି ଦେଖାଦେଲେ ।୯।

ସେ ଦିବ୍ୟମାଳା, ବସ୍ତ୍ର, ଚନ୍ଦନ ଏବଂ ମଣିମୟ ଆଭୂଷଣରେ ବିଭୂଷିତ ଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଧନୁଷ, ତ୍ରିଶୂଳ, ବାଣ, ଢାଲ, ତରବାରୀ, ଶଙ୍ଖ, ଚକ୍ର ଏବଂ ଗଦା—ଏହି ଅଷ୍ଟ ଆୟୁଧ ଶୋଭା ପାଉଥିଲା ।୧୦।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସିଦ୍ଧଚାରଣଗନ୍ଧର୍ବୈରପ୍ସରଃକିନ୍ନରୋରଗୈଃ
ଉପାହୃତୋରୁବଳିଭିଃ ସ୍ତୂୟମାନେଦମବ୍ରବୀତ୍
।୧୧।

ସିଦ୍ଧ, ଚାରଣ, ଗନ୍ଧର୍ବ, ଅପ୍‌ସରା, କିନ୍ନର ଏବଂ ନାଗଗଣ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଭେଟ ସାମଗ୍ରୀ ସମର୍ପିତ କରି ତାହାଙ୍କ ସ୍ତୁତି କରୁଥିଲେ। ସେତେବେଳେ ଦେବୀ କଂସଙ୍କୁ ଏହିପରି କହିଲେ—୧୧।

କିଂ ମୟା ହତୟା ମନ୍ଦ ଜାତଃ ଖଲୁ ତବାନ୍ତକୃତ୍
ଯତ୍ର କ୍ୱ ବା ପୂର୍ବଶତ୍ରୁର୍ମା
ହିଂସୀଃ କୃପଣାନ୍ ବୃଥା ।୧୨।

'ରେ ମୂର୍ଖ ! ମୋତେ ମାରି ତୋର ଲାଭ କ'ଣ ? ତୋର ପୂର୍ବ ଜନ୍ମର ଶତ୍ରୁ ତୋତେ ମାରିବା ନିମନ୍ତେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଜନ୍ମ ନେଲେଣି। ଏବେ ତୁ ନିର୍ଦୋଷ ବାଳକମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟର୍ଥରେ ଆଉ ବଧ କର ନା' ।୧୨।

ଇତି ପ୍ରଭାଷ୍ୟ ତଂ ଦେବୀ ମାୟା ଭଗବତୀ ଭୁବି
ବହୁନାମନିକେତେଷୁ ବହୁନାମା ବଭୂବ ହ
।୧୩।

କଂସଙ୍କୁ ଏହିପରି କହି ଭଗବତୀ ଯୋଗମାୟା ସେଠାରୁ ଅନ୍ତର୍ଧାନ ହୋଇ ଯାଇ ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଅନେକ ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହେଲେ ।୧୩।

ତୟାଭିହିତମାକର୍ଣ୍ୟ କଂସଃ ପରମବିସ୍ମିତଃ
ଦେବକୀଂ ବସୁଦେବଂ ଚ
ବିମୁଚ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ରିତୋଽବ୍ରବୀତ୍ ।୧୪।

ଦେବୀଙ୍କ ଏହି କଥା ଶୁଣି କଂସଙ୍କ ଅସୀମ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲାରୁ ସେ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ଦେବକୀ ଏବଂ ବସୁଦେବଙ୍କୁ କାରାମୁକ୍ତ କରି ବଡ ନମ୍ରତା ସହିତ ଏହିପରି କହିଲେ ।୧୪।

ଅହୋ ଭଗିନ୍ୟହୋ
ଭାମ ମୟା ବାଂ ବତ ପାପ୍‌ମନା
ପୁରୁଷାଦ ଇବାପତ୍ୟଂ ବହବୋ
ହିଂସିତାଃ ସୁତାଃ ।୧୫।

ମୋର ପ୍ରିୟ ଭଉଣୀ ଏବଂ ସୌମ୍ୟ ଭଗିନୀ–ପତି ! ହାୟ–ହାୟ ! ମୁଁ ବଡ ପାପୀ ! ରାକ୍ଷସ ଯେପରି ନିଜ ପିଲାକୁ ମାରି ପକାଏ, ସେହିପରି ମୁଁ ତୁମ୍ଭର ବହୁତ ପୁତ୍ରକୁ ମାରି ପକାଇଲି। ଏଥିପାଇଁ ମୋର ବଡ଼ ଖେଦ ହୁଏ। ।୧୫।

ସ ତ୍ୱହଂ ତ୍ୟକ୍ତକାରୁଣ୍ୟସ୍ତ୍ୟକ୍ତଜ୍ଞାତିସୁହୃତ୍ ଖଳଃ
କାଁଲ୍ଲୋକାନ୍ ବୈ ଗମିଷ୍ୟାମି
ବ୍ରହ୍ମହେବ ମୃତଃ ଶ୍ୱସନ୍ ।୧୬।

ମୁଁ ଏପରି ଦୁଷ୍ଟ ଅଟେ ଯେ ମୋଠାରେ ଲେଶ ମାତ୍ର କରୁଣା ନାହିଁ। ମୁଁ ନିଜ ଭାଇବନ୍ଧୁ ତଥା ମୋର ହିତୈଷୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତ୍ୟାଗ କରି ଦେଇଛି। ଜଣା ନାହିଁ, ମୋତେ ବର୍ତ୍ତମାନ କେଉଁ ନରକକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ। ବାସ୍ତବରେ ମୁଁ ତ ବ୍ରହ୍ମଘାତୀ ସଦୃଶ ଜୀବିତ ହେଲେ ହେଁ ମୃତ ।୧୬।

ଦୈବମପ୍ୟନୃତଂ ବକ୍ତି
ନ ମର୍ତ୍ତ୍ୟା ଏବ କେବଳମ୍
ଯଦ୍‌ବିଶ୍ରମ୍ଭାଦହଂ ପାପଃ
ସ୍ୱସୁର୍ନିହତବାଞ୍ଛିଶୂନ୍ ।୧୭।

କେବଳ ମନୁଷ୍ୟ ମିଥ୍ୟା କହେ ନାହିଁ, ମୁଁ ଜାଣୁଛି ବିଧାତା ମଧ୍ୟ ମିଥ୍ୟାବାଦୀ ଅଟେ। ତାହାଁରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ମୁଁ ନିଜ ଭଉଣୀର ସନ୍ତାନମାନଙ୍କୁ ବଧ କଲି। ଅହୋ ! ମୁଁ କେଡେ ପାପୀ ! ।୧୭।

ମା ଶୋଚତଂ ମହାଭାଗାବାତ୍ମଜାନ୍
ସ୍ୱକୃତଂଭୁଜଃ
ଜନ୍ତବୋ ନ ସଦୈକତ୍ର
ଦୈବାଧୀନାସ୍ତଦାସତେ ।୧୮।

ତୁମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ମହାତ୍ମା ଅଟ। ନିଜ ପୁତ୍ର ପାଇଁ ଆଉ ଶୋକ କରନାହିଁ। ସେମାନଙ୍କୁ ତ ନିଜ ନିଜ କର୍ମ ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ସବୁପ୍ରାଣୀ ପ୍ରାରବ୍ଧର ଅଧୀନ ଅଟନ୍ତି। ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ ସଦାସର୍ବଦା ଏକ ସଙ୍ଗେ ରହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ। ।୧୮।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଭୁବି ଭୌମାନି ଭୂତାନି ଯଥା ଯାନ୍ତ୍ୟପଯାନ୍ତି ଚ
ନାୟମାତ୍ମା ତଥୈତେଷୁ
ବିପର୍ଯ୍ୟେତି ତଥୈବ ଭୂଃ ।୧୯।

ଯେପରି ମାଟିରେ ଅନେକ ପଦାର୍ଥ ତିଆରି ହୋଇ ସମୟାନୁସାର ଭାଙ୍ଗି ଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମାଟିର କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ନାହିଁ, ସେହିପରି ଶରୀର ନିର୍ମିତ ହୋଇ କଷ୍ଟ ହେଉଥିଲେ ହେଁ ଆତ୍ମା ଉପରେ ତା'ର (ଶରୀରର) କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ପଡେ ନାହିଁ ।୧୯।

ଯଥାନେବଂବିଦୋ ଭେଦୋ
ଯତ ଆତ୍ମବିପର୍ଯ୍ୟୟଃ
ଦେହଯୋଗବିଯୋଗୌ ଚ ସଂସୃତିର୍ନ
ନିବର୍ତ୍ତତେ ।୨୦।

ଯେଉଁମାନେ ଏହି ତତ୍ତ୍ୱ ନ ଜାଣିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଏହି ଅନାତ୍ମା ଶରୀରକୁ ହିଁ ଆତ୍ମା ମାନି ବସି ଅଛନ୍ତି ଏହା ସେମାନଙ୍କର ବିପରୀତ ବୁଦ୍ଧି ବା ଅଜ୍ଞାନ ଅଟେ । ଏହି କାରଣରୁ ସିନା ଜନ୍ମମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଥାଏ । ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଅଜ୍ଞାନ ଦୂର ନ ହୋଇଅଛି, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁଖ-ଦୁଃଖ ରୂପ ସଂସାରରୁ ନିସ୍ତାର ମିଳେ ନାହିଁ । ।୨୦।

ତସ୍ମାଦ୍ ଭଦ୍ରେ ସ୍ୱତନୟାନ୍
ମୟା ବ୍ୟାପାଦିତାନପି
ମାନୁଶୋଚ ଯତଃ ସର୍ବଃ
ସ୍ୱକୃତଂ ବିନ୍ଦତେଽବଶଃ ।୨୧।

ମୋ ପ୍ରିୟ ଭଉଣୀ ! ଯଦ୍ୟପି ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ ମାରି ଦେଇଅଛି, ତଥାପି ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ତୁମ୍ଭେ ଶୋକ କରନାହିଁ । କାରଣ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ବିବଶ ହୋଇ ନିଜର କର୍ମଫଳ ଭୋଗ କରନ୍ତି । ୨୧ ।

ଯାବଦ୍‌ହତୋଽସ୍ମି ହନ୍ତାସ୍ମୀତ୍ୟାତ୍ମାନଂ
ମନ୍ୟତେଽସ୍ୱଦୃକ୍
ତାବତ୍‌ତଦଭିମାନ୍ୟଜ୍ଞୋ
ବାଧ୍ୟବାଧକତାମିୟାତ୍ ।୨୨।

ନିଜ ସ୍ୱରୂପକୁ ନଜାଣିଥିବା ଜୀବ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନେ କରୁଛି ଯେ 'ମୁଁ ମାରିବି ବା ମୁଁ ମରିବି' ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶରୀରର ଜନ୍ମ ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁର ଅଭିମାନ କରୁଥିବା ଏହି ଅଜ୍ଞାନୀ ବାଧ୍ୟ ଏବଂ ବାଧକ ଭାବ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଉଥାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ସେ ଅନ୍ୟକୁ ଦୁଃଖ ଦିଏ ଏବଂ ସ୍ୱୟଂ ମଧ୍ୟ ଦୁଃଖ ଭୋଗେ । ୨୨ ।

କ୍ଷମଧ୍ୱଂ ମମ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟଂ
ସାଧବୋ ଦୀନବତ୍ସଲାଃ
ଇତ୍ୟୁକ୍ତ୍ୱାଶ୍ରୁମୁଖଃ ପାଦୌ ଶ୍ୟାଳଃ
ସ୍ୱସ୍ରୋରଥାଗ୍ରହୀତ୍ ।୨୩।

ମୋର ଏହି ଦୁଷ୍ଟତାକୁ ତୁମ୍ଭେ ଦୁହେଁ କ୍ଷମା କର; କାରଣ ତୁମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ବଡ ସାଧୁ ସ୍ୱଭାବ ଏବଂ ଦୀନରକ୍ଷକ ଅଟ । ଏହିପରି କହି କଂସ ନିଜ ଭଉଣୀ ଦେବକୀ ଏବଂ ବସୁଦେବଙ୍କ ପାଦଧରି ବସିଲେ । ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଝରି ମୁଖକୁ ତିନ୍ତାଇ ପକାଇଲା । ।୨୩।

ମୋଚୟାମାସ ନିଗଡାଦ୍
ବିଶ୍ରବ୍ଧଃ କନ୍ୟକାଗିରା
ଦେବକୀଂ ବସୁଦେବଂ ଚ
ଦର୍ଶୟନ୍ନାତ୍ମସୌହୃଦମ୍ ।୨୪।

ତା'ପରେ ସେ ଯୋଗମାୟାଙ୍କ କଥାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରି ଦେବକୀ ଏବଂ ବସୁଦେବଙ୍କୁ କାରାମୁକ୍ତ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନାନା ପ୍ରକାର ପ୍ରେମଭାବ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରକଟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ।୨୪।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଭ୍ରାତୁଃ ସମନୁତପ୍ତସ୍ୟ କ୍ଷାନ୍ତ୍ୱା
ରୋଷଂ ଚ ଦେବକୀ
ବ୍ୟସୃଜଦ୍‌ ବସୁଦେବଶ୍ଚ
ପ୍ରହସ୍ୟ ତମୁବାଚ ହ ।୨୫।

ଯେତେବେଳେ ଦେବକୀ ଦେଖିଲେ ଭାଇ କଂସର ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ ହେଉ ଅଛି, ସେତେବେଳେ ସେ ତାଙ୍କ ପୂର୍ବ ଅପରାଧକୁ ଭୁଲିଯାଇ ତାଙ୍କୁ କ୍ଷମା-ଦେଲେ ଏବଂ ସ୍ମିତମୁଖରେ ବସୁଦେବ କଂସଙ୍କୁ କହିଲେ— ।୨୫।

ଏବମେତନ୍ ମହାଭାଗ ଯଥା ବଦସି
ଦେହିନାମ୍
ଅଜ୍ଞାନପ୍ରଭବାହଂଧୀଃ ସ୍ୱପରେତି ଭିଦା ଯତଃ
।୨୬।

'ମନସ୍ୱୀ କଂସ ! ଆପଣ ଯାହା କହିଲେ ତାହା ନିରଟ ସତ୍ୟ; ଜୀବ ଅଜ୍ଞାନତାରୁ ହିଁ ଶରୀର ଆଦିକୁ 'ମୁଁ' ମାନି ବସିଛି । ଏହାଦ୍ୱାରା ହିଁ ନିଜ ଏବଂ ପରଜ୍ଞାନ ତା'ର ହେଉ ଅଛି । ।୨୬।

ଶୋକହର୍ଷଭୟଦ୍ୱେଷଲୋଭମୋହମଦାନ୍ୱିତାଃ
ମିଥୋ ଘ୍ନନ୍ତଂ ନ ପଶ୍ୟନ୍ତି
ଭାବୈର୍ଭାବଂ ପୃଥଗ୍‌ଦୃଶଃ ।୨୭।

ଏବଂ ଏହି ଭେଦଦୃଷ୍ଟି ହେଲାରୁ ତ ସେ ହର୍ଷ, ଶୋକ, ଭୟ, ଦ୍ୱେଷ, ଲୋଭ, ମୋହ ଏବଂ ମଦରେ ଅନ୍ଧ ହୋଇ ଯାଉଅଛି; ପୁଣି ତାର ଖିଆଲ ନାହିଁ ଯେ ଜଗତ୍ ପ୍ରେରକ ଭଗବାନ୍ ହିଁ ଏକ ଭାବଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ ଭାବକୁ , ଏକ ବସ୍ତୁଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁକୁ ନାଶ କରୁ ଅଛନ୍ତି ।' ।୨୭।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

କଂସ ଏବଂ ପ୍ରସନ୍ନାଭ୍ୟାଂ ବିଶୁଦ୍ଧଂ ପ୍ରତିଭାଷିତଃ
ଦେବକୀବସୁଦେବାଭ୍ୟାମନୁଜ୍ଞାତୋଽବିଶଦ୍
ଗୃହମ୍ ।୨୮।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ବସୁ-ଦେବ ଏବଂ ଦେବକୀ ଏହିପରି ପ୍ରସନ୍ନତା ପୂର୍ବକ ନିଷ୍କପଟ ଭାବେ କଂସ ସହିତ କଥୋପ କଥନ ହେଉଥିବା ବେଳେ ସେ ସେମାନଙ୍କ ଅନୁମତି କ୍ରମେ ନିଜ ଅନ୍ତଃପୁରରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ।୨୮।

ତସ୍ୟାଂ ରାତ୍ର୍ୟାଂ ବ୍ୟତୀତାୟାଂ କଂସ ଆହୂୟ
ମନ୍ତ୍ରିଣଃ
ତେଭ୍ୟ ଆଚଷ୍ଟ ତତ୍ ସର୍ବଂ
ଯଦୁକ୍ତଂ ଯୋଗନିଦ୍ରୟା ।୨୯

ସେହି ରାତ୍ରି ଅତୀତ ହେବା ପରେ କଂସ ନିଜ ମନ୍ତ୍ରିମାନଙ୍କୁ ଡକାଇ ଯୋଗମାୟା ଯାହା ସବୁ କହିଥିଲେ, ତାହା ସବୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଶୁଣାଇଲେ । ।୨୯।

ଆକର୍ଣ୍ୟ ଭର୍ତ୍ତୁର୍ଗଦିତଂ ତମୂଚୁର୍ଦେବଶତ୍ରବଃ
ଦେବାନ୍ ପ୍ରତି କୃତାମର୍ଷା ଦୈତେୟା
ନାତିକୋବିଦାଃ ।୩୦।

କଂସର ମନ୍ତ୍ରିମାନେ ପୂର୍ଣ୍ଣତୟା ନୀତିନିପୁଣ ନ ଥିଲେ । ପୁଣି ଦୈତ୍ୟ ସ୍ୱଭାବ ବଶରୁ ଦେବତା-ମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସେମାନେ ଶତ୍ରୁଭାବ ରଖିଥିଲେ । ନିଜ ସ୍ୱାମୀ କଂସ କଥା ଶୁଣି ସେମାନେ ଦେବତା-ମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆହୁରି ଅଧିକ ଚିଡ଼ି ଯାଇ କଂସଙ୍କୁ କହିଲେ । ।୩୦।

ଏବଂ ଚେତ୍ତର୍ହି ଭୋଜେନ୍ଦ୍ର ପୁରଗ୍ରାମବ୍ରଜାଦିଷୁ
ଅନିର୍ଦଶାନ୍ ନିର୍ଦଶାଂଶ୍ଚ ହନିଷ୍ୟାମୋଽଦ୍ୟ
ବୈ ଶିଶୂନ୍ ।୩୧।

'ଭୋଜରାଜ ! ଯଦି ଏପରି କଥା ହେଲା, ତେବେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଆଜି ବଡ଼ ବଡ଼ ନଗର; ଛୋଟ ଛୋଟ ଗ୍ରାମ, ଅହୀରବସ୍ତୀ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଯେତେ ଶିଶୁ ଜନ୍ମିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଦଶ ଦିନର କିମ୍ବା ତା ଠାରୁ କମ୍ ହେଲେ ହେଁ ସବୁ ଯାକ ହତ୍ୟା କରିବୁଁ । ।୩୧।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କିମୁଦ୍ୟମୈଃ କରିଷ୍ୟନ୍ତି ଦେବାଃ ସମରଭୀରବଃ
ନିତ୍ୟମୁଦ୍‌ବିଗ୍ନମନସୋ
ଜ୍ୟାଘୋଷୈର୍ଧନୁଷସ୍ତବ ।୩୨।

ସମରଭୀରୁ ଦେବଗଣ ଯୁଦ୍ଧୋଦ୍ୟୋଗ କରି ବା କଅଣ କରିବେ । ସେମାନେ ତ ଆପଣଙ୍କ ଧନୁଷ ଟଙ୍କାର ଶୁଣି ସଦାସର୍ବଦା ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହେଉ ଅଛନ୍ତି । ।୩୨।

ଅସ୍ୟତସ୍ତେ ଶରବ୍ରାତୈର୍ହନ୍ୟମାନାଃ ସମନ୍ତତଃ
ଜିଜୀବିଷବ ଉତ୍‌ସୃଜ୍ୟ ପଳାୟନପରା ଯଯୁଃ
।୩୩।

ଯେତେବେଳେ ଆପଣ ରଣକ୍ଷେତ୍ରରେ ଶର ପରେ ଶର ନିକ୍ଷେପ କରନ୍ତ, ବାଣ ବର୍ଷାରେ ସେମାନେ ଆହତ ହୋଇ ନିଜ ପ୍ରାଣ ରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ସମରାଙ୍ଗନ ତ୍ୟାଗ କରି ପଳାୟନ ପରାୟଣ ହୋଇ ଏଣେ ତେଣେ ଲୁଚି ଯାଆନ୍ତି । ।୩୩।

କେଚିତ୍ ପ୍ରାଞ୍ଜଳୟୋ ଦୀନା
ନ୍ୟସ୍ତଶସ୍ତ୍ରାଦିବୌକସଃ
ମୁକ୍ତକଚ୍ଛଶିଖାଃ କେଚିଦ୍ ଭୀତାଃସ୍ମ ଇତି
ବାଦିନଃ ।୩୪।

କେତେକ ଦେବତା ତ ଅସ୍ତ୍ର-ଶସ୍ତ୍ର ଭୂମିରେ ରଖି ଯୋଡ଼ ହସ୍ତରେ ଆପଣଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ନିଜ ଦୀନତା ପ୍ରକଟ କରନ୍ତ । ଆଉ କେହି କେହି ନିଜ କେଶ ତଥା କଚ୍ଛା ଫିଟାଇଦେଇ ଆପଣଙ୍କ ଶରଣରେ ଆସି କହନ୍ତି‘—ଆମ୍ଭେମାନେ ଭୟତ୍ରସ୍ତ, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ।’ ।୩୪।

ନ ତ୍ୱଂ ବିସ୍ମୃତଶସ୍ତ୍ରାସ୍ତ୍ରାନ୍ ବିରଥାନ୍
ଭୟସଂବୃତାନ୍
ହଂସ୍ୟନ୍ୟାସକ୍ତବିମୁଖାନ୍ ଭଗ୍ନଚାପାନୟୁଧ୍ୟତଃ
।୩୫।

ଆପଣ ସେପରି ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କୁ ମାରନ୍ତ ନାହିଁ, ଯିଏ ଅସ୍ତ୍ର-ଶସ୍ତ୍ର ଭୁଲି ଯାଇଅଛି, ଯାହାର ରଥ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଅଛି, ଯିଏ ଭୟ କରି ଯାଇଅଛି, ଯାହାର ଧନୁଷ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଅଛି, ଯେଉଁମାନେ ଯୁଦ୍ଧ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟମନସ୍କ ଥାଆନ୍ତ, ଯେଉଁମାନେ ଯୁଦ୍ଧରୁ ବିମୁଖ ହୋଇ ଯାଇଅଛନ୍ତ, ଆପଣ ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ମାରନ୍ତ ନାହିଁ । ।୩୫।

କିଂ କ୍ଷେମଶୂରୈର୍ବିବୁଧୈରସଂଯୁଗବିକତ୍‌ଥନୈଃ
ରହୋଜୁଷା କିଂ ହରିଣା
ଶମ୍ଭୁନା ବା ବନୌକସା
କିମିନ୍ଦ୍ରେଣାଲ୍ପବୀର୍ଯେଣ ବ୍ରହ୍ମଣା ବା ତପସ୍ୟତା
।୩୬।

ଦେବତାମାନେ ତ କେବଳ ସେହିଠାରେ ବୀରତ୍ୱ ଦେଖାନ୍ତ, ଯେଉଁଠାରେ କଳି-କଜିଆ ନ ଥାଏ । ରଣଭୂମି ବାହାରେ ସେମାନେ ବହୁତ ହେଣ୍ଟି ମାରନ୍ତ । ସେହି ସବୁ ଦେବତା, ଏକାନ୍ତବାସୀ ବିଷ୍ଣୁ, ବନବାସୀ ଶଙ୍କର, ଅଳ୍ପବୀର୍ଯ ଇନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ତପସ୍ୱୀ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଭୟ ନାହିଁ ।୩୬।

ତଥାପି ଦେବାଃ ସାପତ୍ନ୍ୟାନ୍ନୋପେକ୍ଷ୍ୟା ଇତି
ମନ୍‌ମହେ
ତତସ୍ତନ୍‌ମୂଳଖନନେ ନିଯୁଙ୍‌କ୍ଷ୍ୱାସ୍ମାନନୁ
ବ୍ରତାନ୍ ।୩୭।

ତଥାପି ମଧ୍ୟ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ଉପେକ୍ଷା କରାଯାଇ ନ ପାରେ—ଏହା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ମତ । କାରଣ ଏମାନେ ତ ହେଲେ ଶତ୍ରୁ । ସେଥିପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ମୂଳ ଉପାଡ଼ି ଦେବା ପାଇଁ ଆପଣ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପରି ବିଶ୍ୱସ୍ତ ସେବକମାନଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କରନ୍ତୁ ।୩୭।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଯଥାଽଽମୟୋଽଙ୍ଗେ ସମୁପେକ୍ଷିତୋ ନୃଭିର୍ନ
ଶକ୍ୟତେ ରୂଢପଦଶ୍ଚିକିତ୍ସିତୁମ୍
ଯଥେନ୍ଦ୍ରିୟଗ୍ରାମ ଉପେକ୍ଷିତସ୍ତଥା
ରିପୁର୍ମହାନ୍ ବଦ୍ଧବଲୋ ନ ଚାଲ୍ୟତେ ।୩୮।

ଯେବେ ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀରରେ ରୋଗ ହୁଏ, ଏବଂ ଯଦି ଯଥା ସମୟରେ ତାର ଚିକିତ୍ସା କରା ନ ଯାଇ ଉପେକ୍ଷା କରାଯାଏ, ତେବେ ରୋଗ ତା'ର ଚେର ଜମାଇ ବସେ ଏବଂ ତାହା ଅସାଧ୍ୟ ହୋଇ ଯାଏ । ଅଥବା ଯେପରି ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କ ଉପରେ କଡ଼ା ଦୃଷ୍ଟି ନ ରଖିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଦମନ କରିବା ଅସମ୍ଭବ ହୁଏ; ସେହିପରି ହିଁ ଯଦି ପୂର୍ବ ଶତ୍ରୁକୁ ଉପେକ୍ଷା କରାଯାଏ ଏବଂ ସେ ଯେବେ ନିଜ ପାଦ ଦୃଢ଼ କରିବସେ, ତେବେ ତାକୁ ହରାଇବା ବଡ଼ କଠିନ୍ ।୩୮।

ମୂଳଂ ହି ବିଷ୍ଣୁର୍ଦେବାନାଂ
ଯତ୍ର ଧର୍ମ ସନାତନଃ
ତସ୍ୟ ଚ ବ୍ରହ୍ମ ଗୋବିପ୍ରାସ୍ତପୋ
ଯଜ୍ଞାଃ ସଦକ୍ଷିଣାଃ ।୩୯।

ଦେବତାମାନଙ୍କ ମୂଳ ହେଲା ବିଷ୍ଣୁ ଏବଂ ସେ ସେହିଠାରେ ରହେ, ଯେଉଁଠାରେ ସନାତନ ଧର୍ମ ବିଦ୍ୟମାନ୍ । ସନାତନ ଧର୍ମର ମୂଳ ବେଦ, ଗୋ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ତପସ୍ୟା ଏବଂ ସେହି ଯଜ୍ଞ, ଯେଉଁଥିରେ ଦକ୍ଷିଣା ଦିଆଯାଏ ।୩୯।

ତସ୍ମାତ୍ ସର୍ବାତ୍ମନା ରାଜନ୍
ବ୍ରାହ୍ମଣାନ୍ ବ୍ରହ୍ମବାଦିନଃ
ତପସ୍ୱିନୋ ଯଜ୍ଞଶୀଳାନ୍
ଗାଶ୍ଚହନ୍ମୋ ହବିର୍ଦୁଘାଃ ।୪୦।

ସେଥିପାଇଁ ଭୋଜରାଜ ! ଆମ୍ଭେମାନେ ବେଦବାଦୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ତପସ୍ୱୀ, ଯାଜ୍ଞିକ ଏବଂ ଯଜ୍ଞ ନିମନ୍ତେ ଘୃତ ଆଦି ହବିଷ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଦେଉଥିବା ଗୋ-ମାନଙ୍କୁ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନାଶ କରିବୁଁ ।୪୦।

ବିପ୍ରା ଗାବଶ୍ଚ ବେଦାଶ୍ଚ
ତପଃ ସତ୍ୟଂ ଦମଃ ଶମଃ
ଶ୍ରଦ୍ଧା ଦୟା ତିତିକ୍ଷା ଚ କ୍ରତବଶ୍ଚ ହରେସ୍ତନୂଃ ।୪୧।

ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଗୋ, ବେଦ, ତପସ୍ୟା, ସତ୍ୟ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦମନ, ମନୋନିଗ୍ରହ, ଶ୍ରଦ୍ଧା, ଦୟା, ତିତିକ୍ଷା ଏବଂ ଯଜ୍ଞ ବିଷ୍ଣୁର ଶରୀର ଅଟେ ।୪୧।

ତନ୍ମୂଳା ଦେବତାଃ ସର୍ବାଃ ସେଶ୍ୱରା
ସଚତୁର୍ମୁଖାଃ
ଅୟଂ ବୈ ତଦ୍‌ବଧୋପାୟୋ
ଯଦ୍‌ଋଷିଣାଂ ବିହିଂସନମ୍ ।୪୨।

ସେହି ବିଷ୍ଣୁ ହିଁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେବତାମାନଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ ତଥା ଅସୁରମାନଙ୍କ ପ୍ରଧାନ ଦ୍ୱେଷୀ ଅଟେ । ପରନ୍ତୁ ସେ କୌଣସି ଗୁମ୍ଫାରେ ଲୁଚି ଥାଏ । ମହାଦେବ, ବ୍ରହ୍ମା ଏବଂ ଦେବତାମାନଙ୍କ ମୂଳ ନିଶ୍ଚୟ ସେହି ଏକା ଅଟେ । ତାକୁ ମାରିବାର ଉପାୟ ହେଲା ଯେ ପ୍ରଥମେ ଋଷିମାନଙ୍କୁ ମାରିଦେବା ।୪୨।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
ଏବଂ ଦୁର୍ମନ୍ତ୍ରିଭିଃ କଂସଃ ସହ ସମ୍ମନ୍ତ୍ର୍ୟ ଦୁର୍ମତିଃ

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ-ପରୀକ୍ଷିତ ! ଏକେ ତ କଂସର ବୁଦ୍ଧି ସ୍ୱୟଂ ମନ୍ଦ ଥିଲା, ପୁଣି ମନ୍ତ୍ରିମାନେ ତାଙ୍କୁ ଏପରି ମିଳି ଥିଲେ, ଯେଉଁମାନେ ତାଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ ଦୁଷ୍ଟ । ଏହିପରି ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ମନ୍ତ୍ରଣା କରି କାଳଫାନ୍ଦରେ ପଡ଼ିଥିବା ଅସୁର କଂସ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବ୍ରହ୍ମହିଂସା ହିତଂ ମେନେ
କାଳପାଶାବୃତୋଽସୁରଃ ।୪୩।

ବୁଝିଲେ ଯେ, ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଆଗେ ହତ୍ୟା କରିବା ଉଚିତ । ୪୩।

ସନ୍ଦିଶ୍ୟ ସାଧୁଲୋକସ୍ୟ
କଦନେ କଦନପ୍ରିୟାନ୍
କାମରୂପଧରାନ୍ ଦିକ୍ଷୁ ଦାନବାନ୍
ଗୃହମାବିଶତ୍ ।୪୪।

ସେ ହିଂସାପ୍ରେମୀ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କୁ ସତ୍‌ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ହିଂସା କରିବାର ଆଦେଶ ଦେଇ ଦେଲେ । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ରୂପ ଧାରଣ କରି ପାରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଏଣେ ତେଣେ ପଠାଇ ଦେଇ କଂସ ନିଜ ଅନ୍ତଃପୁରରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ।୪୪।

ତେ ବୈ ରଜଃପ୍ରକୃତୟସ୍ତମସା ମୂଢଚେତସଃ
ସତାଂ ବିଦ୍ୱେଷମାଚେରୁରାରାଦାଗତମୃତ୍ୟବଃ
।୪୫।

ସେହି ଅସୁରମାନଙ୍କ ପ୍ରକୃତି ଥିଲା ରଜୋଗୁଣୀ । ପୁଣି ତମୋଗୁଣ ଆଧିକ୍ୟ ହେତୁ ସେମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତ ଉଚିତ ଏବଂ ଅନୁଚିତ ବିବେକ ରହିତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ମୃତ୍ୟୁ ମଧ୍ୟ ନୃତ୍ୟ କରୁଥିଲା, ତା'ର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ କାରଣ ଯେ ସନ୍ତମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଦ୍ୱେଷ କରିବା । ।୪୫।

ଆୟୁଃ ଶ୍ରିୟଂ ଯଶୋ ଧର୍ମଂ
ଲୋକାନାଶିଷ ଏବ ଚ
ହନ୍ତି ଶ୍ରେୟାଂସି ସର୍ବାଣି ପୁଂସୋ ମହଦତିକ୍ରମଃ
।୪୬।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଯେଉଁମାନେ ମହାନ୍ ସନ୍ତପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ଅନାଦର କରନ୍ତି, ସେହିମାନଙ୍କ ସେହି କୁକର୍ମ ସେମାନଙ୍କ ଆୟୁ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ, କୀର୍ତ୍ତି, ଧର୍ମ, ଲୋକ-ପରଲୋକ, ବିଷୟ ଭୋଗ, ଏବଂ ସବୁ ପ୍ରକାର କଲ୍ୟାଣ ନଷ୍ଟ କରି ଦିଏ । ।୪୬।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେ ଚତୁର୍ଥୋଽଧ୍ୟାୟଃ

—*—

ଅଥ ପଞ୍ଚମୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଗୋ-କୁଳରେ ଭଗବାନଙ୍କ ଜନ୍ମମହୋତ୍ସବ

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
ନନ୍ଦସ୍ତ୍ୱାତ୍ମଜ ଉତ୍ପନ୍ନେ ଜାତାହ୍ଲାଦୋ ମହାମନାଃ
ଆହୂୟ ବିପ୍ରାନ୍ ବେଦଜ୍ଞାନ୍
ସ୍ନାତଃ ଶୁଚିରଲଙ୍କୃତଃ ।୧।

ବାଚୟିତ୍ୱା ସ୍ୱସ୍ତ୍ୟୟନଂ ଜାତକର୍ମାତ୍ମଜସ୍ୟ ବୈ
କାରୟାମାସ ବିଧିବତ୍
ପିତୃଦେବାର୍ଚ୍ଚନଂ ତଥା ।୨।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ-ପରୀକ୍ଷିତ ! ନନ୍ଦବାବା ବଡ଼ ମନସ୍ୱୀ ଏବଂ ଉଦାର ଥିଲେ । ପୁତ୍ର ଜନ୍ମ ହେବା ମାତ୍ରେ ଓ ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ବିଲକ୍ଷଣ ଆନନ୍ଦରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ସେ ସ୍ନାନାନ୍ତେ ପବିତ୍ର ହୋଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ବସ୍ତ୍ରାଭୂଷଣ ଧାରଣ କଲେ । ପୁଣି ବେଦଜ୍ଞ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଡକାଇ ସ୍ୱସ୍ତିବାଚନ ଏବଂ ନିଜ ପୁତ୍ରର ଜାତକର୍ମ ସଂସ୍କାର କରାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦେବତା ଏବଂ ପିତରମାନଙ୍କ ପୂଜା ମଧ୍ୟ ବିଧିପୂର୍ବକ କରାଇଲେ । ।୧-୨।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଧେନୂନାଂ ନିୟୁତେ ପ୍ରାଦାଦ୍ ବିପ୍ରେଭ୍ୟଃ
ସମଲଙ୍କୃତେ
ତିଲାଦ୍ରୀନ୍ ସପ୍ତରତ୍ନୌଘଶାତକୌମ୍ଭାମ୍ବରା-
ବୃତାନ୍ ।୩।

ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ବସ୍ତ୍ର ଏବଂ ଆଭୂଷଣ ଦ୍ୱାରା ସୁସଜ୍ଜିତ କରି ଦୁଇ ଲକ୍ଷ ଗୋ-ଦାନ କଲେ । ରତ୍ନ ଏବଂ ସୁନେଲି ବସ୍ତ୍ରରେ ଆବୃତ ତିଳର ସାତଗୋଟି ପାହାଡ଼ ମଧ୍ୟ ଦାନ କଲେ । ।୩।

କାଲେନ ସ୍ନାନଶୌଚାଭ୍ୟାଂ
ସଂସ୍କାରୈସ୍ତପସେଜ୍ୟୟା
ଶୁଧ୍ୟନ୍ତି ଦାନୈଃ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ୍ୟା
ଦ୍ରବ୍ୟାଣ୍ୟାତ୍ମାଽଽତ୍ମବିଦ୍ୟୟା ।୪।

(ସଂସ୍କାର ଦ୍ୱାରା ଗର୍ଭ ଶୁଦ୍ଧି ହୁଏ-ଏହା ଦେଖାଇବାକୁ ଯାଇ ଅନେକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଉଲ୍ଲେଖ କରୁ ଅଛନ୍ତି ।) ସମୟରେ (ନୂତନ ଜଳ, ଅଶୁଦ୍ଧ ଭୂମି ଆଦି), ସ୍ନାନଦ୍ୱାରା (ଶରୀର ଆଦି), ପ୍ରକ୍ଷାଳନ ଦ୍ୱାରା (ବସ୍ତ୍ରାଦି), ସଂସ୍କାର ଦ୍ୱାରା (ଗର୍ଭାଦି), ତପସ୍ୟା ଦ୍ୱାରା (ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଦି); ଯଜ୍ଞଦ୍ୱାରା (ବ୍ରାହ୍ମଣାଦି) ଦାନ ଦ୍ୱାରା (ଧନ-ଧାନ୍ୟାଦି), ଏବଂ ସନ୍ତୋଷ ଦ୍ୱାରା (ମନ ଆଦି) ଦ୍ରବ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧି ହୋଇଥାଏ । ପରନ୍ତୁ ଆତ୍ମାର ଶୁଦ୍ଧି କେବଳ ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ଦ୍ୱାରା ହୁଏ । ୪ ।

ସୌମଙ୍ଗଲ୍ୟଗିରୋ ବିପ୍ରାଃ ସୂତମାଗଧବନ୍ଦିନଃ
ଗାୟକାଶ୍ଚ ଜଗୁର୍ନେଦୁର୍ଭେର୍ୟୋ
ଦୁନ୍ଦୁଭୟୋମୁହୁଃ ।୫।

ସେତେବେଳେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ସୂତ, ମାଗଧ ଏବଂ ବନ୍ଦୀଜନ ମଙ୍ଗଳମୟ ଆଶୀର୍ବାଦ ସହିତ ସ୍ତୁତି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଗାୟକମାନେ ଗାନ କଲେ ଏବଂ ଭେରୀ, ଦୁନ୍ଦୁଭି ଆଦି ବାରମ୍ବାର ବାଜିବାକୁ ଲାଗିଲା । ୫ ।

ବ୍ରଜଃ ସମ୍ମୃଷ୍ଟସଂସିକ୍ତଦ୍ୱାରାଜିରଗୃହାନ୍ତରଃ
ଚିତ୍ରଧ୍ୱଜପତାକାସ୍ରକ୍ଚୈଲପଲ୍ଲବତୋରଣୈଃ
।୬।

ବ୍ରଜ ମଣ୍ଡଳର ସମସ୍ତ ଗୃହର ଦ୍ୱାର, ଅଗଣା ଏବଂ ଭିତର ଭାଗ ପରିଷ୍କାର ହୋଇ ତହିଁରେ ସୁଗନ୍ଧିତ ଜଳ ସିଞ୍ଚା ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ନାନାବିଧ ଚିତ୍ର ବିଚିତ୍ର ଧ୍ୱଜା-ପତାକା, ପୁଷ୍ପମାଳା, ବିଚିତ୍ର ରଙ୍ଗର ବସ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ଗୃହମାନ ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଦ୍ୱାରମାନଙ୍କରେ ପଲ୍ଲବ ଦ୍ୱାରା ତୋରଣମାନ ସୁଶୋଭିତ ହେଉଥିଲା । ୬ ।

ଗାବୋ ବୃଷା ବତ୍ସତରା ହରିଦ୍ରାତୈଲରୂଷିତାଃ
ବିଚିତ୍ରଧାତୁବର୍ହସ୍ରଗ୍ବସ୍ତ୍ରକାଞ୍ଚନମାଲିନଃ ।୭।

ଗୋପମାନେ ଗୋ, ବୃଷଭ ଏବଂ ବତ୍ସମାନଙ୍କ ଠାରେ ତୈଳ ହରିଦ୍ରା ଲେପି ଗେରୁ ଆଦି ରଙ୍ଗୀନ ଧାତୁ, ମୟୂର ପୁଚ୍ଛ, ଫୁଲହାର, ନାନା ପ୍ରକାର ବସ୍ତ୍ର ଏବଂ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଜଞ୍ଜିର ଦ୍ୱାରା ସଜାଇ ଥିଲେ । । ୭ ।

ମହାର୍ହବସ୍ତ୍ରାଭରଣକଞ୍ଚୁକୋଷ୍ଣୀଷଭୂଷିତାଃ
ଗୋପାଃ ସମାୟୟୁ ରାଜନ୍
ନାନୋପାୟନପାଣୟଃ ।୮।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ସମସ୍ତ ଗୋପାଳ ବହୁମୂଲ୍ୟ ବସ୍ତ୍ର, ଅଳଙ୍କାର, ଅଙ୍ଗରକ୍ଷୀ (ଚଦର) ଏବଂ ପଗଡ଼ିରେ ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ନିଜ ହସ୍ତରେ ବହୁ ପ୍ରକାର ଭେଟି ସାମଗ୍ରୀ ନେଇ ନନ୍ଦବାବାଙ୍କ ଘରକୁ ଆସିଲେ ।। ୮ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଗୋପ୍ୟସ୍ତାକର୍ଣ୍ୟ ମୁଦିତା ଯଶୋଦାୟାଃ
ସୁତୋଦ୍ଭବମ୍
ଆତ୍ମାନଂ ଭୂଷୟାଞ୍ଚକ୍ରୁର୍ବସ୍ତ୍ରାକଲ୍ପାଞ୍ଜନାଦିଭିଃ
।୯।

ଯଶୋଦାଙ୍କର ପୁତ୍ର ହୋଇଅଛି ଶୁଣି ଗୋପିମାନେ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ହେଲେ ! ସେମାନେ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ବସ୍ତ୍ର, ଆଭୂଷଣ ଏବଂ ଅଞ୍ଜନ ଆଦିରେ ନିଜ ଅଙ୍ଗ ଶୃଙ୍ଗାର କରିଥିଲେ । । ୯ ।

ନବକୁଙ୍କୁମକିଞ୍ଜଲ୍କମୁଖପଙ୍କଜଭୂତୟଃ
ବଲିଭିସ୍ତ୍ୱରିତଂ ଜଗ୍ମୁଃ
ପୃଥୁଶ୍ରୋଣ୍ୟଶ୍ଚଲତ୍‌କୁଚାଃ ।୧୦।

ଗୋପିମାନଙ୍କ ମୁଖ-କମଳ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ଜଣାପଡୁଥିଲା । ସେଥିରେ ଲଗା ହୋଇଥିବା କୁଙ୍କୁମ ଏପରି ବୋଧ ହେଉଥିଲା, ମନେ କର କମଳ କେଶର । ସେମାନଙ୍କର ପୃଥୁଳ ନିତମ୍ବ ଥିଲା । ସେମାନେ ଭେଟ ସାମଗ୍ରୀ ନେଇ ଅତି ଉତ୍ସାହରେ ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର ଆସି ଯଶୋଦାଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ପୟୋଧର ଚଞ୍ଚଳ ହେଉଥିଲା । । ୧୦ ।

ଗୋପ୍ୟଃ ସୁମୃଷ୍ଟମଣିକୁଣ୍ଡଳନିଷ୍କକଣ୍ଠ୍ୟ-
ଶ୍ଚିତ୍ରାମ୍ବରାଃ ପଥି ଶିଖାଚ୍ୟୁତମାଲ୍ୟବର୍ଷାଃ
ନନ୍ଦାଲୟଂ ସବଲୟା ବ୍ରଜତୀର୍ବିରେଜୁ—
ର୍ବ୍ୟାଲୋଲକୁଣ୍ଡଳପୟୋଧରହାରଶୋଭାଃ ।୧୧।

ଗୋପିମାନଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣରେ ଚମକିତ ମଣିମୟ କୁଣ୍ଡଳ ଏବଂ ଗଳାରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ହାର ଚକମକ ହେଉଥିଲା । ସେମାନେ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ରଙ୍ଗ ବିରଙ୍ଗ ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧି ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ବେଣୀରେ ଗୁନ୍ଥା ହୋଇ ଥିବା ଫୁଲ ସବୁ ମାର୍ଗରେ ପଡ଼ ପଡ଼ ଯାଉଥିଲା । ।୧୧।

ତା ଆଶିଷଃ ପ୍ରଯୁଞ୍ଜାନାଶ୍ଚିରଂ ପାହୀତି ବାଳକେ
ହରିଦ୍ରାଚୂର୍ଣ୍ଣତୈଳାଦ୍ଭିଃ ସିଞ୍ଚନ୍ତ୍ୟୋ
ଜନମୁଜ୍‌ଜଗୁଃ ।୧୨।

ନନ୍ଦବାବାଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇ ନବଜାତ ଶିଶୁକୁ ସେମାନେ ଆଶୀର୍ବଚନରେ କହିଲେ 'ଏ ଏ ଚିରଜୀବୀ ହେଉ, ଭଗବନ୍ ! ଏହାକୁ ରକ୍ଷାକର ।' ତା'ପରେ ଲୋକମାନଙ୍କ ଉପରେ ତୈଳ-ହରିଦ୍ରା ମିଶ୍ରିତ ଜଳ ସିଞ୍ଚି ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ମଙ୍ଗଳଗାନ କରୁଥିଲେ । ।୧୨।

ଅବାଦ୍ୟନ୍ତ ବିଚିତ୍ରାଣି ବାଦିତ୍ରାଣି ମହୋତ୍ସବେ
କୃଷ୍ଣେ ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱରେଽନନ୍ତେ ନନ୍ଦସ୍ୟ
ବ୍ରଜମାଗତେ ।୧୩।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଜଗତର ଏକମାତ୍ର ସ୍ୱାମୀ ଅଟନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, ମାଧୂର୍ଯ୍ୟ, ବାତ୍ସଲ୍ୟ-ସବୁ ଅନନ୍ତ ଅଟେ । ସେ ଯେତେବେଳେ ନନ୍ଦବାବାଙ୍କ ବ୍ରଜରେ ପ୍ରକଟ ହେଲେ, ସେତେବେଳେ ତାହାଙ୍କ ଜନ୍ମର ମହାନ୍ ଉତ୍ସବ ପାଳିତ ହେଲା । ସେଥିରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର ମଙ୍ଗଳମୟ ବାଦ୍ୟ ବାଜିବାକୁ ଲାଗିଲା । ।୧୩।

ଗୋପାଃ ପରସ୍ପରଂ ହୃଷ୍ଟା ଦଧିକ୍ଷୀରଘୃତାମ୍ବୁଭିଃ
ଆସିଞ୍ଚନ୍ତୋ ବିଲିମ୍ପନ୍ତୋ
ନବନୀତୈଶ୍ଚ ଚିକ୍ଷିପୁଃ ।୧୪।

ଆନନ୍ଦରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ ଗୋପଗଣ ଏକ ଅନ୍ୟ ଉପରେ ଦହି, ଦୁଧ, ଘିଅ ଏବଂ ପାଣି ପକାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏକ ଅନ୍ୟ ମୁଖରେ ମଖନ ବୋଳି ଏବଂ ମଖନ ଛିଟା ପକାଇ ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସବ ପାଳନ କଲେ । ୧୪ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ନନ୍ଦୋ ମହାମନାସ୍ତେଭ୍ୟୋ
ବାସୋଽଲଙ୍କାରଗୋଧନମ୍
ସୂତମାଗଧବନ୍ଦିଭ୍ୟୋ ଯେଽନ୍ୟେ
ବିଦ୍ୟୋପଜୀବିନଃ ।୧୫।
ତୈସ୍ତୈଃ କାମୈରଦୀନାତ୍ମା
ଯଥୋଚିତମପୂଜୟତ୍
ବିଷ୍ଣୋରାରାଧନାର୍ଥାୟ ସ୍ୱପୁତ୍ରସ୍ୟୋଦୟାୟ ଚ
।୧୬।

ନନ୍ଦବାବା ସ୍ୱଭବତଃ ପରମ ଉଦାର ଏବଂ ମନସ୍ୱୀ ଥିଲେ । ସେ ଗୋପମାନଙ୍କୁ ବହୁତ କିଛି ବସ୍ତ୍ର, ଆଭୂଷଣ ଏବଂ ଗୋ ଦାନ କଲେ । ସୂତ-ମାଗଧ-ବନ୍ଦୀଜନ, ନୃତ୍ୟଜୀବୀ, ବାଦ୍ୟଜୀବି-ମାନଙ୍କୁ ତଥା ଅନ୍ୟ ଗୁଣିଜନମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ନନ୍ଦବାବା ଅତି ପ୍ରସନ୍ନତା ପୂର୍ବକ ସେମାନଙ୍କ ଅଭୀଷ୍ଟ ବସ୍ତୁ ଦେଇ ଯଥୋଚିତ ସତ୍କାର କଲେ । ଏହା ସବୁ କରିବାର ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ଯେ, ଭଗବାନ—ବିଷ୍ଣୁ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ମୋ ନବଜାତ ଶିଶୁର କଲ୍ୟାଣ କରନ୍ତୁ । ୧୫ । ୧୬ ।

ରୋହିଣୀ ଚ ମହାଭାଗା ନନ୍ଦଗୋପାଭିନନ୍ଦିତା
ବ୍ୟଚରଦ୍ ଦିବ୍ୟବାସଃସ୍ରକ୍‌କଣ୍ଠାଭରଣଭୂଷିତା
।୧୭।

ନନ୍ଦବାବାଙ୍କ ଅଭିନନ୍ଦନ କରି ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟ-ବତୀ ରୋହିଣୀ ଦିବ୍ୟ ବସ୍ତ୍ର; ମାଳା ଏବଂ ଗଳାରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଅଳଙ୍କାରରେ ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଗୃହ ସ୍ୱାମିନୀ ପରି ଯିବା ଆସିବା କରୁଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ-ମାନଙ୍କ ସତ୍କାର ସହିତ ବିଚରଣ କରୁଥିଲେ । ୧୭ ।

ତତ ଆରଭ୍ୟ ନନ୍ଦସ୍ୟ ବ୍ରଜଃ ସର୍ବସମୃଦ୍ଧିମାନ୍
ହରେର୍ନିବାସାତ୍ମଗୁଣୈ ରମାକ୍ରୀଡମଭୂନ୍ନୃପ ।୧୮।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ସେହିଦିନଠାରୁ ନନ୍ଦବାବାଙ୍କ ବ୍ରଜ ସବୁ ପ୍ରକାର ଋଦ୍ଧିସିଦ୍ଧିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନିବାସ ତଥା ନିଜ ସ୍ୱଭବିକ ଗୁଣରୁ ତାହା ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀଙ୍କ କ୍ରୀଡାସ୍ଥଳ ହୋଇ-ଗଲା । ୧୮ ।

ଗୋପାନ୍ ଗୋକୁଲରକ୍ଷାୟାଂ
ନିରୂପ୍ୟ ମଥୁରାଂ ଗତଃ
ନନ୍ଦଃ କଂସସ୍ୟ ବାର୍ଷିକ୍ୟଂ
କରଂ ଦାତୁଂ କୁରୁଦ୍‌ବହ ।୧୯।

ପରୀକ୍ଷିତ । କିଛି ଦିନ ପରେ ନନ୍ଦବାବା ମଥୁରା ଗୋ-କୁଳର ରକ୍ଷାଭାର ଅନ୍ୟ ଗୋପମାନଙ୍କୁ ସମର୍ପିଦେଇ ସେ ସ୍ୱୟଂ କଂସ ରାଜାଙ୍କ ବାର୍ଷିକ କର ପରିଶୋଧ ନିମନ୍ତେ ମଥୁରାକୁ ଚାଲି ଗଲେ । ୧୯ ।

ବସୁଦେବ ଉପଶ୍ରୁତ୍ୟ ଭ୍ରାତରଂ ନନ୍ଦମାଗତମ୍
ଜ୍ଞାତ୍ୱା ଦତ୍ତକରଂ ରାଜ୍ଞେ
ଯଯୌ ତଦବମୋଚନମ୍ ।୨୦।

ବସୁଦେବ ଯେବେ ଜାଣିଲେ ଯେ ମୋର ଭାଇ ନନ୍ଦ କଂସଙ୍କୁ ତାଙ୍କ କର ଦେବାପାଇଁ ମଥୁରାକୁ ଆସି ଅଛନ୍ତି, ତେବେ ସେ ଯାଇ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ୨୦ ।

ତଂ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ସହସୋତ୍‌ଥାୟ
ଦେହଃ ପ୍ରାଣମିବାଗତମ୍
ପ୍ରୀତଃ ପ୍ରିୟତମଂ ଦୋର୍ଭ୍ୟାଂ
ସସ୍ୱଜେ ପ୍ରେମବିହ୍ୱଳଃ ।୨୧।

ବସୁଦେବଙ୍କୁ ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ନନ୍ଦ ସହସା ଉଠି ଠିଆହୋଇଗଲେ, ମନେକଲେ ପ୍ରାଣ ନଥିବା ଶରୀରରେ ପ୍ରାଣର ସଞ୍ଚାର ହେଲା କି ? ସେ ଅତି ପ୍ରେମରେ ନିଜ ପ୍ରିୟତମ ବସୁଦେବଙ୍କୁ ଦୁଇ ହସ୍ତରେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ହୃଦୟରେ ଲଗାଇଲେ । ନନ୍ଦବାବା ସେତେବେଳେ ପ୍ରେମରେ ଅତି ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ୨୧ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ପୂଜିତଃ ସୁଖମାସୀନଃ ପୃଷ୍ଟ୍ୱାନାମୟମାଦୃତଃ
ପ୍ରସକ୍ତଧୀଃ ସ୍ୱାତ୍ମଜୟୋରିଦମାହ ବିଶାମ୍ପତେ
।୨୨।

ଦିଷ୍ଟ୍ୟା ଭ୍ରାତଃ ପ୍ରବୟସ ଇଦାନୀମପ୍ରଜସ୍ୟ ତେ
ପ୍ରଜାଶାୟା ନିବୃତ୍ତସ୍ୟ ପ୍ରଜା ଯତ୍ ସମପଦ୍ୟତ
।୨୩।

ଦିଷ୍ଟ୍ୟା ସଂସାରଚକ୍ରେଽସ୍ମିନ୍
ବର୍ତ୍ତମାନଃ ପୁନର୍ଭବଃ
ଉପଲବ୍‌ଧୋ ଭବାନଦ୍ୟ
ଦୁର୍ଲଭଂ ପ୍ରିୟଦର୍ଶନମ୍ ।୨୪।

ନୈକତ୍ର ପ୍ରିୟସଂବାସଃ ସୁହୃଦାଂ ଚିତ୍ରକର୍ମଣାମ୍
ଓଘେନ ବ୍ୟୂହ୍ୟମାନାନାଂ ପ୍ଲବାନାଂ
ସ୍ରୋତସୋ ଯଥା ।୨୫।

କଚ୍ଚିତ୍ ପଶବ୍ୟଂ ନିରୁଜଂ ଭୂର୍ଯ୍ୟମ୍ବୁତୃଣବୀରୁଧମ୍
ବୃହଦ୍‌ବନଂ ତଦଧୁନା ଯତ୍ରାସ୍ସେ ତ୍ୱଂ
ସୁହୃଦ୍‌ବୃତଃ ।୨୬।

ଭ୍ରାତର୍ମମ ସୁତଃ କଚ୍ଚିନ୍ମାତ୍ରା
ସହ ଭବଦ୍‌ବ୍ରଜେ
ତାତଂ ଭଗନ୍ତଂ ମନ୍ୱାନୋ
ଭବଦ୍‌ଭ୍ୟାମୁପଲାଳିତଃ ।୨୭।

ପୁଂସସ୍ତ୍ରିବର୍ଗୋ ବିହିତଃ ସୁହୃଦୋ ହ୍ୟନୁଭାବିତଃ
ନ ତେଷୁ କ୍ଲିଶ୍ୟମାନେଷୁ
ତ୍ରିବର୍ଗୋଽର୍ଥାୟ କଳ୍ପତେ ।୨୮।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ନନ୍ଦବାବା ବସୁଦେବଙ୍କର ବଡ଼ ସ୍ୱାଗତ-ସତ୍କାର କଲେ । ସେହି ପୁତ୍ରପ୍ରେମୀ ବସୁଦେବ ଆଦର ପୂର୍ବକ ଆସନରେ ବସି ନନ୍ଦଙ୍କୁ କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନ କଲାପରେ କହିଲେ । ୨୨ ।

(ବସୁଦେବ କହିଲେ)— 'ଭାଇ ! ତୁମ୍ଭର ବୟସ ନଇଁ ଆସିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମ୍ଭର କୌଣସି ସନ୍ତାନ ହୋଇ ନଥିଲା ଏପରିକି ତୁମ୍ଭର ସନ୍ତାନର ଆଶା ମଧ୍ୟ ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା ଯେ ଏବେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସନ୍ତାନ ଲାଭ ହେଲା । ୨୩ ।

ଆଉ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ସୁଖର କଥା ଯେ ଆଜି ଆମ୍ଭ ଦୁହିଁଙ୍କର ମିଳନ ହେଲା । ନିଜ ପ୍ରେମୀ-ମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଳନ ଅତି ଦୁର୍ଲଭ, ଏହା ସଂସାର ଚକ୍ରର ନିୟମ । ଏହାକୁ ତ ଏକ ପ୍ରକାର ପୁନର୍ଜନ୍ମ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ । ୨୪ ।

ଯେପରି ନଦୀର ପ୍ରବଳ ସ୍ରୋତରେ ବହି ଯାଉଥିବା ତୃଣ ଆଦି ସଦା ଏକ ସଙ୍ଗେ ରହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେହିପରି ହିଁ ସ୍ୱଜନ-ସମ୍ବନ୍ଧୀ ଏବଂ ପ୍ରିୟ-ମିତ୍ରମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ରହିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ଯଦ୍ୟପି ତାହା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରିୟ ବୋଧ-ହୁଏ । କାରଣ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ପ୍ରାରବ୍‌ଧ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ଅଟେ । ୨୫ ।

ଆଜିକାଲି ତୁମ୍ଭେ ଯେଉଁ ମହାବନରେ ନିଜ ଭାଇ-ବନ୍ଧୁ ଏବଂ ସ୍ୱ-ଜନମାନଙ୍କ ସହିତ ବାସ କରୁଅଛ, ସେଠାରେ ଜଳ, ଘାସ ଏବଂ ଲତା ପତ୍ରାଦି ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଛି ତ ? ସେହି ବନ ପଶୁମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅନୁକୂଳ ଏବଂ ସବୁ ପ୍ରକାର ରୋଗ ଶୂନ୍ୟ ତ ? । ୨୬ ।

ଭାଇ ! ମୋ ପୁତ୍ର ନିଜ ମା (ରୋହିଣୀ) ସହିତ ତୁମ୍ଭ ବ୍ରଜରେ ରହିଅଛି । ତାହାର ଲାଳନ-ପାଳନ ତୁମ୍ଭେ ଏବଂ ଯଶୋଦା ଦୁହେଁ କରୁଅଛ, ସେଥି-ପାଇଁ ସେ ତ ତୁମ୍ଭ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ନିଜର ପିତା ମାତା ମନେ କରୁଥିବ । ସେ କୁଶଳରେ ଅଛି ତ ? । ୨୭

ମନୁଷ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଏହା ହିଁ ଶାସ୍ତ୍ର ବିହିତ ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ, କାମ ଅଟେ; ଯଦ୍ୱାରା ତାହାର ସ୍ୱ-ଜନ-ମାନଙ୍କୁ ସୁଖ ମିଳେ; ଯଦ୍ୱାରା-କେବଳ ନିଜକୁ ହିଁ ସୁଖମିଳେ; କିନ୍ତୁ ନିଜ ସ୍ୱଜନମାନଙ୍କୁ ଦୁଃଖ; ସେପରି ଅର୍ଥ, ଧର୍ମ ଏବଂ କାମ ତ ହିତକାରୀ ନୁହେଁ । ୨୮

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ନନ୍ଦ ଉବାଚ

ଅହୋ ତେ ଦେବକୀପୁତ୍ରାଃ
କଂସେନ ବହବୋ ହତାଃ
ଏକାବଶିଷ୍ଟାବରଜା କନ୍ୟା
ସାପି ଦିବଂ ଗତା ।୨୯।

ନନ୍ଦବାବା କହିଲେ—ଭାଇ ବସୁଦେବ ! ଦେବକୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ତୁମ୍ଭର କେତେକ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ କଂସ ମାରି ଦେଲା, ଶେଷକୁ ସବୁଠାରୁ ଛୋଟ ଏକ କନ୍ୟା ବାକି ଥିଲା, ସେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଚାଲିଗଲା ।୨୯।

ନୂନଂ ହ୍ୟଦୃଷ୍ଟନିଷ୍ଠୋଽୟମଦୃଷ୍ଟପରମୋ ଜନଃ
ଅଦୃଷ୍ଟମାତ୍ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱଂ ଯୋ ବେଦ ନ ସ ମୁହ୍ୟତି
।୩୦।

ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ସୁଖ-ଦୁଃଖ ଭାଗ୍ୟ ଉପରେ ଅବଲମ୍ବିତ । ଭାଗ୍ୟ ହିଁ ପ୍ରାଣୀର ଏକମାତ୍ର ଆଶ୍ରୟ । ଯିଏ ଜାଣିଥାଏ ଯେ ଜୀବନର ସୁଖ-ଦୁଃଖର କାରଣ ଭାଗ୍ୟ ହିଁ ଅଟେ, ସେପରି ବ୍ୟକ୍ତି, ସୁଖ-ଦୁଃଖର ଅଧୀନ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ମୋହିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ୩୦ ।

ବସୁଦେବ ଉବାଚ

କରୋ ବୈ ବାର୍ଷିକୋ ଦତ୍ତୋ
ରାଜ୍ଞେ ଦୃଷ୍ଟା ବୟଂ ଚ ବଃ
ନେହ ସ୍ଥେୟଂ ବହୁତିଥଂ ସନ୍ତ୍ୟୁତ୍ପାତାଶ୍ଚ
ଗୋକୁଲେ ।୩୧।

ବସୁଦେବ କହିଲେ—ଭାଇ ! ତୁମ୍ଭେ କଂସ ରାଜାଙ୍କ ବାର୍ଷିକ କର ପରିଶୋଧ କଲ, ଆମ୍ଭ ଦୁହିଁଙ୍କର ମଧ୍ୟ ମିଳନ ହେଲା; ଏବେ ଆଉ ଅଧିକ ଦିନ ଏଠାରେ ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ; କାରଣ ଆଜିକାଲି ଗୋକୁଳରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଉତ୍ପାତ ଦେଖା ଯାଉଅଛି । ୩୧ ।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଇତି ନନ୍ଦାଦୟୋ ଗୋପାଃ
ପ୍ରୋକ୍ତାସ୍ତେ ଶୌରିଣା ଯଯୁଃ
ଅନୋଭିରନଡୁଦ୍ୟୁକ୍ତୈସ୍ତମନୁଜ୍ଞାପ୍ୟ ଗୋକୁଲମ୍
।୩୨।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ବସୁଦେବ ଏହିପରି କହିବାରୁ ନନ୍ଦ ଆଦି ଗୋପମାନେ ତାହାଙ୍କ ଅନୁମତିକ୍ରମେ ଶଗଡ଼ରେ ବଳଦ ଯୋଚିଲା ପରେ ଗାଡ଼ି ଚଢ଼ି ଗୋ-କୁଳକୁ ଯାତ୍ରା କଲେ । ୩୨ ।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେ ନନ୍ଦ ବସୁଦେବ ସଙ୍ଗମୋ ନାମ ପଞ୍ଚମୋଽଧ୍ୟାୟଃ

—*—

ଅଥ ଷଷ୍ଠୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ପୂତନା ଉଦ୍ଧାର

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ନନ୍ଦଃ ପଥି ବଚଃ ଶୌରେର୍ନ ମୃଷେତି
ବିଚିନ୍ତୟନ୍
ହରିଂ ଜଗାମ ଶରଣମୁତ୍ପାତାଗମଶଙ୍କିତଃ ।୧।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ନନ୍ଦ-ବାବା ମଥୁରାରୁ ଫେରିବା ସମୟେ ରାସ୍ତାରେ ବିଚାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଯେ, ବସୁଦେବଙ୍କ କଥନ ମିଥ୍ୟା ହୋଇ ନପାରେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ମନରେ ଉତ୍ପାତ ହେବାର ଆଶଙ୍କା ଭରିଯିବାରୁ ସେ ମନେ ମନେ 'ଭଗବାନ ହିଁ ଶରଣ' ସେହି ଏକା ରକ୍ଷା କରିବେ, ଏହିପରି ନିଶ୍ଚୟ କଲେ । ୧ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କଂସେନ ପ୍ରହିତା ଘୋରା ପୂତନା ବାଳଘାତିନୀ
ଶିଶୂଂଶ୍ଚଚାର ନିଘ୍ନନ୍ତୀ ପୁରଗ୍ରାମବ୍ରଜାଦିଷୁ ।୨।

ପୂତନା ନାମକ ଏକ ବଡ଼ କ୍ରୂର ରାକ୍ଷସୀ ଥିଲା । ତା ଜୀବନର ଗୋଟିଏ କାମ ହେଲା ଯେ ଶିଶୁକୁ ମାରିବା । କଂସ ଆଜ୍ଞାରେ ସେ ନଗର, ଗ୍ରାମ ଏବଂ ଅହିର ବସ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ମାରିବା ପାଇଁ ଖୋଜି ବୁଲୁଥିଲା । ୨ !

ନ ଯତ୍ର ଶ୍ରବଣାଦୀନି ରକ୍ଷୋଘ୍ନାନି ସ୍ୱକର୍ମସୁ
କୁର୍ବନ୍ତି ସାତ୍ୱତାଂ ଭର୍ତୁର୍ଯାତୁଧାନ୍ୟଶ୍ଚ ତତ୍ର ହି ।୩।

ଯେଉଁ ସ୍ଥାନର ଲୋକେ ନିଜ ଦୈନନ୍ଦିନ କାମରେ ରାକ୍ଷସଭୟ ଦୂରକାରୀ ଭକ୍ତବତ୍ସଳ ଭଗବାନଙ୍କ ନାମ, ଗୁଣ ଏବଂ ଲୀଳା ଶ୍ରବଣ, କୀର୍ତ୍ତନ ଏବଂ ସ୍ମରଣ ନ କରନ୍ତି, ସେହିଠାରେ ଏପରି ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କ ବଳ ଖୁବ୍ ବେଶି ।୩।

ସା ଖେଚର୍ୟେକଦୋପେତ୍ୟ
ପୂତନା ନନ୍ଦଗୋକୁଳମ୍
ଯୋଷିତ୍ୱା ମାୟୟାତ୍ମାନଂ
ପ୍ରାବିଶତ୍‌କାମଚାରିଣୀ ।୪।

ଏହି ପୂତନା ଆକାଶ ମାର୍ଗରେ ଚାଲିପାରେ ଏବଂ ନିଜ ଇଚ୍ଛାନୁସାର ରୂପ ମଧ୍ୟ ଧାରଣ କରି-ପାରେ । ଏକଦା ନନ୍ଦବାବାଙ୍କ ଗୋ-କୁଳ ନିକଟକୁ ଆସି ସେ ମାୟାରେ ନିଜକୁ ଏକ ସୁନ୍ଦରୀ ଯୁବତୀ ରୂପରେ ପରିଣତ କରି ଗୋ-କୁଳରେ ପ୍ରବେଶ କଲା । ।୪।

ତାଂ କେଶବନ୍ଧବ୍ୟତିଷକ୍ତମଲ୍ଲିକାଂ
ବୃହନ୍ନିତମ୍ବସ୍ତନକୃଚ୍ଛ୍ରମଧ୍ୟମାମ୍
ସୁବାସସଂ କମ୍ପିତକର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ—
ତ୍ୱିଷୋଲ୍ଲସତ୍‌କୁନ୍ତଳମଣ୍ଡିତାନନାମ୍ ।୫।

ସେ ଦେଖିବାକୁ ଅତି ସୁନ୍ଦର, ଜୁଡ଼ାରେ ଗୁନ୍ଥା ମଲ୍ଲି ହାର ଏବଂ ସୁନ୍ଦର ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧି ଥିଲା । ଯେବେ ତାର କର୍ଣ୍ଣଫୁଲ ଝୁଲୁ ଥିଲା, ତେବେ ତାହାର ଚମକରେ ମୁଖ ଆଡ଼କୁ ଲମ୍ବି ଆସିଥିବା ଅଳକା ଆହୁରି ଅଧିକ ଶୋଭାୟମାନ୍ ହେଉଥିଲା । ତାହାର ନିତମ୍ବ ଏବଂ କୁଚ କଳଶ ଉନ୍ନତ ଏବଂ କଟି ପ୍ରଦେଶ କ୍ଷୀଣ ଥିଲା । ।୫।

ବଲ୍‌ଗୁସ୍ମିତାପାଙ୍ଗବିସର୍ଗବୀକ୍ଷିତୈ—
ର୍ମନୋ ହରନ୍ତୀଂ ବନିତାଂ ବ୍ରଜୌକସାମ୍
ଅମଂସତାମ୍ଭୋଜକରେଣ ରୂପିଣୀଂ
ଗୋପ୍ୟଃ ଶ୍ରିୟଂ ଦ୍ରଷ୍ଟୁମିବାଗତାଂ ପତିମ୍ ।୬।

ସେ ନିଜ ମଧୁର ମନ୍ଦହାସ୍ୟ ଏବଂ କଟାକ୍ଷପୂର୍ଣ୍ଣ ଚାହାଁଣୀରେ ବ୍ରଜବାସିମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତ ଚୋରି କରୁଥିଲା । ସେହି ରୂପବତୀ ରମଣୀ ହସ୍ତରେ କମଳ ଧରି ଆସୁଥିବାର ଦେଖି ଗୋପିମାନେ ଏପରି ଉତ୍‌ପ୍ରେକ୍ଷା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ମନେ କର ସ୍ୱୟଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀ ନିଜ ପତିଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଉତ୍ସୁକରେ ଆସୁ ଅଛନ୍ତି । ।୬।

ବାଳଗ୍ରହସ୍ତତ୍ର ବିଚିନ୍ୱତୀ ଶିଶୂନ୍
ଯଦୃଚ୍ଛୟା ନନ୍ଦଗୃହେଽସଦନ୍ତକମ୍

ପୂତନା ବାଳକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ଗ୍ରହ ସଦୃଶ ଥିଲା ! ବାଳକମାନଙ୍କୁ ଏଣେ ତେଣେ ଖୋଜୁଁ ଖୋଜୁଁ ଅନାୟାସରେ ହିଁ ନନ୍ଦବାବାଙ୍କ ଘରେ ପଶିଗଲା । ସେଠାରେ ସେ ଦେଖିଲା ଯେ, ବାଳକ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଶେଯରେ ଶୋଇ ଅଛନ୍ତି । ପରୀକ୍ଷିତ !

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବାଳଂ ପ୍ରତିଚ୍ଛନ୍ନନିଜୋରୁତେଜସଂ
ଦଦର୍ଶ ତଲ୍ପେଽଗ୍ନିମିବାହିତଂ ଭସି ।୭।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତ ଦୁଷ୍ଟମାନଙ୍କ କାଳ ଅଟନ୍ତି । ପରନ୍ତୁ ଯେପରି ଅଗ୍ନି ପାଉଁଶ ଗଦାରେ ଛପି ରହି ଥାଏ, ସେହିପରି ସେତେବେଳେ ସେ ନିଜର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ତେଜକୁ ଲୁଚାଇ ରଖିଥିଲେ । ।୭।

ବିବୁଧ୍ୟ ତାଂ ବାଳକମାରିକାଗ୍ରହଂ
ଚରାଚରାତ୍ମାଽଽସ ନିମୀଲିତେକ୍ଷଣଃ
ଅନନ୍ତମାରୋପୟଦଙ୍କମନ୍ତକଂ
ଯଥୋରଗଂ ସୁପ୍ତମବୁଦ୍ଧି ରଜ୍ଜୁଧୀଃ ।୮।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଚର-ଅଚର ପ୍ରାଣୀଜଗତର ଆତ୍ମା ଅଟନ୍ତି । ତେଣୁ ସେ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ଜାଣିଗଲେ ଯେ ଯିଏ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ହତ୍ୟାକାରୀ ପୂତନା ଗ୍ରହ; ଅତଏବ ସେ ଚକ୍ଷୁ ବୁଜିଦେଲେ । ଯେପରି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଭ୍ରମବଶ ସୁପ୍ତ ସର୍ପକୁ ରସି ମନେ କରି ଉଠାଇ ଆଣେ, ସେହିପରି କାଳରୂପ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ପୂତନା ନିଜ କୋଳକୁ ଉଠାଇ ଆଣିଲା । ।୮।

ତାଂ ତୀକ୍ଷ୍ଣଚିତ୍ତାମତିବାମଚେଷ୍ଟିତାଂ
ବୀକ୍ଷ୍ୟାନ୍ତରା କୋଶପରିଚ୍ଛଦାସିବତ୍
ବରସ୍ତ୍ରିୟଂ ତତ୍‌ପ୍ରଭୟା ଚ ଧର୍ଷିତେ
ନିରୀକ୍ଷମାଣେ ଜନନୀ ହ୍ୟତିଷ୍ଠତାମ୍ ।୯।

ମଖମଲ ଖୋଳରେ ଥିବା ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଧାରଯୁକ୍ତ ତରବାରୀ ସଦୃଶ ପୂତନାର ହୃଦୟ ବଡ କୁଟିଳ ଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଉପରେ ସେ ବଡ ମଧୁର ଏବଂ ସୁନ୍ଦର ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲା । ଦେଖିବାକୁ ସେ ଏକ ଭଦ୍ର ମହିଳା ପରି ଜଣାପଡୁଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ରୋହିଣୀ ଏବଂ ଯଶୋଦା ତାକୁ ଘର ଭିତରକୁ ଆସିବାର ଦେଖି ମଧ୍ୟ ତାହାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଭାରେ ହତପ୍ରତିମ ହୋଇ ମୁହଁାମୁହିଁ କିଛି କହି ନପାରି ନିରବରେ ଠିଆ ହୋଇ ଦେଖିଲେ ।୯।

ତସ୍ମିନ୍ ସ୍ତନଂ ଦୁର୍ଜରବୀର୍ଯ୍ୟମୁଲ୍ବଣଂ
ଘୋରାଙ୍କମାଦାୟ ଶିଶୋର୍ଦଦାବଥ
ଗାଢଂ କରାଭ୍ୟାଂ ଭଗବାନ୍ ପ୍ରପୀଡ୍ୟ ତତ୍
ପ୍ରାଣୈଃ ସମଂ ରୋଷସମନ୍ୱିତୋଽପିବତ୍ ।୧୦।

ଏଣେ ଭୟାନକ ରାକ୍ଷସୀ ପୂତନା ବାଳକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ନିଜ କୋଳରେ ଧରି ତାହାଙ୍କ ମୁଖରେ ନିଜ ସ୍ତନ ଭରିଦେଲା, ଯହିଁରେ ବଡ ଭୟଙ୍କର ଏବଂ କୌଣସି ପ୍ରକାର ହଜମ ନ ହୋଇ ପାରୁଥିବା ବିଷ ବୋଳା ହୋଇଥିଲା । ଭଗବାନ୍ କ୍ରୋଧକୁ ସଙ୍ଗୀ କରି ଦୁଇ ହସ୍ତରେ ତାହାର ସ୍ତନଦୁଇଟିକୁ ଖୁବ୍ ଯୋରରେ ଚିପି ପ୍ରାଣ ସହିତ ତାହାର ସ୍ତନ୍ୟପାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । (ସେ ନିଜେ ସ୍ତନ ପିଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ଓ ତାହାଙ୍କ କ୍ରୋଧ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଣ ପିଇବାକୁ ଲାଗିଲା) । ୧୦।

ସା ମୁଞ୍ଚ ମୁଞ୍ଚାଲମିତି ପ୍ରଭାଷିଣୀ
ନିଷ୍ପୀଡ୍ୟମାନାଖିଳଜୀବମର୍ମଣି

ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ପୂତନା ପ୍ରାଣର ଆଶ୍ରୟଭୂତ ସମସ୍ତ ମର୍ମସ୍ଥାନ ଫାଟିଯିବାରୁ ସେ ଚିତ୍କାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲା— 'ଆରେ ଛାଡି ଦେ, ଛାଡି ଦେ, ମୁଁ ମରିଗଲି' । ସେ ଏହିପରି ବାରମ୍ବାର ହସ୍ତପଦ ପିଟି କାନ୍ଦିବାକୁ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବିବୃତ୍ୟ ନେତ୍ରେ ଚରଣୌ ଭୁଜୌ ମୁହୁଃ
ପ୍ରସ୍ୱିନ୍ନଗାତ୍ରା କ୍ଷିପତୀ ରୁରୋଦ ହ ।୧୧।

ଲାଗିଲା, ତାହାର ଚକ୍ଷୁ ଓଲଟି ପଡ଼ିଲା, ତା'ର ସାରା ଶରୀରରୁ ଝାଳ ଟପ ଟପ ହୋଇ ବହିଲା । ।୧୧।

ତସ୍ୟାଃ ସ୍ୱନେନାତିଗଭୀରରଂହସା
ସାଦ୍ରିର୍ମହୀ ଦ୍ୟୌଶ୍ଚ ଚଚାଲ ସଗ୍ରହା
ରସା ଦିଶଶ୍ଚ ପ୍ରତିନେଦିରେ ଜନାଃ
ପେତୁଃ କ୍ଷିତୌ ବଜ୍ରନିପାତଶଙ୍କୟା ।୧୨।

ତାହାର ଚିତ୍କାରର ବେଗ ଏପରି ଭୟଙ୍କର ଥିଲା ଯେ ଯାହାର ପ୍ରଭାବରେ ପାହାଡ଼ ସହିତ ପୃଥିବୀ ଏବଂ ଗ୍ରହଗଣ ସହିତ ଅନ୍ତରିକ୍ଷ ଦୋହଲି ଗଲେ । ସପ୍ତ ପାତାଳ ଏବଂ ଦଶଦିଗ ଧ୍ୱନିତ ହେଲା । ଅନେକ ଲୋକ ବଜ୍ରପାତ ଆଶଙ୍କାରେ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଗଲେ । ।୧୨।

ନିଶାଚରୀଥଂ ବ୍ୟଥିତସ୍ତନା ବ୍ୟସୁ—
ର୍ବ୍ୟାଦାୟ କେଶାଂଶ୍ଚରଣୌ ଭୁଜାବପି
ପ୍ରସାର୍ଯ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠେ ନିଜରୂପମାସ୍ଥିତା
ବଜ୍ରାହତୋ ବୃତ୍ର ଇବାପତନ୍ନୃପ ।୧୩।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ନିଶାଚରୀ ପୂତନା ସ୍ତନରେ ଏତେ ପୀଡ଼ା ହେଲା ଯେ ସେ ନିଜକୁ ଗୁପ୍ତ ରଖି ନପାରି ରାକ୍ଷସୀ ରୂପରେ ପ୍ରକଟ ହୋଇଗଲା । ତାହାର ଶରୀରରୁ ପ୍ରାଣ ବାହାରି ଗଲା, ମୁଖ ଫାଟି ଗଲା, କେଶ ବିଚ୍ଛୁଡ଼ ହସ୍ତପାଦ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇଗଲା । ଯେପରି ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବଜ୍ରରେ ଆହତ ହୋଇ ବୃତ୍ରାସୁର ଗଡ଼ପଡ଼ ଥିଲା, ସେହିପରି ସେ ଗୋଷ୍ଠ ବାହାରକୁ ଆସି ଢଳି ପଡ଼ିଲା ! ।୧୩।

ପତମାନୋଽପି ତଦ୍‌ଦେହସ୍ତ୍ରିଗବ୍ୟୂତ୍ୟନ୍ତରଦ୍ରୁମାନ୍
ଚୂର୍ଣ୍ଣୟାମାସ ରାଜେନ୍ଦ୍ର
ମହଦାସୀତ୍‌ତଦଦ୍ଭୁତମ୍ ।୧୪।

ରାଜେନ୍ଦ୍ର ! ଏହା ଏକ ବଡ଼ ଅଦ୍ଭୁତ ଘଟଣା ଘଟିଲା ଯେ ପୂତନାର ଶରୀର ଢଳିପଡ଼ି ଛଅକୋଶ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସବୁ ଗଛକୁ ଭାଙ୍ଗି ଧୂଳିସାତ୍ କରି ଦେଲା ।୧୪।

ଈଷାମାତ୍ରୋଗ୍ରଦଂଷ୍ଟ୍ରାସ୍ୟଂ
ଗିରିକନ୍ଦରନାସିକମ୍
ଗଣ୍ଡଶୈଳସ୍ତନଂ ରୌଦ୍ରଂ
ପ୍ରକୀର୍ଣ୍ଣାରୁଣମୂର୍ଦ୍ଧଜମ୍ ।୧୫।

ପୂତନାର ଶରୀର ବଡ଼ ଭୟଙ୍କର ଥିଲା, ଈଷ (ଲଙ୍ଗଳ) ପରି ତୀକ୍ଷ୍ଣ ମୁଖ, ଭୟଙ୍କର ଦନ୍ତ, ପାହାଡ଼ ଗୁମ୍ଫା ସଦୃଶ ନାସା ଛିଦ୍ର, ପାହାଡ଼ରୁ ଖସି-ଥିବା ପଥର ସଦୃଶ ବଡ଼ ବଡ଼ ସ୍ତନ ଏବଂ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗକୁ ବିଚ୍ଛୁଡ଼ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ଲାଲ ଲାଲ କେଶ ଥିଲା । ।୧୫।

ଅନ୍ଧକୂପଗଭୀରାକ୍ଷଂ ପୁଲିନାରୋହଭୀଷଣମ୍
ବଦ୍ଧସେତୁଭୁଜୋର୍ବଙ୍ଘ୍ରି
ଶୂନ୍ୟତୋୟହ୍ରଦୋଦରମ୍ ।୧୬।

ଚକ୍ଷୁ ଅନ୍ଧକୂପ ସଦୃଶ ଗଭୀର, ନିତମ୍ବ ନଦୀ ଅତଡ଼ା ସଦୃଶ ଭୟଙ୍କର, ଭୁଜ, ଜଙ୍ଘ ଏବଂ ପାଦ ନଦୀ ପୋଲ ସଦୃଶ ଏବଂ ଉଦର ଶୁଷ୍କ ସରୋବର ସଦୃଶ ଜଣା ପଡ଼ୁଥିଲା ।୧୬।

ସନ୍ତତ୍ରସୁଃ ସ୍ମ ତଦ୍ ବୀକ୍ଷ୍ୟ
ଗୋପା ଗୋପ୍ୟଃ କଳେବରମ୍
ପୂର୍ବଂ ତୁ ତନ୍ନିଃସ୍ୱନିତଭିନ୍ନହୃତ୍‌କର୍ଣ୍ଣମସ୍ତକାଃ
।୧୭।

ପୂତନାର ଏହି ଶରୀରକୁ ଦେଖି ସମସ୍ତ ଗୋପଗୋପୀ ଡରିଗଲେ । ତାହାର ଭୟଙ୍କର ଚିତ୍କାର ଶୁଣି ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟ, କର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଶିର ଫାଟି ଗଲା ପରି ବୋଧ କଲେ । ୧୭ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବାଳଂ ଚ ତସ୍ୟା ଉରସି କ୍ରୀଡନ୍ତମକୁତୋଭୟମ୍
ଗୋପ୍ୟସ୍ତୂର୍ଣଂ ସମଭ୍ୟେତ୍ୟ
ଜଗୃହୁର୍ଜାତସମ୍ଭ୍ରମାଃ ।୧୮।

ଗୋପିମାନେ ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲେ ଯେ ବାଳକ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତାହାର ଛାତି ଉପରେ ନିର୍ଭୟରେ ଖେଳୁ ଅଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ବ୍ୟାକୁଳତା ଏବଂ ଉଦ୍‌ବେଳିତତା ସହିତ ଶୀଘ୍ର ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଉଠାଇ ଆଣିଲେ । ୧୮ ।

ଯଶୋଦାରୋହିଣୀଭ୍ୟାଂ ତାଃ
ସମଂ ବାଳସ୍ୟ ସର୍ବତଃ
ରକ୍ଷାଂ ବିଦଧିରେ
ସମ୍ୟଗ୍ଗୋପୁଚ୍ଛଭ୍ରମଣାଦିଭିଃ ।୧୯।

ତାପରେ ଯଶୋଦା ଏବଂ ରୋହିଣୀଙ୍କ ସହିତ ଗୋପିମାନେ ଗୋ-ପୁଚ୍ଛରେ ଝାଡ଼ବା ଆଦି ଉପାୟରେ ବାଳକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅଙ୍ଗକୁ ସବୁ ଦିଗରୁ ରକ୍ଷା କଲେ । ୧୯ ।

ଗୋମୂତ୍ରେଣ ସ୍ନାପୟିତ୍ୱା
ପୁନର୍ଗୋରଜସାର୍ଭକମ୍
ରକ୍ଷାଂ ଚକ୍ରୁଶ୍ଚ ଶକୃତା
ଦ୍ୱାଦଶାଙ୍ଗେଷୁ ନାମଭିଃ ।୨୦।

ପ୍ରଥମେ ସେମାନେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଗୋ-ମୂତ୍ରରେ ସ୍ନାନ କରାଇ ସର୍ବାଙ୍ଗରେ ଗୋ-ରଜ ଏବଂ ଦ୍ୱାଦଶ ଅଙ୍ଗରେ ଗୋମୟ(ଗୋବର) ଲଗାଇ ଭଗବାନଙ୍କ କେଶବ ଆଦି ନାମ ଦ୍ୱାରା ରକ୍ଷା କଲେ । ।୨୦ ।

ଗୋପ୍ୟଃ ସଂସ୍ପୃଷ୍ଟସଲିଳା
ଅଙ୍ଗେଷୁ କରୟୋଃ ପୃଥକ୍
ନ୍ୟସ୍ୟାତ୍ମନ୍ୟଥ ବାଳସ୍ୟ ବୀଜନ୍ୟାସମକୁର୍ବତ
।୨୧।

ତାହାପରେ ଗୋପିମାନେ ଆଚମନ କରି 'ଅଜ' ଆଦି ଏକାଦଶ ବୀଜ ମନ୍ତ୍ରରେ ନିଜ ଶରୀରରେ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ଅଙ୍ଗନ୍ୟାସ ଏବଂ କରନ୍ୟାସ କରିବା ପରେପୁଣିବାଳକ ଅଙ୍ଗରେ ବୀଜନ୍ୟାସ କଲେ ।୨୧।

ଅବ୍ୟାଦଜୋଽଙ୍ଘ୍ରି ମଣିମାଂସ୍ତବ ଜାନ୍ୱଥୋରୂ
ଯଜ୍ଞୋଽଚ୍ୟୁତଃ କଟିତଟଂ ଜଠରଂ ହୟାସ୍ୟଃ
ହୃତ୍ କେଶବସ୍ତ୍ୱଦୁର ଈଶ ଇନସ୍ତୁ କଣ୍ଠଂ
ବିଷ୍ଣୁର୍ଭୁଜଂ ମୁଖମୁରୁକ୍ରମ ଈଶ୍ୱରଃ କମ୍ ।୨୨।

ସେମାନେ କହିଲେ—'ଅଜନ୍ମା ଭଗବାନ୍ ତୋ ପାଦକୁ, ମଣିମାନ୍ ଜାନୁକୁ, ଯଜ୍ଞ ପୁରୁଷ ଜଙ୍ଘକୁ, ଅଚ୍ୟୁତ କଟିକୁ, ହୟଗ୍ରୀବ ଉଦରକୁ, କେଶବ ହୃଦୟକୁ, ଈଶ ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳକୁ, ସୂର୍ଯ୍ୟ କଣ୍ଠକୁ, ବିଷ୍ଣୁ ବାହୁକୁ, ଉରୁକ୍ରମ ମୁଖକୁ ଏବଂ ଈଶ୍ୱର ମସ୍ତକକୁ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । ।୨୨।

ଚକ୍ର୍ୟଗ୍ରତଃ ସହଗଦୋ ହରିରସ୍ତୁ ପଶ୍ଚାତ୍
ତ୍ୱତ୍ପାର୍ଶ୍ୱୟୋର୍ଧନୁରସୀ ମଧୁହାଜନଶ୍ଚ
କୋଣେଷୁ ଶଙ୍ଖ ଉରୁଗାୟ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପେନ୍ଦ୍ର
ସ୍ତାର୍କ୍ଷ୍ୟଃ କ୍ଷିତୌ ହଳଧରଃ ପୁରୁଷଃ ସମନ୍ତାତ୍
।୨୩।

ଚକ୍ରଧର ଭଗବାନ୍ ତୋର ରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ସମ୍ମୁଖରେ, ଗଦାଧାରୀ ଶ୍ରୀହରି ପଛରେ କ୍ରମଶଃ ଧନୁଷ ଏବଂ ଶଙ୍ଖଧାରୀ ଭଗବାନ୍ ମଧୁସୂଦନ ଏବଂ ଅଜନ ଦୁହେଁ ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱରେ, ଶଙ୍ଖଧାରୀ ଉରୁଗାୟ ଚାରି କୋଣରେ, ଉପେନ୍ଦ୍ର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ, ହଳଧର ପୃଥ୍ୱୀ ଉପରେ ଏବଂ ଭଗବାନ୍ ପରମ-ପୁରୁଷ ତୋର ସବୁ ଆଡେ ରହି ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । ।୨୩।

ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣି ହୃଷୀକେଶଃ
ପ୍ରାଣାନ୍ ନାରାୟଣୋଽବତୁ
ଶ୍ୱେତଦ୍ୱୀପପତିଶ୍ଚିତ୍ତଂ ମନୋ
ଯୋଗେଶ୍ୱରୋଽବତୁ ।୨୪।

ହୃଷୀକେଶ ଭଗବାନ୍ ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କୁ ଏବଂ ନାରାୟଣ ପ୍ରାଣକୁ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । ଶ୍ୱେତଦ୍ୱୀପ ଅଧିପତି ଚିତ୍ତକୁ ଏବଂ ଯୋଗେଶ୍ୱର ମନକୁ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । ।୨୪।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ପୃଶ୍ନିଗର୍ଭସ୍ତୁ ତେ ବୁଦ୍ଧିମାତ୍ମାନଂ
ଭଗବାନ୍ ପରଃ
କ୍ରୀଡନ୍ତଂ ପାତୁ ଗୋବିନ୍ଦଃ
ଶୟାନଂ ପାତୁ ମାଧବଃ ।୨୫।

ବ୍ରଜନ୍ତମବ୍ୟାଦ୍ ବୈକୁଣ୍ଠ
ଆସୀନଂ ତ୍ୱାଂ ଶ୍ରିୟଃପତିଃ
ଭୁଞ୍ଜାନଂ ଯଜ୍ଞଭୁକ୍ ପାତୁ
ସର୍ବଗ୍ରହଭୟଙ୍କରଃ ।୨୬।

ଡାକିନ୍ୟୋ ଯାତୁଧାନ୍ୟଶ୍ଚ
କୁଷ୍ମାଣ୍ଡା ଯେଽର୍ଭକଗ୍ରହାଃ
ଭୂତପ୍ରେତପିଶାଚାଶ୍ଚ ଯକ୍ଷରକ୍ଷୋ
ବିନାୟକାଃ ।୨୭।
କୋଟରା ରେବତୀ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା
ପୂତନା ମାତୃକାଦୟଃ
ଉନ୍ମାଦା ଯେ ହ୍ୟପସ୍ମାରା
ଦେହପ୍ରାଣେନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ରୁହଃ ।୨୮।
ସ୍ୱପ୍ନଦୃଷ୍ଟା ମହୋତ୍ପାତା ବୃଦ୍ଧବାଳଗ୍ରହାଶ୍ଚ ଯେ
ସର୍ବେ ନଶ୍ୟନ୍ତୁ ତେ
ବିଷ୍ଣୋର୍ନାମଗ୍ରହଣଭୀରବଃ ।୨୯।
ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
ଇତି ପ୍ରଣୟବଦ୍ଧାଭିର୍ଗୋପୀଭିଃ କୃତରକ୍ଷଣମ୍
ପାୟୟିତ୍ୱା ସ୍ତନଂ ମାତା
ସଂନ୍ୟବେଶୟଦାତ୍ମଜମ୍ ।୩୦।

ତାବନ୍ନନ୍ଦାଦୟୋ ଗୋପା
ମଥୁରାୟା ବ୍ରଜଂ ଗତାଃ
ବିଲୋକ୍ୟ ପୂତନାଦେହଂ
ବଭୂବୁରତିବିସ୍ମିତାଃ ।୩୧।
ନୂନଂ ବତର୍ଷିଃ ସଂଜାତୋ
ଯୋଗେଶୋ ବା ସମାସ ସଃ
ସ ଏବ ଦୃଷ୍ଟୋ ହ୍ୟୁତ୍ପାତୋ
ଯଦାହାନକଦୁନ୍ଦୁଭିଃ ।୩୨।

କଳେବରଂ ପରଶୁଭିଶ୍ଛିତ୍ତ୍ୱା
ତତ୍ତେ ବ୍ରଜୌକସଃ
ଦୂରେ କ୍ଷିପ୍ତ୍ୱାବୟବଶୋ
ନ୍ୟଦହନ୍ କାଷ୍ଠଧିଷ୍ଟିତମ୍ ।୩୩।

ପୃଶ୍ନିଗର୍ଭ ତୋର ବୁଦ୍ଧିକୁ ଏବଂ ପରମାତ୍ମା ଭଗବାନ ତୋର ଅହଂକାରକୁ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । ଖେଳ ସମୟରେ ଗୋବିନ୍ଦ ଏବଂ ନିଦ୍ରା ସମୟରେ ମାଧବ ତୋତେ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । ୨୫ ।

ଚାଲିବା ସମୟରେ ଭଗବାନ ବୈକୁଣ୍ଠ, ବସିବା ସମୟରେ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀପତି, ଭୋଜନ ସମୟରେ ସମସ୍ତ ଗ୍ରହର ଭୟଦାତା ଯଜ୍ଞଭୋକ୍ତା ଭଗବାନ ତୋତେ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । ୨୬ ।

ଡାକିନୀ, ରାକ୍ଷସୀ ଏବଂ କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ ଆଦି କାଳ-ଗ୍ରହ; ଭୂତ, ପ୍ରେତ, ପିଶାଚ, ଯକ୍ଷ, ରାକ୍ଷସ, ବିନାୟକ କୋଟରା, ରେବତୀ, ଜ୍ୟେଷ୍ଠା, ପୂତନା, ମାତୃକାଆଦି; ଶରୀର, ପ୍ରାଣ, ତଥା ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ନାଶକରୁଥିବା ଉନ୍ମାଦ (ପାଗଳାମି) ଏବଂ ଅପସ୍ମାର (ମୃଗୀ) ଆଦି ରୋଗ; ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦେଖା ଦେଉଥିବା ମହାନ୍ ଉତ୍ପାତ, ବୃଦ୍ଧଗ୍ରହ ଏବଂ ବାଳଗ୍ରହ ଆଦି—ଏହି ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଅନିଷ୍ଟ ଭଗବାନ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମୋ-ଚ୍ଚାରଣ କରିବା ମାତ୍ରେ ଭୟଭୀତ ହୋଇ ନଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତୁ ! ୨୭-୨୯ ।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଗୋପି-ମାନେ ପ୍ରେମ ପାଶରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇ ଏହିପରି ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ସବୁଆଡ଼ୁ ରକ୍ଷା କଲେ । ତା ପରେ ମାତା ଯଶୋଦା ନିଜ ପୁତ୍ରକୁ ସ୍ତନ ପିଆଇ ପଲଙ୍କରେ ଶୁଆଇ ପକାଇଲେ । ୩୦ ।

ନନ୍ଦବାବା ଏବଂ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗୀ ଗୋପମାନେ ମଥୁରାରୁ ଆସି ଗୋକୁଳରେ ପହଞ୍ଚି ଯେତେବେଳେ ପୂତନାର ଭୟଙ୍କର ଶରୀର ଦେଖିଲେ, ସେତେ-ବେଳେ ସେମାନେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଚକିତ ହୋଇଗଲେ ।୩୧

ସେମାନେ କହିଲେ—'ଏହା ତ ବଡ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା, ଅବଶ୍ୟ ହିଁ ବସୁଦେବଙ୍କ ରୂପରେ କୌଣସି ଋଷି ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ଅଛନ୍ତି । ଅଥବା ସମ୍ଭବ ହୁଏ ବସୁଦେବ ପୂର୍ବ ଜନ୍ମରେ କୌଣସି ଯୋଗେ-ଶ୍ୱର ଥିଲେ; କାରଣ ସେ ଯେପରି କହିଥିଲେ, ଠିକ୍ ସେହିପରି ଉତ୍ପାତ ଏଠାରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଲା ।୩୨।

ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ରଜବାସୀମାନେ କୁଠାର ଦ୍ୱାରା ପୂତନାର ଶରୀରକୁ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରି ଗୋକୁଳଠାରୁ ଦୂରକୁ ନେଇ ଚିତା ରଚି ଜାଳିଲେ । ୩୩ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଦହ୍ୟମାନସ୍ୟ ଦେହସ୍ୟ ଧୂମଶ୍ଚାଗୁରୁସୌରଭଃ
ଉତ୍ଥିତଃ କୃଷ୍ଣନିର୍ଭୁକ୍ତସପଦ୍ୟାହତପାପ୍ମନଃ
।୩୪।

ଯେତେବେଳେ ତା ଶରୀର ଜଳିବାକୁ ଲାଗିଲା, ସେତେବେଳେ ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ଏପରି ଧୂଆଁ ବାହାରିଲା, ଯହିଁରୁ ଅଗରୁର ସୁଗନ୍ଧ ନିର୍ଗତ ହେଉଥିଲା । କାହିଁକି ବା ନ ହେବ, ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ ଯେ ଏହାର ସ୍ତନ ପାନ କରି ଅଛନ୍ତି; ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ଏହାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପାପ ତତ୍କାଳେ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ୩୪ ।

ପୂତନା ଲୋକବାଲଘ୍ନୀ ରାକ୍ଷସୀ ରୁଧିରାଶନା
ଜିଘାଂସୟାପି ହରୟେ ସ୍ତନଂ ଦତ୍ତ୍ୱାଽଽପ
ସଦ୍‌ଗତିମ୍ ।୩୫।

ପୂତନା ଏକ ରାକ୍ଷସୀ ଥିଲା । ଲୋକମାନଙ୍କ ପିଲାଙ୍କୁ ମାରି ରକ୍ତ ପାନ କରିବା ତା'ର କାମଥିଲା । ଭଗବାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ମାରି ଦେବା ଇଚ୍ଛାରେ ସ୍ତନ ପାନ କରାଇ ଥିଲା, ପୁଣିମଧ୍ୟ ତାକୁ ଏପରି ସେହି ପରମ ଗତି ମିଳିଲା, ଯାହା ସତ୍ ପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ମିଳିଥାଏ । ୩୫ ।

କିଂ ପୁନଃ ଶ୍ରଦ୍ଧୟା ଭକ୍ତ୍ୟା
କୃଷ୍ଣାୟ ପରମାତ୍ମନେ
ଯଚ୍ଛନ୍ ପ୍ରିୟତମଂ କିଂ ନୁ
ରକ୍ତାସ୍ତନ୍‌ମାତରୋ ଯଥା ।୩୬।

ଏ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଯିଏ ପରବ୍ରହ୍ମ ପରମାତ୍ମା ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଏବଂ ଭକ୍ତି ସହିତ ମା' ସଦୃଶ ଅନୁରାଗ ପୂର୍ବକ ନିଜ ପ୍ରିୟରୁ ପ୍ରିୟବସ୍ତୁ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରିୟ ବୋଧ ହେଉଥିବା ବସ୍ତୁ ସମର୍ପିତ କରନ୍ତି, ତାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଆଉ ବା କ'ଣ କହିବା । ୩୬ ।

ପଦ୍‌ଭ୍ୟାଂ ଭକ୍ତହୃଦିସ୍ଥାଭ୍ୟାଂ
ବନ୍ଦ୍ୟାଭ୍ୟାଂ ଲୋକବନ୍ଦିତୈଃ
ଅଙ୍ଗଂ ଯସ୍ୟାଃ ସମାକ୍ରମ୍ୟ
ଭଗବାନପିବତ୍ ସ୍ତନମ୍ ।୩୭।

ଭଗବାନଙ୍କ ଚରଣ କମଳ ସର୍ବବନ୍ଦନୀୟ ବ୍ରହ୍ମା, ଶଙ୍କର ଆଦି ଦେବତାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦିତ । ସେ ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ହୃଦୟର କୋଠଧନ, ସେହି ଚରଣରେ ଭଗବାନ ପୂତନାର ଶରୀର ଦବାଇ ତା'ର ସ୍ତନ ପାନ କରିଥିଲେ । ୩୭ ।

ଯାତୁଧାନ୍ୟପି ସା ସ୍ୱର୍ଗମବାପ ଜନନୀଗତିମ୍
କୃଷ୍ଣଭୁକ୍ତସ୍ତନକ୍ଷୀରାଃ କିମୁ ଗାବୋ ନୁ ମାତରଃ
।୩୮।

ସେ ମନେକରିଥିଲେ ଯେ, ଏହି ରାକ୍ଷସୀକୁ ଉତ୍ତମରୁ ଉତ୍ତମ ଗତି, ଯାହା ମା'କୁ ମିଳିବା ଉଚିତ, ପ୍ରାପ୍ତ ହେଉ । ପୁଣି ଯାହାର ସ୍ତନ ଭଗବାନ ବଡ଼ ପ୍ରେମରେ ପାନ କଲେ, ସେହି ଗୋ ଏବଂ ମାତାମାନଙ୍କ କଥା ଆଉ କହିବା କଣ ? । ୩୮ ।

ପୟାଂସି ଯାସାମପିବତ୍
ପୁତ୍ରସ୍ନେହସ୍ନୁତାନ୍ୟଲମ୍
ଭଗବାନ୍ ଦେବକୀପୁତ୍ରଃ
କୈବଲ୍ୟାଦ୍ୟଖିଲପ୍ରଦଃ ।୩୯।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଦେବକୀ ନନ୍ଦନ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କୈବଲ୍ୟ ଆଦି ସବୁ ପ୍ରକାର ମୁକ୍ତି ଏବଂ ସବୁ କିଛି ଦେଇପାରନ୍ତି । ସେ ବ୍ରଜର ଗୋପି ଏବଂ ଗୋ-ମାନଙ୍କ ସେହି ଦୁଗ୍ଧ, ଯାହା ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପୁତ୍ରଭାବ ହେବା ଦ୍ୱାରା ବାତ୍ସଲ୍ୟ ସ୍ନେହର ଅଧିକତାରୁ ସ୍ୱୟଂ ଝରୁଥିଲା, ଉଦର ଭରି ପାନ କଲେ ।୩୯

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତାସାମବିରତଂ କୃଷ୍ଣେ
କୁର୍ବତୀନାଂ ସୁତେକ୍ଷଣମ୍
ନ ପୁନଃ କଳ୍ପତେ ରାଜନ୍
ସଂସାରୋଽଜ୍ଞାନସମ୍ଭବଃ ।୪୦।

ରାଜନ୍ ! ସେହି ଗୋ-ଗୋପିମାନେ, ଯେଉଁମାନେ ନିତ୍ୟ-ନିରନ୍ତର ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ପୁତ୍ର ରୂପେ ଦେଖୁଥିଲେ, ପୁନର୍ବାର ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁ ରୂପ ସଂସାର ଚକ୍ରରେ କେବେ ପଡ଼ିପାରନ୍ତି ନାହିଁ; କାରଣ ଏହି ସଂସାର ତ ଅଜ୍ଞାନର କାରଣ । ୪୦ ।

କଟଧୂମସ୍ୟ ସୌରଭ୍ୟମବଘ୍ରାୟ ବ୍ରଜୌକସଃ
କିମିଦଂ କୁତ ଏବେତି ବଦନ୍ତୋ ବ୍ରଜମାୟୟୁଃ ।୪୧।

ନନ୍ଦବାବାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଆସୁଥିବା ବ୍ରଜବାସିମାନଙ୍କ ନାକରେ ଯେତେବେଳେ ଚିତାର ସୁଗନ୍ଧ ଧୂଆଁ ବାଜିଲା, ସେତେବେଳେ 'ଏହା କ'ଣ ? କୁଆଡୁ ଏ ସୁଗନ୍ଧ ଆସୁଅଛି ?' ଏହି ପ୍ରକାର କହି କହି ସେମାନେ ବ୍ରଜରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ୪୧ ।

ତେ ତତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣିତଂ ଗୋପୈଃ
ପୂତନାଗମନାଦିକମ୍
ଶ୍ରୁତ୍ୱା ତନ୍ନିଧନଂ ସ୍ୱସ୍ତି
ଶିଶୋଶ୍ଚାସନ୍ ସୁବିସ୍ମିତାଃ ।୪୨।

ଏଠାରେ ଗୋପମାନେ ପୂତନା ଆସିପହଞ୍ଚିବା ଠାରୁ ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ସେମାନଙ୍କୁ କହି ଶୁଣାଇ ଦେବାରୁ ସେମାନେ ପୂତନାର ମୃତ୍ୟୁ ଏବଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ କୁଶଳ ପୂର୍ବକ ରକ୍ଷା ପାଇଥିବା କଥା ଶୁଣି ବଡ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଚକିତ ହେଲେ । ୪୨ ।

ନନ୍ଦଃ ସ୍ୱପୁତ୍ରମାଦାୟ ପ୍ରେତ୍ୟାଗତମୁଦାରଧୀଃ
ମୂର୍ଦ୍ଧ୍ନ୍ୟୁପାଘ୍ରାୟ ପରମାଂ ମୁଦଂ ଲେଭେ
କୁରୂଦ୍‌ବହ ।୪୩।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଉଦାର ଶିରୋମଣି ନନ୍ଦବାବା ମୃତ୍ୟୁମୁଖରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଥିବା ନିଜ ଲାଲାଙ୍କୁ କୋଳରେ ବସାଇ ବାରମ୍ବାର ଚୁମ୍ବନ ଦେଇ ମନେ ମନେ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ୪୩ ।

ଯ ଏତତ୍ ପୂତନାମୋକ୍ଷଂ
କୃଷ୍ଣସ୍ୟାର୍ଭକମଦ୍ଭୁତମ୍
ଶୃଣୁୟାତ୍‌ଶ୍ରଦ୍ଧୟା ମର୍ତ୍ତ୍ୟୋ
ଗୋବିନ୍ଦେ ଲଭତେ ରତିମ୍ ।୪୪।

ଏହା 'ପୂତନା ମୋକ୍ଷ' ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅଦ୍ଭୁତ ବାଲଲୀଳା ଅଟେ । ଯିଏ ଶ୍ରଦ୍ଧା ପୂର୍ବକ ଏହା ଶ୍ରବଣ କରେ, ତାହାକୁ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରେମ ଲାଭହୁଏ । ୪୪ ।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧେ ଷଷ୍ଠୋଽଧ୍ୟାୟଃ

—*—

ଅଥ ସପ୍ତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଶକଟ ଭଞ୍ଜନ ଏବଂ ତୃଣାବର୍ତ୍ତ ଉଦ୍ଧାର

ରାଜୋବାଚ
ଯେନ ଯେନାବତାରେଣ
ଭଗବାନ୍ ହରିରୀଶ୍ୱରଃ
କରୋତି କର୍ଣ୍ଣରମ୍ୟାଣି
ମନୋଜ୍ଞାନି ଚ ନଃ ପ୍ରଭୋ ।୧।

ରାଜା ପରୀକ୍ଷିତ କହିଲେ—ପ୍ରଭୋ ! ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ୍ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀହରି ଅନେକ ଅବତାର ଧାରଣ କରି ଯେଉଁ ବହୁତ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ଶ୍ରୁତି ମଧୁର ଲୀଳା କରି ଅଛନ୍ତି, ତାହା ସବୁ ମୋତେ ବଡ଼ ପ୍ରିୟ ବୋଧ ହେଉ ଅଛି । ୧ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଯତ୍‌ଶୃଣ୍ୱତୋଽପୈତ୍ୟରତିର୍ବିତୃଷ୍ଣା
ସତ୍ତ୍ୱଂ ଚ ଶୁଦ୍ଧ୍ୟତ୍ୟଚିରେଣ ପୁଂସଃ
ଭକ୍ତିର୍ହରୌ ତତ୍‌ପୁରୁଷେ ଚ ସଖ୍ୟଂ
ତଦେବ ହାରଂ ବଦ ମନ୍ୟସେ ଚେତ୍ ।୨।

ତାହା ଶ୍ରବଣ ମାତ୍ରେ ଭଗବତ୍ ସମ୍ବନ୍ଧୀ କଥାରୁ ଅରୁଚି ଏବଂ ବିବିଧ ବିଷୟ-ତୃଷା ଦୂର ହୋଇ ମନୁଷ୍ୟର ଅନ୍ତଃକରଣ ଶୀଘ୍ରରୁ ଅତି ଶୀଘ୍ର ଶୁଦ୍ଧ ହୋଇଯାଏ । ତା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭଗବାନଙ୍କ ଚରଣରେ ଭକ୍ତି ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ଭକ୍ତଜନମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରେମ ମଧ୍ୟ ଜନ୍ମେ । ଯଦି ଆପଣ ମୋତେ ତାହା ଶୁଣିବାର ଅଧିକାରୀ ମନେ କରନ୍ତି, ତେବେ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ସେହି ମନୋହର ଲୀଳା ବର୍ଣ୍ଣନ କରନ୍ତୁ । । ୨ ।

ଅଥାନ୍ୟଦପି କୃଷ୍ଣସ୍ୟ ତୋକାଚରିତମଦ୍ଭୁତମ୍
ମାନୁଷଂ ଲୋକମାସାଦ୍ୟ ତଜ୍ଜାତିମନୁରୁନ୍ଧତଃ
।୩।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମନୁଷ୍ୟ ଲୋକରେ ପ୍ରକଟ ହୋଇ ମନୁଷ୍ୟ ଜାତିର ସ୍ୱଭାବ ଅନୁରୂପ ଯେଉଁ ବାଳ ସୁଲଭ ଲୀଳା କଲେ, ଅବଶ୍ୟ ହିଁ ତାହାସବୁ ଅତି ଅଦ୍ଭୁତ ଅଟେ; ତେଣୁ ଆପଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହାଙ୍କ ଅନ୍ୟ ବାଳଲୀଳା ବର୍ଣ୍ଣନ କରନ୍ତୁ । ୩ ।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
କଦାଚିଦୌତ୍‌ଥାନିକକୌତୁକାପ୍ଳବେ
ଜନ୍ମର୍କ୍ଷଯୋଗେ ସମବେତଯୋଷିତାମ୍
ବାଦିତ୍ରଗୀତଦ୍ୱିଜମନ୍ତ୍ରବାଚକୈ—
ଶ୍ଚକାର ସୂନୋରଭିଷେଚନଂ ସତୀ ।୪।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଏକଦା ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପାର୍ଶ୍ୱ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାର ଅଭିଷେକ ଉତ୍ସବ ପାଳନ କରାଯାଉଥିଲା । ସେହି ଦିନ ତାହାଙ୍କ ଜନ୍ମନକ୍ଷତ୍ର ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ଘରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଭିଡ ଲାଗିଥାଏ, ମଙ୍ଗଳ ବାଦ୍ୟ ବାଜୁ ଥାଏ ଏବଂ ସତୀ ସାଧ୍ୱୀ ଯଶୋଦା ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ବେଦ ମନ୍ତ୍ରପାଠ ଏବଂ ଆଶୀର୍ବାଦ ଭିତରେ ନିଜ ପୁତ୍ରର ଅଭିଷେକ କରୁ ଥାଆନ୍ତି । । ୪ ।

ନନ୍ଦସ୍ୟ ପତ୍ନୀ କୃତମଜ୍ଜନାଦିକଂ
ବିପ୍ରୈଃ କୃତସ୍ୱସ୍ତ୍ୟୟନଂ ସୁପୂଜିତୈଃ
ଅନ୍ନାଦ୍ୟବାସଃ ସ୍ରଗଭୀଷ୍ଟଧେନୁଭିଃ
ସଂଜାତନିଦ୍ରାକ୍ଷମଶୀଶୟଚ୍ଛନୈଃ ।୫।

ତା ପରେ ନନ୍ଦ ରାଣୀ ଯଶୋଦା ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ପୂଜନ ସମ୍ମାନ କଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ନ, ବସ୍ତ୍ର ମାଳା, ଗୋ ଆଦି ଅଭୀଷ୍ଟ ବସ୍ତୁ ଦାନ ଦେଲେ ।

ଯଶୋଦା ସେହି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସ୍ୱସ୍ତିବାଚକ କରାଇ ଯେତେବେଳେ ସ୍ୱୟଂ ପୁତ୍ରର ସ୍ନାନାଦି କର୍ମ ସମ୍ପନ୍ନ କଲେ, ସେତେବେଳେ ଦେଖିଲେ ଯେ ପୁଅ ଆଖିରେ ନିଦ ଆସିଲାଣି, ତେଣୁ ତାକୁ ଶେଯରେ ଶୁଆଇ ପକାଇଲେ । ୫ ।

ଔତ୍‌ଥାନିକୌତ୍ସୁକ୍ୟମନା ମନସ୍ୱିନୀ
ସମାଗତାନ୍ ପୂଜୟତୀ ବ୍ରଜୌକସଃ

କିନ୍ତୁ ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଆଖି ଖୋଲି ସ୍ତନପାନ ପାଇଁ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେତେବେଳେ ମନସ୍ୱିନୀ ଯଶୋଦା ଉତ୍ସବରେ ଯୋଗଦେବାକୁ ଆସିଥିବା ବ୍ରଜବାସିମାନଙ୍କ ସ୍ୱାଗତ-ସତ୍କାରରେ ବହୁତ ତନ୍ମୟ ହୋଇଯାଇଥିବାରୁ ସେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ନୈବାଶ୍ରୃଣୋଦ୍ ବୈ ରୁଦିତଂ ସୁତସ୍ୟ ସା
ରୁଦନ୍ ସ୍ତନାର୍ଥୀ ଚରଣାବୁଦକ୍ଷିପତ୍ ।୬।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ରୋଦନ ଧ୍ୱନି ଶୁଣିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ପାଦ ପିଟିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୬।

ଅଧଃ ଶୟାନସ୍ୟ ଶିଶୋରନୋଽଲ୍ପକ
ପ୍ରବାଲମୃଦ୍ୱଙ୍‌ଘ୍ରିହତଂ ବ୍ୟବର୍ତ୍ତତ
ବିଧ୍ୱସ୍ତନାନାରସକୁପ୍ୟଭାଜନଂ
ବ୍ୟତ୍ୟସ୍ତଚକ୍ରାକ୍ଷବିଭିନ୍ନକୂବରମ୍ ।୭।

ଶିଶୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏକ ଶକଟ ତଳେ ଶୋଇଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ଦୁଇପାଦ ନବପଲ୍ଲବ ସଦୃଶ ଲାଲ ଲାଲ, ଅତି ସୁକୋମଳ ଏବଂ କ୍ଷୁଦ୍ର ଥିଲା । ପରନ୍ତୁ ସେହି ପାଦ ଲାଗିବା ମାତ୍ରେ ହିଁ ସେହି ଏକ ବିଶାଳ ଶକଟ ଓଲଟି ପଡିଲା, ଯେଉଁ ଶକଟ ଉପରେ ଦୁଧ-ଦହି ଆଦି ଅନେକ ରସ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାଠିଆ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ପାତ୍ରମାନ ରଖା ହୋଇଥିଲା ସେ ସବୁ ଭାଙ୍ଗିଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶକଟର ଚକା, ଅଖ ଆଦି ଅସ୍ତ ବ୍ୟସ୍ତ ଭାବେ ପଡ଼ ତାହାର ଯୁଆ ମଧ୍ୟ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ୭ ।

ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ଯଶୋଦାପ୍ରମୁଖା ବ୍ରଜସ୍ତ୍ରିୟ
ଔତ୍‌ଥାନିକେ କର୍ମଣି ଯାଃ ସମାଗତାଃ
ନନ୍ଦାଦୟଶ୍ଚାଦ୍ଭୁତଦର୍ଶନାକୁଳାଃ
କଥଂ ସ୍ୱୟଂ ବୈ ଶକଟଂ ବିପର୍ଯଗାତ୍ ।୮।

ପାର୍ଶ୍ୱ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଉତ୍ସବରେ ଯୋଗଦେବାକୁ ଆସିଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ, ଯଶୋଦା, ରୋହିଣୀ, ନନ୍ଦବାବା ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଗୋପମାନେ ଏହି ବିଚିତ୍ର ଘଟଣା ଦେଖି ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଉଠିଲେ ଏବଂ ପରସ୍ପର କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ—ଆରେ; ଇଏ କ'ଣ ହେଲା ? ଏହି ଶକଟ କ'ଣ ଆପେ ଆପେ ଓଲଟିଲା ? ।୮।

ଊଚୁରବ୍ୟବସିତମତୀନ୍ ଗୋପାନ୍
ଗୋପୀଶ୍ଚ ବାଲକାଃ
ରୁଦତାନେନ ପାଦେନ
କ୍ଷିପ୍ତମେତନ୍ନ ସଂଶୟଃ ।୯।

ସେମାନେ ତାହାର କୌଣସି କାରଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେଠାରେ ଖେଳୁଥିବା ବାଳକମାନେ କହିଲେ ଯେ 'ଏହି କୃଷ୍ଣ ତ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ନିଜ ପାଦ ଠୋକରରେ ଯାକୁ ଓଲଟାଇ ଦେଲା, ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ୯ ।

ନ ତେ ଶ୍ରଦ୍ଦଧିରେ ଗୋପା ବାଲଭାଷିତମିତ୍ୟୁତ
ଅପ୍ରମେୟଂ ବଲଂ ତସ୍ୟ
ବାଲକସ୍ୟ ନ ତେ ବିଦୁଃ ।୧୦।

ପରନ୍ତୁ ଗୋପମାନେ ପିଲାମାନଙ୍କ କଥାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କଲେ ନାହିଁ । କାରଣ ସେମାନେ ବାଳ-କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅନନ୍ତ ବଳକୁ ଜାଣି ନଥିଲେ । ୧୦ ।

ରୁଦନ୍ତଂ ସୁତମାଦାୟ ଯଶୋଦା ଗ୍ରହଶଙ୍କିତା
କୃତସ୍ୱସ୍ତ୍ୟୟନଂ ବିପ୍ରୈଃ
ସୂକ୍ତୈଃ ସ୍ତନମପାୟୟତ୍ ।୧୧।

ଯଶୋଦା ଜାଣିଲେ ଯେ, ଏହା କୌଣସି ଗ୍ରହ ଆଦିର ଉତ୍ପାତ ଅଟେ । ସେ କାନ୍ଦୁଥିବା ନିଜ ଗେଲବସର ଲାଲାକୁ କୋଳକୁ ନେଇ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବେଦମନ୍ତ୍ରର ଶାନ୍ତିପାଠ କରାଇ ସ୍ତନ ପିଆଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ୧୧ ।

ପୂର୍ବବତ୍ ସ୍ଥାପିତଂ ଗୋପୈର୍ବଲିଭିଃ
ସପରିଚ୍ଛଦମ୍
ବିପ୍ରା ହୁତ୍ୱାର୍ଚୟାଞ୍ଚକ୍ରୁର୍ଦଧ୍ୟକ୍ଷତକୁଶାମ୍ବୁଭିଃ ।୧୨।

ତା'ପରେ ବଳବାନ ଗୋପମାନେ ପୁଣି ଶକଟକୁ ସଜାଡ଼ି ପୂର୍ବ ପରି ତହିଁରେ ରଖାଥିବା ସମସ୍ତ ସାମଗ୍ରୀ ସଜାଇ ରଖିଦେଲେ ଏବଂ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ମାନେ ହବନ କରି ଦହି; ଅକ୍ଷତ, କୁଶ ତଥା ଜଳ ଦ୍ୱାରା ଭଗବାନ୍ ତଥା ଶକଟକୁ ପୂଜାକଲେ । ୧୨ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଯେଽସୂୟାନୃତଦମ୍ଭେର୍ଷ୍ୟାହିଂସାମାନବିବର୍ଜିତାଃ
ନ ତେଷାଂ ସତ୍ୟଶୀଳାନାମାଶିଷୋ
ବିଫଳାଃ କୃତାଃ ।୧୩।

ଯିଏ କାହାରି ଗୁଣରେ ଦୋଷ ନ ଦେଖନ୍ତି, ମିଥ୍ୟା ନ କହନ୍ତି, ଦମ୍ଭ, ଈର୍ଷା ଏବଂ ହିଂସା ନ କରନ୍ତି ତଥା ଅଭିମାନ ରହିତ-ସେପରି ସତ୍ୟଶୀଳ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ କଦାପି ବିଫଳ ହୁଏ ନାହିଁ ।୧୩

ଇତି ବାଳକମାଦାୟ ସାମର୍ଗ୍ୟଜୁରୁପାକୃତୈଃ
ଜଲୈଃ ପବିତ୍ରୌଷଧିଭିରଭିଷିଚ୍ୟ
ଦ୍ୱିଜୋତ୍ତମୈଃ ।୧୪।

ଏହି ବିଚାର କରି ନନ୍ଦବାବା ବାଳକଙ୍କୁ କୋଳକୁ ନେଇ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସାମ୍,ଋକ୍ ଏବଂ ଯଜୁର୍ବେଦ ମନ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ସଂସ୍କୃତ ଏବଂ ପବିତ୍ର ଔଷଧଯୁକ୍ତ ଜଳରେ ଅଭିଷେକ କରାଇଲେ । ୧୪ ।

ବାଚୟିତ୍ୱା ସ୍ୱସ୍ତ୍ୟୟନଂ ନନ୍ଦଗୋପଃ ସମାହିତଃ
ହୁତ୍ୱା ଚାଗ୍ନିଂ ଦ୍ୱିଜାତିଭ୍ୟଃ
ପ୍ରାଦାଦନ୍ନଂ ମହାଗୁଣମ୍ ।୧୫।

ସେ ବଡ ଏକାଗ୍ରତାରେ ସ୍ୱସ୍ତ୍ୟୟନ ପାଠ ଏବଂ ହବନ କରାଇ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଅତି ଉତ୍ତମ ଅନ୍ନ ଭୋଜନ ଦେଲେ । ୧୫ ।

ଗାବଃ ସର୍ବଗୁଣୋପେତା
ବାସଃ ସ୍ରଗ୍ରୁକ୍ମମାଲିନୀଃ
ଆତ୍ମଜାଭ୍ୟୁଦୟାର୍ଥାୟ ପ୍ରାଦାତ୍ତେ ଚାନ୍ୱଯୁଞ୍ଜତ ।୧୬।

ତା'ପରେ ନନ୍ଦବାବା ନିଜ ପୁତ୍ରର ଉନ୍ନତି ଏବଂ ଅଭିବୃଦ୍ଧି କାମନାରେ ସର୍ବ ଗୁଣସମ୍ପନ୍ନ ଅନେକ ଗୋ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଦାନ ଦେଲେ । ସେହି ଗୋ-ମାନେ ବସ୍ତ୍ର, ପୁଷ୍ପମାଳା ଏବଂ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ହାରରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇଥିଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଗୋ ଦାନ ଗ୍ରହଣ କରି ବିନିମୟରେ ତାଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଲେ ।। ୧୬ ।

ବିପ୍ରା ମନ୍ତ୍ରବିଦୋ ଯୁକ୍ତାସ୍ତୈର୍ଯାଃ
ପ୍ରୋକ୍ତାସ୍ତଥାଽଽଶିଷଃ
ତା ନିଷ୍ଫଳା ଭବିଷ୍ୟନ୍ତି
ନ କଦାଚିଦପି ସ୍ଫୁଟମ୍ ।୧୭।

ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଯେ, ଯିଏ ବେଦବେତ୍ତା ଏବଂ ସଦାଚାରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅଟନ୍ତି, ତାହାଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ କେବେ ନିଷ୍ଫଳ ହୁଏ ନାହିଁ ।। ୧୭ ।

ଏକଦାଽଽରୋହମାରୂଢଂ ଲାଳୟନ୍ତୀ ସୁତଂ ସତୀ
ଗରିମାଣଂ ଶିଶୋର୍ବୋଢୁଂ ନ ସେହେ
ଗିରିକୂଟବତ୍ ।୧୮।

ଗୋଟିଏ ଦିନର କଥାଟି—ସତୀ ଯଶୋଦା ନିଜ ପ୍ରିୟ ଲାଲକୁ କୋଳରେ ଧରି ଗେଲ କରୁଥିଲେ । ସହସା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପଥର ସଦୃଶ ଭରି ହୋଇ ଯିବାରୁ ତାଙ୍କ ଭର ସେ ସହି ପାରିଲେ ନାହିଁ ।।୧୮ ।

ଭୂମୌ ନିଧାୟ ତଂ ଗୋପୀ ବିସ୍ମିତା
ଭରପୀଡିତା
ମହାପୁରୁଷମାଦଧ୍ୟୌ ଜଗତାମାସ କର୍ମସୁ ।୧୯।

ଯଶୋଦା ଭରରେ ପୀଡିତ ହୋଇ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଭୂମିରେ ରଖି ଦେଲେ ଏବଂ ଏହି ନୂତନ ଘଟଣାରେ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚକିତ ହୋଇଗଲେ । ତାହାପରେ ସେ ଭଗବାନ୍ ପୁରୁଷୋତ୍ତମଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରି ନିଜ ଗୃହ ଧନ୍ଦାରେ ଲାଗି ରହିଲେ । ।୧୯ ।

ଦୈତ୍ୟୋ ନାମ୍ନା ତୃଣାବର୍ତ୍ତଃ କଂସଭୃତ୍ୟ
ପ୍ରଣୋଦିତଃ
ଚକ୍ରବାତସ୍ୱରୂପେଣ ଜହାରାସୀନମର୍ଭକମ୍ ।୨୦।

ତୃଣାବର୍ତ୍ତ ନାମକ ଏକ ଅସୁର ଥିଲା, ସେ କଂସର ପାଖ ସେବକ । କଂସ ପ୍ରେରଣାରେ ହିଁ ସେ ଘୂର୍ଣ୍ଣିବାୟୁ ରୂପେ ଗୋ-କୁଳରେ ପ୍ରବେଶ କରି ବସିଥିବା ବାଳକ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଉଡାଇ ଆକାଶକୁ ନେଇ ଗଲା । ।୨୦ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଗୋକୁଳଂ ସର୍ବମାବୃଣ୍ୱନ୍
ମୁଷ୍ଣଂଶ୍ଚକ୍ଷୁଂଷି ରେଣୁଭିଃ
ଈରୟନ୍ ସୁମହାଘୋରଶବ୍ଦେନ
ପ୍ରଦିଶୋ ଦିଶଃ ।୨୧।

ସେ ପୁଣି ବ୍ରଜ ରଜରେ ଗୋକୁଳକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଢାଙ୍କି ଦେଇ ଲୋକର ଦୃଷ୍ଟିକୁ ହରଣ କଲା । ତାହାର ଭୟଙ୍କର ଶବଦରେ ଦଶ ଦିଗ ମଧ୍ୟ କଂପି ଉଠିଲା । ।୨୧ ।

ମୁହୂର୍ତମଭବଦ୍ ଗୋଷ୍ଠଂ
ରଜସା ତମସାଽଽବୃତମ୍
ସୁତଂ ଯଶୋଦା ନାପଶ୍ୟତ୍‌ତସ୍ମିନ୍
ନ୍ୟସ୍ତବତୀ ଯତଃ ।୨୨।

ସାରା ବ୍ରଜ ଦୁଇ ଘଡ଼ି ପର୍ଯନ୍ତ ଧୂଳି ଏବଂ ଅନ୍ଧ- କାରରେ ବୁଡ଼ି ରହିବା ପରେ ଯଶୋଦା ନିଜ ପୁତ୍ରକୁ ଯେଉଁଠାରେ ବସାଇ ଦେଇଥିଲେ, ସେଠାକୁ ଯାଇଁ ଦେଖନ୍ତି ତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସେଠାରେ ନାହାନ୍ତି । । ୨୨ ।

ନାପଶ୍ୟତ୍ କଶ୍ଚନାତ୍ମାନଂ
ପରଂ ଚାପି ବିମୋହିତଃ
ତୃଣାବର୍ତନିସୃଷ୍ଟାଭିଃ ଶର୍କରାଭିରୁପଦ୍ରୁତଃ ।୨୩।

ସେତେବେଳେ ତୃଣାବର୍ତ୍ତ ଘୂର୍ଣ୍ଣିବାୟୁ ରୂପେ ଏତେ ଧୂଳି ଉଡ଼ାଉଥିଲା ଯେ, ସବୁ ଲୋକେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ଏବଂ ସଜ୍ଞାହୀନ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ନିଜ-ପର ସେମାନେ ଜାଣି ପାରିଲେ ନାହିଁ ।। ୨୩ ।

ଇତି ଖରପବନଚକ୍ରପାଂସୁବର୍ଷେ
ସୁତପଦବୀମବଲାବିଲକ୍ଷ୍ୟ ମାତା
ଅତିକରୁଣମନୁସ୍ମରନ୍ତ୍ୟଶୋଚଦ୍
ଭୁବି ପତିତା ମୃତବତ୍ସକା ଯଥା ଗୌଃ ।୨୪।

ସେହି ପ୍ରବଳ ଧୂଳି ବର୍ଷା ଏବଂ ଅନ୍ଧକାର ମଧ୍ୟରେ ପୁତ୍ରର ସନ୍ଧାନ ନ ପାଇ ଯଶୋଦାଙ୍କର ବଡ଼ ଶୋକ ହେଲା । ସେ ପୁତ୍ରକୁ ସ୍ମରଣ କରି ବତ୍ସ ହରାଇ ଥିବା ଗୋ ତୁଲ୍ୟ ଦୀନ ହୋଇ ପୃଥିବୀରେ ଢଳି ପଡ଼ିଲେ । । ୨୪ ।

ରୁଦିତମନୁନିଶମ୍ୟ ତତ୍ର ଗୋପ୍ୟୋ
ଭୃଶମନୁତପ୍ତଧିୟୋଽଶ୍ରୁପୂର୍ଣମୁଖ୍ୟଃ
ରୁରୁଦୁରନୁପଲଭ୍ୟ ନନ୍ଦସୂନୁଂ
ପବନ ଉପାରତପାଂସୁବର୍ଷବେଗେ ।୨୫।

ଘୂର୍ଣ୍ଣିବାୟୁ ଶାନ୍ତ ହେଲା ପରେ ଯେତେବେଳେ ଧୂଳି ବର୍ଷାର ବେଗ କମିଗଲା; ସେତେବେଳେ ଯଶୋଦାଙ୍କ କ୍ରନ୍ଦନ ଧ୍ୱନି ଶୁଣି ଅନ୍ୟ ଗୋପିମାନେ ସେଠାକୁ ଦୌଡ଼ି ଆସିଲେ । ନନ୍ଦ ନନ୍ଦନ ଶ୍ୟାମ ସୁନ୍ଦର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ନ ଦେଖି ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ସନ୍ତାପ ହେଲା, ଆଖିରୁ ଅଶ୍ରୁଧାରା ବହି ଆସିଲା; ସେମାନେ ବିଳାପ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୨୫।

ତୃଣାବର୍ତଃ ଶାନ୍ତରୟୋ
ବାତ୍ୟାରୂପଧରୋ ହରନ୍
କୃଷ୍ଣଂ ନଭୋଗତୋ ଗନ୍ତୁଂ ନାଶକ୍ନୋଦ୍
ଭୂରିଭାରଭୃତ୍ ।୨୬।

ଏଣେ ତୃଣାବର୍ତ୍ତ ଘୂର୍ଣ୍ଣିବାୟୁ ରୂପେ ଯେତେ- ବେଳେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଉଠାଇ ଆକାଶକୁ ନେଇଗଲା, ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଭାର ସେ ସହି ନ ପାରିବାରୁ ତାହାର ବେଗ ଶାନ୍ତ ହୋଇ ଗଲା, ସେ ଆଉ ଆଗକୁ ଯାଇପାରିଲା ନାହିଁ । । ୨୬ ।

ତମଶ୍ମାନଂ ମନ୍ୟମାନ ଆତ୍ମନୋ ଗୁରୁମତ୍ତୟା
ଗଳେ ଗୃହୀତ ଉତ୍ସ୍ରଷ୍ଟୁଂ
ନାଶକ୍ନୋଦଦ୍ଭୁତାର୍ଭକମ୍ ।୨୭।

ତୃଣାବର୍ତ୍ତ ନିଜଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଭାରି ଜାଣି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ନୀଳଗିରିର ପଥର ପରି ମନେ କଲା । ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତାହାର ଗଳାକୁ ଏପରି ଭାବେ ଚିପି ଧରିଲେ ଯେ ସେ ଏହି ଅଦ୍ଭୁତ ଶିଶୁକୁ ନିଜ ଠାରୁ ପୃଥକ୍ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । । ୨୭ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଗଳଗ୍ରହଣନିଶ୍ଚେଷ୍ଟୋ ଦୈତ୍ୟୋ
ନିର୍ଗତଲୋଚନଃ
ଅବ୍ୟକ୍ତରାବୋ ନ୍ୟପତତ୍ ସହବାଳୋ
ବ୍ୟସୁର୍ବ୍ରଜେ ।୨୮।

ଭଗବାନ୍ ଏଡ଼େ ଜୋରରେ ତା ଗଳାକୁ ଚିପି ରଖିଲେ ଯେ ସେହି ଅସୁର ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । କଥା ତା'ର କହିବା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ତାହାର ଚକ୍ଷୁ ପଦାକୁ ବାହାରି ଆସିଲା । ପ୍ରାଣ ପକ୍ଷୀ ଉଡ଼ି ଯିବାରୁ ସେ ବାଳକ ସହିତ ବ୍ରଜରେ ଖସି ପଡ଼ିଲା ।। ୨୮ ।

ତମନ୍ତରିକ୍ଷାତ୍ ପତିତଂ ଶିଳାୟାଂ
ବିଶୀର୍ଣ୍ଣସର୍ବାବୟବଂ କରାଳମ୍
ପୁରଂ ଯଥା ରୁଦ୍ରଶରେଣ ବିଦ୍ଧଂ
ସ୍ତ୍ରିୟୋ ରୁଦତ୍ୟୋ ଦଦୃଶୁଃ ସମେତାଃ ।୨୯।

ଏଠାରେ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ମିଳିତ ହୋଇ କ୍ରନ୍ଦନ କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ଦେଖିଲେ ଯେ ସେହି ବିକରାଳ ଦୈତ୍ୟ ଆକାଶରୁ ଖସି ଏକ ମହାନ୍ ପଥର ଉପରେ ପଡ଼ି ଯିବାରୁ ତାହାର ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା, ଠିକ୍ ସେହିପରି, ଯେପରି ଶଙ୍କରଙ୍କ ବାଣରେ ଆହତ ତ୍ରିପୁରାସୁର ଖସି ଚୂରି ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ।। ୨୯ ।

ପ୍ରାଦାୟ ମାତ୍ରେ ପ୍ରତିହୃତ୍ୟ ବିସ୍ମିତାଃ
କୃଷ୍ଣଂ ଚ ତସ୍ୟୋରସି ଲମ୍ବମାନମ୍
ତଂ ସ୍ୱସ୍ତିମନ୍ତଂ ପୁରୁଷାଦନୀତଂ
ବିହାୟସା ମୃତ୍ୟୁମୁଖାତ୍ ପ୍ରମୁକ୍ତମ୍
ଗୋପ୍ୟଶ୍ଚ ଗୋପାଃ କିଲ ନନ୍ଦମୁଖ୍ୟା
ଲବ୍ଧ୍ୱା ପୁନଃ ପ୍ରାପୁରତୀବ ମୋଦମ୍ ।୩୦।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତାହାର ବକ୍ଷ ସ୍ଥଳରେ ଝୁଲୁ ଥିବାର ଦେଖି ଗୋପିମାନେ ବଡ଼ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ଗଲେ । ସେମାନେ ତରବରରେ ସେଠାକୁ ଯାଇଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ କୋଳକୁ ନେଇ ଯାଇ ତାଙ୍କ ମାତାଙ୍କୁ ଦେଇଦେଲେ । ବାଳକ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରୁ ସକୁଶଳ ଫେରି ଆସି ଥିବାର ଦେଖି ଯଶୋଦା ଭାବିଲେ, ଯଦ୍ୟପି ଏହାକୁ ରାକ୍ଷସ ଉଠାଇ ଆକାଶକୁ ନେଇ ଯାଇଥିଲା, ତଥାପି ସେ ବଞ୍ଚିଗଲା ! ବାଳକ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଫେରି ପାଇ ଯଶୋଦା ଆଦି ଗୋପୀ ତଥା ନନ୍ଦ ଆଦି ଗୋପମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ।।୩୦ ।

ଅହୋ ବତାତ୍ୟଦ୍ଭୁତମେଷ ରକ୍ଷସା
ବାଲୋ ନିବୃତ୍ତିଂ ଗମିତୋଽଭ୍ୟଗାତ୍ ପୁନଃ
ହିଂସ୍ରଃ ସ୍ୱପାପେନ ବିହିଂସିତଃ ଖଳଃ
ସାଧୁଃ ସମତ୍ୱେନ ଭୟାଦ୍ ବିମୁଚ୍ୟତେ ।୩୧।

ସେମାନେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ—'ଅହୋ ! ଏହା ତ ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା, ଦେଖ ତ ଏହା କେଡ଼େ ଅଦ୍ଭୁତ ଘଟଣା ଘଟିଲା । ଏହି ବାଳକକୁ ରାକ୍ଷସ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରେ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇଥିଲା, ପୁଣି ଜୀବିତ ଥାଇଁ ସେ କୁଶଳରେ ଫେରି ଆସିଲା ଏବଂ ସେହି ହିଂସ୍ରକ ଦୁଷ୍ଟକୁ ତା ପାପ ହିଁ ତାକୁ ଖାଇଗଲା, ବାସ୍ତବରେ ସାଧୁ ପୁରୁଷ ନିଜ ସମତା ବୁଦ୍ଧିରେ ହିଁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୟରୁ ରକ୍ଷା ପାଆନ୍ତି ।। ୩୧ ।

କିଂ ନସ୍ତପଶ୍ଚୀର୍ଣ୍ଣମଧୋକ୍ଷଜାର୍ଚ୍ଚନଂ
ପୂର୍ତ୍ତେଷ୍ଟଦତ୍ତମୁତ ଭୂତସୌହୃଦମ୍

ଆମ୍ଭେମାନେ ଏପରି କି ଯେ, ଭଗବତ୍ ପୂଜା ମନ୍ଦିର ପାଠଶାଳା, କୂଅ-ପୋଖରୀ ବାଗ-ବଗିଚା ଆଦି ପୂର୍ତ୍ତ, ଯଜ୍ଞ, ଦାନ, ଅଥବା ଜୀବ ଜଗତରେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଯତ୍‌ସଂପରେତଃ ପୁନରେବ ବାଳକୋ
ଦିଷ୍ଟ୍ୟା ସ୍ୱବନ୍ଧୂନ୍ ପ୍ରଣୟନ୍ନୁପସ୍ଥିତ ।୩୨।

ଶୁଭ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ, ଯାହା ଫଳରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଏହି ବାଳକ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରୁ ମଧ୍ୟ ନିଜ ସ୍ୱଜନ-ମାନଙ୍କୁ ସୁଖି କରିବା ନିମନ୍ତେ ଫେରି ଆସିଲା । ଅବଶ୍ୟ ଏହା ବଡ଼ ସୌଭଗ୍ୟର କଥା । । ୩୨ ।

ଦୃଷ୍ଟ୍ୱାଭୂତାନି ବହୁଶୋ ନନ୍ଦଗୋପୋ
ବୃହଦ୍‌ବନେ
ବସୁଦେବବଚୋ ଭୂୟୋ
ମାନୟାମାସ ବିସ୍ମିତଃ ।୩୩।

ନନ୍ଦବାବା ଯେବେ ଦେଖିଲେ ଯେ, ମହାବନରେ ବହୁତ ଅଦ୍ଭୁତ ଘଟଣା ଘଟୁଅଛି, ତେବେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଚକିତ ହୋଇ ସେ ବସୁଦେବଙ୍କ କଥାକୁ ବାରମ୍ବାର ସ୍ମରଣ କଲେ । । ୩୩ ।

ଏକଦାର୍ଭକମାଦାୟ ସ୍ୱାଙ୍କମାରୋପ୍ୟ ଭାମିନୀ
ପ୍ରସ୍ନୁତଂ ପାୟୟାମାସ ସ୍ତନଂ ସ୍ନେହପରିପ୍ଲୁତା
।୩୪।

ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦିନର କଥା, ଯଶୋଦା ନିଜ ପ୍ରିୟ ଶିଶୁକୁ ନିଜ କୋଳରେ ନେଇ ବଡ଼ ସ୍ନେହରେ ସ୍ତନ ପାନ କରଉଥିଲେ । ସେ ବାତ୍ସଲ୍ୟସ୍ନେହରେ ଏପରି ବୁଡ଼ ଯାଇଥିଲେ ଯେ, ତାଙ୍କ ସ୍ତନରୁ ଆପେ ଆପେ ଖୀର ଝରୁଥିଲା । ୩୪ ।

ପୀତପ୍ରାୟସ୍ୟ ଜନନୀ ସା ତସ୍ୟ ରୁଚିରସ୍ମିତମ୍
ମୁଖଂ ଲାଲୟତୀ ରାଜଞ୍ଜୃମ୍ଭତୋ
ଦଦୃଶେ ଇଦମ୍ ।୩୫।

ଯେତେବେଳେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପ୍ରାୟଃ ଖୀର ପାନ କରି ସାରିଲେ ଏବଂ ମାତା ଯଶୋଦା ତାଙ୍କ ରୁଚିର ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ହାସ୍ୟଯୁକ୍ତ ମୁଖକୁ ଚୁମ୍ବନ କରୁଥିଲେ ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ହାଇ ମାରିବାରୁ ମା' ତାହାଙ୍କ ମୁଖ ଭିତରେ ଏହି ପରି ଦେଖିଲେ । ।୩୫।

ଖଂ ରୋଦସୀ ଜ୍ୟୋତିରନୀକମାଶାଃ
ସୂର୍ଯ୍ୟେନ୍ଦୁବହ୍ନିଶ୍ୱସନାମ୍ବୁଧୀଂଶ୍ଚ
ଦ୍ୱୀପାନ୍ ନଗାଂସ୍ତଦ୍‌ଦୁହିତୃର୍ବନାନି
ଭୂତାନି ଯାନି ସ୍ଥିରଜଙ୍ଗମାନି ।୩୬।

ସେ ଦେଖିଲେ ସେଥିରେ ଆକାଶ, ଅନ୍ତରୀକ୍ଷ; ଜ୍ୟୋର୍ତିମଣ୍ଡଳ, ଦଶଦିଗ; ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ରମା, ଅଗ୍ନି, ବାୟୁ, ସମୁଦ୍ର, ଦ୍ୱୀପ, ପର୍ବତ; ନଦୀ, ବନ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଚରାଚର ପ୍ରାଣୀ ଅବସ୍ଥାନ କରିଅଛନ୍ତ ।୩୬।

ସା ବୀକ୍ଷ୍ୟ ବିଶ୍ୱଂ ସହସା ରାଜନ୍
ସଞ୍ଜାତବେପଥୁଃ
ସମ୍ମୀଲ୍ୟ ମୃଗଶାବାକ୍ଷୀ ନେତ୍ରେ ଆସୀତ୍
ସୁବିସ୍ମିତା ।୩୭।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ନିଜ ପୁତ୍ର ମୁଖରେ ଏହିପରି ସହସା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତକୁ ଦେଖି ମୃଗଶାବକନୟନୀ ଯଶୋଦାଙ୍କ ଶରୀର କମ୍ପି ଉଠିଲା । ସେ ନିଜ ବଡ଼ ବଡ଼ ଚକ୍ଷୁକୁ ବନ୍ଦକରି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଚକିତ ହୋଇଗଲେ । ୩୭ ।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେ ତୃଣାବର୍ତ୍ତ ମୋକ୍ଷ ନାମ ସପ୍ତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୭

—*—

ଅଥାଷ୍ଟମୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ନାମକରଣ ସଂସ୍କାର ଏବଂ ବାଲଲୀଳା

ଶ୍ରୀଶୁକଉବାଚ
ଗର୍ଗଃ ପୁରୋହିତୋ ରାଜନ୍
ଯଦୂନାଂ ସୁମହାତପାଃ

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ— ପରୀକ୍ଷିତ ! ଯଦୁ-ବଂଶୀମାନଙ୍କ କୁଳପୁରୋହିତ ଥିଲେ ଶ୍ରୀ ଗର୍ଗାଚାର୍ଯ୍ୟ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବ୍ରଜଂ ଜଗାମ ନନ୍ଦସ୍ୟ
ବସୁଦେବପ୍ରଚୋଦିତଃ ।୧।

ସେ ବଡ଼ ତପସ୍ୱୀଥିଲେ । ବସୁଦେବଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ସେ ଏକଦା ନନ୍ଦବାବାଙ୍କ ଗୋ-କୁଳରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ୧ ।

ତଂ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ପରମପ୍ରୀତଃ
ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍‌ଥାୟ କୃତାଞ୍ଜଳିଃ
ଆନର୍ଚ୍ଚାଧୋକ୍ଷଜଧିୟା
ପ୍ରଣିପାତପୁରଃସରମ୍ ।୨।

ତାହାଙ୍କୁ ଦେଖି ନନ୍ଦବାବା ବଡ଼ ଆନନ୍ଦଚିତ୍ତରେ ହସ୍ତଯୋଡ଼ ଠିଆହେଲେ । ତାହାଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରଣାମ କଲାପରେ 'ଯିଏ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ ଅଟନ୍ତି' ମନେକରି ତାହାଙ୍କ ପୂଜା ମଧ୍ୟ କଲେ । ୨ ।

ସୁପବିଷ୍ଟଂ କୃତାତିଥ୍ୟଂ ଗିରା ସୁନୃତୟା ମୁନିମ୍
ନନ୍ଦୟିତ୍ୱାବ୍ରବୀଦ୍ ବ୍ରହ୍ମନ୍
ପୂର୍ଣ୍ଣସ୍ୟ କରବାମ କିମ୍ ।୩।

ଯେତେବେଳେ ବିଧିପୂର୍ବକ ତାହାଙ୍କୁ ଆତିଥ୍ୟ-ସତ୍କାର ହୋଇଗଲା ଏବଂ ସେ ଆରାମରେ ବସିଗଲେ, ସେତେବେଳେ ନନ୍ଦବାବା ବଡ଼ ମଧୁର ବାଣୀରେ ତାହାଙ୍କ ଅଭିନନ୍ଦନ କରି କହିଲେ— ଭଗବାନ୍ ! ଆପଣ ସ୍ୱୟଂ ପୂର୍ଣ୍ଣକାମ ଅଟନ୍ତି, ପୁଣି ମୁଁ ବା ଆପଣଙ୍କର କି ସେବା କରିବି ? ୩ ।

ମହଦ୍‌ବିଚଲନଂ ନୃଣାଂ
ଗୃହିଣାଂ ଦୀନଚେତସାମ୍
ନିଃଶ୍ରେୟସାୟ ଭଗବନ୍
କଳ୍ପତେ ନାନ୍ୟଥା କ୍ୱଚିତ୍ ।୪।

ଆପଣଙ୍କ ପରି ମହାତ୍ମାମାନଙ୍କର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପରି ଗୃହସ୍ଥ ଘରକୁ ଶୁଭାଗମନ କରିବା ପରମ କଲ୍ୟାଣର କାରଣ ସିନା ! ମୁଁ ତ ଗୃହ ଧନ୍ଦାରେ ଏଡ଼େ ବ୍ୟସ୍ତଅଛି ଏବଂ ଏହି ପ୍ରପଞ୍ଚରେ ମୋର ଚିତ୍ତ ଏଡ଼େ ଦୀନ ହୋଇ ଯାଇଅଛି ଯେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଯାଇପାରୁ ନାହିଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ କଲ୍ୟାଣ ବ୍ୟତୀତ ଆପଣଙ୍କ ଆଗମନର ତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ୪ ।

ଜ୍ୟୋତିଷାମୟନଂ ସାକ୍ଷାଦ୍
ଯତ୍‌ତଜ୍‌ଜ୍ଞାନମତୀନ୍ଦ୍ରିୟମ୍
ପ୍ରଣୀତଂ ଭବତା ଯେନ ପୁମାନ୍ ବେଦ
ପରାବରମ୍ ।୫।

ପ୍ରଭୋ ! ଯେଉଁକଥା ସାଧାରଣତଃ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାତୀତ ଅଥବା ଭୂତ ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତ ଗର୍ଭରେ ନିହିତ ତାହା ମଧ୍ୟ ଜ୍ୟୋତିଷ-ଶାସ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଜାଣିବାକୁ ହୁଏ । ଆପଣ ସେହି ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ରର ପ୍ରଣେତା ଅଟନ୍ତି । ୫ ।

ତ୍ୱଂ ହି ବ୍ରହ୍ମବିଦାଂ ଶ୍ରେଷ୍ଠଃ
ସଂସ୍କାରାନ୍ କର୍ତ୍ତୁମର୍ହସି
ବାଲୟୋରନୟୋର୍ନୃଣାଂ ଜନ୍ମନା
ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଗୁରୁଃ ।୬।

ଆପଣ ବ୍ରହ୍ମବେତ୍ତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଟନ୍ତି । ତେଣୁ ମୋର ଏହି ଦୁଇ ବାଳକଙ୍କୁ ନାମକରଣାଦି ସଂସ୍କାର ଆପଣ କରି ଦିଅନ୍ତୁ; କାରଣ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜନ୍ମରୁ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟ ମାତ୍ରର ଗୁରୁ ।' ।୬।

ଗର୍ଗ ଉବାଚ
ଯଦୂନାମହମାଚାର୍ଯ୍ୟଃ ଖ୍ୟାତଶ୍ଚ ଭୁବି ସର୍ବତଃ
ସୁତଂ ମୟା ସଂସ୍କୃତଂ ତେ
ମନ୍ୟତେ ଦେବକୀସୁତମ୍ ।୭।

ଗର୍ଗାଚାର୍ଯ୍ୟ କହିଲେ—ନନ୍ଦ ! ମୁଁ ସବୁସ୍ଥାନରେ ଯଦୁବଂଶୀମାନଙ୍କ ଆଚାର୍ଯ୍ୟରୂପେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଯଦି ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ପୁତ୍ରର ସଂସ୍କାର କରିବି, ତେବେ ଲୋକେ ଜାଣିବେ ଯେ ଏମାନେ ତ ଦେବକୀର ପୁତ୍ର ଅଟନ୍ତି ।୭।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କଂସଃ ପାପମତିଃ ସଖ୍ୟଂ
ତବ ଚାନକଦୁନ୍ଦୁଭେଃ
ଦେବକ୍ୟା ଅଷ୍ଟମୋ ଗର୍ଭୋ ନ ସ୍ତ୍ରୀ
ଭବିତୁମର୍ହତି ।୮।
ଇତି ସଞ୍ଚିନ୍ତୟଞ୍ଛ୍ରୁତ୍ୱା
ଦେବକ୍ୟା ଦାରିକାବଚଃ
ଅପି ହନ୍ତାଽଽଗତାଶଙ୍କସ୍ତର୍ହି
ତନ୍ନୋଽନୟୋ ଭବେତ୍ ।୯।

କଂସର ବୁଦ୍ଧି ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନ୍ଦ, ସେ କେବଳ ପାପ ବିଚାର କରେ । ବସୁଦେବଙ୍କ ସହିତ ତୁମ୍ଭର ଘନିଷ୍ଠ ମିତ୍ରତା ଅଛି । ଯେଉଁଦିନଠାରୁ ଦେବକୀଙ୍କ କନ୍ୟାମୁଖରୁ ଏହି କଥା ଶୁଣିଲା ଯେ, ତୁମ୍ଭର ହତ୍ୟାକାରୀ ଆଉ କୌଣସି ଠାରେ ଜନ୍ମହୋଇ ଅଛନ୍ତି, ସେହିଦିନଠାରୁ ସେ ଏହି ବିଚାର କରୁଛି ଯେ ଦେବକୀର ଅଷ୍ଟମ ଗର୍ଭରେ ତ କେବେ କନ୍ୟା ହେବା କଥା ନୁହେଁ; ଯଦି ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ପୁତ୍ରର ସଂସ୍କାର କରିବି ଏବଂ ସେ ଏହି ପିଲାଙ୍କୁ ବସୁ-ଦେବଙ୍କ ପୁତ୍ର ମନେକରି ହତ୍ୟା କରିବ, ତେବେ ବଡ଼ ଅନ୍ୟାୟ ହେବ ।୮-୯।

ନନ୍ଦ ଉବାଚ
ଅଲକ୍ଷିତୋଽସ୍ମିନ୍ ରହସି
ମାମକୈରପି ଗୋବ୍ରଜେ
କୁରୁ ଦ୍ୱିଜାତିସଂସ୍କାରଃ
ସ୍ୱସ୍ତିବାଚନପୂର୍ବକମ୍ ।୧୦।

ନନ୍ଦବାବା କହିଲେ— ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ମହାଶୟ ! ଆପଣ ଏକାନ୍ତ ସ୍ଥାନ ଗୋ-ଶାଳାରେ ଗୁପ୍ତଭାବେ କେବଳ ସ୍ୱସ୍ତିବାଚନ ଦ୍ୱାରା ବାଳକର ଦ୍ୱିଜାତି ସମୁଚିତ ନାମକରଣ ସଂସ୍କାର କରି ଦିଅନ୍ତୁ । ଆଉ ଅନ୍ୟ କଥା କାହିଁକି, ମୋର ସ୍ୱଜନ ସମ୍ବନ୍ଧୀ ମଧ୍ୟ ଏକଥା ଜାଣିପାରିବେ ନାହିଁ ।୧୦।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
ଏବଂ ସମ୍ପ୍ରାର୍ଥିତୋ ବିପ୍ରଃ
ସ୍ୱଚିକୀର୍ଷିତମେବ ତତ୍
ଚକାର ନାମକରଣଂ ଗୂଢ଼ୋ ରହସି
ବାଳୟୋଃ ।୧୧।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ମହର୍ଷି ଗର୍ଗାଚାର୍ଯ୍ୟ ତ ସଂସ୍କାର କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ । ନନ୍ଦ ଯେବେ ତାହାଙ୍କୁ ଏହିପରି ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ, ତେବେ ସେ ଏକାନ୍ତ ଗୁପ୍ତରୂପେ ଦୁଇ ବାଳକର ନାମକରଣ ସଂସ୍କାର କରିଦେଲେ ।୧୧।

ଗର୍ଗ ଉବାଚ
ଅୟଂ ହି ରୋହିଣୀପୁତ୍ରୋ ରମୟନ୍
ସୁହୃଦୋ ଗୁଣୈଃ
ଆଖ୍ୟାସ୍ୟତେ ରାମ ଇତି ବଲାଧିକ୍ୟାଦ୍
ବଲଂ ବିଦୁଃ
ଯଦୂନାମପୃଥଗ୍‌ଭାବାତ୍
ସଙ୍କର୍ଷଣମୁଶନ୍ତ୍ୟୁତ ।୧୨।

ଗର୍ଗାଚାର୍ଯ୍ୟ କହିଲେ— 'ଏହି ଏ ରୋହିଣୀଙ୍କ ପୁତ୍ର ଥିବାରୁ ଏହାର ନାମହେବ ରୋହିଣେୟ । ଏହି ଏ ନିଜ ସ୍ୱଜନ-ସମ୍ବନ୍ଧୀ ଏବଂ ମିତ୍ରମାନଙ୍କୁ ନିଜ ଗୁଣରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦିତ କରିବ । ଏଣୁ ଏହାର ଦ୍ୱିତୀୟ ନାମ ହେବ 'ରାମ' । ଯା ବଳର ସୀମା ନ ଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ 'ବଳ' ମଧ୍ୟ ହେବ । ଏହି ଏ ଯାଦବ ଏବଂ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ଭେଦଭାବ ଦେଖିବ ନାହିଁ; ଉଭୟଙ୍କ ଭିତରେ ବାଦ-ବିବାଦ ସୃଷ୍ଟି ହେଲେ ଏହି ଏ ମେଳ କରାଇ ଦେବ । ତେଣୁ ତାହାର ଅପର ନାମ 'ଶଙ୍କର୍ଷଣ' ମଧ୍ୟ ହେବ ।୧୨।

ଆସନ୍ ବର୍ଣାସ୍ତ୍ରୟୋ ହ୍ୟସ୍ୟ
ଗୃହ୍ଣତୋଽନୁଯୁଗଂ ତନୂଃ

ଏବଂ ଏହି ଯିଏ ଶ୍ୟାମଳ ବର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ, ଏହି ଏ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁଗରେ ଶରୀର ଧାରଣ କରେ । ପୂର୍ବ ଯୁଗରେ ଏହି ଏ କ୍ରମଶଃ ଶ୍ୱେତ, ରକ୍ତ ଏବଂ ପୀତ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଶୁକ୍ଳୋ ରକ୍ତସ୍ତଥା ପୀତ
ଇଦାନୀଂ କୃଷ୍ଣତାଂ ଗତଃ ।୧୩।

ଏହି ତିନି ବିଭିନ୍ନବର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛି, ତେଣୁ ଏହାର ନାମ 'କୃଷ୍ଣ' ହେବ ।୧୩।

ପ୍ରାଗୟଂ ବସୁଦେବସ୍ୟ କ୍ୱଚିଜ୍ଜାତସ୍ତବାତ୍ମଜଃ
ବସୁଦେବ ଇତି ଶ୍ରୀମାନଭିଜ୍ଞାଃ
ସମ୍ପ୍ରଚକ୍ଷତେ ।୧୪।

ମତିମାନ୍ ନନ୍ଦ ! ଏହି ତୁମ୍ଭ ପୁତ୍ର ପ୍ରଥମେ କେବେ ବସୁଦେବଙ୍କ ଗୃହରେ ମଧ୍ୟ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା, ତେଣୁ ଏହି ରହସ୍ୟକୁ ଜାଣିଥିବା ଲୋକେ ଏହାକୁ 'ଶ୍ରୀମାନ୍ ବସୁଦେବ' ମଧ୍ୟ କହିବେ ।୧୪।

ବହୂନି ସନ୍ତି ନାମାନି ରୂପାଣି ଚ ସୁତସ୍ୟ ତେ
ଗୁଣକର୍ମାନୁରୂପାଣି ତାନ୍ୟହଂ ବେଦ ନୋ
ଜନାଃ ।୧୫।

ତୁମ୍ଭ ପୁତ୍ରର ଆହୁରି ଅନେକ ନାମ ଏବଂ ରୂପ ମଧ୍ୟଅଛି । ଏହାର ଯେତେ ଗୁଣଅଛି ଏବଂ ଯେତେ କର୍ମ, ସେସବୁ ଅନୁସାରେ ଏହାର ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ନାମ ହେବ । ମୁଁ ତ ସେସବୁ ନାମକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣେ, ପରନ୍ତୁ ସଂସାରର ସାଧାରଣ ଲୋକେ ତାହା ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ।୧୫।

ଏଷ ବଃ ଶ୍ରେୟ ଆଧାସ୍ୟଦ୍
ଗୋପଗୋକୁଳନନ୍ଦନଃ
ଅନେକ ସର୍ବଦୁର୍ଗାଣି ଯୂୟମଞ୍ଜସ୍ତରିଷ୍ୟଥ ।୧୬।

ୟିଏ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ପରମ କଲ୍ୟାଣ ସାଧନ କରିବ । ସମସ୍ତ ଗୋପ ଏବଂ ଗୋ-ମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ଆନନ୍ଦ ଦେବ । ଏହାର ସହାୟତାରେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ବଡ଼ ବଡ଼ ବିପତ୍ତିସମୂହକୁ ବଡ଼ ସୁଗମତୀରେ ପାର କରିଯିବ ।୧୬।

ପୁରାନେନ ବ୍ରଜପତେ
ସାଧବୋ ଦସ୍ୟୁପୀଡ଼ିତାଃ
ଅରାଜକେ ରକ୍ଷ୍ୟମାଣା ଜିଗ୍ୟୁର୍ଦସ୍ୟୂନ୍
ସମେଧିତାଃ ।୧୭।

ବ୍ରଜରାଜ ! ପୂର୍ବ ଯୁଗର କଥା । ସେତେବେଳେ ପୃଥିବୀରେ କେହି ରଜା ନଥିଲେ । ଡାକୁମାନେ ଚାରିଆଡ଼େ ଲୁଟ୍‌ତରଜ କରି ଗଣ୍ଡଗୋଳ ଭିଆଉଥିଲେ । ତେଣୁ ତୁମ୍ଭର ଏହି ପୁତ୍ର ସଜ୍ଜନ ପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକରିବାରୁ ତାହାଙ୍କ ବଳପାଇ ସେମାନେ ଲୁଣ୍ଠନକାରୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ବିଜୟ ହାସଲ କରିଥିଲେ ।୧୭।

ଯ ଏତସ୍ମିନ୍ ମହାଭାଗାଃ ପ୍ରୀତିଂ କୁର୍ବନ୍ତି
ମାନବାଃ
ନାରୟୋଽଭିଭବନ୍ତ୍ୟେତାନ୍
ବିଷ୍ଣୁପକ୍ଷାନିବାସୁରାଃ ।୧୮।

ଯେଉଁ ଲୋକେ ତୁମ୍ଭର ଏହି ଶ୍ୟାମଳସୁନ୍ଦର ଶିଶୁଠାରେ ପ୍ରେମ କରିବେ, ବାସ୍ତବରେ ସେମାନେ ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । ଯେପରି ଭଗବାନ୍ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ କରକମଳ ଛତ୍ରଛାୟାରେ ରହିଥିବା ଦେବତାମାନଙ୍କୁ କୌଣସି ଅସୁର ଜିତିପାରେ ନାହିଁ, ସେହିପରି ୟାଙ୍କଠାରେ ପ୍ରେମ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ବାହାର-ଭିତର ଉଭୟ ଶତ୍ରୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅନିଷ୍ଟ କରିପାରେ ନାହିଁ ।୧୮।

ତସ୍ମାନ୍ନନ୍ଦାତ୍ମଜୋଽୟଂ ତେ
ନାରାୟଣସମୋ ଗୁଣୈଃ

ମନସ୍ୱୀ ନନ୍ଦ ! ଯେଉଁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିଥିଲେ ହେଁ—ଗୁଣରେ; ସମ୍ପତ୍ତି ଏବଂ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ, କୀର୍ତ୍ତି

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଶ୍ରିୟା କୀର୍ତ୍ତ୍ୟାନୁଭାବେନ
ଗୋପାୟସ୍ୱ ସମାହିତଃ ।୧୯।

ଏବଂ ପ୍ରଭାବରେ ଏହି ବାଳକ ସାକ୍ଷାତ୍ ଭଗବାନ୍ ନାରାୟଣଙ୍କ ସମାନ ! ତୁମ୍ଭେ ବଡ଼ ସାବଧାନ ଏବଂ ତତ୍ପରତା ସହିତ ଏହାକୁ ରକ୍ଷା କର ।୧୯।

ଇତ୍ୟାତ୍ମାନଂ ସମାଦିଶ୍ୟ ଗର୍ଗେ ଚ
ସ୍ୱଗୃହଂ ଗତେ
ନନ୍ଦଃ ପ୍ରମୁଦିତୋ ମେନେ ଆତ୍ମାନଂ
ପୂର୍ଣ୍ଣମାଶିଷାମ୍ ।୨୦।

ଏହିପରି ନନ୍ଦବାବାଙ୍କୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ବୁଝାଇ, ଆଦେଶ ଦେଲାପରେ ମହର୍ଷି ଗର୍ଗାଚାର୍ଯ୍ୟ ନିଜ ଆଶ୍ରମକୁ ଲେଉଟି ଗଲେ । ତାହାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ନନ୍ଦ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ସେ ଏପରି ମନେକଲେ ଯେ, ମୋର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଶା-ଲାଳସା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା, ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ କୃତ୍ୟ କୃତ୍ୟ ହୋଇଗଲି ।୨୦।

କାଳେନ ବ୍ରଜତାଲ୍ପେନ ଗୋକୁଳେ
ରାମକେଶବୌ
ଜାନୁଭ୍ୟାଂ ସହ ପାଣିଭ୍ୟାଂ ରିଙ୍ଗମାଣୌ
ବିଜହ୍ରତୁଃ ।୨୧।

ପରୀକ୍ଷିତ ! କିଛିଦିନ ମଧ୍ୟରେ ରାମ ଏବଂ ଶ୍ୟାମ ଆଣ୍ଠୁ ଏବଂ ହସ୍ତ ବଳରେ ଚାଲି ଚାଲି ଗୋ-କୁଳରେ ଖେଳିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୨୧।

ତାବଙ୍ଘ୍ରିଯୁଗ୍ମମନୁକୃଷ୍ୟ ସରୀସୃପନ୍ତୌ
ଘୋଷପ୍ରଘୋଷରୁଚିରଂ ବ୍ରଜକର୍ଦ୍ଦମେଷୁ
ତନ୍ନାଦହୃଷ୍ଟମନସାବନୁସୃତ୍ୟ ଲୋକଂ
ମୁଗ୍ଧପ୍ରଭୀତବଦୁପେୟତୁରନ୍ତି ମାତ୍ରୋଃ ।୨୨।

ଦୁଇ ଭାଇ ନିଜ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ପାଦରେ ଗୋ-କୁଳର କାଦୁଅ ଭିତରେ ଚାଲୁଥିଲାବେଳେ ତାଙ୍କ ପାଦ ଏବଂ କଟିରେ ଥିବା ଘୁଙ୍ଗୁର ରୁଣୁଝୁଣୁ ବାଜେ, ସେହି ଶବ୍ଦ ବଡ ମଧୁର ଥିବାରୁ ସେ ଦୁହେଁ ସ୍ୱୟଂ ସେହି ଧ୍ୱନିଶୁଣି ହସି ଉଠନ୍ତି । କେବେ କେବେ ରାସ୍ତାରେ ଯିବା ସମୟେ କୌଣସି ଅଜ୍ଞାତ ବ୍ୟକ୍ତିର ପିଛା ଧରନ୍ତି । ପୁଣି ଯେତେବେଳେ ଦେଖନ୍ତି ଯେ ଯିଏ ତ ଅନ୍ୟକେହି, ସେତେବେଳେ ଚକିତ ହୋଇ ରହି ଯାଆନ୍ତି ଏବଂ ଭୟରେ ମାତା ରୋହିଣୀ ଏବଂ ଯଶୋଦାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଫେରି ଆସନ୍ତି ।୨୨।

ତନ୍ମାତରୌ ନିଜସୁତୌ ଘୃଣୟା ସ୍ନୁବନ୍ତ୍ୟୌ
ପଙ୍କାଙ୍ଗରାଗରୁଚିରାବୁପଗୁହ୍ୟ ଦୋର୍ଭ୍ୟାମ୍
ଦତ୍ତ୍ୱା ସ୍ତନଂ ପ୍ରପିବତୋଃ ସ୍ମ ମୁଖଂ ନିରୀକ୍ଷ୍ୟ
ମୁଗ୍ଧସ୍ମିତାଳ୍ପଦଶନଂ ଯଯତୁଃ ପ୍ରମୋଦମ୍
।୨୩।

ମାତାମାନେ ଏସବୁ ଦେଖି ଆନନ୍ଦରେ ଫୁଲି-ଉଠନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ସ୍ତନରୁ କ୍ଷୀରଧାର ବହିପଡେ । ଯେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ଦୁଇ କ୍ଷୁଦ୍ର ସୁକୁମାର ଶିଶୁ ନିଜ ଶରୀର କାଦୁଅ ଅଙ୍ଗରାଗ ବୋଲି ଫେରନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ସୁନ୍ଦରତା ଆହୁରି ବଢି ଯାଏ । ସେ ଦୁହେଁ ଫେରିବା ମାତ୍ରେ ମାତାମାନେ ଦୁଇ ହସ୍ତରେ କୋଳକୁ ନେଇ ହୃଦୟରେ ଲଗାଇ ସ୍ତନପାନ କରନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ସେମାନେ କ୍ଷୀର ପାନ କରୁଁ କରୁଁ ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ମୁରୁକି ମୁରୁକି ହସି ନିଜ ମା'ମାନଙ୍କ ମୁଖକୁ ଚାହାଁନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ପୁତ୍ର ଦୁହିଁଙ୍କ ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ହାସ୍ୟ ଟିକି ଟିକି ଦାନ୍ତ ଏବଂ ସରଳ ସୁନ୍ଦର ମୁଖ ଦେଖି ଅକାଳ ସମୁଦ୍ରରେ ଉବୁ-ଡୁବୁ ହୁଅନ୍ତି ।୨୩।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଯର୍ହ୍ୟଙ୍ଗନାଦର୍ଶନୀୟକୁମାରଲୀଳା—
ବନ୍ତର୍ବ୍ରଜେ ତଦବଲାଃ ପ୍ରଗୃହୀତପୁଚ୍ଛୈଃ
ବତ୍ସୈରିତସ୍ତତ ଉଭାବନୁକୃଷ୍ୟମାଣୌ
ପ୍ରେକ୍ଷନ୍ତ୍ୟ ଉଜ୍‌ଝିତଗୃହା ଜହୃଷୁର୍ହସନ୍ତ୍ୟଃ ।୨୪

ଯେତେବେଳେ ଶ୍ୟାମ ଏବଂ ରାମ କିଛି ବଡ଼ ହୋଇଗଲେ; ସେତେବେଳେ ବ୍ରଜରେ ଘରେ ଏବଂ ବାହାରେ ଏପରି ବାଳଲୀଳା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ଯାହାକୁ ଦେଖି ଗୋପିମାନେ ତଟସ୍ଥ ହୋଇ ରହି ଯାଆନ୍ତି । ଯେବେ ସେମାନେ ଶୋଇଥିବା କୌଣସି ବାଛୁରୀର ଲାଙ୍ଗୁଳ ଧରି ପକାନ୍ତି ଏବଂ ବାଛୁରୀ ଭୟକରି ଏଣେତେଣେ ପଳାଇବାକୁ ଲାଗେ,ତେବେ ସେ ଦୁହେଁ ଆହୁରି ଅଧିକ ଜୋରରେ ପୁଚ୍ଛ ଧରି ପକାନ୍ତି ଏବଂ ବାଛୁରୀ ସେମାନଙ୍କୁ ଘୋଷାରି ଘୋଷାରି ଦୌଡ଼େ । ଗୋପିମାନେ ନିଜ ଗୃହଧନ୍ଦା ଛାଡ଼ି ଏହାସବୁ ଦେଖି ହସି ହସି ଭୂମିରେ ଲୋଟି ପରମାନନ୍ଦରେ ମଗ୍ନ ହୁଅନ୍ତି ।୨୪ ।

ଶୃଙ୍ଗ୍ୟଗ୍ନିଦଂଷ୍ଟ୍ର୍ୟସିଜଲଦ୍ୱିଜକଣ୍ଟକେଭ୍ୟଃ
କ୍ରୀଡ଼ାପରାବତିଚଲୌ ସ୍ୱସୁତୌ ନିଷେଦ୍ଧୁମ୍
ଗୃହ୍ୟାଣି କର୍ତ୍ତୁମପି ଯତ୍ର ନ ତଜ୍‌ଜନନ୍ୟୌ
ଶେକାତ ଆପତୁରଲଂ ମନସୋଽନବସ୍ଥାମ୍ ।୨୫।

କହ୍ନେଇ ଏବଂ ବଳଦେବ ଦୁହେଁ ବଡ଼ ଚପଳ ଏବଂ ଖେଳୁଆଡ଼ ଥିଲେ । ଏମାନେ କେତେବେଳେ ହରିଣ, ଗାଈ ଆଦି ଶିଙ୍ଗଧାରୀ ପଶୁମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଦୌଡ଼ ଯାଆନ୍ତି ତ କେତେବେଳେ ହୁ ହୁ ହୋଇ ଜଳୁଥିବା ଅଗ୍ନି ନିକଟକୁ କୁଦି ଯାଆନ୍ତି । କେବେ ଦନ୍ତରେ କାମୁଡ଼ୁଥିବା କୁକୁର ନିକଟକୁ ଦୌଡ଼ି-ଯାଆନ୍ତି ତ କେବେ ଆଖି ଦେଖାଇ ତରବାରୀ ଉଠାଇ ଆଣନ୍ତି । କେବେ କୂଅ ବା ପୋଖରୀ ଜଳରେ ପଡ଼ୁ ପଡ଼ୁ ରକ୍ଷାହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ତ କେବେ ମୟୂର ଆଦି ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଚାଲି ଯାଆନ୍ତି, କେବେ ବା କଣ୍ଟାବଣ ଆଡ଼କୁ ଦୌଡ଼ନ୍ତି । ମା'-ମାନେ ବହୁତକିଛି ଆକଟ କରନ୍ତି ସତ୍ୟ,କିନ୍ତୁ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏ ପରିସ୍ଥିତିରେ ସେମାନେ ଗୃହଧନ୍ଦା ସମ୍ଭାଳି ପାରୁ ନଥିଲେ,ସେମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଭୟରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ଚିନ୍ତାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚଞ୍ଚଳ ରହୁଥିଲା ।୨୫।

କାଳେନାଲ୍ପେନ ରାଜର୍ଷେ ରାମଃ
କୃଷ୍ଣଶ୍ଚ ଗୋକୁଳେ
ଅଘୃଷ୍ଟଜାନୁଭିଃ ପଦ୍ଭିର୍ବିଚକ୍ରମତୁରଞ୍ଜସା ।୨୬।

ରାଜର୍ଷେ ! ଆଉ କିଛିଦିନ ପରେ ଯଶୋଦା ଏବଂ ରୋହିଣୀଙ୍କ ପୁତ୍ର ରାମ ଏବଂ କୃଷ୍ଣ ବିନା ଆଣ୍ଠୁ ସାହାଯ୍ୟରେ ଠିଆ ହୋଇ ଗୋ-କୁଳରେ ଚାଲବୁଲା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୨୬।

ତତସ୍ତୁ ଭଗବାନ୍ କୃଷ୍ଣୋ
ବୟସ୍ୟୈର୍ବ୍ରଜବାଳକୈଃ

ଏହି ବ୍ରଜବାସୀମାନଙ୍କ କହ୍ନାଇ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ ପରମ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ପରମ ମଧୁର ଅଟନ୍ତି । ଏବେ ସେ ବଳରାମଙ୍କ ସହିତ ନିଜ ସମବୟସ୍କ ଗୋପାଳ ବାଳକମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ବ୍ରଜ ଭିତରକୁ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସଞ୍ଚରମୋ ବ୍ରଜସ୍ତ୍ରୀଣାଂ
ଚିକ୍ରୀଡ଼େ ଜନୟନ୍ ମୁଦମ୍ ।୨୭।

କୃଷ୍ଣସ୍ୟ ଗୋପ୍ୟୋ ରୁଚିରଂ
ବୀକ୍ଷ୍ୟ କୌମାରଚାପଲମ୍
ଶୃଣ୍ୱ ତ୍ୟାଃ କିଲ ତନ୍ମାତୁରିତି ହୋଚୁଃ
ସମାଗତାଃ ।୨୮।

ବତ୍ସାନ୍ ମୁଞ୍ଚନ୍ କ୍ୱଚିଦସମୟେ
କ୍ରୋଶସଂଜାତହାସଃ
ସ୍ତେୟଂ ସ୍ୱାଦ୍ୱତ୍ୟଥ ଦଧି ପୟଃ କଲ୍ପିତୈଃ
ସ୍ତେୟଯୋଗୈଃ
ମର୍କାନ୍ ଭୋକ୍ଷ୍ୟନ୍ ବିଭଜତି ସ ଚେନ୍ନାତ୍ତି
ଭାଣ୍ଡଂ ଭିନତ୍ତି
ଦ୍ରବ୍ୟାଲାଭେ ସ ଗୃହକୁପିତୋ
ଯାତ୍ୟୁପକ୍ରୋଶ୍ୟ ତୋକାନ୍ ।୨୯।

ହସ୍ତାଗ୍ରାହ୍ୟେ ରଚୟତି ବିଧିଂ
ପୀଠକୋଲୂଖଲାଦ୍ୟୈ
ଶ୍ଛିଦ୍ରଂ ହ୍ୟନ୍ତର୍ନିହିତବୟୁନଃ ଶିକ୍ୟଭାଣ୍ଡେଷୁ
ତଦ୍‌ବିତ୍ ।

ଯାଆନ୍ତି ତଥା ବ୍ରଜର ଭାଗ୍ୟବତୀ ଗୋପିମାନଙ୍କୁ କୃତାର୍ଥ କରିବା ପାଇଁ ନାନା ପ୍ରକାର କୌତୁକରେ ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି ।୨୭।

ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ବାଲ୍ୟ ଚପଳତା ବଡ଼ ଅପୂର୍ବ ଥିଲା । ଗୋପିମାନଙ୍କୁ ତାହା ତ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ମଧୁର ବୋଧ ହେଉଥିଲା । ଦିନେ ସମସ୍ତେ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇ ନନ୍ଦବାବାଙ୍କ ଘରକୁ ଆସି ଯଶୋଦା ମାତାଙ୍କୁ ଶୁଣାଇ ଶୁଣାଇ କହ୍ନାଇର କୃତ୍ୟ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୨୮।

‘ଆରେ ଯଶୋଦା ! ତୋର ଏହି କହ୍ନାଇ ବଡ଼ ଦୁଷ୍ଟ ନଟଘଟିଆ ହୋଇ ଗଲାଣି । ଗାଈ ଦୁହିଁବାର ସମୟ ପୂର୍ବରୁ ବାଛୁରୀ ସବୁକୁ ଫିଟାଇ ଦେଉଛି ଏବଂ ଆମ୍ଭେମାନେ ଆକଟ କଲେ ସେ ଠୋ ଠୋ ହୋଇ ହସୁଛି । ପୁଣି ସେ ଏଡ଼େ ଚୋର ! ଚୋରିର ବଡ଼ ବଡ଼ ଉପାୟ କରି ମିଠା ମିଠା ଦହି ଦୁଧ ଚୋରଇ ଖାଇଯାଉଛି । କେବଳ ସେ ନିଜେ ହେଲେ ଖାଆନ୍ତା, ସେତ ସବୁ ଦୁଧଦହି ବାନରମାନଙ୍କୁ ବାଣ୍ଟି ଦେଉଛି, ଯେବେ ସେମାନଙ୍କ ପେଟ ପୂରିଯିବାରୁ ଆଉ ନ ଖାଉଛନ୍ତି, ତେବେ ୟିଏ ମାଠିଆକୁ ମଧ୍ୟ ଭାଙ୍ଗି ଦେଉଛି । ଯଦି ଘରୁ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ନ ପାଉଛି, ତେବେ ୟିଏ ଘର ଏବଂ ଘରବାଲା ଉପରେ ବହୁତ ରାଗିଯାଇ ପିଲାମାନଙ୍କୁ କନ୍ଦାଇ ପଳାଇ ଯାଉଛି ।୨୯।

ଯେବେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦହି ଦୁଧ ଶିକା ଉପରେ ରଖି ଦେଉଛୁଁ, ତା’ର ଛୋଟଛୋଟ ହାତ ସେଠାକୁ ନ ପାଉଛି; ତେବେ ୟିଏ ବଡ଼ ବଡ଼ ଉପାୟ ରଚି ବସୁଛି । କେବେ ଦୁଇଚାରି ପିଢ଼ାକୁ ଗୋଟିକ ଉପରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ରଖି, କେବେ ଉଲୁଖଳ ଉପରେ ଚଢ଼ି ତ କେତେବେଳେ ଉଲୁଖଳ ଉପରେ ପିଢ଼ା ରଖି (ତ କେବେ କେବେ ନିଜ ସଙ୍ଗୀ ବାଳକ କାନ୍ଧରେ ଚଢ଼ି) କାମ ହାସଲ କରୁଛି । ଯେବେ ଏତେ ଉପାୟ କରି ମଧ୍ୟ କାମ ହାସଲ ନହେଉଛି, ତେବେ ୟିଏ ଭାଣ୍ଡ କଣାକରି ପକାଉଛି । କେଉଁ ଶିକାରେ କେଉଁ ଭାଣ୍ଡରେ କ’ଣ ଅଛି ତାହା ଜାଣି-ବାରେ ୟିଏ ଏକ ପକ୍‌କା ଓସ୍ତାଦ୍ ଏବଂ ଏପରି ୟିଏ ଛିଦ୍ରକରି ଜାଣେ ଯେ କେହି ତା’ର ପତା

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଧ୍ୱାନ୍ତାଗାରେ ଧୃତମଣିଗଣଂ ସ୍ୱାଙ୍ଗମର୍ଥପ୍ରଦୀପଂ
କାଲେ ଗୋପ୍ୟୋ ଯର୍ହି ଗୃହକୃତ୍ୟେଷୁ
ସୁବ୍ୟଗ୍ରଚିତ୍ତାଃ ।୩୦।

ପାଇବେ ନାହିଁ । ଯେବେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଆମ୍ଭ ପଦାର୍ଥକୁ ବହୁତ ଅନ୍ଧାରରେ ଲୁଚାଇ ଦେଉଛୁଁ, ତେବେ ମଧ୍ୟ ନନ୍ଦରାଣୀ ! ତୁମ୍ଭେ ଯେଉଁ ତାକୁ ମଣିମୟ ଆଭୂଷଣ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଇଛ, ସେ ସବୁର ପ୍ରକାଶରେ ଆପେଆପେ ଯାକୁ ସବୁ ଦେଖାଯାଉଛି । ଆଉ ମଧ୍ୟ ତା' ଶରୀରରେ ଏପରି ଜ୍ୟୋତିଅଛି ଯେ ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ସେ ସବୁ କିଛି ଦେଖିପାରୁଛି । ଯିଏ ପୁଣି ଏଡ଼େ ଚତୁର ଯେ କେତେବେଳେ କେଉଁଠି କଣ ରହିଲା ଜାଣି, ଆମ୍ଭେମାନେ ଘର ଧନ୍ଦାରେ ମଗ୍ନ ଥିଲାବେଳେ ଯିଏ ନିଜ କାମ ହାସଲ କରୁଛି ।୩୦।

ଏବଂ ଧାର୍ଷ୍ଟ୍ୟାନ୍ୟୁଶତି କୁରୁତେ ମେହନାଦୀନି
ବାସ୍ତୌ
ସ୍ତେୟୋପାୟୈର୍ବିରଚିତକୃତିଃ ସୁପ୍ରତୀକୋ
ଯଥାଽଽସ୍ତେ
ଇତ୍ଥଂ ସ୍ତ୍ରୀଭିଃ ସଭୟନୟନଶ୍ରୀମୁଖାଲୋକିନୀଭି
ର୍ବ୍ୟାଖ୍ୟାତାର୍ଥା ପ୍ରହସିତମୁଖୀ ନ
ହ୍ୟୁପାଲବ୍ଧୁମୈଚ୍ଛତ୍ ।୩୧।

ଏପରି କରି ମଧ୍ୟ ତା ଟାଣପଣ କିଛି କମ୍ ନୁହେଁ, ଓଲଟି ଆମକୁ ଚୋରକରି ନିଜେ ଘରର ମାଲିକ ବନୁଛି । ଏତିକି ନୁହେଁ, ଯିଏ ଆମ୍ଭ-ମାନଙ୍କ ଲିପାପୋଛା ସ୍ୱଚ୍ଛ ଘର ଭିତରେ ମୂତ୍ରଆଦି ମଧ୍ୟ ତ୍ୟାଗ କରୁଛି । ଟିକିଏ ତାହା ଆଡକୁ ଅନାଇ ଦେଖତ; ସେଠାରେ ଚୋରିର ଅନେକ ଉପାୟ କରି ନିଜକାମ ଚଳାଉଛି,ପୁଣି ଏଠାରେ ମାଲୁମ ହେଉଛି ଯେ ମନେକର ଏକ ପଥର ମୂର୍ତି ଠିଆ ହୋଇଛି । ଆହା, ଆହାରେ ସାଧୁ !' ଗୋପିମାନେ ଏହିପରି କହୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଭୀତଚକିତ ନେତ୍ରଯୁକ୍ତ ମୁଖ କମଳକୁ ଅନାଇ ଥାଆନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଏହି ଦଶା ଦେଖି ନନ୍ଦରାଣୀ ଯଶୋଦା ସେମାନଙ୍କ ମନୋଭାବ ଜାଣିନେଇ ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ସ୍ନେହ ଏବଂ ଆନନ୍ଦ ବଢିଯାଏ । ସେ ଏପରି ହସିବାକୁ ଲାଗନ୍ତି ଯେ ପୁଅକୁ ଆକଟ କରିବା ଦୂରେଥାଉ; ସେମାନଙ୍କ ଅଭିଯୋଗରେ ଧ୍ୟାନ ମଧ୍ୟ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ ।୩୧।

ଏକଦା କ୍ରୀଡମାନାସ୍ତେ
ରାମାଦ୍ୟା ଗୋପଦାରକାଃ
କୃଷ୍ଣୋ ମୃଦଂ ଭକ୍ଷିତବାନିତି ମାତ୍ରେ
ନ୍ୟବେଦୟନ୍ ।୩୨।

ଏକଦା ବଳରାମ ଆଦି ଗୋପାଳ ବାଳକମାନେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସହିତ ଖେଳୁଥିଲେ । ପିଲାମାନେ ମା' ଯଶୋଦାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସି କହିଲେ— 'କହ୍ନାଇ ମାଟି ଖାଉଅଛି ।' ୩୨ ।

ସା ଗୃହୀତ୍ୱା କରେ କୃଷ୍ଣମୁପାଲଭ୍ୟ
ହିତୈଷିଣୀ
ଯଶୋଦା ଭୟସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତପ୍ରେକ୍ଷଣାକ୍ଷମଭାଷତ ।୩୩।

ହିତୈଷିଣୀ ଯଶୋଦା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ହସ୍ତ ଧରି-ପକାଇବାରୁ ଭୟରେ ତାଙ୍କ ଆଖି ନାଚି ଉଠିଲା । ଯଶୋଦା ଦାର୍ଢ଼୍ୟ କରି କହିଲେ—।୩୩।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କସ୍ମାନ୍ମୃଦମଦାନ୍ତାତ୍ମନ୍
ଭବାନ୍ ଭକ୍ଷିତବାନ୍ ରହଃ
ବଦନ୍ତି ତାବକା ହ୍ୟେତେ
କୁମାରାସ୍ତେଽଗ୍ରଜୋଽପ୍ୟୟମ୍ ।୩୪।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଉବାଚ

ନାହଂ ଭକ୍ଷିତବାନମ୍ବ ସର୍ବେ ମିଥ୍ୟାଭିଶଂସିନଃ
ଯଦି ସତ୍ୟଗିରସ୍ତର୍ହି ସମକ୍ଷଂ ପଶ୍ୟମେ ମୁଖମ୍
।୩୫।

ଯଦ୍ୟେବଂ ତର୍ହି ବ୍ୟାଦେହୀତ୍ୟୁକ୍ତଃ
ସ ଭଗବାନ୍ ହରିଃ
ବ୍ୟାଦତ୍ତାବ୍ୟାହତୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଃ
କ୍ରୀଡାମନୁଜବାଳକଃ ।୩୬।

ସା ତତ୍ର ଦଦୃଶେ ବିଶ୍ୱଂ ଜଗତ୍
ସ୍ଥାସ୍ନୁ ଚ ଖଂ ଦିଶଃ
ସାଦ୍ରିଦ୍ୱୀପାବ୍ଧିଭୂଗୋଳଂ
ସବାୟ୍ୱଗ୍ନୀନ୍ଦୁତାରକମ୍ ।୩୭।

ଜ୍ୟୋତିଶ୍ଚକ୍ରଂ ଜଳଂ ତେଜୋ ନଭସ୍ୱାନ୍
ବିୟଦେବ ଚ
ବୈକାରିକାଣୀନ୍ଦ୍ରିୟାଣି
ମନୋ ମାତ୍ରା ଗୁଣାସ୍ତ୍ରୟଃ ।୩୮।

ଏତଦ୍ ବିଚିତ୍ରଂ ସହ ଜୀବକାଳ—
ସ୍ୱଭାବକର୍ମାଶୟଲିଙ୍ଗଭେଦମ୍
ସୂନୋସ୍ତନୌ ବୀକ୍ଷ୍ୟ ବିଦାରିତାସ୍ୟେ
ବ୍ରଜଂ ସହାତ୍ମାନମବାପ ଶଙ୍କାମ୍ ।୩୯।

କିଂ ସ୍ୱପ୍ନ ଏତଦୁତ ଦେବମାୟା
କିଂ ବା ମଦୀୟୋ ବତ ବୁଦ୍ଧିମୋହଃ
ଅଥୋ ଅମୁଷ୍ୟୈବ ମମାର୍ଭକସ୍ୟ
ଯଃ କଶ୍ଚନୌତ୍ପତ୍ତିକ ଆତ୍ମଯୋଗଃ ।୪୦।

'କିରେ ନଟଖଟିଆ ! ତୁ ବଡ ଧିଟ ହେଲୁଣି ! ତୁ ଏକାକୀ ଲୁଚି ମାଟି ଖାଉଛୁ କାହିଁକି ? ଦେଖ, ତୋ ସଙ୍ଗୀମାନେ କ'ଣ କହୁଅଛନ୍ତି ! ତୋ ବଡ ଭାଇ ବଳଦେବ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସାକ୍ଷୀ ଦେଉଅଛି ।' ୩୪ ।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କହିଲେ- 'ମା' ! ମୁଁ ମାଟି ଖାଇ ନାହିଁ, ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ମିଛ କହୁ ଅଛନ୍ତି । ଯଦି ତୁ ସେମାନଙ୍କ କଥା ସତ୍ୟ ମନେ କରୁ, ତେବେ ତୋ ସମ୍ମୁଖରେ ଥିବା ମୋ ମୁହଁକୁ ଦେଖିଲୁ' । ୩୫ ।

ଯଶୋଦା କହିଲେ-'ଆଛା ଦେଖାତ !' ମା' ଏତିକି କହିବାରୁ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିଜ ମୁହଁ ଖୋଲିଦେଲେ । ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଅନନ୍ତ ଅଟେ, ସେ କେବଳ ଲୀଳା ଛଳରେ ମନୁଷ୍ୟ ବାଳକ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ସିନା ।୩୬

ଯଶୋଦା ଦେଖିଲେ ଯେ ତାହାଙ୍କ ମୁହଁରେ ଚର-ଅଚର ସମସ୍ତ ଜଗତ୍ ବିଦ୍ୟମାନ୍ । ଆକାଶ ଦଶଦିଗ, ପାହାଡ଼, ଦ୍ୱୀପ ଏବଂ ସମୁଦ୍ର ସହିତ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପୃଥ୍ୱୀ, ବହୁଥିବା ବାୟୁ, ବିଦ୍ୟୁତ୍, ଅଗ୍ନି, ଚନ୍ଦ୍ରମା ଏବଂ ତାରଗଣ ସହିତ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ୟୋତି-ର୍ମଣ୍ଡଳ, ଜଳ, ତେଜ, ପବନ, ବିୟତ୍ (ପ୍ରାଣିମାନଙ୍କ ଗତାଗତ ଆକାଶ), ବୈକାରିକ ଅହଂକାରର କାର୍ଯ୍ୟ ଦେବତା, ମନ-ଇନ୍ଦ୍ରିୟ, ପଞ୍ଚତନ୍ମାତ୍ରା ଏବଂ ତିନି-ଗୁଣ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମୁଖରେ ମଧ୍ୟ ଦେଖିଲେ ।୩୭-୩୮।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଜୀବ, କାଳ, ସ୍ୱଭାବ, କର୍ମ, ସେ ସବୁର ବାସନା ଏବଂ ଶରୀର ଆଦି ଦ୍ୱାରା ବିଭିନ୍ନ ରୂପେ ଦେଖା ଯାଉଥିବା ଏହି ସାରା ବିଚିତ୍ର ସଂସାର, ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ରଜ ଏବଂ ନିଜେ ନିଜକୁ ମଧ୍ୟ ମା' ଯଶୋଦା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ କ୍ଷୁଦ୍ର ମୁକ୍ତ ମୁଖରେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇ ବଡ ଶଙ୍କାରେ ପଡ଼ଗଲେ ।୩୯।

ସେ ଚିନ୍ତାକଲେ 'ଏହା କ'ଣ ସ୍ୱପ୍ନ କିମ୍ବା ଭଗବାନଙ୍କ ମାୟା ? ମୋ ବୁଦ୍ଧିରେ କ'ଣ ଭ୍ରମ ହୋଇଅଛି ? ସମ୍ଭବ ହୁଏ, ମୋର ଏହି ବାଳକ ଠାରେ ଏହା କୌଣସି ଜନ୍ମଜାତ ଯୋଗସିଦ୍ଧି ହେବ' । ୪୦ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅଥୋ ଯଥାବନ୍ନ ବିତର୍କଗୋଚରଂ
ଚେତୋମନଃକର୍ମବଚୋଭିରଞ୍ଜସା
ଯଦାଶ୍ରୟଂ ଯେନ ଯତଃ ପ୍ରତୀୟତେ
ସୁଦୁର୍ବିଭାବ୍ୟଂ ପ୍ରଣତାସ୍ମି ତତ୍ପଦମ୍ ।୪୧।

'ଯିଏ ଚିତ୍ତ, ମନ, କର୍ମ ଏବଂ ବାଣୀ ଦ୍ୱାରା ଠିକ୍ ଠିକ୍ ତଥା ସୁଗମତାରେ ଅନୁମାନର ବିଷୟ ନୁହଁନ୍ତି, ଏହି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱ ଯାହାଙ୍କର ଆଶ୍ରିତ; ଯିଏ ଏହାର ପ୍ରେରକ ଏବଂ ଯାହାଙ୍କ ସତ୍ତାରେ ଏହା ପ୍ରତୀତ ହେଉଅଛି, ଯାହାଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ସର୍ବଥା ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ଅଟେ—ସେହି ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ମୁଁ ପ୍ରଣାମ କରୁଅଛି । ୪୧ ।

ଅହଂ ମମାସୌ ପତିରେଷ ମେ ସୁତୋ
ବ୍ରଜେଶ୍ୱରସ୍ୟାଖିଳବିତ୍ତପା ସତୀ
ଗୋପ୍ୟଶ୍ଚ ଗୋପାଃ ସହଗୋଧନାଶ୍ଚ ମେ
ଯନ୍ମାୟୟେତ୍ଥଂ କୁମତିଃ ସ ମେ ଗତିଃ ।୪୨।

ଯିଏ ମୁଁ ଅଟେ, ଯିଏ ମୋର ପତି ଏବଂ ଯିଏ ମୋର ପୁତ୍ର ଅଟେ, ଆଉ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ବ୍ରଜରାଜଙ୍କ ସମସ୍ତ ସଂପତ୍ତିର ସ୍ୱାମିନୀ ଧର୍ମପତ୍ନୀ ଅଟେ, ଏହି ଗୋପୀ, ଗୋପ ଏବଂ ଗୋଧନ ମୋର ଅଧୀନ—ଯାହାଙ୍କ ମାୟାରେ ମୋତେ ଏହିପରି କୁମତି ଘେରି ରହିଅଛି, ସେହି ଭଗବାନ୍ ହିଁ ମୋର ଏକମାତ୍ର ଆଶ୍ରୟ ଅଟନ୍ତି—ମୁଁ ତାହାଙ୍କ ଶରଣରେ ଅଛି ।୪୨।

ଇତ୍ଥଂ ବିଦିତତତ୍ତ୍ୱାୟାଂ
ଗୋପିକାୟାଂ ସ ଈଶ୍ୱରଃ
ବୈଷ୍ଣବୀଂ ବ୍ୟତନୋନ୍ମାୟାଂ
ପୁତ୍ରସ୍ନେହମୟୀଂ ବିଭୁଃ ।୪୩।

ଯଶୋଦା ମାତା ଯେତେବେଳେ ଏହିପରି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱ ବୁଝିଗଲେ, ସେତେବେଳେ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ୍ ସର୍ବବ୍ୟାପକ ପ୍ରଭୁ ନିଜ ବୈଷ୍ଣବୀ ଯୋଗମାୟାଙ୍କୁ ପୁତ୍ରସ୍ନେହମୟୀ ମାତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ସଞ୍ଚାର କରିଦେଲେ ।୪୩।

ସଦ୍ୟୋନଷ୍ଟସ୍ମୃତିର୍ଗୋପୀ
ସାଽଽରୋପ୍ୟାରୋହମାତ୍ମଜମ୍
ପ୍ରବୃଦ୍ଧସ୍ନେହକଲିଲହୃଦୟାଽଽସୀଦ୍ ଯଥା ପୁରା
।୪୪।

ତେଣୁ ଯଶୋଦା ତୁରନ୍ତ ସେସବୁ ଘଟଣାକୁ ଭୁଲି ନିଜ ଗେଲବସର ଶିଶୁକୁ କୋଳରେ ଧଇଲେ । ଯେପରି ପୂର୍ବେ ତାହାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ପ୍ରେମ ସମୁଦ୍ର ତରଙ୍ଗାୟିତ ହେଉଥିଲା, ସେହିପରି ହିଁ ପୁଣି ଉଚ୍ଛୁଳି ଆସିଲା । ୪୪ ।

ତ୍ରୟ୍ୟା ଚୋପନିଷଦ୍ଭିଶ୍ଚ ସାଂଖ୍ୟଯୋଗୈଶ୍ଚ
ସାତ୍ୱତୈଃ
ଉପଗୀୟମାନ ମାହାତ୍ମ୍ୟଂ ହରିଂ
ସାମନ୍ୟତାତ୍ମଜମ୍ ।୪୫।

ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବେଦ, ଉପନିଷଦ୍; ସାଂଖ୍ୟ, ଯୋଗ ଏବଂ ଭକ୍ତଜନ ଯାହାଙ୍କ ମାହାତ୍ମ୍ୟର ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୁଅନ୍ତି—ସେହି ଭଗବାନଙ୍କୁ ଯଶୋଦା ନିଜ ପୁତ୍ର ମନେ କରିଥିଲେ ।୪୫।

ରାଜୋବାଚ

ନନ୍ଦଃ କିମକରୋଦ୍ ବ୍ରହ୍ମନ୍ ଶ୍ରେୟ ଏବଂ
ମହୋଦୟମ୍
ଯଶୋଦା ଚ ମହାଭାଗା ପପୌ ଯସ୍ୟାଃ
ସ୍ତନଂ ହରିଃ ।୪୬।

ରାଜା ପରୀକ୍ଷିତ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ—ଭଗବାନ୍ ! ନନ୍ଦବାବା ଏପରି କି ଅଦ୍ଭୁତ ବଡ ମଙ୍ଗଳମୟ ସାଧନ କରିଥିଲେ ? ଆଉ ମଧ୍ୟ ପରମ ଭାଗ୍ୟବତୀ ଯଶୋଦା ଏପରିକି ତପସ୍ୟା କରିଥିଲେ, ଯାହା ଫଳରେ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ୍ ନିଜ ଶ୍ରୀମୁଖରେ ତାହାଙ୍କ ସ୍ତନ ପାନକଲେ ? ୪୬ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ପିତରୌ ନାନ୍ୱବିନ୍ଦେତାଂ
କୃଷ୍ଣୋଦାରାର୍ଭକେହିତମ୍
ଗାୟନ୍ତ୍ୟଦ୍ୟାପି କବୟୋ
ଯଲ୍ଲୋକଶମଲାପହମ୍ ।୪୭।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସେହି ବାଳ-ଲୀଳା, ଯାହାକୁ ସେ ନିଜ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ମହତ୍ତ୍ୱ ଆଦି ଗୁପ୍ତ ରଖି ଗୋପାଳ ବାଳକ ମଧ୍ୟରେ ଖେଳ କରୁଅଛନ୍ତ, ତାହା ଏତେ ପବିତ୍ର ଅଟେ ଯେ ତାହାକୁ ଶ୍ରବଣକୀର୍ତ୍ତନ କରୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପାପ-ତାପ ଶାନ୍ତ ହୋଇଯାଏ । ତ୍ରିକାଳ-ଦର୍ଶୀ ଜ୍ଞାନୀ ପୁରୁଷ ଆଜି ମଧ୍ୟ ତାହା ସବୁ ଗାନ କରନ୍ତ । ସେହି ଲୀଳା ତାଙ୍କ ଜନ୍ମଦାତା ମାତା-ପିତା ଦେବକୀ-ବସୁଦେବଙ୍କୁ ତ ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁ ନାହିଁ ଏବଂ ନନ୍ଦ-ଯଶୋଦା ତାହାର ଅପାର ସୁଖ ଲୁଟାଉ ଅଛନ୍ତ ! ଏହାର କାରଣ କ'ଣ ? ୪୭ ।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଦ୍ରୋଣୋ ବସୂନାଂ ପ୍ରବରୋ ଧରୟା ସହ
ଭାର୍ଯ୍ୟୟା
କରିଷ୍ୟମାଣ ଆଦେଶାନ୍
ବ୍ରହ୍ମଣସ୍ତମୁବାଚ ହ ।୪୮।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ନନ୍ଦବାବା ପୂର୍ବ ଜନ୍ମରେ ଏକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବସୁ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନାମଥିଲା ଦ୍ରୋଣ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀଙ୍କ ନାମଥିଲା ଧରା । ସେ ଦୁହେଁ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଳନ କରିବା ଇଚ୍ଛାରେ ତାଙ୍କୁ କହିଲେ ।୪୮।

ଜାତୟୋର୍ନୌ ମହାଦେବେ ଭୁବି
ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱରେ ହରୌ
ଭକ୍ତିଃ ସ୍ୟାତ୍ ପରମା ଲୋକେ ଯୟାଞ୍ଜୋ
ଦୁର୍ଗତିଂ ତରେତ୍ ।୪୯।

'ଭଗବାନ୍ ! ଯେବେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏହି ଧରା ଧାମରେ କେବେ ଜନ୍ମ ହୁଏ, ତେବେ ଜଗଦୀଶ୍ୱର ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରତି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଅନନ୍ୟ ଭକ୍ତି ହେଉ—ଯେଉଁ ଭକ୍ତିଦ୍ୱାରା ସଂସାରରେ ଲୋକେ ଅନାୟାସରେ ହିଁ ଦୁର୍ଗତିକୁ ପାର କରି ପାରନ୍ତ ।୪୯।

ଅସ୍ତ୍ୱିତ୍ୟୁକ୍ତଃ ସ ଭଗବାନ୍ ବ୍ରଜେ ଦ୍ରୋଣୋ
ମହାୟଶାଃ
ଯଜ୍ଞେ ନନ୍ଦ ଇତି ଖ୍ୟାତୋ ଯଶୋଦା ସା
ଧରାଭବତ୍ ।୫୦।

ବ୍ରହ୍ମା କହିଲେ—'ତଥାସ୍ତୁ' । ସେହି ପରମ ଯଶସ୍ୱୀ ଭଗବାନ୍ମୟ ଦ୍ରୋଣ ବ୍ରଜରେ ଜନ୍ମ ନେବାରୁ ତାଙ୍କ ନାମ ହେଲା ନନ୍ଦ ଏବଂ ସେହି ଧରା ଏହି ଜନ୍ମରେ ଯଶୋଦା ନାମ୍ନୀ ତାହାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ହେଲେ । ୫୦ ।

ତତୋ ଭକ୍ତିର୍ଭଗବତି ପୁତ୍ରୀଭୂତେ ଜନାର୍ଦ୍ଦନେ
ଦମ୍ପତ୍ୟୋର୍ନିତରାମାସୀଦ୍ ଗୋପଗୋପୀଷୁ
ଭାରତ ।୫୧।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଏବେ ଇହ ଜନ୍ମରେ ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁ ଚକ୍ରରୁ ଅବ୍ୟାହତ ଦେଉଥିବା ଭଗବାନ୍ ସେମାନଙ୍କ ପୁତ୍ର ହେଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଗୋପ-ଗୋପିମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଏହି ଦମ୍ପତ୍ତି ନନ୍ଦ-ଯଶୋଦାଙ୍କର ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମ ହେଲା ।୫୧।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କୃଷ୍ଣୋ ବ୍ରହ୍ମଣ ଆଦେଶଂ ସତ୍ୟଂ କର୍ତ୍ତୁଂ
ବ୍ରଜେ ବିଭୁଃ
ସହରାମୋ ବସଂସ୍ତଙ୍କେ ତେଷାଂ ପ୍ରୀତିଂ
ସ୍ୱଲୀଳୟା ।୫୨।

ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ବାଣୀ ସତ୍ୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଳରାମଙ୍କ ସହିତ ବ୍ରଜରେ ରହି ସମସ୍ତ ବ୍ରଜବାସୀଙ୍କୁ ନିଜ ବାଳଲୀଳାରେ ଆନନ୍ଦିତ କରିବାକୁ ଲାଗି ଅଛନ୍ତି । ୫୨ ।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧେ ବିଶ୍ୱରୂପ ଦର୍ଶନେଽଷ୍ଟମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୮।

—*—

ଅଥ ନବମୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଉଲୁଖଳରେ ବନ୍ଧା ହେବା

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
ଏକଦା ଗୃହଦାସୀଷୁ ଯଶୋଦା ନନ୍ଦଗେହିନୀ
କର୍ମାନ୍ତରନିୟୁକ୍ତାସୁ ନିର୍ମମନ୍ଥ ସ୍ୱୟଂ ଦଧି ।୧।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଦିନକର ଘଟଣା, ନନ୍ଦରାଣୀ ଯଶୋଦା ଘର ପରିଚାରିକା-ମାନଙ୍କୁ ତ ଅନ୍ୟ କାମରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିଦେଲେ ଏବଂ ସ୍ୱୟଂ (ନିଜ ପୁଅକୁ ମଖନ ଖୋଇବା ନିମନ୍ତେ) ଦଧି ମନ୍ଥନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୧।

ଯାନି ଯାନୀହ ଗୀତାନି ତଦ୍‌ବାଲଚରିତାନି ଚ
ଦଧିନିର୍ମନ୍ଥନେ କାଲେ ସ୍ମରନ୍ତୀ ତାନ୍ୟଗାୟତ
।୨।

ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ନିକଟରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭଗବାନଙ୍କର ଯେଉଁ ଯେଉଁ ବାଳଲୀଳା ବର୍ଣ୍ଣନ କଲି, ଦଧିମନ୍ଥନ ବେଳେ ସେ ତାହାସବୁ ସ୍ମରଣ କରି ଗାନ ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ୨ ।

କ୍ଷୌମଂ ବାସଃ ପୃଥୁକଟିତଟେ
ବିଭ୍ରତୀ ସୂତ୍ରନଦ୍ଧଂ
ପୁତ୍ରସ୍ନେହସ୍ନୁତକୁଚଯୁଗଂ
ଜାତକମ୍ପଂ ଚ ସୁଭ୍ରୂଃ
ରଜ୍ଜ୍ୱାକର୍ଷଶ୍ରମଭୁଜଚଲତ୍—
କଙ୍କଣୌ କୁଣ୍ଡଲେ ଚ
ସ୍ୱିନ୍ନଂ ବକ୍ତ୍ରଂ କବରବିଗଳ—
ନ୍ମାଲତୀ ନିର୍ମମନ୍ଥ ।୩।

ସେ ନିଜ ସ୍ଥୂଳ କଟି ପ୍ରଦେଶରେ ରେଶମି ସୂତାରେ ମେଖଳା ପିନ୍ଧିଥିଲେ । ପୁତ୍ର ସ୍ନେହର ଅଧିକତାରୁ ତାହାଙ୍କ ସ୍ତନଯୁଗଳରୁ ଖୀର ସ୍ରବୁଥିଲା ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ସର୍ବାଙ୍ଗ କମ୍ପୁଥିଲା । ମନ୍ଥନ ରଜ୍ଜୁ ଟାଣିବା ଦ୍ୱାରା ବାହୁ କିଛି ଥକି ପଡ଼ୁଥିଲା, ହସ୍ତର କଙ୍କଣ ଏବଂ କର୍ଣ୍ଣଫୁଲ ଦୋହଲୁଥିଲା, ମୁଖରେ ଝାଳ ବିନ୍ଦୁ ଝଲକୁଥିଲା । ଖୋସାରେ ଗୁନ୍ଥାଥିବା ମାଳତୀର ସୁନ୍ଦର ପୁଷ୍ପ ଖସି ପଡ଼ୁଥିଲା । ମନୋହର ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗୀଯୁକ୍ତା ଯଶୋଦା ଏହିପରି ଦଧି ମନ୍ଥୁଥିଲେ ।୩।

ତାଂ ସ୍ତନ୍ୟକାମ ଆସାଦ୍ୟ
ମଥ୍ନନ୍ତୀଂ ଜନନୀଂ ହରିଃ
ଗୃହୀତ୍ୱା ଦଧିମନ୍ଥାନଂ
ନ୍ୟଷେଧତ୍ ପ୍ରୀତିମାବହନ୍ ।୪।

ସେହି ସମୟରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସ୍ତନପାନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ମା'ଙ୍କ ପାଖକୁ ଧାଇଁଆସି ମାତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ପ୍ରେମ ଏବଂ ଆନନ୍ଦକୁ ଅଧିକ ବୃଦ୍ଧି କରାଇବା ଇଚ୍ଛାରେ ମନ୍ଥନୀ ଯାବୁଡ଼ ଧରି ଦଧି ମନ୍ଥନ ରୋକିଦେଲେ ।୪।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତମଙ୍କମାରୂଢମପାୟୟତ୍ ସ୍ତନଂ
ସ୍ନେହସ୍ନୁତଂ ସସ୍ମିତମୀକ୍ଷତୀ ମୁଖମ୍
ଅତୃପ୍ତମୁତ୍ସୃଜ୍ୟ ଜବେନ ସା ଯୟା—
ବୁତ୍ସିଚ୍ୟମାନେ ପୟସି ତ୍ୱଧିଶ୍ରିତେ ।୫।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମା' ଯଶୋଦାଙ୍କ କୋଳକୁ ଉଠିଯାଇ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ସ୍ନେହର ଅଧିକତାରୁ ତାହାଙ୍କ ସ୍ତନରୁ ସ୍ୱୟଂ ଝରୁଥିବା ଖୀର ପାନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ହାସ୍ୟଯୁକ୍ତ ତାହାଙ୍କ ମୁଖକୁ ଚାହିଁରହିଲେ । ଏତିକିବେଳେ ଅନ୍ୟଆଡେ ଚୁଲିରେ ବସିଥିବା ଦୁଧ ଉତୁରୀ ଆସିବାର ଦେଖି ଯଶୋଦା ୟାଙ୍କୁ ଅତୃପ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଛାଡ଼ି ଚୁଲିରୁ ଶୀଘ୍ର ଦୁଧ ଓହ୍ଲାଇବା ନିମନ୍ତେ ଚାଲିଗଲେ । ୫ ।

ସଂଜାତକୋପଃ ସ୍ଫୁରିତାରୁଣାଧରଂ
ସଂଦଶ୍ୟ ଦଦ୍ଭିର୍ଦଧିମନ୍ଥଭାଜନମ୍
ଭିତ୍ତ୍ୱା ମୃଷାଶ୍ରୁର୍ଦୃଶଦଶ୍ମନା ରହୋ
ଜଘାସ ହୈୟଙ୍ଗବମନ୍ତରଂ ଗତଃ ।୬।

ଏହାଦ୍ୱାରା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ବଡ଼ କ୍ରୋଧ ହେଲା । ତାଙ୍କ ରଙ୍ଗ ଅଧର ଫଡ଼କିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାକୁ ଦନ୍ତରେ ଦବାଇ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିକଟରେ ଥିବା ଶୀଳ-ପୁଆ ଦ୍ୱାରା ଦହି ଭଣ୍ଡକୁ ଭଙ୍ଗି ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରି ପକାଇଲେ ଏବଂ ଛଳ ପୂର୍ବକ ଆଖିରେ ଲୁହଭରି ଅନ୍ୟ ଘରକୁ ଯାଇଁ ଏକାକୀ ବାସି ମଖନ ଖାଇ-ବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୬।

ଉତ୍ତାର୍ଯ୍ୟ ଗୋପୀ ସୁଶୃତଂ ପୟଃ ପୁନଃ
ପ୍ରବିଶ୍ୟ ସଂଦୃଶ୍ୟ ଚ ଦଧ୍ୟମତ୍ରକମ୍
ଭଗ୍ନଂ ବିଲୋକ୍ୟ ସ୍ୱସୁତସ୍ୟ କର୍ମ ତ—
ଜ୍ଜହାସ ତଂ ଚାପି ନ ତତ୍ର ପଶ୍ୟତି ।୭।

ଯଶୋଦା ଆଉଟା ହେଉଥିବା ଦୁଧକୁ ଚୁଲିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଦେଇ ମନ୍ଥନ ଘରକୁ ଆସି ଦେଖନ୍ତି ତ ଦହିଭଣ୍ଡ ଭଙ୍ଗି ଟିକି ଟିକି ହୋଇଅଛି ! ସେ ଜାଣିଲେ ଯେ ଏହା ସବୁ ମୋ ଲାଲର କୃତ୍ୟ । ଆଉ ମଧ୍ୟ ଯଶୋଦା ମାତା ତାଙ୍କୁ ସେଠାରେ ନ ଦେଖି ହସି-ବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୭।

ଉଲୂଖଲାଙ୍ଘ୍ରେରୁପରି ବ୍ୟବସ୍ଥିତଂ
ମର୍କାୟ କାମଂ ଦଦତଂ ଶିଚି ସ୍ଥିତମ୍
ହୈୟଙ୍ଗବଂ ଚୌର୍ଯବିଶଙ୍କିତେକ୍ଷଣଂ
ନିରୀକ୍ଷ୍ୟ ପଶ୍ଚାତ୍ ସୁତମାଗମଚ୍ଛନୈଃ ।୮।

ଏଣେ ତେଣେ ଖୋଜୁ ଖୋଜୁ ଦେଖିଲେ ଯେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏକ ଓଲଟି ପଡ଼ିଥିବା ଉଲୁଖଳ ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇ ଲୁଚି ଲୁଚି ମଖନ ସବୁନେଇ ବାନରକୁ ଖୁଆଉ ଅଛି । ତା'ର ଭୟ ମଧ୍ୟ ଅଛି ଯେ କାଳେ ମୋ ଚୋରି ଧରା ପଡ଼ିଯିବକି ! ତେଣୁ ସେ ଭୟରେ ଛକ ଛକ ହୋଇ ଚାରିଆଡକୁ ଅନାଉ ଅଛନ୍ତି । ଏହା ଦେଖି ଯଶୋଦାରାଣୀ ପଛରୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଯାଇଁ ତାହାଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ ।୮।

ତାମାତ୍ତୟଷ୍ଟିଂ ପ୍ରସମୀକ୍ଷ୍ୟ ସତ୍ୱର—
ସ୍ତତୋଽବରୁହ୍ୟାପସସାର ଭୀତବତ୍

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲେ ଯେ ମୋ ମା' ଛାଟ ଧରି ମୋ ନିକଟକୁ ଆସୁ ଅଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେ ଅତିଶୀଘ୍ର ଉଲୂଖଳ (ଧାନକୁଟା ଯନ୍ତ୍ର ବିଶେଷ) ଉପରୁ ତଳକୁ କୁଦି ପଡ଼ି ଭୟରେ ପଳାଇ ଗଲେ । ପରୀକ୍ଷିତ ! ବଡ଼ ବଡ଼ ଯୋଗୀ ତପସ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ନିଜ ମନକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଏବଂ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଗୋପ୍ୟନ୍ୱଧାବନ୍ନ ଯମାପ ଯୋଗିନାଂ
କ୍ଷମଂ ପ୍ରବେଷ୍ଟୁଂ ତପସେରିତଂ ମନଃ ।୯।

ଶୁଦ୍ଧ କରି ମଧ୍ୟ ଯାହାଙ୍କୁ ଧ୍ୟାନ କରି ପାରନ୍ତ ନାହିଁ, ପାଇବା କଥା ଦୂରେ ଥାଉ, ସେହି ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କୁ ଧରିବା ପାଇଁ ଆଜି ଯଶୋଦା ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଦୌଡ଼ୁ ଅଛନ୍ତ ।୯।

ଅନ୍ୱଞ୍ଚମାନା ଜନନୀ ବୃହଚ୍ଚଳ—
ଚ୍ଛ୍ରୋଣୀଭରାକ୍ରାନ୍ତଗତିଃ ସୁମଧ୍ୟମା
ଜବେନ ବିସ୍ରଂସିତକେଶବଂଧନ—
ଚ୍ୟୁତପ୍ରସୁନାନୁଗତିଃ ପରାମୃଶତ୍ ।୧୦।

ମାତା ଯଶୋଦା ଏହିପରି ଧରିବା ପାଇଁ ଯେତେବେଳେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଦୌଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ସେତେବେଳେ କିଛି ଦୂର ଯିବା ପରେ ପୃଥୁଳ ନିତମ୍ବିନୀ ଯଶୋଦାଙ୍କ ଚାଲି ଟିକିଏ ଶୀଥିଳ ହୋଇଗଲା । ବେଗରେ ଦୌଡ଼ୁଥିବାରୁ ତାହାଙ୍କ ବେଣୀ ଗଣ୍ଠି ଢିଲା ହୋଇ ତହିଁରେ ଗୁନ୍ଥାଥିବା ଫୁଲ ଖସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏହିପରି ଭାବେ ସୁନ୍ଦରୀ ଯଶୋଦା କୌଣସି ପ୍ରକାର ତାଙ୍କୁ ଧରି ପାରିଲେ ।୧୦।

କୃତାଗସଂ ତଂ ପ୍ରରୁଦନ୍ତମକ୍ଷିଣୀ
କଷନ୍ତମଞ୍ଜନ୍ମଷିଣୀ ସ୍ୱପାଣିନା
ଉଦ୍‌ବୀକ୍ଷମାଣଂ ଭୟବିହ୍ୱଳେକ୍ଷଣଂ
ହସ୍ତେ ଗୃହୀତ୍ୱା ଭିଷୟନ୍ତ୍ୟବାଗୁରତ୍ । ୧୧।

ତା'ପରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ହାତକୁ ସେ ଧରି ତାଙ୍କୁ ଧମକାଇ ଡ଼ରାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେତେବେଳର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଛବି ବଡ଼ ବିଲକ୍ଷଣ ଥିଲା ! ଅପରାଧୀ ତ ସେ ନିଶ୍ଚୟ, ତେଣୁ କାନ୍ଦିବାକୁ ରୋକିଲେ ମଧ୍ୟ ରୋକି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ମାଡ଼ ଭୟରେ ସେ ହାତରେ ଆଖି ମଳିବାରୁ କଜଳ ଘସି ହୋଇ ମୁହଁ ସାରା କଳା ହୋଇଗଲା, ଯହିଁରୁ ତାହାଙ୍କ ବ୍ୟାକୁଳତାର ସୂଚନା ମିଳୁଥିଲା ।୧୧।

ତ୍ୟକ୍ତ୍ୱା ଯଷ୍ଟିଂ ସୁତଂ ଭୀତଂ
ବିଜ୍ଞାୟାର୍ଭକବତ୍ସଳା
ଇୟେଷ କିଲ ତଂ ବଦ୍ଧୁଂ
ଦାମ୍ନାତଦ୍‌ବୀର୍ଯକୋବିଦା ।୧୨।

ଯଶୋଦା ଯେବେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଲାଲା ମୋର ବହୁତ ଡରି ଗଲାଣି, ତେବେ ତାହାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବାତ୍ସଲ୍ୟସ୍ନେହ ଭରିଗଲା । ସେ ହାତରୁ ଛାଟ ପକାଇ ଦେଲେ । ତା'ପରେ ଭାବିଲେ ଯେ ଏହାକୁ ଥରେ ରସିରେ ବାନ୍ଧି ପକାଇବା ଉଚିତ । (ନଚେତ୍ ଯିଏ କୁଆଡ଼େ ପଳାଇ ଯିବ) ପରୀକ୍ଷିତ ! ବାସ୍ତବରେ ଯଶୋଦାଙ୍କୁ ନିଜ ବାଳକର ଐଶ୍ୱର୍ଯ ଜଣା ନଥିଲା । ୧୨।

ନ ଚାନ୍ତର୍ନ ବହିର୍ଯସ୍ୟ ନ ପୂର୍ବଂ ନାପି ଚାପରମ୍
ପୂର୍ବାପରଂ ବହିଶ୍ଚାନ୍ତର୍ଜଗତୋ
ଯୋ ଜଗଚ୍ଚ ଯଃ ।୧୩।
ତଂ ମତ୍ୱାଽତ୍ମଜମବ୍ୟକ୍ତଂ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲିଙ୍ଗମଧୋକ୍ଷଜମ୍

ଯାହାଙ୍କ ଠାରେ ବାହାର-ଭିତର, ଆଦି-ଅନ୍ତ କିଛି ନାହିଁ, ଯିଏ ଜଗତର ପୂର୍ବରୁ ଥିଲେ ପରେ ମଧ୍ୟ ରହିବେ; ସେ ତ ଜଗତ ଭିତରେ ନିଶ୍ଚୟ ଅଛନ୍ତ, ଏବଂ ବାହାରେ ମଧ୍ୟ ଆଉ ଅଧିକ କଣ ?

ଜଗତ ରୂପରେ ମଧ୍ୟ ସେ ସ୍ୱୟଂ ବିଦ୍ୟମାନ । ଏତିକି ନୁହେଁ; ଯିଏ ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କରୁ ପରେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଗୋପିକୋଲୂଖଲେ ଦାମ୍ନା ବବନ୍ଧ
ପ୍ରାକୃତଂ ଯଥା ।୧୪।

ଏବଂ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଅଟନ୍ତି—ସେହି ଭଗବାନ୍ ମନୁଷ୍ୟ ରୂପ ଧାରଣ କରିଥିବା କାରଣରୁ ପୁତ୍ର ମନେକରି ଯଶୋଦାରାଣୀ ରସି ଦ୍ୱାରା ଉଲୂଖଳରେ ଠିକ୍ ସେହିପରି ବାନ୍ଧୁଛନ୍ତି, ଯେପରି କୌଣସି ସାଧାରଣ ବାଳକ ! ୧୩-୧୪ ।

ତଦ୍ ଦାମ ବଧ୍ୟମାନସ୍ୟ
ସ୍ୱାର୍ଭକସ୍ୟ କୃତାଗସଃ
ଦ୍ୱ୍ୟଙ୍ଗୁଲୋନମଭୂତ୍ତେନ
ସନ୍ଦଧେଽନ୍ୟଚ୍ଚ ଗୋପିକା ।୧୫।

ଯେତେବେଳେ ମାତା ଯଶୋଦା ନିଜ ଉଦ୍ଧତ ଏବଂ ଚପଳ ବାଳକକୁ ଉଲୂଖଳରେ ବାନ୍ଧିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ସେତେବେଳେ ତାହା ଦୁଇ ଅଙ୍ଗୁଳି ଛୋଟ ହୋଇଗଲା । ତେଣୁ ସେ ଅନ୍ୟ ରସି ଆଣି ତହିଁରେ ଯୋଡ଼ିଲେ ।୧୫।

ଯଦାଽଽସୀତ୍ତଦପି ନ୍ୟୂନଂ
ତେନାନ୍ୟଦପି ସନ୍ଦଧେ
ତଦପି ଦ୍ୱ୍ୟଙ୍ଗୁଲଂ ନ୍ୟୂନଂ
ଯଦ୍ ଯଦାଦତ୍ତ ବନ୍ଧନମ୍ ।୧୬।

ତଥାପି ଯେତେବେଳେ ଛୋଟ ହେଲା, ଆଉ ଅନ୍ୟ ରସି ଆଣି ମଧ୍ୟ ଯୋଡ଼ିଲେ । ଏହିପରି ସେ ଯେତେ ଯେତେ ରସି ଆଣି ଯୋଡ଼ିଲେ ମଧ୍ୟ ଦୁଇ ଅଙ୍ଗୁଳି ଛୋଟ ହେଲା ।୧୬।

ଏବଂ ସ୍ୱଗେହଦାମାନି ଯଶୋଦା ସନ୍ଦଧତ୍ୟପି
ଗୋପୀନାଂ ସୁସ୍ମୟନ୍ତୀନାଂ ସ୍ମୟନ୍ତୀ
ବିସ୍ମିତାଭବତ୍ ।୧୭।

ଯଶୋଦାରାଣୀ ଘରେଥିବା ସବୁରସିଆଣି ଯୋଡଲେ ମଧ୍ୟ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ବାନ୍ଧିପାରିଲେ ନାହିଁ । ତାହାଙ୍କ ଅସଫଳତା ଦେଖି ଅନ୍ୟ ଗୋପିମାନେ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ସେ ସ୍ୱୟଂ ମଧ୍ୟ ହସ ହସ ମୁଖରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ-ଚକିତ ହୋଇଗଲେ ।୧୭।

ସ୍ୱମାତୁଃ ଖିନ୍ନଗାତ୍ରାୟା ବିସ୍ରସ୍ତକବରସ୍ରଜଃ
ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ପରିଶ୍ରମଂ କୃଷ୍ଣଃ କୃପୟାଽଽସୀତ୍
ସ୍ୱବନ୍ଧନେ ।୧୮।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦେଖିଲେ ଯେ, ମୋର ମା'ର ଶରୀର ଝାଳରେ ବୁଡ଼ି ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହେଲାଣି, ଜୁଡ଼ାରେ ଗୁନ୍ଥାଥିବା ମାଳା ଖସି ପଡଲାଣି ଏବଂ ସେ ବହୁତ ଥକିପଡଲେଣି, ତେଣୁ କୃପାପରବଶ ହୋଇ ସେ ସ୍ୱୟଂ ନିଜ ମା'ଙ୍କ ବନ୍ଧନରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇଗଲେ ।୧୮।

ଏବଂ ସଂଦର୍ଶିତା ହ୍ୟଙ୍ଗ ହରିଣା ଭୃତ୍ୟବଶ୍ୟତା
ସ୍ୱବଶେନାପି କୃଷ୍ଣେନ ଯସ୍ୟେଦଂ
ସେଶ୍ୱରଂ ବଶେ ।୧୯।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପରମ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଟନ୍ତି । ବ୍ରହ୍ମା, ଇନ୍ଦ୍ର ଆଦି ସହିତ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତ ତାହାଙ୍କ ବଶୀରେ ରହି ଅଛନ୍ତି । ପୁଣି ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ନିଜେ ବାନ୍ଧିହୋଇ ସେ ସଂସାରକୁ ଦେଖାଇ ଦେଲେ ଯେ ମୁଁ ନିଜ ପ୍ରେମୀଭକ୍ତମାନଙ୍କ ଅଧୀନ ।୧୯।

ନେମଂ ବିରିଞ୍ଚୋ ନ ଭବୋ ନ
ଶ୍ରୀରପ୍ୟଙ୍ଗସଂଶ୍ରୟା

ଗୋପାଳୁଣୀ ଯଶୋଦା ମୁକ୍ତିଦାତା ମୁକୁନ୍ଦଙ୍କ ଠାରୁ ଯାହାକିଛି ଅନିର୍ବଚନୀୟ କୃପାପ୍ରସାଦ ଲାଭ କଲେ, ସେହି ପ୍ରସାଦ ବ୍ରହ୍ମା ପୁତ୍ର ହୋଇ ମଧ୍ୟ, ଶଙ୍କର ଆତ୍ମା ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଏବଂ ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳରେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ପ୍ରସାଦଂ ଲେଭିରେ ଗୋପୀ ଯତ୍ତତ୍ ପ୍ରାପ
ବିମୁକ୍ତିଦାତ୍ ।୨୦।
ନାୟଂ ସୁଖାପୋ ଭଗବାନ୍ ଦେହିନାଂ
ଗୋପିକାସୁତଃ
ଜ୍ଞାନିନାଂ ଚାତ୍ମଭୂତାନାଂ ଯଥା ଭକ୍ତିମତାମିହ
।୨୧।

କୃଷ୍ଣସ୍ତୁ ଗୃହକୃତ୍ୟେଷୁ
ବ୍ୟଗ୍ରାୟାଂ ମାତରିପ୍ରଭୁଃ
ଅଦ୍ରାକ୍ଷୀଦର୍ଜ୍ଜୁନୌ ପୂର୍ବଂ
ଗୁହ୍ୟକୌ ଧନଦାତ୍ମଜୌ ।୨୨।

ପୁରା ନାରଦଶାପେନ
ବୃକ୍ଷତାଂ ପ୍ରାପିତୌ ମଦାତ୍
ନଳକୂବରମଣିଗ୍ରୀବାବିତି
ଖ୍ୟାତୌ ଶ୍ରିୟାନ୍ୱିତୌ ।୨୩।

ବିରାଜମାନ୍ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀ ଅର୍ଧାଙ୍ଗିନୀ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ପାଇପାରି ନାହାନ୍ତ ! ପାଇପାରି ନାହାନ୍ତ ! ୨୦।

ଏହି ଗୋପିକାନନ୍ଦନ ଭଗବାନ୍ ଅନନ୍ୟ-ପ୍ରେମୀ ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଯେତେ ସୁଲଭ, ଦେହାଭିମାନୀ, କର୍ମକାଣ୍ଡୀ ଏବଂ ତପସ୍ୱୀ ତଥା ନିଜ ସ୍ୱରୂପଭୂତ ଜ୍ଞାନୀମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ ତେତେ ସୁଲଭ ନୁହଁନ୍ତ ।୨୧।

ତାହାପରେ ନନ୍ଦରାଣୀ ଯଶୋଦା ଘରଧନ୍ଦାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଲେ ଏବଂ ଉଲୂଖଳରେ ବନ୍ଧାଥିବା ଭଗବାନ୍ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ସେହି ଦୁଇ ଅର୍ଜୁନ ବୃକ୍ଷକୁ ମୁକ୍ତି ଦେବାପାଇଁ ଚିନ୍ତାକଲେ, ଯେଉଁ ଦୁହେଁ ପୂର୍ବେ ଯକ୍ଷରାଜ କୁବେରଙ୍କ ପୁତ୍ର ଥିଲେ ।୨୨।

ସେମାନଙ୍କ ନାମ ଥିଲା ନଳକୁବର ଏବଂ ମଣିଗ୍ରୀବ । ଏମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଧନ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣଥିଲା । ଏମାନଙ୍କ ଗର୍ବ ଦେଖି ଦେବର୍ଷି ନାରଦ ଏମାନଙ୍କୁ ଶାପ ଦେଇଥିଲେ ଯେ, ତୁମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ବୃକ୍ଷ ହୁଅ ।୨୩।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେ ଗୋପୀପ୍ରସାଦୋନାମ ନବମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୯।

—*—

ଅଥ ଦଶମୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଯାମଳାର୍ଜ୍ଜୁନ ଉଦ୍ଧାର

ରାଜୋବାଚ
କଥ୍ୟତାଂ ଭଗବନ୍ନେତତ୍ତୟୋଃ
ଶାପସ୍ୟ କାରଣମ୍
ଯତ୍ତଦ୍ ବିଗର୍ହିତଂ କର୍ମ ତେନ ବା
ଦେବର୍ଷେସ୍ତମଃ ।୧।

ରାଜା ପରୀକ୍ଷିତ ପଚାରିଲେ—ଭଗବାନ ! ଆପଣ କୃପାକରି କହନ୍ତୁ ଯେ ନଳକୁବର ଏବଂ ମଣିଗ୍ରୀବ କାହିଁକି ଶାପ ପାଇଥିଲେ ? ଏମାନେ ଏପରି କି ନିନ୍ଦିତ କର୍ମ କରିଥିଲେ, ଯେଉଁ କାରଣରୁ ପରମ ଶାନ୍ତ ଦେବର୍ଷି ନାରଦଙ୍କର କ୍ରୋଧ ଉଦୟ ହେଲା ? ୧ ।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
ରୁଦ୍ରସ୍ୟାନୁଚରୌ ଭୂତ୍ୱା
ସୁଦୃପ୍ତୌ ଧନଦାତ୍ମଜୌ

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ନଳକୁବର ଏବଂ ମଣିଗ୍ରୀବ—ଏ ଦୁହେଁ ତ ଧନାଧ୍ୟକ୍ଷ କୁବେରଙ୍କ ପ୍ରିୟ ପୁତ୍ର ଥିଲେ, ଦ୍ୱିତୀୟରେ ସେମାନେ ରୁଦ୍ର ଅନୁଚରରେ ଗଣନା ହେଉଥିଲେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କୈଳାସୋପବନେ ରମ୍ୟେ ମନ୍ଦାକିନ୍ୟାଂ
ମଦୋତ୍କଟୌ ।୨।
ବାରୁଣୀଂ ମଦିରାଂ ପୀତ୍ୱା
ମଦାଘୂର୍ଣ୍ଣିତଲୋଚନୌ
ସ୍ତ୍ରୀଜନୈରନୁଗାୟଦ୍‌ଭିଶ୍ଚେରତୁଃ
ପୁଷ୍ପିତେ ବନେ ।୩।

ଅନ୍ତଃ ପ୍ରବିଶ୍ୟ
ଗଙ୍ଗାୟାମମ୍ଭୋଜବନରାଜିନି
ଚିକ୍ରୀଡତୁର୍ଯୁବତିଭିର୍ଗଜାବିବ
କରେଣୁଭିଃ ।୪।

ଯଦୃଚ୍ଛୟା ଚ
ଦେବର୍ଷିର୍ଭଗବାଂସ୍ତତ୍ର କୌରବ
ଅପଶ୍ୟନ୍ନାରଦୋ ଦେବୌ
କ୍ଷୀବାଣୌ ସମବୁଧ୍ୟତ ।୫।
ତଂ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ବ୍ରୀଡିତା ଦେବ୍ୟୋ
ବିବସ୍ତ୍ରାଃ ଶାପଶଙ୍କିତାଃ
ବାସାଂସି ପର୍ଯ୍ୟଧୁଃ ଶୀଘ୍ରଂ
ବିବସ୍ତ୍ରୌ ନୈବ ଗୁହ୍ୟକୌ ।୬।
ତୌ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ମଦିରାମତ୍ତୌ
ଶ୍ରୀମଦାନ୍ଧୌ ସୁରାତ୍ମଜୌ
ତୟୋରନୁଗ୍ରହାର୍ଥାୟ ଶାପଂ
ଦାସ୍ୟନ୍ନିଦଂ ଜଗୌ ।୭।

ନାରଦ ଉବାଚ
ନ ହ୍ୟନ୍ୟୋ ଜୁଷତୋ ଜୋଷ୍ୟାନ୍
ବୁଦ୍ଧିଭ୍ରଂଶୋ ରଜୋଗୁଣଃ
ଶ୍ରୀମଦାଦାଭିଜାତ୍ୟାଦିର୍ଯତ୍ର ସ୍ତ୍ରୀ ଦ୍ୟୂତମାସବଃ
।୮।

ହନ୍ୟନ୍ତେ ପଶବୋ ଯତ୍ର
ନିର୍ଦୟୈରଜିତାତ୍ମଭିଃ

ଏହା ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କ ଗର୍ବ ବଢ଼ି ଯାଇ-ଥିଲା । ଏକଦା ଏ ଦୁହେଁ ମନ୍ଦାକିନୀ ତୀରସ୍ଥ କୈଳାସର ରମଣୀୟ ଉପବନରେ ବାରୁଣୀ ମଦ ପାନ କରି ମଦୋନ୍ମତ୍ତ ହୋଇଯାଇ ଥିଲେ । ନିଶାରେ ସେମାନଙ୍କ ଆଖି ବୁଜି ହୋଇ ପଡୁଥିଲା; ଅନେକ ସ୍ତ୍ରୀ ନୃତ୍ୟଗାନ କରୁଥିବା ବେଳେ ସେହି ପୁଷ୍ପପୂର୍ଣ୍ଣ ବନରେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ସେ ଦୁହେଁ ବିହାର କରୁଥିଲେ । ୨-୩ ।

କମଳ ପୁଷ୍ପ ଶୋଭୀ ଗଙ୍ଗା ନଦୀରେ ପଶି, ଯେପରି ହସ୍ତିମାନେ ହସ୍ତିନିମାନଙ୍କ ସହିତ ଜଳ-କ୍ରୀଡ଼ା କରନ୍ତି, ସେହିପରି ସେ ଦୁହେଁ ସେହି ଯୁବତିମାନଙ୍କ ସହିତ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଜଳକ୍ରୀଡ଼ା କରୁଥିଲେ । ୪ ।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ସଂଯୋଗବଶ ସେଠାରେ ପରମ ସମର୍ଥ ଦେବର୍ଷି ନାରଦ ଆସି ପହଞ୍ଚି ସେହି ଯକ୍ଷ ଯୁବକ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଦେଖି ମନେକଲେ ଯେ ଏମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ମାତାଲ ଅଛନ୍ତି । ୫ ।

ଦେବର୍ଷି ନାରଦଙ୍କୁ ଆସିବାର ଦେଖି ବସ୍ତ୍ରହୀନା ଅପ୍‌ସରାମାନେ ଓ ଶାପ ଭୟରେ ନିଜ ନିଜ ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ କଲେ, କିନ୍ତୁ ଏହି ଯକ୍ଷ ଦୁହେଁ ବସ୍ତ୍ର ଗ୍ରହଣ କଲେ ନାହିଁ ।୬।

ଦେବର୍ଷି ନାରଦ ଯେବେ ଦେଖିଲେ ଯେ ୟିଏ ଦେବତାମାନଙ୍କ ପୁତ୍ର ହୋଇ ଶ୍ରୀମଦରେ ଅନ୍ଧ ଏବଂ ମଦିରା ପାନରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ରହିଅଛନ୍ତି; ତେବେ ସେ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅନୁଗ୍ରହ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଶାପ ଦେବାକୁ ଯାଇଁ କହିଲେ— ।୭।

ନାରଦ କହିଲେ—ଯେଉଁମାନେ ନିଜ ପ୍ରିୟ ବିଷୟ ସେବନରେ ମଗ୍ନ ରହନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିକୁ ନଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ସବୁଠାରୁ ବଡ ଅଟେ ଶ୍ରୀମଦ ଏବଂ ଧନ ସଂପତ୍ତି ନିଶା । ଏ ଦୁହିଁଙ୍କଠାରୁ ହିଂସା ଆଦି ରଜୋଗୁଣୀ କର୍ମ ଏବଂ କୁଳିନତା ଅଭିମାନ ମଧ୍ୟ ସେପରି ବୁଦ୍ଧି ଭ୍ରଂଶକ ନୁହେଁ, କାରଣ ଶ୍ରୀମଦ ସହିତ ତ ସ୍ତ୍ରୀ; ଜୁଆ ଏବଂ ମଦିରା ମଧ୍ୟ ରହିଥାଏ ।୮।

ଐଶ୍ୱର୍ଯ ମଦ ଏବଂ ଶ୍ରୀମଦରେ ଅନ୍ଧ ହୋଇ ନିଜ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବଶରେ ଥିବା କ୍ରୂର ପୁରୁଷ ନିଜ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ମନ୍ୟମାନୋଽରିମଂ ଦେହମଜରାମୃତ୍ୟୁ
ନଶ୍ୱରମ୍ ।୯।

ଦେବସଂଜ୍ଞିତମପ୍ୟଂତେ
କୃମିବିଡ୍‌ଭସ୍ମସଂଜ୍ଞିତମ୍
ଭୂତଧ୍ରୁକ୍ ତତ୍‌କୃତେ ସ୍ୱାର୍ଥଂ କିଂ ବେଦ
ନିରୟୋ ଯତଃ ।୧୦।

ଦେହଃ କିମନ୍ନଦାତୁଃ ସ୍ୱଂ ନିଷେକ୍ତୁର୍ମାତୁରେବ ଚ
ମାତୁଃ ପିତୁର୍ବା ବଳିନଃ
କ୍ରେତୁରଗ୍ନେଃ ଶୁନୋଽପି ବା ।୧୧।

ଏବଂ ସାଧାରଣଂ ଦେହମବ୍ୟକ୍ତପ୍ରଭବାପ୍ୟୟମ୍
କୋ ବିଦ୍ୱାନାତ୍ମସାତ୍ କୃତ୍ୱା ହନ୍ତି
ଜନ୍ତୂନୃତେଽସତଃ ।୧୨।

ଅସତଃ ଶ୍ରୀମଦାନ୍ଧସ୍ୟ ଦାରିଦ୍ର୍ୟଂ ପରମଞ୍ଜନମ୍
ଆତ୍ମୌପମ୍ୟେନ ଭୂତାନି
ଦରିଦ୍ରଃ ପରମୀକ୍ଷତେ ।୧୩।

ଯଥା କଣ୍ଟକବିଦ୍ଧାଙ୍ଗୋ
ଜନ୍ତୋର୍ନେଚ୍ଛତି ତାଂ ବ୍ୟଥାମ୍

ନାଶବାନ୍ ଶରୀରକୁ ଅଜର-ଅମର ମାନି ବସି ନିଜପରି ଶରୀରଧାରୀ ପଶୁମାନଙ୍କ ହତ୍ୟା କରେ ।୯।

ଯେଉଁ ଶରୀରକୁ 'ଭୂଦେବ', 'ନରଦେବ'; 'ଦେବ' ଆଦି ନାମରେ କହନ୍ତି—ଅନ୍ତରେ ତା'ର ଗତି କ'ଣ ହେବ ? ତହିଁରେ କୀଟ ପଡ଼ିଯିବ, ପଶୁପକ୍ଷୀ ଖାଇ ତାକୁ ବିଷ୍ଠା କରିଦେବେ କିମ୍ବା ତାହା ଜଳି ପାଉଁଶ ଗଦା ହୋଇଯିବ । ସେହି ଶରୀର ପାଇଁ ପ୍ରାଣିମାନଙ୍କଠାରେ ଦ୍ରୋହୀ ହୋଇ ମନୁଷ୍ୟ ନିଜର କି ସ୍ୱାର୍ଥ ସାଧନ କରି ପାରିବ । ଏପରି କରିବାଦ୍ୱାରା ତ ତାକୁ ନିଶ୍ଚୟ ନରକକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।୧୦।

କୁହ ତ ଏହି ଶରୀର କାହାର ସଂପତ୍ତି ? ଅନ୍ନ ଦେଇ ପାଳନ କରୁଥିବା ପାଳକର କିମ୍ବା ଗର୍ଭାଧାନ କରୁଥିବା ପିତାର ? ନଅ ମାସ ଗର୍ଭରେ ଧାରଣ କରିଥିବା ମାତାର ଅଥବା ମା'କୁ ଜନ୍ମ ଦେଇଥିବା ମାତାମହର ? ଯେଉଁ ବଳବାନ୍ ପୁରୁଷ ବଳପୂର୍ବକ ଏହାଠାରୁ କାମ ଆଦାୟ କରେ, ତାହାର ଅଥବା ମୂଲ୍ୟ ଦେଇ କ୍ରୟ କରି ନେଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ? ଚିତାର ଯେଉଁ ହୁହୁ ଅଗ୍ନିରେ ଯାହା ଜଳିଯିବ, ତା'ର ଅଟେ, ଅଥବା ଯେଉଁ ଶ୍ୱାନ-ଶୃଗାଳ ଏହାକୁ ପଳପଳ କରି ଖାଇବା ଆଶାରେ ଚାକି ବସିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ? ।୧୧।

ଏହି ଶରୀର ଏକ ସାଧାରଣ ବସ୍ତୁ ଅଟେ । ପ୍ରକୃତିରୁ ତାର ଜନ୍ମ, ପୁଣି ପ୍ରକୃତିରେ ତାର ଲୀନ । ଏପରି ସ୍ଥିତିରେ ମୂର୍ଖ ପଶୁମାନଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ଏପରି ବୁଦ୍ଧିମାନ କିଏ ଅଛି, ଯିଏ ଏହାକୁ ନିଜର ଆତ୍ମା ମନେକରି ଅନ୍ୟକୁ ହିଂସା କରିବ ? ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣ ହରଣ କରିବ ?।୧୨।

ଯେଉଁ ଦୁଷ୍ଟମାନେ ଶ୍ରୀମଦରେ ଅନ୍ଧ ହୋଇଅଛନ୍ତି, ସେପରି ଲୋକମାନଙ୍କ ଆଖିରେ ଜ୍ୟୋତି ଢାଳିବା ପାଇଁ ଦରିଦ୍ରତା ହିଁ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଅଞ୍ଜନ; କାରଣ ଦରିଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି କେବଳ ଦେଖିପାରେ ଯେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରାଣୀ ମଧ୍ୟ ମୋ ପରି ।୧୩।

ଯାହା ଦେହରେ ଥରେମାତ୍ର କଣ୍ଟା ଫୁଟି ଯାଇଅଛି ସେ ଇଚ୍ଛାକରେ ନାହିଁ ଯେ କେବେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଜୀବସାମ୍ୟଂ ଗତୋ ଲିଙ୍ଗୈର୍ନ
ତଥାବିଦ୍ଧକଣ୍ଟକଃ ।୧୪।

କୌଣସି ପ୍ରାଣୀକୁ କଣ୍ଟାର ପୀଡ଼ା ସହିବାକୁ ପଡୁ । କାରଣ ସେହି ପୀଡ଼ା ଏବଂ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ହେଉଥିବା ବିକାରରୁ ସେ ଉତ୍ତମରୂପେ ବୁଝେ ଯେ ଅନ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ପୀଡ଼ା ହେବ । ପରନ୍ତୁ ଯାହାଠାରେ କଣ୍ଟା କେବେ ନ ଫୁଟିଛି, ସେ ତା'ର ପୀଡ଼ା ଅନୁମାନ କରି ପାରିବ ନାହିଁ ।୧୪।

ଦରିଦ୍ରୋ ନିରହଂସ୍ତମ୍ଭୋ ମୁକ୍ତଃ ସର୍ବମଦୈରିହ
କୃଚ୍ଛ୍ରଂ ଯଦୃଚ୍ଛୟାପ୍ନୋତି
ତଦ୍ଧି ତସ୍ୟ ପରଂ ତପଃ ।୧୫।

ଦରିଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ଗର୍ବ କିମ୍ବା ଦମ୍ଭ ନ ଥାଏ, ସେ ସବୁପ୍ରକାର ମଦରୁ ବର୍ଜିତ । ବରଂ ଦୈବବଶ ତାକୁ ଯେଉଁ କଷ୍ଟ ଉଠାଇବାକୁ ପଡ଼େ, ତାହା ତାହାପାଇଁ ଏକ ବହୁତ ବଡ଼ ତପସ୍ୟା ଅଟେ ।୧୫।

ନିତଂ କ୍ଷୁତ୍‌କ୍ଷାମଦେହସ୍ୟ
ଦରିଦ୍ରସ୍ୟାନ୍ନକାଂକ୍ଷିଣଃ
ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣ୍ୟନୁଶୁଷ୍ୟନ୍ତି ହିଂସାପି ବିନିବର୍ତତେ
।୧୬।

ପ୍ରତିଦିନ ଭୋଜନ ନିମନ୍ତେ ଯାହାକୁ ଅନ୍ନ ସଂଗ୍ରହ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି, ଭୋକରେ ଯାହାର ଶରୀର ଦୁର୍ବଳକ୍ଷୀଣ ହୋଇଯାଇଅଛି, ସେହି ଦରିଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିର ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନେ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ବିଷୟ ଭୋଗ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ, ଶୁଖି ଯାଆନ୍ତି । ଏପରି ସ୍ଥଳେ ସେ ନିଜ ଭୋଗ ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରାଣୀକୁ କାହିଁକି ପୀଡ଼ା ଦେବେ; ସେମାନଙ୍କୁ ହିଂସା କରିବ ।୧୬।

ଦରିଦ୍ରସ୍ୟୈବ ଯୁଜ୍ୟଂତେ
ସାଧବଃ ସମଦର୍ଶିନଃ
ସଦ୍ଭିଃ କ୍ଷିଣୋତି ତଂ ତର୍ଷଂ ତତ ଆରାଦ୍
ବିଶୁଦ୍ଧ୍ୟତି ।୧୭।

ସାଧୁ ପୁରୁଷ ସମଦର୍ଶୀ ଅଟନ୍ତି, ଦରିଦ୍ରମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ସମାଗମ ସୁଲଭ ଅଟେ; କାରଣ ଦରିଦ୍ରମାନଙ୍କ ଭୋଗ ପୂର୍ବରୁ ସୀମିତ ହୋଇ ଯାଇ ଥିବାରୁ ସନ୍ତମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗଦ୍ୱାରା ଲାଳସ-ତୃଷ୍ଣା ମଧ୍ୟ ଦୂରହୋଇ ଶୀଘ୍ରରୁ ଶୀଘ୍ର ସେମାନଙ୍କ ଅନ୍ତଃକରଣ ଶୁଦ୍ଧ ହୋଇଯାଏ ।୧୭।

ସାଧୂନାଂ ସମଚିତ୍ତାନାଂ
ମୁକୁନ୍ଦଚରଣୈଷିଣାମ୍
ଉପେକ୍ଷ୍ୟୈଃ କିଂ ଧନସ୍ତମ୍ଭୈରସଦ୍ଭିରସଦା-
ଶ୍ରୟୈଃ ।୧୮।

ଯେଉଁ ମହାତ୍ମାମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ସମାନ, ଯେଉଁମାନେ କେବଳ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ଚରଣାରବିନ୍ଦ ମକରନ୍ଦ, ରସ ପାନ କରିବା ପାଇଁ ସଦା ଉତ୍ସୁକ, ସେମାନଙ୍କର ଦୁର୍ଗୁଣର ଭଣ୍ଡାର ଅଥବା ଦୁରାଚାରୀମାନଙ୍କ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ ଉପାୟ ଏବଂ ଧନ ମଦରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ଦୁଷ୍ଟମାନଙ୍କଠାରେ କି ଆବଶ୍ୟକତା ଅଛି ? ସେହି ଦୁଷ୍ଟମାନେ ତ ସେମାନଙ୍କ ଉପେକ୍ଷାର ପାତ୍ର ଅଟନ୍ତି ।୧୮।

ତଦହଂ ମତ୍ତୟୋର୍ମାଧ୍ୱ୍ୟା
ବାରୁଣ୍ୟା ଶ୍ରୀମଦାନ୍ଧୟୋଃ
ତମୋମଦଂ ହରିଷ୍ୟାମି
ସ୍ତୈଣୟୋରଜିତାତ୍ମନୋଃ ।୧୯।

ଏହି ଦୁଇ ଯକ୍ଷ ବାରୁଣୀ ମଦିରା ପାନ କରି ଉନ୍ମତ୍ତ ଏବଂ ଶ୍ରୀମଦରେ ଅନ୍ଧ ହୋଇ ଯାଇଅଛନ୍ତି । ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଧୀନ ଏହି ସ୍ତ୍ରୀ ଲମ୍ପଟ ଯକ୍ଷ ଦୁହିଁଙ୍କ ଅଜ୍ଞାନ ଜନିତ ମଦ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବି ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଯଦିମୌ ଲୋକପାଳସ୍ୟ
ପୁତ୍ରୌ ଭୂତ୍ୱା ତମଃପ୍ଳୁତୌ
ନ ବିବାସସମାତ୍ମାନଂ ବିଜାନୀତଃ ସୁଦୁର୍ମଦୌ
।୨୦।

ଦେଖତ ସେମାନଙ୍କ ଅଜ୍ଞାନତା, ସେମାନେ ଲୋକପାଳ କୁବେରଙ୍କ ପୁତ୍ର ହୋଇ ମଧ୍ୟ ମଦୋନ୍ମତ୍ତରେ ଅଚେତ ରହିଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କର ଖିଆଲ ନାହିଁ ଯେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଉଲଗ୍ନ ଅଛୁଁ ।୨୦।

ଅତୋଽର୍ହତଃ ସ୍ଥାବରତାଂ
ସ୍ୟାତାଂ ନୈବଂ ଯଥା ପୁନଃ
ସ୍ମୃତିଃ ସ୍ୟାନ୍ମତ୍‌ପ୍ରସାଦେନ
ତତ୍ରାପି ମଦନୁଗ୍ରହାତ୍ ।୨୧।
ବାସୁଦେବସ୍ୟ ସାନ୍ନିଧ୍ୟଂ
ଲବ୍‌ଧ୍ୱା ଦିବ୍ୟଶରଚ୍ଛତେ
ବୃତ୍ତେ ସ୍ୱର୍ଲୋକତାଂ ଭୂୟୋ ଲବ୍‌ଧଭକ୍ତି
ଭବିଷ୍ୟତଃ ।୨୨।

ତେଣୁ ୟିଏ ଦୁହେଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବୃକ୍ଷଯୋନିକୁ ଯିବାର ଯୋଗ୍ୟ ଅଟନ୍ତି । ତାହାହେଲେ ଏମାନଙ୍କର ପୁଣି ଏପରି ଅଭିମାନ କେବେ ହେବ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ବୃକ୍ଷ ଯୋନିରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ମଧ୍ୟ ମୋ କୃପାରୁ ଭଗବତ୍ ସ୍ମୃତି ଲୋପ ହେବନାହିଁ ଏବଂ ମୋ ଅନୁଗ୍ରହରୁ ଦେବତାମାନଙ୍କ ଏକଶତ ବର୍ଷ ବିତିଲା ପରେ ଏମାନେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ଲଭ କରି ପୁଣି ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ଚରଣରେ ପରମପ୍ରେମ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ନିଜ ଲୋକକୁ ଫେରିଯିବେ ।୨୧-୨୨।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଏବମୁକ୍ତ୍ୱା ସ ଦେବର୍ଷିର୍ଗତୋ
ନାରାୟଣାଶ୍ରମମ୍
ନଳକୂବରମଣି ଗ୍ରୀବାବାସତୁର୍ଯମଳାର୍ଜ୍ଜୁନୌ
।୨୩।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ଦେବର୍ଷି ନାରଦ ଏହିପରି କହି ଭଗବାନ୍ ନର-ନାରାୟଣଙ୍କ ଆଶ୍ରମକୁ ଗମନ କଲେ । (ଶାପ ଏବଂ ବରଦାନରେ ତପସ୍ୟା କ୍ଷୀଣ ହୁଏ । ତେଣୁ ନାରଦ ପୁଣି ତପ କରିବାକୁ ଗଲେ ।) ତା'ପରେ ନଳକୁବର ଏବଂ ମଣିଗ୍ରୀବ— ଏ ଦୁହେଁ ମିଶି ଏକ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବୃକ୍ଷ ହୋଇ ଯାମଳାର୍ଜ୍ଜୁନ ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହେଲେ ।୨୩।

ଋଷେର୍ଭାଗବତ୍‌ମୁଖ୍ୟସ୍ୟ ସତ୍ୟଂ
କର୍ତ୍ତୁଂ ବଚୋ ହରିଃ
ଜଗାମ ଶନକୈସ୍ତତ୍ର
ଯତ୍ରାସ୍ତାଂ ଯମଳାର୍ଜ୍ଜୁନୌ ।୨୪।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିଜ ପରମ ପ୍ରେମୀ ଭକ୍ତ ଦେବର୍ଷି ନାରଦଙ୍କ ବାଣୀ ସତ୍ୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଲୂଖଳକୁ ଘୋସାରି ଘୋସାରି ସେହି ଦିଗକୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ, ଯେଉଁ ଆଡ଼େ ଯାମଳାର୍ଜ୍ଜୁନ ବୃକ୍ଷ ଥିଲା ।୨୪।

ଦେବର୍ଷିର୍ମେ ପ୍ରିୟତମୋ
ଯଦିମୌ ଧନଦାତ୍ମଜୌ
ତତ୍ତଥା ସାଧୟିଷ୍ୟାମି ଯଦ୍ ଗୀତଂ
ତନ୍ମହାତ୍ମନା ।୨୫।

ଭଗବାନ୍ ବିଚାର କଲେ 'ଦେବର୍ଷି ନାରଦ ମୋର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରିୟ ଏବଂ ଏ ଦୁହେଁ ମଧ୍ୟ ମୋ ଭକ୍ତ କୁବେରଙ୍କ ପୁତ୍ର ଅଟନ୍ତି । ତେଣୁ ମହାତ୍ମା ନାରଦଙ୍କ ବାଣୀକୁ ମୁଁ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ କାର୍ଯକାରୀ କରିବି ।୨୫।

ଇତ୍ୟଂତରେଣାର୍ଜ୍ଜୁନୟୋଃ
କୃଷ୍ଣସ୍ତୁ ଯମୟୋର୍ଯଯୌ
ଆତ୍ମନିର୍ବେଶମାତ୍ରେଣ
ତିର୍ଯଗ୍‌ଗତମୁଲୂଖଲମ୍ ।୨୬।

ଏହିପରି ବିଚାର କରି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦୁଇ ବୃକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ପଶି ଯାଇଁ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼େ ବାହାରି ଗଲେ ସତ୍ୟ ପରନ୍ତୁ ଉଲୂଖଳ ବଙ୍କା ହୋଇ ଅଟକି ଗଲା ।୨୬।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବାଳେନ ନିଷ୍କର୍ଷୟତାନ୍ୱଗୁଲୂଖଳଂ ତଦ୍
ଦାମୋଦରେଣ ତରସୋତ୍‌କଳିତାଙ୍ଘ୍ରିବନ୍ଧୌ
ନିଷ୍ପେତତୁଃ ପରମବିକ୍ରମିତାତିବେପ—
ସ୍କନ୍ଧପ୍ରବାଳବିଟପୌ କୃତଚଣ୍ଡଶବ୍ଦୌ ।୨୭।

ଦାମୋଦର ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ କମରରେ ରସି କଷି ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ସେ ନିଜ ପଛରେ ଲଟକି ଥିବା ଉଲୂଖଳକୁ ଟିକିଏ ଜୋରରେ ଟାଣି ଦେବା ମାତ୍ରେ ବୃକ୍ଷର ସମସ୍ତ ଚେର ଉପୁଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । ସମସ୍ତ ବଳବିକ୍ରମର କେନ୍ଦ୍ର ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ସାମାନ୍ୟ ବଳ ପାଇ ଗଛର ଶାଖା-ପ୍ରଶାଖା ଏବଂ ପତ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କମ୍ପି ଉଠି ସେହି ଦୁଇ ବୃକ୍ଷ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ମଡ଼ ମଡ଼ ଶବ୍ଦ କରି ଭୂମିରେ ଲୋଟିଗଲେ ।୨୭।

ତତ୍ର ଶ୍ରିୟା ପରମୟା କକୁଭଃ ସ୍ଫୁରନ୍ତୌ
ସିଦ୍ଧାବୁପେତ୍ୟ କୁଜୟୋରିବ ଜାତବେଦାଃ
କୃଷ୍ଣଂ ପ୍ରଣମ୍ୟ ଶିରସାଖିଳଲୋକନାଥଂ
ବଦ୍ଧାଞ୍ଜଲି ବିରଜସାବିଦମୂଚତୁଃ ସ୍ମ ।୨୮।

ସେହି ଦୁଇ ବୃକ୍ଷ ଭିତରୁ ଅଗ୍ନି ସଦୃଶ ତେଜସ୍ୱୀ ଦୁଇ ସିଦ୍ଧ ପୁରୁଷ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ, ଯେଉଁ ଦୁହିଁଙ୍କ ପ୍ରଭାପୂର୍ଣ୍ଣ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ଦଶଦିଗ ଚମକି ଉଠିଲା । ତା'ପରେ ସେମାନେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋକର ସ୍ୱାମୀ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସି ତାହାଙ୍କ ପାଦରେ ଶିର ରଖି ପ୍ରଣାମ କଲାପରେ ହସ୍ତଯୋଡ଼ି ଶୁଦ୍ଧ ହୃଦୟରେ ତାହାଙ୍କୁ ସ୍ତୁତି କଲେ ।୨୮।

କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ ମହାଯୋଗିଂସ୍ତ୍ୱମାଦ୍ୟଃ ପୁରୁଷଃ ପରଃ
ବ୍ୟକ୍ତାବ୍ୟକ୍ତମିଦଂ ବିଶ୍ୱଂ ରୂପଂ ତେ
ବ୍ରାହ୍ମଣା ବିଦୁଃ ।୨୯।

ସେମାନେ କହିଲେ—ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସ୍ୱରୂପ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ପ୍ରାଣୀ ଜଗତକୁ ନିଜ ଆଡ଼କୁ ଆକର୍ଷିତ-କାରୀ ପରମ ଯୋଗେଶ୍ୱର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ଆପଣ ପ୍ରକୃତିରୁ ଅତୀତ ସ୍ୱୟଂ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଅଟନ୍ତି । ବେଦଜ୍ଞ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଏହି ବ୍ୟକ୍ତ ଏବଂ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଜଗତ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ଅଟେ ।୨୯।

ତ୍ୱମେକଃ ସର୍ବଭୂତାନାଂ
ଦେହାସ୍ୱାତ୍ମେନ୍ଦ୍ରିୟେଶ୍ୱରଃ
ତ୍ୱମେବ କାଲୋ ଭଗବାନ୍
ବିଷ୍ଣୁରବ୍ୟୟଈଶ୍ୱରଃ ।୩୦।

ଆପଣ ହିଁ ପ୍ରାଣୀଜଗତରେ ଶରୀର, ପ୍ରାଣ, ଅନ୍ତଃକରଣ ଏବଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ସ୍ୱାମୀ ତଥା ଆପଣ ହିଁ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ୍ କାଳ, ସର୍ବବ୍ୟାପକ ଏବଂ ଅବିନାଶୀ ଈଶ୍ୱର ଅଟନ୍ତି ।୩୦।

ତ୍ୱଂ ମହାନ୍ ପ୍ରକୃତିଃ ସୂକ୍ଷ୍ମା
ରଜଃସତ୍ତ୍ୱତମୋମୟୀ
ତ୍ୱମେବ ପୁରୁଷୋଽଧ୍ୟକ୍ଷଃ
ସର୍ବକ୍ଷେତ୍ରବିକାରବିତ୍ ।୩୧।

ଆପଣ ହିଁ ମହତ୍ତତ୍ତ୍ୱ ଏବଂ ସେହି ପ୍ରକୃତି, ଯିଏ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଏବଂ ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ, ରଜୋଗୁଣ ତଥା ତମୋଗୁଣ ରୂପା ଅଟେ । ଆପଣ ହିଁ ସମସ୍ତ ସ୍ଥୂଳ ଏବଂ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଶରୀରର କର୍ମ, ଭାବ, ଧର୍ମ ଏବଂ ସତ୍ତାରଜ୍ଞାତା ସମସ୍ତଙ୍କ ସାକ୍ଷୀ ପରମାତ୍ମା ଅଟନ୍ତି ।୩୧।

ଗୃହ୍ୟମାଣୈସ୍ତ୍ୱମଗ୍ରାହ୍ୟୋ ବିକାରୈଃ
ପ୍ରାକୃତୈର୍ଗୁଣୈଃ

ବୃତ୍ତିଦ୍ୱାରା ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉଥିବା ପ୍ରକୃତିର ଗୁଣ ଏବଂ ବିକାରଦ୍ୱାରା ଆପଣ ଲଭହୋଇ ପାରନ୍ତନାହିଁ । ସ୍ଥୂଳ ଏବଂ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଶରୀର ଆବରଣରେ ଢଙ୍କା ଥିବା ଏପରି ପୁରୁଷ କିଏ ଅଛି, ଯିଏ ଆପଣଙ୍କୁ ଜାଣି

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କୋନ୍ୱର୍ହତି ବିଜ୍ଞାତୁଂ
ପ୍ରାକ୍‌ସିଦ୍ଧଂ ଗୁଣସଂବୃତଃ ।୩୨।

ପାରିବ ? କାରଣ ଆପଣତ ଏହି ଶରୀର ପୂର୍ବରୁ ମଧ୍ୟ ଏକରସ ବିଦ୍ୟମାନ୍ ଥିଲେ ।୩୨।

ତସ୍ମୈ ତୁଭ୍ୟଂ ଭଗବତେ ବାସୁଦେବାୟ
ବେଧସେ
ଆତ୍ମଦ୍ୟୋତଗୁଣୈଶ୍ଛନ୍ନମହିମ୍ନେ
ବ୍ରହ୍ମଣେ ନମଃ ।୩୩।

ସମସ୍ତ ପ୍ରପଞ୍ଚର ବିଧାତା ଭଗବାନ୍ ବାସୁଦେବଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛୁଁ, ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିବା ଗୁଣଦ୍ୱାରା ହିଁ ଆପଣ ନିଜ ମହିମା ଲୁଚାଇ ରଖି ଅଛନ୍ତି । ପର-ବ୍ରହ୍ମରୂପ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛୁଁ ।୩୩।

ଯସ୍ୟାବତାରା ଜ୍ଞାୟନ୍ତେ ଶରୀରେଷ୍ୱଶରୀରିଣଃ
ତୈସ୍ତୈରତୁଲ୍ୟାତିଶୟୈର୍ବୀର୍ଯ୍ୟୈ-
ର୍ଦେହିଷ୍ୱସଂଗତୈଃ ।୩୪।

ଆପଣ ପ୍ରାକୃତ ଶରୀରରୁ ରହିତ ଅଟନ୍ତି । ତଥାପି ସେହି ଶରୀର ଧାରଣ କରି ଯେତେବେଳେ ଆପଣ ଏପରି ପରାକ୍ରମ ପ୍ରକଟ କରନ୍ତି, ଯାହା ସାଧାରଣ ଶରୀରଧାରିମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ଏବଂ ଯାହାଠାରୁ ବଳି କଥା କାହିଁକି, ଯାହା ସମାନ ମଧ୍ୟ କେହି କରିପାରେ ନା, ସେତେ-ବେଳେ ସେହି ଶରୀରରେ ସେହି ଲୀଳା ଦ୍ୱାରା ଆପଣଙ୍କ ଅବତାର ହୋଇଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ ।୩୪।

ସ ଭବାନ୍ ସର୍ବଲୋକସ୍ୟ ଭବାୟ ବିଭବାୟ ଚ
ଅବତୀର୍ଣୋଂଽଶଭାଗେନ ସାମ୍ପ୍ରତଂ
ପତିରାଶିଷାମ୍ ।୩୫।

ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋକର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଏବଂ ନିଃଶ୍ରେୟସ ନିମନ୍ତେ ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ନିଜ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଶକ୍ତି ସହିତ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଆଉ ମଧ୍ୟ ଆପଣ ସମସ୍ତ ଅଭିଳଷିତ ବସ୍ତୁ ଦାନ କରନ୍ତି ।୩୫।

ନମଃ ପରମକଲ୍ୟାଣ ନମଃ ପରମମଙ୍ଗଳ
ବାସୁଦେବାୟ ଶାନ୍ତାୟ ଯଦୂନାଂ
ପତୟେ ନମଃ ।୩୬।

ପରମ କଲ୍ୟାଣ (ସାଧ୍ୟ) ସ୍ୱରୂପ ! ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର । ପରମ ମଙ୍ଗଳ (ସାଧ୍ୟ) ସ୍ୱରୂପ ! ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର । ପରମଶାନ୍ତ, ପ୍ରାଣୀଜଗତରେ ହୃଦୟ ବିହାରୀ ଯଦୁବଂଶ ଶିରୋମଣି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର ।୩୬।

ଅନୁଜାନୀହି ନୌ ଭୂମଂସ୍ତବାନୁଚରକିଙ୍କରୌ
ଦର୍ଶନଂ ନୌ ଭଗବତ
ଋଷେରାସୀଦନୁଗ୍ରହାତ୍ ।୩୭।

ହେ ଅନନ୍ତ ! ଆମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ଆପଣଙ୍କ ଦାସାନୁଦାସ ଅଟୁଁ ଏମାନଙ୍କୁ ଆପଣ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତୁ । ଦେବର୍ଷି ଭଗବାନ୍ ନାରଦଙ୍କ ପରମ ଅନୁଗ୍ରହରୁ ହିଁ ଆମ୍ଭପରି ଅପରାଧି ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଆପଣଙ୍କ ଦର୍ଶନ ସୁଲଭ ହେଲା ।୩୭।

ବାଣୀଗୁଣାନୁକଥନେ ଶ୍ରବଣୌ କଥାୟାଂ
ହସ୍ତୌ ଚ କର୍ମସୁ ମନସ୍ତବ ପାଦୟୋର୍ନଃ

ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ବାଣୀ ଆପଣଙ୍କ ମଙ୍ଗଳମୟ ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନ କରୁଥାଉ, ଆମ୍ଭ ଦୁହିଁଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣ ଆପଣଙ୍କ ରସମୟୀ କଥା ଶୁଣୁଥାଉ, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ହସ୍ତ ଆପଣଙ୍କ ସେବାରେ, ଏବଂ ମନ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସ୍ମୃତ୍ୟାଂ ଶିରସ୍ତବ ନିବାସଜଗତ୍‌ପ୍ରଣାମେ
ଦୃଷ୍ଟିଃ ସତାଂ ଦର୍ଶନେଽସ୍ତୁ ଭବତ୍‌ତନୂନାମ୍ ।୩୮।

ଆପଣଙ୍କ ଚରଣକମଳ ସ୍ମୃତିରେ ରମୁ ଥାଉ । ଏହି ସାରା ଜଗତ୍ ଆପଣଙ୍କ ନିବାସ ସ୍ଥାନ ଅଟେ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମସ୍ତକ ପ୍ରାଣୀଜଗତ ସମ୍ମୁଖରେ ନଇଁ ଥାଉ । ସନ୍ତମାନେ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଶରୀର ଅଟନ୍ତି, ତେଣୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ସେମାନଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରୁଥାଉ ।୩୮।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଇତ୍ଥଂ ସଂକୀର୍ତିତସ୍ତାଭ୍ୟାଂ
ଭଗବାନ୍ ଗୋକୁଳେଶ୍ୱରଃ
ଦାମ୍ନା ଚୋଲୂଖଳେ ବଦ୍ଧଃ
ପ୍ରହସନ୍ନାହ ଗୁହ୍ୟକୌ ।୩୯।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ସୌନ୍ଦର୍ଯ ମାଧୁର୍ଯ-ନିଧି ଗୋକୁଳେଶ୍ୱର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନଳକୁବର ଏବଂ ମଣିଗ୍ରୀବଙ୍କ ଏହି ସ୍ତୁତି ଶୁଣି ରଶି ଦ୍ୱାରା ଉଲୂଖଳରେ ବନ୍ଧାଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ହସି ହସି କହିଲେ—।୩୯।

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ଜ୍ଞାତଂ ମମ ପୁରୈବୈତଦୃଷିଣା କରୁଣାତ୍ମନା
ଯତ୍‌ଶ୍ରୀମଦାନ୍ଧୟୋର୍ବାଗ୍‌ଭିର୍ବିଭ୍ରଂଶୋଽନୁଗ୍ରହଃ
କୃତଃ ।୪୦।

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ୍ କହିଲେ—ତୁମ୍ଭେମାନେ ଶ୍ରୀମଦରେ ଅନ୍ଧ ହୋଇଯାଇଥିଲ, ମୁଁ ପୂର୍ବରୁ ଏହା ଜାଣିଥିଲି । ଏବେ ପରମ କାରୁଣିକ ଦେବର୍ଷି ନାରଦ ଶାପ ଦ୍ୱାରା ତୁମ୍ଭ ଐଶ୍ୱର୍ଯ ନଷ୍ଟ କରି ପରମ କୃପା କଲେ ।୪୦।

ସାଧୂନାଂ ସମଚିତ୍ତାନାଂ
ସୁତରାଂ ମତ୍‌କୃତାତ୍ମନାମ୍
ଦର୍ଶନାନ୍ନୋ ଭବେଦ୍ ବନ୍ଧଃ ପୁଂସୋଽକ୍ଷ୍ଣୋଃ
ସବିତୁର୍ଯଥା ।୪୧।

ଯେଉଁମାନଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ସମଦର୍ଶିନୀ ଏବଂ ହୃଦୟ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ମୋ ପ୍ରତି ସମର୍ପିତ, ସେପରି ସାଧୁ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧନ ହେବା ଠିକ୍ ସେହିପରି ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ଯେପରି ସୂର୍ଯୋଦୟ ହେଲା ପରେ ମନୁଷ୍ୟର ଚକ୍ଷୁ ସମୀପରେ ଅନ୍ଧକାର ଘୋଟିବା ।୪୧।

ତଦ୍ ଗଚ୍ଛତଂ ମତ୍‌ପରମୌ
ନଳକୂବରସାଦନମ୍
ସଞ୍ଜାତୋ ମୟି ଭାବୋ
ବାମୀପ୍‌ସିତଃ ପରମୋଽଭବଃ ।୪୨।

ତେଣୁ ନଳକୁବର ଏବଂ ମଣିଗ୍ରୀବ ! ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋ ପରାୟଣ ହୋଇ ନିଜ ନିଜ ଘରକୁ ଯାଅ । ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସଂସାରଚକ୍ରରୁ ମୁକ୍ତିଦାନୀ ଏକାନ୍ତ ଭକ୍ତିଭାବ, ଯାହା ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଅଭୀଷ୍ଟ ଅଟେ, ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଅଛି ।୪୨।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଇତ୍ୟୁକ୍ତୌ ତୌ ପରିକ୍ରମ୍ୟ
ପ୍ରଣମ୍ୟ ଚ ପୁନଃପୁନଃ
ବଦ୍ଧୋଲୂଖଳମାମନ୍ତ୍ୟ ଜଗ୍ମତୁର୍ଦିଶମୁତ୍ତରାମ୍ ।୪୩।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ଭଗବାନ ଏହିପରି କହିବାରୁ ସେ ଦୁହେଁ ତାହାଙ୍କୁ ପରିକ୍ରମା କରି ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଣାମ କଲେ । ତାହାପରେ ଉଲୂଖଳରେ ବନ୍ଧାଥିବା ସର୍ବେଶ୍ୱରଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ନେଇ ସେମାନେ ଉତ୍ତର ଦିଶାକୁ ଯାତ୍ରା କଲେ ।୪୩।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେ ନାରଦଶାପୋ ନାମ ଦଶମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୧୦।

—*—

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅଥୈକାଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଗୋକୁଳରୁ ବୃନ୍ଦାବନ ଯାଇଁ ବତ୍ସାସୁର ଏବଂ ବକାସୁରକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଗୋପା ନନ୍ଦାଦୟଃ ଶ୍ରୁତ୍ୱା
ଦ୍ରୁମୟୋଃ ପତତୋରବମ୍
ତତ୍ରାଜଗ୍ମୁଃ କୁରୁଶ୍ରେଷ୍ଠ
ନିର୍ଘାତଭୟଶଙ୍କିତାଃ ।୧।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ବୃକ୍ଷ ତଳେ ପଡ଼ିବା ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଭୟଙ୍କର ଶବ୍ଦ ହେଲା, ତାକୁ ନନ୍ଦବାବା ଆଦି ଗୋପମାନେ ଶୁଣିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଏପରି ଶଙ୍କା ହେଲା ଯେ କ'ଣ ବଜ୍ରପାତ ହେଲା କି ! ସମସ୍ତେ ଭୟଭୀତ ହୋଇ ବୃକ୍ଷ ନିକଟକୁ ଚାଲି ଆସିଲେ ।୧।

ଭୂମ୍ୟାଂ ନିପତିତୌ ତତ୍ର ଦଦୃଶୁର୍ଯମଳାର୍ଜୁନୌ
ବଭ୍ରମୁସ୍ତଦବିଜ୍ଞାୟ ଲକ୍ଷ୍ୟଂ ପତନକାରଣମ୍ ।୨।

ଉଲୂଖଳଂ ବିକର୍ଷନ୍ତଂ ଦାମ୍ନା ବଦ୍ଧଂ ଚ ବାଳକମ୍
କସ୍ୟେଦଂ କୁତ ଆଶ୍ଚର୍ଯମୁତ୍ପାତ
ଇତି କାତରାଃ ।୩।

ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ସେମାନେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଦୁଇ ଅର୍ଜୁନ ବୃକ୍ଷ ଉପୁଡ଼ି ପଡ଼ିଛି । ଯଦ୍ୟପି ବୃକ୍ଷ ପଡ଼ିବାର କାରଣ ସ୍ପଷ୍ଟ ଥିଲା—ସେଠାରେ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ହିଁ ରସିରେ ବନ୍ଧାଥିବା ବାଳକ ଉଲୂଖଳ ଟାଣୁଥିଲେ, ପରନ୍ତୁ ସେମାନେ ତଥାପି ବୁଝିପାରିଲେ ନାହିଁ । 'ଯିଏ କାହାର କାମ', ଏପରି ଆଶ୍ଚର୍ଯ ଜନକ ଦୁର୍ଘଟଣା କିପରି ଘଟିଲା' ? ଏହିପରି ବିଚାର କରି ସେମାନେ କାତର ହୋଇଗଲେ, ସେମାନଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ଭ୍ରମିଗଲା ।୨-୩।

ବାଲା ଊଚୁରନେନେତି
ତିର୍ଯଗ୍‌ଗତମୁଲୂଖଳମ୍
ବିକର୍ଷତା ମଧ୍ୟଗେନ ପୁରୁଷାବପ୍ୟଚକ୍ଷ୍ମହି ।୪।

ସେଠାରେ କେତେକ ବାଳକ ଖେଳୁଥିଲେ । ସେମାନେ କହିଲେ—'ଆରେ, ଏହି କାମ ତ କହ୍ନାଇର । ସେ ଏହି ଦୁଇ ବୃକ୍ଷ ମଝିରେ ପଶି ଚାଲିଯିବା ବେଳେ ଉଲୂଖଳ ତେଢ଼ା ହୋଇ ଅଟକି ଗଲା, ତେଣୁ ତାକୁ ଟାଣି ଦେବାରୁ ଗଛ ଉପୁଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । ଆଉ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭେମାନେ, ଦେଖିଲୁ ଯେ ଏହି ଗଛରୁ ଦୁଇ ପୁରୁଷ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ' ।୪।

ନ ତେ ତଦୁକ୍ତଂ ଜଗୃହୁର୍ନ ଘଟେତେତି
ତସ୍ୟ ତତ୍
ବାଲସ୍ୟୋତ୍ପାଟନଂ ତର୍ବୋଃ
କେଚିତ୍ ସନ୍ଦିଗ୍ଧଚେତସଃ ।୫।

ପରନ୍ତୁ ଗୋପମାନେ ବାଳକମାନଂକ କଥାକୁ ବିଶ୍ୱାସ ନକରି କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ—'ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ପିଲା ଏତେ ବଡ଼ ବୃକ୍ଷକୁ ଉପାଡ଼ି ପକାଇଲା, ଏହା କଦାପି ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ' । କାହାରି କାହାରି ମନରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଂକ ପୂର୍ବ ଲୀଳା ସ୍ମରଣ କରି ସନ୍ଦେହ ମଧ୍ୟ ହେଲା ।୫।

ଉଲୂଖଳଂ ବିକର୍ଷନ୍ତଂ ଦାମ୍ନା ବଦ୍ଧଂ ସ୍ୱମାତ୍ମଜମ୍
ବିଲୋକ୍ୟ ନନ୍ଦଃ ପ୍ରହସଦ୍‌ବଦନୋ
ବିମୁମୋଚ ହ ।୬।

ନନ୍ଦବାବା ଦେଖିଲେ ଯେ ତାଂକ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ଶିଶୁ ରଶିରେ ବନ୍ଧା ଥିବା ଉଲୂଖଳକୁ ଘୋସାରି ଘୋସାରି ଚାଲୁଅଛି । ତେଣୁ ସେ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲେ ମଧ୍ୟ ଶୀଘ୍ର ଦୌଡ଼ି ଯାଇଁ ରସି ଫିଟାଇ ଦେଲେ ।୬।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଗୋପୀଭିଃ ସ୍ତୋଭିତୋଽନୃତ୍ୟଦ୍ ଭଗବାନ୍
ବାଲବତ୍ କ୍ୱଚିତ୍
ଉଦ୍‌ଗାୟତି କ୍ୱଚିନ୍ମୁଗ୍ଧସ୍ତଦ୍‌ବଶୋ
ଦାରୁଯନ୍ତ୍ରବତ୍ ।୭।

ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ଭଗବାନ୍ କେବେ କେବେ ଗୋପିମାନଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ସାଧାରଣ ବାଳକ ପରି ନାଚନ୍ତି ତ କେବେ କେବେ ଅଜଣା ପିଲାପରି ଗୀତ ଗାଇବାକୁ ଲାଗନ୍ତି । ସେ ସେମାନଙ୍କ ହାତର କାଠକଣ୍ଢେଇ ପରି ସେମାନଙ୍କର ସର୍ବଥା ଅଧୀନ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ ।୭।

ବିଭର୍ତ୍ତି କ୍ୱଚିଦାଜ୍ଞପ୍ତଃ ପୀଠକୋନ୍ମାନପାଦୁକମ୍
ବାହୁକ୍ଷେପଂ ଚ କୁରୁତେ ସ୍ୱାନାଂ ଚ
ପ୍ରୀତିମାବହନ୍ ।୮।

କେବେ ସେମାନଙ୍କ ଆଜ୍ଞାମାନି ପୀଢ଼ା ନେଇ ଆସନ୍ତି ତ କେବେ ଓଜନ କରିବାର ସେର ଆଦି ବଟକରା ନେଇ ଆସନ୍ତି । କେବେ କଠାଉ ନେଇ ଆସନ୍ତି ତ କେବେ ନିଜ ପ୍ରେମୀଭକ୍ତମାନଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ପହଲମାନ୍ ପରି ବାହୁସ୍ଫୋଟ ମାରନ୍ତି ।୮।

ଦର୍ଶୟଂସ୍ତଦ୍‌ବିଦାଂ ଲୋକ
ଆତ୍ମନୋ ଭୃତ୍ୟବଶ୍ୟତାମ୍
ବ୍ରଜସ୍ୟୋବାହ ବୈ ହର୍ଷଂ
ଭଗବାନ୍ ବାଲଚେଷ୍ଟିତୈଃ ।୯।

ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ୍ ଭଗବାନ୍ ଏହିପରି ନିଜ ବାଲଲୀଳା ଦ୍ୱାରା ବ୍ରଜବାସିମାନଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦିତ କରନ୍ତି ଏବଂ ସଂସାରରେ ଯେଉଁମାନେ ତାହାଙ୍କ ରହସ୍ୟର ମର୍ମଜ୍ଞ, ସେମାନଙ୍କୁ ଏହା ମଧ୍ୟ ଦେଖାଉଥାଆନ୍ତି ଯେ ମୁଁ ନିଜ ସେବକର ଅଧୀନ ଅଟେ ।୯।

କ୍ରୀଣୀହି ଭୋଃ ଫଲନୀତି
ଶ୍ରୁତ୍ୱା ସତ୍ୱରମଚ୍ୟୁତଃ
ଫଲାର୍ଥୀ ଧାନ୍ୟମାଦାୟ
ଯଯୌ ସର୍ବଫଲପ୍ରଦଃ ।୧୦।

ଏକଦା କୌଣସି ଫଳ ବିକ୍ରୟିଣୀ ଆସି ଡାକିଲା—‘ଫଳ ନେବ ଫଳ ।’ ଏହା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ସମସ୍ତ କର୍ମ ଏବଂ ଉପାସନାର ଫଳଦାନୀ ଭଗବାନ୍ ଅଚ୍ୟୁତ ଫଳ କ୍ରୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ନିଜ କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଞ୍ଜଳିରେ ଧାନ ନେଇ ଦୌଡ଼ ଆସିଲେ ।୧୦।

ଫଲବିକ୍ରୟିଣୀ ତସ୍ୟ
ଚ୍ୟୁତଧାନ୍ୟଂ କରଦ୍ୱୟମ୍
ଫଳୈରପୂରୟଦ୍ ରତ୍ନୈଃ ଫଲଭାଣ୍ଡମପୂରି ଚ
।୧୧।

ତାହାଙ୍କ ଅଞ୍ଜଳିରୁ ବାଟଯାକ ଧାନ ଖସି ପଡ଼ିବାର ଦେଖି ଫଳ ବିକ୍ରୟିଣୀ ତାଙ୍କ ଦୁଇ ହସ୍ତକୁ ଫଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦେଲା । ଏଣେ ଭଗବାନ୍ ମଧ୍ୟ ତା’ ଫଳ ଟୋକେଇକୁ ରତ୍ନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଦେଲେ ।୧୧।

ସରିତ୍ତୀରଗତଂ କୃଷ୍ଣଂ ଭଗ୍ନାର୍ଜୁନମଥାହ୍ୱୟତ୍
ରାମଂ ଚ ରୋହିଣୀ ଦେବୀ କ୍ରୀଡନ୍ତଂ
ବାଲକୈର୍ଭୃଶମ୍ ।୧୨।

ତଦନନ୍ତର ଦିନେ ଯାମଳାର୍ଜୁନ ବୃକ୍ଷ ଭଞ୍ଜନ-କାରୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ବାଳକମାନଙ୍କ ସହିତ ଖେଳୁଁ ଖେଳୁଁ ଯମୁନା ତୀରରେ ପହଞ୍ଚି ଖେଳରେ ମଗ୍ନ ଯାଇଅଛନ୍ତି, ଏତିକି ବେଳେ ରୋହିଣୀ ଦେବୀ ଆସି ଡାକିଲେ—‘ଆରେ କୃଷ୍ଣ ! ଆରେ ବଳରାମ ! ଶୀଘ୍ର ଆସ ।୧୨।

ନୋପେୟାତାଂ ତଦାଽହୂତୌ
କ୍ରୀଡାସଙ୍ଗେନ ପୁତ୍ରକୌ

ପରନ୍ତୁ ରୋହିଣୀ ଡାକିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଆସିଲେ ନାହିଁ; କାରଣ ସେମାନଙ୍କ ମନ ଖେଳରେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଯଶୋଦାଂ ପ୍ରେଷୟାମାସ
ରୋହିଣୀ ପୁତ୍ରବତ୍ସଲାମ୍ ।୧୩।

ଲାଗି ଯାଇଥିଲ । ଡାକିଲ ପରେ ମଧ୍ୟ ଯେବେ ବାଳକ ଦୁହେଁ ନ ଆସିଲେ, ତେବେ ରୋହିଣୀ ଯାଇଁ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ସ୍ନେହମୟୀ ଯଶୋଦାଙ୍କୁ ପଠାଇଲେ ।୧୩।

କ୍ରୀଡନ୍ତଂ ସା ସୁତଂ ବାଲୈରତିବେଳଂ
ସହାଗ୍ରଜମ୍
ଯଶୋଦାଜୋହବୀତ୍ କୃଷ୍ଣଂ
ପୁତ୍ରସ୍ନେହସ୍ନୁତସ୍ତନୀ ।୧୪।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ଅନେକ ସମୟରୁ ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କ ସହିତ ଖେଳୁ ଥିବାର ଜାଣି ଯଶୋଦା ଯାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଡାକିଲେ; ସେତେ-ବେଳେ ପୁତ୍ର ପ୍ରତି ବାତ୍ସଲ୍ୟସ୍ନେହର ଆଧିକ୍ୟରୁ ତାଙ୍କ ସ୍ତନରୁ ଖୀରଧାର ବହି ଯାଉଥିଲ ।୧୪।

କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣାରବିନ୍ଦାକ୍ଷ ତାତ ଏହି ସ୍ତନଂ ପିବ
ଅଲଂ ବିହାରୈଃ କ୍ଷୁତ୍‌କ୍ଷାନ୍ତଃ
କ୍ରୀଡାଶ୍ରାନ୍ତୋଽସି ପୁତ୍ରକ ।୧୫।

ସେ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଡାକିଲେ—'ରେ ମୋର ପ୍ରିୟ କହ୍ନାଇ ! ଆରେ କୃଷ୍ଣ ! ରେ କମଳଲୋଚନ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ! ରେ ପୁତ୍ର ! ଆ ! ମା'ର ସ୍ତନପାନ କର ! ଖେଳି ଖେଳି ଥକି ଗଲୁଣିରେ ବାପ ! ଥାଉ ବନ୍ଦକର ! ଦେଖିଲୁ, ତୁ ଭୋକରେ କେଡେ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇଗଲୁଣି ।୧୫।

ହେ ରାମାଗଚ୍ଛ ତାତାଶୁ ସାନୁଜଃ କୁଳନନ୍ଦନ
ପ୍ରାତରେବ କୃତାହାରସ୍ତଦ୍
ଭବାନ୍ ଭୋକ୍ତୁମର୍ହତି ।୧୬।

ରେ ମୋର ପ୍ରିୟପୁତ୍ର ବଳରାମ ! ତୁ ତ କୁଳର ଆନନ୍ଦଦାନୀ ଚନ୍ଦ୍ରମା ! ତୋ ସାନ ଭାଇକୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ଶୀଘ୍ର ଆ । ଦେଖିଲୁ ବାପ ! ଆଜି ତୁମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ସକାଳୁ ଶୀଘ୍ର ଖାଇଥିଲ । ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ତ ଆଉ କିଛି ଖାଇବା ଦରକାର ।୧୬।

ପ୍ରତୀକ୍ଷତେ ତ୍ୱାଂ ଦାଶାର୍ହ
ଭୋକ୍ଷମାଣୋ ବ୍ରଜାଧିପଃ
ଏହ୍ୟାବୟୋଃ ପ୍ରିୟଂ ଧେହି
ସ୍ୱଗୃହାନ୍ ଯାତ ବାଳକାଃ ।୧୭।

ରେ ବତ୍ସ ବଳରାମ ! ବ୍ରଜରାଜ ଭୋଜନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବସି ଅଛନ୍ତି, ପରନ୍ତୁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନ ଖାଇ ତୁମ୍ଭ ବାଟଙ୍କୁ ଚାହିଁ ଅଛନ୍ତି । ଆ, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦ ଦେ । ଆରେ ପିଲାମାନେ ! ତୁମ୍ଭେମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ନିଜ ଘରକୁ ଯାଅ ।୧୭।

ଧୂଳିଧୂସରିତାଙ୍ଗସ୍ତ୍ୱଂ ପୁତ୍ର ମଜ୍ଜନମାବହ
ଜନ୍ମର୍କ୍ଷମଦ୍ୟ ଭବତୋ ବିପ୍ରେଭ୍ୟୋ
ଦେହି ଗାଃ ଶୁଚିଃ ।୧୮।

ବାପ ଦେଖ ତ ! ତୁମ୍ଭର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଙ୍ଗ ଧୂଳିରେ ଧୂସରିତ ହୋଇଗଲଣି । ଆସି ଶୀଘ୍ର ସ୍ନାନ କର । ଆଜି ତୁମ୍ଭର ଜନ୍ମ ନକ୍ଷତ୍ର ଅଟେ । ପବିତ୍ର ହୋଇ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଗୋ-ଦାନ କର ।୧୮।

ପଶ୍ୟ ପଶ୍ୟ ବୟସ୍ୟାଂସ୍ତେ
ମାତୃମୃଷ୍ଟାନ୍ ସ୍ୱଲଙ୍କୃତାନ୍
ତ୍ୱଂ ଚ ସ୍ନାତଃ କୃତାହାରୋ
ବିହରସ୍ୱ ସ୍ୱଲଙ୍କୃତଃ ।୧୯।

ଦେଖ, ଦେଖ ! ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗିମାନଙ୍କୁ; ସେମାନଙ୍କ ମାତାମାନେ ଧୋଇପୋଛି କେଡେ ସୁନ୍ଦର ଅଳଙ୍କାର ସେମାନଙ୍କୁ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଲେଣି । ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମ୍ଭେ ମଧ୍ୟ ସ୍ନାନ ସାରି ଭୋଜନ ପରେ ବସ୍ତ୍ରାଭୂଷଣ ପିନ୍ଧି ଖେଳିବ ।୧୯।

ଇତ୍ଥଂ ଯଶୋଦା ତମଶେଷଶେଖରଂ
ମତ୍ୱା ସୁତଂ ସ୍ନେହନିବଦ୍ଧଧୀର୍ନୃପ

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଯଶୋଦାଙ୍କ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ମନ ପ୍ରାଣ ପ୍ରେମ ବନ୍ଧନରେ ଆବଦ୍ଧ ଥିଲା । ସେ ଚରାଚର

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ହସ୍ତେ ଗୃହୀତ୍ୱା ସହରାମମଚ୍ୟୁତଂ
ନୀତ୍ୱା ସ୍ୱବାଟଂ କୃତବତ୍ୟଥୋଦୟମ୍ ।୨୦।

ଜଗତର ଶିରୋମଣି ଭଗବାନଙ୍କୁ ନିଜ ପୁତ୍ର ମନେ କରି ଥିବାରୁ ଏହିପରି କହି ଗୋଟିଏ ହସ୍ତରେ ବଳରାମ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ହସ୍ତରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଧରି ନିଜ ଘରକୁ ନେଇ ଆସିଲେ । ତା' ପରେ ସେ ପୁତ୍ରର ମଙ୍ଗଳ ନିମନ୍ତେ ଯାହା କିଛି କରିବାର ଥିଲା, ତାହା ସବୁ ବଡ଼ପ୍ରେମରେ ସଂପାଦନ କଲେ ।୨୦।

ଗୋପବୃଦ୍ଧା ମହୋତ୍ପାତାନନୁଭୂୟ ବୃହଦ୍‌ବନେ
ନନ୍ଦାଦୟଃ ସମାଗମ୍ୟ ବ୍ରଜକାର୍ଯ୍ୟମମନ୍ତ୍ରୟନ୍ ।୨୧।

ନନ୍ଦବାବା ଆଦି ବଡ଼ବୁଢ଼ା ଗୋପମାନେ ଦେଖିଲେ ଯେତେବେଳେ ମହାବନରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଉତ୍ପାତ ହେବାକୁ ଲାଗିଛି, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ଏକାଠି ହୋଇ 'ବର୍ତ୍ତମାନ ବ୍ରଜବାସିମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଣ ?' ଏ ବିଷୟରେ ବିଚାର କଲେ ।୨୧।

ତତ୍ରୋପନନ୍ଦନାମାଽଽହ ଗୋପୋ
ଜ୍ଞାନବୟୋଽଧିକଃ
ଦେଶକାଳାର୍ଥତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞଃ ପ୍ରିୟକୃଦ୍ ରାମକୃଷ୍ଣୟୋଃ
।୨୨।

ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଉପନନ୍ଦ ନାମକ ଏକ ଗୋପ ବୟସ ଏବଂ ଜ୍ଞାନରେ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଜଣା ଥିଲା ଯେ କେତେବେଳେ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ କେଉଁ ବସ୍ତୁଦ୍ୱାରା କିପରି ବ୍ୟବହାର କରିବା ଉଚିତ; ଆଉ ମଧ୍ୟ ସେ ଚାହୁଁ ଥିଲେ ଯେ ରାମ ଏବଂ ଶ୍ୟାମ ସୁଖୀ ରହନ୍ତୁ, ସେମାନଙ୍କ ଉପରକୁ କୌଣସି ବିପତ୍ତି ନ ଆସୁ । ତେଣୁ ସେ କହିଲେ—୨୨।

ଉତ୍ଥାତବ୍ୟମିତୋଽସ୍ମାଭିର୍ଗୋକୁଲସ୍ୟ
ହିତୈଷିଭିଃ
ଆୟାନ୍ତ୍ୟତ୍ର ମହୋତ୍ପାତା ବାଲାନାଂ
ନାଶହେତବଃ ।୨୩।

'ଭାଇମାନେ ! ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଠାରେ ଏପରି ବଡ଼ ବଡ଼ ଉତ୍ପାତ ହେବାକୁ ଲାଗିଛି, ଯାହା ପିଲାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନିଷ୍ଟକାରୀ ଅଟେ । ତେଣୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଯଦି ଗୋକୁଳ ଏବଂ ଗୋକୁଳବାସୀମାନଙ୍କର କୁଶଳ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଆନ୍ତୁ, ତେବେ ଏଠାରୁ ନିଜ ନିଜ ଡେରା ଉଠାଇନେଇ ଅନ୍ୟତ୍ର ଯିବା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଉଚିତ ।୨୩।

ମୁକ୍ତଃ କଥଞ୍ଚିଦ୍ ରାକ୍ଷସ୍ୟାବାଲଘ୍ନ୍ୟା
ବାଲକୋ ହ୍ୟସୌ
ହରେରନୁଗ୍ରହାନ୍ନୂନମନଶ୍ଚୋପରି
ନାପତତ୍ ।୨୪।

ଦେଖ, ସମ୍ମୁଖରେ ବସିଥିବା ନନ୍ଦରାୟଙ୍କ ପୁତ୍ର ସର୍ବପ୍ରଥମେ ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ କାଳସ୍ୱରୂପିଣୀ ହତ୍ୟାକାରୀ ପୂତନା କବଳରୁ କିପରି ରକ୍ଷା ହେଲା । ତା'ପରେ ଭଗବାନଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟ କୃପା ହେଲା ଯେ ତା ଉପରେ ଏଡେ ବଡ ଶଗଡ ପଡୁ ପଡୁ ସେ ତହିଁରୁ ରକ୍ଷା ହେଲା ।୨୪।

ଚକ୍ରବାତେନ ନୀତୋଽୟଂ
ଦୈତ୍ୟେନ ବିପଦଂ ବିୟତ୍

ଘୂର୍ଣ୍ଣିବାୟୁ-ରୂପଧାରୀ ଦୈତ୍ୟ ତ ୟାକୁ ଆକାଶକୁ ନେଇ ବଡ଼ ମହାନ୍ ବିପତ୍ତି (ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖ)ରେ ପକାଇ ଦେଇଥିଲା, ପରନ୍ତୁ ସେଠାରୁ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଶିଳାୟାଂ ପତିତସ୍ତଦ୍ଧ ପରିତ୍ରାତଃ ସୁରେଶ୍ୱରୈଃ ।୨୫।

ଯେବେ ସେ ପଥର ଉପରେ ପଡ଼ିଲା; ତଥାପି ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭ କୁଳର ଦେବେଶ୍ୱର ଏହି ବାଳକକୁ ରକ୍ଷା କଲେ ।୨୫।

ଯନ୍ନ ମ୍ରିୟେତ ଦ୍ରୁମୟୋରନ୍ତରଂ
ପ୍ରାପ୍ୟ ବାଳକଃ
ଅସାବନ୍ୟତମୋ ବାପି
ତଦପ୍ୟଚ୍ୟୁତରକ୍ଷଣମ୍ ।୨୬।

ଯାମଳାର୍ଜ୍ଜୁନ ଗଛ ଉପୁଡ଼ି ପଡ଼ିବା ସମୟରେ ତା' ଭିତରେ ପଶି ମଧ୍ୟ ସିଏ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବାଳକ ମରି ନାହାନ୍ତି, ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଜାଣିବାକୁ ହେବ ଯେ ଭଗବାନ୍ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କଲେ ।୨୬।

ଯାବଦୌତ୍ପାତିକୋଽରିଷ୍ଟୋ
ବ୍ରଜଂ ନାଭିଭବେଦିତଃ
ତାବଦ୍ ବାଳାନୁପାଦାୟ
ଯାସ୍ୟାମୋଽନ୍ୟତ୍ର ସାନୁଗାଃ ।୨୭।

ତେଣୁ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବଡ ଅନିଷ୍ଟ-କାରୀ ଅରିଷ୍ଟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ତଥା ବ୍ରଜକୁ ନଷ୍ଟ ନ କରିଛି, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମ୍ଭେମାନେ ନିଜ ପିଲା-କୁଟୁମ୍ବ ଧରି ଏଠାରୁ ଅନ୍ୟତ୍ର ଚାଲିଯିବା ଉଚିତ ।୨୭।

ବନଂ ବୃନ୍ଦାବନଂ ନାମ
ପଶବ୍ୟଂ ନବକାନନମ୍
ଗୋପଗୋପୀଗବାଂ ସେବ୍ୟଂ
ପୁଣ୍ୟାଦ୍ରିତୃଣବୀରୁଧମ୍ ।୨୮।

'ବୃନ୍ଦାବନ' ନାମକ ଏକ ବନ ଅଛି । ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଛୋଟ ବଡ ଆହୁରି ଅନେକ ନୂଆ ନୂଆ ହରିତପୂର୍ଣ୍ଣ ବନ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ସେଠାରେ ବଡ ସୁନ୍ଦର ପବିତ୍ର ପର୍ବତ, ଘାସ ଏବଂ ହରଭରା ଲତା-ବନସ୍ପତି ଅଛି, ଯାହା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପଶୁମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବଡ ହିତକାରୀ ଅଟେ । ଗୋପ, ଗୋପୀ ଏବଂ ଗୋରୁମାନଙ୍କ ପାଇଁ ତାହା କେବଳ ସୁବିଧା-ଜନକ ନୁହେଁ; ସେବନ କରିବା ଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥାନ ଅଟେ ।୨୮।

ତତ୍ତତ୍ରାଦ୍ୟୈବ ଯାସ୍ୟାମଃ
ଶକଟାନ୍ ଯୁଙ୍କ୍ତ ମା ଚିରମ୍
ଗୋଧନାନ୍ୟଗ୍ରତୋ ଯାନ୍ତୁ
ଭବତାଂ ଯଦି ରୋଚତେ ।୨୯।

ତେଣୁ ଯଦି ଏକଥା ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ପସନ୍ଦ ହୁଏ, ତେବେ ଆଜିହିଁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଏ ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ିବା ଉଚିତ, ବିଳମ୍ବ ନ କରି ଶଗଡ଼ ଆଦି ଯୋଚ ଏବଂ ପ୍ରଥମେ ଗାଈମାନଙ୍କୁ, ଯାହା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ସଂପତ୍ତି, ସେଠାକୁ ପଠାଇ ଦିଅ ।୨୯।

ତଚ୍ଛ୍ରୁତ୍ୱୈକଧିୟୋ ଗୋପାଃ
ସାଧୁ ସାଧ୍ୱିତି ବାଦିନଃ
ବ୍ରଜାନ୍ ସ୍ୱାନ୍ ସ୍ୱାନ୍ ସମାଯୁଜ୍ୟ
ଯଯୁ ରୂଢ଼ପରିଚ୍ଛଦାଃ ।୩୦।

ଉପନନ୍ଦଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ସମସ୍ତ ଗୋପମାନେ ଏକ ସ୍ୱରରେ କହିଲେ—'ଠିକ୍ ଅଛି, ଠିକ୍ ଅଛି ।' ଏ ବିଷୟରେ କାହାରି ମତଭେଦ ନଥିଲା । ସବୁ ଲୋକେ ନିଜର ଦଳ ଦଳ ଗାଈକୁ ଏକତ୍ର କଲା-ପରେ ଶଗଡ଼ରେ ଗୃହର ଉପକରଣ ସାମଗ୍ରିମାନ ଲଦି ବୃନ୍ଦାବନକୁ ଯାତ୍ରା କଲେ ।୩୦।

ବୃଦ୍ଧାନ୍ ବାଳାନ୍ ସ୍ତ୍ରିୟୋ ରାଜନ୍
ସର୍ବୋପକରଣାନି ଚ
ଅନସ୍ସ୍ୱାରୋପ୍ୟ ଗୋପାଳା
ଯତ୍ତା ଆତ୍ତଶରାସନାଃ ।୩୧।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଗୋପାଳମାନେ ବୁଢ଼ା, ପିଲା, ସ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ସବୁ ସାମଗ୍ରୀ ଗାଡ଼ିରେ ଲଦି ସ୍ୱୟଂ ସେମାନଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଧନୁବାଣ ନେଇ ବଡ ସାବଧାନ ସହିତ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୩୧।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଗୋଧନାନି ପୁରସ୍କୃତ୍ୟ
ଶୃଙ୍ଗାଣ୍ୟାପୂର୍ଯ୍ୟ ସର୍ବତଃ
ତୂର୍ଯ୍ୟଘୋଷେଣ ମହତା
ଯଯୁଃ ସହପୁରୋହିତାଃ ।୩୨।

ସେମାନେ ଗାଈ, ବାଛୁରୀମାନଙ୍କୁ ଆଗ କରି ନିଜେ ସିଙ୍ଗା ଏବଂ ତୂରୀ ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ବଜାଇ ବଜାଇ ପୁରୋହିତମାନଙ୍କ ସହିତ ଚାଲିଲେ ।୩୨।

ଗୋପ୍ୟୋ ରୂଢରଥା ନୂତ୍ନକୁଚକୁଙ୍କୁମକାନ୍ତୟଃ
କୃଷ୍ଣଲୀଳା ଜଗୁଃ ପ୍ରୀତା
ନିଷ୍କକଣ୍ଠ୍ୟଃ ସୁବାସସଃ ।୩୩।

ଗୋପିମାନେ ନିଜ ନିଜ ବକ୍ଷସ୍ଥଳରେ ନୂତନ କେସର ଲଗାଇ, ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧି, ଗଳାରେ ହାର ଧାରଣ କରି ରଥାରେ ଯାଉଥିଲେ ଏବଂ ବଡ ଆନନ୍ଦ ମନରେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଲୀଳା ସଂଗୀତ ଗାଉଥିଲେ ।୩୩।

ତଥା ଯଶୋଦାରୋହିଣ୍ୟାବେକଂ
ଶକଟମାସ୍ଥିତେ
ରେଜତୁଃ କୃଷ୍ଣରାମାଭ୍ୟାଂ
ତତ୍‌କଥାଶ୍ରବଣୋତ୍ସୁକେ ।୩୪।

ଯଶୋଦାରାଣୀ ଏବଂ ରୋହିଣୀ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ନିଜ ନିଜ ପ୍ରିୟ ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଏକ ଶଗଡରେ ଶୋଭୟମାନ ହେଉଥିଲେ । ସେମାନେ ନିଜ ଦୁଇ ବାଳକର କଳ ଭାଷଣ ଶୁଣି ଶୁଣି ଅତୃପ୍ତ ମନରେ ଆହୁରି ଅଧିକ ଶୁଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲେ ।୩୪।

ବୃନ୍ଦାବନଂ ସଂପ୍ରବିଶ୍ୟ ସର୍ବକାଳସୁଖାବହମ୍
ତତ୍ର ଚକ୍ରୁର୍ବ୍ରଜାବାସଂ ଶକଟୈରର୍ଧଚନ୍ଦ୍ରବତ୍
।୩୫।

ବୃନ୍ଦାବନ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ବନ ଅଟେ ସବୁ ଋତୁରେ ସେଠାରେ କେବଳ ସୁଖ ହିଁ ସୁଖ ଥିଲା । ତହିଁରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଗୋପାଳମାନେ ନିଜ ଶକଟକୁ ଅର୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକାର ମଣ୍ଡଳ ବାନ୍ଧିଲା ପରେ ନିଜ ଗୋଧନ ରହିବା ଯୋଗ୍ୟସ୍ଥାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଦେଲେ ।୩୫।

ବୃନ୍ଦାବନଂ ଗୋବର୍ଧନଂ ଯମୁନାପୁଳିନାନି ଚ
ବୀକ୍ଷ୍ୟାସୀଦୁତ୍ତମା ପ୍ରୀତୀ ରାମମାଧବୟୋର୍ନୃପ
।୩୬।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ବୃନ୍ଦାବନର ହରିତପୂର୍ଣ୍ଣବନ, ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନୋହର ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ପର୍ବତ ଏବଂ ଯମୁନା ନଦୀର ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ପୁଳିନକୁ ଦେଖି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଉତ୍ତମ ପ୍ରୀତିର ଉଦୟ ହେଲା ।୩୬।

ଏବଂ ବ୍ରଜୌକସାଂ ପ୍ରୀତିଂ
ଯଚ୍ଛନ୍ତୌ ବାଲଚେଷ୍ଟିତୈଃ
କଲବାକ୍ୟୈଃ ସ୍ୱକାଲେନ
ବତ୍ସପାଲୌ ବଭୂବତଃ ।୩୭।

ରାମଶ୍ୟାମ ଦୁହେଁ ନିଜ କଳଭାଷଣ ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମଧୁର ବାଳୋଚିତ୍ତ ଲୀଳାରେ ଗୋକୁଳ ପରି ବୃନ୍ଦାବନରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ରଜବାସିମାନଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦ ଦେଲେ । କିଛି ଦିନ ଗଲାପରେ ସେ ଦୁହେଁ ବାଛୁରୀ ଚରାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୩୭।

ଅବିଦୂରେ ବ୍ରଜଭୁବଃ ସହ
ଗୋପାଲଦାରକୈଃ
ଚାରୟାମାସତୁର୍ବତ୍ସାନ୍
ନାନାକ୍ରୀଡାପରିଚ୍ଛଦୌ ।୩୮।

ଅନ୍ୟ ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କ ସହିତ ଖେଳିବା ପାଇଁ ବହୁତ ଖେଳ ପଦାର୍ଥ ସହିତ ସେମାନେ ଘରୁ ବାହାରି ଯାଇ ଗୋଷ୍ଠ ନିକଟରେ ବାଛୁରୀ ଚରନ୍ତି ।୩୮।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କ୍ୱଚିଦ୍ ବାଦୟତୋ ବେଣୁଂ
କ୍ଷେପଣୈଃ କ୍ଷିପତଃ କ୍ୱଚିତ୍
କ୍ୱଚିତ୍ ପାଦୈଃ କିଙ୍କିଣୀଭିଃ
କ୍ୱଚିତ୍ କୃତ୍ରିମଗୋବୃଷୈଃ ।୩୯।

ଶ୍ୟାମ ଏବଂ ରାମ କେତେବେଳେ ବଂଶୀ ବଜାଉ ଥାଆନ୍ତି ତ କେବେ କେଉଁଠି ଗୁଲି ବା ଢେଲା ପକାନ୍ତି । କେତେବେଳେ ପାଦର ଘୁଙ୍ଗୁରରେ ତାନ ଛାଡ଼ନ୍ତି ତ କେତେବେଳେ ଗାଈ ଏବଂ ବୃଷଭର ଅଭିନୟ କରନ୍ତି ।୩୯।

ବୃଷାୟମାଣୌ ନର୍ଦନ୍ତୌ
ଯୁଯୁଧାତେ ପରସ୍ପରମ୍
ଅନୁକୃତ୍ୟ ରୁତୈର୍ଜନ୍ତୂଂଶ୍ଚେରତୁଃ
ପ୍ରାକୃତୌ ଯଥା ।୪୦।

ଏକ ଦିଗରେ ଦେଖିବ ତ ବୃଷଭ ପରି ହୋଇ ହୁଙ୍କାର ସହିତ ପରସ୍ପର ଲଢୁ ଅଛନ୍ତି ତ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ମୟୂର, କୋକିଳ, ବାନର ଆଦି ପଶୁ, ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ବୋଲି ବୋଲୁ ଅଛନ୍ତି । ପରୀକ୍ଷିତ ! ଏହିପରି ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ଭଗବାନ୍ ସାଧାରଣ ବାଳକମାନଙ୍କ ପରି ଖେଳ ଖେଳୁ ଥାଆନ୍ତି ।୪୦।

କଦାଚିଦ୍ ଯମୁନାତୀରେ
ବତ୍ସାଂଶ୍ଚାରୟତୋଃ ସ୍ୱକୈଃ
ବୟସ୍ୟୈଃ କୃଷ୍ଣବଲୟୋର୍ଜିଘାଂସୁର୍ଦୈତ୍ୟ
ଆଗମତ୍ ।୪୧।

ଏକଦା ଶ୍ୟାମ ଏବଂ ବଳରାମ ନିଜ ପ୍ରେମୀ ସଖା ଗୋପାଳ ବାଳକମାନଙ୍କ ସହିତ ଯମୁନା କୂଳରେ ବାଛୁରୀ ଚରଉ ଥିଲେ । ସେତିକି ବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ ଏକ ଦୈତ୍ୟ ଆସିଲା ।୪୧।

ତଂ ବତ୍ସରୂପିଣଂ ବୀକ୍ଷ୍ୟ ବତ୍ସଯୂଥଗତଂ ହରିଃ
ଦର୍ଶୟନ୍ ବଳଦେବାୟ ଶନୈର୍ମୁଗ୍ଧ
ଇବାସଦତ୍ ।୪୨।

ଭଗବାନ୍ ଦେଖିଲେ ଯେ, ସେ କୃତ୍ରିମ ବାଛୁରୀ ରୂପ ଧାରଣ କରି ବାଛୁରୀ ପଲରେ ମିଶି ରହିଛି । ତେଣୁ ସେ ଆଖି ଇଶାରାରେ ବଳରାମକୁ ଦେଖାଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ତା ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ସେତେବେଳେ ଏପରି ଜଣାପଡୁଥିଲା, ମନେକର ସେ ଦୈତ୍ୟକୁ ଚିହ୍ନି ନ ପାରି ସୁନ୍ଦର ବାଛୁରୀ ଦେଖି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଯାଉଅଛନ୍ତି ।୪୨।

ଗୃହୀତ୍ୱାପରପାଦାଭ୍ୟାଂ ସହଲାଙ୍ଗୁଳମଚ୍ୟୁତଃ
ଭ୍ରାମୟିତ୍ୱା କପିତ୍ଥାଗ୍ରେ
ପ୍ରାହିଣୋଦ୍ ଗତଜୀବିତମ୍
ସ କପିତ୍ଥୈର୍ମହାକାୟଃ
ପାତ୍ୟମାନୈଃ ପପାତ ହ ।୪୩।

ଭଗବାନ୍ ପୁଚ୍ଛ ସହିତ ତା'ର ପଛ ଦୁଇ ଗୋଡ଼କୁ ଧରି ନେଇ ଆକାଶରେ ଖୁବ୍ ବୁଲାଇଲେ । ଯେବେ ସେ ନିଷ୍ପ୍ରାଣ ହୋଇଗଲା, ତେବେ ତାକୁ ଏକ କୈଥ ଗଛରେ ପିଟିଦେଲେ । ସେହି ମୋଟା ଏବଂ ଦୀର୍ଘକାୟ ଦୈତ୍ୟର ଆଘାତରେ ଅନେକ କୈଥ ଗଛ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ସ୍ୱୟଂ ମଧ୍ୟ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା ।୪୩।

ତଂ ବୀକ୍ଷ୍ୟ ବିସ୍ମିତା ବାଲାଃ
ଶଶଂସୁଃ ସାଧୁ ସାଧ୍ୱିତି
ଦେବାଶ୍ଚ ପରିସନ୍ତୁଷ୍ଟା
ବଭୂବୁଃ ପୁଷ୍ପବର୍ଷିଣଃ ।୪୪।

ଏହା ଦେଖି ଗୋପାଳ ବାଳକମାନଙ୍କର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । ସେମାନେ 'ଧନ୍ୟ ! ଧନ୍ୟ !' କହି ପ୍ରିୟ କହ୍ନେଇର ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଦେବତାମାନେ ମଧ୍ୟ ଆନନ୍ଦରେ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି କଲେ ।୪୪।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତୌ ବତ୍ସପାଳକୌ ଭୂତ୍ୱା
ସର୍ବଲୋକୈକପାଳକୌ
ସପ୍ରାତରାଶୌ ଗୋବତ୍ସାଂଶ୍ଚାରୟନ୍ତୌ
ବିଚେରତୁଃ ।୪୫।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଯିଏ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋକର ଏକମାତ୍ର ରକ୍ଷକ ଅଟନ୍ତି, ସେହି ଶ୍ୟାମ ଏବଂ ରାମ ବର୍ତ୍ତମାନ ବତ୍ସପାଳ (ବାଛୁରୀ ଚରାଳି) ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଅତି ପ୍ରଭାତରୁ ଉଠି ଜଳଖିଆ ସହିତ ବାଛୁରୀମାନଙ୍କୁ ଚରାଇ ଚରାଇ ଏକ ବନରୁ ଅନ୍ୟ ବନରେ ଯାଇଁ ବୁଲନ୍ତି ।୪୫।

ସ୍ୱଂ ସ୍ୱଂ ବତ୍ସକୁଲଂ ସର୍ବେ
ପାୟୟିଷ୍ୟନ୍ତ ଏକଦା
ଗତ୍ୱା ଜଳାଶୟାଭ୍ୟାଶଂ
ପାୟୟିତ୍ୱା ପପୁର୍ଜଳମ୍ ।୪୬।

ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦିନର କଥା; ସବୁ ଗୋପାଳ-ବାଳକ ନିଜ ନିଜ ବାଛୁରୀ ପଲକୁ ପାଣି ପେଇବା ନିମନ୍ତେ ଜଳାଶୟ ତଟକୁ ନେଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଜଳ ପେଇଲା ପରେ ସ୍ୱୟଂ ମଧ୍ୟ ପିଇଲେ ।୪୬।

ତେ ତତ୍ର ଦଦୃଶୁର୍ବାଳା
ମହାସତ୍ତ୍ୱମବସ୍ଥିତମ୍
ତତ୍ରସୁର୍ବଜ୍ରନିର୍ଭିନ୍ନଂ ଗିରେଃ
ଶୃଙ୍ଗମିବ ଚ୍ୟୁତମ୍ ।୪୭।

ଗୋପାଳବାଳକମାନେ ଦେଖିଲେ ଯେ ସେଠାରେ ଏକ ବହୁତ ବଡ ଜୀବ ବସିଅଛି;ସେ ଏପରି ଜଣା-ପଡୁଥିଲା, ମନେକର ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବଜ୍ରାଘାତରେ କଟିଯାଇଁ ଖଣ୍ଡେ ପାହାଡ଼ ପଡ଼ିଅଛି ।୪୭।

ସ ବୈ ବକୋ ନାମ
ମହାନସୁରୋ ବକରୂପଧୃକ୍
ଆଗତ୍ୟ ସହସା କୃଷ୍ଣଂ
ତୀକ୍ଷ୍ଣତୁଣ୍ଡୋଽଗ୍ରସଦ୍‌ବଳୀ ।୪୮।

ସେ ବକ ନାମକ ଏକ ବଡ଼ ଭାରି ଅସୁର ଥିଲା, ଯିଏ ବଗୁଲା ରୂପ ଧାରଣ କରି କରି ସେଠାକୁ ଆସିଥିଲା । ତାକୁ ଦେଖି ପିଲାମାନେ ବହୁତ ଡରିଗଲେ, ତା'ର ଚଞ୍ଚୁ (ଥଣ୍ଟ) ଅତ୍ୟନ୍ତ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଏବଂ ସେ ବଡ ବଳବାନ୍ ଥିଲା । ସେ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଗିଳିଦେଲା ।୪୮।

କୃଷ୍ଣଂ ମହାବକଗ୍ରସ୍ତଂ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା
ରାମାଦୟୋଽର୍ଭକାଃ
ବଭୂବୁରିନ୍ଦ୍ରିୟାଣୀବ ବିନା
ପ୍ରାଣଂ ବିଚେତସଃ ।୪୯।

ବଳରାମ ଆଦି ବାଳକମାନେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଯିଏ ପ୍ରବଳ ପରାକ୍ରମୀ ବକ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଗିଳି ଦେଲାଣି, ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ସେହି ଗତି ହେଲା । ପ୍ରାଣ ବାହାରି ଗଲେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ଗତି ହୁଏ । ସେମାନେ ଚେତାଶୂନ୍ୟ ହୋଇଗଲେ ।୪୯।

ତଂ ତାଳୁମୂଳଂ ପ୍ରଦହନ୍ତମଗ୍ନିବଦ୍
ଗୋପାଳସୂନୁଂ ପିତରଂ ଜଗଦ୍‌ଗୁରୋଃ

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଲୋକପିତାମହ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ମଧ୍ୟ ପିତା ଅଟନ୍ତି । ସେ କେବଳ ଲୀଳା ଛଳରେ ଗୋପାଳ-ବାଳକ ରୂପଧରୀ ଅଛନ୍ତି । ଯେବେ ସେ ବଗୁଲାର ତାଳୁ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲେ, ତେବେ ସେ ଅଗ୍ନି ସଦୃଶ ତାହାର ତାଳୁକୁ ଜଳାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅତଏବ ସେହି ଦୈତ୍ୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶରୀରରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଆଘାତ ନ କରି ପାରି ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ତାଙ୍କୁ ବାନ୍ତ କରି ପକାଇଲା ଏବଂ ପୁଣି ବଡ କ୍ରୋଧରେ ନିଜ କଠୋର ଚଞ୍ଚୁ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଚଞ୍ଚ୍ୱା ସଦ୍ୟୋଽତିରୁଷାକ୍ଷତଂ ବକସ୍ତୁଣ୍ଡେନ
ହନ୍ତୁଂ ପୁନରଭ୍ୟପଦ୍ୟତ ୫୦।

ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କ ଉପରେ ଆଘାତ କରିବାକୁ ବସିଲା ।୫୦।

ତମାପତନ୍ତଂ ସ ନିଗୃହ୍ୟ ତୁଣ୍ଡୟୋ-
ର୍ଦୋର୍ଭ୍ୟାଂ ବକଂ କଂସସଖଂ ସତାଂ ପତିଃ
ପଶ୍ୟତ୍ସୁ ବାଲେଷୁ ଦଦାର ଲୀଲୟା
ମୁଦାବହୋ ବୀରଣବଦ୍ ଦିବୌକସାମ୍ ।୫୧।

କଂସ ସଖା ବକାସୁର ଭକ୍ତବତ୍ସଳ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଯିବା ସମୟେ ହିଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିଜ ଦୁଇ ହସ୍ତରେ ତାର ଦୁଇ ଥଣ୍ଟକୁ ଧରି ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ସମୀପରେ ଖେଳ ଖେଳରେ ତାକୁ ଏପରି ଚିରି ଦେଲେ, ଯେପରି ବେଣା ଗଛକୁ ଚିରି ପକାନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ଦେବତା-ମାନଙ୍କର ବଡ ଆନନ୍ଦ ହେଲା ।୫୧।

ତଦା ବକାରିଂ ସୁରଲୋକବାସିନଃ
ସମାକିରନ୍ ନନ୍ଦନମଲ୍ଲିକାଦିଭିଃ
ସମୀଡିରେ ଚାନକଶଙ୍ଖସଂସ୍ତବୈସ୍ତଦ୍
ବୀକ୍ଷ୍ୟ ଗୋପାଲସୁତା ବିସିସ୍ମିରେ ।୫୨।

ସମସ୍ତ ଦେବତା ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଉପରେ ନନ୍ଦନବନର ମଲ୍ଲି ଆଦି ପୁଷ୍ପ ବର୍ଷା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ତଥା ନାଗରା, ଶଙ୍ଖ ଆଦି ବାଦ୍ୟ ବଜାଇ ସ୍ତୋତ୍ରଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହା ସବୁ ଦେଖି ଗୋପାଳବାଳକମାନେ ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଚକିତ ହୋଇଗଲେ ।୫୨।

ମୁକ୍ତଂ ବକାସ୍ୟାଦୁପଲଭ୍ୟ ବାଲକା
ରାମାଦୟଃ ପ୍ରାଣମିବେନ୍ଦ୍ରିୟୋ ଗଣଃ
ସ୍ଥାନାଗତଂ ତଂ ପରିରଭ୍ୟ ନିର୍ବୃତାଃ
ପ୍ରଣୀୟ ବତ୍ସାନ୍ ବ୍ରଜମେତ୍ୟ ତଜ୍ଜଗୁଃ ।୫୩।

ଯେତେବେଳେ ବଳରାମ ଆଦି ବାଳକମାନେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଗୁଲା ମୁହଁରୁ ଖସି ଆସି ଆମ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲେଣି; ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ଏପରି ଆନନ୍ଦ ହେଲା, ମନେକର ପ୍ରାଣ ସଞ୍ଚାର ଦ୍ୱାରା ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସବୁ ସଚେତ ଏବଂ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇଗଲେ କି ! ସମସ୍ତେ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କୁ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ସାରିବା ପରେ ନିଜ ନିଜ ବାଛୁରୀ ଗୋଡ଼ାଇ ବ୍ରଜକୁ ଫେରି ଏହି ଅଦ୍ଭୁତ ଘଟଣା ସେଠାକାର ଲୋକଙ୍କୁ ଶୁଣାଇଲେ ।୫୩।

ଶ୍ରୁତ୍ୱା ତଦ୍ ବିସ୍ମିତା ଗୋପା
ଗୋପ୍ୟଶ୍ଚାତିପ୍ରିୟାଦୃତାଃ
ପ୍ରେତ୍ୟାଗତମିବୌତ୍ସୁକ୍ୟାଦୈକ୍ଷନ୍ତ
ତୃଷିତେକ୍ଷଣାଃ ।୫୪।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ବକାସୁରର ବଧ ଘଟଣା ଶୁଣି ସମଗ୍ର ଗୋପ-ଗୋପୀ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେଲେ : ସେମାନଙ୍କୁ ଏପରି ଜଣାଗଲା ଯେ, ଯେପରି କହ୍ନେଇ ସାକ୍ଷାତ୍ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରୁ ଫେରି ଆସିଛି । ତେଣୁ ସେମାନେ ବଡ଼ ଉତ୍ସୁକତା, ପ୍ରେମ ଏବଂ ଆଦରରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣକୁ ଚାହିଁବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମା-ନଙ୍କ ନେତ୍ରର ତୃଷ୍ଣା ବୃଦ୍ଧି ହୋଇ କୌଣସି ପ୍ରକାର ତୃପ୍ତ ହେଉ ନ ଥିଲା । ।୫୪।

ଅହୋ ବତାସ୍ୟ ବାଲସ୍ୟ
ବହବୋ ମୃତ୍ୟବୋଽଭବନ୍

ସେମାନେ ପରସ୍ପର କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ— 'ହାୟ ! ହାୟ ! ଏହା କେତେ ବିସ୍ମୟର କାହାଣୀ !

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅପ୍ୟାସୀଦ୍ ବିସ୍ମୟଂ ତେଷାଂ କୃତଂ
ପୂର୍ବଂ ଯତୋ ଭୟମ୍ ।୫୫।

ଏହି ବାଳକ ଯେ କେତେଥର ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଲାଣି ! ପରନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ ଏହାର ଅନିଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଯାଉଅଛନ୍ତି; ସେହିମାନଙ୍କର ହିଁ ଅନିଷ୍ଟ ହେଉଛି ।।୫୫।

ଅଥାପ୍ୟଭିଭବନ୍ତ୍ୟେନଂ
ନୈବ ତେ ଘୋରଦର୍ଶନାଃ
ଜିଘାଂସୟୈନମାସାଦ୍ୟ
ନଶ୍ୟନ୍ତ୍ୟଗ୍ନୌ ପତଙ୍ଗବତ୍ ।୫୬।

କାରଣ ସେମାନେ ପୂର୍ବରୁ ଅନ୍ୟର ଅନିଷ୍ଟ କରିଥିଲେ ନିଶ୍ଚୟ ! ଏ ସବୁ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଭୟଙ୍କର ଅସୁରମାନେ ତା'ର କିଛି କ୍ଷତି କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଆସୁଛନ୍ତି ମାରିବା ନିୟତରେ, ପରନ୍ତୁ ଅଗ୍ନିରେ ପତଙ୍ଗ ପଡିବା ପରି ସ୍ୱୟଂ ସ୍ୱାହା ହେଉ ଅଛନ୍ତି ।।୫୬।

ଅହୋ ବ୍ରହ୍ମବିଦାଂ ବାଚୋ
ନାସତ୍ୟାଃ ସନ୍ତି କର୍ହିଚିତ୍
ଗର୍ଗୋ ଯଦାହ ଭଗବାନନ୍ୱଭାବି
ତଥୈବ ତତ୍ ।୫୭।

ବାସ୍ତବରେ ବ୍ରହ୍ମବେତ୍ତା ମହାତ୍ମାମାନଙ୍କ ବାଣୀ କେବେ ମିଥ୍ୟା ହୁଏ ନାହିଁ । ମହାତ୍ମା ଗର୍ଗାଚାର୍ଯ୍ୟ ଯାହା କହିଥିଲେ ତାହା ସବୁ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ସତ୍ୟ ।' ।୫୭।

ଇତି ନନ୍ଦାଦୟୋ ଗୋପାଃ
କୃଷ୍ଣରାମକଥାଂ ମୁଦା
କୁର୍ବନ୍ତୋ ରମମାଣାଶ୍ଚ
ନାବିନ୍ଦନ୍ ଭବବେଦନାମ୍ ।୫୮।

ନନ୍ଦବାବା ଆଦି ଗୋପଗଣ ଏହିପରି ବଡ ଆନନ୍ଦରେ ଶ୍ୟାମ ଏବଂ ରାମଙ୍କ କଥା ଚର୍ଚ୍ଚା କରନ୍ତି । ସେମାନେ ସେଥିରେ ଏତେ ତନ୍ମୟ ରହନ୍ତି ଯେ ସେମାନଙ୍କର ସଂସାର ଦୁଃଖ-ସଙ୍କଟର କିଛି ସ୍ମରଣ ନଥାଏ ।।୫୮।

ଏବଂ ବିହାରୈଃ କୌମାରୈଃ
କୌମାରଂ ଜହତୁର୍ବ୍ରଜେ
ନିଲାୟନୈଃ ସେତୁ-
ବନ୍ଧୈର୍ମର୍କଟୋତ୍ପ୍ଲବନାଦିଭିଃ ।୫୯।

ଏହିପରି ଶ୍ୟାମ ଏବଂ ବଳରାମ ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କ ସହିତ କେବେ ଲୁଚକାଳି ଖେଳନ୍ତି ତ କେବେ ପୋଲ ବାନ୍ଧନ୍ତି । କେବେ ବାନରମାନଙ୍କ ପରି କୁଦାମାରନ୍ତି ତ କେବେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେକ ବିଚିତ୍ର ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି । ଏହିପରି ବାଲୋଚିତ ଖେଳରେ ସେ ଦୁହେଁ ବ୍ରଜରେ ନିଜ ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥା କଟାଇଲେ ।।୫୯।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧେ ବତ୍ସବକବଧୋ ନାମୈକାଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୧୧।

—*—

ଅଥ ଦ୍ୱାଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଅଘାସୁର ଉଦ୍ଧାର

ଶ୍ରୀ ଶୁକ ଉବାଚ
କ୍ୱଚିଦ୍ ବନାଶାୟ ମନୋ ଦଧଦ୍ ବ୍ରଜାତ୍
ପ୍ରାତଃ ସମୁତ୍ଥାୟ ବୟସ୍ୟବତ୍ସପାନ୍

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଏକଦା ନନ୍ଦ ନନ୍ଦନ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ବନରେ ବଣଭୋଜି କରିବା ବିଚାରି ବଡ ସକାଳରୁ ଉଠି ସିଙ୍ଗାର ମଧୁର

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ପ୍ରବୋଧୟଞ୍ଛୃଙ୍ଗରବେଣ ଚାରୁଣା
ବିନିର୍ଗତୋ ବତ୍ସପୁରଃସରୋ ହରିଃ ।୧।

ମନୋହର ଧ୍ୱନିରେ ନିଜ ସଙ୍ଗୀ ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କୁ ମନର କଥା ଜଣାଇ ଉଠାଇଲେ ଏବଂ ବାଛୁରିମାନଙ୍କୁ ଆଗ କରି ସେ ବ୍ରଜମଣ୍ଡଳରୁ ବାହାରିଗଲେ । ।୧।

ତେନୈବ ସାକଂ ପୃଥୁକାଃ ସହସ୍ରଶଃ
ସ୍ନିଗ୍ଧାଃ ସୁଶିଗ୍‌ବେତ୍ରବିଷାଣବେଣବଃ
ସ୍ୱାନ୍ ସ୍ୱାନ୍ ସହସ୍ରୋପରିସଂଖ୍ୟୟାନ୍ୱିତାନ୍
ବତ୍ସାନ୍ ପୁରସ୍କୃତ୍ୟ ବିନିର୍ଯୟୁର୍ମୁଦା ।୨।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସହିତ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରିୟ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଗୋପାଳବାଳ ସୁନ୍ଦର ଶିକା, ବେତ, ସିଙ୍ଗା ଏବଂ ବଂଶୀ ନେଇ ତଥା ନିଜ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ବାଛୁରୀଙ୍କୁ ଆଗ କରି ବଡ ପ୍ରସନ୍ନତା ସହିତ ନିଜ ନିଜ ଘରୁ ବାହାରି ଆସିଲେ । ।୨।

କୃଷ୍ଣବତ୍ସୈରସଂଖ୍ୟାତୈର୍ଯୂଥୀ-
କୃତ୍ୟ ସ୍ୱବତ୍ସକାନ୍
ଚାରୟନ୍ତୋଽର୍ଭଲୀଲାଭିର୍ବି-
ଜହ୍ରୁସ୍ତତ୍ର ତତ୍ର ହ ।୩।

ସେମାନେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅଗଣିତ ବାଛୁରୀମାନଙ୍କ ଦଳରେ ନିଜ ନିଜ ବାଛୁରୀ ମିଶାଇ ଦେଇ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବାଳୋଚିତ ଖେଳ ଖେଳି ଖେଳି ବିଚରଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ।୩।

ଫଳପ୍ରବାଳସ୍ତବକସୁମନଃ ପିଚ୍ଛଧାତୁଭିଃ
କାଚଗୁଞ୍ଜାମଣିସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଭୂଷିତା ଅପ୍ୟଭୂଷୟନ୍ ।୪।

ଯଦ୍ୟପି ସବୁ ପିଲାମାନେ କାଚ, ଗୁଞ୍ଜ, ମଣି ଏବଂ ସୁବର୍ଣ୍ଣର ଅଳଙ୍କାର ପରିଧାନ କରିଥିଲେ, ତଥାପି ସେମାନେ ବୃନ୍ଦାବନର ଲାଲ, ନୀଳ ଏବଂ ହରିତ ଫୁଲ, ନୂତନ ନୂତନ ପଲ୍ଲବ, ଗୁଚ୍ଛ, ରଙ୍ଗ ବିରଙ୍ଗ ଫୁଲ ଏବଂ ମୟୂରପକ୍ଷୀ ତଥା ଗେରୁ ଆଦି ରଙ୍ଗୀନ ଧାତୁରେ ନିଜକୁ ସଜାଇଦେଲେ । ।୪।

ମୁଷ୍ଣନ୍ତୋଽନ୍ୟୋନ୍ୟଶିକ୍ୟାଦୀନ୍
ଜ୍ଞାତାନାରାଚ୍ଚ ଚିକ୍ଷିପୁଃ
ତତ୍ରତ୍ୟାଶ୍ଚ ପୁନର୍ଦୂରାଦ୍ଧସନ୍ତଶ୍ଚ
ପୁନର୍ଦଦୁଃ ।୫।

କେହି କାହାର ଶିକା ଚୋରାଇ ନେଉଛି ତ କେହି କାହାର ବେତ ବା ବଂଶୀ ଚୋରାଇ ନେଉଛି । ଯେବେ ସେହି ବସ୍ତୁର ସ୍ୱାମୀ ଜାଣି ଯାଉଛି, ତେବେ ତାକୁ ନେଇଥିବା ପିଲା ଅନ୍ୟ କାହାରି ପାଖକୁ ପକାଇ ଦେଉଛି; ଦ୍ୱିତୀୟ ତୃତୀୟ ପାଖକୁ ଏବଂ ତୃତୀୟ ଚତୁର୍ଥ ପାଖକୁ ପକାଇ ଦେଉଛି । ପୁଣି ସେ ହସି ହସି ଫେରାଇ ଦେଉଛି । ।୫।

ଯଦି ଦୂରଂଗତଃ କୃଷ୍ଣୋ
ବନଶୋଭେକ୍ଷଣାୟ ତମ୍
ଅହଂ ପୂର୍ବମହଂ ପୂର୍ବମିତି
ସଂସ୍ପୃଶ୍ୟ ରେମିରେ ।୬।

ଯେବେ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବନର ଶୋଭା ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ କିଛି ଆଗକୁ ଚାଲି ଯାଉଛନ୍ତି, ତେବେ 'ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ଛୁଇଁବି; ପ୍ରଥମେ ମୁଁ ଛୁଇଁବି' ଏହିପରି ପରସ୍ପର ବାଜି ଲଗାଉଛନ୍ତି ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ଛୁଇଁ ଦେଇ ଆନନ୍ଦରେ ବିଭୋର ହେଉ ଅଛନ୍ତି । ।୬।

କେଚିଦ୍ ବେଣୂନ୍ ବାଦୟନ୍ତୋ
ଧ୍ମାନ୍ତଃ ଶୃଙ୍ଗାଣି କେଚନ
କେଚିଦ୍ ଭୃଙ୍ଗୈଃ ପ୍ରଗାୟନ୍ତଃ
କୂଜନ୍ତଃ କୋକିଳୈଃ ପରେ ।୭।

କେହି ବଂଶୀ ବଜାଉ ଅଛି ତ କେହି ସିଙ୍ଗା ଫୁଙ୍କୁଛି । କେହି କେହି ଭ୍ରମରମାନଙ୍କ ସହିତ ଗୁଣୁ-ଗୁଣୁ କରୁଛି ତ, ବହୁତ ପିଲା କୋଇଲି ସ୍ୱରରେ ସ୍ୱର ମିଳାଇ 'କୁହୁକୁହୁ' କରୁ ଅଛନ୍ତି । ।୭।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବିଚ୍ଛାୟାଭିଃ ପ୍ରଧାବନ୍ତୋ
ଗଚ୍ଛନ୍ତଃ ସାଧୁ ହଂସକୈଃ
ବକୈରୁପବିଶନ୍ତଶ୍ଚ
ନୃତ୍ୟନ୍ତଶ୍ଚ କଳାପିଭିଃ ।୮।

ଏକ ଦିଗରେ କେତେକ ଗୋପାଳବାଳ ଆକାଶରେ ଉଡ଼ିଯାଉଥିବା ପକ୍ଷିମାନଙ୍କ ଛାଇ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦୌଡ଼ୁ ଅଛନ୍ତି ତ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ କେତେକ ହଂସମାନଙ୍କ ଚାଲିରେ ଚାଲି ମିଳାଇ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ସୁନ୍ଦର ଗତିରେ ଚାଲୁ ଅଛନ୍ତି । କେହି ବଗୁଲା ପାଖରେ ତା' ପରି ଆଖି ବୁଜି ବସି ଯାଉଛି ତ କେହି ମୟୂରକୁ ନାଚିବାର ଦେଖି ତାହାରି ପରି ନାଚୁ ଅଛି । ।୮।

ବିକର୍ଷନ୍ତଃ କୀଶବାଲାନାରୋହନ୍ତଶ୍ଚ
ତୈର୍ଦ୍ରୁମାନ୍
ବିକୁର୍ବନ୍ତଶ୍ଚ ତୈଃ ସାକଂ
ପ୍ଲବନ୍ତଶ୍ଚ ପଲାଶିଷୁ ।୯।

କେହି କେହି ବାନର ପୁଚ୍ଛ ଧରି ଟାଣୁ ଅଛି ତ ଅନ୍ୟ କେହି ତା' ସହିତ ଗଛକୁ ଚଢ଼ି ଯାଉଛି । କେହି କେହି ସେମାନଙ୍କ ମୁଖପରି ମୁଖ କରୁଛି ତ ଅନ୍ୟ କେହି ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକ ଡାଳରୁ ଅନ୍ୟ ଡାଳରେ ଓହଳି ପଡ଼ୁଛି । ।୯।

ସାକଂ ଭେକୈର୍ବିଲଙ୍ଘନ୍ତଃ
ସରିତ୍‌ପ୍ରସ୍ରବ ସମ୍ପ୍ଲୁତାଃ
ବିହସନ୍ତଃ ପ୍ରତିଚ୍ଛାୟାଃ
ଶପନ୍ତଶ୍ଚ ପ୍ରତିସ୍ୱନାନ୍ ।୧୦।

ବହୁତ ଗୋପାଳବାଳ ନଦୀକୂଳରେ କୁଦା ମାରୁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ କୁଦାରେ ବେଙ୍ଗମାନେ କୁଦା ମାରୁଥିବାରୁ ସ୍ୱୟଂ ମଧ୍ୟ ବେଙ୍ଗ ପରି ଡେଉଁ-ଛନ୍ତି । କେହି ପାଣି ଭିତରେ ନିଜ ଛାଇ ଦେଖି ତାହାକୁ ଥଟ୍ଟା କରୁ ଅଛନ୍ତି ତ ଅନ୍ୟ କେହି କେହି ନିଜ ଶବ୍ଦର ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ଶୁଣି ଏଣୁ ତେଣୁ କହୁ ଅଛନ୍ତି । ।୧୦।

ଇତ୍ଥଂ ସତାଂ ବ୍ରହ୍ମସୁଖାନୁଭୂତ୍ୟା
ଦାସ୍ୟଂ ଗତାନାଂ ପରଦୈବତେନ
ମାୟାଶ୍ରିତାନାଂ ନରଦାରକେଣ
ସାକଂ ବିଜହ୍ରୁଃ କୃତପୁଣ୍ୟପୁଞ୍ଜାଃ ।୧୧।

ଯେଉଁ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଜ୍ଞାନୀ ସନ୍ଥମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱୟଂ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦର ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ଅନୁଭବ ଅଟନ୍ତି, ଦାସ୍ୟ ଭକ୍ତିଯୁକ୍ତ ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଯିଏ ସେମାନଙ୍କ ଆରାଧ୍ୟ ଦେବ, ପରମ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ ପରମେଶ୍ୱର ଅଟନ୍ତି ଏବଂ ମାୟା ମୋହିତ ବିଷୟାନ୍ଧଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଯିଏ କେବଳ ଏକ ମନୁଷ୍ୟ ବାଳକ ଅଟନ୍ତି' ସେହି ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ସହିତ ମହାନ୍ ପୁଣ୍ୟାତ୍ମା ଗୋପାଳ-ବାଳକମାନେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଖେଳ ଖେଳୁ ଅଛନ୍ତି । ।୧୧।

ଯତ୍‌ପାଦପାଂଶୁର୍ବହୁଜନ୍ମକୃଚ୍ଛ୍ରତୋ
ଧୃତାତ୍ମଭିର୍ଯୋଗିଭିରପ୍ୟଲଭ୍ୟଃ

ବହୁଜନ୍ମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରମ ଏବଂ କଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କରି ଯେଉଁମାନେ ନିଜ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଏବଂ ଅନ୍ତଃକରଣ ବଶ କରି ପାରିଛନ୍ତି, ସେହି ଯୋଗୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚରଣ-କମଳ-ରଜ ଅପ୍ରାପ୍ୟ ଅଟେ । ସେହି ଭଗବାନ୍ ସ୍ୱୟଂ ଯେଉଁ ବ୍ରଜବାସୀ ଗୋପାଳବାଳମାନଙ୍କ ଚକ୍ଷୁସମୀପରେ ରହି ସଦା

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସ ଏବ ଯଦ୍ଦୃଗ୍‌ବିଷୟଃ ସ୍ୱୟଂ ସ୍ଥିତଃ
କିଂ ବର୍ଣ୍ଣ୍ୟତେ ଦିଷ୍ଟମତୋ ବ୍ରଜୌକସାମ୍ ।୧୨।

ଅଥାଘନାମାଭ୍ୟପତନ୍ମହାସୁର—
ସ୍ତେଷାଂ ସୁଖକ୍ରୀଡନବୀକ୍ଷଣାକ୍ଷମଃ
ନିତ୍ୟଂ ଯଦନ୍ତର୍ନିଜଜୀବିତେପ୍ସୁଭିଃ
ପୀତାମୃତୈରପ୍ୟମରୈଃ ପ୍ରତୀକ୍ଷତେ ।୧୩।

ଦୃଷ୍ଟ୍ୱାର୍ଭକାନ୍ କୃଷ୍ଣମୁଖାନଘାସୁରଃ
କଂସାନୁଶିଷ୍ଟଃ ସ ବକୀବକାନୁଜଃ
ଅୟଂ ତୁ ମେ ସୋଦରନାଶକୃତ୍ତୟୋ—
ର୍ଦ୍ୱୟୋର୍ମମୈନଂ ସବଲଂ ହନିଷ୍ୟେ ।୧୪।

ଏତେ ଯଦା ମତ୍ସୁହୃଦୋସ୍ତିଲାପଃ
କୃତାସ୍ତଦା ନଷ୍ଟସମା ବ୍ରଜୌକସଃ
ପ୍ରାଣେ ଗତେ ବର୍ଷ୍ମସୁ କା ନୁ ଚିନ୍ତା
ପ୍ରଜାସବଃ ପ୍ରାଣଭୃତୋ ହି ଯେ ତେ ।୧୫।

ଇତି ବ୍ୟବସ୍ୟାଜଗରଂ ବୃହଦ୍ ବପୁଃ
ସ ଯୋଜନାୟାମମହାଦ୍ରିପୀବରମ୍
ଧୃତ୍ୱାଦ୍ଭୁତଂ ବ୍ୟାତ୍ତଗୁହାନନଂ ତଦା
ପଥି ବ୍ୟଶେତ ଗ୍ରସନାଶୟା ଖଳଃ ।୧୬।

ଧରାଧରୋଷ୍ଠୋ ଜଲଦୋତ୍ତରୋଷ୍ଠୋ
ଦର୍ଯାନନନ୍ତୋ ଗିରିଶୃଙ୍ଗଦଂଷ୍ଟ୍ରଃ

ଖେଳୁ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ସୌଭାଗ୍ୟର ମହିମା କ'ଣ ଅଧିକ କୁହାଯାଇପାରେ । ।୧୨।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ସେହି ସମୟରେ ଅଘାସୁର ନାମକ ଏକ ମହାନ୍ ଦୈତ୍ୟ ଆସି ଧାଡ଼ଦେଲା ! ସେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କ ସୁଖମୟୀ କ୍ରୀଡ଼ା ଦେଖି ପାରିଲାନାହିଁ । ତା' ହୃଦୟରେ ଜ୍ୱଳନ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଏଡ଼େ ଭୟଙ୍କରଥିଲା ଯେ, ଅମୃତପାୟୀ ଅମର ଦେବତାମାନେ ମଧ୍ୟ ତାହା-ଠାରୁ ନିଜ ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ଚିନ୍ତିତ ଥିଲେ ଏବଂ ବାଟ ଚାହିଁ ବସିଥିଲେ ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାର ତାର ମୃତ୍ୟୁ ଅବସର ଆସୁ । ।୧୩।

ଅଘାସୁର, ପୂତନା ଏବଂ ବକାସୁରର ସେ ସାନ ଭାଇ ତଥା କଂସର ଆଜ୍ଞାକାରୀ ଥିଲା ! ସେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ସୁଦାମା ଆଦି ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ମନେମନେ ଚିନ୍ତା କଲା ଯେ 'ୟିଏ ମୋର ସହୋଦର ଭାଇ ଏବଂ ଭଉଣୀର ହନ୍ତକ ଅଟେ । ତେଣୁ ଆଜି ମୁଁ ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କ ସହିତ ୟାକୁ ମାରି ପକାଇବି ।' ।୧୪।

ଯେବେ ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ମରି ମୋର ସେହି ଭାଇ-ଭଉଣୀଙ୍କ ମୃତତର୍ପଣର ତିଳାଞ୍ଜଳି ହେବେ, ତେବେ ବ୍ରଜବାସୀ ଆପେ ଆପେ ମୃତ୍ୟୁ ପରି ହୋଇ ଯିବେ । ସନ୍ତାନ ହିଁ ପ୍ରାଣିମାନଙ୍କର ପ୍ରାଣ । ଯେବେ ପ୍ରାଣ ନ ରହିବ, ତେବେ ଶରୀର ରହିବ ବା କିପରି ? ଏମାନଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ବ୍ରଜବାସୀ ସ୍ୱତଃ ମରିଯିବେ । ।୧୫।

ଏହିପରି ନିଶ୍ଚୟ କରି ସେହି ଦୁଷ୍ଟ ଦୈତ୍ୟ ଅଜଗର ରୂପ ଧାରଣ କରି ରାସ୍ତାରେ ଶୋଇଗଲା ! ତା'ର ସେହି ଅଜଗର-ଶରୀର ଏକ ଯୋଜନ ଲମ୍ବର ବଡ଼ ପର୍ବତ ସଦୃଶ ବିଶାଳ ଏବଂ ମୋଟା ଥିଲା । ସେ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ଅଦ୍ଭୁତ ଥିଲା । ତା'ର ନିୟତଥିଲା ଯେ ସବୁ ବାଳକଙ୍କୁ ଗିଳିଦେବା । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଏକ ଗୁମ୍ଫା ସଦୃଶ ନିଜ ବଡ ମୁହଁକୁ ଫାଳ କରି ରଖିଥିଲା । ।୧୬।

ତା'ର ତଳ ଓଠ ଭୂମିରେ ଏବଂ ଉପର ଓଠ ମେଘକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିଥିଲା । ତାହାର ଦନ୍ତମାଢ଼ି କନ୍ଦରା-ମାନଙ୍କ ପରି ଏବଂ ଦନ୍ତ ସମୂହ ପର୍ବତ ଶିଖର ସଦୃଶ ଜଣା ପଡ଼ୁଥିଲା । ମୁଖ ଭିତର ଘୋର

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଧ୍ୱାନ୍ତାନ୍ତରାସ୍ୟୋ ବିତତାଧ୍ୱଜିହ୍ୱଃ
ପରୁଷାନିଳଶ୍ୱାସଦବେକ୍ଷଣୋଷ୍ଣଃ ।୧୭।

ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ତଂ ତାଦୃଶଂ ସର୍ବେ
ମତ୍ୱା ବୃନ୍ଦାବନଶ୍ରିୟମ୍
ବ୍ୟାତ୍ତାଜଗରତୁଣ୍ଡେନ
ହ୍ୟୁତ୍ପ୍ରେକ୍ଷନ୍ତେ ସ୍ମ ଲୀଳୟା ।୧୮।

ଅହୋ ମିତ୍ରାଣି ଗଦତ
ସତ୍ତ୍ୱକୂଟଂ ପୁରଃ ସ୍ଥିତମ୍
ଅସ୍ମତ୍‌ସଂଗ୍ରସନବ୍ୟାତ୍ତବ୍ୟାଳ-
ତୁଣ୍ଡାୟତେ ନ ବା ।୧୯।

ସତ୍ୟମର୍କକରାରକ୍ତମୁତ୍ତରାହନୁବଦ୍ ଘନମ୍
ଅଧରାହନୁବଦ୍ ରୋଧସ୍ତତ୍‌ପ୍ରତିଚ୍ଛାୟୟାରୁଣମ୍
।୨୦।

ପ୍ରତିସ୍ପର୍ଧେତେ ସୃକ୍‌କିଭ୍ୟାଂ
ସବ୍ୟାସବ୍ୟେ ନଗୋଦରେ
ତୁଙ୍ଗଶୃଙ୍ଗାଲୟୋଽପ୍ୟେତାସ୍ତଦ୍‌ଦଂଷ୍ଟ୍ରାଭିଶ୍ଚ
ପଶ୍ୟତ ।୨୧।

ଆସ୍ତୃତାୟାମମାର୍ଗୋଽୟଂ ରସନାଂ ପ୍ରତିଗର୍ଜତି
ଏଷାମନ୍ତର୍ଗତଂ ଧ୍ୱାନ୍ତମେତଦପ୍ୟନ୍ତରାନନମ୍
।୨୨।

ଦାବୋଷ୍ଣଖରବାତୋଽୟଂ
ଶ୍ୱାସବଦ୍ ଭାତି ପଶ୍ୟତ

ଅନ୍ଧକାର, ଜିଭ ଏକ ପ୍ରଶସ୍ତ ଲାଲପଥ ସଦୃଶ ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ଶ୍ୱାସ ବତାସ ସଦୃଶ ଏବଂ ଆଖି ଦାବାନଳ ସଦୃଶ ଉତ୍ତପ୍ତ ଥିଲା । ।୧୭।

ଅଘାସୁରର ଏପରି ରୂପ ଦେଖି ବାଳକମାନେ ମନେକଲେ ଯେ ଏହା ମଧ୍ୟ ବୃନ୍ଦାବନର କୌଣସି ଏକ ଶୋଭା ! ସେମାନେ କୌତୁକବଶ ଖେଳ-ଖେଳରେ ଉତ୍‌ପ୍ରେକ୍ଷା (ଆଳଙ୍କାରିକ ଅନୁମାନ) କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଯେ ୟିଏ ମନେକର ଏକ ଅଜଗରର ଖୋଲା ମୁଖ । ।୧୮।

କେହି କହିଲା—'ମିତ୍ରଗଣ ! ଆଚ୍ଛା କହିଲ, ୟିଏ ଯେଉଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ କୌଣସି ଏକ ଜୀବପରି ବସିଛି, ୟିଏ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଗିଳିବା ପାଇଁ ଖୋଲାଥିବା କୌଣସି ଏକ ଅଜଗରର ମୁହଁ ପରି ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ ? ।୧୯।

ଦ୍ୱିତୀୟ କହିଲା—'ବାସ୍ତବରେ ସୂର୍ଯକିରଣ ପଡ଼ି ୟିଏ ଯେଉଁ ମେଘ ଲାଲ ହୋଇ ଯାଇଅଛି, ସେ ଏପରି ମାଲୁମ୍ ହେଉଛି ମନେକର ଠିକ୍ ତା'ର ଉପର ଓଠ ଏବଂ ସେହି ମେଘର ପ୍ରତି-ଛାୟାରେ ୟିଏ ଯେଉଁ ତଳେ-ଭୂମିରେ କିଛି କିଛି ଲାଲ ଦେଖାଯାଉ ଅଛି, ତାହା ହିଁ ତା'ର ତଳ ଓଠ-ପରି ଜଣା ପଡ଼ୁଛି । ।୨୦।

ତୃତୀୟ ଗୋପାଳବାଳକ କହିଲା—'ହଁ ଠିକ୍ । ଦେଖ ତ; ୟିଏ ଯେଉଁ ବାମ ଏବଂ ଡାହାଣ ଆଡ଼କୁ ଗିରି କନ୍ଦର ଅଜଗରର ଦନ୍ତମାଢ଼ି ପରି ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ ? ଆଉ ୟିଏ ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ଶିଖରପଂକ୍ତି ତ ପରିଷ୍କାର ତା ଦନ୍ତପରି ଜଣାପଡ଼ୁଛି ।' ।୨୧।

ଚତୁର୍ଥ କହିଲା—'ଆରେ ଭାଇ ! ୟିଏ ଲମ୍ବା-ଚଉଡ଼ା ସଡ଼କ ତ ଠିକ୍ ଅଜଗର ଜିଭ ପରି ଜଣା ପଡ଼ୁଛି ଏବଂ ଏହି ଗିରିଶୃଙ୍ଗ ଭିତର ଅନ୍ଧକାର ତ ତାହା ମୁଖ ଭିତର ଠାରୁ ମଧ୍ୟ ବଳି ପଡ଼ୁଛି । ।୨୨।

ଅନ୍ୟ କେହି ବାଳକ କହିଲା—'ଦେଖ; ଦେଖ, ଜଣାପଡ଼େ ଯେ କୌଣସି ବନରେ ଅଗ୍ନି ଲାଗି-ଅଛି । ତେଣୁ ଏପରି ଗରମ ଏବଂ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ପବନ ବହି ଆସୁଛି । ପରନ୍ତୁ ଅଜଗରର ଶ୍ୱାସ ସହିତ ଏହାର କେଡେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଦେଖ ତ ! ଆଉ ମଧ୍ୟ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତଦ୍ଦଗ୍ଧସତ୍ତ୍ୱଦୁର୍ଗନ୍ଧୋଽପ୍ୟନ୍ତରା-
ମିଷଗନ୍ଧବତ୍ ।୨୩।

ସେହି ଅଗ୍ନିରେ ଜଳୁଥିବା ପ୍ରାଣିମାନଙ୍କ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ଏପରି ଜଣାପଡୁଛି, ମନେକର ଅଜଗର ପେଟରେ ଥିବା ମଲା ଜୀବର ମାଂସ ଗନ୍ଧ ଅଟେ ।' ।୨୩।

ଅସ୍ମାନ୍ କିମତ୍ର ଗ୍ରସିତା ନିବିଷ୍ଟାନୟଂ
ତଥା ଚେଦ୍ ବକବଦ୍ ବିନଙ୍କ୍ଷ୍ୟତି
କ୍ଷଣାଦନେନେତି ବକାର୍ୟୁଶନ୍ମୁଖଂ
ବୀକ୍ଷ୍ୟୋଦ୍ଧସନ୍ତଃ କରତାଡନୈର୍ୟଯୁଃ ।୨୪।

ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଆଉ ଜଣେ କହିଲା–'ଯଦି ଆମ୍ଭେମାନେ ଏହାର ମୁହଁରେ ପଶିଯିବା ତେବେ କ'ଣ ୟିଏ ଆମକୁ ଗିଳି ଦେବ ? ଆରେ, ୟିଏ କ'ଣ ଆମକୁ ଗିଳିବ, କ୍ଷଣକରେ ତ ତା'ର ଦୁଃସାହସ ବକାସୁର ପରି ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯିବ । ଆମ କହ୍ନେଇ କ'ଣ ୟାକୁ ସହଜରେ ଛାଡ଼ ଦେବ ।' ଏହିପରି କହି କହି ଗୋପାଳବାଳ ବକାସୁରକୁ ମାରିଥିବା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ମୁଖକୁ ଚାହିଁ, ତାଳି ମାରି ମାରି ସହର୍ଷରେ ଅଘାସୁରର ମୁଖରେ ପଶିଗଲେ । ।୨୪।

ଇତ୍ଥଂ ମିଥୋଽତଥ୍ୟମତଜ୍ଜ୍ଞଭାଷିତଂ
ଶ୍ରୁତ୍ୱା ବିଚିନ୍ତ୍ୟେତ୍ୟମୃଷା ମୃଷାୟତେ
ରକ୍ଷୋ ବିଦିତ୍ୱାଖିଲଭୂତହୃତ୍ସ୍ଥିତଃ
ସ୍ୱାନାଂ ନିରୋଦ୍ଧୁଂ ଭଗବାନ୍ ମନୋ ଦଧେ
।୨୫।

ଏହି ଅଣହେତୁ ବାଳକମାନେ ପରସ୍ପର କରୁଥିବା ଭ୍ରମଣପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ଶୁଣି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଭାବିଲେ ଯେ 'ପ୍ରକୃତ ସର୍ପ ତ ଏମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମିଥ୍ୟା ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଉଛି ।' ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ଏହା ଏକ ରାକ୍ଷସ ଅଟେ । ତାଙ୍କୁ ବା କଅଣ ଅଜଣା ଅଛି ? ସେ ତ ପ୍ରାଣୀ-ଜଗତର ହୃଦୟରେ ନିବାସ କରି ଅଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଏପରି ନିଶ୍ଚୟ କଲେ ଯେ ନିଜ ସଖା ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କୁ ତା' ମୁଖରୁ ରକ୍ଷା କରିବି । ।୨୫।

ତାବତ୍ ପ୍ରବିଷ୍ଟାସ୍ତ୍ୱସୁରୋଦରାନ୍ତରଂ
ପରଂ ନ ଗୀର୍ଣ୍ଣାଃ ଶିଶବଃ ସବତ୍ସାଃ
ପ୍ରତୀକ୍ଷମାଣେନ ବକାରିବେଶନଂ
ହତସ୍ୱକାନ୍ତସ୍ମରଣେନ ରକ୍ଷସା ।୨୬।

ଭଗବାନ୍ ଏହିପରି ଚିନ୍ତା କରୁଥିବା ବେଳେ ସମସ୍ତ ଗୋପାଳବାଳମାନେ ବାଛୁରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ସେହି ଅସୁର ପେଟରେ ପଶିଗଲେ । ପରନ୍ତୁ ଅସୁର ସେମାନଙ୍କୁ ଗିଳିଲା ନାହିଁ । ତା'ର କାରଣ ହେଲା ଅଘାସୁର ନିଜ ଭାଇ ବକା ଏବଂ ଭଉଣୀ ପୂତନା ବଧକୁ ସ୍ମରଣ କରି ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲା ଯେ ସେମାନଙ୍କ ବୈରି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମୋ ମୁଖକୁ ଆସୁ । ତା'ପରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏକ ସଙ୍ଗେ ଗିଳିବି ।୨୬।

ତାନ୍ ବୀକ୍ଷ୍ୟ କୃଷ୍ଣଃ ସକଲାଭୟପ୍ରଦୋ
ହ୍ୟନନ୍ୟନାଥାନ୍ ସ୍ୱକରାଦବଚ୍ୟୁତାନ୍

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପ୍ରାଣୀଜଗତର ଅଭୟଦାନୀ ଅଟନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ସେ ଦେଖିଲେ ଯେ ନିରୀହ ଗୋପାଳବାଳକ—ଯେଉଁମାନଙ୍କର ରକ୍ଷକ ମୁଁ ଏକମାତ୍ର ଅଟେ, ଏମାନେ ତ ମୋ ହାତରୁ ଖସି ଯାଇଁ, ଯେପରି କୌଣସି ତୃଣ ଉଡଯାଇଁ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଦୀନାଂଶ୍ଚ ମୃତ୍ୟୋର୍ଜଠରାଗ୍ନିଘାସାନ୍
ଘୃଣାର୍ଦ୍ଦିତୋ ଦିଷ୍ଟକୃତେନ ବିସ୍ମିତଃ ।୨୭।

ଅଗ୍ନିରେ ପଡ଼ଯାଏ, ସେହିପରି ହିଁ ଆପେ ଆପେ ମୃତ୍ୟୁରୂପ ଅଘାସୁର ଜଠରାଗ୍ନିର ଗ୍ରାସ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଦୈବର ଏହି ବିଚିତ୍ର ଲୀଳାରେ ଭଗବାନ୍ ବଡ଼ ବିସ୍ମିତ ହେଲେ ଏବଂ ଦୟାରେ ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ଦ୍ରବିତ ହୋଇଗଲା ।୨୭।

କୃତ୍ୟଂ କିମତ୍ରାସ୍ୟ ଖଳସ୍ୟ ଜୀବନଂ
ନ ବା ଅମୀଷାଂ ଚ ସତାଂ ବିହିଂସନମ୍
ଦ୍ୱୟଂ କଥଂ ସ୍ୟାଦିତି ସଂବିଚିନ୍ତ୍ୟ ତ-
ଜ୍ଜ୍ଞାତ୍ୱାବିଶତ୍ତୁଣ୍ଡମଶେଷଦୃଗ୍‌ଘରିଃ ।୨୮।

ସେ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ 'ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋତେ କ'ଣ କରିବାକୁ ହେବ' ? ଏପରି କି ଉପାୟ ଅଛି, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ଏହି ଦୁଷ୍ଟର ମୃତ୍ୟୁ ହେବ ଏବଂ ଏହି ସନ୍ତସ୍ୱଭାବ ଉଦାର ବାଳକମାନେ ରକ୍ଷାପାଇବେ । ଏହି ଦୁଇ କାମ କିପରି ସାଧନ ହେବ ?' ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଭୂତ, ଭବିଷ୍ୟତ, ବର୍ତ୍ତମାନ—ସବୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ଦେଖୁ-ଅଛନ୍ତି । ଏହାର ଉପାୟ ଜାଣିବା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷେ କୌଣସି କଠିନ ନୁହେଁ । ସେ ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିଶ୍ଚୟ କରି ସ୍ୱୟଂ ତା'ମୁହଁରେ ପଶିଗଲେ ।୨୮।

ତଦା ଘନାଚ୍ଛଦା ଦେବା
ଭୟାଦ୍ଧାହେତି ଚୁକ୍ରୁଶୁଃ
ଜହୃଷୁର୍ଯେ ଚ କଂସାଦ୍ୟାଃ
କୌଣପାସ୍ତ୍ୱଘବାନ୍ଧବାଃ ।୨୯।

ସେତେବେଳେ ଦେବତାମାନେ ମେଘ ଭିତରେ ଥାଇଁ ଭୟବଶ 'ହାୟ ହାୟ' ବୋଲି ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲେ ସତ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ଅଘାସୁରର ହିତୈଷୀ କଂସ ଆଦି ରାକ୍ଷସ ହର୍ଷରେ ଫୁଲିଗଲେ ।୨୯।

ତଚ୍ଛ୍ରୁତ୍ୱା ଭଗବାନ୍
କୃଷ୍ଣସ୍ତ୍ୱବ୍ୟୟଃ ସାର୍ଦ୍ଧବତ୍ସକମ୍
ଚୂର୍ଣ୍ଣୀଚିକୀର୍ଷୋରାତ୍ମାନଂ
ତରସା ବବୃଧେ ଗଳେ ।୩୦।

ଅଘାସୁର ବାଛୁରୀ, ଏବଂ ଗୋପାଳବାଳ-ମାନଙ୍କ ସହିତ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଦାନ୍ତରେ ଚୋବାଇ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦେବାର ବିଚାର କରିଥିଲା । ପରନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ଅବିନାଶୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦେବତା-ମାନଙ୍କ ଆର୍ତ୍ତନାଦ ଶୁଣି ତା ଗଳା ଭିତରେ ନିଜ ଶରୀରକୁ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ବଢ଼ାଇଦେଲେ ।୩୦।

ତତୋଽତିକାୟସ୍ୟ ନିରୁଦ୍ଧମାର୍ଗିଣୋ
ହ୍ୟୁଦ୍‌ଗୀର୍ଣ୍ଣଦୃଷ୍ଟେର୍ଭ୍ରମତସ୍ତ୍ୱିତସ୍ତତଃ
ପୂର୍ଣ୍ଣୋଽନ୍ତରଙ୍ଗେ ପବନୋ ନିରୁଦ୍ଧୋ
ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ ବିନିଷ୍ପାଟ୍ୟ ବିନିର୍ଗତୋ ବହିଃ ।୩୧।

ତା'ପରେ ଭଗବାନ୍ ନିଜ ଶରୀରକୁ ଏତେ ବଡ଼ କରି ଦେଲେ ଯେ ତାହାର ଗଳା ରୁଦ୍ଧ ହୋଇଗଲା । ଆଖି ଓଲଟି ପଡ଼ିଲା । ସେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ବହୁତ ଛଟପଟ ହେଲା । ଶ୍ୱାସ ରୁଦ୍ଧହୋଇ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଶରୀରରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ପରେ ତା'ର ପ୍ରାଣ ବ୍ରହ୍ମରନ୍ଧ୍ର ଫଟାଇ ବାହାରିଗଲା ।୩୧।

ତେନୈବ ସର୍ବେଷୁ ବହିର୍ଗତେଷୁ
ପ୍ରାଣେଷୁ ବତ୍ସାନ୍ ସୁହୃଦଃ ପରେତାନ୍

ସେହି ମାର୍ଗ ଦେଇ ପ୍ରାଣ ସହିତ ତାର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ମଧ୍ୟ ଶରୀରରୁ ବାହାରିଗଲେ । ସେତିକି-ବେଳେ ଭଗବାନ୍ ମୁକୁନ୍ଦ ନିଜ ଅମୃତମୟୀ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମୃତ ବାଛୁରୀ ଏବଂ ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କୁ ପୁନ-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଦୃଷ୍ଟ୍ୟା ସ୍ୱୟୋତ୍ଥାପ୍ୟ ତଦନ୍ୱିତଃ ପୁନ-
ର୍ବକ୍ତ୍ରାନ୍ମୁକୁନ୍ଦୋ ଭଗବାନ୍ ବିନିର୍ଯ୍ୟଯୌ ।୩୨।

ଜୀବିତ କରି ଦେଲାପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଅଘାସୁର ମୁଖରୁ ବାହାରି ଆସିଲେ ।୩୨।

ପୀନାହିଭୋଗୋତ୍ଥିତମଦ୍ଭୁତଂ ମହ—
ଜ୍ଜ୍ୟୋତିଃ ସ୍ୱଧାମ୍ନା ଜ୍ୱଳୟଦ୍ ଦିଶୋ ଦଶ
ପ୍ରତୀକ୍ଷ୍ୟ ଖେଽବସ୍ଥିତମୀଶନିର୍ଗମଂ
ବିବେଶ ତସ୍ମିନ୍ ମିଷତାଂ ଦିବୌକସାମ୍ ।୩୩।

ସେହି ଅଜଗରର ସ୍ଥୂଳ ଶରୀରରୁ ଏକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଦ୍ଭୁତ ଏବଂ ମହାନ୍ ଜ୍ୟୋତି ବାହାରି ନିଜ ପ୍ରକାଶରେ ଦଶଦିଗକୁ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ କଲା ଏବଂ କିଛି ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆକାଶରେ ସ୍ଥିତ ହୋଇ ଭଗବାନଙ୍କ ବହିର୍ଗମନକୁ ପ୍ରତୀକ୍ଷାକଲା । ଭଗବାନ ଯେତେବେଳେ ବାହାରି ଆସିଲେ, ସେତେବେଳେ ସେ ଦେବତାମାନଙ୍କ ଦେଖାନ୍ତରେ ତାହାଙ୍କଠାରେ ମିଶିଗଲା ।୩୩।

ତତୋଽତିହୃଷ୍ଟାଃ ସ୍ୱକୃତୋଽକୃତାର୍ହଣଂ
ପୁଷ୍ପୈଃ ସୁରା ଅପ୍ସରସଶ୍ଚ ନର୍ତ୍ତନୈଃ
ଗୀତୈଃ ସୁଗା ବାଦ୍ୟଧରାଶ୍ଚ ବାଦ୍ୟକୈଃ
ସ୍ତବୈଶ୍ଚ ବିପ୍ରା ଜୟନିଃସ୍ୱନୈର୍ଗଣାଃ ।୩୪।

ସେତେବେଳେ ଦେବତାମାନେ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି କରି, ଅପ୍ସରାମାନେ ନୃତ୍ୟ କରି, ଗନ୍ଧର୍ବମାନେ ଗାନ କରି, ବିଦ୍ୟାଧରମାନେ ବାଦ୍ୟ ବଜାଇ, ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ସ୍ତୁତି ପାଠକରି ଏବଂ ପାର୍ଷଦମାନେ ଜୟଜୟକାର କରି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦରେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଅଭିନନ୍ଦନ କଲେ । କାରଣ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅଘାସୁରକୁ ବଧ କରି ଏମାନଙ୍କର ବହୁତ ବଡ଼କାମ କରିଥିଲେ ।୩୪।

ତଦଦ୍ଭୁତସ୍ତୋତ୍ରସୁବାଦ୍ୟଗୀତିକା—
ଜୟାଦିନୈକୋତ୍ସବମଙ୍ଗଳସ୍ୱନାନ୍
ଶ୍ରୁତ୍ୱା ସ୍ୱଧାମ୍ନୋଽନ୍ତ୍ୟଜ ଆଗତୋଽଚିରାଦ୍
ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ମହୀଶସ୍ୟ ଜଗାମ ବିସ୍ମୟମ୍ ।୩୫।

ସେହି ଅଦ୍ଭୁତ ସ୍ତୁତି, ସୁନ୍ଦର ବାଦ୍ୟ, ମଙ୍ଗଳ-ମୟଗୀତ, ଜୟ ଜୟକାର ଏବଂ ଆନନ୍ଦୋତ୍ସବର ମଙ୍ଗଳଧ୍ୱନି ବ୍ରହ୍ମଲୋକରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲା । ଯେତେବେଳେ ବ୍ରହ୍ମା ସେହି ଧ୍ୱନି ଶୁଣିଲେ; ସେତେବେଳେ ସେ ସହସା ନିଜ ବାହନ ଆରୋହଣ କରି ସେଠାକୁ ଆସିଲେ ଏବଂ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଏହି ମହିମା ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଚକିତ ହେଲେ ।୩୫।

ରାଜନ୍ନାଜଗରଂ ଚର୍ମ ଶୁଷ୍କଂ ବୃନ୍ଦାବନେଽଦ୍ଭୁତମ୍
ବ୍ରଜୌକସାଂ ବହୁତିଥଂ ବଭୂବାକ୍ରୀଡଗହ୍ୱରମ୍ ।୩୬।

ପରୀକ୍ଷୀତ ! ବୃନ୍ଦାବନରେ ଅଜଗରର ସେହି ଚମଡ଼ା ଶୁଖିଯିବାରୁ ତାହା ବ୍ରଜବାସିମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ବହୁଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖେଳିବାର ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ଗୁମ୍ଫା ପରି ହୋଇ ରହିଲା ।୩୬।

ଏତତ୍ କୌମାରଜଂ କର୍ମ
ହରେରାତ୍ମାହିମୋକ୍ଷଣମ୍

ଭଗବାନ୍ ନିଜ ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରୁ ରକ୍ଷାକରି ଅଘାସୁରଙ୍କୁ ଏହି ଯେଉଁ ମୋକ୍ଷ-ଦାନ କଲେ; ଏହି ଲୀଳା ଭଗବାନ୍ଙ୍କର କୁମାର ଅବସ୍ଥା ବା ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ବୟସର କଥା ହୋଇଥିଲେ ହେଁ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ମୃତ୍ୟୋଃ ପୌଗଣ୍ଡକେ ବାଲା
ଦୃଷ୍ଟ୍ୱୋଚୁର୍ବିସ୍ମିତା ବ୍ରଜେ ।୩୭।

ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କ ଏହି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଘଟଣା ପୌଗଣ୍ଡ ଅବସ୍ଥା ଅର୍ଥାତ୍ ଛଅ ବର୍ଷ ବୟସରେ ସେମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହୋଇ ବ୍ରଜରେ ବର୍ଣ୍ଣନ କରିଥିଲେ ।୩୭।

ନୈତଦ୍ ବିଚିତ୍ରଂ ମନୁଜାର୍ଭମାୟିନଃ
ପରାବରାଣାଂ ପରମସ୍ୟ ବେଧସଃ
ଅଘୋଽପି ଯତ୍ସ୍ପର୍ଶନଧୌତପାତକଃ
ପ୍ରାପାତ୍ମସାମ୍ୟଂ ତ୍ୱସତାଂ ସୁଦୁର୍ଲଭମ୍ ।୩୮।

ଅଘାସୁର ମୂର୍ତ୍ତିମାନ୍ ଅଘ (ପାପ) ଥିଲା । ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ସ୍ପର୍ଶମାତ୍ରେ ତାହାର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପାପ ଧୋଇ ହୋଇ ଯାଇଁ ତାକୁ ସେହି ସାରୂପ୍ୟ-ମୁକ୍ତି ମିଳିଲା, ଯାହା ପାପିମାନଙ୍କୁ କଦାପି ମିଳେ ନାହିଁ । ପରନ୍ତୁ ଏହା କୌଣସି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ଘଟଣା ନୁହେଁ; କାରଣ ମନୁଷ୍ୟ ବାଳକ ପରି ଲୀଳା ରଚନାକାରୀ ଯିଏ ସେ ସ୍ୱୟଂ ପରମପୁରୁଷ ପରମାତ୍ମା ଅଟନ୍ତି, ଯିଏ ବ୍ୟକ୍ତ-ଅବ୍ୟକ୍ତ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକାରଣ ରୂପ ସମସ୍ତ ଜଗତର ଏକମାତ୍ର ବିଧାତା ।୩୮।

ସକୃଦ୍ ଯଦଙ୍ଗପ୍ରତିମାନ୍ତରାହିତା
ମନୋମୟୀ ଭଗବତୀଂ ଦଦୌ ଗତିମ୍
ସ ଏବ ନିତ୍ୟାତ୍ମସୁଖାନୁଭୂତ୍ୟଭି
ବ୍ୟୁଦସ୍ତମାୟୋଽନ୍ତର୍ଗତୋ ହି କିଂ ପୁନଃ ।୩୯।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ କୌଣସି ଏକ ଅଙ୍ଗର ଭାବନିର୍ମିତ ପ୍ରତୀମା ଯଦି ଧ୍ୟାନ ଦ୍ୱାରା ଥରେ ମାତ୍ର ହୃଦୟରେ ବସାଯାଇପାରେ, ତେବେ ତ ସେ ସାଲୋକ୍ୟ, ସାମୀପ୍ୟ ଆଦି ଗତି ଦାନ କରନ୍ତି, ଯାହା ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ବଡ ବଡ ଭକ୍ତକୁ ହିଁ ମିଳିଥାଏ । ଭଗବାନ୍ ଆତ୍ମାନନ୍ଦର ନିତ୍ୟ ସାକ୍ଷାତ୍କାର ସ୍ୱରୂପ ଅଟନ୍ତି । ମାୟା ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇପାରେ ନାହିଁ । ସେ ହିଁ ସ୍ୱୟଂ ଅସୁର ଶରୀରରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଗଲେ । କ'ଣ ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ମଧ୍ୟ ତାହାଙ୍କ ସଦ୍‌ଗତି ବିଷୟରେ କାହାରି କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ଅଛି ?୩୯।

ସୂତ ଉବାଚ

ଇତ୍ଥଂ ଦ୍ୱିଜା ଯାଦବଦେବଦତ୍ତଃ
ଶ୍ରୁତ୍ୱା ସ୍ୱରାତୁଶ୍ଚରିତଂ ବିଚିତ୍ରମ୍
ପପ୍ରଚ୍ଛ ଭୂୟୋଽପି ତଦେବ ପୁଣ୍ୟଂ
ବୈୟାସକିଂ ଯନ୍ନିଗୃହୀତଚେତାଃ ।୪୦।

ସୂତ କହିଲେ—ଶୌନକାଦି ଋଷିବୃନ୍ଦ ଯଦୁବଂଶ ଶିରୋମଣି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ହିଁ ରାଜା ପରୀକ୍ଷିତଙ୍କୁ ଜୀବନ ଦାନ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ଯେତେବେଳେ ନିଜ ରକ୍ଷକ ଏବଂ ଜୀବନ ସର୍ବସ୍ୱଙ୍କର ଏହି ବିଚିତ୍ର ଚରିତ୍ର ଶୁଣିଲେ, ସେତେବେଳେ ପୁଣି ସେ ଶୁକଦେବଙ୍କୁ ତାହାଙ୍କ ପବିତ୍ର ଚରିତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ । କାରଣ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ଅମୃତମୟୀ ଲୀଳା ତାହାଙ୍କ ଚିତ୍ତକୁ ସ୍ୱବଶ କରି ରଖିଥିଲା ।୪୦।

ରାଜୋବାଚ

ବ୍ରହ୍ମନ୍ କାଳାନ୍ତରକୃତଂ ତତ୍କାଳୀନଂ
କଥଂ ଭବେତ୍

ରାଜା ପରୀକ୍ଷିତ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ—ଭଗବାନ୍ ! ଆପଣ କହିଲେ ଯେ ଗୋପାଳବାଳକମାନେ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ କୃତ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ବୟସର ଲୀଳାକୁ ବ୍ରଜରେ ଛଅ ବର୍ଷରେ ଯାଇଁ କହିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଯତ୍ କୌମାରେ ହରିକୃତଂ ଜଗୁଃ
ପୌଗଣ୍ଡକେଽର୍ଭକାଃ ।୪୧।

କୃପା କରି ଆପଣ କହନ୍ତୁ ଯେ ଗୋଟିଏ ସମୟର ଲୀଳା ଆଉ ଗୋଟିଏ ସମୟରେ କିପରି କହିଲେ ? ଅନ୍ୟ ସମୟର ଘଟଣା ବର୍ତ୍ତମାନକାଳୀନ କିପରି ହୋଇପାରେ ? ।୪୧।

ତଦ୍ ବ୍ରୂହି ମେ ମହାଯୋଗିନ୍
ପରଂ କୌତୂହଲଂ ଗୁରୋ
ନୂନମେତଦ୍ଧରେରେବ ମାୟା ଭବତି
ନାନ୍ୟଥା ।୪୨।

ମହାଯୋଗୀ ଗୁରୁଦେବ ! ଏହି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ରହସ୍ୟ ଜାଣିବା ନିମନ୍ତେ ମୋର ବଡ଼ କୌତୁହଳ ଜାତ ହୋଇଅଛି । ଆପଣ କୃପା କରି କହନ୍ତୁ । ଅବଶ୍ୟ ଏଥିରେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବିଚିତ୍ର ଘଟଣା ଘଟାଇଥିବା ମାୟାର କିଛି ନା କିଛି ହାତ ଅଛି । ମାୟାବିନା ତ ଅନ୍ୟ କିଛି କାରଣ ହୋଇ ନପାରେ ।୪୨।

ବୟଂ ଧନ୍ୟତମା ଲୋକେ
ଗୁରୋଽପି କ୍ଷତ୍ରବନ୍ଧବଃ
ଯତ୍ ପିବାମୋ ମୁହୁସ୍ତ୍ୱତ୍ତଃ
ପୁଣ୍ୟଂ କୃଷ୍ଣକଥାମୃତମ୍ ।୪୩।

ଗୁରୁଦେବ ! ଯଦ୍ୟପି ମୋପରି କ୍ଷତ୍ରିୟୋଚିତ ଧର୍ମଧାରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସେବାରେ ବିମୁଖ ହେବା କାରଣ ମୁଁ ଅପରାଧୀ, ନାମମାତ୍ର କ୍ଷତ୍ରିୟ ଅଟେ, ତଥାପି ମୋର ଅହୋଭାଗ୍ୟ ଯେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ମୁଖାରବିନ୍ଦରୁ ଅନାବରତ ଝରୁଥିବା ପରମ ପବିତ୍ର ମଧୁମୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଲୀଳାମୃତ ବାରମ୍ବାର ପାନ କରୁଅଛି ।୪୩।

ସୂତ ଉବାଚ
ଇତ୍ଥଂ ସ୍ମ ପୃଷ୍ଟଃ ସ ତୁ ବାଦରାୟଣି—
ସ୍ତତ୍ସ୍ମାରିତାନନ୍ତହୃତାଖିଳେନ୍ଦ୍ରିୟଃ
କୃଚ୍ଛ୍ରାତ୍ ପୁନର୍ଲବ୍ଧବହିର୍ଦ୍ଦୃଶିଃ ଶନୈଃ
ପ୍ରତ୍ୟାହ ତଂ ଭାଗବତୋତ୍ତମୋତ୍ତମ ।୪୪।

ଶ୍ରୀ ସୂତ କହିଲେ—ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ପରମପ୍ରେମୀ ଭକ୍ତଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶୌନକ ! ରାଜା ପରୀକ୍ଷିତ ଏହିପରି ପ୍ରଶ୍ନ କଲାରୁ ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବଙ୍କର ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ସେହି ଲୀଳା ସ୍ମରଣ ହେଲା । ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ସମସ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ତଥା ଅନ୍ତଃକରଣ ବିବଶ ହୋଇ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ନିତ୍ୟଲୀଳାରେ ଲୀନ ହୋଇଗଲା । କିଛି ସମୟ ପରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଶ୍ରମ ଏବଂ କଷ୍ଟରେ ତାଙ୍କର ବାହ୍ୟଜ୍ଞାନ ହେବାରୁ ପୁଣି ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ଲୀଳା ବର୍ଣ୍ଣନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୪୪।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେ ଦ୍ୱାଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୧୨।

—*—

ଅଥ ତ୍ରୟୋଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ମୋହ ଏବଂ ତାହାର ନାଶ

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
ସାଧୁ ପୃଷ୍ଟଂ ମହାଭାଗ ତ୍ୱୟା ଭାଗବତୋତ୍ତମ

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ତୁମ୍ଭେ ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବାନ ଅଟ । ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରେମୀ ଭକ୍ତ-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଯନ୍ନୂତନୟସୀଶସ୍ୟ ଶୃଣ୍ୱନ୍ନପି କଥାଂ ମୁହୁଃ ।୧।

ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତୁମ୍ଭର ସ୍ଥାନ ବହୁତ ଉଚ୍ଚରେ । ସେଥିପାଇଁ ତ ତୁମ୍ଭେ ଏପରି ସୁନ୍ଦର ପ୍ରଶ୍ନ କରୁଅଛ । ସେଥିପାଇଁ ତ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ଲୀଳା କଥା ଶୁଣିବାକୁ ମିଳୁଛି । ପୁଣି ମଧ୍ୟ ତୁମ୍ଭେ ସେ ସମ୍ବନ୍ଧେ ନାନା ପ୍ରଶ୍ନ କରି ତାକୁ ଆହୁରି ସରସ—ଆହୁରି ନୂତନ କରି ଦେଉଛ । ।୧।

ସତାମୟଂ ସାରଭୃତାଂ ନିସର୍ଗୋ
ଯଦର୍ଥବାଣୀଶ୍ରୁତିଚେତସାମପି
ପ୍ରତିକ୍ଷଣଂ ନବ୍ୟବଦଚ୍ୟୁତସ୍ୟ ଯତ୍
ସ୍ତ୍ରିୟା ବିଟାନାମିବ ସାଧୁବାତା ।୨।

ରସିକ ସନ୍ତମାନଙ୍କ ବାଣୀ, କର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ହୃଦୟ କେବଳ ଭଗବାନଙ୍କ ଲୀଳା ଗାନ, ଶ୍ରବଣ ଏବଂ ଚିନ୍ତନ ନିମନ୍ତେ ହିଁ ହୋଇଥାଏ । ସେମାନଙ୍କର ଏହା ମଧ୍ୟ ସ୍ୱଭାବ ଯେ ସେମାନେ କ୍ଷଣ-ପ୍ରତିକ୍ଷଣ ଭଗବାନଙ୍କ ଲୀଳାକୁ ଅପୂର୍ବ ରସମୟୀ ଏବଂ ନିତ୍ୟ ନୂତନ ଅନୁଭବ କରୁ ଥାଆନ୍ତି, ଠିକ୍ ସେହିପରି, ଯେପରି ଲମ୍ପଟ ପୁରୁଷ ସ୍ତ୍ରୀ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ନୂତନ ନୂତନ ରସ ଅନୁଭବ କରେ । ।୨।

ଶୃଣୁଷ୍ୱାବହିତୋ ରାଜନ୍ନପି ଗୁହ୍ୟଂ ବଦାମିତେ
ବ୍ରୂୟୁଃ ସ୍ନିଗ୍ଧସ୍ୟ ଶିଷ୍ୟସ୍ୟ
ଗୁରବୋ ଗୁହ୍ୟମପ୍ୟୁତ ।୩।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ତୁମ୍ଭେ ଏବେ ଏକାଗ୍ର ଚିତ୍ତରେ ଶ୍ରବଣ କର । ଯଦ୍ୟପି ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କୁ ଏହି ଲୀଳା ଅତ୍ୟନ୍ତ ରହସ୍ୟମୟୀ, ପୁଣି ମଧ୍ୟ ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଶୁଣାଉ ଅଛି । କାରଣ ଦୟାଳୁ ଆଚାର୍ଯ୍ୟବୃନ୍ଦ ନିଜ ପ୍ରେମୀ ଶିଷ୍ୟକୁ ଗୁପ୍ତରୁ ଗୁପ୍ତ ରହସ୍ୟ କହି ଦିଅନ୍ତି । ।୩।

ତଥାଘବଦନାନ୍ମୃତ୍ୟୋ
ରକ୍ଷିତ୍ୱା ବତ୍ସପାଳକାନ୍
ସରିତ୍‌ପୁଲିନମାନୀୟ ଭଗବାନିଦମବ୍ରବୀତ୍
।୪।

ଏହାତ ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କହି ସାରିଛି ଯେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିଜ ସଙ୍ଗୀ ଗୋପାଳବାଳକ-ମାନଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁରୂପ ଅଘାସୁର ମୁହଁରୁ ରକ୍ଷା କଲେ । ତା'ପରେ ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ଯମୁନାପୁଲୀନକୁ ନେଇ ଯାଇ କହିଲେ— ।୪।

ଅହୋଽତିରମ୍ୟଂ ପୁଲିନଂ ବୟସ୍ୟାଃ
ସ୍ୱକେଳିସମ୍ପନ୍ମୃଦୁଲାଚ୍ଛବାଲୁକମ୍
ସ୍ଫୁଟତ୍‌ସରୋଗନ୍ଧହୃତାଳିପତ୍ତ୍ରିକ-
ଧ୍ୱନିପ୍ରତିଧ୍ୱାନଲସଦ୍‌ଦ୍ରୁମାକୁଳମ୍ ।୫।

'ମୋର ପ୍ରିୟ ମିତ୍ରବୃନ୍ଦ ! ଯମୁନାର ଏହି ପୁଲୀନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ରମଣୀୟ ଅଟେ । ଦେଖ ତ ଏଠାକାର ବାଲି କେଡେ କୋମଳ ଏବଂ ସ୍ୱଚ୍ଛ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଖେଳିବା ପାଇଁ ତ ଏଠାରେ ସବୁ ସାମଗ୍ରୀ ବିଦ୍ୟମାନ । ଦେଖ, ଗୋଟିଏ ଆଡେ ନାନା ରଙ୍ଗର କମଳ ବିକଶିତ ଏବଂ ତା'ର ସୁଗନ୍ଧରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଭ୍ରମରମାନେ ଗୁଞ୍ଜନ କରୁ ଅଛନ୍ତି; ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ପକ୍ଷୀ ସବୁ ବଡ ମଧୁର କଳରବ କରୁ ଅଛନ୍ତି, ଯାହାର ପ୍ରତିଧ୍ୱନିରେ ସୁଶୋଭିତ ବୃକ୍ଷମାନେ ଏହି ସ୍ଥାନର ଶୋଭବର୍ଦ୍ଧନ କରୁ ଅଛନ୍ତି । ।୫।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅତ୍ର ଭୋକ୍ତବ୍ୟମସ୍ମାଭିର୍ଦିବା ରୂଢଂ
କ୍ଷୁଧାର୍ଦିତାଃ
ବତ୍ସାଃସମୀପେଽପଃ ପୀତ୍ୱା ଚରନ୍ତୁ
ଶନକୈସ୍ତୃଣମ୍ ।୬।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ୍ଭେମାନେ ଏଠାରେ ଭୋଜନ କରିବା ଉଚିତ । କାରଣ ଦିନ ବହୁତ ହୋଇ ଗଲାଣି ଏବଂ ଭୋକରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପୀଡିତ । ବାଛୁରିମାନେ ମଧ୍ୟ ନଦୀର ଜଳ ପାନ କରି ଧୀରେ ଧୀରେ ହରିତପୂର୍ଣ୍ଣ ଘାସ ଚରୁଛନ୍ତି ।୬।

ତଥେତି ପାୟୟିତ୍ୱାର୍ଭା ବତ୍ସାନାରୁଧ୍ୟ ଶାଦ୍ୱଲେ
ମୁକ୍ତ୍ୱା ଶିକ୍ୟାନି ବୁଭୁଜୁଃ ସମଂ ଭଗବତା ମୁଦା
।୭।

ଗୋପାଳବାଳମାନେ ସମସ୍ୱରରେ କହିଲେ—'ଠିକ୍, ଠିକ୍ !' ସେମାନେ ବାଛୁରିମାନଙ୍କୁ ପାଣି ପିଆଇ ହରିତପୂର୍ଣ୍ଣ ଘାସରେ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଏବଂ ନିଜେ ନିଜ ନିଜ ଶିକା ଫିଟାଇ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ସହିତ ବଡ ଆନନ୍ଦରେ ଭୋଜନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ।୭।

କୃଷ୍ଣସ୍ୟ ବିଷ୍ୱକ୍ ପୁରୁରାଜିମଣ୍ଡଳୈ—
ରଭ୍ୟାନନାଃ ଫୁଲ୍ଲଦୃଶୋ ବ୍ରଜାର୍ଭକାଃ
ସହୋପବିଷ୍ଟା ବିପିନେ ବିରେଜୁ—
ଶ୍ଛଦା ଯଥାମ୍ଭୋରୁହକର୍ଣିକାୟାଃ ।୮।

ସମସ୍ତଙ୍କ ମଝିରେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଗୋପାଳବାଳକମାନେ ବହୁତ ମଣ୍ଡଳାକାର ପଂକ୍ତି କରି ଏକକୁ ଏକ ଲାଗି ବସିଗଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁଖ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଥିଲା ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ଆନନ୍ଦରେ ଫୁଟି ଉଠୁଥିଲା । ବଣଭୋଜି ବେଳେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସହିତ ବସିଥିବା ଗୋପାଳବାଳ ଏପରି ଶୋଭାୟମାନ ହେଉଥିଲେ, ମନେକର କମଳ କର୍ଣ୍ଣିକାର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ତା'ର ସାନ-ବଡ ପାଖୁଡାମାନ ସୁଶୋଭିତ ହେଉ ଅଛି ।୮।

କୋଚିତ୍ ପୁଷ୍ପୈର୍ଦଲୈଃ କେଚିତ୍
ପଲ୍ଲବୈରଙ୍କୁରୈଃ ଫଲୈଃ
ଶିଗ୍‌ଭିସ୍ତ୍ୱଗ୍‌ଭିର୍ଦୃଷଦ୍‌ଭିଶ୍ଚ ବୁଭୁଜୁଃ
କୃତଭାଜନାଃ ।୯।

କେହି ପୁଷ୍ପ ତ କେହି ପତ୍ର ଏବଂ କେହି କେହି ପଲ୍ଲବ, ଅଙ୍କୁର, ଫଳ, ଶିକା, ଛାଲ ଏବଂ ପଥରରେ ପାତ୍ର ନିର୍ମାଣ କରି ଭୋଜନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ।୯।

ସର୍ବେ ମିଥୋ ଦର୍ଶୟନ୍ତଃ
ସ୍ୱସ୍ୱଭୋଜ୍ୟରୁଚିଂ ପୃଥକ୍
ହସନ୍ତୋ ହାସୟନ୍ତଶ୍ଚାଭ୍ୟବଜହ୍ରୁଃ
ସହେଶ୍ୱରାଃ ।୧୦।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ଗୋପାଳବାଳ ସମସ୍ତେ ପରସ୍ପର ନିଜ ନିଜ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ରୁଚି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁ ଥାଆନ୍ତି; କେହି କାହାକୁ ହସାଉ ଅଛି ତ କିଏ ସ୍ୱୟଂ ହସି ହସି ଗଡ଼ୁଯାଉଛି । ଏହିପରି ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଭୋଜନ କରୁ ଥାଆନ୍ତି । ।୧୦।

ବିଭ୍ରଦ୍ ବେଣୁଂ ଜଠରପଟୟୋଃ
ଶୃଙ୍ଗବେତ୍ରେ ଚ କକ୍ଷେ
ବାମେ ପାଣୌ ମସୃଣକବଳଂ
ତତ୍‌ଫଳାନ୍ୟଙ୍ଗୁଳୀଷୁ

(ସେତିକିବେଳେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଛଟା ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନୋହର ଥିଲା) ସେ ବଂଶୀକୁ କମରରେ ଆଗକୁ ଖୋସି ସିଂଘା ଏବଂ ବେତକୁ ଦୁଇ ପାଖରେ ଖୋସି ଥାଆନ୍ତି । ବାମ ହସ୍ତରେ ବଡ ସୁନ୍ଦର ମଧୁର ଘୃତ ମିଶ୍ରିତ ଦହିଭାତ ଏବଂ ଅଙ୍ଗୁଳିମାନଙ୍କରେ ଅଦା, ଲେମ୍ବୁ ଆଦି ଆଚାର ଧରି ରଖିଥିଲେ । ଗୋପାଳବାଳ ତାହାଙ୍କ ଚାରିଆଡେ ଘେରି ବସିଥିବାବେଳେ ସ୍ୱୟଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ମଝିରେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତିଷ୍ଠନ୍ ମଧ୍ୟେ ସ୍ୱପରିସୁହୃଦୋ
ହାସୟନ୍ ନର୍ମଭିଃ ସ୍ୱୈଃ
ସ୍ୱର୍ଗେ ଲୋକେ ମିଷତି ବୁଭୁଜେ
ଯଜ୍ଞଭୁଗ୍ ବାଳକେଳିଃ ।୧୧।

ବସି ନିଜ ବିନୋଦପୂର୍ଣ୍ଣ ଭଷାରେ ନିଜ ସଙ୍ଗିମାନଙ୍କୁ ହସାଉ ଥାଆନ୍ତି । ଯିଏ ସମସ୍ତ ଯଜ୍ଞର ଏକମାତ୍ର ଭୋକ୍ତା, ସେହି ଭଗବାନ୍ ଆଜି ଗୋପାଳପିଲାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବସି ଏହିପରି ବାଲଲୀଳା ଦେଖାଇ ଭୋଜନ କରୁଥିବାରୁ ସ୍ୱର୍ଗର ଦେବତାମାନେ ଆଶ୍ଚର୍ଯାନ୍ୱିତ ହୋଇ ଏହି ଅଦ୍ଭୁତ ଲୀଳା ଦେଖୁଥିଲେ । ।୧୧।

ଭାରତୈବଂ ବତ୍ସପେଷୁ
ଭୁଞ୍ଜାନେଷ୍ୱଚ୍ୟୁତାତ୍ମସୁ
ବତ୍ସାସ୍ତ୍ୱନ୍ତର୍ବନେ ଦୂରଂ
ବିବିଶୁସ୍ତୃଣଲୋଭିତାଃ ।୧୨।

ଭରତବଂଶ ଶିରୋମଣେ ! ଏହିପରି ଭୋଜନ କରୁଁ କରୁଁ ଗୋପାଳବାଳ ଭଗବାନଙ୍କ ଏହି ରସମୟୀ ଲୀଳାରେ ତନ୍ମୟ ହୋଇ ରହିଥିବା ସମୟେ ସେମାନଙ୍କ ବାଛୁରୀ ହରିତ ଘାସ ଲାଳସାରେ ଘୋର ଜଙ୍ଗଲର ବହୁ ଦୂରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ।୧୨।

ତାନ୍ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ଭୟସଂତ୍ରସ୍ତାନୂଚେ
କୃଷ୍ଣୋଽସ୍ୟ ଭୀଭୟମ୍
ମିତ୍ରାଣ୍ୟାଶାନ୍ମା ବିରମତେହାନେଷ୍ୟେ
ବତ୍ସକାନହମ୍ ।୧୩।

ଗୋପାଳବାଳମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଯେତେବେଳେରେ ସେ ଦିଗକୁ ଗଲା, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ବଡ ଭୟଭୀତ ହୋଇଗଲେ । ତେଣୁ ଭକ୍ତଭୟହାରୀ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କହିଲେ—'ମୋର ପ୍ରିୟ ମିତ୍ରବୃନ୍ଦ ! ତୁମ୍ଭେମାନେ ଭୋଜନ ବନ୍ଦ କରନାହିଁ, ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବାଛୁରୀ ନେଇ ଫେରି ଆସିବି ।' ।୧୩।

ଇତ୍ୟୁକ୍ତ୍ୱାଦ୍ରିଦରୀକୁଞ୍ଜଗହ୍ୱରେଷ୍ୱାତ୍ମବତ୍ସକାନ୍
ବିଚିନ୍ୱନ୍ ଭଗବାନ୍ କୃଷ୍ଣଃ
ସପାଣିକବଲୋ ଯଯୌ ।୧୪।

ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କୁ ଏହିପରି କହି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ହସ୍ତରେ ଦହିଭାତ ଢୁଙ୍ଗାଧରି ପାହାଡ଼; ଗୁମ୍ଫା, କୁଞ୍ଜ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭୟଙ୍କର ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ନିଜର ତଥା ସଙ୍ଗିମାନଙ୍କ ବାଛୁରୀ ଖୋଜିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ।୧୪।

ଅମ୍ଭୋଜନ୍ମଜନିସ୍ତଦନ୍ତରଗତୋ
ମାୟାର୍ଭକସ୍ୟେଶିତୁର୍ଦ୍ରଷ୍ଟୁଂ
ମଞ୍ଜୁ ମହିତ୍ୱମନ୍ୟଦପି ତଦ୍ବତ୍ସାନିତୋ
ବତ୍ସପାନ୍
ନୀତ୍ୱାନ୍ୟତ୍ର କୁରୂଦ୍ୱହାନ୍ତରଦଧାତ୍
ଖେଽବସ୍ଥିତୋ ଯଃ ପୁରା
ଦୃଷ୍ଟ୍ୱାଘାସୁରମୋକ୍ଷଣଂ ପ୍ରଭବତଃ
ପ୍ରାପ୍ତଃ ପରଂ ବିସ୍ମୟମ୍ ।୧୫।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ବ୍ରହ୍ମା ପୂର୍ବରୁ ଆକାଶରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥାଇ ଭଗବାନଙ୍କ ଲୀଳା ଦେଖୁଥିଲେ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରଭବରୁ ଅଘାସୁରର ମଧ୍ୟ ମୁକ୍ତି ଦେଖି ତାଙ୍କୁ ବଡ ଆଶ୍ଚର୍ଯ ବୋଧ ହେଲା । ତେଣୁ ସେ ଚିନ୍ତାକଲେ ଯେ ଲୀଳାରେ ମନୁଷ୍ୟ ବାଳକ ହୋଇଥିବା ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ମନୋହର ମହିମାମୟୀ ଲୀଳା ଦେଖିବା ଉଚିତ । ଏହିପରି ବିଚାର କରି ସେ ପ୍ରଥମେ ବାଛୁରିମାନଙ୍କୁ ଏବଂ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଚାଲିଯିବାପରେ ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ନେଇଯାଇଁ ଅନ୍ୟତ୍ର ରଖି ସ୍ୱୟଂ ଅନ୍ତର୍ଧାନ ହୋଇଗଲେ । ଯେ ହେତୁ ସେ ଜଡ କମଳର ସନ୍ତାନ ଅଟନ୍ତି । ।୧୫।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତତୋ ବତ୍ସାନଦୃଷ୍ଟ୍ୱୈତ୍ୟ
ପୁଲିନେଽପି ଚ ବତ୍ସପାନ୍
ଉଭାବପି ବନେ କୃଷ୍ଣୋ
ବିଚିକାୟ ସମନ୍ତତଃ ।୧୬।

କ୍ୱାପ୍ୟଦୃଷ୍ଟ୍ୱାନ୍ତର୍ବିପିନେ ବତ୍ସାନ୍
ପାଲାଂଶ୍ଚ ବିଶ୍ୱବିତ୍
ସର୍ବଂ ବିଧିକୃତଂ କୃଷ୍ଣଃ
ସହସାବଜଗାମ ହ ।୧୭।

ତତଃ କୃଷ୍ଣୋ ମୁଦଂ କର୍ତ୍ତୁଂ
ତନ୍ମାତୃଣାଂ ଚ କସ୍ୟ ଚ
ଉଭୟାୟିତମାତ୍ମାନଂ ଚକ୍ରେ
ବିଶ୍ୱକୃଦୀଶ୍ୱରଃ ।୧୮।

ଯାବଦ୍ ବତ୍ସପବତ୍ସକାଳ୍ପକବପୁର୍ଯାବତ୍
କରାଙ୍ଘ୍ର୍ୟାଦିକଂ
ଯାବଦ୍ ଯଷ୍ଟିବିଷାଣବେଣୁଦଳଶିଗ୍
ଯାବଦ୍ ବିଭୂଷାମ୍ବରମ୍
ଯାବତ୍‌ଶୀଳଗୁଣାଭିଧାକୃତିବୟୋ
ଯାବଦ୍ ବିହାରାଦିକଂ
ସର୍ବଂ ବିଷ୍ଣୁମୟଃ ଗିରୋଽଙ୍ଗବଦଜଃ
ସର୍ବସ୍ୱରୂପୋ ବଭୌ ।୧୯।

ସ୍ୱୟମାତ୍ମାତ୍ମଗୋବତ୍ସାନ୍
ପ୍ରତିବାର୍ଯାତ୍ମବତ୍ସପୈଃ

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବାଛୁରୀ ନ ପାଇ ଯମୁନା-ପୁଲିନକୁ ଫେରି ଆସି ଦେଖିଲେ ଯେ ଏଠାରେ ଗୋପାଳବାଳକମାନେ ମଧ୍ୟ ନାହାନ୍ତି । ତେଣୁ ସେ ବନ ମଧ୍ୟରେ ବୁଲି ବୁଲି ଚାରିଆଡେ ଖୋଜିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ।୧୬।

ପରନ୍ତୁ ଯେବେ ଗୋପାଳବାଳ ଏବଂ ବାଛୁରୀମାନଙ୍କୁ ସେ କେଉଁଠାରେ ନ ପାଇଲେ, ତେବେ ତୁରନ୍ତ ଜାଣିଲେ ଯେ ଏହା ସବୁ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ କୃତ୍ୟ ଅଟେ । ଯେହେତୁ ସେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱର ଏକମାତ୍ର ଜ୍ଞାତା ଅଟନ୍ତି ।୧୭।

ତେଣୁ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବାଛୁରୀ ଏବଂ ବାଳକମାନଙ୍କ ମାତାମାନଙ୍କୁ ତଥା ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଆନନ୍ଦିତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ନିଜେ ନିଜକୁ ବାଛୁରୀ ଏବଂ ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କ ରୂପେ ରଚନା କଲେ; କାରଣ ସେ ଏକା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱର କର୍ତ୍ତା, ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ୍ ଈଶ୍ୱର ଅଟନ୍ତି ।୧୮।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ସେହି ବାଳକ ଏବଂ ବାଛୁରୀ ଯେତେ ସଂଖ୍ୟାରେ ଥିଲେ, ଯେପରି ସେମାନଙ୍କ ଛୋଟ ବଡ ଶରୀର, ସେମାନଙ୍କ ହସ୍ତ-ପାଦ ଯେପରି ଯାହା ଥିଲା, ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଯେତେ ଏବଂ ଯେପରି ଛାଡ଼, ସିଙ୍ଗା, ବଂଶୀ, ପତ୍ର ଏବଂ ଶିକାଥିଲା, ଯେପରି ଏବଂ ଯେତେ ବସ୍ତ୍ରାଭୂଷଣ ଥିଲା, ସେମାନଙ୍କ ଶୀଳ, ସ୍ୱଭାବ, ଗୁଣ, ନାମ, ରୂପ ଏବଂ ବୟସ ଯାହା ଥିଲା, ଯେପରି ସେମାନେ ପାନଭୋଜନ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଚାଲୁଥିଲେ, ଠିକ୍ ସେହିପରି ହିଁ ସେତିକି ରୂପରେ ସର୍ବସ୍ୱରୂପ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିଜେ ପ୍ରକଟ ହୋଇଗଲେ । ସେତେବେଳେ 'ଏହି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତ୍ ବିଷ୍ଣୁରୂପ ଅଟେ, ଏହି ବାଦବାଣୀ ମନେ-କର ମୂର୍ତ୍ତିମାନ୍ ହୋଇଗଲା ।୧୯।

ବର୍ତ୍ତମାନ ସର୍ବାତ୍ମା ଭଗବାନ୍ ସ୍ୱୟଂ ବାଛୁରୀ ଏବଂ ଗୋପାଳବାଳକ ଅଟନ୍ତି ; ନିଜ ଆତ୍ମସ୍ୱରୂପ ବାଛୁରୀ ଏବଂ ନିଜ ଆତ୍ମସ୍ୱରୂପ ଗୋପାଳ-ବାଳକରେ ପରିବେଷ୍ଟିତ ହୋଇ ନିଜେ ହିଁ ନିଜ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କ୍ରୀଡନ୍ନାତ୍ମବିହାରୈଶ୍ଚ ସର୍ବାତ୍ମା ପ୍ରାବିଶଦ୍
ବ୍ରଜମ୍ ।୨୦।

ସହିତ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଖେଳ ଖେଳି ଖେଳି ସେ ବ୍ରଜରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ।୨୦।

ତତ୍ତଦ୍‌ବତ୍ସାନ୍ ପୃଥଙ୍‌ନୀତ୍ୱା
ତତ୍ତଦ୍ ଗୋଷ୍ଠେ ନିବେଶ୍ୟ ସଃ
ତତ୍ତଦାତ୍ମାଭବଦ୍ ରାଜଂସ୍ତତ୍ତତ୍ସଦ୍ମ
ପ୍ରବିଷ୍ଟବାନ୍ ।୨୧।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଯେଉଁ ଗୋପାଳବାଳକର ଯେଉଁ ବାଛୁରୀ ଥିଲା, ସେ ତାକୁ ସେହି ବାଳକରୂପେ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ନେଇ ଯାଇଁ ଯେଝା ବାଖୁଲି (ବାଛୁରୀ ରହିବା ସ୍ଥାନ)ରେ ପୂରାଇ ଦେଇ ବିଭିନ୍ନ ବାଳକରୂପେ ସେମାନଙ୍କ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଘରକୁ ଚାଲିଗଲେ ।୨୧।

ତନ୍ମାତରୋ ବେଣୁରବତ୍ୱରୋତ୍ଥିତା
ଉତ୍ଥାପ୍ୟ ଦୋର୍ଭିଃ ପରିରଭ୍ୟ ନିର୍ଭରମ୍
ସ୍ନେହସ୍ନୁତସ୍ତନ୍ୟପୟଃସୁଧାସବଂ
ମତ୍ୱା ପରଂ ବ୍ରହ୍ମ ସୁତାନପାୟୟନ୍ ।୨୨।

ବାଳକମାନଙ୍କ ମାତାମାନେ ବଂଶୀ ତାନ ଶୁଣିବାମାତ୍ରେ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ଦୌଡ଼ି ଆସି ବାଳକ ରୂପ ଧରିଥିବା ପରବ୍ରହ୍ମ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ନିଜ ପୁତ୍ର ମନେ କରି ହୃଦୟରେ ଲଗାଇଲେ । ସେମାନେ ନିଜ ସ୍ତନରୁ ବାତ୍ସଲ୍ୟସ୍ନେହର ଅଧିକତା ହେତୁ ଝରୁଥିବା ସୁଧାଠାରୁ ବଳି ମଧୁର ଏବଂ ଆସବଠାରୁ ମଧ୍ୟ ମାଦକ ଖୀର ପିଆଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୨୨।

ତତୋ ନୃପୋନ୍ମର୍ଦନମଜ୍ଜଲେପନା-
ଲଙ୍କାରରକ୍ଷାତିଲକାଶନାଦିଭିଃ
ସଂଲାଳିତଃ ସ୍ୱାଚରିତୈଃ ପ୍ରହର୍ଷୟନ୍
ସାୟଂ ଗତୋ ଯାମୟମେନ ମାଧବଃ ।୨୩।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଏହିପରି ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସେହି ଗୋପାଳବାଳକ ରୂପେ ବନରୁ ଫେରି ନିଜ ବାଳ ସୁଲଭ ଲୀଳା ଦେଖାଇ ମାତାମାନଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦିତ କରନ୍ତି । ସେହି ମାତାମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ତୈଳ-ହରିଦ୍ରା ଲଗାଇ ଦେଇ ସ୍ନାନ କରାଇବା ପରେ ଚନ୍ଦନ ଲେପନ କରନ୍ତି ଏବଂ ଉତ୍ତମ ଉତ୍ତମ ବସ୍ତ୍ର ତଥା ଅଳଙ୍କାରରେ ସଜାନ୍ତି । ନଜରରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ନିମନ୍ତେ ଦୁଇ ଭ୍ରୂଲତା ମଝିରେ କଜଳ ଲଗାଇ ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ଭୋଜନ କରାଇ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଆଦରତା ସହ ଲାଳନପାଳନ କରନ୍ତି ।୨୩।

ଗାବସ୍ତତୋ ଗୋଷ୍ଠମୁପେତ୍ୟ ସତ୍ୱରଂ
ହୁଙ୍କାରଘୋଷୈଃ ପରିହୂତସଙ୍ଗତାନ୍
ସ୍ୱକାନ୍ ସ୍ୱକାନ୍ ବତ୍ସତରାନପାୟୟନ୍
ମୁହୁର୍ଲିହନ୍ତ୍ୟଃ ସ୍ରବଦୌଧସଂ ପୟଃ ।୨୪।

ଗୋପାଳୁଣୀମାନଙ୍କ ପରି ଯେବେ ଗାଈମାନେ ମଧ୍ୟ ଜଙ୍ଗଲରୁ ଘାସଚରି ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର ଫେରନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ହୁଙ୍କାର ଶୁଣି ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରିୟ ବାଛୁରୀମାନେ ସେମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଦୌଡ଼ି ଆସନ୍ତି ତେବେ ସେମାନେ ବାରମ୍ବାର ସେମାନଙ୍କୁ ଜିଭରେ ଚାଟି ନିଜ ଖୀର ପିଆନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ସ୍ନେହର ଅଧିକତାରୁ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ତନରୁ ସ୍ୱୟଂ ଖୀର ଧାର ବହିବାକୁ ଲାଗେ ।୨୪।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଗୋଗୋପୀନାଂ ମାତୃତାସ୍ମିନ୍
ସର୍ବା ସ୍ନେହର୍ଦ୍ଧିକାଂ ବିନା
ପୁରୋବଦାସ୍ୱପି ହରେସ୍ତୋକତା
ମାୟୟା ବିନା ।୨୫।

ବ୍ରଜୌକସାଂ ସ୍ୱତୋକେଷୁ
ସ୍ନେହବଲ୍ୟାବ୍ଦମନ୍ୱହମ୍
ଶନୈର୍ନିଃସୀମ ବବୃଧେ ଯଥା
କୃଷ୍ଣେ ତ୍ୱପୂର୍ବବତ୍ ।୨୬।

ଇତ୍ଥମାତ୍ମାଽଽତ୍ମାନାଽଽତ୍ମାନଂ
ବତ୍ସପାଲମିଷେଣ ସଃ
ପାଲୟନ୍ ବତ୍ସପୋ ବର୍ଷଂ
ଚିକ୍ରୀଡେ ବନଗୋଷ୍ଠୟୋଃ ।୨୭।

ଏକଦା ଚାରୟନ୍ ବତ୍ସାନ୍
ସରାମୋ ବନମାବିଶତ୍
ପଞ୍ଚଷାସୁ ତ୍ରିଯାମାସୁ ହାୟନାପୂରଣୀଷ୍ୱଜଃ ।୨୮।

ତତୋ ବିଦୂରାଚ୍ଚରତୋ
ଗାବୋ ବତ୍ସାନୁପବ୍ରଜମ୍
ଗୋବର୍ଧନାଦ୍ରିଶିରସି ଚରନ୍ତ୍ୟୋ
ଦଦୃଶୁସ୍ତୃଣମ୍ ।୨୯।

ଦୃଷ୍ଟ୍ୱାଥ ତତ୍ସ୍ନେହବଶୋଽସ୍ମୃତାତ୍ମା
ସ ଗୋବ୍ରଜୋଽତ୍ୟାତ୍ମପଦୁର୍ଗମାର୍ଗଃ

ଏହି ଗାଈ ଏବଂ ଗୋପାଳୁଣୀମାନଙ୍କ ମାତୃଭାବ ପୂର୍ବପରି ହିଁ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଜ୍ଞାନ ରହିତ ଏବଂ ବିଶୁଦ୍ଧ ଥିଲା । ଆଉ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଅସଲ ପୁଅମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ନେହ ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅବଶ୍ୟ ଅଧିକ ଥିଲା । ସେହିପରି ଭଗବାନ୍ ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ପରି ପୁତ୍ରଭାବ ଦେଖାଉ ଥିଲେ, ପରନ୍ତୁ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କଠାରେ ପୂର୍ବ ବାଳକମାନଙ୍କ ପରି ମୋହ ଭାବ ନଥିଲା ଯେ ମୁଁ ଏହାର ପୁତ୍ର ଅଟେ ।୨୫।

ନିଜ ନିଜ ବାଳକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ବ୍ରଜବାସି-ମାନଙ୍କର ସ୍ନେହଲତା ଦିନୁଁ ଦିନ ଏକବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧୀରେ ଧୀରେ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏପରି କି ପୂର୍ବରୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କଠାରେ ସେମାନଙ୍କର ଯେପରି ଅସୀମ ଏବଂ ଅପୂର୍ବ ପ୍ରେମ ଥିଲା, ବାଳକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ହୋଇଗଲା । ।୨୬।

ସର୍ବାତ୍ମା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହିପରି ବାଛୁରୀ ଏବଂ ଗୋପାଳବାଳକ ଛଳରେ ଗୋପାଳ ହୋଇ ନିଜେ ବାଳକ ଓ ବତ୍ସରୂପରେ ନିଜକୁ ପାଳନ କରି ଏକ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବନ ଏବଂ ଗୋଷ୍ଠରେ କ୍ରୀଡା କରିଥିଲେ । ।୨୭।

ଯେତେବେଳେ ଏକବର୍ଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବାକୁ ପାଞ୍ଚ ଛଅ ରାତ୍ର ଅବଶେଷ ଥିଲା, ସେତେବେଳେ ଏକଦା ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଳରାମଙ୍କ ସହିତ ବାଛୁରୀ ଚରାଇବା ନିମନ୍ତେ ବନକୁ ଗଲେ ।୨୮।

ସେତେବେଳେ ଗାଈମାନେ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଶିଖରରେ ଘାସ ଚରୁଥିଲେ । ସେହିଠାରୁ ସେମାନେ ବ୍ରଜ ନିକଟରେ ଘାସ ଚରୁଥିବା ବହୁତ ଦୂରରୁ ନିଜ ନିଜ ବାଛୁରିମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ । ।୨୯।

ନିଜ ନିଜ ବାଛୁରିମାନଙ୍କୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ସେମାନଙ୍କ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ସ୍ନେହ ବଢ଼ିଗଲା । ସେମାନଙ୍କ ଚେତନା ହଜିଗଲା । ସେମାନେ ହମ୍ବାରଡ଼ ଛାଡ଼ି, ବାଟ ଅବାଟ ନ ମାନି ଏଡ଼େ ବେଗରେ ଦୌଡ଼ିଲେ ଯେ ସେମାନଙ୍କ ରକ୍ଷକ ଗୋପାଳମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ରୋକିପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ତନରୁ ଖୀର ବୋହୁଥାଏ, ସେମାନଙ୍କ ହାଙ୍କୁର

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଦ୍ୱିପାତ୍ କକୁଦ୍‌ଗ୍ରୀବ ଉଦାସ୍ୟପୁଚ୍ଛୋ-
ଗାଦ୍ଧୁଙ୍କୃତୈରାସ୍ରୁପୟା ଜବେନ ।୩୦।

ମଉଳି ଯାଇଁ ଗ୍ରୀବାରେ ମିଶି ଯାଇଥାଏ । ସେମାନେ ପୁଚ୍ଛ ତଥା ମସ୍ତକ ଉଠାଇ ଏହିପରିଭାବେ ଏତେ ବେଗରେ ଦୌଡ଼ୁଥିଲେ ଯେ ମନେହେଉଥିଲା ସେମାନଙ୍କର ଦୁଇ ପାଦ କି ? ।୩୦।

ସମେତ୍ୟ ଗାବୋଽଧୋ ବତ୍ସାନ୍
ବତ୍ସବତ୍ୟୋଽପ୍ୟପାୟୟନ୍
ଗିଳନ୍ତ୍ୟ ଇବ ଚାଙ୍ଗାନି ଲିହନ୍ତ୍ୟଃ
ସ୍ୱୌଧସଂ ପୟଃ ।୩୧।

ଯେଉଁ ଗାଈମାନଙ୍କର ପୂର୍ବରୁ ବାଛୁରୀ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଗୋବର୍ଧନ ତଳେ ଥିବା ନିଜ ପୂର୍ବ ବାଛୁରୀମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଦୌଡ଼ି ଆସି ସ୍ନେହବଶ ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱୟଂ ଝରୁଥିବା ଖୀର ପେଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ନିଜ ବତ୍ସାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଙ୍ଗକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଦର ସହିତ ଏପରି ଚାଟିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ମନେକର ସେମାନଙ୍କୁ ନିଜ ପେଟ ଭିତରେ ରଖିଦେଲେ କି ? ।୩୧।

ଗୋପାସ୍ତଦ୍‌ରୋଧନାୟାସମୌଧ୍ୟଲଜ୍ଜୋରୁ-
ମନ୍ୟୁନା
ଦୁର୍ଗାଧ୍ୱକୃଚ୍ଛ୍ରତୋଽଭ୍ୟେତ୍ୟ
ଗୋବତ୍ସୈର୍ଦଦୃଶୁଃ ସୁତାନ୍ ।୩୨।

ଗୋପମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଟକାଇବାକୁ ବହୁତ କିଛି ପ୍ରଯତ୍ନ କଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଚେଷ୍ଟା ବ୍ୟର୍ଥ ହେଲା । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କ ନିଜ ବିଫଳତାରେ କିଛି ଲଜ୍ଜା ଏବଂ ଗାଈମାନଙ୍କ ଉପରେ ବଡ଼ କ୍ରୋଧ ଆସିଲା । ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ ବହୁତ କଷ୍ଟସ୍ୱୀକାରପୂର୍ବକ ସେହି କଠିନ ମାର୍ଗ ଅତିକ୍ରମ କରି ଏଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ବାଛୁରୀ-ମାନଙ୍କ ସହିତ ନିଜ ନିଜ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଦେଖିଲେ ।୩୨।

ତଦୀକ୍ଷଣୋତ୍‌ପ୍ରେମରସାପ୍ଲୁତାଶୟା
ଜାତାନୁରାଗା ଗତମନ୍ୟବୋଽର୍ଭକାନ୍
ଉଦୂହ୍ୟ ଦୋର୍ଭିଃ ପରିରଭ୍ୟ ମୂର୍ଦ୍ଧନି
ଘ୍ରାଣୈରବାପୁଃ ପରମାଂ ମୁଦଂ ତେ ।୩୩।

ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ପ୍ରେମରସରେ ବୁଡ଼ିଗଲା । ବାଳକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନୁରାଗ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇ ଆସିବାରୁ ଜଣା ନାହିଁ ସେମାନଙ୍କ କ୍ରୋଧ କୁଆଡେ ଉଡ଼ିଗଲା । ସେମାନେ ନିଜ ନିଜ ପିଲାଙ୍କୁ କୋଳକୁ ଉଠାଇ ନେଇ ଗାଢ଼ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେମାନଙ୍କ ମସ୍ତକ ଶୁଙ୍ଘି ବଡ଼ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ।୩୩।

ତତଃ ପ୍ରବୟସୋ ଗୋପାସ୍ତୋକାଶ୍ଲେଷସୁ-
ନିର୍ବୃତାଃ
କୃଚ୍ଛ୍ରାତ୍‌ଶନୈରପଗତାସ୍ତଦନୁସ୍ମୃତ୍ୟୁଦଶ୍ରବଃ
।୩୪।

ବୃଦ୍ଧ ଗୋପମାନେ ନିଜ ବାଳକକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା ଦ୍ୱାରା ତ ପରମ ଆନନ୍ଦରେ ବୁଡ଼ି କୃତାର୍ଥ ହୋଇଗଲେ ! ପୁଣି ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଧୀରେ ଧୀରେ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ବାଳକ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଆଲିଙ୍ଗନକୁ ସ୍ମରଣ କରି କରି ସେମାନଙ୍କ ନେତ୍ରରୁ ପ୍ରେମାଶ୍ରୁ ବହିବାକୁ ଲାଗିଲା ।୩୪।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବ୍ରଜସ୍ୟ ରାମଃ
ପ୍ରେମର୍ଦ୍ଧେର୍ବୀକ୍ଷ୍ୟୌତ୍କଣ୍ଠ୍ୟମନୁକ୍ଷଣମ୍
ମୁକ୍ତସ୍ତନେଷ୍ୱପତ୍ୟେଷ୍ୱପ୍ୟହେତୁବିଦଚିନ୍ତୟତ୍
।୩୫।

ବଳରାମ ଦେଖିଲେ ଯେ ବ୍ରଜବାସୀ ଗୋପ, ଗୋ ଏବଂ ଗୋପାଳୁଣୀମାନଙ୍କର ସେହି ସନ୍ତାନ-ମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ, ଯେଉଁମାନେ ମା' ଖୀରପାନ ଛାଡ଼ ଦେଇଥିଲେ; କ୍ଷଣ-ପ୍ରତିକ୍ଷଣ ପ୍ରେମ ସଂପତ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଅନୁରୂପ ଉତ୍କଣ୍ଠା ବୃଦ୍ଧି ହେବାକୁ ଯାଉଛି; ତେଣୁ ସେ ସନ୍ଦେହରେ ପଡ଼ିଗଲେ, କାରଣ ଏହାର କାରଣ ତାଙ୍କୁ ଜଣା ନଥିଲା ।୩୫।

କିମେତଦଦ୍ଭୁତମିବ
ବାସୁଦେବେଽଖିଳାତ୍ମନି
ବ୍ରଜସ୍ୟ ସାତ୍ମନସ୍ତୋକେଷ୍ୱପୂର୍ବଂ
ପ୍ରେମ ବର୍ଧତେ ।୩୬।

ଏହା କି ବିଚିତ୍ର କଥା, ସର୍ବାତ୍ମା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରତି ବ୍ରଜବାସିମାନଂକର ଏବଂ ମୋର ଯେପରି ଅପୂର୍ବ ସ୍ନେହଭାବ ଅଛି, ସେହିପରି ଏହି ବାଳକ ଏବଂ ବାଛୁରୀମାନଂକ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଛି ।୩୬।

କେୟଂ ବା କୁତ ଆୟାତା
ଦୈବୀ ବା ନାର୍ଯୁତାସୁରୀ
ପ୍ରାୟୋ ମାୟାସ୍ତୁ ମେ ଭର୍ତୁର୍ନାନ୍ୟା
ମେଽପି ବିମୋହିନୀ ।୩୭।

ଯିଏ ସବୁ କି ମାୟା ? କୁଆଡୁ ଆସିଲା ? ଏହି ମାୟା କଣ କୌଣସି ଦେବତାର କିମ୍ବା ମନୁଷ୍ୟର ବା ଅସୁରର ଅଟେ ? କ'ଣ ଏପରି ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ ? ନା, ନା, ଏହା ତ ମୋ ପ୍ରଭୁର ମାୟା ! ଅନ୍ୟ କାହାରି ମାୟାରେ ଏପରି ସାମର୍ଥ୍ୟ ନାହିଁ, ଯାହା ମୋତେ ମଧ୍ୟ ମୋହିତ କରି-ପାରେ ।୩୭।

ଇତି ସଞ୍ଚିନ୍ତ୍ୟ ଦାଶାର୍ହୋ
ବତ୍ସାନ୍ ସବୟସାନପି
ସର୍ବାନାଚଷ୍ଟ ବୈକୁଣ୍ଠଂ ଚକ୍ଷୁଷା
ବୟୁନେନ ସଃ ।୩୮।

ବଳରାମ ଏପରି ବିଚାର କରି ଜ୍ଞାନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖି ଜାଣିଲେ ଯେ ଏହି ସବୁ ବାଛୁରୀ ଏବଂ ଗୋପାଳବାଳକ ରୂପେ କେବଳ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ହିଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅଟନ୍ତି ।୩୮।

ନୈତେ ସୁରେଶା ଋଷୟୋ ନ ଚୈତେ
ତ୍ୱମେବ ଭାସୀଶ ଭିଦାଶ୍ରୟେଽପି
ସର୍ବଂ ପୃଥକ୍ତ୍ୱଂ ନିଗମାତ୍ କଥଂ ବଦେ-
ତ୍ୟୁକ୍ତେନ ବୃତ୍ତଂ ପ୍ରଭୁଣା ବଳୋଽବୈତ ।୩୯।

ତେଣୁ ସେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ କହିଲେ—ଭଗବାନ୍ ! ଏହି ଗୋପାଳବାଳକ ଏବଂ ବାଛୁରୀମାନେ ତ କୌଣସି ଦେବତା ନୁହଁନ୍ତି କିମ୍ବା ଋଷି ନୁହଁନ୍ତି । ଏମାନେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ରୂପର ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ କେବଳ ଆପଣ ଏକଲା ହିଁ ଏହି ରୂପରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । କୃପାକରି ସ୍ପଷ୍ଟ ତଥା ଅଳ୍ପ ଶବ୍ଦରେ କହି ଦିଅନ୍ତୁ ଯେ ଆପଣ ଏହିପରି ବାଛୁରୀ, ବାଳକ, ସିଙ୍ଗା, ଋଶି ଆଦି ରୂପେ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ କାହିଁକି ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ? ଏହା ଶୁଣି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବ୍ରହ୍ମାଂକ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ କରତୁତୀ ଜଣାଇବାରୁ ବଳରାମ ସବୁ କଥା ଜାଣିଗଲେ ।୩୯।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତାବଦେତ୍ୟାତ୍ମଭୂରାତ୍ମମାନେନ
ତ୍ରୁଟ୍ୟନେହସା
ପୁରୋବଦବ୍ଦଂ କ୍ରୀଡନ୍ତଂ
ଦଦୃଶେ ସକଳଂ ହରିମ୍ ।୪୦।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ରହ୍ମା ବ୍ରହ୍ମଲୋକରୁ ବ୍ରଜକୁ ଫେରି ଆସିଲେ, ତାହାଙ୍କ କାଳମାନରେ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେବଳ ଏକ ତ୍ରୁଟି (ଯେଉଁ ସମୟ ଭିତରେ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଛୁଞ୍ଚି ସାହାଯ୍ୟରେ ଏକ ପଦ୍ମ ପାଖୁଡାକୁ ଫୁଟା ଯାଇପାରେ) ଅତୀତ ହୋଇ ଥିଲା । ସେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୋପାଳବାଳ ଏବଂ ବାଛୁରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକ-ବର୍ଷ କାଳ ପୂର୍ବପରି ହିଁ କ୍ରୀଡ଼ା କରୁଅଛନ୍ତି । ।୪୦।

ଯାବନ୍ତୋ ଗୋକୁଲେ ବାଲା
ସବତ୍ସାଃ ସର୍ବ ଏବ ହି
ମାୟାଶୟେ ଶୟାନା ମେ
ନାଦ୍ୟାପି ପୁନରୁତ୍ଥିତାଃ ।୪୧।

ସେ ବିଚାରକଲେ—'ଗୋ-କୁଳରେ ଯେତେ ଗୋପାଳବାଳ ଏବଂ ବାଛୁରୀ ଥିଲେ-ଏମାନେ ତ ମୋର ମାୟାମୟ ଶଯ୍ୟାରେ ଶୋଇ ଅଛନ୍ତି—ସେମାନଙ୍କୁ ତ ମୁଁ ନିଜ ମାୟାରେ ଅଚେତ କରି ଦେଇଅଛି । ସେମାନେ ସେହିଠାରୁ ବର୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଚେତ ନୁହଁନ୍ତି । ।୪୧।

ଇତ ଏତେଽତ୍ର କୁତସ୍ତ୍ୟା
ମନ୍‌ମାୟାମୋହିତେତରେ
ତାବନ୍ତ ଏବ ତତ୍ରାବ୍ଦଂ
କ୍ରୀଡନ୍ତୋ ବିଷ୍ଣୁନା ସମମ୍ ।୪୨।

ତଥାପି ମୋ ମାୟାରେ ମୋହିତ ଗୋପାଳ-ବାଳ ଏବଂ ବାଛୁରୀମାନଙ୍କ ଅତିରିକ୍ତ ଆଉ ଏତେ ଅନ୍ୟ ବାଳକ ତଥା ବାଛୁରୀ କୁଆଡୁ ଆସିଲେ, ଯେଉଁମାନେ ବର୍ଷେ ହେଲା ଭଗବାନଙ୍କ ସହିତ ଖେଳୁ ଅଛନ୍ତି ? ।୪୨।

ଏବ ମେତେଷୁ ଭେଦେଷୁ
ଚିରଂ ଧ୍ୟାତ୍ୱା ସ ଆତ୍ମଭୂଃ
ସତ୍ୟାଃ କେ କତରେ ନେତି
ଜ୍ଞାତୁଂ ନେଷ୍ଟେ କଥଞ୍ଚନ ।୪୩।

ବ୍ରହ୍ମା ଉଭୟ ସ୍ଥାନରେ ଦୁହିଁକୁ ଦେଖିଲେ ଏବଂ ଅନେକ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧ୍ୟାନ କରି ନିଜ ଜ୍ଞାନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ତାହାର ରହସ୍ୟ ଭେଦ କରିବାକୁ ପ୍ରଯତ୍ନ କଲେ, ପରନ୍ତୁ ଏହି ଦୁଇ ଭିତରୁ କିଏ ପୂର୍ବର ଗୋପାଳବାଳ ଏବଂ କିଏ ପରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି, ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କିଏ ପ୍ରକୃତ ଏବଂ କିଏ କୃତ୍ରିମ ତାହା ସେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଜାଣିପାରିଲେ ନାହିଁ । ।୪୩।

ଏବଂ ସମ୍ମୋହୟନ୍ ବିଷ୍ଣୁଂ
ବିମୋହଂ ବିଶ୍ୱମୋହନମ୍
ସ୍ୱୟୈବ ମାୟୟାଜୋଽପି
ସ୍ୱୟମେବ ବିମୋହିତଃ ।୪୪।

ଭଗବାନଙ୍କ ମାୟାରେ ତ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାଣୀଜଗତ ମୁଗ୍‌ଧ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି, ପରନ୍ତୁ କୌଣସି ମାୟା-ମୋହ ଭଗବାନଙ୍କୁ ସ୍ପର୍ଶକରି ପାରେନାହିଁ । ବ୍ରହ୍ମା ସେହି ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ନିଜ ମାୟାରେ ମୋହିତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ମୋହିତ କରିବା ତ ଦୂରର କଥା, ସେ ଅଜନ୍ମା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ମାୟାରେ ନିଜେ ମୋହିତ ହୋଇ ଗଲେ । ।୪୪।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତମ୍ୟାଂ ତମୋବନ୍ନୈହାରଂ
ଖଦ୍ୟୋତାର୍ଚିରିବାହନି
ମହତୀତରମାୟୈଶ୍ୟଂ
ନିହନ୍ତ୍ୟାତ୍ମନି ଯୁଞ୍ଜତଃ ।୪୫।

ଯେପରି ରାତ୍ରିର ଘୋର ଅନ୍ଧକାର ମଧ୍ୟରେ କୁହୁଡ଼ର ଅନ୍ଧକାର ଏବଂ ଦିବସର ପ୍ରକାଶରେ ଜ୍ୟୋତିରିଙ୍ଗଣ (ଜୁଳୁଜୁଳିଆପୋକ) ପ୍ରକାଶର ସନ୍ଧାନ ମିଳେ ନାହିଁ, ସେହିପରି ହିଁ ଯଦି କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁରୁଷ ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିଜ ମାୟା ପ୍ରୟୋଗ କରେ, ତେବେ ତାହା ତ ତାଙ୍କର କିଛି କ୍ଷତି କରିପାରେ ନାହିଁ, କେବଳ ସେ ନିଜର ପ୍ରଭାବ ହରାଇ ବସେ । ।୪୫।

ତାବତ୍ ସର୍ବେ ବତ୍ସପାଳାଃ
ପଶ୍ୟତୋଽଜସ୍ୟ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍
ବ୍ୟଦୃଶ୍ୟନ୍ତ ଘନଶ୍ୟାମାଃ
ପୀତକୌଶେୟବାସସଃ ।୪୬।

ପରମେଷ୍ଠି ବ୍ରହ୍ମା ଏହିପରି ବିଚାର କରୁଥିବା ସମୟେ ତାହାଙ୍କୁ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ସବୁ ଗୋପାଳବାଳ ଏବଂ ବାଛୁରୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ରୂପେ ଦେଖାଗଲେ । ସମସ୍ତେ ସଜଳ ଜଳଧର ସଦୃଶ ଶ୍ୟାମବର୍ଣ୍ଣ, ପୀତାମ୍ବରଧାରୀ, ଶଂଖ, ଚକ୍ର, ଗଦା ଏବଂ ପଦ୍ମରେ ସୁଶୋଭିତ ଚତୁର୍ଭୁଜ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ମୁକୁଟ, କର୍ଣ୍ଣରେ କୁଣ୍ଡଳ ଏବଂ ଗଳାରେ ମନୋହର ହାର ତଥା ବନମାଳା ଶୋଭା ପାଉଅଛି । ।୪୬-୪୭।

ଚତୁର୍ଭୁଜାଃ ଶଙ୍ଖଚକ୍ରଗଦାରାଜୀବପାଣୟଃ
କିରୀଟିନଃ କୁଣ୍ଡଳିନୋ
ହାରିଣୋ ବନମାଳିନଃ ।୪୭।

ଶ୍ରୀବତ୍ସାଙ୍ଗଦଦୋରତ୍ନକମ୍ବୁକଙ୍କଣପାଣୟଃ
ନୂପୁରୈଃ କଟକୈର୍ଭାତାଃ
କଟିସୂତ୍ରାଙ୍ଗୁଳୀୟକୈଃ ।୪୮।

ସେମାନଙ୍କ ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା; ଶ୍ରୀବତ୍ସଚିହ୍ନ; ବାହୁରେ ବାଜୁବନ୍ଧ, ମଣିବନ୍ଧରେ ଶଂଖାକାର ରତ୍ନ ଜଡ଼ିତ କଙ୍କଣ, ପାଦରେ ନୂପୁର ଏବଂ କଡ଼ା, କଟିରେ ମେଖଳା ତଥା ଅଙ୍ଗୁଳିମାନଙ୍କରେ ଅଙ୍ଗୁଠି ଚମକୁ ଅଛି । ।୪୮।

ଆଂଘ୍ରିମସ୍ତକମାପୂର୍ଣ୍ଣାସ୍ତୁଳସୀନବଦାମଭିଃ
କୋମଳୈଃ ସର୍ବଗାତ୍ରେଷୁ
ଭୂରିପୁଣ୍ୟବଦର୍ପିତୈଃ ।୪୯।

ସେମାନେ ନଖରୁ ଶିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗରେ କୋମଳ ଏବଂ ନୂତନ ତୁଳସୀମାଳା, ଯାହା ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟଶୀଳ ଭକ୍ତମାନେ ପିନ୍ଧାଇ ଥିଲେ, ଧାରଣ କରି ଅଛନ୍ତି । ।୪୯।

ଚନ୍ଦ୍ରିକାବିଶଦସ୍ମେରୈଃ
ସାରୁଣାପାଙ୍ଗବୀକ୍ଷିତୈଃ
ସ୍ୱକାର୍ଥାନାମିବ ରଜଃସତ୍ତ୍ୱାଭ୍ୟାଂ
ସ୍ରଷ୍ଟୃପାଳକା ।୫୦।

ସେମାନଙ୍କ ମନ୍ଦହାସ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ ସଦୃଶ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଏବଂ ବିଶାଳନେତ୍ରର କଟାକ୍ଷପୂର୍ଣ୍ଣ ଚାହାଁଣୀ ବଡ଼ ମଧୁର ଥିଲା । ସେମାନେ ଏପରି ଜଣା ପଡୁଥିଲେ, ମନେକର ଏହି ଦୁଇ (ମନ୍ଦହାସ୍ୟ ଏବଂ ଚାହାଁଣୀ) ଦ୍ୱାରା ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ ଏବଂ ରଜୋଗୁଣକୁ ସ୍ୱୀକାର କରି ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଶୁଦ୍ଧ ଲାଳସା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାହା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରୁଅଛନ୍ତି । ।୫୦।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଆତ୍ମାଦିସ୍ତମ୍ବପର୍ଯ୍ୟନ୍ତୈର୍ମୂର୍ତ୍ତିମଦ୍ଭିଶ୍ଚରାଚରୈଃ
ନୃତ୍ୟଗୀତାଦ୍ୟନେକାର୍ହୈଃ ପୃଥକ୍
ପୃଥଗୁପାସିତାଃ ।୫୧।

ବ୍ରହ୍ମା ଆଉ ମଧ୍ୟ ଦେଖିଲେ ଯେ ନିଜ ସଦୃଶ ଅନ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ତୃଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ଚରାଚର ଜୀବ ମୂର୍ତ୍ତିମାନ୍ ହୋଇ ନୃତ୍ୟଗୀତ ସହିତ ଅନେକ ପ୍ରକାର ପୂଜୋପକରଣ ଦ୍ୱାରା ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ଭଗବାନଙ୍କ ଏହି ସବୁ ରୂପର ଉପାସନା କରୁ ଅଛନ୍ତି । ।୫୧।

ଅଣିମାଦ୍ୟୈର୍ମହିମଭିରଜାଦ୍ୟାଭିର୍ବିଭୂତିଭିଃ
ଚତୁର୍ବିଂଶତିଭିସ୍ତତ୍ତ୍ୱୈଃ ପରୀତା
ମହଦାଦିଭିଃ ।୫୨।

ସେମାନଙ୍କୁ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ଅଣିମା-ମହିମା ଆଦି ସିଦ୍ଧି, ମାୟାବିଦ୍ୟା ଆଦି ବିଭୂତି ଏବଂ ମହତତତ୍ତ୍ୱ ଆଦି ଚବିଶ ତତ୍ତ୍ୱ ଚତୁର୍ଦିଗରୁ ଘେରି ରହି ଅଛନ୍ତି । ।୫୨।

କାଳସ୍ୱଭାବସଂସ୍କାରକାମକର୍ମଗୁଣାଦିଭିଃ
ସ୍ୱମହିଧ୍ୱସ୍ତମହିଭିର୍ମୂର୍ତ୍ତିମଦ୍ଭିରୁପାସିତାଃ ।୫୩।

ପ୍ରକୃତିରେ କ୍ଷୋଭ ଉତ୍ପନ୍ନକାରୀ କାଳ, ତାହାର ପରିଣାମର କାରଣ ସ୍ୱଭାବ, ବାସନାକୁ ଜାଗ୍ରତ କରୁଥିବା ସଂସ୍କାର, କାମନା, କର୍ମ, ବିଷୟ ଏବଂ ଫଳ ସମସ୍ତେ ମୂର୍ତ୍ତିମାନ୍ ହୋଇ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରୂପର ଉପାସନା କରୁ ଅଛନ୍ତି । ଭଗବାନଙ୍କ ସତ୍ତା ଏବଂ ମହତ୍ତା ସମ୍ମୁଖରେ ଏମାନଙ୍କ ସତ୍ତା ଏବଂ ମହତ୍ତା ନିଜ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ହରାଇ ବସି ଅଛନ୍ତି । ।୫୩।

ସତ୍ୟଜ୍ଞାନାନନ୍ତାନନ୍ଦମାତ୍ରୈକରସମୂର୍ତ୍ତୟଃ
ଅସ୍ପୃଷ୍ଟଭୂରିମାହାତ୍ମ୍ୟା ଅପି
ହ୍ୟୁପନିଷଦ୍‌ଦୃଶାମ୍ ।୫୪।

ବ୍ରହ୍ମା ଏହା ମଧ୍ୟ ଦେଖିଲେ ଯେ ସେହି ସବୁ ବିଗ୍ରହ ଭୂତ, ଭବିଷ୍ୟତ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ୍ କାଳଦ୍ୱାରା ସୀମିତ ନ ଥାଇ ତ୍ରିକାଳାବାଧିତ ସତ୍ୟ ଅଟନ୍ତି । ସେ ସମସ୍ତେ ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରକାଶ ଏବଂ କେବଳ ଅନନ୍ତ ଆନନ୍ଦ ସ୍ୱରୂପ ଅଟନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଠାରେ ଜଡତା ଅଥବା ଚେତନାର ଭେଦଭାବ ନାହିଁ । ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଏକରସ ଅଟନ୍ତି । ଏପରି କି ଉପନିଷଦ୍-ଦର୍ଶୀ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନିମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ମଧ୍ୟ ଏହାଙ୍କ ଅନନ୍ତ ମହିମା ସ୍ପର୍ଶକରି ପାରେନାହିଁ । ।୫୪।

ଏବଂ ସକୃଦ୍ ଦଦର୍ଶାଜଃ
ପରବ୍ରହ୍ମାତ୍ମନୋଽଖିଲାନ୍
ଯସ୍ୟ ଭାସା ସର୍ବମିଦଂ
ବିଭାତି ସଚରାଚରମ୍ ।୫୫।

ବ୍ରହ୍ମା ଏହିପରି ଏକ ସଙ୍ଗେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ସେହି ପରବ୍ରହ୍ମ ପରମାତ୍ମା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ମାତ୍ର, ଯାହାଙ୍କ ପ୍ରକାଶରୁ ସାରା ଚରାଚର ଜଗତ୍ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଅଛି । ।୫୫।

ତତୋଽତିକୁତୁକୋଦ୍‌ବୃତ୍ୟସ୍ତିମିତୈକାଦଶେ
ନ୍ଦ୍ରିୟଃ

ଏହି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟମୟ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ବ୍ରହ୍ମା ତ ଚକିତ ହୋଇଗଲେ । ତାଙ୍କ ଏକାଦଶ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତଦ୍ଧାମ୍ନାଭୂଦଜସ୍ତୁଷ୍ଣୀଂ
ପୂର୍ଦେବ୍ୟନ୍ତୀବ ପୁତ୍ରିକା ।୫୬।

କ୍ଷୁବ୍‌ଧ ଏବଂ ସ୍ତବ୍‌ଧ ହୋଇଗଲେ । ସେ ଭଗବାନଙ୍କ ତେଜରେ ନିସ୍ତେଜ ହୋଇ ମୌନ ରହିଲେ । ସେତେବେଳେ ସେ ଏପରି ସ୍ତବ୍‌ଧ ହୋଇଗଲେ, ମନେକର ବ୍ରଜର ଅଧିଷ୍ଠାତୃଦେବତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଏକ କାଠ ପୁତଳି ଠିଆହୋଇ ଅଛି । ।୫୬।

ଇତୀରେଶେଽତର୍କ୍ୟେ ନିଜମହିମନି
ସ୍ୱପ୍ରମିତିକେ
ପରତ୍ରାଜାତୋଽତନ୍ନିରସନମୁଖବ୍ରହ୍ମକମିତୌ
ଅନୀଶେଽପି ଦ୍ରଷ୍ଟୁଂ କିମିଦମିତି
ବା ମୁହ୍ୟତି ସତି
ଚଚ୍ଛାଦାଜୋ ଜ୍ଞାତ୍ୱା ସପଦି
ପରମୋଽଜାଜବ ନିକାମ୍ ।୫୭।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ତର୍କର ପରେ, ତାହାଙ୍କ ମହିମା ଅସାଧାରଣ, ସେ ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରକାଶ, ଆନନ୍ଦ ସ୍ୱରୂପ ଏବଂ ମାୟାରୁ ଅତୀତ ଅଟନ୍ତି । ବେଦାନ୍ତ ମଧ୍ୟ ସାକ୍ଷାତ୍‌ରୂପେ ତାହାଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନ କରିବାରେ ଅସମର୍ଥ, ସେଥିପାଇଁ ସେଥିରେ ଭିନ୍ନର ନିଷେଧ କରି ଆନନ୍ଦ ସ୍ୱରୂପ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କର କୌଣସି ପ୍ରକାର କିଛି ନା କିଛି ସଂକେତ ଦିଏ । ଯଦ୍ୟପି ଜଗତ୍‌ସ୍ରଷ୍ଟା ବ୍ରହ୍ମା ସମସ୍ତ ବିଦ୍ୟାର ଅଧିପତି ଅଟନ୍ତି, ତଥାପି ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ଦିବ୍ୟ ସ୍ୱରୂପକୁ ଟିକିଏ ହେଲେ ବୁଝିପାରିଲେ ନାହିଁ ଯେ ଏହା କ'ଣ ? ଏପରି କି ସେ ଭଗବାନଙ୍କ ସେହି ମହିମାମୟ ରୂପକୁ ଦେଖି-ବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ଆଖି ମୁଦିହୋଇ ଗଲା । ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଏହି ମୋହ ଏବଂ ଅସମର୍ଥତାକୁ ଜାଣି ବିନା କୌଣସି ପ୍ରୟାସରେ ତୁରନ୍ତ ନିଜ ମାୟା ଜବନିକା ହଟାଇ ଦେଲେ । ।୫୭।

ତତୋଽର୍ବାକ୍ ପ୍ରତିଲବ୍‌ଧାକ୍ଷଃ କଃ
ପରେତବ ଦୁତ୍‌ଥିତଃ
କୃଚ୍ଛ୍ରାଦୁନ୍ମୀଲ୍ୟ ବୈ
ଦୃଷ୍ଟୀରାଚଷ୍ଟେଦଂ ସହାତ୍ମନା ।୫୮।

ତଦ୍ୱାରା ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ବାହ୍ୟଜ୍ଞାନ ହେଲା । ମନେକର ସେ ମରି ପୁଣି ଜୀଇ ଉଠିଲେ । ସଚେତ ହୋଇ ସେ ଯେ କୌଣସି ମତେ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ନିଜ ଚକ୍ଷୁକୁ ଖୋଲିବାରୁ ନିଜ ଶରୀର ଏବଂ ଏହି ଜଗତକୁ ଦେଖିଲେ । ।୫୮।

ସପଦ୍ୟେବାଭିତଃ ପଶ୍ୟନ୍
ଦିଶୋଽପଶ୍ୟତ୍ ପୁରଃ ସ୍ଥିତମ୍
ବୃନ୍ଦାବନଂ ଜନାଜୀବ୍ୟଦ୍ରୁମାକୀର୍ଣ୍ଣଂ
ସମାପ୍ରିୟମ୍ ।୫୯।

ବ୍ରହ୍ମା ଯେତେବେଳେ ପୁଣି ଚାରି ଆଡ଼କୁ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ସେତେବେଳେ ପ୍ରଥମେ ଦଶଦିଗ ଏବଂ ତା'ପରେ ତୁରନ୍ତ ନିଜ ସମ୍ମୁଖରେ ବୃନ୍ଦାବନକୁ ଦେଖିଲେ । ବୃନ୍ଦାବନ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରକାର ପ୍ରିୟ ଅଟେ । ଯେଣେ ଦେଖି, ତେଣେ ଜୀବମାନଙ୍କ ଜୀବନଦାନୀ ଫଳ ଏବଂ ପୁଷ୍ପ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହରିତ୍ର ପତ୍ରରେ ସୁଶୋଭିତ ବୃକ୍ଷପଂକ୍ତି ଶୋଭାପାଇ ଅଛି । ।୫୯।

ଯତ୍ର ନୈସର୍ଗଦୁର୍ବୈରାଃ
ସହାସନ୍ ନୃମୃଗାଦୟଃ

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଲୀଳାଭୂମି ହୋଇ ଥିବାରୁ ବୃନ୍ଦାବନ ଧାମରେ କ୍ରୋଧ, ତୃଷ୍ଣା ଆଦି ଦୋଷ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ମିତ୍ରାଣୀବାଜିତାବାସଦ୍ରୁତରୁଟ୍‌ତର୍ଷକାଦିକମ୍ ।୬୦।

ପ୍ରବେଶ କରିପାରେ ନାହିଁ । ଏଠାରେ ସ୍ୱାଭାବିକ ପରସ୍ପର ଦୁସ୍ତ୍ୟଜ ବୈର ରଖିଥିବା ମନୁଷ୍ୟ ଏବଂ ପଶୁ-ପକ୍ଷୀ ମଧ୍ୟ ପ୍ରେମୀ ମିତ୍ରପରି ହୃଦୟ ମିଶାଇ ଏକ ସଙ୍ଗରେ ବାସ କରନ୍ତି । ।୬୦।

ତତ୍ରୋଦ୍‌ବହଦ୍ ପଶୁପବଂଶଶିଶୁତ୍ୱନାଟ୍ୟଂ
ବ୍ରହ୍ମାଦ୍ୱୟଂ ପରମନନ୍ତମଗାଧବୋଧମ୍
ବତ୍ସାନ୍ ସଖୀନିବ ପୁରା ପରିତୋ ବିଚିନ୍ୱ-
ଦେକଂ ସପାଣିକବଳଂ ପରମେଷ୍ଠ୍ୟଚଷ୍ଟ ।୬୧।

ବ୍ରହ୍ମା ବୃନ୍ଦାବନ ଦେଖି ସାରିବା ପରେ ପୁଣି ଦେଖିଲେ ଯେ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ପରବ୍ରହ୍ମ ଗୋପବଂଶର ବାଳକ ପରି ନୃତ୍ୟ କରୁ ଅଛନ୍ତି । ଏକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ସଖା ଅଟନ୍ତି, ଅନନ୍ତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲୁ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଯାହାଙ୍କ ଜ୍ଞାନ ଅଗାଧ ହେଲେ ହେଁ ସେ ନିଜ ଗୋପାଳବାଳ ଏବଂ ବାଛୁରୀମାନଙ୍କୁ ଖୋଜି ବୁଲୁ ଅଛନ୍ତି । ବ୍ରହ୍ମା ଦେଖିଲେ ଯେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯେପରି ପୂର୍ବେ ନିଜ ହସ୍ତରେ ଦହିଭାତ ଚୁଙ୍ଗା ଧରି ସେମାନଙ୍କୁ ଖୋଜୁଥିଲେ, ସେହିପରି ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଖୋଜୁ ଅଛନ୍ତି । ।୬୧।

ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ତ୍ୱରେଣ ନିଜଧୋରଣତୋଽବତୀର୍ଯ
ପୃଥ୍ୱ୍ୟାଂ ବପୁଃ କନକଦଣ୍ଡମିବାଭିପାତ୍ୟ
ସ୍ପୃଷ୍ଟ୍ୱା ଚତୁର୍ମୁକୁଟକୋଟିଭିରଙ୍ଘ୍ରିଯୁଗ୍ମଂ
ନତ୍ୱା ମୁଦଶ୍ରୁସୁଜଳୈରକୃତାଭିଷେକମ୍ ।୬୨।

ଭଗବାନଙ୍କୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ବ୍ରହ୍ମା ନିଜ ବାହନ ହଂସ ଉପରୁ ଓହ୍ଲାଇ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସଦୃଶ ଚମକିତ ନିଜ ଶରୀରରେ ପୃଥ୍ୱୀରେ ଦଣ୍ଡ ସଦୃଶ ପଡିଗଲେ । ସେ ନିଜ ଚାରି ମୁକୁଟର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ଭଗବାନଙ୍କ ଚରଣକମଳ ସ୍ପର୍ଶ କରି ନମସ୍କାର କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୁ ଧାରାରେ ତାଙ୍କ ପାଦପଦ୍ମକୁ ଧୋଇଦେଲେ । ।୬୨।

ଉତ୍ଥାୟୋତ୍ଥାୟ କୃଷ୍ଣସ୍ୟ
ଚିରସ୍ୟ ପାଦୟୋଃ ପତନ୍
ଆସ୍ତେ ମହିତ୍ୱଂ ପ୍ରାଗ୍‌ଦୃଷ୍ଟଂ
ସ୍ମୃତ୍ୱା ସ୍ମୃତ୍ୱା ପୁନଃ ପୁନଃ ।୬୩।

ସେ ପୂର୍ବେ ଦେଖିଥିବା ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମହିମାକୁ ବାରଂବାର ସ୍ମରଣ କରି ତାହାଙ୍କ ଚରଣରେ ଥରକୁ ଥର ପଡ଼ି ଉଠି ପୁଣି ପୁଣି ପ୍ରଣାମ କଲେ । ଏହିପରି ସେ ବହୁ ସମୟ ଧରି ଭଗବାନଙ୍କ ପାଦପଦ୍ମରେ ପଡ଼ି ରହିଲେ । ।୬୩।

ଶନୈରଥୋତ୍ଥାୟ ବିମୃଜ୍ୟ ଲୋଚନେ
ମୁକୁନ୍ଦମୁଦ୍‌ବୀକ୍ଷ୍ୟ ବିନମ୍ରକନ୍ଧରଃ
କୃତାଞ୍ଜଳିଃ ପ୍ରଶ୍ରୟବାନ୍ ସମାହିତଃ
ସବେପଥୁର୍ଗଦ୍‌ଗଦୟୈଳତେଳୟା ।୬୪।

ପୁଣି ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଠି ନେତ୍ରରୁ ଲୁହ ପୋଛିଲେ, ପ୍ରେମ ଏବଂ ମୁକ୍ତିର ଏକମାତ୍ର ଉତ୍ପତ୍ତିସ୍ଥାନ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଦେଖି ତାହାଙ୍କ ଶିର ନଇଁ-ଗଲା, ଶରୀରରେ କମ୍ପ ଜନ୍ମିଲା । ପୁଣି ଅଞ୍ଜଳି ବାନ୍ଧି ଅତି ନମ୍ରତା ଏବଂ ଏକାଗ୍ରତା ସହିତ ଗଦ୍‌-ଗଦ୍ ବାଣୀରେ ଭଗବାନଙ୍କ ସ୍ତୁତି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ।୬୪।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧେ ତ୍ରୟୋଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୧୩।

—*—

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅଥ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଭଗବାନଙ୍କ ସ୍ତୁତି

ବ୍ରହ୍ମୋବାଚ

ନୌମୀଡ୍ୟ ତେଽଭ୍ରବପୁଷେ ତଡିଦମ୍ବରାୟ
ଗୁଞ୍ଜାବତଂସପରିପିଚ୍ଛଲସନ୍ମୁଖାୟ
ବନ୍ୟସ୍ରଜେ କମଳବେତ୍ରବିଷାଣବେଣୁ-
ଲକ୍ଷ୍ମଶ୍ରିୟେ ମୃଦୁପଦେ ପଶୁପାଙ୍ଗଜାୟ ।୧।

ଶ୍ରୀବ୍ରହ୍ମା ସ୍ତୁତିକଲେ—ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ ଏକମାତ୍ର ସ୍ତୁତିର ଯୋଗ୍ୟ ଅଟନ୍ତି । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣରେ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି । ଆପଣଙ୍କ ଏହି ଶରୀର ବର୍ଷାକାଳୀନ ମେଘ ସଦୃଶ ଶ୍ୟାମଳ, ତହିଁରେ ପୁଣି ସ୍ଥିର ବିଜୁଳି ସଦୃଶ ଝିଲ୍‌ମିଲ୍ ହେଉ-ଥିବା ପୀତାମ୍ବର ଶୋଭ ପାଉଅଛି । ଆପଣଙ୍କ ଗଳାରେ ଗୁଞ୍ଜମାଳା, କର୍ଣ୍ଣରେ ମକରାକୃତି କୁଣ୍ଡଳ ତଥା ମସ୍ତକରେ ମୟୂରପୁଚ୍ଛ ମୁକୁଟ, ଏହିସବୁ କାନ୍ତିରେ ଆପଣଙ୍କ ମୁଖରୁ ଅପୂର୍ବ ଛଟା ଛଟକୁ ଅଛି । ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳରେ ଝୁଲୁଥିବା ବନମାଳା ଏବଂ ସୁନ୍ଦର, କ୍ଷୁଦ୍ର ଏବଂ କୋମଳ ହସ୍ତରେ ଦହିଭତର ଖଣ୍ଡ, କାଖରେ ବେତ ଏବଂ ସିଙ୍ଗା ତଥା କମରରେ ଆପଣଙ୍କ ପରିଚୟଦାନୀ ବଂଶୀ ଶୋଭପାଉ ଅଛି । ଆପଣଙ୍କ କମଳରୁ ସୁକୋମଳ ପରମ ସୁକୁମାର ଚରଣ ଏବଂ ଗୋପାଳବାଳକର ସୁମଧୁର ବେଶ । (ମୁଁ ଆଉ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ, ମୁଁ ତ ଏହି ଚରଣ ଉପରେ କେବଳ ଲୋଟୁଛି ।) ।୧।

ଅସ୍ୟାପି ଦେବ ବପୁଷୋ ମଦନୁଗ୍ରହସ୍ୟ
ସ୍ୱେଚ୍ଛାମୟସ୍ୟ ନ ତୁ ଭୂତମୟସ୍ୟ କୋଽପି
ନେଶେ ମହି ତ୍ୱବସିତୁଂ ମନସାଽନ୍ତରେଣ
ସାକ୍ଷାତ୍ତବୈବ କିମୁତାତ୍ମସୁଖାନୁ ଭୂତେଃ
।୨।

ହେ ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରକାଶ ପରମାତ୍ମନ ! ଆପଣଙ୍କ ଏହି ଶ୍ରୀବିଗ୍ରହ ଭକ୍ତଜନମାନଙ୍କ ଲାଳସା-ଅଭିଳାଷା ପୂର୍ଣ୍ଣକାରୀ ଅଟେ । ଯିଏ ଆପଣଙ୍କ ଚିନ୍ମୟୀ ଇଚ୍ଛାର ମୂର୍ତ୍ତିମାନ୍ ସ୍ୱରୂପ ମୋ ଉପରେ ଆପଣଙ୍କ ସାକ୍ଷାତ୍ କୃପା ପ୍ରସାଦ ଅଟେ । ମୋତେ ଅନୁଗୃହୀତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ହିଁ ଆପଣ ଏହାକୁ ପ୍ରକଟ କରି ଅଛନ୍ତି । କିଏ କହେ ଏହା ପଞ୍ଚଭୂତରେ ରଚିତ ହୋଇ-ଅଛି ? ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଏହା ତ ଅପ୍ରାକୃତ ଶୁଦ୍ଧ ସତ୍ତ୍ୱ-ମୟ ଅଟେ । ମୁଁ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କେହି ସମାଧି ଲଗାଇ ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ ଏହି ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ବିଗ୍ରହର ମହିମା ତ ଜାଣିବାକୁ ଅସମର୍ଥ, ପୁଣି ଆତ୍ମାନନ୍ଦାନୁଭବ ସ୍ୱରୂପ ସାକ୍ଷାତ୍ ଆପଣଙ୍କ ମହିମାକୁ ଏକାଗ୍ରମନରେ ମଧ୍ୟ କିପରି ବା କିଏ ଜାଣି ପାରିବ ? ।୨।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଜ୍ଞାନେ ପ୍ରୟାସମୁଦପାସ୍ୟ ନମନ୍ତ ଏବ
ଜୀବନ୍ତି ସନ୍ମୁଖରିତାଂ ଭବଦୀୟବାର୍ତ୍ତାମ୍
ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥିତାଃ ଶ୍ରୁତିଗତାଂ ତନୁବାଙ୍ମନୋଭି—
ର୍ୟେ ପ୍ରାୟଶୋଽଜିତ ଜିତୋଽପ୍ୟସି ତୈସ୍ତ୍ରିଲୋକ୍ୟାମ୍ ।୩।

ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଯେଉଁମାନେ ଜ୍ଞାନ ପାଇଁ ପ୍ରଯତ୍ନ ନ କରି ସ୍ୱସ୍ଥାନରେ ହିଁ ସ୍ଥିତ ରହି କେବଳ ସତ୍‌ସଙ୍ଗ କରି ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରେମୀ ସନ୍ତପୁରୁଷମାନଙ୍କ-ଦ୍ୱାରା ଗାୟନ କରାଯାଉଥିବା ଆପଣଙ୍କ ଲୀଳାକଥା, ଯାହା ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ରହିବାରୁ ସ୍ୱତଃ ଶୁଣି-ବାକୁ ମିଳେ, ଶରୀର, ବାଣୀ ଏବଂ ମନ ସହିତ ବିନୟାବନତ ହୋଇ ସେବନ କରନ୍ତି, ଏପରି କି ତାକୁ ହିଁ ନିଜ ଜୀବନର ସର୍ବସ୍ୱ କରି ପାରିଛନ୍ତି, ସେହି ସତ୍ ପ୍ରସଙ୍ଗ ବିନା କ୍ଷଣେ ମାତ୍ର ସେମାନେ ବଞ୍ଚିପାରନ୍ତି ନାହିଁ; ପ୍ରଭୋ ! ଯଦ୍ୟପି ତ୍ରିଲୋକରେ କେହି କେବେ ଆପଣଙ୍କ ଉପରେ ବିଜୟ ପ୍ରାପ୍ତ କରି ନ ପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଆପଣ ନିଶ୍ଚୟ ସେମାନଙ୍କର ଅଧୀନ ହୋଇଯାଆନ୍ତି । ।୩।

ଶ୍ରେୟଃସୃତିଂ ଭକ୍ତିମୁଦସ୍ୟ ତେ ବିଭୋ
କ୍ଲିଶ୍ୟନ୍ତି ଯେ କେବଳବୋଧଲବ୍ଧୟେ
ତେଷାମସୌ କ୍ଲେଶଳ ଏବ ଶିଷ୍ୟତେ
ନାନ୍ୟଦ୍ ଯଥା ସ୍ଥୂଳତୁଷାବଘାତିନାମ୍ ।୪।

ଭଗବନ୍ ! ଆପଣଙ୍କ ଭକ୍ତି ସବୁପ୍ରକାର କଲ୍ୟାଣର ମୂଳସ୍ରୋତ—ଉଦ୍‌ଗମ ସ୍ଥଳ ଅଟେ । ଯେଉଁମାନେ ତାକୁ ଛାଡ଼ି କେବଳ ଜ୍ଞାନପ୍ରାପ୍ତି ନିମନ୍ତେ, ଶ୍ରମ କରି ଦୁଃଖ ଭୋଗନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର କେବଳ କ୍ଲେଶ ହିଁ କ୍ଲେଶ ହସ୍ତଗତ ହୁଏ—ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ, ଯେପରି ଚଷୁ କୁଟାଳିର କେବଳ ଶ୍ରମ ହିଁ ସାର ହୁଏ । ।୪।

ପୁରେହ ଭୂମନ୍ ବହବୋଽପି ଯୋଗିନ-
ସ୍ତ୍ୱଦର୍ପିତେହା ନିଜକର୍ମଲବ୍ଧୟା
ବିବୁଧ୍ୟ ଭକ୍ତ୍ୟୈବ କଥୋପନୀତୟା
ପ୍ରପେଦିରେଽଞ୍ଜୋଽଚ୍ୟୁତ ତେ ଗତିଂ ପରାମ୍ ।୫।

ହେ ଅଚ୍ୟୁତ ! ହେ ଅନନ୍ତ ! ଏହି ଲୋକରେ ପୂର୍ବରୁ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ଯୋଗୀ ହୋଇଗଲେଣି । ଯେତେବେଳେ ଯୋଗାଦି ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କୁ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରାପ୍ତି ନ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ନିଜ ଲୌକିକ ଏବଂ ବୈଦିକ ସମସ୍ତ କର୍ମ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣରେ ସମର୍ପିତ କରିଦେଲେ । ଏହି ସମର୍ପିତ କର୍ମ ତଥା ଆପଣଙ୍କ ଲୀଳାକଥା ଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ଅବଶ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ ଭକ୍ତି ଲାଭ-କଲେ । ସେହି ଭକ୍ତିଦ୍ୱାରା ହିଁ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ଜ୍ଞାନ ସହିତ ସେମାନେ ବଡ଼ ସୁଗମତାରେ ଆପଣଙ୍କ ପରମପଦ ପ୍ରାପ୍ତହେଲେ । ।୫।

ତଥାପି ଭୂମନ୍ ମହିମାଗୁଣସ୍ୟ ତେ
ବିବୋଦ୍ଧୁମର୍ହତ୍ୟମଲାନ୍ତରାତ୍ମଭିଃ

ହେ ଅନନ୍ତ ! ଆପଣଙ୍କ ସଗୁଣ-ନିର୍ଗୁଣ ଦୁଇ ସ୍ୱରୂପଜ୍ଞାନ କଠିନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ନିର୍ଗୁଣ ସ୍ୱରୂପ ମହିମା ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରି ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତଃ-କରଣରେ କେବଳ ଜଣାଯାଏ । (ଜାଣିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟା

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅବିକ୍ରିୟାତ୍ ସ୍ୱାନୁଭବାଦରୂପତୋ
ହ୍ୟନନ୍ୟବୋଧ୍ୟାତ୍ମତୟା ନ ଚାନ୍ୟଥା ।୬।

ହେଲା ଯେ) ବିଶେଷଭାବେ (ସାଂସାରିକ ମୋହ-ମମତା ଆଦି) ସବୁ ପ୍ରକାର ବୃତ୍ତି ପରିତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ ଆତ୍ମାକାର ଅନ୍ତଃକରଣରେ ଆତ୍ମା ସାକ୍ଷାତ୍କାର କରାଯାଏ, ପୁଣି ଏହି ଆତ୍ମାକାରତା (ଜଗତକୁ ଆତ୍ମା-ମୟ ଦେଖିବା) ଘଟ-ପଟାଦି ସଦୃଶ (ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ) ଜ୍ଞେୟ ନୁହେଁ, କେବଳ ଆବରଣ ଭଙ୍ଗମାତ୍ର । ସେହି ସାକ୍ଷାତ୍କାର 'ଯିଏ ବ୍ରହ୍ମ', 'ମୁଁ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କୁ ଜାଣିଛି' ଏପରି ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ (ବ୍ରହ୍ମ) ସ୍ୱୟଂପ୍ରକାଶ ରୂପେ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥାଏ । [ତେଣୁ ନିର୍ଗୁଣ-ଉପାସନା କଷ୍ଟଦାୟକ ଓ ଦୁଃସାଧ୍ୟ] ।୬।

ଗୁଣାତ୍ମନସ୍ତେଽପି ଗୁଣାନ୍ ବିମାତୁଂ
ହିତାବତୀର୍ଣସ୍ୟ କ ଈଶିରେଽସ୍ୟ
କାଲେନ ଯୈର୍ବା ବିମିତାଃ ସୁକଳ୍ପୈ-
ର୍ଭୂପାଂସବଃ ଖେ ମିହିକା ଦ୍ୟୁଭାସଃ ।୭।

ପରନ୍ତୁ ଭଗବନ୍ ! ଯେଉଁ ସମର୍ଥ ପୁରୁଷମାନେ ଅନେକ ଜନ୍ମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ କରି ପୃଥିବୀର ଏକ ଏକ ପରମାଣୁ, ଆକାଶର ହିମକଣା ତଥା ସେଥିରେ ଚମକୁଥିବା ନକ୍ଷତ୍ର ଏବଂ ତାରାଗଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂଖ୍ୟା କରି ପାରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭଲା ଏପରି କିଏ ହେବ ଯେ, ଯିଏ ଆପଣଙ୍କ ସଗୁଣ ସ୍ୱରୂପର ଅନନ୍ତ ଗୁଣକୁ ଗଣି ପାରିବ ? ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ କେବଳ ସଂସାରର କଲ୍ୟାଣ ନିମନ୍ତେ ହିଁ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଭଗବନ୍ ! ଆପଣଙ୍କ ମହିମା ଜ୍ଞାନ ତ ବଡ଼ କଠିନ । ।୭।

ତତ୍ତେଽନୁକମ୍ପାଂ ସୁସମୀକ୍ଷମାଣୋ
ଭୁଞ୍ଜାନ ଏବାତ୍ମକୃତଂ ବିପାକମ୍
ହୃଦ୍ୱାଗ୍ୱପୁର୍ଭିର୍ବିଦଧନ୍ନମସ୍ତେ
ଜୀବେତ ଯୋ ମୁକ୍ତିପଦେ ସ ଦାୟଭାକ୍ ।୮।

ତେଣୁ ଯେଉଁ ପୁରୁଷ କ୍ଷଣପ୍ରତିକ୍ଷଣ ବଡ଼ ଉତ୍ସୁକତାରେ ଆପଣଙ୍କ କୃପା ଉତ୍ତମରୂପେ ଅନୁଭବ କରୁଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରାରବ୍ଧ ଅନୁସାର ଯାହା କିଛି ସୁଖ କିମ୍ବା ଦୁଃଖ ପ୍ରାପ୍ତହୁଏ ତାକୁ ନିର୍ବିକାରରେ ଭୋଗ କରନ୍ତି ଏବଂ ଯିଏ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟ, ଗଦ୍‌ଗଦ୍‌ବାଣୀ ଏବଂ ପୁଲକିତ ଶରୀରରେ ନିଜକୁ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣରେ ସମର୍ପିତ କରିଦେଇ ଅଛନ୍ତି—ଏହିପରି ଜୀବନ-ନିର୍ବାହ କରୁଥିବା ପୁରୁଷ ଠିକ୍ ଏପରି ଆପଣଙ୍କ ପରମପଦର ଅଧିକାରୀ ହୁଅନ୍ତି, ଯେପରି ନିଜ ପିତାର ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ପୁତ୍ର ! ।୮।

ପଶ୍ୟେଶ ମେଽନାର୍ଯମନନ୍ତ ଆଦ୍ୟେ
ପରାତ୍ମନି ତ୍ୱୟ୍ୟପି ମାୟିମାୟିନି

ହେ ପ୍ରଭୋ ! ମୋ କୁଟିଳତା ଦେଖନ୍ତୁ ତ । ଆପଣ ଅନନ୍ତ ଆଦିପୁରୁଷ ପରମାତ୍ମା ଅଟନ୍ତି ଏବଂ ମୋ ଠାରୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ମାୟାବୀ ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ ମାୟାରେ ବିମୋହିତ, ସେପରି ସ୍ଥଳେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ନିଜ ମାୟା ଆପଣଙ୍କ ଉପରେ ବିସ୍ତାର କରି ନିଜ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ମାୟାଂ ବିତତ୍ୟେକ୍ଷିତୁମାତ୍ମବୈଭବଂ
ହ୍ୟହଂ କିୟାନୈଚ୍ଛମିବାର୍ଚିରଗ୍ନୌ ।୯।

ଅତଃ କ୍ଷମସ୍ୱାଚ୍ୟୁତ ମେ ରଜୋଭୁବୋ
ହ୍ୟଜାନତସ୍ତ୍ୱତ୍‌ପୃଥଗୀଶମାନିନଃ
ଅଜାବଲେପାନ୍ଧତମୋଽନ୍ଧଚକ୍ଷୁଷ
ଏଷୋଽନୁକମ୍ପ୍ୟୋମୟି ନାଥବାନିତି ।୧୦।

କ୍ୱାହଂ ତମୋମହଦହଂଖଚରାଗ୍ନି ବାର୍ଭୂ-
ସଂବେଷ୍ଟିତାଣ୍ଡଘଟସପ୍ତବିତସ୍ତିକାୟଃ
କ୍ୱେଦୃଗ୍‌ବିଧାବିଗଣିତାଣ୍ଡପରାଣୁଚର୍ଯା-
ବାତାଧ୍ୱରୋମବିବରସ୍ୟ ଚ ତେ ମହିତ୍ୱମ୍
।୧୧।

ଉତ୍‌କ୍ଷେପଣଂ ଗର୍ଭଗତସ୍ୟ ପାଦୟୋଃ
କିଂ କଳ୍ପତେ ମାତୁରଧୋକ୍ଷଜାଗସେ
କିମସ୍ତିନାସ୍ତିବ୍ୟପଦେଶଭୂଷିତଂ
ତବାସ୍ତି କୁକ୍ଷେଃ କିୟଦପ୍ୟନନ୍ତଃ ।୧୨।

ଜଗତ୍‌ତ୍ରୟାନ୍ତୋଦଧିସମ୍ପ୍ଲବୋଦେ
ନାରାୟଣସ୍ୟୋଦରନାଭିନାଳାତ୍

ଐଶ୍ୱର୍ଯ ଦେଖାଇବାକୁ ଯାଉଥିଲି ! ପ୍ରଭୋ ! ମୁଁ କ'ଣ କେବେ ଆପଣଙ୍କ ସମାନ ହୋଇପାରିବି ! କ'ଣ କେବେ ଅଗ୍ନି ସମ୍ମୁଖରେ ଅଗ୍ନିକଣା ସମାନ ହେବ ? ।୯।

ଭଗବାନ୍ ! ମୁଁ ରଜୋଗୁଣରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଅଛି । ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱରୂପକୁ ମୁଁ ଠିକ୍ ଠିକ୍ ଜାଣେନାହିଁ । ତେଣୁ ନିଜକୁ ଆପଣଙ୍କ ଠାରୁ ପୃଥକ୍ ସଂସାରର ସ୍ୱାମୀ ମାନି ବସିଥିଲି । ମୁଁ ଅଜନ୍ମା ଜଗତ୍‌କର୍ତା ଅଟେ— ଏହି ମାୟାକୃତ ମୋହର ଘନ ଅନ୍ଧକାରରେ ମୁଁ ଅନ୍ଧ ହୋଇ ଯାଇଥିଲି । ସେଥିପାଇଁ ଆପଣ ଏପରି ମନେକଲେ ଯେ 'ୟିଏ ମୋର ଅଧୀନ, ମୋର ଭୃତ୍ୟ, ଏହା ଉପରେ କୃପା କରିବା ଉଚିତ' । ମୋ ଅପରାଧ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ । ।୧୦।

ହେ ମୋର ସ୍ୱାମୀ ! ପ୍ରକୃତି, ମହତ୍ତତ୍ତ୍ୱ, ଅହଂକାର, ଆକାଶ, ବାୟୁ, ଅଗ୍ନି, ଜଳ ଏବଂ ପୃଥ୍ୱୀରୂପ ଆବରଣରେ ବେଷ୍ଟିତ ଏହି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ହିଁ ମୋର ଶରୀର ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରୋମ ଛିଦ୍ରରେ ଏହିପରି ଅଗଣିତ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଏପରି ଉଠା-ପଡା ହେଉ ଅଛନ୍ତି, ଯେପରି ଝରକା ଜାଲିରେ ଆସୁଥିବା ସୂର୍ଯ କିରଣରେ ରଜର କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ପରମାଣୁ ଉଡ଼ିବାର ଦେଖାଯାଏ । କାହିଁ ନିଜ ପରିମାଣରେ ସାଢେ ତିନିହାତ ଶରୀରଧାରୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷୁଦ୍ର ମୁଁ ଏବଂ କାହିଁ ଆପଣଙ୍କ ଅନନ୍ତ ମହିମା ! ।୧୧।

ବୃତ୍ତିଦ୍ୱାରା ଧରା ନ ପଡୁଥିବା ପରମାତ୍ମନ୍ ! ଯେବେ ପିଲା ମା' ଗର୍ଭରେ ଥାଏ ? ତେବେ ଅଜ୍ଞାନବଶ ନିଜ ହସ୍ତ-ପାଦ ପିଟୁଥାଏ, ପରନ୍ତୁ କ'ଣ ମା' ତାକୁ ଅପରାଧ ବୋଲି ମନେ କରେ ? କିମ୍ବା ସେଥିପାଇଁ ତା'ର କୌଣସି ଅପରାଧ ହୁଏ ? 'ଅଛି' ଏବଂ 'ନାହିଁ'—ଏହି ଶବ୍ଦରେ କୁହା ହେଉଥିବା ଏପରି କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଅଛି, ଯାହା ଆପଣଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ନାହିଁ ? (ଅର୍ଥାତ୍ ସବୁଅଛି ।) ।୧୨।

ଶ୍ରୁତି କହେ ଯେ ଯେତେବେଳେ ତିନିଲୋକ ପ୍ରଳୟକାଳୀନ ଜଳ ଭିତରେ ଲୀନଥିଲା, ସେତେବେଳେ ସେହି ଜଳରେ ସ୍ଥିତ ଶ୍ରୀନାରାୟଣଙ୍କ ନାଭିକମଳରୁ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ଜନ୍ମ ହେଲା । ତାହାର

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

ବିନିର୍ଗତୋଽଜସ୍ତ୍ୱିତି ବାଙ୍‌ ନ ବୈ ମୃଷା
କିଂ ତ୍ୱୀଶ୍ୱର ତ୍ୱନ୍ନ ବିନିର୍ଗତୋଽସ୍ମି ।୧୩।

ଏହା କହିବା କୌଣସି ପ୍ରକାର ମିଥ୍ୟା ନୁହେଁ । ତେଣୁ କହନ୍ତୁ ତ ପ୍ରଭୋ ! କ'ଣ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପୁତ୍ର ନୁହେଁ ? ।୧୩।

ନାରାୟଣସ୍ତ୍ୱଂ ନ ହି ସର୍ବଦେହିନା-
ମାତ୍ମାସ୍ୟଧୀଶାଖିଳଲୋକ ସାକ୍ଷୀ
ନାରାୟଣୋଽଙ୍ଗଂ ନରଭୂଜଲାୟନା-
ତ୍ତଚ୍ଚାପି ସତ୍ୟଂ ନ ତବୈବ ମାୟା ।୧୪।

ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ ଜୀବଜଗତରେ ଆତ୍ମା ଅଟନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ଆପଣ ନାରାୟଣ (ନାର-ଜୀବ, ଅୟନ-ଆଶ୍ରୟ) ଅଟନ୍ତି । ଆପଣ ସମସ୍ତ ଜଗତ୍ ଏବଂ ଜୀବମାନଙ୍କର ଅଧୀଶ୍ୱର ଅଟନ୍ତି । ତେଣୁ ଆପଣ ନାରାୟଣ (ନାର-ଜୀବ, ଅୟନ-ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ) ଅଟନ୍ତି । ଆପଣ ସମସ୍ତ ଲୋକର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦ୍ରଷ୍ଟା ଥିବାରୁ, ସେଥିପାଇଁ ମଧ୍ୟ ନାରାୟଣ (ନାର-ଜୀବ ଏବଂ ଅୟନ-ଜ୍ଞାତା) ଅଟନ୍ତି । ନାରରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଉଥିବା ଜଳରେ ନିବାସ କରିବାରୁ ଯାହାଙ୍କୁ ନାରାୟଣ କୁହାଯାଏ, (ନାର-ଜଳ ଏବଂ ଅୟନ- ନିବାସ ସ୍ଥାନ) ତାହା ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କର ଏକ ଅଂଶ । ତାହାକୁ ଅଂଶରୂପେ ଦେଖିବା ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟ ନୁହେଁ, କେବଳ ଆପଣଙ୍କ ମାୟା ଅଟେ ।୧୪।

ତଚ୍ଚେଜ୍ଜଳସ୍ଥଂ ତବ ସଜ୍ଜଗଦ୍‌ବପୁଃ
କିଂ ମେ ନ ଦୃଷ୍ଟଂ ଭଗବଂସ୍ତଦୈବ
କିଂ ବା ସୁଦୃଷ୍ଟଂ ହୃଦି ମେ ତଦୈବ
କିଂ ନୋ ସପଦ୍ୟେବ ପୁନର୍ବ୍ୟଦର୍ଶି ।୧୫।

ଭଗବନ୍ ! ଯଦି ଆପଣଙ୍କ ଏହି ବିରାଟ ରୂପ ବାସ୍ତବରେ ସେତେବେଳେ ଜଳରେ ହିଁ ଥିଲା, ତଥାପି ମୁଁ ସେତେବେଳେ ନ ଦେଖିଲି କାହିଁକି ? ଯଦ୍ୟପି ମୁଁ କମଳନାଳ ମାର୍ଗରେ ପଶି ତାଙ୍କୁ ଶହେବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଳ ମଧ୍ୟରେ ଖୋଜିଲି ? ପୁଣି ଯେବେ ମୁଁ ତପସ୍ୟା କଲି, ତେବେ ସେତେବେଳେ ମୋ ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ କିପରି ତାହାଙ୍କ ଦର୍ଶନ ହେଲା ? ପୁଣି କିଛି କ୍ଷଣପରେ ସେ ଆଉ ଦେଖାଗଲେ ନାହିଁ, ଅନ୍ତର୍ଧାନ ହୋଇଗଲେ କାହିଁକି ? ।୧୫।

ଅତ୍ରୈବ ମାୟାଧମନାବତାରେ
ହ୍ୟସ୍ୟ ପ୍ରପଞ୍ଚସ୍ୟ ବହିଃ ସ୍ଫୁଟସ୍ୟ
କୃତ୍ସ୍ନସ୍ୟ ଚାନ୍ତର୍ଜଠରେ ଜନନ୍ୟା
ମାୟାତ୍ୱମେବ ପ୍ରକଟୀକୃତଂ ତେ ।୧୬।

ହେ ମାୟାନାଶକ ପ୍ରଭୋ ! ଦୂର କଥା ଥାଉ; ଏବେ ଏହି ଅବତାରରେ ଆପଣ ଏହି ବାହାରେ ଦୃଶ୍ୟମାନ୍ ଜଗତକୁ ନିଜ ପେଟ ଭିତରେ ଦେଖାଇ ଦେଲେ, ଯାହାକୁ ଦେଖି ମାତା ଯଶୋଦା ଚକିତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଏତିକି ସିଦ୍ଧ ହେଲା ଯେ ଏହି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱ କେବଳ ଆପଣଙ୍କ ମାୟା ହିଁ ମାୟା ଅଟେ ।୧୬।

ଯସ୍ୟ କୁକ୍ଷାବିଦଂ ସର୍ବଂ
ସାତ୍ମଂ ଭାତି ଯଥା ତଥା

ଯେତେବେଳେ ଆପଣଙ୍କ ସହିତ ଏହି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱକୁ ଯେପରି ବାହାରେ ଦେଖାଯାଉଅଛି,

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri
CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତତ୍ତ୍ୱୟ୍ୟପୀହ ତତ୍ ସର୍ବଂ
କିମିଦଂ ମାୟୟା ବିନା ।୧୭।

ସେହିପରି ହିଁ ଆପଣଙ୍କ ଉଦରରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଦେଖିଲେ, ସେତେବେଳେ ତାହା ସବୁ କ'ଣ ଆପଣଙ୍କ ମାୟାବିନା ଆପଣଙ୍କ ଭିତରେ ପ୍ରତୀତ ହେଲା ? ଏହା ସବୁ ଅବଶ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ ଲୀଳା ଅଟେ ।୧୭।

ଅଦ୍ୟୈବ ତ୍ୱଦୃତେଽସ୍ୟ କିଂ ମମ ନ ତେ
ମାୟାତ୍ୱମାଦର୍ଶିତ---
ମେକୋଽସି ପ୍ରଥମଂ ତତୋ ବ୍ରଜସୁହୃଦ୍
ବତ୍ସାଃ ସମସ୍ତା ଅପି
ତାବନ୍ତୋଽସି ଚତୁର୍ଭୁଜାସ୍ତଦଖିଲୈଃ
ସାକଂ ମୟୋପାସିତା-
ସ୍ତାବନ୍ତ୍ୟେବ ଜଗନ୍ତ୍ୟଭୂସ୍ତଦମିତଂ
ବ୍ରହ୍ମାଦ୍ୱୟଂ ଶିଷ୍ୟତେ ।୧୮।

ସେ ଦିନର କଥା ଛାଡ଼ନ୍ତୁ, ଆଜି କଥା ବିଚାର କରନ୍ତୁ । ଆଜି କ'ଣ ଆପଣ ମୋ ସମ୍ମୁଖରେ ଆପଣଙ୍କ ଅତିରିକ୍ତ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱକୁ ନିଜ ମାୟାର ଖେଳ ବୋଲି ଦେଖାଇ ନାହାଁନ୍ତି ? ପ୍ରଥମେ ଆପଣ ଏକ ଥିଲେ, ପୁଣି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୋପାଳବାଳ, ବାଛୁରୀ ଏବଂ ଛଡ଼ି, ଶିକା ମଧ୍ୟ ଆପଣ ହୋଇଗଲେ ! ତା'ପରେ ମୁଁ ଦେଖିଲି ଯେ ଆପଣଙ୍କ ଏହିସବୁ ରୂପ ଚତୁର୍ଭୁଜ ଯୁକ୍ତ ଏବଂ ମୋ ସହିତ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣତତ୍ତ୍ୱ ସେମାନଙ୍କ ସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ଆପଣ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ସେତିକି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ରୂପ ମଧ୍ୟ ଧାରଣ କରିଥିଲେ, ପରନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପଣ କେବଳ ଅପରିମିତ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ରହ୍ମ ରୂପରେ ହିଁ ଅବଶେଷ ରହିଲେ ।୧୮।

ଅଜାନତାଂ ତ୍ୱତ୍ପଦବୀମନାତ୍ମ-
ନ୍ୟାତ୍ମାଽଽତ୍ମନା ଭାସି ବିତତ୍ୟ ମାୟାମ୍
ସୃଷ୍ଟାବିବାହଂ ଜଗତୋ ବିଧାନ
ଇବ ତ୍ୱମେଷୋଽନ୍ତ ଇବ ତ୍ରିନେତ୍ରଃ ।୧୯।

ଯେଉଁମାନେ ଅଜ୍ଞାନବଶ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱରୂପକୁ ଜାଣି ନ ପାରନ୍ତି, ଆପଣ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତିରେ ସ୍ଥିତ ଜୀବ ସଦୃଶ ପ୍ରତୀତ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ମାୟାର ପରଦା ପକାଇ ଥିବାରୁ ସୃଷ୍ଟି ସମୟେ ମୋ (ବ୍ରହ୍ମା) ରୂପରେ, ପାଳନ ସମୟେ ଆପଣ (ବିଷ୍ଣୁ)ଙ୍କ ରୂପରେ ଏବଂ ସଂହାର ସମୟେ ରୁଦ୍ର ରୂପରେ ପ୍ରତୀତ ହୁଅନ୍ତି ।୧୯।

ସୁରେଷ୍ୱୃଷିଷ୍ୱୀଶ ତଥୈବ ନୃଷ୍ୱପି
ତିର୍ଯକ୍ଷୁ ଯାଦସ୍ସ୍ୱପି ତେଽଜନସ୍ୟ
ଜନ୍ମାସତାଂ ଦୁର୍ମଦନିଗ୍ରହାୟ
ପ୍ରଭୋ ବିଧାତଃ ସଦନୁଗ୍ରହାୟ ଚ ।୨୦।

ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତର ସ୍ୱାମୀ ଏବଂ ବିଧାତା ଅଟନ୍ତି । ଅଜନ୍ମା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆପଣ ଦେବତା, ଋଷି, ମନୁଷ୍ୟ, ପଶୁପକ୍ଷୀ ଏବଂ ଜଳଚର ଆଦି ଯୋନିରେ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ଏଥିପାଇଁ ଯେ, ଏହି ସବୁ ରୂପଦ୍ୱାରା ଦୁଷ୍ଟ ପୁରୁଷ-ମାନଙ୍କ ଗର୍ବ-ଦମ୍ଭ ଭାଙ୍ଗିଦିଏଁ, ସତ୍ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅନୁଗ୍ରହ କରେଁ ।୨୦।

କୋ ବେତ୍ତି ଭୂମନ୍ ଭଗବନ୍ ପରାତ୍ମନ୍
ଯୋଗେଶ୍ୱରୋତୀର୍ଭବତସ୍ତ୍ରିଲୋକ୍ୟାମ୍

ଭଗବନ୍ ! ଆପଣ ଅନନ୍ତ, ପରମାତ୍ମା ଏବଂ ଯୋଗେଶ୍ୱର ଅଟନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ଆପଣ ନିଜ ଯୋଗମାୟା ବିସ୍ତାର କରି ଲୀଳା କରିବାକୁ ଲାଗନ୍ତି,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କ୍ୱ ବା କଥଂ ବା କତି ବା କଦେତି
ବିସ୍ତାରୟନ୍ କ୍ରୀଡସି ଯୋଗମାୟାମ୍ ।୨୧।

ସେତେବେଳେ ତ୍ରିଲୋକରେ ଏପରି କିଏ ଅଛି, ଯିଏ ଜାଣିପାରିବ ଯେ ଆପଣଙ୍କ ଲୀଳା କେଉଁଠାରେ, କାହିଁକି, କେବେ ଏବଂ କେତେ ପରିମାଣରେ ହେଉଛି ।୨୧।

ତସ୍ମାଦିଦଂ ଜଗଦଶେଷମସତ୍‌ସ୍ୱରୂପଂ
ସ୍ୱପ୍ନାଭମସ୍ତଧିଷଣଂ ପୁରୁଦୁଃଖଦୁଃଖମ୍
ତ୍ୱୟ୍ୟେବ ନିତ୍ୟସୁଖବୋଧତନାବନନ୍ତେ
ମାୟାତ ଉଦ୍ୟଦପି ଯତ୍ ସଦିବାବଭାତି ।୨୨

ସେଥିପାଇଁ ଏହି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତ ସ୍ୱପ୍ନପରି ଅସତ୍ୟ, ଅଜ୍ଞାନରୂପ ଏବଂ ଦୁଃଖ ଉପରେ ଦୁଃଖ ଦାୟକ ଅଟେ । ଆପଣ ପରମାନନ୍ଦ, ପରମ ଜ୍ଞାନ ସ୍ୱରୂପ ଏବଂ ଅନନ୍ତ ଅଟନ୍ତି । ଏହି ଜଗତ୍ ମାୟାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଏବଂ ବିଲୀନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ ଠାରେ ଆପଣଙ୍କ ସତ୍ତାରୁ ସତ୍ୟପରି ପ୍ରତୀତ ହେଉ-ଅଛି ମାତ୍ର ।୨୨।

ଏକସ୍ତ୍ୱମାତ୍ମା ପୁରୁଷଃ ପୁରାଣଃ
ସତ୍ୟଃ ସ୍ୱୟଂଜ୍ୟୋତିରନନ୍ତ ଆଦ୍ୟଃ
ନିତ୍ୟୋଽକ୍ଷରୋଽଜସ୍ରସୁଖୋ ନିରଞ୍ଜନଃ
ପୂର୍ଣ୍ଣୋଽଦ୍ୱୟୋ ମୁକ୍ତ ଉପାଧିତୋଽମୃତଃ ।୨୩।

ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ସତ୍ୟ ଅଟନ୍ତି, କାରଣ ଆପଣ ଯେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆତ୍ମା ଅଟନ୍ତି । ଆପଣ ପୁରାଣ ପୁରୁଷ ହୋଇ ଥିବାରୁ ସମସ୍ତ ଜନ୍ମାଦି ବିକାରରୁ ରହିତ । ଆପଣ ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରକାଶ, ସେଥିପାଇଁ ଦେଶ, କାଳ ଏବଂ ବସ୍ତୁ ଆଦି ଯାହା ପରିପ୍ରକାଶ ଅଟେ—କୌଣସି ପ୍ରକାର ଆପଣଙ୍କୁ ସୀମିତ କରି-ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେହେତୁ ଆପଣ ସେମାନଙ୍କର ଆଦିପ୍ରକାଶକ । ଆପଣ ଅବିନାଶୀ ହୋଇଥିବାରୁ ନିତ୍ୟ ଅଟନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ଆନନ୍ଦ ଅଖଣ୍ଡିତ । ଆପଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ମଳ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଅଭାବ ମଧ୍ୟ । ଆପଣ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଏକ । ସମସ୍ତ ଉପାଧିରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଥିବାରୁ ଆପଣ ଅମୃତ ସ୍ୱରୂପ ।୨୩।

ଏବଂବିଧଂ ତ୍ୱାଂ ସକଲାତ୍ମନାମପି
ସ୍ୱାତ୍ମାନମାତ୍ମାତ୍ମତୟା ବିଚକ୍ଷତେ
ଗୁର୍ବର୍କଲବ୍‌ଧୋପନିଷତ୍‌ସୁଚକ୍ଷୁଷା
ଯେ ତେ ତରନ୍ତୀବ ଭବାନୃତାମ୍ବୁଧିମ୍ ।୨୪।

ଆପଣଙ୍କର ଏହି ଯେଉଁ ସ୍ୱରୂପ ତାହାହିଁ ସମସ୍ତ ଜୀବଜଗତରେ ନିଜ ସ୍ୱରୂପ ଅଟେ । ଯିଏ ସୂର୍ଯ୍ୟରୂପ ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ରୂପ ଦିବ୍ୟଦୃଷ୍ଟି ଲାଭ କରି ତଦ୍ୱାରା ଆପଣଙ୍କୁ ନିଜ ସ୍ୱରୂପଭୂତ ରୂପ ବୋଲି ସାକ୍ଷାତ୍‌କାର କରି ପାରିଛନ୍ତି, ସେ ଏହି ସଂସାର ସାଗରକୁ ମିଥ୍ୟା ଜାଣି ପାର ହୋଇ ଯାଇ ଅଛନ୍ତି । (ସଂସାର ସାଗର ମିଥ୍ୟା ହୋଇ ଥିବାରୁ ସେଠାରୁ ପାର ହେବା ମଧ୍ୟ ଅବିଚାର କଳ୍ପିତ ଅଟେ) ।୨୪।

ଆତ୍ମାନମେବାତ୍ମତୟାବିଜାନତାଂ
ତେନୈବ ଜାତଂ ନିଖିଳଂ ପ୍ରପଞ୍ଚିତମ୍
ଜ୍ଞାନେନ ଭୂୟୋଽପି ଚ ତତ୍ ପ୍ରଲୀୟତେ
ରଜ୍ଜ୍ୱାମହେର୍ଭୋଗଭବାଭବୌ ଯଥା ।୨୫।

ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ପରମାତ୍ମାଙ୍କୁ ଆତ୍ମାରୂପରେ ନ ଜାଣିଛନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ସେହି ଅଜ୍ଞାନତାରୁ ହିଁ ଏହି ନାମ-ରୂପାତ୍ମକ ନିଖିଳ ପ୍ରପଞ୍ଚ ଉତ୍ପତ୍ତିର ଭ୍ରମ ହେଉଅଛି । କିନ୍ତୁ ଜ୍ଞାନ ଉଦୟ ହେଲେ ହିଁ ତାହାର ଆତ୍ୟନ୍ତିକ ପ୍ରଳୟ ହୋଇଯାଏ । ଯେପରି ଦଉଡ଼ି ଭ୍ରମରୁ ସର୍ପରୂପେ ପ୍ରତୀତ ହୁଏ ଏବଂ ଭ୍ରମ ନିବୃତ୍ତ ହେଲା ମାତ୍ରେ ତା'ର ମଧ୍ୟ ନିବୃତ୍ତି ହୋଇଯାଏ ।୨୫।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅଜ୍ଞାନସଂଜ୍ଞୌ ଭବବନ୍ଧମୋକ୍ଷୌ
ଦ୍ୱୌ ନାମ ନାନ୍ୟୌ ସ୍ତ ଋତଜ୍ଞଭାବାତ୍
ଅଜସ୍ରଚିତ୍ୟାତ୍ମନି କେବଳେ ପରେ
ବିଚାର୍ଯ୍ୟମାଣେ ତରଣାବିବାହନୀ ।୨୬।

ସଂସାର ସମ୍ବନ୍ଧୀ ବନ୍ଧନ ଏବଂ ତହିଁରୁ ମୁକ୍ତି —ଏହି ଦୁଇନାମ କେବଳ ଅଜ୍ଞାନରୁ କଳ୍ପିତ । ବାସ୍ତବରେ ଏହା ଅଜ୍ଞାନର ଦୁଇ ନାମ ଅଟେ । ଏ ଦୁହେଁ ସତ୍ୟ ଏବଂ ଜ୍ଞାନସ୍ୱରୂପ ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ରଖନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେପରି ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ-ଠାରେ ଦିନ ଏବଂ ରାତ୍ରିର ଭେଦ ନ ଥାଏ । ସେହିପରି ବିଚାର କଲାପରେ ଅଖଣ୍ଡ ଚିତ୍‌ସ୍ୱରୂପ କେବଳ ଶୁଦ୍ଧ ଆତ୍ମତତ୍ତ୍ୱରେ ବନ୍ଧନ ନାହିଁ କିମ୍ବା ମୋକ୍ଷ ।୨୬।

ତ୍ୱାମାତ୍ମାନଂ ପରଂ ମତ୍ୱା ପରମାତ୍ମାନମେବ ଚ
ଆତ୍ମା ପୁନର୍ବହିର୍ମୃଗ୍ୟ
ଅହୋଽଜ୍ଞଜନତାଜ୍ଞତା ।୨୭

ଭଗବନ୍ ! କେଡ଼େ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ଆପଣ ଅଟନ୍ତି ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର (ମନୁଷ୍ୟର) ଆତ୍ମା, ପୁଣି ଲୋକେ ଆପଣଙ୍କୁ ପରକରି, ଶରୀର ଆଦି ପର ହୋଇଥିଲେ ହେଁ ତାହା ସବୁ ପର ଆତ୍ମାମାନି, ଆପଣଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼େ (ପୃଥକ୍ ଭାବି) ଖୋଜି ବୁଲୁ ଅଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ଦେଖତ, ଅଜ୍ଞାନୀ ଜୀବର ଏହା କେଡେ ବଡ଼ ଅଜ୍ଞାନ ! ।୨୭।

ଅନ୍ତର୍ଭବେଽନନ୍ତ ଭବନ୍ତମେବ
ହ୍ୟତତ୍ତ୍ୟଜନ୍ତୋ ମୃଗୟନ୍ତି ସନ୍ତଃ
ଅସନ୍ତମପ୍ୟନ୍ତ୍ୟହିମନ୍ତରେଣ
ସନ୍ତଂ ଗୁଣଂ ତଂ କିମୁ ଯନ୍ତି ସନ୍ତଃ ।୨୮।

ହେ ଅନନ୍ତ ! ଆପଣ ତ ସମସ୍ତଙ୍କ ଅନ୍ତଃ-କରଣରେ ବିରାଜମାନ କରି ଅଛନ୍ତି, ତେଣୁ ସନ୍ତ-ଲୋକେ ଆପଣଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ଯାହା କିଛି ପ୍ରତୀତ ହେଉଅଛି, ତାହା ସବୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ନିଜ ଭିତରେ ହିଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଖୋଜନ୍ତି । କାରଣ ଯଦ୍ୟପି ରଶିରେ ସର୍ପ ନାହିଁ ତଥାପି ମଧ୍ୟ ସେହି ପ୍ରତୀୟମାନ୍ ସର୍ପକୁ ମିଥ୍ୟା ନିଶ୍ଚୟ ନ କଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭଲା, କେହି ସତ୍‌ପୁରୁଷ ପ୍ରକୃତ ରଶିକୁ କିପରି ଜାଣି ପାରିବ ? ।୨୮।

ଅଥାପି ତେ ଦେବ ପଦାମ୍ବୁଜଦ୍ୱୟ—
ପ୍ରସାଦଲେଶାନୁଗୃହୀତ ଏବ ହି

ନିଜ ଭକ୍ତଜନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ସ୍ୱୟଂ ସ୍ଫୁରିତ ଭଗବନ୍ ! ଆପଣଙ୍କ ଜ୍ଞାନର ସ୍ୱରୂପ ଏବଂ ମହିମା ଏପରି ଅଟେ, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ଅଜ୍ଞାନ କଳ୍ପିତ ଜଗତ୍ ନାଶ ହୋଇଯାଏ । ପୁଣି ମଧ୍ୟ ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ଆପଣଙ୍କ ଯୁଗଳ ଚରଣକମଳର ସାମାନ୍ୟ ଟିକିଏ କୃପା ପ୍ରସାଦ ଲାଭ କରିପାରିଛନ୍ତି—ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଅନୁଗୃହୀତ ହୋଇପାରିଛନ୍ତି, ସେହି କେବଳ ଆପଣଙ୍କ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦମୟୀ ମହିମାର ତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣିପାରନ୍ତି । (ଏମାନଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ) ଅନ୍ୟ କେହି ଜ୍ଞାନ-ବୈରାଗ୍ୟାଦି ସାଧନରୂପ ନିଜ ପ୍ରଯତ୍ନଦ୍ୱାରା ବହୁକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଜାନାତି ତତ୍ତ୍ୱଂ ଭଗବନ୍ ମହିମ୍ନୋ
ନ ଚାନ୍ୟ ଏକୋଽପି ଚିରଂ ବିଚିନ୍ୱନ୍ ।୨୯।

ଯେତେ ଅଧିକ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରୁ ନା କାହିଁକି; ସେ ଆପଣଙ୍କ ମହିମାର ଯଥାର୍ଥ ଜ୍ଞାନ କଦାପି ପାଇପାରେ ନାହିଁ ।୨୯।

ତଦସ୍ତୁ ମେ ନାଥ ସ ଭୂରିଭାଗୋ
ଭବେଽତ୍ର ବାନ୍ୟତ୍ର ତୁ ବା ତିରଶ୍ଚାମ୍
ଯେନାହମେକୋଽପି ଭବଜ୍ଜନାନାଂ
ଭୂତ୍ୱା ନିଷେବେ ତବ ପାଦପଲ୍ଲବମ୍ ।୩୦।

ତେଣୁ ଭଗବନ୍ ! ମୋତେ ଏହି ଜନ୍ମରେ, ଅନ୍ୟ ଜନ୍ମରେ କିମ୍ବା କୌଣସି ପଶୁ-ପକ୍ଷୀ ଆଦି ଜନ୍ମରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ସୌଭାଗ୍ୟ ଲାଭ ହେଉ ଯେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଦାସମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ଏକ ଦାସ ହୁଏଁ, ଯଦ୍ୱାରା ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପାଦପଦ୍ମ ସେବା କରିପାରିବି ।୩୦।

ଅହୋଽତିଧନ୍ୟା ବ୍ରଜଗୋରମଣ୍ୟଃ
ସ୍ତନ୍ୟାମୃତଂ ପୀତମତୀବ ତେ ମୁଦା
ଯାସାଂ ବିଭୋ ବତ୍ସତରାତ୍ମଜାତ୍ମନା
ଯତ୍ତୃପ୍ତୟେଽଦ୍ୟାପି ନ ଚାଲମଧ୍ୱରାଃ ।୩୧।

ହେ ମୋର ସ୍ୱାମୀ ! ଜଗତର ବଡ ବଡ ଯଜ୍ଞ ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆପଣଙ୍କୁ ପୂର୍ଣ୍ଣତଃ ତୃପ୍ତି କରିପାରି ନାହିଁ । ପରନ୍ତୁ ଆପଣ ବ୍ରଜର ଗାଈ ଏବଂ ଗୋପାଳୁଣୀମାନଙ୍କ ବାଛୁରୀ ଏବଂ ବାଳକ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କ ଅମୃତ ପରି ଖୀର ବଡ ଉଲ୍ଲାସରେ ପାନ କଲେ । ବାସ୍ତବରେ ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନ ସଫଳ, ସେହିମାନେ ହିଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଧନ୍ୟ-ବାଦର ପାତ୍ର ଅଟନ୍ତି ।୩୧।

ଅହୋ ଭାଗ୍ୟମହୋ ଭାଗ୍ୟଂ
ନନ୍ଦଗୋପବ୍ରଜୌକସାମ୍
ଯନ୍ମିତ୍ରଂ ପରମାନନ୍ଦଂ
ପୂର୍ଣ୍ଣଂ ବ୍ରହ୍ମ ସନାତନମ୍ ।୩୨।

ଅହୋ, ନନ୍ଦ ଆଦି ବ୍ରଜବାସୀ ଗୋପମାନଙ୍କ ଭାଗ୍ୟ ଧନ୍ୟ ଅଟେ ! ବାସ୍ତବରେ ସେମାନଙ୍କର ଅହୋଭାଗ୍ୟ ! କାରଣ ପରମାନନ୍ଦ ସ୍ୱରୂପ ସନାତନ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ରହ୍ମ ଆପଣ ସେମାନଙ୍କ ନିଜ ସ୍ୱଜନ-ସମ୍ବନ୍ଧୀ ଏବଂ ସୁହୃଦ ଅଟନ୍ତି ।୩୨।

ଏଷାଂ ତୁ ଭାଗ୍ୟମହିମାଚ୍ୟୁତ ତାବଦାସ୍ତା—
ମେକାଦଶୈବ ହି ବୟଂ ବତ ଭୂରିଭାଗାଃ
ଏତଦ୍ଧୃଷୀକଚଷକୈରସକୃତ୍ ପିବାମଃ
ଶର୍ବାଦୟୋଽଙ୍‌ଘ୍ର୍ୟୁଦଜମଧ୍ୱମୃତାସବଂ ତେ ।୩୩।

ହେ ଅଚ୍ୟୁତ ! ଏହି ବ୍ରଜବାସିମାନଙ୍କ ସୌଭାଗ୍ୟର ମହିମା ଦୂରର କଥା, ମନ ଆଦି ଏକାଦଶ ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ଅଧିଷ୍ଠାତୃ ଦେବତା ରୂପେ ରହିଥିବା ମହାଦେବ ଆଦି ଆମ୍ଭେମାନେ ବଡ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ନିଶ୍ଚୟ ଅଟୁଁ । କାରଣ ଏହି ବ୍ରଜବାସି-ମାନଙ୍କ ମନ ଆଦି ଏକାଦଶ ଇନ୍ଦ୍ରିୟକୁ ପାନପାତ୍ର କରି ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣକମଳର ଅମୃତରୁ ମିଠା, ମଦିରାଠାରୁ ମାଦକ ମଧୁର ମକରନ୍ଦ ରସ ପାନ କରୁଅଛୁଁ । ଯେତେବେଳେ ତାକୁ ଏକ ଏକ ଇନ୍ଦ୍ରିୟରେ ପାନ କରି ଆମ୍ଭେମାନେ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ହେଉଅଛୁଁ, ସେତେବେଳେ ସମସ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟରେ ସେବନ କରୁଥିବା ବ୍ରଜବାସିମାନଙ୍କ କଥା ଆଉ କ'ଣ ? ।୩୩।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତଦ୍ ଭୂରିଭାଗ୍ୟମିହ ଜନ୍ମ କିମପ୍ୟଟବ୍ୟାଂ
ଯଦ୍ ଗୋକୁଳେଽପିକତମାଙ୍ଘ୍ରି ରଜୋଽଭିଷେକମ୍
ଯଜ୍ଜୀବିତଂ ତୁ ନିଖିଳଂ ଭଗବାନ୍ ମୁକୁନ୍ଦ-
ସ୍ତ୍ୱଦ୍ୟାପି ଯତ୍‌ପଦରଜଃ ଶ୍ରୁତିମୃଗ୍ୟମେବ ।୩୪।

ପ୍ରଭୋ ! ଏହି ବ୍ରଜଭୂମିର କୌଣସି ବନରେ ଏବଂ ବିଶେଷ କରି ଗୋ-କୁଳରେ ଯେ କୌଣସି ଯୋନିରେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଜନ୍ମ ହେଉ, ଏହା ହିଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା ହେବ ! କାରଣ ଏଠାରେ ଜନ୍ମ ନେଲେ ଆପଣଙ୍କ କୌଣସି ନା କୌଣସି ପ୍ରେମୀର ଚରଣ ଧୂଳି ନିଜ ଉପରେ ପଡ଼ପାରିବ । ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରେମୀ ବ୍ରଜବାସିମାନଙ୍କ ଜୀବନ ହିଁ ଆପଣଙ୍କ ଜୀବନ । ଆପଣ ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନର ଏକମାତ୍ର ସର୍ବସ୍ୱ । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କ ଚରଣ ରଜ ପାଇବା ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ ରଜ ପାଇବା ସଙ୍ଗେ ସମାନ । ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ ରଜକୁ ତ ଶ୍ରୁତି ମଧ୍ୟ ଅନାଦି କାଳରୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖୋଜୁଅଛି ।୩୪।

ଏଷାଂ ଘୋଷନିବାସିନାମୁତ ଭବାନ୍ କିଂ
ଦେବ ରାତେତି ନ-
ଶ୍ଚେତୋ ବିଶ୍ୱଫଳାତ୍ ଫଳଂ ତ୍ୱଦପରଂ
କୁତ୍ରାପ୍ୟୟନ୍ ମୁହ୍ୟତି
ସଦ୍ୱେଷାଦିବ ପୂତନାପି ସକୁଳା ତ୍ୱମେବ
ଦେବାପିତା
ଯଦ୍ଧାମାର୍ଥସୁହୃତ୍‌ପ୍ରିୟାତ୍ମତନୟପ୍ରାଣାଶୟା-
ସ୍ତ୍ୱତ୍‌କୃତେ ।୩୫।

ଦେବତାମାନଙ୍କ ଆରାଧ୍ୟ ଦେବ ପ୍ରଭୋ ! ଏହି ବ୍ରଜବାସିମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ସେବା ବଦଳରେ ଆପଣ କି ଫଳ ଦେବେ ? ସମସ୍ତ ଫଳର ଫଳ-ସ୍ୱରୂପ ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣଙ୍କ ଠାରୁ ତ ବଳି ଆଉ କୌଣସି ଫଳ ନାହିଁ, ଏହା ହିଁ ବିଚାରି ମୋ ଚିତ୍ତ ମୋହିତ ହେଉଅଛି । ଆପଣ ସେମାନଙ୍କୁ ନିଜ ସ୍ୱରୂପ ଦେଇ ମଧ୍ୟ ବୋଧ ହୁଏ ଋଣମୁକ୍ତ ହୋଇ-ପାରିବେ ନାହିଁ ! କାରଣ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱରୂପକୁ ତ ସେହି ପୂତନା ମଧ୍ୟ ନିଜ ସମ୍ବନ୍ଧୀ ଅଘାସୁର, ବକାସୁର ଆଦିଙ୍କ ସହିତ ପାଇଗଲା, ଯାହାର ବେଶ ତ ଥିଲା ସାଧ୍ୱୀ ସ୍ତ୍ରୀ ପରି, ପରନ୍ତୁ ଯିଏ ହୃଦୟରେ ମହାନ୍ କ୍ରୂର ଥିଲା । ଆଉ ଯେଉଁମାନେ ନିଜ ଘର, ଧନ, ସ୍ୱଜନ, ପ୍ରିୟ ଶରୀର, ପୁତ୍ର, ପ୍ରାଣ ଏବଂ ମନ ଆଦି ସବୁ କିଛି ଆପଣଙ୍କ ଚରଣରେ ସମର୍ପି ଦେଇଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ସବୁ କିଛି ଆପଣଙ୍କ ପାଇଁ, ସେହି ବ୍ରଜବାସିମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେହି ଫଳ ଦେଇ କିପରି ଆପଣ ଅଋଣି ହୋଇପାରିବେ ?୩୫।

ତାବଦ୍ ରାଗାଦୟଃ ସ୍ତେନାସ୍ତାବତ୍
କାରାଗୃହଂ ଗୃହମ୍

ହେ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସ୍ୱରୂପ ଶ୍ୟାମ ସୁନ୍ଦର ! ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଗ-ଦ୍ୱେଷ ଆଦି ଦୋଷ ଚୋର ସଦୃଶ ସର୍ବସ୍ୱ ଅପହରଣ କରୁଥାଏ, ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୃହ ଏବଂ ତାହାର ସମ୍ବନ୍ଧୀ କାରାଗାର ସଦୃଶ ସମ୍ବନ୍ଧର

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତାବନ୍ମୋହୋଽଙ୍ଘ୍ରିନିଗଡୋ ଯାବତ୍ କୃଷ୍ଣ
ନ ତେ ଜନାଃ ।୩୬।

ବନ୍ଧନରେ ବାନ୍ଧି ରଖିଥାଏ, ଏବଂ ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋହ ଗୋଡକଡ ସଦୃଶ ଜାବୁଡ଼ି ରଖିଥାଏ, ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୀବ ଆପଣଙ୍କର ନ ହୋଇଅଛି ।୩୬।

ପ୍ରପଞ୍ଚଂ ନିଷ୍ପ୍ରପଞ୍ଚୋଽପି ବିଡମ୍ବୟସି ଭୂତଳେ
ପ୍ରପନ୍ନଜନତାନନ୍ଦସନ୍ଦୋହଂ ପ୍ରଥିତୁଂ ପ୍ରଭୋ ।୩୭।

ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ ବିଶ୍ୱ ପ୍ରପଞ୍ଚରୁ ସର୍ବଥା ରହିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଶରଣାଗତ ଭକ୍ତମାନଙ୍କୁ ଅନନ୍ତ ଆନନ୍ଦ ବିତରଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପୃଥିବୀରେ ଅବତାର ନେଇ ବିଶ୍ୱ ସଦୃଶ ହିଁ ଲୀଳା ବିଳାସର ବିସ୍ତାର କରନ୍ତି ।୩୭।

ଜାନନ୍ତ ଏବ ଜାନନ୍ତୁ କିଂ ବହୂକ୍ତ୍ୟା ନ
ମେ ପ୍ରଭୋ
ମନସୋ ବପୁଷୋ ବାଚୋ
ବୈଭବଂ ତବ ଗୋଚରଃ ।୩୮।

ମୋର ସ୍ୱାମୀ ! ବହୁତ କହିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ—ଯେଉଁମାନେ ଆପଣଙ୍କ ମହିମା ଜାଣନ୍ତି, ସେମାନେ ଜାଣି ଥାଉନ୍ତୁ; କିନ୍ତୁ ମୋର ମନ, ବାଣୀ ଏବଂ ଶରୀର ତ ଆପଣଙ୍କ ମହିମା ଜାଣିବାରେ ସର୍ବଥା ଅସମର୍ଥ ।୩୮।

ଅନୁଜାନୀହି ମାଂ କୃଷ୍ଣ ସର୍ବଂ ତ୍ୱଂ ବେତ୍ସି
ସର୍ବଦୃକ୍
ତ୍ୱମେବ ଜଗତାଂ ନାଥୋ
ଜଗଦେତତ୍ତବାର୍ପିତମ୍ ।୩୯।

ହେ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସ୍ୱରୂପ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ଆପଣ ପ୍ରାଣୀଜଗତର ସାକ୍ଷୀ ବା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦ୍ରଷ୍ଟା; ତେଣୁ ଆପଣ ସବୁ କିଛି ଜାଣନ୍ତି । ଆପଣ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତର ସ୍ୱାମୀ, ଏହି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରପଞ୍ଚ ଆପଣଙ୍କଠାରେ ସ୍ଥିତ । ଆପଣଙ୍କୁ ଆଉ ଅଧିକ କ'ଣ କହିବି ? ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପଣ ମୋତେ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତୁ । ନିଜ ଲୋକକୁ ଯିବା ପାଇଁ ମୋତେ ଆଜ୍ଞା ଦିଅନ୍ତୁ ।୩୯।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବୃଷ୍ଣିକୁଳପୁଷ୍କରଜୋଷଦାୟିନ୍
କ୍ଷ୍ମାନିର୍ଜରଦ୍ୱିଜପଶୂଦଧିବୃଦ୍ଧିକାରିନ୍
ଉଦ୍ଧର୍ମଶାର୍ବରହର କ୍ଷିତିରାକ୍ଷସଧ୍ରୁ—
ଗାକଲ୍ପମାର୍କମର୍ହନ୍ ଭଗବନ୍ ନମସ୍ତେ ।୪୦।

ପ୍ରାଣୀଜଗତର ମନ, ପ୍ରାଣକୁ ନିଜ ରୂପ-ମାଧୁରୀରେ ଆକର୍ଷଣକାରୀ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ! ଆପଣ ଯଦୁବଂଶ ରୂପ କମଳର ବିକସିତକାରୀ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅଟନ୍ତି । ପ୍ରଭୋ ! ପୃଥ୍ୱୀ, ଦେବତା, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏବଂ ପଶୁରୂପ ସମୁଦ୍ରର ଅଭିବୃଦ୍ଧିକାରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମା ମଧ୍ୟ ଆପଣ ଅଟନ୍ତି । ଆପଣ ପାଖଣ୍ଡିମାନଙ୍କ ଧର୍ମରୂପ ରାତ୍ରିର ଘୋର ଅନ୍ଧକାର ନଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରମା ସଦୃଶ ଏବଂ ପୃଥିବୀର ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କ ବିନାଶକାରୀ ଅଟନ୍ତି । ଆପଣ ଚନ୍ଦ୍ରମା, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆଦି ସମସ୍ତ ଦେବତାମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ପରମ ପୂଜନୀୟ ଅଟନ୍ତି । ଭଗବନ୍ ! ମୁଁ ନିଜ ଜୀବନଭରି । ମହାକଳ୍ପ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆପଣଙ୍କୁ କେବଳ ନମସ୍କାର କରୁଥାଏଁ ।୪୦।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଇତ୍ୟଭିଷ୍ଟୂୟ ଭୂମାନଂ ତ୍ରିଃ
ପରିକ୍ରମ୍ୟ ପାଦୟୋଃ

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ସଂସାରର ରଚୟିତା ବ୍ରହ୍ମା ଏହିପରି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ନତ୍ୱାଭୀଷ୍ଟଂ ଜଗଦ୍ଧାତା ସ୍ୱଧାମ ସତ୍ୟପଦ୍ୟତ ।୪୧।

ତତୋଽନୁଜ୍ଞାପ୍ୟ ଭଗବାନ୍ ସ୍ୱଭୁବଂ ପ୍ରାଗବସ୍ଥିତାନ୍
ବତ୍ସାନ୍ ପୁଳିନମାନିନ୍ୟେ ଯଥାପୂର୍ବସଖଂ ସ୍ୱକମ୍ ।୪୨।

ଏକସ୍ମିନ୍ନପି ଯାତେଽବ୍ଦେ ପ୍ରାଣେଶଂ ଚାନ୍ତରାତ୍ମନଃ
କୃଷ୍ଣମାୟାହତା ରାଜନ୍ କ୍ଷଣାର୍ଦ୍ଧଂ ମେନିରେଽର୍ଭକାଃ ।୪୩।

କିଂ କିଂ ନ ବିସ୍ମରନ୍ତୀହ ମାୟାମୋହିତଚେତସଃ
ଯନ୍ମୋହିତଂ ଜଗତ୍ ସର୍ବମଭୀକ୍ଷ୍ଣଂ ବିସ୍ମୃତାତ୍ମକମ୍ ।୪୪।

ଊଚୁଶ୍ଚ ସୁହୃଦଃ କୃଷ୍ଣଂ ସ୍ୱାଗତଂ ତେଽତିରଂହସା
ନୈକୋଽପ୍ୟଭୋଜି କବଳ ଏହୀତଃ ସାଧୁ ଭୁଜ୍ୟତାମ୍ ।୪୫।

ତତୋ ହସନ୍ ହୃଷୀକେଶୋଽଭ୍ୟବହୃତ୍ୟ ସହାର୍ଭକୈଃ
ଦର୍ଶୟଂଶ୍ଚର୍ମାଜଗରଂ ନ୍ୟବର୍ତ୍ତତ ବନାଦ୍ ବ୍ରଜମ୍ ।୪୬।

ବର୍ହପ୍ରସୂନନବଧାତୁବିଚିତ୍ରିତାଙ୍ଗଃ
ପ୍ରୋଦ୍ଦାମବେଣୁଦଳଶୃଙ୍ଗରବୋତ୍ସବାଢ୍ୟଃ

ସ୍ତୁତି କଲାପରେ ସେ ତିନିଥର ପରିକ୍ରମା କରି ତାହାଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରଣାମ କଲେ ଏବଂ ପୁଣି ନିଜ ନିବାସସ୍ଥାନ ସତ୍ୟଲୋକକୁ ଫେରିଗଲେ ।୪୧।

ତା ପୂର୍ବରୁ ବ୍ରହ୍ମା ବାଛୁରୀ ଏବଂ ବାଳକମାନଙ୍କୁ ଯଥା ସ୍ଥାନରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେଇ ବାଛୁରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଯମୁନା ପୁଳିନକୁ ଫେରି ଆସିଲେ ଯେଉଁଠାରେ ସେ ନିଜ ସଖା ଗୋପାଳବାଳମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଯାଇଥିଲେ ।୪୨।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ନିଜ ଜୀବନ ସର୍ବସ୍ୱ, ପ୍ରାଣବଲ୍ଲଭ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବିୟୋଗରେ ଯଦ୍ୟପି ଏକ ବର୍ଷ ବିତି ଯାଇଥିଲା, ତଥାପି ସେହି ବାଳକମାନଙ୍କୁ ସେହି ସମୟ ଅଧକ୍ଷଣ ସଦୃଶ ଜଣାଯାଉଥିଲା । କାରଣ ସେମାନେ ଭଗବାନଙ୍କ ବିଶ୍ୱମୋହିନୀ ଯୋଗମାୟା-ଦ୍ୱାରା ମୋହିତ ହୋଇଯାଇଥିଲେ ।୪୩।

ଜଗତର ସବୁ ଜୀବ ସେହି ମାୟାରେ ମୋହିତ ହୋଇ ଶାସ୍ତ୍ର ଏବଂ ଆଚାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରବୋଧନାରେ ମଧ୍ୟ ଆତ୍ମାକୁ ନିରନ୍ତର ଭୁଲି ଯାଉ-ଅଛନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ମାୟାର ଏପରି ଅଦ୍ଭୁତ ଶକ୍ତି । ତାହାଦ୍ୱାରା ମୋହିତ ହୋଇ ଜୀବ କ'ଣ ବା ଭୁଲି ନ ଯାଏ ?୪୪।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ଗୋପାଳବାଳମାନେ ବଡ ଉଦ୍‌ବେଗ-ଉତ୍ସାହ ସହିତ କହିଲେ—'ଭାଇ ! ତୁମ୍ଭେ କୁଶଳରେ ଫେରିଲ ତ ? ସ୍ୱାଗତ ! ତୁମ୍ଭ ବିନା ଆମ୍ଭେମାନେ ତ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୁଣ୍ଡାଏ ହେଲେ ଖାଇନାହୁଁ । ଆସ, ଏଣିକି ଆସ, ଆନନ୍ଦରେ ଭୋଜନ କର ।' ।୪୫।

ତା' ପରେ ଭଗବାନ୍ ସହର୍ଷରେ ଗୋପାଳବାଳ-ମାନଙ୍କ ସହିତ ଭୋଜନ କରି ସାରିବା ପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଘାସୁରର ଚମଡ଼ା ଦେଖାଇ ଦେଖାଇ ବନରୁ ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲେ ।୪୬।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ମୟୂର ପୁଚ୍ଛର ମନୋହର ମୁକୁଟ ଏବଂ କୁଞ୍ଚିତ କେଶରେ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ମହ ମହ ମହକୁଥିବା ପୁଷ୍ପ ଗୁନ୍ଥା ହୋଇଥିଲା । ନୂଆ ନୂଆ ରଙ୍ଗୀନ ଧାତୁ ଦ୍ୱାରା ଶ୍ୟାମଳ ଶରୀରରେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବତ୍ସାନ୍‌ଗୃଣନ୍ନନୁଗଗୀତ ପବିତ୍ରକୀର୍ତ୍ତି-
ର୍ଗୋପୀଦୃଗୁତ୍ସବଦୃଶିଃ ପ୍ରବିବେଶ ଗୋଷ୍ଠମ୍ ।୪୭।

ଚିତା ଲେଖା ହୋଇଥିଲା । ସେ ରାସ୍ତାରେ ଚାଲିବାବେଳେ ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ କେବେ ବଂଶୀ, କେବେ ପତ୍ର ତ କେବେ ସିଙ୍ଗା ବଜାଇ ବାଦ୍ୟୋତ୍ସବରେ ମଗ୍ନ ହେଉ ଥାଆନ୍ତି । ପଛେ ପଛେ ଗୋପାଳବାଳକମାନେ ତାହାଙ୍କ ଲୋକପାବନ କୀର୍ତ୍ତି ଗାଇ ଗାଇ ଚାଲି ଥାଆନ୍ତି । ସେମାନେ କେବେ ନାମ ଧରି ନିଜ ବାଛୁରୀମାନଙ୍କୁ ଡାକନ୍ତି ତ କେବେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଲଢ଼ାଲଢ଼ି କରନ୍ତି । ମାର୍ଗର ଦୁଇ ଆଡ଼େ ଗୋପିମାନେ ଠିଆ ହୋଇ ଥିବାବେଳେ ଯଦି ସେ (ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ) କେବେ ଆଡେଇ ଆଡେଇ ସେମାନଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରେ ଚକ୍ଷୁ ମିଳାଇ ଦିଅନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନେ ଆନନ୍ଦମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି । ଏହିପରି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୋଷ୍ଠରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ।୪୭।

ଅଦ୍ୟାନେନ ମହାବ୍ୟାଳୋ
ଯଶୋଦାନନ୍ଦସୂନୁନା ।
ହତୋଽବିତା ବୟଂ ହ୍ୟସ୍ମାଦିତି
ବାଳାବ୍ରଜେ ଜଗୁଃ ।୪୮।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ସେ ଦିନ ବାଳକମାନେ ବ୍ରଜକୁ ଯାଇଁ କହିଲେ ଯେ ଆଜି ଯଶୋଦା ମା'ଙ୍କ ପ୍ରିୟ ପୁତ୍ର ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ବନରେ ଏକ ମହାନ୍ ଅଜଗରକୁ, ମାରି ତା'ଠାରୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କଲେ ।୪୮।

ରାଜୋବାଚ

ବ୍ରହ୍ମନ୍ ପରୋଦ୍ଭବେ କୃଷ୍ଣେ
ଇୟାନ୍ ପ୍ରେମା କଥଂ ଭବେତ୍
ଯୋଽଭୂତପୂର୍ବସ୍ତୋକେଷୁ
ସ୍ୱୋଦ୍ଭବେଷ୍ୱପି କଥ୍ୟତାମ୍ ।୪୯।

ରାଜା ପରୀକ୍ଷିତ କହିଲେ—ବ୍ରହ୍ମନ୍ ! ବ୍ରଜବାସିମାନଙ୍କର ତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପୁତ୍ର ନ ଥିଲେ, ସେ ଥିଲେ ଅନ୍ୟର ପୁତ୍ର, ପୁଣି ସେମାନଙ୍କର ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଏତେ ପ୍ରେମ କିପରି ହେଲା ? ଏପରି ପ୍ରେମ ତ ସେମାନଙ୍କର ନିଜ ବାଳକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପୂର୍ବରୁ ନ ଥିଲା !! ଆପଣ କୃପା କରି କହନ୍ତୁ, ଏହାର କାରଣ କ'ଣ ? ।୪୯।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ସର୍ବେଷାମପି ଭୂତାନାଂ ନୃପ ସ୍ୱାତ୍ମୈବ
ବଲ୍ଲଭଃ
ଇତରେଽପତ୍ୟବିତ୍ତାଦ୍ୟାସ୍ତଦ୍‌ବଲ୍ଲଭତୟୈବ ହି
।୫୦।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ରାଜନ୍ ! ସଂସାରର ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ନିଜ ଆତ୍ମାକୁ ସବୁଠାରୁ ବଳି ଅଧିକ ପ୍ରେମ କରନ୍ତି । ପୁତ୍ରଠାରେ, ଧନଠାରେ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରତି ଯେଉଁ ପ୍ରେମ କରାଯାଇଥାଏ, ତାହା କେବଳ ଆତ୍ମାକୁ ନେଇ ବା ସେସବୁ ବସ୍ତୁ ଆତ୍ମାକୁ ପ୍ରିୟବୋଧ ହେଉଥିବାରୁ ।୫୦।

ତଦ୍ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଯଥା ସ୍ନେହଃ
ସ୍ୱସ୍ୱକାତ୍ମନି ଦେହିନାମ୍
ନ ତଥା ମମତାଲମ୍ବି ପୁତ୍ରବିତ୍ତଗୃହାଦିଷୁ ।୫୧।

ରାଜେନ୍ଦ୍ର ! ସବୁ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ନିଜ ଆତ୍ମା ପ୍ରତି ଯେପରି ପ୍ରେମ ଜନ୍ମେ, ନିଜ ତଥା କଥିତ ପୁତ୍ର, ଧନ ଏବଂ ଗୃହ ଆଦିରେ ସେପରି ପ୍ରେମ ହୁଏ ନାହିଁ ।୫୧।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଦେହାତ୍ମବାଦିନାଂ ପୁଂସାମପି ରାଜନ୍ୟସତ୍ତମ
ଯଥା ଦେହଃ ପ୍ରିୟତମସ୍ତଥା ନ ହ୍ୟନୁ ଯେ
ଚ ତମ୍ ।୫୨।

ନୃପଶ୍ରେଷ୍ଠ ! ଯେଉଁମାନେ ଦେହକୁ ହିଁ ଆତ୍ମା ମାନନ୍ତି, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଶରୀରକୁ ଯେତେ ଭଲ ପାଆନ୍ତି, ସେତେ ନିଜ ଶରୀର ସମ୍ବନ୍ଧୀ ପୁତ୍ର-ମିତ୍ର ଆଦିରେ ପ୍ରେମ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।୫୨।

ଦେହୋଽପି ମମତାଭାକ୍
ଚେତର୍ହ୍ୟସୌ ନାତ୍ମବତ୍ ପ୍ରିୟଃ
ଯଜ୍ଜୀର୍ଯ୍ୟତ୍ୟପି ଦେହେଽସ୍ମିନ୍
ଜୀବିତାଶା ବଲୀୟସୀ ।୫୩।

ଯଦିଓ ଏହି ଦେହ ଜୀର୍ଣ୍ଣ-ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା ପରେ ମଧ୍ୟ ଜୀବିତ ଆଶା ପ୍ରବଳରୂପେ ବିଦ୍ୟମାନ୍ ଥାଏ, କିନ୍ତୁ ବିଚାର ଦ୍ୱାରା ଜଣାଯାଏ ଯେ 'ଏହି ଶରୀର ମୁଁ ନୁହେଁ, ଶରୀର ମୋର ଅଟେ !, ସେତେବେଳେ ଶରୀର ପ୍ରତି ଆତ୍ମା ସଦୃଶ ପ୍ରେମ-ଭବ ରହେନାହିଁ ।୫୩।

ତସ୍ମାତ୍ ପ୍ରିୟତମଃ ସ୍ୱାତ୍ମା
ସର୍ବେଷାମପି ଦେହିନାମ୍
ତଦର୍ଥମେବ ସକଳଂ ଜଗଦେତଚ୍ଚରାଚରମ୍
।୫୪।

ଏଥିରୁ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ଯେ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ନିଜ ଆତ୍ମା ପ୍ରତି ସବୁଠାରୁ ବଳି ସ୍ନେହ କରନ୍ତି ଏବଂ ସେହି ଆତ୍ମାପାଇଁ ଏହି ସାରା ଚରାଚର ଜଗତକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରେମ କରନ୍ତି ।୫୪।

କୃଷ୍ଣମେନମବେହି ତ୍ୱମାତ୍ମାନମଖିଳାତ୍ମନାମ୍
ଜଗଦ୍ଧିତାୟ ସୋଽପ୍ୟତ୍ର ଦେହୀବାଭାତି
ମାୟୟା ।୫୫।

ଏହି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ହିଁ ତୁମ୍ଭେ ସବୁ ଆତ୍ମାର ଆତ୍ମା ବୋଲି ଜାଣ । ସଂସାର କଲ୍ୟାଣ ନିମନ୍ତେ ହିଁ ଯୋଗମାୟାର ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ସିଏ ଏଠାରେ ଦେହଧାରୀ ପରି ଜଣା ପଡ଼ୁଛନ୍ତି ।୫୫।

ବସ୍ତୁତୋ ଜାନତାମତ୍ର
କୃଷ୍ଣଂ ସ୍ଥାସ୍ନୁ ଚରିଷ୍ଣୁ ଚ
ଭଗବଦ୍‌ରୂପମଖିଳଂ ନାନ୍ୟଦ୍
ବସ୍ତ୍ୱିହ କିଞ୍ଚନ ।୫୬।

ଯେଉଁମାନେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବାସ୍ତବ ସ୍ୱରୂପକୁ ଜାଣନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ତ ଏହି ଜଗତରେ ଯାହା କିଛି ଚରାଚର ପଦାର୍ଥ ଅଛି ଅଥବା ଏଥିରୁ ପରେ ପରମାତ୍ମା, ବ୍ରହ୍ମ, ନାରାୟଣ ଆଦି ଯେଉଁ ଭଗବତ୍ ସ୍ୱରୂପ, ତାହା ସବୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସ୍ୱରୂପ ହିଁ ଅଟେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରାକୃତ-ଅପ୍ରାକୃତ ବସ୍ତୁ ନିଶ୍ଚୟ ନାହିଁ ।୫୬।

ସର୍ବେଷାମପି ବସ୍ତୂନାଂ
ଭାବାର୍ଥୋ ଭବତି ସ୍ଥିତଃ
ତସ୍ୟାପି ଭଗବାନ୍ କୃଷ୍ଣଃ
କିମତଦ୍‌ବସ୍ତୁ ରୂପ୍ୟତାମ୍ ।୫୭।

ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁର ଅନ୍ତିମ ରୂପ ନିଜ କାରଣରେ ହିଁ ସ୍ଥିତ ହୋଇଥାଏ । ସେହି କାରଣର ମଧ୍ୟ ପରମ କାରଣ ଅଟନ୍ତି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ । ତେଣୁ କୁହତ, କେଉଁ ବସ୍ତୁକୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଠାରୁ ଭିନ୍ନ କହିବ ? ।୫୭।

ସମାଶ୍ରିତା ଯେ ପଦପଲ୍ଲବପ୍ଲବଂ
ମହତ୍ପଦଂ ପୁଣ୍ୟଯଶୋମୁରାରେଃ
ଭବାମ୍ବୁଧିର୍ବତ୍ସପଦଂ ପରଂ ପଦଂ
ପଦଂ ପଦଂ ଯଦ୍ ବିପଦାଂ ନ ତେଷାମ୍ ।୫୮।

ଯେଉଁମାନେ ପୁଣ୍ୟକୀର୍ତ୍ତି ମୁକୁନ୍ଦ ମୁରାରୀଙ୍କ ପଦପଲ୍ଲବ ନୌକାର ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ଅଛନ୍ତି, ଯାହା ସତ୍‌ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ସର୍ବସ୍ୱ ଅଟେ, ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏହି ଭବସାଗର ତ ଗୋବତ୍ସ ଖୁରର ଗାତ ସଦୃଶ ଅଟେ । ସେମାନଙ୍କୁ ପରମପଦ ଅକ୍ଳେଶରେ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବିପତ୍ତିର ନିବାସସ୍ଥାନ ଏହି ସଂସାର କିଛି ନୁହେଁ ।୫୮।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଏତତ୍ତେ ସର୍ବମାଖ୍ୟାତଂ
ଯତ୍ ପୃଷ୍ଟୋଽହମିହ ତ୍ୱୟା
ଯତ୍ କୌମାରେ ହରିକୃତଂ
ପୌଗଣ୍ଡେ ପରିକୀର୍ତ୍ତିତମ୍ ।୫୯।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ତୁମ୍ଭେ ମୋତେ ଯେଉଁ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥିଲ ଯେ ଭଗବାନଙ୍କ ପଞ୍ଚମ ବର୍ଷ ବୟସର ଲୀଳା ଗୋପାଳବାଳକମାନେ ଷଷ୍ଠ ବର୍ଷରେ କିପରି କହିଲେ, ତାହାର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରହସ୍ୟ ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କହିଲି ।୫୯।

ଏତତ୍ ସୁହୃଦ୍ଭିଶ୍ଚରିତଂ ମୁରାରେ—
ରଘାର୍ଦ୍ଦନଂ ଶାଦ୍ୱଲଜେମନଂ ଚ
ବ୍ୟକ୍ତେତରଦ୍ ରୂପମଜୋର୍ବଭିଷ୍ଟବଂ
ଶୃଣ୍ୱନ୍ ଗୃଣନ୍ନେତି ନରୋଽଖିଲାର୍ଥାନ୍ ।୬୦।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କ ସହିତ ବନକ୍ରୀଡ଼ା, ଅଘାସୁର ବଧ, ହରିତପୂର୍ଣ୍ଣ ଘାସ ଯୁକ୍ତ ଭୂମିରେ ବସି ଭୋଜନ କରିବା, ଅପ୍ରାକୃତ ରୂପଧାରୀ ବାଚ୍ଛୁରୀ ଏବଂ ଗୋପାଳବାଳମାନଙ୍କ ରୂପେ ପ୍ରକଟ ହେବା ଏହି ସବୁକୁ ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କୃତ ମହାନ୍ ସ୍ତୁତିକୁ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଶୁଣନ୍ତି ଏବଂ ଶୁଣାନ୍ତି, ତାହା ତାଙ୍କୁ ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ, କାମ ଏବଂ ମୋକ୍ଷ ପ୍ରାପ୍ତ କରାଏ ।୬୦।

ଏବଂ ବିହାରୈଃ କୌମାରୈଃ କୌମାରଂ
ଜହତୁର୍ବ୍ରଜେ
ନିଲାୟନୈଃ ସେତୁବନ୍ଧୈର୍ମର୍କଟୋତ୍ପ୍ଲବନା-
ଦିଭିଃ ।୬୧।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଏହିପରି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ କୁମାର ଅବସ୍ଥା ଅନୁରୂପ ଆଖିବୁଜା, ସେତୁବନ୍ଧ, ବାନର ସଦୃଶ କୁଦାକୁଦି ଆଦି ଅନେକ ଲୀଳା କରି କରି ନିଜ କୁମାର ବୟସ ବ୍ରଜରେ କଟାଇଲେ ।୬୧।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେ ବ୍ରହ୍ମସ୍ତୁତିର୍ନାମ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୧୪।

—*—

ଅଥ ପଞ୍ଚଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଧେନୁକାସୁରର ଉଦ୍ଧାର ଏବଂ ଗୋପାଳବାଳମାନେ କାଳିୟନାଗ ବିଷରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
ତତଶ୍ଚ ପୌଗଣ୍ଡବୟଃ ଶ୍ରିତୌ ବ୍ରଜେ
ବଭୂବତୁସ୍ତୌ ପଶୁପାଲସମ୍ମତୌ
ଗାଶ୍ଚାରୟନ୍ତୌ ସଖିଭିଃ ସମଂ ପଦୈ-
ର୍ବୃନ୍ଦାବନଂ ପୁଣ୍ୟମତୀବ ଚକ୍ରତୁଃ ।୧।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ବଳରାମ ଏବଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପୌଗଣ୍ଡ ଅବସ୍ଥାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଷଷ୍ଠବର୍ଷ ବୟସରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ସେମାନେ ଗାଈ ଚରାଇବାର ଅନୁମତି ପାଇଲେ । ସେମାନେ ନିଜ ସଖା ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କ ସହିତ ଗାଈ ଚରାଇ ଚରାଇ ବୃନ୍ଦାବନକୁ ଯାଆନ୍ତି ଏବଂ ନିଜ ଚରଣ ଦ୍ୱାରା ବୃନ୍ଦାବନକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପବିତ୍ର କରନ୍ତି ।୧।

ତନ୍ମାଧବୋ ବେଣୁମୁଦୀରୟନ୍ ବୃତୋ
ଗୋପୈର୍ଗୃଣଦ୍ଭିଃ ସ୍ୱଯଶୋ ବଲାନ୍ୱିତଃ

ଏହି ବନ ଗୋ-ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ହରିତ କଅଁଳ ଘାସଯୁକ୍ତ ଏବଂ ନାନା ରଙ୍ଗ ପୁଷ୍ପର ଖଣି ଅଟେ । ଆଗେ ଆଗେ ଗାଈ, ସେମାନଙ୍କ ପଛରେ ବଂଶୀ ବାଦନରତ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର, ତଦନନ୍ତର ବଳରାମ ଏବଂ ପୁଣି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଯଶଗାନକାରୀ ଗୋପାଳବାଳ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ପଶୂନ୍ ପୁରସ୍କୃତ୍ୟ ପଶବ୍ୟମାବିଶଦ୍
ବିହର୍ତୁକାମଃ କୁସୁମାକରଂ ବନମ୍ ।୨।
ତନ୍ମଞ୍ଜୁଘୋଷାଲିମୃଗଦ୍ୱିଜାକୁଳଂ
ମହନ୍ମନଃ ପ୍ରଖ୍ୟପୟଃ ସରସ୍ୱତା
ବାତେନ ଜୁଷ୍ଟଂ ଶତପତ୍ରଗନ୍ଧିନା
ନିରୀକ୍ଷ୍ୟ ରନ୍ତୁଂ ଭଗବାନ୍ ମନୋ ଦଧେ ।୩।

ବିହାର କରିବା ନିମନ୍ତେ ଏହିପରି ସେହି ବନରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ।୨।

ସେହି ବନରେ କେଉଁଠାରେ ମଧୁପମାନେ ମଧୁର ଗୁଞ୍ଜନ କରୁଥିଲେ ତ କେଉଁଠାରେ ଦଳକୁ-ଦଳ ହରିଣ କୁଦାମାରି ବୁଲୁଥିଲେ ତ କେଉଁଠାରେ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ପକ୍ଷୀ କଳରବ କରୁଥିଲେ । ସେଥିରେ ବଡ ସୁନ୍ଦର ସରୋବର ଥିଲା, ଯାହାର ଜଳ ମହାତ୍ମାମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ସ୍ୱରୂପ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଏବଂ ନିର୍ମଳ ଥିଲା । ତହିଁରେ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ କମଳ ସୌରଭରେ ସୁବାସିତ ଶୀତଳ ମନ୍ଦସୁଗନ୍ଧ ବାୟୁ ସେହି ବନର ସେବାରତ ଥିଲା ! ସେହି ବନ ଏଡ଼େ ମନୋହର ଥିଲା ଯେ ତାହାକୁ ଦେଖି ଭଗବାନ୍ ସେଥିରେ ବିହାର କରିବାର ମନେ ମନେ ସଂକଳ୍ପ କଲେ ।୩।

ସ ତତ୍ର ତତ୍ରାରୁଣପଲ୍ଲବଶ୍ରିୟା
ଫଳପ୍ରସୂନୋରୁଭରେଣ ପାଦୟୋଃ
ସ୍ପୃଶଚ୍ଛିଖାନ୍ ବୀକ୍ଷ୍ୟ ବନସ୍ପତୀନ୍ ମୁଦା
ସ୍ମୟନ୍ନି ବାହାଗ୍ରଜମାଦିପୁରୁଷଃ ।୪।

ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଭଗବାନ୍ ଦେଖିଲେ ଯେ ବଡ ବଡ ବୃକ୍ଷ ଫଳ-ଫୁଲ ଭରରେ ନଇଁ ନିଜ ଡାଳ ଏବଂ ନୂତନ ପଲ୍ଲବ ଲାଲିମାରେ ତାହାଙ୍କ ଚରଣ ସ୍ପର୍ଶ କରୁଅଛନ୍ତି, ତେଣୁ ସେ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ସହ ହସ ହସ ମୁଖରେ ନିଜ ବଡ ଭାଇ ବଳରାମଙ୍କୁ କହିଲେ—।୪।

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ଅହୋ ଅମୀ ଦେବବରାମରାର୍ଚିତଂ
ପାଦାମ୍ବୁଜଂ ତେ ସୁମନଃ ଫଳାର୍ହଣମ୍
ନମନ୍ତ୍ୟୁପାଦାୟ ଶିଖାଭିରାତ୍ମନ—
ସ୍ତମୋଽପହତ୍ୟୈ ତରୁଜନ୍ମ ଯତ୍କୃତମ୍ ।୫।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କହିଲେ—ଦେବ ଶିରୋ-ମଣେ ! ବଡ ବଡ ଦେବତା ତ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣକମଳର ପୂଜା କରନ୍ତି; ପରନ୍ତୁ ଦେଖନ୍ତୁ, ଏହି ବୃକ୍ଷମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଡାଳରେ ସୁନ୍ଦର ପୁଷ୍ପ ଏବଂ ଫଳ ସମାଗ୍ରୀ ଧରି ଆପଣଙ୍କ ଚରଣକମଳରେ ନଇଁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛନ୍ତି । କାହିଁକି ନ ହେବ ? ସେମାନେ ଏହି ସୌଭାଗ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ତଥା ନିଜ ଦର୍ଶନ ଏବଂ ଶ୍ରବଣକାରୀର ଅଜ୍ଞାନ ନାଶ କରିବା ପାଇଁ ତ ବୃନ୍ଦାବନ ଧାମରେ କେବଳ ବୃକ୍ଷ ଯୋନି ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଜୀବନ ଧନ୍ୟ ଅଟେ ।୫।

ଏତେଽଲିନସ୍ତବ ଯଶୋଽଖିଲଲୋକତୀର୍ଥଂ
ଗାୟନ୍ତ ଆଦିପୁରୁଷାନୁପଦଂ ଭଜନ୍ତେ

ଆଦି ପୁରୁଷ ! ଯଦ୍ୟପି ଆପଣ ଏହି ବୃନ୍ଦାବନରେ ନିଜ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ରୂପକୁ ଲୁଚାଇ ସାଧାରଣ ବାଳକ ପରି ଲୀଳା କରୁଅଛନ୍ତି, ତଥାପି ଆପଣଙ୍କ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭକ୍ତ ମୁନିଗଣ ନିଜ ଇଷ୍ଟଦେବତାକୁ ଚିହ୍ନି ଏଠାରେ ପ୍ରାୟ ଭ୍ରମର ରୂପରେ ଆପଣଙ୍କ ଭୁବନ-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ପ୍ରାୟୋ ଅମୀ ମୁନିଗଣା ଭବଦୀୟମୁଖ୍ୟା
ଗୂଢଂ ବନେଽପି ନ ଜହତ୍ୟନଘାତ୍ମଦୈବମ୍ ।୬।

ପାବନ ଯଶ ନିରନ୍ତର ଗାନ କରି କରି ଆପଣଙ୍କ ଭଜନରେ ଲାଗି ରହିଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ କ୍ଷଣକ ପାଇଁ ହେଲେ ଆପଣଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁ-ନାହାନ୍ତି ।୬।

ନୃତ୍ୟନ୍ତ୍ୟମୀ ଶିଖିନ ଈଡ୍ୟ ମୁଦା ହରିଣ୍ୟଃ
କୁର୍ବନ୍ତି ଗୋପ୍ୟ ଇବ ତେ ପ୍ରିୟମୀକ୍ଷଣେନ
ସୂକ୍ତୈଶ୍ଚ କୋକିଲଗଣା ଗୃହମାଗତାୟ
ଧନ୍ୟା ବନୌକସ ଇୟାନ୍ ହି ସତାଂ ନିସର୍ଗଃ ।୭।

ପୂଜ୍ୟ ଭାଇ ! ବାସ୍ତବରେ ଆପଣ ସ୍ତୁତିର ଯୋଗ୍ୟ ଅଟନ୍ତି । ଦେଖନ୍ତୁ, ଆପଣଙ୍କୁ ଘରୁ ଆସି-ଥିବାର ଦେଖି ଏହି ମୟୂରମାନେ ଆପଣଙ୍କ ଦର୍ଶନରେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ନାଚୁ ଅଛନ୍ତି । ହରିଣିମାନେ ମୃଗନୟନୀ ଗୋପିମାନଙ୍କ ପରି ନିଜ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଡ଼ ଚାହାଣୀରେ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରେମ ପ୍ରକଟ କରୁ ଅଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରୁ ଅଛନ୍ତି । ଏହି କୋକିଳମାନେ ନିଜ ମଧୁର କୁହୁ କୁହୁ ଧ୍ୱନିରେ ଆପଣଙ୍କର ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ସ୍ୱାଗତ କରୁ ଅଛନ୍ତି ! ଏମାନେ ବନବାସୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଧନ୍ୟ ଅଟନ୍ତି । କାରଣ ସତ୍‌ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ପ୍ରାୟ ଏହିପରି ହୋଇଥାଏ ଯେ ସେମାନେ ସ୍ୱଗୃହକୁ ଆସିଥିବା ଅତିଥିକୁ ନିଜ ପ୍ରିୟରୁ ପ୍ରିୟବସ୍ତୁ ଭେଟି ଦେଇ ଅଭିନନ୍ଦ କରନ୍ତି ।୭।

ଧନ୍ୟେୟମଦ୍ୟ ଧରଣୀ ତୃଣବୀରୁଧସ୍ତ୍ୱତ୍-
ପାଦସ୍ପୃଶୋ ଦ୍ରୁମଲତାଃ କରଜାଭିମୃଷ୍ଟାଃ
ନଦ୍ୟୋଽଦ୍ରୟଃ ଖଗମୃଗାଃ ସଦୟାବଲୋକୈ-
ର୍ଗୋପ୍ୟୋଽନ୍ତରେଣ ଭୁଜୟୋରପି
ଯତ୍ସ୍ପୃହା ଶ୍ରୀଃ ।୮।

ଆଜି ଏଠାକାର ଭୂମି ନିଜ ହରିତ ଘାସ ସହିତ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ ସ୍ପର୍ଶ ପାଇ ଧନ୍ୟ ହୋଇଅଛି । ଏଠାକାର ବୃକ୍ଷ-ଲତା ଏବଂ ବଣବୁଦା ଆପଣଙ୍କ ଅଙ୍ଗୁଳି ସ୍ପର୍ଶ ପାଇ ନିଜର ଅହୋଭାଗ୍ୟ ମନେ କରୁଅଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ଦୟାପୂର୍ଣ୍ଣ ଚାହାଁଣୀରେ ନଦୀ, ପର୍ବତ, ପଶୁ, ପକ୍ଷୀମାନେ କୃତାର୍ଥ ହୋଇ-ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ବ୍ରଜଗୋପିମାନେ ଆପଣଙ୍କ ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳ ସ୍ପର୍ଶରୁ, ଯାହାପାଇଁ ସ୍ୱୟଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀ ମଧ୍ୟ ଲାଳାୟିତ, ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ।୮।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଏବଂ ବୃନ୍ଦାବନଂ ଶ୍ରୀମତ୍ କୃଷ୍ଣଃ
ପ୍ରୀତମନାଃ ପଶୂନ୍
ରେମେ ସଞ୍ଚାରୟନ୍ନଦ୍ରେଃ
ସରିଦ୍‌ରୋଧସ୍ସୁ ସାନୁଗଃ ।୯।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ-ପରୀକ୍ଷିତ ! ଏହିପରି ପରମ ସୁନ୍ଦର ବୃନ୍ଦାବନକୁ ଦେଖି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବହୁତ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ସେ ନିଜ ସଖା ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କ ସହିତ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଶିଖରରେ, ଯମୁନା ତୀରରେ ଗାଈ ଚରାଉଁ ଚରାଉଁ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଲୀଳା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୯।

କ୍ୱଚିଦ୍ ଗାୟତି ଗାୟତ୍ସୁ ମଦାନ୍ଧାଲିଷ୍ୱନୁବ୍ରତୈଃ

ଗୋଟିଏ ଦିଗରେ ଗୋପବାଳ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ରସମୟ ଚରିତ୍ରର ମଧୁର ତାନ ଛାଡ଼

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଉପଗୀୟମାନଚରିତଃ
ସ୍ରଗ୍‌ବୀ ସଙ୍କର୍ଷଣାନ୍ୱିତଃ ।୧୦।

ଅଛନ୍ତି ତ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ବଳରାମଙ୍କ ସହିତ ବନମାଳା ପିନ୍ଧି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଉନ୍ମତ୍ତ ଭ୍ରମରମାନଙ୍କ ମନୋହର ଗୁଞ୍ଜନରେ ନିଜ ସ୍ୱର ମିଳାଇ ସଙ୍ଗୀତ ଆଳାପନରେ ଲାଗି ଅଛନ୍ତି ।୧୦।

କ୍ୱଚିଚ୍ଚ କଳହଂସାନାମନୁକୂଜତି କୂଜିତମ୍
ଅଭିନୃତ୍ୟତି ନୃତ୍ୟନ୍ତଂ ବର୍ହିଣଂ
ହାସୟନ୍ କ୍ୱଚିତ୍ ।୧୧।

କେବେକେବେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କୂଜନରତ ରାଜହଂସ-ମାନଙ୍କ ସହିତ ସ୍ୱୟଂ ମଧ୍ୟ କୂଜନ୍ କରୁ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ନୃତ୍ୟରତ ମୟୂରମାନଙ୍କ ସହିତ ସ୍ୱୟଂ ମଧ୍ୟ ଟୁମୁକି-ଟୁମୁକି ନାଚିବାରେ ଲଗିଛନ୍ତି । ଏପରି ସେ ନାଚୁ ଅଛନ୍ତି ଯେ ମୟୂରକୁ ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ କରି ଦେଉ ଅଛନ୍ତି ।୧୧।

ମେଘଗମ୍ଭୀରୟା ବାଚା
ନାମଭିର୍ଦୂରଗାନ୍ ପଶୂନ୍
କ୍ୱଚିଦାହ୍ୱୟତି ପ୍ରୀତ୍ୟା
ଗୋଗୋପାଳ ମନୋଜ୍ଞୟା ।୧୨।

କେବେ ମେଘ ସଦୃଶ ଗମ୍ଭୀର ବାଣୀରେ ଦୂରକୁ ଚାଲି ଯାଇଥିବା ପଶୁମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ନାମ ଧରି ବଡ଼ ପ୍ରେମର ସହିତ ଡାକୁ ଅଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ କଣ୍ଠର ମଧୁର ଧ୍ୱନି ଶୁଣି ଗାଈ ଏବଂ ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱ-ବଶରେ ରହୁନାହିଁ ।୧୨।

ଚକୋରକ୍ରୌଞ୍ଚଚକ୍ରାହ୍ୱଭରଦ୍ୱାଜାଂଶ୍ଚ ବର୍ହିଣଃ
ଅନୁରୌତି ସ୍ମ ସତ୍ତ୍ୱାନାଂ ଭୀତବଦ୍
ବ୍ୟାଘ୍ରସିଂହୟୋଃ ।୧୩।

କେବେ ଚକୋର, କ୍ରୌଞ୍ଚ, ଚକୁଆ, ଭରଦ୍ୱାଜ ଏବଂ ମୟୂର ଆଦି ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ପରି ଧ୍ୱନି କରନ୍ତି ତ କେବେ ସିଂହ ଆଦି ହିଂସ୍ର ପଶୁମାନଙ୍କ ଗର୍ଜନରେ ଭୟତ୍ରସ୍ତ ଜୀବ ପରି ସ୍ୱୟଂ ମଧ୍ୟ ଭୟଭୀତ ସଦୃଶ ଲୀଳା କରନ୍ତି ।୧୩।

କ୍ୱଚିତ୍ କ୍ରୀଡାପରିଶ୍ରାନ୍ତଂ
ଗୋପୋତ୍ସଙ୍ଗୋପବର୍ହଣମ୍
ସ୍ୱୟଂ ବିଶ୍ରମୟତ୍ୟାର୍ଯଂ ପାଦସଂବାହନାଦିଭିଃ
।୧୪।

ଯେବେ ବଳରାମ ଖେଳୁଁ ଖେଳୁଁ ଥକି ଯାଇଁ କୌଣସି ଗୋପାଳବାଳ କୋଳରେ ଶିର ରଖି ଲେଟି ଯାଆନ୍ତି, ତେବେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତାଙ୍କ ପାଦ ସେବାରେ ଲାଗି ଯାଆନ୍ତି ଏବଂ ପଙ୍ଖା କରି ବଡ ଭାଇଙ୍କ କ୍ଲାନ୍ତି ଦୂର କରନ୍ତି ।୧୪।

ନୃତ୍ୟତୋ ଗାୟତଃ କ୍ୱାପି
ବଲ୍ଗତୋ ଯୁଧ୍ୟତୋର୍ମିଥଃ
ଗୃହୀତହସ୍ତୌ ଗୋପାଳାନ୍
ହସନ୍ତୌ ପ୍ରଶଶଂସତୁଃ ।୧୫।

ଯେବେ ଗୋପାଳବାଳ ନାଚନ୍ତି, ଗାଆନ୍ତି ଅଥବା ତାଳ ଦେଇ ଏକ ଅନ୍ୟ ସହିତ କୁସ୍ତି କରନ୍ତି, ତେବେ ରାମ ଏବଂ ଶ୍ୟାମ ଦୁଇ ଭାଇ ହାତରେ ହାତ ପକାଇ ଠିଆ ହୋଇଯାଆନ୍ତି ଏବଂ ହସି ହସି 'ବାହାବାହା' କରନ୍ତି ।୧୫।

କ୍ୱଚିତ୍ ପଲ୍ଲବତଳ୍ପେଷୁ ନିଯୁଦ୍ଧଶ୍ରମକର୍ଶିତଃ

କେବେକେବେ ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମଧ୍ୟ ଗୋପାଳ-ବାଳକମାନଙ୍କ ସହିତ କୁସ୍ତି ଲଢି ଲଢି ଥକି ପଡନ୍ତି ତଥା କୌଣସି ସୁନ୍ଦର ବୃକ୍ଷମୂଳେ କୋମଳ ପଲ୍ଲବ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବୃକ୍ଷମୂଳାଶ୍ରୟଃ ଶେତେ ଗୋପୋତ୍ସଙ୍ଗୋପ-
ବର୍ହଣଃ ।୧୬।

ବିଛାଇ କୌଣସି ଗୋପାଳବାଳକ କୋଳରେ ମୁଣ୍ଡ ରଖି ଗଡ ପଡନ୍ତି ।୧୬।

ପାଦସଂବାହନଂ ଚକ୍ରୁଃ
କେଚିତ୍ତସ୍ୟ ମହାତ୍ମନଃ
ଅପରେ ହତପାପ୍ମାନୋ
ବ୍ୟଜନୈଃ ସମବୀଜୟନ୍ ।୧୭।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ସେତିକିବେଳେ କେହି କେହି ପୁଣ୍ୟର ମୂର୍ତ୍ତିମାନ୍ ସ୍ୱରୂପ ଗୋପାଳବାଳ ମହାତ୍ମା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପାଦସେବା କରନ୍ତି ତ ଆଉ କେହି ନିଷ୍ପାପ ବାଳକ ବଡ ବଡ ପତ୍ର ବା ଲୁଗାକାନିରେ ବିଞ୍ଚିବାକୁ ଲାଗନ୍ତି ।୧୭।

ଅନ୍ୟେ ତଦନୁରୂପାଣି ମନୋଜ୍ଞାନି ମହାତ୍ମନଃ
ଗାୟନ୍ତି ସ୍ମ ମହାରାଜ ସ୍ନେହକ୍ଲିନ୍ନଧିୟଃ
ଶନୈଃ ।୧୮।

କାହାରି କାହାରି ହୃଦୟରେ ପ୍ରେମ ଉଛୁଳି ପଡଲେ ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଦାରଶିରୋମଣି ପରମଯଶସ୍ୱୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଲୀଳା ଅନୁରୂପ ତାହାଙ୍କ ମନକୁ ପ୍ରିୟ ଲାଗୁଥିବା ମନୋହର ଗୀତ ଗାନ କରନ୍ତି ।୧୮।

ଏବଂ ନିଗୂଢାତ୍ମଗତିଃ ସ୍ୱମାୟୟା
ଗୋପାତ୍ମଜତ୍ୱଂ ଚରିତୈର୍ବିଡମ୍ବୟନ୍
ରେମେ ରମାଲାଳିତପାଦପଲ୍ଲବୋ
ଗ୍ରାମ୍ୟୈଃ ସମଂ ଗ୍ରାମ୍ୟବଦୀଶଚେଷ୍ଟିତଃ ।୧୯।

ଭଗବାନ୍ ଏହିପରି ନିଜ ଯୋଗମାୟା ଦ୍ୱାରା ନିଜ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟମୟ ସ୍ୱରୂପକୁ ଲୁଚାଇ ରଖିଥିଲେ । ସେ ଏପରି ଲୀଳା କରୁଥିଲେ, ଯାହା ଠିକ୍ ଗୋପାଳବାଳକ ପରି ଜଣା ଯାଉଥିଲା । ସ୍ୱୟଂ ଭଗବତୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଯାହାଙ୍କ ଚରଣକମଳ ସେବାରେ ସଂଲଗ୍ନ ରହନ୍ତି, ସେହି ଭଗବାନ୍ ଏହି ଗ୍ରାମୀଣ ବାଳକମାନଙ୍କ ସହିତ ବଡ ପ୍ରେମରେ ଗ୍ରାମୀଣ ଖେଳ ଖେଳୁ ଅଛନ୍ତି ! ପରୀକ୍ଷିତ ! ଏପରି ହେଲେ ମଧ୍ୟ କେବେ କେବେ ତାହାଙ୍କ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟମୟୀ ଲୀଳା ମଧ୍ୟ ପ୍ରକଟ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା ।୧୯।

ଶ୍ରୀଦାମା ନାମ ଗୋପାଲୋ
ରାମକେଶବୟୋଃ ସଖା
ସୁବଲସ୍ତୋକକୃଷ୍ଣାଦ୍ୟା ଗୋପାଃ
ପ୍ରେମ୍ଣେଦମବ୍ରୁବନ୍ ।୨୦।

ବଳରାମ ଏବଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସଖା ମଧ୍ୟରେ ଏକ ପ୍ରଧାନ ଗୋପ ଥିଲେ ଶ୍ରୀଦାମା । ଏକଦା ସେ ତଥା ସୁବଳ ଏବଂ ସ୍ତୋକକୃଷ୍ଣ (ଛୋଟକୃଷ୍ଣ) ଆଦି ଗୋପାଳବାଳମାନେ ଶ୍ୟାମ ଏବଂ ରାମଙ୍କୁ ବଡ ପ୍ରେମରେ କହିଲେ— ।୨୦।

ରାମ ରାମ ମହାବାହୋ କୃଷ୍ଣ ଦୁଷ୍ଟନିବର୍ହଣ
ଇତୋଽବିଦୂରେ ସୁମହଦ୍ ବନଂ
ତାଲାଳିସଙ୍କୁଳମ୍ ।୨୧।

ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସର୍ବଦା ସୁଖ ଦେଉଥିବା ବଳରାମ ! ଆପଣଙ୍କ ବାହୁବଳର ତ କୌଣସି ସୀମା ନାହିଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମନମୋହନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ଦୁଷ୍ଟମାନଙ୍କୁ ନଷ୍ଟ କରିବା ତ ତୁମ୍ଭର ସ୍ୱଭାବ ଅଟେ । ଏଠାରୁ କିଛି ଦୂରରେ ଏକ ମହାନ୍ ବନ ଅଛି; ଯାହାର ଚାରିଆଡ଼ ତାଳ ବୃକ୍ଷରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ।୨୧।

ଫଳାନି ତତ୍ର ଭୂରୀଣି ପତନ୍ତି ପତିତାନି ଚ

ସେଠାରେ ବହୁତ ତାଳ ଫଳ ପାଚି ଝଡ଼ି ବହୁ ଦିନରୁ ପଡ଼ି ଆସୁଛି, ପରନ୍ତୁ ସେଠାରେ ଧେନୁ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସନ୍ତି କିଂତ୍ୱବରୁଦ୍ଧାନି ଧେନୁକେନ ଦୁରାତ୍ମନା ।୨୨।

ନାମକ ଏକ ଦୁଷ୍ଟ ଦୈତ୍ୟ ରହି ଥିବାରୁ ସବୁ ଫଳକୁ ସେ ରୋକି ରଖିଛି ।୨୨।

ସୋଽତିବୀର୍ଯ୍ୟୋଽସୁରୋ ରାମ
ହେ କୃଷ୍ଣ ଖରରୂପଧୃକ୍
ଆତ୍ମତୁଲ୍ୟବଲୈରନ୍ୟୈର୍ଜ୍ଞାତିଭିର୍ବହୁଭିର୍ବୃତଃ ।୨୩।

ଶ୍ରୀମାନ୍ ବଳରାମ ଏବଂ ଭାଇ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ସେହି ଦୈତ୍ୟ ଗଧ ରୂପରେ ରହୁଛି । ସେ ସ୍ୱୟଂ ବଡ଼ ବଳବାନ୍ ଅଟେ । ତାହା ସଙ୍ଗରେ ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ତାହା ସଦୃଶ ବହୁତ ବଳବାନ୍ ଦୈତ୍ୟ ସେହି ରୂପରେ ରହୁଅଛନ୍ତି ।୨୩।

ତସ୍ମାତ୍ କୃତନରାହାରାଦ୍
ଭୀତୈର୍ନୃଭିରମିତ୍ରହନ୍
ନ ସେବ୍ୟତେ ପଶୁଗଣୈଃ
ପକ୍ଷିସଙ୍ଘୈର୍ବିବର୍ଜିତମ୍ ।୨୪।

ମୋ ଶତ୍ରୁଘାତୀ ଭାଇ ! ସେ ଦୈତ୍ୟ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେତେ ଯେ ମନୁଷ୍ୟ ଖାଇଲାଣି ତା'ର କଳନା ନାହିଁ । ସେହି କାରଣରୁ ତା ଭୟରେ କେହି ହେଲେ ସେ ଫଳ ସେବନ କରୁନାହାନ୍ତି, ଏପରି କି ପଶୁ-ପକ୍ଷୀ ମଧ୍ୟ ସେହି ବନକୁ ଯାଉ-ନାହାନ୍ତି ।୨୪।

ବିଦ୍ୟନ୍ତେଽଭୁକ୍ତପୂର୍ବାଣି ଫଳାନି ସୁରଭୀଣି ଚ
ଏଷ ବୈ ସୁରଭିର୍ଗନ୍ଧୋ ବିଷୂଚୀନୋଽବ-
ଗୃହ୍ୟତେ ।୨୫।

ସେହି ଫଳ ତ ନିଶ୍ଚୟ ବଡ ସୁଗନ୍ଧିତ, ପରନ୍ତୁ ଆମ୍ଭେମାନେ କେବେ ଖାଇ ନାହୁଁ । ଦେଖୁନା, ଚାରିଆଡେ ତା'ର ମନ୍ଦମନ୍ଦ ସୁଗନ୍ଧ ବିସ୍ତାର କରିଛି । ଟିକିଏ ଧ୍ୟାନ ଦେଲେ ଅବଶ୍ୟ ତା'ର ରସ ମିଳି ପାରିବ ।୨୫।

ପ୍ରଯଚ୍ଛ ତାନି ନଃ କୃଷ୍ଣ
ଗନ୍ଧଲୋଭିତଚେତସାମ୍
ବାଞ୍ଛାସ୍ତି ମହତୀ ରାମ ଗମ୍ୟତାଂ ଯଦି
ରୋଚତେ ।୨୬।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ତାହାର ସୁଗନ୍ଧରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ମୋହିତ ହୋଇଗଲୁଣି ଏବଂ ତାକୁ ପାଇବାକୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ । ତୁମ୍ଭେ ଅବଶ୍ୟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ତାହା ଖୁଆଅ । ସେହି ଫଳ ପାଇଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଉତ୍କଟ ଅଭିଳାସ ଜାତ ହୋଇଛି । ଆପଣଙ୍କର ରୁଚି ହୁଏ ତ ସେଠାକୁ ଅବଶ୍ୟ ଚାଲନ୍ତୁ ।୨୬।

ଏବଂ ସୁହୃଦ୍ୱଚଃ ଶ୍ରୁତ୍ୱା
ସୁହୃତ୍ପ୍ରିୟଚିକୀର୍ଷୟା
ପ୍ରହସ୍ୟ ଜଗ୍ମତୁର୍ଗୋପୈର୍ବୃତୌ
ତାଲବନଂ ପ୍ରଭୂ ।୨୭।

ନିଜ ସଖା ଗୋପାଳବାଳମାନଙ୍କ ଏହି କଥା ଶୁଣି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ଦୁହେଁ ହସିଲେ ଏବଂ ପୁଣି ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ତାଳବନକୁ ଗଲେ ।୨୭।

ବଲଃ ପ୍ରବିଶ୍ୟ ବାହୁଭ୍ୟାଂ ତାଲାନ୍
ସମ୍ପରିକମ୍ପୟନ୍
ଫଲାନି ପାତୟାମାସ ମତଙ୍ଗଜ
ଇବୌଜସା ।୨୮।

ସେହି ବନରେ ପହଞ୍ଚି ଶ୍ରୀମାନ୍ ବଳରାମ ନିଜ ବାହୁରେ ସେହି ତାଳଗଛକୁ ଉନ୍ମତ୍ତ ହସ୍ତୀ ଶାବକ ପରି ବଡ ଜୋରରେ ହଲାଇବାରୁ ବହୁତ ଫଳ ଝଡ଼ି ତଳେ ପଡ଼ିଲା ।୨୮।

ଫଲାନାଂ ପତତାଂ ଶବ୍ଦଂ ନିଶମ୍ୟାସୁରରାସଭଃ

ଫଳ ପଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ସେହି ଗଧରୂପଧାରୀ ବଳବାନ୍ ଦୈତ୍ୟ ପର୍ବତ ସହିତ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅଭ୍ୟଧାବତ୍ କ୍ଷିତିତଳଂ ସନଗଂ
ପରିକମ୍ପୟନ୍ ।୨୯।

ପୃଥିବୀକୁ କମ୍ପାଇ ଏମାନଙ୍କ ଆଡକୁ ଦୌଡି ଆସିଲା ।୨୯।

ସମେତ୍ୟ ତରସା ପ୍ରତ୍ୟଗ୍ ଦ୍ୱାଭ୍ୟାଂ
ପଦ୍‌ଭ୍ୟାଂ ବଲଂ ବଲୀ
ନିହତ୍ୟୋରସି କାଶବ୍ଦଂ
ମୁଞ୍ଚନ୍ ପର୍ଯସରତ୍ ଖଲଃ ।୩୦।

ବଡ ବଳବାନ୍ ଥିବାରୁ ସେ ବଡ ବେଗରେ ବଳରାମଙ୍କ ଆଗକୁ ଚାଲି ଆସି ପଛ ଦୁଇ ଗୋଡରେ ତାଙ୍କ ଛାତିକୁ ଏକ ପିଛା ମାରି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟଙ୍କର ଶବ୍ଦ ସହିତ ସେଠାରୁ ପଛକୁ ହଟିଗଲା ।୩୦।

ପୁନରାସାଦ୍ୟ ସଂରବ୍ଧ
ଉପକ୍ରୋଷ୍ଟା ପରାକ୍ ସ୍ଥିତଃ
ଚରଣାବପରୌ ରାଜନ୍
ବଲାୟ ପ୍ରାକ୍ଷିପଦ୍ ରୁଷା ।୩୧।

ରାଜନ୍ ! ସେହି ଗଧ କ୍ରୋଧରେ ଭରି ଯାଇଁ ପୁଣି ଶବ୍ଦ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପୁନର୍ବାର ବଳରାମଙ୍କ ନିକଟକୁ ଚାଲି ଆସି ପିଛା ମାଇଲା ।୩୧।

ସ ତଂ ଗୃହୀତ୍ୱା
ପ୍ରପଦୋର୍ଭ୍ରାମୟିତ୍ୱୈକପାଣିନା
ଚିକ୍ଷେପ ତୃଣରାଜାଗ୍ରେ
ଭ୍ରାମଣତ୍ୟକ୍ତଜୀବିତମ୍ ।୩୨।

କିନ୍ତୁ ସେହି ଅବସରରେ ବଳରାମ ଗୋଟିଏ ହାତରେ ତାହାର ଦୁଇ ଗୋଡ଼କୁ ଧରି ଆକାଶରେ ବୁଲାଇ ବୁଲାଇ ଏକ ତାଳବୃକ୍ଷରେ ପିଟିଦେଲେ । ବୁଲାଇବାବେଳେ ସେହି ଗଧର ପ୍ରାଣପକ୍ଷୀ ଉଡି ଯାଇଥିଲା ।୩୨।

ତେନାହତୋ ମହାତାଲୋ
ବେପମାନୋ ବୃହଚ୍ଛିରାଃ
ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥଂ କମ୍ପୟନ୍ ଭଗ୍ନଃ ସ
ଚାନ୍ୟଂ ସୋଽପି ଚାପରମ୍ ।୩୩।

ଗଧ ତଳେ ପଡବାବେଳେ ତା' ଆଘାତରେ ସେହି ମହାନ୍ ତାଳବୃକ୍ଷ, ଯାହାର ଉପରିଭାଗ ବଡ ବିଶାଳ ଥିଲା, ସ୍ୱୟଂ ତ ମଡ ମଡ଼ ଶବ୍ଦ କରି ତଳେ ପଡଗଲା, ତା' ସହିତ ଲାଗିଥିବା ଅନ୍ୟ ବୃକ୍ଷକୁ ମଧ୍ୟ ସେ ଭାଙ୍ଗି ତଳେ ପକାଇଦେଲା, ଏହିପରି ପ୍ରଥମ ଦ୍ୱିତୀୟକୁ, ଦ୍ୱିତୀୟ ତୃତୀୟକୁ ଏବଂ ତୃତୀୟ ଚତୁର୍ଥକୁ ଆଘାତ କରିବାରୁ ଅନେକ ତାଳ-ବୃକ୍ଷ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲା ।୩୩।

ବଲସ୍ୟ ଲୀଲୟୋତ୍ସୃଷ୍ଟଖରଦେହହତା-
ହତାଃ
ତାଲାଶ୍ଚକମ୍ପିରେ ସର୍ବେ ମହାବାତେରିତା
ଇବ ।୩୪।

ବଳରାମଙ୍କ ପାଇଁ ତ ଏହା ଏକ ଖେଳ ଥିଲା । ପରନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଫିଙ୍ଗା ଯାଇଥିବା ଗଧର ଶରୀର ଆଘାତରେ ସେଠାରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ତାଳଗଛ ହଲି ଗଲା । ଏପରି ଜଣାଗଲା, ମନେକର ଝଞ୍ଜାବାତ ଝିଙ୍କି ହଲାଇ ଦେଉଛି ।୩୪।

ନୈତଚ୍ଚିତ୍ରଂ ଭଗବତି
ହ୍ୟନନ୍ତେ ଜଗଦୀଶ୍ୱରେ
ଓତପ୍ରୋତମିଦଂ ଯସ୍ମିଂସ୍ତନ୍ତୁଷ୍ୱଙ୍ଗ
ଯଥା ପଟଃ ।୩୫।

ଭଗବାନ୍ ବଳରାମ ସ୍ୱୟଂ ଜଗଦୀଶ୍ୱର ଅନନ୍ତ । ତାଙ୍କଠାରେ ଏହି ସାରା ସଂସାର ଏପରିଭାବେ ଓତପ୍ରୋତ ଯେ ଯେପରି ସୂତାରେ ବସ୍ତ୍ର । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଏହା କ'ଣ ଆଶ୍ଚର୍ଯ ହୋଇପାରେ ? ।୩୫।

ତତଃ କୃଷ୍ଣଂ ଚ ରାମଂ ଚ
ଜ୍ଞାତୟୋ ଧେନୁକସ୍ୟ ଯେ

ସେତେବେଳେ ଧେନୁକାସୁରର ଭାଇ-ବନ୍ଧୁ-ମାନେ ନିଜ ଭାଇର ମୃତ୍ୟୁ ଦେଖି କ୍ରୋଧରେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କ୍ରୋଷ୍ଟାରୋଽଭ୍ୟଦ୍ରବନ୍ ସର୍ବେ
ସଂରବ୍ଧା ହତବାନ୍ଧବାଃ ।୩୬।

ତାଂସ୍ତାନାପତତଃ କୃଷ୍ଣୋ
ରାମଶ୍ଚ ନୃପ ଲୀଳୟା ।
ଗୃହୀତପଶ୍ଚାଚ୍ଚରଣାନ୍
ପ୍ରାହିଣୋତ୍ ତୃଣରାଜସୁ ।୩୭।

ଫଲପ୍ରକରସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣଂ ଦୈତ୍ୟଦେହୈର୍ଗତାସୁଭିଃ
ରରାଜ ଭୂଃ ସତାଲାଗ୍ରୈର୍ଘନୈରିବ
ନଭସ୍ତଲମ୍ ।୩୮।

ତୟୋସ୍ତତ୍ ସୁମହତ୍ କର୍ମ
ନିଶାମ୍ୟ ବିବୁଧାଦୟଃ
ମୁମୁଚୁଃ ପୁଷ୍ପବର୍ଷାଣି
ଚକ୍ରୁର୍ବାଦ୍ୟାନି ତୁଷ୍ଟୁବୁଃ ।୩୯।

ଅଥ ତାଲଫଲାନ୍ୟାଦନ୍
ମନୁଷ୍ୟା ଗତସାଧ୍ୱସାଃ
ତୃଣଂ ଚ ପଶବଶ୍ଚେରୁର୍ହତଧେନୁକକାନନେ
।୪୦।

କୃଷ୍ଣଃ କମଲପତ୍ରାକ୍ଷଃ ପୁଣ୍ୟଶ୍ରବଣକୀର୍ତ୍ତନଃ
ସ୍ତୂୟମାନୋଽନୁଗୈର୍ଗୋପୈଃ ସାଗ୍ରଜୋ
ବ୍ରଜମାବ୍ରଜତ୍ ।୪୧।

ତଂ ଗୋରଜଶ୍ଛୁରିତକୁନ୍ତଲବଦ୍ଧବର୍ହ-
ବନ୍ୟପ୍ରସୂନରୁଚିରେକ୍ଷଣଚାରୁହାସମ୍

ପାଗଳ ହୋଇ ସମସ୍ତ ଗଧ ବଳରାମ ଏବଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କଲେ ।୩୬।

ରାଜନ୍ ! ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯିଏ ତାହାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ, ସେହି ସେହି ଗଧକୁ ବଳରାମ ଏବଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଖେଳ ଖେଳରେ ପଛ ଗୋଡକୁ ଧରି ପୂର୍ବବତ୍ ତାଳଗଛରେ ପିଟି ମାରିଦେଲେ ।୩୭।

ସେତେବେଳେ ସେହି ଭୂମି ଭାଙ୍ଗିଯାଇଥିବା ବୃକ୍ଷ, ତାଳଫଳ ଏବଂ ଦୈତ୍ୟମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣହୀନ ଶରୀରରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ଯେପରି ବାଦଲରେ ଆକାଶ ଢାଙ୍କି ହୋଇଯାଏ, ସେହି ଭୂମି ସେହିପରି ଶୋଭା ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ।୩୮।

ବଳରାମ ଏବଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଏହି ମଙ୍ଗଳମୟୀ ଲୀଳା ଦେଖି ଦେବଗଣ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି ସହିତ ବାଦ୍ୟ ବଜାଇ ସ୍ତୁତି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୩୯।

ଧେନୁକାସୁରର ମୃତ୍ୟୁ ହେବା ଦିନଠାରୁ ଲୋକେ ନିର୍ଭୟ ହୋଇ ସେହି ବନର ତାଳଫଳ ଖାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପଶୁମାନେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦତାରେ ତୃଣ ଚରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୪୦।

ତା’ ପରେ କମଳଦଳଲୋଚନ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଭାଇ ବଳରାମଙ୍କ ସହିତ ବ୍ରଜକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗୀ ଗୋପାଳବାଳ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ସ୍ତୁତି ଗାଇ ଗାଇ ଚାଲୁ ଥାଆନ୍ତି । କାହିଁକି ବା ନ ଗାଇବେ, ଭଗବାନଙ୍କ ଲୀଳା ଶ୍ରବଣ-କୀର୍ତ୍ତନ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ବଳି ପବିତ୍ର ଅଟେ ।୪୧।

ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ କୁଞ୍ଚିତ କୁନ୍ତଳରେ ଗାଈମାନଙ୍କ ଖୁରରୁ ଉତ୍‌ଥିତ ଧୂଳି ପଡିଥିଲା, ମସ୍ତକରେ ମୟୂରପୁଚ୍ଛ ମୁକୁଟ ଏବଂ କେଶରେ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ବନପୁଷ୍ପ ଗୁଚ୍ଛା ହୋଇଥିଲା । ତାହାଙ୍କ ନେତ୍ରରେ ମଧୁର ଚାହାଁଣୀ ଏବଂ ମୁଖରେ ମନୋହର ମନ୍ଦହାସ୍ୟ ଶୋଭା ପାଉଥିଲା । ସେ ମଧୁର ମୁରଲୀ ବଜାଉ ଥିଲେ ଏବଂ ସଙ୍ଗୀ ଗୋପାଳବାଳ ତାହାଙ୍କ ଲଳିତ କୀର୍ତ୍ତି ଗାନ କରୁଥିଲେ । ବଂଶୀ ଧ୍ୱନି ଶୁଣି ବହୁତ ଗୋପାଙ୍ଗନା

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବେଣୁଂ କ୍ୱଣନ୍ତମନୁଗୈରନୁଗୀତକୀର୍ତ୍ତିଂ
ଗୋପ୍ୟୋ ଦିଦୃକ୍ଷିତଦୃଶୋଽଭ୍ୟଗମନ୍
ସମେତାଃ ।୪୨।

ସଙ୍ଗ ହୋଇ ବ୍ରଜର ଉପକଣ୍ଠକୁ ବାହାରି ଆସିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଆଖି ଜଣାନାହିଁ କେବେଠାରୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଲାଳସାରେ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ଥିଲା ।୪୨।

ପୀତ୍ୱା ମୁକୁନ୍ଦମୁଖସାରଘମକ୍ଷିଭୃଙ୍ଗୈ—
ସ୍ତାପଂ ଜହୁର୍ବିରହଜଂ ବ୍ରଜଯୋଷିତୋଽହ୍ନି
ତତ୍ସତ୍କୃତିଂ ସମଧିଗମ୍ୟ ବିବେଶ ଗୋଷ୍ଠଂ
ସବ୍ରୀଡହାସବିନୟଂ ଯଦପାଙ୍ଗମୋକ୍ଷମ୍ ।୪୩।

ଗୋପିମାନେ ନିଜ ନେତ୍ରରୂପୀ ଭ୍ରମରରେ ଭଗବାନଙ୍କ ମୁଖାରବିନ୍ଦ ମକରନ୍ଦରସ ପାନ କରି ସାରାଦିନର ବିରହ ଜ୍ୱାଳା ଶାନ୍ତ କଲେ ଏବଂ ଭଗବାନ୍ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ଲଜ୍ଜାପୂର୍ଣ୍ଣ ମନ୍ଦହାସ୍ୟ ତଥା ବିନୟଯୁକ୍ତ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ବାଙ୍କ ଚାହାଁଣୀର ସତ୍କାର ସ୍ୱୀକାର କରି ବ୍ରଜରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ।୪୩।

ତୟୋର୍ଯଶୋଦାରୋହିଣ୍ୟୌ
ପୁତ୍ରୟୋଃ ପୁତ୍ରବତ୍ସଲେ
ଯଥାକାମଂ ଯଥାକାଲଂ
ବ୍ୟଧତ୍ତାଂ ପରମାଶିଷଃ ।୪୪।

ଏଣେ ମା' ଯଶୋଦା ଏବଂ ରୋହିଣୀଙ୍କ ହୃଦୟ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ସ୍ନେହରେ ପୁରିଯାଇଥିଲା । ଶ୍ୟାମ ଏବଂ ରାମ ଘରେ ପହଞ୍ଚିବା ମାତ୍ରେ ସେମାନେ ପୁତ୍ର ଦୁହିଁଙ୍କ ଇଚ୍ଛାମତେ ତଥା ସମୟ ଅନୁରୂପ ପୂର୍ବରୁ ବିଚାର କରି ସଜାଇ ରଖିଥିବା ପଦାର୍ଥ ସେମାନଙ୍କୁ ଖୁଆଇ-ପିନ୍ଧାଇ ସଜାଇଦେଲେ ।୪୪।

ଗତାଧ୍ୱାନଶ୍ରମୌ ତତ୍ର ମଜ୍ଜନୋନ୍ମର୍ଦ୍ଦନାଦିଭିଃ
ନୀବୀଂ ବସିତ୍ୱା ରୁଚିରାଂ
ଦିବ୍ୟସ୍ରଗ୍ଗନ୍ଧମଣ୍ଡିତୌ ।୪୫।

ତତ୍ପଶ୍ଚାତ୍ ତୈଳ-ହରିଦ୍ରା ଆଦି ଲଗାଇ ସ୍ନାନ କରାଇଲେ । ଏହା ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କ ଦିନଭରି ବୁଲାଚଲାର ପଥଶ୍ରମ ଦୂର ହୋଇଗଲା । ପୁଣି ସେମାନେ ସୁନ୍ଦର ବସ୍ତ୍ର ଏବଂ ଦିବ୍ୟ ପୁଷ୍ପର ମାଳା ପିନ୍ଧାଇ ଚନ୍ଦନ ଲଗାଇ ଦେଲେ ।୪୫।

ଜନନ୍ୟୁପହୃତଂ ପ୍ରାଶ୍ୟ ସ୍ୱାଦ୍ୱନ୍ନମୁପଲାଳିତୌ
ସଂବିଶ୍ୟ ବରଶଯ୍ୟାୟାଂ ସୁଖଂ
ସୁଷୁପତୁର୍ବ୍ରଜେ ।୪୬।

ତା' ପରେ ଦୁଇଭାଇ ମାତାମାନଙ୍କ ପରଶା ସ୍ୱାଦିଷ୍ଟ ଅନ୍ନ ଭୋଜନ କରି ସାରିବା ପରେ ବଡ଼ ଆଦର ଉତ୍ସାହରେ ସ୍ନେହକରି ଯଶୋଦା ଏବଂ ରୋହିଣୀ ସେମାନଙ୍କୁ ସୁନ୍ଦର ଶଯ୍ୟାରେ ଶୋଇ ପକାଇବାରୁ ଶ୍ୟାମ ଏବଂ ରାମ ବଡ଼ ଆରାମରେ ନିଦ୍ରା ଗଲେ ।୪୬।

ଏବଂ ସ ଭଗବାନ୍ କୃଷ୍ଣୋ
ବୃନ୍ଦାବନଚରଃ କ୍ୱଚିତ୍
ଯଯୌ ରାମମୃତେ ରାଜନ୍
କାଳିନ୍ଦୀଂ ସଖିଭିର୍ବୃତଃ ।୪୭।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହିପରି ବୃନ୍ଦାବନରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଲୀଳା କରନ୍ତି । ଦିନେ ନିଜ ସଖା ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କ ସହିତ ସେ ଯମୁନା ତୀରକୁ ଗଲେ । ପରୀକ୍ଷିତ ! ସେ-ଦିନ ବଳରାମ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ନ ଥିଲେ ।୪୭।

ଅଥ ଗାବଶ୍ଚ ଗୋପାଶ୍ଚ ନିଦାଘାତପପୀଡିତାଃ

ସେତେବେଳେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ-ଆଷାଢ଼ ଖରତାପରେ ଗାଈ ଏବଂ ଗୋପାଳବାଳମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପୀଡ଼ିତ ହୋଇ ଶୋଷରେ ସେମାନଙ୍କ କଣ୍ଠ ଶୁଖିଯାଇଥିଲା ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଦୁଷ୍ଟଂ ଜଳଂ ପପୁସ୍ତସ୍ୟାସ୍ତୃଷାର୍ତ୍ତା ବିଷଦୂଷିତମ୍ ।୪୮।

ତେଣୁ ସେମାନେ ଯମୁନାର ବିଷାକ୍ତ ଜଳ ପିଇଗଲେ ।୪୮।

ବିଶାମ୍ଭସ୍ତଦୁପସ୍ପୃଶ୍ୟ ଦୈବୋପହତଚେତସଃ
ନିପେତୁର୍ବ୍ୟସବଃ ସର୍ବେ
ସଲିଳାନ୍ତେ କୁରୂଦ୍‌ବହ ୪୯।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭବିବଶ ସେମାନଙ୍କର ଏକଥା ସ୍ମରଣ ନ ଥିଲା । ସେହି ବିଷାକ୍ତ ଜଳ ପିଇବା ମାତ୍ରେ ସମସ୍ତ ଗାଈ ଏବଂ ଗୋପାଳବାଳ ପ୍ରାଣହୀନ ହୋଇ ଯମୁନା ତୀରରେ ଢଳି ପଡ଼ିଲେ ।୪୯।

ବୀକ୍ଷ୍ୟ ତାନ୍ ବୈ ତଥାଭୂତାନ୍
କୃଷ୍ଣୋ ଯୋଗେଶ୍ୱରେଶ୍ୱରଃ
ଈକ୍ଷୟାମୃତବର୍ଷିଣ୍ୟା ସ୍ୱନାଥାନ୍
ସମଜୀବୟତ୍ ।୫୦।

ସେମାନଙ୍କର ଏପରି ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ଯୋଗେଶ୍ୱର-ମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଈଶ୍ୱର ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିଜ ଅମୃତ ବର୍ଷୀ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସେମାନଙ୍କୁ ପୁଣି ଜୀବିତ କରିଦେଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ ଏବଂ ସର୍ବସ୍ୱ ତ ଏକମାତ୍ର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଥିଲେ ।୫୦।

ତେ ସମ୍ପ୍ରତୀତସ୍ମୃତୟଃ
ସମୁତ୍‌ଥାୟ ଜଳାନ୍ତିକାତ୍
ଆସନ୍ ସୁବିସ୍ମିତାଃ ସର୍ବେ
ବୀକ୍ଷମାଣାଃ ପରସ୍ପରମ୍ ।୫୧।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଚେତନା ଆସିବାରୁ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଉଠି ଯମୁନାତୀରରେ ଠିଆ ହୋଇ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଚକିତ ଭବେ ଏକ ଅନ୍ୟକୁ ଚାହିଁବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୫୧।

ଅନ୍ୱମଂସତ ତଦ୍ ରାଜନ୍
ଗୋବିନ୍ଦାନୁଗ୍ରହେକ୍ଷିତମ୍
ପୀତ୍ୱା ବିଷଂ ପରେତସ୍ୟ
ପୁନରୁତ୍‌ଥାନମାତ୍ମନଃ ।୫୨।

ରାଜନ୍ ! ଶେଷରେ ସେମାନେ ନିଶ୍ଚୟ କଲେ ଯେ ଆମ୍ଭେମାନେ ବିଷାକ୍ତ ଜଳ ପିଇବାରୁ ପ୍ରାଣ-ହୀନ ହୋଇଥିଲେ, ପରନ୍ତୁ ଆମ୍ଭ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିଜ ଅନୁଗ୍ରହପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅନାଇ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ପୁଣି ଜୀବନଦାନ କଲେ ।୫୨।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧେ ଧେନୁକାବଧ ନାମ ପଞ୍ଚଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୧୫।

—*—

ଅଥ ଷୋଡ଼ଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

କାଳିୟ ଉପରେ କୃପା

ଶ୍ରୀ ଶୁକ ଉବାଚ
ବିଲୋକ୍ୟ ଦୂଷିତାଂ କୃଷ୍ଣାଂ
କୃଷ୍ଣଃ କୃଷ୍ଣାହିନା ବିଭୁଃ
ତସ୍ୟା ବିଶୁଦ୍ଧିମନ୍ୱିଚ୍ଛନ୍
ସର୍ପଂ ତମୁଦବାସୟତ୍ ।୧।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦେଖିଲେ ଯେ ମହା ବିଷଧର କାଳିୟନାଗ ଯମୁନା ଜଳକୁ ବିଷାକ୍ତ କରି ଦେଇଅଛି, ତେଣୁ ଯମୁନାକୁ ଶୁଦ୍ଧ କରିବା ବିଚାରି ସେ ସେଠାରୁ ସେହି ସର୍ପକୁ ତଡ଼ ଦେଲେ ।୧।

ରାଜୋବାଚ
କଥମନ୍ତର୍ଜଳେଽଗାଧେ
ନ୍ୟଗୃହ୍ଣାତ୍ ଭଗବାନହିମ୍

ରାଜା ପରୀକ୍ଷିତ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ—ବ୍ରହ୍ମନ୍ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯମୁନାର ଅଗାଧ ଜଳ ମଧ୍ୟରୁ କିପରି

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସ ବୈ ବହୁଯୁଗାବାସଂ ଯଥାଽସୀଦ୍
ବିପ୍ର କଥ୍ୟତାମ୍ ।୨।

ସେହି ସର୍ପକୁ ଦମନ କଲେ ? ପୁଣି କାଳିୟନାଗ ତ ଜଳଚର ପ୍ରାଣୀ ନୁହେଁ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ଅନେକ ଯୁଗ ପର୍ଯନ୍ତ ଜଳରେ କାହିଁକି ଏବଂ କିପରି ରହିଲା ? ତାହା ସବୁ ମୋତେ ଶୁଣାନ୍ତୁ ।୨।

ବ୍ରହ୍ମନ୍ ଭଗବତସ୍ତସ୍ୟ ଭୂମ୍ନଃ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦବର୍ତିନଃ
ଗୋପାଳୋଦାରଚରିତଂ
କସ୍ତୃପ୍ୟେତାମୃତଂ ଜୁଷନ୍ ।୩।

ବ୍ରହ୍ମ ସ୍ୱରୂପ ମହାତ୍ମନ୍ ! ଭଗବାନ୍ ଅନନ୍ତ ଅଟନ୍ତି । ସେ ନିଜ ଲୀଳା ପ୍ରକଟ କରି ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ବିହାର କରନ୍ତି । ଗୋପାଳ ରୂପେ ସେ ଯେଉଁ ଉଦାର ଲୀଳା କଲେ, ତାହା ତ ଅମୃତ ସ୍ୱରୂପ ଅଟେ । କହନ୍ତୁ ତ ତାହା ସେବନରେ କିଏ ତୃପ୍ତ ହୋଇପାରିବ ? ।୩।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

କାଳିନ୍ଦ୍ୟାଂ କାଳିୟସ୍ୟାସୀଦ୍ଧ୍ରଦଃ
କଶ୍ଚିଦ୍ ବିଷାଗ୍ନିନା
ଶ୍ରପ୍ୟମାଣପୟା ଯସ୍ମିନ୍
ପତନ୍ତ୍ୟୁପରିଗାଃ ଖଗାଃ ।୪।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଯମୁନାରେ କାଳିୟନାଗର ଏକ କୁଣ୍ଡ ଥିଲା । ତାହାର ଜଳ ବିଷ ଜ୍ୱାଳାରେ ଉତ୍ତପ୍ତ ହେଉଥିଲା । ଏପରି କି ତାହା ଉପରେ ଉଡୁଥିବା ପକ୍ଷୀମାନେ ମଧ୍ୟ ପାଉଁଶ ହୋଇ ତହିଁରେ ଖସି ପଡୁଥିଲେ ।୪।

ବିପ୍ରୁଷ୍ମତା ବିଷୋଦୋର୍ମିମାରୁତେନାଭି-
ମର୍ଶିତାଃ
ମ୍ରିୟନ୍ତେ ତୀରଗା ଯସ୍ୟ
ପ୍ରାଣିନଃ ସ୍ଥିରଜଙ୍ଗମାଃ ।୫।

ତାହାର ବିଷାକ୍ତ ଜଳର ଉତ୍ତାଳ ତରଙ୍ଗ ସ୍ପର୍ଶ ତଥା ତାହାର କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ବୁନ୍ଦାନେଇ ଯେବେ ବାୟୁ ବାହାରି ଆସେ, ତେବେ ତଟର ଘାସପତ୍ର, ବୃକ୍ଷ, ପଶୁ-ପକ୍ଷୀ ଆଦି ତାହାର ସ୍ପର୍ଶରୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମରି ଯାଉଥିଲେ ।୫।

ତଂ ଚଣ୍ଡବେଗବିଷବୀର୍ଯମବେକ୍ଷ୍ୟ ତେନ
ଦୁଷ୍ଟାଂ ନଦୀଂ ଚ ଖଳସଂଯମନାବତାରଃ
କୃଷ୍ଣଃ କଦମ୍ବମଧିରୁହ୍ୟ ତତୋଽତିତୁଙ୍ଗ-
ମାସ୍ଫୋଟ୍ୟ ଗାଢରଶନୋ ନ୍ୟପତଦ୍
ବିଷୋଦେ ।୬।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନଙ୍କ ଅବତାର ତ ଦୁଷ୍ଟ-ମାନଙ୍କୁ ଦମନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ହୋଇଥାଏ । ସେ ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲେ ଯେ ସେହି ସର୍ପ ବିଷର ବେଗ ବଡ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଏବଂ ସେହି ଭୟାନକ ବିଷ ହିଁ ତାହାର ମହାନ୍ ବଳ ତଥା ସେଥିପାଇଁ ମୋର ବିହାର ସ୍ଥାନ ଯମୁନା ମଧ୍ୟ ଦୂଷିତ ହୋଇଯାଇ-ଅଛି, ସେତେବେଳେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କମରକୁ କଷି ଏକ ଉଚ କଦମ୍ବ ବୃକ୍ଷକୁ ଚଢି ଗଲେ ଏବଂ ସେହିଠାରୁ ବାହୁସ୍ଫୋଟ ମାରି ସେହି ବିଷାକ୍ତ ଜଳ ଭିତରକୁ କୁଦି ପଡଲେ ।୬।

ସର୍ପହ୍ରଦଃ ପୁରୁଷସାରନିପାତବେଗ-
ସଂକ୍ଷୋଭିତୋରଗବିଷୋଚ୍ଛ୍ୱସିତାମ୍ବୁ ରାଶିଃ

ଯମୁନାର ଜଳ ସର୍ପ ବିଷଜ୍ୱାଳାରେ ପୂର୍ବରୁ ଫୁଟୁଥିଲା ! ତାହାର ତରଙ୍ଗ ଲାଲ, ନୀଳ ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟଙ୍କର ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କୁଦି ପଡିବାରୁ ତା'ର ଜଳ ଆହୁରି ଅଧିକ ଉଚ୍ଛୁଳି ପଡିଲା । ସେତେବେଳେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ପର୍ଯ୍ୟକ୍‌ପ୍ଳୁତୋ ବିଷକଷାୟବିଭୀଷଣୋର୍ମି-
ର୍ଧାବନ୍ ଧନୁଃଶତମନନ୍ତବଲସ୍ୟ କିଂ ତତ୍ ।୩।

କାଳିୟହ୍ରଦର ଜଳ ଏଣେ ତେଣେ ଉଚ୍ଛୁଳି ଚାରିଶତ ହସ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇଗଲା । ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ଅନନ୍ତ ବଳଶାଳୀ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପକ୍ଷେ ତାହା କୌଣସି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ନୁହେଁ ।୩।

ତସ୍ୟ ହ୍ରଦେ ବିହରତୋ ଭୁଜଦଣ୍ଡଘୂର୍ଣ୍ଣ-
ବାର୍ଘୋଷମଙ୍ଗ ବରବାରଣବିକ୍ରମସ୍ୟ
ଆଶ୍ରୁତ୍ୟ ତତ୍ ସ୍ୱସଦନାଭିଭବଂ ନିରୀକ୍ଷ୍ୟ
ଚକ୍ଷୁଃଶ୍ରବାଃ ସମସରତ୍ତଦମୃଷ୍ୟମାଣଃ ।୪।

ପ୍ରିୟ ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କାଳିୟହ୍ରଦରେ କୁଦି ଅତୁଳ ବଳଶାଳୀ ଗଜରାଜ ପରି ଜଳକୁ ଘାଣ୍ଟିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଜଳକ୍ରୀଡା କରିବାବେଳେ ତାହାଙ୍କ ବାହୁ ଆଘାତରେ ଜଳରେ ବଡ ଭୟଙ୍କର ଶବ୍ଦ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଚକ୍ଷୁଶ୍ରବା କାଳିୟନାଗ ସେହି ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଦେଖିଲା ଯେ କେହି ମୋର ନିବାସ ସ୍ଥାନର ତିରସ୍କାର କରୁଅଛି । ସେ ତାହା ସହିପାରିଲାନାହିଁ, ଅଧିକନ୍ତୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚିଡଯାଇଁ ତାହାଙ୍କ ଆଗକୁ ଚାଲିଆସିଲା ।୪।

ତଂ ପ୍ରେକ୍ଷଣୀୟସୁକୁମାରଘନାବଦାତଂ
ଶ୍ରୀବତ୍ସପୀତବସନଂ ସ୍ମିତସୁନ୍ଦରାସ୍ୟମ୍
କ୍ରୀଡନ୍ତମପ୍ରତିଭୟଂ କମଲୋଦରାଙ୍ଘ୍ରିଂ
ସନ୍ଦଶ୍ୟ ମର୍ମସୁ ରୁଷା ଭୁଜୟା ଚଛାଦ ।୫।

ସେ ଆସି ଦେଖିଲା ଯେ ସମ୍ମୁଖରେ ଏକ ଶ୍ୟାମଳ-ସୁନ୍ଦର ବାଳକ । ବର୍ଷାକାଳୀନ ମେଘ ସଦୃଶ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁକୁମାର ଶରୀର, ସେଥିରେ ଲାଗି ଯାଇଁ ଆଖି ସେଠାରୁ ଆସିବାକୁ ନାରାଜ । ତାହାଙ୍କ ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳରେ ଏକ ସୁନେଲି ରେଖା—ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଚିହ୍ନ ଏବଂ ସେ ହରିତ ରଙ୍ଗର ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ କରି ଅଛନ୍ତି । ବଡ ମଧୁର ଏବଂ ମନୋହର ମୁଖରେ ମନ୍ଦମନ୍ଦ ମୃଦୁ ହସ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଭାୟମାନ୍ । ପାଦ-ଯୁଗଳ ଏଡେ ସୁକୁମାର ଏବଂ ସୁନ୍ଦର, ମନେ ହୁଏ କମଳର ଗଦ୍‌ଦି । ଏଡେ ଆକର୍ଷକ ରୂପ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଯେତେବେଳେ କାଳିୟନାଗ ଦେଖିଲା ଯେ ବାଳକ ଟିକିଏ ଭୟ ନ କରି ଏହି ବିଷାକ୍ତ ଜଳରେ ଆନନ୍ଦରେ ଖେଳୁଅଛି, ସେତେବେଳେ ତା'ର କ୍ରୋଧ ଆହୁରି ବୃଦ୍ଧି ହେଲା । ତେଣୁ ସେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମର୍ମସ୍ଥାନରେ ଦଂଶନ କରି ନିଜ ଶରୀର ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କୁ ବାନ୍ଧି ଯାବୁଡ଼ି ଧରିଲା ।୫।

ତଂ ନାଗଭୋଗପରିବୀତମଦୃଷ୍ଟଚେଷ୍ଟ-
ମାଲୋକ୍ୟ ତତ୍ପ୍ରିୟସଖାଃ ପଶୁପା ଭୃଶାର୍ତ୍ତାଃ

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନାଗଫାଶରେ ଆବଦ୍ଧ ରହି ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ ହୋଇଗଲେ । ଏହା ଦେଖି ତାହାଙ୍କ ପ୍ରିୟ ସଖା ଗୋପାଳବାଳ ବହୁତ ପୀଡ଼ିତ ତଥା ଦୁଃଖୀ, ଶୋକ ଏବଂ ଭୟରେ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ଭୂମିରେ ଢଳି ପଡ଼ିଲେ । କାରଣ ସେମାନେ ନିଜ ଦେହ, ସୁହୃଦ, ଧନ-ସମ୍ପତ୍ତି, ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁତ୍ର, ଭୋଗ ଏବଂ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କୃଷ୍ଣେଽର୍ପିତାତ୍ମସୁହୃଦର୍ଥକଲତ୍ରକାମା
ଦୁଃଖାନୁଶୋକଭୟମୂଢଧିୟୋ ନିପେତୁଃ ।୧୦।

କାମନାସମୂହ ସବୁ କିଛି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ହିଁ ସମର୍ପି ଦେଇଥିଲେ ।୧୦।

ଗାବୋ ବୃଷା ବସ୍ତତର୍ଯଃ କ୍ରନ୍ଦମାନାଃ ସୁଦୁଃଖିତାଃ
କୃଷ୍ଣେ ନ୍ୟସ୍ତେକ୍ଷଣା ଭୀତା ରୁଦତ୍ୟ ଇବ ତସ୍ଥିରେ ।୧୧।

ଗାଈ, ବଳଦ, ବାଛୁରୀ ବଡ଼ ଦୁଃଖରେ କ୍ରନ୍ଦନ-ପରି ହମ୍ବାରଡ଼ି ଛାଡ଼ି ଅପଲକ ନେତ୍ରରେ ସେମାନେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ରହିଲେ । ସେମାନେ ଏତେ ଡ଼ରିଗଲେ ଯେ ଚିତ୍ରପ୍ରତିମା ପରି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ ।୧୧।

ଅଥ ବ୍ରଜେ ମହୋତ୍ପାତାସ୍ତ୍ରିବିଧା ହ୍ୟତିଦାରୁଣାଃ
ଉତ୍ପେତୁର୍ଭୁବି ଦିବ୍ୟାତ୍ମନ୍ୟାସନ୍ନଭୟଶଂସିନଃ ।୧୨।

ଏଣେ ବ୍ରଜରେ ପୃଥ୍ୱୀ, ଆକାଶ ଏବଂ ଶରୀରରେ ବଡ଼ ଭୟଙ୍କର ତିନି ପ୍ରକାର ଉତ୍ପାତ ଦେଖାଦେଲା, ଯହିଁରୁ ସୂଚିତ ହେଉଥିଲା ଯେ ବହୁତ ଶୀଘ୍ର କୌଣସି ଅଶୁଭ ଘଟଣା ଘଟିବାକୁ ଯାଉଅଛି ।୧୨।

ତାନାଲକ୍ଷ୍ୟ ଭୟୋଦ୍‌ବିଗ୍ନା ଗୋପା ନନ୍ଦପୁରୋଗମାଃ
ବିନା ରାମେଣ ଗାଃ କୃଷ୍ଣଂ ଜ୍ଞାତ୍ୱା ଚାରୟିତୁଂ ଗତମ୍ ।୧୩।

ନନ୍ଦବାବା ଆଦି ଗୋପମାନେ ପ୍ରଥମେ ତ ସେହି ଅଶକୁନମାନ ଦେଖିଲେ ଏବଂ ପରେ ଜାଣିଲେ ଯେ ଆଜି ବଳରାମଙ୍କ ବିନା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗାଈ ଚରାଇବାକୁ ଏକାକୀ ଚାଲିଯାଇଅଛି । ତେଣୁ ସେମାନେ ଭୟରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଗଲେ ।୧୩।

ତୈର୍ଦୁର୍ନିମିତ୍ତୈର୍ନିଧନଂ ମତ୍ୱା ପ୍ରାପ୍ତମତଦ୍ୱିଦଃ
ତତ୍ପ୍ରାଣାସ୍ତନ୍ମନସ୍କାସ୍ତେ ଦୁଃଖଶୋକଭୟାତୁରାଃ ।୧୪।

ସେମାନେ ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ତ ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ସେହି ଅଶଙ୍କୁନକୁ ଦେଖି ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଏପରି ଆଶଙ୍କା ହେଲା ଯେ ଆଜି ବୋଧହୁଏ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଯୋଗଅଛି । ସେମାନେ ଏହା ଭାବି ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ଦୁଃଖ, ଶୋକ ଏବଂ ଭୟରେ ଆତୁର ହୋଇଗଲେ । କାହିଁକି ବା ନ ହେବେ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ହିଁ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣ, ମନ ଏବଂ ସର୍ବସ୍ୱ ଅଟନ୍ତି ।୧୪।

ଆବାଲବୃଦ୍ଧବନିତା ସର୍ବେଽଙ୍ଗ ପଶୁବୃତ୍ତୟଃ
ନିର୍ଜଗ୍ମୁର୍ଗୋକୁଳାଦ୍ ଦୀନାଃ କୃଷ୍ଣଦର୍ଶନଲାଲସାଃ ।୧୫।

ପ୍ରିୟ ପରୀକ୍ଷିତ ! ବ୍ରଜର ବାଳକ, ବୃଦ୍ଧ ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ଗାଈ ପରି ବାତ୍ସଲ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା ! ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଏହି ମନ୍ଦ ଭାବନା ଆସିବାରୁ ସେମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୀନ ହୋଇଗଲେ । ଏତିକି ନୁହେଁ, ନିଜ ପ୍ରିୟ କହ୍ନାଇକୁ ଦେଖିବାର ଉତ୍କଟ ଲାଳସାରୁ ସେମାନେ ଘର-ଦ୍ୱାର ଛାଡ଼ି ବନକୁ ବାହାରିଲେ ।୧୫।

ତାଂସ୍ତଥା କାତରାନ୍ ବୀକ୍ଷ୍ୟ ଭଗବାନ୍
ମାଧବୋ ବଲଃ

ବଳରାମ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ଏବଂ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ୍ ଥିଲେ । ସେ ଯେତେବେଳେ ବ୍ରଜବାସିମାନଙ୍କୁ ଏତେ କାତର ଏବଂ ଏତେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ହ୍ରଦସ୍ୟ କିଞ୍ଚିନ୍ନୋବାଚ
ପ୍ରଭାବଜ୍ଞୋଽନୁଜସ୍ୟ ସଃ ।୧୬।

ଆତୁର ଦେଖିଲେ, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କୁ ହସ ମାଡ଼ିଲା । ପରନ୍ତୁ ସେ କିଛି ନ କହି ନିରବ ରହିଲେ, କାରଣ ସେ ନିଜ ସାନଭାଇ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରଭାବକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ଜାଣିଥିଲେ ।୧୬।

ତେଽନ୍ୱେଷମାଣା ଦୟିତଂ କୃଷ୍ଣଂ ସୂଚିତୟା
ପଦୈଃ
ଭଗବଲ୍ଲକ୍ଷଣୈର୍ଜଗ୍ମୁଃ ପଦବ୍ୟା ଯମୁନାତଟମ୍
।୧୭।

ବ୍ରଜବାସୀ ନିଜ ପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଖୋଜିବାକୁ ଲାଗିଲେ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଅଧିକ କଷ୍ଟ ହେଲାନାହିଁ, କାରଣ ମାର୍ଗରେ ସେମାନେ ଭଗବାନଙ୍କ ଚରଣ-ଚିହ୍ନ ଦେଖି ଦେଖି ଯାଉଥିଲେ, ଯାହା କମଳ, ଅଙ୍କୁଶ ଆଦି ଚିହ୍ନରୁ ଜଣା ପଡ଼ୁଥିଲା । ଏହିପରି ସେମାନେ ଯମୁନାତଟ ଆଡ଼କୁ ଯିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୧୭।

ତେ ତତ୍ର ତତ୍ରାବ୍‌ଜଯବାଙ୍କୁଶାଶନି—
ଧ୍ୱଜୋପପନ୍ନାନି ପଦାନି ବିଶ୍‌ପତେଃ
ମାର୍ଗେ ଗବାମନ୍ୟପଦାନ୍ତରାନ୍ତରେ
ନିରୀକ୍ଷମାଣା ଯୟୁରଙ୍ଗ ସତ୍ୱରାଃ ।୧୮।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ମାର୍ଗରେ ଗୋରୁ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଚରଣଚିହ୍ନ ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ଭଗବାନଙ୍କ ଚରଣ ଚିହ୍ନ ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ତହିଁରେ କମଳ, ଯଅ, ଅଙ୍କୁଶ, ବଜ୍ର ଏବଂ ଧ୍ୱଜାର ଚିହ୍ନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ପଷ୍ଟ ଥିଲା । ତାହାକୁ ଦେଖି ଦେଖି ସେମାନେ ଅତି ସତ୍ୱରରେ ଚାଲିଲେ ।୧୮।

ଅନ୍ତର୍ହ୍ରଦେ ଭୁଜଗଭୋଗପରୀତମାରାତ୍
କୃଷ୍ଣଂ ନିରୀହମୁପଲଭ୍ୟ ଜଲାଶୟାନ୍ତେ
ଗୋପାଂଶ୍ଚ ମୂଢଧିଷଣାନ୍ ପରିତଃ ପଶୂଂଶ୍ଚ
ସଂକ୍ରନ୍ଦତଃ ପରମକଶ୍ମଲମାପୁରାର୍ତ୍ତାଃ ।୧୯।

ସେମାନେ ଦୂରରୁ ଦେଖିଲେ ଯେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କାଳିୟହ୍ରଦରେ କାଳିୟନାଗ ପାଶରେ ବନ୍ଧା ଥାଇଁ ଚେଷ୍ଟାହୀନ ହୋଇ ରହିଅଛନ୍ତି । କୁଣ୍ଡର ଧାରରେ ଗୋପାଳବାଳ ଅଚେତ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଗାଈ, ବୃଷଭ, ବାଛୁରୀ ଆଦି ବଡ଼ ଆର୍ତ୍ତସ୍ୱରରେ ଡକାପକାଉ ଅଛନ୍ତି । ଏହା ସବୁ ଦେଖି ସେହି ସମସ୍ତ ଗୋପ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାକୁଳ ଏବଂ ଶେଷରେ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇଗଲେ ।୧୯।

ଗୋପ୍ୟୋଽନୁରକ୍ତମନସୋ ଭଗବତ୍ୟନନ୍ତେ
ତତ୍‌ସୌହୃଦସ୍ମିତବିଲୋକଗିରଃ ସ୍ମରନ୍ତ୍ୟଃ
ଗ୍ରସ୍ତେଽହିନା ପ୍ରିୟତମେ ଭୃଶଦୁଃଖତପ୍ତାଃ
ଶୂନ୍ୟଂ ପ୍ରିୟବ୍ୟତିହୃତଂ ଦଦୃଶୁସ୍ତ୍ରିଲୋକମ୍ ।୨୦।

ଗୋପିମାନଙ୍କ ମନ ଅନନ୍ତ ଗୁଣଗଣ-ନିଳୟ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରେମରଙ୍ଗରେ ରଙ୍ଗା ହୋଇଗଲା । ସେମାନେ ତ ନିତ୍ୟନିରନ୍ତର ଭଗବାନଙ୍କ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ, ତାଙ୍କ ମଧୁର ମନ୍ଦହାସ୍ୟ, ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ଚାହାଁଣୀ ତଥା ସୁସ୍ୱାଦୁବାଣୀକୁ ହିଁ ସ୍ମରଣ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ଯେବେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଆମ୍ଭ ପ୍ରିୟତମ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରକୁ କଳାସର୍ପ ଯାବୁଡ଼ି ରଖିଅଛି, ତେବେ ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବଡ଼ ଦୁଃଖ ଏବଂ ବଡ଼ ଜ୍ୱଳନ ହେଲା । ନିଜ ପ୍ରାଣବଲ୍ଲଭ ଜୀବନସର୍ବସ୍ୱ ବିନା ସେମାନଙ୍କୁ ତିନିଲୋକ ଶୂନ୍ୟ ବୋଧହେଲା ।୨୦।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତାଃ କୃଷ୍ଣମାତରମପତ୍ୟମନୁପ୍ରବିଷ୍ଟାଂ
ତୁଲ୍ୟବ୍ୟଥାଃ ସମନୁଗୃହ୍ୟ ଶୁଚଃ ସ୍ରବନ୍ତ୍ୟଃ
ତାସ୍ତା ବ୍ରଜପ୍ରିୟକଥାଃ କଥୟନ୍ତ୍ୟ ଆସନ୍
କୃଷ୍ଣାନନେଽର୍ପିତଦୃଶୋ ମୃତକପ୍ରତୀକାଃ ।୨୧।

ମା' ଯଶୋଦା ତ ନିଜ ଆଦରର ଧନ ପ୍ରିୟ ପୁତ୍ର ପଛରେ କାଳିୟହ୍ରଦକୁ ଡେଇଁପଡ଼ିବା ପାଇଁ ଯାଉଥିଲେ, ପରନ୍ତୁ ଗୋପିମାନେ ପଛରୁ ତାହାଙ୍କୁ ଯାବୁଡ଼ିଧରିଲେ । ତାହାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ସେହିପରି ମହାନ୍ ପୀଡ଼ା ହେଉଥିଲା । ତାଙ୍କ ଆଖିରୁ ମଧ୍ୟ ଲୋତକ ଧାର ବହୁଥିଲା । ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଖି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମୁଖକମଳରେ ଲାଗି ରହିଥିଲା । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଶରୀରରେ ଚେତନା ଥିଲା, ସେମାନେ ବ୍ରଜ-ମୋହନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପୂତନାବଧ ଆଦି ମଧୁର-ପ୍ରିୟ ଐଶ୍ୱର୍ଯ ଲୀଳା କଥା କହି ଯଶୋଦାଙ୍କ ଧୈର୍ଯ ବନ୍ଧାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ! କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ତ ମୁର୍ଦାର ପରି ପଡ଼ିରହିଲେ ।୨୧।

କୃଷ୍ଣପ୍ରାଣାନ୍‌ନିର୍ବିଶତୋ ନନ୍ଦାଦୀନ୍ ବୀକ୍ଷ୍ୟ ତଂ ହ୍ରଦମ୍
ପ୍ରତ୍ୟଷେଧତ୍ ସ ଭଗବାନ୍
ରାମଃ କୃଷ୍ଣାନୁଭାବବିତ୍ ।୨୨।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ନନ୍ଦବାବା ଆଦି ଗୋପମାନଙ୍କ ଜୀବନ-ପ୍ରାଣ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ହିଁ ଥିଲେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପାଇଁ ସେମାନେ କାଳିୟହ୍ରଦରେ ପଶି ଯିବାର ଦେଖି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ଜାଣିଥିବା ଭଗବାନ୍ ବଳରାମ କେତେକଙ୍କୁ କହି ବୁଝାଇ, କେତେକଙ୍କୁ ବଳପୂର୍ବକ ଏବଂ କେତେକଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଧୈର୍ଯ ବନ୍ଧାଇ ନିବୃତ୍ତ କଲେ ।୨୨।

ଇତ୍ଥଂ ସ୍ୱଗୋକୁଲମନନ୍ୟଗତିଂ ନିରୀକ୍ଷ୍ୟ
ସସ୍ତ୍ରୀକୁମାରମତିଦୁଃଖିତମାତ୍ମହେତୋଃ
ଆଜ୍ଞାୟ ମର୍ତ୍ତ୍ୟପଦବୀମନୁବର୍ତ୍ତମାନଃ
ସ୍ଥିତ୍ୱା ମୁହୂର୍ତ୍ତମୁଦତିଷ୍ଠଦୁରଙ୍ଗବନ୍ଧାତ୍ ।୨୩।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ନାଗ ପାଶରେ ବନ୍ଧା ହେବା ତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ମନୁଷ୍ୟ ପରି ଏକ ଲୀଳା ଅଟେ । ସେ ଦେଖିଲେ ଯେତେବେଳେ ବ୍ରଜର ଆବାଳବୃଦ୍ଧ-ବନିତା ମୋ ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖୀ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି, ତେବେ ସେ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ମାତ୍ର ସର୍ପବନ୍ଧନରେ ରହିବା ପରେ ପଦାକୁ ବାହାରି ଆସିଲେ ।୨୩।

ତତ୍ପ୍ରଥ୍ୟମାନବପୁଷା ବ୍ୟଥିତାତ୍ମଭୋଗ-
ସ୍ତ୍ୟକ୍ତ୍ୱୋନ୍ନମଯ୍ୟ କୁପିତଃ ସ୍ୱଫଣାନ୍ ଭୁଜଙ୍ଗଃ

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସେତେବେଳେ ନିଜ ଶରୀରକୁ ଫୁଲାଇ ଦେଇ ଖୁବ୍ ମୋଟା କରି ଦେବାରୁ ସର୍ପର ଦେହ ଫାଟିଗଲା । ତେଣୁ ସେ ନିଜ ପାଶ ଖୋଲି ପୃଥକ୍ ହୋଇଗଲା ଏବଂ କ୍ରୋଧରେ ପାଗଳ ହୋଇ ଯାଇଁ ନିଜ ଫଣା ଟେକି ଫଁଫଁ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଚୋଟ ମାରିବାର ଅବସର ଖୋଜି ସେ ସ୍ଥିରଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ରହିଲା । ସେତେବେଳେ ତାହାର ନାସାରୁ ବିଷକଣାମାନ ବାହାରୁ ଥିଲା । ତା'ର ଆଖି ସ୍ଥିର ଏବଂ ଏପରି ଲାଲଥିଲା ଯେ ଦେଖି ମନେ ହେବ ଭାଟିରେ ଲୁହା ତରଳା ଯାଉ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତସ୍ମୌ ଶ୍ୱସଞ୍ଛ୍ୱସନରନ୍ଧ୍ରବିଷାମ୍ବରୀଷ-
ସ୍ତବ୍ଧେକ୍ଷଣୋଲ୍ମୁକମୁଖୋ ହରିମୀକ୍ଷମାଣଃ ।୨୪

ଅଛି କି ? ସେଥିପାଇଁ ତା' ମୁହଁରୁ ଅଗ୍ନିର ଜ୍ୱାଳା ବାହାରୁଥିଲା ।୨୪।

ତଂ ଜିହ୍ୱୟା ଦ୍ୱିଶିଖୟା ପରିଲେଲିହାନଂ
ଦ୍ୱେ ସୃକ୍ୱିଣୀ ହ୍ୟତିକରାଳବିଷାଗ୍ନି ଦୃଷ୍ଟିମ୍
କ୍ରୀଡନ୍ନମୁଂ ପରିସସାର ଯଥା ଖଗେନ୍ଦ୍ରୋ
ବଭ୍ରାମ ସୋଽପ୍ୟବସରଂ ପ୍ରସମୀକ୍ଷମାଣଃ ।୨୫।

ସେତିକିବେଳେ କାଳିୟନାଗ ନିଜ ଦୁଇ ଜିଭ ଲହଲହ କରି ଓଠର ଦୁଇ କୋଣକୁ ଚାଟୁଥିଲା ତଥା ନିଜ କରାଳ ନେତ୍ରରୁ ବିଷ ଜ୍ୱାଳା ବାନ୍ତ କରୁଥିଲା । ନିଜ ବାହନ ଗରୁଡ଼ ପରି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସେତେବେଳେ ତାହା ସହିତ ଖେଳି ପଇଁତରା ବଦଳାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସର୍ପ ମଧ୍ୟ ଚୋଟ ମାରିବାର ଅବସର ଖୋଜି ପଇଁତରା ବଦଳାଇଲା ।୨୫।

ଏବଂ ପରିଭ୍ରମହତୌଜସମୁନ୍ନତାଂସମାନମ୍ୟ
ତତ୍‌ପୃଥୁଶିରଃ ସ୍ୱଧିରୂଢ ଆଦ୍ୟଃ
ତନ୍ମୂର୍ଧରତ୍ନନିକର ସ୍ପର୍ଶାତିତାମ୍ର-
ପାଦାମ୍ବୁଜୋଽଖିଳକଳାଦିଗୁରୁର୍ନନର୍ତ୍ତ ।୨୬।

ଏହିପରି ପଇଁତରା ମାରୁ ମାରୁ ତାହାର ବଳ କ୍ରମେ କ୍ଷୀଣ ହୋଇ ଗଲା ପରେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତାହାର ବଡ଼ ବଡ଼ ଶିରକୁ ଟିକିଏ ଦବାଇ ଦେଇ ତା' ଉପରେ ଚଢ଼ିଗଲେ । କାଳିୟନାଗ ମସ୍ତକରେ ଯେଉଁ ଅଦ୍ଭୁତ ଗୁଡ଼ିଏ ଲାଲଲାଲ ମଣି ଥିଲା, ସେହି ମଣି ସ୍ପର୍ଶରେ ଭଗବାନଙ୍କ ସୁକୁମାର ତଳିପାର ଲାଲିମା ଆହୁରି ଅଧିକ ବଢ଼ିଗଲା । ଅଧିକନ୍ତୁ ନୃତ୍ୟ-ଗାନ ଆଦି ସମସ୍ତ କଳାର ଆଦିପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତାହାର ଶିର ଉପରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କଳାପୂର୍ଣ୍ଣ ନୃତ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୨୬।

ତଂ ନର୍ତ୍ତୁମୁଦ୍ୟତମବେକ୍ଷ୍ୟ ତଦା
ତଦୀୟଗନ୍ଧର୍ବସିଦ୍ଧସୁରଚାରଣଦେବବଧ୍ୱଃ
ପ୍ରୀତ୍ୟା ମୃଦଙ୍ଗପଣବାନକବାଦ୍ୟଗୀତ-
ପୁଷ୍ପୋପହାରନୁତିଭିଃ ସହସୋପସେଦୁଃ ।୨୭।

ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରେମୀ ଭକ୍ତ ଗନ୍ଧର୍ବ, ସିଦ୍ଧ, ଦେବତା, ଚାରଣ ଏବଂ ଦେବାଙ୍ଗନାମାନେ ଯେବେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଭଗବାନ୍ ନୃତ୍ୟ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁ ଅଛନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନେ ବଡ଼ ପ୍ରେମରେ ମୃଦଙ୍ଗ, ଢୋଲ, ନାଗରା ଆଦି ବାଦ୍ୟ ବଜାଇ, ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଗୀତ ଗାଇ ଏବଂ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନିଜକୁ (ପାଦରେ) ଲୋଟାଇ ଦେଇ ଭେଟ ସହିତ ଭଗବାନଙ୍କ ନିକଟରେ ସେତେବେଳେ ଆସି ପହଞ୍ଚି ଗଲେ ।୨୭।

ଯଦ୍ ଯଚ୍ଛିରୋ ନ ନମତେଽଙ୍ଗଶତୈକଶୀର୍ଷ୍ଣ-
ସ୍ତତ୍ତନ୍ ମମର୍ଦ ଖରଦଣ୍ଡଧରୋଽଙ୍ଘ୍ରିପାତୈଃ
କ୍ଷୀଣାୟୁଷୋ ଭ୍ରମତ ଉଲ୍ବଣମାସ୍ୟତୋଽସୃଙ୍
ନସ୍ତୋ ବମନ୍ ପରମକଶ୍ମଳମାପ ନାଗଃ ।୨୮।

ପରୀକ୍ଷିତ ! କାଳିୟନାଗର ଏକଶତ ଏକ ଶିର ଥିଲା । ତାର ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଶିର ନମ୍ରୁ ନ ଥିଲା, ସେହିସବୁ ଶିରକୁ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଦଣ୍ଡଧାରୀ ଭଗବାନ୍ ନିଜ ପାଦରେ ଦଳି ମର୍ଦ୍ଦି ପକାଇଲେ । ତଦ୍ୱାରା କାଳିୟନାଗର ଜୀବନ ଶକ୍ତି କ୍ଷୀଣ ହୋଇଗଲା, ସେ ମୁଖ ଏବଂ ନାସା ଦ୍ୱାରା ରକ୍ତବାନ୍ତ କରି ଶେଷରେ ବୁଲି ବୁଲି ଚେତାଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ।୨୮।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତସ୍ୟାକ୍ଷିଭିର୍ଗରଳମୁଦ୍‌ବମତଃ ଶିରସ୍‌ସୁ
ଯଦ୍ ଯତ୍ ସମୁନ୍ନମତି ନିଃଶ୍ୱସତୋରୁଷୋଷୈଃ
ନୃତ୍ୟନ୍ ପଦାନୁନମୟନ୍ ଦମୟାମ୍ବଭୂବ
ପୁଷ୍ପୈଃ ପ୍ରପୂଜିତ ଇବେହ ପୁମାନ୍ ପୁରାଣଃ
।୨୯।

ଟିକିଏ ଚେତନା ହେବା ମାତ୍ରେ ସେ ନିଜ ଆଖିରୁ ବିଷ ଉଦ୍‌ଗାର କରି ଅତି କ୍ରୋଧରେ ଫୁତ୍‌କାର ମାରେ, ଏହିପରି ସେ ନିଜ ଶିରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁ ଶିରକୁ ଉପରକୁ ଉଠାଏ, ନୃତ୍ୟରତ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତାହାକୁ ନିଜ ପଦାଘାତରେ ଚକଟି ପକାନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ପୁରାଣ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚରଣ ଉପରେ ଯେଉଁ ରକ୍ତ ବୁନ୍ଦା ପଡ଼ିଲା, ସେଥିରୁ ଏପରି ଜଣା-ଯାଉ ଥିଲେ ଯେ ମନେ କର ରକ୍ତପୁଷ୍ପ ଦ୍ୱାରା ସେ ତାହାଙ୍କୁ ପୂଜା କରୁଅଛି ।୨୯।

ତଚ୍ଚିତ୍ରତାଣ୍ଡବବିରୁଗ୍‌ଣଫଣାତପତ୍ରୋ
ରକ୍ତଂ ମୁଖୈରୁରୁ ବମନ୍ ନୃପ ଭଗ୍ନଗାତ୍ରଃ ।
ସ୍ମୃତ୍ୱା ଚରାଚରଗୁରୁଂ ପୁରୁଷଂ ପୁରାଣଂ
ନାରାୟଣଂ ତମରଣଂ ମନସା ଜଗାମ ।୩୦।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ଏହି ଅଦ୍ଭୁତ ତାଣ୍ଡବ-ନୃତ୍ୟରେ କାଳିୟର ଫଣାରୂପ ଛତ୍ର ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ ହୋଇଗଲା । ତାହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଙ୍ଗ ଶିଥିଳ ହୋଇ ମୁଖରୁ ରକ୍ତଧାର ବହିବାକୁ ଲାଗିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ତା'ର ସାରା ଜଗତର ଆଦି ଶିକ୍ଷକ ପୁରାଣ ପୁରୁଷ ଭଗବାନ୍ ନାରାୟଣଙ୍କ ସ୍ମୃତି ଜାଗି ଉଠିବାରୁ ସେ ମନେ ମନେ ଭଗବାନଙ୍କ ଶରଣ ନେଲା ।୩୦।

କୃଷ୍ଣସ୍ୟ ଗର୍ଭଜଗତୋଽତିଭରାବସନ୍ନଂ
ପାର୍ଷ୍ଣି ପ୍ରହାରପରିରୁଗ୍‌ଣଫଣାତପତ୍ରମ୍
ଦୃଷ୍ଟ୍ୱାହିମାଦ୍ୟମୁପସେଦୁରମୁଷ୍ୟ ପତ୍ନ୍ୟ
ଆର୍ତ୍ତାଃ ଶ୍ଲଥଦ୍‌ବସନଭୂଷଣକେଶବନ୍ଧାଃ ।୩୧।

ଭଗବାନଙ୍କ ଉଦରରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱ ରହିଅଛି । ସେଥିପାଇଁ ତାହାଙ୍କ ଭରି ବୋଝରୁ କାଳିୟନାଗ ଶରୀରର ଏକ ଏକ ଗଣ୍ଠି ଢିଲା ହୋଇଗଲା ।

ତାହାଙ୍କ ପାଦାଘାତରେ ଛତ୍ର ସଦୃଶ ତା'ର ଫଣା ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ ହୋଇଗଲା । ନିଜ ପତିଙ୍କର ଏହି ଦଶା ଦେଖି ତାହାର ପତ୍ନିମାନେ ଭଗବାନଙ୍କ ଶରଣ ନେଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆତୁରତା ଏବଂ ଭୟ ବିହ୍ୱଳତାରୁ ସେମାନଙ୍କ ବସ୍ତ୍ରାଭୂଷଣ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ବେଣୀ ମଧ୍ୟ ଫିଟି ବିଛୁଡ଼ ହୋଇଗଲା ।୩୧।

ତାସ୍ତଂ ସୁବିଗ୍ନମନସୋଽଥ ପୁରସ୍କୃତାର୍ଭାଃ
କାୟଂ ନିଧାୟ ଭୁବି ଭୂତପତିଂ ପ୍ରଣେମୁଃ
ସାଧ୍ୱ୍ୟଃ କୃତାଞ୍ଜଳିପୁଟାଃ ଶମଳସ୍ୟ
ଭର୍ତ୍ତୁର୍ମୋକ୍ଷେପ୍‌ସବଃ ଶରଣଦଂ ଶରଣଂ ପ୍ରପନ୍ନାଃ
।୩୨।

ସେମାନେ ଅତି ବିହ୍ୱଳରୁ ନିଜ ବାଳକମାନଙ୍କୁ ଆଗ କରି ପୃଥିବୀରେ ଲୋଟିଗଲେ ଏବଂ ପରେ ଉଠି ଯୋଡହସ୍ତରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଜଗତର ଏକମାତ୍ର ସ୍ୱାମୀ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଶରଣାଗତବତ୍ସଳ ଜାଣି ନିଜ ଅପରାଧୀ ପତିର ରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ସେମାନେ ତାହାଙ୍କ ଶରଣ ନେଇ ସ୍ତୁତି କଲେ ।୩୨।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ନାଗପତ୍ନ୍ୟ ଊଚୁଃ

ନ୍ୟାଯ୍ୟୋ ହି ଦଣ୍ଡଃ କୃତକିଲ୍ବିଷେଽସ୍ମିଂ-
ସ୍ତବାବତାରଃ ଖଲନିଗ୍ରହାୟ
ରିପୋଃ ସୁତାନାମପି ତୁଲ୍ୟଦୃଷ୍ଟେର୍ଧତ୍ସେ
ଦମଂ ଫଲମେବାନୁଶଂସନ୍ ।୩୩।

ନାଗପତ୍ନୀମାନେ କହିଲେ—ହେ ପ୍ରଭେ ! ଆପଣଙ୍କ ଏହି ଅବତାର ଦୁଷ୍ଟମାନଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡଦେବା ନିମନ୍ତେ ହୋଇଅଛି । ତେଣୁ ଏହି ଅପରାଧୀକୁ ଦଣ୍ଡଦେବା ସର୍ବଥା ଉଚିତ ଅଟେ । ଆପଣଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଶତ୍ରୁ ଏବଂ ପୁତ୍ରର କୌଣସି ଭେଦଭାବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଯଦି ଆପଣ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରାଣୀକୁ ଦଣ୍ଡ ଦିଅନ୍ତି, ତାହା ତା' ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ ତଥା ତା'ର ପରମ କଲ୍ୟାଣ ନିମନ୍ତେ ମାତ୍ର ।୩୩।

ଅନୁଗ୍ରହୋଽୟଂ ଭବତଃ କୃତୋ ହି ନୋ
ଦଣ୍ଡୋଽସତାଂ ତେ ଖଲୁ କଲ୍ମଷାପହଃ
ଯଦ୍ ଦନ୍ଦଶୂକତ୍ୱମମୁଷ୍ୟ ଦେହିନଃ
କ୍ରୋଧୋଽପି ତେଽନୁଗ୍ରହ ଏବ ସମ୍ମତଃ ।୩୪।

ଆପଣ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ବଡ ଅନୁଗ୍ରହ କଲେ । ଏହା ତ ଆପଣଙ୍କ କୃପାପ୍ରସାଦ ଅଟେ । କାରଣ ଆପଣ ଦୁଷ୍ଟମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଦଣ୍ଡ ଦିଅନ୍ତି, ତଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କ ସାରା ପାପ ନଷ୍ଟହୁଏ । ଏହି ସର୍ପ ଅପରାଧୀ ହେବା କୌଣସି ବିଚିତ୍ର କଥା ନୁହେଁ । ଯଦି ଯିଏ ଅପରାଧୀ ନ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା ତାକୁ କାହିଁକି ବା ସର୍ପ ଯୋନି ମିଳିଥାଆନ୍ତା ? ସେଥିପାଇଁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଶୁଦ୍ଧ ହୃଦୟରେ ଆପଣଙ୍କ ଏହି କ୍ରୋଧକୁ ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହ ବୋଲି ଜାଣୁଛୁଁ ।୩୪।

ତପଃ ସୁତପ୍ତଂ କିମନେନ ପୂର୍ବଂ
ନିରସ୍ତମାନେନ ଚ ମାନଦେନ
ଧର୍ମୋଽଥ ବା ସର୍ବଜନାନୁକମ୍ପୟା
ଯତୋ ଭବାଂସ୍ତୁଷ୍ୟତି ସର୍ବଜୀବଃ ।୩୫।

ଅବଶ୍ୟ ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ ଯିଏ ସ୍ୱୟଂ ମାନରହିତ ହୋଇ ଅନ୍ୟକୁ ସମ୍ମାନ ଦେଇଥିବା ପରି କୌଣସି ବହୁତ ବଡ ତପସ୍ୟା କରିଅଛି । ଅଥବା ଜୀବଜଗତ ପ୍ରତି ଦୟା କରି ଯିଏ ବହୁତ ବଡ ଧର୍ମ ଅର୍ଜିଅଛି । ସେଥିପାଇଁ ତ ଆପଣ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ; କାରଣ ସର୍ବଜୀବ ସ୍ୱରୂପ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରସନ୍ନତାର ଏହା ହିଁ ଉପାୟ ଅଟେ ।୩୫।

କସ୍ୟାନୁଭାବୋଽସ୍ୟ ନ ଦେବ ବିଦ୍ମହେ
ତବାଙ୍ଘ୍ରିରେଣୁସ୍ପର୍ଶାଧିକାର ଲବ୍ଧ୍ୱା
ଯଦ୍ବାଞ୍ଛୟା ଶ୍ରୀର୍ଲଲନାଽଚରତ୍ତପୋ
ବିହାୟ କାମାନ୍ ସୁଚିରଂ ଧୃତବ୍ରତା ।୩୬।

ହେ ଭଗବନ୍ ! ଆମ୍ଭେମାନେ ବୁଝିପାରୁନାହୁଁ ଯେ ଏହା ତାହାର କେଉଁ ସାଧନାର ଫଳ, ଯେହେତୁ ଯିଏ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣକମଳରଜସ୍ପର୍ଶ ପାଇବାର ଅଧିକାରୀ ହେଲା । ଆପଣଙ୍କ ପଦରଜ ଏତେ ଦୁର୍ଲଭ ଯେ ତାକୁ ପାଇବା ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କ ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗିନୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ଦିନପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ଭୋଗ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ନିୟମ ପାଳନ ସହିତ ତପସ୍ୟା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ।୩୬।

ନ ନାକପୃଷ୍ଠଂ ନ ଚ ସାର୍ବଭୌମଂ
ନ ପାରମେଷ୍ଠ୍ୟଂ ନ ରସାଧିପତ୍ୟମ୍

ହେ ପ୍ରଭେ ! ଯିଏ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣରଜର ଶରଣ ନେଇଅଛନ୍ତି, ସେପରି ଭକ୍ତଜନ ସ୍ୱର୍ଗର

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ନ ଯୋଗସିଦ୍ଧୀରପୁନର୍ଭବଂ ବା
ବାଞ୍ଛନ୍ତି ଯତ୍ପାଦରଜଃ ପ୍ରପନ୍ନାଃ ।୩୭।

ରାଜ୍ୟ ବା ପୃଥିବୀର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅଥବା ରସାତଳ ରାଜ୍ୟ କିମ୍ବା ବ୍ରହ୍ମାପଦ ନେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତିନାହିଁ ଏବଂ ଅଣିମାଦି ଯୋଗସିଦ୍ଧି ଏପରି କି ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁରୁ ମୁକ୍ତିଦାନୀ ମୋକ୍ଷକୁ ମଧ୍ୟ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତିନାହିଁ ।୩୭।

ତଦେଷ ନାଥାପ ଦୁରାପମନ୍ୟୈସ୍ତମୋଜନିଃ
କ୍ରୋଧବଶୋଽପ୍ୟହୀଶଃ
ସଂସାରଚକ୍ରେ ଭ୍ରମତଃ ଶରୀରିଣୋ
ଯଦିଚ୍ଛତଃ ସ୍ୟାଦ୍ ବିଭବଃ ସମକ୍ଷଃ ।୩୮।

ହେ ସ୍ୱାମୀ ! ଏହି ନାଗରାଜ ତମୋଗୁଣୀ ଯୋନିରୁ ଜନ୍ମ ହୋଇଅଛି, ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରୋଧୀ । ତଥାପି ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ ଏହି ପରମ ପବିତ୍ର ଚରଣ-ରଜ ଲାଭକଲା, ଯାହା ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷେ ଏକାନ୍ତ ଦୁର୍ଲଭ ତଥା ଯାହାକୁ ପାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବା ମାତ୍ରେ ହିଁ ସଂସାର ଚକ୍ରରେ ପଡ଼ିଥିବା ଜୀବକୁ ସାଂସାରିକ ବୈଭବ-ସମ୍ପତ୍ତି କଥା ତ ଦୂରେ ଥାଉ—ମୋକ୍ଷ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥାଏ ।୩୮।

ନମସ୍ତୁଭ୍ୟଂ ଭଗବତେ ପୁରୁଷାୟ ମହାତ୍ମନେ
ଭୂତାବାସାୟ ଭୂତାୟ ପରାୟ ପରମାତ୍ମନେ ।୩୯।

ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରୁଅଛୁଁ । ଆପଣ ଅନନ୍ତ, ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ନିତ୍ୟବିଧି ଅଟନ୍ତି । ଆପଣ ସମସ୍ତଙ୍କ ଅନ୍ତଃକରଣରେ ବିରାଜମାନ୍ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅନନ୍ତ ଅଟନ୍ତି । ଆପଣ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଜଗତ ଏବଂ ପଦାର୍ଥର ଆଶ୍ରୟ ତଥା ସବୁ ପଦାର୍ଥରୂପେ ମଧ୍ୟ ବିଦ୍ୟମାନ୍ । ଆପଣ ପ୍ରକୃତିରୁ ପରେ ସ୍ୱୟଂ ପରମାତ୍ମା ଅଟନ୍ତି ।୩୯।

ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନନିଧୟେ ବ୍ରହ୍ମଣେଽନନ୍ତଶକ୍ତୟେ
ଅଗୁଣାୟାବିକାରାୟ ନମସ୍ତେଽପ୍ରାକୃତାୟ ଚ ।୪୦।

ଆପଣ ସବୁ ପ୍ରକାର ଜ୍ଞାନ ଏବଂ ଅନୁଭବର କୋଶ ଅଟନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ମହିମା ଏବଂ ଶକ୍ତି ଅନନ୍ତ; ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ଅପ୍ରାକୃତ, ଦିବ୍ୟ ଚିନ୍ମୟ ଅଟେ, ପ୍ରାକୃତିକ ଗୁଣ ଏବଂ ବିକାର ଆପଣଙ୍କୁ କେବେ ହେଲେ ସ୍ପର୍ଶ କରିପାରେନାହିଁ । ଆପଣ ହିଁ ବ୍ରହ୍ମ, ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛୁଁ । ।୪୦।

କାଳାୟ କାଳନାଭାୟ କାଳାବୟବସାକ୍ଷିଣେ
ବିଶ୍ୱାୟ ତଦୁପଦ୍ରଷ୍ଟ୍ରେ ତତ୍କର୍ତ୍ରେ
ବିଶ୍ୱହେତବେ ।୪୧।

ଆପଣ ପ୍ରକୃତିରେ କ୍ଷୋଭ ଉତ୍ପନ୍ନକାରୀ କାଳ ଅଟନ୍ତି । ଆପଣ କାଳଶକ୍ତିର ଆଶ୍ରୟ ଏବଂ କାଳର କ୍ଷଣ-କଳ୍ପ ଆଦି ସମସ୍ତ ଅବୟବର ସାକ୍ଷୀ ମଧ୍ୟ ଅଟନ୍ତି । ଆପଣ ବିଶ୍ୱରୂପ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ତା'ଠାରୁ ପୃଥକ୍ ରହି ତାହାର ଦ୍ରଷ୍ଟା ଅଟନ୍ତି । ଆପଣ ଏହାର ନିର୍ମାଣକାରୀ ନିମିତ୍ତ କାରଣ ତ ନିଶ୍ଚୟ, ଏହି ରୂପରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିବା ଉପାଦାନକାରଣ ମଧ୍ୟ ଆପଣ ।୪୧।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଭୂତମାତ୍ରେନ୍ଦ୍ରିୟପ୍ରାଣମନୋବୁଦ୍ଧ୍ୟାଶୟାତ୍ମନେ
ତ୍ରିଗୁଣେନାଭିମାନେନ ଗୂଢସ୍ୱାତ୍ମାନୁଭୂତୟେ
।୪୨।

ହେ ପ୍ରଭୋ ! ପଞ୍ଚଭୂତ, ଏମାନଙ୍କ ତନ୍ମାତ୍ରା, ଇନ୍ଦ୍ରିୟ, ପ୍ରାଣ, ମନ, ବୁଦ୍ଧି ଏବଂ ଏହି ସବୁର କୋଶ ଚିତ୍ତ—ଏହା ସବୁ ଆପଣ । ତିନିଗୁଣ ଏବଂ ଗୁଣକାର୍ଯ୍ୟରୁ ହେଉଥିବା ଅଭିମାନ ଦ୍ୱାରା ଆପଣ ନିଜେ ନିଜର ସାକ୍ଷାତ୍‌କାରରୁ ଲୁଚାଇ ରଖି ଅଛନ୍ତି ।୪୨।

ନମୋଽନନ୍ତାୟ ସୂକ୍ଷ୍ମାୟ କୂଟସ୍ଥାୟ ବିପଶ୍ଚିତେ
ନାନାବାଧାନୁରୋଧାୟ ବାଚ୍ୟବାଚକଶକ୍ତୟେ
।୪୩।

ଆପଣ ଦେଶ, କାଳ ଏବଂ ବସ୍ତୁ ସୀମାର ବାହାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଅନନ୍ତ ଅଟନ୍ତି । ସୂକ୍ଷ୍ମରୁ ମଧ୍ୟ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟ-କାରଣ ସମସ୍ତ ବିକାରରେ ମଧ୍ୟ ଏକରସ, ବିକାର ରହିତ ଏବଂ ସର୍ବଜ୍ଞ ଅଟନ୍ତି । 'ଈଶ୍ୱର ଅଛନ୍ତି କିମ୍ବା ନାହାନ୍ତି', 'ସେ ସର୍ବଜ୍ଞ କିମ୍ବା ଅଳ୍ପଜ୍ଞ' ଇତ୍ୟାଦି ଅନେକ ମତଭେଦ ଅନୁସାର ଆପଣ ସେହି ସେହି ମତବାଦିମାନଙ୍କୁ ସେହି ସେହି ରୂପରେ ଦର୍ଶନ ଦିଅନ୍ତି । ସମସ୍ତ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥରୂପେ ଆପଣ, ଶବ୍ଦରୂପରେ ମଧ୍ୟ ତଥା ଏହି ଉଭୟର ସମ୍ବନ୍ଧ ଯୋଡୁଥିବା ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଆପଣ ଅଟନ୍ତି । ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛୁଁ ।୪୩।

ନମଃ ପ୍ରମାଣମୂଳାୟ କବୟେ ଶାସ୍ତ୍ରଯୋନୟେ
ପ୍ରବୃତ୍ତାୟ ନିବୃତ୍ତାୟ ନିଗମାୟ ନମୋ ନମଃ
।୪୪।

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ, ଅନୁମାନ ଆଦି ଯେତେ ପ୍ରମାଣ ଅଛି, ସେ ସବୁକୁ ପ୍ରମାଣିତକାରୀର ମୂଳ ଆପଣ । ସମସ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ର ଆପଣଙ୍କ ଠାରୁ ବାହାରିଅଛି ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ ଜ୍ଞାନ ସ୍ୱତଃ ସିଦ୍ଧ । ଆପଣ ହିଁ ମନକୁ ନିଯୁକ୍ତକାରୀ ବିଧି ରୂପରେ ଏବଂ ମନକୁ ସବୁ କିଛିଠାରୁ ହଟାଇ ନେବାର ଆଜ୍ଞା (ନିଷେଧ) ରୂପରେ ପ୍ରବୃତ୍ତିମାର୍ଗ ଏବଂ ନିବୃତ୍ତିମାର୍ଗ ଅଟନ୍ତି । ଏହି ଦୁଇଟିର ମୂଳ ବେଦ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱୟଂ ଆପଣ ଅଟନ୍ତି । ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ନମସ୍କାର କରୁଅଛୁଁ ।୪୪।

ନମଃ କୃଷ୍ଣାୟ ରାମାୟ ବସୁଦେବସୁତାୟ ଚ
ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନାୟାନିରୁଦ୍ଧାୟ ସାତ୍ୱତାଂ ପତୟେ ନମଃ
।୪୫।

ଆପଣ ଶୁଦ୍ଧ ସତ୍ତ୍ୱମୟ ବସୁଦେବଙ୍କ ପୁତ୍ର ବାସୁଦେବ, ସଙ୍କର୍ଷଣ, ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ଏବଂ ଅନିରୁଦ୍ଧ ମଧ୍ୟ ଅଟନ୍ତି । ଏହି ଚତୁର୍ବ୍ୟୂହ ରୂପରେ ଆପଣ ଭକ୍ତ ତଥା ଯାଦବମାନଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ ଅଟନ୍ତି । ହେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛୁଁ ।୪୫।

ନମୋ ଗୁଣପ୍ରଦୀପାୟ ଗୁଣାତ୍ମଚ୍ଛାଦନାୟ ଚ

ଆପଣ ଅନ୍ତଃକରଣ ଏବଂ ତାହାର ବୃତ୍ତିର ପ୍ରକାଶକ ଏବଂ ତାହାର ଦ୍ୱାରା ହିଁ ନିଜେ ନିଜକୁ ଢାଙ୍କି ରଖି ଅଛନ୍ତି । ସେହି ଅନ୍ତଃକରଣ ଏବଂ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଗୁଣବୃତ୍ତ୍ୟୁପଲକ୍ଷ୍ୟାୟ ଗୁଣଦ୍ରଷ୍ଟ୍ରେ ସ୍ୱସଂବିଦେ
।୪୬।

ତାହାର ବୃତ୍ତି ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱରୂପର କିଛି କିଛି ସଙ୍କେତ ମିଳେ । ଆପଣ ସେହି ଗୁଣ ଏବଂ ଗୁଣ ବୃତ୍ତିର ସାକ୍ଷୀ ତଥା ସ୍ୱୟଂପ୍ରକାଶ ଅଟନ୍ତି । ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛୁଁ ।୪୬।

ଅବ୍ୟାକୃତବିହାରାୟ ସର୍ବବ୍ୟାକୃତସିଦ୍ଧୟେ
ହୃଷୀକେଶ ନମସ୍ତେଽସ୍ତୁ ମୁନୟେ
ମୌନଶୀଲିନେ ।୪୭।

ଆପଣ ମୂଳ ପ୍ରକୃତିରେ ନିତ୍ୟ ବିହାର କରୁଅଛନ୍ତି । ସମସ୍ତ ସ୍ଥୂଳ ଏବଂ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଜଗତର ସିଦ୍ଧି ଆପଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହେଉଅଛି । ହେ ହୃଷୀକେଶ ! ଆପଣ ମନନଶୀଳ ଆତ୍ମାରାମ ଅଟନ୍ତି, ମୌନ ହିଁ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱଭବ; ଆପଣଙ୍କୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ନମସ୍କାର ।୪୭।

ପରାବରଗତିଜ୍ଞାୟ ସର୍ବାଧ୍ୟକ୍ଷାୟ ତେ ନମଃ
ଅବିଶ୍ୱାୟ ଚ ବିଶ୍ୱାୟ ତଦ୍‌ଦ୍ରଷ୍ଟ୍ରେଽସ୍ୟ
ଚ ହେତବେ ।୪୮।

ଆପଣ ସ୍ଥୂଳ, ସୂକ୍ଷ୍ମ ସମସ୍ତ ଗତିର ଜ୍ଞାତା ତଥା ସାକ୍ଷୀ ଅଟନ୍ତି । ଆପଣ ନାମ-ରୂପାତ୍ମକ ବିଶ୍ୱ ପ୍ରପଞ୍ଚ ନିଷେଧର ଅବଧି ତଥା ତାହାର ଅଧିଷ୍ଠାନ ହୋଇ-ଥିବାରୁ ବିଶ୍ୱରୂପ ମଧ୍ୟ ଅଟନ୍ତି । ଆପଣ ବିଶ୍ୱର ଅଧ୍ୟାସ ବା ଆରୋପ ତଥା ଅପବାଦର ସାକ୍ଷୀ ଅଟନ୍ତି ଏବଂ ଅଜ୍ଞାନ ଦ୍ୱାରା ତାହାର ସତ୍ୟତ୍ୱଭ୍ରାନ୍ତି ତଥା ସ୍ୱରୂପଜ୍ଞାନ ଦ୍ୱାରା ତାହାର ଆତ୍ୟନ୍ତିକ ନିବୃତ୍ତିର ମଧ୍ୟ କାରଣ ଅଟନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ନମସ୍କାର କରୁଅଛୁଁ ।୪୮।

ତ୍ୱଂ ହ୍ୟସ୍ୟ ଜନ୍ମସ୍ଥିତିସଂଯମାନ୍ ପ୍ରଭୋ
ଗୁଣୈରନୀହୋଽକୃତକାଳଶକ୍ତିଧୃକ୍
ତତ୍‌ତତ୍‌ସ୍ୱଭାବାନ୍ ପ୍ରତିବୋଧୟନ୍ ସତଃ
ସମୀକ୍ଷୟାମୋଘବିହାର ଈହସେ ।୪୯।

ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଯଦ୍ୟପି କର୍ତ୍ତାପଣ ଅଭିମାନ ନ ଥିବାରୁ ଆପଣ କୌଣସି ହେଲେ କର୍ମ କରନ୍ତିନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ଅଟନ୍ତି, ତଥାପି ଅନାଦି କାଳ-ଶକ୍ତିକୁ ସ୍ୱୀକାର କରି ପ୍ରକୃତି ଗୁଣଦ୍ୱାରା ଆପଣ ଏହି ବିଶ୍ୱର ଉତ୍ପତ୍ତି, ସ୍ଥିତି ଏବଂ ପ୍ରଳୟର ଲୀଳା କରନ୍ତି । କାରଣ ଆପଣଙ୍କ ଲୀଳା ଅମୋଘ ଅଟେ । ଆପଣ ସତ୍ୟସଂକଳ୍ପ ଅଟନ୍ତି । ତେଣୁ ଜୀବର ସଂସ୍କାରରୂପେ ସୁପ୍ତ ସ୍ୱଭବକୁ ନିଜ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଜାଗ୍ରତ କରିଦିଅନ୍ତି ।୪୯।

ତସ୍ୟୈବ ତେଽମୂସ୍ତନବସ୍ତ୍ରିଲୋକ୍ୟାଂ
ଶାନ୍ତା ଅଶାନ୍ତା ଉତ ମୂଢଯୋନୟଃ
ଶାନ୍ତାଃ ପ୍ରିୟାସ୍ତେ ହ୍ୟଧୁନାବିତୁଂ ସତାଂ
ସ୍ଥାତୁଶ୍ଚ ତେ ଧର୍ମପରୀପ୍ସୟେହତଃ ।୫୦।

ତ୍ରିଲୋକରେ ତିନି ପ୍ରକାର ଯୋନି ଅଛି— ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣପ୍ରଧାନ ଶାନ୍ତ, ରଜୋଗୁଣପ୍ରଧାନ ଅଶାନ୍ତ ଏବଂ ତମୋଗୁଣପ୍ରଧାନ ମୂଢ଼ । ଏହା ସବୁ ଆପଣଙ୍କର କେବଳ ଲୀଳାମୂର୍ତ୍ତି ଅଟେ । ତଥାପି ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ ପ୍ରଧାନ ଶାନ୍ତଜନ ହିଁ ଆପଣଙ୍କର ବିଶେଷ ପ୍ରିୟ ଅଟନ୍ତି, କାରଣ ଆପଣଙ୍କ ଏହି ଅବତାର ଏବଂ ଏହି ଲୀଳା ସାଧୁଜନଙ୍କ ରକ୍ଷା, ଧର୍ମର ରକ୍ଷା ଏବଂ ଧର୍ମ ବିସ୍ତାର ପାଇଁ ଅଟେ ।୫୦।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅପରାଧଃ ସକୃଦ୍‌ଭର୍ତ୍ରା ସୋଢବ୍ୟଃ ସ୍ୱପ୍ରଜାକୃତଃ
କ୍ଷନ୍ତୁମର୍ହସି ଶାନ୍ତାତ୍ମନ୍ ମୂଢସ୍ୟ ତ୍ୱାମଜାନତଃ
।୫୧।

ହେ ଶାନ୍ତାତ୍ମନ୍ ! ପ୍ରଜାର ଅପରାଧ ଥରେ ହେଲେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ସହିଯିବା ଉଚିତ୍ । ଯିଏ ମୂଢ ଅଟେ । ଆପଣଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ପାରିଲାନାହିଁ । ତାକୁ କ୍ଷମା ଦିଅନ୍ତୁ ।୫୧।

ଅନୁଗୃହ୍ଣୀଷ୍ୱ ଭଗବନ୍ ପ୍ରାଣାଂସ୍ତ୍ୟଜତି ପନ୍ନଗଃ
ସ୍ତ୍ରୀଣାଂ ନଃ ସାଧୁଶୋଚ୍ୟାନାଂ ପତିଃ ପ୍ରାଣଃ
ପ୍ରଦୀୟତାମ୍ ।୫୨।

ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ଏହି ସର୍ପ ମୁମୂର୍ଷ ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିଅଛି । ଭଗବନ୍ ! କୃପା କରନ୍ତୁ । ସାଧୁ ପୁରୁଷ ସବୁବେଳେ ଅବଳାମାନଙ୍କ ଉପରେ ଦୟାକରନ୍ତି । ଅତଏବ ଆପଣ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣ ସ୍ୱରୂପ । ପତି-ଦେବଙ୍କୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦିଅନ୍ତୁ ।୫୨।

ବିଧେହି ତେ କିଙ୍କରୀଣାମନୁଷ୍ଠେୟଂ ତବାଜ୍ଞୟା
ଯତ୍‌ଶ୍ରଦ୍ଧୟାନୁତିଷ୍ଠନ୍ ବୈ ମୁଚ୍ୟତେ
ସର୍ବତୋଭୟାତ୍ ।୫୩।

ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣଙ୍କ ସେବିକା ଅଟୁଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଆପଣ ଆଜ୍ଞା ଦିଅନ୍ତୁ, ଆପଣଙ୍କର କି ସେବା କରିବୁଁ ? କାରଣ ଯିଏ ଶ୍ରଦ୍ଧା ସହିତ ଆପଣଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଳନ କରେ, ଆପଣଙ୍କ ସେବା କରେ, ସେ ସବୁ ପ୍ରକାର ଭୟରୁ ଅବ୍ୟାହତ ପାଏ । ।୫୩।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
ଇତ୍ଥଂ ସ ନାଗପତ୍ନୀଭିର୍ଭଗବାନ୍ ସମଭିଷ୍ଟୁତଃ
ମୂର୍ଚ୍ଛିତଂ ଭଗ୍ନଶିରସଂ ବିସସର୍ଜାଙ୍ଘ୍ରିକୁଟ୍ଟନୈଃ
।୫୪।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ଚରଣ ଆଘାତରେ କାଳିୟନାଗର ଫଣା ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ସେ ଚେତନାହୀନ ଥିଲା । ନାଗପତ୍ନୀମାନେ ଯେବେ ଏହିପରି ଭଗବାନଙ୍କ ସ୍ତୁତି କଲେ, ତେବେ ସେ ଦୟା କରି ତାକୁ ଛାଡ଼ି-ଦେଲେ ।୫୪।

ପ୍ରତିଲବ୍‌ଧେନ୍ଦ୍ରିୟପ୍ରାଣଃ କାଳିୟଃ
ଶନକୈର୍ହରିମ୍
କୃଚ୍ଛ୍ରାତ୍‌ସମୁଚ୍ଛ୍‌ବସନ୍ ଦୀନଃ
କୃଷ୍ଣଂ ପ୍ରାହ କୃତାଞ୍ଜଳିଃ ।୫୫।

ଧୀରେ ଧୀରେ କାଳିୟନାଗର ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଏବଂ ପ୍ରାଣ ସମୂହ ମଧ୍ୟରେ କିଛି କିଛି ଚେତନା ଆସି-ବାରୁ ସେ ଅତି କଠିନତା ସହିତ ଶ୍ୱାସ ନେବା ପରେ ବଡ଼ ଦୀନହୀନ ଭାବେ ହସ୍ତଯୋଡ଼ି ଭଗବାନଙ୍କୁ ଏହିପରି କହିଲା ।୫୫।

କାଳିୟ ଉବାଚ
ବୟଂ ଖଳାଃ ସହୋତ୍ପତ୍ତ୍ୟା
ତାମସା ଦୀର୍ଘମନ୍ୟବଃ
ସ୍ୱଭାବୋ ଦୁସ୍ତ୍ୟଜୋ ନାଥ ଲୋକାନାଂ
ଯଦସଦ୍‌ଗ୍ରହଃ ।୫୬।

ହେ ନାଥ ! ଆମ୍ଭେମାନେ ଜନ୍ମରୁ ହିଁ ଦୁଷ୍ଟ, ତମୋଗୁଣୀ ଏବଂ ବହୁଦିନପରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେଉଥିବା ବଡ଼ କ୍ରୋଧୀ ଜୀବ ଅଟୁଁ । ନିଜ ସ୍ୱଭାବ ଛାଡ଼ିବା ଜୀବମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ ବଡ଼ କଠିନ୍ । ସେଥିପାଇଁ ସଂସାରର ଲୋକେ ନାନା ପ୍ରକାର ଦୁରାଗ୍ରହରେ ପଶି ଯାଆନ୍ତି ।୫୬।

ତ୍ୱୟା ସୃଷ୍ଟମିଦଂ ବିଶ୍ୱଂ ଧାତୁର୍ଗୁଣବିସର୍ଜନମ୍

ହେ ବିଶ୍ୱବିଧାତା ! ଗୁଣ ଭେଦରେ ଆପଣ ଏହି ଜଗତରେ ନାନା ପ୍ରକାର ସ୍ୱଭାବ, ବୀର୍ଯ୍ୟ, ବଳ,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ନାନାସ୍ୱଭାବବୀର୍ଯୌଜୋଯୋନିବୀଜାଶୟାକୃତି ।୫୭।

ଯୋନି, ବୀଜ, ଚିତ୍ତ ଏବଂ ଆକୃତିରେ ନିର୍ମାଣ କରିଅଛନ୍ତି ।୫୭।

ବୟଂ ଚ ତତ୍ର ଭଗବନ୍
ସର୍ପା ଜାତ୍ୟୁରୁମନ୍ୟବଃ
କଥଂ ତ୍ୟଜାମସ୍ତ୍ୱନ୍ମାୟାଂ
ଦୁସ୍ତ୍ୟଜାଂ ମୋହିତାଃ ସ୍ୱୟମ୍ ।୫୮।

ଭଗବନ୍ ! ଆପଣଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ସର୍ପ ଅଟୁଁ । ଜନ୍ମରୁ ହିଁ ବଡ଼ କ୍ରୋଧୀ । ମାୟାର ଫେରରେ ପଡ଼ି ଆମ୍ଭେମାନେ ସ୍ୱୟଂ ମୋହିତ ହୋଇ ରହିଅଛୁଁ । ପୁଣି ନିଜ ପ୍ରଯତ୍ନ ଦ୍ୱାରା ଏହି ଦୁସ୍ତ୍ୟଜ ମାୟା କିପରି ବା ତ୍ୟାଗ କରିପାରୁଁ ? ।୫୮।

ଭବାନ୍ ହି କାରଣଂ ତତ୍ର ସର୍ବଜ୍ଞୋ ଜଗଦୀଶ୍ୱରଃ
ଅନୁଗ୍ରହଂ ନିଗ୍ରହଂ ବା ମନ୍ୟସେ
ତଦ୍ ବିଧେହି ନଃ ।୫୯।

ଆପଣ ସର୍ବଜ୍ଞ ଏବଂ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତର ସ୍ୱାମୀ ଅଟନ୍ତି । ଆପଣ ହିଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ଏବଂ ଏହି ମାୟାର କାରଣ ଅଟନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ଆପଣ ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ—ଯାହା ଉଚିତ ମନେ କରନ୍ତି—କୃପା କରନ୍ତୁ ବା ଦଣ୍ଡ ଦିଅନ୍ତୁ ।୫୯।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଇତ୍ୟାକର୍ଣ୍ୟ ବଚଃ ପ୍ରାହ
ଭଗବାନ୍ କାର୍ଯମାନୁଷଃ
ନାତ୍ର ସ୍ଥେୟଂ ତ୍ୱୟା ସର୍ପ ସମୁଦ୍ରଂ
ଯାହି ମା ଚିରମ୍
ସ୍ୱଜ୍ଞାତ୍ୟପତ୍ୟଦାରାଢ୍ୟୋ ଗୋନୃଭିର୍ଭୁଜ୍ୟତାଂ
ନଦୀ ।୬୦।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—କାଳିୟନାଗର ଏହି କଥା ଶୁଣି ଲୀଳା ମନୁଷ୍ୟ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କହିଲେ—'ସର୍ପ ! ଏବେ ଏଠାରେ ରହିବା ତୋର ଉଚିତ ନୁହେଁ । ତୁ ନିଜ ଜାତିଭାଇ, ପୁତ୍ର ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଶୀଘ୍ର ଏଠାରୁ ସମୁଦ୍ରକୁ ଚାଲି ଯା । ଏବେ ଗୋ ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟ ଯମୁନା ଜଳ ଉପଭୋଗ କରନ୍ତୁ ।୬୦।

ଯ ଏତତ୍ ସଂସ୍ମରେନ୍ମର୍ତ୍ତ୍ୟସ୍ତୁଭ୍ୟଂ
ନଦନୁଶାସନମ୍
କୀର୍ତ୍ତୟନ୍ନୁଭୟୋଃସନ୍ଧ୍ୟୋର୍ନଯୁଷ୍ମଦ୍‌ଭୟମାପ୍ନୁୟାତ୍
।୬୧।

ଯେଉଁମାନେ ସାୟଂ-ପ୍ରାତରେ ତୋତେ ଦେଇ-ଥିବା ମୋର ଏହି ଆଜ୍ଞା ସ୍ମରଣ ତଥା କୀର୍ତ୍ତନ କରିବେ ସେମାନଙ୍କୁ କେବେ ସର୍ପ ଭୟ ହେବ-ନାହିଁ ।୬୧।

ଯୋଽସ୍ମିନ୍ ସ୍ନାତ୍ୱାମଦାକ୍ରୀଡେ
ଦେବାଦୀଂସ୍ତର୍ପୟେଜ୍ଜଳୈଃ
ଉପୋଷ୍ୟ ମାଂ ସ୍ମରନ୍ନର୍ଚ୍ଚେତ୍ ସର୍ବପାପୈଃ
ପ୍ରମୁଚ୍ୟତେ ।୬୨।

ମୁଁ ଏହି କାଳିୟହ୍ରଦରେ କ୍ରୀଡ଼ା କରିଅଛି, ସେଥିପାଇଁ ଏଥିରେ ଯେଉଁମାନେ ସ୍ନାନାନ୍ତେ ଜଳ ଦ୍ୱାରା ଦେବତା ଏବଂ ପିତରଙ୍କ ତର୍ପଣ କରିବେ ଏବଂ ଉପବାସ ରହି ମୋତେ ସ୍ମରଣ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୋର ପୂଜା କରିବେ—ସେମାନେ ସମସ୍ତ ପାପରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଯିବେ ।୬୨।

ଦ୍ୱୀପଂ ରମଣକଂ ହିତ୍ୱା ହ୍ରଦମେତମୁପାଶ୍ରିତଃ
ଯଦ୍‌ଭୟାତ୍ ସ ସୁପର୍ଣ୍ଣସ୍ତ୍ୱାଂ
ନାଦ୍ୟାନ୍ମତ୍ପାଦଲାଞ୍ଛିତମ୍ ।୬୩।

ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ତୁ ଗରୁଡ଼ ଭୟରେ ରମଣକ-ଦ୍ୱୀପ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଏହି ହ୍ରଦରେ ଆସି ବାସ କରୁଥିଲୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଠାରୁ ତୋର ଶରୀର ମୋ ଚରଣ ଚିହ୍ନରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଗଲା । ସେଥିପାଇଁ ଗରୁଡ଼ ତୋତେ ଖାଇ ପାରିବନାହିଁ ।୬୩।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଏବମୁକ୍ତୋ ଭଗବତା କୃଷ୍ଣେନାଦ୍ଭୁତକର୍ମଣା
ତଂ ପୂଜୟାମାସ ମୁଦା ନାଗପତ୍ନ୍ୟଶ୍ଚ ସାଦରମ୍ ।୬୪।

ଦିବ୍ୟାମ୍ବରସ୍ରଙ୍‌ମଣିଭିଃ ପରାର୍ଧ୍ୟୈରପି ଭୂଷଣୈଃ
ଦିବ୍ୟଗନ୍ଧାନୁଲେପୈଶ୍ଚ ମହତ୍ୟୋତ୍ପଲମାଲୟା ।୬୫।

ପୂଜୟିତ୍ୱା ଜଗନ୍ନାଥଂ ପ୍ରସାଦ୍ୟ ଗରୁଡଧ୍ୱଜମ୍
ତତଃ ପ୍ରୀତୋଽଭ୍ୟନୁଜ୍ଞାତଃ ପରିକ୍ରମ୍ୟାଭିବନ୍ଦ୍ୟ ତମ୍ ।୬୬।

ସକଳତ୍ରସୁହୃତ୍‌ପୁତ୍ରୋ ଦ୍ୱୀପମବ୍‌ଧେର୍ଜଗାମ ହ
ତଦୈବ ସାମୃତଜଳା ଯମୁନା ନିର୍ବିଷାଭବତ୍
ଅନୁଗ୍ରହାଦ୍ ଭଗବତଃ କ୍ରୀଡା ମାନୁଷରୂପିଣଃ ।୬୭।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଏକ ଏକ ଲୀଳା ବଡ ଅଦ୍ଭୁତ । ତାହାଙ୍କ ଏହି ଆଜ୍ଞା ପାଇ କାଳିୟନାଗ ନିଜ ପତ୍ନୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଆନନ୍ଦମଗ୍ନ ହୋଇ ବଡ଼ ଆଦର ସହିତ ତାହାଙ୍କ ପୂଜାକଲା ।୬୪।

ସେମାନେ ଦିବ୍ୟ ବସ୍ତ୍ର, ପୁଷ୍ପମାଳା, ମଣି, ବହୁମୂଲ୍ୟ ଆଭୂଷଣ, ଦିବ୍ୟଗନ୍ଧ, ଚନ୍ଦନ ଏବଂ ଅତି ଉତ୍ତମ କମଳମାଳରେ ଜଗତର ସ୍ୱାମୀ ଗରୁଡଧ୍ୱଜ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପୂଜା କରି ତାଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କଲେ । ତା' ପରେ ବଡ଼ ପ୍ରେମ ଏବଂ ଆନନ୍ଦରେ ତାହାଙ୍କ ପରିକ୍ରମା, ବନ୍ଦନା କରି ତାହାଙ୍କ ଅନୁମତି ନେବା-ପରେ ନିଜ ପତ୍ନୀ, ପୁତ୍ର ଏବଂ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସହିତ ରମଣକ ଦ୍ୱୀପ, ଯାହା ସମୁଦ୍ର ଭିତରେ ସର୍ପମାନଙ୍କ ରହିବାର ଏକ ସ୍ଥାନ ଅଟେ, ଯାତ୍ରା କଲେ । ଲୀଳା ମନୁଷ୍ୟ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ କୃପାରୁ ଯମୁନାର ଜଳ କେବଳ ବିଷହୀନ ନୁହେଁ, ବରଂ ସେହି ଦିନଠାରୁ ଅମୃତ ସଦୃଶ ମଧୁର ହୋଇଗଲା । ୬୫-୬୭।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ ପୂର୍ବାର୍ଧେ କାଳିୟମୋକ୍ଷଣଂ ନାମ ଷୋଡଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୧୬।

—*—

ଅଥ ସପ୍ତଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

କାଳିୟର କାଳିୟହ୍ରଦରୁ ଯିବା ତଥା ଭଗବାନ୍ ବ୍ରଜବାସିମାନଙ୍କୁ ଦାବାନଳରୁ ରକ୍ଷା କରିବା

ରାଜୋବାଚ

ନାଗାଳୟଂ ରମଣକଂ କସ୍ମାତ୍‌ତତ୍ୟାଜ କାଳିୟଃ
କୃତଂ କିଂ ବା ସୁପର୍ଣସ୍ୟ ତେନୈକେନାସମଞ୍ଜସମ୍ ।୧।

ରାଜା ପରୀକ୍ଷିତ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ—ଭଗବନ୍ ! କାଳିୟନାଗ ନାଗମାନଙ୍କ ନିବାସସ୍ଥାନ ରମଣକ-ଦ୍ୱୀପକୁ କାହିଁକି ଛାଡ଼ିଥିଲା ? ଏବଂ ସେ ଗରୁଡ଼ଙ୍କ ପ୍ରତି କି ଅପରାଧ କରିଥିଲା ? ।୧।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଉପହାର୍ୟୈଃ ସର୍ପଜନୈର୍ମାସି ମାସୀହ ଯୋ ବଲିଃ
ବାନସ୍ପତ୍ୟୋ ମହାବାହୋ ନାଗାନାଂ ପ୍ରାଙ୍‌ନିରୂପିତଃ ।୨।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ---ପରୀକ୍ଷିତ ! ପୂର୍ବରୁ ଗରୁଡ଼ଙ୍କୁ ଉପହାର ସ୍ୱରୂପ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଉଥିବା ସର୍ପମାନେ ଏପରି ନିୟମ କରିଥିଲେ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାସରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବୃକ୍ଷ ତଳେ ଗରୁଡ଼ଙ୍କୁ ଏକ ସର୍ପ ଭେଟି ଦିଆଯିବ ।୨।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସ୍ୱଂ ସ୍ୱଂ ଭଗଂ ପ୍ରଯଚ୍ଛନ୍ତି ନାଗାଃ ପର୍ବଣି ପର୍ବଣି
ଗୋପୀଥାୟାତ୍ମନଃ ସର୍ବେ ସୁପର୍ଣାୟ
ମହାତ୍ମନେ ।୩।

ଏହି ନିୟମାନୁସାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅମାବାସ୍ୟାରେ ସମସ୍ତ ସର୍ପ ନିଜ ରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ମହାତ୍ମା ଗରୁଡଙ୍କୁ ନିଜ ନିଜ ଭଗ ଦେଇ ଆସୁଥିଲେ ।୩।

ବିଷବୀର୍ଯମଦାବିଷ୍ଟଃ କାଦ୍ରବେୟସ୍ତୁ କାଳିୟଃ
କଦର୍ଥୀକୃତ୍ୟ ଗରୁଡଂ ସ୍ୱୟଂ ତଂ
ବୁଭୁଜେ ବଲିମ୍ ।୪।

ସେହି ସର୍ପମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଦ୍ରୁନନ୍ଦନ କାଳିୟନାଗ ନିଜ ବିଷ ଏବଂ ବଳ ଗର୍ବରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ ଗରୁଡଙ୍କର ତିରସ୍କାର କଲା । ସ୍ୱୟଂ ତ ବଳି ଦେବା ଦୂରେ ଥାଉ—ଅନ୍ୟ ସର୍ପ ଯିଏ ଗରୁଡ଼ର ଭଗଦେଇ ଆସୁଥିଲେ, ତାହା ସବୁ ମଧ୍ୟ ସେ ନିଜେ ଖାଇବାକୁ ଲଗିଲା ।୪।

ତତ୍‌ଶ୍ରୁତ୍ୱା କୁପିତୋ ରାଜନ୍
ଭଗବାନ୍ ଭଗବତ୍‌ପ୍ରିୟଃ
ବିଜିଘାଂସୁର୍ମହାବେଗଃ କାଳିୟଂ ସମୁପାଦ୍ରବତ୍
।୫।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଏହା ଶୁଣି ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରିୟ ପାର୍ଷଦ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଗରୁଡଙ୍କର ବଡ କ୍ରୋଧ ହେଲା । ତେଣୁ ସେ କାଳିୟନାଗକୁ ମାରିଦେବା ବିଚାରରେ ତା' ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କଲେ ।୫।

ତମାପତନ୍ତଂ ତରସା ବିଷାୟୁଧଃ
ପ୍ରତ୍ୟଭ୍ୟାୟାଦୁଚ୍ଛ୍ରିତନୈକମସ୍ତକଃ
ଦଦ୍ଭିଃ ସୁପର୍ଣଂ ବ୍ୟଦଶଦ୍ ଦଦାୟୁଧଃ
କରାଳଜିହ୍ୱୋଚ୍ଛ୍ୱସିତୋଗ୍ରଲୋଚନଃ ।୬।

ବିଷଧର କାଳିୟନାଗ ଯେବେ ଦେଖିଲା ଯେ ଗରୁଡ ବଡ ବେଗରେ ମୋ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଆସୁଅଛନ୍ତି, ତେବେ ସେ ନିଜ ଏକଶତ ଏକ ଫଣା ବିସ୍ତାର କରି ଦଂଶନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଆକ୍ରମଣ କଲା । ତାହା ପାଖରେ ଶସ୍ତ୍ର ଥିଲା କେବଳ ଦନ୍ତ, ସେହି ଦନ୍ତଦ୍ୱାରା ସେ ଗରୁଡ଼ଙ୍କୁ ଦଂଶନ କଲା । ସେତେବେଳେ ସେ ନିଜ ଭୟ-ଦାୟକ ଜିଭକୁ ଲହଲହ କରି ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ଛାଡୁଥିଲା ଏବଂ ତା' ଆଖି ବଡ ଭୟାନକ ଜଣା-ପଡୁଥିଲା ।୬।

ତଂ ତାର୍କ୍ଷ୍ୟପୁତ୍ରଃ ସ ନିରସ୍ୟ ମନ୍ୟୁମାନ୍
ପ୍ରଚଣ୍ଡବେଗୋ ମଧୁସୂଦନାସନଃ
ପକ୍ଷେଣ ସବ୍ୟେନ ହିରଣ୍ୟରୋଚିଷା
ଜଘାନ କଦ୍ରୁସୁତମୁଗ୍ରବିକ୍ରମଃ ।୭।

ତାର୍ଯାନନ୍ଦନ ଗରୁଡ଼ ଭଗବାନ୍ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ବାହନ ଥିବାରୁ ତାହାଙ୍କ ବେଗ ତଥା ପରାକ୍ରମ ମଧ୍ୟ ଅତୁଳନୀୟ ଥିଲା ।

କାଳିୟନାଗର ଏହି ଦୁଃସାହସ ଦେଖି ତାହାଙ୍କ କ୍ରୋଧ ଆହୁରି ବଢିଯିବାରୁ ସେ ନିଜ ଶରୀର ଆଘାତରେ ତାକୁ ଦୂରକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇ ନିଜ ବାମ-ଭଗ ସୁନେଲି ପକ୍ଷରେ କାଳିୟନାଗ ଉପରେ ବଡ ଜୋରରେ ପ୍ରହାର କଲେ ।୭।

ସୁପର୍ଣପକ୍ଷାଭିହତଃ କାଳିୟୋଽତୀବ ବିହ୍ୱଳଃ

ତାଙ୍କ ପକ୍ଷ ଆଘାତରେ କାଳିୟନାଗ ବିଶେଷ ଆହତ ହୋଇ ଯିବାରୁ ଅତି ବ୍ୟାକୁଳତା ସହିତ ସେଠାରୁ ପଳାଇ ଯାଇଁ ଯମୁନାର ଏହି କୁଣ୍ଡରେ ବାସ କଲା । ଯମୁନାର ଏହି କୁଣ୍ଡ ଗରୁଡ଼ଙ୍କ ପାଇଁ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ହ୍ରଦଂ ବିବେଶ କାଳିନ୍ଦ୍ୟାସ୍ତଦଗମ୍ୟଂ
ଦୁରାସଦମ୍ ।୮।

ଅଗମ୍ୟ ଥିଲା । ଆଉ ମଧ୍ୟ ସେ ଏଡ଼େ ଗଭୀର ଥିଲା ଯେ ସେଠାକୁ ଅନ୍ୟ କେହି ଯାଇପାରୁ ନ ଥିଲେ ।୮।

ତତ୍ରୈକଦା ଜଳଚରଂ ଗରୁଡୋ
ଭକ୍ଷ୍ୟମୀପ୍ସିତମ୍
ନିବାରିତଃ ସୌଭରିଣା ପ୍ରସହ୍ୟ
କ୍ଷୁଧିତୋଽହରତ୍ ।୯।

ଏହି ସ୍ଥାନରେ ଏକଦା ଗରୁଡ କ୍ଷୁଧାତୁର ହୋଇ ତପସ୍ୱୀ ସୌଭରିଙ୍କ ବାରଣ ସତ୍ତ୍ୱେ ନିଜ ଅଭୀଷ୍ଟ ଭକ୍ଷ୍ୟ ମାଛ ବଳପୂର୍ବକ ଧରି ଖାଇଲେ ।୯।

ମୀନାନ୍ ସୁଦୁଃଖିତାନ୍ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା
ଦୀନାନ୍ ମୀନପତୌ ହତେ
କୃପୟା ସୌଭରିଃ ପ୍ରାହ
ତତ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେମମାଚରନ୍ ।୧୦।

ମାଛମାନଙ୍କ ମୁଖିଆ ମରିଯିବାରୁ ସେମାନଙ୍କର ବଡ଼ କଷ୍ଟ ହେଲା ; ସେମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୀନ ଏବଂ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଏହି ଦଶା ଦେଖି ସୌଭରୀଙ୍କର ବଡ ଦୟା ହେବାରୁ ସେ ସେହି କୁଣ୍ଡ ନିବାସୀ ଜୀବମାନଙ୍କ କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ ଗରୁଡଙ୍କୁ ଏହିପରି ଶାପ ଦେଲେ ।୧୦।

ଅତ୍ର ପ୍ରବିଶ୍ୟ ଗରୁଡୋ ଯଦି ମତ୍ସ୍ୟାନ୍
ସ ଖାଦତି
ସଦ୍ୟଃ ପ୍ରାଣୈର୍ବିୟୁଜ୍ୟେତ ସତ୍ୟମେତଦ୍
ବ୍ରବୀମ୍ୟହମ୍ ।୧୧।

ଯଦି ଗରୁଡ଼ ପୁଣି କେବେ ଏହି କୁଣ୍ଡରେ ପଶି ମାଛମାନଙ୍କୁ ଖାଇବ, ତେବେ ସେ ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ ପ୍ରାଣଶୂନ୍ୟ ହେବ । ମୁଁ ଏହା ସତ୍ୟ, ସତ୍ୟ କହୁଛି ।୧୧।

ତଂ କାଳିୟଃ ପରଂ ବେଦ ନାନ୍ୟଃ କଶ୍ଚନ
ଲେଲିହଃ
ଅବାତ୍ସୀଦ୍ ଗରୁଡାଦ୍ ଭୀତଃ କୃଷ୍ଣେନ ଚ
ବିବାସିତଃ ।୧୨।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ମହର୍ଷି ସୌଭରୀଙ୍କ ଶାପ ବିଷୟ କାଳିୟନାଗ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସର୍ପକୁ ଜଣା ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ଗରୁଡ ଭୟରେ ଏଠାରେ ରହୁଥିଲା । ଏବେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତାକୁ ନିର୍ଭୟ କରି ଏଠାରୁ ରମଣକଦ୍ୱୀପକୁ ପଠାଇ ଦେଲେ ।୧୨।

କୃଷ୍ଣଂ ହ୍ରଦାଦ୍ ବିନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତଂ
ଦିବ୍ୟସ୍ରଗ୍‌ଗନ୍ଧବାସସମ୍
ମହାମଣିଗଣାକୀର୍ଣ୍ଣଂ ଜାମ୍ବୁନଦପରିଷ୍କୃତମ୍
।୧୩।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଏଣେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦିବ୍ୟ-ମାଳ, ଗନ୍ଧ, ବସ୍ତ୍ର, ମହାମୂଲ୍ୟମଣି ଏବଂ ସୁବର୍ଣ୍ଣମୟ ଆଭୂଷଣରେ ବିଭୂଷିତ ହୋଇ ସେହି କୁଣ୍ଡରୁ ବାହାରିଲେ ।୧୩।

ଉପଲଭ୍ୟୋତ୍ଥିତାଃ ସର୍ବେ ଲବ୍ଧପ୍ରାଣା
ଇବାସବଃ
ପ୍ରମୋଦନିଭୃତାତ୍ମାନୋ ଗୋପାଃ
ପ୍ରୀତ୍ୟାଭିରେଭିରେ ।୧୪।

ତାହାଙ୍କୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ସମସ୍ତ ବ୍ରଜବାସୀ ଏପରି ଉଠି ଠିଆହୋଇଗଲେ, ଯେପରି ପ୍ରାଣ ପାଇ ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନେ ସଚେତ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି । ସମସ୍ତ ଗୋପମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ଆନନ୍ଦରେ ପୂରିଗଲା । ସେମାନେ ବଡ ପ୍ରେମ ଏବଂ ପ୍ରସନ୍ନତାରେ କହ୍ନାଇକୁ ହୃଦୟରେ ଲଗାଇ ଗାଢ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ ।୧୪।

ଯଶୋଦା ରୋହିଣୀ ନନ୍ଦୋ ଗୋପ୍ୟୋ
ଗୋପାଶ୍ଚ କୌରବ
କୃଷ୍ଣଂ ସମେତ୍ୟ ଲବ୍ଧେହା
ଆସଁଲ୍ଲବ୍ଧମନୋରଥାଃ ।୧୫।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଯଶୋଦାରାଣୀ, ରୋହିଣୀ, ନନ୍ଦ-ବାବା, ଗୋପୀ ଏବଂ ଗୋପମାନେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ପାଇ ସମସ୍ତେ ସଚେତ ହୋଇଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମନୋରଥ ଏବେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା ।୧୫।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ରାମଶ୍ଚାଚ୍ୟୁତମାଲିଙ୍ଗ୍ୟ ଜହାସାସ୍ୟାନୁଭବବିତ୍
ନଗା ଗାବୋ ବୃଷା ବତ୍ସା ଲେଭିରେପରମାଂ
ମୁଦମ୍ ।୧୬।

ବଳରାମ ତ ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ଜାଣିଥିଲେ, ସେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ହୃଦୟରେ ଲଗାଇ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପର୍ବତ, ବୃକ୍ଷ, ଗାଈ, ବୃଷଭ, ବାଛୁରୀ ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦମଗ୍ନ ହୋଇଗଲେ ।୧୬।

ନନ୍ଦଂ ବିପ୍ରାଃ ସମାଗତ୍ୟ ଗୁରବଃ ସକଳତ୍ରକାଃ
ଊଚୁସ୍ତେ କାଳିୟଗ୍ରସ୍ତୋ ଦିଷ୍ଟ୍ୟା ମୁକ୍ତସ୍ତବାତ୍ମଜଃ
।୧୭।

ଗୋପମାନଙ୍କ କୁଳଗୁରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ନିଜ ପତ୍ନୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଗୋପକୁ ଆସି କହିଲେ—'ମହାମନା ନନ୍ଦ ! ତୁମ୍ଭ ପିଲାକୁ କାଳିୟନାଗ ଧରି ଥିଲା, ସେ ସେଥିରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଆସିଲା । ଏହା ବଡ ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା ।୧୭।

ଦେହି ଦାନଂ ଦ୍ୱିଜାତୀନାଂ
କୃଷ୍ଣନିର୍ମୁକ୍ତିହେତବେ
ନନ୍ଦଃ ପ୍ରୀତମନା ରାଜନ୍
ଗାଃ ସୁବର୍ଣ୍ଣଂ ତଦାଦିଶତ୍ ।୧୮।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଥିବା ଉପଲକ୍ଷେ ତୁମ୍ଭେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଦାନ ଦିଅ ।' ପରୀକ୍ଷିତ ! ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ନନ୍ଦବାବା ବଡ ପ୍ରସନ୍ନତା ସହିତ ଅନେକ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଗୋ-ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଦାନ ଦେଲେ ।୧୮।

ଯଶୋଦାପି ମହାଭାଗା ନଷ୍ଟଲବ୍ଧପ୍ରଜା ସତୀ
ପରିଷ୍ୱଜ୍ୟାଙ୍କମାରୋପ୍ୟ ମୁମୋଚାଶ୍ରୁକଳାଂ
ମୁହୁଃ ।୧୯।

ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ ଯଶୋଦାଦେବୀ ମଧ୍ୟ କାଳ ଗାଲରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଥିବା ନିଜ ଲାଲାକୁ କୋଳକୁ ନେଇ ହୃଦୟରେ ଲଗାଇ ଗାଢ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ତାଙ୍କ ଆଖିରୁ ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୁ ବିନ୍ଦୁ ବାରମ୍ବାର ଝରିଲା ।୧୯

ତାଂ ରାତ୍ରିଂ ତତ୍ର ରାଜେନ୍ଦ୍ର କ୍ଷୁତ୍ତୃଡ୍ଭ୍ୟାଂ
ଶ୍ରମକର୍ଷିତାଃ
ଊଷୁର୍ବ୍ରଜୌକସୋ ଗାବଃ କାଳିନ୍ଦ୍ୟା
ଉପକୂଳତଃ ।୨୦।

ରାଜେନ୍ଦ୍ର ! ବ୍ରଜବାସୀ ଏବଂ ଗୋରୁମାନେ ବହୁତ ଥକି ଯାଇଥିଲେ । ଭୋକ-ଶୋଷ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଅସ୍ଥିର କରୁଥିଲା । ତେଣୁ ସେମାନେ ବ୍ରଜକୁ ନ ଫେରି ରାତ୍ରକୁ ଯମୁନା ତୀରରେ ଶୋଇ ରହିଲେ ।୨୦।

ତଦା ଶୁଚିବନୋଦ୍ଭୂତୋ ଦାବାଗ୍ନିଃ
ସର୍ବତୋ ବ୍ରଜମ୍
ସୁପ୍ତଂ ନିଶୀଥ ଆବୃତ୍ୟ ପ୍ରଦଗ୍ଧୁମୁପଚକ୍ରମେ
।୨୧।

ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଦିନ ଥିଲା, ସେଠିକା ବନ ଶୁଖିଯାଇ ଥାଏ । ଅର୍ଧରାତ୍ର ସମୟେ ସେଥିରେ ଅଗ୍ନି ଲାଗି ଶୋଇଥିବା ବ୍ରଜବାସୀମାନଙ୍କ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଘେରି ଯିବାରୁ ସେମାନେ ଜଳିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୨୧।

ତତ ଉତ୍ଥାୟ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତା ଦହ୍ୟମାନା
ବ୍ରଜୌକସଃ
କୃଷ୍ଣଂ ଯଯୁସ୍ତେ ଶରଣଂ
ମାୟାମନୁଜମୀଶ୍ୱରମ୍ ।୨୨।

ତା' ପରେ ଅଗ୍ନିତାପରେ ତାପିତ ବ୍ରଜବାସୀମାନେ ବ୍ୟାକୁଳରେ ଠିଆହୋଇ ଯାଇଁ ଲୀଳା ମନୁଷ୍ୟ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶରଣ ନେଲେ ।୨୨।

କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ ମହାଭାଗ ହେ ରାମାମିତବିକ୍ରମ
ଏଷ ଘୋରତମୋ ବହ୍ନିସ୍ତାବକାନ୍
ଗ୍ରସତେ ହି ନଃ ।୨୩।

ସେମାନେ ଅତି ଆର୍ତ୍ତସ୍ୱରରେ କହିଲେ—'ପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ । ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ! ମହାଭାଗ୍ୟବାନ୍ ବଳରାମ ! ତୁମ୍ଭ ଦୁହିଁଙ୍କ ବଳ-ବିକ୍ରମ ଅନନ୍ତ ଅଟେ । ଦେଖ, ଦେଖ ଭୟଙ୍କର ଅଗ୍ନି ତୁମ୍ଭ ସ୍ୱଜନ-ସମ୍ବନ୍ଧୀ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଜାଳି ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଛି ।୨୩।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସୁଦୁସ୍ତରାନ୍ନଃସ୍ୱାନ୍ ପାହି କାଲାଗ୍ନେଃ
ସୁହୃଦଃ ପ୍ରଭୋ
ନ ଶକ୍ନୁମସ୍ତ୍ୱଚ୍ଚରଣଂ ସଂତ୍ୟକ୍ତୁମକୁତୋଭୟମ୍
।୨୪।

ତୁମ୍ଭଠାରେ ସବୁ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅଛି । ଆମ୍ଭେମାନେ ତୁମ୍ଭର ସୁହୃଦ୍, ତେଣୁ ଏହି ପ୍ରଳୟଙ୍କରୀ ଅପାର ଅଗ୍ନିରୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକର । ପ୍ରଭୋ ! ଆମ୍ଭେ-ମାନେ ମୃତ୍ୟୁକୁ ଭୟ କରୁନାହୁଁ, ପରନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭର ଅକୁତୋଭୟ ଚରଣକମଳକୁ ଛାଡ଼ିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ଅଟୁଁ ।୨୪।

ଇତ୍ଥଂ ସ୍ୱଜନବୈକ୍ଲବ୍ୟଂ
ନିରୀକ୍ଷ୍ୟ ଜଗଦୀଶ୍ୱରଃ
ତମଗ୍ନିମପିବତ୍ତୀବ୍ରମନନ୍ତୋଽନନ୍ତଶକ୍ତିଧୃକ୍
।୨୫।

ଭଗବାନ୍ ଅନନ୍ତ ଅଟନ୍ତି; ସେ ଅନନ୍ତ ଶକ୍ତିକୁ ଧାରଣ କରନ୍ତି । ସେହି ଜଗଦୀଶ୍ୱର ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦେଖିଲେ ଯେ ମୋର ସ୍ୱଜନମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଅଛନ୍ତି, ତେଣୁ ହେ ସେହି ଭୟଙ୍କର ଅଗ୍ନିକୁ ପିଇଦେଲେ ।୨୫।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧେ ଦାବାଗ୍ନି ମୋଚନଂ ନାମ ସପ୍ତଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୧୭।

—*—

ଅଥାଷ୍ଟାଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ପ୍ରଲମ୍ବାସୁର ଉଦ୍ଧାର

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
ଅଥ କୃଷ୍ଣଃ ପରିବୃତୋ ଜ୍ଞାତିଭିର୍ମୁଦିତାତ୍ମଭିଃ
ଅନୁଗୀୟମାନୋ ନ୍ୟବିଶଦ୍
ବ୍ରଜଂ ଗୋକୁଲମଣ୍ଡିତମ୍ ।୧।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ବର୍ତ୍ତମାନ ଆନନ୍ଦିତ ସ୍ୱଜନ-ସମ୍ବନ୍ଧିମାନଙ୍କରେ ପରିବେଷ୍ଟିତ ତଥା ସେମାନଙ୍କ ମୁଖରୁ ନିଜ କୀର୍ତ୍ତିର ଗାନ ଶୁଣି ଶୁଣି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୋକୁଳ ମଣ୍ଡିତ ଗୋଷ୍ଠରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ।୧।

ବ୍ରଜେ ବିକ୍ରୀଡତୋରେବଂ
ଗୋପାଲଚ୍ଛଦ୍ମମାୟୟା
ଗ୍ରୀଷ୍ମୋ ନାମର୍ତୁରଭବନ୍ନାତିପ୍ରେୟାନ୍‌ଶରୀରିଣାମ୍
।୨।

ଏହିପରି ନିଜ ଯୋଗମାୟାରେ ଗୋପାଳ ପରିବେଶ ଧରି ରାମ ଏବଂ ଶ୍ୟାମ ବ୍ରଜରେ କ୍ରୀଡ଼ା କରୁଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଗ୍ରୀଷ୍ମଋତୁ ଥିଲା, ଯାହା ଶରୀରଧାରିମାନଙ୍କର ବହୁତ ପ୍ରିୟ ନୁହେଁ ।୨।

ସ ଚ ବୃନ୍ଦାବନଗୁଣୈର୍ବସନ୍ତ ଇବ ଲକ୍ଷିତଃ
ଯତ୍ରାସ୍ତେ ଭଗବାନ୍ ସାକ୍ଷାଦ୍
ରାମେଣ ସହ କେଶବଃ ।୩।

ପରନ୍ତୁ ବୃନ୍ଦାବନର ସ୍ୱାଭାବିକ ଗୁଣରୁ ସେଠାରେ ବସନ୍ତ ପରି ଛଟା ଛିଟ୍‌କୁଥିଲା । କାରଣ ହେଲା ଯେ ବୃନ୍ଦାବନରେ ପରମ ମଧୁର ଭଗବାନ୍ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ନିବାସ କରୁଥିଲେ ।୩।

ଯତ୍ର ନିର୍ଝରନିର୍ହ୍ରାଦନିବୃତ୍ତସ୍ୱନଝିଲ୍ଲିକମ୍
ଶଶ୍ୱତ୍ତଚ୍ଛୀକରର୍ଜୀଷଦ୍ରୁମମଣ୍ଡଲମଣ୍ଡିତମ୍ ।୪।

ଝିଲ୍ଲୀର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଝଙ୍କାର, ଝରଣାର ମଧୁର ଝରଝର ସ୍ୱରରେ ଛପିଯାଇଥିଲା । ସେହି ଝରଣା-ମାନଙ୍କରୁ ସଦାସର୍ବଦା ବହୁତ ଶୀତଳ ଜଳର ଶିକର ଉଡ଼ୁଥିଲା, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ସେଠାକାର ବୃକ୍ଷମାନେ ହରିତ ଦେଖାଯାଉଥିଲେ ।୪।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସରିତ୍‌ସରଃପ୍ରସ୍ରବଣୋର୍ମିବାୟୁନା
କହ୍ଲାରକଞ୍ଜୋତ୍ପଲରେଣୁହାରିଣା
ନ ବିଦ୍ୟତେ ଯତ୍ର ବନୌକସାଂ ଦବୋ
ନିଦାଘବହ୍ନ୍ୟର୍କଭବୋଽତିଶାଦ୍ୱଲେ ।୪।

ଯେଉଁ ଆଡକୁ ଚାହିଁଲେ, କଅଁଳ ଦୁବଘାସ ଦ୍ୱାରା ପୃଥିବୀ ହରିତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ନଦୀ, ସରୋବର ଏବଂ ଝରଣାର ଲହରି ସ୍ପର୍ଶକରି ବାୟୁ ବହୁଥିଲା । ତହିଁରେ ଲାଲ, ନୀଳ, ବାଇଗଣୀ ରଙ୍ଗର ସଦା ତଥା ବିଳମ୍ବରେ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ କହ୍ଲାର, ଉତ୍ପଳ ଆଦି ଅନେକ ପ୍ରକାର କମଳର ପରାଗ ମିଶିଥିଲା । ସେହି ଶୀତଳ-ମନ୍ଦ ସୁଗନ୍ଧ ବାୟୁ ବହୁ ଥିବାରୁ ବନବାସୀମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରୀଷ୍ମର କୌଣସି କ୍ଲେଶ ସହିବାକୁ ପଡୁ ନ ଥିଲା । ଦାବାଗ୍ନିର ତାପ କିମ୍ବା ସୂର୍ଯଙ୍କ ରୌଦ୍ରତାପ ନ ଥିଲା ।୪।

ଅଗାଧତୋୟହ୍ରଦିନୀତଟୋର୍ମିଭି-
ର୍ଦ୍ରବତ୍‌ପୁରୀଷ୍ୟାଃ ପୁଲିନୈଃ ସମନ୍ତତଃ
ନ ଯତ୍ର ଚଣ୍ଡାଂଶୁକରା ବିଷୋଲ୍ବଣା
ଭୁବୋ ରସଂ ଶାଦ୍ୱଲିତଂ ଚ ଗୃହ୍ଣତେ ।୫।

ନଦୀମାନେ ଅଗାଧ ଜଳ ପୂର୍ଣ୍ଣଥିଲେ । ବଡ ବଡ ଲହରି ସେମାନଙ୍କ ତଟକୁ ଚୁମ୍ବନ କରୁଥିଲା । ସେହି ଲହରି ପୁଳିନରେ ପିଟିହୋଇ ଆହୁରି ତାକୁ ସ୍ୱଚ୍ଛ କରୁଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ଚତୁପାର୍ଶ୍ୱରେ ଭୂମି ଓଦା ରହିଥିଲା ଏବଂ ସୂର୍ଯର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଗ୍ର ତଥା ତୀକ୍ଷ୍ଣ କିରଣ ମଧ୍ୟ ସେଠିକା ଭୂମି ଏବଂ ହରିତ-ମୟ ତୃଣକୁ ଶୁଖାଇ ପାରୁ ନ ଥିଲା । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ହରିତବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଥିଲା ।୫।

ବନଂ କୁସୁମିତଂ ଶ୍ରୀମନ୍ନଦଚ୍ଚିତ୍ରମୃଗଦ୍ୱିଜମ୍
ଗାୟନ୍ମୟୂରଭ୍ରମରଂ
କୂଜତ୍‌କୋକିଳସାରସମ୍ ।୬।

ଏହି ବନରେ ଧାଡ଼ ଧାଡ ବୃକ୍ଷପଂକ୍ତି ପୁଷ୍ପପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲେ । ଯେଣେ ଚାହିଁଲେ ତେଣେ ସୁନ୍ଦରତା ଫୁଟି ଉଠୁଥିଲା । କେଉଁଠାରେ ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗର ପକ୍ଷିମାନେ କୂଜନ କରୁ ଅଛନ୍ତି ତ କେଉଁଠାରେ ଚିତ୍ର ବିଚିତ୍ର ମୃଗ ଦୌଡୁ ଅଛନ୍ତି । କାହିଁ ମୟୂରମାନେ କେକା ରାବ କରୁ ଅଛନ୍ତି ତ କାହିଁ ମଧୁପମାନେ ମଧୁର ଗୁଞ୍ଜନ । କେଉଁଠାରେ କୋକିଳ କୁହୁ ଶବ୍ଦ କରୁ-ଅଛି ତ କାହିଁ ସାରସ ପୃଥକ ରହି ଆଳାପ ଛାଡୁଛି । ।୬।

କ୍ରୀଡିଷ୍ୟମାଣସ୍ତତ୍ର କୃଷ୍ଣୋ ଭଗବାନ୍
ବଳସଂଯୁତଃ
ବେଣୁଂ ବିରଣୟନ୍ ଗୋପୈର୍ଗୋଧନୈଃ
ସଂବୃତୋଽବିଶତ୍ ।୭।

ଏପରି ସୁନ୍ଦର ବନ ଦେଖି ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ଗୌର ସୁନ୍ଦର ବଳରାମ ତହିଁରେ ବିହାର କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକଲେ । ଆଗେ ଆଗେ ଗାଈମାନେ, ପଛେ ପଛେ ଗୋପାଳବାଳ ଏବଂ ମଝିରେ ନିଜ ବଡଭାଇଙ୍କ ସହିତ ବଂଶୀ ବଜାଇ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଚାଲୁଥିଲେ ।୭।

ପ୍ରବାଳବର୍ହସ୍ତବକସ୍ରଗ୍‌ଧାତୁକୃତଭୂଷଣାଃ

ରାମ, ଶ୍ୟାମ ଏବଂ ଗୋପାଳବାଳମାନେ ନବ ପଲ୍ଲବ, ମୟୂର ପୁଚ୍ଛର ଗୁଚ୍ଛ ସୁନ୍ଦର, ସୁନ୍ଦର

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ରାମକୃଷ୍ଣାଦୟୋ ଗୋପା ନନୃତୁର୍ଯୁଯୁଧୁର୍ଜଗୁଃ ।୯।

ପୁଷ୍ପର ହାର ଏବଂ ଗେରୁ ଆଦି ରଙ୍ଗିନ ଧାତୁରେ ନିଜକୁ ପ୍ରକାର ପ୍ରକାର ସଜାଇ ଅଛନ୍ତି, ପୁଣି କେହି ଆନନ୍ଦ ମଗ୍ନ ହୋଇ ନାଚୁଛି ତ କେହି କେହି ରାଗ-ଆଳାପ ଛାଡ଼ୁଛନ୍ତି ।୯।

କୃଷ୍ଣସ୍ୟ ନୃତ୍ୟତଃ କେଚିଜ୍ଜଗୁ
କେଚିଦବାଦୟନ୍
ବେଣୁପାଣିତଳୈଃ ଶୃଙ୍ଗୈଃ
ପ୍ରଶଶଂସୁରଥାପରେ ।୧୦।

ଯେତେବେଳେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନାଚିବାକୁ ଲାଗନ୍ତି, ସେତେବେଳେ କେତେକ ଗୋପାଳବାଳ ଗୀତ ଗାଆନ୍ତି ତ କେତେକ ବଂଶୀ ତଥା ସିଙ୍ଗା ବଜାନ୍ତି । କେତେକ ହାତ ତାଳିଦେଇ 'ବାହାବାହା' କରିବାକୁ ଲାଗନ୍ତି ।୧୦।

ଗୋପଜାତିପ୍ରତିଚ୍ଛନ୍ନୌ ଦେବା
ଗୋପାଳରୂପିଣଃ
ଈଡିରେ କୃଷ୍ଣରାମୌ ଚ ନଟା ଇବ
ନଟଂ ନୃପ ।୧୧।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ସେତେବେଳେ ନଟ ଯେପରି ନିଜ ନାୟକର ପ୍ରଶଂସା କରେ, ସେହିପରି ହିଁ ଦେବତାମାନେ ଗୋପାଳବାଳ ରୂପ ଧାରଣ କରି ମଧ୍ୟ ସେଠାକୁ ଆସନ୍ତି ଏବଂ ଗୋପଜାତିରେ ଜନ୍ମନେଇ ଗୁପ୍ତରେ ବଳରାମ ଏବଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସ୍ତୁତି କରିବାକୁ ଲାଗନ୍ତି ।୧୧।

ଭ୍ରାମଣୈର୍ଲଙ୍ଘନୈଃ
କ୍ଷେପୈରାସ୍ଫୋଟନବିକର୍ଷଣୈଃ
ଚିକ୍ରୀଡତୁର୍ନିୟୁଦ୍ଧେନ କାକପକ୍ଷଧରୌ କ୍ୱଚିତ୍
।୧୨।

କୁଞ୍ଚିତ କୁନ୍ତଳଧାରୀ ଶ୍ୟାମ ଏବଂ ବଳରାମ କେବେ ଏକ ଅନ୍ୟକୁ ଧରି କୁମ୍ଭାର ଚକ୍ର ସଦୃଶ ଚକାଭଉଁରି ଖେଳନ୍ତି । କେବେ ଏକ ଅନ୍ୟଠାରୁ ଅଧିକ ଡେଇଁବା ଇଚ୍ଛାରୁ କୁଦିବାକୁ ଲାଗନ୍ତି, ତ କେବେ କେହି ବାଜି ଲଗାଇ ଟେକା ଫିଙ୍ଗନ୍ତି । କେବେ ତାଳ ଠୁକି ରଶି ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ଏକଦଳ ଅନ୍ୟ ଦଳର ବିପରୀତ ରଶି ଧରି ଟାଣନ୍ତି ଏବଂ କେବେ କେହି ଏକ ଅନ୍ୟ ସହିତ କୁସ୍ତି ଲଢନ୍ତି । ଏହିପରି ନାନା ପ୍ରକାର ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି । ।୧୨।

କ୍ୱଚିନ୍ନୃତ୍ୟତ୍ସୁ ଚାନ୍ୟେଷୁ ଗାୟକୌ
ବାଦକୌ ସ୍ୱୟମ୍
ଶଶଂସତୁର୍ମହାରାଜ ସାଧୁ ସାଧ୍ୱିତି ବାଦିନୌ
।୧୩।

କେବେ ଯେବେ ଅନ୍ୟ ଗୋପାଳବାଳ ନାଚିବାକୁ ଲାଗନ୍ତି, ତେବେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ଗୀତ ଗାଇ ବଂଶୀ, ସିଙ୍ଗା ଆଦି ବଜାନ୍ତି ଏବଂ ମହାରାଜ ! କେବେକେବେ ସେମାନେ 'ବାହା ବାହା' କହି ତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା ମଧ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗନ୍ତି ।୧୩।

କ୍ୱଚିଦ୍ ବିଲ୍ୱୈଃ କ୍ୱଚିତ୍ କୁମ୍ଭୈଃ କ୍ୱ
ଚାମଲକମୁଷ୍ଟିଭିଃ

କେବେ ଏକ ଅନ୍ୟ ଉପରକୁ ବେଲ, ଜାଇଫଳ, ବା ଅଁଳା ନେଇ ଫିଙ୍ଗନ୍ତି । କେବେ ଏକ ଅନ୍ୟର ଆଖି ବନ୍ଦ କରି ଲୁଚନ୍ତି ଏବଂ ସେ ପଛରୁ ଖୋଜେ— ଏହିପରି ଲୁଚକାଳୀ ଖେଳନ୍ତି । କେବେ ଏକ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅସ୍ପୃଶ୍ୟନେତ୍ରବନ୍ଧାଦ୍ୟୈଃ
କ୍ୱଚିନ୍ମୃଗଖଗେହୟା ।୧୪।

ଅନ୍ୟକୁ ଛୁଇଁବା ନିମନ୍ତେ ବହୁତ ଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୌଡ଼ନ୍ତି ଏବଂ କେବେ ପଶୁ-ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ଚେଷ୍ଟାର ଅନୁକରଣ କରନ୍ତି ।୧୪।

କ୍ୱଚିଚ୍ଚ ଦର୍ଦୁରପ୍ଲାବୈର୍ବିବିଧୈରୁପହାସକୈଃ
କଦାଚିତ୍ ସ୍ପନ୍ଦୋଲିକୟା
କର୍ହିଚିନ୍ନୃପଚେଷ୍ଟୟା ।୧୫।

କେଉଁଠାରେ ବେଙ୍ଗପରି ଫକ୍ ଫକ୍ ହୋଇ ଚାଲନ୍ତି ତ କେବେ ନାନା ପ୍ରକାର ମୁଖଭଙ୍ଗୀ କରି ଏକ ଅନ୍ୟକୁ ହସାନ୍ତି । କେଉଁଠାରେ ବୃକ୍ଷରେ ରଶି ଲଗାଇ ଦୋଳି ଖେଳନ୍ତି ତ କେବେ ଦୁଇ ବାଳକଙ୍କୁ ଠିଆ କରାଇ ତା' ବାହୁଉପରେ ଝୁଲି ପଡ଼ନ୍ତି । କେବେ କେହି କୌଣସି ରାଜାର ସୁଆଙ୍ଗ କରନ୍ତି ।୧୫।

ଏବଂ ତୌ ଲୋକସିଦ୍ଧାଭିଃ
କ୍ରୀଡ଼ାଭିଶ୍ଚେରତୁର୍ବନେ
ନଦ୍ୟଦ୍ରିଦ୍ରୋଣିକୁଞ୍ଜେଷୁ
କାନନେଷୁ ସରସ୍ସୁ ଚ ।୧୬।

ଏହିପରି ରାମ ଏବଂ ଶ୍ୟାମ ବୃନ୍ଦାବନର ନଦୀ, ପର୍ବତ, ଘାଟି, କୁଞ୍ଜ, ବନ ଏବଂ ସରୋବର ମଧ୍ୟରେ ସେହି ସମସ୍ତ ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି, ଯାହା ସାଧାରଣ ପିଲା ସଂସାରରେ ଖେଳନ୍ତି ।୧୬।

ପଶୂଂଶ୍ଚାରୟତୋର୍ଗୋପୈସ୍ତଦ୍‌ବନେ
ରାମକୃଷ୍ଣୟୋଃ
ଗୋପରୂପୀ ପ୍ରଲମ୍ବୋଽଗାଦସୁରସ୍ତଜ୍ଜିହୀର୍ଷୟା
।୧୭।

ଏକଦା ଯେତେବେଳେ ବଳରାମ ଏବଂ କୃଷ୍ଣ ଗୋପାଳବାଳମାନଙ୍କ ସହିତ ସେହି ବନରେ ଗାଈ ଚରାଉ ଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ଗୋପାଳ ବେଶରେ ପ୍ରଲମ୍ବ ନାମକ ଏକ ଅସୁର ଆସିଲା । ତା'ର ଇଚ୍ଛା ଥିଲା ଯେ ମୁଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କୁ ହରିନେବି ।୧୭।

ତଂ ବିଦ୍ୱାନପି ଦାଶାର୍ହୋ
ଭଗବାନ୍ ସର୍ବଦର୍ଶନଃ
ଅନ୍ୱମୋଦତ ତତ୍ସଖ୍ୟଂ ବଧଂ ତସ୍ୟ
ବିଚିନ୍ତୟନ୍ ।୧୮।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତ ସର୍ବଜ୍ଞ ଅଟନ୍ତି । ସେ ଏହାକୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ଚିହ୍ନି ପାରିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ତା'ର ମିତ୍ରତା ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିଗଲେ । ଅସୁର ମନେ ମନେ ବିଚାର କରୁଥିଲା ଯେ କୌଣସି ଉପାୟରେ ହେଲେ ହେଁ ଏ ଦୁହିଙ୍କୁ ବଧ କରିବା ଉଚିତ ।୧୮।

ତତ୍ରୋପାହୂୟ ଗୋପାଲାନ୍
କୃଷ୍ଣଃ ପ୍ରାହ ବିହାରବିତ୍
ହେ ଗୋପା ବିହରିଷ୍ୟାମୋ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀଭୂୟ
ଯଥାଯଥମ୍ ।୧୯।

ଗୋପାଳବାଳକ ମଧ୍ୟରେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଖେଳାଳି ଏବଂ ଖେଳର ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ । ସେ ସବୁ ଗୋପାଳବାଳକଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲେ 'ମୋର ପ୍ରିୟ ମିତ୍ରବୃନ୍ଦ ! ଆଜି ଆମ୍ଭେମାନେ ନିଜକୁ ଉଚିତ ରୀତିରେ ଦୁଇ ଦଳରେ ବାଣ୍ଟି ପୁଣି ଆନନ୍ଦରେ ଖେଳିବା ।' ।୧୯।

ତତ୍ର ଚକ୍ରୁଃ ପରିବୃଢୌ
ଗୋପା ରାମଜନାର୍ଦନୌ
କୃଷ୍ଣସଂଘଟ୍ଟିନଃ କେଚିଦାସନ୍
ରାମସ୍ୟ ଚାପରେ ।୨୦।

ଏହି ଖେଳରେ ଗୋପାଳବାଳକମାନେ ବଳରାମ ଏବଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ନାୟକ ରୂପରେ ବାଛିଲେ । କେତେକ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସଙ୍ଗୀ ହେଲେ ତ କେତେକ ବଳରାମଙ୍କର ।୨୦।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଆଚେରୁର୍ବିବିଧାଃ କ୍ରୀଡା ବାହ୍ୟବାହକଲକ୍ଷଣାଃ
ଯତ୍ରା ରୋହନ୍ତି ଜେତାରୋ ବହନ୍ତି ଚ
ପରାଜିତାଃ ।୨୧।

ପୁଣି ସେମାନେ ପ୍ରକାର ପ୍ରକାର ଏପରି ବହୁତ ଖେଳ ଖେଳିଲେ, ଯେଉଁଥିରେ ଏକ ଦଳର ବାଳକ ଅନ୍ୟ ଦଳର ବାଳକମାନଙ୍କୁ ନିଜ ପିଠିରେ ବସାଇ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନକୁ ନେଇ ଯାଉଥିଲେ । ଜିତିବା ଦଳ ପିଠିରେ ବସେ ଏବଂ ହାରିବା ଦଳ ବୋହି ନିଏ ।୨୧।

ବହନ୍ତୋ ବାହ୍ୟମାନାଶ୍ଚ
ଚାରୟନ୍ତଶ୍ଚ ଗୋଧନମ୍
ଭାଣ୍ଡୀରକଂ ନାମ ବଟଂ ଜଗ୍ମୁଃ
କୃଷ୍ଣପୁରୋଗମାଃ ।୨୨।

ଏହିପରି ଏକ ଅନ୍ୟର ପିଠିରେ ଚଢ଼ି ଚଢ଼ି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଆଦି ଗୋପାଳବାଳ ଗାଈ ଚରାଉଁ ଚରାଉଁ ଭାଣ୍ଡୀର ନାମକ ବଟ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ।୨୨।

ରାମସଂଘଟ୍ଟିନୋ ଯର୍ହି ଶ୍ରୀଦାମବୃଷଭାଦୟଃ
କ୍ରୀଡାୟାଂ ଜୟିନସ୍ତାଂସ୍ତାନୂହୁଃ
କୃଷ୍ଣାଦୟୋ ନୃପ ।୨୩।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଥରେ ବଳରାମଙ୍କ ଦଳର ଶ୍ରୀଦାମା, ବୃଷଭ ଆଦି ଗୋପାଳବାଳମାନେ ବାଜି ମାରି-ନେଲେ । ତେଣୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଆଦି ମେମାନଙ୍କୁ ନିଜ ନିଜ ପିଠିରେ ବସାଇ ବୋହିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୨୩।

ଉବାହ କୃଷ୍ଣୋ ଭଗବାନ୍
ଶ୍ରୀଦାମାନଂ ପରାଜିତଃ
ବୃଷଭଂ ଭଦ୍ରସେନସ୍ତୁ
ପ୍ରଲମ୍ବୋ ରୋହିଣୀସୁତମ୍ ।୨୪।

ହାରିଥିବା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଶ୍ରୀଦାମାକୁ ନିଜ ପିଠିରେ, ଭଦ୍ରସେନ ବୃଷଭକୁ ଏବଂ ପ୍ରଳମ୍ବ ବଳରାମଙ୍କୁ ପିଠିରେ ବସାଇଲେ ।୨୪।

ଅବିଷହ୍ୟଂ ମନ୍ୟମାନଃ
କୃଷ୍ଣଂ ଦାନବପୁଙ୍ଗବଃ
ବହନ୍ ଦ୍ରୁତତରଂ ପ୍ରାଗାଦବରୋହଣତଃ
ପରମ୍ ।୨୫।

ଦାନବ ପୁଙ୍ଗବ ପ୍ରଳମ୍ବ ଦେଖିଲା ଯେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତ ବଡ଼ ବଳବାନ୍ ଅଟେ, ମୁଁ ତାକୁ ହରାଇ ପାରିବି-ନାହିଁ ଅତଏବ ସେ ତାହାଙ୍କ ପକ୍ଷ ହୋଇ ବଳରାମଙ୍କୁ ନେଇ ଅତିଶୀଘ୍ର ଭାଗିଲା ଏବଂ ପିଠିରୁ ଓହ୍ଲାଇବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ନିୟତ ଥିଲା, ତାଠାରୁ ଆଗକୁ ଚାଲିଗଲା ।୨୫।

ତମୁଦ୍‌ବହନ୍ ଧରଣିଧରେନ୍ଦ୍ରଗୌରବଂ
ମହାସୁରୋ ବିଗତରୟୋ ନିଜଂ ବପୁଃ
ସ ଆସ୍ଥିତଃ ପୁରଟପରିଚ୍ଛଦୋ ବଭୌ
ତଡିଦ୍ଦ୍ୟୁମାନୁଡୁପତିବାଡିବାମ୍ବୁଦଃ ।୨୬।

କିନ୍ତୁ ବଳରାମ ବଡ଼ ଭାରି ପର୍ବତ ସମାନ ବୋଝ ଥିଲେ । ତାହାଙ୍କୁ ନେଇ ପ୍ରଳମ୍ବାସୁର ବେଶି ଦୂର ଯାଇ ପାରିଲାନାହିଁ; ତା'ର ଚାଲି ରୋକି ଗଲା ଏବଂ ସେତେବେଳେ ସେ ନିଜ ସ୍ୱଭାବିକ ଦୈତ୍ୟ-ରୂପ ଧାରଣ କରିବାକୁ ହେଲା । ତାହାର କଳା ଶରୀରରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଅଳଙ୍କାର ଚମକୁ ଥିଲା ଏବଂ ଗୌରସୁନ୍ଦର ବଳରାମଙ୍କୁ ଧରିଥିବା କାରଣ ତାହାର ଶୋଭା ଏପରି ହେଉଥିଲା, ମନେକର ବିଜୁଳିଯୁକ୍ତ କଳାମେଘ ଚନ୍ଦ୍ରମାଙ୍କୁ ଧାରଣ କରିଅଛି ।୨୬।

ନିରୀକ୍ଷ୍ୟ ତଦ୍‌ବପୁରଲମମ୍ବରେ ଚରତ୍
ପ୍ରଦୀପ୍ତଦୃଗ୍‌ଭ୍ରୁକୁଟିତଟୋଗ୍ରଦଂଷ୍ଟ୍ରକମ୍

ତାହାର ଆଖି ଅଗ୍ନି ସଦୃଶ ଧପ୍‌ଧପ୍ ହେଉଥିଲା ଏବଂ ଦାନ୍ତମାନ ଭ୍ରୂଲତା ସ୍ପର୍ଶ କରି ବଡ଼ ଭୟଙ୍କର ଜଣାଯାଉଥିଲା । ତାହାର ଲାଲ ଲାଲ କେଶ ଏପରି-ଭାବେ ବିଚୁଡ଼ ପଡୁଥିଲା ମନେକର ଅଗ୍ନିର ଜ୍ୱାଳା

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଜ୍ୱଲତ୍ଶିଖଂ କଟକକିରୀଟକୁଣ୍ଡଳ-
ତ୍ୱିଷାଦ୍ଭୁତଂ ହଳଧର ଈଷଦତ୍ରସତ୍ ।୨୭।

ଉଠୁଅଛି । ତାହାର ହସ୍ତ ଏବଂ ପାଦରେ ବଳା, ମସ୍ତକରେ ମୁକୁଟ ଏବଂ କାନରେ କୁଣ୍ଡଳ ଥିଲା, ଯାହାର କାନ୍ତିରେ ସେ ବଡ଼ ଅଦ୍ଭୁତ ଜଣାଯାଉଥିଲା । ସେହି ଭୟାନକ ଦୈତ୍ୟ ଅତି ବେଗରେ ଆକାଶକୁ ଉଠିଯିବାର ଦେଖି ବଳରାମ ପ୍ରଥମେ ତ୍ରସ୍ତ ହୋଇଗଲେ ।୨୭।

ଅଥାଗତସ୍ମୃତିରଭୟୋ ରିପୁଂ ବଳୋ
ବିହାୟସାର୍ଥମିବ ହରନ୍ତମାତ୍ମନଃ
ରୁଷାହନତ୍ଶିରସି ଦୃଢେନ ମୁଷ୍ଟିନା
ସୁରାଧିପୋ ଗିରିମିବ ବଜ୍ରରଂହସା ।୨୮

ପରନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ କ୍ଷଣରେ ନିଜ ସ୍ୱରୂପ ସ୍ମରଣ ହେବାରୁ ତାହାଙ୍କ ଭୟ ଦୂର ହୋଇଗଲା । ବଳରାମ ଦେଖିଲେ ଯେ ଚୋର ଯେପରି କାହାରି ଧନ ଲୁଚାଇ ଘେନିଯାଏ, ସେହିପରି ହିଁ ଏହି ଶତ୍ରୁ ମୋତେ ଚୋରାଇ ନେଇଯାଉଅଛି । ତେଣୁ ଇନ୍ଦ୍ର ଯେପରି ପର୍ବତକୁ ବଜ୍ର ମାରନ୍ତ, ସେହିପରି ଅତି-କ୍ରୋଧରେ ସେ ତାହାର ମୁଣ୍ଡରେ ଏକ ଭୁଷା ମାଇଲେ ।୨୮।

ସ ଆହତଃ ସପଦି ବିଶୀର୍ଣ୍ଣମସ୍ତକୋ
ମୁଖାଦ୍ ବମନ୍ ରୁଧିରମପସ୍ମୃତୋଽସୁରଃ
ମହାରବଂ ବ୍ୟସୁରପତତ୍ ସମୀରୟନ୍
ଗିରିର୍ଯଥା ମଘବତ ଆୟୁଧାହତଃ ।୨୯।

ଗୋଟିଏ ଭୁଷାରେ ତା'ର ଶିର ଚୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ-ଗଲା, ସେ ମୁଖବାଟେ ରକ୍ତବାନ୍ତ କଲା, ତା'ର ଚେତା ହଜିଗଲା । ଏବଂ ବଡ଼ ଭୟଙ୍କର ଶବ୍ଦ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଇନ୍ଦ୍ର ଦ୍ୱାରା ବଜ୍ରାଘାତରେ ପର୍ବତ ପରି ସେ ସେତିକିବେଳେ ପ୍ରାଣହୀନ ହୋଇ ପୃଥିବୀରେ ଖସିପଡ଼ିଲା ।୨୯।

ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ପ୍ରଲମ୍ବଂ ନିହତଂ ବଳେନ ବଳଶାଳିନା
ଗୋପାଃ ସୁବିସ୍ମିତା ଆସନ୍ ସାଧୁ ସାଧ୍ୱିତି
ବାଦିନଃ ।୩୦।

ବଳରାମ ପରମ ବଳଶାଳୀ ଥିଲେ । ଗୋପାଳ-ବାଳମାନେ ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଶ୍ରୀମାନ୍ ବଳରାମ ପ୍ରଳମ୍ବାସୁରକୁ ମାରି ଦେଲେ, ସେତେ-ବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ସୀମା ରହିଲାନାହିଁ । ସେମାନେ ବାରମ୍ବାର 'ବାହାବାହା' କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୩୦।

ଆଶିଷୋଽଭିଗୃଣନ୍ତସ୍ତଂ ପ୍ରଶଶଂସୁସ୍ତଦର୍ହଣମ୍
ପ୍ରେତ୍ୟାଗତମିବାଲିଙ୍ଗ୍ୟ ପ୍ରେମବିହ୍ୱଳଚେତସଃ
।୩୧।

ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତ ପ୍ରେମରେ ବିହ୍ୱଳ ହୋଇଗଲା । ସେମାନେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଶୁଭକାମନା ବର୍ଷା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ମୃତ୍ୟୁରୁ ଫେରି ଆସିଥିବା ପରି ମନେ କରି ତାହାଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ ଏବଂ ତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା କଲେ । ବସ୍ତୁତଃ ଶ୍ରୀମାନ୍ ବଳରାମ ସେହି-ପରି ଯୋଗ୍ୟ ଥିଲେ ।୩୧।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ପାପେ ପ୍ରଲମ୍ବେ ନିହତେ ଦେବାଃ
ପରମନିର୍ବୃତାଃ
ଅଭ୍ୟବର୍ଷନ୍ ବଲଂ ମାଲ୍ୟୈଃ
ଶଶଂସୁଃ ସାଧୁ ସାଧ୍ୱିତି ।୩୨।

ପ୍ରଲମ୍ବାସୁର ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ପାପ ଥିଲା । ତାହାର ମୃତ୍ୟୁରେ ଦେବତାମାନେ ବଡ ସୁଖି ହୋଇ ତାହାଙ୍କ ଉପରେ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ବହୁତ ଭଲ କଲେ, ବହୁତ ଭଲ କଲେ' କହି ପ୍ରଶଂସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୩୨।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧେ ପ୍ରଲମ୍ବବଧୋ ନାମାଷ୍ଟଦଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୧୮।

—*—

ଅଥୈକୋନବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଗୋ ଏବଂ ଗୋପମାନଙ୍କୁ ଦାବାନଳରୁ ରକ୍ଷା କରିବା

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
କ୍ରୀଡାସକ୍ତେଷୁ ଗୋପେଷୁ
ତଦ୍‌ଗାବୋ ଦୂରଚାରିଣୀଃ
ସ୍ୱୈରଂ ଚରନ୍ତ୍ୟୋ ବିବିଶୁସ୍ତୃଣଲୋଭେନ
ଗହ୍ୱରମ୍ ।୧।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଗୋପାଳବାଳ ଖେଳ କୁଦରେ ମାତିଥିବା ବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ଗାଈମାନେ ଚରୁଁଚରୁଁ ଅବାଧରେ ବହୁତ ଦୂରକୁ ଚାଲି ଯାଇଁ ଘାସ ଲୋଭରେ ଏକ ହରିତପୂର୍ଣ୍ଣ ଗହନ ବନରେ ପଶିଗଲେ ।୧।

ଅଜା ଗାବୋ ମହିଷ୍ୟଶ୍ଚ ନିର୍ବିଶନ୍ତ୍ୟୋ
ବନାଦ୍ ବନମ୍
ଈଷୀ କାଟବୀଂ ନିର୍ବିବିଶୁଃ
କ୍ରନ୍ଦନ୍ତ୍ୟୋ ଦାବତର୍ଷିତାଃ ।୨।

ସେମାନଙ୍କ ଗୋ, ମେଷ ଏବଂ ମହିଷ—ଗୋଟିଏ ବନରୁ ଅନ୍ୟ ବନକୁ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ତାପରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଲେ । ସେମାନେ ଅଚେତ ପରି ହୋଇ ଶେଷରେ ଡକାଡକି କରି ମୁଞ୍ଜାଟବୀରେ ପଶିଗଲେ ।୨।

ତେଽପଶ୍ୟନ୍ତଃ ପଶୂନ୍ ଗୋପାଃ
କୃଷ୍ଣରାମାଦୟସ୍ତଦା
ଜାତାନୁତାପା ନ ବିଦୁର୍ବିଚିନ୍ୱନ୍ତୋ
ଗବାଂ ଗତିମ୍ ।୩।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ, ବଳରାମ ଏବଂ ଗୋପାଳବାଳମାନେ ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଆମ୍ଭ ପଶୁମାନଙ୍କର ପତା ନାହିଁ, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ନିଜ ଖେଳ ପାଇଁ ବଡ ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ କଲେ ଏବଂ ବହୁତ କିଛି ଖୋଜିଲେ ମଧ୍ୟ ପଶୁମାନଙ୍କୁ ଠାବ କରି ପାରିଲେ-ନାହିଁ ।୩।

ତୃଣୈସ୍ତତ୍ଖୁରଦଚ୍ଛିନ୍ନୈର୍ଗୋଷ୍ପଦୈ-
ରଙ୍କିତୈର୍ଗବାମ୍
ମାର୍ଗମନ୍ୱଗମନ୍ ସର୍ବେ ନଷ୍ଟଜୀବା
ବିଚେତସଃ ।୪।

ଗୋରୁମାନେ ତ ବ୍ରଜବାସୀମାନଙ୍କ ଜୀବିକାର ଏକମାତ୍ର ସାଧନ ଥିଲେ । ସେମାନେ ନ ମିଳିବାରୁ ଏମାନେ ଅଚେତ ପରି ହୋଇଗଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ସେମାନେ ଗୋ ଖୁରା ଏବଂ ଦାନ୍ତରେ କାଟି ଖାଇ-ଥିବା ଘାସକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଖୋଜି ଖୋଜି ଅଗକୁ ଚାଲିଲେ ।୪।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ମୁଞ୍ଜାଟବ୍ୟାଂ ଭ୍ରଷ୍ଟମାର୍ଗଂ
କ୍ରନ୍ଦମାନଂ ସ୍ୱଗୋଧନମ୍
ସମ୍ପ୍ରାପ୍ୟ ତୃଷିତାଃ ଶ୍ରାନ୍ତାସ୍ତତସ୍ତେ
ସଂନ୍ୟବର୍ତୟନ୍ ।୫।

ଶେଷରେ ସେମାନେ ଦେଖିଲେ ଯେ ସେମାନଙ୍କ ଗୋରୁମାନେ ମୁଞ୍ଜାବଟୀ (ସରକଙ୍ଗଡବନ)ରେ ବାଟ ଭୁଲି ଡକାପକଉଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ପାଇ ସେମାନେ ଲେଉଟାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ପଶୁମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଥକି ଯାଇଥିଲେ ! ତୃଷା ସେମାନଙ୍କୁ ଅସ୍ଥିର କରୁଥିଲା; ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ ବଡ଼ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଥିଲେ । ।୫।

ତା ଆହୂତା ଭଗବତା ମେଘଗମ୍ଭୀରୟା ଗିରା
ସ୍ୱନାମ୍ନାଂ ନିନଦଂ ଶ୍ରୁତ୍ୱା
ପ୍ରତିନେଦୁଃ ପ୍ରହର୍ଷିତାଃ ।୬।

ସେମାନଙ୍କର ଏପରି ଦଶା ଦେଖି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିଜ ମେଘ ଗମ୍ଭୀର ବାଣୀରେ ନାମଧରି ଗାଈମାନଙ୍କୁ ଡାକିବାରୁ ସେମାନେ ନିଜ ନିଜ ନାମର ଧ୍ୱନି ଶୁଣି ବଡ ହର୍ଷିତ ହେଲେ ଏବଂ ଉତ୍ତରରେ ସେମାନେ ହୁଙ୍କାର ସହିତ ହମ୍ବାଳିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୬।

ତତଃ ସମନ୍ତାଦ୍ ବନଧୂମକେତୁ-
ର୍ଯଦୃଚ୍ଛୟାଭୂତ୍ କ୍ଷୟକୃଦ୍‌ବନୌକସାମ୍
ସମୀରିତଃ ସାରଥିନୋଲ୍ବଣୋଲ୍ମୁକୈ-
ର୍ବିଲେଲିହାନଃ ସ୍ଥିରଜଙ୍ଗମାନ୍ ମହାନ୍ ।୭।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଏହିପରି ଭଗବାନ୍ ସେହି ପଶୁମାନଙ୍କୁ ଡାକୁଥିବାବେଳେ ବନର ଚାରିଆଡୁ ଅକସ୍ମାତ୍ ଦାବାଗ୍ନି ଲାଗିଗଲା, ଯାହା ବନବାସୀ ଜୀବମାନଙ୍କର କାଳ ଅଟେ । ତା ସହିତ ବଡ଼ ବେଗରେ ପବନ ମଧ୍ୟ ଆସି ଅଗ୍ନିକୁ ବଢାଇବାରେ ସହାୟତା କଲା । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ସବୁଆଡେ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇ ସେହି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଅଗ୍ନି ନିଜ ଭୟଙ୍କର ଜ୍ୱାଳାରେ ସମସ୍ତ ଚରଚର ଜୀବକୁ ଭସ୍ମସାତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।୭।

ତମାପତନ୍ତଂ ପରିତୋ ଦାବାଗ୍ନିଂ
ଗୋପାଶ୍ଚ ଗାବଃ ପ୍ରସମୀକ୍ଷ୍ୟ ଭୀତାଃ
ଉଚୁଶ୍ଚ କୃଷ୍ଣଂ ସବଲଂ ପ୍ରପନ୍ନା
ଯଥା ହରିଂ ମୃତ୍ୟୁଭୟାର୍ଦିତା ଜନାଃ ।୮।

କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ ମହାବୀର ହେ ରାମାମିତବିକ୍ରମ
ଦାବାଗ୍ନିନା ଦହ୍ୟମାନାନ୍
ପ୍ରପନ୍ନାଂସ୍ତ୍ରାତୁମର୍ହଥଃ ।୯।

ଗୋପାଳ ଏବଂ ଗୋ-ମାନେ ଯେବେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଦାବାନଳ ଚାରିଦିଗରୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଆସୁଅଛି, ତେବେ ସେମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟଭୀତ ହୋଇ ମୃତ୍ୟୁ ଭୟରେ ତ୍ରସ୍ତ ଜୀବ ଯେପରି ଭଗବାନଙ୍କ ଶରଣ ନିଏ, ସେହିପରି ସେମାନେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କ ଶରଣାପନ୍ନ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲେ—'ମହାବୀର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ପରମ ବଳଶାଳୀ ବଳରାମ ! ଆମ୍ଭେମାନେ ତୁମ୍ଭ ଶରଣାଗତ ଅଟୁଁ । ଦେଖ, ବର୍ତମାନ୍ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦାବାନଳରେ ଜଳିବାକୁ ଯାଉଚୁଁ; ତୁମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଅ ! ।୮-୯।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ନୂନଂ ତ୍ୱଦ୍‌ବାନ୍ଧବାଃ କୃଷ୍ଣ ନ
ଚାର୍ହନ୍ତ୍ୟବସୀଦିତୁମ୍
ବୟଂ ହି ସର୍ବଧର୍ମଜ୍ଞ ତ୍ୱନ୍ନାଥାସ୍ତ୍ୱତ୍‌ପରାୟଣାଃ
।୧୦।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ଯେଉଁମାନଙ୍କର ତୁମ୍ଭେ ଭାଇ-ବନ୍ଧୁ ଆଉ ସବୁ କିଛି ଅଟ, କୌଣସି ପ୍ରକାର କଷ୍ଟ ତ ସେମାନଙ୍କର ହେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ସବୁ ଧର୍ମର ଜ୍ଞାତା ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ! ତୁମ୍ଭେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ରକ୍ଷକ ଏବଂ ସ୍ୱାମୀ ମଧ୍ୟ, ତୁମ୍ଭେ ହିଁ କେବଳ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଭରସାଅଟ ।୧୦।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
ବଚୋ ନିଶମ୍ୟ କୃପଣଂ ବନ୍ଧୂନାଂ
ଭଗବାନ୍ ହରିଃ
ନିମୀଳୟତ ମା ଭୈଷ୍ଟ
ଲୋଚନାନୀତ୍ୟଭାଷତ ।୧୧।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ନିଜ ସଙ୍ଗୀ ଗୋପାଳ-ବାଳମାନଙ୍କ ଏହି ଦୀନତାପୂର୍ଣ୍ଣ ବଚନ ଶୁଣି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କହିଲେ—'ଭୟ ନକରି ତୁମ୍ଭେମାନେ ଆଖିବୁଜ ।'୧୧।

ତଥେତି ମୀଳିତାକ୍ଷେଷୁ ଭଗବାନଗ୍ନି ମୁଲ୍ବଣମ୍
ପୀତ୍ୱା ମୁଖେନ ତାନ୍ କୃଚ୍ଛ୍ରାଦ୍‌ଯୋଗାଧୀଶୋ
ବ୍ୟମୋଚୟତ୍ ।୧୨।

ଭଗବାନଙ୍କ ଆଜ୍ଞାପାଇ ସେହି ଗୋପାଳବାଳ-ମାନେ 'ଖୁବ୍ ଆଚ୍ଛା' କହି ଶୀଘ୍ର ନିଜ ନିଜ ଆଖି ମୁଦିଲେ । ତା' ପରେ ଯୋଗେଶ୍ୱର ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସେହି ଭୟଙ୍କର ଅଗ୍ନିକୁ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ନିଜ ମୁଖରେ ପାନ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ସେହି ଘୋର ସଙ୍କଟରୁ ରକ୍ଷାକଲେ ।୧୨।

ତତଶ୍ଚ ତେଽକ୍ଷୀଣ୍ୟୁନ୍ମୀଲ୍ୟ ପୁନର୍ଭାଣ୍ଡୀରମାପିତାଃ
ନିଶାମ୍ୟ ବିସ୍ମିତା ଆସନ୍ନାତ୍ମାନଂ
ଗାଶ୍ଚ ମୋଚିତାଃ ।୧୩।

ତାହାପରେ ଗୋପାଳବାଳକମାନେ ନିଜ ନିଜ ଆଖି ଖୋଲି ଦେଖିବା ବେଳକୁ ସେମାନେ ଆସି ଭଣ୍ଡୀର ବଟ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଅଛନ୍ତି । ଏହିପରି ନିଜେ ନିଜ ସହିତ ଗୋ-ମାନଙ୍କୁ ଦାବାନଳରୁ ରକ୍ଷା ହେବାର ଦେଖି ସେହି ଗୋପାଳବାଳମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ମିତ ହେଲେ ।୧୩।

କୃଷ୍ଣସ୍ୟ ଯୋଗବୀର୍ଯଂ ତଦ୍
ଯୋଗମାୟାନୁଭାବିତମ୍
ଦାବାଗ୍ନେରାତ୍ମନଃ କ୍ଷେମଂ ବୀକ୍ଷ୍ୟ ତେ
ମେନିରେଽମରମ୍ ।୧୪।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଏହି ଯୋଗସିଦ୍ଧି ତଥା ଯୋଗମାୟାର ପ୍ରଭାବ ଏବଂ ଦାବାନଳରୁ ନିଜ ଉଦ୍ଧାର ହେବାର ଦେଖି ସେମାନେ ମନେକଲେ ଯେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କୌଣସି ଦେବତା ଅଟନ୍ତି ।୧୪।

ଗାଃ ସନ୍ନିବର୍ତ୍ୟ ସାୟାହ୍ନେ ସହରାମୋ
ଜନାର୍ଦନଃ
ବେଣୁଂ ବିରଣୟନ୍ ଗୋଷ୍ଠମଗାଦ୍
ଗୋପୈରଭିଷ୍ଟୁତଃ ।୧୫।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ସନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇଯିବାରୁ ବଳରାମଙ୍କ ସହିତ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୋରୁ ଲେଉଟାଇ ବଂଶୀ ବାଦନ ସହିତ ସେମାନଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ବ୍ରଜକୁ ଯାତ୍ରାକଲେ ।୧୫।

ଗୋପୀନାଂ ପରମାନନ୍ଦଂ ଆସୀଦ୍
ଗୋବିନ୍ଦଦର୍ଶନେ
କ୍ଷଣଂ ଯୁଗଶତମିବ ଯାସାଂ ଯେନ
ବିନାଭବତ୍ ।୧୬।

ଏଣେ ବ୍ରଜରେ ଗୋପିମାନେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବିନା ଏକ ଏକ କ୍ଷଣକୁ ଶତଶତ ଯୁଗପରି ମନେ କରୁ-ଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଫେରିଲେ, ସେତେବେଳେ ତାହାଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରି ସେମାନେ ପରମାନନ୍ଦରେ ମଗ୍ନ ହେଲେ ।୧୬।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେ ଦାବାଗ୍ନିପାନଂ ନାମୈକୋନବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୧୯।

—*—

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅଥ ବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ବର୍ଷା ଏବଂ ଶରତ ଋତୁର ବର୍ଣ୍ଣନ

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
ତୟୋସ୍ତଦଦ୍ଭୁତଂ କର୍ମ
ଦାବାଗ୍ନେର୍ମୋକ୍ଷମାତ୍ମନଃ
ଗୋପାଃ ସ୍ତ୍ରୀଭ୍ୟଃ ସମାଚଖ୍ୟୁଃ
ପ୍ରଲମ୍ବବଧମେବ ଚ ।୧।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ---ପରୀକ୍ଷିତ ! ଗୋପାଳ-ବାଳକମାନେ ଘରକୁ ଫେରି ନିଜ ମା,' ଭଉଣୀ ଆଦି ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ଯାହା କିଛି ଅଦ୍ଭୁତ କର୍ମ କରିଥିଲେ—ଦାବାନଳରୁ ରକ୍ଷା ଏବଂ ପ୍ରଳମ୍ବାସୁରକୁ ମାରିବା ଇତ୍ୟାଦି ସମସ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନ କଲେ ।୧।

ଗୋପବୃଦ୍ଧାଶ୍ଚ ଗୋପ୍ୟଶ୍ଚ ତଦୁପାକର୍ଣ୍ୟ
ବିସ୍ମିତାଃ
ମେନିରେ ଦେବପ୍ରବରୌ
କୃଷ୍ଣରାମୌ ବ୍ରଜଂ ଗତୌ ।୨।

ବଡ଼ ବଡ଼ ବୃଦ୍ଧ ଗୋପ ଏବଂ ଗୋପିମାନେ ମଧ୍ୟ ରାମ ଏବଂ ଶ୍ୟାମଙ୍କ ଅଲୌକିକ ଲୀଳା ଶୁଣି ବିସ୍ମିତ ହୋଇଗଲେ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଏପରି ମନେ କଲେ ଯେ 'ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ବେଶରେ କୌଣସି ବଡ଼ ଦେବତା ବ୍ରଜକୁ ଆସିଅଛନ୍ତି ।୨।

ତତଃ ପ୍ରାବର୍ତ୍ତତ ପ୍ରାବୃଟ୍ ସର୍ବସତ୍ତ୍ୱସମୁଦ୍ଭବା
ବିଦ୍ୟୋତମାନପରିଧିର୍ବିସ୍ଫୂର୍ଜିତନଭସ୍ତଳା ।୩।

ତାହାପରେ ବର୍ଷାଋତୁର ଶୁଭାଗମନ ହେଲା । ଏହି ଋତୁରେ ସବୁ ପ୍ରକାର ପ୍ରାଣୀ ବୃଦ୍ଧି ହେବାକୁ ଲାଗନ୍ତି । ଏହି ସମୟରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରମାରେ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରକାଶମୟ ମଣ୍ଡଳ ଦେଖାଯାଏ । ମେଘ, ବାୟୁ, ବିଜୁଳି, ଚଡ଼ଚଡ଼ ଆଦି ଆକାଶକୁ କ୍ଷୁବ୍ଧ କରିବାକୁ ଲାଗନ୍ତି ।୩।

ସାନ୍ଦ୍ରନୀଳାମ୍ବୁଦୈର୍ବ୍ୟୋମ ସବିଦ୍ୟୁତ୍‌ସ୍ତନୟିତ୍ନୁଭିଃ
ଅସ୍ପଷ୍ଟଜ୍ୟୋତିରାଚ୍ଛନ୍ନଂ ବ୍ରହ୍ମେବ
ସଗୁଣଂ ବଭୌ ।୪।

ଆକାଶରେ ନୀଳ ଏବଂ ଘନ ମେଘ ଘେରି ଆସେ, ବିଜୁଳି ଚମକ ସହିତ ବାରମ୍ବାର ଘଡ଼ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଯାଏ; ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ରମା ଏବଂ ତାରାଗଣ ଢାଙ୍କି ହୋଇଯାଆନ୍ତି; ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଆକାଶର ଏପରି ଶୋଭା ହୁଏ, ଯେପରି ବ୍ରହ୍ମସ୍ୱରୂପ ଅନୁଭବରୁ ଗୁଣସମୂହ ଢାଙ୍କି ହୋଇଗଲେ ଜୀବର ଶୋଭା ହୁଏ ।୪।

ଅଷ୍ଟୌ ମାସାନ୍ ନିପୀତଂ ଯଦ୍
ଭୂମ୍ୟାଶ୍ଚୋଦମୟଂ ବସୁ
ସ୍ୱଗୋଭିର୍ମୋକ୍ତୁମାରେଭେ
ପର୍ଜନ୍ୟଃ କାଳ ଆଗତେ ।୫।

ସୂର୍ଯ୍ୟ ରାଜା ସଦୃଶ ପୃଥ୍ୱୀରୂପ ପ୍ରଜାଠାରୁ ଆଠ-ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଳରୂପ କର ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ, ବର୍ଷାଋତୁ ଆସିବାରୁ ସେ ନିଜ କିରଣ ରୂପ କର ଦ୍ୱାରା ପୁଣି ତାକୁ ବାଣ୍ଟିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୫।

ତଡିତ୍‌ବନ୍ତୋ ମହାମେଘାଶ୍ଚଣ୍ଡଶ୍ୱସନବେପିତାଃ

ଯେପରି ଦୟାଳୁ ପୁରୁଷ ଯଦି ଦେଖନ୍ତି ଯେ ପ୍ରଜା ବହୁତ ପୀଡ଼ିତ ଅଛନ୍ତି, ତେବେ ସେ ଦୟା-ପରବଶ ହୋଇ ନିଜ ଜୀବନ-ପ୍ରାଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ଦିଅନ୍ତି, ସେହିପରି ହିଁ ବିଜୁଳି ଚମକରେ ଶୋଭାୟମାନ ଘନଘୋର ବାଦଲ ପ୍ରଖର ବାୟୁ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କ୍ଷୀଣଶନଂ ଜୀବନଂ ହ୍ୟସ୍ୟ ମୁମୁଚୁଃ
କରୁଣା ଇବ ।୬।
ତପଃକୃଶା ଦେବମୀଢ଼ା
ଆସୀଦ୍ ବର୍ଷୀୟସୀ ମହୀ
ଯଥୈବ କାମ୍ୟତପସସ୍ତନୁଃ
ସମ୍ପ୍ରାପ୍ୟ ତତ୍‌ଫଳମ୍ ।୭।

ପ୍ରେରଣାରେ ପ୍ରାଣୀର କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ ନିଜ ଜୀବନ-ରୂପ ଜଳ ବର୍ଷିବାକୁ ଲାଗିଲା ।୬।

ଜ୍ୟେଷ୍ଠ-ଆଷାଢ଼ ଧୂପରେ ପୃଥିବୀ ଶୁଖିଯାଇଥିଲା; ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ବର୍ଷାଜଳ ସିଞ୍ଚନରେ ସେ ପୁଣି ହରିତପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ଯେପରି ସକାମଭାବେ ତପସ୍ୟା କରିବାବେଳେ ପ୍ରଥମେ ତ ଶରୀର ଦୁର୍ବଳ ହୋଇଯାଏ, ପରନ୍ତୁ ଯେବେ ତାହାର ଫଳ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ, ତେବେ ସେ ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ ।୭।

ନିଶାମୁଖେଷୁ ଖଦ୍ୟୋତାସ୍ତମସା ଭାନ୍ତି ନ ଗ୍ରହାଃ
ଯଥା ପାପେନ ପାଖଣ୍ଡା ନ ହି ବେଦାଃ
କଲୌ ଯୁଗେ ।୮।

ବର୍ଷାଋତୁର ସାୟଂକାଳରେ ବାଦଲ ଦ୍ୱାରା ଘନ ଅନ୍ଧକାର ଘୋଟି ଗ୍ରହ ଏବଂ ତାରାଗଣଙ୍କ ପ୍ରକାଶ ତ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ, ପରନ୍ତୁ ଜ୍ୟୋତିରିଙ୍ଗଣ (ଜୁଳୁଜୁଳିଆ ପୋକ)ର ଜ୍ୟୋତି ଉଦ୍ଦୀପିତ ହୁଏ, ଠିକ୍ ସେହିପରି, ଯେପରି କଳିଯୁଗରେ ପାପର ପ୍ରବଳତାରୁ ପାଷାଣ୍ଡ ମତର ପ୍ରଚାର ଏବଂ ପ୍ରସାରରୁ ବୈଦିକ ସଂପ୍ରଦାୟ ଲୁପ୍ତ ହୋଇଯାଏ ।୮।

ଶ୍ରୁତ୍ୱା ପର୍ଜନ୍ୟନିନଦଂ ମଣ୍ଡୁକା
ବ୍ୟସୃଜନ୍ ଗିରଃ
ତୁଷ୍ଣୀଂ ଶୟାନାଃ ପ୍ରାଗ୍‌ଯଦ୍‌ବଦ୍ ବ୍ରାହ୍ମଣା
ନିୟମାତ୍ୟୟେ ।୯।

ଯେଉଁ ବେଙ୍ଗମାନେ ନିରବରେ ଶୋଇ ରହିଥିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ସେମାନେ ମେଘ ଗର୍ଜନ ଶୁଣି ରବିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ଯେପରି ନିତ୍ୟନିୟମରୁ ନିବୃତ୍ତ ହୋଇ ଗୁରୁଙ୍କ ଆଦେଶରେ ବ୍ରହ୍ମଚାରିମାନେ ବେଦପାଠ କରିବାକୁ ଲାଗନ୍ତି ।୯।

ଆସନ୍ନୁତ୍‌ପଥବାହିନ୍ୟଃ
କ୍ଷୁଦ୍ରନଦ୍ୟୋଽନୁଶୁଷ୍ୟତୀଃ
ପୁଂସୋ ଯଥାସ୍ୱତନ୍ତ୍ରସ୍ୟ
ଦେହଦ୍ରବିଣସମ୍ପଦଃ ।୧୦।

କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ନଦୀ, ଯେଉଁମାନେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ-ଆଷାଢ଼ରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୁଖିଯାଇଥିଲେ, ସେମାନେ ଏବେ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ନିଜ ସୀମା ଲଙ୍ଘି ବହିଯାଉ ଅଛନ୍ତି, ଠିକ୍ ଯେପରି ଅଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ ପୁରୁଷମାନେ ନିଜ ଶରୀର ଏବଂ ଧନସମ୍ପତ୍ତିକୁ କୁମାର୍ଗରେ ଉପଯୋଗ କରନ୍ତି ।୧୦।

ହରିତା ହରିଭିଃ ଶଷ୍ପୈରିନ୍ଦ୍ରଗୋପୈଶ୍ଚ
ଲୋହିତା
ଉଚ୍ଛିଲୀନ୍ଧ୍ରକୃତଚ୍ଛାୟା ନୃଣାଂ
ଶ୍ରୀରିବ ଭୂରଭୂତ୍ ।୧୧।

ପୃଥିବୀର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଘାସର ହରିତବର୍ଣ୍ଣ ତ କୌଣସି କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ବୀରବଧୂ (ଲାଲପୋକ ବିଶେଷ)ରେ ଲାଲ ବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛି ଏବଂ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଶୁଭ୍ର ଛତୁ ଫୁଟି ଧଳା ଦେଖାଯାଉଅଛି । ସେ ସବୁର ଏପରି ଶୋଭା ହେଉଅଛି, ଯେପରି ବିଜୟଯାତ୍ରା କରୁଥିବା ରାଜାଙ୍କ ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗର ସେନା ।୧୧।

କ୍ଷେତ୍ରାଣି ସସ୍ୟସମ୍ପଦ୍‌ଭିଃ
କର୍ଷକାଣାଂ ମୁଦଂ ଦଦୁଃ

ସବୁ କୃଷିକ୍ଷେତ୍ର ଶସ୍ୟ ସମ୍ପଦରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବାରୁ କୃଷକର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ରହୁନାହିଁ, ପରନ୍ତୁ ସବୁ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଧନିନାମୁପତାପଂ ଚ ଦୈବାଧୀନମଜାନତାମ୍
।୧୨।

କିଛି ପ୍ରାରବ୍ଧ ଅଧୀନ, ଏହାକୁ ସ୍ମରଣ ନ କରି ଧନିମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତରେ ବଡ଼ ଜ୍ୱଳନ ନ ହେଉ ଅଛି ଯେ ଏବେ କିପରି ଯାକୁ ମୁଁ କବଳିତ କରି ପାରିବି ।୧୨।

ଜଳସ୍ଥଳୌକସଃ ସର୍ବେ
ନବବାରିନିଷେବୟା
ଅବିଭ୍ରଦ୍ ରୁଚିରଂ ରୂପଂ ଯଥା
ହରିନିଷେବୟା ।୧୩।

ନୂତନ ବର୍ଷାଜଳ ସେବନ କରି ସମସ୍ତ ଜଳଚର ଏବଂ ସ୍ଥଳଚର ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ସୁନ୍ଦରତା ବଢ଼ି ଯାଇଅଛି, ଯେପରି ଭଗବାନଙ୍କ ସେବା କରିବା ଦ୍ୱାରା ବାହାର-ଭିତର ଉଭୟେ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଯାଏ ! ।୧୩।

ସରିଦ୍‌ଭିଃ ସଙ୍ଗତଃ ସିନ୍ଧୁଶ୍ଚୁକ୍ଷୁଭେ
ଶ୍ୱସନୋର୍ମିମାନ୍
ଅପକ୍ୱଯୋଗିନଶ୍ଚିତ୍ତଂ କାମାକ୍ତଂ
ଗୁଣଯୁଗ୍ ଯଥା ।୧୪।

ବର୍ଷାଋତୁର ପବନ ଝୁଙ୍କରେ ସମୁଦ୍ର ଏକେ ତ ଉତ୍ତାଳ ତରଙ୍ଗଯୁକ୍ତ ହୋଇଥାଏ, ପୁଣି ନଦୀମାନଙ୍କ ଜଳ ସଂଯୋଗରୁ ସେ ଆହୁରି କ୍ଷୁବ୍‌ଧ ହୋଇଉଠେ, ଠିକ୍ ସେହିପରି, ଯେପରି ବାସନାଯୁକ୍ତ ଯୋଗୀର ଚିତ୍ତ ବିଷୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସି ନାନା କାମନା ତରଙ୍ଗରେ କ୍ଷୁବ୍‌ଧ ହୁଏ ।୧୪।

ଗିରୟୋ ବର୍ଷଧାରାଭିର୍ହନ୍ୟମାନା ନ ବିବ୍ୟଥୁଃ
ଅଭିଭୂୟମାନା ବ୍ୟସନୈର୍ଯଥାଧୋକ୍ଷଜଚେତସଃ
।୧୫।

ମୁସଳଧାରା ବର୍ଷା ଆଘାତରେ ମଧ୍ୟ ପର୍ବତର କୌଣସି ବ୍ୟଥା ହୁଏନାହିଁ; ଯେପରି ନାନା ଦୁଃଖ ଭାରରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ପୁରୁଷକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ବ୍ୟଥା ହୁଏନାହିଁ, ଯିଏ ନିଜ ଚିତ୍ତ ଭଗବାନଙ୍କୁ ହିଁ ସମର୍ପି ଦେଇଛି ।୧୫।

ମାର୍ଗା ବଭୂବୁଃସନ୍ଦିଗ୍‌ଧାସ୍ତୃଣୈଶ୍ଛନ୍ନାହ୍ୟସଂସ୍କୃତାଃ
ନାଭ୍ୟସ୍ୟମାନାଃ ଶ୍ରୁତୟୋ
ଦ୍ୱିଜୈଃ କାଳହତା ଇବ ।୧୬।

ଯେଉଁ ପଥକୁ କେବେ ପରିଷ୍କାର କରାଯାଉ ନ ଥିଲା, ସେମାନେ ତୃଣରେ ଆଚ୍ଛାଦିତ ହୋଇ ଯିବାରୁ ଚିହ୍ନିବା କଠିନ ହେଉଛି, ଯେପରି ଦ୍ୱିଜାତିମାନେ ବେଦ ଅଭ୍ୟାସ ନ କଲେ କାଳ-କ୍ରମେ ଭୁଲିଯାଆନ୍ତି ।୧୬।

ଲୋକବନ୍ଧୁଷୁ ମେଘେଷୁ ବିଦ୍ୟୁତଶ୍ଚଳସୌହୃଦାଃ
ସ୍ଥୈର୍ଯଂ ନ ଚକ୍ରୁଃ କାମିନ୍ୟଃ
ପୁରୁଷେଷୁ ଗୁଣିଷ୍ୱିବ ।୧୭।

ଯଦ୍ୟପି ମେଘ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରୋପକାରୀ ଅଟେ, ତଥାପି ବିଜୁଳି ତହିଁରେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିପାରୁ ନାହିଁ, ଯଥା ଚପଳ ଅନୁରାଗୀ କାମପୀଡ଼ିତା ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଗୁଣୀ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିପାରନ୍ତ ନାହିଁ (ଅର୍ଥାତ୍ ଖଳ ପ୍ରୀତି ଅସ୍ଥିର ଅଟେ ।) ।୧୭।

ଧନୁର୍ବିୟତି ମାହେନ୍ଦ୍ରଂ
ନିର୍ଗୁଣଂ ଚ ଗୁଣିନ୍ୟଭାତ୍
ବ୍ୟକ୍ତେ ଗୁଣବ୍ୟତିକରେଽଗୁଣବାନ୍
ପୁରୁଷୋ ଯଥା ।୧୮।

ମେଘ ଗର୍ଜନ-ତର୍ଜନ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆକାଶରେ ନିର୍ଗୁଣ (ଗୁଣହୀନ) ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ଏପରି ଶୋଭା ପାଉଛି, ଯେପରି ସତ୍ତ୍ୱ ରଜ ଆଦି ଗୁଣ କ୍ଷୋଭରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ବିଶ୍ୱ ପ୍ରପଞ୍ଚରେ ନିର୍ଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମ ।୧୮।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ନ ରରାଜୋଡୁପଶ୍ଛନ୍ନଃ
ସ୍ୱଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରାଜିତୈର୍ଘନୈଃ
ଅହଂମତ୍ୟା ଭାସିତୟା ସ୍ୱଭାସା
ପୁରୁଷୋ ଯଥା ।୧୯।

ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଚନ୍ଦ୍ରମା ତଳେ ତଳେ ମେଘ ଖଣ୍ଡ ଭାସି ଚନ୍ଦ୍ରମାକୁ ଢାଙ୍କିଦେଇ ଶୋଭାହୀନ କରୁଛି, ଠିକ୍ ସେହିପରି, ଯେପରି ପୁରୁଷର ଆଭାସ (ସ୍ୱରୂପ)ର ଆଭାସରୁ ଆଭାସିତ ହେଉଥିବା ଅହଂକାର ସେହି ପୁରୁଷର ସ୍ୱରୂପକୁ ଆଚ୍ଛାଦନ କରି ପ୍ରକାଶିତ କରି ଦିଏ ନାହିଁ ।୧୯।

ମେଘାଗମୋତ୍ସବା ହୃଷ୍ଟାଃ
ପ୍ରତ୍ୟନନ୍ଦଞ୍ଛିଖଣ୍ଡିନଃ
ଗୃହେଷୁ ତପ୍ତା ନିର୍ବିଣ୍ଣା
ଯଥାଚ୍ୟୁତଜନାଗମେ ।୨୦।

ମେଘର ଶୁଭାଗମନ ଦେଖି ମୟୂରମାନେ ରୋମାଞ୍ଚିତ ହୋଇ ନିଜ କେକା ରାଗସହିତ ନୃତ୍ୟରେ ଆନନ୍ଦୋତ୍ସବ ସୃଷ୍ଟି କରୁଅଛନ୍ତି, ଠିକ୍ ସେହିପରି, ଯେପରି ଗୃହଜଞ୍ଜାଳରେ ଲିପ୍ତ ତଥା ତ୍ରିତାପ ପୀଡିତ ଗୃହସ୍ଥ ଭଗବଦ୍‌ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ଆଗମନ ଦେଖି ଆନନ୍ଦମଗ୍ନ ହୁଅନ୍ତି ।୨୦।

ପୀତ୍ୱାପଃ ପାଦପାଃ ପଦ୍ଭିରାସନ୍ନାନାତ୍ମମୂର୍ତୟଃ
ପ୍ରାକ୍‌କ୍ଷାମାସ୍ତପସା ଶ୍ରାନ୍ତା
ଯଥା କାମାନୁସେବୟା ।୨୧।

ଯେଉଁ ବୃକ୍ଷମାନେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଆଷାଢ଼ରେ ସୁଖି ଯାଇଥିଲେ, ସେମାନେ ଏବେ ନିଜ ଚେର ଦ୍ୱାରା ଜଳ ପାନକରି ପତ୍ର, ପୁଷ୍ପ ତଥା ଶାଖା ପ୍ରଶାଖା ମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଶୋଭାପାଇଲେ, ଯେପରି ସକାମ ତପସ୍ୱୀ ପ୍ରଥମେ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପୁଣି କାମନାପୂର୍ଣ୍ଣ ପରେ ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି ।୨୧।

ସରସ୍ସ୍ୱଶାନ୍ତରୋଧସ୍ସୁ
ନ୍ୟୂଷୁରଙ୍ଗାପି ସାରସାଃ
ଗୃହେଷ୍ୱଶାନ୍ତକୃତ୍ୟେଷୁ ଗ୍ରାମ୍ୟା ଇବ
ଦୁରାଶୟାଃ ।୨୨।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ପୁଷ୍କରିଣୀ ତୀରରେ କଣ୍ଟା-କାଦୁଅ ଏବଂ ଜଳ ବହୁଥିବା କାରଣ ବଡ଼ ଅଶାନ୍ତ ରହୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସାରସତାକୁ କ୍ଷଣକ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଛାଡ଼ ପାରେନାହିଁ, ଯେପରି ଅଶୁଦ୍ଧ ହୃଦୟ ବିଷୟୀ ପୁରୁଷ ଗୃହଧନ୍ଦାଦି ଝଂଝଟରେ ପୀଡିତ ଥାଇଁ ମଧ୍ୟ କେବେ ଘରକୁ ଛାଡପାରେନାହିଁ ।୨୨।

ଜଲୌଘୈର୍ନିରଭିଦ୍ୟନ୍ତ ସେତବୋ
ବର୍ଷତୀଶ୍ୱରେ
ପାଖଣ୍ଡି ନାମସଦ୍‌ବାଦୈର୍ବେଦମାର୍ଗାଃ
କଲୌ ଯଥା ।୨୩।

ବର୍ଷା ଋତୁର ସ୍ୱାମୀ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ମୁଷଳଧାରାରେ ବର୍ଷା ହେବା ଦ୍ୱାରା ନଦୀବନ୍ଧ ଏବଂ କୃଷିକ୍ଷେତ୍ରର ହିଡ଼ଭାଙ୍ଗି ଯାଉଅଛି, ଯେପରି କଳିଯୁଗରେ ପାଷାଣ୍ଡିମାନଙ୍କ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ମିଥ୍ୟା ମତବାଦରେ ବୈଦିକ ମାର୍ଗର ମର୍ଯଦା ଶୀଥିଳ ହୋଇଯାଏ ।୨୩।

ବ୍ୟମୁଞ୍ଚନ୍ ବାୟୁଭିର୍ନୁନ୍ନା
ଭୂତେଭ୍ୟୋଽଥା ମୃତଂ ଘନାଃ
ଯଥାଽଽଶିଷୋ ବିଶ୍‌ପତୟଃ କାଲେ କାଲେ
ଦ୍ୱିଜେରିତାଃ ।୨୪।

ବାୟୁର ପ୍ରେରଣାରେ ଘନଘୋର ମେଘ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅମୃତମୟ ଜଳ ବର୍ଷା କରିବାରେ ଲାଗିଛି, ଯେପରି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ବଦାନ୍ୟଧନୀବ୍ୟକ୍ତି ଯଥା ସମୟରେ ଦାନ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଜାର ଅଭିଳାଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତି ।୨୪।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଏବଂ ବନଂ ତଦ୍ ବର୍ଷିଷ୍ଠଂ
ପକ୍ୱଖର୍ଜୁରଜମ୍ବୁମତ୍
ଗୋଗୋପାଳୈର୍ବୃତୋ ରନ୍ତୁଂ ସବଳଃ
ପ୍ରାବିଶଦ୍ଧରିଃ ।୨୫।

ବର୍ଷାଋତୁରେ ବୃନ୍ଦାବନ ସେହିପରି ଶୋଭାୟ୍ୟମାନ ଏବଂ ପାଚିଲା ଖଜୁରୀ ଏବଂ ଜାମ୍ବୁ ଫଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଯାଇଅଛି । ସେହି ବନରେ ବିହାର କରିବା ଇଚ୍ଛାରେ ଶ୍ୟାମ ଏବଂ ବଳରାମ ଗୋପାଳବାଳ ଏବଂ ଗୋ-ମାନଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ।୨୫।

ଧେନବୋ ମନ୍ଦଗାମିନ୍ୟ
ଊଧୋଭାରେଣ ଭୂୟସା
ଯଯୁର୍ଭଗବତାଽହୂତା ଦ୍ରୁତଂ
ପ୍ରୀତ୍ୟା ସ୍ନୁତସ୍ତନୀଃ ।୨୬।

ଗାଈମାନେ ସ୍ତନଭାରରେ ବହୁତ ଧୀରେ ଧୀରେ ଚାଲୁଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସେମାନଙ୍କ ନାମ ଧରି ଡାକନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ପ୍ରେମବଶରେ ଦୌଡ଼ିବାକୁ ଲାଗନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ତନରୁ ଖୀର ଧାରା ବହି ଯାଉଥାଏ ।୨୬।

ବନୌକସଃ ପ୍ରମୁଦିତା
ବନରାଜୀର୍ମଧୁଚ୍ୟୁତଃ
ଜଳଧାରା ଗିରେର୍ନାଦାନାସନ୍ନା
ଦଦୃଶେ ଗୁହାଃ ।୨୭।

ଭଗବାନ୍ ଦେଖିଲେ ଯେ ବନବାସୀ ଭିଲ୍ଲ ଏବଂ ଭିଲ୍ଲୁଣୀ ଆନନ୍ଦମଗ୍ନ ଅଛନ୍ତି । ବୃକ୍ଷପଂକ୍ତିମାନଙ୍କରୁ ମଧୁଧାରା ଝରୁଛି । ପର୍ବତମାନଙ୍କରୁ ଝରଝର ସ୍ୱନରେ ଝରଣା ଝରୁ ଅଛି । ତାହାର ଶବ୍ଦ ବଡ଼ କର୍ଣ୍ଣମଧୁର ଜଣାପଡ଼େ । ତା' ସହିତ ବର୍ଷା ସମୟେ ଆଶ୍ରୟ ନେବା ନିମନ୍ତେ ବହୁତ ଗୁମ୍ଫା ମଧ୍ୟ ଅଛି ।୨୭।

କ୍ୱଚିଦ୍ ବନସ୍ପତିକ୍ରୋଡେ
ଗୁହାୟାଂ ଚାଭିବର୍ଷତି
ନିର୍ବିଶ୍ୟ ଭଗବାନ୍ ରେମେ
କନ୍ଦମୂଳଫଳାଶନଃ ।୨୮।

ଯେବେ ବର୍ଷା ହୁଏ, ତେବେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କେବେ କୌଣସି ବୃକ୍ଷର କୋଳ କିମ୍ବା କ୍ରୋଟରରେ ଲୁଚି ଯାଆନ୍ତି । କେବେ କେବେ କୌଣସି ଗୁମ୍ଫାରେ ଯାଇଁ ବସନ୍ତି, ତ କେବେ କନ୍ଦମୂଳ-ଫଳଖାଇ ଗୋପାଳବାଳମାନଙ୍କ ସହିତ ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି ।୨୮।

ଦଧ୍ୟୋଦନଂ ସମାନୀତଂ
ଶିଳାୟାଂ ସଲିଳାନ୍ତିକେ
ସମ୍ଭୋଜନୀୟୈର୍ବୁଭୁଜେ
ଗୋପୈଃ ସଙ୍କର୍ଷଣାନ୍ୱିତଃ ।୨୯।

କେବେ ଜଳ ନିକଟରେ କୌଣସି ପଥର ଉପରେ ବସି ଘରୁ ନେଇ ଯାଇଥିବା ଦହିଭାତ, ଡାଲି, ତରକାରୀ ଆଦି ବଳରାମ ତଥା ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କ ସହିତ ଭୋଜନ କରନ୍ତି ।୨୯।

ଶାଦ୍ୱଲୋପରି ସଂବିଶ୍ୟ ଚର୍ବତୋ
ମୀଲିତେକ୍ଷଣାନ୍
ତୃପ୍ତାନ୍ ବୃଷାନ୍ ବତ୍ସତରାନ୍ ଗାଶ୍ଚ
ସ୍ୱୋଧୋଭାରଶ୍ରମାଃ ।୩୦।

ବର୍ଷାଋତୁରେ ବୃଷଭ, ବାଛୁରୀ ଏବଂ ସ୍ତନଭାରରେ ଶ୍ରମିତ ଗାଈମାନେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ଭିତରେ ଭରପେଟ ଘାସ ଚରନ୍ତି ତଥା ହରିତ ଘାସରେ ଆଖି ମୁଦି ବସି ପାକୁଳି କରନ୍ତି । ବର୍ଷା ଋତୁର ସୁନ୍ଦରତା ଅପାର, ତାହା ସବୁ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ସୁଖଦାୟକ ଅଟେ । ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ଏହି ଋତୁ, ଗାଈ ବାଛୁରୀ, ବଳଦ—ଏମାନେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ପ୍ରାବୃଟ୍ଶ୍ରିୟଂ ଚ ତାଂ ବୀକ୍ଷ୍ୟ
ସର୍ବଭୂତମୁଦାବହାମ୍
ଭଗବାନ୍ ପୂଜୟାଂଚକ୍ରେ
ଆତ୍ମଶକ୍ତ୍ୟୁପବୃଂହିତାମ୍ ।୩୧।

ଏବଂ ନିବସତୋସ୍ତସ୍ମିନ୍
ରାମକେଶବୟୋର୍ବ୍ରଜେ
ଶରତ୍ସମଭବଦ୍ବ୍ୟଭ୍ରା
ସ୍ୱଚ୍ଛାମ୍ବ୍ୱପରୁଷାନିଲା ।୩୨।

ଶରଦା ନୀରଜୋତ୍ପତ୍ତ୍ୟା
ନୀରାଣି ପ୍ରକୃତିଂ ଯୟୁଃ
ଭ୍ରଷ୍ଟାନାମିବ ଚେତାଂସି
ପୁନର୍ଯୋଗନିଷେବୟା ।୩୩।

ବ୍ୟୋମ୍ନୋଽବ୍ଦଂ ଭୂତଶାବଲ୍ୟଂ
ଭୁବଃ ପଙ୍କମପାଂ ମଲମ୍
ଶରଜ୍ଜହାରାଶ୍ରମିଣାଂ କୃଷ୍ଣେ
ଭକ୍ତିର୍ଯଥାଶୁଭମ୍ ।୩୪।

ସର୍ବସ୍ୱଂ ଜଳଦା ହିତ୍ୱା ବିରେଜୁଃ ଶୁଭ୍ରବର୍ଚସଃ
ଯଥା ତ୍ୟକ୍ତୈଷଣାଃ ଶାନ୍ତା
ମୁନୟୋ ମୁକ୍ତକିଲ୍ବିଷାଃ ।୩୫।

ଗିରୟୋ ମୁମୁଚୁସ୍ତୋୟଂ କ୍ୱଚିନ୍ନ ମୁମୁଚୁଃ
ଶିବମ୍
ଯଥା ଜ୍ଞାନାମୃତଂ କାଲେ ଜ୍ଞାନିନୋ
ଦଦତେ ନ ବା ।୩୬।

ନୈବାବିଦନ୍ କ୍ଷୀୟମାଣଂ ଜଲଂ
ଗାଧଜଲେଚରାଃ

ସମସ୍ତେ ଭଗବାନଙ୍କ ଲୀଳା ବିଳାସ ଅଟନ୍ତି । ତଥାପି ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଭଗବାନ୍ ବହୁତ ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ବାରମ୍ବାର ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି ।୩୦-୩୧।

ଶ୍ୟାମ ଏବଂ ବଳରାମ ଏହିପରି ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ସହିତ ବ୍ରଜରେ ନିବାସ କରୁଥିଲେ । ବର୍ଷା ଋତୁ ବିତି ଶରତ୍ ଋତୁ ଆସିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆକାଶରେ ମେଘର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ, ଜଳ ନିର୍ମଳ ହୋଇଗଲା । ବାୟୁ ବଡ଼ ଧୀର ଗତିରେ ବହିବାକୁ ଲାଗିଲା ।୩୨।

ଶରତ ଋତୁରେ କମଳ ଉତ୍ପତ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଜଳାଶୟର ଜଳ ନିଜ ସହଜ ସ୍ୱଚ୍ଛତା ପ୍ରାପ୍ତହେଲା, ଠିକ୍ ସେହିପରି, ଯେପରି ଯୋଗଭ୍ରଷ୍ଟ ପୁରୁଷ ପୁଣି ଯୋଗ ସେବନ କରିବା ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମଳ ହୁଅନ୍ତି ।୩୩।

ଶରତ୍ ଋତୁ ଆକାଶରେ ମେଘ, ବର୍ଷା କାଳରେ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇଥିବା ଜୀବ, ପୃଥିବୀର କାଦୁଅ ଏବଂ ଜଳର ମଳିନତାକୁ ନଷ୍ଟ କରି ଦେଲା—ଯେପରି ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ଭକ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ, ଗୃହସ୍ଥ, ବାନପ୍ରସ୍ଥୀ ଏବଂ ସଂନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କ ସବୁ ପ୍ରକାର କଷ୍ଟ ଏବଂ ଅଶୁଭକୁ ଦୂର କରିଦିଏ ।୩୪।

ମେଘ ନିଜର ସର୍ବସ୍ୱ ଜଳକୁ ଦାନ କଲାପରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କାନ୍ତିରେ ସୁ-ଶୋଭିତ ହେଲା, ଠିକ୍ ସେହି-ପରି, ଯେପରି ଲୋକ-ପରଲୋକ, ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁତ୍ର ଏବଂ ଧନ-ସମ୍ପତ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୀ ଚିନ୍ତା ଏବଂ କାମନା ପରିତ୍ୟାଗ କରିଦେଲା ପରେ ସଂସାର ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ପରମ-ଶାନ୍ତ ସଂନ୍ୟାସି ଶୋଭାୟମାନ୍ ହୁଅନ୍ତି ।୩୫।

ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ପର୍ବତମାନଙ୍କରୁ କାହିଁ କାହିଁ ଝରଣା ଝରୁ ଅଛି ତ କାହିଁ କାହିଁ ସେମାନେ ନିଜ କଲ୍ୟାଣକରୀ ଜଳକୁ ଦେଉ ନାହାନ୍ତି—ଯେପରି ଜ୍ଞାନୀପୁରୁଷ ଯଥା ସମୟରେ ନିଜ ଅମୃତମୟ ଜ୍ଞାନ କୌଣସି ଅଧିକାରୀ ପୁରୁଷକୁ ଦାନ କରନ୍ତି ତ କାହାକୁ କାହାକୁ ନ ଦିଅନ୍ତି ମଧ୍ୟ ।୩୬।

କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳାଶୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିବା ଜଳର ଜଳଚର ଜାଣିପାରୁନାହିଁ ଯେ ଏହି ଗଡ଼ଆ ଜଳ ଦିନକୁ ଦିନ ଶୁଖି ଶୁଖି ଯାଉଛି—ଯେପରି କୁଟୁମ୍ବ ପୋଷଣରେ ମତ୍ତ ମୂଢ଼ବ୍ୟକ୍ତି ଜାଣିପାରେ ନାହିଁ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଯଥାଽଽୟୁରନ୍ୱହଂ କ୍ଷୟ୍ୟଂ ନରା ମୂଢାଃ
କୁଟୁମ୍ବିନଃ ।୩୭।

ଯେ ମୋର ଆୟୁ କ୍ଷଣ-କ୍ଷଣ କ୍ଷୀଣ ହେବାକୁ ଯାଉଛି ।୩୭।

ଗାଧବାରିଚରାସ୍ତାପମବିନ୍ଦନ୍‌ଶରଦର୍କଜମ୍
ଯଥା ଦରିଦ୍ରଃ କୃପଣଃ
କୁଟୁମ୍ବ୍ୟବିଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟଃ ।୩୮।

ଅଳ୍ପ ଜଳରେ ବାସ କରୁଥିବା ପ୍ରାଣୀମାନେ ଶରତ୍‌କାଳୀନ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରଖର କିରଣରେ ବଡ଼ ପୀଡ଼ା ପାଉଅଛନ୍ତି, ଯେପରି ନିଜ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଧୀନ କୃପଣ ଏବଂ ଦରିଦ୍ର କୁଟୁମ୍ବୀକୁ ନାନା ପ୍ରକାର ତାପ ସନ୍ତପ୍ତ କରେ ।୩୮।

ଶନୈଃ ଶନୈର୍ଜହୁଃ ପଙ୍କଂ ସ୍ଥଳାନ୍ୟାମଂ
ଚ ବୀରୁଧଃ
ଯଥାହଂମମତାଂ ଧୀରାଃ
ଶରୀରାଦିଷ୍ୱନାତ୍ମସୁ ।୩୯।

ପୃଥିବୀରୁ ଧୀରେ ଧୀରେ କାଦୁଅ ଶୁଖିବାକୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ ତୃଣ-ପତ୍ର ଆଦି ଧୀରେ ଧୀରେ କୋମଳତା ଛାଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ—ଠିକ୍ ସେହିପରି, ଯେପରି ବିବେକବନ୍ତ ସାଧକ ଧୀରେ ଧୀରେ ଶରୀର ଆଦି ଅନାତ୍ମ ପଦାର୍ଥମାନଙ୍କରୁ 'ମୁଁ ଏବଂ ମୋର' ଅହନ୍ତା-ମମତା ଛାଡ଼ ଦିଅନ୍ତି ।୩୮।

ନିଶ୍ଚଳାମ୍ବୁରଭୂତ୍‌ତୂଷ୍ଣୀଂ ସମୁଦ୍ରଃ ଶରଦାଗମେ
ଆତ୍ମନ୍ୟୁପରତେ ସମ୍ୟଙ୍‌ମୁନିର୍ବ୍ୟୁପରତାଗମଃ
।୪୦।

ଶରଦ୍ ଋତୁରେ ସମୁଦ୍ରଜଳ ସ୍ଥିର, ଗମ୍ଭୀର ଏବଂ ଶାନ୍ତ ରହେ—ଯେପରି ମନ ନିଃସଂକଳ୍ପ ହେଲା ପରେ ଆତ୍ମାରାମ ପୁରୁଷ କର୍ମକାଣ୍ଡର ଝଂଝଟରୁ ନିବୃତ୍ତ ହୋଇ ଶାନ୍ତ ହୋଇଯାଆନ୍ତି ।୪୦।

କେଦାରେଭ୍ୟସ୍ତ୍ୱପୋଽଗୃହ୍ଣନ୍
କର୍ଷକା ଦୃଢସେତୁଭିଃ
ଯଥା ପ୍ରାଣୈଃ ସ୍ରବଜ୍ଜ୍ଞାନଂ
ତନ୍ନିରୋଧେନ ଯୋଗିନଃ ।୪୧।

କୃଷକ ଶସ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରର ହିଡ଼ ବନ୍ଧାଇ କିଆରିରୁ ଜଳ ବାହାର ନ କରି ଜମାଇ ରଖେ – ଯେପରି ଯୋଗୀ ଜନ ନିଜ ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କୁ ବିଷୟ ଆଡ଼ୁ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରି ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କ୍ଷୀଣ ହେବାକୁ ଯାଉଥିବା ଜ୍ଞାନକୁ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ।୪୧।

ଶରଦର୍କାଂଶୁଜାଂସ୍ତାପାନ୍
ଭୂତାନାମୁଡୁପୋଽହରତ୍
ଦେହାଭିମାନଜଂ ବୋଧୋ
ମୁକୁନ୍ଦୋ ବ୍ରଜଯୋଷିତାମ୍ ।୪୨।

ଶରଦ୍ ଋତୁରେ ଦିବସର ଭୀଷଣ ରୌଦ୍ରତାପ ଦ୍ୱାରା ଲୋକେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟ ଭୋଗନ୍ତି, ପରନ୍ତୁ ରାତ୍ରିରେ ଚନ୍ଦ୍ରମା ଲୋକମାନଙ୍କ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ତାପକୁ ଏପରି ହରଣ କରନ୍ତି, ଯେପରି ଦେହାଭିମାନରୁ ହେଉଥିବା ଦୁଃଖକୁ ଜ୍ଞାନ ଏବଂ ଭଗବଦ୍‌ବିରହରୁ ହେଉଥିବା ଗୋପିମାନଙ୍କ ଦୁଃଖକୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନଷ୍ଟ କରନ୍ତି ।୪୨।

ଖମଶୋଭତ ନିର୍ମେଘଂ ଶରଦ୍‌ବିମଲତାରକମ୍
ସତ୍ତ୍ୱଯୁକ୍ତଂ ଯଥା ଚିତ୍ତଂ
ଶବ୍ଦବ୍ରହ୍ମାର୍ଥଦର୍ଶନମ୍ ।୪୩।

ଯେପରି ବେଦାର୍ଥକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ରୂପେ ଜାଣିଥିବା ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣି ଚିତ୍ତ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଭାୟମାନ୍ ହୁଏ, ସେହିପରି ଶରଦ୍ ଋତୁର ରାତ୍ରିରେ ମେଘ ରହିତ ନିର୍ମଳ ଆକାଶ ତାରାଗଣଙ୍କ ଜ୍ୟୋତିରେ ଉଦ୍‌ଭାସିତ ହୁଏ ।୪୩।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅଖଣ୍ଡମଣ୍ଡଳୋ ବ୍ୟୋମ୍ନି
ରରାଜୋଡୁଗଣୈଃ ଶଶୀ
ଯଥା ଯଦୁପତିଃ କୃଷ୍ଣୋ
ବୃଷ୍ଣିଚକ୍ରାବୃତୋ ଭୁବି ।୪୪।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଯେପରି ଧରାଧାମରେ ଯଦୁବଂଶୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯଦୁପତି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଶୋଭା ହୁଏ, ସେହିପରି ହିଁ ତାରାଗଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସୁଶୋଭିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୪୪।

ଆଶ୍ଲିଷ୍ୟ ସମଶୀତୋଷ୍ଣଂ
ପ୍ରସୂନବନମାରୁତମ୍
ଜନାସ୍ତାପଂ ଜହୁର୍ଗୋପ୍ୟୋ
ନ କୃଷ୍ଣହୃତଚେତସଃ ।୪୫

ଲତାମଣ୍ଡିତ ପୁଷ୍ପପୂର୍ଣ୍ଣ ବୃକ୍ଷ ସ୍ପର୍ଶ କରି ବଡ ସୁନ୍ଦର ବାୟୁ ବହେ, ତାହା ଅଧିକ ଥଣ୍ଡା ନୁହେଁ କିମ୍ବା ଅଧିକ ଗରମ । ସେହି ବାୟୁ ସ୍ପର୍ଶରେ ତ ସମସ୍ତଙ୍କ ଜ୍ୱଳନ ମେଣ୍ଟିଯାଏ, ପରନ୍ତୁ ଗୋପିମାନଙ୍କ ଜ୍ୱଳନ ଅଧିକ ବଢି ଯାଉଥିଲା; କାରଣ ସେମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତ ସେମାନଙ୍କର ହାତରେ ନ ଥିଲା, ତାକୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଚୋରାଇ ନେଇଥିଲେ ।୪୫।

ଗାବୋ ମୃଗାଃ ଖଗା ନାର୍ଯ୍ୟଃ
ପୁଷ୍ପିଣ୍ୟଃ ଶରଦାଭବନ୍
ଅନ୍ୱୀୟମାନାଃ ସ୍ୱବୃଷୈଃ
ଫଲୈରୀଶକ୍ରିୟା ଇବ ।୪୬।

ଶରଦ୍ ଋତୁରେ ଗାଈ, ହରିଣୀ, ପକ୍ଷିଣୀ ଏବଂ ନାରୀମାନେ ଋତୁମତୀହୋଇ ସନ୍ତାନୋତ୍ପତ୍ତି କାମନାଯୁକ୍ତ ହେବାରୁ ବୃଷଭ, ହରିଣ, ପକ୍ଷୀ ଏବଂ ପୁରୁଷମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଅନୁସରଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ—ଠିକ୍ ସେହିପରି, ଯେପରି ସମର୍ଥ ପୁରୁଷ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଉଥିବା କାର୍ଯ୍ୟକୁ ତାର ଫଳ ଅନୁସରଣ କରେ ।୪୬।

ଉଦହୃଷ୍ୟନ୍ ବାରିଜାନି ସୂର୍ଯୋତ୍ଥାନେ
କୁମୁଦ୍ ବିନା
ରାଜ୍ଞା ତୁ ନିର୍ଭୟା ଲୋକା ଯଥା
ଦସ୍ୟୂନ୍ ବିନା ନୃପ ।୪୭।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଯେପରି ରାଜାଙ୍କ ଶୁଭାଗମନରେ ଚୋର-ଦସ୍ୟୁ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ସବୁ ଲୋକେ ନିର୍ଭୟ ହୋଇଯାଆନ୍ତି, ସେହିପରି ସୂର୍ଯୋଦୟରେ କୁମୁଦିନୀ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସବୁପ୍ରକାର କମଳ ଫୁଟିଉଠିଲେ ।୪୭।

ପୁରଗ୍ରାମେଷ୍ୱାଗ୍ରୟଣୈରୈନ୍ଦ୍ରିୟୈଶ୍ଚ
ମହୋତ୍ସବୈଃ
ବଭୌ ଭୂଃ ପକ୍ୱସସ୍ୟାଢ୍ୟା କଲାଭ୍ୟାଂ
ନିତରାଂ ହରେଃ ।୪୮।

ସେହି ସମୟରେ ନଗର ଏବଂ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ନବାନ୍ନ ପ୍ରାଶନ ଏବଂ ଇନ୍ଦ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀ ଉତ୍ସବ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଲା । ପୃଥିବୀର ଶସ୍ୟ ସବୁ ପାଚିଗଲା ଏବଂ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଓ ବଳରାମଙ୍କ ବିଦ୍ୟମାନରେ ପୃଥ୍ୱୀଦେବୀ ସୁଶୋଭିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୪୮।

ବଣିଙ୍ମୁନିନୃପସ୍ନାତା ନିର୍ଗମ୍ୟାର୍ଥାନ୍
ପ୍ରପେଦିରେ
ବର୍ଷରୁଦ୍ଧା ଯଥା ସିଦ୍ଧାଃ ସ୍ୱପିଣ୍ଡାନ୍
କାଲ ଆଗତେ । ୪୯ ।

ସାଧନା ଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧ ହୋଇଥିବା ପୁରୁଷ ଯେପରି ସମୟ ଆସିଲେ ଦେବ ଆଦି ଶରୀର ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ, ସେହିପରି ହିଁ ବଣିକ, ସଂନ୍ୟାସୀ, ରାଜା ଏବଂ ସ୍ନାତକ, ଯେଉଁମାନେ ବର୍ଷାକାଳ ପାଇଁ ଅଟକି ଥିଲେ, ସେଠାରୁ ଯାଇଁ ନିଜ ନିଜ ଅଭୀଷ୍ଟ କାମ-କାର୍ଯରେ ଲାଗିଗଲେ ।୪୯।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେ ପ୍ରାବୃଟଶରଦ୍ବର୍ଣ୍ଣନେ ନାମ ବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୨୦।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅଥୈକବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ବେଣୁଗୀତ

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଇତ୍ଥଂ ଶରତ୍ସ୍ୱଚ୍ଛଜଳଂ ପଦ୍ମାକରସୁଗନ୍ଧିନା
ନ୍ୟବିଶଦ୍ ବାୟୁନା ବାତଂ
ସଗୋଗୋପାଳକୋଽଚ୍ୟୁତଃ ।୧।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଶରଦ୍ ଋତୁରେ ଏହି ବନ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଜଳ ନିର୍ମଳ ଥିଲା ଏବଂ ଜଳାଶୟରେ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ କମଳର ସୁଗନ୍ଧରେ ମିଶି ବାୟୁ ମନ୍ଦମନ୍ଦ ବହୁଥିଲା । ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗାଈ ଏବଂ ଗୋପାଳବାଳମାନଙ୍କ ସହିତ ବନରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ।୧।

କୁସୁମିତବନରାଜିଶୁଷ୍ମି ଭୃଙ୍ଗ-
ଦ୍ୱିଜକୁଳଘୁଷ୍ଟସରଃସରିନ୍ମହୀଧ୍ରମ୍
ମଧୁପତିରବଗାହ୍ୟ ଚାରୟନ୍ ଗାଃ
ସହପଶୁପାଳବଳଶ୍ଚୁକୂଜ ବେଣୁମ୍ ।୨।

ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ପୁଷ୍ପରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହରିତବୃକ୍ଷ ପଂକ୍ତିରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ଭ୍ରମର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଗୁଞ୍ଜନ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ ଦଳକୁଦଳ କଳରବ କରୁଥିଲେ, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ଏହି ବନର ସରୋବର, ନଦୀ ଏବଂ ପର୍ବତ ସମୂହ ମୁଖରିତ ହେଉଥିଲେ । ମଧୁପତି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ, ବଳରାମ ଏବଂ ଗୋପାଳବାଳମାନଙ୍କ ସହିତ ବନ ଭିତରେ ପଶି ଗାଈ ଚରାଉଁ ଚରାଉଁ ନିଜ ବଂଶୀରେ ବଡ଼ ମଧୁର ତାନ ଛାଡ଼ିଲେ ।୨।

ତଦ୍ ବ୍ରଜସ୍ତ୍ରିୟ ଆଶ୍ରୁତ୍ୟ ବେଣୁଗୀତଂ
ସ୍ମରୋଦୟମ୍
କାଶ୍ଚିତ୍ ପରୋକ୍ଷଂ କୃଷ୍ଣସ୍ୟ
ସ୍ୱସଖୀଭ୍ୟୋଽନ୍ୱବର୍ଣ୍ଣୟନ୍ ।୩।

ସେହି ଉଚ୍ଚାଟକ ବଂଶୀଧ୍ୱନି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରେମଭାବବର୍ଦ୍ଧକ ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ମିଳନ-ଆକାଂକ୍ଷାର ଜାଗ୍ରତକାରୀ ଥିଲା । (ତାହା ଶୁଣି ଗୋପିମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ପ୍ରେମ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ-ଯିବାରୁ) ସେମାନେ ଏକାନ୍ତରେ ନିଜ ସଖିମାନଙ୍କ ସହିତ ତାହାଙ୍କ (ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ) ରୂପ, ଗୁଣ ଏବଂ ବଂଶୀଧ୍ୱନିର ପ୍ରଭାବ ବର୍ଣ୍ଣନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୩।

ତଦ୍ ବର୍ଣ୍ଣୟିତୁମାରବ୍ଧାଃ ସ୍ମରନ୍ତ୍ୟଃ
କୃଷ୍ଣଚେଷ୍ଟିତମ୍

ବ୍ରଜ ଗୋପିମାନେ ବଂଶୀଧ୍ୱନିର ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ପରସ୍ପର ବର୍ଣ୍ଣନ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକଲେ ସତ୍ୟ; ପରନ୍ତୁ ବଂଶୀର ଧ୍ୱନି ସ୍ମରଣ ହେବାମାତ୍ରେ ସେମାନଙ୍କର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମଧୁର ଚେଷ୍ଟା, ପ୍ରେମଭରି ଚାହାଁଣୀ, ଭ୍ରୂଲତାର ସଂକେତ ଏବଂ ମଧୁର ମନ୍ଦହାସ୍ୟ ଆଦି ଆଖି ଆଗରେ ନାଚିବାରୁ ଭଗବାନଙ୍କ ସହିତ ମିଳନର ଆକାଂକ୍ଷା ଆହୁରି ବଢ଼ିଗଲା । ସେମାନଙ୍କ ମନ ନିଜ ଆୟତ୍ତରେ ରହିଲାନାହିଁ । ସେମାନେ ମନେ ମନେ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ, ଯେଉଁଠାରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଥିଲେ । ଏପରି

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ନାଶକନ୍ ସ୍ମରବେଗେନ
ବିକ୍ଷିପ୍ତମନସୋ ନୃପ ।୪।

ବର୍ହାପୀଡଂ ନଟବରବପୁଃ କର୍ଣୟୋଃ
କର୍ଣିକାରଂ
ବିଭ୍ରଦ୍‌ବାସଃ କନକକପିଶଂ ବୈଜୟନ୍ତୀଂ
ଚ ମାଲାମ୍
ରନ୍ଧ୍ରାନ୍ ବେଣୋରଧରସୁଧୟା ପୂରୟନ୍
ଗୋପବୃନ୍ଦୈର୍ବୃନ୍ଦାରଣ୍ୟଂ
ସ୍ୱପଦରମଣଂ ପ୍ରାବିଶଦ୍ ଗୀତକୀର୍ତ୍ତିଃ ।୫।

ଇତି ବେଣୁରବଂ ରାଜନ୍ ସର୍ବଭୂତମନୋହରମ୍
ଶ୍ରୁତ୍ୱା ବ୍ରଜସ୍ତ୍ରିୟଃ ସର୍ବା
ବର୍ଣୟନ୍ତ୍ୟୋଽଭିରେଭିରେ ।୬।

ଗୋପ୍ୟ ଊଚୁଃ

ଅକ୍ଷଣ୍ୱତାଂ ଫଲମିଦଂ ନ ପରଂ ବିଦାମଃ
ସଖ୍ୟଃ ପଶୂନନୁ ବିବେଶୟତୋର୍ବୟସ୍ୟୈଃ
ବକ୍ତ୍ରଂ ବ୍ରଜେଶସୁତୟୋରନୁବେଣୁଂ ଜୁଷ୍ଟଂ
ଯୈର୍ବା ନିପୀତମନୁରକ୍ତକଟାକ୍ଷମୋକ୍ଷମ୍ ।୭।

ସ୍ମୃତିରେ ସେମାନଙ୍କ ବାଣୀ କିପରି କ'ଣ କହିବ ? ସେମାନେ ତା'ର ବର୍ଣ୍ଣନରେ ଅସମର୍ଥ ହୋଇଗଲେ।
।୪।

(ସେମାନେ ମନେ ମନେ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କ ସହିତ ବୃନ୍ଦାବନରେ ପ୍ରବେଶ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହାଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ମୟୂର-ପୁଚ୍ଛ, କର୍ଣ୍ଣରେ କନିଅର ପୁଷ୍ପ, ଶରୀରରେ ସୁନେଲି ପୀତାମ୍ବର ଏବଂ ଗଳାରେ ପାଞ୍ଚପ୍ରକାର ସୁଗନ୍ଧିତ ପୁଷ୍ପରେ ନିର୍ମିତ ବୈଜୟନ୍ତୀମାଳା, । ରଙ୍ଗ ମଞ୍ଚରେ ଅଭିନୟରତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନଟ ସଦୃଶ କି ସୁନ୍ଦର ବେଶ ! ବଂଶୀର ଛିଦ୍ରରେ ସେ ନିଜ ଅଧରାମୃତ ଭରି ରହି ଅଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଗୋପାଳବାଳ ତାହାଙ୍କ ଲୋକପାବନ କୀର୍ତ୍ତି ଗାନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏହିପରି ବୈକୁଣ୍ଠରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସେହି ବୃନ୍ଦାବନ ଧାମ ତାହାଙ୍କ ଚରଣ ଚିହ୍ନରେ ଆହୁରି ଅଧିକ ରମଣୀୟ ହୋଇ ଯାଇଛି ।୫।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ସେହି ବଂଶୀ ଧ୍ୱନି ଜଡ-ଚେତନ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀର ମନ ଚୋରାଇ ନେଉଥିଲା । ଗୋପିମାନେ ତାହା ଶୁଣିଲା ପରେ ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନ କରୁଁ କରୁଁ ସେମାନେ ତନ୍ମୟରେ ତାହାଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୬।

ଗୋପିମାନେ ପରସ୍ପର କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ—ଆରେ ସଖୀ ! ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପରି ଚକ୍ଷୁଷ୍ମାନ୍ ଏବଂ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏହି ଚକ୍ଷୁ ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟ ଏବଂ ଚରମ ସଫଳତା ଲାଭ କରିଥିବାର ଆମ୍ଭେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ଏହାଛଡା ଆମ୍ଭେମାନେ ଆଉ କିଛି ଜାଣନ୍ତିନାହିଁ । ଏହା ଯେ ଚକ୍ଷୁ ପକ୍ଷେ କେତେ ଲାଭ ତାହା କିଏ କଳନା କରିବ ? ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ଗୌରସୁନ୍ଦର ବଳରାମ ଗୋପାଳବାଳକ-ମାନଙ୍କ ସହିତ ଗାଈମାନଙ୍କୁ ହାଙ୍କି ଯେତେବେଳେ ବନକୁ ନେଇ ଯାଆନ୍ତି କିମ୍ବା ଲେଉଟି ଘରକୁ ଫେରନ୍ତି, ସେ ନିଜ ଅଧରରେ ମୁରଲି ଧରି ଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ବାଙ୍କ ଚାହାଁଣୀରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଆଡକୁ ଅନାଇ ରହନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଏହି ଆଖି ଦ୍ୱାରା ତାହାଙ୍କ ମୁଖ-ମାଧୁରୀ ପାନ କରୁଥାଆନ୍ତି ।୭।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଚୂତପ୍ରବାଳବର୍ହସ୍ତବକୋତ୍ପଳାବ୍ଜ-
ମାଳାନୁପୃକ୍ତପରିଧାନବିଚିତ୍ରବେଶୌ
ମଧ୍ୟେ ବିରେଜତୁରଳଂ ପଶୁପାଳଗୋଷ୍ଠ୍ୟାଂ
ରଙ୍ଗେ ଯଥା ନଟବରୌ କ୍ୱ ଚ ଗାୟମାନୌ ।୮।

ଆରେ ସଖି ! ଯେତେବେଳେ ସେ ଆମ୍ବର ନବପଲ୍ଲବ, ମୟୂରପୁଚ୍ଛ, ପୁଷ୍ପଗୁଚ୍ଛ, ନାନା ରଙ୍ଗ କମଳ ଏବଂ କୁମୁଦର ମାଳା ଧାରଣ କରିଥାଆନ୍ତି, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶ୍ୟାମଳ ଶରୀରରେ ପୀତାମ୍ବର ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କ ଗୌର ଶରୀରରେ ନୀଳାମ୍ବର ଫରଫର ହେଉଥାଏ, ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ଶୋଭ ବଡ ବିଚିତ୍ର ଜଣାଯାଏ ! ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କ ଗୋଷ୍ଠିରେ ସେ ଦୁହେଁ ମଝିରେ ବସିଯାଇ ମଧୁର ସଙ୍ଗୀତର ତାନ ଛାଡ ଦିଅନ୍ତି । ମୋର ପ୍ରିୟ ସଖି ! ସେତେବେଳେ ଏପରି ଜଣାପଡ଼େ, ମନେ କର ଦୁଇ ଚତୁର ନଟ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଅଭିନୟ କରୁ ଅଛନ୍ତି । ମୁଁ କ’ଣ କହିବି ସେତେବେଳେ ସେ ଦୁହିଙ୍କର କି ଶୋଭାହୁଏ ! ।୮।

ଗୋପ୍ୟଃ କିମାଚରଦୟଂ କୁଶଳଂ ସ୍ମ ବେଣୁ-
ର୍ଦାମୋଦରାଧରସୁଧାମପି ଗୋପିକାନାମ୍
ଭୁଙ୍କ୍ତେ ସ୍ୱୟଂ ଯଦବଶିଷ୍ଟରସଂ ହ୍ରଦିନ୍ୟୋ
ହୃଷ୍ୟତ୍ତ୍ୱଚୋଽଶ୍ରୁ ମୁମୁଚୁସ୍ତରବୋ ଯଥାର୍ଯ୍ୟାଃ ।୯

ଆରେ ସଖି ! ସେହି ବେଣୁ ପୁରୁଷଜାତିରେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ନ ଜାଣେ ପୂର୍ବ ଜନ୍ମରେ ଏପରି କି ସାଧନ-ଭଜନ କରିଥିଲା ଯେ ଆମ୍ଭ ଗୋପିମାନଙ୍କ ସ୍ୱସମ୍ପତ୍ତି ଦାମୋଦରଙ୍କ ଅଧରସୁଧା ସ୍ୱୟଂ ହିଁ ଏପରି ପିଇ ଯାଉଅଛି ଯେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଟିକିଏ ହେଲେ ରଖୁନାହିଁ । ସେହି ବେଣୁରେ ନିଜ ରସ ସିଞ୍ଚନ କରୁଥିବା ହ୍ରଦିନି ଆଜି କମଳ ଛଳରେ ରୋମାଞ୍ଚିତ ହୋଇଅଛି ଏବଂ ନିଜ ବଂଶରେ ଭଗବଦ୍‌ପ୍ରେମୀ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୁରୁଷପରି ବୃକ୍ଷ ମଧ୍ୟ ତାହାସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ଯୋଡ଼ି ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୁ ଗଡ଼ାଉଅଛି ।୯।

ବୃନ୍ଦାବନଂ ସଖି ଭୁବୋ ବିତନୋତି କୀର୍ତ୍ତିଂ
ଯଦ୍ ଦେବକୀସୁତପଦାମ୍ବୁଜଲବ୍ଧଲକ୍ଷ୍ମି
ଗୋବିନ୍ଦବେଣୁମନୁ ମତ୍ତମୟୂରନୃତ୍ୟଂ
ପ୍ରେକ୍ଷ୍ୟାଦ୍ରିସାନ୍ୱପରତାନ୍ୟସମସ୍ତସତ୍ତ୍ୱମ୍ ।୧୦।

ଆରେ ସଖି ! ଏହି ବୃନ୍ଦାବନ ତ ପୃଥିବୀର କୀର୍ତ୍ତିକୁ ବୈକୁଣ୍ଠ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତାର କରୁଅଛି । କାରଣ ଯଶୋଦାନନ୍ଦନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପଦକମଳ ଚିହ୍ନରେ ଯିଏ ଚିହ୍ନିତ ହୋଇଅଛି । ସଖି ! ଯେତେବେଳେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିଜ ମୁନିଜନମୋହିନୀ ମୁରଲି ବଜାନ୍ତି, ତେତେବେଳେ ମୟୂର ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ ତାହାର ତାଳରେ ତାଳମିଳାଇ ନାଚିବାକୁ ଲାଗନ୍ତି ! ଏହା ଦେଖି ପର୍ବତ ଘାଟିମାନଙ୍କରେ ବିଚରଣଶୀଳ ସବୁ ପଶୁ-ପକ୍ଷୀ ନିରବ-ଶାନ୍ତହୋଇ ଚିତ୍ର ପ୍ରତିମା ପରି ଠିଆ ହୋଇ ରହନ୍ତି । ଆରେ ସଖି ! ପ୍ରାଣବଲ୍ଲଭ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯେବେ ବିଚିତ୍ର ବେଶ ଧାରଣ କରି ବଂଶୀ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଧନ୍ୟାଃ ସ୍ମ ମୂଢମତୟୋଽପି ହରିଣ୍ୟ ଏତା
ଯା ନନ୍ଦନନ୍ଦନମୁପାତ୍ତବିଚିତ୍ରବେଷମ୍
ଆକର୍ଣ୍ୟ ବେଣୁରଣିତଂ ସହକୃଷ୍ଣସାରାଃ
ପୂଜାଂ ଦଧୁର୍ବିରଚିତାଂ ପ୍ରଣୟାବଲୋକୈଃ ।୧୧।

ବଜାନ୍ତି, ତେବେ ମୂଢବୁଦ୍ଧି ହରିଣୀମାନେ ମଧ୍ୟ ବଂଶୀ ତାନରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ନିଜ ପତି କୃଷ୍ଣସାର ମୃଗ ସହିତ ନନ୍ଦନନ୍ଦନଙ୍କ ନିକଟକୁ ଚାଲି ଆସନ୍ତି ଏବଂ ନିଜ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ବଡ ବଡ ଆଖିରେ ତାଙ୍କୁ ଚାହିଁରହନ୍ତି । କେବଳ ଚାହାଁନ୍ତି ତ ନାହିଁ, ନିଜ କମଳ ସଦୃଶ ଆଖିକୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚରଣରେ ନିଉଛାଳି କରି ତାହାଙ୍କ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ଚାହାଁଣୀ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଉଥିବା ଶୃଙ୍ଗାରକୁ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନ ଧନ୍ୟ ଅଟେ । (ଆମ୍ଭେମାନେ ବୃନ୍ଦାବନର ଗୋପୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେପରି ତାଙ୍କଠାରେ ନିଜକୁ ଲୋଟାଇ ପାରି ନାହାନ୍ତି । ଏହା କେଡେ ବିଡମ୍ବନା !) ।୧୦-୧୧।

କୃଷ୍ଣଂ ନିରୀକ୍ଷ୍ୟ ବନିତୋତ୍ସବରୂପଶୀଳଂ
ଶ୍ରୁତ୍ୱା ଚ ତତ୍କ୍ୱଣିତବେଣୁବିଚିତ୍ରଗୀତମ୍
ଦେବ୍ୟୋ ବିମାନଗତୟଃ ସ୍ମରନୁନ୍ନସାରା
ଭ୍ରଶ୍ୟତ୍ପ୍ରସୂନକବରା ମୁମୁହୁର୍ବିନୀବ୍ୟଃ ।୧୨।

ଆରେ ସଖି ! ହରିଣିମାନଙ୍କ କଥା ଛାଡ଼, ସ୍ୱର୍ଗର ଦେବକନ୍ୟାମାନେ ଯେବେ ଯୁବତୀମାନଙ୍କ ଆନନ୍ଦଦାନୀ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଶୀଳର ଭଣ୍ଡାର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଦେଖନ୍ତି ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ବଂଶୀର ମଧୁର ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣନ୍ତି, ତେବେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚିତ୍ର ବିଚିତ୍ର ଆଳାପ ଶୁଣି ସେମାନେ ବୁଦ୍ଧି-ବିବେକ ହରାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନିଜ ବିମାନରେ ବସି ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି । ଏହା କେଡ଼େ ଅଦ୍ଭୁତ କଥା ସଖୀ ! ଶୁଣିବ ! ଯେତେବେଳେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସହିତ ମିଳନର ତୀବ୍ର ଆକାଂକ୍ଷା ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଜାଗି ଉଠେ, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ନିଜ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ହରାଇ ସଂଜ୍ଞାହୀନ ହୋଇଯାଆନ୍ତି; ନିଜ କେଶପାଶରେ ଗୁନ୍ଥାଥିବା ଫୁଲ ଖସି ଗଲାଣି ଏକଥା ସେମାନଙ୍କର ଖିଆଲ ନ ଥାଏ । ଏପରି କି ନିଜ ଶାଢ଼ୀ କମରରୁ ଖସି ଭୂମିରେ ପଡଲାଣି ଏ କଥାକୁ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ମରଣ ନ ଥାଏ ।୧୨।

ଗାବଶ୍ଚ କୃଷ୍ଣମୁଖନିର୍ଗତବେଣୁଗୀତ-
ପୀୟୂଷମୁତ୍ତଭିତକର୍ଣ୍ଣପୁଟୈଃ ପିବନ୍ତ୍ୟଃ

ଆରେ ସଖୀ ! ତୁମ୍ଭେ ଦେବିମାନଙ୍କ କଥା କାହିଁକି କହୁଛ, ଏହି ଗାଈମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲ ? ଆମ୍ଭ ପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯେବେ ଅଧରରେ ରଖି ବଂଶୀରେ ସ୍ୱର ଭରନ୍ତି ଏବଂ ଗାଈମାନେ ତାହାଙ୍କ ମଧୁର ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନେ ନିଜ ଦୁଇ କାନକୁ ଅତି ସାବଧାନରେ ଠିଆ କରି ମନେକର ତହିଁରୁ ଅମୃତ ପିଇଯାଆନ୍ତି, ଅଧିକନ୍ତୁ ନିଜ ନେତ୍ର-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଗାବାଃ ସ୍ମୁତଷ୍ଠନପୟଃକବଳାଃ ସ୍ମ ତସ୍ଥୁ-
ର୍ଗୋବିନ୍ଦମାତ୍ମନି ଦୃଶାଶ୍ରୁକଳାଃ ସ୍ପୃଶନ୍ତ୍ୟଃ ।୧୩

ପଥରେ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରଙ୍କୁ ହୃଦୟ ଭିତରକୁ ନେଇ ଯାଇଁ ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ସେହିଠାରେ ବିରାଜମାନ୍ କରାଇ ମନେ ମନେ ତାଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରନ୍ତ । ଦେଖୁନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କ ନେତ୍ରରୁ ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୁ ବହିବାକୁ ଲାଗିଛି ! ପୁଣି ବତ୍ସ, ବାଛୁରିମାନଙ୍କ କଥା ତ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ! ଯଦ୍ୟପି ଗାଈମାନଙ୍କ ସ୍ତନରୁ ଆପେ ଆପେ ଖୀର ଝରୁ ଅଛି, ସେମାନେ ଯେବେ ଖୀର ପାନ କରୁଁ କରୁଁ ଅଚାନକ ବଂଶୀଧ୍ୱନି ଶୁଣିବାକୁ ପାଆନ୍ତ, ତେବେ ମୁଖରେ ରଖିଥିବା ଖୀରକୁ ଢୋକି ପାରନ୍ତନାହିଁ କିମ୍ବା ବାନ୍ତ କରି ପାରନ୍ତ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ଭଗବାନଙ୍କ ସଂସ୍ପର୍ଶ ଏବଂ ନେତ୍ରରୁ ବହି ଆସେ ଆନନ୍ଦର ଅଶ୍ରୁ । ଏମାନେ ଯେପରି ସେପରି ତଟସ୍ଥ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତ ।୧୩।

ପ୍ରାୟୋ ବତାମ୍ବ ବିହଗା ମୁନୟୋ ବନେଽସ୍ମିନ୍
କୃଷ୍ଣେକ୍ଷିତଂ ତଦୁଦିତଂ କଳବେଣୁଗୀତମ୍
ଆରୁହ୍ୟ ଯେ ଦ୍ରୁମଭୁଜାନ୍ ରୁଚିରପ୍ରବାଳାନ୍
ଶୃଣ୍ୱନ୍ତ୍ୟମୀଳିତଦୃଶୋ ବିଗତାନ୍ୟବାଚଃ ।୧୪।

ଆରେ ସଖୀ ! ଗାଈ ବାଛୁରିମାନେ ତ ହେଲେ ଘରର ବସ୍ତୁ । ସେମାନଙ୍କ କଥା ଛାଡ ! ବୃନ୍ଦାବନର ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭେ ଦେଖୁନାହିଁ ? ସେମାନଙ୍କୁ ପକ୍ଷୀ କହିବା ମଧ୍ୟ ଭୁଲ । ବାସ୍ତବରେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଧିକାଂଶ ବଡ଼ ବଡ ମୁନି-ଋଷି ଅଟନ୍ତ । ସେମାନେ ବୃନ୍ଦାବନର ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କ ମନୋହର ନବ ପଲ୍ଲବିତ ଡାଳମାନଙ୍କରେ ନିରବରେ ବସି ଚକ୍ଷୁ ନ ମୁଦି ନିର୍ନିମେଷ ନୟନରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ରୂପ ମାଧୁରୀ ତଥା ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ଚାହାଁଣୀ ଦେଖି ଦେଖି ନିହାଲ ହୋଇଯାଆନ୍ତ ତଥା କାନରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଶବ୍ଦ ନ ଶୁଣି କେବଳ ତାହାଙ୍କ ମୋହିନୀ ବାଣୀ ଏବଂ ବଂଶୀର ତ୍ରିଭୁବନମୋହନ ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣୁଥାଆନ୍ତ । ରେ ମୋର ପ୍ରିୟ ସଖୀ ! କୁହତ, ଏମାନଙ୍କ ଜୀବନ କେଡେ ଧନ୍ୟ ! ।୧୪।

ନଦ୍ୟସ୍ତଦା ତଦୁପଧାର୍ଯ ମୁକୁନ୍ଦଗୀତ-
ମାବର୍ତଲକ୍ଷିତମନୋଭବଭଗ୍ନବେଗାଃ

ଆରେ ସଖି ! ଦେବତା, ଗୋରୁ ଏବଂ ପକ୍ଷୀ-ମାନଙ୍କ ପ୍ରସଙ୍ଗ କାହିଁକି ? ଏମାନେ ତ ଚେତନ ଅଟନ୍ତ । ଏହି ଜଡ଼ ନଦୀମାନଙ୍କୁ ଦେଖ ତ ? ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଭଉଁରି ଦେଖାଯାଉଛି, ତହିଁରୁ ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରଙ୍କ ସହିତ ମିଳନର ତୀବ୍ର ଆକାଂକ୍ଷାରି ସୂଚନା ମିଳେ । ତାହାରି ବେଗରୁ ତ ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରବାହ ରୋକି ଯାଉଛି ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଆଲିଙ୍ଗନସ୍ଥଗିତମୂର୍ମିଭୁଜୈର୍ମୁରାରେ-
ର୍ଗୃହ୍ଣନ୍ତି ପାଦଯୁଗଳଂ କମଳୋପହାରାଃ ।୧୫।

ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରେମସ୍ୱରୂପ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବଂଶୀଧ୍ୱନି ଶୁଣୁଅଛନ୍ତି । ଦେଖ, ଦେଖ, ସେମାନେ ନିଜ ତରଙ୍ଗରୂପ ହସ୍ତରେ ତାହାଙ୍କ ପାଦଧରି କମଳପୁଷ୍ପ ଉପହାର ଦେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରୁଅଛନ୍ତି । ମନେ ହୁଏ ତାହାଙ୍କ ଚରଣରେ ନିଜକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରୁ ଅଛନ୍ତି ।୧୫।

ଦୃଷ୍ଟ୍ୱାଽଽତପେ ବ୍ରଜପଶୂନ୍‌ସହ ରାମଗୋପୈଃ
ସଞ୍ଚାରୟନ୍ତମନୁ ବେଣୁମୁଦୀରୟନ୍ତମ୍
ପ୍ରେମପ୍ରବୃଦ୍ଧ ଉଦିତଃ କୁସୁମାବଳୀଭିଃ
ସଖ୍ୟୁର୍ବ୍ୟଧାତ୍ ସ୍ୱବପୁଷାମ୍ବୁଦ ଆତପତ୍ରମ୍ ।୧୬।

ଆରେ ସଖି ! ଏହି ନଦୀମାନେ ତ ପୃଥିବୀର—ଆମ୍ଭ ବୃନ୍ଦାବନର ବସ୍ତୁଅଟନ୍ତି; ଟିକିଏ ଏହି ମେଘକୁ ମଧ୍ୟ ଦେଖ ତ, ସେ ଯେବେ ଦେଖୁଛି ଯେ ବ୍ରଜରାଜକୁମାର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ଗୋପାଳ-ବାଳମାନଙ୍କ ସହିତ ଖରତାପରେ ଗାଈ ଚରାଉ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ତା ସହିତ ବଂଶୀ ମଧ୍ୟ ବଜାଉ ଅଛନ୍ତି, ତେବେ ତା' ହୃଦୟରେ ପ୍ରେମର ବେଗ ବଢ଼ି ଆସୁଥିବାରୁ ସେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବୁଲି ସେହି ଶ୍ୟାମଘନ ଘନଶ୍ୟାମଙ୍କ ଉପରେ ନିଜ ଶରୀରକୁ ଛତ୍ରାକାର କରି ତାହାଙ୍କ ସେବା କରୁଛି । ଏତିକି ନୁହେଁ ସଖି ! ସେ ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ଉପରେ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳକଣା ବର୍ଷା କରୁଛି; ତେବେ ଏପରି ଜଣାପଡ଼େ ଯେ ସେ ତାହାଙ୍କ ଉପରେ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଶ୍ୱେତ କୁସୁମ ଚଢ଼ାଉ ଅଛି । ନା' ସଖି ! ଜଳକଣା ଛଳରେ ସେ ତ ତା' ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରୁଛି ! ।୧୬।

ପୂର୍ଣ୍ଣାଃ ପୁଳିନ୍ଦ୍ୟ ଉରୁଗାୟପଦାବ୍ଜରାଗ-
ଶ୍ରୀକୁଙ୍କୁମେନ ଦୟିତାସ୍ତନମଣ୍ଡିତେନ

ଆରେ ସଙ୍ଗି ! ଆମ୍ଭେମାନେ ତ ବୃନ୍ଦାବନର ଏହି ଭିଲ୍ଲିଣିମାନଙ୍କୁ ଧନ୍ୟ ଏବଂ କୃତ୍ୟକୃତ୍ୟ ମନେ କରୁଁ । କାରଣ ଏମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବଡ଼ ପ୍ରେମ ଦେଖାଯାଏ । ଏମାନେ ଆମ୍ଭ ପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ଏମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସହିତ ମିଶିବାର ତୀବ୍ର ଆକାଂକ୍ଷା ଜାଗ୍ରତହୁଏ; ଏମାନଙ୍କ ହୃଦରେ ପ୍ରେମ ବ୍ୟାଧି ଘୋଟିଯାଏ । ସେତେବେଳେ ଏମାନେ କି ଉପାୟ କରନ୍ତି, ତାହା ଶୁଣ । ଆମ୍ଭ ପ୍ରିୟତମଙ୍କ ପ୍ରେୟସୀ ଗୋପିମାନେ ନିଜ ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳରେ ଯେଉଁ କେଶର ଲଗାଇ ଥାଆନ୍ତି, ତାହା ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରଙ୍କ ପାଦରେ ଲଗିଥାଏ ଏବଂ ସେ ଯେତେବେଳେ ବୃନ୍ଦାବନର ପତ୍ରତୃଣରେ ଚାଲନ୍ତି, ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ ସେହି

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତଦ୍ଦର୍ଶନସ୍ମରରୁଜସ୍ତୃଣରୂଷିତେନ
ଲିମ୍ପନ୍ତ୍ୟ ଆନନକୁଚେଷୁ ଜହୁସ୍ତଦାଧିମ୍ ।୧୭।

କେଶର ଲାଗିଯାଏ । ଏହି ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ ଭିଲ୍ଲୁଣି-ମାନେ ସେହି ତୃଣଉପରୁ ତାହାକୁ ଛଡ଼ାଇ ଆଣି ନିଜ ସ୍ତନ ଏବଂ ମୁଖରେ ଲିପି ନିଜ ହୃଦୟରେ ପ୍ରେମ-ପୀଡ଼ା ଶାନ୍ତ କରନ୍ତି ।୧୭।

ହନ୍ତାୟମଦ୍ରିରବଲା ହରିଦାସବର୍ଯ୍ୟୋ
ଯଦ୍ ରାମକୃଷ୍ଣଚରଣସ୍ପର୍ଶପ୍ରମୋଦଃ
ମାନଂ ତନୋତି ସହଗୋପଗଣୟୋସ୍ତୟୋର୍ଯତ୍
ପାନୀୟସୂୟବସକନ୍ଦରକନ୍ଦମୂଳୈଃ ।୧୮।

ଆରେ ଗୋପିମାନେ ! ଏହି ଗିରିରାଜ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ତ ଭଗବାନଙ୍କ ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଟେ । ଧନ୍ୟ ଏହାର ଭାଗ୍ୟ ! ଦେଖୁନାହଁ, ଆମ୍ଭ ପ୍ରାଣବଲ୍ଲଭ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ନୟନାଭିରାମ ବଳରାମଙ୍କ ପଦକମଳ-ସ୍ପର୍ଶ ପାଇ ଏହି କେଡେ ଆନନ୍ଦିତ ହେଉଅଛି । ଏହାର ଭାଗ୍ୟର ପ୍ରଶଂସା କିଏ ବା କରି ପାରିବ ? ଏହି ତ ଗୋପାଳବାଳ ଏବଂ ଗାଈମାନଙ୍କର ଅତ୍ୟନ୍ତ ସତ୍କାର କରେ । ସ୍ନାନ-ପାନ ପାଇଁ ଝରଣାର ଜଳ ଦିଏ, ଗୋରୁ-ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସୁନ୍ଦର ହରିତଘାସ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରେ । ବିଶ୍ରାମ କରିବା ପାଇଁ କନ୍ଦରା ଏବଂ ଖାଇବା ପାଇଁ କନ୍ଦମୂଳ-ଫଳ ଯୋଗାଇଦିଏ । ବାସ୍ତବରେ ଏହି ଧନ୍ୟ ।୧୮।

ଗା ଗୋପକୈରନୁବନଂ ନୟତୋରୁଦାର-
ବେଣୁସ୍ୱନୈଃ କଳପଦୈସ୍ତନୁଭୃତ୍ସୁ ସଖ୍ୟଃ
ଅସ୍ପନ୍ଦନଂ ଗତିମତାଂ ପୁଲକସ୍ତରୂଣାଂ
ନିର୍ଯୋଗପାଶକୃତଲକ୍ଷଣୟୋର୍ବିଚିତ୍ରମ୍ ।୧୯।

ଆରେ ସଖି ! ଏହି ଶ୍ୟାମଳଗୌର କିଶୋରଙ୍କ ଗତି ଅତି ଚମତ୍କାର । ଯେବେ ସେ ଦୁହେଁ ଛନ୍ଦ (ଦୁହିଁବା ବେଳେ ଗାଈ ଗୋଡ଼ରେ ବନ୍ଧା ହେଉଥିବା ରଶି) ମୁଣ୍ଡରେ ବାନ୍ଧି ଏବଂ ଫାନ୍ଦ (ଓଲିଆ ଗାଈକୁ ଧରିବାର ରଶି) କାନ୍ଧରେ ରଖି ଗାଈମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ବନରୁ ଅନ୍ୟ ବନକୁ ହାଂକି ନିଅନ୍ତି, ସଙ୍ଗରେ ତ ଗୋପାଳବାଳମାନେ ଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ମଧୁର ମଧୁର ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବଂଶୀର ତାନ ଛାଡ଼ନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ମନୁଷ୍ୟ କଥା କାହିଁକି, ଅନ୍ୟ ଶରୀରଧାରୀ ଜଙ୍ଗମ ପଶୁ-ପକ୍ଷୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଏବଂ ଜଡ଼ନଦୀମାନେ ତ ସ୍ଥିର ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି; ତଥା ସ୍ଥାବର ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ରୋମାଞ୍ଚ ଜାତହୁଏ । ଜାଦୁକାରୀ ବଂଶୀର କି ଚମତ୍କାର ମହିମା ! ।୧୯।

ଏବଂବିଧା ଭଗବତୋ ଯା ବୃନ୍ଦାବନଚାରିଣଃ
ବର୍ଣ୍ଣୟନ୍ତ୍ୟୋ ମିଥୋ ଗୋପ୍ୟଃ କ୍ରୀଡା-
ସ୍ତନ୍ମୟତାଂ ଯୟୁଃ ।୨୦।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ବୃନ୍ଦାବନ ବିହାରୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଏହିପରି ଏକ ନୁହେଁ, ଅନେକ ଲୀଳା ଅଛି । ଗୋପିମାନେ ପ୍ରତିଦିନ ତାହା ସବୁ ପରସ୍ପର ବର୍ଣ୍ଣନ କରି ତନ୍ମୟ ହୁଅନ୍ତି । ଭଗବାନଂକ ଲୀଳା ସେମା-ନଂକ ହୃଦୟରେ ସର୍ବଦା ସ୍ଫୁରିତ ହେଉଥାଏ ।୨୦।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେ ବେଣୁଗୀତଂ ନାମୈକବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୨୧।

—*—

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅଥ ଦ୍ୱାବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଚୀର ହରଣ

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ହେମନ୍ତେ ପ୍ରଥମେ ମାସି ନନ୍ଦବ୍ରଜକୁମାରିକାଃ
ଚେରୁର୍ହବିଷ୍ୟଂ ଭୁଞ୍ଜାନାଃ
କାତ୍ୟାୟନ୍ୟର୍ଚନବ୍ରତମ୍ ।୧।

ଆପ୍ଲୁତ୍ୟାମ୍ଭସି କାଳିନ୍ଦ୍ୟା
ଜଲାନ୍ତେ ଚୋଦିତେଽରୁଣେ
କୃତ୍ୱା ପ୍ରତିକୃତିଂ ଦେବୀମାନର୍ଚୁର୍ନୃପ
ସୈକତୀମ୍ ।୨।

ଗନ୍ଧୈର୍ମାଲ୍ୟୈଃ ସୁରଭିଭିର୍ବଲିଭିର୍ଧୂପଦୀପକୈଃ
ଉଚ୍ଚାବଚୈଶ୍ଚୋପହାରୈଃ
ପ୍ରବାଲଫଲତଣ୍ଡୁଲୈଃ ।୩।

କାତ୍ୟାୟନି ମହାମାୟେ
ମହାଯୋଗିନ୍ୟଧୀଶ୍ୱରି
ନନ୍ଦଗୋପସୁତଂ ଦେବି
ପତିଂ ମେ କୁରୁ ତେ ନମଃ
ଇତି ମନ୍ତ୍ରଂ ଜପନ୍ତ୍ୟସ୍ତାଃ ପୂଜାଂ
ଚକ୍ରୁଃ କୁମାରିକାଃ ।୪।

ଏବଂ ମାସଂ ବ୍ରତଂ ଚେରୁଃ କୁମାର୍ଯଃ
କୃଷ୍ଣଚେତସଃ
ଭଦ୍ରକାଳୀଂ ସମାନର୍ଚୁର୍ଭୂୟାନ୍-
ନନ୍ଦସୁତଃ ପତିଃ ।୫।

ଉଷସ୍ୟୁତ୍‌ଥାୟ ଗୋତ୍ରୈଃ
ସ୍ୱୈରନ୍ୟୋନ୍ୟାବଦ୍ଧବାହବଃ
କୃଷ୍ଣମୁଚ୍ଚୈର୍ଜଗୁର୍ୟାନ୍ତ୍ୟଃ କାଳିନ୍ଦ୍ୟାଂ
ସ୍ନାତୁମନ୍ୱହମ୍ ।୬।

ନଦ୍ୟାଂ କଦାଚିଦାଗତ୍ୟ ତୀରେ
ନିକ୍ଷିପ୍ୟ ପୂର୍ବବତ୍

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଏବେ ହେମନ୍ତ ଋତୁ ଆସିଲା । ତା' ପୂର୍ବମାସ ଅର୍ଥାତ୍ ମାର୍ଗଶୀର୍ଷରେ ନନ୍ଦବାବାଙ୍କ ବ୍ରଜ କୁମାରୀଗଣ କାତ୍ୟାୟନୀ ଦେବୀଙ୍କ ପୂଜା ଏବଂ ବ୍ରତ କଲେ । ସେମାନେ କେବଳ ହବିଷ୍ୟାନ୍ନ ଭୋଜନ କରୁଥିଲେ । ।୧।

ରାଜନ୍ ! ସେହି କୁମାରୀ କନ୍ୟାମାନେ ପୂର୍ବ ଦିଗ ଅରୁଣିମା ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଯମୁନାଜଳରେ ସ୍ନାନ ସାରିବା ପରେ ତୀରରେ ଦେବୀଙ୍କର ବାଲୁକାମୟୀ ମୂର୍ତ୍ତି ନିର୍ମାଣ କରି ସୁଗନ୍ଧିତ ଚନ୍ଦନ, ପୁଷ୍ପହାର, ନାନାବିଧ ନୈବେଦ୍ୟ, ଧୂପ, ଦୀପ, ସାନବଡ଼ ଭେଟି ସାମଗ୍ରୀ, ପଲ୍ଲବ, ଫଳ, ଏବଂ ଅକ୍ଷତ ଆଦିରେ ତାହାଙ୍କ ପୂଜା କରନ୍ତି ।୨-୩।

ତା'ପରେ 'ହେ କାତ୍ୟାୟନୀ ! ହେ ମହାମାୟେ ! ହେ ଜଗତ୍ ସ୍ୱାମିନୀ ! ହେ ମହାଯୋଗିନୀ ! ଆପଣ ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପତି କରି ଦିଅନ୍ତୁ । ଦେବି ! ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣରେ ନମସ୍କାର କରୁଅଛୁଁ ।' ତା' ପରେ ଏହି ମନ୍ତ୍ର ଜପକରି ସେହି କୁମାରୀମାନେ ଦେବୀଙ୍କ ଆରାଧନା କରନ୍ତି ।୪।

ସେହି କୁମାରୀମାନେ, ଯେଉଁମାନଙ୍କ ମନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରତି ଉତ୍ସର୍ଗିତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା, ଏହି ସଂକଳ୍ପ ସହିତ ଏକ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭଦ୍ରକାଳୀଙ୍କର ଉତ୍ତମଭାବେ ପୂଜା କଲେ ଯେ 'ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ହିଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପତି ହୁଅନ୍ତୁ ।'. ।୫।

ସେମାନେ ପ୍ରତିଦିନ ଉଷାକାଳରେ ଏକ ଅନ୍ୟର ନାମଧରି ଡାକହାକ ହୋଇ ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଲୀଳା ତଥା ନାମ ଗାନ କରି କରି ପରସ୍ପର ହାତଛନ୍ଦ ଯମୁନାରେ ସ୍ନାନ କରିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି ।୬।

ଏକଦା ସବୁ କୁମାରୀମାନେ ପ୍ରତିଦିନ ପରି ଯମୁନା ତୀରରେ ପହଞ୍ଚି ନିଜ ନିଜ ବସ୍ତ୍ର ରଖିଲେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବାସାଂସି କୃଷ୍ଣଂ ଗାବନ୍ତ୍ୟୋ
ବିଜହ୍ରୁଃ ସଲିଲେ ମୁଦା ।୬।

ଏବଂ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଗୁଣ ଗାନ କରି କରି ବଡ ଆନନ୍ଦରେ ଜଳକ୍ରୀଡ଼ା କଲେ ।୬।

ଭଗବାଂସ୍ତଦଭିପ୍ରେତ୍ୟ
କୃଷ୍ଣୋ ଯୋଗେଶ୍ୱରେଶ୍ୱରଃ
ବୟସ୍ୟୈରାବୃତସ୍ତତ୍ର
ଗତସ୍ତତ୍କର୍ମସିଦ୍ଧୟେ ।୮।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସନକାଦି ଯୋଗୀ ଏବଂ ମହାଦେବ ଶଙ୍କରଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଈଶ୍ୱର ଅଟନ୍ତି । ଗୋପିମାନଙ୍କ ଅଭିଳାଷ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଗୁପ୍ତ ନଥିଲା । ସେ ସେମାନଙ୍କ ଅଭିପ୍ରାୟ ଜାଣି ନିଜ ସଙ୍ଗୀ ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କ ସହିତ ସେହି କୁମାରୀମାନଙ୍କ ମନୋରଥ ସାଧନା ସଫଳ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଯାଇଁ ଯମୁନାକୂଳରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ।୮।

ତାସାଂ ବାସାଂସ୍ୟୁପାଦାୟ
ନୀପମାରୁହ୍ୟ ସତ୍ୱରଃ
ହସଦ୍ଭିଃ ପ୍ରହସନ୍ ବାଲୈଃ
ପରିହାସମୁବାଚ ହ ।୯।

ସେ ହଠାତ୍ ଗୋପିମାନଙ୍କ ସେହି ବସ୍ତ୍ରକୁ ଉଠାଇ ନେଇ ବଡ଼ ଶୀଘ୍ରତାରେ ଏକ କଦମ୍ବଗଛ ଉପରକୁ ଚଢିଗଲେ ଏବଂ ସଙ୍ଗୀ ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କ ସହିତ ନିଜେ ଠୋ ଠୋ ହସିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗୋପିମାନଙ୍କୁ ଥଟା କରି କହିଲେ ।୯।

ଅତ୍ରାଗତ୍ୟାବଳାଃ କାମଂ ସ୍ୱଂ ସ୍ୱଂ ବାସଃ
ପ୍ରଗୃହ୍ୟତାମ୍
ସତ୍ୟଂ ବ୍ରବାଣି ନୋ ନର୍ମ ଯଦ୍ ଯୂୟଂ
ବ୍ରତକର୍ଶିତାଃ ।୧୦।

'ଆରେ କୁମାରୀବୃନ୍ଦ ! ଯଦି ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ତ ଏଠାକୁ ଆସି ନିଜ ନିଜ ବସ୍ତ୍ର ନେଇ ଯା, ମୁଁ ଥଟା କରୁନାହିଁ ସତ ସତ କହୁଛି । ତୁମ୍ଭେମାନେ ବ୍ରତ ପାଳନ କରି କରି ବଡ଼ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇଗଲଣି ।୧୦।

ନ ମୟୋଦିତପୂର୍ବଂ ବା
ଅନୃତଂ ତଦିମେ ବିଦୁଃ
ଏକୈକଶଃ ପ୍ରତୀଚ୍ଛଧ୍ୱଂ
ସହୈବୋତ ସୁମଧ୍ୟମାଃ ।୧୧।

ଏହି ମୋର ସଖା ଗୋପାଳବାଳମାନେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ମୁଁ କେବେ ମିଥ୍ୟା କଥା କହେନାହିଁ । ସୁନ୍ଦରୀଗଣ ! ତୁମ୍ଭ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ତ ଅଲଗା ଅଲଗା ଆସି ନିଜ ନିଜ ବସ୍ତ୍ର ନେଇଯାଅ କିମ୍ବା ସମସ୍ତେ ଏକ ସଙ୍ଗରେ ଆସ, ଏଥିରେ ମୋର କୌଣସି ଆପତ୍ତି ନାହିଁ ।' ।୧୧।

ତସ୍ୟ ତତ୍ କ୍ଷ୍ୱେଲିତଂ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ଗୋପ୍ୟଃ
ପ୍ରେମପରିପ୍ଲୁତାଃ
ବ୍ରୀଡିତାଃ ପ୍ରେକ୍ଷ୍ୟ ଚାନ୍ୟୋନ୍ୟଂ
ଜାତହାସା ନ ନିର୍ଯୟୁଃ ।୧୨।

ଭଗବାନଙ୍କ ଏହି ଥଟାପରିହାସ କଥା ଶୁଣି ଗୋପିମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ସେମାନେ ଟିକିଏ ସଂକୋଚବଶ ଏକ ଅନ୍ୟକୁ ଚାହିଁ ମନ୍ଦମନ୍ଦ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କିନ୍ତୁ ଜଳରୁ ବାହାରିଲେ ନାହିଁ ।୧୨।

ଏବଂ ବ୍ରୁବତି ଗୋବିନ୍ଦେ
ନର୍ମଣାଽଽକ୍ଷିପ୍ତଚେତସଃ
ଆକଣ୍ଠମଗ୍ନାଃ ଶୀତୋଦେ
ବେପମାନାସ୍ତମବ୍ରୁବନ୍ ।୧୩।

ଭଗବାନ୍ ଯେତେବେଳେ ହସି ହସି ଏହିସବୁ କଥା କହିଲେ, ସେତେବେଳେ ତାହାଙ୍କ ବିନୋଦରେ କୁମାରୀମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତ ଆହୁରି ଅଧିକ ତାହାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଆକର୍ଷିତ ହେଲା । ସେମାନେ ଥଣ୍ଡାପାଣିରେ କଣ୍ଠ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୁଡ଼ି ଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ଦେହ ଥର ଥର ହୋଇ କମ୍ପିଲା, ତେଣୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ସେମାନେ କହିଲେ ।୧୩।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ମାନୟଂ ଭୋ କୃଥାସ୍ତ୍ୱାଂ ତୁ
ନନ୍ଦଗୋପସୁତଂ ପ୍ରିୟମ୍
ଜାନୀମୋଽଙ୍ଗ ବ୍ରଜଶ୍ଲାଘ୍ୟଂ
ଦେହି ବାସାଂସି ବେପିତାଃ ।୧୪।

‘ପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ତୁମ୍ଭେ ଏପରି ଅନୀତି କରନାହିଁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଜାଣୁ ଯେ ତୁମ୍ଭେ ନନ୍ଦବାବାଙ୍କ ପ୍ରିୟ ପୁତ୍ର । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ପ୍ରିୟ ଅଟ, ବ୍ରଜସାରା ତୁମ୍ଭର ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । ଦେଖ, ଆମ୍ଭେମାନେ ଶୀତରେ ଥରଥର ହେଲୁଣି । ତୁମ୍ଭେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ବସ୍ତ୍ର ଦେଇଦିଅ ।୧୪।

ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ତେ ଦାସ୍ୟଃ
କରବାମ ତବୋଦିତମ୍
ଦେହି ବାସାଂସି ଧର୍ମଜ୍ଞ ନୋ ଚେଦ୍
ରାଜ୍ଞେ ବ୍ରୁବାମହେ ।୧୫।

ପ୍ରିୟ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ! ଆମ୍ଭେମାନେ ତୁମ୍ଭର ଦାସୀ ଅଟୁଁ । ତୁମ୍ଭେ ଯାହା କିଛି କହିବ, ତାହା ପାଳନ କରିବାକୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ତୁମ୍ଭେ ତ ଧର୍ମର ମର୍ମ ଉତ୍ତମରୂପେ ଜାଣ । ଆଉ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ କଷ୍ଟ ଦିଅନାହିଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ବସ୍ତ୍ର ଦିଅ, ନଚେତ୍ ଆମ୍ଭେମାନେ ନନ୍ଦବାବାଙ୍କୁ ଏକଥା କହିଦେବୁଁ ।୧୫।

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ଭବତ୍ୟୋ ଯଦି ମେ ଦାସ୍ୟୋ
ମୟୋକ୍ତଂ ବା କରିଷ୍ୟଥ
ଅତ୍ରାଗତ୍ୟ ସ୍ୱବାସାଂସି ପ୍ରତୀଚ୍ଛନ୍ତୁ
ଶୁଚିସ୍ମିତାଃ ।୧୬।

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ୍ କହିଲେ—କୁମାରୀଗଣ ! ହେ ଶୁଚିସ୍ମିତେ ! ଯଦି ତୁମ୍ଭେମାନେ ନିଜକୁ ମୋର ଦାସୀ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରୁଛ ଏବଂ ମୋ ଆଜ୍ଞା ପାଳନ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛ, ତେବେ ଏଠାକୁ ଆସି ନିଜ ନିଜ ବସ୍ତ୍ର ନେଇଯାଅ ।୧୬।

ତତୋ ଜଲାଶୟାତ୍ ସର୍ବା ଦାରିକାଃ
ଶୀତବେପିତାଃ
ପାଣିଭ୍ୟାଂ ଯୋନିମାଚ୍ଛାଦ୍ୟ ପ୍ରୋତ୍ତେରୁଃ
ଶୀତକର୍ଶିତାଃ ।୧୭।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ସେହି କୁମାରୀମାନେ ଥଣ୍ଡାରେ ଥରଥର ହୋଇ କମ୍ପୁଥିଲେ, ତେଣୁ ଭଗବାନଙ୍କ ଏହି କଥାଶୁଣି ସେମାନେ ଦୁଇ ହସ୍ତରେ ନିଜ ନିଜ ଗୁପ୍ତ ଅଙ୍ଗକୁ ଲୁଚାଇ ଯମୁନାରୁ ବାହାରି ଆସିଲେ । ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ଶୀତରେ ବହୁତ ପୀଡ଼ିତ ଥିଲେ ।୧୭।

ଭଗବାନାହତା ବୀକ୍ଷ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧଭାବ ପ୍ରସାଦିତଃ
ସ୍କନ୍ଧେ ନିଧାୟ ବାସାଂସି ପ୍ରୀତଃ ପ୍ରୋବାଚ
ସସ୍ମିତମ୍ ।୧୮।

ସେମାନଙ୍କ ସେହି ଶୁଦ୍ଧ ଭାବରେ ଭଗବାନ୍ ବଡ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ । ନିକଟକୁ ଆସିବାର ଦେଖି ସେ ଗୋପିମାନଙ୍କ ବସ୍ତ୍ର ନିଜ କାନ୍ଧରେ ରଖି ବଡ଼ ପ୍ରସନ୍ନ ବଦନରେ ହସି ହସି କହିଲେ— ।୧୮।

ଯୂୟଂ ବିବସ୍ତ୍ରା ଯଦପୋ ଧୃତବ୍ରତା
ବ୍ୟଗାହତୈତତ୍ତଦୁ ଦେବହେଳନମ୍
ବଦ୍ଧ୍ୱାଞ୍ଜଲିଂ ମୂର୍ଧ୍ନ୍ୟପନୁତ୍ତୟେଽଂହସଃ
କୃତ୍ୱା ନମୋଽଧୋ ବସନଂ ପ୍ରଗୃହ୍ୟତାମ୍
।୧୯।

‘ଆରେ ଗୋପିବୃନ୍ଦ ! ତୁମ୍ଭେମାନେ ଯେଉଁ ବ୍ରତ ପାଳନ କରୁଥିଲ, ତାହା ଉତ୍ତମରୂପେ ନିର୍ବାହ କଲ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ପରନ୍ତୁ ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ବସ୍ତ୍ରହୀନ ହୋଇ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଜଳରେ ସ୍ନାନ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଜଳର ଅଧିଷ୍ଠାତୃ-ଦେବତା ବରୁଣ ତଥା ଯମୁନାନଦୀ ପ୍ରତି ଅପରାଧ ହେଲା । ଅତଏବ ସେହି ଦୋଷ ଶାନ୍ତି ନିମନ୍ତେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ହସ୍ତଯୋଡ଼ ସେମାନଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କଲାପରେ ନିଜ ନିଜ ବସ୍ତ୍ର ନିଅ ।’ ୧୯।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଇତ୍ୟଚ୍ୟୁତେନାଭିହିତା ବ୍ରଜାବଲା
ମତ୍ୱା ବିବସ୍ତ୍ରାପ୍ଲବନଂ ବ୍ରତଚ୍ୟୁତିମ୍
ତତ୍‌ପୂର୍ତିକାମାସ୍ତଦଶେଷକର୍ମଣାଂ
ସାକ୍ଷାତ୍‌କୃତଂ ନେମୁରବଦ୍ୟମୃଗ୍ ଯତଃ ।୨୦।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ସେହି ବ୍ରଜକୁମାରୀମାନେ ଜାଣିଲେ ଯେ ବାସ୍ତବରେ ବସ୍ତ୍ରହୀନ ହୋଇ ସ୍ନାନ କଲେ ବ୍ରତରେ ତ୍ରୁଟି ରହେ । ଅତଏବ ବ୍ରତର ନିର୍ବିଘ୍ନ ପୂର୍ତି ନିମନ୍ତେ ସେମାନେ ସମସ୍ତ କର୍ମର ସାକ୍ଷୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କଲେ । କାରଣ ତାଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କଲେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ତ୍ରୁଟି ଏବଂ ଅପରାଧ ମାର୍ଜନ ହୁଏ ।୨୦।

ତାସ୍ତଥାବନତା ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ଭଗବାନ୍ ଦେବକୀସୁତଃ
ବାସାଂସି ତାଭ୍ୟଃ ପ୍ରାୟଚ୍ଛତ୍ କରୁଣସ୍ତେନ
ତୋଷିତଃ ।୨୧।

ଯଶୋଦାନନ୍ଦନ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯେବେ ଦେଖିଲେ ଯେ କୁମାରୀମାନେ ମୋ ଆଜ୍ଞାନୁସାର ପ୍ରଣାମ କରୁଅଛନ୍ତି, ତେବେ ସେ ବହୁତ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ, ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ହୃଦୟରେ କରୁଣା ଭରି ଗଲାରୁ ସେମାନଙ୍କ ବସ୍ତ୍ର ଦେଇଦେଲେ ।୨୧।

ଦୃଢ଼ଂ ପ୍ରଲବ୍ଧାସ୍ତ୍ରପୟା ଚ ହାପିତାଃ
ପ୍ରସ୍ତୋଭିତାଃ କ୍ରୀଡନବଚ୍ଚ କାରିତାଃ
ବସ୍ତ୍ରାଣି ଚୈବାପହୃତାନ୍ୟଥାପ୍ୟମୁଂ
ତା ନାଭ୍ୟସୂୟନ୍ ପ୍ରିୟସଙ୍ଗ ନିର୍ବୃତାଃ ।୨୨।

ପ୍ରିୟ ପରୀକ୍ଷିତ ! ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କୁମାରୀମାନଙ୍କ ସହିତ କପଟପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବହାର କଲେ, ସେମାନଙ୍କ ଲଜ୍ଜା-ସଂକୋଚ ଛଡ଼ାଇଲେ, ଥଟା କରି କାଠ-ପୁତଳୀ ପରି ନଚାଇଲେ, ପରିହାସ ଛଳରେ ବସ୍ତ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହରଣ କଲେ; ତଥାପି ସେମାନେ ତାଙ୍କ ଉପରେ ରୁଷ୍ଟହେଲେ ନାହିଁ, ତାଙ୍କ ଦୋଷ ନ ଧରି ବରଂ ନିଜ ପ୍ରିୟତମଙ୍କ ସଙ୍ଗ ପାଇ ଆହୁରି ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ ।୨୨।

ପରିଧାୟ ସ୍ୱବାସାଂସି ପ୍ରେଷ୍ଠସଙ୍ଗମସଜ୍ଜିତାଃ
ଗୃହୀତଚିତ୍ତା ନୋ
ଚେଲୁସ୍ତସ୍ମିଁଲ୍ଲଜ୍ଜାୟିତେକ୍ଷଣାଃ ।୨୩।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଗୋପିମାନେ ନିଜ ନିଜ ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧିଲେ ସତ୍ୟ, ପରନ୍ତୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସେମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତକୁ ଏପରି ବଶ କରିଥିଲେ ଯେ ସେମାନେ ସେଠାରୁ ଗୋଟିଏ ପାଦ ଆଗକୁ ଯାଇପାରିଲେ ନାହିଁ । ବରଂ ନିଜ ପ୍ରିୟତମଙ୍କ ସମାଗମ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ସେମାନେ ତାଙ୍କ ଆଡକୁ ଲଜ୍ଜାପୂର୍ଣ୍ଣ ଚାହାଁଣୀରେ ଚାହିଁ ରହିଲେ ।୨୩।

ତାସାଂ ବିଜ୍ଞାୟ ଭଗବାନ୍ ସ୍ୱପାଦସ୍ପର୍ଶକାମ୍ୟୟା
ଧୃତବ୍ରତାନାଂ ସଂକଳ୍ପମାହ
ଦାମୋଦରୋଽବଲାଃ ।୨୪।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦେଖିଲେ ଯେ କୁମାରୀମାନେ ତାହାଙ୍କ ଚରଣକମଳ ସ୍ପର୍ଶ କାମନାକରି ବ୍ରତ ଧାରଣ କଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନର ଏକମାତ୍ର ସଂକଳ୍ପ ଏହାହିଁ ଅଟେ । ତେଣୁ ଗୋପି-ମାନଙ୍କ ପ୍ରେମଧନ ହୋଇ ଯିଏ ଉଲୁଖଳରେ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଧାହୋଇ ପାରନ୍ତି, ସେହି ଭଗବାନ୍ କହିଲେ— ।୨୪।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସଂକଳ୍ପୋ ବିଦିତଃ ସାଧ୍ୱ୍ୟୋ ଭବତୀନାଂ
ମଦର୍ଚ୍ଚନମ୍
ମୟାନୁମୋଦିତଃ ସୋଽସୌ ସତ୍ୟୋ
ଭବିତୁମର୍ହତି ।୨୫।

ମୋର ପରମ ପ୍ରେୟସୀ କୁମାରୀବୃନ୍ଦ ! ମୁଁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ସେହି ସଂକଳ୍ପକୁ ଜାଣେ ଯେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋର ପୂଜା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଅଛ । ମୁଁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ସମସ୍ତ ଅଭିଳାଷକୁ ଅନୁମୋଦନ କରୁଅଛି । ନିଶ୍ଚୟ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ସେହି ସଂକଳ୍ପ ସତ୍ୟ ହେବ । ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋର ପୂଜା କରି ପାରିବ ।୨୫।

ନ ମୟ୍ୟାବେଶିତଧିୟାଂ କାମଃ କାମାୟ
କଳ୍ପତେ
ଭର୍ଜିତା କ୍ୱଥିତା ଧାନା ପ୍ରାୟୋ ବୀଜାୟ
ନେଷ୍ୟତେ ।୨୬।

ଯେଉଁମାନେ ନିଜ ମନ ଏବଂ ପ୍ରାଣ ମୋତେ ସମର୍ପିଦେଇ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ କାମନା ସେମାନଙ୍କୁ ସାଂସାରିକ ଭୋଗ ଆଡକୁ ନେବାରେ ସମର୍ଥ ନୁହେଁ; ଠିକ୍ ସେହିପରି, ଯେପରି ଭଜା ହୋଇଥିବା ବା ନଷ୍ଟ ବୀଜର ପୁନର୍ବାର ଅଙ୍କୁରିତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟତା ନ ଥାଏ ।୨୬।

ଯାତାବଲା ବ୍ରଜଂ ସିଦ୍ଧା ମୟେମା
ରଂସ୍ୟଥ କ୍ଷପାଃ
ଯଦୁଦ୍ଦିଶ୍ୟ ବ୍ରତମିଦଂ
ଚେରୁରାର୍ଯାର୍ଚ୍ଚନଂ ସତୀଃ ।୨୭।

ତେଣୁ କୁମାରୀଗଣ ! ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ତୁମ୍ଭେମାନେ ନିଜ ନିଜ ଘରକୁ ଫେରିଯାଅ, ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ସାଧନା ସିଦ୍ଧ ହୋଇ ଯାଇଅଛି । ତୁମ୍ଭେମାନେ ଆସନ୍ତା ଶରଦ୍ ଋତୁର ରାତ୍ରିରେ ମୋ ସହିତ ବିହାର କରିବ । ସତୀବୃନ୍ଦ ! ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏହି ବ୍ରତ ଏବଂ କାତ୍ୟାୟନୀ ଦେବୀଙ୍କ ପୂଜା କରିଥିଲ ।’ ।୨୭।

ଶ୍ରୀ ଶୁକ ଉବାଚ

ଇତ୍ୟାଦିଷ୍ଟା ଭଗବତା ଲବ୍ଧକାମାଃ
କୁମାରିକାଃ
ଧ୍ୟାୟନ୍ତ୍ୟସ୍ତତ୍ପଦାମ୍ଭୋଜଂ
କୃଚ୍ଛ୍ରାନ୍ନିର୍ବିବିଶୁର୍ବ୍ରଜମ୍ ।୨୮।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ--ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଇ ସେହି କୁମାରୀମାନେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚରଣକମଳ ଧ୍ୟାନରତ ଥାଇଁ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ବ୍ରଜକୁ ଫେରିଗଲେ । ଏବେ ସେମାନଙ୍କ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ କାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ।୨୮।

ଅଥ ଗୋପୈଃ ପରିବୃତୋ ଭଗବାନ୍
ଦେବକୀସୁତଃ
ବୃନ୍ଦାବନାଦ୍ ଗତୋ ଦୂରଂ ଚାରୟନ୍ ଗାଃ
ସହାଗ୍ରଜଃ ।୨୯।

ପ୍ରିୟ ପରୀକ୍ଷିତ ! ଏକଦା ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଳରାମ ଏବଂ ଗୋପବାଳକ ସହିତ ଗାଈ ଚରାଉଁ ଚରାଉଁ ବୃନ୍ଦାବନର ବହୁତ ଦୂରକୁ ଚାଲିଗଲେ ।୨୯।

ନିଦାଘାର୍କାତପେ ତିଗ୍ମେ ଛାୟାଭିଃ
ସ୍ୱାଭିରାତ୍ମନଃ
ଆତପତ୍ରାୟିତାନ୍ ବୀକ୍ଷ୍ୟ
ଦ୍ରୁମାନାହ ବ୍ରଜୌକସଃ ।୩୦।
ହେ ସ୍ତୋକକୃଷ୍ଣ ହେ ଅଂଶୋ
ଶ୍ରୀଦାମାନ୍ ସୁବଲାର୍ଜ୍ଜୁନ
ବିଶାଳର୍ଷଭ ତେଜସ୍ୱିନ୍
ଦେବପ୍ରସ୍ଥ ବରୁଥପ ।୩୧।

ଗ୍ରୀଷ୍ମଋତୁ, ସୂର୍ଯଙ୍କ କିରଣ ବଡ ପ୍ରଖର ଥିଲା; ପରନ୍ତୁ ଘନ ବୃକ୍ଷରାଜି ଭଗବାନଙ୍କ ଉପରେ ଛତ୍ରର କାମ କରୁଥିଲେ । ବୃକ୍ଷମାନେ ଛାୟା କରୁଥିବାର ଦେଖି ସ୍ତୋକ କୃଷ୍ଣ, ଅଂଶୁ, ଶ୍ରୀଦାମା, ସୁବଳ, ଅର୍ଜ୍ଜୁନ, ବିଶାଳ, ଋଷଭ, ତେଜସ୍ୱୀ, ଦେବପ୍ରସ୍ଥ ଏବଂ ବରୁଥପ ଆଦି ଗୋପାଳବାଳମାନଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣକହିଲେ—୩୦-୩୧

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ପଶ୍ୟତୈତାନ୍ ମହାଭାଗାନ୍
ପରାର୍ଥୈକାନ୍ତ ଜୀବିତାନ୍
ବାତବର୍ଷାତପହିମାନ୍
ସହନ୍ତୋ ବାରୟନ୍ତି ନଃ ।୩୨।

ମୋର ପ୍ରିୟ ମିତ୍ରଗଣ ! ଦେଖ ତ, ଏହି ବୃକ୍ଷ କେଡେ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ଅଟେ । ଏହାର ସାରାଜୀବନ କେବଳ ଅନ୍ୟର ହିତପାଇ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ, ସେ ସ୍ୱୟଂ ପବନ, ବାତ୍ୟା, ବର୍ଷା, ଖରା ଏବଂ ଶୀତ ସବୁକିଛି ସହେ; ପରନ୍ତୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସେଥିରୁ ରକ୍ଷା କରେ ।୩୨।

ଅହୋ ଏଷାଂ ବରଂ ଜନ୍ମ
ସର୍ବପ୍ରାଣ୍ୟୁପଜୀବନମ୍
ସୁଜନସ୍ୟେବ ଯେଷାଂ ବୈ
ବିମୁଖା ଯାନ୍ତି ନାର୍ଥିନଃ ।୩୩।

ମୁଁ କହୁଛି ଯେ ଏହାର ଜୀବନ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଟେ; କାରଣ ଏହାଠାରୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ସାହାଯ୍ୟ ପାଆନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ ହୁଏ ମଧ୍ୟ । ଯେପରି କୌଣସି ସଜ୍ଜନ ପୁରୁଷଙ୍କ ଗୃହରୁ କୌଣସି ଯାଚକ ଖାଲି ହାତରେ ଫେରେ ନାହିଁ, ସେହିପରି ଏହି ବୃକ୍ଷଠାରୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କିଛି ନା କିଛି ମିଳିଥାଏ । ।୩୩।

ପତ୍ରପୁଷ୍ପଫଳଚ୍ଛାୟାମୂଳବଲ୍କଳଦାରୁଭିଃ
ଗନ୍ଧନିର୍ଯାସଭସ୍ମାସ୍ଥି ତୋକ୍ମୈଃ
କାମାନ୍ ବିତନ୍ୱତେ ।୩୪।

ଯିଏ ନିଜ ପତ୍ର, ପୁଷ୍ପ, ଫଳ, ଛାୟା, ଚେର, ଛାଲ, କାଷ୍ଠ, ଗନ୍ଧ, ନିର୍ଯ୍ୟସବାରସ, ପାଉଁଶ, ପଲ୍ଲବ, ଅଙ୍କୁର ଏବଂ ମଞ୍ଜି ଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ଲୋକର କାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରେ ।୩୪।

ଏତାବଜ୍ଜନ୍ମସାଫଲ୍ୟଂ ଦେହିନାମିହ ଦେହିଷୁ
ପ୍ରାଣୈରର୍ଥୈର୍ଧିୟା ବାଚା ଶ୍ରେୟ
ଏବାଚରେତ୍ ସଦା ।୩୫।

ମୋର ପ୍ରିୟ ମିତ୍ରବୃନ୍ଦ ! ସଂସାରରେ ପ୍ରାଣୀ ତ ବହୁତ ଅଛନ୍ତି, ପରନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନର ସଫଳତା ଏତିକିରେ ନିହିତ ଯେ, ଯେ-ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ ନିଜ ଧନ ଦ୍ୱାରା, ବିବେକ-ବିଚାର ଦ୍ୱାରା, ବାଣୀ ଏବଂ ପ୍ରାଣ ଦେଇ ମଧ୍ୟ ଏପରି କର୍ମ କରିବା ଉଚିତ, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟର କଲ୍ୟାଣ ହେବ ।' ।୩୫।

ଇତି ପ୍ରବାଳସ୍ତବକଫଳପୁଷ୍ପଦଳୋତ୍କରୈଃ
ତରୂଣାଂ ନମ୍ରଶାଖାନାଂ
ମଧ୍ୟେନ ଯମୁନାଂ ଗତଃ ।୩୬।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଉଭୟ ଦିଗର ବୃକ୍ଷ ନୂତନ ନୂତନ ପଲ୍ଲବ, ଗୁଚ୍ଛ, ଫଳ-ପୁଷ୍ପ ଏବଂ ପତ୍ରରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଶାଖା ଭୂମିକୁ ନଇଁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଏହିପରି ଭାଷଣ ଦେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଯମୁନା ତୀରକୁ ଚାଲି ଆସିଲେ ।୩୬।

ତତ୍ର ଗାଃ ପାୟୟିତ୍ୱାପଃ
ସୁମୃଷ୍ଟାଃ ଶୀତଳାଃ ଶିବାଃ
ତତୋ ନୃପ ସ୍ୱୟଂ ଗୋପାଃ
କାମଂ ସ୍ୱାଦୁ ପପୁର୍ଜଳମ୍ ।୩୭।

ରାଜନ୍ ! ଯମୁନାନଦୀର ଜଳ ବଡ଼ ମଧୁର, ଶୀତଳ ଏବଂ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଥିଲା । ସେମାନେ ପ୍ରଥମେ ଗୋରୁମାନଙ୍କୁ ପିଆଇ ସ୍ୱୟଂ ମଧ୍ୟ ପେଟଭରି ପାନକଲେ ।୩୭।

ତସ୍ୟା ଉପବନେ କାମଂ
ଚରନ୍ତ୍ୟଃ ପଶୂନ୍ ନୃପ

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ ଯମୁନା-ତୀର ଉପରେ ଥିବା ହରିତପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପବନରେ ବଡ଼

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କୃଷ୍ଣରାମାବୁପାଗମ୍ୟ
କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତା ଇଦମବ୍ରୁବନ୍ ।୩୮।

ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାସହ ନିଜ ଗାଈ ଚରାଉଥିଲେ, ସେତିକିବେଳେ କ୍ଷୁଧାରେ ବିକଳ ହୋଇ ଗୋପାଳବାଳମାନେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସି ଏହିପରି କହିଲେ— ।୩୮।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧେ ଗୋପୀବସ୍ତ୍ରାପହରଣ ନାମ ଦ୍ୱାବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୨୨।

—*—

ଅଥ ତ୍ରୟୋବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଯଜ୍ଞ ପତ୍ନୀମାନଙ୍କ ଉପରେ କୃପା

ଗୋପା ଊଚୁଃ
ରାମ ରାମ ମହାବୀର୍ଯ୍ୟ କୃଷ୍ଣ ଦୁଷ୍ଟନିବର୍ହଣ
ଏଷା ବୈ ବାଧତେ କ୍ଷୁନ୍ନସ୍ତଚ୍ଛାନ୍ତିଂ କର୍ତ୍ତୁମର୍ହଥଃ ।୧

ଗୋପାଳବାଳମାନେ କହିଲେ—ନୟନାଭିରାମ ବଳରାମ ! ତୁମ୍ଭେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରାକ୍ରମୀ ଅଟ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତଚୋର ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ! ତୁମ୍ଭେ ବଡ ବଡ ଦୁଷ୍ଟମାନଙ୍କୁ ସଂହାର କଲ । ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ସେହି ଦୁଷ୍ଟ ସମାନ ଏହି କ୍ଷୁଧା ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତାପ ଦେଉଅଛି । ଅତଏବ ତୁମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ତାହାକୁ ଲିଭାଇବାର କୌଣସି ଉପାୟ କର ।୧।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
ଇତି ବିଜ୍ଞାପିତୋ ଗୋପୈର୍ଭଗବାନ୍
ଦେବକୀସୁତଃ
ଭକ୍ତାୟା ବିପ୍ରଭାର୍ଯ୍ୟାୟାଃ ପ୍ରସୀଦନ୍ନିଦମବ୍ରବୀତ୍
।୨।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଗୋପାଳବାଳକମାନେ ଦେବକୀ ନନ୍ଦନ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଏହିପରି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାରୁ ସେ ମଥୁରାର ନିଜ ଭକ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣପତ୍ନୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅନୁଗ୍ରହ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଏହି କଥା କହିଲେ ।୨।

ପ୍ରୟାତ ଦେବଯଜନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣା ବ୍ରହ୍ମବାଦିନଃ
ସତ୍ରମାଙ୍ଗିରସଂ ନାମ ହ୍ୟାସତେ
ସ୍ୱର୍ଗକାମ୍ୟୟା ।୩।

'ମୋର ପ୍ରିୟ ମିତ୍ରବୃନ୍ଦ ! ଏଠାରୁ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ବେଦବାଦୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସ୍ୱର୍ଗଲାଭ କାମନାରେ ଅଙ୍ଗିରସ ନାମକ ଯଜ୍ଞ କରୁଅଛନ୍ତି । ତୁମ୍ଭେମାନେ ତାହାଙ୍କ ଯଜ୍ଞଶାଳାକୁ ଯାଅ ।୩।

ତତ୍ର ଗତ୍ୱୌଦନଂ ଗୋପା
ଯାଚତାସ୍ମଦ୍‌ବିସର୍ଜିତାଃ
କୀର୍ତ୍ତୟନ୍ତୋ ଭଗବତ ଆର୍ଯ୍ୟସ୍ୟ ମମ ଚାଭିଧାମ୍
।୪।

ଗୋପାଳବାଳକଗଣ ! ମୋ ପ୍ରେରଣାରେ ସେଠାକୁ ଯାଇଁ ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋର ବଡଭାଇ ଭଗବାନ୍ ବଳରାମ ଏବଂ ମୋ ନାମ କହି ଭୋଜନ ସାମଗ୍ରୀ ସହିତ କିଛି ଅନ୍ନ ମାଗି ଆଣ ।' ।୪।

ଇତ୍ୟାଦିଷ୍ଟା ଭଗବତା ଗତ୍ୱାଯାଚନ୍ତ ତେ ତଥା
କୃତାଞ୍ଜଲିପୁଟା ବିପ୍ରାନ୍ ଦଣ୍ଡବତ୍ ପତିତା ଭୁବି
।୫।

ଭଗବାନ୍ ଏହିପରି ଆଜ୍ଞା ଦେବାରୁ ଗୋପାଳବାଳମାନେ ସେହି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଯଜ୍ଞଶାଳାକୁ ଯାଇଁ ଭଗବାନଙ୍କ ଆଜ୍ଞାନୁସାର ସେମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ନ ମାଗିଲେ । ପ୍ରଥମେ ସେମାନେ ଭୂମିରେ ପଡିଯାଇଁ ଦଣ୍ଡବତ୍ ପ୍ରଣାମ କଲାପରେ ହାତଯୋଡ଼ି କହିଲେ— ।୫।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ହେ ଭୂମିଦେବାଃ ଶୃଣୁତ
କୃଷ୍ଣସ୍ୟାଦେଶକାରିଣଃ
ପ୍ରାପ୍ତାନ୍‌ଜାନୀତ ଭଦ୍ରଂ ବୋ ଗୋପାନ୍ ନୋ
ରାମଚୋଦିତାନ୍ ।୬।

'ହେ ପୃଥିବୀର ମୂର୍ତ୍ତିମାନ୍ ଦେବତା ବ୍ରାହ୍ମଣ-ବୃନ୍ଦ ! ଆପଣମାନଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ ହେଉ । ଆପଣ-ମାନଙ୍କ ଠାରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ନିବେଦନ ଯେ ଆମ୍ଭେମାନେ ବ୍ରଜର ଗୋପାଳ ଅଟୁଁ । ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ଶ୍ରୀମାନ୍ ବଳରାମଙ୍କ ଆଦେଶରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଅଛୁଁ । ଆପଣମାନେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ କଥା ଶୁଣନ୍ତୁ ।୬।

ଗାଶ୍ଚାରୟନ୍ତାବବିଦୂର ଓଦନଂ
ରାମାଚ୍ୟୁତୌ ବୋ ଲଷତୋ ବୁଭୁକ୍ଷିତୌ
ତୟୋର୍ଦ୍ୱିଜା ଓଦନମର୍ଥିତୋର୍ଯଦି
ଶ୍ରଦ୍ଧା ଚ ବୋ ଯଚ୍ଛତ ଧର୍ମବିତ୍ତମାଃ ।୭।

ଏଠାରୁ କିଛି ଦୂରରେ ବଳରାମ ଏବଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗାଈ ଚରାଉ ଅଛନ୍ତି, ସେ ଦୁହିଁଙ୍କୁ କ୍ଷୁଧା ହେବାରୁ ସେମାନେ ଆପଣମାନଙ୍କ ଠାରୁ କିଛି ଅନ୍ନ ପାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଅଛନ୍ତି । ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୃନ୍ଦ ! ଆପଣମାନେ ଧର୍ମର ମର୍ଯାଦା ଜାଣନ୍ତି । ଯଦି ଆପଣମାନଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧାହୁଏ, ତେବେ ସେହି ଭୋଜନାର୍ଥିମାନଙ୍କୁ କିଛି ଅନ୍ନ ଦିଅନ୍ତୁ ।୭।

ଦୀକ୍ଷାୟାଃ ପଶୁସଂସ୍ଥାୟାଃ
ସୌତ୍ରାମଣ୍ୟାଶ୍ଚ ସତ୍ତମାଃ
ଅନ୍ୟତ୍ର ଦୀକ୍ଷିତସ୍ୟାପି ନାନ୍ନମଶ୍ନନ୍ ହି ଦୁଷ୍ୟତି
।୮।

ସଜ୍ଜନବୃନ୍ଦ ! ଯେଉଁ ଯଜ୍ଞଦୀକ୍ଷାରେ ପଶୁବଳି ହୁଏ; ସେହି ଯଜ୍ଞରୁ ଏବଂ ସୌତ୍ରାମଣୀ ଯଜ୍ଞରେ ଦୀକ୍ଷିତ ପୁରୁଷଙ୍କଠାରୁ ଅନ୍ନ ଖାଇବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଯଜ୍ଞରେ ଦୀକ୍ଷିତ ପୁରୁଷଙ୍କ ଅନ୍ନ ଖାଇଲେ ଦୋଷନାହିଁ ।' ।୮।

ଇତି ତେ ଭଗବଦ୍‌ଯାଚ୍ଞାଂ
ଶୃଣ୍ୱନ୍ତୋଽପି ନ ଶୁଶ୍ରୁବୁଃ
କ୍ଷୁଦ୍ରାଶା ଭୂରିକର୍ମାଣୋ ବାଲିଶା
ବୃଦ୍ଧମାନିନଃ ।୯।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନଙ୍କ ଅନ୍ନ ମାଗିବା କଥା ଶୁଣି ମଧ୍ୟ ସେହି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଏଥିପ୍ରତି କୌଣସି ଧ୍ୟାନ ଦେଲେନାହିଁ । ସେମାନେ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ ସ୍ୱର୍ଗାଦି ତୁଚ୍ଛଫଳ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ବଡ଼ ବଡ଼ କର୍ମକରି ଧନ୍ଦ ହେଉଥିଲେ । ସତ୍ୟ କହିବାକୁ ଗଲେ ସେମାନେ ଜ୍ଞାନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଥିଲେ ବାଳକ, ପରନ୍ତୁ ନିଜକୁ ବଡ ଜ୍ଞାନବୃଦ୍ଧ ବୋଲି ମନେ କରୁଥିଲେ ।୯

ଦେଶଃ କାଳଃ ପୃଥଗ୍ ଦ୍ରବ୍ୟଂ
ମନ୍ତ୍ରତନ୍ତ୍ରର୍ତ୍ୱିଜୋଽଗ୍ନୟଃ
ଦେବତା ଯଜମାନଶ୍ଚ କ୍ରତୁର୍ଧର୍ମଶ୍ଚ ଯନ୍ମୟଃ
।୧୦।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଦେଶ, କାଳ, ଅନେକ ପ୍ରକାର ଦ୍ରବ୍ୟ, ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ କର୍ମରେ ବିନିଯୋଗ ମନ୍ତ୍ର, ଅନୁଷ୍ଠାନର ପଦ୍ଧତି, ଋତ୍ୱିଜବ୍ରହ୍ମା ଆଦି ଯଜ୍ଞ କରୁ-ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି, ଅଗ୍ନି, ଦେବତା, ଯଜମାନ, ଯଜ୍ଞ ଏବଂ ଧର୍ମ—ଏହି ସବୁ ରୂପରେ ଏକମାତ୍ର ଭଗବାନ୍ ହିଁ ପ୍ରକଟ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ।୧୦।

ତଂ ବ୍ରହ୍ମ ପରମଂ ସାକ୍ଷାଦ୍
ଭଗବନ୍ତମଧୋକ୍ଷଜମ୍

ସେହି ଏକ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାତୀତ ପରବ୍ରହ୍ମ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସ୍ୱୟଂ ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ନ ମାଗୁ ଅଛନ୍ତି; ପରନ୍ତୁ ସେହି ମୂର୍ଖମାନେ, ଯେଉଁମାନେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ମନୁଷ୍ୟଦୃଷ୍ଟ୍ୟା ଦୁଷ୍ପ୍ରାଜ୍ଞା ମର୍ତ୍ୟାତ୍ମାନୋ ନ
ମେନିରେ ।୧୧।

ନିଜକୁ ଶରୀର ବୋଲି ମାନି ବସିଅଛନ୍ତି, ଭଗବାନଙ୍କୁ ହିଁ ଏକ ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟ ମନେ କରି ତାହାଙ୍କ ସମ୍ମାନ କଲେନାହିଁ ।୧୧।

ନ ତେ ଯଦୋମିତି ପ୍ରୋଚୁର୍ନ ନେତି
ଚ ପରନ୍ତପ
ଗୋପା ନିରାଶାଃ ପ୍ରତ୍ୟେତ୍ୟ ତଥୋଚୁଃ
କୃଷ୍ଣରାମୟୋଃ ।୧୨।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ସେହି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଯେବେ 'ହଁ କିମ୍ବା 'ନା' କିଛି ନ କହିଲେ ତେବେ ଗୋପାଳ-ବାଳମାନଙ୍କ ଆଶା ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେମାନେ ନିରାଶ ହୋଇ ଫେରିଆସି ଏହି କଥା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କୁ କହିଲେ ।୧୨।

ତଦୁପାକର୍ଣ୍ୟ ଭଗବାନ୍ ପ୍ରହସ୍ୟ ଜଗଦୀଶ୍ୱରଃ
ବ୍ୟାଜହାର ପୁନର୍ଗୋପାନ୍
ଦର୍ଶୟଁଲ୍ଲୌକିକୀଂ ଗତିମ୍ ।୧୩।

ସେମାନଙ୍କ ସାରକଥା ଶୁଣି ଜଗତ୍‌ସ୍ୱାମୀ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ଗୋପାଳବାଳମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲେ ଯେ 'ସଂସାରରେ ଅସଫଳତା ତ ବାରମ୍ବାର ଘଟୁଥାଏ, ସେଥିପାଇଁ ନିରାଶ ନ ହୋଇ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଯତ୍ନ କରୁଥିଲେ ନିଶ୍ଚୟ ସଫଳତା ଲାଭହୁଏ ।' ପୁଣି କହିଲେ— ।୧୩।

ମାଂ ଜ୍ଞାପୟତ ପତ୍ନୀଭ୍ୟଃ ସସଂକର୍ଷଣମାଗତମ୍
ଦାସ୍ୟନ୍ତି କାମମନ୍ନଂ ବଃ ସ୍ନିଗ୍ଧା
ମୟ୍ୟୁଷିତା ଧିୟା ।୧୪।

ମୋର ପ୍ରିୟ ଗୋପାଳବାଳବୃନ୍ଦ ! ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏଥର ସେମାନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଅ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ କୁହ ଯେ ରାମ ଏବଂ ଶ୍ୟାମ ଏଠାକୁ ଆସିଅଛନ୍ତି । ତୁମ୍ଭେମାନେ ଯେତେ ଇଚ୍ଛା କରିବ ସେମାନେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସେତେ ଅନ୍ନ ଦେବେ । କାରଣ ସେମାନେ ମୋତେ ବଡ ପ୍ରେମ କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମନ ସଦାସର୍ବଦା ମୋଠାରେ ଲାଗିରହିଛି ।' ।୧୪।

ଗତ୍ୱାଥ ପତ୍ନୀଶାଳାୟାଂ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱାଽସୀନାଃ
ସ୍ୱଲଙ୍କୃତାଃ
ନତ୍ୱା ଦ୍ୱିଜସତୀର୍ଗୋପାଃ ପ୍ରଶ୍ରିତା
ଇଦମବ୍ରୁବନ୍ ।୧୫।

ଏଥର ଗୋପାଳବାଳ ପତ୍ନୀଶାଳାକୁ ଯାଇଁ ଦେଖିଲେ ଯେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପତ୍ନୀମାନେ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ବସ୍ତ୍ର ଏବଂ ଅଳଙ୍କାରରେ ସୁ-ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ବସି ଅଛନ୍ତି । ଏମାନେ ଦ୍ୱିଜପତ୍ନୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରି ବଡ ନମ୍ରତାରେ କହିଲେ— ।୧୫।

ନମୋ ବୋ ବିପ୍ରପତ୍ନୀଭ୍ୟୋ ନିବୋଧତ
ବଚାଂସି ନଃ
ଇତୋଽବିଦୂରେ ଚରତା କୃଷ୍ଣେନେହେଷିତା
ବୟମ୍ ।୧୬।

'ଆପଣ ବିପ୍ରପତ୍ନୀମାନଙ୍କୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ନମସ୍କାର । ଆପଣମାନେ କୃପା କରି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ କଥା ଶୁଣନ୍ତୁ । ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏଠାରୁ ଅଳ୍ପଦୂରରେ ଥାଇଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଆପଣମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇ ଅଛନ୍ତି ।୧୬।

ଗାଶ୍ଚାରୟନ୍ ସ ଗୋପାଳୈଃ ସରାମୋ
ଦୂରମାଗତଃ

ସେ ଗୋପାଳବାଳ ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କ ସହିତ ଗାଈ ଚରାଉଁ ଚରାଉଁ ଏଣିକି ବହୁତଦୂର ଚାଲି ଆସି ଅଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ତାଙ୍କୁ ଏବଂ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗୀ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବୁଭୁକ୍ଷିତସ୍ୟ ତସ୍ୟାନ୍ନଂ ସାନୁଗସ୍ୟ
ପ୍ରଦୀୟତାମ୍ ।୧୭।

ଶ୍ରୁତ୍ୱାଚ୍ୟୁତମୁପାୟାତଂ ନିତ୍ୟଂ
ତଦ୍ଦର୍ଶନୋତ୍ସୁକାଃ
ତତ୍କଥାକ୍ଷିପ୍ତମନସୋ ବଭୂବୁର୍ଜାତସମ୍ଭ୍ରମାଃ
।୧୮।

ଚତୁର୍ବିଧଂ ବହୁଗୁଣମନ୍ନମାଦାୟ ଭାଜନୈଃ
ଅଭିସସ୍ରୁଃ ପ୍ରିୟଂ ସର୍ବାଃ ସମୁଦ୍ରମିବ ନିମ୍ନଗାଃ
।୧୯।

ନିଷିଧ୍ୟମାନାଃ ପତିଭିର୍ଭ୍ରାତୃଭିର୍ବନ୍ଧୁଭିଃ ସୁତୈଃ
ଭଗବତ୍ୟୁତ୍ତମଶ୍ଳୋକେ ଦୀର୍ଘଶ୍ରୁତଧୃତାଶୟାଃ
।୨୦।

ଯମୁନୋପବନେଽଶୋକନବପଲ୍ଲବମଣ୍ଡିତେ
ବିଚରନ୍ତଂ ବୃତଂ ଗୋପୈଃ ସାଗ୍ରଜଂ ଦଦୃଶୁଃ
ସ୍ତ୍ରିୟଃ ।୨୧।

ଶ୍ୟାମଂ ହିରଣ୍ୟପରିଧିଂ ବନମାଲ୍ୟବର୍ହ-
ଧାତୁପ୍ରବାଳନଟବେଷମନୁବ୍ରତାଂସେ

ଗୋପାଳବାଳମାନଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୋକ ହେଉଅଛି । ଆପଣମାନେ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ କିଛି ଭୋଜନ ପଠାନ୍ତୁ ।୧୭।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ସେହି ବ୍ରାହ୍ମଣିମାନେ ବହୁ ଦିନରୁ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ମନୋହର ଲୀଳା ଶୁଣିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମନ ସେଥିରେ ଲାଗିଯାଇଥିଲା । ସେମାନେ ସଦାସର୍ବଦା ବଡ ଉତ୍ସୁକ ଥିଲେ ଯେ କିପରି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦର୍ଶନ ହେବ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଆସିବା କଥା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ସେମାନେ ବଡ ଉତାଳ ହୋଇଗଲେ ।୧୮।

ସେମାନେ ଖାଦ୍ୟପାତ୍ରରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଦିଷ୍ଟ ଏବଂ ହିତକର ଭକ୍ଷ୍ୟ, ଭୋଜ୍ୟ, ଲେହ୍ୟ ଏବଂ ଚୋଷ୍ୟ ଚାରି ପ୍ରକାର ଭୋଜନ ପଦାର୍ଥ ହସ୍ତରେ ଧରି ଭାଇ-ବନ୍ଧୁ, ପତି-ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ବାରଣ ସତ୍ତ୍ୱେ ନିଜ ପ୍ରିୟତମ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯିବାକୁ ବାହାରିଲେ, ଠିକ୍ ସେହିପରି, ଯେପରି ନଦୀମାନେ ସମୁଦ୍ର ଆଡ଼କୁ ଯାଆନ୍ତି । କାହିଁକି ବା ନ ହେବ, ଜଣାନାହିଁ କେବେଠାରୁ ପବିତ୍ର କୀର୍ତି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଗୁଣ, ଲୀଳା, ସୌନ୍ଦର୍ଯ ଏବଂ ମାଧୁର୍ଯ ଆଦିର ବର୍ଣ୍ଣନ ଶୁଣି ଶୁଣି ସେମାନେ ତାହାଙ୍କ ଚରଣରେ ନିଜ ହୃଦୟ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଦେଇ ସାରିଛନ୍ତି ।୧୯-୨୦।

ବ୍ରାହ୍ମଣପତ୍ନୀମାନେ ଯାଇଁ ଦେଖିଲେ ଯେ ଯମୁନାତୀର-ସ୍ଥ ନବ ପଲ୍ଲବରେ ଶୋଭୟମାନ ଅଶୋକ ବନରେ ଗୋପାଳବାଳରେ ପରିବେଷ୍ଟିତ ହୋଇ ବଳରାମଙ୍କ ସହିତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏଣେ ତେଣେ ପାଦଚାରଣ କରୁଅଛନ୍ତି ।୨୧।

ତାହାଙ୍କ ଶ୍ୟାମଳ ଶରୀର ଉପରେ ସୁନେଲି ପୀତାମ୍ବର ଝଲମଲ କରୁଅଛି । ଗଳାରେ ବନମାଳା ଝୁଲୁଛି, ମସ୍ତକରେ ମୟୁରପୁଚ୍ଛ ମୁକୁଟ, ସର୍ବାଙ୍ଗରେ ରଙ୍ଗିଣୀ ଧାତୁରେ ଚିତ୍ର କରାଯାଇଅଛି । ନବ ପଲ୍ଲବ ଗୁଚ୍ଛ ଶରୀରରେ ଧାରଣ କରି ନଟ ସଦୃଶ ବେଶ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ହସ୍ତ ନିଜ ସଖା ଗୋପାଳବାଳକ କାନ୍ଧରେ ରଖି ଅନ୍ୟ ହସ୍ତରେ କମଳପୁଷ୍ପ ଚାଳନ କରୁଅଛନ୍ତି । କର୍ଣ୍ଣରେ କମଳର

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବିନ୍ୟସ୍ତହସ୍ତମିତରେଣ ଧୁନାନାମବ୍ଜଂ
କର୍ଣୋତ୍ପଲାଳକକପୋଳମୁଖାବ୍ଜହାସମ୍ ।୨୨

କୁଣ୍ଡଳ, କପୋଳରେ କୁଞ୍ଚିତ କୃଷ୍ଣ ଅଳକା ଝୁଲୁ ଅଛି ଏବଂ ମୁଖ କମଳ ମନ୍ଦମନ୍ଦ ହାସ୍ୟ ରେଖାରେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ।୨୨।

ପ୍ରାୟଃଶ୍ରୁତପ୍ରିୟତମୋଦୟକର୍ଣପୂରୈ-
ର୍ଯସ୍ମିନ୍ ନିମଗ୍ନମନସସ୍ତମଥାକ୍ଷିରନ୍ଧ୍ରୈଃ
ଅନ୍ତଃ ପ୍ରବେଶ୍ୟ ସୁଚିରଂ ପରିରଭ୍ୟ ତାପଂ
ପ୍ରାଜ୍ଞଂ ଯଥାଭିମତୟୋ ବିଜହୁର୍ନରେନ୍ଦ୍ର ।୨୩।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଏପର୍ଯନ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣିମାନେ ପ୍ରିୟତମ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରଙ୍କ ଗୁଣ ଏବଂ ଲୀଳା ନିଜ କର୍ଣ୍ଣରେ ଶୁଣି ଶୁଣି ମନକୁ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରେମ ରଙ୍ଗରେ ରଙ୍ଗାଇ ଦେଇଥିଲେ, ସେହି ଲୀଳାରେ ବୁଡାଇ ରଖିଥିଲେ । ବର୍ତମାନ୍ ନେତ୍ର ପଥରେ ତାହାଙ୍କୁ ଭିତରକୁ ନେଇ ବହୁ ସମୟ ପର୍ଯନ୍ତ ସେମାନେ ମନେ ମନେ ତାହାଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ନିଜ ନିଜ ହୃଦୟର ଜ୍ୱଳନ ଶାନ୍ତ କଲେ, ଠିକ୍ ସେହିପରି, ଯେପରି ଜାଗ୍ରତ ଏବଂ ସ୍ୱପ୍ନାବସ୍ଥାରେ ବୃତ୍ତି 'ଏହାକୁ ମୁଁ' 'ଏହା ମୋର' ଏହି ଭବରୁ ଜଳୁ ଥାଏ, ପରନ୍ତୁ ସୁଷୁପ୍ତି ଅବସ୍ଥାରେ ତାହାର ଅଭିମାନୀ ପ୍ରାଜ୍ଞକୁ ପାଇ ତହିଁରେ ଲୀନ ହୋଇଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ୱଳନ ମେଣ୍ଟିଯାଏ ।୨୩।

ତାସ୍ତଥା ତ୍ୟକ୍ତସର୍ବାଶାଃ ପ୍ରାପ୍ତା ଆତ୍ମଦିଦୃକ୍ଷୟା
ବିଜ୍ଞାୟାଖିଲଦୃଗ୍ଦ୍ରଷ୍ଟା ପ୍ରାହ ପ୍ରହସିତାନନଃ ।୨୪

ପ୍ରିୟ ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟ କଥା ଜାଣନ୍ତି, ସମସ୍ତଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିର ସାକ୍ଷୀ ଅଟନ୍ତି । ସେ ଦେଖିଲେ ଯେବେ ଏହି ବ୍ରାହ୍ମଣ ପତ୍ନିମାନେ ନିଜ ଭଇ-ବନ୍ଧୁ, ସ୍ୱଜନ-ସମ୍ବନ୍ଧୀ ଏବଂ ବିଷୟର ଆଶାଛାଡି କେବଳ ମୋ ଦର୍ଶନ ଲାଳସାରେ ଏଠାକୁ ଆସିଅଛନ୍ତି, ତେବେ ସେ ସେମାନଙ୍କୁ କହିଲେ— । ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ମୁଖାରବିନ୍ଦରେ ହାସ୍ୟର ତରଙ୍ଗ ଉଚ୍ଛୁଳୁଥିଲା ।୨୪।

ସ୍ୱାଗତଂ ବୋ ମହାଭାଗା
ଆସ୍ୟତଂ କରବାମ କିମ୍
ଯନ୍ନୋ ଦିଦୃକ୍ଷୟା ପ୍ରାପ୍ତା ଉପପନ୍ନମିଦଂ ହି ବଃ
।୨୫।

ଭଗବାନ୍ କହିଲେ—'ମହାଭାଗ୍ୟବତୀ ଦେବି-ଗଣ ! ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଗତ ! ଆସ, ବସ, କୁହତ ମୁଁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର କି ସ୍ୱାଗତ କରିବି ? ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋ ଦର୍ଶନ ଇଚ୍ଛାରେ ଏଠାକୁ ଆସିଅଛ, ଏହା ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ପରି ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟଧାରୀ ପକ୍ଷେ ଯୋଗ୍ୟ ଅଟେ ।୨୫।

ନନ୍ୱଦ୍ଧା ମୟି କୁର୍ବନ୍ତି କୁଶଳାଃ ସ୍ୱାର୍ଥଦର୍ଶିନଃ

ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ସଂସାରରେ ନିଜ ବାସ୍ତବ କଲ୍ୟାଣକୁ ଜାଣିଥିବା ଯେତେ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ପୁରୁଷ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ନିଜ ପ୍ରିୟତମ ଆତ୍ମା ସଦୃଶ ମୋତେ ପ୍ରେମ କରନ୍ତି, ପୁଣି ଏପରି ପ୍ରେମ କରନ୍ତି, ଯହିଁରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର କାମନାର

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅହୈତୁକ୍ୟ ବ୍ୟବହିତାଂ ଭକ୍ତିମାତ୍ମପ୍ରିୟେ
ଯଥା ।୨୬।

ଗନ୍ଧ ନ ଥାଏ, କୌଣସି ପ୍ରକାର ବ୍ୟବଧାନ, ସଙ୍କୋଚ, କପଟ, ପ୍ରତାରଣା ବା ଦ୍ୱୈତ ନ ଥାଏ । ।୨୬।

ପ୍ରାଣବୁଦ୍ଧି ମନଃସ୍ୱାତ୍ମଦାରାପତ୍ୟଧନାଦୟଃ
ଯତ୍‌ସମ୍ପର୍କାତ୍ ପ୍ରିୟା ଆସଂସ୍ତତଃ କୋ
ନ୍ୱପରଃ ପ୍ରିୟଃ ।୨୭।

ପ୍ରାଣ, ବୁଦ୍ଧି, ମନ, ଶରୀର, ସ୍ୱଜନ, ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁତ୍ର ଏବଂ ଧନ ଆଦି ସଂସାରର ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁ ଯାହାପାଇଁ ଏବଂ ଯାହାର ସନ୍ନିଧିରୁ ପ୍ରିୟ ଲାଗେ, ସେହି ଆତ୍ମାଠାରୁ, ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ଠାରୁ, ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଠାରୁ ବଳି ଆଉ କିଏ ପ୍ରିୟ ହୋଇ ପାରିବ ? ।୨୭।

ତଦ୍ ଯାତ ଦେବଯଜନଂ ପତୟୋ ବୋ
ଦ୍ୱିଜାତୟଃ
ସ୍ୱସତ୍ରଂ ପାରୟିଷ୍ୟନ୍ତି ଯୁଷ୍ମାଭିର୍ଗୃହମେଧିନଃ ।୨୮

ଏଣୁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏଠାକୁ ଆସିବା ଉଚିତ ଅଟେ । ମୁଁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରେମର ଅଭିନନ୍ଦନ କରୁଛି । ପରନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋ ଦର୍ଶନ କରି ସାରିଲଣି । ଏବେ ନିଜ ଯଜ୍ଞଶାଳାକୁ ଫେରି ଯାଅ । ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ପତି ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗୃହସ୍ଥ ଅଟନ୍ତ । ସେମାନେ ତୁମ୍ଭ ସହିତ ମିଳି ନିଜ ଯଜ୍ଞ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତୁ ।' ।୨୮।

ପତ୍ନ୍ୟ ଊଚୁଃ

ମୈବଂ ବିଭୋଽର୍ହତି ଭବାନ୍ ଗଦିତୁଂ ନୃଶଂସଂ
ସତ୍ୟଂ କୁରୁଷ୍ୱ ନିଗମଂ ତବ ପାଦମୂଳମ୍
ପ୍ରାପ୍ତା ବୟଂ ତୁଳସିଦାମ ପଦାବସୃଷ୍ଟଂ
କେଶୈର୍ନିବୋଢୁମତିଲଙ୍ଘ୍ୟସମସ୍ତବନ୍ଧୂନ୍ ।୨୯।

ବ୍ରାହ୍ମଣ ପତ୍ନୀମାନେ କହିଲେ—ହେ ଅନ୍ତର୍ଯାମୀ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ! ଆପଣଙ୍କ ଏହି କଥା ନିଶ୍ଚୟ ନିଷ୍ଠୁରତାପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ । ଏପରି କହିବା ଆପଣଙ୍କର ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଶ୍ରୁତି କହେ ଯେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଥରେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ, ତାକୁ ପୁଣି ସଂସାରକୁ ଫେରିବାକୁ ପଡେନାହିଁ । ଆପଣ ନିଜ ବେଦବାଣୀକୁ ସତ୍ୟ କରନ୍ତୁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ନିଜର ସମସ୍ତ ସ୍ୱଜନ-ସମ୍ବନ୍ଧୀମାନଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଅବମାନନା କରି ଆପଣଙ୍କ ପାଦପଦ୍ମ ତଳକୁ ଏଥିପାଇଁ ଆସି ଅଛୁ ଯେ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣରୁ ଖସି ପଡୁଥିବା ତୁଳସୀମାଳା ନିଜ କେଶରେ ଧାରଣ କରିବୁଁ ।୨୯।

ଗୃହ୍ଣନ୍ତି ନୋ ନ ପତୟଃ ପିତରୌ ସୁତା ବା
ନ ଭ୍ରାତୃବନ୍ଧୁସୁହୃଦଃ କୁତ ଏବ ଚାନ୍ୟେ
ତସ୍ମାଦ୍ ଭବତ୍‌ପ୍ରପଦୟୋଃ ପତିତାତ୍ମନାଂ ନୋ
ନାନ୍ୟା ଭବେଦ୍ ଗତିରରିନ୍ଦମ ତଦ୍ ବିଧେହି
।୩୦।

ହେ ସ୍ୱାମୀ ! ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପତି-ପୁତ୍ର, ମାତା-ପିତା; ଭାଇ-ବନ୍ଧୁ ଏବଂ ସ୍ୱଜନ-ସମ୍ବନ୍ଧୀ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବେନାହିଁ, ପୁଣି ଅନ୍ୟ କଥା କ'ଣ ? ବୀରଶିରୋମଣେ ! ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ଆମ୍ଭେ-ମାନେ ଆସି ଆପଣଙ୍କ ଚରଣରେ ପଡୁଛୁଁ । ଆମ୍ଭ-ମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଅବଲମ୍ବନ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟର ଶରଣ ନେବାକୁ ନ ପଡୁ, ଏପରି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରନ୍ତୁ ।୩୦।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ପତୟୋ ନାଭ୍ୟସୂୟେରନ୍ ପିତୃଭ୍ରାତୃସୁତାଦୟଃ
ଲୋକାଶ୍ଚ ବୋ ମୟୋପେତା ଦେବା
ଅପ୍ୟନୁମନ୍ୱତେ ।୩୧।

ନ ପ୍ରୀତୟେଽନୁରାଗାୟ ହ୍ୟଙ୍ଗସଙ୍ଗୋ ନୃଣାମିହ
ତନ୍ମନୋ ମୟି ଯୁଞ୍ଜାନା
ଅଚିରାନ୍ମାମବାପ୍ସ୍ୟଥ ।୩୨।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଇତ୍ୟୁକ୍ତା ମୁନିପତ୍ନ୍ୟସ୍ତା ଯଜ୍ଞବାଟଂ ପୁନର୍ଗତାଃ
ତେ ଚାନସୂୟବଃ ସ୍ୱାଭିଃ
ସ୍ତ୍ରୀଭିଃ ସତ୍ରମପାରୟନ୍ ।୩୩।

ତତ୍ରୈକା ବିଧୃତା ଭର୍ତ୍ରା
ଭଗବନ୍ତଂ ଯଥାଶ୍ରୁତମ୍
ହୃଦୋପଗୁହ୍ୟ ବିଜହୌ ଦେହଂ
କର୍ମାନୁବନ୍ଧନମ୍ ।୩୪।

ଭଗବାନପି ଗୋବିନ୍ଦସ୍ତେନୈବାନ୍ନେନ
ଗୋପକାନ୍
ଚତୁର୍ବିଧେନାଶୟିତ୍ୱା ସ୍ୱୟଂ ଚ ବୁଭୁଜେ ପ୍ରଭୁଃ
।୩୫।

ଏବଂ ଲୀଳାନରବପୁର୍ନୃଲୋକମନୁଶୀଳୟନ୍

ଭଗବାନ୍ କହିଲେ— ଦେବୀ ମଣ୍ଡଳି ! ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ପତି-ପୁତ୍ର, ମାତା-ପିତା, ଭଇ-ବନ୍ଧୁ ଆଦି କେହି ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ତିରସ୍କାର କରିବେ ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କ କଥା କ'ଣ ? ସାର ସଂସାର ମଧ୍ୟ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ସମ୍ମାନ କରିବ । କାରଣ, ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋର ହୋଇଗଲ । ଦେଖ; ଦେବତାମାନେ ମଧ୍ୟ ମୋ କଥାର ଅନୁମୋଦନ କରୁ ଅଛନ୍ତି ।୩୧।

ଦେବୀଗଣ ! ଏ ସଂସାରରେ ମୋର ଅଙ୍ଗସଙ୍ଗ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମୋର ପ୍ରୀତି ଏବଂ ଅନୁରାଗର କାରଣ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଯାଅ, ନିଜ ମନ ମୋ ପ୍ରତି ଲଗାଇରଖ । ଅତିଶୀଘ୍ର ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋତେ ପାଇବ ।୩୨।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଯେବେ ଏହିପରି କହିଲେ, ତେବେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପତ୍ନୀମାନେ ଯଜ୍ଞଶାଳାକୁ ଫେରିଗଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଟିକିଏ ହେଲେ ଦୋଷଦୃଷ୍ଟି ନ ରଖି ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଶି ଯଜ୍ଞକାର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣକଲେ ।୩୩।

ସେହି ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିକୁ ଆସିବା ବେଳେ ତାହାଙ୍କ ପତି ବଳପୂର୍ବକ ବାନ୍ଧ ରଖିବାରୁ ସେ ନ ଆସିପାରି ଭଗବାନଙ୍କ ସେହି ପରି ସ୍ୱରୂପ ଧ୍ୟାନ କଲେ, ବହୁତ ଦିନରୁ ଯେପରି ଶୁଣିଥିଲେ । ଯେବେ ତାହାଙ୍କ ଧ୍ୟାନ ପ୍ରବଳ ହୋଇଗଲା; ତେବେ ମନେ ମନେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ସେ ନିଜ କର୍ମ ନିର୍ମିତ ଶରୀରକୁ ତ୍ୟାଗ କଲେ (ଶୁଦ୍ଧସତ୍ତ୍ୱମୟ ଦିବ୍ୟ ଶରୀରରେ ସେ ଭଗବାନଙ୍କ ସନ୍ନିଧି ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ।) ।୩୪।

ଏଣେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବ୍ରାହ୍ମଣୀମାନଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ସେହି ଚାରି ପ୍ରକାର ଅନ୍ନ ପ୍ରଥମେ ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କୁ ଭୋଜନ କରାଇଲା ପରେ ସ୍ୱୟଂ ଭୋଜନ କଲେ ।୩୫।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଲୀଳା ମନୁଷ୍ୟ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହିପରି ମନୁଷ୍ୟ ସଦୃଶ ଲୀଳା କରି ନିଜ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ, ବାଣୀ ତଥା କର୍ମଦ୍ୱାରା ଗାଈ, ଗୋପାଳ-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ରେମେ ଗୋଗୋପଗୋପୀନାଂ ରମୟନ୍
ରୂପବାକ୍‌କୃତୈଃ ।୩୬।

ବାଳ ଏବଂ ଗୋପିମାନଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦିତ କଲେ ଏବଂ ସ୍ୱୟଂ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ଅଲୌକିକ ପ୍ରେମରସ ଆସ୍ୱାଦନ କରି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ ।୩୬।

ଅଥାନୁସ୍ମୃତ୍ୟ ବିପ୍ରାସ୍ତେ ଅନ୍ୱତପ୍ୟନ୍ କୃତାଗସଃ
ଯଦ୍ ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱରୟୋର୍ଯାଚ୍‌ଞାମହନ୍ମ
ନୃବିଡମ୍ବୟୋଃ ।୩୭।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଏଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଯେତେ-ବେଳେ ଜାଣିଲେ ଯେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ୍ ଅଟନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ବଡ଼ ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ ହେଲା । ସେମାନେ ଚିନ୍ତାକଲେ ଯେ ଜଗଦୀଶ୍ୱର ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ କରି ଆମ୍ଭେମାନେ ବଡ଼ ଅପରାଧ କଲେ । ସେ ଦୁହେଁ ତ ମନୁଷ୍ୟପରି ଲୀଳା କଲେ ମଧ୍ୟ ପରମେଶ୍ୱର ଅଟନ୍ତି ।୩୭।

ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ସ୍ତ୍ରୀଣାଂ ଭଗବତି
କୃଷ୍ଣେ ଭକ୍ତିମଲୌକିକୀମ୍
ଆତ୍ମାନଂ ଚ ତୟା ହୀନମନୁତପ୍ତା
ବ୍ୟଗର୍ହୟନ୍ ।୩୮।

ଯେବେ ସେମାନେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଆମ୍ଭ ପତ୍ନୀମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅଲୌକିକ ପ୍ରେମ ଜନ୍ମିଅଛି ଏବଂ ଆମ୍ଭେମାନେ ସେଥିରୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିତ, ତେବେ ସେମାନେ ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ କରି କରି ନିଜକୁ ନିନ୍ଦା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୩୮।

ଧିଗ୍ ଜନ୍ମ ନସ୍ତ୍ରିବୃଦ୍ ବିଦ୍ୟାଂ ଧିଗ୍ ବ୍ରତଂ ଧିଗ୍
ବହୁଜ୍ଞତାମ୍
ଧିକ୍ କୁଳଂ ଧିକ୍ କ୍ରିୟାଦାକ୍ଷ୍ୟଂ ବିମୁଖା
ଯେ ତ୍ୱଧୋକ୍ଷଜେ ।୩୯।

ସେମାନେ କହିଲେ—'ହାୟ ! ଆମ୍ଭେମାନେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କଠାରେ ବିମୁଖ ଅଟୁଁ । ବଡ ଉଚ୍ଚ କୁଳରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଜନ୍ମ, ଗାୟତ୍ରୀ ଗ୍ରହଣ କରି ଦ୍ୱିଜାତି ହେଲେ, ବେଦାଧ୍ୟୟନ କରି ଆମ୍ଭେମାନେ ବଡ ବଡ ଯଜ୍ଞ କଲେ, ପରନ୍ତୁ ତାହା ସବୁ କେଉଁ-କାମରେ ଲାଗିବ ? ଧିକ୍କାର, ଧିକ୍କାର ! ଆମ୍ଭ-ମାନଙ୍କ ବିଦ୍ୟା ବ୍ୟର୍ଥ ଅଟେ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ବ୍ରତର ସିଦ୍ଧି କେବଳ ମଦପାଇଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଏହି ବହୁଜ୍ଞତାକୁ ଧିକ୍କାର । ଉଚ୍ଚ ବଂଶରେ ଜନ୍ମ ହୋଇ କର୍ମକାଣ୍ଡରେ ନିପୁଣ ହେବା କୌଣସି କାମରେ ନୁହେଁ । ତାକୁ ବାରମ୍ବାର ଧିକ୍କାର ।୩୯।

ନୂନଂ ଭଗବତୋ ମାୟା ଯୋଗିନାମପି
ମୋହିନୀ
ଯଦ୍ ବୟଂ ଗୁରବୋ ନୃଣାଂ ସ୍ୱାର୍ଥେ
ମୁହ୍ୟାମହେ ଦ୍ୱିଜାଃ ।୪୦।

ବାସ୍ତବରେ ଭଗବାନଙ୍କ ମାୟା ବଡ ବଡ ଯୋଗିମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ମୋହିତ କରେ । ସେଥିପାଇଁ ତ ଆମ୍ଭେମାନେ କହୁଁ ଯେ ଆମ୍ଭେ ମନୁଷ୍ୟ ଜାତିର ଗୁରୁ, ପରନ୍ତୁ ନିଜ ପ୍ରକୃତ ସ୍ୱାର୍ଥ ଏବଂ ପରମାର୍ଥ ବିଷୟରେ ଆମ୍ଭେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୁଲ କରି ବସି ଅଛନ୍ତ । ।୪୦।

ଅହୋ ପଶ୍ୟତ ନାରୀଣାମପି କୃଷ୍ଣେ
ଜଗଦ୍‌ଗୁରୌ

କେଡ଼େ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା, ଦେଖ ତ ଯଦ୍ୟପି ଏମାନେ ସ୍ତ୍ରୀ, ତଥାପି ଜଗଦ୍‌ଗୁରୁ ଭଗବାନ୍

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଦୁରନ୍ତଭବଂ ଯୋଽବିଧ୍ୟନ୍ମୃତ୍ୟୁପାଶାନ୍
ଗୃହାଭିଧାନ୍ ।୪୧।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରତି ଏମାନଙ୍କର କେଡ଼େ ଅଗାଧ ପ୍ରେମ, ଅଖଣ୍ଡ ଅନୁରାଗ ! ଏହା ଦ୍ୱାରା ଏମାନେ ଗୃହସ୍ଥୀର ସେହି ବଡ଼ ପାଶକୁ ମଧ୍ୟ କାଟି ପକାଇଲେ, ଯାହା ମୃତ୍ୟୁ ସହିତ ମଧ୍ୟ କଟି ପାରେନାହିଁ ।୪୧।

ନାସାଂ ଦ୍ୱିଜାତିସଂସ୍କାରୋ ନ ନିବାସୀ ଗୁରାବପି
ନ ତପୋ ନାତ୍ମମୀମାଂସା ନ ଶୌଚଂ
ନ କ୍ରିୟାଃ ଶୁଭାଃ ।୪୨।

ଏମାନଙ୍କର ତ ଦ୍ୱିଜାତି ଯୋଗ୍ୟ ଯଜ୍ଞୋପବୀତ ଆଦି ସଂସ୍କାର ହୋଇନାହିଁ କିମ୍ବା ଏମାନେ ଗୁରୁକୁଳରେ ନିବାସ କରିନାହାନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର କୌଣସି ତପସ୍ୟା ନାହିଁ କିମ୍ବା ଏମାନେ ଆତ୍ମା ସମ୍ବନ୍ଧେ କୌଣସି ବିବେକ-ବିଚାର କରି ନାହାନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଠାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପବିତ୍ରତା ନାହିଁ କିମ୍ବା ଏମାନେ ଶୁଭକର୍ମ କରି ନାହାଁନ୍ତି ।୪୨।

ଅଥାପି ହ୍ୟୁତ୍ତମଶ୍ଳୋକେ କୃଷ୍ଣେ
ଯୋଗେଶ୍ୱରେଶ୍ୱରେ
ଭକ୍ତିର୍ଦୃଢା ନ ଚାସ୍ମାକଂ ସଂସ୍କାରାଦିମତାମପି
।୪୩।

ପୁଣି ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତ ଯୋଗେଶ୍ୱରଙ୍କ ଈଶ୍ୱର ପୁଣ୍ୟକୀର୍ତ୍ତି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପାଦପଦ୍ମରେ ଏମାନଙ୍କର ଦୃଢ଼ ପ୍ରେମ ଜନ୍ମିଲା ଏବଂ ଆମ୍ଭେମାନେ ନିଜର ସଂସ୍କାର କଲେ, ଗୁରୁକୁଳରେ ନିବାସ କଲେ, ତପସ୍ୟା କଲେ, ଆତ୍ମାନୁସନ୍ଧାନ କଲେ, ପବିତ୍ରତା ନିର୍ବାହ କଲେ ତଥା ଉତ୍ତମ ଉତ୍ତମ କର୍ମ କଲେ, ତଥାପି ଭଗବାନଙ୍କ ଚରଣରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପ୍ରେମ ଜନ୍ମିଲା ନାହିଁ ।୪୩।

ନନୁ ସ୍ୱାର୍ଥବିମୁଢାନାଂ ପ୍ରମତ୍ତାନାଂ ଗୃହେହୟା
ଅହୋ ନଃ ସ୍ମାରୟାମାସ
ଗୋପବାକ୍ୟୈଃ ସତାଂ ଗତିଃ ।୪୪।

ବାସ୍ତବ କଥା ହେଲା ଯେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଗୃହ ସ୍ତ୍ରୀ ଜଞ୍ଜାଳରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ ନିଜ ଭଲ-ମନ୍ଦ ବିଚାର କରି ପାରିଲେନାହିଁ । ଅହୋ ! ଭଗବାନଙ୍କର କେଡ଼େ କୃପା ! ଭକ୍ତବତ୍ସଳ ପ୍ରଭୁ ଗୋପାଳବାଳମାନଙ୍କୁ ପଠାଇ ସେମାନଙ୍କ କଥା ଦ୍ୱାରା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଚେତାବନୀ ଦେଲେ—ସ୍ମରଣ କରାଇ ଦେଲେ ସିନା ! ।୪୪।

ଅନ୍ୟଥା ପୂର୍ଣ୍ଣକାମସ୍ୟ କୈବଲ୍ୟାଦ୍ୟାଶିଷାଂ
ପତେଃ
ଈଶିତବ୍ୟୈଃ କିମସ୍ମାଭିରୀଶସ୍ୟୈ ତଦ୍
ବିଡମ୍ବନମ୍ ।୪୫।

ଭଗବାନ୍. ସ୍ୱୟଂ ପୂର୍ଣ୍ଣକାମ ଅଟନ୍ତି, ତଥା କୈବଲ୍ୟ-ମୋକ୍ଷ ପର୍ଯନ୍ତ, ଯାହା ସମସ୍ତଙ୍କର କାମ୍ୟ, ତାହାସବୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତି । ଯଦି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସଚେତ କରାଇବା ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନ ଥାନ୍ତା, ତେବେ ତାଙ୍କର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପରି କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବରେ କି ପ୍ରୟୋଜନ ଥିଲା ? ଅବଶ୍ୟ ହିଁ ସେ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମାଗିବାର ଛଳନା କଲେ । ଅନ୍ୟଥା ତାଙ୍କର ମାଗିବାର ଭଲା କି ଆବଶ୍ୟକତା ଥିଲା ? ।୪୫।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ହିତ୍ୱାନ୍ୟାନ୍ ଭଜତେ ଯଂ ଶ୍ରୀଃ
ପାଦସ୍ପର୍ଶାଶୟା ସକୃତ୍
ଆତ୍ମଦୋଷାପବର୍ଗେଣ ତଦ୍ୟାଚ୍ଞା
ଜନମୋହିନୀ ।୪୬।

ସ୍ୱୟଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀ ଅନ୍ୟ ସବୁ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି, ନିଜର ଚଞ୍ଚଳତା; ଗର୍ବ ଆଦି ଦୋଷ ପରିତ୍ୟାଗ କରି କେବଳ ଥରେ ମାତ୍ର ତାହାଙ୍କ ଚରଣ ସ୍ପର୍ଶ ପାଇବା ନିମନ୍ତେ ସେବା କରୁଅଛନ୍ତି । ସେପରି ପ୍ରଭୁ କାହାକୁ ଭୋଜନ ଯାଚନା କରିବେ, ଏହା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ମୋହିତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ନୁହେଁ ତ ଆଉ କ'ଣ ।୪୬।

ଦେଶଃ କାଳଃ ପୃଥଗ୍‌ଦ୍ରବ୍ୟଂ
ମନ୍ତ୍ରତନ୍ତ୍ରର୍ତ୍ୱିଜୋଽଗ୍ନୟଃ
ଦେବତା ଯଜମାନଶ୍ଚ
କ୍ରତୁର୍ଧର୍ମଶ୍ଚ ଯନ୍ମୟଃ ।୪୭।

ଦେଶ, କାଳ, ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ଦ୍ରବ୍ୟ, ସେହି ସେହି କର୍ମରେ ବିନିଯୁକ୍ତ ମନ୍ତ୍ର; ଅନୁଷ୍ଠାନର ପଦ୍ଧତି, ଋତ୍ୱିଜ, ଅଗ୍ନି, ଦେବତା, ଯଜମାନ, ଯଜ୍ଞ ଏବଂ ଧର୍ମ—ଏହା ସବୁ କେବଳ ଭଗବାନଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ଅଟେ ।୪୭।

ସ ଏଷ ଭଗବାନ୍ ସାକ୍ଷାଦ୍
ବିଷ୍ଣୁର୍ଯୋଗେଶ୍ୱରେଶ୍ୱରଃ
ଜାତୋ ଯଦୁଷ୍ୱିତ୍ୟ ଶୃଣ୍ମ ହ୍ୟପି ମୂଢା ନ
ବିଦ୍ମହେ ।୪୮।

ସେହି ଯୋଗେଶ୍ୱରମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଈଶ୍ୱର ଭଗବାନ୍ ବିଷ୍ଣୁ ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ରୂପେ ଯଦୁବଂଶରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ଏ କଥା ଶୁଣିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭେମାନେ ଏଡ଼େ ମୂଢ଼ ଯେ ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ପାରିଲେ ନାହିଁ ।୪୮।

ଅହୋ ବୟଂ ଧନ୍ୟତମା
ଯେଷାଂ ନସ୍ତାଦୃଶୀଃ ସ୍ତ୍ରିୟଃ
ଭକ୍ତ୍ୟା ଯାସାଂ ମତିର୍ଜାତା ଅସ୍ମାକଂ
ନିଶ୍ଚଳା ହରୌ ।୪୯।

ଏହା ସବୁ ହୋଇଗଲେ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭେମାନେ ଧନ୍ୟାତିଧନ୍ୟ, ଅହୋଭାଗ୍ୟ ଯେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଏପରି ପତ୍ନୀ ଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଭକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ମଧ୍ୟ ଭଗବାନଙ୍କ ଅବିଚଳିତ ପ୍ରେମ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଥଲା ।୪୯।

ନମସ୍ତୁଭ୍ୟଂ ଭଗବତେ କୃଷ୍ଣାୟାକୁଣ୍ଠମେଧସେ
ଯନ୍ମାୟାମୋହିତଧିୟୋ ଭ୍ରମାମଃ
କର୍ମବର୍ତ୍ମସୁ ।୫୦।

ହେ ପ୍ରଭୋ । ଆପଣ ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ଏବଂ ଅନନ୍ତ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ସ୍ୱାମୀ ଅଟନ୍ତି । ହେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ଆପଣଙ୍କ ଜ୍ଞାନ ଅଗାଧ, ଆପଣଙ୍କ ମାୟାରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ମୋହିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଆମ୍ଭେମାନେ କର୍ମର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଆଘାତରେ ଭ୍ରମୁଁ ଅଛୁଁ । ଆଂଭେମାନେ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁ ଅଛୁଁ ।୫୦।

ସ ବୈ ନ ଆଦ୍ୟଃ ପୁରୁଷଃ
ସ୍ୱମାୟାମୋହିତାତ୍ମନାମ୍
ଅବିଜ୍ଞାତାନୁଭାବାନାଂ କ୍ଷନ୍ତୁମର୍ହତ୍ୟତିକ୍ରମମ୍ ।୫୧।

ସେହି ଆଦି ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଆଂଭମାନଙ୍କ ଏହି ଅପରାଧକୁ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ । କାରଣ ଆଂଭମାନଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ତାହାଙ୍କ ମାୟାରେ ମୋହିତ ହୋଇ ରହିଥିବାରୁ ଆଂଭେମାନେ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ନ ଜାଣିଥିବା ଅଜ୍ଞାନୀ ଅଟୁଁ ।୫୧।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଇତି ସ୍ୱାଘମନୁସ୍ମୃତ୍ୟ କୃଷ୍ଣେ ତେ
କୃତହେଳନାଃ
ଦିଦୃକ୍ଷବୋଽପ୍ୟଚ୍ୟୁତୟୋଃ କଂସାଦ୍
ଭୀତା ନ ଚ୍ୟଚଳନ୍ ।୫୨।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ସେହି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ତିରସ୍କାର କରିଥିଲେ । ଅତଏବ ନିଜ ଅପରାଧ ସ୍ମରଣ ହେବାରୁ ସେମାନଙ୍କର ବଡ଼ ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ ହେଲା ଏବଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଳରାମଙ୍କ ଦର୍ଶନ ତୃଷ୍ଣା ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଜାଗ୍ରତ ହେଲା; ପରନ୍ତୁ କଂସ ଭୟରେ ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଯାଇପାରିଲେ ନାହିଁ ।୫୨।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧେ ଯଜ୍ଞପତ୍ନ୍ୟୁଦ୍ଧରଣଂ ନାମ ତ୍ରୟୋବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୨୩।

—*—

ଅଥ ଚତୁର୍ବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଇନ୍ଦ୍ରଯଜ୍ଞ ନିବାରଣ

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
ଭଗବାନପି ତତ୍ରୈବ ବଳଦେବେନ ସଂଯୁତଃ
ଅପଶ୍ୟନ୍ନିବସନ୍
ଗୋପାନିନ୍ଦ୍ରଯାଗକୃତୋଦ୍ୟମାନ୍ ।୧।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ--ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଳରାମଙ୍କ ସହିତ ବୃନ୍ଦାବନରେ ରହି ଅନେକ ପ୍ରକାର ଲୀଳା କରୁଥିଲେ । ସେ ଦିନେ ଦେଖିଲେ ଯେ ସେଠାକାର ସବୁ ଗୋପ ଇନ୍ଦ୍ରଯଜ୍ଞ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁ ଅଛନ୍ତି ।୧।

ତଦଭିଜ୍ଞୋଽପି ଭଗବାନ୍ ସର୍ବାତ୍ମା ସର୍ବଦର୍ଶନଃ
ପ୍ରଶ୍ରୟାବନତୋଽପୃଚ୍ଛଦ୍ ବୃଦ୍ଧାନ୍
ନନ୍ଦପୁରୋଗମାନ୍ ।୨।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପ୍ରାଣୀଜଗତର ଅନ୍ତର୍ଯାମୀ ଏବଂ ସର୍ବଜ୍ଞ ଅଟନ୍ତି । କୌଣସି କଥା ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଗୁପ୍ତ ନ ଥିଲା । ସେ ସବୁ ଜାଣୁଥିଲେ । ତଥାପି ମଧ୍ୟ ବିନୟାବନତ ହୋଇ ସେ ନନ୍ଦବାବା ଆଦି ଅତି ବୃଦ୍ଧ ଗୋପମାନଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ ।୨।

କଥ୍ୟତାଂ ମେ ପିତଃ କୋଽୟଂ ସମ୍ଭ୍ରମୋ ବ
ଉପାଗତଃ
କିଂ ଫଳଂ କସ୍ୟ ବୋଦ୍ଦେଶଃ କେନ ବା
ସାଧ୍ୟତେ ମଖଃ ।୩।

'ପୂଜ୍ୟପିତା ! ଆପଣମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଏପରି କି ବଡ଼ କାମ, କି ଉତ୍ସବ ଆସି ପହଞ୍ଚିଅଛି ? ତାହାର ଫଳ କଣ ? କି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ, କେଉଁ-ମାନେ, କି ସାଧନା ଦ୍ୱାରା ଏହି ଯଜ୍ଞ କରନ୍ତି ? ପୂଜ୍ୟପିତା ! ଆପଣ ମୋତେ ତାହାସବୁ ଅବଶ୍ୟ କହନ୍ତୁ ।୩।

ଏତଦ୍ ବ୍ରୂହି ମହାନ୍ କାମୋ
ମହ୍ୟଂ ଶୁଶ୍ରୂଷବେ ପିତଃ

ଆପଣ ମୋର ପିତା ଏବଂ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରିୟ ପୁତ୍ର ଅଟେ । ଏହି କଥା ଶୁଣିବା ପାଇଁ ମୋର ବଡ଼ ଉତ୍କଣ୍ଠାଜାତ ହୋଇଛି । ପୂଜ୍ୟ ପିତା ! ଯେଉଁ ସନ୍ତ-ପୁରୁଷ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିଜ ଆତ୍ମା ମନେକରନ୍ତି, ଯାହାଙ୍କ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ନ ହି ଗୋପ୍ୟଂ ହି ସାଧୂନାଂ
କୃତ୍ୟଂ ସର୍ବାତ୍ମନାମିହ ।୪।

ଅସ୍ତ୍ୟସ୍ୱପରଦୃଷ୍ଟୀନାମମିତ୍ରୋଦାସ୍ତବିଦ୍ୱିଷାମ୍
ଉଦାସୀନୋଽରିବଦ୍ ବର୍ଜ୍ୟ ଆତ୍ମବତ୍
ସୁହୃଦୁଚ୍ୟତେ ।୫।

ଜ୍ଞାତ୍ୱାଜ୍ଞାତ୍ୱା ଚ କର୍ମାଣି ଜନୋଽୟମନୁତିଷ୍ଠତି
ବିଦୁଷଃ କର୍ମସିଦ୍ଧିଃ ସ୍ୟାତ୍ ତଥା
ନାବିଦୁଷୋ ଭବେତ୍ ।୬।

ତତ୍ର ତାବତ୍ କ୍ରିୟାଯୋଗୋ ଭବତାଂ କିଂ
ବିଚାରିତଃ
ଅଥବା ଲୌକିକସ୍ତନ୍ମେ ପୃଚ୍ଛତଃ ସାଧୁ
ଭଣ୍ୟତାମ୍ ।୭।

ନନ୍ଦ ଉବାଚ

ପର୍ଜନ୍ୟୋ ଭଗବାନିନ୍ଦ୍ରୋ
ମେଘାସ୍ତସ୍ୟାତ୍ମମୂର୍ତୟଃ
ତେଽଭିବର୍ଷନ୍ତି ଭୂତାନାଂ
ପ୍ରୀଣନଂ ଜୀବନଂ ପୟଃ ।୮।

ତଂ ତାତ ବୟମନ୍ୟେ ଚ ବାର୍ମୁଚାଂ
ପତିମୀଶ୍ୱରମ୍
ଦ୍ରବ୍ୟୈସ୍ତଦ୍ରେତସା ସିଦ୍ଧୈର୍ୟଜନ୍ତେ
କ୍ରତୁଭିର୍ନରାଃ ।୯।

ତଚ୍ଛେଷେଣୋପଜୀବନ୍ତି ତ୍ରିବର୍ଗଫଳହେତବେ
ପୁଂସାଂ ପୁରୁଷକାରଣାଂ ପର୍ଜନ୍ୟଃ ଫଳଭାବନଃ
।୧୦।

ଦୃଷ୍ଟିରେ ନିଜ ଏବଂ ପର ଭେଦ ନ ଥାଏ । ଯାହାଙ୍କ ପକ୍ଷେ କେହି ମିତ୍ର, ଶତ୍ରୁ କିମ୍ବା ଉଦାସୀନ ନୁହଁନ୍ତି, ତାହାଙ୍କ ନିକଟରେ ତ କୌଣସି କଥା ଗୁପ୍ତ ରଖିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ! ପରନ୍ତୁ ଯଦି ଏ ପରି ସ୍ଥିତି ନ ହୋଇ ଥାଏ, ତେବେ ରହସ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ଶତ୍ରୁ ପରି ଉଦାସୀନ ନିକଟରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ମିତ୍ର ତ ନିଜ ସଦୃଶ । ତାକୁ ହିଁ କୁହାଯାଇଥାଏ । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ କୌଣସି କଥା ଲୁଚାଇବା ଅନୁଚିତ ।
।୪–୫।

'ଏହି ସଂସାରି ଲୋକେ ବୁଝି ନ ବୁଝି ଅନେକ କର୍ମ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରନ୍ତି । ସେମାନଂକ ମଧ୍ୟରୁ ବୁଝିବିଚାରି କରୁଥିବା ଲୋକଂକ କର୍ମ ଯେପରି ସଫଳ ହୁଏ, ବୁଝିବିଚାରି ନ କରୁଥିବା ଲୋକର କର୍ମ ସେପରି ହୁଏନାହିଁ ।୬।

ଅତଏବ ଏହିକ୍ଷଣି ଆପଣମାନେ ଯେଉଁ କ୍ରିୟା-ଯୋଗ କରିବାକୁ ଯାଉଅଛନ୍ତି, ତାହା ସହୃଦ୍‌ମାନଂକ ସହିତ ବିଚାରିତ, ଶାସ୍ତ୍ରସମ୍ମତ ଅଥବା ଲୌକିକ—ମୁଁ ତାହା ସବୁ ଜାଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛି । ଆପଣ କୃପା-କରି ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ମୋତେ କହନ୍ତୁ ।' ।୭।

ନନ୍ଦବାବା କହିଲେ—ପୁତ୍ର ! ଭଗବାନ୍ ଇନ୍ଦ୍ର ବର୍ଷାକାରୀ ମେଘର ସ୍ୱାମୀ ଅଟନ୍ତି । ଏହି ମେଘ ତାହାଂକ ନିଜ ରୂପ ଅଟେ । ସେ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀର ତୃପ୍ତିଦାନୀ ଏବଂ ଜୀବନଦାତା ଜଳ ବୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି ।୮।

ମୋର ପ୍ରିୟ ପୁତ୍ର ! ମୁଁ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହି ମେଘପତି ଭଗବାନ୍ ଇନ୍ଦ୍ରଂକର ଯଜ୍ଞ ଦ୍ୱାରା ପୂଜା କରି ଆସୁଅଛୁଁ । ଯେଉଁ ଦ୍ରବ୍ୟରେ ଯଜ୍ଞ ହୁଏ, ତାହା ମଧ୍ୟ ତାହାଂକ ପ୍ରଦତ୍ତ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଜଳରୁ ହିଁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ ।୯।

ତାହାଂକ ଯଜ୍ଞ କରିବା ପରେ ଯାହା କିଛି ଅବଶେଷ ରହେ, ସେହି ଅନ୍ନରୁ ଆଂଭେ ସବୁ ଅର୍ଥ, ଧର୍ମ ଏବଂ କାମରୂପ ତ୍ରିବର୍ଗ ସିଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ନିଜ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରୁଅଛୁଁ । ମନୁଷ୍ୟର କୃଷି-କ୍ଷେତ୍ର ଆଦି ପ୍ରଯତ୍ନର ଫଳଦାନୀ ଇନ୍ଦ୍ର ହିଁ ଅଟନ୍ତି ।୧୦।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଯ ଏବଂ ବିସୃଜେଦ୍ ଧର୍ମଂ ପାରମ୍ପର୍ଯାଗତଂ
ନରଃ
କାମାଲ୍ଲୋଭଦ୍ ଭୟାଦ୍ ଦ୍ୱେଷାଦ୍ ସ ବୈ
ନାପ୍ନୋତି ଶୋଭନମ୍ ।୧୧।

ଏହି ଧର୍ମ ଆଂଭ କୁଳ ପରମ୍ପରାରୁ ଚଳି ଆସୁ-ଅଛି । ଯେଉଁମାନେ କାମ, ଲୋଭ, ଭୟ ଅଥବା ଦ୍ୱେଷବଶରୁ ଏପରି ପରମ୍ପରା ଗତ ଧର୍ମର ଉଚ୍ଛେଦ କରନ୍ତି, ମୋନଂକର କେବେ ମଙ୍ଗଳ ହୁଏନାହିଁ ।୧୧।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ବଚୋ ନିଶମ୍ୟ ନନ୍ଦସ୍ୟ
ତଥାନ୍ୟେଷାଂ ବ୍ରଜୌକସାମ୍
ଇନ୍ଦ୍ରାୟ ମନ୍ୟୁଂ ଜନୟନ୍ ପିତରଂ
ପ୍ରାହ କେଶବଃ ।୧୨।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ବ୍ରହ୍ମା, ଶଙ୍କର ଆଦିଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଶାସକ କେଶବ ନନ୍ଦବାବା ଏବଂ ଅନ୍ୟ ବ୍ରଜବାସୀମାନଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର କ୍ରୋଧ ଜାତ କରାଇବା ନିମନ୍ତେ ନିଜ ପିତା ନନ୍ଦବାବାଙ୍କୁ କହିଲେ— ।୧୨।

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

କର୍ମଣା ଜାୟତେ ଜନ୍ତୁଃ କର୍ମଣୈବ ବିଲୀୟତେ
ସୁଖଂ ଦୁଃଖଂ ଭୟଂ କ୍ଷେମଂ
କର୍ମଣୈବାଭିପଦ୍ୟତେ ।୧୩।

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ୍ କହିଲେ—ପୂଜ୍ୟ ପିତା ! ପ୍ରାଣୀ ନିଜ କର୍ମାନୁସାର ଜନ୍ମ ହୁଏ ଏବଂ କର୍ମରୁ ହିଁ ମୃତ୍ୟୁ ଲଭେ । ତାକୁ ତାହାର କର୍ମ ଅନୁସାର ହିଁ ସୁଖ-ଦୁଃଖ, ଭୟ ଏବଂ ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ।୧୩।

ଅସ୍ତି ଚେଦୀଶ୍ୱରଃ କଶ୍ଚିତ୍
ଫଳରୂପ୍ୟନ୍ୟକର୍ମଣାମ୍
କର୍ତାରଂ ଭଜତେ ସୋଽପି ନ ହ୍ୟକର୍ତୁଃ
ପ୍ରଭୁର୍ହି ସଃ ।୧୪।

ଯଦି କର୍ମକୁ ସବୁକିଛି ନ ମାନି ତା'ଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଜୀବର କର୍ମଫଳଦାନୀ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ମାନିବାକୁ ହେବ, ତଥାପି ସେ କର୍ମକରୁଥିବା ଜୀବକୁ ହିଁ ତାହାର କର୍ମ ଅନୁସାର ଫଳ ଦେଇ ପାରନ୍ତି । କର୍ମ ନ କରୁଥିବା ଜୀବ ଉପରେ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରଭୁତା ଚଳିପାରେ ନାହିଁ ।୧୪।

କିମିନ୍ଦ୍ରେଣେହ ଭୂତାନାଂ ସ୍ୱସ୍ୱକର୍ମାନୁବର୍ତିନାମ୍
ଅନୀଶେନାନ୍ୟଥା କର୍ତୁଂ
ସ୍ୱଭାବବିହିତଂ ନୃଣାମ୍ ।୧୫।

ଯଦି ପ୍ରାଣୀ ମାତ୍ରେ ନିଜ ନିଜ କର୍ମର ହିଁ ଫଳ ଭୋଗ କରୁଅଛନ୍ତି, ତେବେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ-ଠାରେ କି ଆବଶ୍ୟକତା ଅଛି ? ପୂଜ୍ୟ-ପିତା ! ଯଦି ସେ ପୂର୍ବ ସଂସ୍କାର ଅନୁସାର ପାଇବାକୁ ଥିବା ମନୁଷ୍ୟର କର୍ମ ଫଳକୁ ବଦଳାଇ ନ ପାରନ୍ତି, ତେବେ ତାଙ୍କଠାରେ ପ୍ରୟୋଜନ କ'ଣ ? ।୧୫।

ସ୍ୱଭାବତନ୍ତ୍ରୋ ହି ଜନଃ ସ୍ୱଭାବମନୁବର୍ତତେ
ସ୍ୱଭାବସ୍ଥମିଦଂ ସର୍ବଂ
ସଦେବାସୁରମାନୁଷମ୍ ।୧୬।

ମନୁଷ୍ୟ ନିଜର ସ୍ୱଭାବ (ପୂର୍ବ ସଂସ୍କାର)ର ଆଧୀନ ଅଟେ । ସେ ତାକୁ ହିଁ ଅନୁସରଣ କରେ । ଏପରି କି ଦେବତା, ଅସୁର, ମନୁଷ୍ୟ ଆଦିଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱଭାବ ହିଁ ପ୍ରବଳ ଅଟେ ।୧୬।

ଦେହାନୁଚ୍ଚାବଚାଞ୍ଜନ୍ତୁଃ ପ୍ରାପ୍ୟୋତ୍ସୃଜତି
କର୍ମଣା
ଶତ୍ରୁର୍ମିତ୍ରମୁଦାସୀନଃ କର୍ମୈବ
ଗୁରୁରୀଶ୍ୱରଃ ।୧୭।

ଜୀବ ନିଜ କର୍ମାନୁସାର ଉତ୍ତମ ଏବଂ ମଧ୍ୟମ ଶରୀରକୁ ଗ୍ରହଣ କରେ ଏବଂ ଛାଡେ ମଧ୍ୟ । ନିଜ କର୍ମ ଅନୁସାର 'ହିଁ ଏ ଶତ୍ରୁ,' 'ହିଁ ଏ ମିତ୍ର,' 'ହିଁ ଏ ଉଦାସୀନ'—ଏହିପରି ବ୍ୟବହାର କରେ । କେତେ ବା କହିବି ? କର୍ମ ହିଁ ଗୁରୁ ଏବଂ କର୍ମ ହିଁ ଈଶ୍ୱର ଅଟେ ।୧୭।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତସ୍ମାତ୍ ସମ୍ପୂଜୟେତ୍ କର୍ମ ସ୍ୱଭାବସ୍ଥଃ ସ୍ୱକର୍ମକୃତ୍
ଅଞ୍ଜସା ଯେନ ବର୍ତ୍ତେତ ତଦେବାସ୍ୟ ହି ଦୈବତମ୍ ।୧୮।

ସେଥିପାଇଁ ପୂଜ୍ୟ ପିତା ! ମନୁଷ୍ୟର ଉଚିତ ଯେ ପୂର୍ବସଂସ୍କାର ଅନୁସାର ନିଜ ବର୍ଣ୍ଣ ତଥା ଆଶ୍ରମର ଅନୁକୂଳ ଧର୍ମ ପାଳନ କରି କର୍ମର ହିଁ ଆଦର କରିବା । ଯାହା ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବିକା ସୁଗମତାରେ ନିର୍ବାହ ହୁଏ, ତାହା ହିଁ ତା'ର ଇଷ୍ଟଦେବ ।୧୮।

ଆଜୀବ୍ୟୈକତରଂ ଭାବଂ ଯସ୍ତ୍ୱନ୍ୟମୁପଜୀବତି
ନ ତସ୍ମାଦ୍ ବିନ୍ଦତେ କ୍ଷେମଂ ଜାରଂ ନାର୍ଯସତୀ ଯଥା ।୧୯।

ଯେପରି ନିଜ ବିବାହିତ ପତିକୁ ଛାଡ଼ ଜାର ପତି ସେବନକାରୀ ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ କେବେ ଶାନ୍ତ ଲାଭ କରିପାରେନାହିଁ, ସେହିପରି ହିଁ ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟ ନିଜ ଆଜୀବିକା ଚଳାଉଥିବା ଏକ ଦେବତାକୁ ଛାଡ଼ ଅନ୍ୟ କାହାର ଉପାସନା କରେ, ତେବେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ତାକୁ ବେବେ ସୁଖ ମିଳେ ନାହିଁ ।୧୯।

ବର୍ତ୍ତେତ ବ୍ରହ୍ମଣା ବିପ୍ରୋ ରାଜନ୍ୟୋ ରକ୍ଷୟା ଭୁବଃ
ବୈଶ୍ୟସ୍ତୁ ବାର୍ତ୍ତୟା ଜୀବେଚ୍ଛୂଦ୍ରସ୍ତୁ ଦ୍ୱିଜସେବୟା ।୨୦।

ବ୍ରାହ୍ମଣ ବେଦ ଅଧ୍ୟୟନ—ଅଧ୍ୟାପନ ଦ୍ୱାରା, କ୍ଷତ୍ରିୟ ପୃଥିବୀ ପାଳନ ଦ୍ୱାରା ବୈଶ୍ୟ ବାର୍ତ୍ତା ବୃତ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଏବଂ ଶୂଦ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ ଏବଂ ବୈଶ୍ୟମାନଙ୍କ ସେବା ଦ୍ୱାରା ନିଜ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରିବ ।୨୦।

କୃଷିବାଣିଜ୍ୟଗୋରକ୍ଷା କୁସୀଦଂ ତୁର୍ଯମୁଚ୍ୟତେ
ବାର୍ତ୍ତା ଚତୁର୍ବିଧା ତତ୍ର ବୟଂ ଗୋବୃତ୍ତୟୋଽନିଶମ୍ ।୨୧।

ବୈଶ୍ୟମାନଙ୍କ ବାର୍ତ୍ତାବୃତ୍ତି ଚାରି ପ୍ରକାର—କୃଷି, ବାଣିଜ୍ୟ, ଗୋ-ରକ୍ଷା ଏବଂ ବ୍ୟାଜ ନେବା । ଆମ୍ଭେମାନେ ଏହି ଚାରି ମଧ୍ୟରୁ କେବଳ ଗୋ-ପାଳନ ହିଁ ସବୁ ଦିନରୁ କରି ଆସୁଅଛନ୍ତି ।୨୧।

ସତ୍ତ୍ୱଂ ରଜସ୍ତମ ଇତି ସ୍ଥିତ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତ୍ୟନ୍ତହେତବଃ
ରଜସୋତ୍ପଦ୍ୟତେ ବିଶ୍ୱମନ୍ୟୋନ୍ୟଂ ବିବିଧଂ ଜଗତ୍ ।୨୨।

ପୂଜ୍ୟ ପିତା ! ଏହି ସଂସାରର ସ୍ଥିତି, ଉତ୍ପତ୍ତି ଏବଂ ଅନ୍ତର କାରଣ କ୍ରମଶଃ ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ, ରଜୋଗୁଣ ଏବଂ ତମୋଗୁଣ ଅଟେ । ଏହି ବିବିଧ ପ୍ରକାର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତ ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁରୁଷ ସଂଯୋଗରୁ ରଜୋଗୁଣ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଉଅଛି ।୨୨।

ରଜସା ଚୋଦିତା ମେଘା ବର୍ଷନ୍ତ୍ୟମ୍ବୂନି ସର୍ବତଃ
ପ୍ରଜାସ୍ତୈରେବ ସିଦ୍ଧ୍ୟନ୍ତି ମହେନ୍ଦ୍ରଃ କିଂ କରିଷ୍ୟତି ।୨୩।

ଏହି ରଜୋଗୁଣ ପ୍ରେରଣାରୁ ମେଘଗଣ ସବୁଆଡେ ଜଳ ବୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି । ତହିଁରୁ ଅନ୍ନ ଏବଂ ଅନ୍ନରୁ ହିଁ ଜୀବସମୂହର ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ ହୁଏ । ଏଥିରେ ଭଲ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ନବା-ଦବାର ପ୍ରଶ୍ନ କାହିଁ ? ସେ ବା କ'ଣ କରି ପାରନ୍ତି ? ।୨୩।

ନ ନଃ ପୁରୋ ଜନପଦା ନ ଗ୍ରାମା ନ ଗୃହା ବୟମ୍

ପୂଜ୍ୟ ପିତା ! ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ନିକଟରେ କୌଣସି ଦେଶର ରାଜ୍ୟ ନାହିଁ କିମ୍ବା ବଡ ବଡ ନଗର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଅଧୀନ ନୁହେଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ନିକଟରେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ନିତ୍ୟଂ ବନୌକସସ୍ତାତ ବନଶୈଳନିବାସିନଃ
।୨୪।

ତସ୍ମାଦ୍ ଗବାଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନାମଦ୍ରେଶ୍ଚାରଭ୍ୟତାଂ
ମଖଃ
ଯ ଇନ୍ଦ୍ରଯାଗସମ୍ଭାରସ୍ତୈରୟଂ
ସାଧ୍ୟତାଂ ମଖଃ ।୨୫

ପଚ୍ୟନ୍ତାଂ ବିବିଧାଃ ପାକାଃ
ସୂପାନ୍ତାଃ ପାୟସାଦୟଃ
ସଂଯାବାପୂପଶଷ୍କୁଲ୍ୟଃ ସର୍ବଦୋହଶ୍ଚ
ଗୃହ୍ୟତାମ୍ ।୨୬।

ହୂୟନ୍ତାମଗ୍ନୟଃ ସମ୍ୟଗ୍ ବ୍ରାହ୍ମଣୈର୍ବ୍ରହ୍ମବାଦିଭିଃ
ଅନ୍ନଂ ବହୁବିଧଂ ତେଭ୍ୟୋ ଦେୟଂବୋ
ଧେନୁଦକ୍ଷିଣାଃ ।୨୭।

ଅନ୍ୟେଭ୍ୟଶ୍ଚାଶ୍ୱଚଣ୍ଡାଳପତିତେଭ୍ୟୋ ଯଥାର୍ହତଃ
ଯବସଂ ଚ ଗବାଂ ଦତ୍ତ୍ୱା ଗିରୟେ
ଦୀୟତାଂ ବଳିଃ ।୨୮।

ସ୍ୱଳଙ୍କୃତା ଭୁକ୍ତବନ୍ତଃ ସ୍ୱନୁଲିପ୍ତାଃ ସୁବାସସଃ
ପ୍ରଦକ୍ଷିଣଂ ଚ କୁରୁତ ଗୋବିପ୍ରାନଳପର୍ବତାନ୍
।୨୯।

ଏତନ୍ମମ ମତଂ ତାତ କ୍ରିୟତାଂ
ଯଦି ରୋଚତେ
ଅୟଂ ଗୋବ୍ରାହ୍ମଣାଦ୍ରୀଣାଂ
ମହ୍ୟଂ ଚ ଦୟିତୋ ମଖଃ ।୩୦।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

କାଳାତ୍ମନା ଭଗବତା ଶକ୍ରଦର୍ପଂ ଜିଘାଂସତା
ପ୍ରୋକ୍ତଂ ନିଶମ୍ୟ ନନ୍ଦାଦ୍ୟାଃ
ସାଧ୍ୱଗୃହ୍ଣନ୍ତ ତଦ୍‌ବଚଃ ।୩୧।

ତଥା ଚ ବ୍ୟଦଧୁଃ ସର୍ବଂ ଯଥାଽଽହ ମଧୁସୂଦନଃ

ଗ୍ରାମ ବା ଘର ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ତ ସବୁଦିନେ ବନବାସୀ ଅଟନ୍ତ । ବନ ଏବଂ ପାହାଡ଼ ହିଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଘର ।୨୪।

ତେଣୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଗୋ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏବଂ ଗିରିରାଜର ଯଜନ କରିବାର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଇନ୍ଦ୍ର ଯଜ୍ଞ ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ସବୁ ଦ୍ରବ୍ୟ ଏକତ୍ରିତ କରାଯାଇ ଅଛି, ତଦ୍ୱାରା ଏହି ଯଜ୍ଞର ଅନୁଷ୍ଠାନ ହେବା ଉଚିତ ।୨୫।

ଅନେକ ପ୍ରକାର ପକ୍ୱ ହୋଇଥିବା କ୍ଷୀର, ପୂଆ, ପୁରୀ ଆଦି ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ମୁଗଡ଼ାଲି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଉ । ଆଉ ମଧ୍ୟ ବ୍ରଜର ସମସ୍ତ ଖୀର ଏକାଠି ହେଉ ।୨୬।

ବେଦବାଦୀ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତମରୂପେ ହବନ କରାଯାଉ ତଥା ସେମାନଙ୍କୁ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଅନ୍ନ, ଗୋ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣା ଦିଆଯାଉ ।୨୭।

ଆଉ ମଧ୍ୟ ଚାଣ୍ଡାଳ, ପତିତ, କୁକୁର ଆଦି ପ୍ରାଣୀକୁ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଦେଇ ଏବଂ ଗାଈ-ମାନଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟ ଦେଲାପରେ ଗିରିରାଜଙ୍କୁ ନୈବେଦ୍ୟ ଦିଆଯାଉ ।୨୮।

ତାହାପରେ ଖୁବ୍ ପ୍ରସାଦ ଭୋଜନ କରି, ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧି, ଅଳଙ୍କାରରେ ସୁ-ସଜ୍ଜିତ ତଥା ଚନ୍ଦନ ଲଗାଇ ଗୋ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଅଗ୍ନି ଏବଂ ଗିରିରାଜ ଗୋବର୍ଧନଙ୍କ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରାଯାଉ ।୨୯।

ପୂଜ୍ୟ ପିତା ! ମୋର ଏହା ହିଁ ମତ । ଯଦି ଆପଣମାନଙ୍କ ରୁଚି ହୁଏ, ତେବେ ଏହା ହିଁ କରନ୍ତୁ । ଏପରି ଯଜ୍ଞ ଗୋ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏବଂ ଗିରି-ରାଜଙ୍କର ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରିୟ ହେବ । ତାହା ମୋର ମଧ୍ୟ ପସନ୍ଦ ଯୋଗ୍ୟ ଅଟେ ।୩୦।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! କାଳାତ୍ମା ଭଗବାନଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ଥିଲା ଯେ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଗର୍ବ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା । ନନ୍ଦବାବା ଆଦି ଗୋପମାନେ ତାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ବଡ଼ ପ୍ରସନ୍ନତା ସହିତ ତାହା ସ୍ୱୀକାର କଲେ ।
।୩୧।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯେଉଁପରି ଯଜ୍ଞ କରିବାକୁ କହିଥିଲେ, ସେହିପରି ଯଜ୍ଞ ସେମାନେ ପ୍ରାରମ୍ଭ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବାଚୟିତ୍ୱା ସ୍ୱସ୍ତ୍ୟୟନଂ ତଦ୍ ଦ୍ରବ୍ୟେଣ
ଗିରିଦ୍ୱିଜାନ୍ ।୩୨।
ଉପହୃତ୍ୟ ବଲୀନ୍ ସର୍ବାନାଦୃତା ଯବସଂ ଗବାମ୍
ଗୋଧନାନି ପୁରସ୍କୃତ୍ୟ ଗିରିଂ
ଚକ୍ରୁଃ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣମ୍ ।୩୩।

କଲେ । ପ୍ରଥମେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସ୍ୱସ୍ତିବାଚନ କରାଇ ସେହି ଉପକରଣମାନଙ୍କରେ ଗିରିରାଜ ଏବଂ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ସାଦର ଭେଟି ଦେଇ ଗୋ-ମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତମ ତୃଣ ଖୁଆଇଲେ । ତା' ପରେ ନନ୍ଦବାବା ଆଦି ଗୋପମାନେ ଗାଈମାନଙ୍କୁ ଆଗ କରି ଗିରିରାଜଙ୍କ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କଲେ ।୩୨-୩୩।

ଅନାଂସ୍ୟନଡୁଦ୍‌ଯୁକ୍ତାନି ତେ ଚାରୁହ୍ୟ ସ୍ୱଲଙ୍କୃତାଂ
ଗୋପ୍ୟଶ୍ଚ କୃଷ୍ଣବୀର୍ଯାଣି
ଗାୟନ୍ତ୍ୟଃ ସଦ୍ୱିଜାଶିଷଃ ।୩୪।

ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ନେଲା ପରେ ଗୋପ ଏବଂ ଗୋପିମାନେ ଉତ୍ତମରୂପେ ଶୃଙ୍ଗାର ହୋଇ ବଳଦ ଯୋଚାଥିବା ଗାଡ଼ିରେ ବସି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଲୀଳାଗାନ ସହିତ ଗିରିରାଜଙ୍କ ପରିକ୍ରମା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୩୪।

କୃଷ୍ଣସ୍ତ୍ୱନ୍ୟତମଂ ରୂପଂ ଗୋପବିଶ୍ରମ୍ଭଣଂ ଗତଃ
ଶୈଳୋଽସ୍ମୀତି ବ୍ରୁବନ୍ ଭୂରି ବଲିମାଦଦ୍
ବୃହଦ୍‌ବପୁଃ ।୩୫।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୋପମାନଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସ ଦୃଢ଼ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଗିରିରାଜ ଉପରେ ଏକ ଅନ୍ୟ ବିଶାଳ ଶରୀର ଧାରଣ କଲେ ତଥା 'ମୁଁ ଗିରିରାଜ ଅଟେ' ଏହିପରି କହି ସମସ୍ତ ଭେଟି ଦ୍ରବ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କଲେ ।୩୫।

ତସ୍ମୈ ନମୋ ବ୍ରଜଜନୈଃ ସହ
ଚକ୍ରେଽତ୍ମନାଽତ୍ମନେ
ଅହୋ ପଶ୍ୟତ ଶୈଳୋଽସୌ ରୂପୀ
ନୋଽନୁଗ୍ରହଂ ବ୍ୟଧାତ୍ ।୩୬।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିଜର ସେହି ସ୍ୱରୂପକୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ରଜବାସୀମାନଙ୍କ ସହିତ ସ୍ୱୟଂ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଣାମ-କରି କହିଲେ – 'ଦେଖ, କେଡେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ ! ଗିରିରାଜ ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରକଟ ହୋଇ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଉପରେ କୃପା କଲେ ।୩୬।

ଏଷୋଽବଜାନତୋ ମର୍ତ୍ତ୍ୟାନ୍ କାମରୂପୀ
ବନୌକସଃ
ହନ୍ତି ହ୍ୟସ୍ମୈ ନମସ୍ୟାମଃ ଶର୍ମଣେ
ଆତ୍ମନୋ ଗବାମ୍ ।୩୭।

ସେ ଇଚ୍ଛା କଲେ ଯେ କୌଣସି ରୂପ ଧାରଣ କରି ପାରନ୍ତି । ଯେଉଁ ବନବାସୀ ଜୀବ ଏହାଙ୍କ ନିରାଦର କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ସେ ନଷ୍ଟ କରି-ଦିଅନ୍ତି । ଆସ, ନିଜର ଏବଂ ଗୋରୁମାନଙ୍କ କଲ୍ୟାଣ ନିମନ୍ତେ ହିଁ ଏହି ଗିରିରାଜଙ୍କୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ନମସ୍କାର କରିବା ।' ।୩୭।

ଇତ୍ୟଦ୍ରିଗୋଦ୍ୱିଜମଖଂ ବାସୁଦେବପ୍ରଚୋଦିତାଃ
ଯଥା ବିଧାୟ ତେ ଗୋପାଃ ସହକୃଷ୍ଣା
ବ୍ରଜଂ ଯଯୁଃ ।୩୮।

ଏହିପରି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ନନ୍ଦବାବା ଆଦି ଗୋପମାନେ ଗିରିରାଜ, ଗୋ, ଏବଂ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ବିଧିପୂର୍ବକ ପୂଜନ କରି ସାରିବା ପରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସହିତ ବ୍ରଜକୁ ଫେରି ଆସିଲେ ।୩୮।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧେ ଚତୁର୍ବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୨୪।

—*—

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅଥ ପଞ୍ଚବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଧାରଣ

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଇନ୍ଦ୍ରସ୍ତଦାତ୍ମନଃ ପୂଜାଂ ବିଜ୍ଞାୟ ବିହତାଂ ନୃପ
ଗୋପେଭ୍ୟଃ କୃଷ୍ଣନାଥେଭ୍ୟୋ
ନନ୍ଦାଦିଭ୍ୟଶ୍ଚୁକୋପ ସଃ ।୧।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଯେବେ ଇନ୍ଦ୍ର ଜାଣିଲେ ଯେ ମୋର ପୂଜା ବନ୍ଦ କରାଯାଇଅଛି, ତେବେ ସେ ନନ୍ଦବାବା ଆଦି ଗୋପମାନଙ୍କ ଉପରେ ବହୁତ କ୍ରୋଧିତ ହେଲେ । ପରନ୍ତୁ କ୍ରୋଧ କଲେ କ'ଣ ବା ହେବ, ଗୋପର ତ ରକ୍ଷକ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅଟନ୍ତି ।୧।

ଗଣଂ ସାଂବର୍ତ୍ତକଂ ନାମ
ମେଘାନାଂ ଚାନ୍ତକାରିଣମ୍
ଇନ୍ଦ୍ରଃ ପ୍ରାଚୋଦୟତ୍ କ୍ରୁଦ୍ଧୋ
ବାକ୍ୟଂ ଚାହେଶମାନ୍ୟୁତ ।୨।

ଇନ୍ଦ୍ର ନିଜ ପଦ ପାଇ ବଡ଼ ଉଦ୍ଧତ ହୋଇ ରହିଥିଲେ, ସେ ମନେ କରୁଥିଲେ ଯେ ମୁଁ ହିଁ ତ୍ରିଲୋକର ଈଶ୍ୱର ଅଟେଁ ; ସେ କ୍ରୋଧରେ ପାଗଳ ହୋଇ ପ୍ରଳୟକାରୀ ମେଘର ସଂବର୍ତ୍ତକ ନାମକ ଗଣକୁ ବ୍ରଜ ଉପରେ ଚଢ଼ାଉ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଆଜ୍ଞା ଦେଇ କହିଲେ— ।୨।

ଅହୋ ଶ୍ରୀମଦମାହାତ୍ମ୍ୟଂ ଗୋପାନାଂ
କାନନୌକସାମ୍
କୃଷ୍ଣଂ ମର୍ତ୍ତ୍ୟମୁପାଶ୍ରିତ୍ୟ ଯେ
ଚକ୍ରୁର୍ଦ୍ଦେବହେଳନମ୍ ।୩।

'ଅହୋ, ଏହି ବଣୁଆ ଗୋପାଳମାନଙ୍କ ଗର୍ବକୁ ଦେଖତ ବାସ୍ତବରେ ଏହା କେବଳ ଧନର ନିଶା; ଦେଖ ତ ! ସେମାନଙ୍କ ସାହସ, ଏକ ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟ କୃଷ୍ଣର ବଳ ପାଇ ସେମାନେ ମୋ ପରି ଦେବରାଜ ଇନ୍ଦ୍ରର ଅବମାନନା କଲେ ।୩।

ଯଥାଦୃଢୈଃ କର୍ମମୟୈଃ
କ୍ରତୁଭିର୍ନାମନୌନିଭୈଃ
ବିଦ୍ୟାମାନ୍ୱୀକ୍ଷିକୀଂ ହିତ୍ୱା
ତିତୀର୍ଷନ୍ତି ଭବାର୍ଣ୍ଣବମ୍ ।୪।

ଯେପରି ପୃଥିବୀରେ ଅନେକ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧି ପୁରୁଷ ଭବସାଗରରୁ ପାର ହେବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରକୃତ ସାଧନ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାକୁ ଛାଡ଼ି ନାମମାତ୍ର ଭଙ୍ଗାଡଙ୍ଗା ଅର୍ଥାତ୍ କର୍ମମୟ ଯଜ୍ଞ ଦ୍ୱାରା ଏହି ଘୋର ସଂସାର ସାଗରକୁ ପାର ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ।୪।

ବାଚାଳଂ ବାଳିଶଂ ସ୍ତବ୍ଧମଜ୍ଞଂ ପଣ୍ଡିତମାନିନମ୍
କୃଷ୍ଣଂ ମର୍ତ୍ତ୍ୟମୁପାଶ୍ରିତ୍ୟ ଗୋପା
ମେ ଚକ୍ରୁରପ୍ରିୟମ୍ ।୫।

କୃଷ୍ଣ ପରି ଏକ ବାଚାଳ, ବାଳୀଶ, ଅଭିମାନୀ ଏବଂ ମୂର୍ଖ ନିଜକୁ ବହୁତ ବଡ଼ ଜ୍ଞାନୀ ମନେ କରିଛି । ସେ ତ ସ୍ୱୟଂ ମୃତ୍ୟୁର ଗ୍ରାସ ଅଟେ, ପୁଣି ତାହାର ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ ଏହି ଅହୀରମାନେ ମୋର ଅବମାନନା କଲେ ।୫।

ଏଷାଂ ଶ୍ରିୟାବଲିପ୍ତାନାଂ
କୃଷ୍ଣେନାଧ୍ମାପିତାତ୍ମନାମ୍
ଧୁନୁତ ଶ୍ରୀମଦସ୍ତମ୍ଭଂ ପଶୂନ୍
ନୟତ ସଂକ୍ଷୟମ୍ ।୬।

ଏକେ ସେମାନେ ଧନ ନିଶାରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି, ଦ୍ୱିତୀୟରେ କୃଷ୍ଣ ତାହାକୁ ଆହୁରି ବଢ଼ାଇ ଦେଇଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଯାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ସେହି ଧନ ଗର୍ବ ଏବଂ ଦର୍ପକୁ ଧୂଳିସାତ୍ କରି ସେମାନଙ୍କ ପଶୁମାନଙ୍କୁ ସଂହାର କର ।୬।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅହଂ ଚୈରାବତଂ ନାଗମାରୁହ୍ୟାନୁବ୍ରଜେ ବ୍ରଜମ୍
ମରୁଦ୍‌ଗଣୈର୍ମହାବୀର୍ଯ୍ୟୈର୍ନନ୍ଦଗୋଷ୍ଠଜିଘାଂସୟା ।୭।

ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତୁମ୍ଭ ପଛେ ପଛେ ଐରାବତ ହସ୍ତୀ ଆରୋହଣ କରି ନନ୍ଦର ବ୍ରଜ ନାଶ ନିମନ୍ତେ ମହାପରାକ୍ରମୀ ମରୁଦ୍‌ଗଣଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଯିବି ।୭।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଇତ୍ଥଂ ମଘବତାଽଽଜ୍ଞପ୍ତା ମେଘା ନିର୍ମୁକ୍ତବନ୍ଧନାଃ
ନନ୍ଦଗୋକୁଲମାସାରୈଃ ପୀଡୟାମାସୁରୋଜସା ।୮।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଇନ୍ଦ୍ର ଏହିପରି ପ୍ରଳୟକାରୀ ମେଘକୁ ଆଦେଶ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କ ବନ୍ଧନ ଖୋଲି ଦେଲେ । ତେଣୁ ସେମାନେ ଅତି ବେଗରେ ନନ୍ଦବାବାଙ୍କ ବ୍ରଜ ଉପରେ ଚଢ଼ାଉ କରି ମୂଷଳଧାରରେ ଜଳ ବର୍ଷି ବ୍ରଜକୁ ପୀଡିତ, ସନ୍ତପ୍ତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୮।

ବିଦ୍ୟୋତମାନା ବିଦ୍ୟୁଦ୍ଭିଃ ସ୍ତନନ୍ତଃ ସ୍ତନୟିତ୍ନୁଭିଃ
ତୀବ୍ରୈର୍ମରୁଦ୍‌ଗଣୈର୍ନୁନ୍ନା ବବୃଷୁର୍ଜଲଶର୍କରାଃ ।୯।

ଚାରିଆଡ଼ୁ ବିଜୁଳି ଚମକିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପରସ୍ପର ମେଘର ସଙ୍ଘର୍ଷରୁ ଭୟଙ୍କର ଘଡଘଡ଼ ସୃଷ୍ଟି ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବାୟୁ ପ୍ରେରଣାରେ ସେମାନେ ବଡ ବଡ଼ କୁଆପଥର ବୃଷ୍ଟି କଲେ ।୯।

ସ୍ଥୂଣାସ୍ଥୂଳା ବର୍ଷଧାରା ମୁଞ୍ଚତ୍ସ୍ୱଭ୍ରେଷ୍ୱଭୀକ୍ଷ୍ଣଶଃ
ଜଲୌଘୈଃ ପ୍ଲାବ୍ୟମାନା ଭୂର୍ନାଦୃଶ୍ୟତ ନତୋନ୍ନତମ୍ ।୧୦।

ଏହିପରି ଯେତେବେଳେ ଦଳ ଦଳ ମେଘ ବାରମ୍ବାର ଆସି ଖମ୍ବ ସଦୃଶ ମୋଟା ମୋଟା ଧାର ଖସାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ, ସେତେବେଳେ ବ୍ରଜଭୂମିର ପ୍ରତିକୋଣ ଜଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ନୀଚ-ଉଚ୍ଚ ଜାଣିବା ବଡ କଠିନ ହେଲା ।୧୦।

ଅତ୍ୟାସାରାତିବାତେନ ପଶବୋ ଜାତବେପନାଃ
ଗୋପା ଗୋପ୍ୟଶ୍ଚ ଶୀତାର୍ତ୍ତା ଗୋବିନ୍ଦଂ ଶରଣଂ ଯୟୁଃ ।୧୧।

ମୂଷଳଧାର ବର୍ଷା ତଥା ଝଞ୍ଜାବାତର ଆଘାତରେ ଯେବେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଶୁ ଶୀତରେ କମ୍ପିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ଗୋପାଳ ଏବଂ ଗୋପାଳୁଣୀ ମଧ୍ୟ ଥଣ୍ଡାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଲେ, ତେବେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶରଣ ନେଲେ ।୧୧।

ଶିରଃ ସୁତାଂଶ୍ଚ କାୟେନ ପ୍ରଚ୍ଛାଦ୍ୟାସାରପୀଡିତାଃ
ବେପମାନା ଭଗବତଃ ପାଦମୂଲମୁପାୟୟୁଃ ।୧୨।

ମୂଷଳଧାର ବର୍ଷାରେ ସନ୍ତପ୍ତ ହୋଇ ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ ଶିର ଏବଂ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଶରୀରରେ ଲୁଚାଇ ରଖି କଂପି କଂପି ଅତି କଷ୍ଟରେ ଯାଇ ଭଗବାନଙ୍କ ପାଦରେ ଶରଣ ପଶିଲେ ! ।୧୨।

କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ ମହାଭାଗ ତ୍ୱନ୍ନାଥଂ ଗୋକୁଲଂ ପ୍ରଭୋ
ତ୍ରାତୁମର୍ହସି ଦେବାନ୍ନଃ କୁପିତାଦ୍ ଭକ୍ତବତ୍ସଲ ।୧୩।

ଏବଂ କହିଲେ—'ପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ତୁମ୍ଭେ ବଡ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ଅଟ । ଏବେ ତ କୃଷ୍ଣ ! କେବଳ ତୁମ୍ଭ ଭାଗ୍ୟରେ ହିଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ରକ୍ଷା ହେବ ! ପ୍ରଭୋ ! ଏହି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୋକୁଳର ଏକମାତ୍ର ସ୍ୱାମୀ, ଏକମାତ୍ର ରକ୍ଷକ ତୁମ୍ଭେ ଅଟ । ଭକ୍ତବତ୍ସଳ ! ଇନ୍ଦ୍ର କ୍ରୋଧରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମ୍ଭେ ଏକା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରି ପାରିବ ।' ।୧୩।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଶିଳାବର୍ଷନିପାତେନ ହନ୍ୟମାନମଚେତନମ୍
ନିରୀକ୍ଷ୍ୟ ଭଗବାନ୍ ମେନେ
କୁପିତେନ୍ଦ୍ରକୃତଂ ହରିଃ ।୧୪।

ଭଗବାନ୍ ଦେଖିଲେ ଯେ ବର୍ଷା ଏବଂ ପଥର ମାଡ଼ରେ ପୀଡ଼ିତାବସ୍ଥାରେ ସମସ୍ତେ ସଂଜ୍ଞାହୀନ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ସେ ଜାଣିଲେ ଯେ ଏ ସବୁ ଇନ୍ଦ୍ରର କାର୍ଯ୍ୟ ଅଟେ । ସେ କେବଳ କ୍ରୋଧବଶରୁ ଏପରି କରିଅଛି ।୧୪।

ଅପର୍ତ୍ତ୍ୱତ୍ୟୁଲ୍ବଣଂ ବର୍ଷମତିବାତଂ ଶିଳାମୟମ୍
ସ୍ୱଯାଗେ ବିହତେଽସ୍ମାଭିରିନ୍ଦ୍ରୋ
ନାଶାୟ ବର୍ଷତି ।୧୫।

ସେ ମନେ ମନେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ—'ମୁଁ ଇନ୍ଦ୍ରଯଜ୍ଞ ଭଙ୍ଗ ଦେଇଥିବାରୁ, ସେଥିପାଇଁ ସେ ବ୍ରଜକୁ ନାଶ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅଦିନରେ ହିଁ ଏହି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବାୟୁ ଏବଂ ପଥର ସହିତ ଘନଘୋର ବର୍ଷା କରୁଅଛି ।୧୫।

ତତ୍ର ପ୍ରତିବିଧିଂ ସମ୍ୟଗାତ୍ମଯୋଗେନ ସାଧୟେ
ଲୋକେଶମାନିନାଂ ମୌଢ୍ୟାଦ୍ଧରିଷ୍ୟେ
ଶ୍ରୀମଦଂ ତମଃ ।୧୬।

ଆଚ୍ଛା, ମୁଁ ମୋର ଯୋଗମାୟା ଦ୍ୱାରା ଏହାର ଉତ୍ତମରୂପେ ଉତ୍ତର ଦେବି । ଯିଏ ମୂର୍ଖତାବଶ ନିଜକୁ ଲୋକପାଳ ମନେ କରିଛି, ତେଣୁ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଧନ ମଦ ସହିତ ମୁଁ ତା'ର ଅଜ୍ଞାନ ଧୂଳିସାତ୍ କରିବି ।୧୬।

ନ ହି ସଦ୍ଭାବଯୁକ୍ତାନାଂ ସୁରାଣାମୀଶବିସ୍ମୟଃ
ମତ୍ତୋଽସତାଂ ମାନଭଙ୍ଗଃ
ପ୍ରଶମାୟୋପକଳ୍ପତେ ।୧୭।

ଦେବତାମାନେ ତ ସତ୍ତ୍ୱପ୍ରଧାନ ହୋଇଥିବାରୁ ଏମାନଙ୍କଠାରେ ନିଜ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ପଦ ଅଭିମାନ ନ ରହିବା ଉଚିତ । ଅତଏବ ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣରୁ ଚ୍ୟୁତ ଏହି ଦେବତାମାନଙ୍କର ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ମାନଭଙ୍ଗ କରିବି । ଏହାଦ୍ୱାରା ଶେଷରେ ସେମାନଙ୍କର ଶାନ୍ତି ଲାଭହେବ ।୧୭।

ତସ୍ମାନ୍ମଚ୍ଛରଣଂ ଗୋଷ୍ଠଂ
ମନ୍ନାଥଂ ମତ୍ପରିଗ୍ରହମ୍
ଗୋପାୟେ ସ୍ୱାତ୍ମଯୋଗେନ ସୋଽୟଂ
ମେ ବ୍ରତ ଆହିତଃ ।୧୮।

ଏହି ସାରାବ୍ରଜ ମୋର ଆଶ୍ରିତ ଅଟେ । ମୋ ଦ୍ୱାରା ସ୍ୱୀକୃତ ଏବଂ ଏକମାତ୍ର ମୁଁ ହିଁ ଏମାନଙ୍କର ରକ୍ଷକ ଅଟେ । ତେଣୁ ମୁଁ ନିଜ ଯୋଗମାୟା ଦ୍ୱାରା ଏମାନଙ୍କୁ ଏହି ବିପଦରୁ ରକ୍ଷା କରିବି । ସନ୍ଥମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ତ ମୋର ବ୍ରତ । ସେମାନଙ୍କୁ ପାଳନ କରିବାର ଅବସର ବର୍ତ୍ତମାନ ଆସିଅଛି ।୧୮।

ଇତ୍ୟୁକ୍ତ୍ୱୈକେନ ହସ୍ତେନ କୃତ୍ୱା
ଗୋବର୍ଧନାଚଳମ୍
ଦଧାର ଲୀଳୟା କୃଷ୍ଣଶ୍ଛତ୍ରାକମିବ ବାଳକଃ ।୧୯।

ଏହିପରି ଚିନ୍ତାକରି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅନାୟାସ ଗୋଟିଏ ହାତରେ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ପର୍ବତକୁ ଉପାଡ଼ି ଆଣି ଯେପରି ଛୋଟ ଛୋଟ ବାଳକ ବର୍ଷାଦିନର ଛତୁପୁଷ୍ପକୁ ଉପାଡ଼ି ହାତରେ ଧରନ୍ତି, ସେହିପରି ସେ ସେହି ପର୍ବତକୁ ଧାରଣ କଲେ ।୧୯।

ଅଥାହ ଭଗବାନ୍ ଗୋପାନ୍ ହେଽମ୍ବ ତାତ
ବ୍ରଜୌକସଃ

ତା'ପରେ ଗୋପାଳମାନଙ୍କୁ କହିଲେ-ପ୍ରିୟ ମାତା, ପୂଜ୍ୟ ପିତା ଏବଂ ବ୍ରଜବାସୀଗଣ !

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଯଥୋପଜୋଷଂ ବିଶତ ଗିରିଗର୍ତ୍ତଂ
ସଗୋଧନାଃ ।୨୦।

ତୁମ୍ଭେମାନେ ନିଜ ଗୋ—ଆଦି ପଶୁ ଏବଂ ସବୁ ପ୍ରକାର ସାମଗ୍ରୀ ସହିତ ଏହି ପର୍ବତ ତଳକୁ ଆସି ଆରାମରେ ବସିଯାଅ । ।୨୦।

ନ ତ୍ରାସ ଇହ ବଃ କାର୍ଯ୍ୟୋ
ମଦ୍ଧସ୍ତାଦ୍ରିନିପାତନେ
ବାତବର୍ଷଭୟେନାଲଂ ତତ୍ତ୍ରାଣଂ
ବିହିତଂ ହି ବଃ ।୨୧।

ଦେଖ, ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏପରି କୌଣସି ଆଶଙ୍କା କରିବ ନାହିଁ ଯେ କାଳେ ଏହି ପର୍ବତ ମୋ ହାତରୁ ଖସିପଡ଼ିବ । ଟିକିଏ ହେଲେ ଭୟ କର ନାହିଁ । ଏହି ବାତ୍ୟା ଏବଂ ବୃଷ୍ଟି ଭୟରୁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ, ରକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ହିଁ ମୁଁ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନେଇଛି ।' ।୨୧।

ତଥା ନିର୍ବିବିଶୁର୍ଗର୍ତ୍ତଂ କୃଷ୍ଣାଶ୍ୱାସିତମାନସାଃ
ଯଥାବକାଶଂ ସଧନାଃ ସବ୍ରଜାଃ
ସୋପଜୀବିନଃ ।୨୨।

ଯେବେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହିପରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଇ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରାଇଲେ, ତେବେ ସମସ୍ତ ଗୋପାଳ ନିଜ ନିଜ ଗୋଧନ, ଶକଟ, ଆଶ୍ରିତ, ପୁରୋହିତ ଏବଂ ଭୃତ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ଯେ ଯାହା ସୁବିଧା ମତେ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନର ଗହ୍ୱରରେ ଆସି ପଶିଗଲେ ।୨୨।

କ୍ଷୁତ୍ତୃଡ୍‌ବ୍ୟଥାଂ ସୁଖାପେକ୍ଷାଂ ହିତ୍ୱା
ତୈର୍ବ୍ରଜବାସିଭିଃ
ବୀକ୍ଷ୍ୟମାଣୋ ଦଧାବଦ୍ରିଂ ସପ୍ତାହଂ
ନାଚଲତ୍ ପଦାତ୍ ।୨୩।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସମସ୍ତ ବ୍ରଜବାସିମାନଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ସମୀପରେ ଭୋକ-ଶୋଷ, ଆରାମ-ବିଶ୍ରାମର ଆବଶ୍ୟକତା ଆଦି ସବୁ କିଛି ଭୁଲି ଯାଇ ସାତ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଚଳ ପାଦରେ ସେହି ପର୍ବତକୁ ଟେକି ରଖିଲେ । ସେ ଗୋଟିଏ ପାଦ ମଧ୍ୟ ଏପାଖ ସେପାଖ କଲେନାହିଁ ।୨୩।

କୃଷ୍ଣଯୋଗାନୁଭାବଂ ତଂ
ନିଶାମ୍ୟେନ୍ଦ୍ରୋଽତିବିସ୍ମିତଃ
ନିଃସ୍ତମ୍ଭୋ ଭ୍ରଷ୍ଟସଙ୍କଳ୍ପଃ ସ୍ୱାନ୍ ମେଘାନ୍
ସଂନ୍ୟବାରୟତ୍ ।୨୪।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଯୋଗମାୟାର ଏହି ପ୍ରଭାବ ଦେଖି ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ସୀମା ରହିଲାନାହିଁ । ନିଜ ସଂକଳ୍ପ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନ ହେବାରୁ ତାହାଙ୍କ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଦମ୍ଭ ଭାଙ୍ଗିଗଲା, ସେ ବିଚଳିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ତା' ପରେ ସେ ବର୍ଷୁଥିବା ମେଘମାନଙ୍କୁ ବର୍ଷା କରିବାକୁ ରୋକି ଦେଲେ । ୨୪ ।

ଖଂ ବ୍ୟଭ୍ରମୁଦିତାଦିତ୍ୟଂ
ବାତବର୍ଷଂ ଚ ଦାରୁଣମ୍
ନିଶାମ୍ୟୋପରତଂ ଗୋପାନ୍
ଗୋବର୍ଧନଧରୋଽବ୍ରବୀତ୍ ।୨୫।

ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଧାରୀ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦେଖିଲେ ଯେ ସେହି ଭୟଙ୍କର ବାତ ଏବଂ ଘନଘୋର ବର୍ଷା ବନ୍ଦ ହୋଇ ଗଲାଣି, ଆକାଶ ନିର୍ମଳ ହୋଇ ଗଲାଣି ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରକାଶ ବିସ୍ତାରିତ ହେଲାଣି । ତେଣୁ ସେ ଗୋପମାନଙ୍କୁ କହିଲେ—। ୨୫।

ନିର୍ଯାତ ତ୍ୟଜତ ତ୍ରାସଂ ଗୋପାଃ
ସସ୍ତ୍ରୀଧନାର୍ଭକାଃ

ମୋର ପ୍ରିୟ ଗୋପବୃନ୍ଦ ! ଏବେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ନିର୍ଭୟ ହୋଇ ଯାଅ ଏବଂ ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀ, ଗୋଧନ ତଥା ପିଲାମାନଙ୍କ ସହିତ ପଦାକୁ ବାହାରି ଆସ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଉପାରତଂ ବାତବର୍ଷଂ ବ୍ୟୁଦପ୍ରାୟାଶ୍ଚ
ନିମ୍ନଗାଃ ।୨୬।

ଦେଖ, ବର୍ତ୍ତମାନ ବର୍ଷା-ପବନ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲାଣି ଏବଂ ନଦିମାନଙ୍କ ଜଳ ସ୍ରୋତ ମଧ୍ୟ କମିଗଲାଣି । ।୨୬।

ତତସ୍ତେ ନିର୍ଯ୍ୟୁର୍ଗୋପାଃ ସ୍ୱଂ
ସ୍ୱମାଦାୟ ଗୋଧନମ୍
ଶକଟୋଢୋପକରଣଂ ସ୍ତ୍ରୀବାଲସ୍ଥବିରାଃ
ଶନୈଃ ।୨୭।

ଭଗବାନଙ୍କ ଏହି ଆଜ୍ଞାପାଇ ନିଜ ନିଜ ଗୋଧନ, ସ୍ତ୍ରୀ, ପିଲାବୃଦ୍ଧମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ତଥା ସମସ୍ତ ଗୃହୋପକରଣ ଶଗଡ଼ରେ ଲଦି ଧୀରେ ଧୀରେ ସମସ୍ତେ ବାହାରକୁ ବାହାରି ଆସିଲେ । ।୨୭।

ଭଗବାନପି ତଂ ଶୈଳଂ ସ୍ୱସ୍ଥାନେ
ପୂର୍ବବତ୍ ପ୍ରଭୁଃ
ପଶ୍ୟତାଂ ସର୍ବଭୂତାନାଂ
ସ୍ଥାପୟାମାସ ଲୀଳୟା ।୨୮।

ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ୍ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମଧ୍ୟ ସବୁ ପ୍ରାଣିମାନଙ୍କ ଦେଖାନ୍ତରେ ଅବଲୀଳା କ୍ରମେ ଗିରିରାଜଙ୍କୁ ଯଥାସ୍ଥାନରେ ପୂର୍ବବତ୍ ରଖି ଦେଲେ ।୨୮

ତଂ ପ୍ରେମବେଗାନ୍ନିଭୃତା ବ୍ରଜୌକସୋ
ଯଥା ସମୀୟୁଃ ପରିରମ୍ଭଣାଦିଭିଃ
ଗୋପ୍ୟଶ୍ଚ ସସ୍ନେହମପୂଜୟନ୍ ମୁଦା
ଦଧ୍ୟକ୍ଷତାଦ୍ଭିର୍ଯୁୟୁଜୁଃ ସଦାଶିଷଃ ।୨୯।

ବ୍ରଜବାସିମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ପ୍ରେମର ଆବେଗରେ ଭରିଗଲା । ପର୍ବତକୁ ରଖିଦେବା ମାତ୍ରେ ସେମାନେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଦୌଡ଼ ଆସି କେହି ତାଙ୍କୁ ହୃଦୟରେ ଲଗାଇଲେ ତ କେହି ଚୁମ୍ବନ ଦେଇ ତାହାଙ୍କ ସତ୍କାର କଲେ । ବଡ଼ ବଡ଼ ବୃଦ୍ଧ ଗୋପମାନେ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ଏବଂ ସ୍ନେହରେ ଦଧି, ଆକ୍ଷତ, ଜଳ ଆଦି ଦ୍ୱାରା ତାହାଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ତିଳକ କରି ଉନ୍ମୁକ୍ତ ହୃଦୟରେ ତାଙ୍କୁ ଶୁଭ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଲେ । ୨୯ ।

ଯଶୋଦା ରୋହିଣୀ ନନ୍ଦୋ
ରାମଶ୍ଚ ବଲିନାଂ ବରଃ
କୃଷ୍ଣମାଲିଙ୍ଗ୍ୟ ଯୁୟୁଜୁରାଶିଷଃ
ସ୍ନେହକାତରାଃ ।୩୦।

ଯଶୋଦା, ରୋହିଣୀ, ନନ୍ଦବାବା ଏବଂ ବଳବାନ୍‌ରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଳରାମ ସ୍ନେହାତୁର ହୋଇ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଶୁଭାଶୀର୍ବାଦ ସହିତ ହୃଦୟରେ ଲଗାଇଲେ ।୩୦।

ଦିବି ଦେବଗଣାଃ ସାଧ୍ୟାଃ ସିଦ୍ଧଗନ୍ଧର୍ବଚାରଣାଃ
ତୁଷ୍ଟୁବୁର୍ମୁମୁଚୁସ୍ତୁଷ୍ଟାଃ ପୁଷ୍ପବର୍ଷାଣି ପାର୍ଥିବ ।୩୧

ପରୀକ୍ଷିତ । ସେତେବେଳେ ଆକାଶସ୍ଥିତ ଦେବତା, ସାଧ୍ୟ, ସିଦ୍ଧ, ଗନ୍ଧର୍ବ ଏବଂ ଚାରଣ ଆଦି ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ଭଗବାନଙ୍କ ସ୍ତୁତି କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ୩୧ ।

ଶଙ୍ଖଦୁନ୍ଦୁଭୟୋ ନେଦୁର୍ଦିବି ଦେବପ୍ରଣୋଦିତାଃ
ଜଗୁର୍ଗନ୍ଧର୍ବପତୟସ୍ତୁମ୍ବୁରୁପ୍ରମୁଖା ନୃପ ।୩୨।

ରାଜନ୍ ! ସ୍ୱର୍ଗରେ ଦେବତାମାନେ ଶଙ୍ଖ ଏବଂ ଦୁନ୍ଦୁଭି (ନାଗରା) ମାନ ବଜାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତୁମ୍ବୁରୁ ଆଦି ଗନ୍ଧର୍ବରାଜ ଭଗବାନଙ୍କ ମଧୁର ଲୀଳା ଗାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ୩୨ ।

ତତୋଽନୁରକ୍ତୈଃ ପଶୁପୈଃ ପରିଶ୍ରିତୋ
ରାଜନ୍ ସ ଗୋଷ୍ଠଂ ସବଲୋଽବ୍ରଜଦ୍ଧରିଃ

ତାହାପରେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବ୍ରଜକୁ ଯାତ୍ରା କଲେ । ତାହାଙ୍କ ପାଖରେ ବଳରାମ ଯାଉଥିବା ବେଳେ ତାଙ୍କ ପ୍ରେମୀ ସଖା ଗୋପାଳବାଳମାନେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତଥାବିଧାନ୍ୟସ୍ୟ କୃତାନି ଗୋପିକା
ଗାୟନ୍ତ୍ୟ ଈୟୁର୍ମୁଦିତା ହୃଦିସ୍ପୃଶଃ ।୩୩।

ସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରେମ-ମୟୀ ଗୋପିମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ହୃଦୟର ଆକର୍ଷଣ-କାରୀ, ତହିଁରେ ପ୍ରେମ ଜାଗ୍ରତକାରୀ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଧାରଣ ଆଦି ଲୀଳା ଗାଇ ଗାଇ ବଡ ଆନନ୍ଦରେ ବ୍ରଜକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ୩୩ ।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେ ପଞ୍ଚବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୨୫।

—*—

ଅଥ ଷଡ଼୍‌ବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ସମସ୍ତ ଗୋପ ଏବଂ ନନ୍ଦବାବାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରଭବ କଥୋପକଥନ

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଏବଂବିଧାନି କର୍ମାଣି ଗୋପାଃ
କୃଷ୍ଣସ୍ୟ ବୀକ୍ଷ୍ୟତେ
ଅତଦ୍‌ବୀର୍ଯବିଦଃ ପ୍ରୋଚୁଃ ସମଭ୍ୟେତ୍ୟ
ସୁବିସ୍ମିତାଃ ।୧।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ--ପରୀକ୍ଷିତ । ବ୍ରଜର ଗୋପମାନେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଏପରି ଅଲୌକିକ କର୍ମ ଦେଖି ବଡ ଆଶ୍ଚର୍ଯରେ ପଡ଼ି-ଗଲେ । ଭଗବାନଙ୍କ ଅନନ୍ତ ଶକ୍ତି ତ ସେମାନଙ୍କୁ ଜଣା ନ ଥିଲା, ସେମାନେ ଏକାଠି ବସି ପରସ୍ପର ଏହିପରି କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ-। ୧ ।

ବାଲକସ୍ୟ ଯଦେତାନି କର୍ମାଣ୍ୟତ୍ୟଦ୍ଭୁତାନି ବୈ
କଥମର୍ହତ୍ୟସୌ ଜନ୍ମ
ଗ୍ରାମ୍ୟେଷ୍ୱାତ୍ମଜୁଗୁପ୍‌ସିତମ୍ ।୨।

'ଏହି ବାଳକର ଏପରି କର୍ମ କେତେ ଅଲୌକିକ ଅଟେ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପରି ଗମାର ଗ୍ରାମୀଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜନ୍ମନେବା ତ ଏହା ପାଇଁ ବଡ ନିନ୍ଦାର କଥା । ଏହା ବା କିପରି ଉଚିତ ହୋଇପାରେ ! ୨ ।

ଯଃ ସପ୍ତହାୟନୋ ବାଳଃ
କରେଣୈକେନ ଲୀଲୟା
କଥଂ ବିଭ୍ରଦ୍ ଗିରିବରଂ
ପୁଷ୍କରଂ ଗଜରାଡ଼ିବ ।୩।

ଯେପରି କୌଣସି ଗଜରାଜ କୌଣସି କମ-ଳକୁ ଉପାଡ଼ି ନେଇ ଧାରଣ କରେ, ସେହିପରି ହିଁ ଏହି ଅତି କୋମଳ ସାତବର୍ଷ ବୟସର ବାଳକ ଗୋଟିଏ ହାତରେ ଗିରିରାଜ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନକୁ ଉପାଡ଼ି ନେଇ ଖେଳ ଖେଳରେ ସାତ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧରି ରଖିଲା । ୩ ।

ତୋକେନାମୀଲିତାକ୍ଷେଣ ପୂତନାୟା
ମହୌଜସଃ

ଏହା ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟ ପକ୍ଷେ କିପରି ବା ସମ୍ଭବ ? ଯେତେବେଳେ ଯିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଶୁ ଥିଲା, ସେତେବେଳେ ବଡ ଭୟଂକର ରାକ୍ଷସୀ ପୂତନା ଆସିଲା ଏବଂ ଯିଏ ଆଖି ମୁଦି ତାହାର ସ୍ତନ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ପୀତଃ ସ୍ତନଃ ସହ ପ୍ରାଣୈଃ କାଳେନେବ
ବୟସ୍ତନୋଃ ।୪।

ପିଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତା'ର ପ୍ରାଣକୁ ଶୋଷି ନେଲା, ଠିକ୍ ସେହିପରି ଯେପରି କାଳ ଶରୀରରୁ ଆୟୁକୁ ଶୋଷିନିଏ ! ୪ ।

ହିନ୍ୱତୋଽଧଃ ଶୟାନସ୍ୟ
ମାସ୍ୟସ୍ୟ ଚରଣାବୁଦକ୍
ଅନୋଽପତଦ୍ ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତଂ
ରୁଦତଃ ପ୍ରପଦାହତମ୍ ।୫।

ଯେତେବେଳେ ସେ ତିନିମାସର ଶିଶୁ ଥିଲା ଏବଂ ଶଗଡ଼ ତଳେ ଶୋଇ କାନ୍ଦୁ ଥିଲ, ସେତେବେଳେ କାନ୍ଦୁ କାନ୍ଦୁ ଏପରି ଭାବେ ଗୋଡ ଛାଟିଲା ଯେ ତା'ର ପାଦାଘାତରେ ସେହି ବଡ ଭାରି ଶଗଡ ଓଲଟି ପଡ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଗଲା । ୫ ।

ଏକହାୟନ ଆସୀନୋ
ହ୍ରିୟମାଣୋ ବିହାୟସା
ଦୈତ୍ୟେନ ଯସ୍ତୃଣାବର୍ତ୍ତମହନ୍
କଣ୍ଠଗ୍ରହାତୁରମ୍ ।୬।

ସେତେବେଳେ ତ ୟିଏ ଏକ ବର୍ଷର ଥିଲା, ଯେତେବେଳେ ଦୈତ୍ୟ ଘୂର୍ଣ୍ଣିବାୟୁ ରୂପେ ଆସି ବସିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ୟାକୁ ଆକାଶକୁ ଉଡ଼ାଇ ନେଲା । ତୁମ୍ଭେମାନେ ତ ଜାଣିଛ ସେହି ତୃଣାବର୍ତ୍ତର ତଣ୍ଟିକୁ ୟିଏ ଚିପି ମାରିଦେଲା । ୬ ।

କ୍ୱଚିଦ୍ଧୈୟଙ୍ଗବସ୍ତୈନ୍ୟେ
ମାତ୍ରା ବଦ୍ଧ ଉଲୁଖଲେ
ଗଚ୍ଛନ୍ନର୍ଜୁନୟୋର୍ମଧ୍ୟେ ବାହୁଭ୍ୟାଂ
ତାବପାତୟତ୍ ।୭।

ସେଦିନ କଥା ମଧ୍ୟ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଜାଣିଛ ଯେ ମଖନ ଚୋରି କରିବାରୁ ଯଶୋଦାରାଣୀ ୟାକୁ ଉଲୁଖଳରେ ବାନ୍ଧିଥିଲେ । ୟିଏ ଆଣ୍ଠେଇ ଆଣ୍ଠୋଇ ଦୁଇ ବୃକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ପଶି ଯେବେ ଟାଣି ହେଲା, ତେବେ ସେହି ଦୁଇ ବିଶାଳ ଅର୍ଜୁନ ବୃକ୍ଷ ଉପୁଡ଼ି ପଡ଼ିଲେ । ୭ ।

ବନେ ସଞ୍ଚାରୟନ୍ ବତ୍ସାନ୍
ସରାମୋ ବାଳକୈର୍ବୃତଃ
ହନ୍ତୁକାମଂ ବକଂ ଦୋର୍ଭ୍ୟାଂ
ମୁଖତୋଽରିମପାଟୟତ୍ ।୮।

ଯେବେ ସେ ଗୋପାଳବାଳ ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କ ସହିତ ବାଛୁରୀ ଚରାଇବା ନିମନ୍ତେ ବନକୁ ଯାଇ ଥିଲା, ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ ମାରି ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଏକ ଦୈତ୍ୟ ବକ ରୂପେ ଆସିଲା ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ୟିଏ ଦୁଇ ହାତରେ ଦୁଇ ଥଣ୍ଟ ଧରି ତୃଣ ସଦୃଶ ତାକୁ ଚିରି ପକାଇଲା । ୮ ।

ବତ୍ସେଷୁ ବତ୍ସରୂପେଣ ପ୍ରବିଶନ୍ତଂ ଜିଘାଂସୟା
ହତ୍ୱା ନ୍ୟପାତୟତ୍ତେନ କପିତ୍ଥାନି
ଚ ଲୀଳୟା ।୯।

ଯେତେବେଳେ ଏହାକୁ ମାରି ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଏକ ଦୈତ୍ୟ ବାଛୁରୀ ରୂପେ ଆସି ବାଛୁରୀ ଦଳ ଭିତରେ ପଶିଥିଲା, ସେତେବେଳେ ୟିଏ ଖେଳ ଖେଳରେ ତାକୁ ମାରି କଇଥ ଗଛରେ ପିଟି ଦେବାରୁ ଗଛ ମଧ୍ୟ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲା । ୯ ।

ହତ୍ୱା ରାସଭଦୈତେୟଂ
ତଦ୍‌ବନ୍ଧୂଂଶ୍ଚ ବଲାନ୍ୱିତଃ
ଚକ୍ରେ ତାଳବନଂ କ୍ଷେମଂ
ପରିପକ୍ୱଫଲାନ୍ୱିତମ୍ ।୧୦।

ୟିଏ ବଳରାମ ସହିତ ମିଳି ଗଧରୂପେ ରହୁଥିବା ଧେନୁକାସୁର ତଥା ତା'ର ଭାଇବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ବଧ କରି ପାରିଲା ଫଳପୂର୍ଣ୍ଣ ତାଳବନକୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପଯୋଗୀ ଏବଂ ମଙ୍ଗଳମୟ କରି ଦେଲା । ୧୦ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ପ୍ରଲମ୍ବଂ ଘାତୟିତ୍ୱୋଗ୍ରଂ ବଲେନ ବଲଶାଲିନା
ଅମୋଚୟଦ୍ ବ୍ରଜପଶୂନ୍
ଗୋପାଂଶ୍ଚାରଣ୍ୟବହ୍ନିତଃ ।୧୧।

ଯିଏ ପୁଣି ବଳଶାଳୀ ବଳରାମଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କ୍ରୂର ପ୍ରଲମ୍ବାସୁରକୁ ମରାଇଲା । ତଥା ଦାବାନଳରୁ ଗୋ ଏବଂ ଗୋପାଳ ବାଳମାନଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାରକଲା ।୧୧।

ଆଶୀବିଷତମାହୀନ୍ଦ୍ରଂ ଦମିତ୍ୱା ବିମଦଂ ହ୍ରଦାତ୍
ପ୍ରସହ୍ୟୋଦ୍‌ବାସ୍ୟ ଯମୁନାଂ
ଚକ୍ରେଽସୌ ନିର୍ବିଷୋଦକାମ୍ ।୧୨।

ଯମୁନା ଜଳରେ ରହୁଥିବା କାଳିୟନାଗ କେଡ଼େ ବିଷାକ୍ତଥିଲା ! ପରନ୍ତୁ ଯିଏ ତା'ର ମଧ୍ୟ ମାନମର୍ଦ୍ଦନ କରି ତାକୁ ବଳ ପୂର୍ବକ ହ୍ରଦରୁ ବାହାର କରି ଦେଇ ଯମୁନା ଜଳକୁ ସଦାକାଳ ପାଇଁ ବିଷ ରହିତ ଏବଂ ଅମୃତ ମୟ କରିଦେଲା । ।୧୨।

ଦୁସ୍ତ୍ୟଜଶ୍ଚାନୁରାଗୋଽସ୍ମିନ୍
ସର୍ବେଷାଂ ନୋ ବ୍ରଜୌକସାମ୍
ନନ୍ଦ ତେ ତନୟେଽସ୍ମାସୁ
ତସ୍ୟାପ୍ୟୌତ୍ପତ୍ତିକଃ କଥମ୍ ।୧୩।

ପ୍ରିୟନନ୍ଦ ! ଆମ୍ଭେମାନେ ଏହା ମଧ୍ୟ ଦେଖୁ ଥାଇଁ ଯେ ତୁମ୍ଭ ଏହି ଶ୍ୟାମଳ ବାଳକ ଉପରେ ସମସ୍ତ ବ୍ରଜବାସୀଙ୍କର ଅନନ୍ତ ପ୍ରେମ ଏବଂ ଏହାର ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଉପରେ ସ୍ୱଭବିକ ସ୍ନେହ ରହିଛି । କ'ଣ ଆପଣ କହି ପାରିବେ କି ଏହାର କାରଣ ? ।୧୩।

କ୍ୱ ସପ୍ତହାୟନୋ ବାଲଃ
କ୍ୱ ମହାଦ୍ରିବିଧାରଣମ୍
ତତୋ ନୋ ଜାୟତେ ଶଙ୍କା
ବ୍ରଜନାଥ ତବାତ୍ମଜେ ।୧୪।

ବିଚାର କର ତ, କାହିଁ ଏହି ସାତବର୍ଷର ବାଳକ ଏବଂ କାହିଁ ଏତେ ବଡ ଗିରିରାଜକୁ ସାତ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଠାଇ ରଖିବା ! ବ୍ରଜରାଜ ! ସେଥି-ପାଇଁ ତ ତୁମ୍ଭ ପୁତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ବଡ ଶଙ୍କା ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଅଛି ।୧୪।

ନନ୍ଦ ଉବାଚ

ଶ୍ରୂୟତାଂ ମେ ବଚୋ ଗୋପା
ବ୍ୟେତୁ ଶଙ୍କା ଚ ବୋଽର୍ଭକେ
ଏନଂ କୁମାରମୁଦ୍ଦିଶ୍ୟ ଗର୍ଗୋ ମେ
ଯଦୁବାଚ ହ ।୧୫।

ନନ୍ଦବାବା କହିଲେ—ଗୋପବୃନ୍ଦ ! ତୁମ୍ଭେ-ମାନେ ସାବଧାନ ହୋଇ ମୋ କଥାଶୁଣ । ମୋ ବାଳକ ବିଷୟରେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ଶଙ୍କା ଦୂର ହେବା ଆବଶ୍ୟକ, କାରଣ ମହର୍ଷିଗର୍ଗ ଏହି ବାଳକକୁ ଦେଖି ଏହା ହିଁ କହିଥିଲେ—।୧୫।

ବର୍ଣାସ୍ତ୍ରୟଃ କିଲାସ୍ୟାସନ୍
ଗୃହ୍ଣତୋଽନୁଯୁଗଂ ତନୂଃ
ଶୁକ୍ଲୋ ରକ୍ତସ୍ତଥା ପୀତ ଇଦାନୀଂ କୃଷ୍ଣତାଂ
ଗତଃ ।୧୬।

'ତୁମ୍ଭର ଏହି ବାଳକ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁଗରେ ଶରୀର ଗ୍ରହଣ କରେ । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଯୁଗରେ ଯିଏ ଶ୍ୱେତ, ରକ୍ତ ଏବଂ ପୀତ ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗ ସ୍ୱୀକାର କରେ । ଏଥର ସେ କୃଷ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛି ।୧୬।

ପ୍ରାଗୟଂ ବସୁଦେବସ୍ୟ କ୍ୱଚିଜ୍ଜାତସ୍ତବାତ୍ମଜଃ
ବାସୁଦେବ ଇତି ଶ୍ରୀମାନଭିଜ୍ଞାଃ ସମ୍ପ୍ରଚକ୍ଷତେ
।୧୭।

(ସେ କହିଲେ) ପ୍ରିୟନନ୍ଦ ! ଯିଏ ତୁମ୍ଭ ପୁତ୍ର ପ୍ରଥମେ ବସୁଦେବଙ୍କ ଗୃହରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲ, ଏଣୁ ଏହି ରହସ୍ୟକୁ ଜାଣିଥିବା ଲୋକେ ଯାକୁ 'ଶ୍ରୀମାନ୍ ବାସୁଦେବ' କହନ୍ତି ।୧୭।

ବହୂନି ସନ୍ତି ନାମାନି ରୂପାଣି ଚ ସୁତସ୍ୟ ତେ

ତୁମ୍ଭ ପୁତ୍ରର ଗୁଣ ଏବଂ କର୍ମ ଅନୁରୂପ ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ବହୁତ ନାମ ଏବଂ ବହୁତ ରୂପ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଗୁଣକର୍ମାନୁରୂପାଣି ତାନ୍ୟହଂ
ବେଦ ନୋ ଜନାଃ ।୧୮।

ଅଛି ମୁଁ ତ ସେ ସବୁ ନାମ ଜାଣେ, ପରନ୍ତୁ ସଂସାରର ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ।୧୮।

ଏଷ ବଃ ଶ୍ରେୟ ଆଧାସ୍ୟଦ୍
ଗୋପଗୋକୁଳନନ୍ଦନଃ
ଅନେନ ସର୍ବଦୁର୍ଗାଣି ଯୂୟମଞ୍ଜସ୍ତରିଷ୍ୟଥ ।୧୯।

ୟିଏ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ପରମ କଲ୍ୟାଣ କରିବ, ୟିଏ ସମସ୍ତ ଗୋ ଏବଂ ଗୋପକୁ ଆନନ୍ଦ ଦେବ, ଏହାର ସହାୟତାରେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ବଡ ବଡ ବିପତ୍ତିକୁ ବଡ ସୁଗମତାରେ ପାର କରିଯିବ ।୧୯।

ପୁରାନେନ ବ୍ରଜପତେ
ସାଧବୋ ଦସ୍ୟୁପୀଡିତାଃ
ଅରାଜକେ ରକ୍ଷ୍ୟମାଣା
ଜିଗ୍ୟୁର୍ଦସ୍ୟୂନ୍ ସମେଧିତାଃ ।୨୦।

ବ୍ରଜରାଜ ! ପୂର୍ବକାଳର କୌଣସି ସମୟରେ ଥରେ ପୃଥିବୀରେ କୌଣସି ରାଜା ନଥିଲେ । ଦସ୍ୟୁମାନେ ଚୋରି ଡକାୟତି କରି ଲୋକରେ ଚହଳ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ତୁମ୍ଭର ଏହି ପୁତ୍ର ସଜ୍ଜନମାନଙ୍କୁ ସାହସ ଏବଂ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାରୁ ସେମାନେ ଏହାଙ୍କ ବଳପାଇ ସେହି ଲୁଣ୍ଠନକାରିମାନଙ୍କ ଉପରେ ବିଜୟ ପ୍ରାପ୍ତ କଲେ ।୨୦।

ଯ ଏତସ୍ମିନ୍ ମହାଭାଗାଃ
ପ୍ରୀତିଂ କୁର୍ବନ୍ତି ମାନବାଃ
ନାରୟୋଽଭିଭବନ୍ତ୍ୟେତାନ୍
ବିଷ୍ଣୁପକ୍ଷାନିବାସୁରାଃ ।୨୧।

ନନ୍ଦବାବା ! ଯିଏ ତୁମ୍ଭର ଏହି ଶ୍ୟାମଳ ପୁତ୍ରଠାରେ ସ୍ନେହ କରିବ, ସେ ବଡଭାଗ୍ୟବାନ୍ ଯେପରି ଭଗବାନ୍ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ କରକମଳ ଛତ୍ରଛାୟାରେ ଥିବା ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ଅସୁର ପରାସ୍ତ କରି ପାରନ୍ତିନାହିଁ, ସେହିପରି ହିଁ ଏହାଙ୍କଠାରେ ପ୍ରେମ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବାହାର ଏବଂ ଭିତର ଶତ୍ରୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଜିତି ପାରିବ ନାହିଁ ।୨୧।

ତସ୍ମାନ୍ନନ୍ଦ କୁମାରୋଽୟଂ
ନାରାୟଣସମୋ ଗୁଣୈଃ
ଶ୍ରିୟା କୀର୍ତ୍ୟାନୁଭାବେନ
ତତ୍କର୍ମସୁ ନ ବିସ୍ମୟଃ ।୨୨।

ନନ୍ଦ ! ଯେଉଁ ଦିଗରୁ ଦେଖିଲେ ହେଁ—ଗୁଣରୁ, ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟରୁ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରୁ, କୀର୍ତ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରଭାବରୁ ତୁମ୍ଭ ବାଳକ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ୍ ନାରାୟଣଙ୍କ ସମାନ ଅଟେ । ଅତଏବ ଏହି ବାଳକର ଅଲୌକିକ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଦେଖି କେବେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।୨୨।

ଇତ୍ୟଦ୍ଧା ମାଂ ସମାଦିଶ୍ୟ ଗର୍ଗେ
ଚ ସ୍ୱଗୃହଂ ଗତେ
ମନ୍ୟେ ନାରାୟଣସ୍ୟାଂଶଂ
କୃଷ୍ଣମକ୍ଲିଷ୍ଟକାରିଣମ୍ ।୨୩।

ଗୋପବୃନ୍ଦ ! ମୋତେ ସ୍ୱୟଂ ଗର୍ଗାଚାର୍ଯ୍ୟ ଏହି ଆଦେଶ ଦେଇ ଘରକୁ ଫେରି ଯାଇ ଅଛନ୍ତି । ସେହି ଦିନ ଠାରୁ ମୁଁ ଅଲୌକିକ ଏବଂ ପରମ ସୁଖଦ କର୍ମ କରୁଥିବା ଏହି ବାଳକକୁ ଭଗବାନ୍ ନାରାୟଣଙ୍କ ଅଂଶ ବୋଲି ମନେ କରି ଆସୁଛି ।୨୩।

ଇତି ନନ୍ଦବଚଃ ଶ୍ରୁତ୍ୱା ଗର୍ଗଗୀତଂ
ବ୍ରଜୌକସଃ
ଦୃଷ୍ଟଶ୍ରୁତାନୁଭାବାସ୍ତେ କୃଷ୍ଣସ୍ୟାମିତତେଜସଃ

ବ୍ରଜବାସୀମାନେ ନନ୍ଦବାବାଙ୍କ ମୁଖରୁ ଗର୍ଗାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଏହି କଥା ଶୁଣି ସେମାନଙ୍କ ବିସ୍ମୟ ଦୂର ହେଲା, କାରଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମାନେ ଅମିତ ତେଜସ୍ୱୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଦେଖିଲେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ମୁଦିତା ନନ୍ଦମାନର୍ଚୁଃ କୃଷ୍ଣଂ ଚ ଗତବିସ୍ମୟାଃ ।୨୪।

ଏବଂ ଶୁଣିଲେ ମଧ୍ୟ । ତେଣୁ ସେମାନେ ଆନନ୍ଦ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟରେ ନନ୍ଦବାବା ଏବଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଭୂରି-ଭୂରି ପ୍ରଶଂସା କଲେ । ୨୪ ।

ଦେବେ ବର୍ଷତି ଯଜ୍ଞବିପ୍ଲବରୁଷା
ବଜ୍ରାଶ୍ମପର୍ଷାନିଲୈଃ
ସୀଦତ୍ପାଲପଶୁସ୍ତ୍ରି ଆତ୍ମଶରଣଂ
ଦୃଷ୍ଟ୍ୱାନୁକମ୍ପ୍ୟୁତ୍ସ୍ମୟନ୍
ଉତ୍ପାଟ୍ୟୈକକରେଣ ଶୈଳମବଲୋ
ଲୀଲୋଚ୍ଛିଲୀନ୍ଧ୍ରଂ ଯଥା
ବିଭ୍ରଦ୍ ଗୋଷ୍ଠମପାନ୍ମହେନ୍ଦ୍ରମଦଭିତ୍
ପ୍ରୀୟାନ୍ନ ଇନ୍ଦ୍ରୋ ଗବାମ୍ ।୨୫।

ଯେତେବେଳେ ନିଜ ଯଜ୍ଞ ଭଙ୍ଗ ହେବାରୁ ଇନ୍ଦ୍ର କ୍ରୋଧରେ ପାଗଳ ହୋଇ ମୁଷଳ ଧାରାରେ ବର୍ଷା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେତେବେଳେ ବଜ୍ର-ପାତ, ପଥର ବୃଷ୍ଟି ଏବଂ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ପବନରେ ସ୍ତ୍ରୀ, ପଶୁ ତଥା ଗୋପାଳବାଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପୀଡିତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ନିଜ ଶରଣରେ ଥିବା ବ୍ରଜବାସୀମାନଙ୍କ ଏହି ଦଶା ଦେଖି ଭଗବାନଙ୍କ ହୃଦୟ କରୁଣା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା ; ପରନ୍ତୁ ପୁଣି ଏକ ନୂତନ ଲୀଳା କରିବା ବିଚାରି ସେ ତୁରନ୍ତ ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ହସିଲେ । ଯେପରି କୌଣସି କ୍ଷୁଦ୍ର ଦୁର୍ବଳ ଶିଶୁ ଖେଳ ଖେଳରେ ହିଁ ବର୍ଷା କାଳର ଛତୁପୁଷ୍ପ ଆନାୟାସରେ ଉପାଡ଼ ଆଣେ, ସେହିପରି ଯିଏ ଗୋଟିଏ ହାତରେ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନକୁ ଉପାଡ଼ ଆଣି ଧାରଣ କରିବା ଦ୍ୱାରା ସାରାବ୍ରଜ ରକ୍ଷା ହେଲା; ସେହି ଇନ୍ଦ୍ର ମଦଚୂର୍ଣ୍ଣକାରୀ ଭଗବାନ୍ ଗୋବିନ୍ଦ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତୁ ।୨୫।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେ ଷଡ୍ବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୨୬।

—*—

ଅଥ ସପ୍ତବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅଭିଷେକ

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
ଗୋବର୍ଧନେ ଧୃତେ ଶୈଳ
ଆସାରାଦ୍ ରକ୍ଷିତେ ବ୍ରଜେ
ଗୋଲୋକାଦାବ୍ରଜତ୍ କୃଷ୍ଣଂ
ସୁରଭିଃ ଶକ୍ର ଏବ ଚ ।୧।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଯେତେବେଳେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗିରିରାଜ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଧାରଣ କରି ମୁଷଳଧାର ବର୍ଷାରୁ ବ୍ରଜକୁ ରକ୍ଷା କଲେ, ସେତେବେଳେ ତାହାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗୋଲକରୁ କାମଧେନୁ (ବଧାଇ ଦେବା ନିମନ୍ତେ) ଏବଂ ସ୍ୱର୍ଗରୁ ଦେବରାଜ ଇନ୍ଦ୍ର (କ୍ଷମା ନେବା ନିମନ୍ତେ) ଆସିଲେ । ୧ ।

ବିବିକ୍ତ ଉପସଙ୍ଗମ୍ୟ ବ୍ରୀଡିତଃ କୃତହେଳନଃ

ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ତିରସ୍କାର କରିଥିବା କାରଣରୁ ଇନ୍ଦ୍ର ବଡ ଲଜ୍ଜିତ ଥିଲେ । ତେଣୁ ଏକାନ୍ତ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ପସ୍ପର୍ଶ ପାଦୟୋରେନଂ
କିରୀଟେନାର୍କବର୍ଚସା ।୨।

ସ୍ଥାନରେ ଭଗବାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ସେ ଆସି ନିଜ ସୂର୍ଯ୍ୟ ସଦୃଶ ତେଜସ୍ୱୀ ମୁକୁଟରେ ତାହାଙ୍କ ପାଦ ସ୍ପର୍ଶ କଲେ ।୨।

ଦୃଷ୍ଟଶ୍ରୁତାନୁଭାବୋଽସ୍ୟ କୃଷ୍ଣସ୍ୟାମିତତେଜସଃ
ନଷ୍ଟତ୍ରିଲୋକେଶମିଦଂ ଇନ୍ଦ୍ର ଆହ
କୃତାଞ୍ଜଳିଃ ।୩।

ପରମ ତେଜସୀ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ଦେଖି ଶୁଣି 'ମୁଁ ତ୍ରିଲୋକର ସ୍ୱାମୀ' ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଏହି ଗର୍ବ ଦୂର ହେବାରୁ ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୋଡ଼ ହସ୍ତରେ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ସ୍ତୁତି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ୩ ।

ଇନ୍ଦ୍ର ଉବାଚ

ବିଶୁଦ୍ଧସତ୍ତ୍ୱଂ ତବ ଧାମ ଶାନ୍ତଂ
ତପୋମୟଂ ଧ୍ୱସ୍ତରଜସ୍ତମସ୍କମ୍
ମାୟାମୟୋଽୟଂ ଗୁଣସମ୍ପ୍ରବାହୋ
ନ ବିଦ୍ୟତେ ତେଽଗ୍ରହଣାନୁବନ୍ଧଃ ।୪।

ଇନ୍ଦ୍ର କହିଲେ—ଭଗବାନ୍ ! ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ପରମ ଶାନ୍ତ, ଜ୍ଞାନମୟ, ରଜୋଗୁଣ ତଥା ତମୋ-ଗୁଣ ରହିତ ଏବଂ ବିଶୁଦ୍ଧ ଅପ୍ରାକୃତ ସତ୍ତ୍ୱମୟ ଅଟେ । ଗୁଣ ପ୍ରବାହ ରୂପେ ପ୍ରତୀତ ହେଉଥିବା ଏହି ପ୍ରପଞ୍ଚ କେବଳ ମାୟାମୟ ଅଟେ । କାରଣ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ନ ଜାଣି ଥିବାରୁ ହିଁ ଆପଣଙ୍କ ଠାରେ ଏହାର ପ୍ରତୀତି ହେଉଅଛି ।୪।

କୁତୋ ନୁ ତଦ୍ଧେତବ ଈଶ ତତ୍କୃତା
ଲୋଭାଦୟୋ ଯେଽବୁଧଲିଙ୍ଗଭାବାଃ
ତଥାପି ଦଣ୍ଡଂ ଭଗବାନ୍ ବିଭର୍ତ୍ତି
ଧର୍ମସ୍ୟ ଗୁପ୍ତ୍ୟୈ ଖଳନିଗ୍ରହାୟ ।୫।

ଅଜ୍ଞାନତା ଏବଂ ଏହି କାରଣରୁ ପ୍ରତୀତ ହେଉଥିବା ଦେହାଦି ସହିତ ଆପଣଙ୍କର ଯେବେ ଆଦୌ ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ, ତେବେ ସେହି ଦେହ ଆଦି ପ୍ରାପ୍ତି କାରଣରୁ ତଥା ଦେହାଦିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଲୋଭ କ୍ରୋଧ ଆଦି ଦୋଷ ଆପଣଙ୍କଠାକୁ କୁଆଡୁ ବା ଆସିବ ? ପ୍ରଭୋ ! ଏହି ସବୁ ଦୋଷତ ଅଜ୍ଞାନ ତାର ଲକ୍ଷଣ ଅଟେ । ଏହିପରି ଅଜ୍ଞାନ ଏବଂ ଅଜ୍ଞାନରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଜଗତ ସହିତ ଯଦ୍ୟପି ଆପଣଙ୍କର କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ ତଥାପି ଧର୍ମ ରକ୍ଷା ତଥା ଦୁଷ୍ଟ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ଆପଣ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ନିଗ୍ରହ-ଅନୁଗ୍ରହ ମଧ୍ୟ କରି ଥାଆନ୍ତି । ୫ ।

ପିତା ଗୁରୁସ୍ତ୍ୱଂ ଜଗତାମଧୀଶୋ
ଦୁରତ୍ୟୟଃ କାଳ ଉପାତ୍ତଦଣ୍ଡଃ
ହିତାୟ ସ୍ୱେଚ୍ଛାତନୁଭିଃ ସମୀହସେ
ମାନଂ ବିଧୁନ୍ୱଞ୍ଜଗଦୀଶମାନିନାମ୍ ।୬।

ଆପଣ ଜଗତର ପିତା, ଗୁରୁ ଏବଂ ସ୍ୱାମୀ ଅଟନ୍ତି । ଆପଣ ଜଗତକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ନିମନ୍ତେହିଁ ଦଣ୍ଡ ଧାରଣ କରିଥିବା ଦୁସ୍ତର କାଳ ଅଟନ୍ତି । ଆପଣ ନିଜ ଭକ୍ତର ଲାଳସା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଲୀଳା ଶରୀର ପ୍ରକଟ କରନ୍ତି ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ମୋ ପରି ନିଜକୁ ଈଶ୍ୱର ମାନି ବସି ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମାନ ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଲୀଳା ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି । ୬ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଯେ ମଦ୍‌ବିଧାଜ୍ଞା ଜଗଦୀଶମାନିନ-
ସ୍ତ୍ୱାଂ ବୀକ୍ଷ୍ୟ କାଳେଽଭୟମାଶୁ ତନ୍ମଦମ୍
ହିତ୍ୱାଽଽର୍ଯମାର୍ଗଂ ପ୍ରଭଜନ୍ତ୍ୟପସ୍ମୟା
ଈହା ଖଳାନାମପି ତେଽନୁଶାସନମ୍ ।୭।

ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଯିଏ ମୋ ପରି ଅଜ୍ଞାନୀ ଏବଂ ନିଜକୁ ଜଗତର ଈଶ୍ୱର ମନେ କରେ, ସେ ଯଦି ଦେଖେ ଯେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଭୟ ଅବସରରେ ମଧ୍ୟ ଆପଣ ନିର୍ଭୟ ରହୁ ଅଛନ୍ତ, ତେବେ ସେ ନିଜ ଗର୍ବ ଦମ୍ଭ ଛାଡ଼ି ଦିଏ ଏବଂ ଗର୍ବ ରହିତ ହୋଇ ସତ୍ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସେବିତ ଭକ୍ତି ମାର୍ଗର ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ଆପଣଙ୍କ ଭଜନକରେ । ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣଙ୍କ ଏକ ଏକ ଚେଷ୍ଟା ଦୁଷ୍ଟମାନଙ୍କ ପାଇଁ କେବଳ ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ ଅଟେ । ୭ ।

ସ ତ୍ୱଂ ମମୈଶ୍ୱର୍ଯମଦପ୍ଲୁତସ୍ୟ
କୃତାଗସସ୍ତେଽବିଦୁଷଃ ପ୍ରଭାବମ୍
କ୍ଷନ୍ତୁଂ ପ୍ରଭୋଽଥାର୍ହସି ମୂଢଚେତସୋ
ମୈବଂ ପୁନର୍ଭୂନ୍ମତିରୀଶ ମେଽସତୀ ।୮।

ପ୍ରଭୋ ! ମୁଁ ଐଶ୍ୱର୍ଯ ମଦରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ ଆପଣଙ୍କ ଠାରେ ଅପରାଧ କଲି ; କାରଣ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଶକ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରଭାବ ସମ୍ବନ୍ଧେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଜ୍ଞ ଥିଲି ! ପରମେଶ୍ୱର ! ଆପଣ କୃପା ପୂର୍ବକ ମୋପରି ମୂର୍ଖ ଅପରାଧୀର ଅପରାଧ କ୍ଷମା କରି ଏପରି କୃପା କରନ୍ତୁ ଯେ ପୁଣି ଯେପରି ମୋତେ କେବେ ଏପରି ଦୁଷ୍ଟ ଅଜ୍ଞାନର ଶିକାର ହେବାକୁ ନ ପଡ଼େ ।୮।

ତବାବତାରୋଽୟମଧୋକ୍ଷଜେହ
ସ୍ୱୟମ୍ଭରାଣାମୁରୁଭାରଜନ୍ମନାମ୍
ଚମୂପତୀନାମଭବାୟ ଦେବ
ଭବାୟ ଯୁଷ୍ମଚ୍ଚରଣାନୁବର୍ତ୍ତିନାମ୍ ।୯।

ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରକାଶ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟାତୀତ ପରମାତ୍ମାନ୍ ! ଆପଣଙ୍କ ଏହି ଅବତାର ଏଥିପାଇଁ ହୋଇଛି ଯେ ଯେଉଁ ଅସୁର ସେନାପତିମାନେ କେବଳ ଶରୀର ପୋଷଣରେ ଲାଗି ରହି ପୃଥିବୀ ପାଇଁ ଏକ ବଡ଼ ଭରି ବୋଝର କାରଣ ହୋଇ ଅଛନ୍ତ ସେମାନଙ୍କୁ ବଧ କରି ମୋକ୍ଷ ଦେବା ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ ସେବକ, ଆଜ୍ଞାକାରୀ ଭକ୍ତଜନ ଅଟନ୍ତ, ସେମାନଙ୍କ ଅଭ୍ୟୁଦୟ ବା ସେମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା । ୯ ।

ନମସ୍ତୁଭ୍ୟଂ ଭଗବତେ ପୁରୁଷାୟ ମହାତ୍ମନେ
ବାସୁଦେବାୟ କୃଷ୍ଣାୟ ସାତ୍ୱତାଂ
ପତୟେ ନମଃ ।୧୦।

ଭଗବାନ୍ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି । ଆପଣ ସର୍ବାନ୍ତର୍ଯାମୀ, ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ତଥା ସର୍ବାତ୍ମା ବାସୁଦେବ ଅଟନ୍ତ । ଆପଣ ଯଦୁବଂଶର ଏକମାତ୍ର ସ୍ୱାମୀ, ଭକ୍ତବତ୍ସଳ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ଚିତ୍ତକୁ ଆକର୍ଷିତ କରୁଅଛନ୍ତ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି ।୧୦।

ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦୋପାତ୍ତଦେହାୟ ବିଶୁଦ୍ଧଜ୍ଞାନମୂର୍ତ୍ତୟେ
ସର୍ବସ୍ମୈ ସର୍ବବୀଜାୟ ସର୍ବଭୂତାତ୍ମନେ ନମଃ
।୧୧।

ଆପଣ ସାଧାରଣ ଜୀବପରି କର୍ମବଶରୁ ନୁହେଁ, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାରେ ନିଜ ଭକ୍ତର ହିତପାଇଁ ନିଜ ଇଚ୍ଛାନୁସାର ଶରୀର ସ୍ୱୀକାର କରିଅଛନ୍ତ । ଆପଣଙ୍କର ଏହି ଶରୀର ମଧ୍ୟ ବିଶୁଦ୍ଧଜ୍ଞାନସ୍ୱରୂପ । ଆପଣ ସବୁକିଛି, ସବୁର କାରଣ ମଧ୍ୟ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆତ୍ମା ଅଟନ୍ତ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ନମସ୍କାର କରୁଅଛି । ୧୧।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ମୟ୍ୟେଦଂ ଭଗବନ୍
ଗୋଷ୍ଠନାଶାୟାସାରବାୟୁଭିଃ
ଚେଷ୍ଟିତଂ ବିହତେ ଯଜ୍ଞେ
ମାନିନା ତୀବ୍ରମନ୍ୟୁନା ।୧୨।

ଭଗବାନ୍ ! ମୋର ଅଭିମାନର ସୀମାନାହିଁ, ଏବଂ ମୋର କ୍ରୋଧ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ତୀବ୍ର, ସ୍ୱବଶ ବାହାରେ । ଯେବେ ମୁଁ ଦେଖିଲି ଯେ ମୋର ଯଜ୍ଞ ନଷ୍ଟ କରି ଦିଆଗଲା, ତେଣୁ ମୁଁ ମୁଷଳଧାରରେ ବର୍ଷା ଏବଂ ବାତ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ସାରା ବ୍ରଜମଣ୍ଡଳକୁ ନଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲି ।୧୨।

ତ୍ୱୟେଶାନୁଗୃହୀତୋଽସ୍ମି
ଧ୍ୱସ୍ତସ୍ତମ୍ଭୋ ବୃଥୋଦ୍ୟମଃ
ଈଶ୍ୱରଂ ଗୁରୁମାତ୍ମାନଂ ତ୍ୱାମହଂ ଶରଣଂ ଗତଃ ।୧୩

ପରନ୍ତୁ ପ୍ରଭେ ! ଆପଣ ମୋ ଉପରେ ବହୁତ ଅନୁଗ୍ରହ କଲେ । ମୋ ଚେଷ୍ଟାବ୍ୟର୍ଥ ହେବା ଦ୍ୱାରା ହିଁ ମୋ ଦମ୍ଭର ମୂଳ ଉପୁଡ଼ିଗଲା । ଆପଣ ମୋର ସ୍ୱାମୀ, ଗୁରୁ ଏବଂ ଆତ୍ମା ଅଟନ୍ତି । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଶରଣ ନେଲି ।୧୩।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଏବଂ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତିତଃ କୃଷ୍ଣୋ
ମଘୋନା ଭଗବାନମୁମ୍
ମେଘଗମ୍ଭୀରୟା ବାଚା
ପ୍ରହସନ୍ନିଦମବ୍ରବୀତ୍ ।୧୪।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଦେବରାଜ ଇନ୍ଦ୍ର ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଏହିପରି ସ୍ତୁତି କରିବାରୁ ସେ ହସ ହସ ହୋଇ ମେଘ ଗମ୍ଭୀର ବାଣୀରେ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କହିଲେ—।୧୪।

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ମୟା ତେଽକାରି ମଘବନ୍
ମଖଭଙ୍ଗୋଽନୁଗୃହ୍ଣତା
ମଦନୁସ୍ମୃତୟେ ନିତ୍ୟଂ
ମତ୍ତସ୍ୟେନ୍ଦ୍ର ଶ୍ରିୟା ଭୃଶମ୍ ।୧୫।

ଶ୍ରୀଭଗବାନ କହିଲେ ମଘବନ୍ ! ତୁମ୍ଭେ ଐଶ୍ୱର୍ଯ ଏବଂ ଧନ-ସଂପତ୍ତି ମଦରେ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲ । ତେଣୁ ତୁମ୍ଭ ଉପରେ ଅନୁଗ୍ରହ କରିବା ପାଇଁ ହିଁ ମୁଁ ତୁମ୍ଭର ଯଜ୍ଞ ଭଙ୍ଗକଲି । ତାହା ଏଥିପାଇଁ ଯେ ଏବେ ତୁମ୍ଭେ ମୋତେ ନିତ୍ୟନିରନ୍ତର ସ୍ମରଣ କରି ପାରିବ ।୧୫।

ମାମୈଶ୍ୱର୍ଯଶ୍ରୀମଦାନ୍ଧୋ ଦଣ୍ଡପାଣିଂ ନ ପଶ୍ୟତି
ତଂ ଭ୍ରଂଶୟାମି ସମ୍ପଦ୍‌ଭ୍ୟୋ ଯସ୍ୟ
ଚେଚ୍ଛାମ୍ୟନୁଗ୍ରହମ୍ ।୧୬।

ଯିଏ ଐଶ୍ୱର୍ଯ ଏବଂ ଧନସଂପତ୍ତିରେ ଅନ୍ଧ ହୋଇଯାଏ, ସେ ସେତେବେଳେ ଦେଖିପାରେ ନାହିଁ ଯେ ମୁଁ କାଳରୂପସ୍ୱୟଂ ପରମେଶ୍ୱର ହସ୍ତରେ ଦଣ୍ଡ ଧରି ତା'ର ଶିର ଉପରେ ବସିଅଛି । ମୁଁ ଯାହା ଉପରେ ଅନୁଗ୍ରହ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକରେଁ, ତାକୁ ଐଶ୍ୱର୍ଯ ଭ୍ରଷ୍ଟ କରିଦିଏ ।୧୬।

ଗମ୍ୟତାଂ ଶକ୍ର ଭଦ୍ରଂ ବଃ
କ୍ରିୟତାଂ ମେଽନୁଶାସନମ୍
ସ୍ଥୀୟତାଂ ସ୍ୱାଧିକାରେଷୁ ଯୁକ୍ତୈର୍ବଃ
ସ୍ତମ୍ଭବର୍ଜିତୈଃ ।୧୭।

ଇନ୍ଦ୍ର ! ତୁମ୍ଭର ମଙ୍ଗଳ ହେଉ । ଏବେ ତୁମ୍ଭେ ନିଜ ରାଜଧାନୀ ଅମରାବତୀକୁ ଫେରି ଯାଇଁ ମୋର ଆଜ୍ଞା ପାଳନ କର । ଆଉ ଏବେ ଗର୍ବଦମ୍ଭ କରନାହିଁ । ନିତ୍ୟନିରନ୍ତର ମୋର ସନ୍ନିଧି, ମୋର ସଂଯୋଗକୁ ଅନୁଭ କରି ନିଜ ଅଧିକାର ଅନୁସାର ଉଚିତ ରୀତିରେ ମର୍ଯାଦା ପାଳନ କର ।୧୭।

ଅଥାହ ସୁରଭିଃ କୃଷ୍ଣମଭିବନ୍ଦ୍ୟ ମନସ୍ୱିନୀ

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଏହିପରି ଆଜ୍ଞା ଦେଉ-ଥିବା ବେଳେ ମନସ୍ୱିନୀ କାମଧେନୁ ନିଜ ସନ୍ତାନ-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସ୍ୱସନ୍ତାନୈରୁପାମନ୍ତ୍ୟ ଗୋପରୂପିଣମୀଶ୍ୱରମ୍
।୧୮।

ମାନଙ୍କ ସହିତ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ଗୋପବେଶଧାରୀ ପରମେଶ୍ୱର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବନ୍ଦନା କଲାପରେ ସମ୍ବୋଧିତ କରି କହିଲେ—।୧୮।

ସୁରଭିରୁବାଚ

କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ ମହାଯୋଗିନ୍ ବିଶ୍ୱାତ୍ମନ୍ ବିଶ୍ୱସମ୍ଭବ
ଭବତା ଲୋକନାଥେନ ସନାଥା ବୟମଚ୍ୟୁତ
।୧୯।

କାମଧେନୁ କହିଲେ—ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସ୍ୱରୂପ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ଆପଣ ମହାଯୋଗୀ, ଯୋଗେଶ୍ୱର ଅଟନ୍ତି । ଆପଣ ସ୍ୱୟଂ ବିଶ୍ୱ, ବିଶ୍ୱର ପରମ କାରଣ ଏବଂ ଅଚ୍ୟୁତ ଅଟନ୍ତି । ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱର ସ୍ୱାମୀ ଆପଣଙ୍କୁ ନିଜ ରକ୍ଷକରୂପେ ପାଇ ଆମ୍ଭେମାନେ ସନାଥ ହୋଇଗଲୁଁ ।୧୯।

ତ୍ୱଂ ନଃ ପରମକଂ ଦୈବଂ
ତ୍ୱଂ ନ ଇନ୍ଦ୍ରୋ ଜଗତ୍ପତେ
ଭବାୟ ଭବ ଗୋବିପ୍ରଦେବାନାଂ ଯେ ଚ
ସାଧବଃ ।୨୦।

ଆପଣ ଜଗତର ସ୍ୱାମୀ ହୋଇଥିବାରୁ ଆପଣ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପରମ ପୂଜନୀୟ ଆରାଧ୍ୟଦେବ ଅଟନ୍ତି ! ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଶଚିପତି ତ୍ରିଲୋକର ଇନ୍ଦ୍ର ହୋଇପାରନ୍ତି, ପରନ୍ତୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଇନ୍ଦ୍ର ତ ଆପଣ ଅଟନ୍ତି । ଅତଏବ ଆପଣ ଗୋ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଦେବତା ଏବଂ ସାଧୁଜନମାନଙ୍କ ରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଇନ୍ଦ୍ର ହୋଇ ଯାଆନ୍ତୁ ।୨୦।

ଇନ୍ଦ୍ରଂ ନସ୍ତ୍ୱାଭିଷେକ୍ଷ୍ୟାମୋ ବ୍ରହ୍ମଣା
ନୋଦିତା ବୟମ୍
ଅବତୀର୍ଣୋଽସି ବିଶ୍ୱାତ୍ମନ୍
ଭୂମେର୍ଭାରାପନୁତ୍ତୟେ ।୨୧।

ଆମ୍ଭେ ଗୋ-ମାନେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ଆପଣଙ୍କୁ ନିଜ ଇନ୍ଦ୍ର ସ୍ୱୀକାର କରି ଆପଣଙ୍କ ଅଭିଷେକ କରିବୁ । ହେ ବିଶ୍ୱାତ୍ମନ୍ ! ଆପଣ ତ ପୃଥିବୀର ଭାର ହରଣ କରିବା ପାଇଁ ହିଁ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି ।୨୧।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଏବଂ କୃଷ୍ଣମୁପାମନ୍ତ୍ୟ ସୁରଭିଃ ପୟସାଽଽତ୍ମନଃ
ଜଳୈରାକାଶଗଙ୍ଗାୟା
ଐରାବତକରୋଦ୍ଧୃତୈଃ ।୨୨।
ଇନ୍ଦ୍ରଃ ସୁରର୍ଷିଭିଃ ସାକଂ
ନୋଦିତୋ ଦେବମାତୃଭିଃ
ଅଭ୍ୟଷିଞ୍ଚତ ଦାଶାର୍ହଂ ଗୋବିନ୍ଦ ଇତି
ଚାଭ୍ୟଧାତ୍ ।୨୩।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ । ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଏହିପରି କହି କାମଧେନୁ ନିଜ କ୍ଷୀରରେ ଏବଂ ଦେବତାମାନଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ଦେବରାଜ ଇନ୍ଦ୍ର ଐରାବତ ଶୁଣ୍ଢ ଦ୍ୱାରା ଆଣିଥିବା ଆକାଶଗଙ୍ଗା ଜଳରେ ଦେବର୍ଷିମାନଙ୍କ ସହିତ ଯଦୁନାଥ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅଭିଷେକ କରି ତାଙ୍କୁ ଗୋବିନ୍ଦ' ନାମରେ ସଂବୋଧିତ କଲେ ।୨୨।୨୩।

ତତ୍ରାଗତାସ୍ତୁମ୍ବୁରୁନାରଦାଦୟୋ
ଗନ୍ଧର୍ବବିଦ୍ୟାଧରସିଦ୍ଧଚାରଣାଃ
ଜଗୁର୍ଯଶୋ ଲୋକମଳାପହଂ ହରେଃ
ସୁରାଙ୍ଗନାଃ ସଂନନୃତୁର୍ମୁଦାନ୍ୱିତାଃ ।୨୪।

ସେତେବେଳେ ସେଠାରେ ନାରଦ, ତୁମ୍ବୁରୁ ଆଦି ଗନ୍ଧର୍ବ, ବିଦ୍ୟାଧର, ସିଦ୍ଧ ଏବଂ ଚାରଣ ପୂର୍ବରୁ ଉପସ୍ଥିତଥିବାରୁ ଏମାନେ ସମସ୍ତ ସଂସାରର ପାପ-ତାପହାରୀ ଭଗବାନଙ୍କ ଲୋକମଳାପହ ଯଶ ଗାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ଅପ୍ସରାମାନେ ଆନନ୍ଦରେ ନୃତ୍ୟ କଲେ ।୨୪।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତଂ ତୁଷ୍ଟୁବୁର୍ଦେବନିକାୟକେତବୋ
ହ୍ୟବାକିରଂଶ୍ଚାଦ୍ଭୁତତୁଷ୍ଟବୃଷ୍ଟିଭିଃ
ଲୋକାଃ ପରାଂ ନିର୍ବୃତିମାପ୍ନୁବଂସ୍ତ୍ରୟୋ
ଗାବସ୍ତଦା ଗାମନୟନ୍ ପୟୋଦ୍ରୁତାମ୍ ।୨୫।

ମୁଖ୍ୟ ମୁଖ୍ୟ ଦେବତା ଭଗବାନଙ୍କ ସ୍ତୁତି କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନନ୍ଦନବନର ଦିବ୍ୟପୁଷ୍ପ ବର୍ଷା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ! ତିନିଲୋକରେ ପରମାନନ୍ଦ ପ୍ଲାବିତ ହେଲା ଏବଂ ଗୋ-ମାନଙ୍କ ସ୍ତନରୁ ସ୍ୱତଃ ଖୀର ଧାର ବହି ପୃଥିବୀକୁ ତିନ୍ତାଇ ଦେଲା ।୨୫।

ନାନାରସୌଘା ସରିତୋ ବୃକ୍ଷା
ଆସନ୍ ମଧୁସ୍ରବାଃ
ଅକୃଷ୍ଟପଚ୍ୟୌଷଧୟୋ
ଗିରୟୋଽବିଭ୍ରଦୁନ୍ମଣୀନ୍ ।୨୬।

ନଦିମାନଙ୍କରେ ବିବିଧରସ ବୃଦ୍ଧି ହେଲା, ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କରୁ ମଧୁଧାରା ବହିବାକୁ ଲାଗିଲା, ବିନା କର୍ଷଣ ଏବଂ ବପନରେ ପୃଥିବୀରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଔଷଧି, ଅନ୍ନ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଲା । ପର୍ବତ ସ୍ଥିତ ଗୁପ୍ତ ମଣି-ମାଣିକ ସ୍ୱୟଂ ହିଁ ପ୍ରକଟିତ ହେଲେ ।୨୬।

କୃଷ୍ଣେଽଭିଷିକ୍ତ ଏତାନି ସତ୍ତ୍ୱାନି କୁରୁନନ୍ଦନ
ନିର୍ବୈରାଣ୍ୟଭବଂସ୍ତାତ କ୍ରୂରାଣ୍ୟପି ନିସର୍ଗତଃ
।୨୭।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅଭିଷେକ ହେଲା ଉତ୍ତାରେ ଯେଉଁ ଜୀବ ସ୍ୱଭାବତଃ କ୍ରୂର ଥିଲେ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ବୈରହୀନ ହୋଇ ପରସ୍ପର ମିତ୍ରତା ବୃଦ୍ଧି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୨୭।

ଇତି ଗୋଗୋକୁଳପତିଂ
ଗୋବିନ୍ଦମଭିଷିଚ୍ୟ ସଃ
ଅନୁଜ୍ଞାତୋ ଯଯୌ ଶକ୍ରୋ ବୃତୋ
ଦେବାଦିଭିର୍ଦିବମ୍ ।୨୮।

ଇନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ଗୋ ଗୋ-କୁଳର ସ୍ୱାମୀ ଶ୍ରୀଗୋବିନ୍ଦଙ୍କ ଅଭିଷେକ କଲାପରେ ତାହାଙ୍କ ଅନୁମତି ନେଇ ଦେବତା, ଗନ୍ଧର୍ବାଦିମାନଙ୍କ ସହିତ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯାତ୍ରା କଲେ ।୨୮।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେ ଇନ୍ଦ୍ରସ୍ତୁତିର୍ନାମ ସପ୍ତବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୨୭।

—*—

ଅଥାଷ୍ଟାବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ବରୁଣଲୋକରୁ ନନ୍ଦଙ୍କୁ ମୁକ୍ତିକରି ଆଣିବା

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
ଏକାଦଶ୍ୟାଂ ନିରାହାରଃ
ସମଭ୍ୟର୍ଚ୍ୟ ଜନାର୍ଦନମ୍
ସ୍ନାତୁଂ ନନ୍ଦସ୍ତୁ କାଳିନ୍ଦ୍ୟା
ଦ୍ୱାଦଶ୍ୟାଂ ଜଲମାବିଶତ୍ ।୧।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ନନ୍ଦବାବା କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳ ଏକାଦଶୀ ଉପବାସ କରି ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ପୂଜାକଲେ । ସେହି ଦିନ ରାତ୍ରକୁ ପୁଣି ଦ୍ୱାଦଶୀ ପଡ଼ିବାରୁ ସ୍ନାନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସେ ଯମୁନାକୁ ଗଲେ ।୧।

ତଂ ଗୃହୀତ୍ୱାନୟଦ୍ ଭୃତ୍ୟୋ
ବରୁଣସ୍ୟାସୁରୋଽନ୍ତିକମ୍
ଅବିଜ୍ଞାୟାସୁରୀଂ ବେଲାଂ
ପ୍ରବିଷ୍ଟମୁଦକଂ ନିଶି ।୨।

ନନ୍ଦବାବାଙ୍କୁ ଜଣା ନଥିଲା ଯେ ଏହା ଅସୁର ବେଳା ଅଟେ । ସେ ରାତ୍ରି ସମୟରେ ଯମୁନା ଜଳରେ ପଶି ଯିବା, ମାତ୍ରେ ବରୁଣଦେବଙ୍କ ସେବକ ଏକ ଅସୁର ତାଙ୍କୁ ଧରି ନେଇ ନିଜ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ନିକଟରେ ରଖିଲେ ।୨।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଚୁକ୍ରୁଶୁସ୍ତମପଶ୍ୟନ୍ତଃ କୃଷ୍ଣ ରାମେତି ଗୋପକାଃ
ଭଗବାଂସ୍ତଦୁପଶ୍ରୁତ୍ୟ ପିତରଂ ବରୁଣାହୃତମ୍
ତଦନ୍ତିକଂ ଗତୋ ରାଜନ୍
ସ୍ୱାନାମଭୟଦୋ ବିଭୁଃ ।୩।

ନନ୍ଦବାବା ହଜି ଯିବାରୁ ସାରା ଗୋପ 'ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ତୁମ୍ଭେ ହିଁ କେବଳ ନିଜ ପିତାଙ୍କୁ ଖୋଜି ଆଣିବାକୁ ସମର୍ଥ; ବଳରାମ ! ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ତୁମ୍ଭେ ହିଁ ଭରସା !' ଏହିପରି କହି କାନ୍ଦବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ୍ ଅଟନ୍ତି, ସେ ସଦାସର୍ବଦା ଭକ୍ତର ଭୟ ଦୂର କରି ଆସୁଅଛନ୍ତି । ସେ ଯେତେବେଳେ ବ୍ରଜବାସିମାନଙ୍କ କନ୍ଦାକଟା ଶୁଣିଲେ ଏବଂ ବୁଝିଲେ ଯେ ପିତାଙ୍କୁ ବରୁଣଙ୍କର କେହି ସେବକ ନେଇ ଯାଇଅଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେ ବରୁଣଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲେ ।୩।

ପ୍ରାପ୍ତଂ ବୀକ୍ଷ୍ୟ ହୃଷୀକେଶଂ
ଲୋକପାଳଃ ସପର୍ଯ୍ୟୟା
ମହତ୍ୟା ପୂଜୟିତ୍ୱାହ
ତଦ୍ଦର୍ଶନମହୋତ୍ସବଃ ।୪।

ଲୋକପାଳ ବରୁଣ ଯେବେ ଦେଖିଲେ ଯେ ପ୍ରାଣୀଜଗତର ଅନ୍ତରେନ୍ଦ୍ରିୟ ଏବଂ ବହିରିନ୍ଦ୍ରିୟର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସ୍ୱୟଂ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଶୁଭାଗମନ କରିଅଛନ୍ତି, ତେବେ ସେ ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ବଡ ପୂଜାକଲେ । ଭଗବାନଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରି ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତିରୋମରେ କମ୍ପ ଜାତହେଲା । ତେଣୁ ସେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ନିବେଦନ କଲେ ।୪।

ବରୁଣ ଉବାଚ
ଅଦ୍ୟ ମେ ନିଭୃତୋ
ଦେହୋଽଦ୍ୟୈବାର୍ଥୋଽଧିଗତଃ ପ୍ରଭୋ
ତ୍ୱତ୍ପାଦଭାଜୋ ଭଗବନ୍ନବାପୁଃ
ପାରମଧ୍ୱନଃ ।୫।

ବରୁଣଦେବ କହିଲେ—ହେ ପ୍ରଭୋ ! ମୋର ଶରୀର ଧାରଣ କରିବା ଆଜି ସଫଳ ହେଲା । ଆଜି ମୁଁ ମୋର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପୁରୁଷାର୍ଥ ପାଇଗଲି । କାରଣ ଅଜି ଯେ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ ସେବା କରିବାର ଶୁଭ ଅବସର ମୋତେ ଲାଭହେଲା । ଭଗବାନ୍ ! ଆପଣଙ୍କ ଚରଣକମଳ ସେବାର ସୁଯୋଗ ଯାହାକୁ ମିଳିଲା, ସେ ଭବସାଗରରୁ ପାରହୋଇଗଲା ନିଶ୍ଚୟ ।୫।

ନମସ୍ତୁଭ୍ୟଂ ଭଗବତେ ବ୍ରହ୍ମଣେ ପରମାତ୍ମନେ
ନ ଯତ୍ର ଶ୍ରୂୟତେ ମାୟା
ଲୋକସୃଷ୍ଟିବିକଳ୍ପନା ।୬।

ଆପଣ ଭକ୍ତମାନଙ୍କର ଭଗବାନ୍, ବେଦାନ୍ତ-ମାନଙ୍କର ବ୍ରହ୍ମ ଏବଂ ଯୋଗିମାନଙ୍କର ପରମାତ୍ମା ଅଟନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱରୂପରେ ବିଭିନ୍ନ ଲୋକ-ସୃଷ୍ଟିର କଳ୍ପନାକାରୀ ମାୟା ଆଦୌ ନାହିଁ, ଶ୍ରୁତି ଏହିପରି କହେ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି ।୬।

ଅଜାନତା ମାମକେନ ମୂଢେନାକାର୍ଯ୍ୟବେଦିନା
ଆନୀତୋଽୟଂ ତବ ପିତା ତଦ୍ ଭବାନ୍
କ୍ଷନ୍ତୁମର୍ହତି ।୭।

ହେ ପ୍ରଭୋ ! ମୋର ଏହି ସେବକ ବଡ ମୂଢ଼ ଏବଂ ଅଜ୍ଞାନ ଅଟେ । ସେ ମଧ୍ୟ ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟକୁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ସେ ହିଁ ଆପଣଙ୍କ ପିତାଙ୍କୁ ନେଇ ଆସିଅଛି । ଆପଣ କୃପାକରି ତା'ର ଅପରାଧ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ । ୭ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ମମାପ୍ୟନୁଗ୍ରହଂ କୃଷ୍ଣ
କର୍ତୁମର୍ହସ୍ୟଶେଷଦୃକ୍
ଗୋବିନ୍ଦ ନୀୟତାମେଷ ପିତା ତେ
ପିତୃବତ୍ସଳ ।୮।

ହେ ଗୋବିନ୍ଦ ! ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ଆପଣ ନିଜ ପିତାଙ୍କ ପ୍ରତି ବଡ଼ ପ୍ରେମଭାବ ରଖି ଅଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ପିତାଙ୍କୁ ଆପଣ ନେଇ ଯାଆନ୍ତୁ । ପରନ୍ତୁ ଭଗବାନ୍ ! ଆପଣ ସର୍ବାନ୍ତର୍ଯାମୀ, ପ୍ରାଣୀଜଗତର ସାକ୍ଷୀ ଅଟନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ବିଶ୍ୱବିମୋହନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ଆପଣ ମୋ ପରି ଦାସ ପ୍ରତି କୃପା କରନ୍ତୁ ।୮।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
ଏବଂ ପ୍ରସାଦିତଃ କୃଷ୍ଣୋ ଭଗବାନୀଶ୍ୱରେଶ୍ୱରଃ
ଆଦାୟାଗାତ୍ ସ୍ୱପିତରଂ ବନ୍ଧୂନାଂ
ଚାବହନ୍ ମୁଦମ୍ ।୯।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବ୍ରହ୍ମା ଆଦି ଈଶ୍ୱରମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଈଶ୍ୱର ଅଟନ୍ତି । ଲୋକପାଳ ବରୁଣ ଏହିପରି ସ୍ତୁତି କରି ତାହାଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନକଲା ପରେ ଭଗବାନ୍ ନିଜ ପିତା ନନ୍ଦଙ୍କୁ ବ୍ରଜକୁ ଘେନି ଆସି ବ୍ରଜବାସୀ ଭାଇବନ୍ଧୁ-ମାନଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦିତ କଲେ ।୯।

ନନ୍ଦସ୍ତ୍ୱତୀନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା
ଲୋକପାଲମହୋଦୟମ୍
କୃଷ୍ଣେ ଚ ସନ୍ନତିଂ ତେଷାଂ ଜ୍ଞାତିଭ୍ୟୋ
ବିସ୍ମିତୋଽବ୍ରବୀତ୍ ।୧୦।

ନନ୍ଦବାବା ବରୁଣଲୋକର ଲୋକପାଳଙ୍କ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାତୀତ ଐଶ୍ୱର୍ଯ ଏବଂ ସୁଖ-ସମ୍ପଦକୁ ଦେଖିଲେ ତଥା ଏହା ମଧ୍ୟ ଦେଖିଲେ ଯେ ସେଠାକାର ନିବାସୀ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚରଣରେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ଏଥିରେ ସେ ବଡ଼ ବିସ୍ମିତ ହେଲେ ଏବଂ ବ୍ରଜକୁ ଫେରିଆସି ନିଜ ଭାଇବନ୍ଧୁ-ମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ସେହିକଥା ଶୁଣାଇଲେ ।୧୦।

ତେ ତ୍ୱୌତ୍ସୁକ୍ୟଧିୟୋ ରାଜନ୍ ମତ୍ୱା
ଗୋପାସ୍ତମୀଶ୍ୱରମ୍
ଅପି ନଃ ସ୍ୱଗତିଂ
ସୂକ୍ଷ୍ମାମୁପାଧାସ୍ୟଦଧୀଶ୍ୱରଃ ।୧୧।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରେମୀ ଗୋପମାନେ ଏହା ସବୁ ଶୁଣି ଜାଣିଲେ ଯେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ୍ ଅଟନ୍ତି । ତେଣୁ ସେମାନେ ମନେ ମନେ ବଡ଼ ଉତ୍ସୁକତା ସହିତ ବିଚାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଯେ ସତେ କ'ଣ କେବେ ଜଗଦୀଶ୍ୱର ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ନିଜର ସେହି ମାୟାତୀତ ସ୍ୱଧାମ, ଯେଉଁଠାକୁ କେବଳ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରେମୀଭକ୍ତ ହିଁ ଯାଇ ପାରନ୍ତି, ଦେଖାଇବେ ! ।୧୧।

ଇତି ସ୍ୱାନାଂ ସ ଭଗବାନ୍
ବିଜ୍ଞାୟାଖିଳଦୃକ୍ ସ୍ୱୟମ୍
ସଙ୍କଳ୍ପସିଦ୍ଧୟେ ତେଷାଂ
କୃପୟୈତଦଚିନ୍ତୟତ୍ ।୧୨।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସ୍ୱୟଂ ସର୍ବଦର୍ଶୀ ଅଟନ୍ତି । ଭଲା, ଏହିକଥା କିପରି ବା ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଛପି ରହିବ ? ସେ ନିଜ ଆତ୍ମୀୟ ଗୋପମାନଙ୍କ ଅଭିଳାଷ ଜାଣି ସେମାନଙ୍କ ସଂକଳ୍ପ ସିଦ୍ଧି କରିବା ନିମନ୍ତେ କୃପାପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଏହିପରି ଚିନ୍ତାକଲେ--୧୨

ଜନୋ ବୈ ଲୋକ
ଏତସ୍ମିନ୍ନବିଦ୍ୟାକାମକର୍ମଭିଃ

ଏହି ସଂସାରରେ ଜୀବ ଅଜ୍ଞାନବଶ ଶରୀରରେ ଆତ୍ମବୁଦ୍ଧି କରି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର କାମନା ଏବଂ ତାର ପୂର୍ତ୍ତି ନିମନ୍ତେ ନାନାପ୍ରକାର କର୍ମରେ ଲିପ୍ତ ରହୁଛି

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଉଚ୍ଚାବଚାସୁ ଗତିଷୁ ନ ବେଦ ସ୍ୱାଂ ଗତିଂ
ଭ୍ରମନ୍ ।୧୩।

ଏବଂ ତାହାରି ଫଳ ସ୍ୱରୂପ ଦେବତା, ମନୁଷ୍ୟ, ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ ଆଦି ଉଚ୍ଚ-ନୀଚ ଯୋନିରେ ଭ୍ରମୁଅଛି । ନିଜର ପ୍ରକୃତ (ଅସଲ) ଗତିକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଆତ୍ମସ୍ୱରୂପକୁ ଚିହ୍ନି ପାରୁନାହିଁ ।୧୩।

ଇତି ସଞ୍ଚିନ୍ତ୍ୟ ଭଗବାନ୍
ମହାକାରୁଣିକୋ ହରିଃ
ଦର୍ଶୟାମାସ ଲୋକଂ ସ୍ୱଂ
ଗୋପାନାଂ ତମସଃ ପରମ୍ ।୧୪।

ପରମ ଦୟାଳୁ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହିପରି ଚିନ୍ତା କରି ସେହି ଗୋପମାନଙ୍କୁ ମାୟାନ୍ଧକାରରୁ ଅତୀତ ନିଜ ପରମଧାମ ଦେଖାଇଲେ ।୧୪।

ସତ୍ୟଂ ଜ୍ଞାନମନନ୍ତଂ ଯଦ୍ ବ୍ରହ୍ମ ଜ୍ୟୋତିଃ
ସନାତନମ୍
ଯଦ୍ଧି ପଶ୍ୟନ୍ତି ମୁନୟୋ
ଗୁଣାପାୟେ ସମାହିତାଃ ।୧୫।

ଭଗବାନ୍ ପ୍ରଥମେ ସେମାନଙ୍କୁ ସେହି ବ୍ରହ୍ମଣ ସାକ୍ଷାତ୍କାର କରାଇଲେ, ଯାହାଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ସତ୍ୟ, ଜ୍ଞାନ, ଅନନ୍ତ, ସନାତନ, ଏବଂ ଜ୍ୟୋତିସ୍ୱରୂପ ଅଟେ ତଥା ସମାଧିନିଷ୍ଠ ଗୁଣାତୀତ ପୁରୁଷ ଯାହାଙ୍କୁ ଦେଖିପାରନ୍ତି ।୧୫।

ତେ ତୁ ବ୍ରହ୍ମହ୍ରଦଂ ନୀତା
ମଗ୍ନାଃ କୃଷ୍ଣେନ ଚୋଦ୍ଧୃତାଃ
ଦଦୃଶୁର୍ବ୍ରହ୍ମଣୋ ଲୋକଂ
ଯତ୍ରାକ୍ରୂରୋଽଧ୍ୟଗାତ୍ ପୁରା ।୧୬।

ଯେଉଁ ଜଳାଶୟରେ ଅକ୍ରୂରଙ୍କୁ ଭଗବାନ୍ ନିଜ ସ୍ୱରୂପ ଦେଖାଇଥିଲେ, ସେହି ବ୍ରହ୍ମ ସ୍ୱରୂପ ବ୍ରହ୍ମ ହ୍ରଦକୁ ଭଗବାନ୍ ସେହି ଗୋପମାନଙ୍କୁ ନେଇଗଲେ ଏବଂ ସେଠାରେ ସେମାନେ ବ୍ରହ୍ମହ୍ରଦରେ ପ୍ରବେଶ କରି ବୁଡ ପକାଇଲା ପରେ ସେଠାରୁ ନେଇ ସେ ନିଜ ପରମଧାମ ଦର୍ଶନ କରାଇଲେ ।୧୬।

ନନ୍ଦାଦୟସ୍ତୁ ତଂ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ପରମାନନ୍ଦନିର୍ବୃତାଃ
କୃଷ୍ଣଂ ଚ ତତ୍ରଚ୍ଛନ୍ଦୋଭିଃ ସ୍ତୂୟମାନଂ
ସୁବିସ୍ମିତାଃ ।୧୭।

ସେହି ଦିବ୍ୟ ଭଗବତ୍ ସ୍ୱରୂପ ଲୋକକୁ ଦେଖି ନନ୍ଦ ଆଦି ଗୋପ ପରମାନନ୍ଦରେ ମଗ୍ନ ହୋଇ ଗଲେ । ସେମାନେ ସେଠାରେ ଦେଖିଲେ ଯେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବେଦ ମୂର୍ତ୍ତିମାନ୍ ହୋଇ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ସ୍ତୁତି କରୁଅଛନ୍ତି । ଏହା ଦେଖି ସେମାନେ ପରମ ବିସ୍ମିତ ହୋଇଗଲେ ।୧୭।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେଽଷ୍ଟାବିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୨୮।

—*—

ଅଥୈକୋନତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ରାସଲୀଳା ଆରମ୍ଭ

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
ଭଗବାନପି ତା ରାତ୍ରୀଃ
ଶରଦୋତ୍ଫୁଲ୍ଲମଲ୍ଲିକାଃ

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଶରଦ ଋତୁ ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ମଲ୍ଲିକା ଆଦି ସୁଗନ୍ଧିତ ପୁଷ୍ପ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ହୋଇ ମହମହ ମହକୁ ଥିଲେ । ଭଗବାନ୍ ଚୀର-ହରଣ ସମୟରେ ଗୋପିମାନଙ୍କୁ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବୀକ୍ଷ୍ୟ ରନ୍ତୁଂ ମନଶ୍ଚକ୍ରେ
ଯୋଗମାୟାମୁପାଶ୍ରିତଃ ।୧।

ଯେଉଁ ରାତ୍ରିଗୁଡ଼ିକର ସଂକେତ ଦେଇଥିଲେ, ସେହି ସବୁ ରାତ୍ରି ପୁଞ୍ଜିଭୂତ ହୋଇ ଗୋଟିଏ ରାତ୍ରି ରୂପେ ଉଲ୍ଲସିତ ହେଉଥିଲା । ଭଗବାନ୍ ତାହା ଦେଖି ତାକୁ ଦିବ୍ୟରେ ପରିଣତ କଲେ । ଗୋପିମାନେ ତ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ଭଗବାନ୍ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ମହାଶକ୍ତି ଯୋଗମାୟା ସାହାଯ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ନିମିତ୍ତ କରି ରସମୟୀ ରାସକ୍ରୀଡା କରିବାର ସଂକଳ୍ପ କଲେ । ନିଜର ମନ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ନିଜ ପ୍ରେମିମାନଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ମନ ବଳାଇଲେ ।୧।

ତଦୋଡୁରାଜଃ କକୁଭଃ କରୈର୍ମୁଖଂ
ପ୍ରାଚ୍ୟା ବିଲିମ୍ପନ୍ନରୁଣେନ ଶନ୍ତମୈଃ
ସ ଚର୍ଷଣୀନାମୁଦଗାଚ୍ଛୁଚୋ ମୃଜନ୍
ପ୍ରିୟଃ ପ୍ରିୟାୟା ଇବ ଦୀର୍ଘଦର୍ଶନଃ ।୨।

ଭଗବାନ୍ ସଂକଳ୍ପ କରିବା ମାତ୍ରେ ଚନ୍ଦ୍ରଦେବ ପ୍ରାଚୀ ଦିଶାର ମୁଖମଣ୍ଡଳରେ ନିଜ ଶୀତଳ କିରଣ ରୂପ କରକମଳ ଦ୍ୱାରା ଲାଲିମା କେଶର ଲେପି ଦେଲେ, ଯେପରି ବହୁତ ଦିନପରେ ନିଜ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟା ପତ୍ନୀ ନିକଟକୁ ଆସିଥିବା ତାହାର ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ପତି ତାକୁ ଆନନ୍ଦ ଦେବା ପାଇଁ ଏପରି କରି ଅଛି । ଏହିପରି ଚନ୍ଦ୍ରଦେବ ଉଦୟ ହୋଇ କେବଳ ପୂର୍ବ ଦିଶାକୁ ନୁହେଁ, ପ୍ରତ୍ୟୁତ ସଂସାରର ସମସ୍ତ ଚର-ଅଚର ପ୍ରାଣିମାନଙ୍କ ସନ୍ତାପକୁ, ଯାହା ଦିବସର ଶରଦ୍‌କାଳୀନ ପ୍ରଖର ସୂର୍ଯ୍ୟରଶ୍ମିରେ ବଢ଼ି ଯାଇଥିଲା, ଦୂର କରିଦେଲେ ।୨।

ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା କୁମୁଦ୍‌ବନ୍ତମଖଣ୍ଡମଣ୍ଡଳଂ
ରମାନନାଭଂ ନବକୁଙ୍କୁମାରୁଣମ୍
ବନଂ ଚ ତତ୍‌କୋମଳଗୋଭିରଞ୍ଜିତଂ
ଜଗୌ କଳଂ ବାମଦୃଶାଂ ମନୋହରମ୍ ।୩।

ସେ ଦିନ ଚନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କ ମଣ୍ଡଳ ଅଖଣ୍ଡଥିଲା, ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ରାତ୍ରି, ସେ ନୂତନ କେଶର ସଦୃଶ ଲାଲ ଲାଲ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ କିଛି ସଂକୋଚ ମିଶ୍ରିତ ଅଭିଳାଷ ଯୁକ୍ତପରି ଜଣାଯାଉଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ମୁଖମଣ୍ଡଳ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀଙ୍କ ସଦୃଶ ଜଣା ପଡୁଥିଲା । ତାହାଙ୍କ କୋମଳ କିରଣରେ ସାରା ବନ ଅନୁରାଗ ରଙ୍ଗରେ ରଞ୍ଜିତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ବନର ପ୍ରତି କୋଣରେ ସେ ନିଜ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଦ୍ୱାରା ଅମୃତ ସମୁଦ୍ର ବୁହାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିଜ ଦିବ୍ୟ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ରସ ଉଦ୍ଦୀପନାର ସାମଗ୍ରୀରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ତାଙ୍କୁ ଏବଂ ସେହି ବନକୁ ଦେଖି ନିଜ ବଂଶୀରେ ବ୍ରଜସୁନ୍ଦରୀମାନଙ୍କ ମନ ହରଣକାରୀ କାମବୀଜ 'କ୍ଲୀଂ'ର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଏବଂ ମଧୁର ତାନ ଛାଡ଼ିଲେ ।୩।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ନିଶମ୍ୟ ଗୀତଂ ତଦନଙ୍ଗବର୍ଧନଂ
ବ୍ରଜସ୍ତ୍ରିୟଃ କୃଷ୍ଣଗୃହୀତମାନସାଃ
ଆଜଗ୍ମୁରନ୍ୟୋନ୍ୟମଲକ୍ଷିତୋଦ୍ୟମାଃ
ସ ଯତ୍ର କାନ୍ତୋ ଜବଲୋଲକୁଣ୍ଡଳାଃ ।୪।

ଭଗବାନଙ୍କର ଏହି ବଂଶୀବାଦନର ଧ୍ୱନି ତାଙ୍କ ପ୍ରେମ ଏବଂ ବ୍ରଜକାମିନିମାନଙ୍କ (ବ୍ରଜସ୍ତ୍ରୀର)ମିଳନ ଲାଳସାକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ତେଜିତ ଏବଂ ବୃଦ୍ଧି କରୁଥିଲା । ପୂର୍ବରୁତ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଗୋପିମାନଙ୍କ ମନକୁ ସ୍ୱତଃ ସ୍ୱବଶରେ ରଖିଥିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମାନଙ୍କ ମନ ଅନୁଯାୟୀ ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଭୟ, ସଂକୋଚ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ମର୍ଯାଦା ଆଦି ବୃତ୍ତିକୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଲେ, ଯେଉଁମାନେ ଏକ ସଙ୍ଗେ ସାଧନ କରିଥିଲେ ଯେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ପତିରୂପେ ପାଇବୁଁ, ସେହି ଗୋପିମାନେ ମଧ୍ୟ କେହି କାହାକୁ ସୂଚନା ନ ଦେଇ, ଏପରି କି ଅନ୍ୟ ନିକଟରେ ନିଜର ଚେଷ୍ଟାକୁ ଗୋପନ ରଖି ଯିଏ ଯେଉଁଠି ଥିଲେ, ସେଠାକୁ ଯିବାକୁ ବାହାରିପଡ଼ିଲେ । କାରଣ କେବଳ ବଂଶୀଧ୍ୱନି ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ସେମାନଙ୍କର ବିଚିତ୍ର ଗତି ହୋଇଗଲା । ପ୍ରିୟ ପରୀକ୍ଷିତ ! ସେମାନେ ଏତେ ବ୍ୟଗ୍ରରେ ଯାଉଥିଲେ ଯେ ସେମାନଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣର କୁଣ୍ଡଳ ଛିଣ୍ଡି ପଡ଼ିବା ପରି ବୋଧ ହେଉଥିଲା ।୪।

ଦୁହନ୍ତ୍ୟୋଽଭିଯଯୁଃ କାଶ୍ଚିଦ୍
ଦୋହଂ ହିତ୍ୱା ସମୁତ୍ସୁକାଃ
ପୟୋଽଧିଶ୍ରିତ୍ୟ ସଂଯାବମନୁଦ୍ୱାସ୍ୟାପରା·ଃ
ଯଯୁଃ ।୫।

ଯେଉଁ ଗୋପିମାନେ ଗାଈ ଦୁହୁଁଥିଲେ, ସେମାନେ ବଂଶୀଧ୍ୱନି ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ସୁକତାବଶ ଦୁହୁଣୀକୁ ତଳେ ପକାଇଦେଇ, ଯେଉଁମାନେ ଖୀର ଆଉଟୁଥିଲେ, ଖୀର ଉତୁରିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଛାଡ଼ ଦେଇ ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ପିଠା କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ପକାଇଥିବା ପିଠାକୁ ନ ଉତାରି ଯେପରି-ସେପରି ଛାଡ଼ ଦୌଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୫।

ପରିବେଷୟନ୍ତ୍ୟସ୍ତଦ୍ଧିତ୍ୱା
ପାୟୟନ୍ତ୍ୟଃ ଶିଶୂନପୟଃ
ଶୁଶ୍ରୂଷନ୍ତ୍ୟଃ ପତୀନ୍ କାଶ୍ଚିଦଶ୍ନନ୍ତ୍ୟୋଽପାସ୍ୟ
ଭୋଜନମ୍ ।୬।

ଯେଉଁମାନେ ଭୋଜନ ପରଶୁଥିଲେ, ସେମାନେ ପରଶାଛାଡ଼, ଯେଉଁମାନେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଶିଶୁକୁ ଖୀର ପିଆଉଥିଲେ, ସେମାନେ ଖୀର ପିଆଇବା ଛାଡ଼, ଯେଉଁମାନେ ପତିସେବା କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ପତିଙ୍କ ସେବା-ଶୁଶ୍ରୂଷା ଛାଡ଼ି ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ସ୍ୱୟଂ ଭୋଜନ କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ଭୋଜନ ଛାଡ଼ ନିଜ ପ୍ରିୟକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନିକଟକୁ ଚାଲିଲେ ।୬।

ଲିମ୍ପନ୍ତ୍ୟଃ ପ୍ରମୃଜନ୍ତ୍ୟୋଽନ୍ୟା
ଅଞ୍ଜନ୍ତ୍ୟଃ କାଶ୍ଚ ଲୋଚନେ

କେହି କେହି ଗୋପୀ ନିଜ ଶରୀରରେ ଅଙ୍ଗରାଗ, ଚନ୍ଦନ ଏବଂ କୁଙ୍କୁମାଦି କେହି କେହି

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବ୍ୟତ୍ୟସ୍ତବସ୍ତ୍ରାଭରଣାଃ କାଶ୍ଚିତ୍
କୃଷ୍ଣାନ୍ତିକଂ ଯଯୁଃ ।୭।

ଚକ୍ଷୁରେ ଅଞ୍ଜନ ଲଗାଉଥିଲେ, ସେମାନେ ସେ ସବୁ କାମ ଛାଡ଼ି ତଥା ଯଥାରୀତିରେ ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧି ନ ପାରି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯିବାକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ ।୭।

ତା ବାର୍ଯ୍ୟମାଣାଃ ପତିଭିଃ
ପିତୃଭିର୍ଭ୍ରାତୃବନ୍ଧୁଭିଃ
ଗୋବିନ୍ଦାପହୃତାତ୍ମାନୋ ନ
ନ୍ୟବର୍ତ୍ତନ୍ତ ମୋହିତାଃ ।୮।

ପିତା ଏବଂ ପତି, ଭାଇ ଏବଂ ଜାତିବନ୍ଧୁମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ରୋକିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ମଙ୍ଗଳମୟୀ ଯାତ୍ରାରେ ବିଘ୍ନ ଘଟାଇଲେ; ପରନ୍ତୁ ସେମାନେ ଏତେ ମୋହିତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ଯେ ବାରଣ ସତ୍ତ୍ୱେ ଅଟକିଲେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କ ପତିପୁତ୍ରାଦି ମଧ୍ୟ ଅଟକାଇ ପାରିଲେନାହିଁ । ଅଟକିବେ ବା କିପରି ? ବିଶ୍ୱମୋହନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯେ ସେମାନଙ୍କ ମନ, ପ୍ରାଣ, ଆତ୍ମା ସବୁକିଛି ଅପହରଣ କରି ନେଇ ଯାଇଥିଲେ ।୮।

ଅନ୍ତର୍ଗୃହଗତାଃ କାଶ୍ଚିଦ୍
ଗୋପ୍ୟୋଽଲବ୍ଧବିନିର୍ଗମାଃ
କୃଷ୍ଣଂ ତଦ୍‌ଭାବନାଯୁକ୍ତା
ଦଧ୍ୟୁର୍ମୀଳିତଲୋଚନାଃ ।୯।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ସେତେବେଳେ ଅନ୍ୟ କେତେକ ଗୋପି ଘର ଭିତରେ ଏପରି ଆବଦ୍ଧ ଥିଲେ ଯେ ସେମାନେ ବାହାରକୁ ଆସିବାକୁ ବାଟ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେମାନେ ସେହିଠାରେ ନେତ୍ର ମୁଦି ବଡ଼ ତନ୍ମୟତାରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଲୀଳା ଧ୍ୟାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୯।

ଦୁଃସହପ୍ରେଷ୍ଠବିରହତୀବ୍ରତାପଧୁତାଶୁଭାଃ
ଧ୍ୟାନପ୍ରାପ୍ତାଚ୍ୟୁତାଶ୍ଳେଷନିର୍ବୃତ୍ୟା
କ୍ଷୀଣମଙ୍ଗଳା ।୧୦।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ନିଜ ପରମ ପ୍ରିୟତମ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅସହ୍ୟ ବିରହର ତୀବ୍ର ବେଦନାରୁ ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଏପରି ବ୍ୟଥା, ଏପରି ଜ୍ୱଳନ ହେଲା ଯେ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଯାହା କିଛି ଅଶୁଭ ସଂସ୍କାରର ଲେଶମାତ୍ର ଅବଶେଷ ଥିଲା, ତାହା ଭସ୍ମ ହୋଇଗଲା । ତା'ପରେ ତୁରନ୍ତ ଧ୍ୟାନ ଲାଗିଗଲା । ଧ୍ୟାନରେ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଭଗବାନ୍ ପ୍ରକଟ ହୋଇ ଯିବାରୁ ସେମାନେ ମନେ ମନେ ବଡ଼ ପ୍ରେମର ସହିତ, ଅତି ଆବେଗରେ ତାହାଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ସେତେବେଳେ ଏତେ ସୁଖ, ଏତେ ଶାନ୍ତି ଅନୁଭବ କଲେ ଯେ ସେମାନଙ୍କ ସମୁଦାୟ ପୁଣ୍ୟ ସଂସ୍କାର ମଧ୍ୟ ଏକ ସଙ୍ଗେ କ୍ଷୀଣ ହୋଇଗଲା ।୧୦।

ତମେବ ପରମାତ୍ମାନଂ ଜାରବୁଦ୍ଧ୍ୟାପି ସଙ୍ଗତାଃ

ପରୀକ୍ଷିତ । ଯଦ୍ୟପି ସେମାନଙ୍କର ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରତି ଜାରଭାବ ଥିଲା, ତଥାପି କ'ଣ କେବେ ସତ୍ୟବସ୍ତୁ ଭାବକୁ ଅପେକ୍ଷା କରେ ?

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଜହୁର୍ଗୁଣମୟଂ ଦେହଂ ସଦ୍ୟଃ
ପ୍ରକ୍ଷୀଣବନ୍ଧନାଃ ।୧୧।

ସେମାନେ ଯାହାଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ, ସେ କୌଣସି ଭାବରେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଯେ ସ୍ୱୟଂ ପରମାତ୍ମା ଥିଲେ ! ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ ପାପ ଏବଂ ପୁଣ୍ୟ କର୍ମର ପରିଣାମ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ଗୁଣମୟ ଶରୀର ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ । (ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ଲୀଳାରେ ସମ୍ମିଳିତ ହେବା ଯୋଗ୍ୟ ଦିବ୍ୟ ଅପ୍ରାକୃତ ଶରୀର ଲାଭକଲେ ।) ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ଶରୀର ଦ୍ୱାରା ଭୋଗ ହେଉଥିବା କର୍ମ ବନ୍ଧନ ଓ ଧ୍ୟାନ ସମୟରେ ଛିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇଯାଇଥିଲା ।୧୧।

ରାଜୋବାଚ

କୃଷ୍ଣଂ ବିଦୁଃ ପରଂ କାନ୍ତଂ ନ ତୁ
ବ୍ରହ୍ମତୟା ମୁନେ
ଗୁଣପ୍ରବାହୋପରମସ୍ତାସାଂ
ଗୁଣଧିୟାଂ କଥମ୍ ।୧୨।

ରାଜା ପରୀକ୍ଷିତ ପଚାରିଲେ—ଭଗବନ୍ ! ଗୋପିମାନେ ତ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ କେବଳ ନିଜର ପରମ ପ୍ରିୟତମ ବୋଲି ମାନୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ତାଙ୍କଠାରେ ବ୍ରହ୍ମଭାବ ନ ଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରାକୃତ ଗୁଣରେ ହିଁ ଆସକ୍ତଥିବାର ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ଏପରି ସ୍ଥିତିରେ ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଗୁଣ ପ୍ରବାହରୂପ ଏହି ସଂସାର ନିବୃତ୍ତି କିପରି ସମ୍ଭବ ହେଲା ? ।୧୨।

ଶ୍ରୀ ଶୁକ ଉବାଚ

ଉକ୍ତଂ ପୁରସ୍ତାଦେତତ୍ତେ
ଚୈଦ୍ୟଃ ସିଦ୍ଧିଂ ଯଥା ଗତଃ
ଦ୍ୱିଷନ୍ନପି ହୃଷୀକେଶଂ
କିମୁତାଧୋକ୍ଷଜପ୍ରିୟାଃ ।୧୩।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ । ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପୂର୍ବରୁ କହି ସାରିଛି ଯେ ଚେଦିରାଜ ଶିଶୁପାଳ ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଦ୍ୱେଷଭାବ ରଖିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ପ୍ରାକୃତ ଶରୀରକୁ ତ୍ୟାଗ କରି ଅପ୍ରାକୃତ ଶରୀରରେ ତାହାଙ୍କ ପାର୍ଷଦ ହୋଇଗଲେ । ଏପରି ସ୍ଥିତିରେ ଯେଉଁମାନେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକୃତି ଏବଂ ତାହାର ଗୁଣରୁ ଅତୀତ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଅଟନ୍ତି ଏବଂ ତାଙ୍କପ୍ରତି ଅନନ୍ୟ ପ୍ରେମ କରନ୍ତି, ସେହି ଗୋପିମାନେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ, ଏଥିରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାର କ'ଣ ଅଛି ।୧୩।

ନୃଣାଂ ନିଃଶ୍ରେୟସାର୍ଥାୟ
ବ୍ୟକ୍ତିର୍ଭଗବତୋ ନୃପ
ଅବ୍ୟୟସ୍ୟାପ୍ରମେୟସ୍ୟ
ନିର୍ଗୁଣସ୍ୟ ଗୁଣାତ୍ମନଃ ।୧୪।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ବାସ୍ତବରେ ଭଗବାନ୍ ପ୍ରକୃତି-ସମ୍ବନ୍ଧୀ ବୃଦ୍ଧି-ବିନାଶ, ପ୍ରମାଣ-ପ୍ରମେୟ ଏବଂ ଗୁଣ-ଗୁଣୀଭାବରୁ ରହିତ । ସେ ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ଅନନ୍ତ ଅପ୍ରାକୃତ ପରମ କଲ୍ୟାଣ ସ୍ୱରୂପ ଗୁଣର ଏକମାତ୍ର ଆଶ୍ରୟ ଅଟନ୍ତି । ସେ ଏହି ଯେଉଁ ନିଜକୁ ତଥା ନିଜ ଲୀଳାକୁ ପ୍ରକଟ କରି ଅଛନ୍ତି, ଏହାର ପ୍ରୟୋଜନ କେବଳ ଏତିକି ଅଟେ ଯେ ଜୀବ ତାହାରି ସହାୟତାରେ ନିଜର ପରମ କଲ୍ୟାଣ ସଂପାଦନ କରୁ ।୧୪।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କାମଂ କ୍ରୋଧଂ ଭୟଂ
ସ୍ନେହମୈକ୍ୟଂ ସୌହୃଦମେବ ଚ
ନିତ୍ୟଂ ହରୌ ବିଦଧତୋ ଯାନ୍ତି
ତନ୍ମୟତାଂ ହି ତେ ।୧୫।

ଏଥିପାଇଁ କେବଳ ଭଗବାନଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ହେବା ଉଚିତ । ସେହି ସମ୍ବନ୍ଧ ଚାହେ ଯେପରି ହେଉ—କାମରୁ ହେଉ ବା କ୍ରୋଧରୁ କିମ୍ବା ଭୟରୁ ହେଉ, ସ୍ନେହ ସମ୍ବନ୍ଧରୁ ବା ସୌହାର୍ଦ୍ଦରୁ ହେଉ । ଯେଉଁ ଭବରୁ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଭଗବାନଙ୍କ ଠାରେ ନିତ୍ୟ-ନିରନ୍ତର ନିଜ ବୃତ୍ତି ଯୋଡ଼ ରଖିବା ହିଁ ଭଗବାନଙ୍କ ସହିତ ସଂଯୁକ୍ତ ହେବା ଅଟେ । ସେଥିପାଇଁ ସବୁ ବୃତ୍ତି ଭଗବନ୍ମୟ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ସେହି ଜୀବକୁ ଭଗବାନ୍ ଲାଭ ହୁଅନ୍ତ ।୧୫।

ନ ଚୈବଂ ବିସ୍ମୟଃ କାର୍ଯୋ
ଭବତା ଭଗବତ୍ୟଜେ
ଯୋଗେଶ୍ୱରେଶ୍ୱରେ କୃଷ୍ଣେ ଯତ ଏତଦ୍
ବିମୁଚ୍ୟତେ ।୧୬।

ପରୀକ୍ଷିତ । ତୁମ୍ଭ ପରି ପରମ ଭଗବତ, ଭଗବାନଙ୍କ ରହସ୍ୟ ଜାଣିଥିବା ଉକ୍ତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏପରି ସନ୍ଦେହ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଯୋଗେଶ୍ୱରଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଈଶ୍ୱର ଅଜନ୍ମା ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଏହା କୌଣସି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ନୁହେଁ । ଆରେ, ଏହାଙ୍କ ସଂକଳ୍ପ ମାତ୍ରେ ବା ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗି ମାତ୍ରେ ତ ସାରା ଜଗତର ପରମ କଲ୍ୟାଣ ହୋଇ ପାରେ ।୧୬।

ତା ଦୃଷ୍ଟ୍ୱାନ୍ତିକମାୟାତା
ଭଗବାନ୍ ବ୍ରଜଯୋଷିତଃ
ଅବଦଦ୍ ବଦତାଂ ଶ୍ରେଷ୍ଠୋ ବାଚଃ
ପେଶୈର୍ବିମୋହୟନ୍ ।୧୭।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲେ ଯେ ବ୍ରଜର ଅନୁପମ ବିଭୂତି—ଗୋପିମାନେ ମୋର ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିକଟକୁ ଆସିଗଲେଣି, ସେତେବେଳେ ସେ ନିଜ ବିନୋଦପୂର୍ଣ୍ଣ ବାକ୍‌ଚାତୁରୀ ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କୁ ମୋହିତ କରିବାକୁ ଯାଇଁ କହିଲେ— । କାହିଁକି ବା ତାଙ୍କର ଚାତୁରୀପୂର୍ଣ୍ଣ ବାକ୍ୟ ନ ହେବ ? ଭୂତ, ଭବିଷ୍ୟତ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳର ଯେତେ ବକ୍ତା ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତ ସିଏ କେବଳ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଟନ୍ତି ।୧୭।

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ

ସ୍ୱାଗତଂ ବୋ ମହାଭାଗାଃ
ପ୍ରିୟଂ କିଂ କରବାଣି ବଃ
ବ୍ରଜସ୍ୟାନାମୟଂ କଚ୍ଚିଦ୍
ବ୍ରୂତାଗମନକାରଣମ୍ ।୧୮।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କହିଲେ - ମହାଭାଗ୍ୟବତୀ ଗୋପୀବୃନ୍ଦ ! ତୁମ୍ଭର ସ୍ୱାଗତ ହେଉ ! କୁହତ, ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ମୁଁ କି କାମ କରିପାରେ ? ବ୍ରଜରେ ସମସ୍ତେ କୁଶଳମଙ୍ଗଳରେ ବାସ କରୁ ଅଛନ୍ତ ତ ? କୁହତ, ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ଏଠାକୁ ଆସିବାର କି ଆବଶ୍ୟକତା ହେଲା ? ।୧୮।

ରଜନ୍ୟେଷା ଘୋରରୂପା
ଘୋରସତ୍ତ୍ୱନିଷେବିତା

ହେ ସୁନ୍ଦରୀ, ଗୋପୀବୃନ୍ଦ ! ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ରାତ୍ରି ସମୟ, ଏହା ସ୍ୱୟଂତ ବଡ ଭୟ ଦାୟକ ଏବଂ ପୁଣି

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ପ୍ରତିଯାତ ବ୍ରଜଂ ନେହ
ସ୍ଥେୟଂ ସ୍ତ୍ରୀଭିଃ ସୁମଧ୍ୟମାଃ ।୧୯।

ଏଥିରେ ବଡ ବଡ ଭୟ ଦାୟକ ଜୀବ-ଜନ୍ତୁ ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲୁ ଅଛନ୍ତି । ଅତଏବ ତୁମ୍ଭେ ସବୁ ତୁରନ୍ତ ବ୍ରଜକୁ ଫେରିଯାଅ । ରାତ୍ରି ସମୟେ ଘୋର ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ରହିବା ଆଦୌ ଉଚିତ ନୁହେଁ ।୧୯।

ମାତରଃ ପିତରଃ ପୁତ୍ରା ଭ୍ରାତରଃ
ପତୟଶ୍ଚ ବଃ
ବିଚିନ୍ୱନ୍ତି ହ୍ୟପଶ୍ୟନ୍ତୋ ମା
କୃଢ୍ୱଂ ବନ୍ଧୁସାଧ୍ୱସମ୍ ।୨୦।

ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ନ ଦେଖି ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ପିତାମାତା, ପତି-ପୁତ୍ର ଏବଂ ଭାଇ-ବନ୍ଧୁ ଖୋଜି ବୁଲୁ ଥିବେ । ସେମାନଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭେ ଭୟରେ ପକାଅନାହିଁ ।୨୦।

ଦୃଷ୍ଟଂ ବନଂ କୁସୁମିତଂ
ରାକେଶକରରଞ୍ଜିତମ୍
ଯମୁନାନିଲଲୀଲୈଜତ୍‌ତରୁପଲ୍ଲବଶୋଭିତମ୍
।୨୧।

ତୁମ୍ଭେମାନେ ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗ ପୁଷ୍ପରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏହି ବନର ଶୋଭା ଦେଖ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ରମାର କୋମଳ ରଶ୍ମିରେ ଏହି ବନ ରଞ୍ଜିତ ହୋଇ ମନେ ହୁଏ ଚନ୍ଦ୍ରମା ନିଜ ହସ୍ତରେ ଚିତ୍ର କରି ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଯମୁନା ଜଳ ସ୍ପର୍ଶରେ ପ୍ରବାହିତ ଶୀତଳ ସମୀରଣର ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ଗତି ଦ୍ୱାରା ଦୋହଲୁ ଥିବା ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କ ପତ୍ର ତ ଏହି ବନର ଶୋଭାକୁ ଆହୁରି ବଢ଼ାଉ ଅଛି । ପରନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ସବୁ ତ ଦେଖିଲ ।୨୧।

ତଦ୍ ଯାତ ମା ଚିରଂ ଗୋଷ୍ଠଂ
ଶୁଶ୍ରୂଷଧ୍ୱଂ ପତୀନ୍ ସତୀଃ
କ୍ରନ୍ଦନ୍ତି ବତ୍ସା ବାଲାଶ୍ଚ ତାନ୍
ପାୟୟତ ଦୁହ୍ୟତ ।୨୨।

ଆଉ କାଳ ବିଳମ୍ବ ନକରି ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର ବ୍ରଜକୁ ଫେରିଯାଅ । ତୁମ୍ଭେମାନେ କୁଳୀନ, ପୁଣି ସତୀସାଧ୍ୱୀ ଅଟ, ଯାଅ ନିଜ ପତିମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସତୀର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସେବା-ଶୁଶ୍ରୂଷା କର ! ଆଉ ମଧ୍ୟ ଭାବି ଦେଖ, ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ଘରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଶିଶୁ ଏବଂ ଗୋ-ବତ୍ସମାନେ ହମ୍ବାରଡ଼ ଛାଡୁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ଖୀର ପାନ କରାଅ ଏବଂ ଗାଈ ଦୁହଁ ।୨୨।

ଅଥବା ମଦଭିସ୍ନେହାଦ୍
ଭବତ୍ୟୋ ଯନ୍ତ୍ରିତାଶୟାଃ
ଆଗତା ହ୍ୟୁପପନ୍ନଂ ବଃ
ପ୍ରୀୟନ୍ତେ ମୟି ଜନ୍ତବଃ ।୨୩।

ଆଉ ଯଦିବା ମୋ ପ୍ରେମ ପରବଶ ହୋଇ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏଠାକୁ ଆସି ଥାଅ, ତେବେ ଏଥିରେ କୌଣସି ଅନୁଚିତ ବିଚାର ନାହିଁ, ଏହା ତ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଯୋଗ୍ୟ କର୍ମ ଅଟେ, କାରଣ ଜଗତର ପଶୁ-ପକ୍ଷୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋତେ ପ୍ରେମ କରନ୍ତି, ମୋତେ ଦେଖି ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି ।୨୩।

ଭର୍ତୁଃ ଶୁଶ୍ରୂଷଣଂ ସ୍ତ୍ରୀଣାଂ
ପରୋ ଧର୍ମୋ ହ୍ୟମାୟୟା
ତଦ୍‌ବନ୍ଧୂନାଂ ଚ କଲ୍ୟାଣ୍ୟଃ ପ୍ରଜାନାଂ
ଚାନୁପୋଷଣମ୍ ।୨୪।

କଲ୍ୟାଣୀ ଗୋପୀମଣ୍ଡଳି ! ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ପରମ ଧର୍ମ ହେଲା ଯେ ନିଜ ନିଜ ପତି ଏବଂ ଭାଇ-ବନ୍ଧୁ-ମାନଙ୍କୁ ନିଷ୍କପଟ ଭାବେ ସେବା ଏବଂ ସନ୍ତାନ-ମାନଙ୍କ ପାଳନ-ପୋଷଣ କରିବା ।୨୪।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଦୁଃଶୀଲୋ ଦୁର୍ଭଗୋ ବୃଦ୍ଧୋ ଜଡୋ
ରୋଗ୍ୟଧନୋଽପି ବା
ପତିଃ ସ୍ତ୍ରୀଭିର୍ନ ହାତବ୍ୟୋ
ଲୋକେପ୍ସୁଭିରପାତକୀ ।୨୫।

ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଉତ୍ତମ ଲୋକ ପାଇବାର ଅଭିଳାଷ କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ପ୍ରକାର ନିଜ ପତିକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ସେ ମନ୍ଦ ସ୍ୱଭାବଯୁକ୍ତ, ଭାଗ୍ୟହୀନ, ବୃଦ୍ଧ, ମୂର୍ଖ, ରୋଗୀ ବା ନିର୍ଧନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବ ନାହିଁ ।୨୫।

ଅସ୍ୱର୍ଗ୍ୟମଯଶସ୍ୟଂ ଚ ଫଲ୍‌ଗୁ କୃଚ୍ଛ୍ରଂ
ଭୟାବହମ୍
ଜୁଗୁପ୍‌ସିତଂ ଚ ସର୍ବତ୍ର
ଔପପତ୍ୟଂ କୁଲସ୍ତ୍ରିୟାଃ ।୨୬।

କୁଳୀନ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଜାର ପୁରୁଷ ସେବା ସବୁ ଦିଗରୁ ନିନ୍ଦନୀୟ ଅଟେ । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ପରଲୋକ ନଷ୍ଟ ହୁଏ; ସ୍ୱର୍ଗ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ, ଏବଂ ଇହଲୋକରେ ଅପଯଶ ମଧ୍ୟ ମିଳେ । ଏହି କୁକର୍ମ ସ୍ୱୟଂ ତ ତୁଚ୍ଛ, କ୍ଷଣିକ, ପୁଣି ତହିଁରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ, ବର୍ତମାନରେ ମଧ୍ୟ କଷ୍ଟ ହିଁ କଷ୍ଟ ସାର ହୁଏ । ମୋକ୍ଷ କଥା ଛାଡ଼, ଏହା ସାକ୍ଷାତ ପରମ ଭୟ—ନରକ ଆଦିର ହେତୁ ଅଟେ ।୨୬।

ଶ୍ରବଣାଦ୍ ଦର୍ଶନାଦ୍ ଧ୍ୟାନାନ୍ମୟି
ଭାବୋଽନୁକୀର୍ତନାତ୍
ନ ତଥା ସନ୍ନିକର୍ଷେଣ
ପ୍ରତିଯାତ ତତୋ ଗୃହାନ୍ ।୨୭।

ଗୋପୀବୃନ୍ଦ ! ମୋ ଲୀଳା ଏବଂ ଗୁଣ ଶ୍ରବଣ, ରୂପ ଦର୍ଶନ, ତାହା ସବୁ କୀର୍ତନ ଏବଂ ଧ୍ୟାନ ଦ୍ୱାରା ମୋ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଏକାନ୍ତ ପ୍ରୀତି ଜାତହୁଏ, ସେପରି ପ୍ରେମ-ପ୍ରାପ୍ତି ନିକଟରେ ରହିଲେ ହୋଇ ପାରେନାହିଁ । ତେଣୁ ତୁମ୍ଭେମାନେ ବର୍ତମାନ୍ ନିଜ ନିଜ ଘରକୁ ଫେରିଯାଅ ।୨୭।

ଶ୍ରୀ ଶୁକ ଉବାଚ

ଇତି ବିପ୍ରିୟମାକର୍ଣ୍ୟ
ଗୋପ୍ୟୋ ଗୋବିନ୍ଦଭାଷିତମ
ବିଷଣ୍ଣା ଭଗ୍ନସଂକଳ୍ପାଶ୍ଚିନ୍ତାମାପୁର୍ଦୁରତ୍ୟୟାମ୍
।୨୮।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଏହି ଅପ୍ରିୟ ଭାଷଣ ଶୁଣି ଗୋପିମାନେ ଉଦାସ, ଖିନ୍ନ ହୋଇଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଆଶାଲତା ଶୁଖିଗଲା । ସେମାନେ ଚିନ୍ତାର ଅତଳ ଗଭୀର ଅପାର ସମୁଦ୍ରରେ ଉବୁ ଡୁବୁ ହେଲେ ।୨୮।

କୃତ୍ୱା ମୁଖାନ୍ୟବ ଶୁଚଃ ଶ୍ୱସନେନ ଶୁଷ୍ୟଦ୍-
ବିମ୍ବାଧରାଣି ଚରଣେନ ଭୁବଂ ଲିଖନ୍ତ୍ୟଃ
ଅସ୍ରୈରୁପାତ୍ତମଷିଭିଃ କୁଚକୁଙ୍କୁମାନି
ତସ୍ଥୁର୍ମୃଜନ୍ତ୍ୟ ଉରୁଦୁଃଖଭରାଃ ସ୍ମ ତୂଷ୍ଣୀମ୍ ।୨୯।

ବିମ୍ବଫଳ ସଦୃଶ ଲାଲ ଲାଲ ଅଧର ଶୋକ ଜନିତ ଦୀର୍ଘ ଏବଂ ଉଷ୍ଣଶ୍ୱାସରୁ ଶୁଖି ପାଂଶୁଳ ହୋଇଗଲା । ସେମାନେ ମୁଖ ତଳକୁ କରି ପାଦ ନଖରେ ଭୂମି ଖୋଳିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ନେତ୍ରରୁ ଦୁଃଖାଶ୍ରୁ ବହି କଜଳ ସହିତ ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳରେ ଲଗା ହୋଇଥିବା କେଶର ଧୋଇଗଲା, ଦୁଃଖ ଭରରେ ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ଏପରି ସଂକୁଚିତ ହୋଇଗଲା ଯେ ସେମାନେ କିଛି କହି ନ ପାରି କାଠପିତୁଳା ପରି ନିରବରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ ।୨୯।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ପ୍ରେଷ୍ଠଂ ପ୍ରିୟେତରମିବ ପ୍ରତିଭାଷମାଣଂ
କୃଷ୍ଣଂ ତଦର୍ଥବିନିବର୍ତ୍ତିତସର୍ବକାମାଃ
ନେତ୍ରେ ବିମୃଜ୍ୟ ରୁଦିତୋପହତେ ସ୍ମ କିଞ୍ଚିତ୍
ସଂରମ୍ଭଗଦ୍‌ଗଦଗିରୋଽବ୍ରୁବତାନୁରକ୍ତାଃ ।୩୦।

ଯେଉଁ ଗୋପିମାନେ ନିଜ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରଙ୍କ ପାଇଁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ କାମନା, ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୋଗ-ବିଳାସ ଛାଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନୁରାଗ, ପରମ ପ୍ରେମ ଥିଲା, ଆଜି ସେହି ଗୋପିମାନେ ନିଜ ପ୍ରିୟତମ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କଠାରୁ ଏପରି ନିଷ୍ଠୁରତା ପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ଶୁଣିଲେ ଯାହା ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ ବଡ଼ ଅପ୍ରିୟ; ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କର ଅପାର ଦୁଃଖ ହେଲା । କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଆଖି ଲାଲ ହୋଇଗଲା । ଅଶ୍ରୁ ବେଗରେ ସେମାନଙ୍କ କଣ୍ଠ ରୁଦ୍ଧହେଲା । ପୁଣି ସେମାନେ ଅତି କଷ୍ଟରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ କରି ଆଖିରୁ ଅଶ୍ରୁ ପୋଛିଲେ ଏବଂ ପ୍ରଣୟ କୋପ ଜନିତ ଗଦ୍‌ଗଦ୍ ବାଣୀରେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୩୦।

ଗୋପ୍ୟ ଊଚୁଃ

ମୈବଂ ବିଭୋଽର୍ହତି ଭବାନ୍ ଗଦିତୁଂ ନୃଶଂସଂ
ସନ୍ତ୍ୟଜ୍ୟ ସର୍ବବିଷୟାଂସ୍ତବ ପାଦମୂଳମ୍
ଭକ୍ତା ଭଜସ୍ୱ ଦୁରବଗ୍ରହ ମା ତ୍ୟଜାସ୍ମାନ୍
ଦେବୋ ଯଥାଽଽଦିପୁରୁଷୋ
ଭଜତେ ମୁମୁକ୍ଷୂନ୍ ।୩୧।

ଗୋପିମାନେ କହିଲେ—ପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ତୁମ୍ଭେ ଘଟଘଟବ୍ୟାପୀ ଅଟ । ତେଣୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ହୃଦୟର କଥା ନିଶ୍ଚୟ ତୁମ୍ଭେ ଜାଣିଅଛ । ଏପରି ନିଷ୍ଠୁରତା ପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା କହିବା ତୁମ୍ଭର କ'ଣ ଉଚିତ ? ଆମ୍ଭେମାନେ ସବୁ କିଛି ପରିତ୍ୟାଗ କରି କେବଳ ତୁମ୍ଭରି ଚରଣରେ ପ୍ରେମ କରିଅଛୁଁ । ଅବଶ୍ୟ ତୁମ୍ଭ ଉପରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କୌଣସି ଅଧିକାର ନାହିଁ, କାରଣ ତୁମ୍ଭେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଏବଂ ହଟିଆ, ତଥାପି ମଧ୍ୟ ତୁମ୍ଭେ ନିଜ ଆଡ଼ୁ, ଯେପରି ଆଦି ପୁରୁଷ ନାରାୟଣ କୃପା କରି ନିଜ ମୁମୁକ୍ଷୁ ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରେମ କରନ୍ତି, ସେହିପରି ହିଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱୀକାର କର ! ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ କଦାପି ତ୍ୟାଗ କରନାହିଁ । ନିରାଶ କରନାହିଁ ।୩୧।

ଯତ୍ପତ୍ୟପତ୍ୟସୁହୃଦାମନୁବୃତ୍ତିରଙ୍ଗ
ସ୍ତ୍ରୀଣାଂ ସ୍ୱଧର୍ମ ଇତି ଧର୍ମବିଦା ତ୍ୱୟୋକ୍ତମ୍
ଅସ୍ତ୍ୱେବମେତଦୁପଦେଶପଦେ ତ୍ୱୟୀଶେ·
ପ୍ରେଷ୍ଠୋ ଭବାଂସ୍ତନୁଭୃତାଂ କିଲ ବନ୍ଧୁରାତ୍ମା
।୩୨।

ପ୍ରିୟ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ! ତୁମ୍ଭେ ସବୁ ଧର୍ମର ରହସ୍ୟ ଜାଣ । ତୁମ୍ଭେ କହିଲ ଯେ 'ନିଜ ପତି, ପୁତ୍ର ଏବଂ ଭାଇ-ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସେବା କରିବା ହିଁ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ସ୍ୱଧର୍ମ ଅଟେ—' ଏହା ଅକ୍ଷରଶଃ ସତ୍ୟ; ପରନ୍ତୁ ଏହି ଉପଦେଶ ଅନୁସାର ମଧ୍ୟ ତୁମ୍ଭ ସେବା କରିବା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏକାନ୍ତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ; କାରଣ ତୁମ୍ଭେ ହିଁ ସବୁ ଉପଦେଶର ଚରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅଟ; ତୁମ୍ଭେ ଯେହେତୁ ସାକ୍ଷାତ୍ ଭଗବାନ୍ । ତୁମ୍ଭେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଶରୀରଧାରିମାନଙ୍କର ସୁହୃଦ୍, ଆତ୍ମା ଏବଂ ପରମ ପ୍ରିୟତମ ଅଟ ।୩୨।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କୁର୍ବନ୍ତି ହି ତ୍ୱୟି ରତିଂ କୁଶଳାଃ ସ୍ୱ ଆତ୍ମନ୍
ନିତ୍ୟପ୍ରିୟେ ପତିସୁତାଦିଭିରାର୍ତ୍ତିଦୈଃ କିମ୍
ତନ୍ନଃ ପ୍ରସୀଦ ପରମେଶ୍ୱର ମା ସ୍ମ ଛିନ୍ଦ୍ୟା
ଆଶାଂ ଭୃତାଂ ତ୍ୱୟି ଚିରାଦରବିନ୍ଦନେତ୍ର ।୩୩।

ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ନିପୁଣ ମହାପୁରୁଷମାନେ, ତୁମ୍ଭଠାରେ ହିଁ ପ୍ରେମକରନ୍ତି; କାରଣ ତୁମ୍ଭେ ନିତ୍ୟପ୍ରିୟ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଆତ୍ମା ଅଟ । ଅନିତ୍ୟ ଏବଂ ଦୁଃଖଦ ପତି-ପୁତ୍ରାଦିରେ କି ପ୍ରୟୋଜନ ? ପରମେଶ୍ୱର ! ତେଣୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅ କୃପାକର ! ହେ କମଳ ନୟନ ! ଚିରକାଳରୁ ତୁମ୍ଭ ପ୍ରତି ପୋଷିପାଳି ବଢ଼ାଇ ଥିବା ଆଶା-ଅଭିଳାଷ ରୂପ କୋମଳ ଲତାକୁ ଛେଦନ କରନାହିଁ ।୩୩।

ଚିତ୍ତଂ ସୁଖେନ ଭବତାପହୃତଂ ଗୃହେଷୁ
ଯନ୍ନିର୍ବିଶତ୍ୟୁତ କରାବପି ଗୃହ୍ୟକୃତ୍ୟେ
ପାଦୌ ପଦଂ ନ ଚଲତସ୍ତବ ପାଦମୂଳାଦ୍
ଯାମଃ କଥଂ ବ୍ରଜମଥୋ
କରବାମ କିଂ ବା ।୩୪।

ହେ ମନମୋହନ ! ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତ ଗୃହସ୍ଥୀ ଧନ୍ଦାରେ ଲାଗି ରହିଥିଲା । ସେଥିରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ହାତ ମଧ୍ୟ ରମି ଯାଇଥିଲା । ପରନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ସମୀପରୁ ଆମ୍ଭ ଚିତ୍ତକୁ ଲୁଟି ନେଲ ! ସେଥିପାଇଁ ଅବଶ୍ୟ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କିଛି କଷ୍ଟ ଉଠାଇବାକୁ ପଡ଼ଲା ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ତ ସୁଖ ସ୍ୱରୂପ ଅଟ ! ପରନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ରତି ମତି ଉଦାସ ହୋଇ ଯାଇଅଛି, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଏହି ପାଦ ତୁମ୍ଭ ଚରଣ କମଳକୁ ଛାଡ଼ ପାଦେ ହେଲେ ହଟିବାକୁ ରାଜି ନୁହେଁ ଆଦୌ ଚଳୁନାହିଁ ମଧ୍ୟ । ପୁଣି ଆଂଭେମାନେ ବ୍ରଜକୁ ଯିବୁଁ କିପରି ? ଆଉ ମଧ୍ୟ ଯଦି ସେଠାକୁ ଯାଉଁତ କରିବୁଁ କ'ଣ ? ।୩୪।

ସିଞ୍ଚାଙ୍ଗ ନସ୍ତ୍ୱଦଧରାମୃତପୂରକେଣ
ହାସାବଲୋକକଳଗୀତଜହୃଚ୍ଛୟାଗ୍ନିମ୍
ନୋ ଚେଦ୍ ବୟଂ ବିରହଜାଗ୍ନ୍ୟୁପଯୁକ୍ତଦେହା
ଧ୍ୟାନେନ ଯାମ ପଦୟୋଃ ପଦବୀଂ
ସଖେ ତେ ।୩୫।

ହେ ପ୍ରାଣବଲ୍ଲଭ ! ଆଂଭମାନଙ୍କ ପ୍ରିୟସଖା ! ତୁଂଭର ମନ୍ଦମନ୍ଦ ମଧୁର ଦରହାସ, ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ଚାହାଁଣୀ, ଏବଂ ମନୋହର ସଙ୍ଗୀତ ଆଂଭମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ତୁଂଭ ପ୍ରେମ ଏବଂ ମିଳନର ଅଗ୍ନିକୁ ବଢ଼ାଇବାକୁ ଲାଗିଛି । ତୁଂଭେ ନିଜ ଅଧର ରସଧାରା ଦ୍ୱାରା ତାକୁ ଲିଭାଇ ଦିଅ ! ନଚେତ୍ ପ୍ରିୟତମ ! ଆଂଭେମାନେ ସତ୍ୟ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି କହୁଛୁଁ, ତୁଂଭ ବିରହ ବ୍ୟଥା ଅଗ୍ନିରେ ଆଂଭେମାନେ ନିଜ ନିଜ ଶରୀର ଜଳାଇ ଦେବୁଁ, ଧ୍ୟାନ ଦ୍ୱାରା ତୁଂଭ ପଦ-କମଳ ଲାଭ କରିବୁଁ ।୩୫।

ଯର୍ହ୍ୟମ୍ବୁଜାକ୍ଷ ତବ ପାଦତଳଂ ରମାୟା
ଦତ୍ତକ୍ଷଣଂ କ୍ୱଚିଦରଣ୍ୟଜନପ୍ରିୟସ୍ୟ

ପ୍ରିୟ କମଳ ନୟନ ! ତୁମ୍ଭେ ବନବାସୀ ଗୁଆଁରମାନଙ୍କର ପ୍ରିୟଅଟ ଏବଂ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ବହୁତ ପ୍ରେମକରନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରାୟଃ ତୁମ୍ଭେ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ରହିଅଛ । ଏପରି କି ତୁମ୍ଭର ଯେଉଁ ଚରଣକମଳ-ସେବାର ଅବସର

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅସ୍ମାଙ୍କ ତତ୍‌ପ୍ରଭୃତି ନାନ୍ୟସମକ୍ଷମଙ୍ଗ
ସ୍ଥାତୁଂ ତ୍ୱୟାଭିରମିତା ବତ ପାରଯାମଃ ।୩୬।

ସ୍ୱୟଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କେବେକେବେ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ, ସେହି ଚରଣ ସ୍ପର୍ଶ ତ ଆମ୍ଭେମାନେ ସର୍ବଦା ପାଉଅଛୁଁ । ଯେଉଁ ଦିନରୁ ଏହି ସୌଭାଗ୍ୟ ଆମ୍ଭ-ମାନଙ୍କୁ ଲାଭ ହୋଇଅଛି, ଏବଂ ତୁମ୍ଭେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱୀକାର କରି ଆନନ୍ଦିତ କରୁଅଛ, ସେହିଦିନଠାରୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଅନ୍ୟ କାହାରି ସମ୍ମୁଖରେ ଏକ କ୍ଷଣ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥିରହେବାକୁ ସମର୍ଥ ନୋହୁଁ । ପୁଣି ପତି-ପୁତ୍ରାଦି ସେବାତ ଦୂରର କଥା ।୩୬।

ଶ୍ରୀର୍ୟତ୍‌ପଦାମ୍ବୁଜରଜଶ୍ଚକମେ ତୁଳସ୍ୟା
ଲବ୍‌ଧ୍ୱାପି ବକ୍ଷସି ପଦଂ କିଲ ଭୃତ୍ୟଜୁଷ୍ଟମ୍
ଯସ୍ୟାଃ ସ୍ୱବୀକ୍ଷଣକୃତେଽନ୍ୟସୁରପ୍ରୟାସ-
ସ୍ତଦ୍‌ବଦ୍ ବୟଂ ଚ ତବ
ପାଦରଜଃ ପ୍ରପନ୍ନାଃ ।୩୭।

ହେ ସ୍ୱାମୀ ! ଯେଉଁ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀଙ୍କ କୃପା-କଟାକ୍ଷ ପ୍ରାପ୍ତହେବା ନିମନ୍ତେ ବଡ଼ବଡ଼ ଦେବତା ତପସ୍ୟା କରୁଥାଆନ୍ତି; ସେହି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ତୁମ୍ଭ ବକ୍ଷଃ-ସ୍ଥଳରେ ବିନା କୌଣସି ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାରେ ସ୍ଥାନ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ସପତ୍ନୀ ତୁଳସୀ ସହିତ ତୁମ୍ଭ ଚରଣ ରଜ ପାଇବାର ଅଭିଳାଷ କରୁଥାଆନ୍ତି । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ଭକ୍ତମାନେ ସେହି ଚରଣରଜର ସେବା କରି ଆସିଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ପରି ଆମ୍ଭେମାନେ ମଧ୍ୟ ତୁମ୍ଭର ସେହି ଚରଣରଜର ଶରଣ ନେଇଅଛୁଁ ।୩୭।

ତନ୍ନଃ ପ୍ରସୀଦ ବୃଜିନାର୍ଦ୍ଦନ ତେଽଙ୍ଘ୍ରିମୂଳଂ
ପ୍ରାପ୍ତା ବିସୃଜ୍ୟ ବସତୀସ୍ତ୍ୱଦୁପାସନାଶାଃ
ତ୍ୱତ୍‌ସୁନ୍ଦରସ୍ମିତନିରୀକ୍ଷଣତୀବ୍ରକାମ-
ତପ୍ତାତ୍ମନାଂ ପୁରୁଷଭୂଷଣ ଦେହି ଦାସ୍ୟମ୍ ।୩୮।

ଭଗବନ୍ ! ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁମାନେ ତୁମ୍ଭ ଚରଣରେ ଶରଣ ନେଇଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କଷ୍ଟ ତ ତୁମ୍ଭେ ଦୂର କରି ଦେଇଅଛ । ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଉପରେ କୃପାକର ! ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ନିଜ ପ୍ରସାଦ ଭଜନ କର ! ଆମ୍ଭେମାନେ ତୁମ୍ଭ ସେବା କରିବା ଅଭିଳାଷରେ ଘର, ଗ୍ରାମ, କୁଟୁମ୍ବ-ସବୁ କିଛି ଛାଡ଼ ତୁମ୍ଭ ଯୁଗଳ ଚରଣରେ ଶରଣ ନେବାକୁ ଆସିଅଛୁଁ । ପ୍ରିୟତମ ! ସେଠାରେ ତ ତୁମ୍ଭ ଆରାଧନା କରିବାର ଅବକାଶ ନାହିଁ । ହେ ପୁରୁଷ ଭୂଷଣ ! ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ! ତୁମ୍ଭରି ମଧୁର ମନ୍ଦହାସ ଏବଂ ଚାରୁ ଚାହାଁଣୀ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ପ୍ରେମ ତଥା ମିଳନର ଆକାଙ୍କ୍ଷା ଅଗ୍ନିକୁ ତପାଉଅଛି, ତଦ୍ୱାରା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶରୀର ଜଳିବାକୁ ଲାଗିଛି । ତୁମ୍ଭେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ନିଜ ଦାସୀରୂପେ ସ୍ୱୀକାରକର ! ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭ ସେବାର ଅବସର ଦିଅ ।୩୮।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବୀକ୍ଷ୍ୟାଳକାବୃତମୁଖଂ ତବ କୁଣ୍ଡଳଶ୍ରୀ-
ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳାଧରସୁଧଂ ହସିତାବଲୋକମ୍
ଦତ୍ତାଭୟଂ ଚ ଭୁଜଦଣ୍ଡଯୁଗଂ ବିଲୋକ୍ୟ
ବକ୍ଷଃ ଶ୍ରିୟୈକରମଣଂ ଚ ଭବାମ ଦାସ୍ୟଃ
।୩୯।

ହେ ପ୍ରିୟତମ ! ତୁମ୍ଭ ସୁନ୍ଦର ମୁଖକମଳ, ଯାହା ଉପରେ କୁଞ୍ଚିତ ଅଳକା ଝଲକୁଅଛି; ତୁମ୍ଭର ଏହି ଯେଉଁ କମନୀୟ ଗଣ୍ଡଦେଶ, ଯାହା ଉପରେ ସୁନ୍ଦର କୁଣ୍ଡଳ ନିଜ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ ବିଞ୍ଚିଦେଉଛି, ତୁମ୍ଭର ଏହି ଯେଉଁ ମଧୁର ଅଧର, ଯାହାର ସୁଧା ସୁଧାକୁ ମଧ୍ୟ ତିରସ୍କାର କରୁଛି, ତୁମ୍ଭର ଏହି ଯେଉଁ ନୟନର ମନୋହର ଚାହାଁଣୀ, ଯିଏ ମନ୍ଦମନ୍ଦ-ହାସରେ ଉଲ୍ଲସିତ ହେଉଅଛି, ତୁମ୍ଭର ଏହି ଯେଉଁ ଦୁଇ ଭୁଜ, ଯିଏ ଶରଣାଗତକୁ ଅଭୟଦାନ ଦେବା ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଦାର ଏବଂ ତୁଂଭର ଏହି ଯେଉଁ ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳ, ଯିଏ ସୌନ୍ଦର୍ଯର ଏକମାତ୍ର ଦେବୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ନିତ୍ୟ କ୍ରୀଡାସ୍ଥଳ ଅଟେ, ଦେଖି ଆଂଭେ-ମାନେ ସମସ୍ତେ ତୁଂଭର ଦାସୀ ହୋଇ ଯାଇଅଛୁଁ ।
।୩୯।

କା ସ୍ତ୍ର୍ୟଙ୍ଗ ତେ କଳପଦାୟତମୂର୍ଚ୍ଛିତେନ
ସମ୍ମୋହିତାଽଽର୍ଯଚରିତାନ୍ନ
ଚଲେତ୍ତ୍ରିଲୋକ୍ୟାମ୍
ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟସୌଭଗମିଦଂ ଚ ନିରୀକ୍ଷ୍ୟ ରୂପଂ
ଯଦ୍ ଗୋଦ୍ୱିଜଦ୍ରୁମମୃଗାଃ
ପୁଲକାନ୍ୟବିଭ୍ରନ୍ ।୪୦।

ପ୍ରିୟ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ! ତିନି ଲୋକରେ ଆଉ ଏପରି ସ୍ତ୍ରୀ କିଏ ଅଛି, ଯିଏ ମଧୁର ମଧୁର ପଦ ଏବଂ ଆରୋହ-ଅବରୋହ କ୍ରମରେ ବିବିଧ ପ୍ରକାର ମୂର୍ଚ୍ଛନାଯୁକ୍ତ ତୁଂଭ ବଂଶୀ ତାନ ଶୁଣି ତଥା ଏହି ତ୍ରିଲୋକ-ସୁନ୍ଦର ମୋହିନୀ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ, ଯିଏ ନିଜର ଏକ ବିନ୍ଦୁ ସୌନ୍ଦର୍ଯରେ ତ୍ରିଲୋକକୁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ ଦାନ କରନ୍ତି ଏବଂ ଯାହାଙ୍କୁ ଦେଖି ଗୋ, ପକ୍ଷୀ, ବୃକ୍ଷ ଏବଂ ହରିଣ ମଧ୍ୟ ରୋମାଞ୍ଚିତ, ପୁଲକିତ ହୋଇ ଯାଉଅଛନ୍ତି, ନିଜ ନେତ୍ରରେ ନିରୀକ୍ଷଣ କରି ଆର୍ଯମର୍ଯାଦାରୁ ବିଚଳିତ ନ ହେବ ବା କୁଳ-ମର୍ଯାଦା ଏବଂ ଲୋକଲଜ୍ଜାକୁ ତିଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ ଅନୁରକ୍ତ ନ ହେବ ? ।୪୦।

ବ୍ୟକ୍ତଂ ଭବାନ୍ ବ୍ରଜଭୟାର୍ତ୍ତିହରୋଽଭିଜାତୋ
ଦେବୋ ଯଥାଽଽଦିପୁରୁଷଃ ସୁରଲୋକଗୋପ୍ତା

ଏକଥା ଆଂଭମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଗୋପନ ନାହିଁ ଯେ ଯେପରି ଭଗବାନ୍ ନାରାୟଣ ଦେବତା-ମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି, ତୁଂଭେ ସେହିପରି ବ୍ରଜ-ମଣ୍ଡଳର ଭୟ ଏବଂ ଦୁଃଖ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରକଟ ହୋଇଅଛ । ଆଉ ଏହା ମଧ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟ ଯେ ଦୀନ-ଦୁଃଖିମାନେ ତୁଂଭର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରିୟ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଆପଣ ବଡ କୃପା କରନ୍ତି । ହେ ପ୍ରିୟତମ ! ଆଂଭେମାନେ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖିନୀ । ତୁଂଭ ମିଳନ ଆକାଙ୍କ୍ଷାର ଅଗ୍ନିରେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତନ୍ନୋ ନିଧେହି କରପଙ୍କଜମାର୍ତବନ୍ଧୋ
ତପ୍ତସ୍ତନେଷୁ ଚ ଶିରସ୍‌ସୁ ଚ
କିଙ୍କରୀଣାମ୍ ।୪୧।

ଆଂଭମାନଙ୍କ ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳ ଜଳୁଅଛି । ତୁଂଭେ ନିଜର ଏହି ଦାସିମାନଙ୍କ ବକ୍ଷସ୍ଥଳ ଏବଂ ମସ୍ତକରେ ନିଜ କୋମଳ କରକମଳ ରଖି ନିଜର କରିନିଅ; ଆଂଭମାନଙ୍କୁ ଜୀବନଦାନ କର ।୪୧।

ଶ୍ରୀ ଶୁକ ଉବାଚ

ଇତି ବିକ୍ଲବିତଂ ତାସାଂ ଶ୍ରୁତ୍ୱା
ଯୋଗେଶ୍ୱରେଶ୍ୱରଃ
ପ୍ରହସ୍ୟ ସଦୟଂ ଗୋପୀରାତ୍ମାରାମୋଽପି
ଅରୀରମତ୍ ।୪୨।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସନକାଦି ଯୋଗୀ ଏବଂ ଶିବାଦି ଯୋଗେଶ୍ୱରମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଈଶ୍ୱର ଅଟନ୍ତି । ସେ ଯେତେବେଳେ ଗୋପିମାନଙ୍କ ବ୍ୟଥା ଏବଂ ବ୍ୟାକୁଳତା ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାଣୀ ଶୁଣିଲେ, ସେତେବେଳେ ତାହାଙ୍କ ହୃଦୟ ଦୟାପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା, ଏବଂ ଯଦ୍ୟପି ସେ ଆତ୍ମାରାମ ଅଟନ୍ତି—ନିଜେ ନିଜଠାରେ ରମଣ କରୁଥାଆନ୍ତି, ତାଙ୍କର ନିଜ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବାହ୍ୟ ବସ୍ତୁକୁ ଅପେକ୍ଷା ନାହିଁ, ତଥାପି ସେ ହସିହସି ସେମାନଙ୍କ ସହିତ କ୍ରୀଡା ଆରଂଭକଲେ ।୪୨।

ତାଭିଃ ସମେତାଭିରୁଦାରଚେଷ୍ଟିତଃ
ପ୍ରିୟେକ୍ଷଣୋତ୍‌ଫୁଲ୍ଲମୁଖୀଭିରଚ୍ୟୁତଃ
ଉଦାରହାସଦ୍ୱିଜକୁନ୍ଦଦୀଧିତି-
ର୍ବ୍ୟରୋଚତୈଣାଙ୍କ ଇବୋଡୁଭିର୍ବୃତଃ ।୪୩।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିଜ ଭାବଭଙ୍ଗୀ ଏବଂ ଚେଷ୍ଟା ଦ୍ୱାରା ଯଦିଓ ଗୋପୀମାନଙ୍କୁ ନିଜ ଅନୁକୂଳ କରି ଦେଲେ, ତଥାପି ସେ ନିଜ ସ୍ୱରୂପରେ ଯେପରି-ସେପରି ଏକରସ ସ୍ଥିତ ରହିଲେ, କାରଣ ସେ ଅଚ୍ୟୁତ ଅଟନ୍ତି । ଯେବେ ସେ ମୁକ୍ତହସ ହସନ୍ତି, ତେବେ ତାହାଙ୍କ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦନ୍ତପଂକ୍ତି କୁନ୍ଦକଳୀ ସଦୃଶ ଜଣାପଡେ । ତାହାଙ୍କ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ଚହାଣୀ ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଦ୍ୱାରା ଗୋପିମାନଙ୍କ ମୁଖ-କମଳ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ହୋଇଗଲା । ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରୁ ଘେରିଯାଇ ଠିଆ ହୋଇଗଲେ । ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଏପରି ଶୋଭାହେଲା, ମନେକର ନିଜ ପତ୍ନୀ ତାରକା ପରିବେଷ୍ଟିତ ଚନ୍ଦ୍ରମା ହେବେ କି ! ।୪୩।

ଉପଗୀୟମାନ ଉଦ୍‌ଗାୟନ୍
ବନିତାଶତଯୂଥପଃ
ମାଲାଂ ବିଭ୍ରଦ୍ ବୈଜୟନ୍ତୀଂ
ବ୍ୟଚରନ୍ ମଣ୍ଡୟନ୍ ବନମ୍ ।୪୪।

ଶତଶତ ଯୂଥ ଗୋପିମାନଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବୈଜୟନ୍ତୀମାଳା ପିନ୍ଧି ବୃନ୍ଦାବନକୁ ଶୋଭୟମାନ କରି ବିଚରଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କେବେ ଗୋପିମାନେ ନିଜ ପ୍ରିୟତମ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଗୁଣ ଏବଂ ଲୀଳା ଗାନ କରନ୍ତି ତ କେବେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୋପିମାନଙ୍କ ପ୍ରେମ ଏବଂ ସୌନ୍ଦର୍ଯ ଗୀତ ଗାଇବାକୁ ଲାଗନ୍ତି ।୪୪।

ନଦ୍ୟାଃ ପୁଲିନମାବିଶ୍ୟ
ଗୋପୀଭିର୍ହିମବାଲୁକମ୍ ।

ତା'ପରେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୋପିମାନଙ୍କ ସହିତ ଯମୁନାର ପାବନ ପୁଳିନରେ, ଯାହା କର୍ପୂର

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ରେମେ ତତ୍ତରଳାନନ୍ଦକୁମୁଦାମୋଦ-
ବାୟୁନା ।୪୫।

ସଦୃଶ ଚମକିତ ବାଲିରେ ସୁଶୋଭିତ, ପଦାର୍ପଣ କଲେ । ତାହା ଯମୁନାର ତରଳ ତରଙ୍ଗ ସ୍ପର୍ଶରେ ଶୀତଳ ଏବଂ କୁମୁଦିନୀର ସହଜ ସୁଗନ୍ଧରେ ସୁବାସିତ ବାୟୁ ଦ୍ୱାରା ସେବିତ ହେଉଥିଲା । ସେହି ଆନନ୍ଦ-ପ୍ରଦ ପୁଲିନରେ ଭଗବାନ୍ ଗୋପିମାନଙ୍କ ସହିତ କ୍ରୀଡ଼ାକଲେ ।୪୫।

ବାହୁପ୍ରସାରପରିରମ୍ଭକରାଳକୋରୁ-
ନୀବୀସ୍ତନାଲଭନନର୍ମନଖାଗ୍ରପାତୈଃ
କ୍ଷ୍ୱେଲ୍ୟାବଲୋକହସିତୈର୍ବ୍ରଜସୁନ୍ଦରୀଣା-
ମୁତ୍ତମ୍ଭୟନ୍ ରତିପତିଂ ରମୟାଞ୍ଚକାର ।୪୬।

ହସ୍ତ ବିସ୍ତାର କରିବା, ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା, ଗୋପିମାନଙ୍କ ହସ୍ତ ଚିପିବା, ସେମାନଙ୍କ କେଶ, ଜଙ୍ଘ, ନୀବୀ ଏବଂ ସ୍ତନ ଆଦି ସ୍ପର୍ଶ କରିବା, ବିନୋଦ କରିବା, ନଖକ୍ଷତ କରିବା, ବିନୋଦପୂର୍ଣ୍ଣ ଚହାଣୀରେ ଚାହିଁବା ଏବଂ ହସିବା ଆଦି କ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ଗୋପିମାନଙ୍କ ଦିବ୍ୟ କାମରସକୁ, ପରମୋଜ୍ଜଳ ପ୍ରେମଭାବକୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରାଇ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସେମାନଙ୍କୁ କ୍ରୀଡା ଦ୍ୱାରା ଆନନ୍ଦିତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୪୬।

ଏବଂ ଭଗବତଃ କୃଷ୍ଣାଲ୍ଲବ୍ଧମାନା ମହାତ୍ମନଃ
ଆତ୍ମାନଂ ମେନିରେ ସ୍ତ୍ରୀଣାଂ
ମାନିନ୍ୟୋ ଭ୍ୟଧିକଂ ଭୁବି ।୪୭।

ଉଦାର ଶିରୋମଣି ସର୍ବବ୍ୟାପକ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯେତେବେଳେ ଏହିପରି ଗୋପିମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନିତ କଲେ, ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଏପରି ଭାବ ଉଦୟ ହେଲା ଯେ ସଂସାରର ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ହିଁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଟୁଁ, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପରି ଆଉ କେହି ନୁହନ୍ତି । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ସେମାନେ କିଛି ମାନବତୀ ହୋଇଗଲେ । ।୪୭।

ତାସାଂ ତତ୍ ସୌଭଗମଦଂ
ବୀକ୍ଷ୍ୟ ମାନଂ ଚ କେଶବ
ପ୍ରଶମାୟ ପ୍ରସାଦାୟ
ତତ୍ରୈବାନ୍ତରଧୀୟତ ।୪୮।

ଭଗବାନ୍ ଯେବେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଏମାନଙ୍କର ତ ନିଜ ସୋହାଗର କିଛି ଗର୍ବ ହୋଇଆସିଲା ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମାନେ ମାନ ମଧ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେଣି, ତେବେ ସେ ସେମାନଙ୍କ ଗର୍ବ ଶାନ୍ତ କରିବା ତଥା ସେମାନଙ୍କ ମାନ ମର୍ଦନ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସେହିଠାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଗଲେ ।୪୮।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧେ ଭଗବତୋ ରାସକ୍ରୀଡା ବର୍ଣ୍ଣନଂ ନାମୈକୋନତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୨୯।

—*—

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅଥ ତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବିରହରେ ଗୋପିମାନଙ୍କ ଦଶା

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଅନ୍ତର୍ହିତେ ଭଗବତେ ସହସୈବ ବ୍ରଜାଙ୍ଗନାଃ
ଅତପ୍ୟଂସ୍ତମଚକ୍ଷାଣାଃ କରିଣ୍ୟ ଇବ ଯୂଥପମ୍ ।୧।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ସହସା ଅନ୍ତର୍ଧାନ ହୋଇଯିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ନ ଦେଖି ବ୍ରଜଯୁବତୀମାନଙ୍କର ଏପରି ଦଶା ହେଲା, ଯେପରି ଯୂଥପତି ଗଜରାଜ ବିନା ହସ୍ତିନିମାନଙ୍କର ହୋଇ ଥାଏ । ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ବିରହ ଜ୍ୱାଳାରେ ଜଳିବାକୁ ଲାଗିଲା ।୧।

ଗତ୍ୟାନୁରାଗସ୍ମିତବିଭ୍ରମେକ୍ଷିତୈ-
ର୍ମନୋରମାଲାପବିହାରବିଭ୍ରମୈଃ
ଆକ୍ଷିପ୍ତଚିତ୍ତାଃ ପ୍ରମଦା ରମାପତେ-
ସ୍ତାସ୍ତା ବିଚେଷ୍ଟା ଜଗୃହୁସ୍ତଦାତ୍ମିକାଃ ।୨।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମଦୋନ୍ମତ୍ତ ଗଜରାଜ ପରି ଚାଲି, ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ମନ୍ଦହାସ୍ୟ, ବିଳାସପୂର୍ଣ୍ଣ ଚାହାଁଣୀ, ମନୋରମ ପ୍ରେମାଳାପ, ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଲୀଳା ତଥା ଶୃଙ୍ଗାର ରସର ଭାବଭଙ୍ଗୀ ସେମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତକୁ ଅପହରଣ କରିଥିଲା । ତେଣୁ ସେହି ପ୍ରେମୋନ୍ମତ୍ତ ଗୋପିଗଣ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମୟ ହୋଇ ଯାଇଁ ତାହାଙ୍କ ବିଭିନ୍ନ ଚେଷ୍ଟାର ଅନୁକରଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୨।

ଗତିସ୍ମିତପ୍ରେକ୍ଷଣଭାଷଣାଦିଷୁ
ପ୍ରିୟାଃ ପ୍ରିୟସ୍ୟ ପ୍ରତିରୂଢମୂର୍ତୟଃ
ଅସାବହଂ ତ୍ୱିତ୍ୟବଲାସ୍ତଦାତ୍ମିକା
ନ୍ୟବେଦିଷୁଃ କୃଷ୍ଣବିହାରବିଭ୍ରମାଃ ।୩।

ନିଜ ପ୍ରିୟତମ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚାଲି-ଚଳନ, ହାସ-ବିଳାସ, ଚାହାଁଣୀ-କାହାଣୀ ଆଦିରେ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରେମୀ ଗୋପିମାନେ ତାହାଙ୍କ ସଦୃଶ ହିଁ ହୋଇ-ଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଦେହରେ ସେହି ଗତି-ମତି, ସେହି ଭାବ-ଭଙ୍ଗୀ ଆସିଗଲା । ସେମାନେ ନିଜକୁ ସର୍ବଥା ଭୁଲି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସ୍ୱରୂପ ହୋଇ ତାହାଙ୍କ ଲୀଳା-ବିଳାସ ଅନୁକରଣ କରିବାକୁ ଯାଇଁ 'ମୁଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅଟେ'—ଏହିପରି କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୩।

ଗାୟନ୍ତ୍ୟ ଉଚ୍ଚୈରମୁମେବ ସଂହତା
ବିଚିକ୍ୟୁରୁନ୍ମତ୍ତକବଦ୍ ବନାଦ୍ ବନମ୍
ପପ୍ରଚ୍ଛୁରାକାଶବଦନ୍ତରଂ ବହି-
ର୍ଭୂତେଷୁ ସନ୍ତଂ ପୁରୁଷଂ ବନସ୍ପତୀନ୍ ।୪।

ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ପରସ୍ପର ମିଳି ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ତାହାଙ୍କ ଗୁଣଗାନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ ଏ ବନରୁ ସେ ବନ, ସେ ବନରୁ ସେ ବନ ବୁଲି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଖୋଜିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପରୀକ୍ଷିତ ! ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କିଛି ଅଳ୍ପ ଦୂରକୁ ଚାଲିଯାଇ ଥିଲେ ହେଁ ସେ ତ ସମସ୍ତ ଜଡ-ଚେତନ ପଦାର୍ଥରେ ତଥା ସେମାନଙ୍କ ବାହାରେ ମଧ୍ୟ ଆକାଶ ସଦୃଶ ଏକରସ ବିଦ୍ୟମାନ୍ ଥିଲେ । ସେ ସେହିଠାରେ ଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିଲେ ହେଁ ତାଙ୍କୁ ନ ଦେଖି ଗୋପିମାନେ ବନସ୍ପତି ଏବଂ ଲତାଗୁଳ୍ମ-ମାନଙ୍କୁ ତାହାଙ୍କ ସନ୍ଧାନ ପଚାରିଲେ ।୪।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଦୃଷ୍ଟୋ ବଃ କଚ୍ଚିଦଶ୍ୱତ୍ଥ ପ୍ଲକ୍ଷ
ନ୍ୟଗ୍ରୋଧ ନୋ ମନଃ
ନନ୍ଦସୂନୁର୍ଗତୋ ହୃତ୍ୱା
ପ୍ରେମହାସାବଲୋକନୈଃ ।୫।

(ଗୋପିମାନେ ପ୍ରଥମେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗଛକୁ ପଚାରିଲେ) 'ହେ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ, ପ୍ଲକ୍ଷ, ଏବଂ ବଟ ! ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ନିଜ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ମିତ ହାସ୍ୟ ଏବଂ ମଧୁର ଚାହାଁଣୀରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମନ ଚୋରାଇ କେଉଁଆଡେ ଗଲେ; ତୁମ୍ଭେମାନେ ଦେଖିଛ କି ? ।୫।

କଚ୍ଚିତ୍ କୁରବକାଶୋକନାଗପୁନ୍ନାଗଚମ୍ପକାଃ
ରାମାନୁଜୋ ମାନିନୀନାମିତୋ
ଦର୍ପହରସ୍ମିତଃ ।୬।

ହେ କୁରୁବକ, ଅଶୋକ, ନାଗେଶ୍ୱର, ପୁନ୍ନାଗ ଏବଂ ଚମ୍ପା ! ବଳରାମଙ୍କ ସାନଭାଇ, ଯାହାଙ୍କ ସ୍ମିତ ହାସ୍ୟରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ମୁନିମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ମାନ ମର୍ଦନ ହୋଇଯାଏ, ଏଣିକି ଆସିଥିଲେ କି ? ।୬।

କଚ୍ଚିତ୍ତୁଳସି କଲ୍ୟାଣି ଗୋବିନ୍ଦଚରଣପ୍ରିୟେ
ସହ ତ୍ୱାଲିକୁଲୈର୍ବିଭ୍ରଦ୍
ଦୃଷ୍ଟସ୍ତେଽତିପ୍ରିୟୋଽଚ୍ୟୁତଃ ।୭।

(ବର୍ତମାନ ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତିର ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କୁ କହିଲେ—) 'ଭଉଣୀ ତୁଳସୀ ! ତୁଂଭ ହୃଦୟ ତ ବଡ଼ କୋମଳ, ତୁଂଭେ ତ ପ୍ରାଣୀଜଗତର କଲ୍ୟାଣ କାମନା କର, ଭଗବାନଙ୍କ ଚରଣରେ ତ ତୁଂଭର ବହୁତ ପ୍ରେମ, ସେ ମଧ୍ୟ ତୁଂଭଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଦର କରନ୍ତି । ସେଥି-ପାଇଁ ତ ଭ୍ରମରମାନେ ଲାଗି ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ତୁଂଭ ମାଳା ଓହ୍ଲାନ୍ତି ନାହିଁ—ସର୍ବଦା ପିନ୍ଧିଥାଆନ୍ତି । ତୁଂଭେ କ'ଣ ତୁଂଭ ପରମ ପ୍ରିୟତମ ଶ୍ୟାମ-ସୁନ୍ଦରଙ୍କୁ ଦେଖିଛ ? ।୭।

ମାଲତ୍ୟଦର୍ଶି ବଃ କଚ୍ଚିନ୍ମଲ୍ଲିକେ
ଜାତି ଯୂଥିକେ
ପ୍ରୀତିଂ ବୋ ଜନୟନ୍ ଯାତଃ
କରସ୍ପର୍ଶେନ ମାଧବଃ ।୮।

ପ୍ରିୟ ମାଳତୀ, ଜାଇ, ଜୁଇ ଏବଂ ମଲ୍ଲିକେ ! ତୁଂଭେମାନେ ଆଂଭ ପ୍ରିୟ ମାଧବଙ୍କୁ କଦାଚିତ୍ ଦେଖିଥିବ, ସତେ କ'ଣ ସେ ନିଜ କୋମଳ କର-ସ୍ପର୍ଶରେ ତୁଂଭମାନଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦିତ କରି ଏଣେ ଯାଇଅଛନ୍ତି ? ।୮।

ଚୂତପ୍ରିୟାଳପନସାସନକୋବିଦାର-
ଜମ୍ବ୍ୱର୍କବିଲ୍ୱବକୁଳାମ୍ରକଦମ୍ବନୀପାଃ
ୟେଽନ୍ୟେ ପରାର୍ଥଭବକା ଯମୁନୋପକୂଳାଃ
ଶଂସନ୍ତୁ କୃଷ୍ଣପଦବୀଂ ରହିତାତ୍ମନାଂ ନଃ ।୯।

ହେ ରସାଳ, ପ୍ରିୟାଳ, ପଣସ, ପୀତଶାଳ, କାଞ୍ଚନ, ଜାମୁ, ଅର୍କ, ବେଲ, ବକୁଳ, ଆମ୍ର, କଦମ୍ବ ଏବଂ ନିମ ତଥା ଯମୁନା ତଟରେ ବିରାଜମାନ୍ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସୁଖୀ ତରୁବରେ ! ତୁଂଭମାନଙ୍କ ଜନ୍ମ-ଜୀବନ କେବଳ ପରୋପକାର ପାଇଁ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବିନା ଆଂଭମାନଙ୍କ ଜୀବନ ଶୂନ୍ୟ ବୋଧ ହେଉଛି, ଆଂଭେମାନେ ସଂଜ୍ଞାହୀନ ହୋଇ ପଡୁଛୁଁ । ତୁଂଭେମାନେ ଆଂଭମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କୁ ପାଇବାର ମାର୍ଗ କହିଦିଅ ।' ।୯।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କିଂ ତେ କୃତଂ କ୍ଷିତି ତପୋ ବତ କେଶବାଙ୍‌ଘ୍ରି-
ସ୍ପର୍ଶୋତ୍ସବୋତ୍ପୁଲକିତାଙ୍ଗରୁହୈର୍ବିଭାସି
ଅପ୍ୟଙ୍‌ଘ୍ରିସମ୍ଭବ ଉରୁକ୍ରମବିକ୍ରମାଦ୍ ବା
ଆହୋ ବରାହବପୁଷଃ ପରିରମ୍ଭଣେନ ।୧୦।

'ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରେୟସୀ ପୃଥ୍ୱୀଦେବି ! ତୁଂଭେ ଏପରି କି ତପସ୍ୟା କରିଥିଲ ଯେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚରଣ କମଳ ସ୍ପର୍ଶ ପାଇ ତୁଂଭେ ଆନନ୍ଦରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବୃକ୍ଷ-ଲତା ଆଦି ରୂପରେ ରୋମାଞ୍ଚ ପ୍ରକଟ କରୁଅଛ ? ତୁଂଭର ଏହି ଉଲ୍ଲାସ-ବିଳାସ କ'ଣ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚରଣସ୍ପର୍ଶ କାରଣରୁ କିମ୍ବା ବାମନାବତାରରେ ବିଶ୍ୱରୂପ ଧାରଣ କରି ତୁଂଭଙ୍କୁ ମାପିଥିବା କାରଣରୁ ? ଅଥବା ଏହାଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ ବରାହ ଭଗବାନଙ୍କ ଅଙ୍ଗସଙ୍ଗ ଯୋଗୁଁ ତୁମର ଏପରି ଦଶା ହୋଇଅଛି ? ।୧୦।

ଅପ୍ୟେଣପତ୍ନ୍ୟୁପଗତଃ ପ୍ରିୟୟେହ ଗାତ୍ରୈ-
ସ୍ତନ୍ୱନ୍ ଦୃଶାଂ ସଖି ସୁନିର୍ବୃତିମଚ୍ୟୁତୋ ବଃ
କାନ୍ତାଙ୍ଗସଙ୍ଗକୁଚକୁଙ୍କୁମରଞ୍ଜିତାୟାଃ
କୁନ୍ଦସ୍ରଜଃ କୁଲପତେରିହ ବାତି ଗନ୍ଧଃ ।୧୧।

'ଆରେ ସଖି ହରିଣୀଗଣ ! ଆଂଭ ଶ୍ୟାମ-ସୁନ୍ଦରଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ସଙ୍ଗରୁ ତ ସୁଷମା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଧାରା ବହୁଥାଏ, ସେ କ'ଣ ନିଜ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟା ସହିତ ତୁଂଭ-ମାନଙ୍କ ନୟନକୁ ପରମାନନ୍ଦ ଦାନ କରି ଏହି ବାଟେ ଯାଇଛନ୍ତ ? ଦେଖ, ଦେଖ, ଏଠାରେ କୁଳପତି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ କୁନ୍ଦକଳୀ ମାଳାର ମନୋହର ଗନ୍ଧ ମହକୁ ଅଛି, ଯାହା ତାହାଙ୍କ ପରମ ପ୍ରେୟସୀର ଅଙ୍ଗସଙ୍ଗରୁ କୁଚ କୁଙ୍କୁମ ଦ୍ୱାରା ଅନୁରଞ୍ଜିତ ହୋଇ-ଥିଲା ।' ।୧୧।

ବାହୁଂ ପ୍ରିୟାଂସ ଉପଧାୟ ଗୃହୀତପଦ୍ମୋ
ରାମାନୁଜସ୍ତୁଳସିକାଳିକୁଳୈର୍ମଦାନ୍ଧୈଃ
ଅନ୍ୱୀୟମାନ ଇହ ବସ୍ତରବଃ ପ୍ରଣାମଂ
କିଂ ବାଭିନନ୍ଦତି ଚରନ୍ ପ୍ରଣୟାବଲୋକୈଃ ।୧୨।

'ହେ ତରୁବରେ ! ତାହାଙ୍କ ମାଳାର ତୁଳସୀ ଏପରି ସୁଗନ୍ଧ ହେଉଥାଏ ଯେ ଗନ୍ଧଲୋଭୀ ଉନ୍ମତ୍ତ ଭ୍ରମରମାନେ ସବୁବେଳେ ତା'ର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଘୂରିବୁଲୁ ଥାଆନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ଏକ ହସ୍ତରେ ନିଶ୍ଚୟ ଲୀଳା କମଳ ଥିବ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ହସ୍ତ ନିଜ ପ୍ରେୟସୀର କାନ୍ଧରେ ରହିଥିବ । ଆଂଭମାନଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ନିଶ୍ଚୟ ଏହିବାଟେ ବିଚରଣ କରି କରି ଯାଇଥିବେ । ଜଣା ପଡ଼ୁଛି, ତୁଂଭେମାନେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରିବା ପାଇଁ ହିଁ ନଇଁ ପଡଛ । ପରନ୍ତୁ ସେ ନିଜ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ଚାହାଁଣୀରେ ତୁଂଭ-ମାନଙ୍କ ବନ୍ଦନାର ଅଭିନନ୍ଦନ କଲେ ନା ନାହିଁ ?'
।୧୨।

ପୃଚ୍ଛତେମା ଲତା ବାହୂନପ୍ୟାଶ୍ଲିଷ୍ଟା ବନସ୍ପତେଃ

'ଆରେ ସଖି ! ଏହି ଲତାମାନଙ୍କୁ ପଚାର । ଏମାନେ ନିଜ ପତି ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କୁ ବାହୁପାଶରେ ବାନ୍ଧି ଆଲିଙ୍ଗନ କରୁ ଅଛନ୍ତି, ହେଲେ କ'ଣ ହେଲା ? ଏମାନଙ୍କ ଶରୀରରେ ଯେଉଁ ପୁଲକ,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ନୂନଂ ତତ୍‌କରଜସ୍ପୃଷ୍ଟା
ବିଭ୍ରତ୍ୟୁତ୍‌ପୁଲକାନ୍ୟହୋ ।୧୩।

ଯେଉଁ ରୋମାଞ୍ଚ ହେଉ ଅଛି, ତାହା ତ ଭଗବାନଙ୍କ ନଖ ସ୍ପର୍ଶରୁ ହିଁ ହେଉଅଛି । ଅହୋ ! ଏମାନଙ୍କର କି ସୌଭାଗ୍ୟ !' ।୧୩।

ଇତ୍ୟୁନ୍ମତ୍ତବଚୋଗୋପ୍ୟଃ
କୃଷ୍ଣାନ୍ୱେଷଣକାତରାଃ
ଲୀଳା ଭଗବତସ୍ତାସ୍ତା ହ୍ୟନୁଚକ୍ରୁସ୍ତଦାତ୍ମିକାଃ ।୧୪

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଉନ୍ମତ୍ତା ଗୋପୀମାନେ ଏହିପରି ପ୍ରଳାପ କରି କରି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅନ୍ୱେଷଣରେ କାତର ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ମଧ୍ୟ ଆହୁରି ଗାଢ଼ ଆବେଶ ହୋଇ ଯିବା କାରଣରୁ ସେମାନେ ଭଗବନ୍ମୟ ହୋଇ ଭଗବାନଙ୍କ ବିଭିନ୍ନ ଲୀଳା ଅନୁକରଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୧୪।

କସ୍ୟାଶ୍ଚିତ୍ ପୂତନାୟନ୍ତ୍ୟାଃ
କୃଷ୍ଣାୟନ୍ତ୍ୟପିବତ୍ ସ୍ତନମ୍
ତୋକାୟିତ୍ୱା ରୁଦତ୍ୟନ୍ୟା
ପଦାହନ୍‌ଶକଟାୟତୀମ୍ ।୧୫।

ଏକ ପୂତନା ହେଲେ ତ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ହୋଇ ତାହାଙ୍କ ସ୍ତନ ପାନ କଲେ । କେହି ଶଗଡ ହେଲେ ତ କେହି ବାଳକୃଷ୍ଣ ପରି କାନ୍ଦୁ କାନ୍ଦୁ ଗୋଡ଼ରେ ପେଲି ତାକୁ ଓଲଟାଇ ଦେଲେ ।୧୫।

ଦୈତ୍ୟାୟିତ୍ୱା ଜହାରାନ୍ୟାମେକା
କୃଷ୍ଣାର୍ଭଭାବନାମ୍
ରିଙ୍ଗୟାମାସ କାପ୍ୟଙ୍‌ଘ୍ରୀ କର୍ଷନ୍ତୀ
ଘୋଷନିଃସ୍ୱନୈଃ ।୧୬।

କୌଣସି ସଖୀ ବାଳକୃଷ୍ଣର ଅଭିନୟ କରି ବସି ଗଲେ ତ ଅନ୍ୟ ସଖୀ ତୃଣାବର୍ତ୍ତ ଦୈତ୍ୟ ରୂପ ଧାରଣ କରି ତାକୁ ହରିନେଲେ । କେହି ଗୋପୀ ପାଦ ଘୋସାରି ଘୋସାରି ଆଣ୍ଠୁ ବଳରେ ବାଙ୍କି ବାଙ୍କି ଚାଲିବାରୁ ତାଙ୍କ ପାଦର ନୂପୁର ରୁଣୁଝୁଣୁ ରୁଣୁଝୁଣ୍ ବାଜିବାକୁ ଲାଗିଲା ।୧୬।

କୃଷ୍ଣରାମାୟିତେ ଦ୍ୱେ ତୁ
ଗୋପାୟନ୍ତ୍ୟଶ୍ଚ କାଶ୍ଚନ
ବତ୍ସାୟତୀଂ ହନ୍ତି ଚାନ୍ୟା
ତତ୍ରୈକା ତୁ ବକାୟତୀମ୍ ।୧୭।

ଜଣେ କୃଷ୍ଣ ହେଲେ ତ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ବଳରାମ ଏବଂ ଅନେକ ଗୋପୀ ଗୋପାଳବାଳ ହେଲେ । ଜଣେ ବତ୍ସାସୁର ହେଲେ ତ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ହେଲେ ବକାସୁର । ତା' ପରେ ଦୁଇଜଣ ଗୋପୀ ଦୁଇ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ହୋଇ ବତ୍ସାସୁର ଏବଂ ବକାସୁର ହୋଇ-ଥିବା ଗୋପୀଙ୍କୁ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ମାରିବାର ଲୀଳା କଲେ ।୧୭।

ଆହୂୟ ଦୂରଗା ଯଦ୍‌ବତ୍ କୃଷ୍ଣସ୍ତମନୁକୁର୍ବତୀମ୍
ବେଣୁଂ କ୍ୱଣନ୍ତୀଂ କ୍ରୀଡନ୍ତୀମନ୍ୟାଃ
ଶଂସନ୍ତିସାଧ୍ୱିତି ।୧୮।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବନରେ ଯେପରି କୃତ୍ୟ କରୁଥିଲେ, ସେହିପରି ହିଁ ଏକ ଗୋପୀ ବଂଶୀ ବଜାଇ ବଜାଇ ଦୂରକୁ ଚାଲି ଯାଇଁ ପଶୁମାନଙ୍କୁ ଡାକିବାର ଅଭିନୟ କରିବାରୁ ଅନ୍ୟ ଗୋପୀମାନେ 'ବାହା ବାହା' କହି ତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ୧୮ ।

କସ୍ୟାଂଚିତ୍ ସ୍ୱଭୁଜଂ ନ୍ୟସ୍ୟ
ଚଲନ୍ତ୍ୟାହାପରା ନନୁ
କୃଷ୍ଣୋଽହଂ ପଶ୍ୟତ ଗତିଂ
ଲଳିତାମିତି ତନ୍ମନାଃ ।୧୯।

ଏକ ଗୋପୀ ନିଜକୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମନେକରି ଅନ୍ୟ ସଖୀର ଗଳାରେ ହାତ ପକାଇ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ କହିଲେ—'ଆରେ ମିତ୍ରଗଣ ! ମୁଁ ଅଟେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ । ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋର ଏହି ମନୋହର ଚେଷ୍ଟା ଦେଖତ' । ୧୯ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ମା ଭୈଷ୍ଟ ବାତବର୍ଷାଭ୍ୟାଂ ତତ୍ତ୍ରାଣଂ
ବିହିତଂ ମୟା
ଇତ୍ୟୁକ୍ତ୍ୱୈକେନ ହସ୍ତେନ
ଯତନ୍ତ୍ୟୁନ୍ନିଦଧେଽମ୍ବରମ୍ ।୨୦।

ଆରୁହ୍ୟୈକା ପଦାଽଽକ୍ରମ୍ୟ
ଶିରସ୍ୟାହାପରାଂ ନୃପ
ଦୁଷ୍ଟାହେ ଗଚ୍ଛ ଜାତୋଽହଂ
ଖଳାନାଂ ନନୁ ଦଣ୍ଡଧୃକ୍ ।୨୧।

ତତ୍ରୈକୋବାଚ ହେ ଗୋପା ଦାବାଗ୍ନିଂ
ପଶ୍ୟତୋଲ୍ବଣମ୍
ଚକ୍ଷୂଂଷ୍ୟାଶ୍ୱପିଦଧ୍ୱଂ ବୋ ବିଧାସ୍ୟେ
କ୍ଷେମମଞ୍ଜସା ।୨୨।

ବଦ୍ଧାନ୍ୟୟା ସ୍ରଜା କାଚିତ୍ତନ୍ୱୀ ତତ୍ର
ଉଲୂଖଳେ
ଭୀତା ସୁଦୃକ୍ ପିଧାୟାସ୍ୟଂ ଭେଜେ
ଭୀତିବିଡମ୍ବନମ୍ ।୨୩।

ଏବଂ କୃଷ୍ଣଂ ପୃଚ୍ଛମାନା ବୃନ୍ଦାବନଲତାସ୍ତରୂନ୍
ବ୍ୟଚକ୍ଷତ ବନୋଦ୍ଦେଶେ ପଦାନି
ପରମାତ୍ମନଃ ।୨୪।

ପଦାନି ବ୍ୟକ୍ତମେତାନି ନନ୍ଦସୂନୋର୍ମହାତ୍ମନଃ
ଲକ୍ଷ୍ୟନ୍ତେ ହି ଧ୍ୱଜାମ୍ଭୋଜବଜ୍ରାଙ୍କୁଶ-
ଯବାଦିଭିଃ ।୨୫।

ତୈସ୍ତୈଃ ପଦୈସ୍ତତ୍ପଦବୀମନ୍ୱିଚ୍ଛନ୍ତ୍ୟୋଽ-
ଗ୍ରତୋଽବଲାଃ
ବଧ୍ୱାଃ ପଦୈଃ ସୁପୃକ୍ତାନି
ବିଲୋକ୍ୟାର୍ତ୍ତାଃ ସମବ୍ରୁବନ୍ ।୨୬।

ଅନ୍ୟ କେହି ଗୋପୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ହୋଇ କହିଲେ—'ଆରେ ବ୍ରଜବାସି ବୃନ୍ଦ ! ତୁମ୍ଭେମାନେ ବର୍ଷା-ପବନକୁ ଭୟକର ନାହିଁ, ମୁଁ ଶୀଘ୍ର ତହିଁରୁ ରକ୍ଷାର ଉପାୟ କରୁଛି ।' ଏହା କହି ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଧାରଣର ଅଭିନୟ କରି ନିଜ ଓଢଣୀ ଉପରକୁ ଉଠାଇ ଦେଖାଇଲେ । ୨୦ ।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଏକ ଗୋପୀ ହେଲେ କାଳିୟନାଗ, ତ ଅନ୍ୟ ଏକ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ରୂପେ ତାର ମସ୍ତକରେ ଠିଆହୋଇ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ, 'ରେ ଦୁଷ୍ଟ ସର୍ପ ! ତୁ ଏଠାରୁ ଚାଲି ଯା । ମୁଁ ଦୁଷ୍ଟ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଅଛି' । ୨୧ ।

ପୁଣି ଅନ୍ୟ ଏକ ଗୋପୀ କହିଲେ—'ରେ ଗୋପାଳଗଣ ! ଦେଖ, ବନରେ ବଡ ଭୟଙ୍କର ଅଗ୍ନି ଲାଗିଯାଇଅଛି, ତୁମ୍ଭେମାନେ ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର ନିଜ ଚକ୍ଷୁ ବନ୍ଦକର, ମୁଁ ଅନାୟାସ ହିଁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବି' । ୨୨ ।

ଏକ ଗୋପୀ ଯଶୋଦା ଏବଂ ଆନ୍ୟ ଏକ ଗୋପୀ ହେଲେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ । ଯଶୋଦା ଫୁଲମାଳାରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଉଲୁଖଳରେ ବାନ୍ଧ ପକାଇ-ବାରୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ହୋଇଥିବା ଗୋପୀ ହାତରେ ମୁହଁ ଦଳି ଭୟର ଅଭିନୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ୨୩ ।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଏହିପରି ଲୀଳା କରି କରି ଗୋପି-ମାନେ ପୁନର୍ବାର ବୃନ୍ଦାବନର ବୃକ୍ଷଲତାମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଖବର ପଚାରୁଁ ପଚାରୁଁ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ତାହାଙ୍କ ପାଦଚିହ୍ନ ଦେଖି ପରସ୍ପର କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ—'ଅବଶ୍ୟ ଏହି ଚରଣଚିହ୍ନ ଉଦାର ଶିରୋମଣି ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଅଟେ । କାରଣ ଏଥିରେ ଧ୍ୱଜା, କମଳ, ବଜ୍ର, ଅଙ୍କୁଶ ଏବଂ ଯଅ ଆଦି ଚିହ୍ନ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖାଯାଉ ଅଛି' । ୨୪-୨୫

ସେହି ଚରଣ ଚିହ୍ନକୁ ଅନୁସରଣ କରି ବ୍ରଜ-ବଲ୍ଲଭ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଖୋଜୁଥିବା ଗୋପୀମାନେ କିଛିଦୂର ଯାଇଁ—ଦେଖିଲେ ଯେ ତାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଯାଇଥିବା କୌଣସି ଏକ ବ୍ରଜଯୁବତୀର ପାଦଚିହ୍ନ ମଧ୍ୟ ପଡଅଛି । ଏହାକୁ ଦେଖି ସେମାନେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପରସ୍ପର କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ-।୨୬।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କସ୍ୟାଃ ପଦାନି ଚୈତାନି ଯାତାୟା
ନନ୍ଦସୂନୁନା
ଅଂସନ୍ୟସ୍ତପ୍ରକୋଷ୍ଠାୟାଃ କରେଣୋଃ
କରିଣା ଯଥା ।୨୭।

'ଯେପରି ହସ୍ତିନୀ ନିଜ ପ୍ରିୟତମ ଗଜରାଜ ସହିତ ଯାଏ, ସେହିପରି ହିଁ ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କ କାନ୍ଧରେ ହାତ ପକାଇ ଯାଇଥିବା, କୌଣସି ବଡ ଭଗିନୀର ଏହି ପାଦଚିହ୍ନ ଅଟେ !' ।୨୭।

ଅନୟାଽଽରାଧିତୋ ନୂନଂ ଭଗବାନ୍
ହରିରୀଶ୍ୱରଃ
ଯନ୍ନୋ ବିହାୟ ଗୋବିନ୍ଦଃ ପ୍ରୀତୋ
ଯାମନୟଦ୍ ରହଃ ।୨୮।

ସର୍ବ ଶକ୍ତିମାନ୍ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଅବଶ୍ୟ ୟିଏ 'ଆରାଧିକା' ହେବ । ତେଣୁ ଏକାନ୍ତକୁ ନେଇଯାଇ ତାକୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ହିଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ ।୨୮।

ଧନ୍ୟା ଅହୋ ଅମୀ ଆଲ୍ୟୋ ଗୋବିନ୍ଦା-
ଙ୍ଘ୍ର୍ୟବ୍ଜରେଣବଃ
ଯାନ୍ ବ୍ରହ୍ମେଶୋ ରମାଦେବୀ
ଦଧୁର୍ମୂର୍ଧ୍ନ୍ୟଘନୁତ୍ତୟେ ।୨୯।

ପ୍ରିୟ ସଖୀଗଣ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିଜ ଚରଣ କମଳରେ ଯେଉଁ ରଜ (ଧୂଳି) କୁ ସ୍ପର୍ଶ କରନ୍ତି, ସେ ଧନ୍ୟ ହୋଇଯାଏ । ଏହା ତାହାର ଅହୋଭାଗ୍ୟ ! କାରଣ ବ୍ରହ୍ମା, ଶଙ୍କର ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଆଦି ମଧ୍ୟ ନିଜର ଅଶୁଭ ନଷ୍ଟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସେହି ରେଣୁକୁ ମସ୍ତକରେ ଧାରଣ କରନ୍ତି ।୨୯।

ତସ୍ୟା ଅମୂନି ନଃ କ୍ଷୋଭଂ
କୁର୍ବନ୍ତ୍ୟୁଚ୍ଚୈଃ ପଦାନି ଯତ୍
ଯୈକାପହୃତ୍ୟ ଗୋପୀନାଂ ରହୋ
ଭୁଙ୍କ୍ତେଽଚ୍ୟୁତାଧରମ୍ ।୩୦।

ଆରେ ସଖି ! ଯାହା କିଛି ହେଲେ ହେଁ ଏହି ଯେଉଁ ସଖୀ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସର୍ବାସ୍ୱ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଏକାନ୍ତକୁ ନେଇ ଯାଇଁ ଏକାକୀ ହିଁ ତାହାଙ୍କ ଅଧର ସୁଧାରସ ପାନ କରୁଅଛି, ସେହି ଗୋପୀର ପଡଥିବା ଚରଣ ଚିହ୍ନ ତ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବଡ କ୍ଷୋଭ ଉପନ୍ନ କରୁଛି ।୩୦।

ନ ଲକ୍ଷ୍ୟନ୍ତେ ପଦାନ୍ୟତ୍ର ତସ୍ୟା ନୂନଂ
ତୃଣାଙ୍କୁରୈଃ
ଖିଦ୍ୟତ୍ସୁଜାତାଙ୍ଘ୍ରିତଳାମୁନ୍ନିନ୍ୟେ
ପ୍ରେୟସୀଂ ପ୍ରିୟଃ ।୩୧।

ଆରେ ! ଏଠାରେ ସେହି ଗୋପୀର ପାଦଚିହ୍ନ ତ କାହିଁକି ଆଉ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ । ବୋଧହୁଏ, ଏଠାରେ ପ୍ରିୟ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଦେଖିଲେ ଯେ ମୋର ପ୍ରେୟସୀର ସୁକୁମାର ଚରଣ କମଳରେ ତୃଣର ଅଗ ପଶି ପୀଡାହେବ, ସେଥିପାଇଁ ତାକୁ କାନ୍ଧରେ ବସାଇ ନେଇ ଅଛନ୍ତି ।୩୧।

ଇମାନ୍ୟଧିକମଗ୍ନାନି ପଦାନି ବହତୋ ବଧୂମ୍
ଗୋପ୍ୟଃ ପଶ୍ୟତ କୃଷ୍ଣସ୍ୟ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତସ୍ୟ
କାମିନଃ ।୩୨।

ସଖୀଗଣ ! ଏଠାରେ ଦେଖତ, ପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚରଣ ଚିହ୍ନ ବାଲିରେ ଦବିଯାଇଁ ଗଭୀର ଜଣା ପଡୁଛି । ଏଥିରୁ ସୂଚିତ ହୁଏ ଯେ ଏଠାରେ ସେ କୌଣସି ଭରି ବସ୍ତୁକୁ ଉଠାଇ ଚାଲିଛନ୍ତ, ସେହି ବୋଝରୁ ତାଙ୍କ ପାଦ ଭୂମିରେ ପଶିଯାଇ ଅଛି । ହେଉ ବା ନ ହେଉ ଏଠାରେ ସେହି କାମୀ ନିଜ ପ୍ରିୟତମାକୁ ନିଜ କାନ୍ଧରେ ଚଢ଼ାଇଥିବେ ।୩୨।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅତ୍ରାବରୋପିତା କାନ୍ତା ପୁଷ୍ପହେତୋ-
ର୍ମହାତ୍ମନା
ଅତ୍ର ପ୍ରସୂନାବଚୟଃ ପ୍ରିୟାର୍ଥେ ପ୍ରେୟସା କୃତଃ
ପ୍ରପଦାକ୍ରମଣେ ଏତେ ପଶ୍ୟତା-
ସକଲେ ପଦେ ।୩୩।

ଦେଖ, ଦେଖ, ଏଠାରେ ପରମପ୍ରେମୀ ବ୍ରଜ-ବଲ୍ଲଭ ଫୁଲତୋଳିବା ପାଇଁ ନିଜ ପ୍ରେୟସୀକୁ କାନ୍ଧରୁ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଦେଇ ତା' ପାଇଁ ଫୁଲ ତୋଳିଥିବେ ନିଶ୍ଚୟ । ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଫୁଲତୋଳିଥିବାରୁ ଏଠାରେ ତାହାଙ୍କ ପାଦ ଭୂମିରେ ପଶିଯାଇ ଅଛି; ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କ ଗୋଇଠିର ଚିହ୍ନ ମାଲୁମ ହେଉନାହିଁ ।୩୩।

କେଶପ୍ରସାଧନଂ ତ୍ୱତ୍ର କାମିନ୍ୟାଃ କାମିନା
କୃତମ୍
ତାନି ଚୂଡୟତା କାନ୍ତାମୁପବିଷ୍ଟମିହ
ଧ୍ରୁବମ୍ ।୩୪।

ଆଉ ମଧ୍ୟ ପରମ ପ୍ରେମୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କାମୀ-ପୁରୁଷ ପରି ଏଠାରେ ନିଜ ପ୍ରେୟସୀର କେଶରେ ବେଣୀ ପକାଇ ଅଛନ୍ତି । ଦେଖ, ସ୍ୱହସ୍ତରେ ତୋଳି-ଥିବା ଫୁଲକୁ ଗୁନ୍ଥି ପ୍ରେୟସୀର ଜୁଡ଼ାରେ ବାନ୍ଧିବା ନିମନ୍ତେ ଅବଶ୍ୟ ଏଠାରେ ବସିଥିବେ ।' ।୩୪।

ରେମେ ତୟା ଚାତ୍ମରତ ଆତ୍ମାରାମୋଽପ୍ୟ-
ଖଣ୍ଡିତଃ
କାମିନାଂ ଦର୍ଶୟନ୍ ଦୈନ୍ୟଂ ସ୍ତ୍ରୀଣାଂ ଚୈବ
ଦୁରାତ୍ମତାମ୍ ।୩୫।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଆତ୍ମାରାମ ଅଟନ୍ତି । ସେ ନିଜେ ନିଜଠାରେହିଁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଏବଂ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଟନ୍ତି । ଯେବେ ସେ ଅଖଣ୍ଡ, ତାହାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱିତୀୟ କିଛି ହେଲେ ନାହିଁ, ତେବେ ତାଙ୍କଠାରେ କାମର କଳ୍ପନା ବା କିପରି କରାଯାଇ ପାରେ ? ତଥାପି ମଧ୍ୟ ସେ କାମିମାନଙ୍କ ପରି ଦୀନତା, ସ୍ତ୍ରୀ ପରବଶତା ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପରି କୁଟିଳତା ଦେଖାଇବାକୁ ଯାଇଁ ଏଠାରେ ସେହି ଗୋପୀ ସହିତ ଏକାନ୍ତରେ କ୍ରୀଡା କରିଥିଲେ, ଏକ ଖେଳ ରଚି-ଥିଲେ ସିନା ! ।୩୫।

ଇତ୍ୟେବଂ ଦର୍ଶୟନ୍ତ୍ୟସ୍ତାଶ୍ଚେରୁର୍ଗୋପ୍ୟୋ
ବିଚେତସଃ
ଯାଂ ଗୋପୀ ମନୟତ୍ କୃଷ୍ଣୋ ବିହାୟାନ୍ୟାଃ
ସ୍ତ୍ରିୟୋ ବନେ । ୩୬ ।

ସା ଚ ମେନେ ତଦାତ୍ମାନଂ ବରିଷ୍ଠଂ
ସର୍ବଯୋଷିତାମ୍
ହିତ୍ୱା ଗୋପୀଃ କାମୟାନା ମାମସୌ ଭଜତେ
ପ୍ରିୟଃ । ୩୭ ।

ଗୋପୀମାନେ ଏହିପରି ଉନ୍ମତ୍ତ ସଦୃଶ ନିଜର ବୁଦ୍ଧି-ବିବେକ ହରାଇ ଏକ ଅନ୍ୟକୁ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚରଣ ଚିହ୍ନ ଦେଖାଇ ଦେଖାଇ ଏ ବନରୁ ସେ ବନରେ ବୁଲୁଥିଲେ । ଏଣେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସେହି ଗୋପୀମାନଙ୍କୁ ବନରେ ଛାଡ଼ି ଯେଉଁ ଭାଗ୍ୟବତୀ ଗୋପୀଙ୍କୁ ଏକାନ୍ତରେ ନେଇ ଯାଇଥିଲେ, ସେହି ଗୋପୀ ମନେ ମନେ ଭାବିଲେ ଯେ 'ମୁଁ ଏକା ସବୁ ଗୋପୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନିଶ୍ଚୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଟେ, ତେଣୁ ତ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଯେଉଁମାନେ ତାଙ୍କୁ ପାଇବାକୁ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉ ଅଛନ୍ତି, କେବଳ ମୋତେ ହିଁ ମାନ ଦେଲେ ମୋତେ ହିଁ ଆଦର କଲେ ! ।୩୬-୩୭।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତତୋ ଗତ୍ୱା ବନୋଦ୍ଦେଶଂ ଦୃପ୍ତା
କେଶବମବ୍ରବୀତ୍ ।
ନ ପାରୟେଽହଂ ଚଲିତୁଂ ନୟ ମାଂ
ଯତ୍ର ତେ ମନଃ । ୩୮ ।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବ୍ରହ୍ମା ଏବଂ ଶଙ୍କରଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଶାସକ ଅଟନ୍ତି । ନିଜ ପ୍ରେମ ଏବଂ ସୌଭଗ୍ୟ ମଦରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ସେହି ଗୋପୀ ବନକୁ ଯାଇଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ କହିଲେ—ପ୍ରିୟବର ! ମୋର ସୁକୁମାର ପାଦ ଥକି ଯିବାରୁ ମୁଁ ଆଉ ଚାଲିପାରୁନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମ୍ଭେ ଯେଣିକି ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକରୁଛ, ନିଜ କାନ୍ଧରେ ବସାଇ ମୋତେ ସେଠକୁ ନେଇଚାଲ । ।୩୮।

ଏବମୁକ୍ତଃ ପ୍ରିୟାମାହ ସ୍କନ୍ଧ ଆରୁହ୍ୟତାମିତି
ତତଶ୍ଚାନ୍ତର୍ଦଧେ କୃଷ୍ଣଃ ସା ବଧୂରନ୍ୱତପ୍ୟତ
। ୩୯ ।

ନିଜ ପ୍ରିୟତମାଙ୍କ ଏହି କଥା ଶୁଣି ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର କହିଲେ—'ଆଚ୍ଛା ପ୍ରିୟେ ! ତୁମ୍ଭେ ଏବେ ମୋ କାନ୍ଧରେ ବସ ।' ଏହା ଶୁଣି ସେହି ଗୋପୀ ତାଙ୍କ କାନ୍ଧରେ ବସିବାକୁ ଯାଉଥିବା ସମୟରେ ହିଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅନ୍ତର୍ଧାନ ହୋଇଗଲେ । ତେଣୁ ସେହି ସୌଭଗ୍ୟ-ବତୀ ଗୋପୀ ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ କରିକରି କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୩୯।

ହା ନାଥ ରମଣ ପ୍ରେଷ୍ଠ କ୍ୱାସି କ୍ୱାସି ମହାଭୁଜ
ଦାସ୍ୟାସ୍ତେ କୃପଣାୟା ମେ ସଖେ ଦର୍ଶୟ
ସନ୍ନିଧିମ୍ । ୪୦ ।

'ହା ନାଥ ! ହା ରମଣ ! ହା ପ୍ରେଷ୍ଠ ! ହା ମହାଭୁଜ ! ତୁମେ କେଉଁଠାରେ ! କେଉଁଠାରେ ! ହେ ମୋର ସଖା ! ମୁଁ ତୁମ୍ଭର ଦୀନହୀନା ଦାସୀ ଅଟେ । ଶୀଘ୍ର ହିଁ ମୋତେ ନିଜ ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ଅନୁଭବ କରାଅ—ମୋତେ ଦର୍ଶନ ଦିଅ ।' ।୪୦।

ଅନ୍ୱିଚ୍ଛନ୍ତ୍ୟୋ ଭଗବତୋ ମାର୍ଗଂ ଗୋପ୍ୟୋଽ-
ବିଦୂରତଃ
ଦଦୃଶୁ ପ୍ରିୟବିଶ୍ଲେଷମୋହିତାଂ ଦୁଃଖିତାଂ
ସଖୀମ୍ । ୪୧ ।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଅନ୍ୟ ଗୋପୀମାନେ ଭଗବାନଙ୍କ ଚରଣ ଚିହ୍ନ ସାହାଯ୍ୟରେ ତାହାଙ୍କ ଯିବା ମାର୍ଗ ଖୋଜୁଁ ଖୋଜୁଁ ଯାଇଁ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେମାନେ ଅଳ୍ପ ଦୂର ଯାଇଁ ଦେଖିଲେ ଯେ ସେମାନଙ୍କ ସଖୀ ନିଜ ପ୍ରିୟତମଙ୍କ ବିୟୋଗ ଜନିତ ଦୁଃଖରେ ଅଚେତ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି ।୪୧।

ତୟା କଥିତମାକର୍ଣ୍ୟ ମାନପ୍ରାପ୍ତିଂ ଚ
ମାଧବାତ୍
ଅବମାନଂ ଚ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟାଦ୍ ବିସ୍ମୟଂ
ପରମଂ ଯୟୁଃ । ୪୨ ।

ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ଚେତାଇ ଦେଲେ, ସେତେବେଳେ ସେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଠାରୁ ଯେଉଁ ପ୍ରେମ ଏବଂ ସମ୍ମାନ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ-ଥିଲେ, ତାହା ସବୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଶୁଣାଇଲେ । ଆଉ ମଧ୍ୟ କହିଲେ ଯେ 'ମୁଁ କୁଟିଳତାବଶ ତାଙ୍କର ଅପମାନ କରିବାରୁ ସେ ମୋତେ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ତର୍ଧାନ ହୋଇଗଲେ ।' ତାହାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ଗୋପୀମାନଙ୍କ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ ।୪୨।

ତତୋଽବିଶନ୍ ବନଂ ଚନ୍ଦ୍ରଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଯାବଦ୍
ବିଭାବ୍ୟତେ ।

ତାହାପରେ ବନରେ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କ କିରଣ ବିଚ୍ଛୁରିତ ପଡ଼ୁଥିଲା, ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତମଃ ପ୍ରବିଷ୍ଟମାଲକ୍ଷ୍ୟ ତତୋ ନିବବୃତୁଃ
ସ୍ତ୍ରିୟଃ ।୪୩।

ତାଙ୍କୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ଗଲେ । ପରନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଆଗକୁ ଘନ ଅନ୍ଧକାର, ଘୋର ଜଙ୍ଗଲ—'ଆମ୍ଭେମାନେ ଖୋଜି ଖୋଜି ଗଲେ ତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଆହୁରି ତା ଭିତରକୁ ପଶିଯିବେ,' ତେଣୁ ସେମାନେ ସେହିଠାରୁ ଫେରିଲେ ।୪୩।

ତନ୍ମନସ୍କାସ୍ତଦାଲାପାସ୍ତଦ୍‌ବିଚେଷ୍ଟାସ୍ତଦାତ୍ମିକାଃ
ତଦ୍‌ଗୁଣାନେବ ଗାୟନ୍ତ୍ୟୋ ନାତ୍ମାଗାରାଣି
ସସ୍ମରୁଃ ।୪୪।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଗୋପୀମାନଙ୍କ ମନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣମୟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ବାଣୀରୁ କୃଷ୍ଣଚର୍ଚ୍ଚା ଅତିରିକ୍ତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି କଥା ବାହାରୁ ନ ଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ଶରୀର ଦ୍ୱାରା କେବଳ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପାଇଁ ଏବଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚେଷ୍ଟା ହିଁ ହେଉଥିଲା । କେତେ ବା କହିବି; ସେମାନଙ୍କ ରୋମପ୍ରତିରୋମ, ସେମାନଙ୍କ ଆତ୍ମା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣମୟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ସେମାନେ କେବଳ ତାହାଙ୍କ ଗୁଣ ଏବଂ ଲୀଳା ଗାନ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କଠାରେ ଏଡେ ତନ୍ମୟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ଯେ ସେମାନଙ୍କର ନିଜ ଶରୀର ଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟ ନ ଥିଲା, ପୁଣି ଘର କଥା କିଏ ପଚାରେ ? ।୪୪।

ପୁନଃ ପୁଲିନମାଗତ୍ୟ କାଳିନ୍ଦ୍ୟାଃ କୃଷ୍ଣଭାବନାଃ
ସମବେତା ଜଗୁଃ କୃଷ୍ଣଂ ତଦାଗମନକାଂକ୍ଷିତାଃ
।୪୫।

ଗୋପୀମାନଙ୍କ ରୋମ-ପ୍ରତିରୋମ ଏହି କଥାକୁ ପ୍ରତୀକ୍ଷା ଏବଂ ଆକାଂକ୍ଷା କରିଥିଲା ଯେ ଶୀଘ୍ରରୁ ଶୀଘ୍ରତର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଆସନ୍ତୁ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଭାବନାରେ ବୁଡ଼ିଥିବା ଗୋପୀଗଣ ଯମୁନାର ପାବନ ପୁଳିନ-ରମଣ-ରେତକୁ ଫେରି ଆସି ସମ୍ମିଳିତଭାବେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କଗୁଣଗାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୪୫।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧେ ରାସକ୍ରୀଡାୟାଂ କୃଷ୍ଣାନ୍ୱେଷଣଂ ନାମ ତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୩୦।

—*—

ଅଥୈକତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଗୋପିକା ଗୀତ

ଗୋପ୍ୟ ଊଚୁଃ

ଜୟତି ତେଽଧିକଂ ଜନ୍ମନା ବ୍ରଜଃ
ଶ୍ରୟତ ଇନ୍ଦିରା ଶଶ୍ୱଦତ୍ର ହି

ଗୋପୀମାନେ ବିରହା ବେଶରେ ଗାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ—ପ୍ରିୟ ! ତୁମ୍ଭ ଜନ୍ମ କାରଣରୁ ବୈକୁଣ୍ଠ ଆଦି ଲୋକଠାରୁ ମଧ୍ୟ ବ୍ରଜର ମହିମା ବଢ଼ିଯାଇ-ଅଛି । ସେଥିପାଇଁ ତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ମୃଦୁଳତାର ଦେବୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନିଜ ନିବାସ ସ୍ଥାନ ବୈକୁଣ୍ଠ ତ୍ୟାଗ କରି ଏଠାରେ ନିତ୍ୟନିରନ୍ତର ନିବାସ କରୁ ଅଛନ୍ତି,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଦୟିତ ଦୃଶ୍ୟତାଂ ଦିକ୍ଷୁ ତାବକା--
ସ୍ତ୍ୱୟି ଧୃତାସବସ୍ତ୍ୱାଂ ବିଚିନ୍ୱତେ । ୧ ।

ତାହାର ସେବା କରୁ ଅଛନ୍ତି । ପରନ୍ତୁ ପ୍ରିୟତମ ! ଦେଖ, ତୁମ୍ଭ ଗୋପୀମାନେ ଯେଉଁମାନେ ତୁମ୍ଭ ଚରଣରେ ନିଜ ପ୍ରାଣ ସମର୍ପିତ କରି ରଖି ଅଛନ୍ତି, ବନ ବନରେ ଭ୍ରମିଭ୍ରମି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଖୋଜୁଅଛନ୍ତି ।୧।

ଶରଦୁଦାଶୟେ ସାଧୁଜାତସତ୍—
ସରସିଜୋଦରଶ୍ରୀମୁଷା ଦୃଶା
ସୁରତନାଥ ତେଽଶୁଲ୍‌କଦାସିକା
ବରଦ ନିଘ୍ନତୋ ନେହ କିଂ ବଧଃ । ୨ ।

ହେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟର ସ୍ୱାମୀ ! ଆମ୍ଭେମାନେ ତୁମ୍ଭ ବିନାମୂଲ୍ୟର ଦାସୀ ଅଟୁଁ । ତୁମ୍ଭେ ଶରତ୍‌କାଳୀନ ଜଳାଶୟରେ ସୁଶୋଭିତ ସରସିଜ କର୍ଣ୍ଣିକାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଅପହରଣ କରୁଥିବା ନେତ୍ର କଟାକ୍ଷ ବାଣରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ କ୍ଷତବିକ୍ଷତ କରି ପକାଇଲ ହେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମନୋରଥ ପୂର୍ଣ୍ଣକାରୀ ପ୍ରାଣେଶ୍ୱର ! ନେତ୍ରରେ ମାରିବା କ'ଣ ବଧ ନୁହେଁ ? ଅସ୍ତ୍ରରେ ହତ୍ୟା କରିବା ହିଁ ବଧ ? ।୨।

ବିଷଜଳାପ୍ୟୟାଦ୍ ବ୍ୟାଳରାକ୍ଷସାଦ୍
ବର୍ଷମାରୁତାଦ୍ ବୈଦ୍ୟୁତାନଳାତ୍
ବୃଷମୟାତ୍ମଜାଦ୍ ବିଶ୍ୱତୋଭୟା-
ଦୃଷଭ ତେ ବୟଂ ରକ୍ଷିତା ମୁହୁଃ ।୩।

ହେ ପୁରୁଷ ଶିରୋମଣେ ! ଯମୁନାର ବିଷାକ୍ତ ଜଳରେ ହୋଇଥିବା ମୃତ୍ୟୁ, ଅଜଗର ରୂପେ ଖାଇ-ଥିବା ଅଘାସୁର, ଇନ୍ଦ୍ରର ବର୍ଷା, ବାତ୍ୟା, ବିଜୁଳି, ଦାବାନଳ, ବୃଷଭାସୁର ଏବଂ ବ୍ୟୋମାସୁର ଆଦି ତଥା ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ଅବସରରେ ସବୁ ପ୍ରକାର ଭୟରୁ ତୁମ୍ଭେ ବାରମ୍ବାର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିଥିଲ ।୩।

ନ ଖଳୁ ଗୋପିକାନନ୍ଦନୋ ଭବା —
ନଖିଳଦେହିନାମନ୍ତରାତ୍ମଦୃକ୍
ବିଖନସାର୍ଥିତୋ ବିଶ୍ୱଗୁପ୍ତୟେ
ସଖ ଉଦେୟିବାନ୍ ସାତ୍ୱତାଂ କୁଳେ । ୪ ।

ତୁମ୍ଭେ କେବଳ ଯଶୋଦାନନ୍ଦନ ନୁହଁ, ସମସ୍ତ ଶରୀରଧାରୀମାନଙ୍କ ହୃଦୟ କନ୍ଦର ନିବାସୀ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦ୍ରଷ୍ଟା, ଅନ୍ତର୍ଯାମୀ ଅଟ । ହେ ସଖେ ! ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ବିଶ୍ୱରକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ତୁମ୍ଭେ ଯଦୁବଂଶରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ-ଅଛ ।୪।

ବିରଚିତାଭୟଂ ବୃଷ୍ଣିଧୁର୍ଯ୍ୟ ତେ
ଚରଣମୀୟୁଷାଂ ସଂସୃତେର୍ଭୟାତ୍
କରସରୋରୁହଂ କାନ୍ତ କାମଦଂ
ଶିରସି ଧେହି ନଃ ଶ୍ରୀକରଗ୍ରହମ୍ । ୫ ।

ନିଜ ପ୍ରେମିମାନଙ୍କ ଅଭିଳାଷ ପୂର୍ଣ୍ଣକାରିମାନଙ୍କ ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ ଯଦୁବଂଶ ଶିରୋମଣେ ! ଯେଉଁମାନେ ସଂସାର ଯାତନାକୁ ଭୟକରି ତୁମ୍ଭ ଚରଣରେ ଶରଣ ନିଅନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭେ ନିଜ କରକମଳ ଛତ୍ର-ଛାୟାକୁ ନେଇ ଯାଇ ଅଭୟ କରିଦିଅ । ହେ ପ୍ରିୟତମ ! ସମସ୍ତଙ୍କ ଲାଳସା-ଅଭିଳାଷାପୂର୍ଣ୍ଣକାରୀ ସେହି କରକମଳ, ଯାହା ଦ୍ୱାରା ତୁମ୍ଭେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀଙ୍କ ପାଣିଗ୍ରହଣ କରିଅଛ, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ରଖିଦିଅ ! ।୫।

ବ୍ରଜଜନାର୍ତ୍ତିହନ୍ ବୀର ଯୋଷିତାଂ
ନିଜଜନସ୍ମୟଧ୍ୱଂସନସ୍ମିତ ।

ହେ ବ୍ରଜବାସୀମାନଙ୍କ ଦୁଃଖଦୂରକାରୀ ବୀର ଶିରୋମଣି ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ! ତୁମ୍ଭ ମନ୍ଦମନ୍ଦ ହସର

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଭଜ ସଖେ ଭବତ୍କିଙ୍କରୀଃ ସ୍ମ ନୋ
ଜଲରୁହାନନଂ ଚାରୁ ଦର୍ଶୟ ।୬।

ଏକ ଉଜ୍ଜଳ ରେଖା ହିଁ ତୁମ୍ଭ ପ୍ରେମୀଜନମାନଙ୍କ ସମସ୍ତ ମାନମଦକୁ ଚୂରି ଧୂଳିସାତ୍ କରିବା ପାଇଁ ପର୍ଯାପ୍ତ ଅଟେ । ହେ ପ୍ରିୟ ସଖା ! ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଉପରେ ରୁଷ୍ଟ ହୁଅନା ! ପ୍ରେମ କର ! ଆମ୍ଭେମାନେ ତ ତୁମ୍ଭର ଦାସୀ ! ତୁମ୍ଭ ଚରଣରେ ନିଜକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଛୁଁ ! ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପରି ଅବଳାମାନଙ୍କୁ ଆପଣଙ୍କ ସେହି ପରମ ସୁନ୍ଦର ଶ୍ୟାମଳକୋମଳ ମୁଖକମଳ ଦେଖାଅ ! ।୬।

ପ୍ରଣତଦେହିନାଂ ପାପକର୍ଶନଂ
ତୃଣଚରାନୁଗଂ ଶ୍ରୀନିକେତନମ୍
ଫଣିଫଣାର୍ପିତଂ ତେ ପଦାମ୍ବୁଜଂ
କୃଣୁ କୁଚେଷୁ ନଃ କୃନ୍ଧି ହୃଚ୍ଛୟମ୍ । ୭ ।

ତୁମ୍ଭ ଚରଣ କମଳ ଶରଣାଗତ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପାପ ନଷ୍ଟ କରିଦିଏ । ସେହି ପାଦପଦ୍ମ ସମସ୍ତ ସୌନ୍ଦର୍ଯମାଧୁର୍ଯର ଖଣି ଅଟେ ଏବଂ ସ୍ୱୟଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ତାହାର ସେବା କରୁଥାଆନ୍ତି । ତୁମ୍ଭେ ସେହି ଚରଣରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ବାଛୁରୀ ପଛେ ପଛେ ଚାଲ ଏବଂ କେବଳ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ତାକୁ ସର୍ପଫଣା ଉପରେ ରଖିବାରେ ମଧ୍ୟ ତୁମ୍ଭେ ଟିକିଏ ହେଲେ ସଂକୋଚ କଲ ନାହିଁ ! ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ତୁମ୍ଭ ବିରହବ୍ୟଥାଗ୍ନିରେ ଜଳୁ ଅଛି, ତୁମ୍ଭ ମିଳନ ଆକାଙ୍କ୍ଷା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତପ୍ତ କରୁଛି । ତୁମ୍ଭେ ସେହି ଚରଣ ଆଂଭମାନଙ୍କ ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳରେ ରଖି ହୃଦୟର ଜ୍ୱାଳା ଶାନ୍ତକର ! ।୭।

ମଧୁରୟା ଗିରା ବଲ୍ଗୁବାକ୍ୟୟା
ବୁଧମନୋଜ୍ଞୟା ପୁଷ୍କରେକ୍ଷଣ
ବିଧିକରୀରିମା ବୀର ମୁହ୍ୟତୀ—
ରଧରସୀଧୁନାଽପ୍ୟାୟୟସ୍ୱ ନଃ । ୮ ।

ହେ କମଳନୟନ ! ତୁଂଭ ବାଣୀ କି ମଧୁର ! ତା'ର ଏକ ଏକ ପଦ; ଏକ ଏକ ଶବ୍ଦ, ଏକଏକ ଅକ୍ଷର ମଧୁରଠି ମଧୁର ! ବଡ଼ ବଡ ବିଦ୍ୱାନ ତହିଁରେ ରମି ଯାଆନ୍ତି, ତାହା ଉପରେ ନିଜର ସର୍ବସ୍ୱ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ଦିଅନ୍ତି । ତୁଂଭର ସେହି ବାଣୀ ଆସ୍ୱାଦନ କରି ତୁଂଭ ଆଜ୍ଞାକାରିଣୀ ଦାସୀ ଗୋପୀମାନେ ମୋହିତ ହୋଇ ଯାଇଅଛନ୍ତି । ହେ ଦାନବୀର ! ବର୍ତମାନ ତୁଂଭେ ନିଜ ଦିବ୍ୟ ଅମୃତରୁ ମଧ୍ୟ ମଧୁର ଅଧରରସ ପିଆଇ ଆଂଭମାନଙ୍କୁ ଜୀବନଦାନ ଦିଅ, ତୃପ୍ତକର ।୮।

ତବ କଥାମୃତଂ ତପ୍ତଜୀବନଂ
କବିଭିରୀଡ଼ିତଂ କଲ୍ମଷାପହମ୍

ହେ ପ୍ରଭୋ ! ତୁଂଭ ଲୀଳା କଥା ମଧ୍ୟ ଅମୃତ ସ୍ୱରୂପ, ବିରହ ବ୍ୟଥିତ ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ତ ତାହା ଜୀବନ ସର୍ବସ୍ୱ ଅଟେ । ବଡ ବଡ ଜ୍ଞାନୀ, ମହାତ୍ମା, ଭକ୍ତ ଏବଂ କବିମାନେ ତାହାକୁ ଗାନ କରନ୍ତି । ସେହି କଥା ସମସ୍ତ ପାପ-ତାପ ମେଣ୍ଟାଇବା ସଙ୍ଗେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଶ୍ରବଣମଙ୍ଗଳଂ ଶ୍ରୀମଦାତତଂ
ଭୁବି ଗୃଣନ୍ତି ତେ ଭୂରିଦା ଜନାଃ । ୯ ।

ସଙ୍ଗେ ଶ୍ରବଣ ମାତ୍ରେ ପରମ ମଙ୍ଗଳ, ପରମ କଲ୍ୟାଣ ମଧ୍ୟ ଦାନ କରେ । ତାହା ପରମ ସୁନ୍ଦର, ପରମ ମଧୁର ଏବଂ ବଡ଼ ବିସ୍ତୃତ ମଧ୍ୟ । ଯିଏ ତୁମ୍ଭର ସେହି ଲୀଳାକଥା ଗାନ କରନ୍ତି, ବାସ୍ତବରେ ଭୂଲୋକରେ ସେ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ବଡ ଦାତା ।୯।

ପ୍ରହସିତଂ ପ୍ରିୟ ପ୍ରେମବୀକ୍ଷଣଂ
ବିହରଣଂ ଚ ତେ ଧ୍ୟାନମଙ୍ଗଳମ୍
ରହସି ସଂବିଦୋ ଯା ହୃଦିସ୍ପୃଶଃ
କୁହକ ନୋ ମନଃ କ୍ଷୋଭୟନ୍ତି ହି । ୧୦ ।

ହେ ପ୍ରିୟ ! ଏପରି ଦିନ ଥିଲା, ଯେତେବେଳେ ତୁଂଭ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ହାସ୍ୟ ଏବଂ ଚାରୁ ଚାହାଣୀ ତଥା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର କ୍ରୀଡ଼ାର ଧ୍ୟାନ କରିକରି ଆଂଭେ-ମାନେ ଆନନ୍ଦରେ ମଗ୍ନ ହେଉଥିଲୁଁ । ସେହି ଧ୍ୟାନ ମଧ୍ୟ ପରମ ମଙ୍ଗଳଦାୟକ, ତାହା ପରେ ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲ । ତୁମ୍ଭେ ଏକାନ୍ତରେ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ପରିହାସ କରୁଥିଲ; ପ୍ରେମାଳାପ କରୁଥିଲ । ହେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ କପଟୀ ମିତ୍ର ! ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ତାହାସବୁ ସ୍ମରଣ କରି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମନ କ୍ଷୁବ୍ଧ ହେଉ ଅଛି ।୧୦।

ଚଳସି ଯଦ୍ ବ୍ରଜାଚ୍ଚାରୟନ୍ ପଶୂନ୍
ନଳିନସୁନ୍ଦରଂ ନାଥ ତେ ପଦମ୍
ଶିଳତୃଣାଙ୍କୁରୈଃ ସୀଦତୀତି ନଃ
କଲିଳତାଂ ମନଃ କାନ୍ତ ଗଚ୍ଛତି । ୧୧ ।

ହେ ଆଂଭମାନଙ୍କ ପ୍ରିୟ ସ୍ୱାମୀ ! ତୁଂଭର ପାଦ କମଳଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ କୋମଳ ଏବଂ ସୁନ୍ଦର । ଯେବେ ତୁଂଭେ ଗାଈ ଚରାଇବାକୁ ବ୍ରଜରୁ ଚାଲି ଯାଅ, ତେବେ ଆଂଭେମାନେ ଏହିପରି ଚିନ୍ତା କରୁଁ ଯେ, ତୁଂଭର ସେହି ଯୁଗଳ ଚରଣରେ କଙ୍କଡ, ତୃଣ ଏବଂ କୁଶକଣ୍ଟା ଗଳି ଅବଶ୍ୟ କଷ୍ଟ ହେଉଥିବ । ତେଣୁ ଆଂଭମାନଙ୍କ ମନ ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହୁଏ, ଆଂଭମାନଙ୍କୁ ବଡ ଦୁଃଖ ହୁଏ ।୧୧।

ଦିନପରିକ୍ଷୟେ ନୀଳକୁନ୍ତଳୈ—
ର୍ବନରୁହାନନଂ ବିଭ୍ରଦାବୃତମ୍
ଘନରଜସ୍ୱଲଂ ଦର୍ଶୟନ୍ ମୁହୁ—
ର୍ମନସି ନଃ ସ୍ମରଂ ବୀର ଯଚ୍ଛସି । ୧୨ ।

ଦିନ ଗଡ଼ିଗଲେ ଯେବେ ତୁମ୍ଭେ ବନରୁ ଘରକୁ ଲେଉଟ, ତେବେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଖୁଁ ଯେ ତୁମ୍ଭ ମୁଖକମଳ ଉପରେ ନୀଳ ଅଳକାବଳୀ ଲଟକୁ ଥାଏ ଏବଂ ଗୋରୁ ଖୁରରୁ ଧୂଳି ଉଡ ତହିଁରେ ପଡ଼ ଆବୁରି ଶୋଭ ହେଉଥାଏ । ହେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ବୀର ପ୍ରିୟତମ ! ତୁମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭର ସେହି ସୌନ୍ଦର୍ଯ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ଦେଖାଇ ଆଂଭମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ମିଳନ ଆକାଂକ୍ଷା—ପ୍ରେମ ଉତ୍ପନ୍ନ କରୁଥାଅ ।୧୨।

ପ୍ରଣତ କାମଦଂ ପଦ୍ମଜାର୍ଚ୍ଚିତଂ
ଧରଣିମଣ୍ଡନଂ ଧ୍ୟେୟମାପଦି

ହେ ପ୍ରିୟତମ ! ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୁଃଖ ଦୂର କରିବାକୁ ଏକମାତ୍ର ତୁମ୍ଭେ ହିଁ ସମର୍ଥ । ତୁମ୍ଭ ଚରଣ-କମଳ ଶରଣାଗତ ଭକ୍ତମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଚରଣପଙ୍କଜଂ ଶନ୍ତମଂ ଚ ତେ
ରମଣ ନଃ ସ୍ତନେଷ୍ୱର୍ପୟାଧିହନ୍ । ୧୩ ।

ଅଭିଳାଷ ପୂର୍ଣ୍ଣକାରୀ ଅଟେ । ସ୍ୱୟଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ତାହାର ସେବା କରନ୍ତି ଏବଂ ପୃଥିବୀର ତାହା ଭୂଷଣ ଅଟେ । ବିପତ୍ତି ସମୟରେ ଏକମାତ୍ର ତାକୁ ହିଁ ସ୍ମରଣ କରିବା ଉଚିତ, ଯଦ୍ୱାରା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପତ୍ତି ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ । ହେ କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ! ତୁମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭର ସେହି ପରମ କଲ୍ୟାଣ ସ୍ୱରୂପ ପାଦପଦ୍ମକୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ବକ୍ଷସ୍ଥଳରେ ରଖି ଆମ୍ଭ ହୃଦୟ ବ୍ୟଥା ଶାନ୍ତ କର ।୧୩।

ସୁରତବର୍ଦ୍ଧନଂ ଶୋକନାଶନଂ
ସ୍ୱରିତବେଣୁନା ସୁଷ୍ଠୁ ଚୁମ୍ବିତମ୍
ଇତରରାଗବିସ୍ମାରଣଂ ନୃଣାଂ
ବିତର ବୀର ନସ୍ତେଽଧରାମୃତମ୍ । ୧୪ ।

ହେ ବୀର ଶିରୋମଣେ ! ତୁମ୍ଭ ଅଧରାମୃତ ମିଳନ-ସୁଖ-ଆକାଙ୍‌କ୍ଷାର ଅଭିବୃଦ୍ଧିକାରୀ ଅଟେ । ତାହା ବିରହଜନିତ ସମସ୍ତ ଶୋକ-ସନ୍ତାପକୁ ନଷ୍ଟ କରିଦିଏ । ଏହି ଗାୟନରତ ବଂଶୀ ତାକୁ ଉତ୍ତମ-ରୂପେ ଚୁମ୍ବନ କରୁଥାଏ । ଯିଏ ଥରେମାତ୍ର ତାକୁ ପାନ କରିଛି, ତା'ର ପୁଣି ଅନ୍ୟ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ପ୍ରତି ଆସକ୍ତିର ସ୍ମରଣ ମଧ୍ୟ ହୁଏନାହିଁ । ହେ ବୀର ! ନିଜର ସେହି ଅଧରାମୃତ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ବିତରଣ କର—ପାନ କରାଅ ! ।୧୪।

ଅଟତି ଯଦ୍ ଭବାନହ୍ନି କାନନଂ
ତ୍ରୁଟିର୍ଯୁଗାୟତେ ତ୍ୱାମପଶ୍ୟତାମ୍
କୁଟିଳକୁନ୍ତଳଂ ଶ୍ରୀମୁଖଂ ଚ ତେ
ଜଡ ଉଦୀକ୍ଷତାଂ ପକ୍ଷ୍ମକୃଦ୍ ଦୃଶାମ୍ । ୧୫ ।

ହେ ପ୍ରିୟ ! ଦିନବେଳା ଯେବେ ତୁମ୍ଭେ ବିହାର କରିବା ପାଇଁ ବନକୁ ଚାଲିଯାଅ, ତେବେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନ ଦେଖି ଏକ ଏକ କ୍ଷଣ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଯୁଗସମ ବୋଧହୁଏ ଏବଂ ସଂଧ୍ୟାକୁ ଯେବେ ତୁମ୍ଭେ ଫେରିଆସ ତଥା କୁଞ୍ଚିତ ନୀଳ ଅଳକା-ମଣ୍ଡିତ ତୁମ୍ଭର ପରମ ସୁନ୍ଦର ମୁଖାରବିନ୍ଦ ଆମ୍ଭେ-ମାନେ ଦେଖୁଁ, ତେବେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପଲକକୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ନିନ୍ଦାକରି ଭାବୁଁ ଏହାର ନିର୍ମାତା ନିଶ୍ଚୟ ମୂର୍ଖ ଅଟେ ।୧୫।

ପତିସୁଧାନ୍ୱୟଭ୍ରାତୃବାନ୍ଧବା—
ନତିବିଲଙ୍ଘ୍ୟ ତେଽନ୍ତ୍ୟଚ୍ୟୁତାଗତାଃ
ଗତିବିଦସ୍ତବୋଦ୍‌ଗୀତମୋହିତାଃ
କିତବ ଯୋଷିତଃ କସ୍ତ୍ୟଜେନ୍ନିଶି । ୧୬ ।

ପ୍ରିୟ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ! ଆମ୍ଭେମାନେ ନିଜ ପତି, ପୁତ୍ର, ଭାଇ, ବନ୍ଧୁ ଏବଂ କୁଳ-ପରିବାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତ୍ୟାଗ କରି, ସେମାନଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ଏବଂ ଆଦେଶକୁ ଲଂଘନ କରି, ତୁମ୍ଭ ନିକଟକୁ ଆସିଲୁଁ । ଆମ୍ଭେ-ମାନେ ଅବଶ୍ୟ ତୁମ୍ଭର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚେଷ୍ଟାକୁ ଜାଣୁ, ସଂକେତକୁ ବୁଝୁଁ ଏବଂ ତୁମ୍ଭର ମଧୁର ଗାନକୁ ବୁଝିପାରି ସେଥିରେ ମୋହିତ ହୋଇ ଏଠାକୁ ଆସିଲୁଁ । କିନ୍ତୁ ହେ କପଟି ! ରାତ୍ରି ସମୟରେ ଆସିଥିବା ଯୁବତୀମାନଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଏ ତ୍ୟାଗ କରିପାରେ ? ୧୬ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ରହସି ସଂବିଦଂ ହୃଚ୍ଛୟୋଦୟଂ
ପ୍ରହସିତାନନଂ ପ୍ରେମବୀକ୍ଷଣମ୍
ବୃହଦୁରଃ ଶ୍ରିୟୋ ବୀକ୍ଷ୍ୟ ଧାମ ତେ
ମୁହୁରତିସ୍ପୃହା ମୁହ୍ୟତେ ମନଃ । ୧୭ ।

ହେ ପ୍ରିୟ ! ଏକାନ୍ତରେ ତୁଂଭେ ମିଳନର ଆକାଂକ୍ଷା, ପ୍ରେମଭାବ ଉଦ୍ରେକ କଲାଭଳି କଥା କହୁଥିଲ, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସହିତ ଥଟ୍ଟା-ପରିହାସ କରୁଥିଲ; ତୁଂଭେ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ଚାହାଁଣୀରେ ଆଂଭ-ମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ହସି ଦେଉଥିଲ ଏବଂ ଆଂଭେମାନେ ମଧ୍ୟ ଦେଖୁଥିଲୁଁ ତୁଂଭର ସେହି ବିଶାଳ ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳ, ଯହିଁରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀ ନିତ୍ୟ-ନିରନ୍ତର ନିବାସ କରନ୍ତି । ସେହି ଦିନଠାରୁ ଆଜି-ଯାଏ ନିରନ୍ତର ଆଂଭମାନଙ୍କ ଲାଳସା ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଚାଲିଛି, ଆଉ ମଧ୍ୟ ଆଂଭମାନଙ୍କ ମନ ଅଧିକାଧିକ ମୁଗ୍‌ଧ ହୋଇ ଯାଉଅଛି ।୧୭।

ବ୍ରଜବନୌକସାଂ ବ୍ୟକ୍ତିରଙ୍ଗ ତେ
ବୃଜିନହନ୍ତ୍ର୍ୟଲଂ ବିଶ୍ୱମଙ୍ଗଲମ୍
ତ୍ୟଜ ମନାକ୍ ଚ ନସ୍ତ୍ୱତ୍ସ୍ପୃହାତ୍ମନାଂ
ସ୍ୱଜନହୃଦ୍‌ରୁଜାଂ ଯନ୍ନିଷୂଦନମ୍ । ୧୮ ।

ହେ ପ୍ରିୟ ! ତୁଂଭର ଏହି ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ବ୍ରଜ-ବନବାସୀମାନଙ୍କ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୁଃଖ-ତାପର ନଷ୍ଟକାରୀ ଏବଂ ବିଶ୍ୱର ପୂର୍ଣ୍ଣ ମଙ୍ଗଳ ନିମନ୍ତେ ହିଁ ଅଟେ । ଆଂଭମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ତୁଂଭଙ୍କୁ ପାଇବା ଲାଳସାରେ ପୂରି ରହିଅଛି, ଏପରି କୌଣସି ଔଷଧ ଦିଅ, ଯାହା ତୁଂଭ ସ୍ୱଜନମାନଙ୍କ ହୃଦରୋଗକୁ ସର୍ବଥା ନିର୍ମୂଳ କରିଦେବ ।୧୮।

ଯତ୍ତେ ସୁଜାତଚରଣାମ୍ବୁରୁହଂ ସ୍ତନେଷୁ
ଭୀତାଃ ଶନୈଃ ପ୍ରିୟ ଦଧୀମହି କର୍କଶେଷୁ ।
ତେନାଟବୀମଟସି ତଦ୍ ବ୍ୟଥତେ ନ କିଂସ୍ୱିତ୍
କୂର୍ପାଦିଭିର୍ଭ୍ରମତି ଧୀର୍ଭବଦାୟୁଷାଂ ନଃ । ୧୯ ।

ତୁଂଭର ଚରଣ କମଳଠାରୁ ଅଧିକ କୋମଳ, ସୁକୁମାର ଅଟେ । ତାକୁ ଆଂଭେମାନେ ଆଂଭମାନଙ୍କ କଠୋର ସ୍ତନ ଉପରେ ଅତି ଭୟରେ-ଅତି ସାବଧାନରେ ରଖୁଁ, କାଳେ ତାକୁ ପୀଡା ହେବ । ସେହି ସୁକୁମାର ଚରଣରେ ପୁଣି ରାତ୍ରିକାଳରେ ଘୋର ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଛପି ଛପି ବୁଲୁ ଅଛ; କ'ଣ ଗୋଡ଼, ପଥର ଆଦି ଆଘାତରେ ତାକୁ ପୀଡ଼ା ହେଉ ନ ଥିବ ? ସେହି ସଂଭାବନାରେ ହିଁ ଆଂଭ-ମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଘୂରିଯାଉଛି ! ଆଂଭେମାନେ ଅଚେତ ହୋଇଯାଉଛୁଁ ! ହେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ! ହେ ପ୍ରାଣ-ନାଥ ! ଆଂଭମାନଙ୍କ ଜୀବନ ତୁଂଭ ପାଇଁ କେବଳ । ଆଂଭେମାନେ ତୁଂଭପାଇଁ ହିଁ ଜୀଇଁ ରହିଅଛୁଁ । ଆଂଭେମାନେ ତୁଂଭର ଅଟୁଁ, ତୁଂଭର ଦାସୀ ।୧୯।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧେ ରାସକ୍ରୀଡାୟାଂ ଗୋପୀଗୀତଂ ନାମୈକତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୩୧।

—*—

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅଥ ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଭଗବାନ ପ୍ରକଟ ହୋଇ ଗୋପୀମାନଙ୍କୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବା

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଇତି ଗୋପ୍ୟଃ ପ୍ରଗାୟନ୍ତ୍ୟଃ ପ୍ରଳପନ୍ତ୍ୟଶ୍ଚ ଚିତ୍ରଧା
ରୁରୁଦୁଃ ସୁସ୍ୱରଂ ରାଜନ୍ କୃଷ୍ଣଦର୍ଶନଲାଲସାଃ ।୧।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଗୋପୀମାନେ ବିରହ ଆବେଶରେ ଏହିପରି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଗାନ ଏବଂ ପ୍ରଳାପ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନିଜ ପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଲାଳସାରେ ସେମାନେ ନିଜକୁ ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରି କରୁଣାଜନକ ସୁମଧୁର ସ୍ୱରରେ ବିଳାପ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୧।

ତାସାମାବିରଭୂଚ୍ଛୌରିଃ ସ୍ମୟମାନମୁଖାମ୍ବୁଜଃ
ପୀତାମ୍ବରଧରଃ ସ୍ରଗ୍‌ବୀ ସାକ୍ଷାନ୍ମନ୍ମଥ—ମନ୍ମଥଃ ।୨।

ଠିକ୍ ସେହି ସମୟରେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକଟ ହୋଇଗଲେ । ତାହାଙ୍କ ମୁଖକମଳ ମନ୍ଦମନ୍ଦ-ହାସ୍ୟରେ ଫୁଟିଉଠୁଥିଲା । ସେ ଗଳାରେ ବନମାଳା ଏବଂ ଶରୀରରେ ପୀତାମ୍ବର ପରିଧାନ କରିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ରୂପ ଏପରି ମନୋହର ଥିଲା ଯେ, ଗୋପୀମାନଙ୍କ ମନକୁ ମନ୍ଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କାମଦେବର ମନକୁ ମଧ୍ୟ ମନ୍ଥି ପକାଉଥିଲା ।୨।

ତଂ ବିଲୋକ୍ୟାଗତଂ ପ୍ରେଷ୍ଠଂ ପ୍ରୀତ୍ୟୁତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ—ଦୃଶୋଽବଲାଃ
ଉତ୍ତସ୍ଥୁର୍ଯୁଗପତ୍ ସର୍ବାସ୍ତନ୍ୱଃ ପ୍ରାଣମିବାଗତମ୍ ।୩।

କୋଟି କୋଟି କାମଦେବଠାରୁ ମଧ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ପରମ ମନୋହର ପ୍ରାଣବଲ୍ଲଭ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରଙ୍କ ଆସିବା ଦେଖି ଗୋପୀମାନଙ୍କ ନେତ୍ର ପ୍ରେମ ଏବଂ ଆନନ୍ଦରେ ବିକଶିତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଏକ ସଙ୍ଗେ ଏପରି ଠିଆହୋଇଗଲେ, ମନେ କର ପ୍ରାଣହୀନ ଶରୀରରେ ଦିବ୍ୟ ପ୍ରାଣର ସଞ୍ଚାର ହୋଇ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଙ୍ଗରେ ନବୀନ ଚେତନା, ନୂତନ ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ଆସିଗଲା କି ! ।୩।

କାଚିଦ୍ କରାମ୍ବୁଜଂ ଶୌରେର୍ଜଗୃହେଽଞ୍ଜଲିନା ମୁଦା
କାଚିଦ୍ ଦଧାର ତଦ୍‌ବାହୁମଂସେ ଚନ୍ଦନରୁଷିତମ୍ ।୪।

ଏକ ଗୋପୀ ବଡ ପ୍ରେମ ଏବଂ ଆନନ୍ଦରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ କର-କମଳକୁ ଦୁଇ ହସ୍ତରେ ଧରି ଧୀରେ ଧୀରେ ଆଉଁସିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଗୋପୀ ତାହାଙ୍କ ଚନ୍ଦନଚର୍ଚ୍ଚିତ ବାହୁଦଣ୍ଡକୁ ନିଜ କାନ୍ଧରେ ରଖିଦେଲେ ।୪।

କାଚିଦଞ୍ଜଲିନାଗୃହ୍ଣାତ୍ତନ୍ୱୀ ତାମ୍ବୂଳଚର୍ବିତମ୍

ତୃତୀୟ ଗୋପୀ ପ୍ରଣୟ କୋପରେ ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ଭଗବାନଙ୍କ ଚୋବାହୋଇଥିବା ପାନକୁ ନେଇଗଲେ । ଚତୁର୍ଥ ଗୋପୀ, ଯାହାଙ୍କ ହୃଦୟରେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଏକା ତଦଙ୍ଘ୍ରିକମଳଂ
ସନ୍ତପ୍ତା ସ୍ତନୟୋରଧାତ୍ । ୫ ।

ଭଗବାନଙ୍କ ବିରହରୁ ବଡ ଜ୍ୱାଳା ହେଉଥିଲା, ବସି ଯାଇଁ ତାହାଙ୍କ ଚରଣକମଳକୁ ନିଜ ବକ୍ଷଃ ସ୍ଥଳରେ ରଖିଦେଲେ ।୫।

ଏକା ଭ୍ରୁକୁଟିମାବଧ୍ୟ ପ୍ରେମସଂରମ୍ଭ ବିହ୍ୱଳା
ଘ୍ନତୀବୈକ୍ଷତ୍ କଟାକ୍ଷେପୈଃ ସଂଦଷ୍ଟଦଶନ—
ଚ୍ଛଦା । ୬ ।

ପଞ୍ଚମ ଗୋପୀ ପ୍ରଣୟ କୋପରେ ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ଭ୍ରୁକୁଟିଳ ସହ ଦନ୍ତରେ ଅଧର କାମୁଡ଼ି, ନିଜ କଟାକ୍ଷବାଣରେ ବିଦ୍ଧ କରି ତାଙ୍କ ଆଡକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ ।୬।

ଅପରାନିମିଷଦ୍‌ଦୃଗ୍‌ଭ୍ୟାଂ ଜୁଷାଣା
ତନ୍‌ମୁଖାମ୍ବୁଜମ୍
ଆପୀତମପି ନାତୃପ୍ୟତ୍ ସନ୍ତସ୍ତଚ୍ଚରଣଂ
ଯଥା । ୭ ।

ଷଷ୍ଠ ଗୋପୀ ନିଜେ ନିର୍ନିମେଷ ନୟନରେ ତାହାଙ୍କ ମୁଖକମଳ ମକରନ୍ଦରସ ପିଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପରନ୍ତୁ ଯେପରି ସନ୍ତପୁରୁଷ ଭଗବାନଙ୍କ ଚରଣ ଦର୍ଶନ କରି କେବେ ତୃପ୍ତ ହୁଅନ୍ତିନାହିଁ, ସେହିପରି ହିଁ ସେ ତାହାଙ୍କ ମୁଖମାଧୁରୀ ପାନ କରୁଥିଲେ ହେଁ ତୃପ୍ତ ହୋଇପାରୁନାହାନ୍ତି ।୭।

ତଂ କାଚିନ୍‌ନେତ୍ରରନ୍ଧ୍ରେଣ ହୃଦିକୃତ୍ୟ
ନିମୀଲ୍ୟ ଚ ।
ପୁଲକାଙ୍ଗ୍ୟୁପଗୁହ୍ୟାସ୍ତେ ଯୋଗୀବାନନ୍ଦ-
ସମ୍ପ୍ଲୁତା । ୮ ।

ସପ୍ତମ ଗୋପୀ ନେତ୍ର ପଥରେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ନିଜ ହୃଦୟ ଭିତରକୁ ନେଇ ଯାଇଁ ସେ ଚକ୍ଷୁ ବନ୍ଦ କରି-ଦେଲେ । ତା'ପରେ ମନେ ମନେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା ଦ୍ୱାରା ତାହାଙ୍କ ଶରୀର ପୁଲକିତ ହୋଇ ରୋମରାଜି ଫୁଟିଉଠିଲା ଏବଂ ସେ ସିଦ୍ଧ-ଯୋଗୀମାନଙ୍କ ପରି ପରମାନନ୍ଦରେ ମଗ୍ନ ହୋଇ-ଗଲେ ।୮।

ସର୍ବାସ୍ତାଃ କେଶବାଲୋକପରମୋତ୍ସବ-
ନିର୍ବୃତାଃ
ଜହୁର୍ବିରହଜଂ ତାପଂ ପ୍ରାଜ୍ଞଂ ପ୍ରାପ୍ୟ ଯଥା
ଜନାଃ । ୯ ।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଯେପରି ମୁମୁକ୍ଷୁବ୍ୟକ୍ତି ପରମଜ୍ଞାନୀ ସନ୍ତପୁରୁଷଙ୍କୁ ପାଇ ସଂସାର ପୀଡ଼ାରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି, ସେହିପରି ହିଁ ସମସ୍ତ ଗୋପୀ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦର୍ଶନରୁ ପରମ ଆନନ୍ଦ ଏବଂ ପରମ ଉଲ୍ଲାସ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ତାହାଙ୍କ ବିରହରୁ ଗୋପୀ-ମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ଦୁଃଖ ଥିଲା, ସେଥିରୁ ସେମାନେ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଶାନ୍ତି-ସମୁଦ୍ରରେ ଉବୁଡୁବୁ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୯।

ତାଭିର୍ବିଧୂତଶୋକାଭିର୍ଭଗବାନଚ୍ୟୁତୋ ବୃତଃ
ବ୍ୟରୋଚତାଧିକଂ ତାତ ପୁରୁଷଃ ଶକ୍ତିଭି-
ର୍ଯଥା । ୧୦ ।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଏକେ ତ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅଚ୍ୟୁତ ଏବଂ ଏକରସ ଅଟନ୍ତି, ତାହାଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ନିରତିଶୟ ଅଟେ, ତଥାପି ମଧ୍ୟ ବିରହ ବ୍ୟଥାରୁ ମୁକ୍ତ ଗୋପୀମାନଙ୍କ ମଝିରେ ରହିଥିବାରୁ ତାହାଙ୍କ ଶୋଭା ଅଧିକ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା ଠିକ୍ ସେହିପରି, ଯେପରି ପରମେଶ୍ୱର ନିଜ ନିତ୍ୟଜ୍ଞାନ, ବଳ ଆଦି ଶକ୍ତିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସେବିତ ହେଲେ ଆହୁରି ଶୋଭାୟମାନ ହୁଅନ୍ତି ।୧୦।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତାଃ ସମାଦାୟ କାଳିନ୍ଦ୍ୟା ନିର୍ବିଶ୍ୟ
ପୁଳିନଂ ବିଭୁଃ
ବିକସତ୍‌କୁନ୍ଦମନ୍ଦାରସୁରଭ୍ୟନିଳଷଟ୍‌ପଦମ୍
। ୧୧ ।

ତାହାପରେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସେହି ବ୍ରଜ-ସୁନ୍ଦରୀମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଯମୁନା ପୁଳିନରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସେତେବେଳେ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ କୁନ୍ଦ ଏବଂ ମନ୍ଦାର ପୁଷ୍ପର ସୁରଭି ନେଇ ବଡ ଶୀତଳ ଏବଂ ସୁଗନ୍ଧିତ ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ବାୟୁ ବହୁଥିଲା ଏବଂ ତାହାର ମଦକରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ ଭ୍ରମରମାନେ ଏଣେତେଣେ ବୁଲି ଗୁଣୁ ଗୁଣି ଧ୍ୱନି କରୁଥିଲେ । ୧୧ ।

ଶରଚ୍ଚନ୍ଦ୍ରାଂଶୁସନ୍ଦୋହଧ୍ୱସ୍ତଦୋଷାତମଃ ଶିବମ୍
କୃଷ୍ଣାୟା ହସ୍ତତରଳାଚିତକୋମଳବାଳୁକମ୍
। ୧୨ ।

ଶରତ୍ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଚନ୍ଦ୍ରମାର ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ନିଜ ନିର୍ମଳଛଟାରେ ରାତ୍ରିର ଅନ୍ଧକାର ଦୂର-କରୁଥିବାରୁ କେବଳ ସର୍ବତ୍ର ଆନନ୍ଦ ମଙ୍ଗଳର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିରାଜୁଥିଲା । ସେହି ପୁଳିନକୁ ଯମୁନା-ଦେବୀ ଲହରିରୂପ ନିଜ ହସ୍ତରେ ଭଗବାନଙ୍କ ଲୀଳା ନିମନ୍ତେ ସୁକୋମଳ ବାଲୁକାର ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ନିର୍ମାଣ କରି ରଖିଥିଲେ । ୧୨ ।

ତଦ୍‌ଦର୍ଶନାହ୍ଲାଦବିଧୂତହୃଦ୍‌ରୁଜୋ
ମନୋରଥାନ୍ତଂ ଶ୍ରୁତୟୋ ଯଥାଯଯୁଃ
ସ୍ୱୈରୁତ୍ତରୀୟୈଃ କୁଚକୁଙ୍କୁମାଙ୍କିତୈ—
ରଚୀକ୍ଳୃପନ୍ନାସନମାତ୍ମବନ୍ଧବେ । ୧୩ ।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନଙ୍କ ଦର୍ଶନରେ ଗୋପି-ମାନଙ୍କର ଏପରି ଆନନ୍ଦ ଉଲ୍ଲାସ ହେଲା ଯେ ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ସମସ୍ତ ଆଧି-ବ୍ୟାଧି ଦୂର ହୋଇଗଲା । ଯେପରି କର୍ମକାଣ୍ଡ ଶ୍ରୁତିସମୂହ କର୍ମର ବର୍ଣ୍ଣନ କରୁ କରୁ ଶେଷରେ ଜ୍ଞାନକାଣ୍ଡର ପ୍ରତିପାଦନ କରି ସାରିବା ପରେ ସମସ୍ତ ମନୋରଥର ଉପରକୁ ଉଠିଯାଏ, କୃତକୃତ୍ୟ ହୋଇଯାଏ, ସେହିପରି ଗୋପିମାନେ ମଧ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣକାମ ହୋଇ-ଗଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ, ସେମାନେ ନିଜ ଚିହ୍ନିତ ଓଢଣୀକୁ ନିଜ ପରମପ୍ରିୟ ସୁହୃଦ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବିରାଜମାନ୍ ନିମନ୍ତେ ବିଛାଇଦେଲେ । ୧୩ ।

ତତ୍ରୋପବିଷ୍ଟୋ ଭଗବାନ୍ ସ ଈଶ୍ୱରୋ
ଯୋଗେଶ୍ୱରାନ୍ତର୍ହୃଦି କଳ୍ପିତାସନଃ

ବଡ ବଡ ଯୋଗେଶ୍ୱର ନିଜ ଯୋଗସାଧନ ଦ୍ୱାରା ପବିତ୍ର କରିଥିବା ହୃଦୟରେ ଯାହାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଆସନ କଳ୍ପନା କରୁଥାନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସାଧନାସତ୍ତ୍ୱେ ନିଜ ହୃଦୟ ସିଂହାସନରେ ବସାଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେହି ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯମୁନା ବାଲିରେ ଗୋପିମାନଙ୍କ ଓଢଣାରେ ବସିଗଲେ ! ପରିବେଷ୍ଟିତ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଗୋପିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପୂଜିତ ହୋଇ ଭଗବାନ୍ ଅପୂର୍ବ ଶୋଭପାଇଲେ । ପରୀକ୍ଷିତ !

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଚକାସ ଗୋପୀପରିଷଦ୍‌ଗତୋଽର୍ଚ୍ଚିତ -
ସ୍ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟଲକ୍ଷ୍ମ୍ୟୈକପଦଂବପୁର୍ଦ୍ଦଧତ୍ । ୧୪ ।

ତିନି ଲୋକରେ—ତିନି କାଳରେ ଯେତେ ଯେତେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଅଛି, ତାହା ସବୁ ତ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ବିନ୍ଦୁମାତ୍ର, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଆଭସ ମାତ୍ର। ଭଗବାନ୍ ତାହାର ଏକମାତ୍ର ଆଶ୍ରୟ ଅଟନ୍ତି । ୧୪ ।

ସଭାଜୟିତ୍ୱା ତମନଙ୍ଗଦୀପନଂ
ସହାସଲୀଳେକ୍ଷଣବିଭ୍ରମଭ୍ରୁବା
ସଂସ୍ପର୍ଶନେନାଙ୍କକୃତାଙ୍‌ଘ୍ରିହସ୍ତୟୋଃ
ସଂସ୍ତୁତ୍ୟ ଈଷତ୍‌କୁପିତା ବଭାଷିରେ ।୧୫।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିଜର ସେହି ଅଲୌକିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରେମ ଏବଂ ଆକାଙ୍‌କ୍ଷାକୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ବଢ଼ାଉଥିଲେ । ଗୋପିମାନେ ନିଜ ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ହାସ୍ୟ, ବିଳାସପୂର୍ଣ୍ଣ ଚାହାଣୀ ଏବଂ ବକ୍ର ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗୀରେ ତାହାଙ୍କ ସମ୍ମାନ କଲେ । କେହି ତାହାଙ୍କ ପାଦପଦ୍ମ ନିଜ କୋଳରେ ରଖିଦେଲା ତ କେହି ତାହାଙ୍କ କର-କମଳକୁ ହୃଦୟରେ ଲଗାଇଲା । ସେମାନେ ତାହାଙ୍କ ସଂସ୍ପର୍ଶର ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରି କରି କେବେ କେବେ କହି ଉଠନ୍ତ, 'ଆହା କେଡେ ସୁକୁମାର ! କେଡେ ମଧୁର' ! ତାହାପରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅଦୃଶ୍ୟରେ ମନେ ମନେ ରୋଷକରି ତାଙ୍କ ମୁଖରେ ତାହାଙ୍କ ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କରାଇବାକୁ ଯାଇ କହିଲେ—। ୧୫ ।

ଗୋପ୍ୟ ଊଚୁଃ

ଭଜତୋଽନୁଭଜନ୍ତ୍ୟେକ ଏକ ଏତଦ୍‌ବିପର୍ଯ୍ୟୟମ୍ ।
ନୋଭୟାଂଶ୍ଚ ଭଜନ୍ତ୍ୟେକ ଏତନ୍ନୋ ବ୍ରୂହି
ସାଧୁ ଭୋଃ । ୧୬ ।

ଗୋପିମାନେ କହିଲେ—ହେ ନଟନାଗର ! ଏପରି କେତେକ ଲୋକ ଦେଖାଯାନ୍ତି, ଯିଏ ପ୍ରେମ କରୁଥିବା ଲୋକକୁ ପ୍ରେମ କରନ୍ତି, ଆଉ କେତେକ ପ୍ରେମ ନ କରୁଥିବା ଲୋକକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରେମ କରନ୍ତି । ପରନ୍ତୁ ଆଉ କେତେକ ଉଭୟଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରେମ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରିୟ ! ଏହି ତିନିପ୍ରକାର ମଧ୍ୟରୁ ତୁମ୍ଭେ କାହାକୁ ପସନ୍ଦ କର ? । ୧୬ ।

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ

ମିଥୋ ଭଜନ୍ତି ଯେ ସଖ୍ୟଃ ସ୍ୱାର୍ଥୈକାନ୍ତୋ
ଦ୍ୟମା ହି ତେ
ନ ତତ୍ର ସୌହୃଦଂ ଧର୍ମଃ ସ୍ୱାର୍ଥାର୍ଥଂ ତଦ୍ଧି
ନାନ୍ୟଥା । ୧୭ ।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କହିଲେ—ମୋର ପ୍ରିୟ ସଖୀବୃନ୍ଦ ! ଯିଏ ପ୍ରେମ କଲାପରେ ପ୍ରେମ କରେ ତା'ର ସମସ୍ତ ଉଦ୍ୟୋଗ କେବଳ ସ୍ୱାର୍ଥପାଇଁ । ବ୍ୟବସାୟୀପରି କେବଳ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ଅଟେ । ତାହା ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ନୁହେଁ କିମ୍ବା ଧର୍ମ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ତା'ର ପ୍ରେମରେ କେବଳ ସ୍ୱାର୍ଥ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ନଥାଏ । ୧୭ ।

ଭଜନ୍ତ୍ୟଭଜତୋ ଯେ ବୈ କରୁଣାଃ
ପିତରୋ ଯଥା

ସୁନ୍ଦରୀ ବୃନ୍ଦ ! ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରେମ ନ କରୁଥିବା ଲୋକ ସହିତ ପ୍ରେମ କରନ୍ତି—ଯେପରି ସ୍ୱଭାବତଃ କରୁଣାଶୀଳ ସଜ୍ଜନ ଏବଂ ମାତା-ପିତା-ସେମାନଙ୍କ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଧର୍ମୋ ନିରପବାଦୋଽତ୍ର ସୌହୃଦଂ
ଚ ସୁମଧ୍ୟମାଃ । ୧୮ ।

ହୃଦୟ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟତାରେ, ହିତୈଷିତାରେ ପୂରି ରହିଥାଏ, ବାସ୍ତବରେ ତ ସେହିମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହାରରେ କେବଳ ନିଶ୍ଛଳ ସତ୍ୟ ଏବଂ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଧର୍ମ ହିଁ ବିଦ୍ୟମାନ୍ । ୧୮ ।

ଭଜତୋଽପି ନ ବୈ କେଚିଦ୍
ଭଜନ୍ତ୍ୟଭଜତଃ କୁତଃ
ଆତ୍ମାରାମା ହ୍ୟାପ୍ତକାମା ଅକୃତଜ୍ଞା
ଗୁରୁଦ୍ରୁହଃ । ୧୯ ।

ଏପରି ମଧ୍ୟ କେତେକ ଅଛନ୍ତି, ଯିଏ ପ୍ରେମ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରେମ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ପ୍ରେମ ତ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ଏପରି କି ଦେଖିଲେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ବି କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏମାନେ ଚାରି-ପ୍ରକାର ଅଟନ୍ତି । ପ୍ରଥମ ହେଲେ, ଯେଉଁମାନେ ନିଜ ସ୍ୱରୂପରେ ମୁଗ୍‌ଧ ଥାଆନ୍ତି, ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦ୍ୱୈତାଭସ ନଥାଏ । ଦ୍ୱିତୀୟ ହେଲେ, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଦ୍ୱୈତାଭସ ନିଶ୍ଚୟ ଅଛି, ପରନ୍ତୁ ସେମାନେ କୃତକୃତ୍ୟ ହୋଇଯାଇ ଅଛନ୍ତି, ଏଣୁ ସେମାନଙ୍କର କାହାରିଠାରେ କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ନଥାଏ । ତୃତୀୟ ହେଲେ, ଯେଉଁମାନେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ ମୋତେ କେହି ଭଲ ପାଉଛି ଏବଂ ଚତୁର୍ଥ ହେଲେ, ଯେଉଁମାନେ ଜାଣିଶୁଣି ନିଜ ହିତକାରୀ ପରୋପକାରୀ ଗୁରୁତୁଲ୍ୟ ଲୋକଠାରେ ମଧ୍ୟ ଦ୍ରୋହ କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ଦୁଃଖ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି । ୧୯ ।

ନାହଂ ତୁ ସଖ୍ୟୋ ଭଜତୋଽପି ଜନ୍ତୂନ୍
ଭଜାମ୍ୟମୀଷାମନୁବୃତ୍ତିବୃତ୍ତୟେ ।
ଯଥାଧନୋ ଲବ୍‌ଧଧନେ ବିନଷ୍ଟେ
ତଚ୍ଚିନ୍ତୟାନ୍ୟନ୍ନିଭୃତୋ ନ ବେଦ । ୨୦ ।

ଗୋପୀଗଣ ! ମୁଁ ତ ପ୍ରେମ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି-ମାନଙ୍କ ସହିତ ମଧ୍ୟ ସେପରି ବ୍ୟବହାର କରେ ନାହିଁ, ଯେପରି କରିବା ଉଚିତ୍ ମୁଁ ତାହା କେବଳ ସେଥିପାଇଁ କରେଁ ଯେ ସେମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି ଆହୁରି ଅଧିକ ମୋ ପ୍ରତି ଲାଗିରହୁ । ଯେପରି ନିର୍ଧନ ପୁରୁଷକୁ କେବେ ବହୁତ ଧନ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା ପରେ ପୁଣି ହଜିଯାଏ ତ ତାହାର ହୃଦୟ ହଜିଥିବା ଧନ ଚିନ୍ତାରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠେ, ସେହିପରି ହିଁ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଧରା ଦେଇ ପୁଣି ଲୁଚି ଯାଏଁ । ୨୦ ।

ଏବଂ ମଦର୍ଥୋଜ୍‌ଝିତଲୋକବେଦ—
ସ୍ୱାନାଂ ହି ବୋ ମୟ୍ୟନୁବୃତ୍ତୟେଽବଲାଃ

ଗୋପିଗଣ ! ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋ ପାଇଁ ଲୋକ ମର୍ଯ୍ୟାଦା, ବେଦ-ମାର୍ଗ ଏବିଂ ସ୍ୱଜନ-ସମ୍ବନ୍ଧମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଦେଲ । ଏପରି ସ୍ଥିତିରେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ମୟା ପରୋକ୍ଷଂ ଭଜତା ତିରୋହିତଂ
ମାସୂୟିତୁଂ ମାର୍ହଥ ତତ୍ପ୍ରିୟଂ ପ୍ରିୟାଃ ।୨୧।

ମନୋବୃତ୍ତି ଅନ୍ୟ କୁଆଡ଼କୁ ନଯାଇ, ନିଜ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ସୁହାଗ ଚିନ୍ତା ନ କରି, ମୋଠାରେ ହିଁ ଲାଗି ରହୁ--ସେଥିପାଇଁ ତ କେବଳ ପରୋକ୍ଷରୂପେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରେମ କରୁ କରୁ ହିଁ ମୁଁ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଚାଲି । ତେଣୁ ତୁମ୍ଭମାନେ ମୋ ପ୍ରେମ (ଆଦର)ରେ ଦୋଷ ଦେଖିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ତୁମ୍ଭେ ସବୁ ମୋର ପ୍ରିୟ ଏବଂ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଅଟେ । ୨୧ ।

ନ ପାରୟେଽହଂ ନିରବଦ୍ୟସଂଯୁଜାଂ
ସ୍ୱସାଧୁକୃତ୍ୟଂ ବିବୁଧାୟୁଷାପି ବଃ
ଯା ମାଭଜନ୍ ଦୁର୍ଜରଗେହଶୃଙ୍ଖଳାଃ
ସଂବୃଶ୍ଚ୍ୟ ତଦ୍ ବଃ ପ୍ରତିଯାତୁ ସାଧୁନା । ୨୨ ।

ମୋର ପ୍ରିୟ ଗୋପୀଗଣ ! ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋ ପାଇଁ ଗୃହ ଗୃହ ସ୍ଥିର ବେଢ଼ି ଭାଙ୍ଗି ପକାଇ ଅଛ, ଯାହାକୁ ବଡ ବଡ ଯୋଗୀଯତି ମଧ୍ୟ ଭାଙ୍ଗି ପାରନ୍ତନାହିଁ । ମୋ ସହିତ ତୁମ୍ଭର ଏହି ମିଳନ, ଏହି ଆତ୍ମିକ ସଂଯୋଗ ସର୍ବଥା ନିର୍ମଳ ଏବଂ ସର୍ବଥା ନିର୍ଦୋଷ ଅଟେ । ଯଦି ମୁଁ ଅମର ଶରୀରରେ, ଅମର ଜୀବନରେ ଅନନ୍ତକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରେମ, ସେବା ଏବଂ ତ୍ୟାଗର ମୂଲ୍ୟ ପରିଶୋଧ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକରେଁ, ତେବେ ମଧ୍ୟ ଅରୁଣୀ ହୋଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ମୁଁ ଜନ୍ମଜନ୍ମାନ୍ତରେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କଠାରେ ଋଣୀ । ତୁମ୍ଭେମାନେ ନିଜ ସୌମ୍ୟ ସ୍ୱଭବ ଦ୍ୱାରା, ପ୍ରେମ ଦ୍ୱାରା ମୋତେ ଅଋଣୀ କରିପାର, ପରନ୍ତୁ ମୁଁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କଠାରେ ଋଣୀ । ୨୨ ।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେ ରାସକ୍ରୀଡାୟାଂ ଗୋପୀସାନ୍ତ୍ୱନଂ ନାମ ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୩୨।

—*—

ଅଥ ତ୍ରୟସ୍ତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ମହାରାସ

ଶ୍ରୀ ଶୁକ ଉବାଚ
ଇତ୍ଥଂ ଭଗବତୋ ଗୋପ୍ୟଃ ଶ୍ରୁତ୍ୱା ବାଚଃ
ସୁପେଶଲାଃ
ଜହୁର୍ବିରହଜଂ ତାପଂ ତଦଙ୍ଗୋପଚିତାଶିଷଃ
।୧।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ରାଜନ୍ ! ଗୋପିମାନେ ଭଗବାନଙ୍କ ଏହି ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁମଧୁର ବାଣୀ ଶୁଣି ଯାହା କିଛି ବିରହଜନିତ ତାପ ଅବଶେଷ ଥିଲା, ସେଥିରୁ ମଧ୍ୟ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ-ନିଧି ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅଙ୍ଗସଙ୍ଗ ଦ୍ୱାରା ସଫଳ ମନୋରଥ ହୋଇଗଲେ । ୧ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତତ୍ରାରଭତ ଗୋବିନ୍ଦୋ ରାସକ୍ରୀଡା-
ମନୁବ୍ରତୈଃ
ସ୍ତ୍ରୀରତ୍ନୈରନ୍ୱିତଃ
ପ୍ରୀତୈରନ୍ୟୋନ୍ୟାବଦ୍ଧବାହୁଭିଃ ।୨।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରେୟସୀ ଏବଂ ସେବିକା ଗୋପିମାନେ ଏକ ଅନ୍ୟର ବାହୁରେ ବାହୁ ଛନ୍ଦି ଠିଆ ହୋଇ ଯିବାରୁ ସେହି ସ୍ତ୍ରୀରତ୍ନମାନଙ୍କ ସହିତ ଯମୁନା ପୁଲିନରେ ଭଗବାନ୍ ନିଜ ରସମୟୀ ରାସକ୍ରୀଡ଼ା ପ୍ରାରମ୍ଭ କଲେ । ୨ ।

ରାସୋତ୍ସବଃ ସମ୍ପ୍ରବୃତ୍ତୋ ଗୋପୀମଣ୍ଡଳ-
ମଣ୍ଡିତଃ
ଯୋଗେଶ୍ୱରେଣ କୃଷ୍ଣେନ ତାସାଂ ମଧ୍ୟେ
ଦ୍ୱୟୋର୍ଦ୍ୱୟୋଃ
ପ୍ରବିଷ୍ଟେନ ଗୃହୀତାନାଂ କଣ୍ଠେ
ସ୍ୱନିକଟଂ ସ୍ତ୍ରିୟଃ ।୩।

ଯଂ ମନ୍ୟେରନ୍ ନଭସ୍ତାବଦ୍
ବିମାନଶତସଙ୍କୁଳମ୍
ଦିବୌକସାଂ ସଦାରାଣାମୌତ୍ସୁକ୍ୟାପହୃତାତ୍ମ-
ନାମ୍ ।୪।

ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୋଗର ସ୍ୱାମୀ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦୁଇ ଦୁଇ ଗୋପୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକଟ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କ ଗଳାରେ ବାହୁଛନ୍ଦ ଦେଲେ । ଏହିପରି ଏକ ଗୋପୀଙ୍କୁ ଏକ କୃଷ୍ଣ କ୍ରମରେ ସେ ଲୀଳା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସମସ୍ତ ଗୋପୀ ଏପରି ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ ଯେ ମୋ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ମୋ ନିକଟରେ ଅଛନ୍ତି । ଏହିପରି ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଗୋପିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୁଶୋଭିତ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଦିବ୍ୟ ରାସୋତ୍ସବ ପ୍ରାରମ୍ଭ ହେଲା । ସେତେବେଳେ ଆକାଶରେ ଶତ ଶତ ବିମାନ ଆରୋହଣ କରି ସମସ୍ତ ଦେବତା ନିଜ ନିଜ ପତ୍ନିମାନଙ୍କ ସହିତ ସେଠାରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ରାସୋତ୍ସବର ଦର୍ଶନ ଲାଳସା ତଥା ଉତ୍ସୁକତାରେ ସେମାନଙ୍କ ମନ ସ୍ୱବଶ ନଥିଲା । ୩—୪ ।

ତତୋ ଦୁନ୍ଦୁଭୟୋ ନେଦୁର୍ନିପେତୁଃ ପୁଷ୍ପ-
ବୃଷ୍ଟୟଃ
ଜଗୁର୍ଗନ୍ଧର୍ବପତୟଃ ସସ୍ତ୍ରୀକାସ୍ତଦ୍ୟଶୋଽମଲମ୍
।୫।

ସ୍ୱର୍ଗର ଦିବ୍ୟ ଦୁନ୍ଦୁଭି ଆପେ ଆପେ ବାଜି ଉଠିଲା, ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି ହେବାକୁ ଲାଗିଲା, ଗନ୍ଧର୍ବଗଣ ନିଜ ନିଜ ପତ୍ନିମାନଙ୍କ ସହିତ ଭଗବାନଙ୍କ ନିର୍ମଳ ଯଶଗାନରେ ମଜ୍ଜିଗଲେ । ୫ ।

ବଲୟାନାଂ ନୂପୁରାଣାଂ କିଙ୍କିଣୀନାଂ ଚ
ଯୋଷିତାମ୍
ସପ୍ରିୟାଣାମଭୂଚ୍ଛବ୍ଦସ୍ତୁମୁଲୋ ରାସମଣ୍ଡଳେ ।୬।

ଏହି ସୁ ଅବସର ପାଇ ସମସ୍ତ ଗୋପୀ ନିଜ ପ୍ରିୟତମ ଶ୍ୟାମ ସୁନ୍ଦରଙ୍କ ସହିତ ରାସମଣ୍ଡଳରେ ନୃତ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ହସ୍ତର କଙ୍କଣ, ପାଦର ନୂପୁର ଏବଂ କଟିର କିଙ୍କିଣୀ ଏକ ସଙ୍ଗେ ବାଜିଉଠନ୍ତି । ଅସଂଖ୍ୟ ଗୋପୀଥିବାରୁ ସେହି ମଧୁର ଧ୍ୱନିରେ ଦିଗ୍‌ଦିଗନ୍ତ ମୁଖରିତ ହେଲା । ୬ ।

ତତ୍ରାତିଶୁଶୁଭେ ତାଭିର୍ଭଗବାନ୍ ଦେବକୀସୁତଃ
ମଧ୍ୟେ ମଣୀନାଂ ହୈମାନାଂ
ମହାମରକତୋ ଯଥା ।୭।

ଯମୁନାର ରମଣ ବାଲି ଉପରେ ବ୍ରଜସୁନ୍ଦରି-ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ବଡ ଅପୂର୍ବ ଶୋଭାହେଲା । ଏପରି ଜଣା ପଡୁଥିଲା, ମନେକର ଅଗଣିତ ହରିଦ୍ରାବର୍ଣ୍ଣରେ ଚମକିତ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ମଣିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ନୀଳମଣି ଝଟକୁଅଛି । ୭ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ପାଦନ୍ୟାସୈର୍ଭୁଜବିଧୁତିଭିଃ
ସସ୍ମିତୈର୍ଭ୍ରୂବିଳାସୈ-
ର୍ଭଜ୍ୟନ୍ମଧ୍ୟୈଶ୍ଚଳକୁଚପଟୈଃ କୁଣ୍ଡଳୈ-
ର୍ଗଣ୍ଡଲୋଳୈଃ
ସ୍ୱିଦ୍ୟନ୍ମୁଖ୍ୟଃ କବରରଶନାଗ୍ରନ୍ଥୟଃ
କୃଷ୍ଣବଧ୍ୱୋ
ଗାୟନ୍ତ୍ୟସ୍ତଂ ତଡ଼ିତ ଇବ ତା ମେଘଚକ୍ରେ
ବିରେଜୁଃ ।୮।

ନୃତ୍ୟ ବେଳେ ଗୋପିମାନେ ପ୍ରକାର ପ୍ରକାର ପାଦ ନିକ୍ଷେପକରି କେତେବେଳେ ଆଗକୁ ତ କେବେ ପଛକୁ ହଟି ଆସନ୍ତି; କେବେ ଗତି ଅନୁସାର ଧୀରେ ଧୀରେ ପାଦ ଚାଳନ କରନ୍ତି ତ କେବେ କେବେ ଅତି ବେଗରେ; କେବେ ଚକ୍ରପରି ଘୂରି ଯାଆନ୍ତି ତ କେବେ ନିଜ ହସ୍ତ ଉଠାଇ ଉଠାଇ ଭବର ସୂଚନା ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ କେବେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଛଳନାପୂର୍ଣ୍ଣ ଭଙ୍ଗୀ ଦେଖାନ୍ତି । କେବେ ବଡ଼ କଳାପୂର୍ଣ୍ଣ ରୀତିରେ ହସି ଦିଅନ୍ତି ତ କେବେ ଭ୍ରୂଲତା ନଚାଇ କାମୋଦ୍ଦୀପକ ଭବ ରଚନ୍ତି । ନାଚି ନାଚି ସେମାନେ ନିଜ ନିଜ କୃଶକଟିକୁ ଏପରି ହଲାଇ ଦିଅନ୍ତି, ଦେଖି ମନେ ହେବ; ଭଙ୍ଗିଗଲାକି ? ନଇଁଯିବା, ବସିଯିବା, ଉଠିଯିବା ଏବଂ ଚାଲିଯିବା ବେଗ ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କ କୁଚ କଳଶ ହଲି ଯାଉଥିଲା ଏବଂ ବସ୍ତ୍ର ଉଡ଼ି-ଯାଉଥିଲା । କର୍ଣ୍ଣର କୁଣ୍ଡଳ ଝୁଲି ଗଣ୍ଡଦେଶରେ ପଡୁଥିଲା । ଅତ୍ୟନ୍ତ ନୃତ୍ୟ ହେତୁ ଶ୍ରମଝାଳ ସେମାନଙ୍କ ମୁଖରେ ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ଝଟକୁଥିଲା । ମସ୍ତକର ବେଣୀ ଶୀଥିଳ ହୋଇଯାଉଥିଲା । ନୀବୀର ଗଣ୍ଠି ଫିଟିଯାଉଥିଲା । ନଟବର ନନ୍ଦଲାଲଙ୍କ ପରମ ପ୍ରେୟସୀ ଗୋପିମାନେ ତାଙ୍କ ସହିତ ଏହିପରି ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ନାଚୁଥିଲେ । ପରୀକ୍ଷିତ ! ସେତେବେଳେ ଏପରି ଜଣାପଡୁଥିଲା ଯେ ମନେ କର ଅନେକ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତ ଶ୍ୟାମଳ ଶ୍ୟାମଳ ମେଘ ମଣ୍ଡଳ ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ଚମକିତ ଗୌରୀ ଗୋପିମାନେ ବିଜୁଳି ଅଟନ୍ତି ! ସେମାନଙ୍କ ଶୋଭା ଅସୀମଥିଲା । ୮ ।

ଉଚ୍ଚୈର୍ଜଗୁର୍ନୃତ୍ୟମାନା ରକ୍ତକଣ୍ଠ୍ୟୋ
ରତିପ୍ରିୟାଃ
କୃଷ୍ଣାଭିମର୍ଶମୁଦିତା ଯଦ୍‌ଗୀତେନେଦ-
ମାବୃତମ୍ ।୯।

ଗୋପିମାନଙ୍କ ଜୀବନ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ରତି ଏବଂ ପ୍ରେମ ଅଟେ । ସେମାନେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦେହରେ ଦେହ ମିଳାଇ ଆନନ୍ଦାବେଶରେ ନୃତ୍ୟ ସହିତ ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ଗାନ କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ରାଗ-ରାଗିଣୀ ପୂର୍ଣ୍ଣଗୀତଗାନ୍ ଦ୍ୱାରା ଏହି ସାରା ଜଗତ୍ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଗୁଞ୍ଜିତ ହେଉଅଛି । ୯ ।

କାଚିତ୍ ସମଂ ମୁକୁନ୍ଦେନ ସ୍ୱରଜାତୀରମିଶ୍ରିତାଃ
ଉନ୍ନିନ୍ୟେ ପୂଜିତା ତେନ ପ୍ରୀୟତା ସାଧୁ ସାଧ୍ୱିତି

କୌଣସି ଗୋପୀ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ସ୍ୱର ସହିତ ନିଜ ସ୍ୱର ମିଳାଇ ଗୀତ ଗାଉ ଗାଉ ପୁଣି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତଦେବ ଧ୍ରୁବମୁନ୍ନିନ୍ୟେ ତସ୍ୟୈ ମାନଂ ଚ
ବହ୍ୱଦାତ୍ ।୧୦।

ସ୍ୱର ଅପେକ୍ଷା ଆହୁରି ଅଧିକ ଉଚ୍ଚ, ମଧୁର ସ୍ୱରରେ ତାନ ଛାଡ଼ିବାରୁ ତାହାଙ୍କ 'ବିଲକ୍ଷଣ ଏବଂ ଉତ୍ତମ ସ୍ୱରକୁ ଶୁଣି ଭଗବାନ୍ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରସନ୍ନତାର ସହିତ 'ବାହା ବାହା' କହି ତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାହାଙ୍କ ରାଗକୁ ଅନ୍ୟ ଏକ ଗୋପୀ ଧ୍ରୁପଦରେ ଗାଇବାରୁ ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଭଗବାନ୍ ବହୁତ ସମ୍ମାନ ଦେଲେ । ୧୦ ।

କାଚିଦ୍ ରାସପରିଶ୍ରାନ୍ତା ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥସ୍ୟ ଗଦାଭୃତଃ
ଜଗ୍ରାହ ବାହୁନା ସ୍କନ୍ଧଂ ଶ୍ଳଥଦ୍ୱଲୟମଲ୍ଲିକା
।୧୧।

ଅନ୍ୟ ଏକ ଗୋପୀ ନୃତ୍ୟ କରି କରି ଥକି ଗଲେ, ତାହାଙ୍କ ମଣିବନ୍ଧରୁ କଙ୍କଣ ଏବଂ ବେଣୀରୁ ମଲ୍ଲିମାଳ ଖସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତେଣୁ ସେ ନିଜ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଠିଆହୋଇଥିବା ମୁରଲି ମନୋହର ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରଙ୍କ କାନ୍ଧରେ ବାହୁରଖି ଭିଡ ଧରିଲେ ।
। ୧୧ ।

ତତ୍ରୈକାଂସଗତଂ ବାହୁଂ
କୃଷ୍ଣସ୍ୟୋତ୍ପଲସୌରଭମ୍
ଚନ୍ଦନାଲିପ୍ତମାଘ୍ରାୟ ହୃଷ୍ଟରୋମା ଚୁଚୁମ୍ବ ହ
।୧୨।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିଜର ଗୋଟିଏ ହାତ ଅନ୍ୟ ଏକ ଗୋପୀଙ୍କ କାନ୍ଧରେ ପକାଇଦେଲେ । ତାହା ତ ସ୍ୱଭବତଃ କମଳ ସଦୃଶ ସୁଗନ୍ଧିତ ଥିଲା, ପୁଣି ତହିଁରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁଗନ୍ଧିତ ଚନ୍ଦନ ଲଗାଯାଇଥିଲା । ସେହି ସୁଗନ୍ଧରେ ଗୋପୀ ପୁଲକିତ ହୋଇଗଲେ, ତାହାଙ୍କ ସର୍ବାଙ୍ଗ ରୋମାଞ୍ଚିତ ହୋଇଯିବାରୁ ସେ ତାକୁ ବାରମ୍ବାର ଚୁମ୍ବନ-କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ୧୨ ।

କସ୍ୟାଶ୍ଚିନ୍ନାଟ୍ୟବିକ୍ଷିପ୍ତକୁଣ୍ଡଳତ୍ୱିଷମଣ୍ଡିତମ୍
ଗଣ୍ଡଂ ଗଣ୍ଡେ ସନ୍ଦଧତ୍ୟା
ଅଦାତ୍ତାମ୍ବୂଳଚର୍ବିତମ୍ ।୧୩।

ଅନ୍ୟ ଏକ ଗୋପୀ ନାଚୁଥିବାବେଳେ ତାହାଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣର କୁଣ୍ଡଳ ଦୋହଲୁଥିଲା । ସେହି କୁଣ୍ଡଳ ଛଟାରେ ତାହାଙ୍କ ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳ ଆହୁରି ଅଧିକ ଝଟକିଲା । ସେ ନିଜ ଗଣ୍ଡଦେଶକୁ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ଗଣ୍ଡଦେଶରେ ଲଗାଇ ଦେବାରୁ ଭଗବାନ୍ ନିଜେ ଚୋବାଉଥିବା ପାନକୁ ତାଙ୍କ ମୁଖରେ ଭରି ଦେଲେ । ୧୩ ।

ନୃତ୍ୟନ୍ତି ଗାୟତୀ କାଚିତ୍ କୂଜନ୍ନୂପୁର-
ମେଖଳା
ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥାଚ୍ୟୁତହସ୍ତାବ୍ଜଂ ଶ୍ରାନ୍ତାଧାତ୍ ସ୍ତନୟୋଃ
ଶିବମ୍ । ୧୪ ।

କୌଣସି ଏକ ଗୋପୀ ନୂପୁର ଏବଂ କଟି କିଙ୍କିଣୀର ଝଙ୍କାର ତାନରେ ନାଚୁଥିଲେ । ସେ ଯେତେବେଳେ ବହୁତ ଥକିଗଲେ, ସେତେବେଳେ ନିଜ ପାଖରେ ଠିଆହୋଇଥିବା ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରଙ୍କ ଦୁଇ ଶୀତଳ କରକମଳକୁ ନେଇ ନିଜ ଦୁଇ ସ୍ତନରେ ରଖିଦେଲେ । ୧୪ ।

ଗୋପ୍ୟୋ ଲବ୍ଧ୍ୱାଚ୍ୟୁତଂ କାନ୍ତଂ ଶ୍ରିୟ
ଏକାନ୍ତବଲ୍ଲଭମ୍

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଗୋପିମାନଙ୍କର ସୌଭାଗ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ । ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ପରମ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଗୃହୀତକଣ୍ଠ୍ୟସ୍ତଦ୍ଦୋର୍ଭ୍ୟାଂ ଗାୟନ୍ତ୍ୟସ୍ତଂ
ବିଜହ୍ରିରେ । ୧୫ ।

ପ୍ରିୟତମ ଏକାନ୍ତ ବଲ୍ଲଭ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ନିଜ ପରମ ପ୍ରିୟତମ ରୂପେ ପାଇ ଗୋପିମାନେ ଗାନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ସହିତ ବିହାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସେମାନଙ୍କ ଗଳାକୁ ବାହୁଫାଶରେ ବାନ୍ଧରଖି ଥିବାରୁ ସେତେବେଳେ ସେମାନଂକର ଅପୂର୍ବ ଶୋଭା ହେଉଥିଲା । । ୧୫ ।

କର୍ଣୋତ୍ପଲାଲକବିଟଙ୍କକପୋଲଘର୍ମ-
ବକ୍ତ୍ରଶ୍ରିୟୋ ବଲୟନୂପୁରଘୋଷବାଦ୍ୟୈଃ
ଗୋପ୍ୟଃ ସମଂ ଭଗବତା ନନୃତୁଃ ସ୍ୱକେଶ-
ସ୍ରସ୍ତସ୍ରଜୋ ଭ୍ରମରଗାୟକରାସଗୋଷ୍ଠ୍ୟାମ୍
। ୧୬ ।

ସେମାନଂକ କର୍ଣ୍ଣରେ କମଳକୁଣ୍ଡଳ ଶୋଭାୟମାନଥିଲା, କୁଞ୍ଚିତ କୃଷ୍ଣ ଅଳକା ଗଣ୍ଡଦେଶରେ ଝୁଲୁଥିଲା । ଶ୍ରମଝାଳ ବିନ୍ଦୁରେ ସେମାନଙ୍କ ମୁଖର ଛଟା ଝଟକୁଥିଲା । ସେମାନେ ରାସମଣ୍ଡଳରେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସହିତ ଏହିପରି ନୃତ୍ୟ କରୁଥିବାବେଳେ ସେମାନଙ୍କ କଙ୍କଣ ଏବଂ ନୂପୁର ମୁଖରିତ ହେଉଥିଲା । ମଧୁପମାନେ ସେମାନଙ୍କ ତାଳ ସ୍ୱରରେ ନିଜ ସ୍ୱର ମିଳାଇ ଗାନ କରୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ଜୁଡ଼ା ଏବଂ କେଶରେ ଗୁନ୍ଥା ହୋଇଥିବା ଫୁଲ ଖସି ପଡୁଥିଲା । ୧୬ ।

ଏବଂ ପରିଷ୍ୱଙ୍ଗକରାଭିମର୍ଶ-
ସ୍ନିଗ୍ଧେକ୍ଷଣୋଦ୍ଦାମବିଳାସହାସୈଃ
ରେମେ ରମେଶୋ ବ୍ରଜସୁନ୍ଦରୀଭି-
ର୍ଯଥାର୍ଭକଃ ସ୍ୱପ୍ରତିବିମ୍ବବିଭ୍ରମଃ ।୧୭।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଯେପରି ଛୋଟ ଶିଶୁ ନିର୍ବିକାରଭାବେ ନିଜ ଛାଇ ସହିତ ଖେଳେ, ସେହିପରି ହିଁ ରମାରମଣ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କେବେ ସେମାନଙ୍କୁ ହୃଦୟରେ ଲଗାଇ ଦିଅନ୍ତି, କେବେ ହସ୍ତରେ ସେମାନଙ୍କ ଅଙ୍ଗସ୍ପର୍ଶ କରନ୍ତି ତ କେବେ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ବାଙ୍କ ଚାହାଁଣୀରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଚାହିଁ ରହନ୍ତି ତ କେବେ ଲୀଳାରେ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ହସ ହସନ୍ତି । ଏହିପରି ଭଗବାନ୍ ବ୍ରଜସୁନ୍ଦରିମାନଂକ ସହିତ କ୍ରୀଡ଼ା କଲେ—ବିହାର କଲେ । ୧୭ ।

ତଦଙ୍ଗସଙ୍ଗପ୍ରମୁଦାକୁଲେନ୍ଦ୍ରିୟାଃ
କେଶାନ୍ ଦୁକୂଲଂ କୁଚପଟ୍ଟିକାଂ ବା
ନାଞ୍ଜଃ ପ୍ରତିବ୍ୟୋଢୁମଲଂ ବ୍ରଜସ୍ତ୍ରିୟୋ
ବିସ୍ରସ୍ତମାଳାଭରଣାଃ କୁରୂଦ୍ବହ । ୧୮ ।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ସ୍ପର୍ଶକରି ଗୋପିମାନଂକ ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନେ ପ୍ରେମ ଏବଂ ଆନନ୍ଦରେ ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ଗଲେ । ସେମାନଂକ କେଶ ଫିଟି ବିଛୁଡ଼ ହୋଇଗଲା; ଫୁଲହାର ଛିଣ୍ଡିଗଲା ଏବଂ ଅଳଙ୍କାରମାନ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଗଲେ । ସେମାନେ ନିଜ କେଶ, ବସ୍ତ୍ର, କାଞ୍ଚୁଲା ସମ୍ଭାଳିବାରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅସମର୍ଥ ହେଲେ । ୧୮ ।

କୃଷ୍ଣବିକ୍ରୀଡିତଂ ବୀକ୍ଷ୍ୟ ମୁମୁହୁଃ ଖେଚରସ୍ତ୍ରିୟଃ

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଏହି ରାସକ୍ରୀଡ଼ା ଦେଖି ସ୍ୱର୍ଗର ଦେବାଙ୍ଗନାମାନେ ମଧ୍ୟ ମିଳନ କାମନାରେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କାମାର୍ଦିତାଃ ଶଶାଙ୍କଶ୍ଚ ସଗଣୋ ବିସ୍ମିତୋଽ-
ଭବତ୍ ।୧୯।

ମୋହିତ ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତ ତାରା ତଥା ଗ୍ରହଗଣଙ୍କ ସହିତ ଚନ୍ଦ୍ରମା ଚକିତ ଏବଂ ବିସ୍ମିତ ହୋଇଗଲେ ।୧୯।

କୃତ୍ୱା ତାବନ୍ତମାତ୍ମାନଂ
ଯାବତୀର୍ଗୋପଯୋଷିତଃ
ରେମେ ସ ଭଗବାଂସ୍ତାଭିରାତ୍ମାରାମୋଽପି
ଲୀଳୟା ।୨୦।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଯଦ୍ୟପି ଭଗବାନ୍ ଆତ୍ମାରାମ ଅଟନ୍ତି । ତାଂକର ନିଜ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସିର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ—ତଥାପି ମଧ୍ୟ ସେ ଯେତେ ଗୋପୀଥିଲେ, ତେତିକି ରୂପ ଧାରଣ କରି ଅନାୟାସରେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଏହିପରି ବିହାର କଲେ ।୨୦।

ତାସାମତିବିହାରେଣ ଶ୍ରାନ୍ତାନାଂ
ବଦନାନି ସଃ
ପ୍ରାମୃଜତ୍ କରୁଣଃ ପ୍ରେମ୍ଣା ଶନ୍ତମେନାଙ୍ଗ-
ପାଣିନା ।୨୧।

ବହୁ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗାନ ଏବଂ ନୃତ୍ୟ ଆଦି ବିହାର କରିବା କାରଣରୁ ଗୋପିମାନେ ଯେତେ-ବେଳେ ଥକି ପଡ଼ିଲେ, ସେତେବେଳେ କରୁଣାମୟ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଡ଼ ପ୍ରେମରେ ସ୍ୱୟଂ ନିଜ ସୁଖଦ କରକମଳରେ ସେମାନଂକ ମୁଖ ପୋଛି ବସିଲେ । ।୨୧।

ଗୋପ୍ୟଃ ସ୍ଫୁରତ୍ପୁରଟକୁଣ୍ଡଳକୁନ୍ତଳତ୍ୱିଡ୍-
ଗଣ୍ଡଶ୍ରିୟା ସୁଧିତହାସନିରୀକ୍ଷଣେନ
ମାନଂ ଦଧତ୍ୟ ଋଷଭସ୍ୟ ଜଗୁଃ କୃତାନି
ପୁଣ୍ୟାନି ତତ୍କରରୁହସ୍ପର୍ଶପ୍ରମୋଦାଃ ।୨୨।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ଂକ କରକମଳ ତଥା ନଖ ସ୍ପର୍ଶରୁ ଗୋପିମାନେ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କଲେ । ସେମାନେ ନିଜର ସେହି କପୋଳର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ୱାରା, ଯାହା ଉପରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ କୁଣ୍ଡଳ ଝଟକୁଥିଲା ତଥା କୁଞ୍ଚିତ କୃଷ୍ଣ ଅଳକାବଳୀ ଝୁଲୁଥିଲା, ଏବଂ ସେହି ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ଚାହାଁଣୀରେ, ଯାହା ସୁଧାଠାରୁ ମଧୁର ମନ୍ଦହାସରେ ଶୋଭା ପାଉଥିଲା, ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଂକ ସମ୍ମାନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପରମ ପବିତ୍ର ଲୀଳାଗାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୨୨।

ତାଭିର୍ଯୁତଃ ଶ୍ରମମପୋହିତୁମଙ୍ଗସଙ୍ଗ-
ଘୃଷ୍ଟସ୍ରଜଃ ସ କୁଚକୁଙ୍କୁମରଞ୍ଜିତାୟାଃ

ତା'ପରେ ଯେପରି ଥକି ପଡ଼ିଥିବା ଗଜରାଜ (ନଦୀ) କୂଳକୁ ଭାଙ୍ଗି ଭାଙ୍ଗି ହସ୍ତିନିମାନଙ୍କ ସହିତ ଜଳରେ ପଶି କ୍ରୀଡ଼ା କରେ, ସେହିପରି ଲୋକ ଏବଂ ବେଦ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅତିକ୍ରମକାରୀ ଭଗବାନ୍ ନିଜ କ୍ଲାନ୍ତ ଦୂର କରିବା ନିମନ୍ତେ ଗୋପିମାନଙ୍କ ସହିତ ଜଳକ୍ରୀଡ଼ା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯମୁନା ଜଳରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସେତେବେଳେ ଭଗବାନ୍ଂକ ବନମାଳା ଗୋପିମାନଂକ ଅଙ୍ଗ ରଗଡ଼ରେ କିଛି ଦଳିହୋଇ ଯାଇଥିବା ପରି ଜଣାଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେମାନଙ୍କ କୁଚକୁଙ୍କୁମରେ ମଧ୍ୟ ରଞ୍ଜିତ ହୋଇ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଗନ୍ଧର୍ବପାଳିଭିରନୁଦ୍ରୁତ ଆବିଶଦ୍ ବାଃ
ଶ୍ରାନ୍ତୋ ଗଜୀଭିରିଭରାଡିବ ଭିନ୍ନସେତୁଃ ।୨୩।

ଯାଇଥିଲା । ତାହାର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଗୁଞ୍ଜନରତ ଭ୍ରମର ତାହାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଏପରି ଚାଲିଥିଲେ, ମନେ-କର ଗନ୍ଧର୍ବରାଜି ତାହାଂକ କୀର୍ତ୍ତିଗାଥା ଗାଇ ପଛେ ପଛେ ଚାଲୁଛନ୍ତି । ୨୩ ।

ସୋଽମ୍ଭସ୍ୟଳଂ ଯୁବତିଭିଃ ପରିଷିଚ୍ୟମାନଃ
ପ୍ରେମ୍‌ଣେକ୍ଷିତଃ ପ୍ରହସତୀଭିରିତସ୍ତତୋଽଙ୍ଗ
ବୈମାନିକୈଃ କୁସୁମବର୍ଷିଭିରୀଡ୍ୟମାନୋ
ରେମେ ସ୍ୱୟଂ ସ୍ୱରତିରତ୍ର ଗଜେନ୍ଦ୍ରଲୀଳାଃ
। ୨୪ ।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଯମୁନା ଜଳରେ ପଶି ଗୋପିମାନେ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ଚହାଁଣୀରେ ଭଗବାନଙ୍କ ଆଡକୁ ଚାହିଁ ଥଟା-ପରିହାସରେ ତାଙ୍କ ଉପରକୁ ଚାରିଆଡୁ ଜଳ ସିଞ୍ଚି ତାଙ୍କୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ଗାଧୋଇ ଦେଲେ । ଦେବତାମାନେ ଆକାଶରେ ବିମାନାରୋହଣ କରି ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସ୍ତୁତିକରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହିପରି ଯମୁନାଜଳରେ ସ୍ୱୟଂ ଆତ୍ମାରାମ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗଜରାଜପରି ଜଳବିହାର କଲେ । ୨୪ ।

ତତଶ୍ଚ କୃଷ୍ଣୋପବନେ ଜଳସ୍ଥଳ-
ପ୍ରସୂନଗନ୍ଧାନିଳଜୁଷ୍ଟଦିକ୍ତଟେ ।
ଚଚାର ଭୃଙ୍ଗପ୍ରମଦାଗଣାବୃତୋ
ଯଥା ମଦଚ୍ୟୁଦ୍ ଦ୍ୱିରଦଃ କରେଣୁଭିଃ । ୨୫ ।

ତା'ପରେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବ୍ରଜଯୁବତୀ ଏବଂ ମଧୁପମାନଙ୍କ ଗହଣରେ ପରିବେଷ୍ଟିତ ହୋଇ ଯମୁନାତଟ ଉପବନକୁ ଆସିଲେ । ସେହି ବନ ବଡ ରମଣୀୟଥିଲା । ତାହାର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗର ଜଳ ଏବଂ ସ୍ଥଳରେ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ସୁଗନ୍ଧ ଯୁକ୍ତ ପୁଷ୍ପ ବିକସିତ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ପୁଷ୍ପର ସୁବାସ ନେଇ ବାୟୁ ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଥିଲା । ତହିଁରେ (ବନରେ) ଭଗବାନ୍ ଏପରି ବିଚରଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ଯେପରି ମଦମତ୍ତ ଗଜରାଜ ହସ୍ତିନୀ ଯୂଥ ଭିତରେ ବୁଲୁଥାଏ । ୨୫ ।

ଏବଂ ଶଶାଙ୍କାଂଶୁବିରାଜିତା ନିଶାଃ
ସ ସତ୍ୟକାମୋଽନୁରତାବଳାଗଣଃ

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଶରଦର ସେହିରାତ୍ରି, ଯାହା ରୂପରେ ଅନେକ ରାତ୍ରି ପୁଞ୍ଜିଭୂତ ହୋଇଥିଲେ, ବଡ ସୁନ୍ଦରଥିଲା । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଚନ୍ଦ୍ରମାର ଚାରୁ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ବିଚ୍ଛୁଡ଼ହୋଇ ପଡଥିଲା, କାବ୍ୟମାନଙ୍କରେ ଶରଦ୍ ଋତୁର ଯେଉଁ ରସ ସାମଗ୍ରୀର ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେଖାଯାଏ, ସେ ସବୁରେ ସେ ପୂର୍ଣ୍ଣଥିଲା । ସେଥିରେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିଜ ପ୍ରେୟସୀ ଗୋପୀଗଣଙ୍କ ସହିତ ଯମୁନା ପୁଲିନ, ଯମୁନା ଏବଂ ତାହାର ଉପବନରେ ବିହାର କଲେ । ଏହା ମନେରଖିବା ଉଚିତ ଯେ ଭଗବାନ୍ ସତ୍ୟସଂକଳ୍ପ ଅଟନ୍ତି । ଏହା ସବୁ ତାହାଙ୍କ ଚିନ୍ମୟ ସଂକଳ୍ପର ଚିନ୍ମୟୀଲୀଳା ମାତ୍ର ଏବଂ ସେ ଏହି

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସିଷେବ ଆତ୍ମନ୍ୟବରୁଦ୍ଧସୌରତଃ
ସର୍ବାଃ ଶରତ୍‌କାବ୍ୟକଥାରସାଶ୍ରୟାଃ ।୨୬।

ଲୀଳାରେ କାମଭାବକୁ, ତାହାର ଚେଷ୍ଟା ତଥା ତାହାର କ୍ରିୟାକୁ ସର୍ବଥା ନିଜ ଅଧୀନ ଏବଂ ତାକୁ ନିଜେ ନିଜ ଭିତରେ ବନ୍ଧ କରି ରଖିଥିଲେ ।
। ୨୬ ।

ରାଜୋବାଚ
ସଂସ୍ଥାପନାୟ ଧର୍ମସ୍ୟ ପ୍ରଶମାୟେତରସ୍ୟ ଚ
ଅବତୀର୍ଣୋ ହି ଭଗବାନଂଶେନ ଜଗଦୀଶ୍ୱରଃ
। ୨୭ ।

ରାଜା ପରୀକ୍ଷିତ ପ୍ରଶ୍ନକଲେ—ଭଗବାନ୍ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତର ଏକମାତ୍ର ସ୍ୱାମୀ ଅଟନ୍ତି । ସେ ନିଜ ଅଂଶ ଶ୍ରୀମାନ୍ ବଳରାମଙ୍କ ସହିତ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ଅବତାରର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ଯେ ଧର୍ମର ସ୍ଥାପନ ଏବଂ ଅଧର୍ମର ବିନାଶ । ୨୭ ।

ସ କଥଂ ଧର୍ମସେତୂନାଂ ବକ୍ତା କର୍ତ୍ତାଭିରକ୍ଷିତା
ପ୍ରତୀପମାଚରଦ୍ ବ୍ରହ୍ମନ୍ ପରଦାରାଭିମର୍ଶନମ୍
। ୨୮ ।

ବ୍ରହ୍ମନ୍ ! ସେ ଧର୍ମମର୍ଯାଦାର ନିର୍ମାତା, ଉପଦେଶକ ଏବଂ ରକ୍ଷକ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ପୁଣି ସେ ସ୍ୱୟଂ ଧର୍ମର ବିପରୀତ ପର ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ କିପରି ସ୍ପର୍ଶ କଲେ । ୨୮ ।

ଆପ୍ତକାମୋ ଯଦୁପତିଃ କୃତବାନ୍ ବୈ
ଜୁଗୁପ୍‌ସିତମ୍
କିମଭିପ୍ରାୟ ଏତଂ ନଃ ସଂଶୟଂ ଛିନ୍ଧି
ସୁବ୍ରତ । ୨୯ ।

ଆଉ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପୂର୍ଣ୍ଣକାମଥିଲେ, ତାଙ୍କର କୌଣସି ବସ୍ତୁ ପାଇବାର ଆଶା ନଥିଲା, ଯେହେତୁ ସେ କାମନା ରହିତ ଅଟନ୍ତି ତଥାପି ସେ କି ଅଭିପ୍ରାୟରେ ଏପରି ନିନ୍ଦନୀୟ କର୍ମ କଲେ ? ପରମ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ମୁନୀଶ୍ୱର ! ଆପଣ କୃପା କରି ମୋର ଏହି ସନ୍ଦେହ ଦୂରକରନ୍ତୁ । ୨୯ ।

ଶ୍ରୀ ଶୁକ ଉବାଚ
ଧର୍ମବ୍ୟତିକ୍ରମୋ ଦୃଷ୍ଟ ଈଶ୍ୱରାଣାଂ ଚ ସାହସମ୍
ତେଜୀୟସାଂ ନ ଦୋଷାୟ
ବହ୍ନେଃ ସର୍ବଭୁଜୋ ଯଥା । ୩୦ ।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଅଗ୍ନି ଆଦି ଈଶ୍ୱର (ସମର୍ଥ) କେବେ କେବେ ଧର୍ମର ଉଲ୍ଲଂଘନ ଏବଂ ସାହସିକ କାମ କରିବାର ଦେଖାଯାଏ । ପରନ୍ତୁ ସେହି ସେହି କର୍ମଦ୍ୱାରା ସେହି ତେଜସ୍ୱୀ ପୁରୁଷମାନଙ୍କର କୌଣସି ଦୋଷହୁଏ ନାହିଁ । ବିଚାର କର, ଅଗ୍ନି ସବୁକିଛି ଖାଇ ଭସ୍ମ କରି ଦିଅନ୍ତି ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ସେହି ପଦାର୍ଥ ଦୋଷରେ ସେ ଦୂଷିତ ନୁହନ୍ତି । ୩୦ ।

ନୈତତ୍ ସମାଚରେଜ୍ଜାତୁ
ମନସାପି ହ୍ୟନୀଶ୍ୱରଃ

ଯେଉଁମାନଙ୍କଠାରେ ଏପରି ସାମର୍ଥ୍ୟ ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କର ସେପରି କଥା ମନରେ ମଧ୍ୟ ଚିନ୍ତା କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ, ଶରୀର ଦ୍ୱାରା କରିବା ତ ଦୂରର କଥା । ଯଦି ମୂର୍ଖତାବଶ କେହି କେବେ ଏପରି କାମ କରେ, ତେବେ ନିଶ୍ଚୟ ତା'ର ନାଶ ହୋଇଯିବ । ଭଗବାନ୍ ଶଙ୍କର ହଳାହଳ ବିଷ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବିନଶ୍ୟତ୍ୟାଚରନ୍
ମୌଢ୍ୟାଦ୍‌ଯଥାରୁଦ୍ରୋଽବ୍‌ଧିଜଂ ବିଷମ୍ ।୩୧ ।

ପାନ କରିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ କେହି ପିଏ ତ ନିଶ୍ଚୟ ଜଳି ଭସ୍ମ ହୋଇଯିବ । ୩୧ ।

ଈଶ୍ୱରାଣାଂ ବଚଃ ସତ୍ୟଂ
ତଥୈବାଚରିତଂ କ୍ୱଚିତ୍
ତେଷାଂ ଯତ୍ ସ୍ୱବଚୋଯୁକ୍ତଂ
ବୁଦ୍ଧିମାଂସ୍ତତ୍ ସମାଚରେତ । ୩୨ ।

ତେଣୁ ଶଙ୍କର ଆଦି ଯେଉଁମାନେ ସର୍ବସମର୍ଥ ଈଶ୍ୱର ଅଟନ୍ତି, ନିଜ ଅଧିକାରାନୁସାର ସେମାନଙ୍କ ବଚନକୁ ସତ୍ୟ କରିବା ଏବଂ ସେହି ଅନୁସାର ଆଚରଣ କରିବା ଉଚିତ । ସେମାନଙ୍କ ଆଚରଣକୁ ମଧ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ପୁରୁଷ ଅନୁକରଣ କରନ୍ତି । ତେଣୁ ତାକୁ ହିଁ ଜୀବନରେ ଉତାରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ୩୨ ।

କୁଶଳାଚରିତେନୈଷାମିହ
ସ୍ୱାର୍ଥୋ ନ ବିଦ୍ୟତେ
ବିପର୍ଯ୍ୟୟେଣ ବାନର୍ଥୋ
ନିରହଂକାରିଣାଂ ପ୍ରଭୋ । ୩୩ ।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ସେହି ସାମର୍ଥ୍ୟବାନ ପୁରୁଷ ଅହଙ୍କାର ହୀନ ଅଟନ୍ତି, ଶୁଭକର୍ମ କରିବାରେ ତାଙ୍କର କୌଣସି ସାଂସାରିକ ସ୍ୱାର୍ଥ ନ ଥାଏ କିମ୍ବା ଅଶୁଭ କର୍ମ କରିବାରେ କୌଣସି କ୍ଷତି ନଥାଏ । ସେ ସ୍ୱାର୍ଥ ଏବଂ ଅନର୍ଥ (କ୍ଷତି) ର ବହୁତ ଉପରେ । ୩୩ ।

କିମୁତାଖିଳସତ୍ତ୍ୱାନାଂ
ତିର୍ଯ୍ୟଙ୍‌ମର୍ତ୍ତ୍ୟଦିବୌକସାମ୍
ଈଶିତୁଶ୍ଚେଶିତବ୍ୟାନାଂ କୁଶଳା
କୁଶଳାନ୍ୱୟଃ । ୩୪ ।

ଯେବେ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏପରି ଯୁକ୍ତି ଦେଖାଯାଏ, ତେବେ ଯିଏ ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ, ମନୁଷ୍ୟ, ଦେବତା ଆଦି ସମସ୍ତ ଚରାଚର ଜୀବମାନଙ୍କର ଏକ ମାତ୍ର ପ୍ରଭୁ ସର୍ବେଶ୍ୱର ଭଗବାନ୍ ଅଟନ୍ତି, ତାଙ୍କ ସହିତ ମାନବୀୟ ଶୁଭ ଏବଂ ଅଶୁଭର ସମ୍ବନ୍ଧ କିପରି ବା ଯୋଡା ଯାଇପାରେ ? । ୩୪ ।

ଯତ୍‌ପାଦପଙ୍କଜପରାଗନିଷେବତୃପ୍ତା
ଯୋଗପ୍ରଭାବବିଧୂତାଖିଳକର୍ମବନ୍ଧାଃ
ସ୍ୱୈରଂ ଚରନ୍ତି ମୁନୟୋଽପି ନ ନହ୍ୟମାନା-
ସ୍ତସ୍ୟେଚ୍ଛୟାଽଽତ୍ତବପୁଷଃ କୁତ ଏବ ବନ୍ଧଃ
। ୩୫ ।

ଯାହାଙ୍କ ଚରଣ କମଳ ରଜ ସେବନ କରି ଭକ୍ତଜନ ତୃପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି, ଯାହାଙ୍କଠାରୁ ଯୋଗ ପ୍ରାପ୍ତ କରି ତାହା ପ୍ରଭାବରେ ଯୋଗୀଜନ ନିଜର ସମସ୍ତ କର୍ମବନ୍ଧନ କାଟି ପକାନ୍ତି ଏବଂ ବିଚାରଶୀଳ ଜ୍ଞାନୀଜନ ଯାହାଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱ ବିଚାର କରି ତତ୍ତ୍ୱସ୍ୱରୂପ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ତଥା ସମସ୍ତ କର୍ମବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ବିଚରଣ କରନ୍ତି, ସେହି ଭଗବାନ୍ ନିଜ ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ଇଚ୍ଛାରେ ନିଜ ଚିନ୍ମୟ ଶ୍ରୀବିଗ୍ରହ ପ୍ରକଟ କରନ୍ତି, ତେଣୁ କୁହତ, ତାହାଁରେ କର୍ମ ବନ୍ଧନର କଳ୍ପନା ବା କିପରି କରାଯାଇ ପାରେ ? ।୩୫।

ଗୋପୀନାଂ ତତ୍‌ପତୀନାଂ ଚ
ସର୍ବେଷାମେବ ଦେହିନାମ୍

ସମସ୍ତ ଗୋପି ସେମାନଙ୍କ ପତି ଏବଂ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଶରୀରଧାରୀମାନଙ୍କ ଅନ୍ତଃକରଣରେ ଯିଏ ଆତ୍ମା-ରୂପେ ବିରାଜମାନ, ଯିଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ସାକ୍ଷୀ ଏବଂ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଯୋଽନ୍ତଶ୍ଚରତି ସୋଽଧ୍ୟକ୍ଷଃ
କ୍ରୀଡନେନେହ ଦେହଭାକ୍ । ୩୬ ।

ପରମପତି ଅଟନ୍ତି, ସେହି ଭଗବାନ ତ ନିଜ ଦିବ୍ୟ ଚିନ୍ମୟ ଶ୍ରୀବିଗ୍ରହ ପ୍ରକଟ କରି ଏହି ଲୀଳା କରୁ ଅଛନ୍ତି । ୩୬ ।

ଅନୁଗ୍ରହାୟ ଭୂତାନାଂ ମାନୁଷଂ ଦେହମାସ୍ଥିତଃ
ଭଜତେ ତାଦୃଶୀଃ କ୍ରୀଡା ଯାଃ ଶ୍ରୁତ୍ୱା
ତତ୍ପରୋ ଭବେତ୍ । ୩୭ ।

ଭଗବାନ ଜୀବମାନଙ୍କ ଉପରେ କୃପା କରିବା ନିମନ୍ତେ ହିଁ ନିଜକୁ ମନୁଷ୍ୟରୂପେ ପ୍ରକଟ କରି ଏପରି ଲୀଳା କରନ୍ତି, ଯାହାକୁ ଶୁଣି ଜୀବ ଭଗବତ୍-ପରାୟଣ ହୋଇଯାଏ । ୩୭ ।

ନାସୂୟନ୍ ଖଲୁ କୃଷ୍ଣାୟ
ମୋହିତାସ୍ତସ୍ୟ ମାୟୟା
ମନ୍ୟମାନାଃ ସ୍ୱପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥାନ୍ ସ୍ୱାନ୍ ସ୍ୱାନ୍
ଦାରାନ୍ ବ୍ରଜୌକସଃ । ୩୮ ।

ବ୍ରଜବାସୀ ଗୋପମାନେ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରତି ଟିକିଏ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଦୋଷବୁଦ୍ଧି କଲେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ତାହାଙ୍କ ଯୋଗମାୟାରେ ମୋହିତ ହୋଇ ଏପରି ମନେ କଲେ ଯେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପତ୍ନିମାନେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଅଛନ୍ତି । ୩୮ ।

ବ୍ରହ୍ମରାତ୍ର ଉପାବୃତ୍ତେ ବାସୁଦେବାନୁମୋଦିତାଃ
ଅନିଚ୍ଛନ୍ତ୍ୟୋ ଯଯୁର୍ଗୋପ୍ୟଃ
ସ୍ୱଗୃହାନ୍ ଭଗବତ୍ପ୍ରିୟାଃ । ୩୯ ।

ବ୍ରହ୍ମରାତ୍ରି ସଦୃଶ ଏହି ରାତ୍ରି ବିତିଗଲା, ବ୍ରାହ୍ମ-ମୂହୂର୍ତ୍ତ ଆସିଗଲା । ଯଦ୍ୟପି ନିଜ ଘରକୁ ଫେରି ଯିବା ପାଇଁ ଗୋପିମାନଙ୍କର ଆଦୌ ଇଚ୍ଛା ନଥିଲା, ତଥାପି ଭଗବାନଙ୍କ ଆଜ୍ଞାରେ ସେମାନେ ନିଜ ନିଜ ଘରକୁ ଫେରିଗଲେ । କାରଣ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚେଷ୍ଟା, ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଙ୍କଳ୍ପ କେବଳ ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରସନ୍ନତା ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା । ୩୯ ।

ବିକ୍ରୀଡିତଂ ବ୍ରଜବଧୂଭିରିଦଂ ଚ ବିଷ୍ଣୋଃ
ଶ୍ରଦ୍ଧାନ୍ୱିତୋଽନୁଶୃଣୁୟାଦଥ ବର୍ଣ୍ଣୟେଦ୍ ଯଃ
ଭକ୍ତିଂ ପରାଂ ଭଗବତି ପ୍ରତିଲଭ୍ୟ କାମଂ
ହୃଦ୍‌ରୋଗମାଶ୍ୱପହିନୋତ୍ୟଚିରେଣ ଧୀରଃ
।୪୦।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଯେଉଁ ଧୀର ପୁରୁଷ ବ୍ରଜଯୁବତି-ମାନଙ୍କ ସହିତ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଏହି ଚିନ୍ମୟ ରାସବିଳାସ ଶ୍ରଦ୍ଧା ସହିତ ବାରମ୍ବାର ଶ୍ରବଣ ଏବଂ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ଭଗବାନଙ୍କ ଚରଣରେ ପରା ଭକ୍ତି ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ଏବଂ ବହୁତ ଶୀଘ୍ର ହିଁ ନିଜ ହୃଦୟ ରୋଗ ଅର୍ଥାତ୍ କାମ ବିକାରରୁ ସେ ମୁକ୍ତି ପାଆନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ କାମଭାବ ସଦାଦିନ ପାଇଁ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ । ୪୦ । (ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭଗବତରେ ଏହି ରାସଲୀଳାର ପାଞ୍ଚ ଅଧ୍ୟାୟ ତା'ର ପଞ୍ଚପ୍ରାଣ ଅଟେ । 'ରାସ' ଶବ୍ଦର ମୂଳ ରସ ଅଟେ ଏବଂ ରସ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅଟନ୍ତି 'ରସୋ ବୈ ସଃ-ଶ୍ରୁତି ।)

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେ ରାସକ୍ରୀଡା ବର୍ଣ୍ଣନଂ ନାମ ତ୍ରୟସ୍ତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୩୩।

—*—

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅଥ ଚତୁସ୍ତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ସୁଦର୍ଶନ ଏବଂ ଶଙ୍ଖଚୂଡର ଉଦ୍ଧାର

ଶ୍ରୀ ଶୁକ ଉବାଚ

ଏକଦା ଦେବଯାତ୍ରାୟାଂ
ଗୋପାଳା ଜାତକୌତୁକାଃ
ଅନୋଭିରନଡୁଦ୍ୟୁକ୍ତୈଃ
ପ୍ରୟଯୁସ୍ତେଽମ୍ବିକାବନମ୍ । ୧ ।

ତତ୍ର ସ୍ନାତ୍ୱା ସରସ୍ୱତ୍ୟାଂ ଦେବଂ
ପଶୁପତିଂ ବିଭୁମ୍
ଆନର୍ଚୁରର୍ହଣୈର୍ଭକ୍ତ୍ୟା
ଦେବୀଂ ଚ ନୃପତେଽମ୍ବିକାମ୍ । ୨ ।

ଗାବୋ ହିରଣ୍ୟଂ ବାସାଂସି ମଧୁ
ମଧ୍ୱନ୍ନମାଦୃତାଃ
ବ୍ରାହ୍ମଣେଭ୍ୟୋ ଦଦୁଃ ସର୍ବେ ଦେବୋ ନଃ
ପ୍ରୀୟତାମିତି । ୩ ।

ଊଷୁଃ ସରସ୍ୱତୀତୀରେ ଜଳଂ ପ୍ରାଶ୍ୟ
ଧୃତବ୍ରତାଃ
ରଜନୀଂ ତାଂ ମହାଭାଗା
ନନ୍ଦସୁନନ୍ଦକାଦୟଃ । ୪ ।

କଶ୍ଚିନ୍ମହାନହିସ୍ତସ୍ମିନ୍
ବିପିନେଽତିବୁଭୁକ୍ଷିତଃ
ଯଦୃଚ୍ଛୟାଽଽଗତୋ ନନ୍ଦଂ
ଶୟାନମୁରଗୋଽଗ୍ରସୀତ୍ । ୫ ।

ସ ଚୁକ୍ରୋଶାହିନା ଗ୍ରସ୍ତଃ
କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ ମହାନୟମ୍
ସର୍ପୋ ମାଂ ଗ୍ରସତେ ତାତ
ପ୍ରପନ୍ନଂ ପରିମୋଚୟ । ୬ ।

ତସ୍ୟ ଚାକ୍ରନ୍ଦିତଂ ଶ୍ରୁତ୍ୱା
ଗୋପାଳାଃ ସହସୋତ୍ଥିତାଃ

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଥରେ ନନ୍ଦବାବା ଆଦି ଗୋପମାନେ ଶିବରାତ୍ରି ଅବସରରେ ବଡ଼ ଉତ୍ସୁକ କୌତୂହଳ ଏବଂ ଆନନ୍ଦ ମଗ୍ନ ହୋଇ ଶକଟରେ ବଳଦ ଯୋଚିଲେ ଏବଂ ତହିଁରେ ବସି ଅମ୍ବିକା ବନକୁ ଯାତ୍ରାକଲେ । ୧ ।

ରାଜନ୍ ! ସେଠାରେ ସେମାନେ ସରସ୍ୱତୀ ନଦୀରେ ସ୍ନାନ କଲାପରେ ସର୍ବାନ୍ତର୍ଯାମୀ ପଶୁପତି ଭଗବାନ୍ ଶଙ୍କର ଏବଂ ଭଗବତୀ ଅମ୍ବିକା ଦେବୀଙ୍କୁ ଅନେକ ପ୍ରକାର ପୂଜୋପକରଣ ଦ୍ୱାରା ବଡ଼ ଭକ୍ତି ସହକାରେ ପୂଜା କଲେ । ୨ ।

ସେଠାରେ ସେମାନେ ଆଦର ପୂର୍ବକ ଗୋ, ସୁବର୍ଣ୍ଣ, ବସ୍ତ୍ର, ମଧୁ ଏବଂ ମଧୁର ଅନ୍ନ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଦାନ ତଥା ଉତ୍ତମଭାବେ ଭୋଜନ ଦେଲେ । ସେମାନେ କେବଳ ଏତିକି ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ ଯେ ଦେବାଧିଦେବ ଭଗବାନ୍ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତୁ । ୩ ।

ସେହିଦିନ ପରମ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ନନ୍ଦ-ସୁନନ୍ଦ ଆଦି ଗୋପମାନେ ଉପବାସ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ସେମାନେ କେବଳ ଜଳପାନ କରି ରାତ୍ରକୁ ସରସ୍ୱତୀ ନଦୀ ତୀରରେ ନିର୍ଭୟରେ ଶୋଇଗଲେ । ୪ ।

ସେହି ଅମ୍ବିକାବନରେ ଏକ ମହାନ୍ ଅଜଗର ବାସ କରୁଥିଲା । ସେ ଦିନ ସେ ଭୋକିଲା ଥିବାରୁ ଦୈବବଶ ସେଠାକୁ ଆସି ନନ୍ଦବାବାଙ୍କୁ ଧରିଲା । ୫ ।

ଅଜଗର ଧରିବାରୁ ନନ୍ଦବାବା ଚିତ୍କାର କରି କହିଲେ—'ରେ ବତ୍ସ କୃଷ୍ଣ ! କୃଷ୍ଣ ! ଦୌଡ଼ ଆସ ଦୌଡି ଆସ, ଏହି ଅଜଗର ମୋତେ ଗିଳି·ଦେଉଛି । ମୁଁ ତୋ ଶରଣରେ ଅଛି; ଶୀଘ୍ର ମୋତେ ଏହି ସଙ୍କଟରୁ ରକ୍ଷାକର । ୬ ।

ନନ୍ଦବାବାଙ୍କ ଚିତ୍କାର ଶୁଣି ସମସ୍ତ ଗୋପ ସହସା ଉଠି ଠିଆ ହୋଇ ପଡଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ଅଜଗର ମୁଖରେ ଦେଖି ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଅଧା

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଗ୍ରସ୍ତଂ ଚ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ବିଭ୍ରାନ୍ତାଃ
ସର୍ପଂ ବିବ୍ୟଧୁରୁଲ୍ମୁକୈଃ ।୭।

ଅଲାତୈର୍ଦହ୍ୟମାନୋଽପି ନାମୁଞ୍ଚତ୍ତମୁରଙ୍ଗମଃ
ତମସ୍ପୃଶତ୍ ପଦାଭ୍ୟେତ୍ୟ
ଭଗବାନ୍ ସାତ୍ୱତାଂ ପତିଃ । ୮ ।

ସ ବୈ ଭଗବତଃ ଶ୍ରୀମତ୍ପାଦସ୍ପର୍ଶହତାଶୁଭଃ
ଭେଜେ ସର୍ପବପୁର୍ହିତ୍ୱା ରୂପଂ
ବିଦ୍ୟାଧରାର୍ଚ୍ଚିତମ୍ । ୯ ।

ତମପୃଚ୍ଛଦ୍ଧୃଷୀକେଶଃ ପ୍ରଣତଂ ସମୁପସ୍ଥିତମ୍
ଦୀପ୍ୟମାନେନ ବପୁଷା
ପୁରୁଷଂ ହେମମାଳିନମ୍ । ୧୦ ।

କୋ ଭବାନ୍ ପରୟା ଲକ୍ଷ୍ମ୍ୟା
ରୋଚତେଽଦ୍ଭୁତଦର୍ଶନଃ
କଥଂ ଜୁଗୁପ୍ସିତାମେତାଂ ଗତିଂ ବା
ପ୍ରାପିତୋଽବଶଃ । ୧୧ ।

ସର୍ପ ଉବାଚ

ଅହଂ ବିଦ୍ୟାଧରଃ କଶ୍ଚିତ୍
ସୁଦର୍ଶନ ଇତି ଶ୍ରୁତଃ
ଶ୍ରିୟା ସ୍ୱରୂପସମ୍ପତ୍ତ୍ୟା
ବିମାନେନାଚରଂ ଦିଶଃ । ୧୨ ।
ଋଷୀନ୍ ବିରୂପାନଙ୍ଗିରସଃ
ପ୍ରାହସଂ ରୂପଦର୍ପିତଃ
ତୈରିମାଂ ପ୍ରାପିତୋ ଯୋନିଂ ପ୍ରଲବ୍ଧୈଃ
ସ୍ୱେନ ପାପ୍ମନା । ୧୩ ।

ଶାପୋ ମେଽନୁଗ୍ରହାୟୈବ
କୃତସ୍ତୈଃ କରୁଣାତ୍ମଭିଃ

ଜଳିଥିବା କାଠରେ ଅଜଗରକୁ ମାରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ୭ ।

କିନ୍ତୁ ନିଆଁରେ ଖେଞ୍ଚିଲେ ମଧ୍ୟ ଅଜଗର ନନ୍ଦବାବାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ଏତିକିବେଳେ ହିଁ ଭକ୍ତ ବତ୍ସଳ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ନିଜ ଚରଣରେ ସେହି ଅଜଗରକୁ ଛୁଇଁ ଦେଲେ । ୮ ।

ଭଗବାନଙ୍କ ଚରଣ ସ୍ପର୍ଶ ମାତ୍ରେ ଅଜଗରର ସମସ୍ତ ଅଶୁଭ ଭସ୍ମ ହୋଇ ଯିବାରୁ ସେ ସେହିକ୍ଷଣି ଅଜଗର ଶରୀର ତ୍ୟାଗକରି ବିଦ୍ୟାଧରର୍ଚ୍ଚିତ ସର୍ବାଙ୍ଗ ସୁନ୍ଦର ରୂପବାନ୍ ହୋଇଗଲା । ୯ ।

ସେହି ପୁରୁଷଙ୍କ ଶରୀରରୁ ଦିବ୍ୟ ଜ୍ୟୋତି ବାହାରୁ ଥିଲା, ସେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ହାର ପିନ୍ଧିଥିଲେ । ଯେବେ ସେ ପ୍ରଣାମ କଲାପରେ ହସ୍ତଯୋଡ଼ି ଭଗବାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଠିଆ ହୋଇଗଲେ । ତେବେ ଭଗବାନ ତାଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ । ୧୦ ।

'ତୁମ୍ଭେ କିଏ ? ତୁମ୍ଭ ସର୍ବାଙ୍ଗରୁ ସୁନ୍ଦରତା ଫୁଟି ଉଠୁଛି, ତୁମ୍ଭେ ଦେଖିବାକୁ ବଡ଼ ଅଦ୍ଭୁତ, ପୁଣି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଏହି ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିନ୍ଦନୀୟ ଅଜଗରଯୋନି କାହିଁକି ମିଳିଲା ? ଅବଶ୍ୟ ହିଁ ବିବଶ ହୋଇ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଏହି ଯୋନିକୁ ଆସିବାକୁ ପଡ଼ିଛି' । ୧୧ ।

ସେହି ପୁରୁଷ କହିଲେ—ଭଗବାନ୍ ! ମୁଁ ପୂର୍ବେ ଏକ ବିଦ୍ୟାଧର ଥିଲି, ମୋର ନାମଥିଲା ସୁଦର୍ଶନ । ମୋ ନିକଟରେ ତ ନିଶ୍ଚୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ବିମାନାରୋହଣ କରି ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲୁଥିଲି । ୧୨ ।

ଏକଦା ମୁଁ ଅଙ୍ଗିରଗୋତ୍ରର କୁରୂପ ଋଷିମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ନିଜ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଗର୍ବରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଥଟ୍ଟା କରି ହସରେ ଉଡ଼ାଇ ଦେଲି । ମୋର ଏହି ଅପରାଧରୁ ସେମାନେ କୁପିତ ହୋଇ ମୋତେ ଅଜଗର ଯୋନିକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଶାପ ଦେଇଥିଲେ । ଏହା ମୋର ସେହି ପାପର ଫଳଥିଲା । ୧୩ ।

ସେହି କୃପାଳୁ ଋଷିମାନେ ଅନୁଗ୍ରହ ଛଳରେ କେବଳ ମୋତେ ଶାପ ଦେଇଥିଲେ । ଯାହା ପ୍ରଭାବରୁ ଆଜି ଚରାଚରର ଗୁରୁ ସ୍ୱୟଂ ଆପଣ ନିଜ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଯଦହଂ ଲୋକଗୁରୁଣା ପଦା
ସ୍ପୃଷ୍ଟୋ ହତାଶୁଭଃ । ୧୪ ।

ଚରଣକମଳରେ ସ୍ପର୍ଶ କରିବାରୁ ମୋର ସାରା ଅଶୁଭ ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । ୧୪ ।

ତଂ ତ୍ୱାହଂ ଭବଭୀତାନାଂ
ପ୍ରପନ୍ନାନାଂ ଭୟାପହମ୍
ଆପୃଚ୍ଛେ ଶାପନିର୍ମୁକ୍ତଃ
ପାଦସ୍ପର୍ଶାଦମୀବହନ୍ । ୧୫ ।

ସମସ୍ତ ପାପ ନାଶକାରୀ ପ୍ରଭୋ ! ଯେଉଁମାନେ ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁରୂପ ସଂସାରରେ ଭୟଭୀତ ହୋଇ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣରେ ଶରଣ ନିଅନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ଆପଣ ସମସ୍ତ ଭୟରୁ ମୁକ୍ତ କରନ୍ତି । ଏବେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଶ୍ରୀଚରଣ ସ୍ପର୍ଶରୁ ଶାପମୁକ୍ତ ହେଲି, ବର୍ତ୍ତମାନ ନିଜ ଲୋକକୁ ଯିବାକୁ ମୋତେ ଅନୁମତି ଦିଅନ୍ତୁ । ୧୫ ।

ପ୍ରପନ୍ନୋଽସ୍ମି ମହାଯୋଗିନ୍
ମହାପୁରୁଷ ସତ୍ପତେ ।
ଅନୁଜାନୀହି ମାଂ ଦେବ
ସର୍ବଲୋକେଶ୍ୱରେଶ୍ୱର । ୧୬ ।

ଭକ୍ତ ବତ୍ସଳ ! ମହାଯୋଗେଶ୍ୱର ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଶରଣ ନେଲି । ଇନ୍ଦ୍ରାଦି ସମସ୍ତ ଲୋକେଶ୍ୱରଙ୍କ ପରମେଶ୍ୱର ! ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରକାଶ ପରମାତ୍ମନ୍ ! ମୋତେ ଆଜ୍ଞା ଦିଅନ୍ତୁ । ୧୬ ।

ବ୍ରହ୍ମଦଣ୍ଡାଦ୍ ବିମୁକ୍ତୋଽହଂ
ସଦ୍ୟସ୍ତେଽଚ୍ୟୁତ ଦର୍ଶନାତ୍ ।
ଯନ୍ନାମ ଗୃହ୍ଣନ୍ନଖିଲାନ୍
ଶ୍ରୋତୃନାତ୍ମାନମେବ ଚ
ସଦ୍ୟଃ ପୁନାତି କିଂ ଭୂୟସ୍ତସ୍ୟ ସ୍ପୃଷ୍ଟଃ
ପଦା ହି ତେ । ୧୭ ।

ନିଜ ସ୍ୱରୂପରେ ନିତ୍ୟ ନିରନ୍ତର ଏକ ରସ ରହୁଥିବା ଅଚ୍ୟୁତ ! ଆପଣଙ୍କ ଦର୍ଶନ ମାତ୍ରେ ମୁଁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଶାପରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଗଲି । ଏହା କୌଣସି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା ନୁହେଁ । କାରଣ ଯିଏ ଆପଣଙ୍କ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି, ସେ ନିଜେ ନିଜକୁ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଶ୍ରୋତାକୁ ମଧ୍ୟ ତୁରନ୍ତ ପବିତ୍ର କରି ଦିଅନ୍ତି । ପୁଣି ମୋତେ ତ ଆପଣ ସ୍ୱୟଂ ନିଜ ଚରଣ କମଳରେ ସ୍ପର୍ଶ କଲେ ! ତେଣୁ କ'ଣ ମୋ ମୁକ୍ତି ବିଷୟରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ହୋଇ ପାରେ ? । ୧୭ ।

ଇତ୍ୟନୁଜ୍ଞାପ୍ୟ ଦାଶାର୍ହଂ
ପରିକ୍ରମ୍ୟାଭିବନ୍ଦ୍ୟ ଚ
ସୁଦର୍ଶନୋ ଦିବଂ ଯାତଃ
କୃଚ୍ଛ୍ରାନ୍ନନ୍ଦଶ୍ଚ ମୋଚିତଃ । ୧୮ ।

ସୁଦର୍ଶନ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଏହିପରି ବିନତି କଲାପରେ ତାହାଙ୍କୁ ପରିକ୍ରମା ଏବଂ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ପୁଣି ତାଙ୍କଠାରୁ ଆଜ୍ଞା ପାଇ ସେ ନିଜ ଲୋକକୁ ଫେରିଗଲେ ଏବଂ ନନ୍ଦବାବା ସେହି ମହାନ ସଙ୍କଟରୁ ମୁକ୍ତ ହେଲେ । ୧୮ ।

ନିଶାମ୍ୟ କୃଷ୍ଣସ୍ୟ ତଦାତ୍ମବୈଭବଂ
ବ୍ରଜୌକସୋ ବିସ୍ମିତଚେତସସ୍ତତଃ
ସମାପ୍ୟ ତସ୍ମିନ୍ ନିୟମଂ ପୁନର୍ବ୍ରଜଂ
ନୃପାୟୟୁସ୍ତତ୍ କଥୟନ୍ତ ଆଦୃତାଃ । ୧୯ ।

ରାଜନ୍ ! ବ୍ରଜବାସିମାନେ ଯେବେ ଭଗବାନଙ୍କର ଏହି ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରଭାବ ଦେଖିଲେ, ତେବେ ସେମାନଙ୍କର ବଡ ବିସ୍ମୟ ଜନ୍ମିଲା । ସେମାନେ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ନିୟମ ପାଳନ କରୁଥିଲେ ତାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ବଡ ଆଦର ଏବଂ ପ୍ରେମରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସେହି ଲୀଳା ଗାନ କରି କରି ପୁନଃ ବ୍ରଜକୁ ଲେଉଟି ଆସିଲେ । ୧୯ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କଦାଚିଦଥ ଗୋବିନ୍ଦୋ ରାମଶ୍ଚାଦ୍ଭୁତବିକ୍ରମଃ
ବିଜହ୍ରତୁର୍ବନେ ରାତ୍ର୍ୟାଂ
ମଧ୍ୟଗୌ ବ୍ରଜଯୋଷିତାମ୍ ।୨୦।

ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦିନର କଥା । ଅଲୌକିକ କର୍ମ କରୁଥିବା ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ରାତ୍ରକୁ ବନରେ ଗୋପିମାନଙ୍କ ସହିତ ବିହାର କରୁଥିଲେ । ୨୦ ।

ଉପଗୀୟମାନୌ ଲଳିତଂ
ସ୍ତ୍ରୀଜନୈର୍ବଦ୍ଧସୌହୃଦୈଃ
ସ୍ୱଳଙ୍କୃତାନୁଲିପ୍ତାଙ୍ଗୌ
ସ୍ରଗ୍ୱିଣୌ ବିରଜୋଽମ୍ବରୌ । ୨୧ ।

ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିର୍ମଳ ପୀତାମ୍ବର ଏବଂ ବଳରାମ ନୀଳାମ୍ବର ଧାରଣ କରିଥିଲେ । ଦୁହିଁଙ୍କ ଗଳାରେ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଫୁଲହାର ଲଟକି ଥିଲା ତଥା ଶରୀରରେ ଅଙ୍ଗରାଗ, ସୁଗନ୍ଧିତ ଚନ୍ଦନ ଲଗାଇ ସେ ଦୁହେଁ ସୁନ୍ଦର ଆଭୂଷଣ ପିନ୍ଧି ଥିଲେ । ଗୋପିମାନେ ବଡ ପ୍ରେମ ଏବଂ ଆନନ୍ଦରାଗ ଲଳିତ ସ୍ୱରରେ ତାହାଙ୍କ ଗୁଣ ଗାନ କରୁଥିଲେ । ୨୧ ।

ନିଶାମୁଖଂ ମାନୟନ୍ତାବୁଦିତୋଡୁପତାରକମ୍
ମଲ୍ଲିକାଗନ୍ଧମତ୍ତାଳିଜୁଷ୍ଟଂ
କୁମୁଦବାୟୁନା ।୨୨।
ଜଗତୁଃ ସର୍ବଭୂତାନାଂ ମନଃଶ୍ରବଣମଙ୍ଗଳମ୍
ତୌ କଲ୍ପୟନ୍ତୌ ଯୁଗପତ୍
ସ୍ୱରମଣ୍ଡଳମୂର୍ଚ୍ଛିତମ୍ ।୨୩।

ସନ୍ଧ୍ୟା ଦେବୀଙ୍କ ଆଗମନ ହେଉଥିବାରୁ ଆକାଶରେ ତାରାଗଣ ଗୋଟି ଗୋଟି ଫୁଟି ଆସୁଥିଲେ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରମା ଉଦୟ ହୋଇ ନିଜ କମନୀୟ କିରଣରେ ଶୋଭା ପାଉଥିଲେ । ମଲ୍ଲୀଫୁଲର ସୁଗନ୍ଧରେ ମଧୁପମାନେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ ଏଣେ ତେଣେ ଗୁଞ୍ଜନ କରୁଥିଲେ ତଥା ଜଳାଶୟରେ ବିକଶିତ କୁମୁଦିନୀର ସୁଗନ୍ଧ ନେଇ ବାୟୁ ମନ୍ଦମନ୍ଦ ବହୁଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନିତ କରିବାକୁ ଯାଇ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ଶ୍ରୀମାନ୍ ବଳରାମ ଏକ ସଙ୍ଗେ ରାଗ-ଆଳାପନ ଛାଡିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ରାଗର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ଆରୋହ-ଅବରୋହ କ୍ରମେ ଉଠି ବଡ ସୁନ୍ଦର ବୋଧ ହେଉଥିଲା, ଯାହା ପ୍ରାଣୀଜଗତର ମନକର୍ଣ୍ଣରେ ଆନନ୍ଦ ଭରି ଦେଉଥିଲା । ୨୨-୨୩ ।

ଗୋପ୍ୟସ୍ତଦ୍ଗୀତମାକର୍ଣ୍ୟ ମୂର୍ଚ୍ଛିତା
ନାବିଦନ୍ ନୃପ
ସ୍ରଂସଦ୍ଦୁକୂଳମାତ୍ମାନଂ
ସ୍ରସ୍ତକେଶସ୍ରଜଂ ତତଃ ।୨୪।

ସେହି ଗାନ ଶୁଣି ଗୋପିମାନେ ଏପରି ମୋହିତ ହୋଇଗଲେ ଯେ, ପରୀକ୍ଷିତ ! ସେମାନଙ୍କ ଶରୀରର ଜ୍ଞାନ ତ ରହିଲା ନାହିଁ । ବିଶେଷରେ ନିଜ ନିଜ ଉପରୁ ଖସି ପଡୁଥିବା ବସନ ତଥା ବେଣୀରୁ ଫିଟି ପଡୁଥିବା ପୁଷ୍ପହାରକୁ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ୨୪ ।

ଏବଂ ବିକ୍ରୀଡତୋଃ ସ୍ୱୈରଂ
ଗାୟତୋଃ ସମ୍ପ୍ରମତ୍ତବତ୍
ଶଙ୍ଖଚୂଡ ଇତି ଖ୍ୟାତୋ
ଧନଦାନୁଚରୋଽଭ୍ୟଗାତ୍ ।୨୫।

ବଳରାମ ଏବଂ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଦୁଇଭାଇ ଯେତେବେଳେ ଏହିପରି ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ ବିହାର କରି ଉନ୍ମତ୍ତ ସଦୃଶ ଗାନ କରୁଥିଲେ, ସେତିକିବେଳେ କୁବେରଙ୍କ ଅନୁଚର ଶଙ୍ଖଚୂଡ ନାମକ ଏକ ଯକ୍ଷ ଆସି ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ୨୫ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତୟୋର୍ନିରୀକ୍ଷତୋ ରାଜଂସ୍ତନ୍ନାଥଂ
ପ୍ରମଦାଜନମ୍
କ୍ରୋଶନ୍ତଂ କାଳୟାମାସ
ଦିଶ୍ୟୁଦୀଚ୍ୟାମଶଙ୍କିତଃ ।୨୬।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କ ଆଖି ଆଗରୁ ସେ ସେହି ଗୋପିମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଭୟରେ ହରଣ କରି ଉତ୍ତର ଦିଗକୁ ନେଇଗଲା । ତେଣୁ ସେହି ଗୋପିମାନେ ବିକଳ ଚିତ୍କାର କରି କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ୨୬ ।

କ୍ରୋଶନ୍ତଂ କୃଷ୍ଣ ରାମେତି
ବିଲୋକ୍ୟ ସ୍ୱପରିଗ୍ରହମ୍
ଯଥା ଗା ଦସ୍ୟୁନା ଗ୍ରସ୍ତା
ଭ୍ରାତରାବନ୍ୱଧାବତାମ୍ ।୨୭।

ଦୁଇ ଭାଇ ଦେଖିଲେ ଯେପରି ଡାକୁମାନେ ଗୋରୁମାନଙ୍କୁ ଲୁଣ୍ଠି ନିଅନ୍ତି, ସେହିପରି ଏହି ଯକ୍ଷ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରେୟସିମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଯାଉ ଅଛି ଏବଂ ସେମାନେ 'ହା କୃଷ୍ଣ, ହା ରାମ !' କହି କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଡକା ପକାଉ ଅଛନ୍ତି, ତେଣୁ ଉଭୟେ ସେହି ଆଡ଼କୁ ଦୌଡ଼ିଲେ । ୨୭ ।

ମା ଭୈଷ୍ଟେତ୍ୟଭୟାରାବୌ
ଶାଲହସ୍ତୌ ତରସ୍ୱିନୌ
ଆସେଦତୁସ୍ତଂ ତରସା ତ୍ୱରିତଂ
ଗୁହ୍ୟକାଧମମ୍ ।୨୮।

'ଭୟ କରନାହିଁ, ଭୟ କରନାହିଁ' କହି ଅଭୟ ବାଣୀ ଶୁଣାଇବା ପରେ ଶାଳ ବୃକ୍ଷ ହସ୍ତରେ ନେଇ ସହସା ସେହି ନୀଚ ଯକ୍ଷ ନିକଟରେ ସେମାନେ ପହଞ୍ଚି ଗଲେ । ୨୮ ।

ସ ବୀକ୍ଷ୍ୟ ତାବନୁପ୍ରାପ୍ତୌ
କାଳମୃତ୍ୟୁ ଇବୋଦ୍ୱିଜନ୍
ବିସୃଜ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀଜନଂ ମୂଢ଼ଃ
ପ୍ରାଦ୍ରବଜ୍ଜୀବିତେଚ୍ଛୟା ।୨୯।

ଯକ୍ଷ ଦେଖିଲା ଯେ କାଳ ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁ ସଦୃଶ ଏ ଦୁହେଁ ମୋ ଆଡକୁ ଆସୁ ଅଛନ୍ତି, ତେଣୁ ସେ ବଡ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ଗୋପିମାନଙ୍କୁ ସେହିଠାରେ ଛାଡ ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରାଣ ଭୟରେ ପଳାଇ ଗଲା । ୨୯ ।

ତମନ୍ୱଧାବଦ୍ ଗୋବିନ୍ଦୋ
ଯତ୍ର ଯତ୍ର ସ ଧାବତି
ଜିହୀର୍ଷୁସ୍ତଚ୍ଛିରୋରତ୍ନଂ ତସ୍ଥୌ
ରକ୍ଷନ୍ ସ୍ତ୍ରିୟୋ ବଳଃ ।୩୦।

ସ୍ତ୍ରୀ ମାନଙ୍କ ରକ୍ଷାର ଭାର ବଳରାମ ନେବାରୁ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତାହାର ପଛେ ପଛେ ଦୌଡିଲେ ! ସେ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ ଯେ ଚୂଡାମଣି ସହିତ ତାର ଶିର କାଟି ନେବେ । ୩୦ ।

ଅବିଦୂର ଇବାଭ୍ୟେତ୍ୟ ଶିରସ୍ତସ୍ୟ ଦୁରାତ୍ମନଃ
ଜହାର ମୁଷ୍ଟିନୈବାଙ୍ଗ
ସହଚୂଡାମଣିଂ ବିଭୁଃ ।୩୧।

କିଛି ଦୂର ଯିବାପରେ ଭଗବାନ୍ ତାକୁଧରି ତା' ମୁଣ୍ଡରେ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଏକ ମୁଷ୍ଟି ମାଇଲେ, ଯାହା ଫଳରେ ଚୂଡାମଣି ସହିତ ତା'ର ଶିର ଗଣ୍ଡିରୁ ପୃଥକ୍ ହୋଇଗଲା । ୩୧ ।

ଶଙ୍ଖଚୂଡଂ ନିହତ୍ୟୈବଂ
ମଣିମାଦାୟ ଭାସ୍ୱରମ୍
ଅଗ୍ରଜାୟାଦଦାତ୍ ପ୍ରୀତ୍ୟା
ପଶ୍ୟନ୍ତୀନାଂ ଚ ଯୋଷିତାମ୍ ।୩୨।

ଏହିପରି ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଶଙ୍ଖଚୂଡକୁ ବଧ କରି ସେହି ଅତି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ମଣି ନେଇ ଫେରି ଆସିଲେ ତଥା ସମସ୍ତ ଗୋପିମାନଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ସେହି ମଣିକୁ ବଡ ପ୍ରେମର ସହିତ ନିଜ ବଡଭାଇ ବଳରାମଙ୍କୁ ଉପହାର ଦେଲେ । ୩୨ ।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧେ ଶଙ୍ଖଚୂଡ ବଧୋ ନାମ ଚତୁର୍ତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୩୪।

—*—

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅଥ ପଞ୍ଚତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଯୁଗଳ ଗୀତ

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଗୋପ୍ୟଃ କୃଷ୍ଣେ ବନଂ ଯାତେ
ତମନୁଦ୍ରୁତଚେତସଃ
କୃଷ୍ଣଲୀଳାଃ ପ୍ରଗାୟନ୍ତ୍ୟୋ
ନିନ୍ୟୁର୍ଦୁଃଖେନ ବାସରାନ୍ ।୧।

ଗୋପ୍ୟ ଊଚୁଃ

ବାମବାହୁକୃତବାମକପୋଲୋ
ବଲ୍‌ଗିତଭ୍ରୂରଧରାର୍ପିତବେଣୁମ୍
କୋମଳାଙ୍ଗୁଳିଭିରାଶ୍ରିତମାର୍ଗଂ
ଗୋପ୍ୟ ଈରୟତି ଯତ୍ର ମୁକୁନ୍ଦଃ ।୨।
ବ୍ୟୋମଯାନବନିତାଃ ସହ ସିଦ୍ଧୈ-
ର୍ବିସ୍ମିତାସ୍ତଦୁପଧାର୍ଯ ସଲଜ୍ଜାଃ
କାମମାର୍ଗଣସମର୍ପିତଚିତ୍ତାଃ
କଶ୍ମଳଂ ଯୟୁରପସ୍ମୃତନୀବ୍ୟଃ ।୩।

ହନ୍ତ ଚିତ୍ରମବଳାଃ ଶୃଣୁତେଦଂ
ହାରହାସ ଉରସି ସ୍ଥିରବିଦ୍ୟୁତ୍

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୋରୁ ଚରାଇବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରତିଦିନ ବନକୁ ଚାଲିଗଲେ ତାହାଙ୍କ ସହିତ ଗୋପିମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତ ମଧ୍ୟ ଚାଲିଯାଏ । ସେମାନଙ୍କ ମନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚିନ୍ତାରେ ଏବଂ ବାଣୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଲୀଳାଗାନରେ ମଜ୍ଜି ରହିଥାଏ । ଅତି କଷ୍ଟରେ ସେମାନେ ଦିନ ଅତିବାହିତ କରନ୍ତି । ୧ ।

ଗୋପିମାନେ ପରସ୍ପର କହିବାକୁ ଲାଗନ୍ତି—ଆରେ ସଖି ! ନିଜ ପ୍ରେମୀଜନକୁ ପ୍ରେମ ବିତରଣ ଏବଂ ଦ୍ୱେଷକାରୀକୁ ମଧ୍ୟ ମୋକ୍ଷ୍ୟ ପର୍ଯନ୍ତ ଦାନ କରୁଥିବା ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ନଟ-ନାଗର ଯେତେବେଳେ ନିଜ ବାମ ଗଣ୍ଡକୁ ବାମବାହୁ ଆଡ଼କୁ ଢଳାଇ, ନିଜ ଭ୍ରୂଲତା ନଚାଇ ବଂଶୀକୁ ଅଧରରେ ଲଗାନ୍ତି ତଥା ନିଜ ସୁକୁମାର ଅଙ୍ଗୁଳିମାନଙ୍କୁ ବଂଶୀ ଛିଦ୍ରରେ ଚାଳନ କରି ମଧୁର ତାନ ଛାଡନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସିଦ୍ଧପତ୍ନିମାନେ ଆକାଶରେ ନିଜ ପତି ସିଦ୍ଧଗଣଙ୍କ ସହିତ ବିମାନାରୋହଣ କରି ଆସି ଯାଆନ୍ତି ଏବଂ ସେହି ତାନ ଶୁଣି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚକିତ ତଥା ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ନିଜ ନିଜ ପତିମାନଙ୍କ ସହିତ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଚିତ୍ତର ଏହି ଦଶା ଦେଖି ଲଜ୍ଜା ବୋଧ କରନ୍ତି; ପରନ୍ତୁ କ୍ଷଣକ ମଧ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତ କାମବାଣର ଆଘାତରେ ବିବଶ ଏବଂ ଅଚେତ ହୋଇଯାଏ । ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ଏ ଜ୍ଞାନ ନଥାଏ ଯେ ନିଜ ନୀବୀ ଫିଟି ବସ୍ତ୍ର ଖସିଗଲାଣି ।୨-୩।

ଆରେ ଗୋପିକାଗଣ ! ତୁମ୍ଭେମାନେ ଆହୁରି ଆଶ୍ଚର୍ଯ କଥା ଶୁଣ, ଏହି ନନ୍ଦନନ୍ଦନ କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ! ଯେବେ ସେ ହସି ଦିଅନ୍ତି, ତେବେ ହାସ୍ୟ ରେଖାମାନ ହାରର ରୂପ ଧାରଣ କରେ ! ଶୁଭ୍ର-ମୋତି ସଦୃଶ ଚମକି ଉଠେ । ଆରେ ବୀର ! ତାହାଙ୍କ ବକ୍ଷଃସ୍ଥିତ ହାର ହାସ୍ୟ କିରଣରେ ତ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ନନ୍ଦସୁନୁରୟମାର୍ତ୍ତଜନାନାଂ
ନର୍ମଦୋ ଯର୍ହି କୂଜିତବେଣୁଃ ।୪।

ବୃନ୍ଦଶୋ ବ୍ରଜବୃଷା ମୃଗଗାବୋ
ବେଣୁବାଦ୍ୟହୃତଚେତସ ଆରାତ୍
ଦନ୍ତଦଷ୍ଟକବଳା ଧୃତକର୍ଣା
ନିଦ୍ରିତା ଲିଖିତଚିତ୍ରମିବାସନ୍ ।୫।

ବର୍ହିଣସ୍ତବକଧାତୁପଲାଶୈ-
ର୍ବଦ୍ଧମଲ୍ଲପରିବର୍ହବିଡମ୍ବଃ
କର୍ହିଚିତ୍ ସବଳ ଆଲି ସ ଗୋପୈ-
ର୍ଗାଃ ସମାହ୍ୱୟତି ଯତ୍ର ମୁକୁନ୍ଦଃ ।୬।

ତର୍ହି ଭଗ୍ନଗତୟଃ ସରିତୋ ବୈ
ତତ୍ପଦାମ୍ବୁଜରଜୋଽନିଳନୀତମ୍

ଚମକି ଉଠେ, ପୁଣି ବକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳ ସ୍ଥିତ ଯେଉଁ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଓ ସୁନେଲିରେଖା, ତାହା ଏପରି ଜଣାପଡ଼େ, ମନେକର ଶ୍ୟାମମେଘରେ ସ୍ଥିର ବିଜୁଳି ବସି ଅଛି କି ? ସେ ଯେବେ ଦୁଃଖିଜନକୁ ସୁଖ ଦେବା ନିମନ୍ତେ, ବିରହିମାନଙ୍କ ମୃତ ଶରୀରରେ ପ୍ରାଣ ସଂଚାର କରିବା ନିମନ୍ତେ ବଂଶୀ ବଜାନ୍ତି, ତେବେ ବ୍ରଜର ଦଳଦଳ ବୃଷଭ, ଗୋ ଏବଂ ହରିଣ ତାହାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଦୌଡ଼ିଆସନ୍ତି । କେବଳ ଆସନ୍ତି ତ ନାହିଁ, ଆରେ ସଖୀ ! ଦନ୍ତରେ ଚୋବାଉ ଥିବା ତୃଣ ସେମାନଙ୍କ ମୁଖରେ ଯେପରି ସେପରି ରହିଯାଏ, ସେମାନେ ତାକୁ ଗିଳି ପାରନ୍ତିନାହିଁ କିମ୍ବା ବାନ୍ତକରି ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ଦୁଇ କାନକୁ ଠିଆ କରି ଏପରି ସ୍ଥିରଭାବେ ଠିଆ ହୋଇରହନ୍ତି, ମନେକର ଶୋଇଗଲେ କି କିମ୍ବା ଭିତ୍ତି ଚିତ୍ର । ସେମାନଙ୍କର ଏପରି ଦଶା ହେବା ତ ସ୍ୱାଭାବିକ, କାରଣ ସେହି ବଂଶୀରେ ତାନ ଯେ ସେମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତକୁ ଲୁଣ୍ଠନ କରେ ।୪-୫।

ହେ ସଖି ! ଯେବେ ସେହି ନନ୍ଦଙ୍କ ସୁକୁମାର ବାଳକ ନିଜ ଶିରରେ ମୟୂର ପୁଚ୍ଛ ମୁକୁଟ ବାନ୍ଧି, କୃଷ୍ଣ କୁଞ୍ଚିତ ଘନ ଅଳକାରେ ଫୁଲଗୁଚ୍ଛ ଖୋସି, ରଙ୍ଗିନ୍ ଧାତୁରେ ନିଜ ଅଙ୍ଗ ଅଙ୍ଗ ଚିତ୍ରକରି ନୂତନ ପଲ୍ଲବରେ ବେଶ ହୁଅନ୍ତି, ତେବେ ଏକ ମହାନ୍ ବଳବାନ୍ ମଲ୍ଲ ପରି ଜଣାଯାଆନ୍ତି ତଥା ଯେତେବେଳେ ବଳରାମ ଏବଂ ଗୋପାଳ ବାଳକମାନଙ୍କ ସହିତ ବଂଶୀରେ ଗାଈମାନଙ୍କ ନାମ ଧରି ଡାକନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ପ୍ରେମୀ ଗୋପିବୃନ୍ଦ ! ନଦିମାନଙ୍କ ଗତି ମଧ୍ୟ ସ୍ଥିର ହୋଇଯାଏ । ସେମାନେ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ଆମ୍ଭ ପ୍ରିୟତମଙ୍କ ଚରଣ ଧୂଳିକୁ ବାୟୁ ଉଡାଇ ଆଣି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଉ ଏବଂ ତାକୁ ପାଇ ଆମ୍ଭେମାନେ କୃତାର୍ଥ ହେଉଁ । ପରନ୍ତୁ ସଖି ! ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପରି ମନ୍ଦଭଗିନୀ ଅଟନ୍ତି । ଯେପରି ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ବାହୁ ପୁଲକରେ କମ୍ପି ଉଠେ ଏବଂ ଜଡ଼ତାରୂପ ସଂଚାରୀଭାବର ଉଦୟ ହୋଇଯିବାରୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ନିଜ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସ୍ପୃହୟତୀର୍ବୟମିବାବହୁପୁଣ୍ୟାଃ
ପ୍ରେମବେପିତଭୁଜାଃ ସ୍ତିମିତାପଃ ।୭।

ଅନୁଚରୈଃ ସମନୁବର୍ଣ୍ଣିତବୀର୍ଯ୍ୟ
ଆଦିପୂରୁଷ ଇବାଚଲଭୂତିଃ
ବନଚରୋ ଗିରିତଟେଷୁ ଚରନ୍ତୀ-
ର୍ବେଣୁନାହ୍ୱୟତି ଗାଃ ସ ଯଦା ହି ।୮।

ବନଲତାସ୍ତରବ ଆତ୍ମନି ବିଷ୍ଣୁଂ
ବ୍ୟଞ୍ଜୟନ୍ତ୍ୟ ଇବ ପୁଷ୍ପଫଲାଢ୍ୟାଃ
ପ୍ରଣତଭାରବିଟପା ମଧୁଧାରାଃ
ପ୍ରେମହୃଷ୍ଟତନବଃ ସସୃଜୁଃ ସ୍ମ ।୯।

ଦର୍ଶନୀୟତିଳକୋ ବନମାଳା-
ଦିବ୍ୟଗନ୍ଧତୁଳସୀମଧୁମତ୍ତୈଃ
ଅଳିକୁଳୈରଲଘୁଗୀତମଭୀଷ୍ଟ-
ମାଦ୍ରିୟନ୍ ଯର୍ହି ସନ୍ଧିତବେଣୁଃ ।୧୦।

ହସ୍ତକୁ ହଲାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେହିପରି ହିଁ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରେମବଶରୁ କମ୍ପିବାକୁ ଲାଗନ୍ତି । ଦୁଇ ଚାରି ଥର ନିଜ ତରଙ୍ଗରୂପ ବାହୁକୁ କମ୍ପାଇ କମ୍ପାଇ ଉଠାନ୍ତି ସତ୍ୟ, ପରନ୍ତୁ ପୁଣି ବିବଶ ହୋଇ ସ୍ଥିର ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ପ୍ରେମାବେଶରେ ସ୍ତମ୍ଭିତ ହୋଇଯାଆନ୍ତି । ୬-୭

ଆରେ ବୀର ! ଯେପରି ଦେବତାମାନେ ଅନନ୍ତ ଏବଂ ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ସ୍ୱାମୀ ଭଗବାନ୍ ନାରାୟଣଙ୍କ ଶକ୍ତିର ଗାନ କରନ୍ତି, ସେହିପରି ଗୋପାଳବାଳ ଅନନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ନଟନାଗର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଲୀଳା ଗାନ କରୁଥାଆନ୍ତି । ସେହି ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ସଂପନ୍ନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯେବେ ବୃନ୍ଦାବନରେ ବିହାର କରନ୍ତି, ଏବଂ ବଂଶୀ ବଜାଇ ଗିରିରାଜ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଶିଖରରେ ଚରୁଥିବା ଗାଈମାନଙ୍କ ନାମ ନେଇ ଡାକନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ବନର ବୃକ୍ଷ ଏବଂ ଲତାମାନଙ୍କରେ ଫଳ-ଫୁଲ ଲଦି ହୋଇଯାଏ, ତା'ଭାରରେ ଶାଖା-ପ୍ରଶାଖା ନଇଁଯାଇ ଧରିତ୍ରୀ ସ୍ପର୍ଶ କରେ, ମନେକର ସେମାନେ ପ୍ରଣାମ କରୁଅଛନ୍ତି ! ସେହି ବୃକ୍ଷଲତା-ମାନେ ନିଜ ଭିତରେ ଭଗବାନ୍ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ସୂଚିତ ପ୍ରେମରେ ଫୁଲି ଉଠନ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ରୋମାଞ୍ଚ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମଧୁଧାରା ବହିବାକୁ ଲାଗେ । ୮-୯ ।

ଆରେ ସଖୀ ! ଯେତେ ପ୍ରକାର ବସ୍ତୁ ସଂସାରରେ କିମ୍ବା ତାହାର ବାହାରେ ଦେଖିବା ଯୋଗ୍ୟ ଅଟେ, ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସବୁଠାରୁ ସୁନ୍ଦର, ସବୁଠାରୁ ମଧୁର, ସମସ୍ତଙ୍କ ଶିରୋମଣି କେବଳ ଏହି ଆମ୍ଭ-ମାନଙ୍କ ମନମୋହନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ହିଁ ଅଟନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ଶ୍ୟାମଳ ଲଲାଟ ଉପରେ କେଶର-ତିଳକର କେତେ ଶୋଭା—ବାସ୍ତବରେ ତାହା ଦେଖିବା ଯୋଗ୍ୟ । ଗଳାରେ ଆଣ୍ଠୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବୁଥିବା ବନମାଳା ଏବଂ ସେଥିରେ ଗୁନ୍ଥାଥିବା ତୁଳସିର ଦିବ୍ୟଗନ୍ଧ ଏବଂ ମଧୁର ମଧୁରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ ଦଳ ଦଳ ଭ୍ରମର ବଡ଼ ମନୋହାରୀ ସୁ-ସ୍ୱରରେ ଗୁଞ୍ଜନ କରୁଥାଆନ୍ତି । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ନଟନାଗର ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ମଧୁପର ସେହି ଗୁଞ୍ଜନକୁ ଯେ କେବଳ ଆଦର କରନ୍ତି, ତା'

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସରସି ସାରସହଂସବିହଙ୍ଗା-
ଶ୍ଚାରୁଗୀତହୃତଚେତସ ଏତ୍ୟ
ହରିମୁପାସତ ତେ ଯତଚିତ୍ତା
ହନ୍ତ ମୀଳିତଦୃଶୋ ଧୃତମୌନାଃ ।୧୧।

ସହବଳଃ ସ୍ରଗବତଂସବିଳାସଃ
ସାନୁଷୁ କ୍ଷିତିଭୃତୋ ବ୍ରଜଦେବ୍ୟଃ
ହର୍ଷୟନ୍ ଯର୍ହି ବେଣୁରବେଣ
ଜାତହର୍ଷ ଉପରମ୍ଭତି ବିଶ୍ୱମ୍ ।୧୨।

ମହଦତିକ୍ରମଣଶଙ୍କିତଚେତା
ମନ୍ଦମନ୍ଦମନୁଗର୍ଜତି ମେଘଃ
ସୁହୃଦମଭ୍ୟବର୍ଷତ୍ ସୁମନୋଭି-
ଶ୍ଛାୟୟା ଚ ବିଦଧତ୍ ପ୍ରତପତ୍ରମ୍ ।୧୩।

ନୁହଁ, ବରଂ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ୱରରେ ସ୍ୱର ମିଳାଇ ନିଜ ବଂଶୀକୁ ଫୁଙ୍କନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ସଖୀ ! ସେହି ମୁନିଜନମୋହନ ସଙ୍ଗୀତକୁ ଶୁଣି,ସରୋବର ନିବାସୀ ସାରସ-ହଂସ ଆଦି ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ଚିତ୍ତ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ହାତରୁ ଖସି ଯାଏ, ବଂଶୀସ୍ୱନ ତାହା ଛଡ଼ାଇନିଏ । ସେମାନେ ବିବଶ ହୋଇ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରଙ୍କ ନିକଟରେ ଆସି ବସନ୍ତି ତଥା ଆଖି ମୁଦି ନିରବରେ ଚିତ୍ତ ଏକାଗ୍ର କରି ତାହାଙ୍କ ଆରାଧନାରେ ମଜ୍ଜି ଯାଆନ୍ତି ମନେକର କୌଣସି ବିହଙ୍ଗମବୃତ୍ତିର ରସିକ ପରମହଂସ ହେବେ ପରା ! କୁହ ତ ଏହା କେଡେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ! ।୧୦-୧୧।

ଆରେ ବ୍ରଜଦେବୀଗଣ ! ଆମ୍ଭ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଯେବେ ପୁଷ୍ପରେ କୁଣ୍ଡଳ ରଚି କର୍ଣ୍ଣରେ ଧାରଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କ ସହ ଗିରିରାଜ-ଶିଖର ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇ ସାରା ଜଗତକୁ ହର୍ଷିତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ·ବଂଶୀ ବାଦନ କରିବାକୁ ଲାଗନ୍ତି, ତେବେ ବଂଶୀ କରେ କ'ଣ ? ଆନନ୍ଦରେ ପୂରିଯାଇ ନିଜ ଧ୍ୱନିରେ ସାରା ବିଶ୍ୱକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବାକୁ ଲାଗେ ! ସେତେବେଳେ ଶ୍ୟାମମେଘ ବଂଶୀ ତାନରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ଗର୍ଜନ କରେ । ତା ଚିତ୍ତରେ ଏପରି ଶଙ୍କା ବିଦ୍ୟମାନ୍ ରହେ ଯେ ମୁଁ ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ଗର୍ଜନ କଲେ କାଳେ ଯଦି ସେହି ବଂଶୀର ତାନ ବିପରୀତ ହୋଇଯିବ, ବେସୁରା ହୋଇଯିବ, ତେବେ ତ ମହାତ୍ମା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ଅପରାଧ ହେବ ।

ସଖୀ ! ସେ ଏତିକିକେବଳ କରେ ନା, ସେ ଯେବେ ଦେଖେ ଯେ ମୋର ସଖା ଘନଶ୍ୟାମଙ୍କୁ ଖରା ତାପ ବ୍ୟଥିତ କରୁଛି, ତେବେ ସେ ତାଙ୍କ ଉପରକୁ ଆସି ଛାୟାକରେ, ତାହାଙ୍କ ଛତା ହୋଇ-ଯାଏ । ଆରେ ବୀର ! ସେ ତ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ବଡ଼ ପ୍ରେମର ସହିତ ତାଙ୍କ ଉପରେ ନିଜ ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଦିଏ ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିକର (ଜଳକଣା) ବର୍ଷଣ କରିବାକୁ ଲାଗେ ! ମନେକର, ଦିବ୍ୟ ପୁଷ୍ପ ବର୍ଷୁ ଅଛି । କେବେ କେବେ ମେଘ ଉହାଡରେ ରହି ଦେବତାମାନେ ମଧ୍ୟ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି । ।୧୨-୧୩।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବିବିଧଗୋପଚରଣେଷୁ ବିଦଗ୍‌ଧୋ
ବେଣୁବାଦ୍ୟ ଉରୁଧା ନିଜଶିକ୍ଷାଃ
ତବ ସୁତଃ ସତି ଯଦାଧରବିମ୍ବେ
ଦତ୍ତବେଣୁରନୟତ୍ ସ୍ୱରଜାତୀଃ ।୧୪।

ସବନଶସ୍ତଦୁପଧାର୍ଯ୍ୟ ସୁରେଶାଃ
ଶକ୍ରଶର୍ବପରମେଷ୍ଠି ପୁରୋଗାଃ
କବୟ ଆନତକନ୍ଧରଚିତ୍ତାଃ
କଶ୍ମଳଂ ଯୟୁରନିଶ୍ଚିତତତ୍ତ୍ୱାଃ ।୧୫।

ନିଜପଦାବ୍‌ଜଦଳୈର୍ଧ୍ୱଜବଜ୍ର-
ନୀରଜାଙ୍କୁଶବିଚିତ୍ରଲଲାମୈଃ
ବ୍ରଜଭୁବଃ ଶମୟନ୍ ଖୁରତୋଦଂ
ବର୍ଷ୍ମଧୁର୍ଯ୍ୟଗତିରୀରିତବେଣୁଃ ।୧୬।

ବ୍ରଜତି ତେନ ବୟଂ ସବିଳାସ-
ବୀକ୍ଷଣାର୍ପିତମନୋଭବବେଗାଃ
କୁଜଗତିଂ ଗମିତା ନ ବିଦାମଃ
କଶ୍ମଳେନ କବରଂ ବସନଂ ବା ।୧୭।

ସତୀଶିରୋମଣି ଯଶୋଦାରାଣୀ ! ତୁମ୍ଭ ସୁନ୍ଦର କୁମର ଗୋପାଳବାଳମାନଙ୍କ ସହିତ ଖେଳିବାରେ ବଡ ନିପୁଣ । ରାଣୀ ! ତୁମ୍ଭ ଗେଲବସର ଲାଲ ତ ସମସ୍ତଙ୍କର ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରିୟ ଅଟନ୍ତି; ପୁଣି ସେ ଏଡେ ଚତୁର ! ଦେଖ, ସେ ତ ବଂଶୀ ବାଦନ କାହାରି-ଠାରୁ ଶିଖି ନାହାନ୍ତି, ତଥାପି ନିଜେ ପୁଣି ଅନେକ ରାଗ-ରାଗିଣୀମାନ ବଜାଇପାରନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ସେ ନିଜ ବିମ୍ବଫଳ ସଦୃଶ ଲାଲ ଅଧର ଉପରେ ବଂଶୀ ରଖି ଋଷଭ, ନିଷାଦ ଆଦି ସ୍ୱର ସହିତ ଅନେକ ଜାତିରେ ବଜାନ୍ତି, ଯେତେବେଳେ ବଂଶୀର ପରମ ମୋହିନୀ ଏବଂ ନବ ନବ ତାନ ଶୁଣି ବ୍ରହ୍ମା, ଶଙ୍କର, ଇନ୍ଦ୍ର ଆଦି ବଡ ବଡ ଦେବତା ମଧ୍ୟ— ଯେଉଁମାନେ କି ସର୍ବଜ୍ଞ ଅଟନ୍ତି, ତାକୁ ଜାଣି ପାରନ୍ତି-ନାହିଁ । ସେମାନେ ଏଡେ ମୋହିତ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ଯେ ସେମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତ ରୋକିଲେ ମଧ୍ୟ ହାତରୁ ବାହାରି ଯାଇଁ ବଂଶୀ ଧ୍ୱନିରେ ତଲ୍ଲୀନ ହୋଇ-ଯାଏ, ଶିର ମଧ୍ୟ ନଇଁ ପଡେ ଏବଂ ସେମାନେ ନିଜ ବୁଦ୍ଧି-ଜ୍ଞାନ ହରାଇ ତହିଁରେ ତନ୍ମୟ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ।୧୪-୧୫।

ଆରେ ବୀର ! ତାହାଙ୍କ ଚରଣ କମଳରେ ଧ୍ୱଜା, ବଜ୍ର, କମଳ, ଅଙ୍କୁଶ ଆଦି ବିଚିତ୍ର ଏବଂ ସୁନ୍ଦର ଚିହ୍ନ ବିରଜମାନ୍ । ଯେବେ ବ୍ରଜଭୂମି ଗୋରୁମାନଙ୍କ ଖୁରରେ ଖୋଳି ହୋଇଯାଏ, ତେବେ ସେ ନିଜ ସୁକୁମାର ପାଦରେ ତା'ର ପୀଡା ଦୂର କରିବାକୁ ଯାଇଁ ଗଜରାଜ ସଦୃଶ ମନ୍ଦ ଗତିରେ ବଂଶୀ ବଜାଇ ବଜାଇ ଆସୁ ଥାଆନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ସେହି ବଂଶୀଧ୍ୱନି, ତାହାଙ୍କ ସେହି ଚାଲି ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ସେହି ବିଳାସପୂର୍ଣ୍ଣ ଚାହାଁଣୀ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ପ୍ରେମମିଳନର ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ଆବେଗକୁ ବଢ଼ାଇବାରେ ଲାଗେ । ଆମ୍ଭେମାନେ ସେତେବେଳେ ଏଡେ଼ ମୁଗ୍‌ଧ ଏଡେ଼ ମୋହିତ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ଯେ, ଟିକିଏ ହେଲେ ହଲଚଲ ହୋଇ ପାରନ୍ତିନାହିଁ, ମନେକର ଆମ୍ଭେମାନେ ଜଡ ବୃକ୍ଷ ଅଟନ୍ତି । ଆମ୍ଭ-ମାନଙ୍କର ପତା ନ ଥାଏ ଯେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଜୁଡ଼ା ଫିଟି ଗଲଣି କି ବନ୍ଧା ଅଛି ! ଆମ୍ଭ ଶରୀରରୁ ବସ୍ତ୍ର ଖସି ଗଲଣି କି ଅଛି ! ।୧୬-୧୭।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ମଣିଧରଃ କ୍ୱଚିଦାଗଣୟନ ଗା
ମାଲୟା ଦୟିତଗନ୍ଧତୁଳସ୍ୟାଃ
ପ୍ରଣୟିନୋଽନୁଚରସ୍ୟ କଦାଂସେ
ପ୍ରକ୍ଷିପନ୍ ଭୁଜମଗାୟତ ଯତ୍ର ।୧୮।

କ୍ୱଣିତବେଣୁରବବଞ୍ଚିତଚିତ୍ତାଃ
କୃଷ୍ଣମନ୍ୱସତ କୃଷ୍ଣଗୃହିଣ୍ୟଃ
ଗୁଣଗଣାର୍ଣମନୁଗତ୍ୟ ହରିଣ୍ୟୋ
ଗୋପିକା ଇବ ବିମୁକ୍ତଗୃହାଶାଃ ।୧୯।

ଆରେ ବୀର ! ତାହାଙ୍କ ଗଳାର ମଣିମାଳ ବଡ ସୁନ୍ଦର ମାଲୁମ ପଡେ । ତୁଳସୀର ମଧୁର ଗନ୍ଧ ତାଙ୍କର ବଡ ପ୍ରିୟ ଅଟେ; ସେଥିପାଇଁ ତ ସେ କେବେ ତୁଳସୀ ମାଳାକୁ ଛାଡନ୍ତି ନାହିଁ, ସର୍ବଦା ଧାରଣ କରି ଥାଆନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ସେହି ମଣିମାଳାରେ ଗାଈମାନଙ୍କୁ ଗଣତି କରୁ କରୁଁ କୌଣସି ପ୍ରେମୀ ସଖା ଗଳାରେ ବାହୁ ପକାଇ ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ଭାବ ଦେଇ ବଂଶୀ ବଜାଇବାକୁ ଲାଗନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ବାଦନରତ ବଂଶୀର ମଧୁର ସ୍ୱରରେ ମୋହିତ ହୋଇ କୃଷ୍ଣସାର ମୃଗ-ପତ୍ନୀ ହରିଣିମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଚିତ୍ତ ତାହାଙ୍କ ଚରଣରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ଯେପରି ଆମ୍ଭେ ଗୋପୀ-ମାନେ ନିଜ ଗୃହ-ଗୃହସ୍ଥୀର ଆଶା-ଅଭିଳାଷ ଛାଡ ଗୁଣସାଗର ନାଗର ନନ୍ଦନନ୍ଦନଙ୍କୁ ଘେରି ବସନ୍ତି, ଠିକ୍ ସେହିପରି ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଦୌଡ଼ି ଆସି ନିର୍ନିମେଷ ନୟନରେ ଚାହିଁ ଠିଆହୋଇ ରହନ୍ତି, ଫେରିବାର ନାମ ମଧ୍ୟ ନିଅନ୍ତି ନାହିଁ ।୧୮-୧୯।

କୁନ୍ଦଦାମକୃତକୌତୁକବେଷୋ
ଗୋପଗୋଧନବୃତୋ ଯମୁନାୟାମ୍
ନନ୍ଦସୂନୁରନଘେ ତବ ବତ୍ସୋ
ନର୍ମଦଃ ପ୍ରଣୟିନାଂ ବିଜହାର ।୨୦।

ମନ୍ଦବାୟୁରୁପବାତ୍ୟନୁକୂଳଂ
ମାନୟନ୍ ମଳୟଜସ୍ପର୍ଶେନ
ବନ୍ଦିନସ୍ତମୁପଦେବଗଣା ଯେ
ବାଦ୍ୟଗୀତବଳିଭିଃ ପରିବବ୍ରୁଃ ।୨୧।

ନନ୍ଦରାଣୀ ଯଶୋଦା ! ବାସ୍ତବରେ ତୁମ୍ଭେ ବଡ଼ ପୁଣ୍ୟବତୀ ଅଟ, ସେଥିପାଇଁ ତ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଏପରି ପୁତ୍ର ଲାଭ ହୋଇଛି ! ତୁମ୍ଭରି ଏହି ଦୁଲାଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମୀ ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ଚିତ୍ତ ବଡ କୋମଳ ଅଟେ । ସେ ପ୍ରେମୀ ସଖାମାନଙ୍କ ସହିତ ନା ନା ପ୍ରକାର ହାସ-ପରିହାସ ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କୁ ସୁଖୀ କରୁଅଛନ୍ତି । କୁନ୍ଦକଳୀର ହାର ପିନ୍ଧି ସେ ଯେତେବେଳେ ନିଜକୁ ବିଚିତ୍ର ବେଶରେ ସଜାଇ ନିଅନ୍ତି ଏବଂ ଗୋପାଳ-ବାଳ ତଥା ଗାଈମାନଙ୍କ ସହିତ ଯମୁନା କୂଳରେ ଖେଳ ଖେଳିବାକୁ ଲାଗନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ମଳୟଜ ଚନ୍ଦନ ସଦୃଶ ଶୀତଳ ଏବଂ ସୁଗନ୍ଧିତ ସ୍ପର୍ଶରେ ମନ୍ଦମନ୍ଦ ଅନୁକୂଳ ବାୟୁ ତୁମ୍ଭର ସୁକୁମାର କୁମାରଙ୍କ ସେବା କରୁଥାଏ ଏବଂ ଗନ୍ଧର୍ବ ଆଦି ଉପଦେବତା ବନ୍ଦିଜନ ସଦୃଶ ଗାଇ-ବଜାଇ ତାଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରୁ-ଥାଆନ୍ତି ତଥା ଅନେକ ପ୍ରକାର ଭେଟି ଦେଇ ଚତୁ-ର୍ଦ୍ଦିଗରୁ ପରିବେଷ୍ଟିତ ହୋଇ ତାହାଙ୍କ ସେବା କରୁଥାଆନ୍ତି ।୨୦-୨୧।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବତ୍ସଲୋ ବ୍ରଜଗବାଂ ଯଦଗଧ୍ରୋ
ବନ୍ଦ୍ୟମାନଚରଣଃ ପଥି ବୃଦ୍ଧୈଃ
କୃତ୍ସ୍ନଗୋଧନମୁପୋହ୍ୟ ଦିନାନ୍ତେ
ଗୀତବେଣୁରନୁଗେଡ଼ିତକୀର୍ତ୍ତିଃ ।୨୨।

ଉତ୍ସବଂ ଶ୍ରମରୁଚ୍ୟପି ଦୃଶୀନାମୁନ୍ନୟନ୍
ଖୁରରଜଶ୍ଛୁରିତସ୍ରକ୍
ଦିତ୍ସୟୈତି ସୁହୃଦାଶିଷ ଏଷ
ଦେବକୀଜଠରଭୂରୁଡୁରାଜଃ ।୨୩।

ଆରେ ସଖୀ ! ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ବ୍ରଜର ଗୋ-ମାନଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମ କରନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ତ ସେ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଧାରଣ କରିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ସବୁ ଗୋରୁମାନଙ୍କୁ ଲେଉଟାଇ ଆସୁଥିବେ । ଦେଖ, ସାୟଂକାଳ ଆସୁଅଛି । ଆଜି ଏତେ ବିଳମ୍ବ କାହିଁକି ସଖୀ ? ମାର୍ଗରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଦେବତା, ବ୍ରହ୍ମା ଆଦି ବୟୋବୃଦ୍ଧ ଏବଂ ଶଙ୍କର ଆଦି ଜ୍ଞାନବୃଦ୍ଧ ତାହାଙ୍କ ଚରଣ ବନ୍ଦନାରେ ଯେ ଲାଗିଥିବେ । ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ଗୋରୁମାନଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ବଂଶୀ ବଜାଇ ବଜାଇ ସେ ଆସୁଥିବେ । ଗୋପାଳବାଳ ତାହାଙ୍କ କୀର୍ତ୍ତି ଗାନ କରୁଥିବେ । ହେଇ-ଦେଖୁନା, ୟିଏ ସବୁ କିଏ ଆସୁ ଅଛନ୍ତି ! ଗାଇମାନଙ୍କ ଖୁରରୁ ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ବହୁତ ଧୂଳି ବନମାଳାରେ ପଡ଼ିଅଛି । ସେଦିନ ତମାମ ବନସ୍ତରେ ବୁଲି ବୁଲି ଥକି ଗଲେଣି ସତ୍ୟ, ତଥାପି ମଧ୍ୟ ନିଜର ସେହି ଶୋଭରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଆଖିକୁ କେତେ ସୁଖ, କେତେ ଆନନ୍ଦ ଦେଉ ଅଛନ୍ତି ! ଦେଖ, ୟିଏ ଯଶୋଦାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ପ୍ରକଟିତ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆହ୍ଲାଦିତ କାରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପରି ପ୍ରେମୀଜନଙ୍କ କଲ୍ୟାଣ ନିମନ୍ତେ, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଆଶା-ଅଭିଳାଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ହିଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସୁଅଛନ୍ତି ।୨୨-୨୩।

ମଦବିଘୂର୍ଣ୍ଣିତଲୋଚନ ଈଷନ୍ମାନଦଃ
ସ୍ୱସୁହୃଦାଂ ବନମାଳୀ
ବଦରପାଣ୍ଡୁବଦନୋ ମୃଦୁଗଣ୍ଡଂ
ମଣ୍ଡୟନ୍ କନକକୁଣ୍ଡଳଲକ୍ଷ୍ମ୍ୟା ।୨୪।

ଆରେ ସଖୀ ! ଦେଖ, କିପରି ସୁନ୍ଦର ସେ ରୂପ ! ମଦପୂର୍ଣ୍ଣ ଚକ୍ଷୁ କିଛି ମୁଦି ହୋଇଯାଉଛି । ସାମାନ୍ୟ ଅରୁଣତାରେ କି ସୁନ୍ଦର ଜଣା ପଡୁଅଛି । ଗଳାରେ ବନମାଳା ଶୋଭ ପାଉଛି ! ସୁବର୍ଣ୍ଣକୁଣ୍ଡଳ କାନ୍ତିରେ ସେ ନିଜ କୋମଳ ଗଣ୍ଡଦେଶକୁ ଅଳଙ୍କୃତ କରୁଅଛନ୍ତି । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ମୁଖ ଉପରେ ଅର୍ଦ୍ଧପକ୍ୱ ବେଲ ସଦୃଶ କିଛି ହଳଦିଆ ଜଣା ପଡୁଛି ଏବଂ ପ୍ରତିରୋମ ରୋମରେ ବିଶେଷତଃ ମୁଖମଣ୍ଡଳରେ ପ୍ରସନ୍ନତା ଫୁଟି ଉଠୁଛି । ଦେଖ, ସେ ନିଜ ସଖା ଗୋପାଳବାଳମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନର ସହିତ ବିଦାୟ ଦେଉ ଅଛନ୍ତି । ଦେଖ, ଦେଖ ସଖୀ ! ବ୍ରଜଭୂଷଣ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗଜରାଜ ସଦୃଶ ମଦପୂର୍ଣ୍ଣ ଚାଲିରେ ଏହି ସଂଧ୍ୟାବେଳେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଆସୁଅଛନ୍ତି ।

ଯଦୁପତିର୍ଦ୍ୱିରଦରାଜବିହାରୋ
ଯାମିନୀପତିରିବୈଷ ଦିନାନ୍ତେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ମୁଦିତବକ୍ତ୍ର ଉପଯାତି ଦୁରନ୍ତଂ
ମୋଚୟନ୍ ବ୍ରଜଗବାଂ ଦିନତାପମ୍ ।୨୫।

ବ୍ରଜବାସୀ ଗୋ ତଥା, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦିନଭରି ଅସହ୍ୟ ବିରହତାପ ମେଣ୍ଟାଇବା ନିମନ୍ତେ ଉଦିତ ହେଉଥିବା ଚନ୍ଦ୍ରମା ସଦୃଶ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଏବେ ଆମ୍ଭ ସମୀପକୁ ଆସୁଅଛନ୍ତି ।୨୪-୨୫।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଏବଂ ବ୍ରଜସ୍ତ୍ରିୟୋ ରାଜନ୍
କୃଷ୍ଣଲୀଳା ନୁ ଗାୟତୀଃ
ରେମିରେଽହଃସୁ ତଚ୍ଚିତ୍ତାସ୍ତନ୍ମନସ୍କା
ମହୋଦୟାଃ ।୨୬।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ବଡ଼ଭାଗିନୀ ଗୋପୀମାନଙ୍କ ମନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଠାରେ ହିଁ ଲାଗି ରହିଥିଲା । ସେମାନେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣମୟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ଯେବେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦିନବେଳା ଗାଈ ଚରାଇବା ନିମନ୍ତେ ବନକୁ ଚାଲି ଯାଆନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନେ ତାହାଙ୍କ ଚିନ୍ତନରେ ହିଁ ଲାଗି ଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ନିଜ ନିଜ ସଖୀମାନଙ୍କ ସହିତ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ତାହାଙ୍କ ଲୀଳା ଗାନ କରି କରି ତହିଁରେ ରମୀ ଯାଆନ୍ତି । ଏହିପରି ସେମାନେ ଦିନ ବିତାନ୍ତି ।୨୬।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେ ବୃନ୍ଦାବନ କ୍ରୀଡାୟାଂ ଗୋପିକାଯୁଗଳଗୀତଂ ନାମ ପଞ୍ଚତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୩୫।

—*—

ଅଥ ଷଟ୍‌ତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଅରିଷ୍ଟାସୁରର ଉଦ୍ଧାର ଏବଂ କଂସ ଶ୍ରୀଅକ୍ରୂରଙ୍କୁ ବ୍ରଜକୁ ପଠାଇବା

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଅଥ ତର୍ହ୍ୟାଗତୋ
ଗୋଷ୍ଠମରିଷ୍ଟୋ ବୃଷଭାସୁରଃ
ମହୀଂ ମହାକକୁତ୍‌କାୟଃ
କମ୍ପୟନ୍ ଖୁରବିକ୍ଷତାମ୍ ।୧।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଦିନେ ଯେତେବେଳେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବ୍ରଜରେ ପ୍ରବେଶ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ସେଠାରେ ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସବର ସ୍ରୋତ ଚାଲୁଥିଲା, ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ଅରିଷ୍ଟାସୁର ନାମକ ଏକ ଦୈତ୍ୟ ବୃଷଭ ରୂପ ଧାରଣ କରି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ତାହାର କକୁଦି (ହାଙ୍କୁର) ଏବଂ ଥୋଲା (ବେକତଳେ ଥିବା ମାଂସ) ଉଭୟ ଖୁବ୍ ବୃହତ୍ ଥିଲା । ସେ ନିଜ ଖୁରକୁ ଏତେ ଜୋରରେ ତଳେ ପିଟୁଥିଲା, ଯାହା ଫଳରେ ପୃଥିବୀ କମ୍ପି ଯାଉଥିଲା ।୧।

ରମ୍ଭମାଣଃ ଖରତରଂ
ପଦା ଚ ବିଲିଖନ୍ ମହୀମ୍
ଉଦ୍ୟମ୍ୟ ପୁଚ୍ଛଂ ବପ୍ରାଣି
ବିଷାଣାଗ୍ରେଣ ଚୋଦ୍ଧରନ୍ ।୨।

ସେ ବଡ଼ ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ଗର୍ଜନ କରି ପାଦରେ ଧୂଳି ଉଡ଼ାଉ ଥିଲା ଏବଂ ପୁଚ୍ଛ ଟେକି ସିଙ୍ଗରେ ଚତୁର୍ପାଶ୍ୱସ୍ଥ ପାଚେରି ଏବଂ କୃଷିକ୍ଷେତ୍ରର ହିଡ଼ ଆଦି ଭାଙ୍ଗି ପକାଉଥିଲା ।୨।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କିଞ୍ଚିତ୍ କିଞ୍ଚିଚ୍ଛକୃନ୍‌ମୁଞ୍ଚନ୍
ମୂତ୍ରୟନ୍ ସ୍ତବ୍‌ଧଲୋଚନଃ
ଯସ୍ୟ ନିର୍ହ୍ରାଦିତେନାଙ୍ଗ
ନିଷ୍ଠୁରେଣ ଗବାଂନୃଣାମ୍ ।୩।

ପତନ୍ତ୍ୟକାଲତୋ ଗର୍ଭାଃ
ସ୍ରବନ୍ତି ସ୍ମ ଭୟେନ ବୈ
ନିର୍ବିଶନ୍ତି ଘନା ଯସ୍ୟ
କକୁଦ୍ୟଚଳଶଙ୍କୟା ।୪।

ତଂ ତୀକ୍ଷ୍‌ଣଶୃଙ୍ଗମୁଦ୍‌ବୀକ୍ଷ୍ୟ
ଗୋପ୍ୟୋ ଗୋପାଶ୍ଚ ତତ୍ରସୁଃ
ପଶବୋ ଦୁଦ୍ରୁବୁର୍ଭୀତା
ରାଜନ୍ ସଂତ୍ୟଜ୍ୟ ଗୋକୁଲମ୍ ।୫।

କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣେତି ତେ ସର୍ବେ
ଗୋବିନ୍ଦଂ ଶରଣଂ ଯଯୁଃ
ଭଗବାନପି ତଦ୍ ବୀକ୍ଷ୍ୟ
ଗୋକୁଲଂ ଭୟବିଦ୍ରୁତମ୍ ।୬।

ମା ଭୈଷ୍ଟେତି ଗିରାଽଽଶ୍ୱାସ୍ୟ
ବୃଷାସୁର ମୁପାହ୍ୱୟତ୍
ଗୋପାଳୈଃ ପଶୁଭିର୍ମନ୍ଦ
ତ୍ରାସିତୈଃ କିମସତ୍ତମ ।୭।

ବଳଦର୍ପହାହଂ ଦୁଷ୍ଟାନାଂ
ତ୍ୱଦ୍‌ବିଧାନାଂ ଦୁରାତ୍ମନାମ୍
ଇତ୍ୟାସ୍ଫୋଟ୍ୟାଚ୍ୟୁତୋଽରିଷ୍ଟଂ
ତଳଶବ୍ଦେନ କୋପୟନ୍ ।୮।

ସଖ୍ୟୁରଂସେ ଭୁଜାଭୋଗଂ
ପ୍ରସାର୍ଯ୍ୟାବସ୍ଥିତୋ ହରିଃ
ସୋଽପ୍ୟେବଂ କୋପିତୋଽରିଷ୍ଟଃ
ଖୁରେଣାବନିମୁଲ୍ଲିଖନ୍ ।୯।

ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ବାରମ୍ବାର ମୂତ୍ର ପୁରିଷ (ବିଷ୍ଠା) ତ୍ୟାଗ କରୁଥିଲା ଏବଂ ଆଖି ବିସ୍ଫାରିତ କରି ଇତସ୍ତତଃ ଦୌଡ଼ୁଥିଲା । ପରୀକ୍ଷିତ ! ତା'ର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଗତିଭଙ୍ଗି ତଥା ନିଷ୍ଠୁର ଗର୍ଜନରେ ଭୟବଶ ସ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ଗାଈମାନଙ୍କ ତିନି ଚାରି ମାସର ଗର୍ଭ ସ୍ରବିତ ଏବଂ ପାଞ୍ଚ ଛ ମାସର ଗର୍ଭପାତ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ଆଉ ଅଧିକ କ'ଣ, ତା'ର କକୁଦିକୁ ପର୍ବତ ମନେ କରି ମେଘ ତା' ଉପରେ ଛାଇ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା ।୩-୪।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ସେହି ତୀକ୍ଷ୍‌ଣ ସୀଙ୍ଗଧାରୀ ବୃଷଭକୁ ଦେଖି ଗୋପୀ ଏବଂ ଗୋପମାନେ ସମସ୍ତେ ଭୟଭୀତ ହୋଇଗଲେ । ପଶୁମାନେ ଏତେ ଡରିଗଲେ ଯେ ନିଜ ରହିବା ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ ଏଣେ ତେଣେ ପଳାଇ ଗଲେ ।୫।

ସେତେବେଳେ ସମସ୍ତ ବ୍ରଜବାସୀ 'ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ଏହି ଭୟରୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କର' ଏହିପରି ଡକା ପକାଇ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶରଣ ନେଲେ । ଭଗବାନ୍ ଦେଖିଲେ ଯେ ଆମ୍ଭ ଗୋ-କୁଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟାତୁର ହୋଇ ଯାଇଅଛି ।୬।

ତେଣୁ ସେ 'ଭୟ କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ' କହି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଧୈର୍ଯ ଧରାଇଲେ । ତା' ପରେ ବୃଷାସୁରକୁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇ କହିଲେ 'ରେ ମୂର୍ଖ ! ରେ ମହାଦୁଷ୍ଟ ! ତୁ ଏହି ଗୋ ଏବଂ ଗୋପାଳ-ମାନଙ୍କୁ କାହିଁକି ଡରାଉଛୁ ? ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ହେବ ବା କ'ଣ ? ।୭।

ଦେଖ, ତୋ ପରି ଦୁରାତ୍ମା ଦୁଷ୍ଟମାନଙ୍କ ବଳ ଗର୍ବ ଚୂର୍ଣ୍ଣକାରୀ ଯେ ମୁଁ ଅଟେ । ଏହିପରି ଡାକରା ଦେଇ ଭଗବାନ୍ ତାଳ ପକାଇଲେ ଏବଂ ତାକୁ କ୍ରୋଧିତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସେ ନିଜର ଏକ ସଖା ଗଳାରେ ବାହୁ ପକାଇ ଠିଆ ହୋଇଗଲେ । ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ଏହି ବାହୁସ୍ଫୋଟ ଦେଖି ସେ କ୍ରୋଧରେ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ଅତି ଜୋରରେ ନିଜ ଖୁରା ଦ୍ୱାରା ଭୂମି ଖୋଳି ଖୋଳି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଆଡକୁ ଦୌଡ଼ଲା । ସେତେବେଳେ ତା'ର ଟେକିଥିବା ପୁଚ୍ଛ ଧକାରେ ମେଘମାନେ ଇତସ୍ତତଃ ହୋଇ ଆକାଶରେ ମିଳାଇଗଲେ ।୮-୯।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଉଦ୍ୟତ୍‌ପୁଚ୍ଛଭ୍ରମନ୍‌ମେଘଃ
କ୍ରୁଦ୍ଧଃ କୃଷ୍ଣମୁପାଦ୍ରବତ୍
ଅଗ୍ରନ୍ୟସ୍ତବିଷାଣାଗ୍ରଃ
ସ୍ତବ୍‌ଧାସୃଗ୍‌ଲୋଚନୋଽଚ୍ୟୁତମ୍
କଟାକ୍ଷିପ୍ୟାଦ୍ରବତ୍‌ତୂର୍ଣମିନ୍ଦ୍ରମୁକ୍ତୋଽଶନିର୍ଯଥା
।୧୦।

ସେ ତା'ର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ସୀଙ୍ଗକୁ ଆଗକୁ ରଖି ନିଜ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଚକ୍ଷୁରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ତେଡ଼େଇ ଚାହିଁ ଏଡେ ବେଗରେ ତାଙ୍କ ଉପରକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିଲା, ମନେକର ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ହସ୍ତରୁ ଖସିଯିବା ବଜ୍ର ହେବ କି ! ।୧୦।

ଗୃହୀତ୍ୱା ଶୃଙ୍ଗୟୋସ୍ତଂ ବା
ଅଷ୍ଟାଦଶ ପଦାନି ସଃ
ପ୍ରତ୍ୟପୋବାହ ଭଗବାନ୍
ଗଜଃ ପ୍ରତିଗଜଂ ଯଥା ।୧୧।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦୁଇ ହସ୍ତରେ ତା'ର ଦୁଇ ସୀଙ୍ଗକୁ ଧରି ଯେପରି ଗୋଟିଏ ହସ୍ତୀ ନିଜ ସହିତ ଲଢୁଥିବା ହସ୍ତୀକୁ ପଛକୁ ହଟାଇ ଦିଏ, ସେହିପରି ତାକୁ ଅଠରହାତ ପଛକୁ ଠେଲି ଦେଇ ଭୂମିରେ ପକାଇ ଦେଲେ ।୧୧।

ସୋଽପବିଦ୍ଧୋ ଭଗବତା
ପୁନରୁତ୍‌ଥାୟ ସତ୍ୱରଃ
ଆପତତ୍ ସ୍ୱିନ୍ନସର୍ବାଙ୍ଗୋ
ନିଃଶ୍ୱସନ୍ କ୍ରୋଧମୂର୍ଚ୍ଛିତଃ ।୧୨।

ଭଗବାନ୍ ଏହିପରି ଠେଲି ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ପୁଣି ଉଠି ତୁରନ୍ତ ଠିଆ ହୋଇଗଲା ଏବଂ କ୍ରୋଧରେ ଅଚେତ ହୋଇ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ପକାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାହାଙ୍କ ଆଡ ପୁଣି ଦୌଡ଼ିଲା । ସେତେବେଳେ ତା'ର ସାରା ଶରୀର ଝାଳରେ ବୁଡ଼ ଯାଇଥିଲା ।୧୨।

ତମାପତନ୍ତଂ ସ ନିଗୃହ୍ୟ ଶୃଙ୍ଗୟୋଃ
ପଦା ସମାକ୍ରମ୍ୟ ନିପାତ୍ୟ ଭୂତଳେ
ନିଷ୍ପୀଡୟାମାସ ଯଥାଽଽର୍ଦ୍ରମମ୍ବରଂ
କୃତ୍ୱା ବିଷାଣେନ ଜଘାନ ସୋଽପତତ୍ ।୧୩।

ଭଗବାନ୍ ଯେବେ ଦେଖିଲେ ଯେ ସେ ପୁଣି ମୋତେ ପ୍ରହାର କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛି, ତେବେ ସେ ତା'ର ସୀଙ୍ଗକୁ ଧରି ପକାଇ ନାତ ମାରି ମାରି ତାକୁ ଭୂମିରେ ପକାଇ ଦେଲେ ଏବଂ ପୁଣି ପାଦରେ ଦବାଇ ଏପରି ନିଷ୍ପିଡ଼ନ କଲେ ଯେ ଯେପରି ଓଦା ଲୁଗାକୁ ଚିପୁଡ଼ନ୍ତି । ତା' ପରେ ତାହାର ସୀଙ୍ଗ ଉପାଡ଼ ଆଣି ସେହିପରି ପଡ଼ିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଖୁବ୍ ପିଟିଲେ। ୧୩।

ଅସୃଗ୍ ବମନ୍ ମୂତ୍ରଶକୃତ୍ ସମୁତ୍‌ସୃଜନ୍
କ୍ଷିପଂଶ୍ଚ ପାଦାନନବସ୍ଥିତେକ୍ଷଣଃ
ଜଗାମ କୃଚ୍ଛ୍ରଂ ନିର୍ଋତେରଥ କ୍ଷୟଂ
ପୁଷ୍ପୈଃ କିରନ୍ତୋ ହରିମୀଡ଼ିରେ ସୁରାଃ ।୧୪।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ସେହି ଦୈତ୍ୟ ମୁଖରୁ ରକ୍ତ ଏବଂ ମଳ-ମୂତ୍ର ତ୍ୟାଗ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗୋଡ଼ କଚାଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତା'ର ଆଖି ଓଲଟି ଗଲା, ଏବଂ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ତା'ର ପ୍ରାଣ ବାହାରିଗଲା । ଦେବତାମାନେ ଭଗବାନଙ୍କ ଉପରେ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି କରି ସ୍ତୁତି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୧୪।

ଏବଂ କକୁଦ୍‌ମିନଂ ହତ୍ୱା
ସ୍ତୂୟମାନଃ ସ୍ୱଜାତିଭିଃ
ବିବେଶ ଗୋଷ୍ଠଂ ସବଳୋ ଗୋପୀନାଂ
ନୟନୋତ୍ସବଃ ।୧୫।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯେତେବେଳେ ବୃଷଭ ରୂପେ ଆସିଥିବା ଅରିଷ୍ଟାସୁରକୁ ବଧ କଲେ, ସେତେବେଳେ ସମସ୍ତ ଗୋପ ତାହାଙ୍କୁ ବହୁତ ପ୍ରଶଂସା କଲେ । ତା' ପରେ ସେ ବଳରାମଙ୍କ ସହିତ ଗୋଷ୍ଠରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଗୋପିମାନଙ୍କ ମନ-ନୟନ ଆନନ୍ଦରେ ପୁରିଉଠିଲା ।୧୫।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅରିଷ୍ଟେ ନିହତେ ଦୈତ୍ୟେ
କୃଷ୍ଣେନାଦ୍ଭୁତକର୍ମଣା
କଂସାୟାଥାହ ଭଗବାନ୍
ନାରଦୋ ଦେବଦର୍ଶନଃ ।୧୬।

ଯଶୋଦାୟାଃ ସୁତାଂ କନ୍ୟାଂ ଦେବକ୍ୟାଃ
କୃଷ୍ଣମେବ ଚ
ରାମଂ ଚ ରୋହିଣୀପୁତ୍ରଂ
ବସୁଦେବେନ ବିଭ୍ୟତା । ୧୭ ।

ନ୍ୟସ୍ତୌ ସ୍ୱମିତ୍ରେ ନନ୍ଦେ ବୈ ଯାଭ୍ୟାଂ
ତେ ପୁରୁଷା ହତାଃ
ନିଶମ୍ୟ ତଦ୍ ଭୋଜପତିଃ କୋପାତ୍
ପ୍ରଚଲିତେନ୍ଦ୍ରିୟଃ । ୧୮ ।

ନିଶାତମସିମାଦତ୍ତ ବସୁଦେବଜିଘାଂସୟା
ନିବାରିତୋ ନାରଦେନ
ତତ୍‌ସୁତୌ ମୃତ୍ୟୁମାତ୍ମନଃ । ୧୯ ।

ଜ୍ଞାତ୍ୱା ଲୋହମୟୈଃ
ପାଶୈର୍ବବନ୍ଧ ସହ ଭାର୍ଯ୍ୟୟା
ପ୍ରତିଯାତେ ତୁ ଦେବର୍ଷୌ କଂସ
ଆଭାଷ୍ୟ କେଶିନମ୍ । ୨୦ ।

ପ୍ରେଷୟାମାସ ହନ୍ୟେତାଂ
ଭବତା ରାମକେଶବୌ
ତତୋ ମୁଷ୍ଟିକଚାଣୂରଶଲତୋଶଳକାଦିକାନ୍
।୨୧।

ଅମାତ୍ୟାନ୍ ହସ୍ତିପାଂଶ୍ଚୈବ
ସମାହୂୟାହ ଭୋଜରାଟ୍
ଭୋ ଭୋ ନିଶମ୍ୟତାମେତଦ୍
ବୀରଚାଣୂରମୁଷ୍ଟିକୌ ।୨୨।
ନନ୍ଦବ୍ରଜେ କିଲାସାତେ ସୁତାବାନକଦୁନ୍ଦୁଭେଃ
ରାମକୃଷ୍ଣୌ ତତୋ ମହ୍ୟଂ ମୃତ୍ୟୁଃ
କିଲ ନିଦର୍ଶିତଃ । ୨୩ ।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନଙ୍କ ଲୀଳା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଦ୍ଭୁତ ଅଟେ । ଏଣେ ଯେତେବେଳେ ସେ ଅରିଷ୍ଟାସୁରକୁ ମାରିଦେଲେ, ସେତେବେଳେ ଭଗବନ୍ମୟ ନାରଦ, ଯିଏ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଶୀଘ୍ରାତିଶୀଘ୍ର ଭଗବାନଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରାଉଥାଆନ୍ତି, କଂସ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚି କହିଲେ— ।୧୬।

'କଂସ ! ଯେଉଁ କନ୍ୟା ତୁମ୍ଭ ହସ୍ତରୁ ଛୁଟି ଆକାଶକୁ ଚାଲିଗଲା, ସେ ତ ଯଶୋଦାଙ୍କ ପୁତ୍ରୀ ଏବଂ ବ୍ରଜରେ ଯିଏ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସେ ଦେବକୀଙ୍କ ପୁତ୍ର ଅଟନ୍ତି । ସେଠାରେ ଯିଏ ବଳରାମ ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ, ସେ ରୋହିଣୀଙ୍କ ପୁତ୍ର । ବସୁଦେବ ତୁମ୍ଭ ଭୟରେ ନିଜ ମିତ୍ର ନନ୍ଦଙ୍କ ନିକଟରେ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ରଖି ଅଛନ୍ତି । ସେହି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ତ, ତୁମ୍ଭ ଅନୁଚରମାନଙ୍କୁ ବଧ କରି ଅଛନ୍ତି । ଏହି କଥା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ କଂସଙ୍କର ପ୍ରତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟ କ୍ରୋଧରେ କମ୍ପି ଉଠିଲା ।୧୭-୧୮।

ସେ ବସୁଦେବଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବା ନିମନ୍ତେ ତୁରନ୍ତ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ତରବାରୀ ଉଠାଇଲେ ସତ୍ୟ, ପରନ୍ତୁ ନାରଦ ନିଷେଧ କଲେ । ଯେବେ କଂସ ଜାଣିଲେ ଯେ ବସୁଦେବଙ୍କ ପୁତ୍ର ମୋର ମୃତ୍ୟୁର କାରଣ, ତେବେ ସେ ଦେବକୀ ଏବଂ ବସୁଦେବ ଦୁଇ ପତି-ପତ୍ନୀଙ୍କୁ ହାତକଡ଼ି ଏବଂ ବେଡ଼ି ବାନ୍ଧି ପୁଣି କାରାଗାରରେ ବନ୍ଦୀ କଲେ । ତା' ପରେ ଦେବର୍ଷି ନାରଦ ଫେରିଯିବାରୁ କଂସ କେଶୀନାମକ ଦୈତ୍ୟକୁ ଡାକି କହିଲେ—'ତୁମ୍ଭେ ବ୍ରଜକୁ ଯାଇଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କୁ ହତ୍ୟାକର । ସେ ଚାଲି-ଯିବାରୁ କଂସ ମୁଷ୍ଟିକ, ଚାଣୂର, ଶଳ, ତୋଶଳ, ଆଦି ପହେଲବାନ୍, ମନ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ମାହୁନ୍ତମାନଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲେ—'ବୀର ଚାଣୂର ଏବଂ ମୁଷ୍ଟିକ ! ତୁମ୍ଭେମାନେ ଧ୍ୟାନ ଦେଇ ମୋ କଥା ଶୁଣ ।୧୯-୨୨

ବସୁଦେବର ଦୁଇ ପୁତ୍ର ବଳରାମ ଏବଂ କୃଷ୍ଣ ନନ୍ଦର ବ୍ରଜରେ ରହୁ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ହାତରେ ମୋର ମୃତ୍ୟୁ ହେବ ବୋଲି କୁହାଯାଉଅଛି ।୨୩।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଭବଦ୍ଭ୍ୟାମିହ ସମ୍ପ୍ରାପ୍ତୌ
ହନ୍ୟେତାଂ ମଲ୍ଲଲୀଲୟା
ମଞ୍ଚାଃ କ୍ରିୟନ୍ତାଂ ବିବିଧା ମଲ୍ଲରଙ୍ଗପରିଶ୍ରିତାଃ
ପୌରା ଜାନପଦାଃ ସର୍ବେ
ପଶ୍ୟନ୍ତୁ ସ୍ୱୈରସଂଯୁଗମ୍ ।୨୪।

ଅତଏବ ସେମାନେ ଯେତେବେଳେ ଏଠାକୁ ଆସିବେ, ସେତେବେଳେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ କୁସ୍ତି ଲଢିବା ଛଳରେ ମାରିଦେବ । ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ତୁମ୍ଭେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ମଞ୍ଚ ନିର୍ମାଣ କରି ସେହି ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗକୁ ଗୋଲାକାରରେ ସଜାଇ ଦିଅ । ଯେପରି ସେଥିରେ ବସି ନଗରବାସୀ ଏବଂ ଦେଶର ପ୍ରଜା ଏହି ମଲ୍ଲ ଯୁଦ୍ଧକୁ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ ଦେଖି ପାରିବେ । ।୨୪।

ମହାମାତ୍ର ତ୍ୱୟାଭଦ୍ର ରଙ୍ଗଦ୍ୱାର୍ଯ୍ୟୁପନୀୟତାମ୍
ଦ୍ୱିପଃ କୁବଳୟାପୀଡୋ
ଜହିତେନ ମମାହିତୌ । ୨୫ ।

ହେ ମହାମାତ୍ର (ଅର୍ଥାତ ମାହୁନ୍ତ) ! ତୁମ୍ଭେ ବଡ଼ ଚତୁର ଅଟ, ଦେଖ, ତୁମ୍ଭେ ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧ ଭୂମିର ଫାଟକରେ ହିଁ ନିଜ କୁବଳୟାପୀଡ଼ ହସ୍ତିକୁ ରଖିଥିବ; ଯେତେବେଳେ ମୋ ଶତ୍ରୁ ସେହି ପଥରେ ପ୍ରବେଶ କରିବ, ସେତେବେଳେ ସେହି ହସ୍ତୀ ଦ୍ୱାରା ସେ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବ ।୨୫।

ଆରଭ୍ୟତାଂ ଧନୁର୍ଯାଗଶ୍ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ୍ୟାଂ ଯଥାବିଧି
ବିଶସନ୍ତୁ ପଶୂନ୍ ମେଧ୍ୟାନ୍
ଭୂତରାଜାୟ ମୀଢୁଷେ । ୨୬ ।

ଏହି ଆସନ୍ତା ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀକୁ ବିଧିପୂର୍ବକ ଧନୁଷ-ଯଜ୍ଞ ପ୍ରାରମ୍ଭ କର ଏବଂ ତାହାର ସଫଳତା ପାଇଁ ବରଦାନୀ ଭୂତନାଶ ଭୈରବଙ୍କୁ ବହୁତ ପବିତ୍ର ପଶୁ ବଳିଦିଅ ।' ।୨୬।

ଇତ୍ୟାଜ୍ଞାପ୍ୟାର୍ଥତନ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ଆହୂୟ ଯଦୁପୁଙ୍ଗବମ୍
ଗୃହୀତ୍ୱା ପାଣିନା ପାଣିଂ ତତୋଽକ୍ରୂରମୁବାଚ ହ
। ୨୭ ।

ପରୀକ୍ଷିତ ! କଂସ ତ କେବଳ ସ୍ୱାର୍ଥ ସାଧନାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଜାଣିଥିଲେ । ତେଣୁ ସେ ମନ୍ତ୍ରୀ, ପହେଲବାନ୍ ଏବଂ ମାହୁନ୍ତକୁ ଏହିପରି ଆଦେଶ ଦେଇ ଯଦୁ-ବଂଶୀଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅକ୍ରୂରକୁ ଡାକି ଆଣି ତାହାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ହସ୍ତ ମିଳାଇ କହିଲେ— ।୨୭।

ଭୋ ଭୋ ଦାନପତେ ମହ୍ୟଂ
କ୍ରିୟତାଂ ମୈତ୍ରମାଦୃତଃ
ନାନ୍ୟସ୍ତ୍ୱତ୍ତୋ ହିତତମୋ
ବିଦ୍ୟତେ ଭୋଜବୃଷ୍ଣିଷୁ । ୨୮ ।

'ପ୍ରିୟ ଅକ୍ରୂର ! ଆପଣ ତ ବଡ ଉଦାର ଏବଂ ଦାନୀ ଅଟନ୍ତି । ସବୁ ଦିଗରୁ ମୋର ଆଦରଣୀୟ ମଧ୍ୟ । ଆଜି ଆପଣ ମୋର ଗୋଟିଏ ମିତ୍ରୋଚିତ କାମ କରିଦିଅନ୍ତୁ । କାରଣ ଭୋଜବଂଶୀ ଏବଂ ବୃଷ୍ଣିବଂଶୀ ଯାଦବମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆପଣଙ୍କ ଠାରୁ ବଳି ମୋର କଲ୍ୟାଣକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟ କେହି ନାହାନ୍ତି ।୨୮।

ଅତସ୍ତ୍ୱାମାଶ୍ରିତାଃ ସୌମ୍ୟ
କାର୍ଯ୍ୟଗୌରବସାଧନମ୍
ଯଥେନ୍ଦ୍ରୋ ବିଷ୍ଣୁମାଶ୍ରିତ୍ୟ
ସ୍ୱାର୍ଥମଧ୍ୟଗମଦ୍ ବିଭୁଃ । ୨୯ ।

ଏହି କାମ ବହୁତ ବଡ଼ ଅଟେ । ତେଣୁ ମୋର ମିତ୍ର ! ମୁଁ ଶେଷରେ ତୁମ୍ଭର ଆଶ୍ରୟ ନେଇଅଛି, ଠିକ୍ ସେହିପରି, ଯେପରି ଇନ୍ଦ୍ର ସମର୍ଥ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥସାଧନ କରନ୍ତି ।୨୯।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଗଚ୍ଛ ନନ୍ଦବ୍ରଜଂ ତତ୍ର ସୁତାବାନକଦୁନ୍ଦୁଭେଃ
ଆସାତେ ତାବିହାନେନ
ରଥେନାନୟ ମା ଚିରମ୍ ।୩୦।

ଆପଣ ନନ୍ଦରାୟଙ୍କ ବ୍ରଜକୁ ଯାଆନ୍ତୁ । ସେଠାରେ ବସୁଦେବଙ୍କର ଦୁଇ ପୁତ୍ର ଅଛନ୍ତି । ସେ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ରଥରେ ବସାଇ ଏଠାକୁ ଘେନିଆସନ୍ତୁ । ମାତ୍ର ଏତିକି, ଆଉ ଏ କାର୍ଯରେ ବିଳମ୍ବ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।୩୦।

ନିସୃଷ୍ଟଃ କିଲ ମେ
ମୃତ୍ୟୁର୍ଦେବୈର୍ବୈକୁଣ୍ଠସଂଶ୍ରୟୈଃ
ତାବାନୟ ସମଂ ଗୋପୈର୍ନନ୍ଦାଦ୍ୟୈଃ ସାଭ୍ୟୁ-
ପାୟନୈଃ । ୩୧ ।

ଶୁଣାଯାଏ, ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଭରସାରେ ଜୀଇ ରହୁ-ଥିବା ଦେବତାମାନେ ଏହି ଦୁହିଁଙ୍କୁ ମୋର ମୃତ୍ୟୁର କାରଣ ନିଶ୍ଚୟ କରିଅଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ନେଇ ଆସନ୍ତୁ । ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ନନ୍ଦ ଆଦି ଗୋପମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବଡ ବଡ଼ ଭେଟିସହ ନେଇ ଆସିବେ ।୩୧।

ଘାତୟିଷ୍ୟ ଇହାନୀତୌ
କାଲକଲ୍ପେନ ହସ୍ତିନା
ଯଦି ମୁକ୍ତୌ ତତୋ ମଲ୍ଲୈର୍ଘାତୟେ
ବୈଦ୍ୟୁତୋପମୈଃ ।୩୨।

ଏଠାକୁ ଆସିଲେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ କାଳ ସଦୃଶ କୁବଳୟାପୀଡ଼ ହସ୍ତୀ ଦ୍ୱାରା ମରାଇବି । ଯଦି ସେମାନେ କଦାଚିତ୍ ହସ୍ତୀଠାରୁ ରକ୍ଷା ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି, ତେବେ ମୁଁ ମୋର ବଜ୍ର ସଦୃଶ ଶକ୍ତି-ଶାଳୀ ପହେଲମାନ୍ ମୁଷ୍ଟିକ, ଚାଣୂର ଆଦିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କୁ ମରାଇବି ।୩୨।

ତୟୋର୍ନିହତୟୋସ୍ତପ୍ତାନ୍
ବସୁଦେବପୁରୋଗମାନ୍
ତଦ୍‌ବନ୍ଧୂନ୍ ନିହନିଷ୍ୟାମି
ବୃଷ୍ଣିଭୋଜଦଶାର୍ହକାନ । ୩୩ ।

ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ବସୁଦେବ ଆଦି ବୃଷ୍ଣି, ଭୋଜ ଏବଂ ଦଶାର୍ହବଂଶୀ ସେମାନଙ୍କ ଭାଇ-ବନ୍ଧୁ ଶୋକାକୁଳ ହୋଇଯିବେ । ପୁଣି ମୁଁ ନିଜ ହସ୍ତରେ ସେମାନଙ୍କୁ ବଧ କରିବି ।୩୩।

ଉଗ୍ରସେନଂ ଚ ପିତରଂ ସ୍ଥବିରଂ ରାଜ୍ୟକାମୁକମ୍
ତଦ୍‌ଭ୍ରାତରଂ ଦେବକଂ ଚ ଯେ ଚାନ୍ୟେ
ବିଦ୍ୱିଷୋ ମମ । ୩୪ ।

ମୋର ପିତା ଉଗ୍ରସେନ ତ ବୁଢ଼ା ହୋଇ ଗଲେଣି, ତଥାପି ବର୍ତମାନ ପର୍ଯନ୍ତ ତାଙ୍କର ରାଜ୍ୟ ଲୋଭ ଉଦ୍‌ଜୀବିତ ରହିଛି । ଏହା ସବୁ କରି ସାରିବାପରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ, ତାଙ୍କ ଭାଇ ଦେବକଙ୍କୁ, ଅନ୍ୟ ଯେଉଁମାନେ ମୋର ଦ୍ୱେଷ କରୁଅଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ, ମୋର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ତରବାରୀରେ ଜବାବ ଦେବି ।୩୪।

ତତଶ୍ଚୈଷା ମହୀ ମିତ୍ର
ଭବିତ୍ରୀ ନଷ୍ଟକଣ୍ଟକା
ଜରାସନ୍ଧୋ ମମ ଗୁରୁର୍ଦ୍ୱିବିଦୋ
ଦୟିତଃ ସଖା । ୩୫ ।

ମୋର ମିତ୍ର ଅକ୍ରୂର ! ପୁଣି ତା' ପରେ ମୁଁ ହେବି, × × ଆପଣ ହେବେ × × × ତଥା ହେବ ଏହି ପୃଥିବୀର ଅକଣ୍ଟକ ରାଜ୍ୟ । ଜରାସନ୍ଧ ମୋର ବଡ ବୃଦ୍ଧ (ବହୁଦର୍ଶୀ) ଶଶୁର ଏବଂ ବାନରରାଜ ଦ୍ୱିବିଦ ମୋର ପ୍ରିୟସଖା ଅଟନ୍ତି ।୫୩।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଶମ୍ବରୋ ନରକୋ ବାଣୋ ମୟ୍ୟେବ
କୃତସୌହୃଦାଃ
ତୈରହଂ ସୁରପକ୍ଷୀୟାନ୍
ହତ୍ୱା ଭୋକ୍ଷ୍ୟେ ମହୀଂ ନୃପାନ୍ । ୩୬ ।

ଶମ୍ବରାସୁର, ନରକାସୁର ଏବଂ ବାଣାସୁର, ଏମାନେ ତ ମୋର ମିତ୍ର ଅଟନ୍ତି, ଏମାନେ ସବୁ-ବେଳେ ମୋ କଥାରେ ଥାଆନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ସହାୟତାରେ ମୁଁ ଦେବତାମାନଙ୍କ ପକ୍ଷପାତୀ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବଧ କରି ପୃଥିବୀରେ ନିଷ୍କଣ୍ଟକ ରାଜ୍ୟ ଭୋଗିବି । ।୩୬।

ଏତଜ୍‌ଜ୍ଞାତ୍ୱାଽନୟ କ୍ଷିପ୍ରଂ
ରାମକୃଷ୍ଣାବିହାର୍ଭକୌ
ଧନୁର୍ମଖନିରୀକ୍ଷାର୍ଥଂ ଦ୍ରଷ୍ଟୁଂ
ଯଦୁପୁରଶ୍ରିୟମ୍ । ୩୭ ।

ଏହି ସବୁ ଗୁପ୍ତକଥା ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ କହିଦେଲି । ଏବେ ଆପଣ ଶୀଘ୍ରରୁ ଅତିଶୀଘ୍ର ବଳରାମ ଏବଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ନେଇ ଆସନ୍ତୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତ ସେମାନେ ଶିଶୁ ଅଟନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ମାରିବାକୁ ମତେ କେତେ ସମୟ ଲାଗିବ ? ସେମାନଙ୍କୁ କେବଳ ଆପଣ ଏତିକି କହିବେ ଯେ ସେମାନେ ଧନୁଷଯଜ୍ଞର ଦର୍ଶନ ଏବଂ ଯଦୁବଂଶିମାନଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ମଥୁରାର ଶୋଭା ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ହିଁ ଆସିବେ ।' ।୩୭।

ଅକ୍ରୂର ଉବାଚ

ରାଜନ୍ ମନୀଷିତଂ ସମ୍ୟକ୍
ତବ ସ୍ୱାବଦ୍ୟମାର୍ଜନମ୍
ସିଦ୍ଧ୍ୟସିଦ୍ଧ୍ୟୋଃ ସମଂ କୁର୍ଯାଦ୍ ଦୈବଂ ହି
ଫଳସାଧନମ୍ । ୩୮ ।

ଅକ୍ରୂର କହିଲେ—ମହାରାଜ ! ଆପଣ ନିଜ ମୃତ୍ୟୁ, ନିଜ ଅରିଷ୍ଟ ଦୂର କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରି ଏହି ଯେଉଁ ବିଚାର କରି ଅଛନ୍ତି—ତାହା ଯଥାର୍ଥ ଅଟେ । ମନୁଷ୍ୟର ଉଚିତ ଯେ ସଫଳତା ଏବଂ ଅସଫଳତା ଉଭୟ ପ୍ରତି ସମଭାବ ରଖି ନିଜ କାମ କରିବା ଫଳ ତ ପ୍ରଯତ୍ନ ଦ୍ୱାରା ନୁହେଁ, ଦୈବ ପ୍ରେରଣାରେ ହିଁ ମିଳିଥାଏ ।୩୮।

ମନୋରଥାନ୍ କରୋତ୍ୟୁଚ୍ଚୈର୍ଜନୋ
ଦୈବହତାନପି
ଯୁଜ୍ୟତେ ହର୍ଷଶୋକାଭ୍ୟାଂ
ତଥାପ୍ୟାଜ୍ଞାଂ କରୋମି ତେ ।୩୯।

ମନୁଷ୍ୟ ବଡ ବଡ ମନୋରଥ ସେତୁ ବାନ୍ଧୁଥାଏ ସତ୍ୟ, ପରନ୍ତୁ ସେ ଏହା ଜାଣେ ନା ଯେ ଦୈବ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାରବ୍ଧ ତାହାକୁ ପୂର୍ବରୁ ହିଁ ନଷ୍ଟ କରିରଖିଛି । କେବେ ମନୋରଥ ପ୍ରାରବ୍ଧର ଅନୁକୂଳ ହୋଇଥିଲେ ପ୍ରଯତ୍ନ ସଫଳ ହୁଏ ତ ତେବେ ସେ ହର୍ଷରେ ଫୁଲି ଉଠେ ଏବଂ ପ୍ରତିକୂଳ ହେଲେ ବିଫଳ ହୋଇଯାଏ ତ ଶୋକଗ୍ରସ୍ତ ହେବାକୁ ପଡ଼େ । ତଥାପି ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଳନ କରିବି ।୩୯।

ଶ୍ରୀ ଶୁକ ଉବାଚ

ଏବମାଦିଶ୍ୟ ଚାକ୍ରୂରଂ ମନ୍ତ୍ରିଣଶ୍ଚ ବିସୃଜ୍ୟ ସଃ
ପ୍ରବିବେଶ ଗୃହଂ କଂସସ୍ତଥାକ୍ରୂରଃ
ସ୍ୱମାଳୟମ୍ । ୪୦ ।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—କଂସ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଅକ୍ରୂରଙ୍କୁ ଏହିପରି ଆଜ୍ଞା ଦେଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେବାପରେ ନିଜେ ଅନ୍ତଃପୁରକୁ ଚାଲିଗଲେ ଏବଂ ଅକ୍ରୂର ମଧ୍ୟ ସ୍ୱ-ଗୃହକୁ ଫେରିଗଲେ ।୪୦।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେ ଽକ୍ରୂର ସଂପ୍ରେଷଣଂ ନାମ ଷଟ୍‌ତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୩୬।

—*—

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅଥ ସପ୍ତତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

କେଶୀ ଏବଂ ବ୍ୟୋମାସୁର ଉଦ୍ଧାର ତଥା ନାରଦଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଭଗବାନଙ୍କ ସ୍ତୁତି

ଶ୍ରୀ ଶୁକ ଉବାଚ

କେଶୀ ତୁ କଂସପ୍ରହିତଃ ଖୁରୈର୍ମହୀଂ
ମହାହୟୋ ନିର୍ଜରୟନ୍ ମନୋଜବଃ
ସଟାବଧୂତାଭ୍ରବିମାନସଙ୍କୁଳଂ
କୁର୍ବନ୍ ନଭୋ ହେଷିତଭୀଷିତାଖିଳଂ ।୧।

ବିଶାଳନେତ୍ରୋ ବିକଟାସ୍ୟକୋଟରୋ
ବୃହଦ୍‌ଗଳୋ ନୀଳମହାମ୍ବୁଦୋପମଃ
ଦୁରାଶୟଃ କଂସହିତଂ ଚିକୀର୍ଷୁ-
ର୍ବ୍ରଜଂ ସ ନନ୍ଦସ୍ୟ ଜଗାମ କମ୍ପୟନ୍ ।୨।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! କଂସ ଯେଉଁ କେଶୀନାମକ ଦୈତ୍ୟକୁ ପଠାଇଥିଲେ, ସେ ଏକ ମହାନ୍ ଘୋଟକ ରୂପେ ମନ ସଦୃଶ ବେଗରେ ଦୌଡ଼ ଆସି ବ୍ରଜରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ସେ ତାର ଟାପୁରେ ପୃଥିବୀକୁ ଖୋଳି ଖୋଳି ଆସୁଥିଲା । ତାହାର ସ୍କନ୍ଧଦେଶର କେମ୍ପଗଜି ଛଣବିତା ହୋଇ ଆକାଶସ୍ଥିତି ମେଘମାଳା ଏବଂ ବିମାନମାନଙ୍କୁ ଇତସ୍ତତଃ କରୁଥିଲା । ତାହାର ଭୟାନକ ହ୍ରେଷା (ଘୋଟକ ଶବ୍ଦ) ରଡ଼ରେ ସମସ୍ତେ ଭୟରେ କମ୍ପୁଥାଆନ୍ତି । ତାହାର ଶରୀର ଏଡେ ବିଶାଳ ଯେ ମନେକର କଳାବଉଦ ଖଣ୍ଡେ । ତାହାର ବଡ଼ ବଡ଼ ଆଖି ଏବଂ ମୁହଁ ବୃକ୍ଷକୋଟର ସଦୃଶ ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟଙ୍କର ଥିଲା । ତାହାର ସ୍କନ୍ଧ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମୋଟା । ତାହାର ନିୟତରେ କେବଳ ପାପ ପୂର୍ଣ୍ଣଥିଲା । ସେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ମାରି ନିଜ ସ୍ୱାମୀ କଂସଙ୍କର ହିତ ବାଞ୍ଛା କରୁଥିଲା । ତା'ର ପ୍ରତି ପଦକ୍ଷେପରେ ଭୂକମ୍ପ ହେଉଥିଲା ।୧-୨।

ତଂ ତ୍ରାସୟନ୍ତଂ ଭଗବାନ୍ ସ୍ୱଗୋକୁଳଂ
ତଦ୍ଧେଷିତୈର୍ବାଳବିଘୂର୍ଣ୍ଣିତାମ୍ବୁଦମ୍
ଆତ୍ମାନମାଜୌ ମୃଗୟନ୍ତମଗ୍ରଣୀ-
ରୁପାହ୍ୱୟତ୍ ସ ବ୍ୟନଦନ୍ମୃଗେନ୍ଦ୍ରବତ୍ ।୩।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦେଖିଲେ ଯେ ତାହାର ହ୍ରେଷା ରଡ଼ରେ ତାଙ୍କ ଆଶ୍ରିତରେ ଥିବା ଗୋ-କୁଳ ଭୟଭୀତ ହୋଇ ଗଲାଣି ଏବଂ ତା'ର ପୁଚ୍ଛ ଆଘାତରେ ମେଘମାନେ ଆକାଶରେ ମିଳେଇ ଗଲେଣି ,ତଥା ସେ ଲଢ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଖୋଜୁ-ଅଛି, ତେଣୁ ସେ ତାହାର ସମ୍ମୁଖକୁ ଆସି ସିଂହ ସଦୃଶ ଗର୍ଜନକରି ତାକୁ ଡାକିଲେ ।୩।

ସ ତଂ ନିଶାମ୍ୟାଭିମୁଖୋ ମୁଖେନ ଖଂ
ପିବନ୍ନିବାଭ୍ୟଦ୍ରବଦତ୍ୟମର୍ଷଣଃ
ଜଘାନ ପଦ୍‌ଭ୍ୟାମରବିନ୍ଦଲୋଚନଂ
ଦୁରାସଦଶ୍ଚଣ୍ଡଜବୋ ଦୁରତ୍ୟୟଃ ।୪।

ଭଗବାନଙ୍କୁ ସମ୍ମୁଖରେ ଦେଖି ସେ ଆହୁରି ଅଧିକ ରୁଷ୍ଟହୋଇ ମୁଖ ବିସ୍ତାର ପୂର୍ବକ ତାହାଙ୍କ ଆଡକୁ ଦୌଡିଲା । ମନେହେଲା ଆକାଶକୁ ଗିଳି ଦେବ କି ? ପରୀକ୍ଷିତ ! ବାସ୍ତବରେ କେଶୀର ବେଗ ବଡ ପ୍ରଚଣ୍ଡଥିଲା । ତାହା ଉପରେ ବିଜୟ ପ୍ରାପ୍ତ କରିବା ବଡ କଠିନ, ତାକୁ ଧରିବାର କୌଣସି ଆଶା ମଧ୍ୟ ନ ଥିଲା । ସେ ଭଗବାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚି ପିଛା ମାରିଲା ।୪।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତଦ୍ ବଞ୍ଚୟିତ୍ୱା ତମଧୋକ୍ଷଜୋ ରୁଷା
ପ୍ରଗୃହ୍ୟ ଦୋର୍ଭ୍ୟାଂ ପରିବିଧ୍ୟ ପାଦୟୋଃ
ସାବଜ୍ଞମୁତ୍‌ସୃଜ୍ୟ ଧନୁଃଶତାନ୍ତରେ
ଯଥୋରଗଂ ତାର୍କ୍ଷ୍ୟସୁତୋ ବ୍ୟବସ୍ଥିତଃ ।୫।

ପରନ୍ତୁ ଭଗବାନ୍ ସେଥିରୁ ନିଜକୁ ରକ୍ଷା କଲେ । କୁହତ, ସେହି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାତୀତ ପୁରୁଷକୁ କିପରି ବା ସେ ମାରିପାରିବ । ତା’ ପରେ ଭଗବାନ୍ ତା’ ପଛ ଗୋଡ଼କୁ ଦୁଇ ହସ୍ତରେ ଧରି ଯେପରି ଗରୁଡ଼ ସର୍ପକୁ ଧରି ବୁଲାଏ, ସେହିପରି କ୍ରୋଧରେ ତାକୁ ବୁଲାଇ ବୁଲାଇ ଅବଜ୍ଞାର ସହିତ ଚାରିଶତ ହାତ ଦୂରକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେଇ ସ୍ୱ-ସ୍ଥାନରେ ଅଟଳ ରହିଲେ ।୫।

ସ ଲବ୍‌ଧସଂଜ୍ଞଃ ପୁନରୁତ୍‌ଥିତୋ ରୁଷା
ବ୍ୟାଦାୟ କେଶୀ ତରସାଽପତଦ୍‌ଧରିମ୍
ସୋଽପ୍ୟସ୍ୟ ବକ୍ତ୍ରେ ଭୁଜମୁତ୍ତରଂ ସ୍ମୟନ୍
ପ୍ରବେଶୟାମାସ ଯଥୋରଗଂ ବିଲେ ।୬।

କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ କେଶୀ ପୁଣି ସଚେତ୍ ହୋଇ ଉଠି ଠିଆହେଲା । ତାହାପରେ ପୁଣି ସେ କ୍ରୋଧରେ ପାଗଳ ସଦୃଶ ମୁଖବିସ୍ତାର ପୂର୍ବକ ବଡ ବେଗରେ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଝପଟିଲା । ତାକୁ ଦୌଡ଼ିବାର ଦେଖି ଭଗବାନ୍ ହସି ହସି ବାମ ହସ୍ତକୁ ତା ମୁହଁରେ ପୂରାଇ ଦେଲେ, ଯେପରି ସର୍ପ ବିନା କୌଣସି ଆଶଙ୍କାରେ ନିଜ ବିଳରେ ପଶିଯାଏ ।୬।

ଦନ୍ତା ନିପେତୁର୍ଭଗବଦ୍‌ଭୁଜସ୍ପୃଶ-
ସ୍ତେ କେଶିନସ୍ତପ୍ତମୟଃ ସ୍ପୃଶୋ ଯଥା
ବାହୁଶ୍ଚ ତଦ୍‌ଦେହଗତୋ ମହାତ୍ମନୋ
ଯଥାଽମୟଃ ସଂବବୃଧେ ଉପେକ୍ଷିତଃ ।୭।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନଙ୍କ ଅତ୍ୟନ୍ତ କୋମଳ କରକୋମଳ ମଧ୍ୟ ସେତେବେଳେ ଏପରି ହୋଇଗଲା, ମନେକର ତତାଯାଇଥିବା ଲୁହା । ତାହା ସ୍ପର୍ଶ ହେବାମାତ୍ରେ କେଶୀର ସମସ୍ତ ଦାନ୍ତ ଭାଙ୍ଗିଯାଇ ଗଳି ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ଯେପରି ଉପେକ୍ଷା କଲେ ଜଳୋଦରୀ ରୋଗ ବହୁତ ବଢ଼ିଯାଏ, ସେହିପରି ହିଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଭୁଜଦଣ୍ଡ ତା’ ମୁହଁରେ କ୍ରମଶଃ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା ।୭।

ସମେଧମାନେନ ସ କୃଷ୍ଣବାହୁନା
ନିରୁଦ୍ଧବାୟୁଶ୍ଚରଣାଂଶ୍ଚ ବିକ୍ଷିପନ୍
ପ୍ରସ୍ୱିନ୍ନଗାତ୍ରଃ ପରିବୃତ୍ତଲୋଚନଃ
ପପାତ ଲେଣ୍ଡଂ ବିସୃଜନ୍ କ୍ଷିତୌ ବ୍ୟସୁଃ ।୮।

ଅଚିନ୍ତ୍ୟଶକ୍ତି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ହସ୍ତ ତା’ ମୁହଁରେ ଏତେ ବଢ଼ିଗଲା ଯେ ତା’ର ଶ୍ୱାସ-ପ୍ରଶ୍ୱାସ କ୍ରିୟା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ତେଣୁ ଦମ୍ ଛୁଟିବାରୁ ସେ ପାଦ ପିଟିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତା’ ସାରାଦେହ ଝାଳରେ ବୁଡ଼ିଗଲା, ଆଖିର ପିତୁଳା ଓଲଟି ପଡ଼ିଲା, ସେ ମଳତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । କିଛି ସମୟ ପରେ ତା’ର ଶରୀର ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ ହୋଇ ପୃଥିବୀରେ ଢଳି ପଡ଼ିବା ପରେ ପରେ ପ୍ରାଣପକ୍ଷୀ ଉଡ଼ିଗଲା ।୮।

ତଦ୍‌ଦେହତଃ କର୍କଟିକାଫଳୋପମାଦ୍
ବ୍ୟସୋରପାକୃଷ୍ୟ ଭୁଜଂ ମହାଭୁଜଃ

ତା’ର ନିଷ୍ପ୍ରାଣ ଶରୀର ଫୁଲି ଫୁଲି ତଳେ ପଡ଼ିବା ସମୟେ କାକୁଡ଼ିପରି ଫାଟି ଯିବାରୁ ମହାବାହୁ ଭଗବାନ୍ ତା ପାଟିରୁ ହାତ ବାହାର କରିଆଣିଲେ । ସେ ସେଥିରେ କୌଣସି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ତାଙ୍କର ଗର୍ବ ହେଲାନାହିଁ । ବିନା ପ୍ରଯତ୍ନରେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅବିସ୍ମିତୋଽୟତ୍ନହତାରିରୁତ୍ସ୍ମୟୈଃ
ପ୍ରସୂନବର୍ଷୈର୍ଦିବିଷଦ୍ଭିରୀଡିତଃ ।୯।

ଶତ୍ରୁ ବିନାଶହେଲା । ଅବଶ୍ୟ ଦେବତାମାନେ ଏଥିରେ ବିଶେଷ ଆଶ୍ଚର୍ଯ ହୋଇ ପ୍ରସନ୍ନ ଚିତ୍ତରେ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସ୍ତୁତିକଲେ ।୯।

ଦେବର୍ଷିରୁପସଙ୍ଗମ୍ୟ ଭାଗବତପ୍ରବରୋ ନୃପ
କୃଷ୍ଣମକ୍ଲିଷ୍ଟକର୍ମାଣଂ ରହସ୍ୟେତଦଭାଷତ ।୧୦।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଦେବର୍ଷିନାରଦ ଭଗବାନଙ୍କ ପରମ ପ୍ରେମୀ ଏବଂ ପ୍ରାଣୀଜଗତର ବାସ୍ତବ ହିତୈଷୀ ଅଟନ୍ତି । କଂସ ନିକଟରୁ ଫେରି ଆସି ସେ ଅନାୟାସ ହିଁ ଅଦ୍ଭୁତ କର୍ମା ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚି ଏକାନ୍ତରେ ତାଙ୍କୁ କହିଲେ— ।୧୦।

କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣାପ୍ରମେୟାତ୍ମନ୍ ଯୋଗେଶ
ଜଗଦୀଶ୍ୱର
ବାସୁଦେବାଖିଳାବାସ
ସାତ୍ୱତାଂ ପ୍ରବର ପ୍ରଭୋ । ୧୧ ।

'ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସ୍ୱରୂପ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ମନ ଏବଂ ବାଣୀର ବିଷୟ ନୁହେଁ । ଆପଣ ଯୋଗେଶ୍ୱର ଅଟନ୍ତି । ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଆପଣଙ୍କ ଅଧୀନ । ଆପଣ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ ନିବାସ କରନ୍ତି ଏବଂ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତର ପ୍ରାଣୀ ଆପଣଙ୍କ ହୃଦୟରେ ନିବାସ କରନ୍ତି । ଆପଣ ଭକ୍ତ-ମାନଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ବାଞ୍ଛନୀୟ, ଯଦୁବଂଶ ଶିରୋ-ମଣି ଏବଂ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ ଅଟନ୍ତି ।୧୧।

ତ୍ୱମାତ୍ମା ସର୍ବଭୂତାନାମେକୋ ଜ୍ୟୋତି-
ରିବୈଧସାମ୍
ଗୂଢୋ ଗୁହାଶୟଃ ସାକ୍ଷୀ
ମହାପୁରୁଷ ଈଶ୍ୱରଃ । ୧୨ ।

ଯେପରି ଏକମାତ୍ର ଅଗ୍ନି ସମସ୍ତ କାଠରେ ବ୍ୟାପି ରହିଥାଏ, ସେହିପରି ଅଦ୍ୱିତୀୟ ଆପଣ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ଆତ୍ମା ଅଟନ୍ତି । ଆତ୍ମା ରୂପରେ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଆପଣ ନିଜକୁ ଲୁଚାଇ ରଖିଅଛନ୍ତି, କାରଣ ଆପଣ ପଞ୍ଚକୋଶ ରୂପ ଗୁମ୍ଫା ଭିତରେ ରହନ୍ତି । ପୁଣି ମଧ୍ୟ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ରୂପରେ, ସମସ୍ତଙ୍କ ନିୟନ୍ତା ରୂପରେ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ସାକ୍ଷୀ-ରୂପେ ଆପଣଙ୍କ ଅନୁଭବ ହୋଇଥାଏ ।୧୨।

ଆତ୍ମନାଽଽତ୍ମାଶ୍ରୟଃ ପୂର୍ବଂ
ମାୟୟା ସସୃଜେ ଗୁଣାନ୍
ତୈରିଦଂ ସତ୍ୟସଂକଳ୍ପଃ
ସୃଜସ୍ୟତ୍ସ୍ୟବସୀଶ୍ୱରଃ । ୧୩ ।

ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅଧିଷ୍ଠାନ ଏବଂ ସ୍ୱୟଂ ଅଧିଷ୍ଠାନ ରହିତ ଅଟନ୍ତି । ଆପଣ ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ନିଜ ମାୟା ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଗୁଣର ସୃଷ୍ଟି କଲେ ଏବଂ ସେହି ଗୁଣକୁ ସ୍ୱୀକାର କରି ଆପଣ ଜଗତର ସୃଷ୍ଟି, ସ୍ଥିତି ଏବଂ ପ୍ରଳୟ କ୍ରିୟା କରୁଅଛନ୍ତି । ଏହାସବୁ କରିବା ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କର ନିଜ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଆବଶ୍ୟକତା ହୁଏନାହିଁ । କାରଣ ଆପଣ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ୍ ଏବଂ ସତ୍ୟ ସଂକଳ୍ପ ଅଟନ୍ତି ।୧୩।

ସ ତ୍ୱଂ ଭୂଧରଭୂତାନାଂ
ଦୈତ୍ୟପ୍ରମଥରକ୍ଷସାମ୍

ସେହି ଆପଣ ଦୈତ୍ୟ, ପ୍ରଥମ ଏବଂ ରାକ୍ଷସ— ଯେଉଁମାନେ ଆଜିକାଲି ରାଜା ବେଶ ଧାରଣ କରି

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅବତୀର୍ଣୋ ବିନାଶାୟ
ସେତୂନାଂ ରକ୍ଷଣାୟ ଚ ।୧୪।

ଅଛନ୍ତି, ବିନାଶ କରିବା ପାଇଁ ତଥା ଧର୍ମ ମର୍ଯାଦା ରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଯଦୁବଂଶରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ।୧୪।

ଦିଷ୍ଟ୍ୟା ତେ ନିହତୋ ଦୈତ୍ୟୋ
ଲୀଳୟାୟଂ ହୟାକୃତିଃ
ଯସ୍ୟ ହେଷିତସଂତ୍ରସ୍ତାସ୍ତ୍ୟଜନ୍ତ୍ୟନିମିଷା ଦିବମ୍
।୧୫।

'ଏହା ବଡ ଆନନ୍ଦର କଥା ଯେ ଆପଣ ଖେଳ ଖେଳରେ ଅଶ୍ୱ ରୂପରେ ରହିଥିବା ଏହି କେଶୀ-ଦୈତ୍ୟକୁ ବିନାଶ କଲେ । ତା'ର ହେଁ ହେଁ ରବରେ ଭୟଭୀତ ହୋଇ ଦେବତାମାନେ ନିଜ ବାସସ୍ଥାନ ସ୍ୱର୍ଗ ଛାଡ଼ି ଏଣେ ତେଣେ ପଳାଇ ଯାଇ-ଥିଲେ ।୧୫।

ଚାଣୂରଂ ମୁଷ୍ଟିକଂ ଚୈବ
ମଲ୍ଲାନନ୍ୟାଂଶ୍ଚ ହସ୍ତିନମ୍
କଂସଂ ଚ ନିହତଂ ଦ୍ରକ୍ଷ୍ୟେ
ପରଶ୍ୱୋଽହନି ତେ ବିଭୋ ।୧୬।

ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଏବେ ପହର ଦିନ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଚାଣୂର, ମୁଷ୍ଟିକ ଆଦି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମଲ୍ଲ, କୁବଳୟାପୀଡ ହସ୍ତୀ ଏବଂ ସ୍ୱୟଂ କଂସର ମଧ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁ ଦେଖିବି ।୧୬।

ତସ୍ୟାନୁ ଶଙ୍ଖଯବନମୁରାଣାଂ ନରକସ୍ୟ ଚ
ପାରିଜାତାପହରଣମିନ୍ଦ୍ରସ୍ୟ
ଚ ପରାଜୟମ୍ । ୧୭ ।

ତାହାପରେ ଶଂଖାସୁର, କାଳଯବନ, ମୁର ଏବଂ ନରକାସୁରର ବଧ ମଧ୍ୟ ଦେଖିବି ଏବଂ ଆପଣ ସ୍ୱର୍ଗରୁ କଳ୍ପବୃକ୍ଷ ଉପାଡ଼ିଆଣି ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ପରାଜୟ କରିବାର ଅଭିନୟ ଦେଖିବି ।୧୭।

ଉଦ୍‌ବାହଂ ବୀରକନ୍ୟାନାଂ
ବୀର୍ଯଶୁଲ୍‌କାଦିଲକ୍ଷଣମ୍
ନୃଗସ୍ୟ ମୋକ୍ଷଣଂପାପାଦ୍
ଦ୍ୱାରକାୟାଂ ଜଗତ୍‌ପତେ ।୧୮।

ଆପଣ ନିଜ କୃପା, ବୀରତା, ସୌନ୍ଦର୍ଯ ଆଦି ଶୁଳ୍‌କ ବିନିମୟରେ ବୀର କନ୍ୟାମାନଙ୍କ ସହିତ ବିବାହ କରିବେ, ଆଉ ମଧ୍ୟ ଜଗଦୀଶ୍ୱର ! ଆପଣ ଦ୍ୱାରକାରେ ରହି ନୃଗଙ୍କୁ ପାପମୁକ୍ତ କରିବେ ।୧୮।

ସ୍ୟମନ୍ତକସ୍ୟ ଚ ମଣେରାଦାନଂ ସହ ଭାର୍ଯୟା
ମୃତପୁତ୍ରପ୍ରଦାନଂ ଚ
ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ୟ ସ୍ୱଧାମତଃ ।୧୯।

ଆପଣ ଜାମ୍ବବତୀଙ୍କ ସହିତ ସ୍ୟମନ୍ତକ ମଣି ଜାମ୍ବବାନଙ୍କଠାରୁ ନେଇ ଆସିବେ ଏବଂ ନିଜ ଧାମରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ମୃତ ପୁତ୍ରକୁ ନେଇ ଆସି ତାହାଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦେବେ । ୧୯ ।

ପୌଣ୍ଡ୍ରକସ୍ୟ ବଧଂ ପଶ୍ଚାତ୍
କାଶିପୁର୍ଯାଶ୍ଚ ଦୀପନମ୍
ଦନ୍ତବକ୍ରସ୍ୟ ନିଧନଂ ଚୈଦ୍ୟସ୍ୟ ଚ
ମହାକ୍ରତୌ ।୨୦।

ତାହାପରେ ଆପଣ ପୌଣ୍ଡ୍ରକ ବା ମିଥ୍ୟା ବାସୁଦେବଙ୍କୁ ବଧ କରିବେ । କାଶୀପୁରୀକୁ ଜଳାଇଦେବେ । ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ରାଜସୂୟଯଜ୍ଞରେ ଚେଦିରାଜ ଶିଶୁପାଳକୁ ଏବଂ ସେଠାରୁ ଫେରୁ-ଥିବାବେଳେ ତାହାର ମଉସାପୁଅ ଭାଇ ଦନ୍ତବକ୍ତ୍ରକୁ ବିନାଶ କରିବେ । ୨୦ ।

ଯାନି ଚାନ୍ୟାନି ବୀର୍ଯାଣି
ଦ୍ୱାରକାମାବସନ୍ ଭବାନ୍
କର୍ତା ଦ୍ରକ୍ଷ୍ୟାମ୍ୟହଂ ତାନି
ଗେୟାନି କବିଭିର୍ଭୁବି ।୨୧।

ପ୍ରଭୋ ! ଦ୍ୱାରକାରେ ନିବାସ କରିବା ସମୟରେ ଆପଣ ଆହୁରି ଅନେକ ପରାକ୍ରମ ପ୍ରକଟ କରିବେ, ଯାହାକୁ ପୃଥିବୀର ବଡ ବଡ ଜ୍ଞାନୀ ଏବଂ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ପୁରୁଷ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଗାଇବେ ମୁଁ ତାହା ସବୁ ଦେଖିବି ।୨୧।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅଥ ତେ କାଳରୂପସ୍ୟ
କ୍ଷପୟିଷ୍ୟୋରମୁଷ୍ୟ ବୈ
ଅକ୍ଷୌହିଣୀନାଂ ନିଧନଂ
ଦ୍ରକ୍ଷ୍ୟାମ୍ୟର୍ଜୁନସାରଥେଃ ।୨୨।

ତାହାପରେ ଆପଣ ପୃଥିବୀର ଭାର ହରଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ କାଳ ରୂପରେ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ସାରଥି ହୋଇ ଅନେକ ଅକ୍ଷୌହିଣୀ ସେନା ସଂହାର କରିବେ । ଏହା ସବୁ ମୁଁ ସ୍ୱଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖିବି ।୨୨।

ବିଶୁଦ୍ଧବିଜ୍ଞାନଘନଂ ସ୍ୱସଂସ୍ଥୟା
ସମାପ୍ତସର୍ବାର୍ଥମମୋଘବାଞ୍ଛିତମ୍
ସ୍ୱତେଜସା ନିତ୍ୟନିବୃତ୍ତମାୟା
ଗୁଣପ୍ରବାହଂ ଭଗବନ୍ତମୀମହି ।୨୩।

'ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ ବିଶୁଦ୍ଧ ବିଜ୍ଞାନଘନ ଅଟନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱରୂପରେ ଅନ୍ୟ କାହାରି ଅସ୍ତିତ୍ୱ ନାହିଁ । ଆପଣ ନିତ୍ୟନିରନ୍ତର ନିଜ ପରମାନନ୍ଦ ସ୍ୱରୂପରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସେଥିପାଇଁ ସବୁ ପଦାର୍ଥ ଆପଣଙ୍କର ନିତ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତଅଟେ । ଆପଣଙ୍କ ସଂକଳ୍ପ ଅମୋଘ । ଆପଣଙ୍କ ଚିନ୍ମୟୀଶକ୍ତି ସମ୍ମୁଖରେ ମାୟା ଏବଂ ମାୟାରୁ ହେଉଥିବା ଏହି ତ୍ରିଗୁଣମୟ ସଂସାରଚକ୍ର ନିତ୍ୟ ନିବୃତ୍ତ ହୋଇଥାଏ, ଏପରିକି କେବେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଏପରି ଆପଣ ଅଖଣ୍ଡ, ଏକରସ, ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସ୍ୱରୂପ, ନିରତିଶୟ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ସଂପନ୍ନ ଭଗବାନଙ୍କ ଶରଣ ମୁଁ ଗ୍ରହଣକଲି ।୨୩।

ତ୍ୱାମୀଶ୍ୱରଂ ସ୍ୱାଶ୍ରୟମାତ୍ମମାୟୟା
ବିନିର୍ମିତାଶେଷବିଶେଷକଳ୍ପନମ୍
କ୍ରୀଡାର୍ଥମଦ୍ୟାତ୍ତମନୁଷ୍ୟବିଗ୍ରହଂ
ନତୋଽସ୍ମି ଧୁର୍ଯଂ ଯଦୁବୃଷ୍ଣିସାତ୍ୱତାମ୍ ।୨୪।

ଆପଣ ସମସ୍ତଙ୍କ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ଏବଂ ନିୟନ୍ତା ଅଟନ୍ତି । ଆପଣ ନିଜଠାରେସ୍ଥିତ ଏବଂ ପରମ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଟନ୍ତି । ଜଗତ ଏବଂ ତାହାର ଅଶେଷ-ବିଶେଷ, ଭାବ-ଅଭାବରୂପ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭେଦ-ବିଭେଦର କଳ୍ପନା କେବଳ ଆପଣଙ୍କ ମାୟାଅଟେ । ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ଆପଣ ନିଜ ଲୀଳା କରିବା ନିମନ୍ତେ ମନୁଷ୍ୟପରି ଶ୍ରୀ ବିଗ୍ରହ ପ୍ରକଟକରି ଯଦୁ, ବୃଷ୍ଣି ତଥା ସାତ୍ୱତ ବଂଶିମାନଙ୍କ ଶିରୋମଣି ହୋଇଅଛନ୍ତି । ପ୍ରଭୋ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି ।୨୪।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଏବଂ ଯଦୁପତିଂ କୃଷ୍ଣଂ
ଭାଗବତପ୍ରବରୋ ମୁନିଃ
ପ୍ରଣିପତ୍ୟାଭ୍ୟନୁଜ୍ଞାତୋ ଯଯୌ
ତଦ୍ଦର୍ଶନୋତ୍ସବଃ ।୨୫।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ — ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ପରମପ୍ରେମୀ ଭକ୍ତ ଦେବର୍ଷି ନାରଦ ଏହିପରି ଭଗବାନଙ୍କ ସ୍ତୁତି ଏବଂ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ଭଗବାନଙ୍କ ଦର୍ଶନ-ଆହ୍ଲାଦରେ ନାରଦଙ୍କର ପ୍ରତିରୋମ ଫୁଟିଉଠିଲା । ତଦନନ୍ତର ତାହାଙ୍କ ଆଜ୍ଞାପାଇ ସେଠାରୁ ଫେରିଗଲେ ।୨୫।

ଭଗବାନପି ଗୋବିନ୍ଦୋ
ହତ୍ୱା କେଶିନମାହବେ
ପଶୂନପାଳୟତ୍ ପାଳୈଃ
ପ୍ରୀତୈର୍ବ୍ରଜସୁଖାବହଃ ।୨୬।

ଏଣେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କେଶୀକୁ ଲଢେଇରେ ବଧକରି ପୁଣି ନିଜ ପ୍ରେମୀ ଏବଂ ପ୍ରସନ୍ନ ଚିତ୍ତ ଗୋପାଳବାଳମାନଙ୍କ ସହିତ ପୂର୍ବବତ୍ ପଶୁପାଳନ କାମରେ ଲାଗିରହି ବ୍ରଜବାସିମାନଙ୍କୁ ପରମାନନ୍ଦ ବିତରଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୨୬।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଏକଦା ତୁ ପଶୂନ୍
ପାଲାଶ୍ଚାରୟନ୍ତୋଽଦ୍ରିସାନୁଷୁ
ଚକ୍ରୁର୍ନିଲାୟନକ୍ରୀଡାଶ୍ଚୋରପାଲାପଦେଶତଃ
।୨୭।

ଏକଦା ସେସବୁ ଗୋପାଲବାଳ ପର୍ବତ ଶିଖରରେ ଗୋ-ଆଦି ପଶୁ ଚରଉଥିଲେ ତଥା କେତେକ ଗୋପାଲବାଳ ଚୋର ଏବଂ କେତେକ ରକ୍ଷକ ହୋଇ ଲୁଚିକାଳିଖେଳ ଖେଳୁଥିଲେ ।୨୭।

ତତ୍ରାସନ୍ କତିଚିଚ୍ଚୋରାଃ
ପାଲାଶ୍ଚ କତିଚିନ୍ନୃପ
ମେଷାୟିତାଶ୍ଚ ତତ୍ରୈକେ
ବିଜହ୍ରୁରକୁତୋଭୟାଃ ।୨୮।

ରାଜନ୍ ! ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଚୋର, କେତେକ ରକ୍ଷକ ତଥା କେତେକ ମେଷ ହୋଇ ବଡ଼ ନିର୍ଭୟରେ ଖେଳରେ ମଜ୍ଜି ଯାଇଥିଲେ ।
।୨୮।

ମୟପୁତ୍ରୋ ମହାମାୟୋ
ବ୍ୟୋମୋ ଗୋପାଲବେଷଧୃକ୍
ମେଷାୟିତାନପୋବାହ
ପ୍ରାୟଶ୍ଚୋରାୟିତୋ ବହୂନ୍ ।୨୯।

ସେତିକିବେଳେ ଗୋପାଲବାଳ-ବେଶଧରି ବ୍ୟୋମାସୁର ନାମକ ଏକ ଅସୁର ସେଠାକୁ ଆସିଲା । ସେ ମାୟାବିମାନଙ୍କ ଗୁରୁ ମାୟାସୁରର ପୁତ୍ର ଏବଂ ସ୍ୱୟଂ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ମାୟାବୀ ଥିଲା । ସେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଖେଳରେ ବହୁଥର ଚୋର ହେଉଥାଏ ତ ପୁଣି କେତେବେଳେ ମେଷ ହୋଇ ଯାଉଥାଏ ଏବଂ ସେହି ଅବସରରେ କେତେକ ବାଳକକୁ ନେଇ ଲୁଚାଇ ଦେଇ ଆସୁଥାଏ ।୨୯।

ଗିରିଦର୍ଯ୍ୟାଂ ବିନିକ୍ଷିପ୍ୟ
ନୀତଂ ନୀତଂ ମହାସୁରଃ
ଶିଲୟା ପିଦଧେ ଦ୍ୱାରଂ
ଚତୁଃପଞ୍ଚାବଶେଷିତାଃ ।୩୦।

ସେହି ମହାନ୍ ଅସୁର ବାରମ୍ବାର ସେମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଏକ ପାହାଡ଼ ଗୁମ୍ଫାରେ ରଖି ତା'ଦ୍ୱାରରେ ଏକ ବଡ଼ ପଥର ଢାଙ୍କି ଦେଉଥିଲା । ଏହିପରି କରୁ କରୁ ବାଳକମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେବଳ ଆଉ ଚାରି ପାଞ୍ଚ ବାଳକ ବାକି ରହିଲେ ।୩୦।

ତସ୍ୟ ତତ୍ କର୍ମ ବିଜ୍ଞାୟ
କୃଷ୍ଣଃ ଶରଣଦଃ ସତାମ୍
ଗୋପାନ୍ ନୟନ୍ତଂ ଜଗ୍ରାହ
ବୃକଂ ହରିରିବୌଜସା ।୩୧।

ଭକ୍ତବତ୍ସଳ ଭଗବାନ୍ ତାହାର ସେହି କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱକୁ ଜାଣିଗଲେ । ସେ ଯେତେବେଳେ ଆଉ ଏକ ବାଳକକୁ ନେଇ ଯାଉଥିଲା, ସେତିକିବେଳେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସିଂହ ଯେପରି ମେଷକୁ ମାଡ଼ବସି ଚିପି ଦିଏ, ସେହିପରି ତାକୁ ଧରି ଦବାଇଲେ ।୩୧।

ସ ନିଜଂ ରୂପମାସ୍ଥାୟ ଗିରୀନ୍ଦ୍ରସଦୃଶଂ ବଲୀ
ଇଚ୍ଛନ୍ ବିମୋକ୍ତୁମାତ୍ମାନଂ
ନାଶକ୍ନୋଦ୍ ଗ୍ରହଣାତୁରଃ ।୩୨।

ବ୍ୟୋମାସୁର ଅତ୍ୟନ୍ତ ବଳଶାଳୀଥିଲା, ସେ ପାହାଡ ସଦୃଶ ନିଜ ପ୍ରକୃତ ରୂପ ପ୍ରକଟ କରି ଇଚ୍ଛାକଲା ନିଜକୁ ମୁକ୍ତ କରିବାକୁ । ପରନ୍ତୁ ଭଗବାନ୍ ତାକୁ ଏପରିଭବେ ନିଜ ପଂଝାରେ ରଖି-ଥିଲେ ଯେ ସେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ନିଜକୁ ମୁକ୍ତକରି ପାରିଲା ନାହିଁ ।୩୨।

ତଂ ନିଗୃହ୍ୟାଚ୍ୟୁତୋ ଦୋର୍ଭ୍ୟାଂ
ପାତୟିତ୍ୱା ମହୀତଲେ

ତେଣୁ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦୁଇ ହାତରେ ଧରି ତାକୁ ଭୂମିରେ ପକାଇ ପଶୁ ସଦୃଶ ଗଳାଚିପି

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ପଶ୍ୟତାଂ ଦିବି ଦେବାନାଂ
ପଶୁମାର ମମାରସ୍ୟତ୍ ।୩୩।

ମାରିଦେଲେ । ଦେବତାମାନେ ବିମାନରେ ଥାଇଁ ଏସବୁ ଲୀଳା ଦେଖୁଥାଆନ୍ତି ।୩୩।

ଗୁହାପିଧାନଂ ନିର୍ଭିଦ୍ୟ ଗୋପାନ୍
ନିଃସାର୍ଯ୍ୟ କୃଚ୍ଛ୍ରତଃ
ସ୍ତୂୟମାନଃ ସୁରୈର୍ଗୋପୈଃ
ପ୍ରବିବେଶ ସ୍ୱଗୋକୁଳମ୍ ।୩୪।

ତା'ପରେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୁମ୍ଫା ଦ୍ୱାରର ପଥର ଭାଙ୍ଗି ଗୋପାଳବାଳମାନଙ୍କୁ ସେହି ସଂକଟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନରୁ ଉଦ୍ଧାରକଲେ । ବଡ ବଡ ଦେବତା ଏବଂ ଗୋପାଳବାଳ ତାହାଙ୍କ ସ୍ତୁତି କରୁଥିବା ସମୟେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବ୍ରଜକୁ ଫେରି ଆସିଲେ ।୩୪।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧେ ବ୍ୟୋମାସୁର ବଧୋ ନାମ ସପ୍ତତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୩୭।

—*—

ଅଥାଷ୍ଟତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଅକ୍ରୂରଙ୍କ ବ୍ରଜଯାତ୍ରା

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
ଅକ୍ରୂରୋଽପି ଚ ତାଂ ରାତ୍ରିଂ
ମଧୁପୁର୍ଯ୍ୟାଂ ମହାମତିଃ
ଉଷିତ୍ୱା ରଥମାସ୍ଥାୟ
ପ୍ରୟଯୌ ନନ୍ଦଗୋକୁଳମ୍ ।୧।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ-ପରୀକ୍ଷିତ ! ମହାମତି ଅକ୍ରୂର ମଧ୍ୟ ସେହି ରାତ୍ରି ମଥୁରାପୁରୀରେ ବିତାଇ ପ୍ରାତଃକାଳ ହେବାରୁ ରଥାରୋହଣ ପୂର୍ବକ ନନ୍ଦବାବାଙ୍କ ଗୋକୁଳକୁ ଯାତ୍ରାକଲେ ।୧।

ଗଚ୍ଛନ୍ ପଥି ମହାଭାଗୋ
ଭଗବତ୍ୟମ୍ବୁଜେକ୍ଷଣେ
ଭକ୍ତିଂ ପରାମୁପଗତ ଏବମେତଦଚିନ୍ତୟତ୍ ।୨।

ପରମ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ଅକ୍ରୂର ବ୍ରଜକୁ ଯାତ୍ରା କରିବାବେଳେ ମାର୍ଗରେ କମଳ ନୟନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପରମ ପ୍ରେମମୟୀ ଭକ୍ତିରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଗଲେ ।୨।

କିଂ ମୟାଽଽଚରିତଂ ଭଦ୍ରଂ
କିଂ ତପ୍ତଂ ପରମଂ ତପଃ
କିଂ ବାଥାପ୍ୟର୍ହତେ ଦତ୍ତଂ ଯଦ୍
ଦ୍ରକ୍ଷ୍ୟାମ୍ୟଦ୍ୟ କେଶବମ୍ ।୩।

ସେ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ—'ମୁଁ ପୂର୍ବେ ଏପରି କି 'ପୁଣ୍ୟ କରିଥିଲି, ଏପରି କି ତପସ୍ୟା କରିଥିଲି ଅଥବା କିପରି ସତ୍ ପୁରୁଷଙ୍କୁ କେଉଁ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଦାନ ଦେଇଥିଲି, ଯାହା ଫଳରେ ଆଜି ମୁଁ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ୍ ଦର୍ଶନ କରିବି ।୩।

ମମୈତଦ୍ ଦୁର୍ଲଭଂ ମନ୍ୟ
ଉତ୍ତମଶ୍ଲୋକଦର୍ଶନମ୍
ବିଷୟାତ୍ମନୋ ଯଥା
ବ୍ରହ୍ମକୀର୍ତ୍ତନଂ ଶୂଦ୍ରଜନ୍ମନଃ ।୪।

ମୁଁ ତ ବଡ ବିଷୟୀ ଅଟେଁ, ଏପରି ସ୍ଥିତିରେ ବଡ ବଡ ସାତ୍ତ୍ୱିକ ପୁରୁଷ ମଧ୍ୟ ଯାହାଙ୍କ ଗୁଣ କେବଳ ଗାୟନ କରୁଥାଆନ୍ତି, ଦର୍ଶନ କରିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ମିଳେନାହିଁ, ସେହି ଭଗବାନଙ୍କ ଦର୍ଶନ ମୋ ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ଲଭ, ଠିକ୍ ସେହିପରି, ଯେପରି ଶୂଦ୍ରକୁଳଜ ବାଳକ ପାଇଁ ବେଦ ପଠନ ।୪।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ମୈବଂ ମମାଧମସ୍ୟାପି
ସ୍ୟାଦେବାଚ୍ୟୁତଦର୍ଶନମ୍
ହ୍ରିୟମାଣଃ କାଳନଦ୍ୟା
କ୍ୱଚିତ୍ତରତି କଶ୍ଚନ ।୫।

ପରନ୍ତୁ ନା, ନା, ମୋ ପରି ଅଧମକୁ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦର୍ଶନ ନିଶ୍ଚୟ ହେବ ! କାରଣ ଯେପରି ନଦିମାନଙ୍କରେ ବହି ଯାଉଥିବା ତୃଣ କେବେ କେବେ ଏପାରିରୁ ସେ ପାରିରେ ଲାଗିଯାଏ, ସେହିପରି ହିଁ ସମୟର ପ୍ରବାହରେ ମଧ୍ୟ କେବେ କେହି ଏହି ସଂସାର ସାଗରକୁ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ ପାର କରିପାରେ ।୫।

ମମାଦ୍ୟାମଙ୍ଗଳଂ ନଷ୍ଟଂ
ଫଳବାଂଶ୍ଚୈବ ମେ ଭବଃ
ଯନ୍ନମସ୍ୟେ ଭଗବତୋ
ଯୋଗିଧ୍ୟେୟାଙ୍ଘ୍ରିପଙ୍କଜମ୍ ।୬।

ଅବଶ୍ୟ ଆଜି ମୋର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଶୁଭ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଅଛି । ଆଜି ମୋର ଜନ୍ମ ସଫଳ ହୋଇଗଲା, କାରଣ ଆଜି ମୁଁ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ସେହି ଚରଣ କମଳରେ ସାକ୍ଷାତ୍ ନମସ୍କାର କରିବି; ଯାହା ବଡ ବଡ଼ ଯୋଗୀଯତିମାନଙ୍କର କେବଳ ଧ୍ୟାନର ବିଷୟ ଅଟେ ।୬।

କଂସୋ ବତାଦ୍ୟାକୃତ ମେତ୍ୟନୁଗ୍ରହଂ
ଦ୍ରକ୍ଷ୍ୟେଽଙ୍ଘ୍ରିପଦ୍ମଂ ପ୍ରହିତୋଽମୁନା ହରେଃ
କୃତାବତାରସ୍ୟ ଦୁରତ୍ୟୟଂ ତମଃ
ପୂର୍ବେଽତରନ୍ ଯନ୍ନଖମଣ୍ଡଳତ୍ୱିଷା ।୭।

ଆହୋ ! କଂସ ତ ଆଜି ମୋ ଉପରେ ବଡ କୃପା କରିଅଛି । ସେହି କଂସ ପଠାଇବାରୁ ସିନା ମୁଁ ଏହି ଭୂତଳରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନଙ୍କ ଚରଣକମଳର ଦର୍ଶନ ପାଇବି । ଯାହାଙ୍କ ନଖମଣ୍ଡଳ କାନ୍ତିର ଧ୍ୟାନ କରି ପୂର୍ବ ଯୁଗରେ ଋଷି-ମହର୍ଷି ଏହି ଅଜ୍ଞାନରୂପ ଅପାର ଅନ୍ଧକାର ରାଶିକୁ ପାର କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି, ସ୍ୱୟଂ ସେହି ଭଗବାନ୍ ତ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରି ପ୍ରକଟ ହୋଇଅଛନ୍ତି ।୭।

ଯଦର୍ଚ୍ଚିତଂ ବ୍ରହ୍ମଭବାଦିଭିଃ ସୁରୈଃ
ଶ୍ରିୟା ଚ ଦେବ୍ୟା ମୁନିଭିଃ ସସାତ୍ୱତୈଃ
ଗୋଚାରଣାୟାନୁଚରୈଶ୍ଚରଦ୍ୱନେ
ଯଦ୍‌ଗୋପିକାନାଂ କୁଚକୁଙ୍କୁମାଙ୍କିତମ୍ ।୮।

ବ୍ରହ୍ମା, ଶଙ୍କର, ଇନ୍ଦ୍ର ଆଦି ବଡ ବଡ ଦେବତା ଯେଉଁ ଚରଣ କମଳର ଉପାସନା କରନ୍ତି, ସ୍ୱୟଂ ଭଗବତୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀ କ୍ଷଣକ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଯାହାର ସେବା ଛାଡ଼ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ପ୍ରେମୀ ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ସହିତ ବଡ ବଡ ଜ୍ଞାନୀ ମଧ୍ୟ ଯାହାର ଆରାଧନାରେ ସଂଲଗ୍ନ ରହନ୍ତି; ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କର ସେହି ପଦଯୁଗଳ ଗାଈ ଚରାଇବା ନିମନ୍ତେ ଗୋପାଳବାଳମାନଙ୍କ ସହିତ ବନବନରେ ବିଚରଣ କରୁଥାଏ । ସେହି ସୁରମୁନିବନ୍ଦିତ ଶ୍ରୀପଦ ଗୋପିମାନଙ୍କ କୁଚ କୁଙ୍କୁମ ରଙ୍ଗରେ ରଞ୍ଜିତ ହୋଇଥାଏ—ଚିହ୍ନିତ ହୋଇ ଥାଏ ।୮।

ଦ୍ରକ୍ଷ୍ୟାମି ନୂନଂ ସୁକପୋଳନାସିକଂ
ସ୍ମିତାବଲୋକାରୁଣକଞ୍ଜଲୋଚନମ୍

ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ, ନିଶ୍ଚୟ ତାହାର ଦର୍ଶନ କରିବି । ମରକତମଣି ସଦୃଶ ସୁସ୍ନିଗ୍ଧ କାନ୍ତିମାନ୍ ତାହାଙ୍କ କୋମଳ କପୋଳ (ଗଣ୍ଡଦେଶ), ଶୁକଚଞ୍ଚୁ ସଦୃଶ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ମୁଖଂ ମୁକୁନ୍ଦସ୍ୟ ଗୁଡାଳକାବୃତଂ
ପ୍ରଦକ୍ଷିଣଂ ମେ ପ୍ରଚରନ୍ତି ବୈ ମୃଗାଃ ।୯।

ସୁନ୍ଦର ସୁନିଆ ନାସିକା; ଅଧରରେ ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ହାସ୍ୟ, ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ଚାହାଁଣୀ; କମଳରୁ କୋମଳ ଅରୁଣିମା ଲୋଚନ ଏବଂ ଗଣ୍ଡଦେଶରେ ଝୁଲୁଥିବା କୁଞ୍ଚିତ କୃଷ୍ଣ ଅଳକା, ମୁଁ ପ୍ରେମ ଏବଂ ମୁକ୍ତିର ପରମ ଦାନୀ ଶ୍ରୀ ମୁକୁନ୍ଦଙ୍କ ସେହି ମୁଖକମଳ ଆଜି ଅବଶ୍ୟ ଦର୍ଶନ କରିବି । କାରଣ ହରିଣମାନେ ମୋର ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ଚାଲିଯାଉଛି ।୯।

ଅପ୍ୟଦ୍ୟ ବିଷ୍ଣୋର୍ମନୁଜତ୍ୱମୀୟୁଷୋ
ଭାରାବତାରାୟ ଭୁବୋ ନିଜେଚ୍ଛୟା
ଲାବଣ୍ୟଧାମ୍ନୋ ଭବିତୋପଲମ୍ଭନଂ
ମହ୍ୟଂ ନ ନ ସ୍ୟାତ୍ ଫଳମଞ୍ଜସା ଦୃଶଃ ।୧୦।

ଭଗବାନ୍ ବିଷ୍ଣୁ ପୃଥିବୀର ଭାର ହରଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ମନୁଷ୍ୟ ସଦୃଶ ଲୀଳା କରୁଅଛନ୍ତି । ସେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଲାବଣ୍ୟର ଧାମ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ମୂର୍ତ୍ତିମାନ୍ ନିଧି ଅଟନ୍ତି । ଆଜି ମୋତେ ନିଶ୍ଚୟ ତାହାଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଲାଭହେବ । ଅବଶ୍ୟ ହେବ । ଆଜି ସହଜରେ ମୋ ଆଖିଲାଭରଫଳ ମୋତେ ମିଳିଯିବ ।୧୦।

ଯ ଈକ୍ଷିତାହଂରହିତୋଽପ୍ୟସତ୍ସତୋଃ
ସ୍ୱତେଜସାପାସ୍ତତମୋଭିଦାଭ୍ରମଃ
ସ୍ୱମାୟୟାଽଽତ୍ମନ୍ ରଚିତୈସ୍ତଦୀକ୍ଷୟା
ପ୍ରାଣାକ୍ଷଧୀଭିଃ ସଦନେଷ୍ୱଭୀୟତେ ।୧୧।

ଭଗବାନ୍ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ-କାରଣରୂପ ଜଗତର ଦ୍ରଷ୍ଟାମାତ୍ର ହେଲେ ହେଁ ଦ୍ରଷ୍ଟାପଣର ଅଭିମାନ ତାଙ୍କୁ ସ୍ପର୍ଶ ସୁଦ୍ଧାକରି ନାହିଁ ତାହାଙ୍କ ଚିନ୍ମୟୀ ଶକ୍ତିରେ ଅଜ୍ଞାନରୁ ଉପୁଜୁଥିବା ଭେଦଭ୍ରମ ଅଜ୍ଞାନ ସହିତ ଦୂରରୁହିଁ ନିରସ୍ତ ହୁଏ । ସେ ନିଜ ଯୋଗମାୟାରେ ହିଁ ନିଜେ-ନିଜଠାରେ ଭ୍ରୂବିଳାସମାତ୍ରେ ପ୍ରାଣ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଏବଂ ବୁଦ୍ଧି ଆଦି ସହିତ ନିଜ ସ୍ୱରୂପଭୂତ ଜୀବ ରଚନାକରି ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ବୃନ୍ଦାବନ ଲତାକୁଞ୍ଜରେ, ଗୋପିମାନଙ୍କ ଘରେ ପ୍ରକାର ପ୍ରକାର ଲୀଳା କରୁଥିବାର ପ୍ରତୀତ ହୁଅନ୍ତି ।୧୧।

ଯସ୍ୟାଖିଳାମୀବହଭିଃ ସୁମଙ୍ଗଳୈ-
ର୍ବାଚୋ ବିମିଶ୍ରା ଗୁଣକର୍ମଜନ୍ମଭିଃ
ପ୍ରାଣନ୍ତି ଶୁମ୍ଭନ୍ତି ପୁନନ୍ତି ବୈ ଜଗଦ୍
ଯାସ୍ତଦ୍ୱିରକ୍ତାଃ ଶବଶୋଭନା ମତାଃ ।୧୨।

ଯେବେ ତାହାଙ୍କ ପାପନାଶକ, ପରମ ମଙ୍ଗଳମୟ ଗୁଣ, କର୍ମ ଏବଂ ଜନ୍ମ କଥା ମନୁଷ୍ୟର ବାଣୀ ସର୍ବଦା ଗାନ କରେ, ତେବେ ସେହି ଗାନ ପ୍ରଭାବରୁ ଜୀବନ ଉନ୍ନତତର ହେବାକୁ ଲାଗେ, ଶୋଭାର ସଂଚାର ହୁଏ ତଥା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅପବିତ୍ରତା ନଷ୍ଟ ହୋଇ ପବିତ୍ରତାର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର ହୁଏ । ପରନ୍ତୁ ଯେଉଁ ବାଣୀରେ ତାହାଙ୍କ ଗୁଣ, ଲୀଳା ଏବଂ ଜନ୍ମରହସ୍ୟ କଥା ନ ଥାଏ, ସେପରି ଭାଷା ଯେତେ ସୁନ୍ଦର ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ, ଭାବଯୁକ୍ତ ହେଲେହେଁ ଶବକୁ ଭୂଷିତକଲାପରି ନିରର୍ଥକ, ଥାଇ ନଥିଲାପରି ବ୍ୟର୍ଥଅଟେ ।୧୨।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସ ଚାବତୀର୍ଣ୍ଣଃ କିଲ ସାତ୍ୱତାନ୍ୱୟେ
ସ୍ୱସେତୁପାଳାମରବର୍ଯ୍ୟଶର୍ମକୃତ୍
ଯଶୋ ବିତନ୍ୱନ୍ ବ୍ରଜ ଆସ୍ତ ଈଶ୍ୱରୋ
ଗାୟନ୍ତି ଦେବା ଯଦଶେଷମଙ୍ଗଳମ୍ ।୧୩।

ଯାହାଙ୍କ ଗୁଣଗାନର ଏପରି ମହାତ୍ମ୍ୟ, ସେହି ଭଗବାନ୍ ସ୍ୱୟଂ ଯଦୁବଂଶରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । କାହିଁକି ? ନିଜ ନିର୍ମିତ ମର୍ଯାଦା ପାଳନ-କାରୀ ଦେବତାମାନଙ୍କ କଲ୍ୟାଣ କରିବା ପାଇଁ । ସେହି ଏକା ପରମ ଐଶ୍ୱର୍ଯଶାଳୀ ଭଗବାନ୍ ଆଜି ବ୍ରଜରେ ନିବାସ କରୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ ସେହିଠାରୁ ନିଜ ଯଶ ବିସ୍ତାର କରୁଅଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ଯଶ କେତେ ପବିତ୍ର ! ଆହୋ ! ଦେବତାମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ମଙ୍ଗଳମୟ ଯଶ ଗାନ କରୁଅଛନ୍ତି ।୧୩।

ତଂ ତ୍ୱଦ୍ୟ ନୂନଂ ମହତାଂ ଗତିଂ ଗୁରୁଂ
ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟକାନ୍ତଂ ଦୃଶିମନ୍ମହୋତ୍ସବମ୍
ରୂପଂ ଦଧାନଂ ଶ୍ରିୟ ଈପ୍ସିତାସ୍ପଦଂ
ଦ୍ରକ୍ଷ୍ୟେ ମମାସନ୍ନୁଷସଃ ସୁଦର୍ଶନାଃ ।୧୪।

ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ଆଜି ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବି । ସେ ବଡ଼ ବଡ଼ ସନ୍ଥ ଏବଂ ଲୋକପାଳମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଆଶ୍ରୟ ଅଟନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କର ପରମଗୁରୁ ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ରୂପସୌନ୍ଦର୍ଯ ତିନି ଲୋକର ମନକୁ ମୋହିନିଏ । ଯେଉଁମାନେ ନେତ୍ରଯୁକ୍ତ, ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ତ ସେ ଆନନ୍ଦ ଏବଂ ରସର ଚରମ ସୀମା ଅଟନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ପାଇବା ନିମନ୍ତେ ସ୍ୱୟଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀ ମଧ୍ୟ, ଯିଏ ସୌନ୍ଦର୍ଯର ଅଧୀଶ୍ୱରୀ ଅଟନ୍ତି, ଲାଳାୟିତ । ହଁ, ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବି । କାରଣ ଆଜି ମୋର ସୁ ପ୍ରଭାତ । ଆଜି ମୁଁ ପ୍ରାତଃକାଳରେ ବହୁତ ଭଲ ଭଲ ଶକୁନ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଛି ।୧୪।

ଅଥାବରୂଢଃ ସପଦୀଶୟୋ ରଥାତ୍
ପ୍ରଧାନପୁଂସୋଶ୍ଚରଣଂ ସ୍ୱଲବ୍ଧୟେ
ଧିୟା ଧୃତଂ ଯୋଗିଭିରପ୍ୟହଂ ଧ୍ରୁବଂ
ନମସ୍ୟ ଆଭ୍ୟାଂ ଚ ସଖୀନ୍ ବନୌକସଃ ।୧୫।

ଯେବେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବି, ତେବେ ସର୍ବ-ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୁରୁଷ ବଳରାମ ତଥା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚରଣରେ ନମସ୍କାର କରିବା ପାଇଁ ତୁରନ୍ତ ରଥ ଉପରୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିବି । ତାହାଙ୍କ ପାଦପଦ୍ମକୁ .ଜାବୁଡ଼ି ଧରିବି । ଓହୋ ! ତାଙ୍କ ଚରଣ କେତେ ଦୁର୍ଲଭ । ବଡ଼ ବଡ଼ ଯୋଗୀଯତି ଆତ୍ମସାକ୍ଷାତ୍କାର ପାଇଁ ମନେ ମନେ ନିଜ ହୃଦୟରେ ତାହାଙ୍କ ପାଦକୁ ଧାରଣ କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତ ତାଙ୍କୁ .ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ପାଇବି ! ନିଶ୍ଚୟ ମୁଁ ତା ଉପରେ ଲୋଟିଯିବି । ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ସହିତ ତାହାଙ୍କ ବନବାସୀ ସଖା ଏକ ଏକ ଗୋପାଳ-ବାଳକଙ୍କ ଚରଣକୁ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦନାକରିବି ।୧୫।

ଅପ୍ୟଙ୍ଘ୍ରିମୂଲେ ପତିତସ୍ୟ ମେ ବିଭୁଃ
ଶିରସ୍ୟଧାସ୍ୟନ୍ନିଜହସ୍ତପଙ୍କଜମ୍

ମୋର ଅହୋଭାଗ୍ୟ ! ଯେବେ ମୁଁ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ଚରଣକମଳରେ ପଡ଼ିଯିବି, ତେବେ କ'ଣ ସେମାନେ ନିଜ କରକମଳ ମୋ ମସ୍ତକରେ ରଖିବେ ?

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଦତ୍ତାଭୟଂ କାଳଭୁଜଙ୍ଗରଂହସା
ପ୍ରୋଦ୍ବେଜିତାନାଂ ଶରଣୈଷିଣାଂ ନୃଣାମ୍ ।୧୬।

ଭଗବାନଙ୍କ ସେହି କରକମଳ ସେହି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସଦାଦିନ ପାଇଁ ଅଭୟଦାନ ଦେଇଅଛି, ଯେଉଁ-ମାନେ କାଳରୂପୀ ସର୍ପ ଭୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ତାହାର ଶରଣ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ଏବଂ ଶରଣ ନେଇ ଅଛନ୍ତି ।୧୬।

ସମର୍ହଣଂ ଯତ୍ର ନିଧାୟ କୌଶିକସ୍ତଥା
ବଳିଶ୍ଚାପ ଜଗତ୍ତ୍ରୟେନ୍ଦ୍ରତାମ୍
ଯଦ୍ ବା ବିହାରେ ବ୍ରଜଯୋଷିତାଂଶ୍ରମଂ
ସ୍ପର୍ଶେନ ସୌଗନ୍ଧିକଗନ୍ଧ୍ୟପାନୁଦତ୍ ।୧୭।

ଇନ୍ଦ୍ର ତଥା ଦୈତ୍ୟରାଜ ବଳି ଭଗବାନଙ୍କ ସେହି କର କମଳରେ ପୂଜାର ଭେଟି ସମର୍ପିତ କରି ତିନିଲୋକର ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ଇନ୍ଦ୍ରପଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ଭଗବାନଙ୍କ ସେହି କରକମଳ, ଯାହାଠାରୁ ଦିବ୍ୟ କମଳର ସୁଗନ୍ଧ ନିର୍ଗତ ହେଉଥାଏ, ନିଜ ସ୍ପର୍ଶରେ ରାସଲୀଳା ସମୟେ ବ୍ରଜଯୁବତୀମାନଙ୍କ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ କ୍ଳାନ୍ତ ମେଣ୍ଟାଇଥିଲା ।୧୭।

ନ ମଯ୍ୟୁପୈଷ୍ୟତ୍ୟରିବୁଦ୍ଧିମଚ୍ୟୁତଃ
କଂସସ୍ୟ ଦୂତଃ ପ୍ରହିତୋଽପି ବିଶ୍ୱଦୃକ୍
ଯୋଽନ୍ତର୍ବହିଶ୍ଚେତସ ଏତଦୀହିତଂ
କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞ ଈକ୍ଷତ୍ୟମଳେନ ଚକ୍ଷୁଷା ।୧୮।

ମୁଁ କଂସଙ୍କର ଦୂତ ଅଟେ; ତାହାଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ମୁଁ ତାହାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଉଅଛି, କ'ଣ ସେ ମୋତେ ନିଜ ଶତ୍ରୁ ବୋଲି ମନେ କରିବେ ? ରାମ ରାମ ! ସେ ଏପରି କେବେ କରିବେ ନାହିଁ । କାରଣ ସେ ନିର୍ବିକାର, ସମ, ଅଚ୍ୟୁତ ଅଟନ୍ତି ! ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱର ସାକ୍ଷୀ, ସର୍ବଜ୍ଞ ଅଟନ୍ତି, ସେ ଚିତ୍ତର ବାହାରେ ଅଛନ୍ତି ପୁଣି ଭିତରେ ମଧ୍ୟ । ସେ କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞରୂପେ ସ୍ଥିତ ରହି ଅନ୍ତଃକରଣର ଏକ ଏକ ଚେଷ୍ଟାକୁ ନିଜ ନିର୍ମଳ ଜ୍ଞାନଦୃଷ୍ଟି ଦ୍ୱାରା ନିରନ୍ତର ଦେଖୁ ଅଛନ୍ତି ।୧୮।

ଅପ୍ୟଙ୍ଘ୍ରିମୂଲେଽବହିତଂ କୃତାଞ୍ଜଳିଂ
ମାମୀକ୍ଷିତା ସସ୍ମିତମାର୍ଦ୍ରୟା ଦୃଶା
ସପଦ୍ୟପଧ୍ୱସ୍ତସମସ୍ତକିଲ୍ବିଷୋ
ବୋଢା ମୁଦଂ ବୀତବିଶଙ୍କ ଊର୍ଜିତାମ୍ ।୧୯।

ତେଣୁ ମୋର ଶଙ୍କା ବ୍ୟର୍ଥଅଟେ । ଅବଶ୍ୟ ହିଁ ମୁଁ ତାହାଙ୍କ ଚରଣରେ ହାତଯୋଡ ବିନୀତଭାବରେ ଠିଆ ହୋଇଯିବି । ସେ ସ୍ମିତ ହାସ୍ୟରେ ଦୟାପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ନିଗ୍ଧ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମୋ ଆଡକୁ ଅନାଇ ରହିବେ ନିଶ୍ଚୟ ! ସେତେବେଳେ ମୋର ଜନ୍ମ-ଜନ୍ମାନ୍ତରର ସମସ୍ତ ଅଶୁଭ ସଂସ୍କାର ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ ଏବଂ ମୁଁ ନିଃଶଙ୍କ ହୋଇ ସଦାଦିନ ପାଇଁ ପରମାନନ୍ଦରେ ମଗ୍ନ ହୋଇଯିବି ।୧୯।

ସୁହୃତ୍ତମଂ ଜ୍ଞାତିମନନ୍ୟଦୈବତଂ
ଦୋର୍ଭ୍ୟାଂ ବୃହଦ୍ଭ୍ୟାଂ ପରିରପ୍ସ୍ୟତେଽଥ ମାମ୍

ମୁଁ ତାହାଙ୍କ କୁଟୁମ୍ବୀ ଅଟେ, ମୁଁ ତାହାଙ୍କର ଅତ୍ୟନ୍ତ ହିତ ଚିନ୍ତାକରେ । ତାଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ମୋର କେହି ଆରାଧ୍ୟଦେବ ନାହାନ୍ତି । ଏପରି-ସ୍ଥିତିରେ ସେ ନିଜ ଦୀର୍ଘ ବାହୁରେ ଧରିମୋତେ ଅବଶ୍ୟ ନିଜ ହୃଦୟରେ ଲଗାଇବେ । ଆହା !

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଆତ୍ମା ହି ତୀର୍ଥୀକ୍ରିୟତେ ତଦୈବ ମେ
ବନ୍ଧଶ୍ଚ କର୍ମାତ୍ମକ ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ୍ୟତଃ ।୨୦।

ସେତେବେଳେ ତ ମୋର ଦେହ ପବିତ୍ର ହୋଇଯିବ, ଏତିକି ନୁହେଁ, ସେ ପୁଣି ଅନ୍ୟଙ୍କୁ ପବିତ୍ର କରିବାର ଯୋଗ୍ୟତା ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ ଏବଂ ମୁଁ ତାହାଙ୍କ ଆଲିଙ୍ଗନ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବାମାତ୍ରେ ମୋର କର୍ମମୟ ବନ୍ଧନ, ଯେଉଁ କାରଣରୁ ମୁଁ ଅନାଦି-କାଳରୁ ଭ୍ରମୁଁ ଅଛି, ତୁଟିଯିବ ।୨୦।

ଲବ୍‌ଧାଙ୍ଗସଙ୍ଗଂ ପ୍ରଣତଂ କୃତାଞ୍ଜଳିଂ
ମାଂ ବକ୍ଷ୍ୟତେଽକ୍ରୂର ତତେତ୍ୟୁରୁଶ୍ରବାଃ
ତଦା ବୟଂ ଜନ୍ମଭୃତୋ ମହୀୟସା
ନୈବାଦୃତୋ ଯୋ ଧିଗମୁଷ୍ୟ ଜନ୍ମ ତତ୍ ।୨୧।

ସେ ଯେବେ ମୋତେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିସାରିବେ, ଏବଂ ମୁଁ ହାତଯୋଡ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ତାହାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଠିଆ ହୋଇଯିବି, ତେବେ ସେ ମୋତେ 'ପିତୃବ୍ୟ ଅକ୍ରୂର' କହି ସମ୍ବୋଧନ କରିବେ । କାହିଁକି ବା ନ ହେବ ? ଏହି ପବିତ୍ର ଏବଂ ମଧୁର ଯଶ ବିସ୍ତାର କରିବାପାଇଁ ତ ସେ ଲୀଳା କରୁ-ଅଛନ୍ତି ! ମୋ ଜୀବନ ସଫଳ ହୋଇଯିବ । ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯାହାକୁ ଆପଣାର ନ କରିଛନ୍ତି, ଯାହାକୁ ଆଦର ନ ଦେଇଛନ୍ତି—ତାହାର ସେହି ଜନ୍ମ ଏବଂ ଜୀବନକୁ ଧିକ୍‌କାର ।୨୧।

ନ ତସ୍ୟ କଶ୍ଚିଦ୍ ଦୟିତଃ ସୁହୃତ୍ତମୋ
ନ ଚାପ୍ରିୟୋ ଦ୍ୱେଷ୍ୟ ଉପେକ୍ଷ୍ୟ ଏବ ବା
ତଥାପି ଭକ୍ତାନ୍ ଭଜତେ ଯଥା ତଥା
ସୁରଦ୍ରୁମୋ ଯଦ୍‌ବଦୁପାଶ୍ରିତୋଽର୍ଥଦଃ ।୨୨।

ତାଙ୍କର କେହି ପ୍ରିୟ ନୁହଁନ୍ତି କିମ୍ବା ଅପ୍ରିୟ । ତାଙ୍କର କେହି ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ୱଜନ ନୁହଁନ୍ତି କିମ୍ବା ଶତ୍ରୁ । ତାଙ୍କର ଉପେକ୍ଷାର ପାତ୍ର କେହି ନୁହଁନ୍ତି । ତଥାପି ମଧ୍ୟ ଯେପରି କଳ୍ପବୃକ୍ଷ ନିକଟକୁ ଗଲେ ସେ ଯାଚନାକାରୀକୁ ତାହାର ଅଭୀଷ୍ଟ ବସ୍ତୁଦାନ କରେ, ସେହିପରି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମଧ୍ୟ, ଯିଏ ତାଙ୍କୁ ଯେପରି ଭଜନ କରେ, ତାକୁ ସେହି ରୂପେ ଭଜନ କରନ୍ତି—ପରନ୍ତୁ ସେ ନିଜ ପ୍ରେମୀ ଭକ୍ତକୁ ହିଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରେମ କରନ୍ତି ।୨୨।

କିଂଚାଗ୍ରଜୋ ମାବନତଂ ଯଦୂତ୍ତମଃ
ସ୍ମୟନ୍ ପରିଷ୍ୱଜ୍ୟ ଗୃହୀତମଞ୍ଜଳୌ
ଗୃହଂ ପ୍ରବେଶ୍ୟାପ୍ତସମସ୍ତସତ୍‌କୃତଂ
ସଂପ୍ରକ୍ଷ୍ୟତେ କଂସକୃତଂ ସ୍ୱବନ୍ଧୁଷୁ ।୨୩।

ମୁଁ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ବିନୀତ ଭବେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ଠିଆ ହୋଇଯିବି । ବଳରାମ ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ହସି ମୋତେ ହୃଦୟରେ ଲଗାଇ ନେବେ ଏବଂ ପୁଣି ମୋ ଦୁଇହାତ ଧରି ମୋତେ ଘର ଭିତରକୁ ନେଇଯିବେ । ସେଠାରେ ସବୁ ପ୍ରକାର ସତ୍କାର କରିବେ । ତା'ପରେ ମୋତେ ପଚାରିବେ 'କଂସ ଆମ୍ଭ ପରିବାର ସହିତ କିପରି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ?' ।୨୩।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
ଇତି ସଞ୍ଚିନ୍ତୟନ୍ କୃଷ୍ଣଂ
ଶ୍ୱଫଲ୍‌କତନୟୋଽଧ୍ୱନି

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଶ୍ୱଫଲ୍‌କ ନନ୍ଦନ ଅକ୍ରୂର ମାର୍ଗରେ ଏହିପରି ମନୋରଥ-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ରଥେନ ଗୋକୁଳଂ ପ୍ରାପ୍ତଃ
ସୂର୍ଯ୍ୟଶ୍ଚାସ୍ତଗିରିଂ ନୃପ ।୨୪।

ଚିନ୍ତନରେ ବୁଡ଼ ବୁଡ଼ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତାଚଳକୁ ଯାଉଥିବା- ବେଳେ ରଥରେ ଯାଇଁ ନନ୍ଦଗ୍ରାମରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ।୨୪।

ପଦାନି ତସ୍ୟାଖିଳଲୋକପାଳ-
କିରୀଟଜୁଷ୍ଟାମଳପାଦରେଣୋଃ
ଦଦର୍ଶ ଗୋଷ୍ଠେ କ୍ଷିତିକୌତୁକାନି
ବିଲକ୍ଷିତାନ୍ୟବ୍‌ଜଯବାଙ୍କୁଶାଦ୍ୟୈଃ ।୨୫।

ଯାହାଙ୍କ ପାଦକମଳ ରଜକୁ ସମସ୍ତ ଲୋକପାଳ ନିଜ କିରୀଟି ଦ୍ୱାରା ସେବନ କରନ୍ତି, ଅକ୍ରୂର ଗୋଷ୍ଠରେ ପହଞ୍ଚି ତାହାଙ୍କ ସେହି ଚରଣ ଚିହ୍ନକୁ ଦର୍ଶନ କଲେ । କମଳ, ଜବ, ଅଙ୍କୁଶ ଆଦି ଅସାଧାରଣ ଚିହ୍ନ ଦ୍ୱାରା ତାହାଙ୍କ ପରିଚୟ ହେଉ ଥିଲା । ତାହାଙ୍କ ସେହି ଚିହ୍ନରେ ପୃଥିବୀର ଶୋଭ ବୃଦ୍ଧି ହେଉଥିଲା ।୨୫।

ତଦ୍‌ଦର୍ଶନାହ୍ଲାଦବିବୃଦ୍ଧସମ୍ଭ୍ରମଃ
ପ୍ରେମ୍‌ଣୋର୍ଦ୍ଧ୍ୱରୋମାଶ୍ରୁକଳାକୁଳେକ୍ଷଣଃ
ରଥାଦବସ୍କନ୍ଦ୍ୟ ସ ତେଷ୍ୱଚେଷ୍ଟତ
ପ୍ରଭୋରମୂନ୍ୟଙ୍‌ଘ୍ରିରଜାଂସ୍ୟହୋ ଇତି ।୨୬।

ସେହି ଚରଣ ଚିହ୍ନ ଦର୍ଶନକରି ଅକ୍ରୂରଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଏଡ଼େ ଆହ୍ଲାଦ ହେଲା ଯେ ସେ ନିଜକୁ ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରି ବିହ୍ୱଳ ହୋଇଗଲେ । ପ୍ରେମର ଆବେଗରେ ତାହାଙ୍କ ରୋମ ଟାଙ୍କୁରି ଉଠିଲା, ନେତ୍ରରେ ଅଶ୍ରୁ ଭରି ଯାଇଁ ଟପ ଟପ ହୋଇ ଖସିଲା । ତେଣୁ ସେ ରଥରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ ସେହି ଧୂଳିରେ ଗଡ଼ ଯାଇଁ କହିଲେ—'ଅହୋ, ଏହା ମୋ ପ୍ରଭୁର ଚରଣ ରଜ ଅଟେ ।' ୨୬ ।

ଦେହଭୃତାମିୟାନର୍ଥୋ ହିତ୍ୱା
ଦମ୍ଭଂ ଭୟଂ ଶୁଚମ୍
ସଂଦେଶାତ୍ ଯୋ
ହରେର୍ଲିଙ୍ଗଦର୍ଶନଶ୍ରବଣାଦିଭିଃ ।୨୭।

ପରୀକ୍ଷିତ ! କଂସଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ ନେଇ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ରୂରଙ୍କ ଚିତ୍ତର ଅବସ୍ଥା ଯାହା, ତାହା ହିଁ ଜୀବର ଦେହଧାରଣ କରିବାର ପରମ ଲାଭ ଅଟେ । ତେଣୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜୀବର ପରମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଯେ ଦମ୍ଭ, ଭୟ ଏବଂ ଶୋକ ତ୍ୟାଗକରି ଭଗବାନଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି (ପ୍ରତିମା, ଭକ୍ତ ଆଦି) ଚିହ୍ନ, ଲୀଳା, ସ୍ଥାନ ଏବଂ ଗୁଣର ଦର୍ଶନ-ଶ୍ରବଣ ଦ୍ୱାରା ଏହି ଭାବ ସଂପାଦନ କରିବା ।୨୭।

ଦଦର୍ଶ କୃଷ୍ଣଂ ରାମଂ ଚ ବ୍ରଜେ
ଗୋଦୋହନଂ ଗତୌ
ପୀତନୀଳାମ୍ବରଧରୌ
ଶରଦମ୍ବୁରୁହେକ୍ଷଣୌ ।୨୮।

ବ୍ରଜରେ ପହଞ୍ଚି ମହାମନା ଅକ୍ରୂର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କୁ ଗାଈଦୁହାଁ ସ୍ଥାନରେ ବିରାଜମାନ୍ ଥିବାର ଦେଖିଲେ । ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପୀତାମ୍ବର ଧାରଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଗୌରସୁନ୍ଦର ବଳରାମ ନୀଳାମ୍ବର । ସେମାନଙ୍କ ନେତ୍ର ଶରତକାଳୀନ କମଳ ସଦୃଶ ଫୁଟି ଉଠୁ- ଥିଲା । ୨୮ ।

କିଶୋରୌ ଶ୍ୟାମଳଶ୍ୱେତୌ
ଶ୍ରୀନିକେତୌ ବୃହଦ୍‌ଭୁଜୌ

ସେ ଦୁହେଁ ବର୍ତ୍ତମାନ କିଶୋର ଅବସ୍ଥାରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲେ । ସେ ଦୁଇ ଗୌର-ଶ୍ୟାମ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସୁମୁଖୌ ସୁନ୍ଦରବରୌ
ବାଳଦ୍ୱିରଦବିକ୍ରମୌ ।୨୯।

ନିଖିଳ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଖଣିଥିଲେ । ଆଜାନୁଲମ୍ବିତ ବାହୁ, ସୁନ୍ଦର ବଦନ, ପରମ ମନୋହର ଏବଂ ଗଜ ଶାବକ ସଦୃଶ ଲଳିତ ଚାଲି ।୨୯।

ଧ୍ୱଜବଜ୍ରାଙ୍କୁଶାମ୍ଭୋଜୈଶ୍ଚିହ୍ନି-
ତୈରଙ୍‌ଘ୍ରିଭିର୍ବ୍ରଜମ୍
ଶୋଭୟନ୍ତୌ ମହାତ୍ମାନା-
ବନୁକ୍ରୋଶସ୍ମିତେକ୍ଷଣୌ ।୩୦।

ତାହାଙ୍କ ଚରଣରେ ଧ୍ୱଜା, ବଜ୍ର, ଅଙ୍କୁଶ ଏବଂ କମଳର ଚିହ୍ନଥିଲା । ଯେତେବେଳେ ସେ ଚାଲୁଥିଲେ, ସେହି ଚିହ୍ନରେ ଚିହ୍ନିତ ହୋଇ ପୃଥିବୀ ଶୋଭୟମାନ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ତାହାଙ୍କ ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ହସ ଏବଂ ଚାହାଁଣୀ ଏପରି ଥିଲା, ମନେକର ଦୟା ବର୍ଷୁଅଛନ୍ତି । ସେ ଉଦାରତାର ତ ମନେକର ମୂର୍ତ୍ତିଥିଲେ ।୩୦।

ଉଦାରରୁଚିରକ୍ରୀଡୌ
ସ୍ରଗ୍ୱିଣୌ ବନମାଲିନୌ
ପୁଣ୍ୟଗନ୍ଧାନୁଲିପ୍ତାଙ୍ଗୌ
ସ୍ନାତୌ ବିରଜବାସସୌ ।୩୧।

ତାହାଙ୍କ ଏକ ଏକ ଲୀଳା ଉଦାରତା ଏବଂ ସୁନ୍ଦର କଳାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଥିଲା । ଗଳାରେ ବନମାଳ ଏବଂ ମଣିହାର ଝଟକୁଥିଲା । ସେ ଦୁହେଁ ସଦ୍ୟ ସ୍ନାନକରି ନିର୍ମଳ ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧିଥିଲେ ଏବଂ ଶରୀରରେ ପବିତ୍ର ଅଙ୍ଗରାଗ ଏବଂ ଚନ୍ଦନ ବୋଳି ହୋଇଥିଲେ ।୩୧।

ପ୍ରଧାନପୁରୁଷାବାଦ୍ୟୌ
ଜଗଦ୍ଧେତୂ ଜଗତ୍ପତୀ
ଅବତୀର୍ଣ୍ଣୌ ଜଗତ୍ୟର୍ଥେ
ସ୍ୱାଂଶେନ ବଳକେଶବୌ ।୩୨।
ଦିଶୋ ବିତିମିରା ରାଜନ୍
କୁର୍ବାଣୌ ପ୍ରଭୟା ସ୍ୱୟା
ଯଥା ମାରକତଃ ଶୈଲୋ
ରୌପ୍ୟଶ୍ଚ କନକାଚିତୌ ।୩୩।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଅକ୍ରୂର ଦେଖିଲେ ଯେ ଜଗତର ଆଦିକାରଣ, ଜଗତର ପରମପତି, ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ହିଁ ସଂସାର ରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ନିଜ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଂଶରେ ବଳରାମ ଏବଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ରୂପରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ନିଜ ଅଙ୍ଗକାନ୍ତିରେ ଦଶଦିଗର ଅନ୍ଧକାର ଦୂର କରୁଅଛନ୍ତି । ସେ ଦୁହେଁ ଏପରି ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯାଉଥିଲେ, ଯେପରି ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଛାଉଣୀ- ମରକତମଣି ଏବଂ ରୂପାର ପର୍ବତ ଚକମକ ଅଛି ।୩୨-୩୩।

ରଥାତ୍ତୂର୍ଣ୍ଣମବପ୍ଲୁତ୍ୟ
ସୋଽକ୍ରୂରଃ ସ୍ନେହବିହ୍ୱଳଃ
ପପାତ ଚରଣୋପାନ୍ତେ
ଦଣ୍ଡବଦ୍ ରାମକୃଷ୍ଣୟୋଃ ।୩୪।

ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ଅକ୍ରୂର ପ୍ରେମପୂରିତ ହୃଦୟରେ ଅଧୀର ହୋଇ ରଥରୁ ଡେଇଁପଡ଼ି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କ ଚରଣ ତଳେ ଗଡ଼ିଗଲେ ।୩୪।

ଭଗବଦ୍ଦର୍ଶନାହ୍ଲାଦବାଷ୍ପପର୍ଯ୍ୟାକୁଲେକ୍ଷଣଃ
ପୁଲକାଚିତାଙ୍ଗଔତ୍କଣ୍ଠ୍ୟାତ୍
ସ୍ୱାଖ୍ୟାନେ ନାଶକନ୍ ନୃପ ।୩୫।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନଙ୍କ ଦର୍ଶନରୁ ତାଙ୍କର ଏତେ ଆହ୍ଲାଦ ହେଲା ଯେ ତାହାଙ୍କ ନେତ୍ର ଅଶ୍ରୁରେ ସର୍ବଥା ଭରିଗଲା । ସର୍ବାଙ୍ଗରେ ପୁଲକ ଛାଇଗଲା । ଉତ୍କଣ୍ଠାବଶ ଗଳାରୁଦ୍ଧ ହେବାରୁ ସେ ନିଜ ନାମ ମଧ୍ୟ କହି ପାରିଲେ ନାହିଁ ।୩୫।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଭଗବାଂସ୍ତମଭିପ୍ରେତ୍ୟ ରଥାଙ୍ଗାଙ୍କିତପାଣିନା
ପରିରେଭେଽଭ୍ୟୁପାକୃଷ୍ୟ
ପ୍ରୀତଃ ପ୍ରଣତବତ୍ସଳଃ ।୩୬।

ଶରଣାଗତବତ୍ସଳ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତାହାଙ୍କ ମନଭାବ ଜାଣି ତାହାଙ୍କୁ ବଡ ପ୍ରସନ୍ନତା ସହିତ ଚକ୍ରାଙ୍କିତ ହସ୍ତରେ ଟାଣି ଉଠାଇ ଆଣି ହୃଦୟରେ ଲଗାଇଲେ ।୩୬।

ସଙ୍କର୍ଷଣଶ୍ଚ ପ୍ରଣତମୁପଗୁହ୍ୟ ମହାମନାଃ
ଗୃହୀତ୍ୱା ପାଣିନା ପାଣୀ ଅନୟତ୍
ସାନୁଜୋ ଗୃହମ୍ ।୩୭।

ତାହାପରେ ସେ ଯେତେବେଳେ ପରମ ମନସ୍ୱୀ ଶ୍ରୀମାନ୍ ବଳରାମଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ବିନୀତ ଭାବେ ଠିଆ ହୋଇଗଲେ; ସେତେବେଳେ ବଳରାମ ତାଙ୍କୁ ଗଳାରେ ଲଗାଇବା ପରେ ତାଙ୍କର ଏକ ହସ୍ତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ହସ୍ତ ସେ ନିଜେଧରି ଘରକୁ ନେଇଗଲେ ।୩୭।

ପୃଷ୍ଟ୍ୱାଥ ସ୍ୱାଗତଂ ତସ୍ମୈ
ନିବେଦ୍ୟ ଚ ବରାସନମ୍
ପ୍ରକ୍ଷାଲ୍ୟ ବିଧିବତ୍ ପାଦୌ
ମଧୁପର୍କାର୍ହଣମାହରତ୍ ।୩୮।

ଘରକୁ ନେଇ ଭଗବାନ୍ ତାଙ୍କର ବଡ଼ ସ୍ୱାଗତ-ସତ୍କାର କରି କୁଶଳ ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରଶ୍ନକଲାପରେ ତାଙ୍କୁ ଏକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆସନରେ ବସାଇଲେ ଏବଂ ବିଧିପୂର୍ବକ ପାଦ ଧୋଇ ମଧୁପର୍କ ଆଦି ପୂଜୋପ-କରଣ ଭେଟିଦେଲେ ।୩୮।

ନିବେଦ୍ୟ ଗାଂ ଚାତିଥୟେ
ସଂବାହ୍ୟ ଶ୍ରାନ୍ତମାଦୃତଃ
ଅନ୍ନଂ ବହୁଗୁଣଂ ମେଧ୍ୟଂ
ଶ୍ରଦ୍ଧୟୋପାହରଦ୍ ବିଭୁଃ ।୩୯।

ତା'ପରେ ଭଗବାନ୍ ଅତିଥି ଅକ୍ରୂରଙ୍କୁ ଏକ ଗାଈ ଦେଲେ ଏବଂ ପାଦସେବା କରି ତାହାଙ୍କ କ୍ଳାନ୍ତ ଦୂର କଲାପରେ ବଡ ଆଦର ତଥା ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସହିତ ପବିତ୍ର ଏବଂ ବହୁଗୁଣଯୁକ୍ତ ଅନ୍ନ ତାଙ୍କୁ ଭୋଜନ ଦେଲେ ।୩୯।

ତସ୍ମୈ ଭୁକ୍ତବତେ ପ୍ରୀତ୍ୟା
ରାମଃ ପରମଧର୍ମବିତ୍
ମୁଖବାସୈର୍ଗନ୍ଧମାଲ୍ୟୈଃ ପରାଂ
ପ୍ରୀତିଂ ବ୍ୟଧାତ୍ ପୁନଃ ।୪୦।

ଭୋଜନ କରି ସାରିବା ପରେ ଧର୍ମର ପରମ ମର୍ମଜ୍ଞ ଭଗବାନ୍ ବଳରାମ ବଡ଼ ପ୍ରେମରେ ମୁଖବାସ (ପାନ ଅଳାଇଚ ଆଦି) ଏବଂ ସୁଗନ୍ଧିତ ମାଳାଆଦି ଦେଇ ତାହାଙ୍କ ସନ୍ତୋଷ ବିଧାନକଲେ । ।୪୦।

ପପ୍ରଚ୍ଛ ସତ୍କୃତଂ ନନ୍ଦଃ
କଥଂ ସ୍ଥ ନିରନୁଗ୍ରହେ ।
କଂସେ ଜୀବତି ଦାଶାର୍ହ
ସୌନପାଲା ଇବାବୟଃ ।୪୧।

ଏହିପରି ସତ୍କୃତ ହେବା ପରେ ନନ୍ଦରାୟ ତାହାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସି ପଚାରିଲେ — 'ପ୍ରିୟ ଅକ୍ରୂର ! ଆପଣମାନେ ନିର୍ଦ୍ଦୟୀ କଂସର ବିଦ୍ୟମାନରେ କିପରି ଦିନ କାଟୁ ଅଛନ୍ତି ? ଆରେ ! ତାହାର ଜୀବିତାବସ୍ଥାରେ ଆପଣମାନଙ୍କର ଏହି ଦଶା ହେଉଥିବ, କଂସାଇ ଦ୍ୱାରା ପାଳିତ ମେଷର ଯେଉଁ ଦଶା ହୁଏ ।୪୧।

ଯୋଽବଧୀତ୍ ସ୍ୱସ୍ୱସୁସ୍ତୋକାନ୍
କ୍ରୋଶନ୍ତ୍ୟା ଅସୁତୃପ୍ ଖଳଃ

ଯେଉଁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାରାମ ପାପୀ ନିଜ ବିଳାପରତ ଭଉଣୀର କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଶୁକୁ ହତ୍ୟାକରି ପାରେ,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କିଂ ନୁ ସ୍ୱିତ୍‌ତତ୍‌ପ୍ରଜାନାଂ ବଃ
କୁଶଳଂ ବିମୃଶାମହେ ।୪୨।

ଆପଣମାନେ ତାହାର ପ୍ରଜା ଅଟନ୍ତି; ପୁଣି ଆପଣମାନେ ସୁଖୀ ଅଛନ୍ତି, ଏପରି ଅନୁମାନ ବା ଆମ୍ଭେମାନେ କିପରି କରି ପାରିବୁଁ ! ୪୨ ।

ଇତ୍ଥଂ ସୂନୃତୟା ବାଚା
ନନ୍ଦେନ ସୁସଭାଜିତଃ
ଅକ୍ରୂରଃ ପରିପୃଷ୍ଟେନ
ଜହାବଧ୍ୱପରିଶ୍ରମମ୍ ।୪୩।

ଅକ୍ରୂର ପୂର୍ବରୁ ନନ୍ଦବାବାଙ୍କୁ କୁଶଳ ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରଶ୍ନ କରି ସାରିଥିଲେ । ନନ୍ଦବାବା ମଧୁର ବାଣୀରେ ଯେତେବେଳେ କୁଶଳ ମଙ୍ଗଳ ପଚାରିଲେ ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ସମ୍ମାନ କଲେ, ସେତେବେଳେ ମହାମନା ଅକ୍ରୂରଙ୍କର ଶରୀରରେ ଯେଉଁ ବାଟ ଚାଲାଶ୍ରମ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ଦୂର ହୋଇଗଲା ।୪୩।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧେ କ୍ରୂରଗମନ ନାମାଷ୍ଟତ୍ରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୩୮।

—*—

ଅଥୈକୋନଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଳରାମଙ୍କର ମଥୁରା ଗମନ

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ସୁଖୋପବିଷ୍ଟଃ ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କେ
ରାମକୃଷ୍ଣୋରୁମାନିତଃ
ଲେଭେ ମନୋରଥାନ୍ ସର୍ବାନ୍
ପଥିଯାନ୍ ସ ଚକାର ହ ।୧।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ଅକ୍ରୂରଙ୍କର ଉତ୍ତମ ରୂପେ ସତ୍କାର କରିବା ପରେ ସେ ଆରାମରେ ପଲଙ୍କ ଉପରେ ବସିଲେ । ସେ ମାର୍ଗରେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଅଭିଳାଷ କରିଥିଲେ, ତାହା ସବୁ ତାଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣହୋଇଗଲା ।୧।

କିମଲଭ୍ୟଂ ଭଗବତି ପ୍ରସନ୍ନେ ଶ୍ରୀନିକେତନେ
ତଥାପି ତତ୍ପରା ରାଜନ୍ ନ ହି
ବାଞ୍ଛନ୍ତି କିଞ୍ଚନ ।୨।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ଆଶ୍ରୟସ୍ଥାନ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ ଏପରି କେଉଁ ବସ୍ତୁ ଅଛି, ଯାହା ଅପ୍ରାପ୍ୟ ହେବ ? ତଥାପି ମଧ୍ୟ ଭଗବାନଙ୍କ ପରମ ପ୍ରେମୀ ଭକ୍ତଜନ କୌଣସି ବସ୍ତୁର କାମନା କରନ୍ତନାହିଁ ।୨।

ସାୟନ୍ତନାଶନଂ କୃତ୍ୱା
ଭଗବାନ୍ ଦେବକୀସୁତଃ
ସୁହୃତ୍ସୁ ବୃତ୍ତଂ କଂସସ୍ୟ
ପପ୍ରଚ୍ଛାନ୍ୟଚ୍ଚିକୀର୍ଷିତମ୍ ।୩।

ଦେବକୀ ନନ୍ଦନ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସାୟଂକାଳର ଭୋଜନ ପରେ ଅକ୍ରୂରଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇଁ ନିଜ ସ୍ୱଜନ-ସମ୍ବନ୍ଧମାନଙ୍କ ସହିତ କଂସର ବ୍ୟବହାର ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସମ୍ବନ୍ଧେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ।୩।

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ

ତାତ ସୌମ୍ୟାଗତଃ କଚ୍ଚିତ୍
ସ୍ୱାଗତଂ ଭଦ୍ରମସ୍ତୁ ବଃ

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କହିଲେ—'ପିତୃବ୍ୟ ! ଆପଣଙ୍କ ହୃଦୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୁଦ୍ଧ ଅଟେ, ଆପଣଙ୍କ ଯାତ୍ରାରେ କୌଣସି କଷ୍ଟ ହୋଇନାହିଁ ତ ? ଆପଣଙ୍କର ସ୍ୱାଗତ ହେଉ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅପି ସ୍ୱଜ୍ଞାତିବନ୍ଧୁନାମନମୀବମନାମୟମ୍ ।୪।

କାମନା କରୁଅଛି । ମଥୁରବାସୀ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଆତ୍ମୀୟ ସୁହୃଦ୍, କୁଟୁମ୍ବୀ ତଥା ସମ୍ବନ୍ଧମାନେ କୁଶଳରେ ଅଛନ୍ତି ? ସୁସ୍ଥ ଅଛନ୍ତି ତ ? ।୪।

କିଂ ନୁ ନଃ କୁଶଳଂ ପୃଚ୍ଛେ
ଏଧମାନେ କୁଲାମୟେ
କଂସେ ମାତୁଳନାମ୍ନ୍ୟଙ୍ଗ
ସ୍ୱାନାଂ ନସ୍ତତ୍ପ୍ରଜାସୁ ଚ ।୫।

ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ତଥାକଥିତ ମାମୁ କଂସ ଆମ୍ଭ-ମାନଙ୍କ କୁଳରେ ଏକ ଭୟଙ୍କର ବ୍ୟାଧିଅଟେ । ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତା'ର (ବ୍ୟାଧିର) ବୃଦ୍ଧି ହେଉଥିବ, ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମ୍ଭେ ନିଜ ବଂଶର ଏବଂ ପିଲା-ମାନଙ୍କର କୁଶଳ-ମଙ୍ଗଳ କ'ଣ ପଚାରିବୁଁ ! ୫ ।

ଅହୋ ଅସ୍ମଦଭୂଦ୍ ଭୂରି
ପିତ୍ରୋର୍ବୃଜିନମାର୍ଯ୍ୟୟୋଃ
ଯଦ୍ଧେତୋଃ ପୁତ୍ରମରଣଂ
ଯଦ୍ଧେତୋର୍ବନ୍ଧନଂ ତୟୋଃ ।୬।

ତାତ ! ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏହା ବଡ ଖେଦର କଥା ଯେ କେବଳ ମୋ ପାଇଁ ମୋର ନିରପରାଧ ତଥା ସଦାଚାରୀ ମାତା-ପିତାଙ୍କୁ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଯାତନା ସହିବାକୁ ପଡ଼ିଲା—ନାନା ପ୍ରକାର କଷ୍ଟ ସହିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଏପରି କି ମୋ ପାଇଁ ହାତକଡି-ଗୋଡ଼କଡିରେ ବନ୍ଧା ହୋଇ ଜେଲରେ ସଢିଲେ ତଥା କେବଳ ମୋ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ମାରିଦିଆଗଲା ।୬।

ଦିଷ୍ଟ୍ୟାଦ୍ୟ ଦର୍ଶନଂ ସ୍ୱାନାଂ
ମହ୍ୟଂ ବଃ ସୌମ୍ୟ କାଂକ୍ଷିତମ୍
ସଞ୍ଜାତଂ ବର୍ଣ୍ୟତାଂ ତାତ
ତବାଗମନକାରଣମ୍ ।୭।

ବହୁତ ଦିନରୁ ମୁଁ ଇଚ୍ଛାକରୁଥିଲି ଯେ ଆପଣ-ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କାହାରି ସହିତ କୌଣସି କାରଣରୁ ହେଲେ ସାକ୍ଷାତ୍ ଦର୍ଶନ ହେଉ । ଏହା ବଡ ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା ଯେ ମୋର ବହୁଦିନର ଅଭିଳାଷ ଆଜି ପୂର୍ଣ୍ଣହେଲା । ସୌମ୍ୟ ସ୍ୱଭାବ ପୂଜ୍ୟ ପିତୃବ୍ୟ ! ଏବେ ଆପଣ କୃପାକରି କହନ୍ତୁ ଯେ ଆପଣଙ୍କ ଶୁଭାଗମନ କେଉଁ ନିମିତ୍ତରୁ ହେଲା ? ।୭।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ପୃଷ୍ଟୋ ଭଗବତା ସର୍ବଂ
ବର୍ଣୟାମାସ ମାଧବଃ
ବୈରାନୁବନ୍ଧଂ ଯଦୁଷୁ
ବସୁଦେବବଧୋଦ୍ୟମମ୍ ।୮।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଯେବେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅକ୍ରୂରଙ୍କୁ ଏହିପରି ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ, ତେବେ ସେ କହିଲେ ଯେ—'କଂସ ତ ସବୁ ଯଦୁବଂଶିମାନଙ୍କ ସହିତ ଘୋର ବୈରତା ରଖିଅଛି । ସେ ମହାମନା ବସୁଦେବଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ମାରିଦେବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରି ସାରିଛି' ।୮।

ଯତ୍‌ସଂଦେଶୋ ଯଦର୍ଥଂ ବା
ଦୂତଃ ସଂପ୍ରେଷିତଃ ସ୍ୱୟମ୍
ଯଦୁକ୍ତଂ ନାରଦେନାସ୍ୟ
ସ୍ୱଜନ୍ମାନକଦୁନ୍ଦୁଭେଃ ।୯।

ଅକ୍ରୂର କଂସର ସନ୍ଦେଶ ଏବଂ ଯେଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେ ସ୍ୱୟଂ ଅକ୍ରୂରଙ୍କୁ ଦୂତ ପଣରେ ପଠାଇ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ନାରଦ ଯେପରି ବସୁଦେବଙ୍କ ଘରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଜନ୍ମ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ତାଙ୍କୁ କହିଥିଲେ, ତାହା ସବୁ ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ କହି ଶୁଣାଇଲେ ।୯।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଶ୍ରୁତ୍ୱାକ୍ରୂରବଚଃ କୃଷ୍ଣୋ ବଳଶ୍ଚ ପରବୀରହା
ପ୍ରହସ୍ୟ ନନ୍ଦଂ ପିତରଂ
ରାଜ୍ଞାଽଽଦିଷ୍ଟଂ ବିଜଜ୍ଞତୁଃ ।୧୦।

ଅକ୍ରୂରଙ୍କ ଏହି କଥା ଶୁଣି ବିପକ୍ଷୀ ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କ ଦମନକାରୀ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ହସିଲେ ଏବଂ ତାପରେ ସେମାନେ ନିଜ ପିତା ନନ୍ଦଙ୍କୁ କଂସଙ୍କ ଆଦେଶ ଶୁଣାଇଲେ ।୧୦।

ଗୋପାନ୍ ସମାଦିଶତ୍ ସୋଽପି
ଗୃହ୍ୟତାଂ ସର୍ବଗୋରସଃ
ଉପାୟନାନି ଗୃହ୍ଣୀଧ୍ୱଂ
ଯୁଜ୍ୟନ୍ତାଂ ଶକଟାନି ଚ ।୧୧।

ତେଣୁ ନନ୍ଦବାବା ସବୁ ଗୋପମାନଙ୍କୁ ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ ଯେ 'ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୋରସ ଏକତ୍ର କରି ଭେଟ ସାମଗ୍ରିମାନ ଧରି ଶଗଡ଼ ଯୋଚ ।୧୧।

ଯାସ୍ୟାମଃ ଶ୍ୱୋ ମଧୁପୁରୀଂ
ଦାସ୍ୟାମୋ ନୃପତେ ରସାନ୍
ଦ୍ରକ୍ଷ୍ୟାମଃ ସୁମହତ୍ ପର୍ବ ଯାନ୍ତି
ଜାନପଦାଃ କିଲ
ଏବମାଘୋଷୟତ୍ କ୍ଷତ୍ରା
ନନ୍ଦଗୋପଃ ସ୍ୱଗୋକୁଳେ ।୧୨।

କାଲି ପ୍ରଭାତରୁ ହିଁ ଆମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ମଥୁରା ଯାତ୍ରା କରିବା ଏବଂ ସେଠାକୁ ଯାଇଁ ରାଜା କଂସଙ୍କୁ ଗୋରସ ଭେଟିଦେବା । ସେଠାରେ ଏକ ବଡ଼ ଉତ୍ସବ ହେଉଅଛି । ତାହାକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଦେଶସାରା ପ୍ରଜା ସମ୍ମିଳିତ ହେଉଅଛନ୍ତି । ଆମ୍ଭ-ମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଦେଖିବା ଉଚିତ । ନନ୍ଦବାବା ଗ୍ରାମରକ୍ଷୀ ଦ୍ୱାରା ଏହି ଘୋଷଣା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ରଜରେ ଘୋଷିତ କରାଇଦେଲେ ।୧୨।

ଗୋପ୍ୟସ୍ତାସ୍ତଦୁପଶ୍ରୁତ୍ୟ
ବଭୂବୁର୍ବ୍ୟଥିତା ଭୃଶମ୍
ରାମକୃଷ୍ଣୌ ପୁରୀଂ
ନେତୁମକ୍ରୂରଂ ବ୍ରଜମାଗତମ୍ ।୧୩।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଗୋପୀମାନେ ଯେତେବେଳେ ଶୁଣିଲେ ଯେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମନମୋହନ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଏବଂ ଗୌରସୁନ୍ଦର ବଳରାମଙ୍କୁ ମଥୁରା ନେଇ ଯିବା ସକାଶ ଅକ୍ରୂର ବ୍ରଜକୁ ଆସିଅଛନ୍ତି, ସେତେ-ବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବଡ଼ ବ୍ୟଥା ହେଲା । ସେମାନେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଗଲେ ।୧୩।

କାଶ୍ଚିତ୍ତତ୍କୃତହୃତ୍ତାପଶ୍ୱାସମ୍ଳାନମୁଖଶ୍ରିୟଃ
ସ୍ରଂସଦ୍‌ଦୁକୂଳବଳୟକେଶଗ୍ରନ୍ଥ୍ୟଶ୍ଚ
କାଶ୍ଚନ ।୧୪।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମଥୁରା ଯିବା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଅନେକଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଏପରି ଜ୍ୱଳନ ହେଲା ଯେ ସେମାନେ ଘନ ଘନ ଦୀର୍ଘ ଉଷ୍ଣଶ୍ୱାସ ନେବାକୁ-ଲାଗିଲେ ଏବଂ ତଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କ ମୁଖକମଳ ମଉଳିପଡ଼ିଲା । ଆଉ ଅନେକେ ଏପରି ଅଚେତ ହୋଇଗଲେ ଯେ ସେମାନଙ୍କ ଖସିପଡ଼ିଥିବା ଓଢ଼ଣୀ, କଙ୍କଣ ଏବଂ ଫିଟିଯାଇଥିବା ଜୁଡ଼ାର ସ୍ମରଣ ରହିଲାନାହିଁ । ୧୪ ।

ଅନ୍ୟାଶ୍ଚ ତଦନୁଧ୍ୟାନନିବୃତ୍ତାଶେଷବୃତ୍ତୟଃ
ନାଭ୍ୟଜାନନ୍ନିମଂ ଲୋକମାତ୍ମଲୋକଂ
ଗତା ଇବ ।୧୫।

ଭଗବାନଙ୍କ ସ୍ୱରୂପଧ୍ୟାନ ଆସିବା ମାତ୍ରେ ବହୁତ ଗୋପୀଙ୍କ ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି ସର୍ବଥା ନିବୃତ୍ତହୋଇ ଗଲା, ମନେହେଲା ସେମାନେ ସମାଧିସ୍ଥ—ଆତ୍ମାରେ ସ୍ଥିତ ହୋଇଗଲେ କି ! ସେତେବେଳେ ସେମାନ-ଙ୍କର ନିଜ ଶରୀର ଏବଂ ସଂସାରର କୌଣସି ଜ୍ଞାନ ରହିଲା ନାହିଁ ।୧୫।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସ୍ମରନ୍ତ୍ୟଶ୍ଚାପରାଃ ଶୌରେରନୁରାଗସ୍ମିତେରିତାଃ
ହୃଦିସ୍ପୃଶଶ୍ଚିତ୍ରପଦା ଗିରଃ
ସଂମୁମୁହୁଃ ସ୍ତ୍ରିୟଃ ।୧୬।

ଅନେକ ଗୋପୀଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରେମ, ତାହାଙ୍କ ମୃଦୁମନ୍ଦ ହାସ୍ୟ ଏବଂ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ବିଚିତ୍ର ପଦଯୁକ୍ତ ମଧୁରବାଣୀ ନାଚିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେମାନେ ତଲ୍ଲୀନ ହୋଇ ଗଲେ । ମୋହିତ ହୋଇଗଲେ । ୧୬ ।

ଗତିଂ ସୁଲଳିତାଂ ଚେଷ୍ଟାଂ
ସ୍ନିଗ୍ଧହାସାବଲୋକନମ୍
ଶୋକାପହାନି ନର୍ମାଣି
ପ୍ରୋଦ୍ଦାମଚରିତାନି ଚ ।୧୭।

ଚିନ୍ତୟନ୍ତ୍ୟୋ ମୁକୁନ୍ଦସ୍ୟ ଭୀତା ବିରହକାତରାଃ
ସମେତାଃ ସଙ୍ଘଶଃ ପ୍ରୋଚୁରଶ୍ରୁମୁଖ୍ୟୋଽଚ୍ୟୁତା-
ଶୟାଃ ।୧୮।

ଗୋପିମାନେ ମନେ ମନେ ଭଗବାନଙ୍କ ସୁଲଳିତ ଚାଲି, ମଧୁର ଚେଷ୍ଟା, ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ଚାହାଁଣୀ, ମୃଦୁମନ୍ଦ ହାସ୍ୟ, ଶୋକ ନାଶକ ଥଟା-ପରିହାସ ଏବଂ ଉଦାରତାପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୀଳା ଚିନ୍ତା କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାହାଙ୍କ ବିରହ ଭୟରେ କାତର ହୋଇଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟ, ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନ—ସବୁ କିଛି ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସମର୍ପିତ ଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ଆଖିରୁ ଲୁହ ବହୁଥିଲା । ସେମାନେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଏହିପରି କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ—୧୭-୧୮।

ଗୋପ୍ୟ ଊଚୁଃ

ଅହୋ ବିଧାତସ୍ତବ ନ କ୍ୱଚିଦ୍ ଦୟା
ସଂଯୋଜ୍ୟ ମୈତ୍ର୍ୟା ପ୍ରଣୟେନ ଦେହିନଃ
ତାଂଶ୍ଚାକୃତାର୍ଥାନ୍ ବିୟୁନଙ୍କ୍ଷ୍ୟପାର୍ଥକଂ
ବିକ୍ରୀଡିତଂ ତେଽର୍ଭକଚେଷ୍ଟିତଂ ଯଥା ।୧୯।

ଗୋପିମାନେ କହିଲେ—ଧନ୍ୟରେ ବିଧାତା ! ତୁମ୍ଭେ ସବୁକିଛି ବିଧାନ ତ କରୁଛ, ପରନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭ ହୃଦୟରେ ଲେଶମାତ୍ର ଦୟା ନାହିଁ ! ପ୍ରଥମେ ତ ତୁମ୍ଭେ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ ଏବଂ ପ୍ରେମରେ ଜଗତ୍ ପ୍ରାଣି-ମାନଙ୍କୁ ଏକକୁ ଅନ୍ୟ ସହିତ ସଂଯୋଗ କର, ସେମାନଙ୍କୁ ପରସ୍ପର ଏକ କରିଦିଅ, ମିଳାଇଦିଅ, ପରନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ଆଶା-ଅଭିଳାଶ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା ପୂର୍ବରୁ, ସେମାନେ ତୃପ୍ତ ନହେବା ପୂର୍ବରୁ ପୁଣି ତୁମ୍ଭେ ବ୍ୟର୍ଥରେ ସିନା ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ କର ! ବାସ୍ତବରେ ତୁମ୍ଭର ଏହି ଚେଷ୍ଟା ପିଲାଖେଳପରି ବ୍ୟର୍ଥ ଅଟେ ସିନା ।୧୯।

ଯସ୍ତ୍ୱଂ ପ୍ରଦର୍ଶ୍ୟାସିତକୁନ୍ତଳାବୃତଂ
ମୁକୁନ୍ଦବକ୍ତ୍ରଂ ସୁକପୋଲମୁନ୍ନସମ୍

ଏହା କେଡେ ଦୁଃଖର କଥା ! ହାୟ ବିଧାତା ! ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରଥମେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ପ୍ରେମ ବିତରଣକାରୀ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରଙ୍କ ମୁଖକମଳ ଦେଖାଇଲ । କେଡେ ସୁନ୍ଦର ସେ ମୁଖ ! କୃଷ୍ଣ କୁଞ୍ଚିତ ଅଳକା ଗଣ୍ଡ-ଦେଶରେ ଝଲକୁ ଅଛି, ମରକତମଣିଠାରୁ ଚିକ୍‌କଣ ସୁସ୍ନିଗ୍ଧ କପୋଳ, ଶୁକ ଚଞ୍ଚୁ ପରି ସୁନ୍ଦର ନାସିକା ତଥା ଅଧରରେ ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ହାସ୍ୟର ସୁନ୍ଦର ରେଖା, ଯାହା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୋକକୁ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ଦୂରେଇ ଦିଏ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଶୋକାପନୋଦସ୍ମିତଲେଶସୁନ୍ଦରଂ
କରୋଷି ପାରୋକ୍ଷ୍ୟମସାଧୁ ତେ କୃତମ୍ ।୨୦।

ରେ ବିଧାତା ! ତୁ ଥରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସେହି ପରମ ରମଣୀୟ ମୁଖକମଳ ଦେଖାଇ ପୁଣି ତାକୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଆଖିର ଅନ୍ତରାଳକୁ ନେଇ ଯାଉଅଛୁ ! ବାସ୍ତବରେ ତୋର ଏହି କରତୁତୀ ନିହାତ୍ ଅନୁଚିତ ଅଟେ ।୨୦।

କ୍ରୂରସ୍ତ୍ୱମକ୍ରୂରସମାଖ୍ୟୟା ସ୍ମ ନ-
ଶ୍ଚକ୍ଷୁର୍ହି ଦତ୍ତଂ ହରସେ ବତାଜ୍ଞବତ୍
ଯେନୈକଦେଶେଽଖିଳସର୍ଗସୌଷ୍ଠବଂ
ତ୍ୱଦୀୟମଦ୍ରାକ୍ଷ୍ମ ବୟଂ ମଧୁଦ୍ୱିଷଃ ।୨୧।

ଆମ୍ଭେମାନେ ଜାଣୁ ଏଥିରେ ଅକ୍ରୂରଙ୍କର କୌଣସି ଦୋଷନାହିଁ । ଏହାତ କେବଳ ତୁମ୍ଭର ସ୍ପଷ୍ଟ କ୍ରୂରତା ! ବାସ୍ତବରେ ତୁମ୍ଭେ ହିଁ ଅକ୍ରୂର ନାମରେ ଏଠାକୁ ଆସି ନିଜେ ଦେଇଥିବା ଆଖିକୁ ନିଜେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କଠାରୁ ମୂର୍ଖପରି ଛଡ଼ାଇ ନେଉ-ଅଛ, ଯାହା ଦ୍ୱାରା ଆମ୍ଭେମାନେ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରଙ୍କର ଏକ ଏକ ଅଙ୍ଗରେ ତୁମ୍ଭ ସୃଷ୍ଟିର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନିରିକ୍ଷଣ କରୁଥିଲୁଁ । ବିଧାତା ! ଏହା କରିବା ତୁମ୍ଭର ଉଚିତ ନୁହେଁ ।୨୧।

ନ ନନ୍ଦସୂନୁଃ କ୍ଷଣଭଙ୍ଗସୌହୃଦଃ
ସମୀକ୍ଷତେ ନଃ ସ୍ୱକୃତାତୁରା ବତ
ବିହାୟ ଗେହାନ୍ ସ୍ୱଜନାନ୍ ସୁତାନ୍
ପତୀଂସ୍ତଦ୍ଦାସ୍ୟମଦ୍ଧୋପଗତା ନବପ୍ରିୟଃ ।୨୨

ଅହୋ ! ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରଙ୍କର ଅଭ୍ୟାସ ବୋଧହୁଏ ନୂଆ ନୂଆ ଲୋକ ସହିତ ସ୍ନେହ କରିବା ! ଦେଖତ ସଖି ! ଏହାଙ୍କ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ, ଏହାଙ୍କ ପ୍ରେମ ଏକ କ୍ଷଣରେ କୁଆଡେ ଉଭେଇ-ଗଲା ! ଆମ୍ଭେମାନେ ତ ଘର-ଦ୍ୱାର; ସ୍ୱଜନ-ସମ୍ବନ୍ଧୀ, ପୁତ୍ର-କନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ତାହାଙ୍କ ଦାସୀ ହୋଇଥିଲୁ, ପୁଣି ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଆଜି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ଶୋକାତୁର ହେଉଅଛି, ପରନ୍ତୁ ସେ ଏପରି ନିଷ୍ଠୁର ଯେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଆଡକୁ ଟିକିଏ ଚାହୁଁ-ନାହାନ୍ତି ।୨୨।

ସୁଖଂ ପ୍ରଭାତା ରଜନୀୟମାଶିଷଃ
ସତ୍ୟା ବଭୂବୁଃ ପୁରଯୋଷିତାଂ ଧ୍ରୁବମ୍
ଯାଃ ସମ୍ପ୍ରବିଷ୍ଟସ୍ୟ ମୁଖଂ ବ୍ରଜସ୍ପତେଃ
ପାସ୍ୟନ୍ତ୍ୟପାଙ୍ଗୋତ୍କଳିତସ୍ମିତାସବମ୍ ।୨୩

ଆଜି ରାତ୍ରି ଶେଷରେ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାତଃକାଳ ମଥୁରାର ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନିଶ୍ଚୟ ବଡ ମଙ୍ଗଳମୟ ହେବ । ସେମାନଙ୍କ ବହୁଦିନର ଅଭିଳାଷ ଅବଶ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣହେବ । ଯେତେବେଳେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ବ୍ରଜରାଜ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ନିଜ ବାଙ୍କ ଚାହାଁଣୀ ଏବଂ ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ହାସ୍ୟଯୁକ୍ତ ମୁଖାରବିନ୍ଦର ମାଦକ ମଧୁ ବିତରଣ କରି କରି ମଥୁରାପୁରୀରେ ପ୍ରବେଶ କରିବେ, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ତାହା ପାନ କରି ନିଶ୍ଚୟ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ହୋଇଯିବେ ।୨୩।

ତାସାଂ ମୁକୁନ୍ଦୋ ମଧୁମଞ୍ଜୁଭାଷିତୈ-
ର୍ଗୃହୀତଚିତ୍ତଃ ପରବାନ୍ ମନସ୍ୱ୍ୟପି

ଯଦ୍ୟପି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଧୈର୍ଯ୍ୟବାନ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନନ୍ଦବାବା ଆଦି ଗୁରୁଜନ-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କଥଂ ପୁନର୍ନଃ ପ୍ରତିଯାସ୍ୟତେଽବଲା
ଗ୍ରାମ୍ୟାଃ ସଲଜ୍ଜସ୍ମିତବିଭ୍ରମୈର୍ଭ୍ରମନ୍ ।୨୪।

ମାନଙ୍କର ଆଜ୍ଞାଧୀନ ଥାଆନ୍ତି, ତଥାପି ମଥୁରାର ଯୁବତିମାନେ ନିଜ ମଧୁ ସଦୃଶ ମଧୁର ବଚନରେ ତାହାଙ୍କ ଚିତ୍ତ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଜ ଆଡକୁ ଟାଣିନେବେ ଏବଂ ସେ ସେମାନଙ୍କ ସଲଜ୍ଜ ଦରହାସ ତଥା ବିଳାସପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବଭଙ୍ଗିରେ ନିଶ୍ଚୟ ସେହିଠାରେ ରମିଯିବେ । ଆଉ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କପରି ଗ୍ରାଆଁର ଗୋପାଳୁଣୀଙ୍କ ନିକଟକୁ କାହିଁକି ବା ସେ ଫେରିବେ ।୨୪।

ଅଦ୍ୟ ଧ୍ରୁବଂ ତତ୍ର ଦୃଶୋ ଭବିଷ୍ୟତେ
ଦାଶାର୍ହଭୋଜାନ୍ଧକବୃଷ୍ଣିସାତ୍ୱତାମ୍
ମହୋତ୍ସବଃ ଶ୍ରୀରମଣଂ ଗୁଣାସ୍ପଦଂ
ଦ୍ରକ୍ଷ୍ୟନ୍ତି ଯେ ଚାଧ୍ୱନି ଦେବକୀସୁତମ୍ ।୨୫।

ଆଜି ଆମ୍ଭ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରଙ୍କ ଦର୍ଶନ ପାଇ ମଥୁରାର ଦାଶାର୍ହ, ଭୋଜ, ଅନ୍ଧକ ଏବଂ ବୃଷ୍ଣି ବଂଶୀ ଯାଦବମାନଙ୍କ ନେତ୍ର ଅବଶ୍ୟ ପରମାନନ୍ଦରେ କୃତ କୃତ୍ୟ ହୋଇଯିବ । ଆଜି ସେମାନଙ୍କର ସେଠାରେ ମହାନ୍ ଉତ୍ସବ ହେବ । ଆଉ ମଧ୍ୟ ଯେଉଁମାନେ ଏଠାରୁ ମଥୁରା ଯିବା ବାଟରେ ରମାରମଣ, ଗୁଣସାଗର, ନଟନାଗର ଦେବକୀ-ନନ୍ଦନ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରିବେ, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ କୃତାର୍ଥ ହୋଇଯିବେ ।୨୫।

ମୈତଦ୍‌ବିଧସ୍ୟାକରୁଣସ୍ୟ ନାମ ଭୂଦକ୍ରୂର
ଇତ୍ୟେତଦତୀବ ଦାରୁଣଃ
ଯୋଽସାବନାଶ୍ୱାସ୍ୟ ସୁଦୁଃଖିତଂ ଜନଂ
ପ୍ରିୟାତ୍ ପ୍ରିୟଂ ନେଷ୍ୟତି ପାରମଧ୍ୱନଃ ।୨୬।

ଦେଖ ସଖି ! ଏହି ଅକ୍ରୂର କେଡେ ନିଷ୍ଠୁର, କେଡେ ହୃଦୟହୀନ ଅଟନ୍ତି । ଏଠାରେ ଆମ୍ଭେ ଗୋପୀମାନେ ଏଡେ ଦୁଃଖୀଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଯିଏ ଆମ୍ଭ ପରମ ପ୍ରିୟତମ ନନ୍ଦଦୁଲାର ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରଙ୍କୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଆଖିରୁ ଅନ୍ତର କରି ଦୂରକୁ ନେଇ ଯିବାକୁ ବସିଛନ୍ତି, ସେ ପଦେ ମାତ୍ର ମଧ୍ୟ କଥା କହି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଧାଉନାହାନ୍ତି କିମ୍ବା ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଉନାହାଁନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ଏପରି ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରୂର ପୁରୁଷର ନାମ 'ଅକ୍ରୂର' ହେବା ଉଚିତ ନଥିଲା ।୨୬।

ଅନାର୍ଦ୍ରଧୀରେଷ ସମାସ୍ଥିତୋ ରଥଂ
ତମନ୍ୱମୀ ଚ ତ୍ୱରୟନ୍ତି ଦୁର୍ମଦାଃ

ଆରେ ସଖି ! ଆମ୍ଭ ଏହି ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ମଧ୍ୟ କମ୍ ନିଷ୍ଠୁର ନୁହଁନ୍ତି । ଦେଖ, ଦେଖ, ସେ ମଧ୍ୟ ରଥ ଉପରେ ବସିଗଲେ ! ଆଉ ଉନ୍ମତ୍ତ ଗୋପମାନେ ଶଗଡ ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯିବାପାଇଁ କେତେ ଗୋଳ କରୁଛନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ଏମାନେ ମୂର୍ଖ ଅଟନ୍ତି । ଆଉ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ କୁଳବୃଦ୍ଧମାନେ ! ସେମାନେ ତ ଏମାନଙ୍କ ତତ୍ପରତା ଦେଖି ଉପେକ୍ଷା କରି

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଗୋପା ଅନୋଭିଃ ସ୍ଥବିରୈରୁପେକ୍ଷିତଂ
ଦୈବଂ ଚ ନୋଽଦ୍ୟ ପ୍ରତିକୂଳମୀହତେ ।୨୭।

ନିବାରୟାମଃ ସମୁପେତ୍ୟ ମାଧବଂ
କିଂ ନୋଽକରିଷ୍ୟନ୍ କୁଲବୃଦ୍ଧବାନ୍ଧବାଃ
ମୁକୁନ୍ଦ ସଙ୍ଗାନ୍ନିମିଷାର୍ଦ୍ଧଦୁସ୍ତ୍ୟଜାଦ୍
ଦୈବେନ ବିଧ୍ୱଂସିତଦୀନଚେତସାମ୍ ।୨୮।

ଯସ୍ୟାନୁରାଗଲଲିତସ୍ମିତବଲ୍ଗୁମନ୍ତ୍ର-
ଲୀଳାବଲୋକପରିରମ୍ଭଣରାସଗୋଷ୍ଠ୍ୟାମ୍
ନୀତାଃ ସ୍ମ ନଃ କ୍ଷଣମିବ କ୍ଷଣଦା ବିନା ତଂ
ଗୋପ୍ୟଃ କଥଂ ନ୍ୱତିତରେମ ତମୋ
ଦୁରନ୍ତମ୍ ।୨୯।

ଯୋଽହ୍ନଃ କ୍ଷୟେ ବ୍ରଜମନନ୍ତସଖଃ ପରୀତୋ
ଗୋପୈର୍ବିଶନ୍ ଖୁରରଜଶ୍ଛୁରିତାଳକସ୍ରକ୍
ବେଣୁଂ କ୍ୱଣନ୍ ସ୍ମିତକଟାକ୍ଷନିରୀକ୍ଷଣେନ
ଚିତ୍ତଂ କ୍ଷିଣୋତ୍ୟମୁମୃତେ ନୁ କଥଂ ଭବେମ ।୩୦

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଏବଂ ବ୍ରୁବାଣା ବିରହାତୁରା ଭୃଶଂ
ବ୍ରଜସ୍ତ୍ରିୟଃ କୃଷ୍ଣବିଷକ୍ତମାନସାଃ

ଦେଉ ଅଛନ୍ତି ଯେ 'ଯା, 'ଯାହାମନଙ୍କୁ ଯାହା ଆସୁଛି, ସେ କରୁ' ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ଆମ୍ଭେମାନେ କରିବା କ'ଣ ? ଆଜି ବିଧାତା ସର୍ବଥା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରତିକୂଳ ଚେଷ୍ଟା କରୁଅଛି ସିନା ! ୨୭ ।

ଚାଲ, ଆମ୍ଭେମାନେ ସ୍ୱୟଂ ଯାଇ ନିଜ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରଙ୍କୁ ରୋକିବା, କୁଳବୃଦ୍ଧ ଏବଂ ବନ୍ଧୁଜନ ଆମର କ'ଣ କରିବେ ? ଆରେ ସଖି ! ଆମ୍ଭେମାନେ ଅଧକ୍ଷଣ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଣବଲ୍ଲଭ ନନ୍ଦନନ୍ଦନଙ୍କ ସଙ୍ଗ ଛାଡ଼ିବାକୁ ସମର୍ଥ ନୁହଁନ୍ତି । ଆଜି କିନ୍ତୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ତାହାଙ୍କ ବିୟୋଗ ଘଟାଇ ବିଧାତା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତକୁ ବିନିଷ୍ଟ ଏବଂ ବ୍ୟାକୁଳ କରୁଅଛି । ୨୮ ।

ସଖୀଗଣ ! ଯାହାଙ୍କ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ମନୋହର ଦରହାସ, ରହସ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ମିଠା ମିଠା କଥା, ବିଳାସ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚାହାଁଣୀ ଏବଂ ପ୍ରେମାଲିଙ୍ଗନ ଦ୍ୱାରା ଆମ୍ଭେମାନେ ରାସଲୀଳାର ସେହି ରାତ୍ରି-ଯାହା-ବହୁତ ବିଶାଳଥିଲା, ଏକକ୍ଷଣ ସଦୃଶ ବିତାଇଥିଲେ ଏବେ ଭଲା, ତାହାଙ୍କ ବିନା ସେ ଦେଇଯାଉଥିବା ବିରହ ବ୍ୟଥାକୁ କିପରି ଆମ୍ଭେମାନେ ପାର କରି ପାରିବା ! ୨୯ ।

ଗୋଟିଏ ଦିନର ନୁହେଁ ପ୍ରତିଦିନର କଥା; ସାୟଂକାଳରେ ପ୍ରତିଦିନ ସେ ଗୋପାଳବାଳ ମାନଙ୍କରେ ପରିବେଷ୍ଟିତ ହୋଇ ବଳରାମଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗୋରୁ ଚରାଇ ବନରୁ ଫେରନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ କଳା-କଳା କୁଞ୍ଚିତ ଅଳକା ଏବଂ ଗଳାର ଫୁଲହାର ଗୋରୁମାନଙ୍କ ଖୁରରଜରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଥାଏ । ସେ ବଂଶୀ ବଜାଇ ବଜାଇ ନିଜ ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ହାସ୍ୟ ଏବଂ ଆଡ ନେତ୍ରରେ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ହୃଦୟକୁ ବିନ୍ଧ ପକାନ୍ତି । ତାଙ୍କବିନା ଭଲା, ଆମ୍ଭେମାନେ କିପରି ଜୀଇ ରହିପାରିବା ? ୩୦।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଗୋପିମାନେ କେବଳ ବାଣୀରେ ଏହିପରି କହୁ ନଥିଲେ; ପରନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ଏକ ଏକ ମନୋଭବ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବିସୃଜ୍ୟ ଲଜ୍ଜାଂ ରୁରୁଦୁଃ ସ୍ମ ସୁସ୍ୱରଂ
ଗୋବିନ୍ଦ ଦାମୋଦର ମାଧବେତି ।୩୧।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରୁଥିଲା । ସେମାନେ ବିରହ ସମ୍ଭାବନାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ନିର୍ଲଜ୍ଜ-ନିଃସଂକୋଚରେ 'ହେ ଗୋବିନ୍ଦ ! ହେ ଦାମୋଦର ! ହେ ମାଧବ' । ଏହିପରି ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ଡାକି ଡାକି ସୁଲଳିତ କଣ୍ଠରେ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୩୧।

ସ୍ତ୍ରୀଣାମେବଂ ରୁଦନ୍ତୀନାମୁଦିତେ ସବିତର୍ଯ୍ୟଥ
ଅକ୍ରୂରଶ୍ଚୋଦୟାମାସ କୃତମୈତ୍ରାଦିକୋ
ରଥମ୍ ।୩୨।

ଗୋପିମାନେ ଏହିପରି ବିଳାପ କରି କରି ସାରାରାତି କଟାଇଦେଲେ, ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ହେଲା । ଅକ୍ରୂର ସଂଧ୍ୟା-ବନ୍ଦନା ଆଦି ନିତ୍ୟକର୍ମରୁ ନିବୃତ୍ତ ହୋଇ ରଥାରୋହଣ କଲେ । ରଥ ଚାଲିଲା ।୩୨।

ଗୋପାସ୍ତମନ୍ୱସଜ୍ଜନ୍ତ ନନ୍ଦାଦ୍ୟାଃ ଶକଟୈସ୍ତତଃ
ଆଦାୟୋପାୟନଂ ଭୂରି କୁମ୍ଭାନ୍
ଗୋରସସମ୍ଭୃତାନ୍ ।୩୩।

ନନ୍ଦବାବା ଆଦି ଗୋପମାନେ ମଧ୍ୟ ଖୀର, ଦହି; ମଖନ, ଘିଅ ଆଦିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣମାଠିଆ ଏବଂ ଭେଟି ସାମଗ୍ରୀମାନ ନେଇ ଶଗଡ ଚଢି ରଥ ପଛେ ପଛେ ଚାଲିଲେ ।୩୩।

ଗୋପ୍ୟଶ୍ଚ ଦୟିତଂ କୃଷ୍ଣମନୁବ୍ରଜ୍ୟାନୁରଞ୍ଜିତାଃ
ପ୍ରତ୍ୟାଦେଶଂ ଭଗବତଃ କାଙ୍କ୍ଷନ୍ତ୍ୟଶ୍ଚାବତ-
ସ୍ଥିରେ ।୩୪।

ସେତେବେଳେ ଅନୁରାଗରେ ରଞ୍ଜିତ ଗୋପି-ମାନେ ନିଜ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଧାଇଁ ଯାଇଁ ତାହାଙ୍କ ଚାହାଣୀ, ଦରହାସ ଆଦି ନିରିକ୍ଷଣ କରି କିଛି ସୁଖି ହେଲେ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ସେମାନେ ନିଜ ପ୍ରିୟତମ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରଙ୍କଠାରୁ କିଛି ସନ୍ଦେଶ ପାଇବା ଆଶାରେ ସେହିଠାରେ ଠିଆହୋଇ ରହିଲେ ।୩୪।

ତାସ୍ତଥା ତପ୍ୟତୀର୍ବୀକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ୱପ୍ରସ୍ଥାନେ ଯଦୂତ୍ତମଃ
ସାନ୍ତ୍ୱୟାମାସ ସପ୍ରେମୈରାୟାସ୍ୟ ଇତି
ଦୌତ୍ୟକୈଃ ୩୫।

ଯଦୁବଂଶ ଶିରୋମଣି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦେଖିଲେ ଯେ ମୁଁ ମଥୁରା ଯାଉଥିବାରୁ ଗୋପି-ମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବହୁତ ଜ୍ୱଳନ ହେଉଅଛି, ସେମାନେ ସନ୍ତପ୍ତ ହେଉଅଛନ୍ତି, ତେଣୁ ସେ ଦୂତଙ୍କ ଦ୍ୱାରା 'ମୁଁ ଆସିବି' ଏହି ପ୍ରେମ ସନ୍ଦେଶ ପଠାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରାଇଲେ ।୩୫।

ଯାବଦାଲକ୍ଷ୍ୟତେ କେତୁର୍ଯାବଦ୍ ରେଣୂ
ରଥସ୍ୟ ଚ
ଅନୁପ୍ରସ୍ଥାପିତାତ୍ମାନୋ ଲେଖ୍ୟାନୀବୋପ
ଲକ୍ଷିତାଃ ।୩୬।

ଗୋପିମାନଙ୍କୁ ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରଥରଧ୍ୱଜା ଏବଂ ପାହିଆରୁ ଉତ୍ଥିତ ଧୂଳି ଦେଖାଯାଉଥିଲା, ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କ ଶରୀର ଚିତ୍ର ପ୍ରତିମାପରି ସେଠାରେ ଯେପରିସେପରି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା, ପରନ୍ତୁ ସେମାନେ ତ ନିଜ ଚିତ୍ତକୁ ମନମୋହନ ପ୍ରାଣ-ବଲ୍ଲଭ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସହିତ ପଠାଇ ଦେଇଥିଲେ ।୩୬।

ତା ନିରାଶା ନିବବୃତୁର୍ଗୋବିନ୍ଦବିନିବର୍ତ୍ତନେ

ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଆଶାଥିଲା ଯେ ନିଶ୍ଚୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କିଛିଦୂର ଯାଇଁ ପୁଣି ଫେରିଆସିବେ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବିଶୋକା ଅହନୀ ନିନ୍ୟୁର୍ଗାୟନ୍ତ୍ୟଃ
ପ୍ରିୟଚେଷ୍ଟିତମ୍ ।୩୭।

ପରନ୍ତୁ ଯେବେ ନ ଲେଉଟିଲେ ତେବେ ସେମାନେ ନିରାଶ ହୋଇ ନିଜ ନିଜ ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ପରୀକ୍ଷିତ ! ସେମାନେ ଦିନରାତି ନିଜ ପ୍ରିୟ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରଙ୍କ ଲୀଳା ଗାନ କରି କରି ନିଜର ଶୋକସନ୍ତାପକୁ ଟିକିଏ ଲଘବ କରନ୍ତି ।୩୭।

ଭଗବାନପି ସଂପ୍ରାପ୍ତୋ ରାମାକ୍ରୂରଯୁତୋ ନୃପ
ରଥେନ ବାୟୁବେଗେନ
କାଳିନ୍ଦୀମଘନାଶିନୀମ୍ ।୩୮।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଏଣେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମଧ୍ୟ ବଳରାମ ଏବଂ ଅକ୍ରୂରଙ୍କ ସହିତ ବାୟୁ ସଦୃଶ ବେଗଶୀଳ ରଥରେ ବସି ପାପନାଶିନୀ ଯମୁନା କୂଳରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ ।୩୮।

ତତ୍ରୋପସ୍ପୃଶ୍ୟ ପାନୀୟଂ ପୀତ୍ୱା ମୃଷ୍ଟଂ
ମଣିପ୍ରଭମ୍
ବୃକ୍ଷଷଣ୍ଡମୁପବ୍ରଜ୍ୟ ସରାମୋ
ରଥମାବିଶତ୍ ।୩୯।

ସେଠାରେ ସେମାନେ ମୁହଁହାତ ଧୋଇ ଯମୁନାର ମରକତମଣି ସଦୃଶ ନୀଳ ଏବଂ ଅମୃତ ସଦୃଶ ମଧୁର ଜଳପାନ କଲେ । ତା'ପରେ ବୃକ୍ଷମୂଳେ ଠିଆହୋଇଥିବା ରଥରେ ବଳରାମଙ୍କ ସହିତ ଭଗବାନ୍ ବସିଲେ ।୩୯।

ଅକ୍ରୂରସ୍ତାବୁପାମନ୍ତ୍ର୍ୟ ନିବେଶ୍ୟ ଚ ରଥୋପରି
କାଳିନ୍ଦ୍ୟା ହ୍ରଦମାଗତ୍ୟ ସ୍ନାନଂ
ବିଧିବଦାଚରତ୍ ।୪୦।

ଅକ୍ରୂର ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କୁ ରଥରେ ବସାଇ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ଆଜ୍ଞାରେ ଯମୁନାକୁଣ୍ଡ (ଅନନ୍ତ ତୀର୍ଥ ବା ବ୍ରହ୍ମହ୍ରଦ)ରେ ପଶି ବିଧିପୂର୍ବକ ସ୍ନାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୪୦।

ନିମଜ୍ଜ୍ୟ ତସ୍ମିନ୍ ସଲିଲେ ଜପନ୍ ବ୍ରହ୍ମ
ସନାତନମ୍
ତାବେବ ଦଦୃଶେଽକ୍ରୂରୋ ରାମକୃଷ୍ଣୌ
ସମନ୍ୱିତୌ ।୪୧।

ସେହି କୁଣ୍ଡରେ ସ୍ନାନ କଲାପରେ ପୁଣି ବୁଡ ଗାୟତ୍ରୀ ଜପକରୁଥିବା ସମୟେ ସେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲେ ଯେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ଦୁଇଭାଇ ଏକ ସଙ୍ଗେ ଜଳଭିତରେ ବସିଅଛନ୍ତି ।୪୧।

ତୌ ରଥସ୍ଥୌ କଥମିହ
ସୁତାବାନକଦୁନ୍ଦୁଭେଃ
ତର୍ହି ସ୍ୱିତ୍ ସ୍ୟନ୍ଦନେ ନ ସ୍ତ ଇତ୍ୟୁନ୍ମଜ୍ଜ୍ୟ
ବ୍ୟଚଷ୍ଟ ସଃ ।୪୨।

ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ତାହାଙ୍କ ମନରେ ଏପରି ଶଙ୍କା ହେଲା ଯେ 'ବସୁଦେବଙ୍କ ପୁତ୍ର ଦୁହିଁଙ୍କୁ ତ ମୁଁ ରଥରେ ବସାଇ ଆସିଥିଲି, ପୁଣି ସେମାନେ ଜଳ ଭିତରକୁ କିପରି ଆସିଲେ ? ଯଦି ଏଠାରେ ଅଛନ୍ତି ତେବେ ନିଶ୍ଚୟ ରଥରେ ନଥିବେ ।' ଏହିପରି ଚିନ୍ତା କରି ସେ ଜଳରୁ ମୁଣ୍ଡବାହାର କରି ଦେଖିଲେ ।୪୨।

ତତ୍ରାପି ଚ ଯଥା ପୂର୍ବମାସୀନୌ ପୁନରେବ ସଃ
ନ୍ୟମଜ୍ଜଦ୍ ଦର୍ଶନଂ ଯନ୍ମେ ମୃଷା କିଂ ସଲିଲେ
ତୟୋଃ ।୪୩।

ସେମାନେ ସେହି ରଥ ଉପରେ ପୂର୍ବବତ୍ ବସି ଅଛନ୍ତି । ପୁଣି ମନେ ମନେ ଚିନ୍ତାକଲେ ଯେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଜଳ ମଧ୍ୟରେ ଦେଖିବା ବୋଧହୁଏ ମୋର ଭ୍ରମ ଅଟେ । ଏହି ସନ୍ଦେହରେ ପଡ଼ି ସେ ପୁଣି ଜଳ ଭିତରେ ବୁଡ ଲଗାଇଲେ ।୪୩।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଭୂୟସ୍ତତ୍ରାପି ସୋଽଦ୍ରାକ୍ଷୀତ୍
ସ୍ତୂୟମାନମହୀଶ୍ୱରମ୍
ସିଦ୍ଧଚାରଣଗନ୍ଧର୍ବୈର-
ସୁରୈର୍ନତକନ୍ଧରୈଃ ।୪୪।

ପରନ୍ତୁ ପୁଣି ମଧ୍ୟ ସେ ସେଠାରେ ଦେଖିଲେ ଯେ ସାକ୍ଷାତ୍ ଅନନ୍ତଦେବ ଶ୍ରୀ ଶେଷ ବିରାଜମାନ କରିଅଛନ୍ତି । ଆଉ ମଧ୍ୟ ସିଦ୍ଧ, ଚାରଣ, ଗନ୍ଧର୍ବ ଏବଂ ଅସୁରମାନେ ନିଜ ନିଜ ଶିରନୁଆଇଁ ତାହାଙ୍କ ସ୍ତୁତି କରୁଅଛନ୍ତି ।୪୪।

ସହସ୍ରଶିରସଂ ଦେବଂ ସହସ୍ରଫଣମୌଳିନମ୍
ନୀଳାମ୍ବରଂ ବିସଶ୍ୱେତଂ ଶୃଙ୍ଗୈଃ
ଶ୍ୱେତମିବ ସ୍ଥିତମ୍ ।୪୫।

ଶେଷଦେବଙ୍କର ସହସ୍ର ଶିର, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଫଣାରେ ମୁକୁଟ ସୁଶୋଭିତ । କମଳ ନାଳ ସଦୃଶ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଶରୀରରେ ନୀଳାମ୍ବର ଧାରଣ କରିବା ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କର ଏପରି ଶୋଭା ହେଉଅଛି, ମନେକର ସହସ୍ର ଶିଖରଯୁକ୍ତ ଶ୍ୱେତଗିରି କୈଳାସ ଶୋଭାୟମାନ୍ ।୪୫।

ତସ୍ୟୋତ୍ସଙ୍ଗେ ଘନଶ୍ୟାମଂ
ପୀତକୌଶେୟବାସସମ୍
ପୁରୁଷଂ ଚତୁର୍ଭୁଜଂ ଶାନ୍ତଂ
ପଦ୍ମପତ୍ରାରୁଣେକ୍ଷଣମ୍ ।୪୬।

ଆଉ ମଧ୍ୟ ଦେଖିଲେ ଯେ ଶେଷଦେବଙ୍କ କୋଳରେ ଶ୍ୟାମ ମେଘ ସଦୃଶ ଘନଶ୍ୟାମ ବିରାଜୁ-ଅଛନ୍ତି । ସେ ରେଶମି ପୀତାମ୍ବର ପିନ୍ଧି ଅଛନ୍ତି । ବଡ଼ ଶାନ୍ତ ଚତୁର୍ଭୁଜ ମୂର୍ତ୍ତି ଏବଂ ରକ୍ତକମଳଦଳ ସଦୃଶ ଇଷତ୍‌ଲାଲ ନେତ୍ର ।୪୬।

ଚାରୁପ୍ରସନ୍ନବଦନଂ ଚାରୁହାସନିରୀକ୍ଷଣମ୍
ସୁଭ୍ରୂନ୍ନସଂ ଚାରୁକର୍ଣ୍ଣଂ
ସୁକପୋଲାରୁଣାଧରମ୍ ।୪୭।

ତାହାଙ୍କ ବଦନ ଅତି ମନୋହର ଏବଂ ପ୍ରସନ୍ନତାର ସଦନ ଅଟେ । ତାହାଙ୍କ ମଧୁରହାସ୍ୟ ଏବଂ ଚାରୁଚାହାଁଣୀ ଚିତ୍ତକୁ ଚୋରାଇ ନେଉଛି । ସୁନ୍ଦର ଭ୍ରୂଲତା ଏବଂ ଉନ୍ନତ ନାସିକା ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର; ସୁନ୍ଦର କର୍ଣ୍ଣ, କପୋଳ ଏବଂ ଲାଲ ଲାଲ ଅଧରର ଛଟା ଅପୂର୍ବ ଅଟେ ।୪୭।

ପ୍ରଲମ୍ବପୀବରଭୁଜଂ ତୁଙ୍ଗାଂସୋରଃସ୍ଥଲଶ୍ରିୟମ୍
କମ୍ବୁକଣ୍ଠଂ ନିମ୍ନନାଭିଂ ବଲିମତ୍‌ପଲ୍ଲ-
ବୋଦରମ୍ ।୪୮

ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ଆଜାନୁଲମ୍ବିତ ବାହୁ । ସ୍କନ୍ଧ ଉଚ୍ଚ ଏବଂ ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀଙ୍କ ନିବାସ ସ୍ଥାନ ଅଟେ । ଶଂଖ ସଦୃଶ ରେଖାଯୁକ୍ତ ସୁନ୍ଦର କଣ୍ଠ, ଗଭୀର ନାଭି ଏବଂ ତ୍ରିବଳୀଯୁକ୍ତ ଉଦର ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ପତ୍ର ପରି ଶୋଭାୟମାନ୍ ।୪୮।

ବୃହତ୍‌କଟିତଟଶ୍ରୋଣିକରଭୋରୁଦ୍ୱୟାନ୍ୱିତମ୍
ଚାରୁଜାନୁଯୁଗଂ
ଚାରୁଜଙ୍ଘାଯୁଗଳସଂଯୁତମ୍ ।୪୯।
ତୁଙ୍ଗଗୁଲ୍‌ଫାରୁଣନଖବ୍ରାତଦୀଧିତିଭିର୍ବୃତମ୍
ନବାଙ୍ଗୁଲ୍ୟଙ୍ଗୁଷ୍ଠଦଳୈ-
ର୍ବିଲସତ୍‌ପାଦପଙ୍କଜମ୍ ।୫୦

ସ୍ଥୂଳକଟି ପ୍ରଦେଶ ଏବଂ ନିତମ୍ବ, ହସ୍ତୀଶୁଣ୍ଢ ପରି ଜଙ୍ଘ, ସୁନ୍ଦର ଜାନୁ, ପାଦ ଏବଂ ପାଦଗଣ୍ଠି । ଲାଲ ଲାଲ ଦିବ୍ୟ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ନଖରୁ କିରଣ ବିଚ୍ଛୁରିତ ହୋଇ ପଡୁଛି । ଚରଣ କମଳର ଅଙ୍ଗୁଳି-ମାନ ନୂତନ ଏବଂ କୋମଳ, ପାଖୁଡ଼ା ସଦୃଶ ସୁଶୋଭିତ ।୪୯-୫୦।

ସୁମହାର୍ହମଣିବ୍ରାତକିରୀଟକଟକାଙ୍ଗଦୈଃ

ଅତ୍ୟନ୍ତ ବହୁମୂଲ୍ୟ ମଣିଜଡ଼ିତ ମୁକୁଟ, କଙ୍କଣ, ବାଜୁବନ୍ଧ, କଟିମେଖଳା, ହାର, ନୂପୁର ଏବଂ କୁଣ୍ଡଳ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କଟିସୂତ୍ରବ୍ରହ୍ମସୂତ୍ରହାରନୂପୁରକୁଣ୍ଡଳୈଃ ।୫୧।

ଭ୍ରାଜମାନଂ ପଦ୍ମକରଂ ଶଙ୍ଖଚକ୍ରଗଦାଧରମ୍
ଶ୍ରୀବତ୍ସବକ୍ଷସଂ ଭ୍ରାଜତ୍କୌସ୍ତୁଭଂ
ବନମାଲିନମ୍ ।୫୨।

ସୁନନ୍ଦନନ୍ଦପ୍ରମୁଖୈଃ ପାର୍ଷଦୈଃ ସନକାଦିଭିଃ
ସୁରେଶୈର୍ବ୍ରହ୍ମରୁଦ୍ରାଦ୍ୟୈର୍ନବଭିଶ୍ଚ
ଦ୍ୱିଜୋତ୍ତମୈଃ ।୫୩।

ପ୍ରହ୍ଲାଦନାରଦବସୁପ୍ରମୁଖୈର୍ଭାଗବତୋତ୍ତମୈଃ
ସ୍ତୂୟମାନଂ
ପୃଥଗ୍ଭାବୈର୍ବଚୋଭିରମଲାତ୍ମଭିଃ ।୫୪।

ଶ୍ରିୟା ପୁଷ୍ଟ୍ୟା ଗିରା କାନ୍ତ୍ୟା କୀର୍ତ୍ୟା ତୁଷ୍ଟ୍ୟେ-
ଳୟୋର୍ଜୟା
ବିଦ୍ୟୟାବିଦ୍ୟୟା ଶକ୍ତ୍ୟା
ମାୟୟା ଚ ନିଷେବିତମ୍ ।୫୫।

ବିଲୋକ୍ୟ ସୁଭୃଶଂ ପ୍ରୀତୋ ଭକ୍ତ୍ୟା
ପରମୟା ଯୁତଃ
ହୃଷ୍ୟତ୍ତନୂରୁହୋ
ଭାବପରିକ୍ଲିନ୍ନାତ୍ମଲୋଚନଃ ।୫୬

ଗିରା ଗଦ୍ଗଦୟାସ୍ତୌଷୀତ୍
ସତ୍ତ୍ୱମାଲମ୍ବ୍ୟ ସାତ୍ୱତଃ
ପ୍ରଣମ୍ୟ ମୂର୍ଧ୍ନାବହିତଃ
କୃତାଞ୍ଜଳିପୁଟଃ ଶନୈଃ ।୫୭।

ତଥା ଯଜ୍ଞୋପବୀତରେ ସେହି ଦିବ୍ୟମୂର୍ତ୍ତି ଅଳଙ୍କୃତ ହୋଇଅଛି । ଗୋଟିଏ ହସ୍ତରେ ପଦ୍ମ ସୁ-ଶୋଭିତ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ତିନି ହସ୍ତରେ ଶଂଖ, ଚକ୍ର, ଗଦା । ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳରେ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଚିହ୍ନ, ଗଳାରେ କୌସ୍ତୁଭମଣି ଏବଂ ବନମାଳା ଶୋଭା ପାଉଅଛି ।୫୧-୫୨।

ନନ୍ଦ, ସୁନନ୍ଦ ଆଦି ପାର୍ଷଦ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ନିଜ 'ସ୍ୱାମୀ', ସନକାଦି ପରମର୍ଷି 'ପରବ୍ରହ୍ମ'; ବ୍ରହ୍ମା, ମହାଦେବ ଆଦି ଦେବତା 'ସର୍ବେଶ୍ୱର'; ମରୀଚି ଆଦି ନବ ବ୍ରାହ୍ମଣ 'ପ୍ରଜାପତି' ଏବଂ ପ୍ରହ୍ଲାଦ-ନାରଦ ଆଦି ଭଗବାନଙ୍କ ପରମ ପ୍ରେମୀ ଭକ୍ତ ତଥା ଅଷ୍ଟବସୁ ନିଜ ପ୍ରିୟତମ 'ଭଗବାନ୍' ମନେକରି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଭାବ ଅନୁସାର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବେଦବାଣୀରେ ତାହାଙ୍କ ସ୍ତୁତି କରୁଅଛନ୍ତି ।୫୩-୫୪।

ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ପୁଷ୍ଟି, ସରସ୍ୱତୀ, କାନ୍ତି, କୀର୍ତ୍ତି ଏବଂ ତୁଷ୍ଟି (ଅର୍ଥାତ୍ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, ବଳ, ଜ୍ଞାନ, ଶ୍ରୀ, ଯଶ ଏବଂ ବୈରାଗ୍ୟ ଏହି ଷଡୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ-ରୂପ ଶକ୍ତି), ଇଳା (ସନ୍ଧିନୀରୂପ ପୃଥ୍ୱୀଶକ୍ତି), ଊର୍ଜା (ଲୀଳାଶକ୍ତି), ବିଦ୍ୟା-ଅବିଦ୍ୟା (ଜୀବର ମୋକ୍ଷ ଏବଂ ବନ୍ଧନରେ କାରଣରୂପା ବହିରଙ୍ଗ ଶକ୍ତି), ହ୍ଲାଦିନୀ, ସଂବିତ (ଅନ୍ତରଙ୍ଗା ଶକ୍ତି) ଏବଂ ମାୟା ଆଦି ଶକ୍ତିମାନେ ମୂର୍ତ୍ତିମାନ୍ ହୋଇ ତାହାଙ୍କ ସେବା କରୁଅଛନ୍ତି ।୫୫।

ଭଗବାନଙ୍କର ଏହି ଅପୂର୍ବ ଶୋଭା ନିରେଖି ଅକ୍ରୂରଙ୍କ ହୃଦୟ ପରମାନନ୍ଦରେ ପରିପୂରିତ ହେଲା । ତାହାଙ୍କୁ ପରମ ଭକ୍ତି ପ୍ରାପ୍ତହେଲା, ସାରା ଅଙ୍ଗ ହର୍ଷାବେଶରେ ପୁଲକିତ ହୋଇଗଲା । ପ୍ରେମ-ଭାବ ଉଦ୍ରେକରୁ ନେତ୍ର ଅଶ୍ରୁରେ ପୁରିଗଲା ।୫୬।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଅକ୍ରୂର ସାହସର ସହିତ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ଚରଣରେ ଶିର ରଖି ପ୍ରଣାମକଲେ । ପରେ ହସ୍ତ ଯୋଡ଼ି ବଡ ସାବଧାନ ସହିତ ଧୀରେ ଧୀରେ ଗଦ୍‌ଗଦ୍ ସ୍ୱରରେ ଭଗବାନଙ୍କ ସ୍ତୁତି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୫୭।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେଽକ୍ରୂର ପ୍ରତିଯାନେ ଏକୋନ ଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୩୯।

—*—

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅଥ ଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଅକ୍ରୂରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଭଗବାନଙ୍କ ସ୍ତୁତି

ଅକ୍ରୂର ଉବାଚ

ନତୋଽସ୍ମ୍ୟହଂ ତ୍ୱାଖିଳହେତୁହେତୁଂ
ନାରାୟଣଂ ପୂରୁଷମାଦ୍ୟମବ୍ୟୟମ୍
ଯନ୍ନାଭିଜାତାଦରବିନ୍ଦକୋଶାଦ୍
ବ୍ରହ୍ମାଽଽବିରାସୀଦ୍ ଯତ
ଏଷ ଲୋକଃ ।୧।

ଅକ୍ରୂର କହିଲେ—ପ୍ରଭେ ! ଆପଣ ପ୍ରକୃତି ଆଦି ସମସ୍ତ କାରଣର ପରମ କାରଣ ଅଟନ୍ତି । ଆପଣ ହିଁ ଅବିନାଶୀ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ନାରାୟଣ ଅଟନ୍ତି ତଥା ଆପଣଙ୍କ ନାଭି କମଳରୁ ସେହି ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇଅଛି, ଯିଏ ଚରାଚର ଜଗତ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି ।୧।

ଭୂସ୍ତୋୟମଗ୍ନିଃ ପବନଃ
ଖମାଦିର୍ମହାନଜାଦିର୍ମନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣି
ସର୍ବେନ୍ଦ୍ରିୟାର୍ଥା ବିବୁଧାଶ୍ଚ ସର୍ବେ
ଯେ ହେତବସ୍ତେ ଜଗତୋଽଙ୍ଗଭୂତାଃ ।୨।

ପୃଥ୍ୱୀ, ଜଳ, ଅଗ୍ନି, ବାୟୁ, ଆକାଶ, ଅହଂକାର, ମହତତ୍ତ୍ୱ, ପ୍ରକୃତି, ପୁରୁଷ, ମନ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟ, ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ବିଷୟ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଅଧିଷ୍ଠାତୃ-ଦେବତା—ଏହି ସବୁ ଚରାଚର ଜଗତ୍ ତଥା ଏମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହାରର କାରଣ—ଏହା ସବୁ ଆପଣଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ସ୍ୱରୂପଅଟେ ।୨।

ନୈତେ ସ୍ୱରୂପଂ ବିଦୁରାତ୍ମନସ୍ତେ
ହ୍ୟଜାଦୟୋଽନାତ୍ମତୟା ଗୃହୀତାଃ
ଅଜୋଽନୁବଦ୍ଧଃ ସ ଗୁଣୈରଜାୟା
ଗୁଣାତ୍ ପରଂ ବେଦ ନ ତେ ସ୍ୱରୂପମ୍ ।୩।

ପ୍ରକୃତି ଏବଂ ପ୍ରକୃତିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଉଥିବା ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ 'ଇଦଂବୃତ୍ତି' ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉଥିବାରୁ ତାହା ସବୁ ଅନାତ୍ମା ଅଟେ । ଅନାତ୍ମା ହୋଇଥିବାରୁ ଜଡ ଅଟେ ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱରୂପକୁ ଜାଣିପାରେ ନାହିଁ । କାରଣ ଆପଣ ତ ସ୍ୱୟଂ ଆତ୍ମା ରୂପେ ସ୍ଥିତ । ଜଗତ୍‌ସ୍ରଷ୍ଟା ବ୍ରହ୍ମା ଅବଶ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ଅଟନ୍ତି । ପରନ୍ତୁ ସେ ପ୍ରକୃତିର ଗୁଣ ରଜସ୍-ଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବାରୁ ସେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକୃତି ଏବଂ ତାହାର ଗୁଣରୁ ଅତୀତ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱରୂପକୁ ଜାଣିପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।୩।

ତ୍ୱାଂ ଯୋଗିନୋ ଯଜନ୍ତ୍ୟଦ୍ଧା ମହାପୁରୁଷମୀଶ୍ୱରମ୍
ସାଧ୍ୟାତ୍ମଂ ସାଧିଭୂତଂ ଚ ସାଧିଦୈବଂ ଚ
ସାଧବଃ ।୪।

ସାଧୁ ଯୋଗୀ ସ୍ୱୟଂ ନିଜ ଅନ୍ତଃକରଣରେ ସ୍ଥିତ 'ଅନ୍ତର୍ଯାମୀ' ରୂପେ; ସମସ୍ତ ଭୂତଭୌତିକ ପଦାର୍ଥରେ ବ୍ୟାପ୍ତ 'ପରମାତ୍ମା' ରୂପେ ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର, ଅଗ୍ନି ଆଦି ଦେବମଣ୍ଡଳରେ ସ୍ଥିତ 'ଇଷ୍ଟଦେବତା' ରୂପରେ ତଥା ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ-ଦ୍ରଷ୍ଟା 'ମହାପୁରୁଷ' ଏବଂ ନିୟନ୍ତା 'ଈଶ୍ୱର' ରୂପରେ ସାକ୍ଷାତ୍ ଆପଣଙ୍କ ଉପାସନା କରନ୍ତି ।୪।

ତ୍ରୟ୍ୟା ଚ ବିଦ୍ୟୟା କେଚିତ୍ ତ୍ୱାଂ ବୈ
ବୈତାନିକା ଦ୍ୱିଜାଃ

ଅନେକ କର୍ମକାଣ୍ଡୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ କର୍ମ ମାର୍ଗର ଉପଦେଷ୍ଟା ତ୍ରୟୀବିଦ୍ୟା ଦ୍ୱାରା, ଯାହା ଆପଣଙ୍କ ଇନ୍ଦ୍ର,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଯଜନ୍ତେ
ବିତତୈର୍ଯଜ୍ଞୈର୍ନାନାରୂପାମରାଖ୍ୟୟା ।୫।

ଅଗ୍ନି ଆଦି ଅନେକ ଦେବବାଚକ ତଥା ବଜ୍ରହସ୍ତ, ସପ୍ତାର୍ଚ୍ଚି ଆଦି ଅନେକ ରୂପ କୁହାଯାଇଅଛି, ବଡ଼ ବଡ଼ ଯଜ୍ଞ କରି ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଆପଣଙ୍କ ଉପାସନା କରନ୍ତି ।୫।

ଏକେ ତ୍ୱାଖିଳକର୍ମାଣି ସଂନ୍ୟସ୍ୟୋପଶମଂ ଗତାଃ
ଜ୍ଞାନିନୋ ଜ୍ଞାନଯଜ୍ଞେନ
ଯଜନ୍ତି ଜ୍ଞାନବିଗ୍ରହମ୍ ।୬।

ଅନେକ ଜ୍ଞାନୀ ନିଜର ସମସ୍ତକର୍ମ ସଂନ୍ୟାସ କରି ଶାନ୍ତଭାବେ ସ୍ଥିତ ହୋଇଯାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ଏହିପରି ଜ୍ଞାନ ଯଜ୍ଞଦ୍ୱାରା ଜ୍ଞାନ ସ୍ୱରୂପ ଆପଣଙ୍କୁ ହିଁ ଆରାଧନା କରନ୍ତି ।୬।

ଅନ୍ୟେ ଚ ସଂସ୍କୃତାତ୍ମାନୋ
ବିଧିନାଭିହିତେନ ତେ
ଯଜନ୍ତି ତ୍ୱନ୍ମୟାସ୍ତ୍ୱାଂ ବୈ
ବହୁମୂର୍ତ୍ତ୍ୟେକମୂର୍ତ୍ତିକମ୍ ।୭।

ଆଉ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସଂସ୍କାର ସଂପନ୍ନ ଅଥବା ଶୁଦ୍ଧଚିତ୍ତ ବୈଷ୍ଣବ ଆପଣଙ୍କ ଉପଦେଶିତ ପଞ୍ଚରାତ୍ର ଆଦି ବିଧିରେ ତନ୍ମୟ ହୋଇ ଆପଣଙ୍କ ଚତୁର୍ବ୍ୟୂହ ଆଦି ଅନେକ ଏବଂ ନାରାୟଣ ରୂପ ଏକ ସ୍ୱରୂପର ପୂଜା କରନ୍ତି ।୭।

ତ୍ୱାମେବାନ୍ୟେ ଶିବୋକ୍ତେନ ମାର୍ଗେଣ
ଶିବରୂପିଣମ୍
ବହ୍ୱାଚାର୍ଯବିଭେଦେନ ଭଗବନ୍
ସମୁପାସତେ ।୮।

ଭଗବନ୍ ! ଅନ୍ୟ କେତେକ ଶିବଙ୍କ ଉପଦେଶିତ ମାର୍ଗ ଦ୍ୱାରା, ଯାହାର ଆଚାର୍ଯ ଭେଦରେ ଅନେକ ଅବାନ୍ତରଭେଦ ମଧ୍ୟ ଅଛି, ଶିବ ସ୍ୱରୂପ ଆପଣଙ୍କର ହିଁ ପୂଜା କରନ୍ତି ।୮।

ସର୍ବ ଏବ ଯଜନ୍ତି ତ୍ୱାଂ ସର୍ବଦେବମୟେ-
ଶ୍ୱରମ୍
ଯେଽପ୍ୟନ୍ୟଦେବତାଭକ୍ତା ଯଦ୍ୟପ୍ୟନ୍ୟଧିୟଃ
ପ୍ରଭୋ ।୯।

ହେ ସ୍ୱାମିନ୍ ! ଯେଉଁମାନେ ଅନ୍ୟ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ଭକ୍ତି କରନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଆପଣଙ୍କ ଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଦେଖନ୍ତି; ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ବାସ୍ତବରେ ଆପଣଙ୍କର ହିଁ ଆରାଧନା କରନ୍ତି, କାରଣ ଆପଣ ସମସ୍ତ ଦେବତା ରୂପେ ପ୍ରତିପାଦିତ ଏବଂ ସର୍ବେଶ୍ୱର ମଧ୍ୟ ଅଟନ୍ତି ।୯।

ଯଥାଦ୍ରିପ୍ରଭବା ନଦ୍ୟଃ ପର୍ଜନ୍ୟାପୂରିତାଃ ପ୍ରଭୋ
ବିଶନ୍ତି ସର୍ବତଃ ସିନ୍ଧୁଂ ତଦ୍ୱତ୍ତ୍ୱାଂ
ଗତୟୋଽନ୍ତତଃ ।୧୦।

ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଯେପରି ପର୍ବତର ସବୁଆଡୁ ନଦୀମାନେ ବାହାରି ବର୍ଷାଜଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ପରେ ବୁଲି ବୁଲି ସମୁଦ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି, ସେହିପରି ସବୁ ପ୍ରକାର ଉପାସନା ମାର୍ଗୀ ବୁଲି ବୁଲି ବିଳମ୍ବରେ ହେଉ ବା ସହଳରେ, ଆପଣଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚନ୍ତି ।୧୦।

ସତ୍ତ୍ୱଂ ରଜସ୍ତମ ଇତି ଭବତଃ ପ୍ରକୃତେର୍ଗୁଣାଃ
ତେଷୁ ହି ପ୍ରାକୃତାଃ ପ୍ରୋତା ଆବ୍ରହ୍ମସ୍ଥାବରା-
ଦୟଃ ।୧୧।

ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରକୃତି ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜ ଏବଂ ତମ ତିନିଗୁଣ ବିଶିଷ୍ଟ । ବ୍ରହ୍ମାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସ୍ଥାବର ପର୍ଯନ୍ତ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଚରାଚର ଜୀବ ପ୍ରାକୃତ ଅଟନ୍ତି ଏବଂ ଯେପରି ବସ୍ତ୍ର ସୂତାରେ ଓତପ୍ରୋତ, ସେହିପରି ହିଁ ଏହା ସବୁ ପ୍ରକୃତିର ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜ ଏବଂ ତମ ତିନିଗୁଣରେ ଜଡ଼ିତ ।୧୧।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତୁଭ୍ୟଂ ନମସ୍ତେଽସ୍ତ୍ୱବିଷକ୍ତଦୃଷ୍ଟୟେ
ସର୍ବାତ୍ମନେ ସର୍ବଧିୟାଂ ଚ ସାକ୍ଷିଣେ
ଗୁଣପ୍ରବାହୋଽୟମବିଦ୍ୟୟା କୃତଃ
ପ୍ରବର୍ତ୍ତତେ ଦେବନୃତିର୍ଯଗାତ୍ମସୁ ।୧୨।

ପରନ୍ତୁ ଆପଣ ସର୍ବ ସ୍ୱରୂପ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଗୁଣ ସହିତ ଲିପ୍ତ ନୁହଁନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ନିର୍ଲିପ୍ତ, କାରଣ ଆପଣ ସମସ୍ତ ବୃତ୍ତିର ଦ୍ରଷ୍ଟା ବା ସାକ୍ଷୀ ଅଟନ୍ତି । ଏହି ଗୁଣ ପ୍ରବାହରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ସୃଷ୍ଟି ଅଜ୍ଞାନ ମୂଳକ ଏବଂ ସେହି ଅଜ୍ଞାନ ଦେବତା, ମନୁଷ୍ୟ, ପଶୁ-ପକ୍ଷୀ ଆଦି ସମସ୍ତ ଯୋନିରେ ବ୍ୟାପ୍ତ ଥିଲେ ହେଁ ଆପଣ ତା'ଠାରୁ ସର୍ବଥା ପୃଥକ୍ ଅଟନ୍ତି । ତେଣୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି ।୧୨।

ଅଗ୍ନିର୍ମୁଖଂ ତେଽବନିରଙ୍ଘ୍ରିରୀକ୍ଷଣଂ
ସୂର୍ଯୋ ନଭୋ ନାଭିରଥୋ ଦିଶଃ ଶ୍ରୁତିଃ
ଦ୍ୟୌଃ କଂ ସୁରେନ୍ଦ୍ରାସ୍ତବ ବାହବୋଽର୍ଣବାଃ
କୁକ୍ଷିର୍ମରୁତ୍ ପ୍ରାଣବଳଂ ପ୍ରକଳ୍ପିତମ୍ ।୧୩।

ଅଗ୍ନି ଆପଣଙ୍କ ମୁଖ, ପୃଥ୍ୱୀ ଚରଣ, ସୂର୍ଯ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରମା ନେତ୍ର, ଆକାଶ ନାଭି, ଦିଶା କର୍ଣ୍ଣ, ସ୍ୱର୍ଗ ମସ୍ତକ, ଦେବେନ୍ଦ୍ରଗଣ ବାହୁ ଅଟନ୍ତି । ସମୁଦ୍ର କୁକ୍ଷି ବା ଉଦର ଏବଂ ବାୟୁ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ରୂପେ ଉପାସନା ନିମନ୍ତେ କଳ୍ପିତ ହୋଇଅଛି ।୧୩।

ରୋମାଣି ବୃକ୍ଷୌଷଧୟଃ ଶିରୋରୁହା
ମେଘାଃ ପରସ୍ୟାସ୍ଥିନଖାନି ତେଽଦ୍ରୟଃ
ନିମେଷଣଂ ରାତ୍ର୍ୟହନୀ ପ୍ରଜାପତି-
ର୍ମେଢ୍ରସ୍ତୁ ବୃଷ୍ଟିସ୍ତବ ବୀର୍ଯମିଷ୍ୟତେ ।୧୪।

ବୃକ୍ଷ ଏବଂ ଔଷଧି ସମୂହସହ ଆପଣଙ୍କ ରୋମ, ମେଘମାଳ ମସ୍ତକର କେଶ, ପର୍ବତ ଆପଣଙ୍କ ଅସ୍ଥି-ସମୂହ ଏବଂ ନଖ ଅଟନ୍ତି । ଦିବା-ରାତ୍ର ପଲକର ଉନ୍ମେଷ-ନିମେଷ । ପ୍ରଜାପତି ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ ଏବଂ ବୃଷ୍ଟି ଆପଣଙ୍କ ବୀର୍ଯ ଅଟେ ।୧୪।

ତ୍ୱୟ୍ୟବ୍ୟୟାତ୍ମନ୍ ପୁରୁଷେ ପ୍ରକଳ୍ପିତା
ଲୋକାଃ ସପାଲା ବହୁଜୀବସଙ୍କୁଲାଃ
ଯଥା ଜଲେ ସଞ୍ଜିହତେ ଜଲୌକସୋ-
ଽପ୍ୟୁଦୁମ୍ବରେ ବା ମଶକା ମନୋମୟେ ।୧୫।

ହେ ଅବିନାଶୀ ଭଗବନ୍ ! ଯେପରି ଜଳରେ ଅନେକାନେକ ଜଳଚର ଜୀବ ଏବଂ ଉଦୁମ୍ବର (ଡିମିରି) ଫଳରେ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର କୀଟ ବାସ କରନ୍ତି, ସେହିପରି ଉପାସନା ନିମନ୍ତେ ସ୍ୱୀକୃତ ଆପଣଙ୍କ ମନୋମୟ ପୁରୁଷରୂପରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଜୀବ-ଜନ୍ତୁରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋକ ଏବଂ ଲୋକପାଳ କଳ୍ପିତ ହୋଇଅଛି ।୧୫।

ଯାନି ଯାନୀହ ରୂପାଣି
କ୍ରୀଡନାର୍ଥଂ ବିଭର୍ଷି ହି
ତୈରାମୃଷ୍ଟଶୁଚୋ ଲୋକା
ମୁଦା ଗାୟନ୍ତି ତେ ଯଶଃ ।୧୬।

ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ କେବଳ ଖେଳିବା ପାଇଁ ପୃଥିବୀରେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ରୂପ ଧାରଣ କରନ୍ତି, ସେ ସବୁ ଅବତାର ଲୋକମାନଙ୍କ ଶୋକ-ମୋହ ଧୋଇଦିଏ ଏବଂ ପୁଣି ସବୁ ଲୋକେ ବଡ ଆନନ୍ଦରେ ଆପଣଙ୍କ ନିର୍ମଳ ଯଶଗାନ କରନ୍ତି ।୧୬।

ନମଃ କାରଣମତ୍ସ୍ୟାୟ ପ୍ରଳୟାବ୍ଧିଚରାୟ ଚ

ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ ବେଦ, ଋଷି, ଔଷଧି ଏବଂ ସତ୍ୟବ୍ରତ ଆଦିର ରକ୍ଷା-ଦୀକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ମତ୍ସ୍ୟରୂପ ଧାରଣ କରି ପ୍ରଳୟ ସମୁଦ୍ରରେ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ବିହାର କରିଥିଲେ । ଆପଣଙ୍କ ମତ୍ସ୍ୟରୂପକୁ ମୁଁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି । ଆପଣ ହିଁ ମଧୁ ଏବଂ କୈଟଭ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ହୟଶୀର୍ଷ୍ଣେ ନମସ୍ତୁଭ୍ୟଂ
ମଧୁକୈଟଭମୃତ୍ୟବେ ।୧୭।

ଅକୂପାରାୟ ବୃହତେ ନମୋ ମନ୍ଦରଧାରିଣେ
କ୍ଷିତ୍ୟୁଦ୍ଧାରବିହାରାୟ ନମଃ
ସୂକରମୂର୍ତ୍ତୟେ ।୧୮।

ନମସ୍ତେଽଦ୍ଭୁତସିଂହାୟ ସାଧୁଲୋକଭୟାପହ
ବାମନାୟ ନମସ୍ତୁଭ୍ୟଂ
କ୍ରାନ୍ତତ୍ରିଭୁବନାୟ ଚ ।୧୯।

ନମୋ ଭୃଗୁଣାଂ ପତୟେ
ଦୃପ୍ତକ୍ଷତ୍ରବନଚ୍ଛିଦେ
ନମସ୍ତେ ରଘୁବର୍ଯ୍ୟାୟ ରାବଣାନ୍ତକରାୟ ।୨୦।

ନମସ୍ତେ ବାସୁଦେବାୟ ନମଃ ସଙ୍କର୍ଷଣାୟ ଚ
ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନାୟାନିରୁଦ୍ଧାୟ
ସାତ୍ୱତାଂ ପତୟେ ନମଃ ।୨୧।

ନମୋ ବୁଦ୍ଧାୟ ଶୁଦ୍ଧାୟ
ଦୈତ୍ୟଦାନବମୋହିନେ
ମ୍ଳେଚ୍ଛପ୍ରାୟକ୍ଷତ୍ରହନ୍ତ୍ରେ ନମସ୍ତେ
କଲ୍‌କିରୂପିଣେ ।୨୨।

ଭଗବନ୍‌ଜୀବଲୋକୋଽୟଂ
ମୋହିତସ୍ତବ ମାୟୟା

ନାମକ ଅସୁର ସଂହାର କରିବା ନିମନ୍ତେ ହୟଗ୍ରୀବ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି ।୧୭।

ଆପଣ ହିଁ ସେହି ବିଶାଳ କଚ୍ଛପରୂପ ଗ୍ରହଣ-କରି ମନ୍ଦରାଚଳକୁ ଧାରଣ କରିଥିଲେ । ଆପଣଙ୍କୁ ମୋର ନମସ୍କାର । ଆପଣ ପୃଥିବୀ ଉଦ୍ଧାରର ଲୀଳା କରିବା ପାଇଁ ବରାହରୂପ ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲେ । ଆପଣଙ୍କୁ ମୁଁ ବାରମ୍ବାର ନମସ୍କାର କରୁଅଛି ।୧୮।

ପ୍ରହ୍ଲାଦ ପରି ସାଧୁଜନମାନଙ୍କ ଭେଦଭୟ ଦୂରକାରୀ ପ୍ରଭେ ! ଆପଣଙ୍କ ସେହି ଅଲୌକିକ ନୃସିଂହ ରୂପକୁ ମୁଁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି । ଆପଣ ବାମନରୂପ ଗ୍ରହଣ କରି ନିଜ ପାଦରେ ତିନିଲୋକ ମାପିଥିଲେ । ଆପଣଙ୍କୁ ମୁଁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି ।୧୯।

ଧର୍ମମର୍ଯ୍ୟାଦା ଲଙ୍ଘନକାରୀ ଦର୍ପିଷ୍ଟ କ୍ଷତ୍ରିୟ-ବନର ଛେଦନ କରିବାପାଇଁ ଆପଣ ଭୃଗୁପତି ପରଶୁରାମ ରୂପେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି । ରାବଣକୁ ନାଶ କରିବା ପାଇଁ ଆପଣ ରଘୁବଂଶରେ ଭଗବାନ୍ ରାମରୂପେ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି ।୨୦।

ବୈଷ୍ଣବଜନ ତଥା ଯଦୁବଂଶିମାନଙ୍କ ପାଳନ-ପୋଷଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ନିଜେ ନିଜକୁ ବାସୁଦେବ, ସଙ୍କର୍ଷଣ, ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ଏବଂ ଅନିରୁଦ୍ଧ ଏହି ଚତୁର୍ବ୍ୟୂହ ରୂପେ ପ୍ରକଟ କଲେ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ନମସ୍କାର କରୁଅଛି ।୨୧।

ଦୈତ୍ୟ ଏବଂ ଦାନବମାନଙ୍କୁ ମୋହିତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଆପଣ ଶୁଦ୍ଧ ଅହିଂସା ମାର୍ଗର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ବୁଦ୍ଧରୂପ ଧାରଣ କରିବେ । ମୋର ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର । ଆଉ ମଧ୍ୟ ପୃଥିବୀର କ୍ଷତ୍ରିୟମାନେ ଯେତେବେଳେ ମ୍ଳେଚ୍ଛ ପରି ହୋଇଯିବେ, ସେତେ-ବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ ନାଶ କରିବା ପାଇଁ ଆପଣ କଲ୍‌କିରୂପରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବେ । ଆପଣଙ୍କୁ ମୋର ନମସ୍କାର ।୨୨।

ଭଗବନ୍ ! ଏହି ସମଗ୍ର ଜୀବଜଗତ ଆପଣଙ୍କ ମାୟାରେ ମୋହିତ ହୋଇ ରହିଅଛନ୍ତି । ସେହି

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅହଂ ମମେତ୍ୟସଦ୍‌ଗ୍ରାହୋ
ଭ୍ରାମ୍ୟତେ କର୍ମବର୍ତ୍ମସୁ ।୨୩।

କାରଣରୁ ହିଁ ସେମାନେ 'ମୁଁ, ମୋର' ମିଥ୍ୟା ଦୁରଗ୍ରହରେ ଲିପ୍ତ ହୋଇ କର୍ମମାର୍ଗରେ ଭ୍ରମୁଅଛନ୍ତି ।୨୩।

ଅହଂ ଚାତ୍ମାତ୍ମଜାଗାରଦାରାର୍ଥସ୍ୱଜନାଦିଷୁ
ଭ୍ରମାମି ସ୍ୱପ୍ନକଳ୍ପେଷୁ ମୂଢ଼ଃ
ସତ୍ୟଧିୟା ବିଭୋ ।୨୪।

ହେ ମୋର ସ୍ୱାମୀ ! ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱପ୍ନ ପଦାର୍ଥ-ପରି ମିଥ୍ୟା ଦେହ-ଗେହ; ପତ୍ନୀ-ପୁତ୍ର ଏବଂ ଧନ-ସ୍ୱଜନ ଆଦିକୁ ସତ୍ୟ ମଣି ସେହିସବୁ ମୋହରେ ଲିପ୍ତ ହୋଇ ଭ୍ରମୁଅଛି ।୨୪।

ଅନିତ୍ୟାନାତ୍ମଦୁଃଖେଷୁ ବିପର୍ଯ୍ୟୟମତିର୍ହ୍ୟହମ୍
ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱାରାମସ୍ତମୋବିଷ୍ଟୋ ନ ଜାନେ
ତ୍ୱାଽଽତ୍ମନଃ ପ୍ରିୟମ୍ ।୨୫।

ମୋର ମୂର୍ଖତା ଦେଖନ୍ତୁ ପ୍ରଭୋ ! ମୁଁ ଅନିତ୍ୟ ବସ୍ତୁକୁ ନିତ୍ୟ, ଅନାତ୍ମାକୁ ଆତ୍ମା ଏବଂ ଦୁଃଖକୁ ସୁଖ ମାନି ବସିଅଛି ! ମୋର ବିପରୀତ ବୁଦ୍ଧିର ସୀମା ନାହିଁ ପ୍ରଭୁ । ଅଜ୍ଞାନବଶ ସାଂସାରିକ ସୁଖ-ଦୁଃଖ ଆଦି ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରେ ହିଁ ମୁଁ ରମିଯାଇଛି, ଆଉ ମଧ୍ୟ ଏହା ସର୍ବଥା ଭୁଲି ଯାଇଅଛି ଯେ ଆପଣ ମୋର ବାସ୍ତବ ବନ୍ଧୁ ।୨୫।

ଯଥାବୁଧୋ ଜଳଂ ହିତ୍ୱା
ପ୍ରତିଚ୍ଛନ୍ନଂ ତଦୁଦ୍ଭବୈଃ
ଅଭ୍ୟେତି ମୃଗତୃଷ୍ଣାଂ ବୈ
ତଦ୍ୱତ୍ତ୍ୱାହଂ ପରାଙ୍‌ମୁଖ ।୨୬।

ଯେପରି କୌଣସି ଅବୋଧ ବ୍ୟକ୍ତି ଜଳ ନିମନ୍ତେ ପୁଷ୍କରିଣୀ ନିକଟକୁ ଯାଇ ତାକୁ ତହିଁରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ତୃଣାଦିରେ ଆବୃତ୍ତ ଦେଖି ଏଥିରେ ଜଳ ନ ଥିବାର ମନେକରି ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣରେ ମିଥ୍ୟା ପ୍ରତୀତ ହେଉଥିବା ଜଳ ନିମନ୍ତେ ମୃଗତୃଷ୍ଣା ଆଡକୁ ଦୌଡ଼େ, ଠିକ୍ ସେହିପରି ଆପଣ ମାୟା ଭିତରେ ଲୁଚିଥିବା କାରଣରୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଜାଣି ନପାରି ବିଷୟ ସୁଖକୁ ହିଁ ସର୍ବସ୍ୱ ମଣି ଭ୍ରମୁଅଛି ।୨୬।

ନୋତ୍ସହେଽହଂ କୃପଣଧୀଃ
କାମକର୍ମହତଂ ମନଃ
ରୋଦ୍ଧୁଂ ପ୍ରମାଥିଭିଶ୍ଚାକ୍ଷୈର୍ହ୍ରିୟମାଣମିତ ସ୍ତତଃ
।୨୭।

ମୁଁ ଅବିନାଶୀ ଅକ୍ଷର ବସ୍ତୁ ଜ୍ଞାନ ରହିତ ଅଟେ । ସେଥିପାଇଁ ମୋ ମନରେ ଅନେକ ବସ୍ତୁର କାମନା ଏବଂ ସେ ସବୁ ପାଇବାପାଇଁ କର୍ମ କରିବାର ସଂକଳ୍ପ ଉଠୁଅଛି । ତାହାଛଡା ଏହି ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନେ ମଧ୍ୟ,—ଯାହା ବଡ ପ୍ରବଳ ଏବଂ ଦୁର୍ଦମନୀୟ ଅଟନ୍ତି, ମନକୁ ମର୍ଚ୍ଛି ମର୍ଚ୍ଛି ବଳପୂର୍ବକ ଇତସ୍ତତଃ ଘୋସାରି ନେଇ ଯାଇଅଛନ୍ତି । ତେଣୁ ମୁଁ ମୋ ମନକୁ ରୋକି ପାରୁନାହିଁ ।୨୭।

ସୋଽହଂ ତବାଙ୍‌ଘ୍ର୍ୟୁପଗତୋଽସ୍ମ୍ୟସତାଂ
ଦୁରାପଂ
ତଚ୍ଚାପ୍ୟହଂ ଭବଦନୁଗ୍ରହଈଶ ମନ୍ୟେ

ଏହିପରି ଭ୍ରମି ଭ୍ରମି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ସେହି ଚରଣକମଳ ଛତ୍ରଛାୟାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଅଛି, ଯାହା ଦୁଷ୍ଟମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ଲଭ । ହେ ମୋର ସ୍ୱାମୀ ! ଏହାକୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ କୃପା-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ପୁଂସୋ ଭବେଦ୍ ଯର୍ହି ସଂସରଣାପବର୍ଗ-
ସ୍ତ୍ୱୟ୍ୟବ୍ଜନାଭ ସଦୁପାସନୟା ମତିଃ ସ୍ୟାତ୍ ।୨୮।

ପ୍ରସାଦ ବୋଲି ଜାଣୁଛି । କାରଣ ପଦ୍ମନାଭ ! ଯେତେବେଳେ ଜୀବର ସଂସାରରୁ ମୁକ୍ତି ହେବାର ସମୟ ଆସେ, ସେତେବେଳେ ସତ୍ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଉପାସନା ଦ୍ୱାରା ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି ଆପଣଙ୍କ ଠାରେ ଲାଗିଯାଏ ।୨୮।

ନମୋ ବିଜ୍ଞାନମାତ୍ରାୟ ସର୍ବପ୍ରତ୍ୟୟହେତବେ
ପୁରୁଷେଶପ୍ରଧାନାୟ
ବ୍ରହ୍ମଣେଽନନ୍ତଶକ୍ତୟେ ।୨୯।

ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ କେବଳ ବିଜ୍ଞାନ ସ୍ୱରୂପ-ବିଜ୍ଞାନ ଘନ ଅଟନ୍ତି । ସଂସାରରେ ଯେତେ ପ୍ରକାର ପ୍ରତୀତି ହେଉଅଛି, ଯେତେ ପ୍ରକାର ବୃତ୍ତି ଅଛି, ସେ ସବୁର କାରଣ ଆପଣ ଏବଂ ଆପଣ ଅଧିଷ୍ଠାନ ମଧ୍ୟ । ଜୀବ ରୂପରେ ଏବଂ ଜୀବର ସୁଖ-ଦୁଃଖ ଆଦିର ନିମିତ୍ତ କାଳ, କର୍ମ, ସ୍ୱଭବ ତଥା ପ୍ରକୃତି ରୂପରେ ମଧ୍ୟ ଆପଣ ତଥା ଆପଣ ସେ ସବୁର ନିୟନ୍ତା ଅଟନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ଶକ୍ତି ଅନନ୍ତ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି ।୨୯।

ନମସ୍ତେ ବାସୁଦେବାୟ ସର୍ବଭୂତକ୍ଷୟାୟ ଚ
ହୃଷୀକେଶ ନମସ୍ତୁଭ୍ୟଂ
ପ୍ରପନ୍ନଂ ପାହି ମାଂ ପ୍ରଭୋ ।୩୦।

ହେ ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ ହିଁ ବାସୁଦେବ, ଆପଣ ହିଁ ସମସ୍ତ ଜୀବର ଆଶ୍ରୟ (ସଙ୍କର୍ଷଣ) ତଥା ଆପଣ ହିଁ ବୁଦ୍ଧି ଏବଂ ମନର ଅଧିଷ୍ଠାତୃଦେବତା ହୃଷୀକେଶ (ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ଏବଂ ଅନିରୁଦ୍ଧ) ଅଟନ୍ତି । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ନମସ୍କାର କରୁଅଛି । ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ ମୋ ପରି ଶରଣାଗତକୁ ରକ୍ଷାକରନ୍ତୁ ।୩୦।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେ ଽକ୍ରୂର ସ୍ତୁତିର୍ନାମ ଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୪୦।

—*—

ଅଥୈକଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ମଥୁରା ପ୍ରବେଶ

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
ସ୍ତୁବତସ୍ତସ୍ୟ ଭଗବାନ୍ ଦର୍ଶୟିତ୍ୱା ଜଲେ ବପୁଃ
ଭୂୟଃ ସମାହରତ୍ କୃଷ୍ଣୋ
ନଟୋ ନାଟ୍ୟମିବାତ୍ମନଃ ।୧।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଅକ୍ରୂର ଏହିପରି ସ୍ତୁତି କରୁଥିବା ବେଳେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଜଳ ଭିତରେ ନିଜ ଦିବ୍ୟରୂପ ଦର୍ଶନ କରାଇ ପୁଣି ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ତର୍ହିତ କଲେ, ଠିକ୍ ସେହିପରି, ଯେପରି କୌଣସି ନଟ ଅଭିନୟରେ ଏକରୂପ ଦେଖାଇ ପୁଣି ତାକୁ ପରଦାର ଅନ୍ତରାଳରେ ଲୁଚାଇ ଦିଏ ।୧।

ସୋଽପି ଚାନ୍ତର୍ହିତଂ ବୀକ୍ଷ୍ୟ ଜଲାଦୁନ୍ମଜ୍ଜ୍ୟ ସତ୍ୱରଃ

ଅକ୍ରୂର ଯେବେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଭଗବାନଙ୍କ ସେହି ଦିବ୍ୟରୂପ ଅନ୍ତର୍ଧାନ ହୋଇଗଲା, ତେବେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କୃତ୍ୱା ଚାବଶ୍ୟକଂ ସର୍ବଂ
ବିସ୍ମିତୋ ରଥମାଗମତ୍ ।୨।

ସେ ଜଳ ଭିତରୁ ବାହାରି ଆସି ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ସମସ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ କର୍ମ ସମାପ୍ତ କରି ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ମିତ ମନରେ ରଥରେ ବସି ଚାଲିଲେ ।୨।

ତମପୃଚ୍ଛଦ୍ଧୃଷୀକେଶଃ କିଂ ତେ
ଦୃଷ୍ଟମିହାଦ୍ଭୁତମ୍
ଭୂମୌ ବିୟତି ତୋୟେ ବା ତଥା ତ୍ୱଂ
ଲକ୍ଷୟାମହେ ।୩।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନକଲେ—ତାତ ! ଆପଣ ପୃଥ୍ୱୀ, ଆକାଶ କିମ୍ବା ଜଳରେ କୌଣସି ଅଦ୍ଭୁତ ବସ୍ତୁ କ'ଣ ଦେଖିଲେ କି ? କାରଣ ଆପଣଙ୍କ ଆକୃତି ଦେଖିଲେ ଏହିପରି ଅନୁମାନ ହୁଏ ।୩।

ଅକ୍ରୂର ଉବାଚ

ଅଦ୍ଭୁତାନୀହ ଯାବନ୍ତି
ଭୂମୌ ବିୟତି ବା ଜଳେ
ତ୍ୱୟି ବିଶ୍ୱାତ୍ମକେ ତାନି କିଂ
ମେଽଦୃଷ୍ଟଂ ବିପଶ୍ୟତଃ ।୪।

ଅକ୍ରୂର କହିଲେ—'ପ୍ରଭୋ ! ପୃଥ୍ୱୀ, ଆକାଶ କିମ୍ବା ଜଳ ଏବଂ ସାରା ଜଗତରେ ଯେତେ ଅଦ୍ଭୁତ ପଦାର୍ଥ ଅଛି, ତାହା ସବୁ ତ ଆପଣଙ୍କ ଭିତରେ ଅଛି । କାରଣ ଆପଣ ବିଶ୍ୱରୂପ ଅଟନ୍ତି, ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଖୁଛି, ସେତେବେଳେ ଏପରି ଆଉ କି ଅଦ୍ଭୁତ ବସ୍ତୁ ରହିଲା, ଯାହା ମୁଁ ନ ଦେଖୁଛି ।୪।

ଯତ୍ରାଦ୍ଭୁତାନି ସର୍ବାଣି
ଭୂମୌ ବିୟତି ବା ଜଳେ
ତଂ ତ୍ୱାନୁପଶ୍ୟତେ ବ୍ରହ୍ମନ୍ କିଂମେ
ଦୃଷ୍ଟମିହାଦ୍ଭୁତମ୍ ।୫।

ଭଗବନ୍ ! ଯେତେ ପ୍ରକାର ଅଦ୍ଭୁତ ବସ୍ତୁ ତାହା ପୃଥିବୀରେ ହେଉ ବା ଜଳରେ ଅଥବା ଆକାଶରେ, ତାହାସବୁ ଯାହାଙ୍କଠାରେ, ସେହି ଆପଣଙ୍କୁ ମୁଁ ଦେଖୁଅଛି, ପୁଣି ଭଲା, ଆଉ କି ଅଦ୍ଭୁତ ବସ୍ତୁ ମୁଁ ଦେଖିବି ? ।୫।

ଇତ୍ୟୁକ୍ତ୍ୱା ଚୋଦୟାମାସ
ସ୍ୟନ୍ଦନଂ ଗାନ୍ଦିନୀସୁତଃ
ମଥୁରାମନୟଦ୍ ରାମଂ କୃଷ୍ଣଂ
ଚୈବ ଦିନାତ୍ୟୟେ ।୬।

ଗାନ୍ଦିନୀନନ୍ଦନ ଅକ୍ରୂର ଏତିକି କହି ରଥ ହାଙ୍କି ହାଙ୍କି ବଳରାମ ଏବଂ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ନେଇ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପୂର୍ବରୁ ମଥୁରାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ।୬।

ମାର୍ଗେ ଗ୍ରାମଜନା ରାଜଂସ୍ତତ୍ର ତତ୍ରୋପସଂଗତାଃ
ବସୁଦେବସୁତୌ ବୀକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରୀତା
ଦୃଷ୍ଟିଂ ନ ଚାଦଦୁଃ ।୭।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ମାର୍ଗରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଗ୍ରାମବାସିମାନେ ମିଳିବା ନିମନ୍ତେ ଆସି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କୁ ଦେଖି ଆନନ୍ଦମଗ୍ନ ହୁଅନ୍ତି । ସେମାନେ ନିଜ ନିଜ ଦୃଷ୍ଟି ଫେରାଇ ନପାରି ନିର୍ନିମେଷ ନୟନରେ ଅନାଇରହନ୍ତି ।୭।

ତାବଦ୍ ବ୍ରଜୌକସସ୍ତତ୍ର
ନନ୍ଦଗୋପାଦୟୋଽଗ୍ରତଃ
ପୁରୋପବନମାସାଦ୍ୟ ପ୍ରତୀକ୍ଷନ୍ତୋଽବତସ୍ଥିରେ
।୮।

ନନ୍ଦବାବା ଆଦି ଗୋପମାନେ ପୂର୍ବରୁ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ମଥୁରାପୁରୀର ବାହାର ଉପବନରେ ବସି ପ୍ରତିକ୍ଷା କରିଥିଲେ ।୮।

ତାନ୍ ସମେତ୍ୟାହ ଭଗବାନକ୍ରୂରଂ ଜଗଦୀଶ୍ୱରଃ
ଗୃହୀତ୍ୱା ପାଣିନା ପାଣିଂ ପ୍ରଶ୍ରିତଂ ପ୍ରହସନ୍ନିବ
।୯।

ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚି ଜଗଦୀଶ୍ୱର ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବିନୀତଭାବେ ଠିଆ ହୋଇ ଅକ୍ରୂରଙ୍କ ହସ୍ତଧରି ମୃଦୁହାସରେ କହିଲେ— ।୯।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଭବାନ୍ ପ୍ରବିଶତାମଗ୍ରେ
ସହଯାନଃ ପୁରୀଂ ଗୃହମ୍
ବୟଂ ତ୍ୱିହାବମୁଚ୍ୟାଥ ତତୋ
ଦ୍ରକ୍ଷ୍ୟାମହେ ପୁରୀମ୍ ।୧୦।

'ପିତୃବ୍ୟ ! ଆପଣ ରଥ ପ୍ରଥମେ ମଥୁରାରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇ ପୁଣି ଘରକୁ ଫେରି ଯାଆନ୍ତୁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଏଠାରେ ଓହ୍ଲାଇ ନଗର ଦେଖିବାକୁ ଯିବୁଁ ।୧୦।

ଅକ୍ରୂର ଉବାଚ

ନାହଂ ଭବଦ୍ଭ୍ୟାଂ ରହିତଃ
ପ୍ରବେକ୍ଷ୍ୟେ ମଥୁରାଂ ପ୍ରଭୋ
ତ୍ୟକ୍ତୁଂ ନାର୍ହସି ମାଂ ନାଥ
ଭକ୍ତଂ ତେ ଭକ୍ତବତ୍ସଳ ।୧୧।

ଅକ୍ରୂର କହିଲେ—ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ ଦୁହିଁଙ୍କ ବିନା ମୁଁ ମଥୁରାକୁ ଯାଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ସ୍ୱାମୀ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଭକ୍ତ ଅଟେ । ଭକ୍ତବତ୍ସଳ ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ ମୋତେ ତ୍ୟାଗ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ।୧୧।

ଆଗଚ୍ଛ ଯାମ ଗେହାନ୍ ନଃ
ସନାଥାନ୍ କୁର୍ବଧୋକ୍ଷଜ
ସହାଗ୍ରଜଃ ସଗୋପାଳୈଃ
ସୁହୃଦ୍ଭିଶ୍ଚ ସୁହୃତ୍ତମ ।୧୨।

ଭଗବନ୍ ! ଆସନ୍ତୁ, ଯିବା । ମୋର ପରମ ହିତୈଷୀ ଏବଂ ବାସ୍ତବ ସୁହୃଦ୍ ଭଗବନ୍ ! ଆପଣ ବଳରାମ, ଗୋପାଳବାଳ ତଥା ନନ୍ଦରାୟ ଆଦି ଆତ୍ମୀୟମାନଙ୍କ ସହିତ ଆମ୍ଭ ଘରକୁ ଯାଇ ମୋତେ ସନାଥ କରନ୍ତୁ ।୧୨।

ପୁନୀହି ପାଦରଜସା ଗୃହାନ୍ ନୋ
ଗୃହମେଧିନାମ୍
ଯଚ୍ଛୌଚେନାନୁତୃପ୍ୟନ୍ତି
ପିତରଃ ସାଗ୍ନୟଃ ସୁରାଃ ।୧୩।

ମୁଁ ଗୃହସ୍ଥ ଅଟେଁ, ଆପଣ ନିଜ ଚରଣ ଧୂଳିରେ ମୋ ଘର ପବିତ୍ର କରନ୍ତୁ । ଆପଣଙ୍କ ପାଦଧୌତ (ଗଙ୍ଗାଜଳ ବା ଚରଣାମୃତ) ଦ୍ୱାରା ଅଗ୍ନି, ଦେବତା, ପିତରମାନେ ସମସ୍ତେ ତୃପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ।୧୩।

ଅବନିଜ୍ୟାଙ୍ଘ୍ରିଯୁଗଳ
ମାସୀଚ୍ଛ୍ଲୋକ୍ୟୋ ବଲିର୍ମହାନ୍
ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟମତୁଲଂ ଲେଭେ ଗତିଂ
ଚୈକାନ୍ତିନାଂ ତୁ ଯା ।୧୪।

ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣଙ୍କ ପଦଯୁଗଳ ପଖାଳି ମହାତ୍ମା ବଳି ଏପରି ଯଶ ଲାଭ କଲେ, ଯାହାକୁ ସନ୍ତ-ପୁରୁଷମାନେ ଗାନ କରନ୍ତି । କେବଳ ଯଶ ନୁହେଁ—ତାଙ୍କୁ ଏପରି ଅତୁଳନୀୟ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ତଥା ସେହି ଗତି ମିଳିଲା, ଯାହା ଅନନ୍ୟ ପ୍ରେମୀ ଭକ୍ତମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥାଏ ।୧୪।

ଆପସ୍ତେଽଙ୍ଘ୍ର୍ୟବନେଜନ୍ୟସ୍ତ୍ରୀଲ୍ଲୋଁକାନ୍-
ଶୁଚୟୋଽପୁନନ୍
ଶିରସାଧତ୍ତ ଯାଃ ଶର୍ବଃ
ସ୍ୱର୍ଯାତାଃ ସଗରାତ୍ମଜାଃ ।୧୫।

ଆପଣଙ୍କ ଚରଣୋଦକ ଗଙ୍ଗାଦେବୀ ତିନି ଲୋକକୁ ପବିତ୍ର କରନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ସେ ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ପବିତ୍ରତା ଅଟନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ସ୍ପର୍ଶରୁ ସଗର ପୁତ୍ରମାନେ ସଦ୍‌ଗତି ଲାଭକଲେ । ସେହି ଜଳକୁ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ ଶଙ୍କର ନିଜ ମସ୍ତକରେ ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି ।୧୫।

ଦେବଦେବ ଜଗନ୍ନାଥ ପୁଣ୍ୟଶ୍ରବଣକୀର୍ତ୍ତନ

ହେ ଯଦୁବଂଶ ଶିରୋମଣେ । ଆପଣ ଦେବତାମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଆରାଧ୍ୟଦେବ ଅଟନ୍ତି । ହେ ଜଗତର ସ୍ୱାମୀ ! ଆପଣଙ୍କ ଗୁଣ ଏବଂ ଲୀଳାର ଶ୍ରବଣ କୀର୍ତ୍ତନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମଙ୍ଗଳଦାୟୀ ଅଟେ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଯଦୂତ୍ତମୋତ୍ତମଶ୍ଳୋକ
ନାରାୟଣ ନମୋଽସ୍ତୁ ତେ ।୧୬।

ଉତ୍ତମପୁରୁଷମାନେ ଆପଣଙ୍କ ଗୁଣକୀର୍ତ୍ତନ କରୁଥାଆନ୍ତି । ହେ ନାରାୟଣ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି ।୧୬।

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ

ଆୟାସ୍ୟେ ଭବତୋ ଗେହମହମାର୍ଯସମନ୍ୱିତଃ
ଯଦୁଚକ୍ରଦ୍ରୁହଂ ହତ୍ୱା ବିତରିଷ୍ୟେ ସୁହୃତ୍ପ୍ରିୟମ୍ ।୧୭।

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ କହିଲେ—ହେ ତାତ ! ଭାଇଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତ ଆପଣଙ୍କ ଘରକୁ ଯିବି ନିଶ୍ଚୟ ଏବଂ ପ୍ରଥମେ ଯଦୁବଂଶିମାନଙ୍କ ଦ୍ରୋହୀ କଂସକୁ ମାରି ତା'ପରେ ନିଜର ସମସ୍ତ ସୁହୃଦ ସମ୍ବନ୍ଧମାନଙ୍କ ପ୍ରିୟ ସାଧନ କରିବି ।୧୭।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଏବମୁକ୍ତୋ ଭଗବତା ସୋଽକ୍ରୂରୋ ବିମନା ଇବ
ପୁରୀଂ ପ୍ରବିଷ୍ଟଃ କଂସାୟ କର୍ମାବେଦ୍ୟ ଗୃହଂ ଯଯୌ ।୧୮।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଏହିପରି କହିବାରୁ ଅକ୍ରୂର କିଛି ବିମନା ପରି ହୋଇଗଲେ । ତା'ପରେ ପୁରୀରେ ପ୍ରବେଶ କରି କଂସଙ୍କ ନିକଟରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କ ଆଗମନ ସମାଚାର ନିବେଦନ ପୂର୍ବକ ପୁଣି ନିଜ ଘରକୁ ଫେରିଗଲେ ।୧୮।

ଅଥାପରାହ୍ଣେ ଭଗବାନ କୃଷ୍ଣଃ ସଙ୍କର୍ଷଣାନ୍ୱିତଃ
ମଥୁରାଂ ପ୍ରାବିଶଦ୍ ଗୋପୈର୍ଦିଦୃକ୍ଷୁଃ ପରିବାରିତଃ ।୧୯।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଦିନର ତୃତୀୟ ପ୍ରହରରେ ବଳରାମ ଏବଂ ଗୋପାଳବାଳମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମଥୁରାପୁରୀ ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ନଗରରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ।୧୯।

ଦଦର୍ଶ ତାଂ ସ୍ଫଟିକତୁଙ୍ଗଗୋପୁର-
ଦ୍ୱାରାଂ ବୃହଦ୍ଧେମକପାଟତୋରଣାମ୍
ତାମ୍ରାରକୋଷ୍ଠାଂ ପରିଖାଦୁରାସଦା-
ମୁଦ୍ୟାନରମ୍ୟୋପବନୋପଶୋଭିତାମ୍ ।୨୦।

ଭଗବାନ୍ ଦେଖିଲେ ଯେ ଅଟ୍ଟାଳିକା ପୂର୍ଣ୍ଣ ନଗରୀରେ ସ୍ଫଟିକ ମଣିର ବହୁତ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ଗୋପୁର (ପ୍ରଧାନ ଦ୍ୱାର) ତଥା ଗୃହମାନଙ୍କରେ ବଡ ବଡ ଦ୍ୱାର, ଯହିଁରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣର ବଡ ବଡ କବାଟ ଲାଗିଥିଲା ତଥା ସୁବର୍ଣ୍ଣ ତୋରଣ (ବାହାର ଦ୍ୱାର) ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ନଗରର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ତମ୍ବା ଏବଂ ପିତଳର ପ୍ରାଚେରି ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଗଡଖାଇ ବେଷ୍ଟିତ ହୋଇଥିବାରୁ ନଗରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ବଡ କଠିନ ଥିଲା । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଉଦ୍ୟାନ ଏବଂ ରମଣୀୟ ଉପବନ (କେବଳ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଉପଯୋଗୀ ଉଦ୍ୟାନ) ଶୋଭା ପାଉଥିଲା ।୨୦।

ସୌବର୍ଣଶୃଙ୍ଗାଟକହର୍ମ୍ୟନିଷ୍କୁଟୈଃ
ଶ୍ରେଣୀସଭାଭିର୍ଭବନୈରୁପସ୍କୃତାମ୍
ବୈଦୂର୍ଯବଜ୍ରାମଲନୀଲବିଦ୍ରୁମୈ-
ର୍ମୁକ୍ତାହରିଦ୍ଭିର୍ବଲଭୀଷୁ ବେଦିଷୁ ।୨୧।

ସୁବର୍ଣ୍ଣରେ ସୁସଜ୍ଜିତ ବେଦି, ଧନିମାନଙ୍କ ସୁରମ୍ୟ ଅଟ୍ଟାଳିକା, ତାହା ସହିତ ବଗିଚା, କାରିଗରମାନଙ୍କ ବସିବା ସ୍ଥାନ ବା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ସଭାଭବନ (ଟାଉନହଲ) ଏବଂ ସାଧାରଣ ଲୋକମାନଙ୍କ ନିବାସଗୃହ ନଗରର ଶୋଭାବର୍ଦ୍ଧନ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଜୁଷ୍ଟେଷୁ ଜାଲାମୁଖରନ୍ଧ୍ରକୁଟ୍ଟିମେ-
ଷ୍ୱାବିଷ୍ଟପାରାବତବର୍ହିନାଦିତାମ୍
ସଂସିକ୍ତରଥ୍ୟାପଣମାର୍ଗଚତ୍ୱରାଂ
ପ୍ରକୀର୍ଣମାଲ୍ୟାଙ୍କୁରଲାଜତଣ୍ଡୁଳାମ୍ ।୨୨।

ଆପୂର୍ଣକୁମ୍ଭୈର୍ଦଧିଚନ୍ଦନୋକ୍ଷିତୈଃ
ପ୍ରସୂନଦୀପାବଳିଭିଃ ସପଲ୍ଲବୈଃ
ସବୃନ୍ଦରମ୍ଭାକ୍ରମୁକୈଃ ସକେତୁଭିଃ
ସ୍ୱଳଙ୍କୃତଦ୍ୱାରଗୃହାଂ ସପଟ୍ଟିକୈଃ ।୨୩।

ତାଂ ସମ୍ପ୍ରବିଷ୍ଟୌ ବସୁଦେବନନ୍ଦନୌ
ବୃତୌ ବୟସ୍ୟୈର୍ନରଦେବବର୍ତ୍ମନା
ଦ୍ରଷ୍ଟୁଂ ସମୀୟୁସ୍ତ୍ୱରିତାଃ ପୁରସ୍ତ୍ରିୟୋ
ହର୍ମ୍ୟାଣି ଚୈବାରୁରୁହୁର୍ନୃପୋତ୍ସୁକାଃ ।୨୪।

କାଶ୍ଚିଦ୍ ବିପର୍ଯଗ୍ଧୃତବସ୍ତ୍ରଭୂଷଣା
ବିସ୍ମୃତ୍ୟ ଚୈକଂ ଯୁଗଳେଷ୍ୱଥାପରାଃ
କୃତୈକପତ୍ରଶ୍ରବଣୈକନୂପୁରା
ନାଙ୍କ୍ତ୍ୱା ଦ୍ୱିତୀୟଂ ତ୍ୱପରାଶ୍ଚ ଲୋଚନମ୍ ।୨୫।

ଅଶ୍ନନ୍ତ୍ୟ ଏକାସ୍ତଦପାସ୍ୟ ସୋତ୍ସବା
ଅଭ୍ୟଜ୍ୟମାନା ଅକୃତୋପମଜ୍ଜନାଃ

କରୁଥିଲା । ବୈଦୁର୍ଯ୍ୟ, ହୀରା, ସ୍ଫଟିକ, ନୀଳମଣି, ବିଦ୍ରୁମ, ମୁକ୍ତା ଏବଂ ମରକତ ମଣି ଆଦି ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ଗୃହତଳ, ବାରଣ୍ଡା ଏବଂ ଝରକା ଜାଛ ଆଦି ବଡ ଚକ୍‌ମକ୍ କରୁଥିଲା । ତହିଁରେ ବସି କପୋତ, ମୟୂର ଆଦି ପକ୍ଷୀମାନେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ରବ କରୁଥିଲେ । ରାଜପଥ, ବିପଣି, ଗଳି ଏବଂ ଚୌଛକି ଖୁବ୍ ପରିଷ୍କାର କରାଯାଇଁ ସୁଗନ୍ଧିତ ଜଳ ସିଞ୍ଚା ଯାଇଥିଲା । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପୁଷ୍ପହାର, ଅଙ୍କୁର, ଖଇ ଏବଂ ଚାଉଳ ବିଞ୍ଚା ଯାଇଥିଲା ।୨୧-୨୨।

ଗୃହର ପ୍ରତି ଦ୍ୱାରଦେଶରେ ଦଧି ଏବଂ ଚନ୍ଦନ ଆଦିରେ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ପୂର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭ ରଖାଯାଇଁ ତାହା (ଗୃହ) ପୁଷ୍ପ, ଦୀପ, ନୂତନ ପଲ୍ଲବ, ଫଳ ସହିତ ରମ୍ଭା ଏବଂ ଗୁଆ ବୃକ୍ଷ, ଛୋଟ ଛୋଟ ଧ୍ୱଜାପତାକା ସହ ରେଶମି ବସ୍ତ୍ରରେ ଉତ୍ତମରୂପେ ସଜାଯାଇଥିଲା ।୨୩।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ବସୁଦେବ ନନ୍ଦନ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ଗୋପାଳବାଳମାନଙ୍କ ସହିତ ରାଜପଥଦେଇ ମଥୁରା ନଗରୀରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ! ସେତେବେଳେ ନଗରର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ବଡ ଉତ୍ସୁକତା ସହିତ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତରେ ଅଟ୍ଟାଳିକାମାନଙ୍କରେ ଚଢ଼ିଗଲେ ।୨୪।

କେହି କେହି ତରତରରେ ବସ୍ତ୍ର ଏବଂ ଅଳଙ୍କାରମାନ ଓଲଟା ପିନ୍ଧି ପକାଇଲେ । କେହି କୁଣ୍ଡଳ କଙ୍କଣ ଆଦି ଯୋଡା ପିନ୍ଧା ଯାଉଥିବା ଆଭୂଷଣରୁ ଗୋଟିଏ ପିନ୍ଧି ବାହାରି ପଡିଲେ । କେହି ଗୋଟିଏ କାନରେ ପତ୍ର ନାମକ ଆଭୂଷଣ ଧାରଣ କରିଥିଲେ ତ କେହି ଗୋଟିଏ ପାଦରେ ପାଉଁଜ ଧାରଣ କରିଥିଲେ । କେହି ଗୋଟିଏ ଆଖିରେ ଅଞ୍ଜନ ଲଗାଇଛନ୍ତି ତ ଅନ୍ୟ କେହି ଭୁଲି ଯାଇଁ ଅଞ୍ଜନ ଲଗାଇ ପାରିନାହାଁନ୍ତି । ୨୫ ।

କୌଣସି ରମଣି ଭୋଜନ କରୁ କରୁ ହସ୍ତର ଅନ୍ନ ଫିଙ୍ଗିଦେଇ ବାହାରିଗଲେ । ତାହାଙ୍କ ମନ ଉତ୍ସାହ ଏବଂ ଆନନ୍ଦରେ ପୁରିଯାଇଥିଲା । କେହି କେହି ହଳଦି-ତୈଳ ଲଗାଉଥିଲେ, ସେମାନେ ବିନା ସ୍ନାନରେ ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ଶୋଇଥିଲେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସ୍ନପନ୍ତ୍ୟ ଉତ୍ଥାୟ ନିଶମ୍ୟ ନିଃସ୍ୱନଂ
ପ୍ରପାୟୟନ୍ତ୍ୟୋଽର୍ଭମପୋହ୍ୟ ମାତରଃ ।୨୬।

ସେମାନେ କୋଳାହଳ ଶୁଣିବାମାତ୍ରେ ଉଠିପଡ଼ି ଦୌଡ଼ିଲେ । ଯେଉଁ ମାଆମାନେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ କ୍ଷୀର ପିଆଉଥିଲେ ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ କୋଳରୁ ପକାଇଦେଇ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ଦୌଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୨୬।

ମନାଂସି ତାସାମରବିନ୍ଦଲୋଚନଃ
ପ୍ରଗଲ୍‌ଭଲୀଲାହସିତାବଲୋକନୈଃ
ଜହାର ମତ୍ତଦ୍ୱିରଦେନ୍ଦ୍ରବିକ୍ରମୋ
ଦୃଶାଂ ଦଦଚ୍ଛ୍ରୀରମଣାତ୍ମନୋତ୍ସବମ୍ ।୨୭।

କମଳ ନୟନ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମଦମତ୍ତ ଗଜରାଜ ସଦୃଶ ଢଳିଢଳି ଚାଲୁଥିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଆନନ୍ଦଦାନୀ ନିଜ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ବିଗ୍ରହରେ ସେ ନଗର ନାରିମାନଙ୍କ ନେତ୍ରକୁ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ଦେଇ ଦେଇ ନିଜ ବିଳାସପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଗଲ୍‌ଭ ହସ ତଥା ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ଚାହାଁଣୀରେ ସେମାନଙ୍କ ମନ ଚୋରାଇ ନେଉଥିଲେ ।୨୭।

ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ମୁହୁଃଶ୍ରୁତମନୁଦ୍ରୁତଚେତସସ୍ତଂ
ତତ୍ପ୍ରେକ୍ଷଣୋତ୍ସ୍ମିତସୁଧୋକ୍ଷଣଲବ୍ଧମାନାଃ
ଆନନ୍ଦମୂର୍ତ୍ତିମୁପଗୁହ୍ୟ ଦୃଶାଽଽତ୍ମଲବ୍ଧଂ
ହୃଷ୍ୟତ୍ତ୍ୱଚୋ ଜହୁରନନ୍ତମରିନ୍ଦମାଧିମ୍ ।୨୮

ମଥୁରାର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ବହୁତ ଦିନରୁ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅଦ୍ଭୁତ ଲୀଳା ଶୁଣି ଆସୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତ ଚିରକାଳରୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପାଇଁ ଚଞ୍ଚଳ ତଥା ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଥିଲା । ଆଜି ହିଁ ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ଆଖିରେ ଦେଖିଲେ ! ଭଗବାନ୍ ମଧ୍ୟ ନିଜ ପ୍ରେମଭରି ଚାହାଁଣି ଏବଂ ସ୍ମିତହାସରେ ସୁଧା ସିଞ୍ଚି ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ମାନ କଲେ । ପରୀକ୍ଷିତ ! ସେହି ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ନେତ୍ରପଥରେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ନିଜ ହୃଦୟ ଭିତରକୁ ନେଇ ଯାଇଁ ତାହାଙ୍କ ଆନନ୍ଦମୟ ସ୍ୱରୂପକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଶରୀର ପୁଲକିତ ହୋଇ ବହୁ ଦିନର ବିରହବ୍ୟାଧି ଶାନ୍ତ ହେଲା ।୨୮।

ପ୍ରାସାଦଶିଖରାରୂଢାଃ ପ୍ରୀତ୍ୟୁତ୍‌ଫୁଲ୍ଲମୁଖାମ୍ବୁଜାଃ
ଅଭ୍ୟବର୍ଷନ୍ ସୋମନସ୍ୟୈଃ ପ୍ରମଦା
ବଳକେଶବୌ ।୨୯।

ମଥୁରାର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ନିଜ ନିଜ ଅନ୍ତଃପୁରର ଅଟ୍ଟାଳିକାମାନ ଆରୋହଣ କରି ବଳରାମ ଏବଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଉପରେ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେତେବେଳେ ସେହି ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମୁଖକମଳ ପ୍ରେମ ଆବେଗରୁ ଫୁଟି ଉଠୁଥିଲା । ୨୯ ।

ଦଧ୍ୟକ୍ଷତୈଃ ସୋଦପାତ୍ରୈଃ
ସ୍ରଗ୍‌ଗନ୍ଧୈରଭ୍ୟୁପାୟନୈଃ
ତାବାନର୍ଚୁଃ ପ୍ରମୁଦିତାସ୍ତତ୍ର ତତ୍ର ଦ୍ୱିଜାତୟଃ ।୩୦

ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ, ବୈଶ୍ୟ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଦଧି, ଅକ୍ଷତ, ଜଳଭରା କଳଶ, ଫୁଲହାର, ଚନ୍ଦନ ଏବଂ ଭେଟି ସାମଗ୍ରିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆନନ୍ଦମଗ୍ନ ହୋଇ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ଶ୍ରୀମାନ୍ ବଳରାମଙ୍କର ପୂଜା କଲେ ।୩୦।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଊଚୁଃ ପୌରା ଅହୋ ଗୋପ୍ୟସ୍ତପଃ
କିମଚରନ୍ ମହତ୍
ଯୋ ହ୍ୟେତାବନୁପଶ୍ୟନ୍ତି
ନରଲୋକମହୋତ୍ସବୌ ।୩୧।

ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କୁ ଦେଖି ସମସ୍ତ ପୁରବାସିମାନେ ପରସ୍ପର କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ—'ଧନ୍ୟ, ଧନ୍ୟ ! ଗୋପମାନେ ଏପରି କି ମହାନ୍ ତପସ୍ୟା କରିଥିଲେ, ଯାହା ଫଳରେ ସେମାନେ ମନୁଷ୍ୟ-ମାତ୍ରେ ପରମାନନ୍ଦଦାନୀ ଏହି ଦୁଇ ମନୋହର କିଶୋରଙ୍କୁ ସର୍ବଦା ଦେଖୁଅଛନ୍ତି ।୩୧।

ରଜକଂ କଞ୍ଚିଦାୟାନ୍ତଂ ରଙ୍ଗକାରଂ ଗଦାଗ୍ରଜଃ
ଦୃଷ୍ଟ୍ୱାଯାଚତ ବାସାଂସି
ଧୌତାନ୍ୟତ୍ୟୁତ୍ତମାନି ଚ ।୩୨।

ଏତିକିବେଳେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦେଖିଲେ ଯେ ଏକ ରଜକ, ଯିଏ ବସ୍ତ୍ର ରଙ୍ଗ କାମ ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲା, ତାହାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଆସୁଅଛି । ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଧୁଇଲେଇ ହୋଇଥିବା ଉତ୍ତମ ଉତ୍ତମ ବସ୍ତ୍ର ତାହାକୁ ମାଗିଲେ ।୩୨।

ଦେହ୍ୟାବୟୋଃ ସମୁଚିତାନ୍ୟଙ୍ଗ
ବାସାଂସି ଚାର୍ହତୋଃ
ଭବିଷ୍ୟତି ପରଂ ଶ୍ରେୟୋ ଦାତୁସ୍ତେ
ନାତ୍ର ସଂଶୟଃ ।୩୩।

ଭଗବାନ୍ କହିଲେ—'ଆରେ ଭାଇ ! ତୁମ୍ଭେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଏପରି ବସ୍ତ୍ର ଦିଅ, ଯାହା ଆମ୍ଭ ଦେହକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସମୁଚିତ ହେବ । ବାସ୍ତବରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଏହି ବସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ ଅଟୁଁ । ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ଯଦି ତୁମ୍ଭେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ବସ୍ତ୍ର ଦେବ, ତେବେ ତୁମ୍ଭର ପରମ କଲ୍ୟାଣ ହେବ, ।୩୩।

ସ ଯାଚିତୋ ଭଗବତା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣେନ ସର୍ବତଃ
ସାକ୍ଷେପଂ ରୁଷିତଃ ପ୍ରାହ ଭୃତ୍ୟୋ ରାଜ୍ଞଃ
ସୁଦୁର୍ମଦଃ ।୩୪।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ସର୍ବତ୍ର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଟନ୍ତି । ସବୁ କିଛି ତାଙ୍କର ଅଟେ । ତଥାପି ଏପରି ମାଗିବା ତାଙ୍କର ଏକ ଲୀଳା । କିନ୍ତୁ ସେ ମୂର୍ଖ କଂସ ରାଜାଙ୍କ ସେବକ ହୋଇଥିବାରୁ ଗର୍ବରେ ସ୍ଫୀତ ହୋଇଥିଲା; ଭଗବାନଙ୍କ ବସ୍ତୁ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଦେବା ତ ଦୂର କଥା, କିନ୍ତୁ ସେ କ୍ରୋଧପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟରେ ଆକ୍ଷେପ କରି କହିଲା—।୩୪।

ଈଦୃଶାନ୍ୟେବ ବାସାଂସି ନିତ୍ୟଂ ଗିରିବନେଚରାଃ
ପରିଧତ୍ତ କିମୁଦ୍‌ବୃତ୍ତା
ରାଜଦ୍ରବ୍ୟାଣ୍ୟଭୀପ୍‌ସଥ ।୩୫।

'ତୁମ୍ଭେମାନେ ତ ସବୁବେଳେ ବାସକର ପାହାଡ଼ ଜଙ୍ଗଲରେ, କ'ଣ ସେଠାରେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏହିପରି ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧ ? ତୁମ୍ଭେମାନେ ବଡ଼ ଉଦ୍ଦଣ୍ଡ ହୋଇ ଯାଇଥିବାରୁ ତ ଏପରି ବଢ଼ି ବଢ଼ି କଥା କହୁଛ । ରାଜାଙ୍କ ଧନ ଲୁଟିବା ପାଇଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମ୍ଭର ମନ ବଳିଅଛି ।୩୫।

ଯାତାଶୁ ବାଲିଶା ମୈବଂ ପ୍ରାର୍ଥ୍ୟଂ ଯଦି ଜିଜୀବିଷା

ଆରେ ମୂର୍ଖ ! ଯା, ଯା, ଏଠାରୁ ପଳା ! ଯଦି କିଛିଦିନ ଜୀଇବାକୁ ଇଚ୍ଛାଥାଏ, ତେବେ ପୁଣି ଏପରି ମାଗନାହିଁ । ରାଜକର୍ମଚାରୀ ତୁମପରି

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବଧ୍ନନ୍ତି ଘ୍ନନ୍ତି ଲୁମ୍ପନ୍ତି ଦୃପ୍ତଂ ରାଜକୁଲାନି ବୈ ।୩୬।

ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳକୁ ବନ୍ଦୀକରି ନେଇଯାଆନ୍ତି, ମାରିଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ଯାହା କିଛି ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଥାଏ । ତାକୁ ଛଡାଇନିଅନ୍ତି ।୩୬।

ଏବଂ ବିକତ୍ଥମାନସ୍ୟ କୁପିତୋ ଦେବକୀସୁତଃ
ରଜକସ୍ୟ କରାଗ୍ରେଣ ଶିରଃ
କାୟାଦପାତୟତ୍ ।୩୭।

ଯେବେ ସେହି ରଜକ ଏହିପରି ବହୁତ ବଡ ବଡ କଥା କହିବାକୁ ଲାଗିଲା, ତେବେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସାମାନ୍ୟ କୁପିତ ହୋଇ କରାଗ୍ରରେ ଏପରି ଏକ ଆଘାତ କଲେ ଯେ ଯାହା ଫଳରେ ତା'ର ଶିର ଗଣ୍ଡିରୁ ପୃଥକ୍ ହୋଇ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା ।୩୭।

ତସ୍ୟାନୁଜୀବିନଃ ସର୍ବେ ବାସଃ
କୋଶାନ୍ ବିସୃଜ୍ୟ ବୈ
ଦୁଦ୍ରୁବୁଃ ସର୍ବତୋ ମାର୍ଗଂ ବାସାଂସି
ଜଗୃହେଽଚ୍ୟୁତଃ ।୩୮।

ଏହା ଦେଖି ରଜକର ଅଧୀନରେ କାମ କରୁଥିବା ଲୋକ ସବୁ ବସ୍ତ୍ରର ଗଣ୍ଠିଲି ସେହିଠାରେ ରଖିଦେଇ ଏଣେ ତେଣେ ପଳାଇ ଯିବାରୁ ଭଗବାନ୍ ସେସବୁ ବସ୍ତ୍ର ନେଇଗଲେ ।୩୮।

ବସିତ୍ୱାଽଽତ୍ମପ୍ରିୟେ ବସ୍ତ୍ରେ କୃଷ୍ଣଃ ସଙ୍କର୍ଷଣସ୍ତଥା
ଶେଷାଣ୍ୟାଦତ୍ତ ଗୋପେଭ୍ୟୋ ବିସୃଜ୍ୟ ଭୁବି
କାନିଚିତ୍ ।୩୯।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ନିଜ ପସନ୍ଦ ଯୋଗ୍ୟ ବସ୍ତ୍ର ବାଛି ନେଇ ପିନ୍ଧି ଅବଶିଷ୍ଟ ବସ୍ତ୍ର ନିଜ ସଖା ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କୁ ପିନ୍ଧାଇଲେ ଏବଂ ଆଉ ଅନେକ ବସ୍ତ୍ର ସେହିଠାରେ ଛାଡି ଚାଲିଗଲେ ।୩୯।

ତତସ୍ତୁ ବାୟକଃ ପ୍ରୀତସ୍ତୟୋର୍ବେଷମକଳ୍ପୟତ୍
ବିଚିତ୍ରବର୍ଣୈଶ୍ଚୈଲେୟୈରା-
କଳ୍ପୈରନୁରୂପତଃ ।୪୦।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ଯେବେ ଆଗକୁ କିଛିବାଟ ଚାଲିଗଲେ, ତେବେ ସେ ଏକ ଦରଜିକୁ ଦେଖିଲେ । ଭଗବାନଙ୍କ ଅନୁପମ ସୌନ୍ଦର୍ଯ ଦେଖି ତାର ବଡ଼ ପ୍ରସନ୍ନତା ଜନ୍ମିଲା । ସେ ସେହି ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗର ସୁନ୍ଦର ବସ୍ତ୍ରସବୁ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ଦେହରେ ଏପରି ସଜାଇ ଦେଲା ଯେ ସେମାନେ ଅତି ଚମତ୍କାର ଶୋଭା ଧାରଣକଲେ ।୪୦।

ନାନାଲକ୍ଷଣବେଷାଭ୍ୟାଂ କୃଷ୍ଣରାମୌ
ବିରେଜତୁଃ
ସ୍ୱଲଙ୍କୃତୌ ବାଳଗଜୌ ପର୍ବଣୀବ
ସିତେତରୌ ।୪୧।

ଅନେକ ପ୍ରକାର ବସ୍ତ୍ରରେ ବିଭୂଷିତ ହୋଇ ଦୁଇଭାଇ ଏପରି ଶୋଭାୟମାନ ହେଲେ, ମନେହେଉ ଉତ୍ସବ ସମୟର ଶ୍ୱେତ ଏବଂ ଶ୍ୟାମ ଦୁଇ ହସ୍ତୀଶାବକ ଉତ୍ତମରୂପେ ଅଳଙ୍କୃତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ।୪୧।

ତସ୍ୟ ପ୍ରସନ୍ନୋ ଭଗବାନ୍ ପ୍ରାଦାତ୍
ସାରୂପ୍ୟମାତ୍ମନଃ
ଶ୍ରିୟଂ ଚ ପରମାଂ ଲୋକେ
ବଲୈଶ୍ୱର୍ଯସ୍ମୃତୀନ୍ଦ୍ରିୟମ୍ ।୪୨।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସେହି ଦର୍ଜୀ ଉପରେ ଏପରି ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ ଯେ ଯାହାଫଳରେ ସେ ଇହଲୋକରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଧନସମ୍ପତ୍ତି, ବଳ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, ନିଜ ସ୍ମୃତି ଏବଂ ଦୂରଦର୍ଶନ ଆଦିର ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଶକ୍ତି ଲାଭକରି ପୁଣି ମୃତ୍ୟୁପରେ ଭଗବତ୍ ସାରୂପ୍ୟ ମୋକ୍ଷ ମଧ୍ୟ ପାଇଲା । ୪୨ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତତଃ ସୁଦାମ୍ନୋ ଭବନଂ
ମାଲାକାରସ୍ୟ ଜଗ୍ମତୁଃ
ତୌ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ସ ସମୁତ୍ଥାୟ
ନନାମ ଶିରସା ଭୁବି ।୪୩।

ତାହାପରେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସୁଦାମାମାଳୀ ଘରକୁ ଗଲେ । ଦୁହଁଭାଇଙ୍କୁ ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ସୁଦାମା ସମ୍ଭ୍ରମରେ ଉଠି ଭୂମିରେ ଶିର ରଖି ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମକଲା ।୪୩।

ତୟୋରାସନମାନୀୟ ପାଦ୍ୟଂ
ଚାର୍ଘ୍ୟାର୍ହଣାଦିଭିଃ
ପୂଜାଂ ସାନୁଗୟୋଶ୍ଚକ୍ରେ
ସ୍ରକ୍ତାମ୍ବୂଲାନୁଲେପନୈଃ ।୪୪।

ପୁଣି ଆସନରେ ବସାଇ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ହସ୍ତପଦ ଧୋଇ ଦେଲାପରେ ଗୋପାଳବାଳମାନଙ୍କ ସହିତ ସମସ୍ତଙ୍କର ଫୁଲହାର, ପାନ, ଚନ୍ଦନ ଆଦି ପୂଜୋପକରଣ ଦ୍ୱାରା ପୂଜାକଲା ।୪୪।

ପ୍ରାହ ନଃ ସାର୍ଥକଂ ଜନ୍ମ
ପାବିତଂ ଚ କୁଲଂ ପ୍ରଭୋ
ପିତୃଦେବର୍ଷୟୋ ମହ୍ୟଂ ତୁଷ୍ଟା
ହ୍ୟାଗମନେନ ବାମ୍ ।୪୫।

ତତ୍‌ପଶ୍ଚାତ୍ ଭଗବାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନାକଲା—'ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ ଦୁହିଁଙ୍କ ଶୁଭଗମନ ଦ୍ୱାରା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଜନ୍ମ ସଫଳ ହୋଇଗଲା । ମୋର କୁଳ ପବିତ୍ର ହୋଇଗଲା । ଆଜି ମୁଁ ପିତର, ଋଷି ଏବଂ ଦେବଋଣରୁ ମୁକ୍ତହେଲି । ସେମାନେ ମୋ ଉପରେ ନିଶ୍ଚୟ ପରମ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଅଛନ୍ତି ।୪୫।

ଭବନ୍ତୌ କିଲ ବିଶ୍ୱସ୍ୟ
ଜଗତଃ କାରଣଂ ପରମ୍
ଅବତୀର୍ଣାବିହାଂଶେନ
କ୍ଷେମାୟ ଚ ଭବାୟ ଚ ।୪୬।

ଆପଣ ଦୁହେଁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତର ପରମ କାରଣ ଅଟନ୍ତି । ଆପଣ ସଂସାରର ଅଭ୍ୟୁଦୟ, ଉନ୍ନତି ଏବଂ ନିଃଶ୍ରେୟସ ବା ମୋକ୍ଷ ନିମନ୍ତେ ହିଁ ଏହି ପୃଥିବୀ ଉପରେ ନିଜ ଜ୍ଞାନ, ବଳ ଆଦି ଅଂଶ ସହିତ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛନ୍ତି ।୪୬।

ନହି ବାଂ ବିଷମା ଦୃଷ୍ଟିଃ
ସୁହୃଦୋର୍ଜଗଦାତ୍ମନୋଃ
ସମୟୋଃ ସର୍ବଭୂତେଷୁ
ଭଜନ୍ତଂ ଭଜତୋରପି ।୪୭।

ଯଦ୍ୟପି ଆପଣଙ୍କୁ ପ୍ରେମ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଆପଣ ପ୍ରେମ କରନ୍ତି, ଭଜନକାରୀକୁ ଭଜନ କରନ୍ତି, ତଥାପି ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବିଷମତାର ଲେଶନାହିଁ । କାରଣ ଆପଣ ସାରା ଜଗତର ପରମ ସୁହୃଦ ଏବଂ ଆତ୍ମା ଅଟନ୍ତି । ଆପଣ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ଏବଂ ପଦାର୍ଥମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମରୂପେ ସ୍ଥିତ ଅଛନ୍ତି ।୪୭।

ତାବାଜ୍ଞାପୟତଂ ଭୃତ୍ୟଂ
କିମହଂ କରବାଣି ବାମ୍
ପୁଂସୋଽତ୍ୟନୁଗ୍ରହୋ ହ୍ୟେଷ
ଭବଦ୍ଭିର୍ଯନ୍ନିଯୁଜ୍ୟତେ ।୪୮।

ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ଦାସ ଅଟେ । ଆପଣ ଦୁହେଁ ମୋତେ ଆଜ୍ଞା ଦିଅନ୍ତୁ ଯେ ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କର କି ସେବା କରିବି । ଭଗବନ୍ ! ଜୀବ ଉପରେ ଆପଣଙ୍କର ଏହି ମହାନ୍ ଅନୁଗ୍ରହ ପୂର୍ଣ୍ଣ କୃପାପ୍ରସାଦ ଅଛି ଯେ ଆପଣ ତାକୁ ଆଜ୍ଞା ଦେଇ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ କରନ୍ତି ।୪୮।

ଇତ୍ୟଭିପ୍ରେତ୍ୟ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ସୁଦାମା ପ୍ରୀତମାନସଃ

ରାଜେନ୍ଦ୍ର ! ସୁଦାମା ମାଳୀ ଏହିପରି ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା ପରେ ଭଗବାନଙ୍କ ଅଭିପ୍ରାୟ ଜାଣି ଅତି

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଶଷ୍ଟୈଃ ସୁଗନ୍ଧୈଃ କୁସୁମୈର୍ମାଳା
ବିରଚିତା ଦଦୌ ।୪୯।

ତାଭିଃ ସ୍ୱଲଙ୍କୃତୌ ପ୍ରୀତୌ
କୃଷ୍ଣରାମୌ ସହାନୁଗୌ
ପ୍ରଣତାୟ ପ୍ରପନ୍ନାୟ
ଦଦତୁର୍ବରଦୌ ବରାନ୍ ।୫୦।

ସୋଽପି ବବ୍ରେଽଚଲାଂ ଭକ୍ତିଂ
ଯସ୍ମିନ୍ନେବାଖିଳାତ୍ମନି
ତଦ୍‌ଭକ୍ତେଷୁ ଚ ସୌହାର୍ଦଂ
ଭୂତେଷୁ ଚ ଦୟାଂ ପରମ୍ ।୫୧।

ଇତି ତସ୍ମୈ ବରଂ ଦତ୍ତ୍ୱା ଶ୍ରିୟଂ
ଚାନ୍ୱୟବର୍ଦ୍ଧିନୀମ୍
ବଳମାୟୁର୍ଯଶଃ କାନ୍ତିଂ
ନିର୍ଜଗାମ ସହାଗ୍ରଜଃ ।୫୨।

ପ୍ରେମରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ତଥା ସୁଗନ୍ଧିତ ପୁଷ୍ପରେ ହାର ଗୁନ୍ଥି ସେମାନଙ୍କୁ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଲା ।୪୯।

ଯେତେବେଳେ ଗୋପାଳବାଳ ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କ ସହିତ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସେହି ସୁନ୍ଦର ମାଳାରେ ଅଳଂକୃତ ହେଲେ, ତେତେବେଳେ ସେହି ବରଦାୟକ ପ୍ରଭୁ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ବିନୀତ ଏବଂ ଶରଣାଗତ ସୁଦାମାକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବର ଦେଲେ ।୫୦।

ସୁଦାମାମାଳୀ ତାହାଙ୍କୁ ଏହି ବର ମାଗଲା ଯେ 'ପ୍ରଭୁ ! ଆପଣହିଁ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଜଗତର ଆତ୍ମା ଅଟନ୍ତି । ସର୍ବସ୍ୱରୂପ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣରେ ମୋର ଅବିଚଳିତ ଭକ୍ତି ହେଉ । ଆପଣଙ୍କ ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ସହିତ ମୋର ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ଏବଂ ମିତ୍ରତା ସମ୍ବନ୍ଧ ଅତୁଟ ରହୁ ଏବଂ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣିମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅହୈତୁକୀ ଦୟା ସ୍ଥିରରହୁ ।୫୧।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସୁଦାମାକୁ ତା'ର ପ୍ରାର୍ଥିତ ବର ତ ଦେଲେ, ତା' ସହିତ ଏପରି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମଧ୍ୟ ଦେଲେ, ଯାହା ବଂଶ ପରଂପରା ସହିତ ବୃଦ୍ଧି ହେଉଥିବ। ତାହା ବ୍ୟତୀତ ବଳ, ଆୟୁ, କୀର୍ତ୍ତି ତଥା କାନ୍ତିର ମଧ୍ୟ ବରଦାନ ଦେଲେ । ତାହାପରେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଳରାମଙ୍କ ସହିତ ସେଠାରୁ ବିଦାୟ ହେଲେ ।୫୨।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେ ପୁର ପ୍ରବେଶୋ ନାମ ଏକଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୪୧।

—*—

ଅଥ ଦ୍ୱିଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

କୁବ୍‌ଜା ଉପରେ କୃପା, ଧନୁଭଙ୍ଗ ଏବଂ କଂସଙ୍କ ବ୍ୟାକୁଳତା

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଅଥ ବ୍ରଜନ୍ ରାଜପଥେନ ମାଧବଃ
ସ୍ତ୍ରିୟଂ ଗୃହୀତାଙ୍ଗବିଲେପଭାଜନାମ୍

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ତା'ପରେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିଜ ମଣ୍ଡଳୀ ସହିତ ଯେବେ ରାଜମାର୍ଗରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ, ତେବେ ସେ ଏକ ଯୁବତୀ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଦେଖିଲେ । ତାହାର ମୁଖ ତ ନିଶ୍ଚୟ ସୁନ୍ଦର ଥିଲା, ପରନ୍ତୁ ତାହାର ଶରୀରରେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବିଲୋକ୍ୟ କୁବ୍‌ଜାଂ ଯୁବତୀଂ ବରାନନାଂ
ପପ୍ରଚ୍ଛ ଯାନ୍ତୀଂ ପ୍ରହସନ୍ ରସପ୍ରଦଃ ।୧।

ବହୁତ କୁଜ ଥିଲା । ତେଣୁ ତାହାର ନାମ 'କୁବ୍‌ଜା' ପଡ଼ ଯାଇଥିଲା । ସେ ନିଜ ହସ୍ତରେ ଚନ୍ଦନ ପାତ୍ର ଧରି ଯାଉଥିଲା । ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପ୍ରେମ—ରସଦାନୀ ତ ନିଶ୍ଚୟ, ସେ କୁବ୍‌ଜା ଉପରେ କୃପା କରିବା ନିମନ୍ତେ ହସି ହସି ତାକୁ କହିଲେ—।୧।

କା ତ୍ୱଂ ବରୋର୍ବେତଦୁ ହାନୁଲେପନଂ
କସ୍ୟାଙ୍ଗନେ ବା କଥୟସ୍ୱ ସାଧୁ ନଃ
ଦେହ୍ୟାବୟୋରଙ୍ଗବିଲେପମୁତ୍ତମଂ
ଶ୍ରେୟସ୍ତତସ୍ତେ ନ ଚିରାଦ୍ ଭବିଷ୍ୟତି ।୨।

'ସୁନ୍ଦରୀ ! ତୁମ୍ଭେ କିଏ ? ଏହି ଚନ୍ଦନ କାହା ପାଇଁ ନେଉଅଛ ? କଲ୍ୟାଣୀ ! ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସବୁ କଥା ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ କୁହ । ଏହି ଉତ୍ତମ ଚନ୍ଦନ, ଏହି ଅଙ୍ଗରାଗ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଦିଅ । ଏତିକି ଦାନରେ ତୁମ୍ଭର ପରମ କଲ୍ୟାଣ ନିଶ୍ଚୟ ହେବ' ।୨।

ସୈରନ୍ଧ୍ର୍ୟୁବାଚ

ଦାସ୍ୟସ୍ମ୍ୟହଂ ସୁନ୍ଦର କଂସସମ୍ମତା
ତ୍ରିବକ୍ରନାମା ହ୍ୟନୁଲେପକର୍ମଣି
ମଦ୍‌ଭାବିତଂ ଭୋଜପତେରତିପ୍ରିୟଂ
ବିନା ଯୁବାଂ କୋଽନ୍ୟତମସ୍ତଦର୍ହତି ।୩।

ଅଙ୍ଗରାଗାଦି ଲେପନକାରୀ ସୈରନ୍ଧ୍ରୀ କୁବ୍‌ଜା କହିଲା—'ହେ ପରମ ସୁନ୍ଦର ! ମୁଁ କଂସ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଦାସୀ ଅଟେଁ । ମହାରାଜ ମୋତେ ବହୁତ ମାନନ୍ତି । ମୋର ନାମ ତ୍ରିବକ୍ରା ବା କୁବ୍‌ଜା ଅଟେ । ମୁଁ ସେଠାରେ ତାହାଙ୍କ ଚନ୍ଦନ-ଅଙ୍ଗରାଗ ଲଗାଇବା କାମ କରେଁ । ମୋ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଚନ୍ଦନ ଏବଂ ଅଙ୍ଗରାଗ ଭୋଜରାଜ କଂସଙ୍କୁ ବହୁତ ଶୋଭାପାଏ । ପରନ୍ତୁ ଆପଣ ଦୁହିଁଙ୍କ ଠାରୁ ବଳି ଏହାର ଆଉ କେହି ଉତ୍ତମ ପାତ୍ର ନାହିଁ' ।୩।

ରୂପପେଶଲମାଧୁର୍ଯହସିତାଳାପବୀକ୍ଷିତୈଃ
ଧର୍ଷିତାତ୍ମା ଦଦୌ
ସାନ୍ଦ୍ରମୁଭୟୋରନୁଲେପନମ୍ ।୪।

ଭଗବାନଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ, ସୁକୁମାରତା, ରସିକତା, ମନ୍ଦହାସ୍ୟ; ପ୍ରେମାଳାପ ଏବଂ ଚାରୁ ଚାହାଁଣୀରେ କୁବ୍‌ଜା ମନ ନିଜ ଆୟତ୍ତରେ ରହିଲାନାହିଁ । ସେ ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରତି ନିଜ ହୃଦୟ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଦେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କୁ ସେହି ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ଗାଢ ଅଙ୍ଗରାଗରେ ବେଶ କରିଦେଲା ।୪।

ତତସ୍ତାବଙ୍ଗରାଗେଣ ସ୍ୱବର୍ଣେତରଶୋଭିନା
ସମ୍ପ୍ରାପ୍ତପରଭାଗେନ
ଶୁଶୁଭାତେଽନୁରଞ୍ଜିତୌ ।୫।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିଜ ଶ୍ୟାମଳ ଶରୀରରେ ହରିଦ୍ରାରଙ୍ଗର ଏବଂ ବଳରାମ ନିଜ ଗୌର ଦେହରେ ଲାଲ ରଙ୍ଗର ଅଙ୍ଗରାଗ ଦ୍ୱାରା ନାଭିର ଉପର ପର୍ଯନ୍ତ ଅନୁରଞ୍ଜିତ ହୋଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଭାୟମାନ ହେଲେ ।୫।

ପ୍ରସନ୍ନୋ ଭଗବାନ୍ କୁବ୍‌ଜାଂ ତ୍ରିବକ୍ରାଂ
ରୁଚିରାନନାମ୍
ଋଜ୍ୱୀଂ କର୍ତୁଂ ମନଶ୍ଚକ୍ରେ
ଦର୍ଶୟନ୍ ଦର୍ଶନେ ଫଳମ୍ ।୬।

ଏଥିରେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସେହି କୁବ୍‌ଜା ଉପରେ ବଡ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ତାକୁ ନିଜ ଦର୍ଶନର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଫଳ ଦେଖାଇବା ନିମନ୍ତେ ତିନି ସ୍ଥାନର ବକ୍ର କିନ୍ତୁ ସୁମୁଖି କୁବ୍‌ଜାକୁ ସଳଖ କରିବାର ବିଚାରକଲେ ।୬।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ପଦ୍‌ଭ୍ୟାମାକ୍ରମ୍ୟ ପ୍ରପଦେ
ଦ୍ୟଙ୍ଗୁଲ୍ୟୁତ୍ତାନପାଣିନା
ପ୍ରଗୃହ୍ୟ ଚୁବୁକେଽଧ୍ୟାତ୍ମମୁଦନୀନମଦଚ୍ୟୁତଃ ।୭।

ଭଗବାନ୍ ନିଜ ଚରଣରେ କୁବ୍‌ଜାର ପାଦକୁ ମାଡ଼ିବସି ଏବଂ ହସ୍ତ ଉଚ୍ଚା କରି ତାହାର ଚିବୁକକୁ ଦୁଇ ଆଙ୍ଗୁଳିରେ ଧରି ତା ଦେହକୁ ଟିକିଏ ଟାଣି ଦେଲେ ।୭।

ସା ତଦର୍ଜୁସମାନାଙ୍ଗୀ
ବୃହତ୍‌ଶ୍ରୋଣିପୟୋଧରା
ମୁକୁନ୍ଦସ୍ପର୍ଶନାତ୍ ସଦ୍ୟୋ
ବଭୂବ ପ୍ରମଦୋତ୍ତମା ।୮।

ଟାଣି ଦେବାମାତ୍ରେ ତାହାର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଙ୍ଗ ସିଧା ହୋଇଗଲା । ପ୍ରେମ ଏବଂ ମୁକ୍ତିର ଦାତା ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ସ୍ପର୍ଶରୁ ସେ ତତ୍‌କାଳ ବିଶାଳ ନିତମ୍ବୀ ତଥା ପୀନ ପୟୋଧରଯୁକ୍ତ ଏକ ଉତ୍ତମ ଯୁବତୀ ହୋଇଗଲା ।୮।

ତତୋ ରୂପଗୁଣୌଦାର୍ଯ୍ୟସମ୍ପନ୍ନା ପ୍ରାହକେଶବମ୍
ଉତ୍ତରୀୟାନ୍ତମାକୃଷ୍ୟ
ସ୍ମୟନ୍ତୀ ଜାତହୃଚ୍ଛୟା ।୯।

ସେହି ମୂହୁର୍ତ୍ତରେ କୁବ୍‌ଜା ରୂପ, ଗୁଣ ଏବଂ ଉଦାରତା ସଂପନ୍ନ ହୋଇ ଯିବାରୁ ତାହା ମନରେ ଭଗବାନଙ୍କ ସହିତ ମିଳନର କାମନା ଜାଗିଉଠିଲା । ତେଣୁ ସେ ତାହାଙ୍କ ଉତ୍ତରିୟର କାନି ଧରି ଦରହାସରେ କହିଲା—।୯।

ଏହି ବୀର ଗୃହଂ ଯାମୋ ନ ତ୍ୱାଂ
ତ୍ୟକ୍ତୁମିହୋତ୍ସହେ
ତ୍ୱୟୋନ୍ମଥିତଚିତ୍ତାୟାଃ
ପ୍ରସୀଦ ପୁରୁଷର୍ଷଭ ।୧୦।

ବୀର ଶିରୋମଣେ ! ଆସନ୍ତୁ, ଘରକୁ ଯିବା । ମୁଁ ଏବେ ଆପଣଙ୍କୁ ଆଉ ଏଠାରେ ଛାଡ଼ିଯାଇ ପାରିବିନାହିଁ । କାରଣ ଆପଣ ମୋ ଚିତ୍ତକୁ ମନ୍ଥି ପକାଉଅଛନ୍ତି । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ! ମୋପରି ଦାସୀ ପ୍ରତି ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅନ୍ତୁ ।୧୦।

ଏବଂ ସ୍ତ୍ରିୟା ଯାଚ୍ୟମାନଃ
କୃଷ୍ଣୋ ରାମସ୍ୟ ପଶ୍ୟତଃ
ମୁଖଂ ବୀକ୍ଷ୍ୟାନୁଗାନାଂ ଚ
ପ୍ରହସଂସ୍ତାମୁବାଚ ହ ।୧୧।

ବଳରାମଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ କୁବ୍‌ଜା ଏହିପରି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାରୁ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିଜ ସଙ୍ଗୀ ଗୋପାଳବାଳମାନଙ୍କ ମୁଖକୁ ଚାହିଁ ହସ ହସ ମୁଖରେ ତାକୁ କହିଲେ—।୧୧।

ଏଷ୍ୟାମି ତେ ଗୃହଂ ସୁଭ୍ରୂଃ
ପୁଂସାମାଧିବିକର୍ଶନମ୍
ସାଧିତାର୍ଥୋଽଗୃହାଣାଂ ନଃ
ପାନ୍ଥାନାଂ ତ୍ୱଂ ପରାୟଣମ୍ ।୧୨।

ସୁନ୍ଦରି ! ତୁମ୍ଭ ଘର ସଂସାରୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନିଜ ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି ଦୂର କରିବାର ସାଧନ ଅଟେ । ମୁଁ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଅବଶ୍ୟ ସେଠାକୁ ଯିବି । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପରି ବାସହୀନ ବାଟୋଇଙ୍କର ତୁମ୍ଭେମାନେହିଁ ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥଳ ।୧୨।

ବିସୃଜ୍ୟ ମାଧ୍ୱ୍ୟା ବାଣ୍ୟା ତାଂ ବ୍ରଜନ୍
ମାର୍ଗେ ବଣିକ୍‌ପଥୈଃ
ନାନୋପାୟନତାମ୍ବୂଲସ୍ରଗ୍‌ଗନ୍ଧୈଃ
ସାଗ୍ରଜୋଽର୍ଚ୍ଚିତଃ ।୧୩।

ଏହିପରି ମଧୁର କଥା କହି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତାକୁ ବିଦାୟ ଦେଲେ । ତା'ପରେ ବେପାରିମାନଙ୍କ ବଜାରରେ ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ ପହଞ୍ଚିଲେ; ସେତେବେଳେ ବେପାରିମାନେ ତାହାଙ୍କର ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କର ପାନ, ଫୁଲହାର, ଚନ୍ଦନ ଏବଂ ନାନାପ୍ରକାର ଭେଟି (ଉପହାର) ଦ୍ୱାରା ପୂଜନ କଲେ ।୧୩।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତଦ୍‌ଦର୍ଶନସ୍ମରକ୍ଷୋଭଦାତ୍ମାନଂ
ନାବିଦନ୍ ସ୍ତ୍ରିୟଃ
ବିସ୍ରସ୍ତବାସଃକବରବଳୟାଲେଖ୍ୟମୂର୍ତ୍ତୟଃ ।୧୪।

ତାହାଙ୍କ ଦର୍ଶନମାତ୍ରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ପ୍ରେମର ଆବେଗ, ମିଳନର ଇଚ୍ଛା ଜାଗି ଉଠୁଥିଲା । ଏପରିକି ସେମାନଙ୍କର ନିଜ ଶରୀର ଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟ ରହୁ ନ ଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ବସ୍ତ୍ର, କେଶପାଶ ଏବଂ କଙ୍କଣ ଶିଥିଳ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା, ସେମାନେ ଚିତ୍ରପ୍ରତିମା ପରି ଯେପରି ସେପରି ଠିଆ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ ।୧୪।

ତତଃ ପୌରାନ୍ ପୃଚ୍ଛମାନୋ
ଧନୁଷଃ ସ୍ଥାନମଚ୍ୟୁତଃ
ତସ୍ମିନ୍ ପ୍ରବିଷ୍ଟୋ ଦଦୃଶେ
ଧନୁରୈନ୍ଦ୍ରମିବାଦ୍ଭୁତମ୍ ।୧୫।

ତା'ପରେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପୁରବାସିମାନଙ୍କୁ ଧନୁଷଯଜ୍ଞସ୍ଥାନ ପଚାରି ପଚାରି ରଙ୍ଗଶାଳାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ଏବଂ ସେଠାରେ ଦେଖିଲେ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ସଦୃଶ ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ଧନୁଷ ରଖା ଯାଇଅଛି ।୧୫।

ପୁରୁଷୈର୍ବହୁଭିର୍ଗୁପ୍ତମର୍ଚ୍ଚିତଂ ପରମର୍ଦ୍ଧିମତ୍
ବାର୍ଯମାଣୋ ନୃଭିଃ କୃଷ୍ଣଃ
ପ୍ରସହ୍ୟ ଧନୁରାଦଦେ ।୧୬।

ସେହି ଧନୁଷ ବହୁମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନରେ ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଯଥାବିଧି ପୂଜନ କରାଯାଉଥିଲା । ଏବଂ ଅନେକ ସୈନିକ ତାହାକୁ ରକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ରକ୍ଷକମାନଙ୍କ ନିଷେଧ ସତ୍ତ୍ୱେ ସେହି ଧନୁଷକୁ ବଳପୂର୍ବକ ଉଠାଇ ଆଣିଲେ ।୧୬।

କରେଣ ବାମେନ ସଲୀଳମୁଦ୍‌ଧୃତଂ
ସଜ୍ୟଂ ଚ କୃତ୍ୱା ନିମିଷେଣ ପଶ୍ୟତାମ୍
ନୃଣାଂ ବିକୃଷ୍ୟ ପ୍ରବଭଞ୍ଜ ମଧ୍ୟତୋ
ଯଥେକ୍ଷୁଦଣ୍ଡଂ ମଦକର୍ଯୁରୁକ୍ରମଃ ।୧୭।

ସମସ୍ତେ ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ସେହି ଧନୁଷରେ ସେ ଗୁଣ ଚଢାଇ ଏକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଭିତରେ ତାକୁ ଟାଣି ମଝିରୁ ଏପରି ଦୁଇଖଣ୍ଡ କରି ଦେଲେ, ଯେପରି ବଳବାନ୍ ପାଗଳ ହସ୍ତୀ ଅନାୟାସରେ ଆଖୁ ଗଛକୁ ଦୁଇଖଣ୍ଡ କରିଦିଏ ।୧୭।

ଧନୁଷୋ ଭଜ୍ୟମାନସ୍ୟ
ଶବ୍ଦଃ ଖଂ ରୋଦସୀ ଦିଶଃ
ପୂରୟାମାସ ଯଂ ଶ୍ରୁତ୍ୱା
କଂସସ୍ତ୍ରାସମୁପାଗମତ୍ ।୧୮।

ଯେବେ ଧନୁଷ ଭାଙ୍ଗିଗଲା, ତେବେ ତାହାର ଶବ୍ଦରେ ଆକାଶ, ପୃଥ୍ୱୀ ଏବଂ ଦଶଦିଗ ପୂରିଗଲା ! ତାହା ଶୁଣି କଂସ ମଧ୍ୟ ଭୟଭୀତ ହୋଇଗଲେ । ।୧୮।

ତଦ୍‌ରକ୍ଷିଣଃ ସାନୁଚରାଃ କୁପିତା ଆତତାୟିନଃ
ଗ୍ରହୀତୁକାମା ଆବବ୍ରୁର୍ଗୃହ୍ୟତାଂ
ବଧ୍ୟତାମିତି ।୧୯।

ଧନୁଷର ରକ୍ଷକ ଆତତାୟୀ ଅସୁର ନିଜ ସହକାରିମାନଙ୍କ ସହିତ ବହୁତ ଚିଡ଼ ଯାଇଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଘେରିଗଲେ, ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ଚିତ୍କାର କରି କହିଲେ—'ଧର ଧର, ବାନ୍ଧ ବାନ୍ଧ ! ତାକୁ ଛାଡ ନା' ।୧୯।

ଅଥ ତାନ୍ ଦୁରଭିପ୍ରାୟାନ୍
ବିଲୋକ୍ୟ ବଳକେଶବୌ
କ୍ରୁଦ୍ଧୌ ଧନ୍ୱନ ଆଦାୟ
ଶକଲେ ତାଂଶ୍ଚ ଜଘ୍ନତୁଃ ।୨୦।

ସେମାନଙ୍କ ଦୁଷ୍ଟ ଅଭିପ୍ରାୟ ଜାଣିପାରି ବଳରାମ ଏବଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମଧ୍ୟ ଟିକିଏ କ୍ରୋଧିତ ହୋଇ ସେହି ଭଙ୍ଗା ଧନୁଖଣ୍ଡରେ ସେମାନଙ୍କ କାମ ଶେଷ କରିଦେଲେ ।୨୦।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବଳଂ ଚ କଂସସହିତଂ ହତ୍ୱା
ଶାଳାମୁଖାତ୍ତତଃ
ନିଷ୍କ୍ରମ୍ୟ ଚେରତୁର୍ହୃଷ୍ଟୌ
ନିରୀକ୍ଷ୍ୟ ପୁରସମ୍ପଦଃ ।୨୧।

କଂସଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ଅସୁରମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଆସିଥିବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅସୁରମାନଙ୍କୁ ସେହି ଧନୁଖଣ୍ଡ ଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ସଂହାର କଲେ । ତାହାପରେ ସେମାନେ ଯଜ୍ଞଶାଳାର ପ୍ରଧାନ ଦ୍ୱାର ଦେଇ ବାହାରକୁ ଆସି ମଥୁରାପୁରୀର ଶୋଭା ଦେଖି ଦେଖି ବୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୨୧।

ତୟୋସ୍ତଦଦ୍ଭୁତଂ ବୀର୍ଯ୍ୟଂ
ନିଶାମ୍ୟ ପୁରବାସିନଃ
ତେଜଃ ପ୍ରାଗଲ୍‌ଭ୍ୟଂ ରୂପଂ ଚ
ମେନିରେ ବିବୁଧୋତ୍ତମୌ ।୨୨।

ନଗରବାସୀମାନେ ଯେବେ ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କର ଏହି ଅଦ୍ଭୁତ ପରାକ୍ରମର ସମାଚାର ଶୁଣିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ତେଜ, ସାହସ ତଥା ଅନୁପମ ରୂପ ଦେଖିଲେ, ତେବେ ସେମାନେ ଏପରି ନିଶ୍ଚୟ କଲେ ଯେ ବୋଧହୁଏ ଏହି ଦୁଇଭାଇ କୌଣସି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦେବତା ଅଟନ୍ତି ।୨୨।

ତୟୋର୍ବିଚରତୋଃ
ସ୍ୱୈରମାଦିତ୍ୟୋଽସ୍ତମୁପେୟିବାନ୍
କୃଷ୍ଣରାମୌ ବୃତୌ ଗୋପୈଃ
ପୁରାଚ୍ଛକଟମୀୟତୁଃ ।୨୩।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ଶ୍ରୀମାନ୍ ବଳରାମ ଅତି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବେ ମଥୁରାପୁରୀରେ ବିଚରଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଯେତେବେଳେ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ଦୁଇଭାଇ ଗୋପାଳ-ବାଳକମାନଙ୍କ ସହିତ ପରିବେଷ୍ଟିତ ହୋଇ ନଗର ଉପକଣ୍ଠସ୍ଥ ବିଶ୍ରାମ ସ୍ଥାନ ଶକଟ ନିକଟକୁ ଫେରି ଆସିଲେ ।୨୩।

ଗୋପ୍ୟୋ ମୁକୁନ୍ଦବିଗମେ ବିରହାତୁରା ଯା
ଆଶାସତାଶିଷ ଋତା ମଧୁପୁର୍ଯ୍ୟଭୂବନ୍
ସମ୍ପଶ୍ୟତାଂ ପୁରୁଷଭୂଷଣଗାତ୍ରଲକ୍ଷ୍ମୀଂ
ହିତ୍ୱେତରାନ୍ ନୁ ଭଜତଶ୍ଚକମେଽୟନଂ ଶ୍ରୀଃ ।୨୪।

ତିନିଲୋକର ବଡ ବଡ ଦେବତାମାନେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ପାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲେ, ପରନ୍ତୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ନ ଚାହୁଁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବରଣ କଲେ, ଅଧିକନ୍ତୁ ସଦାଦିନ ପାଇଁ ତାହାଙ୍କୁ ନିଜ ନିବାସସ୍ଥାନ ସ୍ୱୀକାର କଲେ; ମଥୁରାବାସୀ ସେହି ପୁରୁଷ-ଭୂଷଣ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ସୁଧା ନେତ୍ରରେ ପାନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର କେତେ ସୌଭାଗ୍ୟ ! ଭଗବାନଙ୍କ ଯାତ୍ରା ସମୟରେ ବ୍ରଜ କାମିନିମାନେ ବ୍ରଜରେ ବିରହାତୁର ହୋଇ ମଥୁରାବାସିମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଯାହା ଯାହା ଆଲୋଚନା କରୁଥିଲେ, ତାହା ସବୁ ଅକ୍ଷରଶଃ ସତ୍ୟଅଟେ । ବାସ୍ତବରେ ମଥୁରାବାସୀ ପରମାନନ୍ଦରେ ମଗ୍ନ ହେଉ ଅଛନ୍ତି ।୨୪।

ଅବନିକ୍ତାଙ୍‌ଘ୍ରିଯୁଗଳୌ ଭୁକ୍ତ୍ୱା
କ୍ଷୀରୋପସେଚନମ୍

ପୁଣି ହସ୍ତପାଦ ଧୋଇ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ଖୀରରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅନ୍ନ ଆଦି ପଦାର୍ଥ ଭୋଜନ କଲେ,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଉଷତୁସ୍ତାଂ ସୁଖଂ ରାତ୍ରିଂ ଜ୍ଞାତ୍ୱା
କଂସଚିକୀର୍ଷିତମ୍ ।୨୫।

ଏବଂ କଂସ ଆଗକୁ କ'ଣ କରିବାକୁ ବିଚାର କରୁଛି, ସେହି କଥାର ସନ୍ଧାନ ନେଇ ରାତ୍ରକୁ ସେହିଠାରେ ଶୋଇଗଲେ ।୨୫।

କଂସସ୍ତୁ ଧନୁଷୋ ଭଙ୍ଗଂ
ରକ୍ଷିଣାଂ ସ୍ୱବଲସ୍ୟ ଚ
ବଧଂ ନିଶମ୍ୟ ଗୋବିନ୍ଦରାମବିକ୍ରୀଡିତଂ
ପରମ୍ ।୨୬।

କଂସ ଯେତେବେଳେ ଶୁଣିଲେ ଯେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ଧନୁଷ ଭାଙ୍ଗି ପକାଇଅଛନ୍ତି, ରକ୍ଷକ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ସହାୟକ ସେନାକୁ ମଧ୍ୟ ସଂହାର କରିଅଛନ୍ତି, ପୁଣି ତାହା ସେମାନଙ୍କର ଏକା ଖେଳମାତ୍ର; ସେଥିପାଇଁ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କୁ କୌଣସି ଶ୍ରମ କରିବାକୁ ପଡନାହିଁ— ।୨୬।

ଦୀର୍ଘପ୍ରଜାଗରୋ ଭୀତୋ ଦୁର୍ନିମିତ୍ତାନି ଦୁର୍ମତିଃ
ବହୂନ୍ୟଚଷ୍ଟୋଭୟଥା
ମୃତ୍ୟୋର୍ଦୌତ୍ୟକରାଣି ଚ ।୨୭।

ସେତେବେଳେ ସେ ବହୁତ ଡରିଗଲେ । ସେହି ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧିଙ୍କୁ ଅନେକ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଦ ଆସିଲା ନାହିଁ । ଜାଗ୍ରତାବସ୍ଥା ଏବଂ ସ୍ୱପାବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ସେ ବହୁତ ଅପଶକୁନ ଦେଖିଲେ, ଯାହା ତାହାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁର ସୂଚନା ଦେଉଥିଲା । ।୨୭।

ଅଦର୍ଶନଂ ସ୍ୱଶିରସଃ ପ୍ରତିରୂପେ ଚ ସତ୍ୟପି
ଅସତ୍ୟପି ଦ୍ୱିତୀୟେ ଚ
ଦ୍ୱୈରୂପ୍ୟଂ ଜ୍ୟୋତିଷାଂ ତଥା ।୨୮।

ଜାଗ୍ରତାବସ୍ଥାରେ ସେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଦର୍ପଣରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ପଡଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ନିଜ ଶିର ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ ; ଅଙ୍ଗୁଳି ଆଦି ଆଖିରେ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରମା, ତାରା ଏବଂ ଦୀପ ଆଦିର ଜ୍ୟୋତି ଦୁଇ ଦୁଇ ଦେଖା ଯାଉଅଛି । ।୨୮।

ଛିଦ୍ରପ୍ରତୀତିଶ୍ଛାୟାୟାଂ
ପ୍ରାଣଘୋଷାନୁପଶ୍ରୁତିଃ
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପ୍ରତୀତିର୍ବୃକ୍ଷେଷୁ
ସ୍ୱପଦାନାମଦର୍ଶନମ୍ ।୨୯।

ଗୁୟାରେ ଛିଦ୍ର ଦେଖାଯାଉଛି ଏବଂ କର୍ଣ୍ଣ ଭିତରେ ଅଙ୍ଗୁଳି ଦେଇ ସ୍ଥିରରେ ଶୁଣିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଣର ଘୁଁ ଘୁଁ ଶବ୍ଦ ଶୁଣା ଯାଉନାହିଁ । ବୃକ୍ଷମାନେ ସୁନେଲି ଦେଖା ଯାଉଅଛନ୍ତି ଏବଂ ବାଲି ବା କାଦୁଅରେ ନିଜ ପାଦଚିହ୍ନ ଦେଖା ଯାଉନାହିଁ ।୨୯।

ସ୍ୱପ୍ନେ ପ୍ରେତପରିଷ୍ୱଙ୍ଗଃ
ଖରଯାନଂ ବିଷାଦନମ୍
ଯାୟାନ୍ନଲଦମାଲ୍ୟେକସ୍ତୈଲାଭ୍ୟକ୍ତୋ
ଦିଗମ୍ବରଃ ।୩୦।

କଂସ ସ୍ୱପ୍ନାବସ୍ଥାରେ ଦେଖୁଛନ୍ତି ଯେ ସେ ପ୍ରେତମାନଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରୁଅଛନ୍ତି, ଗଧ ଉପରେ ବସି ଯାଉଅଛନ୍ତି, ବିଷ ଖାଉଅଛନ୍ତି ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ସାରା ଶରୀର ତେଲରେ ବୁଡିଅଛି । ଗଳାରେ ଜବା କୁସୁମ ମାଳା ପିନ୍ଧି ଉଲଗ୍ନ ହୋଇ ଚାଲି ଯାଉ-ଅଛନ୍ତି । ।୩୦।

ଅନ୍ୟାନି ଚେତ୍ଥଂଭୂତାନି
ସ୍ୱପ୍ନଜାଗରିତାନି ଚ
ପଶ୍ୟନ୍ ମରଣସନ୍ତ୍ରସ୍ତୋ
ନିଦ୍ରାଂ ଲେଭେ ନ ଚିନ୍ତୟା ।୩୧।

ସ୍ୱପ୍ନ ଏବଂ ଜାଗ୍ରତାବସ୍ଥାରେ ସେ ଏହିପରି ଆହୁରି ଅନେକ କିଛି ଅପଶକୁନ ଦେଖି ବଡ ଚିନ୍ତିତ ହୋଇ ପଡିଲେ । ମୃତ୍ୟୁ ଭୟରୁ ତାଙ୍କର ନିଦ ହେଲା ନାହିଁ । ।୩୧।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବ୍ୟୁଷ୍ଟାୟାଂ ନିଶି କୌରବ୍ୟ
ସୂର୍ଯେ ଚାଦ୍ଭ୍ୟଃ ସମୁତ୍‌ଥିତେ
କାରୟାମାସ ବୈ କଂସୋ
ମଲ୍ଲକ୍ରୀଡ଼ାମହୋତ୍ସବମ୍ ।୩୨।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ରାତି ପାହିବାରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ନାରାୟଣ ଯେବେ ପୂର୍ବ ସମୁଦ୍ରରୁ ଉପରକୁ ଉଠିଲେ, ତେବେ କଂସ ମଲ୍ଲକ୍ରୀଡ଼ା ମହୋତ୍ସବ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ।୩୨।

ଆନର୍ଚୁଃ ପୁରୁଷା ରଙ୍ଗଂ
ତୂର୍ଯଭେର୍ଯଶ୍ଚ ଜଘ୍ନିରେ
ମଞ୍ଚାଶ୍ଚାଲଙ୍କୃତାଃ ସ୍ରଗ୍‌ଭିଃ
ପତାକାଚୈଳତୋରଣୈଃ ।୩୩।

ରାଜକର୍ମଚାରିମାନେ ରଙ୍ଗ ଭୂମିକୁ ଉତ୍ତମ ରୂପେ ସଜାଇ ଦେଲେ ; ତୂରୀ-ଭେରୀ ଆଦି ବାଜି ଉଠିଲା । ଦର୍ଶକ ମଞ୍ଚକୁ ଫୁଲ, ଧ୍ୱଜ-ପତାକା, ତୋରଣ, ବସ୍ତ୍ର ଆଦିରେ ସଜାଇ ଦିଆଗଲା । ।୩୩।

ତେଷୁ ପୌରା ଜାନପଦା
ବ୍ରହ୍ମକ୍ଷତ୍ରପୁରୋଗମାଃ
ଯଥୋପଜୋଷଂ ବିବିଶୂ
ରାଜାନଶ୍ଚ କୃତାସନାଃ ।୩୪।

ସେହି ମଞ୍ଚ ଉପରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ ଆଦି ନାଗରିକ ତଥା ଗ୍ରାମବାସୀ ସମସ୍ତେ ଯେଝା ସ୍ଥାନରେ ବସିଗଲେ । ରାଜଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ନିଜ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ଯାଇଁ ବସିଲେ । ।୩୪।

କଂସଃ ପରିବୃତୋଽମାତ୍ୟୈ
ରାଜମଞ୍ଚ ଉପାବିଶତ୍
ମଣ୍ଡଳେଶ୍ୱରମଧ୍ୟସ୍ଥୋ
ହୃଦୟେନ ବିଦୂୟତା ।୩୫।

ରାଜା କଂସ ନିଜ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ମଣ୍ଡଳେଶ୍ୱର (ସାମନ୍ତ ରାଜା) ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସବୁଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରାଜସିଂହାସନରେ ଯେତେବେଳେ ଯାଇଁ ବସିଲେ, ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ଅପଶକୁନମାନ ମନେ ପଡ଼ି ତାହାଙ୍କ ଚିତ୍ତ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଥାଏ ।୩୫।

ବାଦ୍ୟମାନେଷୁ ତୂର୍ଯେଷୁ
ମଲ୍ଲତାଲୋତ୍ତରେଷୁ ଚ
ମଲ୍ଲାଃ ସ୍ୱଲଙ୍କୃତା ଦୃପ୍ତାଃ
ସୋପାଧ୍ୟାୟାଃ ସମାବିଶନ୍ ।୩୬।

ତା'ପରେ ମଲ୍ଲମାନେ ତାଳ ପକାଇବାରୁ ବାଦ୍ୟମାନ ବାଜି ଉଠିଲା ଏବଂ ଗର୍ବିତ ମଲ୍ଲ-ମାନେ ଖୁବ୍ ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ନିଜ ନିଜ ଓସ୍ତାଦ୍‌ଙ୍କ ସହିତ ଆଖଡ଼ାକୁ ଆସିଲେ । ।୩୬।

ଚାଣୂରୋ ମୁଷ୍ଟିକଃ କୂଟଃ
ଶଲସ୍ତୋଶଲ ଏବ ଚ
ତ ଆସେଦୁରୁପସ୍ଥାନଂ
ବଲ୍‌ଗୁବାଦ୍ୟପ୍ରହର୍ଷିତାଃ ।୩୭।

ଚାଣୂର, ମୁଷ୍ଟିକ, କୂଟ, ଶଲ ଏବଂ ତୋଶଳ ଆଦି ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ମଲ୍ଲ ବାଦ୍ୟର ସୁମଧୁର ଧ୍ୱନିରେ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ ଆଖଡ଼ାରେ ଆସି ବସିଗଲେ । ।୩୭।

ନନ୍ଦଗୋପାଦୟୋ ଗୋପା
ଭୋଜରାଜସମାହୂତାଃ
ନିବେଦିତୋପାୟନାସ୍ତେ
ଏକସ୍ମିନ୍ ମଞ୍ଚ ଆବିଶନ୍ ।୩୮।

ତେତିକିବେଳେ ଭୋଜରାଜ କଂସ ନନ୍ଦ ଆଦି ଗୋପମାନଙ୍କୁ ଡକାଇଲେ ! ସେମାନେ ଆସି ତାଙ୍କୁ ନାନା ପ୍ରକାର ଭେଟି ଦେଇ ଦେଲାପରେ ଏକ ମଞ୍ଚ ଉପରେ ଯାଇଁ ବସିଲେ । ।୩୮।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେ ମଲ୍ଲରଙ୍ଗୋପବର୍ଣ୍ଣନଂ ନାମ ଦ୍ୱିଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୪୨।

—*—

ଅଥ ତ୍ରିଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

କୁବଳୟାପୀଡ଼ର ଉଦ୍ଧାର ଏବଂ ଆଖଡ଼ାରେ ପ୍ରବେଶ

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
ଅଥ କୃଷ୍ଣଶ୍ଚ ରାମଶ୍ଚ
କୃତଶୌଚୌ ପରନ୍ତପ

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—କାମକ୍ରୋଧାଦି ଶତ୍ରୁ-ମାନଙ୍କୁ ପରାଜିତକାରୀ ପରୀକ୍ଷିତ ! ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ପ୍ରାତଃ ସ୍ନାନାଦି ନିତ୍ୟକର୍ମରୁ ନିବୃତ୍ତ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ମଲ୍ଲଦୁନ୍ଦୁଭିନିର୍ଘୋଷଂ ଶ୍ରୁତ୍ୱା
ଦ୍ରଷ୍ଟୁମୁପେୟତୁଃ ।୧।

ହୋଇ ମଲ୍ଲ ଦୁନ୍ଦୁଭି ଘୋଷଣା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ରଙ୍ଗଭୂମି ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ବାହାରିଲେ । ।୧।

ରଙ୍ଗଦ୍ୱାରଂ ସମାସାଦ୍ୟ
ତସ୍ମିନ୍ ନାଗମବସ୍ଥିତମ୍
ଅପଶ୍ୟତ୍ କୁବଳୟାପୀଡଂ
କୃଷ୍ଣୋଽମ୍ବଷ୍ଠପ୍ରଚୋଦିତମ୍ ।୨।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ରଙ୍ଗଭୂମିର ପ୍ରଧାନ ଦ୍ୱାରରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲେ ଯେ ସେଠାରେ ମାହୁନ୍ତର ପ୍ରେରଣାରେ କୁବଳୟା ପୀଡ ନାମକ ହସ୍ତୀ ଠିଆ-ହୋଇଅଛି । ।୨।

ବଦ୍ଧ୍ୱା ପରିକରଂ ଶୌରିଃ
ସମୁହ୍ୟ କୁଟିଳାଳକାନ୍
ଉବାଚ ହସ୍ତିପଂ ବାଚା
ମେଘନାଦଗଭୀରୟା ।୩।

ତେଣୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିଜ କମର ବାନ୍ଧ ଏବଂ ନିଜ କୃଷ୍ଣ କୁଞ୍ଚିତ ଅଳକାକୁ ସଜାଡିଲା ପରେ ମେଘ ଗମ୍ଭୀର ବାଣୀରେ ମାହୁନ୍ତକୁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇ କହିଲେ— ।୩।

ଅମ୍ବଷ୍ଠାମ୍ବଷ୍ଠ ମାର୍ଗଂ ନୌ
ଦେହ୍ୟପକ୍ରାମ ମା ଚରମ୍
ନୋ ଚେତ୍ ସକୁଞ୍ଜରଂ ତ୍ୱାଦ୍ୟ
ନୟାମି ଯମସାଦନମ୍ ।୪।

ମାହୁନ୍ତ ! ହେ ମାହୁନ୍ତ । ଆମ୍ଭ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ପଥ-ଛାଡ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମାର୍ଗରୁ ହଟି ଯାଅ । ଆରେ ଶୁଭୁ ନାହିଁ ? ବିଳମ୍ବ କରନା ନଚେତ୍ ହସ୍ତୀ ସହିତ ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଯମରାଜ ଘରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେବି ।' ।୪।

ଏବଂ ନିର୍ଭର୍ତ୍ସିତୋଽମ୍ବଷ୍ଠଃ
କୁପିତଃ କୋପିତଂ ଗଜମ୍
ଚୋଦୟାମାସ କୃଷ୍ଣାୟ
କାଳାନ୍ତକଯମୋପମମ୍ ।୫।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯେବେ ମାହୁନ୍ତଙ୍କୁ ଏହିପରି ଧମକାଇଲେ, ତେବେ ସେ କ୍ରୋଧରେ ଜରଜର ହୋଇ କାଳ, ମୃତ୍ୟୁ ତଥା ଯମରାଜ ସମାନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟଙ୍କର କୁବଳୟାପୀଡ଼କୁ ଅଙ୍କୁଶ ଆଘାତରେ କ୍ରୋଧିତ କରାଇ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲା । ୫ ।

କରୀନ୍ଦ୍ରସ୍ତମଭିଦ୍ରୁତ୍ୟ
କରେଣ ତରସାଗ୍ରହୀତ୍
କରାଦ୍ ବିଗଳିତଃ ସୋଽମୁଂ
ନିହତ୍ୟାଙ୍‌ଘ୍ରିଷ୍ୱଲୀୟତ ।୬।

କୁବଳୟାପୀଡ ଭଗବାନଙ୍କ ଆଡକୁ ଦୌଡି ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦ୍ରୁତଭବେ ଶୁଣ୍ଢରେ ଗୁଡ଼ାଇ ଦେଲା । ପରନ୍ତୁ ଭଗବାନ୍ ଶୁଣ୍ଢ ଭିତରୁ ବାହାରି ଆସି ତାକୁ ଏକ ଭୁଷିମାରି ତା ପାଦ ମଝିରେ ଲୁଚିଗଲେ ।୬।

ସଂକ୍ରୁଦ୍ଧସ୍ତମଚକ୍ଷାଣୋ
ଘ୍ରାଣଦୃଷ୍ଟିଃ ସ କେଶବମ୍
ପରାମୃଶତ୍ ପୁଷ୍କରେଣ
ସ ପ୍ରସହ୍ୟ ବିନିର୍ଗତଃ ।୭।

ତାଙ୍କୁ ନିଜ ସମ୍ମୁଖରେ ନଦେଖି କୁବଳୟା-ପୀଡର ବଡ କ୍ରୋଧ ହେବାରୁ ସେ ଶୁଂଘି ଶୁଂଘି ଭଗବାନଙ୍କୁ ନିଜ ଶୁଣ୍ଢରେ ନିଶ୍ଚୟ କରି ଚିପି ଧରିଲା ସତ୍ୟ, ପରନ୍ତୁ ଭଗବାନ୍ ବଳପୂର୍ବକ ନିଜକୁ ସେଥିରୁ ଛଡାଇ ଆଣିଲେ ।୭।

ପୁଚ୍ଛେ ପ୍ରଗୃହ୍ୟାତିବଳଂ
ଧନୁଷଃ ପଞ୍ଚବିଂଶତିମ୍
ବିଚକର୍ଷ ଯଥା ନାଗଂ
ସୁପର୍ଣ୍ଣ ଇବ ଲୀଳୟା ।୮।

ତା'ପରେ ଭଗବାନ୍ ସେହି ବଳବାନ୍ ହସ୍ତୀର ପୁଚ୍ଛ ଧରି ତାକୁ ଏକଶତ ହସ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଛକୁ ଘୋସାରି ନେଲେ । ଠିକ୍ ସେହିପରି, ଯେପରି ଗରୁଡ଼ ସର୍ପ ପୁଚ୍ଛକୁ ଧରି ଅନାୟାସରେ ଘୋସାରି ପକାଏ ।୮।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସ ପର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତମାନେନ
ସବ୍ୟଦକ୍ଷିଣତୋଽଚ୍ୟୁତଃ
ବଭ୍ରାମ ଭ୍ରାମ୍ୟମାଣେନ
ଗୋବତ୍ସେନେବ ବାଳକଃ ।୯।

ଯେପରି ଘୂରି ବୁଲୁଥିବା ବାଛୁରୀ ସହିତ ବାଳକମାନେ ଘୂରନ୍ତି ଅଥବା ଭଗବାନ୍ ବାଳକୃଷ୍ଣ ଯେପରି ବାଛୁରିମାନଙ୍କ ସହିତ ଖେଳୁଥିଲେ, ସେହିପରି ସେ ତାହାର ପୁଚ୍ଛ ଧରି ଘୁରାଇ ଘୁରାଇ ଖେଳିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଯେବେ ସେ ଡାହାଣରୁ ବୁଲି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଧରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ, ତେବେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବାମ ଆଡକୁ, ଯେବେ ସେ ବାମ ଆଡକୁ ଯାଏ, ତେବେ ସିଏ ଡାହାଣକୁ ବୁଲିଯାଆନ୍ତି ।୯।

ତତୋଽଭିମୁଖମଭ୍ୟେତ୍ୟ
ପାଣିନାଽହତ୍ୟ ବାରଣମ୍
ପ୍ରାଦ୍ରବନ୍ ପାତୟାମାସ
ସ୍ପୃଶ୍ୟମାନଃ ପଦେ ପଦେ ।୧୦।

ତା'ପରେ ହସ୍ତୀର ଆଗକୁ ଆସି ସେ ତାକୁ ଏକ ଭୁଷା ମାରିବା ବେଳେ ହସ୍ତୀ ତାଙ୍କୁ ତଳେ ପକାଇ ଦେବା ପାଇଁ ଏପରି ପ୍ରଯତ୍ନ କଲା ମନେକର ସେ ପକାଇ ଦେଲା କି ? ।୧୦।

ସ ଧାବନ୍ କ୍ରୀଡୟା ଭୂମୌ
ପତିତ୍ୱା ସହସୋତ୍ଥିତଃ
ତଂ ମତ୍ୱା ପତିତଂ କ୍ରୁଦ୍ଧୋ ଦନ୍ତାଭ୍ୟାଂ
ସୋଽହନତ୍‌କ୍ଷିତିମ୍ ।୧୧।

କିନ୍ତୁ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦୌଡୁ ଦୌଡୁ ଖେଳିବା ପରି ଥରେ ଭୂମିରେ ପଡି ଯିବାର ଅଭିନୟ କରି ପୁଣି ଉଠି ଠିଆ ହୋଇଗଲେ । ସେତେବେଳେ ହସ୍ତୀ କ୍ରୋଧରେ ପାଗଳ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ଭଗବାନ୍ ତଳେ ପଡଯାଇ ଥିବାର ମନେ କରି ସେ ନିଜ ବଳ ପରାକ୍ରମ ସହିତ ଦୁଇଦନ୍ତ ଦ୍ୱାରା ପୃଥିବୀକୁ ଆଘାତ କଲା ।୧୧।

ସ୍ୱବିକ୍ରମେ ପ୍ରତିହତେ
କୁଞ୍ଜରେନ୍ଦ୍ରୋଽତ୍ୟମର୍ଷିତଃ
ଚୋଦ୍ୟମାନୋ ମହାମାତ୍ରୈଃ
କୃଷ୍ଣମଭ୍ୟଦ୍ରବଦ୍ ରୁଷା ।୧୨।

କୁବଳୟା ପୀଡର ଏହି ଆକ୍ରମଣ ବ୍ୟର୍ଥ ହେବାରୁ ସେ ଆହୁରି ଅଧିକ ରୁଷ୍ଟହେଲା । ତେଣୁ ମାହୁନ୍ତର ପ୍ରେରଣାରେ ସେ ଅଧିକତର କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ପୁଣି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନିକଟକୁ ଝପଟି ଆସିଲା ।୧୨।

ତମାପତନ୍ତମାସାଦ୍ୟ ଭଗବାନ୍ ମଧୁସୂଦନଃ
ନିଗୃହ୍ୟ ପାଣିନା ହସ୍ତଂ
ପାତୟାମାସ ଭୂତଳେ ।୧୩।

ଭଗବାନ୍ ମଧୁସୂଦନ ଯେବେ ଦେଖିଲେ ଯେ ସେ ମୋ ଆଡକୁ ଝପଟୁ ଅଛି, ତେବେ ସେ ଗୋଟିଏ ହାତରେ ତା'ର ଶୁଣ୍ଢକୁ ଧରି ତାକୁ ଟେକି ପୃଥିବୀରେ କଚାଡ଼ ଦେଲେ ।୧୩।

ପତିତସ୍ୟ ପଦାଽକ୍ରମ୍ୟ ମୃଗେନ୍ଦ୍ର ଇବ ଲୀଳୟା
ଦନ୍ତମୁତ୍ପାଟ୍ୟ ତେନେଭଂ
ହସ୍ତିପାଂଶ୍ଚାହନଦ୍‌ହରିଃ ।୧୪।

ସେ ତଳେ ପଡ ଯିବାରୁ ଭଗବାନ୍ ସିଂହ ସଦୃଶ ତା ଉପରକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ ନିଜ ପାଦରେ ଚକଟି ମର୍ଦ୍ଦି ତା'ର ଦୁଇ ଦନ୍ତକୁ ଉପାଡ଼ ଆଣିଲେ ଏବଂ ସେହି ଦନ୍ତର ଆଘାତରେ ମାହୁନ୍ତ ସହିତ ହସ୍ତୀକୁ ଶେଷ କରିଦେଲେ ।୧୪।

ମୃତକଂ ଦ୍ୱିପମୁତ୍ସୃଜ୍ୟ
ଦନ୍ତପାଣିଃ ସମାବିଶତ୍

ପରୀକ୍ଷିତ ! ମୃତ ହସ୍ତୀକୁ ଛାଡ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ହାତରେ ତାହାର ଦନ୍ତକୁ ଧରି ରଙ୍ଗଭୂମିରେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅଂସନ୍ୟସ୍ତବିଷାଣୋଽସୃଙ୍‌ମଦବିନ୍ଦୁଭିରଙ୍କିତଃ
ବିରୂଢସ୍ୱେଦକଣିକାବଦନାମ୍ବୁରୁହୋ ବଭୌ
।୧୫।

ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସେତେବେଳେ ତାହାଙ୍କ ଶୋଭା ଦେଖିବା ଯୋଗ୍ୟ ଥିଲା । ତାହାଙ୍କ ସ୍କନ୍ଧରେ ହସ୍ତୀର ଦନ୍ତ ଶରୀର ରକ୍ତାକ୍ତ ମଦ ବିନ୍ଦୁରେ ସୁଶୋଭିତ ମୁଖକମଳ ଉପରେ ଝାଳବିନ୍ଦୁ ଝଟକୁଥିଲା ।୧୫।

ବୃତୌ ଗୋପୈଃ
କତିପୟୈର୍ବଲଦେବଜନାର୍ଦନୌ
ରଙ୍ଗଂ ବିବିଶତୁ ରାଜନ୍ ଗଜଦନ୍ତବରାୟୁଧୌ
।୧୬।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ଦୁହିଁଙ୍କ ହସ୍ତରେ କୁବଳୟାପୀଡର ବଡ ବଡ ଦନ୍ତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶସ୍ତ୍ରରୂପେ ସୁଶୋଭିତ ହେଉଥିଲା ଏବଂ କେତେକ ଗୋପାଳବାଳ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଚାଲୁଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ସେମାନେ ରଙ୍ଗ ଭୂମିରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ୧୬।

ମଲ୍ଲାନାମଶନିର୍ନୃଣାଂ ନରବରଃ
ସ୍ତ୍ରୀଣାଂ ସ୍ମରୋ ମୂର୍ତିମାନ୍
ଗୋପାନାଂ ସ୍ୱଜନୋଽସତାଂ କ୍ଷିତିଭୁଜାଂ
ଶାସ୍ତା ସ୍ୱପିତ୍ରୋଃ ଶିଶୁଃ
ମୃତ୍ୟୁର୍ଭୋଜପତେର୍ବିରାଡବିଦୁଷାଂ
ତତ୍ତ୍ୱଂ ପରଂ ଯୋଗିନାଂ
ବୃଷ୍ଣୀନାଂ ପରଦେବତେତି ବିଦିତୋ
ରଙ୍ଗଂ ଗତଃ ସାଗ୍ରଜଃ ।୧୭।

ଯେବେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଳରାମଙ୍କ ସହିତ ରଙ୍ଗ ଭୂମିରେ ପଦାର୍ପଣ କଲେ । ତେବେ ସେ ଦୁହେଁ ମଲ୍ଲମାନଙ୍କୁ ବଜ୍ରକଠୋର ଶରୀରଧାରୀ ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନରରତ୍ନ, ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ମୂର୍ତିମାନ କାମଦେବ, ଗୋପମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱଜନ, ଦୁଷ୍ଟ ରାଜାମାନଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡଦାନୀ ଶାସକ, ମାତା-ପିତା ସଦୃଶ କୁଳବୃଦ୍ଧମାନଙ୍କୁ ଶିଶୁ, କଂସଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁ, ଅଜ୍ଞାନି-ମାନଙ୍କୁ ବିରାଟ, ଯୋଗିମାନଙ୍କୁ ପରମତତ୍ତ୍ୱ ଏବଂ ଭକ୍ତ ଶିରୋମଣି ବୃଷ୍ଣିବଂଶିମାନଙ୍କୁ ନିଜ ଇଷ୍ଟଦେବ ସଦୃଶ ଜଣା ପଡୁଥିଲେ । (ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ ଭାବାନୁସାର କ୍ରମଶଃ ରୌଦ୍ର, ଅଦ୍ଭୁତ, ଶୃଙ୍ଗାର, ହାସ୍ୟ, ବୀର, ବାତ୍ସଲ୍ୟ, ଭୟାନକ, ବିଭତ୍ସ, ଶାନ୍ତ ଏବଂ ପ୍ରେମଭକ୍ତି ରସର ଅନୁଭବ କଲେ) ।୧୭।

ହତଂ କୁବଳୟାପୀଡଂ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ତାବପି ଦୁର୍ଜୟୌ
କଂସୋ ମନସ୍ୟପି ତଦା
ଭୃଶମୁଦ୍‌ବିବିଜେ ନୃପ ।୧୮।

ରାଜନ୍ ! କଂସ ଏକ ବଡ ଧୀର-ବୀର ଥିଲେହେଁ ସେ ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଏ ଦୁହେଁ କୁବଳୟାପୀଡକୁ ମାରି ଦେଲେଣି, ତେବେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ କଲେ ଏମାନଙ୍କୁ ଜିତିବା ବଡ କଠିନ; ତେଣୁ ସେ ବଡ଼ କାତର ହୋଇଗଲେ ।୧୮।

ତୌ ରେଜତୁ ରଙ୍ଗଗତୌ ମହାଭୁଜୌ
ବିଚିତ୍ରବେଷାଭରଣସ୍ରଗମ୍ବରୌ

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କ ବାହୁ ବଡ ଦୀର୍ଘ ଥିଲା । ପୁଷ୍ପହାର, ବସ୍ତ୍ର ଏବଂ ଆଭୂଷଣ ଆଦିରେ ଉଭୟଙ୍କ ବେଶ ବଡ ବିଚିତ୍ର ହୋଇଥିଲା । ସେମାନେ ଏପରି ଜଣା ପଡୁଥିଲେ, ମନେକର ଉତ୍ତମ ବେଶ ଧାରଣ କରି ଦୁଇ ଶ୍ରେଷ୍ଠନଟ ଅଭିନୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଉଭା

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଯଥା ନଟାବୁତ୍ତମବେଷଧାରିଣୌ
ମନଃ କ୍ଷିପନ୍ତୌ ପ୍ରଭୟା ନିରୀକ୍ଷତାମ୍ ।୧୯।

ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ନେତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ଲଖି ଯାଉଥାଏ । ରଙ୍ଗ-ଭୂମିରେ ଏପରି ଶୋଭାୟମାନ ଦୁଇନଟ ନିଜ ଅଙ୍ଗକାନ୍ତିରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ଚୋରାଇନେଲେ ।୧୯।

ନିରୀକ୍ଷ୍ୟ ତାବୁତ୍ତମପୁରୁଷୌ ଜନା
ମଞ୍ଚସ୍ଥିତା ନାଗରରାଷ୍ଟ୍ରକା ନୃପ
ପ୍ରହର୍ଷବେଗୋତ୍‌କଳିତେକ୍ଷଣାନନାଃ
ପପୁର୍ନ ତୃପ୍ତା ନୟନୈସ୍ତଦାନନମ୍ ।୨୦।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ମଞ୍ଚ ଉପରେ ଯେତେ ଦର୍ଶକ ବସିଥିଲେ—ସେହି ମଥୁରାର ନାଗରିକ ଏବଂ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଜନ ସମୁଦାୟ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କୁ ଦେଖି ଏପରି ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ ଯେ ସେମାନଙ୍କ ନେତ୍ର ଏବଂ ମୁଖକମଳ ଫୁଟି ଉଠି ଉତ୍କଣ୍ଠାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣହେଲା । ଦର୍ଶକମାନେ ନେତ୍ର ପଥରେ ସେମାନଙ୍କ ମୁଖମାଧୁରୀ ପାନ କରି କରି ତୃପ୍ତ ହୋଇପାରିଲେ ନାହିଁ ।୨୦।

ପିବନ୍ତ ଇବ ଚକ୍ଷୁର୍ଭ୍ୟାଂ ଲିହନ୍ତ ଇବ ଜିହ୍ୱୟା
ଜିଘ୍ରନ୍ତ ଇବ ନାସାଭ୍ୟାଂ ଶ୍ଲିଷ୍ୟନ୍ତ ଇବ ବାହୁଭିଃ
।୨୧।

ମନେକର, ସେମାନେ ନେତ୍ରରେ ପାନ କରୁଅଛନ୍ତି କି ? ଜିହ୍ୱାରେ ଚାଟୁ ଅଛନ୍ତି କି ? ନାସିକାରେ ଶୁଙ୍ଘୁ ଅଛନ୍ତି କି ଏବଂ ବାହୁରେ ବାନ୍ଧି ଆଲିଙ୍ଗନ କରୁଅଛନ୍ତି କି ?? ।୨୧।

ଊଚୁଃ ପରସ୍ପରଂ ତେ ବୈ
ଯଥାଦୃଷ୍ଟଂ ଯଥାଶ୍ରୁତମ୍
ତଦ୍‌ରୂପଗୁଣମାଧୁର୍ଯ୍ୟପ୍ରାଗଲ୍‌ଭ୍ୟସ୍ମାରିତା ଇବ
।୨୨।

ସେମାନଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ଗୁଣ, ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ନିର୍ଭୟତା ମନେ କର ଦର୍ଶକମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ଲୀଳା ସ୍ମରଣ କରାଇ ଦେଉଥିବାରୁ ସେମାନେ ପରସ୍ପର ଏମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଦେଖାଶୁଣା କଥା କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୨୨।

ଏତୌ ଭଗବତଃ ସାକ୍ଷାଦ୍‌ହରେର୍ନାରାୟଣସ୍ୟ ହି
ଅବତୀର୍ଣ୍ଣାବିହାଂଶେନ ବସୁଦେବସ୍ୟ ବେଶ୍ମନି
।୨୩।

ଏ ଦୁହେଁ ସାକ୍ଷାତ୍ ଭଗବାନ୍ ନାରାୟଣଙ୍କ ଅଂଶ ଏବଂ ପୃଥିବୀରେ ବସୁଦେବଙ୍କ ଗୃହରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛନ୍ତି ।୨୩।

ଏଷ ବୈ କିଲ ଦେବକ୍ୟାଂ
ଜାତୋ ନୀତଶ୍ଚ ଗୋକୁଳମ୍
କାଲମେତଂ ବସନ୍ ଗୂଢୋ
ବବୃଧେ ନନ୍ଦବେଶ୍ମନି ।୨୪।

(ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି—) ଏହି ଶ୍ୟାମଳ—କୋମଳ କୁମାର ଦେବକୀ ଗର୍ଭରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିଲେହେଁ ଜନ୍ମରୁ ବସୁଦେବ ଏହାଙ୍କୁ ଗୋକୁଳରେ ଛାଡ଼ ଆସିଥିଲେ । ସେହିଦିନ ଠାରୁ ଯିଏ ସେଠାରେ ଛପିରହି ନନ୍ଦ ଗୃହରେହିଁ ପାଳିତ ହୋଇ ଏତେ ବଡ଼ ହେଲେ ।୨୪।

ପୂତନାନେନ ନୀତାନ୍ତଂ ଚକ୍ରବାତଶ୍ଚ ଦାନବଃ
ଅର୍ଜୁନୌ ଗୁହ୍ୟକଃ କେଶୀ
ଧେନୁକୋଽନ୍ୟେ ଚ ତଦ୍‌ବିଧାଃ ।୨୫।

ଏଇ ପିଲା ପୂତନା, ତୃଣାବର୍ତ୍ତ, ଶଙ୍ଖଚୂଡ଼, କେଶୀ ଏବଂ ଧେନୁକ ଆଦି ତଥା ଆହୁରି କେତେକ ଦୁଷ୍ଟ ଦୈତ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବଧ ତଥା ଯାମଳାର୍ଜ୍ଜୁନଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କଲେ । ।୨୫।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଗାବଃ ସପାଲା ଏତେନ ଦାବାଗ୍ନେଃ
ପରିମୋଚିତାଃ
କାଳିୟୋ ଦମିତଃ ସର୍ପ
ଇନ୍ଦ୍ରଶ୍ଚ ବିମଦଃ କୃତଃ ।୨୬।

ଏହି ପୁଅ ହିଁ ଗୋ ଏବଂ ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କୁ ଦାବାନଳରୁ ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଏବଂ କାଳିୟନାଗକୁ ଦମନ ତଥା ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ମାନମର୍ଦ୍ଦନ ମଧ୍ୟ କରିଥିଲେ । ।୨୬।

ସପ୍ତାହମେକହସ୍ତେନ ଧୃତୋଽଦ୍ରିପ୍ରବରୋଽମୁନା
ବର୍ଷାବାତାଶନିଭ୍ୟଶ୍ଚ ପରିତ୍ରାତଂ ଚ
ଗୋକୁଳମ୍ ।୨୭।

ଯିଏ ପୁଣି ସାତଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଟିଏ ହାତରେ ଗିରିରାଜ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନକୁ ଉଠାଇ ରଖି ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ବାତ୍ୟା, ବର୍ଷା ତଥା ବଜ୍ରପାତରୁ ଗୋକୁଳକୁ ରକ୍ଷାକଲେ । ।୨୭।

ଗୋପ୍ୟୋଽସ୍ୟ ନିତ୍ୟମୁଦିତ-
ହସିତପ୍ରେକ୍ଷଣଂ ମୁଖମ୍
ପଶ୍ୟନ୍ତ୍ୟୋ ବିବିଧାଂସ୍ତାପାଂସ୍ତରନ୍ତି
ସାଶ୍ରମଂ ମୁଦା ।୨୮।

ଗୋପିମାନେ ଏହାଙ୍କ ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ହାସ୍ୟ, ମଧୁର ଚାହାଁଣି ଏବଂ ସର୍ବଦା ଏକରସ ପ୍ରସନ୍ନ ରହୁଥିବା ମୁଖାରବିନ୍ଦ ଦର୍ଶନରେ ଆନନ୍ଦତ ରହୁଥିଲେ ଏବଂ ଅନାୟାସରେ ସବୁ ତାପରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ । ।୨୮।

ଚଦନ୍ତ୍ୟନେନ ବଂଶୋଽୟଂ ଯଦୋଃ
ସୁବହୁବିଶ୍ରୁତଃ
ଶ୍ରିୟଂ ଯଶୋ ମହତ୍ତ୍ୱଂ ଚ ଲପ୍ସ୍ୟତେ
ପରିରକ୍ଷିତଃ ।୨୯।

ଶୁଣାଯାଏ ଯେ ଯିଏ ଯଦୁବଂଶକୁ ରକ୍ଷା କରିବେ । ଏହି ବିଖ୍ୟାତ ବଂଶ ଯାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମହାନ୍ ସମୃଦ୍ଧି, ଯଶ ଏବଂ ଗୌରବ ଲାଭ କରିବେ । ।୨୯।

ଅୟଂ ଚାସ୍ୟାଗ୍ରଜଃ ଶ୍ରୀମାନ୍ ରାମଃ
କମଲଲୋଚନଃ
ପ୍ରଲମ୍ବୋ ନିହତୋ ଯେନ ବତ୍ସକୋ ଯେ
ବକାଦୟଃ ।୩୦।

ଯିଏ ଦ୍ୱିତୀୟ ଜଣକ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରଙ୍କ ବଡଭାଇ କମଳ ନୟନ ଶ୍ରୀମାନ୍ ବଳରାମ ଅଟନ୍ତି । ଆମ୍ଭେମାନେ କାହାରି କାହାରି ମୁଖରୁ ଶୁଣିଛୁଁ ଯେ ଏହି ପୁରୁଷ ପ୍ରଲମ୍ବାସୁର, ବତ୍ସାସୁର, ଏବଂ ବକାସୁର ଆଦିଙ୍କୁ ବଧକଲେ । ।୩୦।

ଜନେଷ୍ୱେବଂ ବ୍ରୁବାଣେଷୁ
ତୂର୍ଯ୍ୟେଷୁ ନିନଦତ୍ସୁ ଚ
କୃଷ୍ଣରାମୌ ସମାଭାଷ୍ୟ ଚାଣୂରୋ
ବାକ୍ୟମବ୍ରବୀତ୍ ।୩୧।

ଯେତେବେଳେ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହିପରି ଚର୍ଚ୍ଚା ହେଉଥିଲା ଏବଂ ଆଖଡାରେ ତୁରୀ ବାଜୁଥିଲା, ସେତିକିବେଳେ ଚାଣୂର ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କହିଲା— ।୩୧।

ହେ ନନ୍ଦସୂନୋ ହେ ରାମ ଭବନ୍ତୌ
ବୀରସଂମତୌ
ନିୟୁଦ୍ଧକୁଶଳୌ ଶ୍ରୁତ୍ୱା ରାଜ୍ଞାଽହୂତୌ
ଦିଦୃକ୍ଷୁଣା ।୩୨।

ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ! ତୁମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ବୀରମାନଙ୍କର ଆଦରଣୀୟ ଅଟ । ଆମ୍ଭ ମହାରାଜା ଶୁଣିଲେ ଯେ ତୁମ୍ଭେମାନେ କୁସ୍ତି ଯୁଦ୍ଧରେ ବଡ ନିପୁଣ, ତେଣୁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ମଲ୍ଲ କୌଶଳ ଦେଖିବା ପାଇଁ ତୁମ୍ଭ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଡକାଯାଇ ଅଛି । ।୩୨।

ପ୍ରିୟଂ ରାଜ୍ଞଃ ପ୍ରକୁର୍ବତ୍ୟଃ ଶ୍ରେୟୋ ବିନ୍ଦନ୍ତି
ବୈ ପ୍ରଜାଃ

ଦେଖଭାଇ ! ଯେଉଁ ପ୍ରଜା ମନ, ବଚନ ଏବଂ କର୍ମରେ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରିୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ ହୁଏ ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ରାଜାଙ୍କ ଇଚ୍ଛାର

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ମନସା କର୍ମଣା ବାଚା
ବିପରୀତମତୋଽନ୍ୟଥା ।୩୩।

ବିପରୀତ କାମ କରନ୍ତ, ସେମାନଙ୍କୁ କ୍ଷତି ସହିବାକୁ ପଡେ । ।୩୩।

ନିତ୍ୟଂ ପ୍ରମୁଦିତା ଗୋପା ବତ୍ସପାଲା
ଯଥାସ୍ଫୁଟମ୍
ବନେଷୁ ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧେନ
କ୍ରୀଡନ୍ତଶ୍ଚାରୟନ୍ତି ଗାଃ ।୩୪।

ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଗାଈ-ବାଛୁରୀ ଚରଉଥିବା ଗୋପାଳ ପ୍ରତିଦିନ ଆନନ୍ଦରେ ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ଗାଈ ଚରାଉଁ ଚରାଉଁ କୁସ୍ତି ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି । ।୩୪।

ତସ୍ମାଦ୍ ରାଜ୍ଞଃ ପ୍ରିୟଂ ଯୂୟଂ ବୟଂ ଚ
କରବାମ ହେ
ଭୂତାନି ନଃ ପ୍ରସୀଦନ୍ତି ସର୍ବଭୂତମୟୋ
ନୃପଃ । ୩୫ ।

ତେଣୁ ଆସ ଆମ୍ଭେ ଏବଂ ତୁମ୍ଭେ ମିଳି ମହାରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରାଇବା ନିମନ୍ତେ କୁସ୍ତି ଲଢ଼ିବା । ଏପରି କଲେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଉପରେ ସବୁ ପ୍ରାଣୀ ପ୍ରସନ୍ନ ହେବେ, କାରଣ ରାଜା ସମସ୍ତ ପ୍ରଜାର ପ୍ରତୀକ ଅଟନ୍ତି । ।୩୫।

ତନ୍ନିଶମ୍ୟାବ୍ରବୀତ୍ କୃଷ୍ଣୋ
ଦେଶକାଳୋଚିତଂ ବଚଃ
ନିଯୁଦ୍ଧମାତ୍ମନୋଽଭୀଷ୍ଟଂ
ମନ୍ୟମାନୋଽଭିନନ୍ଦ୍ୟ ଚ ।୩୬।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲେ ଯେ କିପରି ଏମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଖେଳିବେ । ତେଣୁ ସେ ଚାଣୂର କଥା ଶୁଣି ତାହାକୁ ଅନୁମୋଦନ ପୂର୍ବକ ଦେଶକାଳ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହିପରି କହିଲେ— ।୩୬।

ପ୍ରଜା ଭୋଜପତେରସ୍ୟ ବୟଂ ଚାପି ବନଚରାଃ
କରବାମ ପ୍ରିୟଂ ନିତ୍ୟଂ ତନ୍ନଃ ପରମନୁଗ୍ରହଃ ।୩୭।

ଚାଣୂର ! ଆମ୍ଭେମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଭୋଜରାଜ କଂସଙ୍କ ବନବାସୀ ପ୍ରଜା ଅଟୁଁ । ତାଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରାଇବାକୁ ପ୍ରଯତ୍ନ କରିବା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ ହେବ । ।୩୭।

ବାଲା ବୟଂ ତୁଲ୍ୟବଲୈଃ କ୍ରୀଡିଷ୍ୟାମୋ
ଯଥୋଚିତମ୍
ଭବେନ୍ନିଯୁଦ୍ଧଂ ମାଧର୍ମଃ ସ୍ପୃଶେନ୍ମଲ୍ଲ
ସଭାସଦଃ ।୩୮।

କିନ୍ତୁ ଚାଣୂର ! ଆମ୍ଭେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ବାଳକ ଅଟୁଁ ; ତେଣୁ ଆମ୍ଭେ ନିଜ ସମାନ ବଳବାନ୍ ବାଳକମାନଙ୍କ ସହିତ ହିଁ କୁସ୍ତି ଯୁଦ୍ଧ-ଖେଳ ଖେଳିବୁଁ । କୁସ୍ତି ସମାନବଳଧାରୀ ସହିତ ହେବା ଉଚିତ୍, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ଦେଖୁଥିବା ସଭାସଦ୍‌ମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟାୟର ସମର୍ଥକ ରୂପେ ପାପଭାଗି ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ।୩୮।

ଚାଣୂର ଉବାଚ
ନ ବାଲୋ ନ କିଶୋରସ୍ତ୍ୱଂ
ବଲଶ୍ଚ ବଲିନାଂ ବରଃ
ଲୀଲୟେଭୋ ହତୋ ଯେନ
ସହସ୍ରଦ୍ୱିପସତ୍ତ୍ୱଭୃତ୍ ।୩୯।

ଚାଣୂର କହିଲା—ଆରେ ତୁମ୍ଭେ ଏବଂ ବଳରାମ ଦୁହେଁ ବାଳକ ନୁହଁ କିମ୍ବା କିଶୋର । ତୁମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ବଳବାନ୍‌ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଟ । ତୁମ୍ଭେ ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ସହସ୍ରହସ୍ତୀର ବଳ-ଧାରଣକାରୀ କୁବଳୟାପୀଡକୁ ଅନାୟାସରେ ମାରିଦେଲ । ।୩୯।

ତସ୍ମାଦ୍ ଭବଦ୍ଭ୍ୟାଂ ବଲିଭିର୍ଯୋଦ୍ଧବ୍ୟଂ
ନାନୟୋଽତ୍ର ବୈ

ତେଣୁ ତୁମ୍ଭ ଦୁହିଁଙ୍କର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପରି ବଳବାନ୍ ସହିତ ଲଢ଼ିବା ଉଚିତ୍ । ଏଥିରେ ଅନ୍ୟା-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ମର୍ଦ୍ଦି ବିକ୍ରମ ବାର୍ଷ୍ଣେ୍ୟ ବଳେନ ସହ
ମୁଷ୍ଟିକଃ ।୪୦।

ଯ଼ର କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନନାହିଁ । ଅତଏବ ତୁମ୍ଭେ ମୋ ଉପରେ ନିଜବଳ କସ ଏବଂ ବଳରମଙ୍କ ସହିତ ମୁଷ୍ଟିକ ଲଢନ୍ତୁ । ।୪୦।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବତେ ମହାପୁରଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେ କୁବଳୟାପୀଡ଼ ବଧୋ ନାମ ତ୍ରିଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୪୩।

—*—

ଅଥ ଚତୁଶ୍ଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଚାଣୁର, ମୁଷ୍ଟିକ ଆଦି ମଲ୍ଲ ଏବଂ କଂସଙ୍କ ଉଦ୍ଧାର

ଶ୍ରୀ ଶୁକଉବାଚ

ଏବଂ ଚର୍ଚିତସଙ୍କଳ୍ପୋ ଭଗବାନ୍ ମଧୁସୂଦନଃ
ଆସସାଦାଥ ଚାଣୂରଂ ମୁଷ୍ଟିକଂ
ରୋହିଣୀସୁତଃ ।୧।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଚାଣୁର ଆଦି ମଲ୍ଲମାନଙ୍କ ବଧ ପାଇଁ ନିଶ୍ଚିତ ସଂକଳ୍ପ କରି ଚାଣୂର ସହିତ ଏବଂ ବଳରମ ମୁଷ୍ଟିକ ସହିତ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଯୁଦ୍ଧରେ ଭିଡ଼ିଗଲେ । ।୧।

ହସ୍ତାଭ୍ୟାଂ ହସ୍ତୟୋର୍ବଦ୍ଧ୍ୱା ପଦ୍‌ଭ୍ୟାମେବ ଚ
ପାଦୟୋଃ
ବିଚକର୍ଷତୁରନ୍ୟୋଽନ୍ୟଂ ପ୍ରସହ୍ୟ ବିଜିଗୀଷୟା ।୨।

ଏମାନେ ଏକ ଅନ୍ୟକୁ—ଜିତିବା ଇଚ୍ଛାରେ ହାତରେ ହାତ ଏବଂ ପାଦରେ ପାଦ ଛନ୍ଦ ବଳ ପୂର୍ବକ ନିଜ ନିଜ ଆଡ଼କୁ ଟାଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୨।

ଅରତ୍ନୀ ଦ୍ୱେ ଅରତ୍ନିଭ୍ୟାଂ ଜାନୁଭ୍ୟାଂ
ଚୈବ ଜାନୁନୀ
ଶିରଃ ଶୀର୍ଷ୍ଣୋରସୋରସ୍ତାବନ୍ୟୋନ୍ୟମଭିଜଘ୍ନତୁଃ ୩।

ଏମାନେ ପଞ୍ଝାରେ ପଞ୍ଝା, ଜଙ୍ଘରେ ଜଙ୍ଘ, ମୁଣ୍ଡରେ ମୁଣ୍ଡ ଏବଂ ଛାତିରେ ଛାତି ଭିଡ଼ି ଏକ ଅନ୍ୟକୁ ଆଘାତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୩.

ପରିଭ୍ରାମଣବିକ୍ଷେପପରିରମ୍ଭାବପାତନୈଃ
ଉତ୍‌ସର୍ପଣାପସର୍ପଣୈଶ୍ଚାନ୍ୟୋନ୍ୟଂ
ପ୍ରତ୍ୟରୁନ୍ଧତାମ୍ ।୪।

ଉତ୍‌ଥାପନୈରୁନ୍ନୟନୈଶ୍ଚାଳନୈଃ
ସ୍ଥାପନୈରପି
ପରସ୍ପରଂ ଜିଗୀଷନ୍ତାବପଚକ୍ରତୁରାତ୍ମନଃ ।୫।

ଏହିପରି କୂଟ-କୌଶଳ କରି କରି ନିଜ ନିଜ ଯୋଡ଼ଦାରକୁ ଧରି ଏଣେ ତେଣେ ଘୋସାରି, ଧକ୍‌କା ମାରି, କେବେ ଜୋରରେ କୁଣ୍ଢାଇ, କେବେ ଉଭୟ ଗୁଡ଼ାଇ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ତ କେବେ କେହି କାହାକୁ ଟେକି କଚାଡ଼ ଦିଅନ୍ତି । କେହି କାହା କବଳରୁ ବାହାରି ଯାଆନ୍ତି ତ କେତେବେଳେ ଉଭୟ ଉଭୟକୁ ଛାଡ଼ି ପୃଥକ୍ ହୋଇଯାଆନ୍ତି । ଏହିପରି ଏକ ଅନ୍ୟକୁ ରୋକନ୍ତି, ପ୍ରହାର କରନ୍ତି ଏବଂ ନିଜ ଯୋଡ଼ଦାରକୁ ନାତ ମାରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । କେବେ କେହି ତଳେ ପଡ଼ି ଯାଉଛି ତ ଅନ୍ୟ ତାକୁ ଆଣ୍ଠୁ ଏବଂ ପାଦରେ ଦବାଇ ଦବାଇ ଉଠାଇ ଦେଉଛି କେବେ ହାତରେ ଧରି ଉପରକୁ ଉଠାଇ ନେଉଛି । ଯଦି କିଏ ଗଳାରେ ଓହଳି ପଡ଼ୁଛି ତ ଅନ୍ୟ ଜଣକ ତାକୁ ଧକ୍‌କା ମାରୁଛି ଏବଂ ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳେ ହସ୍ତପାଦ ଛନ୍ଦ ପକାଉଛି । ୪–୫ ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତଦ୍‌ବଳାବଳବଦ୍ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଂ ସମେତାଃ ସର୍ବଯୋଷିତଃ
ଊଚୁଃ ପରସ୍ପରଂ ରାଜନ୍ ସାନୁକମ୍ପା ବରୂଥଶଃ ।୬

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଏହି ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧ ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ନଗରର ବହୁତ ମହିଳା ମଧ୍ୟ ଆସିଥିଲେ । ସେମାନେ ଯେବେ ଦେଖିଲେ ଯେ ବଡ ବଡ ମଲ୍ଲମାନଙ୍କ ସହିତ ଯେଁଏ ଛୋଟ ଛୋଟ ବଳହୀନ ବାଳକ ଲଢୁଅଛନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନେ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ଦଳବାନ୍ଧି କରୁଣାବଶ ପରସ୍ପର କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ।୬।

ମହାନୟଂ ବତାଧର୍ମ ଏଷାଂ ରାଜସଭାସଦାମ୍
ଯେ ବଳାବଳବଦ୍ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଂ ରାଜ୍ଞୋଽନ୍ୱିଚ୍ଛନ୍ତି
ପଶ୍ୟତଃ ।୭।

'ଏଠାରେ ରାଜା କଂସର ସଭାସଦ୍‌ମାନେ ବଡ ଅନ୍ୟାୟ ଏବଂ ଅଧର୍ମ କରୁଅଛନ୍ତି । କେଡେ ଖେଦର କଥା ଯେ ରାଜାଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେହିଁ ଏହିବଳୀ ପହେଲମାନ୍ ଏବଂ ନିର୍ବଳ ବାଳକର ଯୁଦ୍ଧକୁ ଏମାନେ ଅନୁମୋଦନ କରୁଅଛନ୍ତି ।୭।

କ୍ୱ ବଜ୍ରସାରସର୍ବାଙ୍ଗୌ ମଲ୍ଲୌ
ଶୈଳେନ୍ଦ୍ରସନ୍ନିଭୌ
କ୍ୱ ଚାତିସୁକୁମାରାଙ୍ଗୌ କିଶୋରୌ
ନାପ୍ତଯୌବନୌ ।୮।

ଭଉଣି ! ଦେଖତ, ଏହି ପହେଲବାନ୍‌ମାନଙ୍କ ଏକ ଏକ ଅଙ୍ଗ ବଜ୍ର ସଦୃଶ କଠୋର ତଥା ଶରୀର ପର୍ବତ ସଦୃଶ ପରନ୍ତୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁବକ ମଧ୍ୟ ନୁହନ୍ତି ଉଭୟଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ କିଶୋର ଅବସ୍ଥା ! ଏମାନଙ୍କ ଏକ ଏକ ଅଙ୍ଗ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁକୁମାର ଅଟେ; କାହିଁ ସେମାନଙ୍କ ବଜ୍ର କଠୋର ଶରୀର ଏବଂ କାହିଁ ଏମାନଙ୍କ ସୁକୁମାର ଅଙ୍ଗ ? ।୮।

ଧର୍ମବ୍ୟତିକ୍ରମୋ ହ୍ୟସ୍ୟ
ସମାଜସ୍ୟ ଧ୍ରୁବଂ ଭବେତ୍
ଯତ୍ରାଧର୍ମଃ ସମୁତ୍ତିଷ୍ଠେନ୍ନ ସ୍ଥେୟଂ
ତତ୍ର କର୍ହିଚିତ୍ ।୯।

ଯେତେ ଲୋକ ଏଠାରେ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇ ଦେଖୁଅଛନ୍ତି; ସେମାନଙ୍କୁ ଅବଶ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ଧର୍ମୋଲ୍ଲଙ୍ଘନର ପାପ ଲାଗିବ ! ସଖି ! ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏଠାରୁ ଚାଲିଯିବା ଉଚିତ । ଯେଉଁଠାରେ ଅଧର୍ମର ପ୍ରଧାନତା ଥିବ, ସେଠାରେ କେବେ ହେଲେ ରହିବା ନାହିଁ, ଏହା ଶାସ୍ତ୍ରର ନିୟମ ଅଟେ ।୯।

ନ ସଭାଂ ପ୍ରବିଶେତ୍ ପ୍ରାଜ୍ଞଃ
ସଭ୍ୟଦୋଷାନନୁସ୍ମରନ୍
ଅବ୍ରୁବନ୍ ବିବ୍ରୁବନ୍ନଜ୍ଞୋ
ନରଃ କିଲ୍‌ବିଷମଶ୍ନୁତେ ।୧୦।

ଶାସ୍ତ୍ର କହେ ଯେ ସଭାସଦ୍‌ମାନଙ୍କ ଦୋଷକୁ ଜାଣି ସେହି ସଭାକୁ ଯିବା ବୁଦ୍ଧିମାନ ପୁରୁଷର ଉଚିତ ନୁହେଁ, କାରଣ ସେଠାକୁ ଗଲେ ସେହିସବୁ ଅବଗୁଣକୁ କହିବା, ନିରବ ରହିବା ଅଥବା ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ କହିବା, ଏହି ତିନି କଥାରେ ମନୁଷ୍ୟ ଦୋଷଭାଗୀ ହୋଇଥାଏ ।୧୦।

ବଲ୍‌ଗତଃ ଶତ୍ରୁମଭିତଃ କୃଷ୍ଣସ୍ୟ
ବଦନାମ୍ବୁଜମ୍
ବୀକ୍ଷ୍ୟତାଂ ଶ୍ରମବାର୍ୟୁପ୍ତଂ
ପଦ୍ମକୋଶମିବାମ୍ବୁଭିଃ ।୧୧।

ଦେଖ, ଦେଖ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଶତ୍ରୁର ଚାରି ଆଡ଼ରୁ ପଇଁତରା ବଦଳାଉ ଅଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ମୁଖରେ ଶ୍ରମବିନ୍ଦୁ ଠିକ୍ ଏପରି ଶୋଭା ପାଉଛି, ଯେପରି କମଳ କେଶରରେ ଜଳବିନ୍ଦୁ ।୧୧।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କଂ ନ ପଶ୍ୟେତ ରାମସ୍ୟ ମୁଖମାତାମ୍ରଲୋଚନମ୍
ମୁଷ୍ଟିକଂ ପ୍ରତି ସାମର୍ଷଂ
ହାସସଂରମ୍ଭଶୋଭିତମ୍ ।୧୨।

ସଖିବୃନ୍ଦ । ମୁଷ୍ଟିକ ପ୍ରତି କ୍ରୋଧରୁ ବଳରାମଙ୍କ ମୁଖ ଏବଂ ଚକ୍ଷୁ କିପରି ଲାଲ୍‌ଲାଲ୍ ହୋଇଯାଇଅଛି ଦେଖୁଅଛ ତ ? ତଥାପି ହାସ୍ୟର ଅସାଧାରଣ ଆବେଗ କେତେ ସୁନ୍ଦର । ।୧୨।

ପୁଣ୍ୟା ବତ ବ୍ରଜଭୁବୋ ଯଦୟଂ ନୃଲିଙ୍ଗ-
ଗୂଢ଼ଃ ପୁରାଣପୁରୁଷୋ ବନଚିତ୍ରମାଲ୍ୟଃ
ଗାଃ ପାଲୟନ୍ ସହବଲଃ କ୍ୱଣୟଂଶ୍ଚ ବେଣୁଂ
ବିକ୍ରୀଡ଼ୟାଞ୍ଚତି ଗିରିତ୍ରରମାର୍ଚ୍ଚିତାଙ୍‌ଘ୍ରିଃ ।୧୩।

ସଖି । ବାସ୍ତବରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ବ୍ରଜଭୂମି ବଡ ପବିତ୍ର, ଧନ୍ୟ ଅଟେ । କାରଣ ସେଠାରେ ଏହି ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ମନୁଷ୍ୟ ବେଶରେ ଲୁଚି ରହିଛନ୍ତି । ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ ଶଙ୍କର ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦେବୀ ଯାହାଙ୍କ ଚରଣ ପୂଜା କରନ୍ତି, ସେହି ପ୍ରଭୁ ସେଠାରେ ନାନା ରଙ୍ଗର ବନ ଫୁଲମାଳ ଧାରଣ କରି ତଥା ବଳରାମଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ବଂଶୀବଜାଇ ଗାଈ ଚରାଉଁ ଚରାଉଁ ନାନା ପ୍ରକାର ଖେଳ ଖେଳି ଆନନ୍ଦରେ ବିଚରନ୍ତି । ।୧୩।

ଗୋପ୍ୟସ୍ତପଃ କିମଚରନ୍ ଯଦମୁଷ୍ୟ ରୂପଂ
ଲାବଣ୍ୟସାରମସମୋର୍ଦ୍ଧ୍ୱମନନ୍ୟସିଦ୍ଧମ୍
ଦୃଗ୍‌ଭିଃ ପିବନ୍ତ୍ୟନୁସବାଭିନବଂ ଦୁରାପ—
ମେକାନ୍ତଧାମ ଯଶସଃ ଶ୍ରିୟ ଐଶ୍ୱରସ୍ୟ ।୧୪।

ସଖି ! ଜଣା ନାହିଁ, ଗୋପିମାନେ କିପରି କେତେ ତପସ୍ୟା କରିଥିଲେ; ଯାହା ଫଳରେ ସେମାନେ ନିଜ ନେତ୍ର ଯୁଗଳରେ ନିତ୍ୟ ନିରନ୍ତର ତାହାଙ୍କ ରୂପ ମାଧୁରି ପାନ କରୁଅଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ରୂପ କ'ଣ ଜାଣ ; ଲାବଣ୍ୟର ସାର । ସଂସାରରେ ବା ତାଠାରୁ ପରେ ମଧ୍ୟ କାହାରି ହେଲେ ରୂପ ୟାଙ୍କ ସମାନନୁହେଁ ; ପୁଣି ତାଠାରୁ ବଳି ବା କିପରି ହେବ ? ତାହାପୁଣି କୌଣସି ସଜାସଜି କିମ୍ବା ଗହଣା ଗାଣ୍ଠି ଦ୍ୱାରା ନୁହେଁ ; ସ୍ୱୟଂ ସିଦ୍ଧ ଅଟେ । ସେହି ରୂପକୁ ଯେତେ ଦେଖିଲେ ହେଁ ତୃପ୍ତି ଆସେ ନାହିଁ ; ବରଂ ପ୍ରତିକ୍ଷଣ ନୂଆ ନୂଅ ଦେଖାଯାଏ କାରଣ ନିତ୍ୟ ନୁତନ ଅଟେ । ସମଗ୍ର ଯଶ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ ଏବଂ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଏହାଙ୍କ ଆଶ୍ରିତ ଅଟେ ସଖିଗଣ ! ଏହାଙ୍କ ଦର୍ଶନ ତ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବଡ ଦୁର୍ଲଭଯିଏ ତ ଗୋପିମାନଙ୍କ ଭାଗ୍ୟକୁ ଏକରେଖ ।୧୪।

ଯା ଦୋହନେଽବହନନେ ମଥନୋପଲେପ-
ପ୍ରେଙ୍ଖେଙ୍ଖନାର୍ଭରୁଦିତୋକ୍ଷଣମାର୍ଜ୍ଜନାଦୌ

ସଖି ! ବ୍ରଜର ଗୋପିମାନେ ଧନ୍ୟ ଅଟନ୍ତି । ନିରନ୍ତର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କଠାରେ ଚିତ୍ତଲଗାଇ ରଖିଥିବା କାରଣ ପ୍ରେମ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟ ତଥା ଅଶ୍ରୁ ଗଦ୍ ଗଦ୍ କଣ୍ଠରେ ସେମାନେ ଏହାଙ୍କ ଲୀଳାଗାନରେ ରତ-ଥାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ଗାଈ ଦୁହିଁବା, ଦଧି ମନ୍ଥିବା ଧାନକୁଟିବା, ଘର ଲିପିବା, ବାଳକମାନଙ୍କୁ ଦୋଳାରେ ଝୁଲାଇବା, କାନ୍ଦୁଥିବା ଶିଶୁକୁ ବୋଧକରିବା,

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଗାୟନ୍ତି ଚୈନମନୁରକ୍ତଧିୟୋଽଶ୍ରୁକଣ୍ଠ୍ୟୋ
ଧନ୍ୟା ବ୍ରଜସ୍ତ୍ରିୟ ଉରୁକ୍ରମଚିତ୍ତଯାନାଃ । ୧୫ ।

ସେମାନଙ୍କୁ ଧୋଇ ପୋଛିବା, ଘରକୁ ଝାଡ଼ପୋଛା କରିବା – କେତେ କହିବି, ସବୁପ୍ରକାର କାମଧନ୍ଦା ସମୟେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଗୁଣଗାନରେହିଁ ଅନୁରକ୍ତ ଥାଆନ୍ତି । ।୧୫।

ପ୍ରାତର୍ବ୍ରଜାଦ୍ ବ୍ରଜତ ଆବିଶତଶ୍ଚ ସାୟଂ
ଗୋଭିଃ ସମଂ କ୍ୱଣୟତୋଽସ୍ୟ ନିଶମ୍ୟ ବେଣୁମ୍
ନିର୍ଗମ୍ୟ ତୂର୍ଣ୍ଣମବଳାଃ ପଥି ଭୂରିପୁଣ୍ୟାଃ
ପଶ୍ୟନ୍ତି ସସ୍ମିତମୁଖଂ ସଦୟାବଲୋକମ୍ । ୧୬ ।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯେବେ ପ୍ରଭାତରୁ ଗାଈ ଚରାଇବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ରଜରୁ ବନକୁ ଯାଆନ୍ତି ଏବଂ ସଂଧ୍ୟାକୁ ଗାଈ ନେଇ ବ୍ରଜକୁ ଫେରନ୍ତି, ତେବେ ବଡ ମଧୁର ସ୍ୱରରେ ବଂଶୀ ବଜାନ୍ତି । ସେହି ମଧୁର ତାନ ଶୁଣି ଗୋପିମାନେ ଗୃହର ସମସ୍ତ କାମଧନ୍ଦା ଛାଡଦେଇ ବଡ ଆବେଗରେ ରାସ୍ତାକୁ ଦୌଡ଼ଆସନ୍ତି ଏବଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦରହାସ ତଥା ଦୟାପୂର୍ଣ୍ଣ ଚାହାଣି ଯୁକ୍ତ ମୁଖ-କମଳ ନିରେଖି ନିରେଖି କୃତାର୍ଥ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ଗୋପିମାନେ ହିଁ ପରମ ପୁଣ୍ୟ-ବତୀ ଅଟନ୍ତି । ।୧୬।

ଏବଂ ପ୍ରଭାଷମାଣାସୁ ସ୍ତ୍ରୀଷୁ ଯୋଗେଶ୍ୱରୋ ହରିଃ
ଶତ୍ରୁଂ ହନ୍ତୁଂ ମନଶ୍ଚକ୍ରେ
ଭଗବାନ୍ ଭରତର୍ଷଭ । ୧୭ ।

ଭରତ ବଂଶ ଶିରୋମଣେ । ଯେତେବେଳେ ପୁରବାସିନୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଏହିପରି ବକ୍ୟାଳାପ କରୁଥିଲେ ସେତେବେଳେ ଯୋଗେଶ୍ୱର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମନେ ମନେ ଶତ୍ରୁକୁ ମାରିଦେବାର ନିଶ୍ଚୟ କଲେ । ।୧୭।

ସଭୟାଃ ସ୍ତ୍ରୀଗିରଃ ଶ୍ରୁତ୍ୱା
ପୁତ୍ରସ୍ନେହଶୁଚାତୁରୌ
ପିତରାବନ୍ୱତପ୍ୟେତାଂ
ପୁତ୍ରୟୋରବୁଧୌ ବଳମ୍ । ୧୮ ।

ସ୍ତ୍ରୀ ମାନଙ୍କ ଭୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଏହିକଥାକୁ ମାତା-ପିତା ଦେବକୀ-ବାସୁଦେବ ମଧ୍ୟ ଶୁଣିଥିଲେ । (ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ କଥୋପକଥନ ସ୍ଥାନର ନିକଟରେ ବନ୍ଦୀ-ଶାଳ ଥିଲା । ଯହିଁରେ ଦେବକୀ -ବସୁଦେବ ଆବଦ୍ଧ ଥିଲେ ।) ସେ ଦୁହେଁ ପୁତ୍ର ସ୍ନେହରୁ ବଡ ବିହ୍ୱଳ ହେଉଥିଲେ ! ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବଡ ଜ୍ୱଳନ ବଡ ପୀଡ଼ା ହେବାକୁ ଲାଗିଲା, କାରଣ ସେ ଦୁହେଁ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ବଳବୀର୍ଯ୍ୟକୁ ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ।୧୮।

ତୈସ୍ତୈର୍ନିୟୁଦ୍ଧବିଧିଭିର୍ବି-
ବିଧୈରଚ୍ୟୁତେତରୌ
ଯୁଯୁଧାତେ ଯଥାନ୍ୟୋନ୍ୟଂ
ତଥୈବ ବଳମୁଷ୍ଟିକୌ । ୧୯ ।

ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ତାଙ୍କ ସହିତ ଲଢୁଥିବା ଚାଣୁର ଦୁହେଁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କୌଶଳ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଯେପରି ପରସ୍ପର ଲଢୁଥିଲେ, ସେହି ପରି ବଳରାମ ଏବଂ ମୁଷ୍ଟିକ ମଧ୍ୟ ଲଢୁଥିଲେ । ।୧୯।

ଭଗବଦଗାତ୍ରନିଷ୍ପାତୈର୍ବଜ୍ର-
ନିଷ୍ପେଷନିଷ୍ଠୁରୈଃ
ଚାଣୂରୋ ଭଜ୍ୟମାନାଙ୍ଗୋ
ମୁହୁର୍ଗ୍ଲାନିମବାପ ହ । ୨୦ ।

ଭଗବାନଙ୍କ ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ବଜ୍ର ପରି କଠୋର ହୋଇଥିଲା । ତାହାରି ରଗଡରେ ଚାଣୂରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗଣ୍ଠି ଢିଲା ହୋଇଯାଇ ତାକୁ ମନେ ହେଉଥିଲା ଯେ ତା ଶରୀରର ସମସ୍ତ ବନ୍ଧନ ଛିଣ୍ଡି ଯାଇଅଛି । ତା'ର ବଡ ଗ୍ଳାନି ଏବଂ ବଡ ପୀଡ଼ା ହେଲା । ।୨୦।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସ ଶ୍ୟେନବେଗ ଉତ୍ପତ୍ୟ
ମୁଷ୍ଟୀକୃତ୍ୟ କରାବୁଭୌ
ଭଗବନ୍ତଂ ବାସୁଦେବଂ
କ୍ରୁଦ୍ଧୋ ବକ୍ଷସ୍ୟବାଧତ । ୨୧ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରୋଧରେ ବାଜ ପକ୍ଷୀ ସଦୃଶ ଝପଟି ଆସି ଦୁଇ ହାତ ମୁଠାକରି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଛାତିକୁ ମାରିଲେ । ।୨୧।

ନାଚଲତ୍ତତ୍ପ୍ରହାରେଣ
ମାଳାହତ ଇବ ଦ୍ୱିପଃ
ବାହ୍ୱୋର୍ନିଗୃହ୍ୟ ଚାଣୂରଂ
ବହୁଶୋ ଭ୍ରାମୟନ୍ ହରିଃ । ୨୨ ।
ଭୂପୃଷ୍ଠେ ପୋଥୟାମାସ
ତରସା କ୍ଷୀଣଜୀବିତମ୍
ବିସ୍ରସ୍ତାକଳ୍ପକେଶସ୍ରଗିନ୍ଦ୍ରଧ୍ୱଜ
ଇବାପତତ୍ । ୨୩ ।

ପରନ୍ତୁ ତା'ର ସେହି ପ୍ରହାରରେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଟିକିଏ ସୁଦ୍ଧା ବିଚଳିତ ହେଲେ ନାହିଁ । ଠିକ୍ ସେହିପରି, ଯେପରି ଫୁଲହାରରେ ଗଜରାଜ । ତା'ପରେ ସେ ଚାଣୂରର ଦୁଇବାହୁକୁ ଧରି ଅତି ବେଗରେ କେତେଥର ଘୁରାଇ ଭୂମିରେ ପିଟି ଦେଲେ । ପରୀକ୍ଷିତ ! ଆକାଶରେ ବୁଲାଉ ଥିବା ବେଳେ ତା ପ୍ରାଣତ, ବାହାରି ଯାଇଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାର ବେଶଭୂଷା ଇତସ୍ତତ୍ ହୋଇପଡ଼ିଲା, କେଶ ଏବଂ ମାଳା ଫିଟିଗଲା । ସେ ଇନ୍ଦ୍ରଧ୍ୱଜା (ଇନ୍ଦ୍ର-ପୂଜା ପାଇଁ ପୋତା ହୋଇ ଥିବା ବଡ ପତାକା) ସଦୃଶ ତଳେ ପଡିଗଲା । ।୨୨-୨୩।

ତଥୈବ ମୁଷ୍ଟିକଃ ପୂର୍ବଂ
ସ୍ୱମୁଷ୍ଟ୍ୟାଭିହତେନ ବୈ
ବଳଭଦ୍ରେଣ ବଳିନା
ତଳେନାଭିହତୋ ଭୃଶମ୍ । ୨୪ ।

ସେହିପରି ମୁଷ୍ଟିକ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଥମେ ବଳରାମଙ୍କୁ ଏକ ଭୁଷା ମାଇଲା । ଏହାବଦଳରେ ବଳବାନ୍ ବଳରାମ ତାକୁ ବଡ ଜୋରରେ ଏକ ଚାପୁଡା ମାରିଲେ । ।୨୪।

ପ୍ରବେପିତଃ ସ ରୁଧିରମୁଦ୍ୱମନ୍
ମୁଖତୋଽର୍ଦିତଃ
ବ୍ୟସୁଃ ପପାତୋର୍ବ୍ୟୁପସ୍ଥେ
ବାତାହତ ଇବାଙ୍ଘ୍ରିପଃ । ୨୫ ।

ଚାପୁଡା ଲାଗିବା ମାତ୍ରେ ସେ କଂପି ଉଠି ପ୍ରବଳ ପବନରେ ଉପୁଡ଼ି ପଡବା ବୃକ୍ଷ ସଦୃଶ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ଶେଷରେ ପ୍ରାଣହୀନ ଅବସ୍ଥାରେ ପୃଥିବୀରେ ପଡିଗଲେ । ।୨୫।

ତତଃ କୂଟମନୁପ୍ରାପ୍ତଂ ରାମଃ ପ୍ରହରତାଂ ବରଃ
ଅବଧୀଲ୍ଲୀଳୟା ରାଜନ୍
ସାବଜ୍ଞଂ ବାମମୁଷ୍ଟିନା । ୨୬ ।

ହେ ରାଜନ ! ତାହାପରେ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଳରାମ ନିଜ ସମ୍ମୁଖକୁ ଆସୁଥିବା କୂଟ ନାମକ ପହେଲମାନଙ୍କୁ ଖେଳ ଖେଳରେହିଁ ବାମହସ୍ତରେ ଭୁଷା ମାରୀ ଉପେକ୍ଷା ପୂର୍ବକ ବଧ କଲେ । ।୨୬।

ତର୍ହ୍ୟେବ ହି ଶଳଃ କୃଷ୍ଣପଦାପହତଶୀର୍ଷକଃ
ଦ୍ୱିଧା ବିଦୀର୍ଣସ୍ତୋଶଳକ
ଉଭାବପି ନିପେତତୁଃ । ୨୭ ।

ସେତିକିବେଳେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପଦାଘାତରେ ଶଳର ଶିର ଗଣ୍ଡିରୁ ପୃଥକ କରିଦା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତୋଶଳକୁ ତୃଣ ସଦୃସ ଚିରି ଦୁଇଫାଳ କରି ଦେଲେ । ଏହିପରି ସେ ଦୁହେଁ ମଧ୍ୟ ଧରାଶାୟୀ ହେଲେ । ।୨୭।

ଚାଣୂରେ ମୁଷ୍ଟିକେ କୂଟେ
ଶଳେ ତୋଶଳକେ ହତେ
ଶେଷାଃ ପ୍ରଦୁଦ୍ରୁବୁର୍ମଲ୍ଲାଃ ସର୍ବେ
ପ୍ରାଣ ପରୀପ୍ସବଃ । ୨୮ ।

ଚାଣୂର, ମୁଷ୍ଟିକ, କୂଟ, ଶଳ ଏବଂ ତୋଶଳ ଏହି ପାଞ୍ଚମଲ୍ଲ ମରି ଯିବା ପରେ ଆଉ ଯେଉଁମାନେ ଅବଶେଷ ଥିଲେ ସେମାନେ ନିଜପ୍ରାଣ ନେଇ ସେଠାରୁ ପଳାଇ ଦୂରରେ ଠିଆ ହେଲେ । ।୨୮।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଗୋପାନ୍ ବୟସ୍ୟାନାକୃଷ୍ୟ
ତୈଃ ସଂସୃଜ୍ୟ ବିଜହ୍ରତୁଃ
ବାଦ୍ୟମାନେଷୁ ତୂର୍ୟେଷୁ
ବଲ୍ଗନ୍ତୌ ରୁତନୂପୁରୌ ।୨୯।

ସେମାନେ ପଳାଇ ଗଲାରୁ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ଶ୍ରୀମାନ୍ ବଳରାମ ନିଜ ସମବୟସ୍କ ଗୋପାଳ-ବାଳମାନଙ୍କୁ ଟାଣି ଟାଣି ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଭିଡ଼-ଗଲେ ଏବଂ ନାଚି ନାଚି ଭେରି ଧ୍ୱନି ତାଳରେ ତାଳ ମିଳାଇ ନିଜ ନୂପୁର ଝଙ୍କାର ସହ ମଲ୍ଲକ୍ରିଡ଼ା ବା କୁସ୍ତି ଖେଳ ଖେଳିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ।୨୯।

ଜନାଃ ପ୍ରଜହୃଷୁଃ ସର୍ବେ
କର୍ମଣା ରାମକୃଷ୍ଣୟୋଃ
ଋତେ କଂସଂ ବିପ୍ରମୁଖ୍ୟାଃ
ସାଧବଃ ସାଧୁ ସାଧ୍ୱିତି ।୩୦।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କ ଏହି ଅଦ୍ଭୁତ ଲୀଳା ଦେଖି ଦର୍ଶକମାନଙ୍କର ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ହେଲା । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏବଂ ସାଧୁଜନମାନେ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ କହି ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପରନ୍ତୁ କଂସଙ୍କର ବଡ଼ ଦୁଃଖ ହେଲା । ସେ ଆହୁରି ଅଧିକ ରୁଷ୍ଟ ହେଲେ ।୩୦।

ହତେଷୁ ମଲ୍ଲବର୍ୟେଷୁ
ବିଦ୍ରୁତେଷୁ ଚ ଭୋଜରାଟ୍
ନ୍ୟବାରୟତ୍ ସ୍ୱତୂର୍ୟାଣି ବାକ୍ୟଂ
ଚୋଦମୁବାଃ ହ ।୩୧।

ଯେବେ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରଧାନ ମଲ୍ଲର ମୃତ୍ୟୁ ଦେଖି ବାକିଥିବା ମଲ୍ଲମାନେ ପଳାଇଗଲେ । ତେବେ ଭୋଜରାଜ କଂସ ନିଜ ବାଦ୍ୟ ଆଦି ସବୁ ବନ୍ଦ କରାଇ ଦେଇ ନିଜ ସେବକମାନଙ୍କୁ ଆଜ୍ଞାଦେଲେ । ।୩୨।

ନିଃସାରୟତ ଦୁର୍ବୃତ୍ତୌ ବସୁଦେବାତ୍ମଜୌ
ପୁରାତ୍ ଧନଂ ହରତ ଗୋପାନାଂ ନନ୍ଦଂ
ବଧ୍ନୀତ ଦୁର୍ମତିମ୍ ।୩୨।

ଆରେ ! ବାସୁଦେବର ଏହି ଦୁଷ୍ଟଚରିତ ପିଲା-ଦୁଇଟାଙ୍କୁ ନଗରରୁ ବାହାର କରି ଦିଅ । ଗୋପର ସମସ୍ତଧନ ଲୁଟି ନେଇ ଆସ ଏବଂ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ନନ୍ଦକୁ ବନ୍ଦକର । ।୩୨।

ବସୁଦେବସ୍ତୁ ଦୁର୍ମେଧା ହନ୍ୟତାମାଶ୍ୱ ସତ୍ତମଃ
ଉଗ୍ରସେନଃ ପିତା ଚାପି ସାନୁଗଃ
ପରପକ୍ଷଗଃ ।୩୩।

ବାସୁଦେବ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ କୁବୁଦ୍ଧି ଏବଂ ଦୁଷ୍ଟ ଅଟେ । ତାକୁ ଶିଘ୍ର ବଧକର ଏବଂ ଉଗ୍ରସେନ ମୋର ପିତା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଅନୁଯାୟିମାନଙ୍କ ସହିତ ମୋ ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧୁତା କରୁଛି । ସେଥିପାଇଁ ତାକୁମଧ୍ୟ ଜୀବିତରେ ଛାଡ଼ ନାହିଁ । ।୩୩।

ଏବଂ ବିକତ୍ଥମାନେ ବୈ କଂସେ
ପ୍ରକୁପିତୋଽବ୍ୟୟଃ
ଲଘିମ୍ନୋତ୍ପତ୍ୟ ତରସା
ମଞ୍ଚମୁତ୍ତୁଙ୍ଗମାରୁହତ୍ ।୩୪।

କଂସ ଏହି ପରି ବହକି ନାନା ବିପ୍ରଳାପ କରୁଥିବା ସମୟେ ଅବିନାଶୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କୁପିତ ହୋଇ ଅତି ଫୁର୍ତ୍ତିରେ କୁଦି ପଡ଼ ଲୀଳାପୂର୍ବକ ତାହାର ସେହି ଉଚ୍ଚମଞ୍ଚ ଉପରକୁ ଚଢ଼ିଗଲେ । ।୩୪।

ତମାବିଶନ୍ତମାଲୋକ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁମାତ୍ମନ ଆସନାତ୍
ମନସ୍ୱୀ ସହସୋତ୍ଥାୟ ଜଗୃହେ
ସୋଽସିଚର୍ମଣୀ ।୩୫।

ମନାସ୍ୱୀଙ୍କର ଯେବେ ଦେଖିଲେ ଯେ ମୋର ମୃତ୍ୟୁରୂପ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମୋର ସମ୍ମୁଖକୁ ଆସିଲେଣି, ତେବେ ସେ ସହସା ନିଜ ସିଂହାସନରୁ ଉଠି ଠିଆ ହୋଇ ହସ୍ତରେ ଢାଲ ତରବାରୀ ଧରିଲେ ।୩୫।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତଂ ଖଡ୍‌ଗପାଣିଂ ବିଚରନ୍ତମାଶୁ
ଶ୍ୟେନଂ ଯଥା ଦକ୍ଷିଣସବ୍ୟମମ୍ବରେ
ସମଗ୍ରହୀଦ୍ ଦୁର୍ବିଷହୋଗ୍ରତେଜା
ଯଥୋରଗଂ ତାର୍କ୍ଷ୍ୟସୁତଃ ପ୍ରସହ୍ୟ ।୩୬।

ତରବାରୀ ହସ୍ତରେ ସେ ଆଘାତ କରିବାର ଅବସର ଖୋଜି ପଇଁତରା ବଦଳାଉଥିବା ସମୟେ ବାଜପକ୍ଷୀ ପରି ଆକାଶକୁ ଉଠିଯାଇଁ କେବେ ବାମକୁ ତ କେବେ ଦକ୍ଷିଣକୁ ଯାଉଥିଲେ । ପରନ୍ତୁ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ତେଜ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃସହ ଅଟେ । ଯେପରି ଗରୁଡ ସର୍ପକୁ ଧରି ପକାଏ, ସେହିପରି ହିଁ ଭଗବାନ୍ ବଳପୂର୍ବକ ତାଙ୍କୁ ଧରି ପକାଇଲେ । ।୩୬।

ପ୍ରଗୃହ୍ୟ କେଶେଷୁ ଚଳତ୍‌କିରୀଟଂ
ନିପାତ୍ୟ ରଙ୍ଗୋପରି ତୁଙ୍ଗମଞ୍ଚାତ୍
ତସ୍ୟୋପରିଷ୍ଟାତ୍ ସ୍ୱୟମବ୍‌ଜନାଭଃ
ପପାତ ବିଶ୍ୱାଶ୍ରୟ ଆତ୍ମତନ୍ତ୍ରଃ ।୩୭।

ସେତେବେଳେ କଂସଙ୍କ ମୁକୁଟ ଖସିପଡିବାରୁ ଭଗବାନ୍ ତାହାଙ୍କ କେଶ ଧରି ସେହି ଉଚ୍ଚ ମଞ୍ଚରୁ ତାଙ୍କୁ ରଙ୍ଗ ଭୂମିରେ ପକାଇ ଦେଇ ପୁଣି ପରମ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଏବଂ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱର ଆଶ୍ରୟ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତାହାଙ୍କ ଉପରକୁ ଡେଇଁପଡିଲେ । ।୩୭।

ତଂ ସମ୍ପରେତଂ ବିଚକର୍ଷ ଭୂମୌ
ହରିର୍ଯଥେଭଂ ଜଗତୋ ବିପଶ୍ୟତଃ
ହାହେତି ଶବ୍ଦଃ ସୁମହାଂସ୍ତଦାଭୂଦୁଦୀରିତଃ
ସର୍ବଜନୈର୍ନରେନ୍ଦ୍ର ।୩୮।

ସେ ଡେଇଁପଡିବା ମାତ୍ରେ କଂସଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଗଲା । ତା'ପରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ସମୀପରେ କଂସଙ୍କ ସେହି ଶବକୁ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏପରି ଘୋଷାରିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ଯେପରି ସିଂହ ହସ୍ତୀକୁ ଘୋଷାରେ । ନରେନ୍ଦ୍ର ! ସେତେବେଳେ ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁଖରୁ 'ହାୟ, ହାୟ !'ର ବଡ ଉଚ୍ଚଧ୍ୱନି ଶୁଣାଗଲା । ।୩୮।

ସ ନିତ୍ୟଦୋଦ୍‌ବିଗ୍ନଧିୟା ତମୀଶ୍ୱରଂ
ପିବନ୍ ବଦନ୍ ବା ବିଚରନ୍ ସ୍ୱପନ୍ ଶ୍ୱସନ୍
ଦଦର୍ଶ ଚକ୍ରାୟୁଧମଗ୍ରତୋ ଯତସ୍ତଦେବ ରୂପଂ
ଦୁରବାପମାପ ।୩୯।

କଂସ ନିତ୍ୟନିରନ୍ତର ବଡ ବ୍ୟାକୁଳତା ସହିତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚିନ୍ତନ କରୁଥିଲେ । ସେ ଖାଇବା ପିଇବା ଶୋଇବା-ବୁଲିବା, କହିବା ଏପରିକି ଶ୍ୱାସ ନେବା ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ସମ୍ମୁଖରେ ଚକ୍ରପାଣି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଦେଖୁଥିଲେ । ସେହି ନିତ୍ୟ ଚିନ୍ତନର ଫଳ ସ୍ୱରୂପ-ତାହା ବରଂ ଦ୍ୱେଷଭାବ ଜନିତ ହେଲେ ହେଁ ସେ ଭଗବାନଙ୍କର ସେହି ରୂପ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ଯାହା ବଡ ବଡ ଯୋଗିମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ ଅଟେ । ।୩୯।

ତସ୍ୟାନୁଜା ଭ୍ରାତରୋଽଷ୍ଟୌ
କଙ୍କନ୍ୟଗ୍ରୋଧକାଦୟଃ
ଅଭ୍ୟଧାବନ୍ନଭିକ୍ରୁଦ୍ଧା
ଭ୍ରାତୁର୍ନିର୍ବେଶକାରିଣଃ ।୪୦।

କଂସଙ୍କର କଙ୍କ ଏବଂ ନ୍ୟଗ୍ରୋଧ ନାମକ ଆଠ ଭାଇ ଥିଲେ । ସେମାନେ ନିଜ ବଡଭାଇର ପ୍ରତି-ଶୋଧ ନେବାପାଇଁ କ୍ରୋଧରେ ଅଗ୍ନି ସଦୃଶ ହୋଇ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଆଡକୁ ଦୌଡିଲେ । ।୪୦।

ତଥାତିରଭସାଂସ୍ତାଂସ୍ତୁ ସଂଯତ୍ତାନ୍
ରୋହିଣୀସୁତଃ

ଯେବେ ଭଗବାନ୍ ବଳରାମ ଦେଖିଲେ ଯେ ସେମାନେ ବଡ ବେଗରେ ଯୁଦ୍ଧ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ

CC-0 In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅହନ୍ ପରିଘମୁଦ୍ୟମ୍ୟ ପଶୂନିବ
ମୃଗାଧିପଃ ।୪୧।

ହୋଇ ଦୌଡ଼ୁଅଛନ୍ତି, ତେବେ ସେ ପରିଘ ଉଠାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଏପରି ମାରି ଦେଲେ, ଯେପରି ସିଂହ ପଶୁମାନଙ୍କୁ ହତ୍ୟାକରେ । ।୪୧।

ନେଦୁର୍ଦୁନ୍ଦୁଭୟୋ ବ୍ୟୋମ୍ନି ବ୍ରହ୍ମେଶାଦ୍ୟା
ବିଭୂତୟଃ
ପୁଷ୍ପୈଃ କିରନ୍ତସ୍ତଂ ପ୍ରୀତାଃ ଶଶଂସୁର୍ନନୃତୁଃ
ସ୍ତ୍ରିୟଃ । ୪୨ ।

ସେତେବେଳେ ଆକାଶରେ ଦୁନ୍ଦୁଭି ବାଜି-ଉଠିଲା । ଭଗବାନଙ୍କ ବିଭୂତି ସ୍ୱରୂପ ବ୍ରହ୍ମା, ଶଙ୍କର ଆଦି ଦେବତା ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ସହିତ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସ୍ତୁତି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅପ୍‌ସରାମାନେ ନୃତ୍ୟ କଲେ । ।୪୨।

ତେଷାଂ ସ୍ତ୍ରିୟୋ ମହାରାଜ
ସୁହୃନ୍ମରଣଦୁଃଖିତାଃ
ତତ୍ରାଭୀୟୁର୍ବିନିଘ୍ନନ୍ତ୍ୟଃ
ଶୀର୍ଷାଣ୍ୟଶ୍ରୁବିଲୋଚନାଃ । ୪୩।

ମହାରାଜ ! କଂସ ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ଭାଇମାନଙ୍କ ପତ୍ନୀମାନେ ନିଜ ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ୱଜନଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖିତ ଭାବେ ମୁଣ୍ଡକୋଡ଼ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ସେଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ।୪୩।

ଶୟାନାନ୍ ବୀରଶୟ୍ୟାୟାଂ ପତୀନାଲିଙ୍ଗ୍ୟ
ଶୋଚତୀଃ
ବିଲେପୁଃ ସୁସ୍ୱରଂ ନାର୍ଯ୍ୟୋ ବିସୃଜନ୍ତ୍ୟୋ
ମୁହୁଃ ଶୁଚଃ । ୪୪ ।

ବୀର ଶଯ୍ୟାରେ ଶାୟିତ ନିଜ ନିଜ ପତି-ମାନଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ିଯାଇଁ ସେମାନେ ବାରମ୍ବାର ଶୋକାଶ୍ରୁ ଗଡ଼ାଇ ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ ବିଳାପ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୪୪।

ହା ନାଥ ପ୍ରିୟ ଧର୍ମଜ୍ଞ କରୁଣାନାଥବତ୍ସଲ
ତ୍ୱୟା ହତେନ ନିହତା ବୟଂ ତେ
ସଗୃହପ୍ରଜାଃ । ୪୫ ।

'ହା ନାଥ, ହେ ପ୍ରିୟ ! ହେ ଧର୍ମଜ୍ଞ ! ହେ କରୁଣା ମୟ ! ହେ ଅନାଥବତ୍ସଳ ! ଆପଣଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁହେଲା ବୋଲି ଜାଣ ! ଆଜ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଭାବ ଉଜୁଡ଼ିଗଲା । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସନ୍ତାନ ଅନାଥ ହୋଇଗଲେ ।୪୫।

ତ୍ୱୟା ବିରହିତା ପତ୍ୟା ପୁରୀୟଂ ପୁରୁଷର୍ଷଭ
ନ ଶୋଭତେ ବୟମିବ
ନିବୃତ୍ତୋତ୍ସବମଙ୍ଗଳା ।୪୬।

ହେ ପୁରୁଷ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ! ଏହି ପୁରୀର ଆପଣ ଥିଲେ ସ୍ୱାମୀ ! ଆପଣଙ୍କ ବିରହରେ ତା'ର ଉତ୍ସବ ଶେଷ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ମଙ୍ଗଳ ଚିହ୍ନ ଲୋପ ହୋଇଗଲା । ସେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପରି ବିଧବା ହୋଇ ଶ୍ରୀହୀନ ହୋଇଗଲା । ।୪୬।

ଅନାଗସାଂ ତ୍ୱଂ ଭୂତାନାଂ କୃତବାନ୍
ଦ୍ରୋହମୁଲ୍ବଣମ୍
ତେନେମାଂ ଭୋ ଦଶାଂ ନୀତୋ ଭୂତଧ୍ରୁକ୍
କୋ ଲଭେତ ଶମ୍ ।୪୭।

ହେ ସ୍ୱାମୀ ! ଆପଣ ନିରପରାଧୀ ପ୍ରାଣି-ମାନଙ୍କ ସହିତ ସର୍ବଦା ଘୋର ଦ୍ରୋହ କରୁଥିଲେ, ଅନ୍ୟାୟ କରୁଥିଲେ, ସେଥିପାଇଁ ସିନା ଆପଣଙ୍କର ଏହି ଗତି ହେଲା । ବାସ୍ତବରେ ଯିଏ ଜଗତ୍‌ପ୍ରାଣୀ-ମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଦ୍ରୋହକରେ, ସେମାନଙ୍କ ଅହିତ କରେ, ସେପରି ପୁରୁଷ କିଏ ବା ଶାନ୍ତି ପାଇପାରିବ ।୪୭।

ସର୍ବେଷାମିହ ଭୂତାନାମେଷ ହି ପ୍ରଭବାପ୍ୟୟଃ

ଏହି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପ୍ରାଣୀଜଗତର ଉତ୍ପତ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରଳୟର ଆଧାର ଅଟନ୍ତି । ଯିଏ ରକ୍ଷକ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଗୋପ୍ତା ଚ ତଦବଧ୍ୟାୟୀ ନ କଚିଦ୍
ସୁଖମେଧତେ । ୪୮ ।

ମଧ୍ୟ । ଯିଏ ତାହାଙ୍କ ମନ୍ଦ ପାଞ୍ଚେ, ତାହାଙ୍କ ତିରସ୍କାର କରେ, ସେ କେବେ ହେଲେ ସୁଖୀ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ । ।୪୮।

ଶ୍ରୀଶୁକଉବାଚ
ରଜଯୋଷିତ ଆଶ୍ୱାସ୍ୟ ଭଗବାଁଲ୍ଲୋକଭବନଃ
ଯାମାହୁର୍ଲୌକିକୀଂ ସଂସ୍ଥାଂ ହତାନାଂ
ସମକାରୟତ୍ ।୪୯।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ । ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ହିଁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତର ଜୀବନଦାତା ଅଟନ୍ତି । ସେ ରାଣିମାନଙ୍କୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରାଇ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଲେ; ପୁଣି ଲୋକରୀତି ଅନୁସାର ମୃତ ଲୋକର ଯେପରି କର୍ମ ହୁଏ, ତାହା ସବୁ କରାଇଲେ ।୪୯।

ମାତରଂ ପିତରଂ ଚୈବ ମୋଚୟିତ୍ୱାଥ
ବନ୍ଧନାତ୍
କୃଷ୍ଣରାମୌ ବବନ୍ଦାତେ ଶିରସାଽଽସ୍ପୃଶ୍ୟ
ପାଦୟୋଃ । ୫୦ ।

ତଦନନ୍ତର ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ବନ୍ଦଶାଳାକୁ ଯାଇଁ ନିଜ ପିତାମାତାଙ୍କୁ ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶିରଲଗାଇ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ଚରଣ ବନ୍ଦନାକଲେ । ।୫୦।

ଦେବକୀ ବସୁଦେବଶ୍ଚ ବିଜ୍ଞାୟ
ଜଗଦୀଶ୍ୱରୌ
କୃତସଂବନ୍ଦନୌ ପୁତ୍ରୌ ସସ୍ୱଜାତେ ନ
ଶଙ୍କିତୌ ୫୧।

କିନ୍ତୁ ପୁତ୍ରମାନେ ପ୍ରଣାମ କଲେ ମଧ୍ୟ ଦେବକୀ ଏବଂ ବସୁଦେବ ସେମାନଙ୍କୁ ଜଗଦୀଶ୍ୱର ମନେ କରି ନିଜ ହୃଦୟରେ ଲଗାଇଲେ ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କର ଶଂକାହେଲା ଯେ ଆମ୍ଭେ ଜଗଦୀଶ୍ୱରଙ୍କୁ କିପରି ବା ପୁତ୍ର ବୋଲି ମନେ କରିବୁ । ।୫୧।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେ କଂସ ବଧୋ ନାମ ଚତୁଶ୍ଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୪୪।

—*—

ଅଥ ପଞ୍ଚଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ-ବଳରାମଙ୍କର ଯଜ୍ଞୋପବୀତ ଏବଂ ଗୁରୁକୁଳ ପ୍ରବେଶ

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
ପିତରାବୁପଲବ୍ଧାର୍ଥୌ ବିଦିତ୍ୱା
ପୁରୁଷୋତ୍ତମଃ
ମା ଭୂଦିତି ନିଜାଂ ମାୟାଂ ତତାନ
ଜନମୋହିନୀମ୍ । ୧ ।

ଶୁକଦେବ କହିଲେ— ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦେଖିଲେ ଯେ ମାତା-ପିତାଙ୍କୁ ମୋର ଐଶ୍ୱର୍ଯ, ମୋର ଭଗବଦ୍‌ଭବର ଜ୍ଞାନ ହୋଇଯାଇଅଛି, ପରନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ସେପରି ଜ୍ଞାନ ହେବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ; (ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ପୁତ୍ର ସ୍ନେହ-ସୁଖ ପାଇପାରିବେ ନାହିଁ—) ଏହିପରି ବିଚାର କରି ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିଜର ସେହି ଯୋଗମାୟା ବିସ୍ତାର କଲେ, ଯାହା ତାହାଙ୍କ ସ୍ୱଜନମାନଙ୍କୁ ମୁଗ୍ଧକରି ତାଙ୍କ ଲୀଳାର ସହାୟକ ହୋଇଥାଏ । ।୧।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଉବାଚ ପିତରାବେତ୍ୟ ସାଗ୍ରଜଃ ସାତ୍ୱତର୍ଷଭଃ
ପ୍ରଶ୍ରୟାବନତଃ ପ୍ରୀଣନ୍ନମ୍ବ ତାତେତି
ସାଦରମ୍ ।୨।

ଯଦୁବଂଶ ଶିରୋମଣି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଡ ଭାଇ ବଳରାମଙ୍କ ସହିତ ନିଜ ପିତା-ମାତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇଁ ଆଦର ସହିତ ବିନୟ ଭାବେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଇଁ କହିଲେ—'ମୋର ପୂଜ୍ୟା ମା' ଏବଂ ପୂଜ୍ୟ ପିତା । ଏହି ଭାଷାରେ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରାଇବାକୁ ଯାଇ କହିଲେ— ।୨।

ନାସ୍ମତ୍ତୋ ଯୁବୟୋସ୍ତାତ
ନିତ୍ୟୋତ୍‌କଣ୍ଠିତୟୋରପି
ବାଲ୍ୟପୌଗଣ୍ଡକୈଶୋରାଃ
ପୁତ୍ରାଭ୍ୟାମଭବନ୍ କ୍ୱଚିତ୍ ।୩।

'ପୂଜ୍ୟ ପିତା ଏବଂ ପୂଜ୍ୟା ମାତା ! ଆମ୍ଭେ-ଦୁହେଁ ଆପଣଙ୍କ ପୁତ୍ର, ତେଣୁ ଆପଣ ଆମ୍ଭ ଦୁହିଁଙ୍କ ପାଇଁ ସର୍ବଦା ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ଅଛନ୍ତି ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଆପଣ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ବାଲ୍ୟ, ପୌଗଣ୍ଡ ଏବଂ କିଶୋର ବୟସର ସୁଖ ପାଇପାରି ନାହାନ୍ତି । ।୩।

ନ ଲବ୍‌ଧୋ ଦୈବହତୟୋର୍ବାସୋ ନୌ
ଭବଦନ୍ତିକେ
ଯାଂ ବାଲାଃ ପିତୃଗେହସ୍ଥା ବିନ୍ଦନ୍ତେ ଲାଳିତା
ମୁଦମ୍ ।୪।

ଦୁର୍ଦୈବ ବଳରୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ପିତାମାତାଙ୍କ ନିକଟରେ ରହିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ଲାଭ କରିପାରିଲୁ ନାହିଁ । ତେଣୁ ବାଳକମାନେ ମାତା-ପିତା ଗୃହରେ ରହି ଯେଉଁ ଲାଳନ-ପାଳନ ସୁଖ ଭୋଗ କରନ୍ତି, ସେଥିରୁ ଆମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଅଛୁଁ । ।୪।

ସର୍ବାର୍ଥସମ୍ଭବୋ ଦେହୋ ଜନିତଃ
ପୋଷିତେ ଯତଃ
ନ ତୟୋର୍ଯାତି ନିର୍ବେଶଂ ପିତ୍ରୋର୍ମର୍ତ୍ତ୍ୟଃ
ଶତାୟୁଷା ।୫।

ପିତା-ମାତା ଏହି ଶରୀରକୁ ଜନ୍ମଦେଇ ଲାଳନ ପାଳନ ପୂର୍ବକ ବଢାଇଲେ ତାର ଶରୀର ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ କାମ ଏବଂ ମୋକ୍ଷ ସାଧନ ପାଇଁ ସମର୍ଥ ହୁଏ । ଯଦି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଶହେ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୀବନରେ ମାତା-ପିତାଙ୍କ ସେବାକରେ, ତଥାପି ସେ ସେମାନଙ୍କ ଉପକାରରୁ ଅରୁଣୀ ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ ।୫।

ଯସ୍ତୟୋରାତ୍ମଜଃ କଳ୍ପ ଆତ୍ମନା ଚ
ଧନେନ ଚ
ବୃତ୍ତିଂ ନ ଦଦ୍ୟାତ୍ତଂ ପ୍ରେତ୍ୟ ସ୍ୱମାଂସଂ
ଖାଦୟନ୍ତି ହି ।୬।

ଯେଉଁ ପୁତ୍ର ସମର୍ଥ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ନିଜ ପିତା-ମାତାଙ୍କର ସେବା ଶରୀର ଏବଂ ଧନ ଦ୍ୱାରା ନ କରେ, ତା'ର ମୃତ୍ୟୁପରେ ଯମ ଦୂତ ତାକୁ ତାର ଶରୀରର ମାଂସ ଖୁଆନ୍ତି । ।୬।

ମାତରଂ ପିତରଂ ବୃଦ୍ଧଂ ଭାର୍ଯାଂ ସାଧ୍ୱୀଂ ସୁତଂ
ଶିଶୁମ୍
ଗୁରୁଂ ବିପ୍ରଂ ପ୍ରପନ୍ନଂ ଚ
କଳ୍ପୋଽବିଭ୍ରଚ୍ଛ୍ୱସନ୍ ମୃତଃ ।୭।

ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ସମର୍ଥ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧ ପିତା ମାତା, ସତୀପତ୍ନୀ, ବାଳକ-ସନ୍ତାନ, ଗୁରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏବଂ ଶରଣାଗତର ଭରଣ ପୋଷଣ କରେ, ସେ ଜୀଇ ଥିଲେ ହେଁ ମୁର୍ଦାର ସମାନ ଅଟେ । ।୭।

ତନ୍ନାବକଳ୍ପୟୋଃ କଂସାନ୍ନିତ୍ୟ-
ମୁଦ୍‌ବିଗ୍ନଚେତସୋଃ
ମୋଘମେତେ ବ୍ୟତିକ୍ରାନ୍ତା ଦିବସା
ବାମନଚତୋଃ ।୮।

ପୂଜ୍ୟ ପିତା ! ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏତେ ଦିନ ବ୍ୟର୍ଥ ବିତିଗଲା, କାରଣ କଂସ ଭୟରେ ସଦାଚିତ୍ତ ଉଦ୍-ବିଗ୍ନ ରହିଥିବାରୁ ଆମ୍ଭେଦୁହେଁ ଆପଣଙ୍କ ସେବା କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହେଲୁ । ।୮।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତତ୍ କ୍ଷନ୍ତୁମର୍ହଥସ୍ତାତ ମାତର୍ନୌ
ପରତନ୍ତ୍ରୟୋଃ
ଅକୁର୍ବତୋର୍ବାଂ ଶୁଶ୍ରୂଷାଂ
କ୍ଲିଷ୍ଟୟୋର୍ଦୁର୍ହୃଦା ଭୃଶମ୍ । ୯ ।

ଶ୍ରୀ ଶୁକ ଉବାଚ

ଇତି ମାୟାମନୁଷ୍ୟସ୍ୟ ହରେର୍ବିଶ୍ୱାତ୍ମନୋ ଗିରା
ମୋହିତାବଙ୍କମାରୋପ୍ୟ
ପରିଷ୍ୱଜ୍ୟାପତୁର୍ମୁଦମ୍ । ୧୦ ।

ସିଞ୍ଚନ୍ତାବଶ୍ରୁଧାରାଭିଃ
ସ୍ନେହପାଶେନ ଚାବୃତୌ
ନ କିଞ୍ଚିଦୂଚତୂ ରାଜନ୍ ବାଷ୍ପକଣ୍ଠୌ
ବିମୋହିତୌ । ୧୧ ।

ଏବମାଶ୍ୱାସ୍ୟ ପିତରୌ ଭଗବାନ୍
ଦେବକୀସୁତଃ
ମାତାମହଂ ତୂଗ୍ରସେନଂ
ଯଦୂନାମକରୋନ୍ନୃପମ୍ । ୧୨ ।
ଆହ ଚାସ୍ମାନ୍ ମହାରାଜ
ପ୍ରଜାଶ୍ଚାଜ୍ଞପ୍ତୁମର୍ହସି
ଯଯାତିଶାପାଦ୍ ଯଦୁଭିର୍ନାସିତବ୍ୟଂ
ନୃପାସନେ । ୧୩ ।

ମୟି ଭୃତ୍ୟ ଉପାସୀନେ ଭବତୋ
ବିବୁଧାଦୟଃ
ବଲିଂ ହରନ୍ତ୍ୟବନତାଃ କିମୁତାନ୍ୟେ
ନରାଧିପାଃ । ୧୪ ।

ସର୍ବାନ୍ ସ୍ୱାନ୍ ଜ୍ଞାତିସଂବନ୍ଧାନ୍ ଦିଗ୍‌ଭ୍ୟଃ
କଂସଭୟାଦ୍ ଗତା
ଯଦୁବୃଷ୍ଣ୍ୟନ୍ଧକମଧୁଦାଶାର୍ହକୁକୁରାଦିକାନ୍ ।୧୫ ।
ସଭାଜିତାନ୍ ସମାଶ୍ୱାସ୍ୟ
ବିଦେଶାବାସକର୍ଶିତାନ୍

ମୋର ପ୍ରିୟ ମା' ! ଏବଂ ପୂଜ୍ୟ ପିତା ! ଆପଣ ଦୁହେଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ କ୍ଷମାକରନ୍ତୁ । ହାୟ । ଦୁଷ୍ଟ କଂସ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଏତେ ଏତେ କଷ୍ଟ ଦେଲେ, ପରନ୍ତୁ ଆମ୍ଭେ ପରତନ୍ତ୍ର ରହିଥିବାରୁ ଆପଣମାନଙ୍କ ସେବା-ଶୁଶ୍ରୁଷା କରିପାରିଲୁ ନାହିଁ । ।୯।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ନିଜ ଲୀଳାରେ ମନୁଷ୍ୟ ବେଶଧାରୀ ବିଶ୍ୱାତ୍ମା ଶ୍ରୀହରି ଏହିପରି କହି ମାତା-ପିତାଙ୍କୁ ମୋହିତ କରି ଦେଲେ । ସେମାନଙ୍କ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ସ୍ନେହ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇ ଯିବାରୁ ସେମାନେ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କୁ କୋଳକୁ ନେଇ ଗାଢ଼ ଆଲିଙ୍ଗନ ଦ୍ୱାରା ପରମାନନ୍ଦ ଲଭକଲେ । ।୧୦।

ରାଜନ୍ ! ସେମାନେ ସ୍ନେହପାଶରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇ ଏତେ ମୋହିତ ହୋଇଗଲେ ଯେ ଅଶ୍ରୁ-ଧାରାରେ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଅଭିଷେକ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୁ ବେଗରେ ସେମାନଙ୍କ କଣ୍ଠ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଯିବାରୁ କିଛି କହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ।୧୧।

ଦେବକୀନନ୍ଦନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମାତା-ପିତାଙ୍କୁ ଏହି ପରି ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ ମାତାମହ ଉଗ୍ରସେନଙ୍କୁ ଯଦୁବଂଶିମାନଙ୍କ ରାଜା କରିଦେଲେ । ।୧୨।

ଏବଂ କହିଲେ—ମହାରାଜ ! ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରଜା ଅଟୁ । ଆପଣ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଶାସନ କରନ୍ତୁ । ରାଜା ଯଯାତିଙ୍କ ଶାପରୁ କୌଣସି ଯଦୁ-ବଂଶୀ ରାଜସିଂହାସନରେ ବସି ପାରୁ ନ ଥିଲେ । (ପରନ୍ତୁ ମୋ ଇଚ୍ଛାରୁ ଆପଣଙ୍କୁ କୌଣସି ଦୋଷ ଲାଗିବ ନାହିଁ ।) ।୧୩।

ଯଦି ମୁଁ ସେବକ ଭାବେ ଆପଣଙ୍କ ସେବା-କରୁଥିବି, ତେବେ ବଡ ବଡ ଦେବତା ମଧ୍ୟ ନତ-ମସ୍ତକରେ ଆପଣଙ୍କୁ ଉପହାର ଦେଉଥିବେ । ଅନ୍ୟ ନରପତିମାନଙ୍କ କଥା କ'ଣ ? ।୧୪।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱର ବିଧାତା ଅଟନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ କଂସ ଭୟରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଏଣେ ତେଣେ ପଳାଇ ଯାଇଥିଲେ ସେହି ଯଦୁ, ବୃଷ୍ଣି, ଅନ୍ଧକ, ମଧୁ, ଦଶାର୍ହ ଏବଂ କୁକୁର ଆଦିବଂଶରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ସମସ୍ତ ସଜାତିୟ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ନ୍ୟବାସୟତ୍ ସ୍ୱଗେହେଷୁ ବିତ୍ତୈଃ
ସଂତର୍ପ୍ୟ ବିଶ୍ୱକୃତ୍ । ୧୬ ।

କୁଟୁମ୍ବିମାନଙ୍କୁ ସେ ଖୋଜାଇ ଆଣିଲେ । ସେମାନେ ନିଜ ନିଜ ଘରୁବାହାରି ଯାଇ ଅନ୍ୟଆଡେ ରହିବାଦ୍ୱାରା ବଡ କ୍ଲେଶ ପାଉଥିଲେ । ଭଗବାନ୍ ସେମାନଙ୍କର ବହୁତ ସତ୍କାର କଲାପରେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ସହିତ ବହୁତ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ଦେଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ତୃପ୍ତ କରାଇ ନିଜ ନିଜ ଘରେ ରଖାଇଲେ । ।୧୫-୧୬।

କୃଷ୍ଣସଙ୍କର୍ଷଣଭୁଜୈର୍ଗୁପ୍ତା ଲବ୍‌ଧମନୋରଥାଃ
ଗୃହେଷୁ ରେମିରେ ସିଦ୍ଧାଃ
କୃଷ୍ଣରାମଗତଜ୍ୱରାଃ । ୧୭ ।

ଏବେ ସମସ୍ତେ ଯଦୁବଂଶୀ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତଥା ବଳରାମଙ୍କ ବାହୁବଳରେ ସୁରକ୍ଷିତ ହେଲେ । ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ କୃପାରୁ ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ବ୍ୟଥା ଏବଂ ଦୁଃଖ ରହିଲାନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ମନୋରଥ ସଫଳ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ସେମାନେ କୃତାର୍ଥହୋଇ ନିଜ ନିଜ ଘରେ ଆନନ୍ଦରେ ବିହାର କଲେ । ।୧୭।

ବୀକ୍ଷନ୍ତୋଽହରହଃ ପ୍ରୀତା ମୁକୁନ୍ଦବଦନାମ୍ବୁଜମ୍
ନିତ୍ୟଂ ପ୍ରମୁଦିତଂ ଶ୍ରୀମତ୍
ସଦୟସ୍ମିତବୀକ୍ଷଣମ୍ । ୧୮ ।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବଦନ ଆନନ୍ଦର ସଦନ ଅଟେ । ତାହା ନିତ୍ୟ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ, କେବେ ମଉଳୁ ନ ଥିବା କମଳ ସଦୃଶ ଅଟେ । ସେହି ମୁଖର ସୌନ୍ଦର୍ଯ ତ ଅପାର ; ସଦୟ ହାସ୍ୟ ତଥା ମନୋହର ଚାହାଁଣୀ ସର୍ବଦା ତହିଁରେ ନାଚୁଥାଏ । ଯଦୁବଂଶୀ ଅହରହ ତାହାକୁ ଦର୍ଶନ କରି ସଦାସର୍ବଦା ଆନନ୍ଦ ମଗ୍ନ ରହୁଥିଲେ । ।୧୮।

ତତ୍ର ପ୍ରବୟସୋଽପ୍ୟାସନ୍
ଯୁବାନୋଽତିବଲୌଜସଃ
ପିବନ୍ତୋଽକ୍ଷୈର୍ମୁକୁନ୍ଦସ୍ୟ
ମୁଖାମ୍ବୁଜସୁଧାଂ ମୁହୁଃ ।୧୯।

ମଥୁରାର ବୃଦ୍ଧମାନେ ମଧ୍ୟ ଯୁବକ ପରି ଅତ୍ୟନ୍ତ ବଳବାନ୍ ଏବଂ ଉତ୍ସାହି ହୋଇଗଲେ । କାରଣ ସେମାନେ ନିଜ ନେତ୍ର ପଥରେ ବାରମ୍ବାର ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ମୁଖାର ବିନ୍ଦର ଅମୃତମୟ ମକରନ୍ଦ-ରସ ପାନ କରୁଥିଲେ । ।୧୯।

ଅଥ ନନ୍ଦଂ ସମାସାଦ୍ୟ ଭଗବାନ୍
ଦେବକୀସୁତଃ
ସଙ୍କର୍ଷଣଶ୍ଚ ରାଜେନ୍ଦ୍ର
ପରିଷ୍ୱଜ୍ୟେଦମୂଚତୁଃ । ୨୦ ।

ପ୍ରିୟ ପରୀକ୍ଷିତ ! ତା'ପରେ ଦେବକୀନନ୍ଦନ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ନନ୍ଦ ବାବାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିବାରୁ ସେ ଅତି ଆବେଗରେ ତାଙ୍କୁ ଗାଢ଼ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲାପରେ ଭଗବାନ ତାଙ୍କୁ କହିଲେ— ।୨୦।

ପିତର୍ଯୁବାଭ୍ୟାଂ ସ୍ନିଗ୍ଧାଭ୍ୟାଂ ପୋଷିତୌ
ଲାଲିତୌଭୃଶମ୍
ପିତ୍ରୋରଭ୍ୟଧିକା
ପ୍ରୀତିରାତ୍ମଜେଷ୍ୱାତ୍ମନୋଽପି ହି ।୨୧।

ପୂଜ୍ୟ ପିତା ! ଆପଣ ଏବଂ ମା' ଯଶୋଦା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ନେହ ଏବଂ ଆଦରରେ ଆମ୍ଭ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଲାଳନ-ପାଳନ କଲେ । ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ମାତା ପିତା ସନ୍ତାନମାନଙ୍କୁ ନିଜ ପ୍ରାଣଠାରୁ ଅଧିକ ସ୍ନେହ କରନ୍ତି । ।୨୧।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସ ପିତା ସା ଚ ଜନନୀ ଯୌ ପୁଷ୍ଣୀତାଂ ସ୍ୱପୁତ୍ରବତ୍
ଶିଶୂନ୍ ବନ୍ଧୁଭିରୁତ୍‌ସୃଷ୍ଟାନକଳ୍ପୈଃ ପୋଷରକ୍ଷଣେ ।୨୨।

ଯାହାକୁ ପାଳନ ପୋଷଣ ନ କରିପାରି ସ୍ୱଜନ-ସମ୍ବନ୍ଧମାନେ ପରିତ୍ୟାଗ କରନ୍ତି, ସେହି ବାଳକମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁମାନେ ନିଜ ପୁତ୍ର ସଦୃଶ ଲାଳନ ପାଳନ କରି ବଢାନ୍ତି, ସେହିମାନେହିଁ ବାସ୍ତବରେ ସେମାନଙ୍କ ମାତା-ପିତା ଅଟନ୍ତି ।୨୨।

ଯାତ ଯୂୟଂ ବ୍ରଜଂ ତାତ ବୟଂ ଚ ସ୍ନେହଦୁଃଖିତାନ୍
ଜ୍ଞାତୀନ୍ ବୋ ଦ୍ରଷ୍ଟୁମେଷ୍ୟାମୋ ବିଧାୟ ସୁହୃଦାଂ ସୁଖମ୍ ।୨୩।

ପୂଜ୍ୟ ପିତା ! ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପଣମାନେ ବ୍ରଜକୁ ଫେରି ଯାଆନ୍ତୁ । ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ବିନା ବାତ୍ସଲ୍ୟସ୍ନେହରୁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ଦୁଃଖ ହେବ । ଏଠାକାର ସୁହୃଦ୍‌ସମ୍ବନ୍ଧିମାନଙ୍କୁ ସୁଖୀ କରି ଆମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ଆପଣମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଳିତ ହେବା ନିମନ୍ତେ ପୁଣି ଆସିବୁ ।୨୩।

ଏବଂ ସାନ୍ତ୍ୱୟ୍ୟ ଭଗବାନ୍ ନନ୍ଦଂ ସବ୍ରଜମଚ୍ୟୁତଃ
ବାସୋଽଲଙ୍କାରକୁପ୍ୟାଦ୍ୟୈରର୍ହୟାମାସ ସାଦରମ୍ ।୨୪।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନନ୍ଦବାବା ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଗୋପାଳମାନଙ୍କୁ ଏହିପରି ବୁଝାଇ ବଡ ଆଦର ସହିତ ବସ୍ତ୍ର, ଆଭୂଷଣ ଏବଂ ଅନେକ ଧାତୁ ନିର୍ମିତ ପାତ୍ର ଆଦି ଗୃହୋପକରଣ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କ ସତ୍କାର କଲେ ।୨୪।

ଇତ୍ୟୁକ୍ତସ୍ତୌ ପରିଷ୍ୱଜ୍ୟ ନନ୍ଦଃ ପ୍ରାଣୟବିହ୍ୱଳଃ
ପୂରୟନ୍ନଶ୍ରୁଭିର୍ନେତ୍ରେ ସହ ଗୋପୈର୍ବ୍ରଜଂ ଯଯୌ ।୨୫।

ଭଗବାନଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ନନ୍ଦବାବା ପ୍ରେମରେ ଅଧୀର ହୋଇ ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କ ଗଳାରେ ଲଗାଇଲେ ଏବଂ ନେତ୍ରରେ ଅଶ୍ରୁ ଭରି ଗୋପାଳମାନଙ୍କ ସହିତ ବ୍ରଜକୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ ।୨୫।

ଅଥ ଶୂରସୁତୋ ରାଜନ୍ ପୁତ୍ରୟୋଃ ସମକାରୟତ୍
ପୁରୋଧସା ବ୍ରାହ୍ମଣୈଶ୍ଚ ଯଥାବଦ୍ ଦ୍ୱିଜସଂସ୍କୃତିମ୍ ।୨୬।

ହେ ରାଜନ୍ ! ତାହାପରେ ମହାମନା ବସୁଦେବ ନିଜ ପୁରୋହିତ ଗର୍ଗାଚାର୍ଯ୍ୟ ତଥା ଅନ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦୁଇ ପୁତ୍ରଙ୍କର ବିଧି ପୂର୍ବକ ଦ୍ୱିଜାତିସମୁଚିତ ଯଜ୍ଞୋପବୀତ-ସଂସ୍କାର କରାଇଲେ ।୨୬।

ତେଭ୍ୟୋଽଦାଦ୍ ଦକ୍ଷିଣା ଗାବୋ ରୁକ୍ମମାଳାଃ ସ୍ୱଲଙ୍କୃତାଃ
ସ୍ୱଲଙ୍କୃତେଭ୍ୟଃ ସଂପୂଜ୍ୟ ସବତ୍ସାଃ କ୍ଷୌମମାଳିନୀଃ ।୨୭।

ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ବିବିଧ ପ୍ରକାର ବସ୍ତ୍ର ଏବଂ ଆଭୂଷଣ ଦ୍ୱାରା ସତ୍କାର କରି ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ଦକ୍ଷିଣ ତଥା ଦୁଗ୍‌ଧବତୀ ଗାଈ ଦାନକଲେ । ସେହି ସବୁ ଗାଈମାନେ ଗଳାରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ହାର, ବହୁତ ଆଭୂଷଣ ଏବଂ ରେଶମ ବସ୍ତ୍ରରେ ବିଭୂଷିତ ଥିଲେ ।୨୭।

ଯାଃ କୃଷ୍ଣରାମଜନ୍ମର୍କ୍ଷେ ମନୋଦତ୍ତା ମହାମତିଃ

ମହାମତୀ ବସୁଦେବ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କ ଜନ୍ମନକ୍ଷତ୍ର ଉପଲକ୍ଷେ ଯେତେ ଗୋ ଦାନ କରିବାର ମନେ ମନେ ସଂକଳ୍ପ କରିଥିଲେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତାଂସ୍ତାଦଦାଦନୁସ୍ମୃତ୍ୟ କଂସେନାଧର୍ମତୋ
ହୃତାଃ ।୨୮।

ପୂର୍ବେ ସେମାନଙ୍କୁ କଂସ ଅନ୍ୟାୟ ଭାବେ ଛଡାଇ ନେଇଯାଇଥିବାରୁ ତାହାଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରି ସେ ସବୁ ଗୋ-ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦାନକଲେ ।୨୮।

ତତଶ୍ଚ ଲବ୍‌ଧସଂସ୍କାରୌ ଦ୍ୱିଜତ୍ୱଂ ପ୍ରାପ୍ୟ
ସୁବ୍ରତୌ
ଗର୍ଗାଦ୍ ଯଦୁକୁଳାଚାର୍ଯ୍ୟାଦ୍ ଗାୟତ୍ରଂ
ବ୍ରତମାସ୍ଥିତୌ ।୨୯।

ଯଦୁବଂଶର ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଗର୍ଗ ମୁନିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସଂସ୍କାର କରାଇବାରୁ ବଳରାମ ଏବଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦ୍ୱିଜତ୍ୱ ପ୍ରାପ୍ତହେଲେ । ସେମାନଙ୍କ ବ୍ରହ୍ମଚାର୍ଯ୍ୟ ବ୍ରତ ତ ଅଖଣ୍ଡ ଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମାନେ ଗାୟତ୍ରୀ ବ୍ରତଧାରଣ ପୂର୍ବକ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ତାହା ନିୟମତଃ ସ୍ୱୀକାର କଲେ ।୨୯।

ପ୍ରଭବୌ ସର୍ବବିଦ୍ୟାନାଂ ସର୍ବଜ୍ଞୌ
ଜଗଦୀଶ୍ୱରୌ
ନାନ୍ୟସିଦ୍ଧାମଳଜ୍ଞାନଂ ଗୂହମାନୌ
ନରେହିତୈଃ ।୩୦।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ଜଗତର ଏକମାତ୍ର ସ୍ୱାମୀ ସର୍ବଜ୍ଞ ଅଟନ୍ତି । ସମସ୍ତ ବିଦ୍ୟା ତାଙ୍କଠାରୁ ଜନ୍ମ ; ତାହାଙ୍କ ନିର୍ମଳ ଜ୍ଞାନ ସ୍ୱତଃ ସିଦ୍ଧ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ମନୁଷ୍ୟ ଲୀଳା ଦେଖାଇବାକୁ ଯାଇଁ ତାହା ସବୁ ଲୁଚାଇ ରଖିଥିଲେ ।୩୦।

ଅଥୋ ଗୁରୁକୁଲେ ବାସମିଚ୍ଛନ୍ତାବୁପଜଗ୍ମତୁଃ
କାଶ୍ୟଂ ସାନ୍ଦୀପନିଂ ନାମ
ହ୍ୟବନ୍ତୀପୁରବାସିନମ୍ ।୩୧।

ଏବେ ସେ ଦୁହେଁ ଗୁରୁକୁଳରେ ନିବାସକରିବା ଇଚ୍ଛାରେ କାଶ୍ୟଗୋତ୍ରୀ ସାନ୍ଦୀପନି ମୁନିଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲେ, ଯିଏ ଆବନ୍ତୀପୁର (ଉଜ୍ଜୈନ)ରେ ବାସ କରୁଥିଲେ ।୩୧।

ଯଥୋପସାଦ୍ୟ ତୌ ଦାନ୍ତୌ ଗୁରୌ
ବୃତ୍ତିମନିନ୍ଦିତାମ୍
ଗ୍ରାହୟନ୍ତାବୁପେତୌ ସ୍ମ ଭକ୍ତ୍ୟା
ଦେବମିବାଦୃତୌ ।୩୨।

ନିଜ ସମସ୍ତ ଚେଷ୍ଟା ସର୍ବଥା ନିୟମିତ ରଖି ବଡ ସଂଯତଭାବେ ଦୁଇଭାଇ ବିଧିପୂର୍ବକ ଗୁରୁଙ୍କ ନିକଟରେ ରହିଲେ । ଗୁରୁଦେବ ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ଆଦର କରୁଥିଲେ ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ମଧ୍ୟ ଉତ୍ତମ ସେବା କିପରି କରିବା ଉଚିତ୍ ତାହାର ଆଦର୍ଶ ଲୋକ ସମ୍ମୁଖରେ ଦେଖାଇ ବଡ ଭକ୍ତି ସହ ଇଷ୍ଟଦେବ ସଦୃଶ ତାହାଙ୍କ ସେବାରେ ଲାଗିରହିଲେ ।୩୨।

ତୟୋର୍ଦ୍ୱିଜବରସ୍ତୁଷ୍ଟଃ ଶୁଦ୍ଧଭାବାନୁବୃତ୍ତିଭିଃ
ପ୍ରୋବାଚ ବେଦାନଖିଲାନ୍
ସାଙ୍ଗୋପନିଷଦୋ ଗୁରୁଃ ।୩୩।

ଗୁରୁବର ସାନ୍ଦୀପନି ସେମାନଙ୍କ ଶୁଦ୍ଧ ଭାବ-ଯୁକ୍ତ ସେବାରେ ବହୁତ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ସେ ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କୁ ଷଡଅଙ୍ଗ ଏବଂ ଉପନିଷଦ ସହିତ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବେଦ ଶିକ୍ଷାଦେଲେ ।୩୩।

ସରହସ୍ୟଂ ଧନୁର୍ବେଦଂ ଧର୍ମାନ୍
ନ୍ୟାୟପଥାଂସ୍ତଥା

ଏହା ବ୍ୟତୀତ ମନ୍ତ୍ର ଏବଂ ଦେବତା ଜ୍ଞାନ ସହିତ ଧନୁର୍ବେଦ, ମନୁସ୍ମୃତି ଆଦି ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର, ମୀମାଂସା ଆଦି, ବେଦର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଶିକ୍ଷାଦାନୀ ଶାସ୍ତ୍ର, ତର୍କବିଦ୍ୟା ଆଦି ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷାଦେଲେ । ଆଉ ମଧ୍ୟ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ତଥା ଚାନ୍ୱୀକ୍ଷିକୀଂ ବିଦ୍ୟାଂ ରାଜନୀତିଂ ଚ
ଷଡ୍‌ବିଧାମ୍ । ୩୪ ।

ସର୍ବଂ ନରବରଶ୍ରେଷ୍ଠୌ
ସର୍ବବିଦ୍ୟାପ୍ରବର୍ତ୍ତକୌ
ସକୃନ୍ନିଗଦମାତ୍ରେଣ ତୌ
ସଂଜଗୃହତୁର୍ନୃପ । ୩୫ ।

ଅହୋରାତ୍ରୈଶ୍ଚତୁଃଷଷ୍ଟ୍ୟା ସଂଯତ୍ତୌ
ତାବତୀଃ କଳାଃ
ଗୁରୁଦକ୍ଷିଣୟାଚାର୍ଯ୍ୟଂ
ଛନ୍ଦୟାମାସତୁର୍ନୃପ । ୩୬ ।

ଦ୍ୱିଜସ୍ତୟୋସ୍ତଂ ମହିମାନମଦ୍ଭୁତଂ
ସଂଲକ୍ଷ୍ୟ ରାଜନ୍ନତିମାନୁଷୀଂ ମତିମ୍
ସମ୍ମନ୍ତ୍ର୍ୟ ପତ୍ନ୍ୟା ସ ମହାର୍ଣ୍ଣବେ ମୃତଂ
ବାଳଂ ପ୍ରଭାସେ ବରୟାମ୍ବଭୂବ ହ । ୩୭ ।

ତଥେତ୍ୟଥାରୁହ୍ୟ ମହାରଥୌ ରଥଂ
ପ୍ରଭାସମାସାଦ୍ୟ ଦୁରନ୍ତବିକ୍ରମୌ
ବେଳାମୁପବ୍ରଜ୍ୟ ନିଷୀଦତୁଃ କ୍ଷଣଂ
ସିନ୍ଧୁର୍ବିଦିତ୍ୱାର୍ହଣମାହରତ୍ତୟୋଃ ।୩୮।

ତମାହ ଭଗବାନାଶୁ ଗୁରୁପୁତ୍ରଃ ପ୍ରଦୀୟତାମ୍
ଯୋଽସାବିହ ତ୍ୱୟା ଗ୍ରସ୍ତୋ
ବାଳକୋ ମହତୋର୍ମିଣା ।୩୯

ସନ୍ଧି; ବିଗ୍ରହ, ଯାନ, ଆସନ, ଦ୍ୱୈଧ ଏବଂ ଆଶ୍ରୟ ଏହି ଛଅ ଭେଦଯୁକ୍ତ ରାଜନୀତି ଅଧ୍ୟୟନ କରାଇଲେ ।୩୪।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ତ ସମସ୍ତ ବିଦ୍ୟାରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଅଟନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ କେବଳ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମନୁଷ୍ୟ ସଦୃଶ ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଇବା ନିମନ୍ତେ ସେ ଦୁହେଁ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ଗୁରୁଦେବଙ୍କ ଠାରୁ କେବଳ ଥରେ ମାତ୍ର ଶୁଣି ସମସ୍ତ ବିଦ୍ୟା ଶିଖିଗଲେ ।୩୫।

ମାତ୍ର ଚଉଷଠି ଅହୋରାତ୍ରରେ ହିଁ ସଂଯମୀ-ଶିରୋମଣୀ ଦୁଇ ଭାଇ ଚୌଷଠି କଳାର ଜ୍ଞାନଲାଭ କଲେ । ଅଧ୍ୟୟନ ସମାପ୍ତ ହେଲା ପରେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସାନ୍ଦୀପନି ମୁନିଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ ଯେ 'ଆପଣଙ୍କ ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ଗୁରୁଦକ୍ଷିଣା ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ମାଗନ୍ତୁ' ।୩୬।

ମହାରାଜ ! ସାନ୍ଦୀପନି ମୁନି ତାହାଙ୍କ ଅଦ୍ଭୁତ ମହିମା ଏବଂ ଅଲୌକିକ ବୁଦ୍ଧି ଅନୁଭବ କରିସାରିଥିଲେ । ତେଣୁ ସେ ନିଜପତ୍ନୀ ସହିତ ପରାମର୍ଶ କରି ଗୁରୁଦକ୍ଷିଣା ମାଗିଲେ ଯେ 'ପ୍ରଭାସ କ୍ଷେତ୍ରସମୁଦ୍ରରେ ମୋର ପୁତ୍ର ବୁଡ଼ି ଅନେକ ଦିନରୁ ପ୍ରାଣହରାଇ ଅଛି ତାକୁ ଆଣି ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋତେ ଦିଅ' ।୩୭।

ଦୁଇଭାଇ ମହାରଥୀ ବଳରାମ ଏବଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପରାକ୍ରମ ଅନନ୍ତଥିଲା । 'ତଥାସ୍ତୁ' କହି ଗୁରୁଦେବଙ୍କ ଆଦେଶକୁ ସ୍ୱୀକାର କଲାପରେ ରଥା ରୋହଣ ପୂର୍ବକ ସେମାନେ ପ୍ରଭାସ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେମାନେ ସମୁଦ୍ରତୀରରେ କିଛି ସମୟ ବସିଲା ପରେ ସମୁଦ୍ର ଜାଣିଲା ଯେ ଯିଏ ସାକ୍ଷାତ୍ ପରମେଶ୍ୱର ଅଟନ୍ତି । ତେଣୁ ସେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ପୂଜା ସାମଗ୍ରୀ ନେଇ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା ।୩୮।

ଭଗବାନ୍ ସମୁଦ୍ରକୁ କହିଲେ—'ସମୁଦ୍ର ! ତୁମ୍ଭେ ନିଜ ବଡ ବଡ ତରଙ୍ଗ ଦ୍ୱାରା ଆମ୍ଭର ଯେଉଁ ଗୁରୁ-ପୁତ୍ରକୁ ଏଠାରୁ ଭସାଇ ନେଇଯାଇଅଛ, ତାକୁ ଶୀଘ୍ର ଆମକୁ ଦେଇଦିଅ' ।୩୯।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସମୁଦ୍ର ଉବାଚ

ନୈବାହାର୍ଷମହଂ ଦେବ
ଦୈତ୍ୟଃ ପଞ୍ଚଜନୋ ମହାନ୍
ଅନ୍ତର୍ଜଳଚରଃ କୃଷ୍ଣ
ଶଙ୍ଖରୂପଧରୋଽସୁରଃ ।୪୦।

ଆସ୍ତେ ତେନାହୃତୋ ନୂନଂ
ତଚ୍ଛ୍ରୁତ୍ୱା ସତ୍ୱରଂ ପ୍ରଭୁଃ
ଜଳମାବିଶ୍ୟ ତଂ ହତ୍ୱା
ନାପଶ୍ୟଦୁଦରେଽର୍ଭକମ୍ ।୪୧।

ତଦଙ୍ଗପ୍ରଭବଂ ଶଙ୍ଖମାଦାୟ ରଥମାଗମତ୍
ତତଃ ସଂଯମନୀଂ ନାମ
ଯମସ୍ୟ ଦୟିତାଂ ପୁରୀମ୍ ।୪୨।

ଗତ୍ୱା ଜନାର୍ଦନଃ ଶଙ୍ଖଂ ପ୍ରଦଧ୍ମୌ ସହଲାୟୁଧଃ
ଶଙ୍ଖନିର୍ହ୍ରାଦମାକର୍ଣ୍ୟ ପ୍ରଜାସଂଯମନୋ ଯମଃ
ତୟୋଃ ସପର୍ଯାଂ ମହତୀଂ
ଚକ୍ରେ ଭକ୍ତ୍ୟୁପବୃଂହିତାମ୍
ଉବାଚାବନତଃ କୃଷ୍ଣଂ
ସର୍ବଭୂତାଶୟାଳୟମ୍
ଲୀଳାମନୁଷ୍ୟ ହେ ବିଷ୍ଣୋ
ଯୁବୟୋଃକରବାମ କିମ୍ ।୪୪।

ଶ୍ରୀଭଗବାନୁବାଚ

ଗୁରୁପୁତ୍ରମିହାନୀତଂ ନିଜକର୍ମନିବନ୍ଧନମ୍
ଆନୟସ୍ୱ ମହାରାଜ
ମଚ୍ଛାସନପୁରସ୍କୃତଃ ।୪୫।

ତଥେତି ତେନୋପାନୀତଂ ଗୁରୁପୁତ୍ରଂ
ଯଦୂତ୍ତମୌ
ଦତ୍ତ୍ୱା ସ୍ୱଗୁରବେ ଭୂୟୋ ବୃଣୀଷ୍ୱେତି
ତମୂଚତୁଃ ।୪୬।

ଗୁରୁରୁବାଚ

ସମ୍ୟକ୍ ସଂପାଦିତୋ ବତ୍ସ ଭବଦ୍ଭ୍ୟାଂ
ଗୁରୁନିଷ୍କ୍ରୟଃ

ମନୁଷ୍ୟବେଶଧାରୀ ସମୁଦ୍ର କହିଲେ—ଦେବାଧୀଦେବ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ମୋ ଜଳ ଭିତରେ ପଞ୍ଚଜନ ନାମକ ଏକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବଳବାନ୍ ଦୈତ୍ୟ ଜାତିର ଅସୁର ଶଙ୍ଖ ରୂପେ ବାସ କରୁଅଛନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ସେ ସେହି ବାଳକ ଚୋରାଇନେଇ ଆସିଥିବ ।’ ।୪୦।

ସମୁଦ୍ର କଥାଶୁଣି ଭଗବାନ୍ ତୁରନ୍ତ ଜଳ ଭିତରେ ପଶି ଶଙ୍ଖାସୁରକୁ ବଧ କଲେ । ପରନ୍ତୁ ସେହି ବାଳକ ତା ପେଟରୁ ଆଉ ମିଳିଲା ନାହିଁ ।୪୧।

ତେଣୁ ତାହାର ଶରୀର ରୂପ ଶଙ୍ଖକୁ ନେଇ ଭଗବାନ୍ ରଥାରୋହଣ ପୂର୍ବକ ସେଠାରୁ ଫେରି ଆସି ବଳରାମଙ୍କ ସହିତ ଯମରାଜଙ୍କ ପ୍ରିୟପୁରୀ ସଂଯମନୀରେ ପହଞ୍ଚି ଶଙ୍ଖ ବଜାଇ ଦେଲେ ।

ଶଙ୍ଖ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ‘ପ୍ରଜାରଶାସକ’ ଯମରାଜ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ସ୍ୱାଗତ ସହିତ ଭକ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟରେ ବିଧି ପୂର୍ବକ ସେମାନଙ୍କ ପୂଜାକଲେ । ସେ ପୁଣି ନମ୍ରତାରେ ନଇଁ ଯାଇଁ ପ୍ରାଣୀଜଗତ ହୃଦୟରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସ୍ୱରୂପ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ କହିଲେ—‘ଲୀଳାରେ ମନୁଷ୍ୟରୂପ ହୋଇଥିବା ସର୍ବବ୍ୟାପକ ପରମେଶ୍ୱର । ମୁଁ ଆପଣ ଦୁହିଁଙ୍କର କି ସେବା କରିପାରିବି କହନ୍ତୁ ।’ ।୪୨-୪୪।

ଭଗବାନ୍ କହିଲେ—ଯମରାଜ ! ନିଜ କର୍ମ-ବନ୍ଧନ ଅନୁସାରେ ମୋର ଗୁରୁ ପୁତ୍ର ଏଠାକୁ ଅଣା ଯାଇ ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭେ ମୋ ଆଦେଶରେ ତାହାଙ୍କ କର୍ମକୁ ବିଚାର ନ କରି ତାଙ୍କୁ ମୋତେ ଫେରାଇ ଦିଅ ।୪୫।

ଯମରାଜା ଯେ ଆଜ୍ଞା କହି ଭଗବାନଙ୍କ ଆଦେଶ ସ୍ୱୀକାର କରି ତାହାଙ୍କ ଗୁରୁପୁତ୍ରକୁ ଆଣି ଦେଲେ । ତା’ପରେ ଯଦୁବଂଶ ଶିରୋମଣି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ସେହି ବାଳକ ସହିତ ଉଜ୍ଜୟିନ ଫେରି ଆସି ତାଙ୍କୁ ନିଜ ଗୁରୁଦେବଙ୍କୁ ସମର୍ପି ଦେଇ କହିଲେ ଯେ ‘ଆପଣ ଆଉ କ’ଣ ଇଚ୍ଛା କରୁଛନ୍ତି, ମାଗନ୍ତୁ’ ।୪୬।

ଗୁରୁ କହିଲେ—‘ବତ୍ସ । ତୁମ୍ଭ ଦୁହିଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ ଉତ୍ତମରୂପେ ଦକ୍ଷିଣା ପାଇଅଛି । ଆଉ ଏବେ ମୁଁ କ’ଣ ପାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛାକରିବି ? ଯିଏ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କୋ ନୁ ଯୁଷ୍ମଦ୍ଵିଧଗୁରୋଃ
କାମାନାମବଶିଷ୍ୟତେ ।୪୭।

ପରି ପୁରୁଷୋତ୍ତମଙ୍କ ଗୁରୁଅଟନ୍ତି, ତାଙ୍କର କ'ଣ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ମନୋରଥ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିପାରେ ? ।୪୭।

ଗଚ୍ଛତଂ ସ୍ୱଗୃହଂ ବୀରୌ କୀର୍ତ୍ତିର୍ବାମସ୍ତୁ ପାବନୀ
ଛନ୍ଦାଂସ୍ୟଯାତୟାମାନି ଭବନ୍ତିହ
ପରତ୍ର ଚ । ୪୮ ।

ବୀର ! ଏବେ ତୁମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ନିଜ ଘରକୁ ଫେରିଯାଅ । ଲୋକ ପବିତ୍ରକାରୀ କୀର୍ତ୍ତି ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଉ । ଆଉ ମଧ୍ୟ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ପଢ଼ିଥିବା ବିଦ୍ୟା ଏହି ଲୋକ ଏବଂ ପରଲୋକରେ ସଦା ନବୀନ ରହି କେବେ ବିସ୍ମୃତ ନହେଉ ।୪୮।

ଗୁରୁଣୈବମନୁଜ୍ଞାତୌ ରଥେନାନିଳରଂହସା
ଆୟାତୌ ସ୍ୱପୁରଂ ତାତ
ପର୍ଜ୍ଜନ୍ୟନିନଦେନ ବୈ ୪୯ ।

ବତ୍ସ ପରୀକ୍ଷିତ ! ତା'ପରେ ଗୁରୁଦେବଙ୍କ ଠାରୁ ଅନୁମତି ନେଇ ବାୟୁ ସଦୃଶ ବେଗ ଏବଂ ମେଘ ସଦୃଶ ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ ରଥାରୋହଣ ପୂର୍ବକ ଦୁଇଭାଇ ମଥୁରାକୁ ଫେରି ଆସିଲେ ।

ସମନନ୍ଦନ୍ ପ୍ରଜାଃ ସର୍ବା ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା
ରାମଜନାର୍ଦ୍ଦନୌ
ଅପଶ୍ୟନ୍ତ୍ୟୋ ବହ୍ୱହାନି
ନଷ୍ଟଲବ୍‌ଧନା ଇବ ।୫୦।

ମଥୁରାର ପ୍ରଜା ବହୁତ ଦିନରୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କୁ ନଦେଖି ବଡ଼ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ଥିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମାନଙ୍କୁ ଫେରି ଆସିବାର ଦେଖି ସମସ୍ତେ ହଜିଥିବା ଧନ ପାଇଗଲା ପରି ପରମାନନ୍ଦରେ ମଗ୍ନ ହେଲେ । ୫୦ ।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧେ ଗୁରୁପୁତ୍ରାନୟନଂ ନାମ ପଞ୍ଚଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୪୫।

—*—

ଅଥ ଷଟ୍‌ଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଉଦ୍ଧବଙ୍କର ବ୍ରଜଯାତ୍ରା

ଶ୍ରୀ ଶୁକଉବାଚ
ବୃଷ୍ଣୀନାଂ ପ୍ରବରୋ ମନ୍ତ୍ରୀ
କୃଷ୍ଣସ୍ୟ ଦୟିତଃ ସଖା
ଶିଷ୍ୟୋ ବୃହସ୍ପତେଃ
ସାକ୍ଷାଦ୍‌ଉଦ୍ଧବୋ ବୁଦ୍ଧିସତ୍ତମଃ ।୧।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଉଦ୍ଧବ ବୃଷ୍ଣିବଂଶିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ପ୍ରଧାନ ପୁରୁଷ ଥିଲେ ! ସେ ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ଏବଂ ପରମ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ମହିମା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଏହାଠାରୁ ବଳି ଆଉ କ'ଣ କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ ସେ ଏ ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରିୟସଖା ତଥା ମନ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ ।୧।

ତମାହ ଭଗବାନ୍ ପ୍ରେଷ୍ଠଂ
ଭକ୍ତମେକାନ୍ତିନଂ କ୍ୱଚିତ୍
ଗୃହୀତ୍ୱା ପାଣିନା ପାଣିଂ ପ୍ରପନ୍ନାର୍ତ୍ତିହରୋ ହରି ।୨।

ଏକଦା ଶରଣାଗତର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୁଃଖହାରୀ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନିଜ ପ୍ରିୟ ଭକ୍ତ ଏବଂ ଏକାନ୍ତପ୍ରେମୀ ଉଦ୍ଧବଙ୍କ ହାତଧରି କହିଲେ—।୨।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଗଚ୍ଛୋଦ୍ଧବ ବ୍ରଜଂ ସୌମ୍ୟ
ପିତ୍ରୋର୍ନୌ ପ୍ରୀତିମାବହ
ଗୋପୀନାଂ ମଦ୍‌ବିୟୋଗାଧିଂ
ମତ୍‌ସନ୍ଦେଶୈର୍ବିମୋଚୟ ।୩।

‘ସୌମ୍ୟ ସ୍ୱଭବ ଉଦ୍ଧବ ! ତୁମ୍ଭେ ବ୍ରଜକୁ ଯାଇଁ ସେଠାରେ ଥିବା ମୋର ପିତା-ମାତା ନନ୍ଦବାବା ଏବଂ ଯଶୋଦା ମା’ଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦିତ କର, ଏବଂ ମୋ: ବିରହ ବ୍ୟାଧିରେ ଗୋପିମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖୀ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ମୋର ସନ୍ଦେଶ ଶୁଣାଇ ସେହି ବେଦନାରୁ ମୁକ୍ତକର ।୩।

ତା ମନ୍ମନସ୍କା ମତ୍‌ପ୍ରାଣା
ମଦର୍ଥେ ତ୍ୟକ୍ତଦୈହିକାଃ
(ମାମେବ ଦୟିତଂ
ପ୍ରେଷ୍ଠମାତ୍ମାନଂ ମନସା ଗତାଃ)
ଯେ ତ୍ୟକ୍ତଲୋକଧର୍ମାଶ୍ଚ
ମଦର୍ଥେ ତାନ୍ ବିଭର୍ମ୍ୟହମ୍ ।୪।

ପ୍ରିୟ ଉଦ୍ଧବ ! ଗୋପିମାନଙ୍କ ମନ ନିତ୍ୟ ନିରନ୍ତର ମୋଠାରେ ଲାଗି ରହିଅନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣ, ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନ, ସେମାନଙ୍କ ସର୍ବସ୍ୱ ମୁଁ ଅଟେ । ମୋ ପାଇଁ ସେମାନେ ନିଜ ପତି-ପୁତ୍ର ଆଦି ସବୁ ସ୍ୱଜନ ସମ୍ବନ୍ଧମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ । ସେମାନେ ନିଜ ବୁଦ୍ଧିରେ ମୋତେ ନିଜ ପ୍ରିୟ, ନିଜ ପ୍ରିୟତମ—ନାଁ, ନାଁ ନିଜ ଆତ୍ମା ବୋଲି ମନେକରନ୍ତି । ମୋର ବ୍ରତ ହେଲା ଯେ ଯେଉଁମାନେ ମୋ ପାଇଁ ଲୌକିକ ଏବଂ ପାରଲୌକିକ ଧର୍ମକୁ ଛାଡି ଦେଇଥାଆନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଭରଣ-ପୋଷଣ ମୁଁ ସ୍ୱୟଂ କରେ ।୪।

ମୟି ତାଃ ପ୍ରେୟସାଂ ପ୍ରେଷ୍ଠେ
ଦୂରସ୍ଥେ ଗୋକୁଳସ୍ତ୍ରୀୟଃ
ସ୍ମରନ୍ତ୍ୟୋଽଙ୍ଗ ବିମୁହ୍ୟନ୍ତି
ବିରହୌତ୍‌କଣ୍ଠ୍ୟ ବିହ୍ୱଳାଃ ।୫।

ପ୍ରିୟ ଉଦ୍ଧବ ! ମୁଁ ସେହି ଗୋପିମାନଙ୍କର ପରମ ପ୍ରିୟତମ ଅଟେ । ମୁଁ ଏଠାକୁ ଚାଲି ଆସିବା ଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ମୋତେ ଦୂରସ୍ଥ ମନେ କରି, ମୋର ସ୍ମରଣରେ ମୋହିତ ହୋଇ ବାରମ୍ବାର ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହେଉଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ମୋ ବିରହ ବ୍ୟଧିରେ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ପ୍ରତିକ୍ଷଣ ମୋ ପାଇଁ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ହେଉ ଅଛନ୍ତି ।୫।

ଧାରୟନ୍ତ୍ୟତିକୃଚ୍ଛ୍ରେଣ
ପ୍ରାୟଃ ପ୍ରାଣାନ୍ କଥଞ୍ଚନ ।
ପ୍ରତ୍ୟାଗମନସନ୍ଦେଶୈର୍ବଲ୍ଲବ୍ୟୋ ମେ
ମଦାତ୍ମିକାଃ ।୬।

ମୋ ଗୋପିମାନେ, ମୋ ପ୍ରେୟସୀବୃନ୍ଦ ବର୍ତ୍ତମାନ ବଡ କଷ୍ଟ ଏବଂ ଅତି ଯତ୍ନରେ ନିଜ ପ୍ରାଣ କୌଣସି ପ୍ରକାର ରଖି ଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ କହି ଆସିଥିଲି ଯେ ‘ମୁଁ ଆସିବି’ ଏହାହିଁ ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନର ଆଧାର । ଉଦ୍ଧବ ! ଆଉ ଅଧିକ କ’ଣ କହିବି ? ମୁଁ ସେମାନଙ୍କର ଆତ୍ମା ଅଟେ । ସେମାନେ ନିତ୍ୟ ନିରନ୍ତର ମୋଠ’ରେ ତନ୍ମୟ ରହିଅଛନ୍ତି ।୬।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଉବାଚ

ଇତ୍ୟୁକ୍ତ ଉଦ୍ଧବୋ ରାଜନ୍ ସଂଦେଶଂ
ଭର୍ତ୍ତୁରାଦୃତଃ
ଆଦାୟ ରଥମାରୁହ୍ୟ ପ୍ରୟଯୌ
ନନ୍ଦଗୋକୁଳମ୍ ।୭।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ । ଯେବେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହିପରି କହିଲେ, ତେବେ ଉଦ୍ଧବ ବଡ ଆଦରଣ ସହିତ ନିଜ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ ନେଇ ରଥାରୋହଣ ପୂର୍ବକ ନନ୍ଦଗ୍ରାମକୁ ଯାତ୍ରାକଲେ ।୭।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ପ୍ରାପ୍ତୋ ନନ୍ଦବ୍ରଜଂ ଶ୍ରୀମାନ୍
ନିମ୍ଲୋଚତି ବିଭାବସୌ
ଛନ୍ନଯାନଃ ପ୍ରବିଶତାଂ
ପଶୂନାଂ ଖୁରରେଣୁଭିଃ ।୮।

ପରମ ସୁନ୍ଦର ଉଦ୍ଧବ ସୂର୍ଯାସ୍ତ ସମୟେ ତଥା ଯେତେବେଳେ ବନରୁ ଗୋରୁମାନେ ଫେରୁଥିଲେ, ନନ୍ଦଗ୍ରାମରେ ଯାଇଁ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଖୁରରୁ ଏତେ ଧୂଳି ଉଡୁଥିଲା ଯେ ତାହାଙ୍କ ରଥ ଢାଙ୍କି ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ।୮।

ବାସିତାର୍ଥେଽଭିଯୁଧ୍ୟଦ୍ଭିର୍ନାଦିତଂ
ଶୁଷ୍ମିଭିର୍ବୃଷୈଃ
ଧାବନ୍ତୀଭିଶ୍ଚ ବାସ୍ରାଭିରୂଧୋଭାରୈଃ
ସ୍ୱବତ୍ସକାନ୍ ।୯।

ବ୍ରଜ ଭୂମିରେ ଋତୁମତୀ ଗୋମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଉନ୍ମତ୍ତ ବୃଷଭମାନେ ପରସ୍ପର ଲଢୁଥିଲେ । ସେମାମଙ୍କ ଗର୍ଜନରେ ସାରା ବ୍ରଜଧ୍ୱନିତ ହେଉଥିଲା । ସଦ୍ୟ ପ୍ରସବା ଗାଈମାନେ ସ୍ତନଭରରେ ନଇଁ ପଡୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ନିଜ ବାଛୁରୀ ଆଡ଼କୁ ଦୌଡ଼ିଥିଲେ ।୯।

ଇତସ୍ତତୋ ବିଲଙ୍ଘଦ୍ଭିର୍ଗୋବତ୍ସୈର୍ମଣ୍ଡିତଂ
ସିତୈଃ
ଗୋଦୋହଶବ୍ଦାଭିରବଂ ବେଣୂନାଂ
ନିଃସ୍ୱନେନ ଚ ।୧୦।

ଧଳା ରଙ୍ଗର ବାଛୁରୀମାନେ ଏଣେ ତେଣେ ଡେଇଁ ଡେଇଁ ବ୍ରଜକୁ ମଣ୍ଡନ କରୁଥିଲେ । ଗାଈ ଦୁହିଁବାର ଘର୍‌ଘର୍ ଶବ୍ଦ ଏବଂ ବଂଶୀର ମଧୁର ତାନରେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ବ୍ରଜର ଅପୂର୍ବ ଶୋଭା ହେଉଥିଲା । ।୧୦।

ଗାୟନ୍ତୀଭିଶ୍ଚ କର୍ମାଣି ଶୁଭାନି ବଳକୃଷ୍ଣୟୋଃ
ସ୍ୱଳଙ୍କୃତାଭିର୍ଗୋପୀଭିର୍ଗୋପୈଶ୍ଚ
ସୁବିରାଜିତମ୍ ।୧୧।

ଗୋପି ଏବଂ ଗୋପମାନେ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ବସ୍ତ୍ର ତଥା ଅଳଙ୍କାରରେ ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କ ମଙ୍ଗଳମୟ ଚରିତ୍ର ଗାନ୍ କରୁଥିବାରୁ ବ୍ରଜର ଶୋଭା ଆହୁରି ଅଧିକ ବଢ଼ିଯାଇଥିଲା । ।୧୧।

ଅଗ୍ନ୍ୟର୍କାତିଥିଗୋବିପ୍ରପିତୃଦେବାର୍ଚ୍ଚନାନ୍ୱିତୈଃ
ଧୂପଦୀପୈଶ୍ଚ ମାଲ୍ୟୈଶ୍ଚ
ଗୋପାବାସୈର୍ମନୋରମମ୍ ।୧୨।

ଗୋପମାନଙ୍କ ଘରେ ଘରେ ଅଗ୍ନି, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଅତିଥି, ଗୋ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏବଂ ଦେବତା-ପିତରମାନଙ୍କ ପୂଜା କରାଯାଇଥିଲା । ଧୂପର ସୁଗନ୍ଧ ଚାରି-ଆଡ଼େ ବିସ୍ତାରିତ ହେଉଥିଲା । ପ୍ରତି ଘର ଦୀପ ଆଲୋକରେ ଏବଂ ଫୁଲହାରରେ ସଜାଯାଇ ଥିଲା । ଏପରି ମନୋହର ଗୃହମାନଙ୍କରେ ସାରା ବ୍ରଜ ଉତ୍ସବମୟ ହୋଇଉଠୁଥିଲା । ।୧୨।

ସର୍ବତଃ ପୁଷ୍ପିତବନଂ ଦ୍ୱିଜାଳିକୁଳନାଦିତମ୍
ହଂସକାରଣ୍ଡବାକୀର୍ଣ୍ଣୈଃ
ପଦ୍ମଷଣ୍ଡୈଶ୍ଚ ମଣ୍ଡିତମ୍ ।୧୩।

ବନର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବୃକ୍ଷପଂକ୍ତି ଫୁଲରେ ଲଦି ହୋଇଥିଲେ । ପକ୍ଷୀର କଳରବ ଏବଂ ଭ୍ରମରର ଗୁଞ୍ଜନରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ମୁଖରିତ ହେଉଥିଲା । ଏଠାରେ ଜଳ ଏବଂ ସ୍ଥଳ ଉଭୟେ କମଳବନରେ ଶୋଭୟମାନ୍ ଏବଂ ହଂସ, ବତକ ଆଦି ପକ୍ଷୀ ବନରେ ବିହାର କରୁଥିଲେ । ।୧୩।

ତମାଗତଂ ସମାଗମ୍ୟ କୃଷ୍ଣସ୍ୟାନୁଚରଂ ପ୍ରିୟମ୍

ଯେବେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରେମୀ ଅନୁଚର ଉଦ୍ଧବ ବ୍ରଜରେ ପହଞ୍ଚିଲେ, ତେବେ ତାହାଙ୍କ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ନନ୍ଦଃ ପ୍ରୀତଃ ପରିଷ୍ବଜ୍ୟ
ବାସୁଦେବଧିୟାଽର୍ଚ୍ଚୟତ୍ ।୧୪।

ସହିତ ମିଳିତ ହୋଇ ନନ୍ଦବାବା ବହୁତ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ । ସେ ଉଦ୍ଧବଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ଏପରି ସମ୍ମାନ କଲେ, ମନେକର ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ପାଇ ଅଛନ୍ତି କି । ।୧୪।

ଭୋଜିତଂ ପରମାନ୍ନେନ
ସଂବିଷ୍ଟଂ କଶିପୌ ସୁଖମ୍
ଗତଶ୍ରମଂ ପର୍ଯ୍ୟପୃଚ୍ଛତ୍
ପାଦସଂବାହନାଦିଭିଃ ।୧୫।

ଯଥା ସମୟରେ ଉତ୍ତମ ଅନ୍ନ ଭୋଜନ କରି ସାରିବା ପରେ ଉଦ୍ଧବ ଯେବେ ପଲଙ୍କରେ ଆରାମରେ ବସିଲେ, ତେବେ ସେବକମାନେ ପାଦ ସେବାକରି ତଥା ପଂଖାରେ ବିଞ୍ଚି ତାହାଙ୍କ କ୍ଳାନ୍ତି ଦୂରକଲେ । ।୧୫।

କଚ୍ଚିଦଙ୍ଗ ମହାଭାଗ ସଖା ନଃ ଶୂରନନ୍ଦନଃ
ଆସ୍ତେ କୁଶଲ୍ୟପତ୍ୟାଦ୍ୟୈର୍ଯୁକ୍ତୋ
ମୁକ୍ତଃ ସୁହୃଦ୍‌ବ୍ରତଃ ।୧୬।

ତାହାପରେ ନନ୍ଦବାବା ତାହାଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ- 'ପରମ ଭଗବାନ୍ ଉଦ୍ଧବ ! ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ମୋର ସଖା ବସୁଦେବ କାରାଗାରରୁ ମୁକ୍ତହୋଇ ପୁତ୍ରାଦି ପରିବାରମାନଙ୍କ ସହିତ କୁଶଳରେ ଅଛନ୍ତି ତ ? ।୧୬

ଦିଷ୍ଟ୍ୟା କଂସୋ ହତଃ ପାପଃ
ସାନୁଗଃ ସ୍ୱେନ ପାପ୍ମନା
ସାଧୂନାଂ ଧର୍ମଶୀଳାନାଂ ଯଦୂନାଂ
ଦ୍ୱେଷ୍ଟି ଯଃ ସଦା ।୧୭।

ଏହା ବଡ ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା ଯେ ନିଜ ପାପ-ଫଳ ସ୍ୱରୂପ ପାପୀ କଂସ ନିଜ ଅନୁଯାୟିମାନଙ୍କ ସହିତ ହତ ହୋଇଅଛି । କାରଣ ସ୍ୱାଭାବିକ ଧାର୍ମିକ, ପରମ ସାଧୁ ଯଦୁବଂଶିମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସେ ସଦା-ସର୍ବଦା ଦ୍ୱେଷ କରୁଥିଲେ । ।୧୭।

ଅପି ସ୍ମରତି ନଃ କୃଷ୍ଣୋ
ମାତରଂ ସୁହୃଦଃ ସଖୀନ୍
ଗୋପାନ୍ ବ୍ରଜଂ ଚାତ୍ମନାଥଂ
ଗାବୋ ବୃନ୍ଦାବନଂ ଗିରିମ୍ ।୧୮।

ଆଚ୍ଛା କୁହତ ଉଦ୍ଧବ ! ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କଅଣ କେବେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରନ୍ତି ? ଯିଏ ତାହାଙ୍କ ମା' ସ୍ୱଜନସମ୍ବନ୍ଧୀ, ସଖା ଗୋପ ଅଟେ ; ତାଙ୍କୁ ହିଁ ନିଜ ସ୍ୱାମୀ ଏବଂ ସର୍ବସ୍ୱ ମନେ କରୁଥିବା ବ୍ରଜ ଅଟେ, ତାଙ୍କର ଏହି ଗୋକୁଳ, ବୃନ୍ଦାବନ ଏବଂ ଏହି ଗିରିରାଜ ଅଟେ ; କ'ଣ ସେ କେବେ ଏମାନଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରନ୍ତି ? ।୧୮।

ଅପ୍ୟାୟାସ୍ୟତି ଗୋବିନ୍ଦଃ
ସ୍ୱଜନାନ୍ ସକୃଦୀକ୍ଷିତୁମ୍
ତର୍ହି ଦ୍ରକ୍ଷ୍ୟାମ ତଦ୍‌ବକ୍ତ୍ରଂ
ସୁନସଂ ସୁସ୍ମିତେକ୍ଷଣମ୍ ।୧୯।

ଆପଣ ଏହା ମଧ୍ୟ କହନ୍ତୁ ଯେ ଆମ୍ଭ ଗୋବିନ୍ଦ ନିଜ ସୁହୃଦ୍‌ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ କ'ଣ ଥରେ ଏଠାକୁ ଆସିବେ ? ଯଦି ସେ ଥରେ ଏଠାକୁ ଆସନ୍ତା ତେବେ ମୁଁ ତା'ର ସେହି ସୁଗଠିତ ନାସିକା ତା'ର ସେହି ମଧୁର ହାସ୍ୟ ଏବଂ ମନୋହର ଚାହାଁଣୀଯୁକ୍ତ ମୁଖକମଳ ଦେଖନ୍ତି । ।୧୯।

ଦାବାଗ୍ନେର୍ବାତବର୍ଷାଚ୍ଚ ବୃଷସର୍ପାଚ୍ଚ ରକ୍ଷିତାଃ

ପ୍ରିୟ ଉଦ୍ଧବ ! ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣର ହୃଦୟ ଅତି ଉଦାର, ତା'ର ଶକ୍ତି ଅନନ୍ତ । ସେ ଦାବାନଳରୁ, ବର୍ଷା-ପବନରୁ ବୃଷାସୁର ଓ ଅଜଗର ଆଦି ଅନେକ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରୁ—ଯାହାକୁ ଟାଳିବାର କୌଣସି ଉପାୟ ନ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଦୁରତ୍ୟୟେଭ୍ୟୋ ମୃତ୍ୟୁଭ୍ୟଃ
କୃଷ୍ଣେନ ସୁମହାତ୍ମନା ।୨୦।

ଥିଲା, ଥରେ ନୁହେଁ ଅନେକ ଥର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିଆସିଛି । ।୨୦।

ସ୍ମରତାଂ କୃଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟାଣି ଲୀଳାପାଙ୍ଗନିରୀକ୍ଷିତମ୍
ହସିତଂ ଭାଷିତଂ ଚାଙ୍ଗ ସର୍ବା ନଃ
ଶିଥିଳାଃ କ୍ରିୟାଃ ।୨୧।

ମାନନୀୟ ଉଦ୍ଧବ ! ଆମ୍ଭେମାନେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣର ବିଚିତ୍ର ଚରିତ୍ର, ତାର ବିଳାସ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଉ ଚାହାଁଣୀ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ହାସ୍ୟ, ମଧୁର ଭାଷଣ ଆଦି ସ୍ମରଣ କରି କରି ତହିଁରେ ଏଡେ ତନ୍ମୟ ହୋଇ ଯାଉଅଛୁଁ ଯେ ଏବେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଆଉ କୌଣସି କାମଧନ୍ଦା କରି ପାରୁ ନାହୁଁ । ।୨୧।

ସରିଚ୍ଛୈଲବନୋଦ୍ଦେଶାନ୍
ମୁକୁନ୍ଦପଦଭୂଷିତାନ୍
ଆକ୍ରୀଡାନୀକ୍ଷମାଣାନାଂ
ମନୋ ଯାତି ତଦାତ୍ମତାମ୍ ।୨୨।

ଯେବେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଖୁଁ ଯେ ଯିଏ ସେହି ନଦୀ, ଯହିଁରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଜଳକ୍ରୀଡା କରୁଥିଲା ଯିଏ ସେହି ଗିରିରାଜ ଅଟେ, ଯାହାକୁ ସେଥିରେ ନିଜ ହାତରେ ଟେକି ଧରିଥିଲା, ଯିଏ ସେହି ବନ ପ୍ରଦେଶ ଅଟେ; ଯହିଁରେ ଗୋରୁ ଚରାଉଁ ଚରାଉଁ ସେ ବଂଶୀ ବଜାଉଥିଲା । ଯିଏ ସବୁ ସେହି ସ୍ଥାନ ଅଟେ, ଯେଉଁଠାରେ ସେ ନିଜ ସଖାମାନଙ୍କ ସହିତ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଖେଳ ଖେଳୁଥିଲା ! ଆଉ ମଧ୍ୟ ଏହା ସହିତ ଦେଖୁଚୁଁ ଯେ ଏଠାରେ ତା'ର ସେହି ଚରଣ ଚିହ୍ନ ଆଜିଯାଏ ଲିଭିନାହିଁ । ଏହାସବୁ ଦେଖି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣମୟ ହୋଇ ଯାଉଅଛି । ।୨୨।

ମନ୍ୟେ କୃଷ୍ଣଂ ଚ ରାମଂ ଚ
ପ୍ରାପ୍ତାବିହ ସୁରୋତ୍ତମୌ
ସୁରାଣାଂ ମହଦର୍ଥାୟ ଗର୍ଗସ୍ୟ ବଚନଂ ଯଥା ।୨୩

ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ମୁଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଦେବଶିରୋମଣି ମନେ କରେ, ଏତିକି ନୁହେଁ ମୁଁ ମନେକରେ ଯେ ସେ ଦୁହେଁ ଦେବତାମାନଙ୍କର କୌଣସି ବହୁତ ବଡ ପ୍ରୟୋଜନ ସିଦ୍ଧି କରିବା ନିମନ୍ତେହିଁ ଏଠାକୁ ଆସି ଅଛନ୍ତି । ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ୍ ଗର୍ଗାଚାର୍ଯ ମୋତେ ଏପରି କହି ଅଛନ୍ତି ।୨୩।

କଂସଂ ନାଗାୟୁତପ୍ରାଣଂ ମଲ୍ଲୌ ଗଜପତିଂ ତଥା
ଅବଧିଷ୍ଟାଂ ଲୀଳୟୈବ ପଶୂନିବ ମୃଗାଧିପଃ ।୨୪

ଯେପରି ସିଂହ ବିନା କୌଣସି ପରିଶ୍ରମରେ ପଶୁମାନଙ୍କୁ ମାରିଦିଏ, ସେହିପରି ଖେଳ ଖେଳରେ ଦଶହଜାର ହସ୍ତୀର ବଳ ଧରିଥିବା କଂସ, ତାହାର ଦୁଇ ଅଜେୟ ମଲ୍ଲ ଏବଂ ମହାନ୍ ବଳଶାଳୀ ଗଜରାଜ କୁବଳୟାପୀଡକୁ ସେ ଦୁହେଁ ମାରି ଦେଲେ ।୨୪।

ତାଳତ୍ରୟଂ ମହାସାରଂ
ଧନୁର୍ଯଷ୍ଟିମିବେଭରାଟ୍

ପୁଣି ସେମାନେ ତିନି ତାଳ ଲମ୍ବ ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୃଢ ଧନୁଷକୁ ଏପରି ଭାଙ୍ଗିଦେଲେ, ଯେପରି କୌଣସି ହସ୍ତୀ କୌଣସି ଏକ ବାଡକୁ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବଭଞ୍ଜୈ କେନ ହସ୍ତେନ
ସପ୍ତାହମଦଧାଦ୍ ଗିରିମ୍ ।୨୫।

ଭାଙ୍ଗି ପକାଏ । ମୋ ପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୋଟିଏ ହାତରେ ସାତଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗିରିରାଜକୁ ଉଠାଇ ଧରିଥିଲା । ! ।୨୫।

ପ୍ରଲମ୍ବୋ ଧେନୁକୋଽରିଷ୍ଟସ୍ତୃଣାବର୍ତ୍ତୋ
ବକାଦୟଃ
ଦୈତ୍ୟାଃ ସୁରାସୁରଜିତୋ ହତା ଯେନେହ
ଲୀଳୟା ।୨୬।

ଏଠାରେ ପୁଣି ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଖି ଆଗରେ ଅନାୟାସ ସେ ଦୁହେଁ ପ୍ରଲମ୍ବ, ଧେନୁକ, ଅରିଷ୍ଟ, ତୃଣାବର୍ତ୍ତ ଏବଂ ବକ ଆଦି ସେହି ବଡ ବଡ ଦୈତ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମାରିଦେଲେ, ଯେଉଁମାନେ ସମସ୍ତ ଦେବତା ଏବଂ ଅସୁରମାନଙ୍କ ଉପରେ ବିଜୟ ହାସଲ କରିଥିଲେ ।୨୬।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଇତି ସଂସ୍ମୃତ୍ୟ ସଂସ୍ମୃତ୍ୟ
ନନ୍ଦଃ କୃଷ୍ଣାନୁରକ୍ତଧୀଃ
ଅତ୍ୟୁତ୍କଣ୍ଠୋଽଭବତ୍ତୂଷ୍ଣୀଂ
ପ୍ରେମପ୍ରସରବିହ୍ୱଳଃ ।୨୭।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ନନ୍ଦବାବାଙ୍କ ହୃଦୟ ପ୍ରାୟଶଃ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅନୁରାଗ ରଙ୍ଗରେ ରଞ୍ଜିତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଯେତେବେଳେ ତାହାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଲୀଳା ସ୍ମରଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ପ୍ରେମ ବନ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ହେବାରୁ ସେ ବିହ୍ୱଳ ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ମିଳନର ଉତ୍କଣ୍ଠାରେ ତାଙ୍କ କଣ୍ଠ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଯିବାରୁ ସେ ନିରବ ହୋଇଗଲେ । ।୨୭।

ଯଶୋଦା ବର୍ଣ୍ଣ୍ୟମାନାନି ପୁତ୍ରସ୍ୟ ଚରିତାନି ଚ
ଶୃଣ୍ୱନ୍ତ୍ୟଶ୍ରୂଣ୍ୟବାସ୍ରାକ୍ଷୀତ୍
ସ୍ନେହସ୍ନୁତପୟୋଧରା ।୨୮।

ଯଶୋଦାରାଣୀ ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ବସି ନନ୍ଦବାବାଙ୍କ କଥା ଶୁଣୁଥିଲେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଏକ ଏକ ଲୀଳା ଶୁଣି ତାହାଙ୍କ ନେତ୍ରରୁ ଅଶ୍ରୁ ଝରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅତ୍ୟଧିକ ପୁତ୍ର ସ୍ନେହରୁ ସ୍ତନରୁ କ୍ଷୀର ଧାର ମଧ୍ୟ ବହୁଥିଲା ।୨୮।

ତୟୋରିତ୍ଥଂ ଭଗବତି
କୃଷ୍ଣେ ନନ୍ଦଯଶୋଦୟୋଃ
ବୀକ୍ଷ୍ୟାନୁରାଗଂ ପରମଂ
ନନ୍ଦମାହୋଦ୍ଧବୋ ମୁଦା ।୨୯।

ଉଦ୍ଧବ ନନ୍ଦବାବା ଯଶୋଦା ରାଣୀଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରତି କିପରି ଅଗାଧ ସ୍ନେହ ଦେଖି ଆନନ୍ଦ ମଗ୍ନ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କୁ କହିଲେ ।୨୯।

ଉଦ୍ଧବ ଉବାଚ

ଯୁବାଂ ଶ୍ଳାଘ୍ୟତମୌ
ନୂନଂ ଦେହିନାମିହ ମାନଦ
ନାରାୟଣେଽଖିଲଗୁରୌ
ଯତ୍ କୃତା ମତିରୀଦୃଶୀ ।୩୦।

ଉଦ୍ଧବ କହିଲେ—ହେ ମାନଦ ! ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ଆପଣ ଦୁହେଁ ସମସ୍ତ ଶରୀର-ଧାରିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭାଗ୍ୟବାନ୍, ପ୍ରଶଂସାର ଯୋଗ୍ୟ ଅଟନ୍ତି । କାରଣ ଯିଏ ସାରା ଚରାଚର ଜଗତର ନିର୍ମାତା ଏବଂ ସେ ସବୁର ଜ୍ଞାନଦାନୀ ନାରାୟଣ ଅଟନ୍ତି; ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତି ଆପଣ ଦୁହିଁଙ୍କର ଏପରି ଅସାଧାରଣ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ସ୍ନେହ, ପୁତ୍ରଭାବ ହୋଇ ଯାଇଅଛି ।୩୦।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଏତୌ ହି ବିଶ୍ୱସ୍ୟ ଚ ବୀଜଯୋନୀ
ରାମୋ ମୁକୁନ୍ଦଃ ପୁରୁଷଃ ପ୍ରଧାନମ୍
ଅନ୍ୱୀୟ ଭୂତେଷୁ ବିଲକ୍ଷଣସ୍ୟ
ଜ୍ଞାନସ୍ୟ ଚେଶାତ ଇମୌ ପୁରାଣୌ ।୩୧।

ବଳରାମ ଏବଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପୁରାଣ ପୁରୁଷ ଅଟନ୍ତି । ସେ ଦୁହେଁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂସାରର ଉପାଦାନ କାରଣ ଏବଂ ନିମିତ୍ତ କାରଣ ମଧ୍ୟ । ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପୁରୁଷ ଅଟନ୍ତି ତ ଶ୍ରୀ ବଳରାମ ପ୍ରଧାନ (ପ୍ରକୃତି) । ଏ ଦୁହେଁ ସମସ୍ତ ଶରୀରରେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଜୀବନଦାନ ଦେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ବିଲକ୍ଷଣ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ସ୍ୱରୂପ ଜୀବ ଅଛି, ତାହାର ନିୟମନ କରୁଥାଆନ୍ତି ।୩୧।

ଯସ୍ମିନ୍ ଜନଃ ପ୍ରାଣବିୟୋଗକାଳେ
କ୍ଷଣଂ ସମାବେଶ୍ୟ ମନୋ ବିଶୁଦ୍ଧମ୍
ନିର୍ହୃତ୍ୟ କର୍ମାଶୟମାଶୁ ଯାତି
ପରାଂ ଗତିଂ ବ୍ରହ୍ମମୟୋଽର୍କବର୍ଣଃ ।୩୨।

ଯେଉଁ ଜୀବ ମୃତ୍ୟୁ ସମୟରେ ଶୁଦ୍ଧ ମନକୁ କ୍ଷଣେମାତ୍ର ତାହାଙ୍କଠାରେ ଲଗାଇପାରେ, ସେ ନିଜର ସମସ୍ତ କର୍ମବାସନାକୁ ଧୋଇ ବୁହାଇ ଦିଏ ଏବଂ ଶୀଘ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ସଦୃଶ ତେଜସ୍ୱୀ ତଥା ବ୍ରହ୍ମମୟ ହୋଇ ପରମ ଗତି ପ୍ରାପ୍ତହୁଏ ।୩୨।

ତସ୍ମିନ୍ ଭବନ୍ତାବଖିଳାତ୍ମହେତୌ
ନାରାୟଣେ କାରଣମର୍ତ୍ତ୍ୟମୂର୍ତ୍ତୌ
ଭାବଂ ବିଧତ୍ତାଂ ନିତରାଂ ମହାତ୍ମନ୍
କିଂ ବାବଶିଷ୍ଟଂ ଯୁବୟୋଃ ସୁକୃତ୍ୟମ୍ ।୩୩।

ସେହି ଭଗବାନ୍ ହିଁ, ଯିଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆତ୍ମା ଏବଂ ପରମ କାରଣ ଅଟନ୍ତି, ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ଅଭିଳାଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ପୃଥିବୀର ଭାର ହରଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ମନୁଷ୍ୟ ପରି ଶରୀର ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତି ଆପଣ ଦୁହେଁ ଏପରି ସୁଦୃଢ ବାତ୍ସଲ୍ୟଭାବ ରଖିଅଛନ୍ତି, ପୁଣି ମହାତ୍ମାବୃନ୍ଦ ! ଆପଣ ଦୁହିଁଙ୍କ ପାଇଁ ଆଉ କି ଶୁଭକର୍ମ କରିବାକୁ ବାକି ରହିଲା ।୩୩।

ଆଗମିଷ୍ୟତ୍ୟଦୀର୍ଘେଣ କାଳେନ ବ୍ରଜମଚ୍ୟୁତଃ
ପ୍ରିୟଂ ବିଧାସ୍ୟତେ
ପିତ୍ରୋର୍ଭଗବାନ୍ ସାତ୍ୱତାଂ ପତିଃ ।୩୪।

ଭକ୍ତବତ୍ସଳ ଯଦୁବଂଶ ଶିରୋମଣି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅଳ୍ପଦିନ ଭିତରେ ବ୍ରଜକୁ ଆସି ଆପଣ ଦୁହିଁଙ୍କୁ— ନିଜ ପିତା ମାତାଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦିତ ନିଶ୍ଚୟ କରିବେ ।୩୪।

ହତ୍ୱା କଂସଂ ରଙ୍ଗମଧ୍ୟେ
ପ୍ରତୀପଂ ସର୍ବସାତ୍ୱତାମ୍
ଯଦାହ ବଃ ସମାଗତ୍ୟ କୃଷ୍ଣଃ ସତ୍ୟଂ
କରୋତି ତତ୍ ।୩୫।

ସେ ଯେତେବେଳେ ସମସ୍ତ ଯଦୁବଂଶିମାନଙ୍କ ଦ୍ରୋହୀ କଂସକୁ ରଙ୍ଗଭୂମିରେ ମାରି ଆପଣଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସି କହିଲେ ଯେ 'ମୁଁ ବ୍ରଜକୁ ଆସିବି' ଏହି କଥାକୁ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ସତ୍ୟ କରିବେ ।୩୫।

ମା ଖିଦ୍ୟତଂ ମହାଭାଗୌ ଦ୍ରକ୍ଷ୍ୟଥଃ କୃଷ୍ଣମନ୍ତିକେ
ଅନ୍ତର୍ହୃଦି ସ ଭୂତାନାମାସ୍ତେ
ଜ୍ୟୋତିରିବୈଧସି ।୩୬।

ନନ୍ଦବାବା ଏବଂ ମାତା ଯଶୋଦା ରାଣୀ ! ଆପଣ ଦୁହେଁ ପରମ ଭାଗ୍ୟଶାଳୀ ଅଟନ୍ତି । ଖେଦ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଆପଣମାନେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ନିଜ ପାଖରେ ନିଶ୍ଚୟ ଦେଖିବେ, କାରଣ ଯେପରି କାଷ୍ଠରେ ଅଗ୍ନି ସର୍ବଦା ବ୍ୟାପ୍ତ ରହିଅଛି, ସେହିପରି ସେ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣିମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବିରାଜମାନ୍ କରିଅଛନ୍ତି ।୩୬।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ନ ହ୍ୟସ୍ୟାସ୍ତି ପ୍ରିୟଃ କଶ୍ଚିନ୍ନାପ୍ରିୟୋ
ବାସ୍ତ୍ୟମାନିନଃ
ନୋତ୍ତମୋ ନାଧମୋ ନାପି
ସମାନସ୍ୟାସମୋଽପି ବା ।୩୭।

କୌଣସି ଏକ ଶରୀର ପ୍ରତି ଅଭିମାନ ନଥିବା କାରଣ ତାଙ୍କର କେହି ପ୍ରିୟ ବା ଅପ୍ରିୟ ନୁହଁନ୍ତି । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଭିତରେ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ସମାନ ଅଟନ୍ତି; ତେଣୁ ତାହାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ କେହି ଉତ୍ତମ ବା ଅଧମ ନୁହଁନ୍ତି । ଏପରି କି ବିଷମତା ଭାବ ରଖିଥିବା ଜୀବ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ବିଷମତା ନ ଥାଏ ।୩୭।

ନ ମାତା ନ ପିତା ତସ୍ୟ ନ
ଭାର୍ଯ୍ୟା ନ ସୁତାଦୟଃ
ନାତ୍ମୀୟୋ ନ ପରଶ୍ଚାପି ନ
ଦେହୋ ଜନ୍ମ ଏବ ଚ ।୩୮।

ତାଙ୍କର କେହି ମାତା ନୁହଁନ୍ତି କିମ୍ବା ପିତା, କେହି ପତ୍ନୀ କିମ୍ବା ପୁତ୍ର ଆଦି । ପର କିମ୍ବା ଆପଣା ମଧ୍ୟ କେହି ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଦେହ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଜନ୍ମ ।୩୮।

ନ ଚାସ୍ୟ କର୍ମ ବା ଲୋକେ
ସଦସନ୍ମିଶ୍ରଯୋନିଷୁ
କ୍ରୀଡାର୍ଥଃ ସୋଽପି ସାଧୂନାଂ
ପରିତ୍ରାଣାୟ କଳ୍ପତେ ।୩୯।

ଇହ ଲୋକରେ ତାଙ୍କର କୌଣସି କର୍ମ ନାହିଁ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ସାଧୁମାନଙ୍କ ପରିତ୍ରାଣ ନିମନ୍ତେ କେବଳ ଲୀଳା କରିବା ନିମନ୍ତେ 'ସେ ପୁଣି ଦେବାଦି ସାତ୍ତ୍ୱିକ ମତ୍ସ୍ୟାଦି ତାମସିକ ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟ ଆଦି ମିଶ୍ର ଯୋନିରେ ଶରୀର ଧାରଣ କରନ୍ତି । ୩୯।

ସତ୍ତ୍ୱଂ ରଜସ୍ତମ ଇତି ଭଜତେ
ନିର୍ଗୁଣୋ ଗୁଣାନ୍
କ୍ରୀଡନ୍ନତୀତୋଽତ୍ର ଗୁଣୈଃ
ସୃଜତ୍ୟ ବତି ହନ୍ତ୍ୟଜଃ ।୪୦।

ଭଗବାନ୍ ଅଜନ୍ମା ଅଟନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ଠାରେ ପ୍ରାକୃତ ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜ ଆଦି ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ହେଲେ କୌଣସି ଗୁଣ ନାହିଁ । ସେ ଗୁଣରୁ ଅତୀତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଲୀଳା ନିମନ୍ତେ ଖେଳ ଖେଳରେ ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜ ଏବଂ ତମ—ତିନିଗୁଣ ସ୍ୱୀକାର କରି ତଦ୍ୱାରା ଜଗତର ରଚନା ପାଳନ, ଏବଂ ସଂହାର କରନ୍ତି ।୪୦।

ଯଥା ଭ୍ରମରିକାଦୃଷ୍ଟ୍ୟା
ଭ୍ରାମ୍ୟତୀବ ମହୀୟତେ
ଚିତ୍ତେ କର୍ତ୍ତରି ତତ୍ରାତ୍ମା
କର୍ତ୍ତେବାହଂଧିୟା ସ୍ମୃତଃ ।୪୧।

ପିଲା ଯେତେବେଳେ ଚକାଭଉଁରି ଖେଳ ଖେଳେ ବା କେହି ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ବୁଲେ, ତେତେବେଳେ ତାକୁ ସାରା ପୃଥିବୀ ଘୂରିବା ପରି ଜଣାପଡେ ; ସେହିପରି ବାସ୍ତବରେ ସବୁ କିଛି କୃତ୍ୟ ଚିତ୍ତର ଅଟେ । ସେହି ଚିତ୍ତରେ ଅହଂବୁଦ୍ଧି ହେବାରୁ ଭ୍ରମବଶ ତାକୁ ଚିତ୍ତକୁ ଆତ୍ମା ବା ନିଜର 'ମୁଁ' ମନେ କରିବା ଫଳରେ ଜୀବ ନିଜକୁ କର୍ତ୍ତା ମାନିବସେ ।୪୧।

ଯୁବୟୋରେବ ନୈବାୟମାତ୍ମଜୋ
ଭଗବାନ୍ ହରିଃ
ସର୍ବେଷାମାତ୍ମଜୋ ହ୍ୟାତ୍ମା
ପିତା ମାତା ସ ଈଶ୍ୱରଃ ।୪୨।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କେବଳ ତୁମ୍ଭ ଦୁହିଁଙ୍କ ପୁତ୍ର ନୁହନ୍ତି । ସେ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଜଗତର ଆତ୍ମା, ପୁତ୍ର, ପିତା, ମାତା ଏବଂ ସ୍ୱାମୀ ଅଟନ୍ତି । ।୪୨।

ଦୃଷ୍ଟଂ ଶ୍ରୁତଂ ଭୂତଭବଦ୍ ଭବିଷ୍ୟତ୍
ସ୍ଥାସ୍ନୁଶ୍ଚରିଷ୍ଣୁର୍ମହଦଲ୍ପକଂ ଚ

ବାବା ! ଯାହା କିଛି ଦେଖାଶୁଣା ଯାଉଅଛି, ତାହା ଅତୀତରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ରଖି ଥାଉ କିମ୍ବା ବର୍ତ୍ତମାନ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବିନାଚ୍ୟୁତାଦ୍ ବସ୍ତୁ ତରାଂ ନ ବାଚ୍ୟଂ
ସ ଏବ ସର୍ବଂ ପରମାର୍ଥଭୂତଃ ।୪୩।

ବା ଭବିଷ୍ୟତରେ ହେଉ; ସ୍ଥାବର ହେଉ ବା ଜଙ୍ଗମ; ମହାନ୍ ହେଉ ଅଥବା ଅଳ୍ପ—ଏପରି କୌଣସି ବସ୍ତୁ ନାହିଁ, ଯାହା ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଠାରୁ ପୃଥକ୍ ଅଟେ । ବାବା, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଏପରି କୌଣସି ବସ୍ତୁ ନାହିଁ, ଯାହାକୁ ବସ୍ତୁ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରେ । ବାସ୍ତବରେ ସେ ସବୁ କିଛି ଅଟନ୍ତି । ସେ କେବଳ ପରମାର୍ଥ ସତ୍ୟ ଅଟନ୍ତି । ।୪୩।

ଏବଂ ନିଶା ସା ବ୍ରୁବତୋର୍ବ୍ୟତୀତା
ନନ୍ଦସ୍ୟ କୃଷ୍ଣାନୁଚରସ୍ୟ ରାଜନ୍
ଗୋପ୍ୟଃ ସମୁତ୍ଥାୟ ନିରୂପ୍ୟ ଦୀପାନ୍
ବାସ୍ତୂନ୍ ସମଭ୍ୟର୍ଚ୍ୟ ଦଧୀନ୍ୟମନ୍ଥନ୍ ।୪୪।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସଖା ଉଦ୍ଧବ ଏବଂ ନନ୍ଦବାବା ଏହିପରି ପରସ୍ପର କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଁ ହେଉଁ ସେହି ରାତି ବିତିଗଲା । ରାତି ପାହିବା ପୂର୍ବରୁ ଗୋପିମାନେ ଶଯ୍ୟା ତ୍ୟାଗକରି ଦୀପଲଗାଇ ଘରର ଦେହଳି ଉପରେ ବସ୍ତୁଦେବତାଙ୍କ ପୂଜା କଲାପରେ ନିଜ ନିଜ ଘରକୁ ଲିପିପୋଛି ଦଧି ମନ୍ଥନ କଲେ ।୪୪।

ତା ଦୀପଦୀପ୍ତୈର୍ମଣିଭିର୍ବିରେଜୁ
ରଜ୍ଜୂର୍ବିକର୍ଷଦ୍ଭୁଜକଙ୍କଣସ୍ରଜଃ
ଚଲନ୍ନିତମ୍ବସ୍ତନହାରକୁଣ୍ଡଳ-
ତ୍ୱିଷତ୍କପୋଲାରୁଣକୁଙ୍କୁମାନନାଃ ।୪୫।

ଗୋପିମାନଙ୍କ ହସ୍ତରେ ସୁନ୍ଦର କଙ୍କଣ ମନ୍ଥନ ରଶି ଟାଣିବାରେ ଆହୁରି ଅଧିକ ଶୋଭୟମାନ ହେଉଥିଲା ; ସେମାନଙ୍କ ନିତମ୍ବ, ସ୍ତନ ଏବଂ ଗଳାର ହାର ଦୋହଲୁଥିଲା; କର୍ଣ୍ଣର କୁଣ୍ଡଳ ଦୋହଲି ସେମାନଙ୍କ କୁଙ୍କୁମ ମଣ୍ଡିତ ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳର ଲାଲିମା ବଢିଯାଉଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ଆଭୂଷଣର ମଣି ସମୂହ ଦୀପ ଜ୍ୟୋତିରେ ଆହୁରି ଅଧିକ ଚକ୍ ମକ୍ ହେଉଥିଲେ ; ଏହିପରି ସେମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଭସଂପନ୍ନ ହୋଇ ଦଧି ମନ୍ଥୁଥିଲେ ।୪୫।

ଉଦ୍ଗାୟତୀନାମରବିନ୍ଦଲୋଚନଂ
ବ୍ରଜାଙ୍ଗନାନାଂ ଦିବମସ୍ପୃଶଦ୍ ଧ୍ୱନିଃ
ଦଧ୍ନଶ୍ଚ ନିର୍ମନ୍ଥନଶବ୍ଦମିଶ୍ରିତୋ
ନିରସ୍ୟତେ ଯେନ ଦିଶାମମଙ୍ଗଳମ୍ ।୪୬।

ସେତେବେଳେ ଗୋପିମାନେ କମଳନୟନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମଙ୍ଗଳମୟ ଚରିତ୍ର ଗାନ କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସେହି ସଙ୍ଗୀତ ଦଧି ମନ୍ଥନ ଧ୍ୱନିରେ ମିଳିତ ହୋଇ ଆହୁରି ଅଦ୍ଭୁତ ଉସରେ ସ୍ୱର୍ଗଲୋକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲି ଯାଉଥିଲା, ଯେଉଁ ସ୍ୱରଲହରି ସବୁ ଆଡକୁ ବିସ୍ତାର କରି ଦଶଦିଗରେ ଅମଙ୍ଗଳ ଦୂର କରୁଥିଲା । ।୪୬।

ଭଗବତ୍ୟୁଦିତେ ସୂର୍ଯେ
ନନ୍ଦଦ୍ୱାରି ବ୍ରଜୌକସଃ
ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ରଥଂ ଶାତକୌମ୍ଭଂ
କସ୍ୟାୟମିତି ଚାବ୍ରୁବନ୍ ।୪୭।

ଯେତେବେଳେ ଭଗବାନ୍ ଭୁବନଭାସ୍କର ଉଦୟ ହେଲେ, ସେତେବେଳେ ବ୍ରଜାଙ୍ଗନାମାନେ ଦେଖିଲେ ଯେ ନନ୍ଦବାବାଙ୍କ ଦ୍ୱାରଦେଶରେ ଏକ ସୁବର୍ଣ୍ଣମୟ ରଥ ଠିଆ ହୋଇଅଛି । ସେମାନେ ଏକ ଅନ୍ୟକୁ ପଚାରିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ଏହିରଥ କାହାର ? ।୪୭।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅକ୍ରୂର ଆଗତଃ କିଂ ବା
ଯଃ କଂସସ୍ୟାର୍ଥସାଧକଃ
ଯେନ ନୀତୋ ମଧୁପୁରୀଂ
କୃଷ୍ଣଃ କମଲଲୋଚନଃ ।୪୮।

କୌଣସି ଏକ ଗୋପୀକହିଲେ—'କଂସର ପ୍ରୟୋଜନ ସିଦ୍ଧ କରୁଥିବା ଅକ୍ରୂର କ'ଣ ପୁଣି ଏଠାକୁ ଆସିଅଛନ୍ତି ? ଯିଏ କମଳନୟନ ପ୍ରିୟ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ମଥୁରାକୁ ନେଇଯାଇ ଥିଲେ ।୪୮।

କିଂ ସାଧୟିଷ୍ୟତ୍ୟସ୍ମାଭିର୍ଭର୍ତୁଃ
ପ୍ରେତସ୍ୟ ନିଷ୍କୃତିମ୍
ଇତି ସ୍ତ୍ରୀଣାଂ ବଦନ୍ତୀନାମୁଦ୍ଧବୋଽଗାତ୍
କୃତାହ୍ନିକଃ ।୪୯।

ଅନ୍ୟ ଏକ ଗୋପି କହିଲେ—'କ'ଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଯାଇ ନିଜ ମୃତ ସ୍ୱାମୀ କଂସର ପିଣ୍ଡଦାନ କରିବ ? ଏବେ ଏଠାକୁ ଆସିବାର ତାର ଆଉ କେଉଁ ପ୍ରୟୋଜନ ହୋଇପାରେ ? ବ୍ରଜବାସିନୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଏହିପରି ପରସ୍ପର କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିବା ସମୟେ ନିତ୍ୟକର୍ମରୁ ନିବୃତ୍ତ ହୋଇ ଉଦ୍ଧବ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ।୪୯।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେ ନନ୍ଦଶୋକାପନୟନଂ ନାମ ଷଟ୍‌ଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୪୬।

—*—

ଅଥ ସପ୍ତଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଉଦ୍ଧବ ତଥା ଗୋପିମାନଙ୍କ କଥୋପକଥନ ଏବଂ ଭ୍ରମର ଗୀତ

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
ତଂ ବୀକ୍ଷ୍ୟ କୃଷ୍ଣାନୁଚରଂ ବ୍ରଜସ୍ତ୍ରିୟଃ
ପ୍ରଲମ୍ବବାହୁଂ ନବକଞ୍ଜଲୋଚନମ୍
ପୀତାମ୍ବରଂ ପୁଷ୍କରମାଲିନଂ ଲସ-
ନ୍ମୁଖାରବିନ୍ଦଂ ମଣିମୃଷ୍ଟକୁଣ୍ଡଳମ୍ ।୧।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଗୋପିମାନେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସେବକ ଉଦ୍ଧବଙ୍କ ଆକୃତି ଏବଂ ବେଶଭୂଷା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସହିତ ସମାନ । ଆଜାନୁଲମ୍ବିତ ଭୁଜ, ନୂତନ କମଳଦଳ ସଦୃଶ କୋମଳ ନେତ୍ର, ଶରୀରରେ ପିତାମ୍ବର, ଗଳାରେ କମଳ କୁସୁମର ମାଳା ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି । କର୍ଣ୍ଣରେ ମଣିଜଡ଼ିତ କୁଣ୍ଡଳ ଝଲକରେ ମୁଖାରବିନ୍ଦ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ।୧।

ଶୁଚିସ୍ମିତାଃ କୋଽୟମପୀଚ୍ୟଦର୍ଶନଃ
କୁତଶ୍ଚ କସ୍ୟାଚ୍ୟୁତବେଷଭୂଷଣଃ

ପବିତ୍ର ହାସ୍ୟଯୁକ୍ତ ଗୋପିମାନେ ପରସ୍ପର କହିଲେ—'ଏହି ପୁରୁଷ ଦେଖିବାକୁ ତ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ପରନ୍ତୁ ଯିଏ କିଏ ! କୁଆଡ଼ୁ ଆସିଲେ ! କାହାର ଦୂତ ଅଟନ୍ତି ? ଯିଏ ତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପରି ବେଶଭୂଷା ଧାରଣ କରି ଅଛନ୍ତି ? ସମସ୍ତ ଗୋପି ତାହାଙ୍କ ପରିଚୟ ପାଇବାପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ସୁକ ହେବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ପବିତ୍ରକୀର୍ତ୍ତି ଭଗବାନ୍

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଇତି ସ୍ମ ସର୍ବାଃ ପରିବବ୍ରୁରୁତ୍ସୁକା-
ସ୍ତମୁତ୍ତମଶ୍ଳୋକପଦାମ୍ବୁଜାଶ୍ରୟମ୍ ।୨।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚରଣକମଳ ଆଶ୍ରିତ ତଥା ତାହାଙ୍କ ସେବକ ସଖା ଉଦ୍ଧବଙ୍କୁ ଚାରି ଆଡୁ ଘେରି ଠିଆ ହୋଇଗଲେ ।୨।

ତଂ ପ୍ରଶ୍ରୟେଣାବନତାଃ ସୁସତ୍କୃତଂ
ସବ୍ରୀଡହାସେକ୍ଷଣସୂନୃତାଦିଭିଃ
ରହସ୍ୟପୃଚ୍ଛନ୍ନୁପବିଷ୍ଟମାସନେ
ବିଜ୍ଞାୟ ସନ୍ଦେଶହରଂ ରମାପତେଃ ।୩।

ଯେବେ ସେମାନେ ଜାଣିଲେ ଯେ ଯିଏ ରମା ରମଣ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ ନେଇ ଆସି ଅଛନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନେ ବିନୟରେ ନଇଁ ଯାଇଁ ସଲଜ୍ଜ ହାସ୍ୟ ଚାହାଁଣୀ ଏବଂ ମଧୁର ବାଣୀ ଆଦି ଦ୍ୱାରା ଉଦ୍ଧବଙ୍କ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସତ୍କାର କରି ତଥା ଏକାନ୍ତରେ ବସାଇ ତାହାଙ୍କୁ ଏହିପରି କହିଲେ— ।୩।

ଜାନୀମସ୍ତ୍ୱାଂ ଯଦୁପତେଃ ପାର୍ଷଦଂ ସମୁପାଗତମ୍
ଭର୍ତ୍ରେହ ପ୍ରେଷିତଃ
ପିତ୍ରୋର୍ଭବାନ୍ ପ୍ରିୟଚିକୀର୍ଷୟା ।୪।

'ମହାମନା ଉଦ୍ଧବ ! ଆମ୍ଭେମାନେ ଜାଣୁ ଯେ ଆପଣ ଯଦୁନାଥଙ୍କ ପାର୍ଷଦ ଅଟନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ ନେଇ ଏଠାକୁ ଶୁଭାଗମନ କରି ଅଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ ନିଜ ମାତା-ପିତାଙ୍କୁ ସୁଖ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ତ ଆପଣଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ପଠାଇ ଅଛନ୍ତି ।୪।

ଅନ୍ୟଥା ଗୋବ୍ରଜେ ତସ୍ୟ
ସ୍ମରଣୀୟଂ ନ ଚକ୍ଷ୍ମହେ
ସ୍ନେହାନୁବନ୍ଧୋ ବନ୍ଧୂନାଂ
ମୁନେରପି ସୁଦୁସ୍ତ୍ୟଜଃ ।୫।

ଅନ୍ୟଥା ଏହି ନନ୍ଦଗ୍ରାମରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋ-ଗୋଷ୍ଠରେ ତାହାଙ୍କ ସ୍ମରଣ ଯୋଗ୍ୟ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଯାଉନାହିଁ । ମାତା ପିତା ଆଦି ସ୍ୱଜନ-ସମ୍ବନ୍ଧମାନଙ୍କ ସ୍ନେହବନ୍ଧନ ତ ବଡ ବଡ ଋଷିମୁନି ମଧ୍ୟ ଅତି କଠିନତାରେ ଛାଡ଼ି ପାରନ୍ତି ।୫।

ଅନ୍ୟେଷ୍ୱର୍ଥକୃତା ମୈତ୍ରୀ
ଯାବଦର୍ଥବିଡମ୍ବନମ୍
ପୁମ୍ଭିଃ ସ୍ତ୍ରୀଷୁ କୃତା ଯଦ୍ୱତ୍
ସୁମନସ୍ସ୍ୱିବ ଷଟ୍‌ପଦୈଃ ।୬।

ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଯେଉଁ ପ୍ରେମସମ୍ବନ୍ଧର ସୁଆଙ୍ଗ କରାଯାଏ, ତାହା ତ କୌଣସି ନା କୌଣସି ସ୍ୱାର୍ଥ ନିମନ୍ତେ ହିଁ ହୋଇଥାଏ । ଭ୍ରମରର ପୁଷ୍ପ ସହିତ ଏବଂ ପୁରୁଷର ସ୍ତ୍ରୀ ସହିତ ଏହିପରି ସ୍ୱାର୍ଥର ପ୍ରେମବନ୍ଧନ ହୋଇଥାଏ ।୬।

ନିସ୍ସ୍ୱଂ ତ୍ୟଜନ୍ତି ଗଣିକା
ଅକଳ୍ପଂ ନୃପତିଂ ପ୍ରଜାଃ
ଅଧୀତବିଦ୍ୟା ଆଚାର୍ଯ୍ୟମୃତ୍ୱିଜୋ
ଦତ୍ତଦକ୍ଷିଣମ୍ ।୭।

ବେଶ୍ୟା ଯେବେ ଜାଣିପାରେ ଯେ ମୋ ପାଖକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ଆସିଥିବା ପୁରୁଷ ନିକଟରେ ଧନ ନାହିଁ, ତେବେ ତାକୁ ସେ ପ୍ରତିକୂଳ ଉତ୍ତର ଦେଇ ତ୍ୟାଗ କରେ । ପ୍ରଜା ଯେବେ ଦେଖନ୍ତି ଯେ ଏହି ରାଜା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକରି ପାରିବେନାହିଁ, ତେବେ ସେ ତାଙ୍କୁ ତ୍ୟାଗ କରନ୍ତି । ଅଧ୍ୟୟନ ସମାପ୍ତ ହେଲା ପରେ କେତେ ଶିଷ୍ୟ ନିଜ ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସେବା କରନ୍ତି ? ଏବଂ ଯଜ୍ଞର ଦକ୍ଷିଣା ପାଇବା ପରେ ତ ଋତ୍ୱିଜମାନେ ଫେରିଯାଆନ୍ତି ।୭।

ଖଗା ବୀତଫଳଂ ବୃକ୍ଷଂ
ଭୁକ୍ତ୍ୱା ଚାତିଥୟୋ ଗୃହମ୍

ଯଦି ବୃକ୍ଷରେ ଫଳ ନଥାଏ, ତେବେ ପକ୍ଷୀଗଣ ବିନା ବିଚାରରେ ସେଠାରୁ ଚାଲି ଯାଆନ୍ତି । ଭୋଜନ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଦଗ୍‌ଧଂ ମୃଗାସ୍ତଥାରଣ୍ୟଂ
ଜାରୋ ଭୁକ୍ତ୍ୱା ରତାଂ ସ୍ତ୍ରିୟମ୍ ।୮।

ପରେ ଅତିଥି ଗୃହସ୍ଥର ଘରକୁ ଆଉ ଫେରି ଚାହାଁନ୍ତି ନାହିଁ । ବନରେ ଅଗ୍ନି ଲାଗିରେ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁମାନେ ପଳାଇ ଯାଆନ୍ତି । ସ୍ତ୍ରୀ ହୃଦୟରେ ଯେତେ ଅନୁରାଗ ଥିଲେ ହେଁ ଜାରପୁରୁଷ ନିଜ କାମ ଆଦାୟ କଲା-ପରେ ଆଉ ଟିକିଏ ହେଲେ ଫେରି ଚାହେଁନାହିଁ ।' ।୮।

ଇତି ଗୋପ୍ୟୋ ହି ଗୋବିନ୍ଦେ
ଗତବାକ୍‌କାୟମାନସାଃ
କୃଷ୍ଣଦୂତେ ବ୍ରଜଂ ଯାତେ
ଉଦ୍ଧବେ ତ୍ୟକ୍ତଲୌକିକାଃ ।୯।

ଗାୟନ୍ତ୍ୟଃ ପ୍ରିୟକର୍ମାଣି ରୁଦନ୍ତ୍ୟଶ୍ଚ ଗତହ୍ରିୟଃ
ତସ୍ୟ ସଂସ୍ମୃତ୍ୟ ସଂସ୍ମୃତ୍ୟ ଯାନି
କୈଶୋରବାଲ୍ୟୟୋଃ ।୧୦।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଗୋପିମାନଙ୍କ ମନ, ବାଣୀ ଏବଂ ଶରୀର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଠାରେ ହିଁ ତଲ୍ଲୀନଥିଲା । ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦୂତ ଉଦ୍ଧବଙ୍କୁ ବ୍ରଜରେ ଦେଖି ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ଏହିପରି କହୁଁ କହୁଁ ଏହା ମଧ୍ୟ ଭୁଲିଗଲେ ଯେ କେଉଁ କଥା କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ କିପରି କହିବା ଉଚିତ୍ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପିଲାଦିନରୁ କିଶୋର ବୟସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେତେ ଲୀଳା କରିଥିଲେ, ତାହା ସବୁ ଗୋଟି ଗୋଟି ସ୍ମରଣ କରି ଗୋପିମାନେ ଗାନ କରୁଁ କରୁଁ ଆତ୍ମବିହ୍ୱଳ ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀ-ସୁଲଭ ଲଜ୍ଜାକୁ ମଧ୍ୟ ପଦାରେ ପକାଇ ଦେଇ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ହୋଇ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୯-୧୦।

କାଚିନ୍ମଧୁକରଂ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା
ଧ୍ୟାୟନ୍ତୀ କୃଷ୍ଣସଙ୍ଗମମ୍
ପ୍ରିୟପ୍ରସ୍ଥାପିତଂ ଦୂତଂ
କଲ୍ପୟିତ୍ୱେଦମବ୍ରବୀତ୍ ।୧୧।

ଏକ ଗୋପୀଙ୍କର ସେତେବେଳେ ସ୍ମରଣ ହେଲା ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମିଳନ ଲୀଳା ସେତିକି-ବେଳେ ସେ ଆଉ ମଧ୍ୟ ଦେଖିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଏକ ଭ୍ରମର ଗୁଣୁଗୁଣୁ ହେଉଅଛି । ତେଣୁ ସେ ମନେକଲେ ଯେ ରୁଷ୍ଟ ଦେଖି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମୋତେ ମନାଇବା ନିମନ୍ତେ ହିଁ ଦୂତ ପଠାଇ ଅଛନ୍ତି । ତେଣୁ ସେହି ଗୋପି ଭ୍ରମରକୁ ଏହିପରି କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୧୧।

ଗୋପ୍ୟୁବାଚ

ମଧୁପ କିତବବନ୍ଧୋ ମା
ସ୍ପୃଶାଙ୍‌ଘ୍ରିଂ ସପତ୍ନ୍ୟାଃ
କୁଚବିଲୁଳିତମାଳାକୁଙ୍କୁମଶ୍ମଶ୍ରୁଭିର୍ନଃ

ଗୋପି କହିଲେ—'ରେ ମଧୁପ ! ତୁ କପଟୀର ସଖା ହୋଇଥିବାରୁ ତୁ ମଧ୍ୟ ନିପଟ କପଟୀ ଅଟୁ । ତୁ ମୋ ପାଦକୁ ଛୁଉଁନା କହୁଛି । ମିଥ୍ୟା ପ୍ରମାଣକରି ମୋତେ ଅନୁନୟ-ବିନୟ କର ନା ! ମୁଁ ଦେଖୁଛି ଯେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଯେଉଁ ବନମାଳା ଆମ୍ଭ ସପତଣୀର କୁଚ କୁଙ୍କୁମ ସ୍ପର୍ଶରେ ହରିତବର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣ କରେ, ସେହି କୁଙ୍କୁମ ତୋ ମୁଛରେ ମଧ୍ୟ ଲାଗିଅଛି । ତୁ ତ ସ୍ୱୟଂ କୌଣସି ପୁଷ୍ପକୁ ପ୍ରେମ କରୁନା, କେବଳ ଏ ଫୁଲରୁ ସେ ଫୁଲକୁ ଉଡ ବୁଲୁ । ତୋର ସ୍ୱାମୀ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବହତୁ ମଧୁପତିସ୍ତନ୍ମାନିନୀନାଂ ପ୍ରସାଦଂ
ଯଦୁସଦସି ବିଡମ୍ବ୍ୟଂ
ଯସ୍ୟ ଦୂତସ୍ତ୍ୱମୀଦୃକ୍ ।୧୨।

ଯେପରି ତୁ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅଟୁ । ତୁ ଯା' କହିବୁ; ମଧୁପତି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମଥୁରାର ମାନିନୀ ନାୟିକାମାନଙ୍କୁ ମନାନ୍ତୁ, ସେମାନଙ୍କ ସେହି କୁଙ୍କୁମ ରୂପ କୃପାପ୍ରସାଦ, ଯାହା ଯଦୁବଂଶିମାନଙ୍କ ସଭରେ ଉପହାସ କରିବାର-ଯୋଗ୍ୟ, ନିଜେ ନିଜ ପାଖରେ ରଖନ୍ତୁ । ତାକୁ ତୋ ଦ୍ୱାରା ଏଠାକୁ ପଠାଇବାର ଆବଶ୍ୟକତା କ'ଣ ? ।୧୨।

ସକୃଦଧରସୁଧାଂ ସ୍ୱାଂ ମୋହିନୀଂ ପାୟୟିତ୍ୱା
ସୁମନସ ଇବ ସଦ୍ୟସ୍ତତ୍ୟଜେଽସ୍ମାନ୍ ଭବାଦୃକ୍
ପରିଚରତି କଥଂ
ତତ୍ପାଦପଦ୍ମଂ ତୁ ପଦ୍ମା
ହ୍ୟପି ବତ ହୃତଚେତା
ଉତ୍ତମଶ୍ଲୋକଜଳ୍ପୈଃ ।୧୩।

ଯେପରି ତୁ କଳା, ସେହିପରି ସେ ମଧ୍ୟ । ତୁ ଯେପରି ପୁଷ୍ପରୁ ରସ ନେଇ ଉଡଯାଉ, ସେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି । ସେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଥରେହେଁ ଏପରି ମନେହୁଏ, କେବଳ ଥରେ ମାତ୍ର ନିଜ ମୋହିନୀ ଏବଂ ପରମ ମାଦକ ଅଧରସୁଧା ଟିକିଏ ମାତ୍ର ପିଆଇ ପୁଣି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପରି ସାଧୁ ସରଳ ଗମାର ଗୋପି-ମାନଙ୍କୁ ଛାଡ ଏଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ ! ଆମ୍ଭେ ବୁଝି ପାରୁନାହିଁ, ସୁକୁମାରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ତାହାଙ୍କ ଚରଣ କମଳ ସେବା କିପରି କରନ୍ତି ? ଅବଶ୍ୟ ସେହି ଛଇଳଛବିଳ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚିକକଣ କଥାରେ ସେ ଭୁଲି ଯାଇଥିବେ । ଚିତ୍ତଚୋର ମଧ୍ୟ ଚାହାଁଣୀ ଛଟକରେ ତାହାଙ୍କ ଚିତ୍ତକୁ ଚୋରାଇ ନେଇଥିବେ ।୧୩।

କିମିହ ବହୁ ଷଡଙ୍ଘ୍ରେ ଗାୟସି ତ୍ୱଂ ଯଦୂନା-
ମଧିପତିମଗୃହାଣାମଗ୍ରତୋ ନଃ ପୁରାଣମ୍

ଆରେ ଭ୍ରମର ! ଆମ୍ଭେମାନେ ବନବାସିନୀ ଅଟୁଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଘରଦ୍ୱାର ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ତୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଯଦୁବଂଶୀ ଶିରୋମଣିଙ୍କର ଏତେ ଗୁଡାଏ ଗୁଣଗାନ କାହିଁକି କରୁଛୁ ? ତାହା ସବୁ କେବଳ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ମନାଇବା ପାଇଁ ତ ? ପରନ୍ତୁ ନା, ନା, ଏହା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପାଇଁ କିଛି ନୂଆ କଥା ନୁହେଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପାଇଁ ତ ଜାଣିବା ଚିହ୍ନିବା ବହୁତ ପୁରୁଣା ଅଟେ । ତୋର ତୋଷା-ମଦୀ ଆଉ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ତୁ ଯା, ଏଠାରୁ ଚାଲି ଯା, ଯେଉଁମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସର୍ବଦା ବିଜୟ ରହିଥାଏ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସେହି ମଧୁପୁରବାସିନୀ ସଖିମାନଙ୍କ ଆଗକୁ ଯାଇଁ ତାହାଙ୍କ ଗୁଣଗାନ୍ କର । ସେମାନେ ନୂଆ, ତାହାଙ୍କ ଲୀଳା ଖୁବ୍ କମ୍ ଜାଣି ଅଛନ୍ତି; ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଅଟନ୍ତି ; ସେମାନଙ୍କୁ ହୃଦୟରେ ପୀଡା ସେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବିଜୟସଖସଖୀନାଂ ଗୀୟତାଂ ତତ୍‌ପ୍ରସଙ୍ଗଃ
କ୍ଷପିତକୁଚରୁଜସ୍ତେ କଲ୍ପୟନ୍ତୀଷ୍ଟମିଷ୍ଟାଃ ।୧୪।

ମେଣ୍ଟାଉ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ତୋର ପ୍ରାର୍ଥନା ସ୍ୱୀକାର କରିବେ, ତୋ ଚାଟୁ ପଣିଆରେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ତୋତେ ତୋର ଅଭିଷ୍ଟ ବସ୍ତୁ ପ୍ରଦାନ କରିବେ ।୧୪।

ଦିବି ଭୁବି ଚ ରସାୟାଂ
କାଃ ସ୍ତ୍ରିୟସ୍ତଦ୍ଦୁରାପାଃ
କପଟରୁଚିରହାସଭ୍ରୂବିଜୃମ୍ଭସ୍ୟ ଯାଃ ସ୍ୟୁଃ
ଚରଣରଜ ଉପାସ୍ତେ ଯସ୍ୟ ଭୂତିର୍ବୟଂ କା
ଅପି ଚ କୃପଣପକ୍ଷେ ହ୍ୟୁତ୍ତମଶ୍ଳୋକଶବ୍ଦଃ ।୧୫।

ରେ ଭ୍ରମର ! ସେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଛଟପଟ ହେଉଛନ୍ତି, ଏପରି ତୁ କାହିଁକି କହୁଛୁ ? ତାହାଙ୍କ କପଟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମନୋହର ହାସ୍ୟ ଏବଂ ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗୀ ଇଶାରାରେ ବଶ ନ ହେବ, ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଦୌଡ଼ି ନ ଯିବ-ଏପରି ସ୍ତ୍ରୀ କିଏ ଅଛି ? ଆରେ ଅଜ୍ଞ ! ସ୍ୱର୍ଗରେ, ପାତାଳରେ ଏବଂ ପୃଥ୍ୱୀରେ ଏପରି କୌଣସି ଏକ ସ୍ତ୍ରୀ ନାହିଁ । ଆଉ ଅଧିକ କ'ଣ, ସ୍ୱୟଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀ ମଧ୍ୟ ତାହାଙ୍କ ଚରଣରଜର ସେବା କରୁଅଛନ୍ତି ! ପୁଣି ଆମ୍ଭେମାନେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପାଇଁ କେତେ ମାତ୍ର ! ପରନ୍ତୁ ତୁ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ କହିବୁ ଯେ 'ତୁମ୍ଭର ନାମ ତ ଉତ୍ତମଶ୍ଲୋକ' ଅଟେ ! ଆଚ୍ଛା ଆଚ୍ଛା ଲୋକ ତୁମ୍ଭର କୀର୍ତ୍ତିକୁ ଗାନ କରନ୍ତି । ପରନ୍ତୁ ତାହାର ସାର୍ଥକତା ତ ଏଥିରେ କେବଳ ଅଛି ଯେ ତୁମ୍ଭେ ଦୀନମାନଙ୍କ ଉପରେ ହିଁ କୃପା-କର । ନଚେତ କୃଷ୍ଣ ! ତୁମ୍ଭ 'ଉତ୍ତମଶ୍ଲୋକ' ନାମ ମିଥ୍ୟା ହୋଇଯିବ' ।୧୫।

ବିସୃଜ୍ୟ ଶିରସି ପାଦଂ
ବେଦ୍ମ୍ୟହଂ ଚାଟୁକାରୈ
ରନନୁୟବିଦୁଷସ୍ତେଽଭ୍ୟେତ୍ୟ
ଦୌତ୍ୟୈର୍ମୁକୁନ୍ଦାତ୍
ସ୍ୱକୃତ ଇହ ବିସୃଷ୍ଟାପତ୍ୟପତ୍ୟନ୍ୟଲୋକା
ବ୍ୟସୃଜଦକୃତଚେତାଃ
କିଂ ନୁ ସନ୍ଧେୟମସ୍ମିନ୍ ।୧୬।

ଆରେ ମଧୁକର ! ସାବଧାନ ତୁ ମୋ ପାଦରେ ମୁଣ୍ଡ ରଖନା ! ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ତୁ ଅନୁନୟ-ବିନୟ କରିବାରେ, କ୍ଷମାଯାଚନା କରିବାରେ ବଡ ନିପୁଣ ଅଟୁ । ବୋଧ ହୁଏ ତୁ ଏହା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଠାରୁ ଶିଖିଅଛୁ ଯେ ରୁଷ୍ଟକୁ ମନାଇବା ନିମନ୍ତେ ଦୂତର (ସନ୍ଦେଶବାହକର) କିପରି ଚାଟୁ କରିବା ଉଚିତ୍ ; ପରନ୍ତୁ ତୁ ମନେରଖ ଯେ ଏଠାରେ ତୋର ସେ ଚାଲ ଚଳିବନାହିଁ; ମନେରଖ, ଆମ୍ଭେମାନେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପାଇଁ ନିଜ ପତି, ପୁତ୍ର ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବର୍ଜନ କଲୁ । ପରନ୍ତୁ ଏଥିରେ ତାଙ୍କର ଟିକିଏ ହେଲେ କୃତଜ୍ଞତା ଦେଖିଲୁ ନାହିଁ ! ସେ ଏପରିନିର୍ମୋହି ହେଲେ ଯେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ ! ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ତୁ କହ ତ ଏପରି ଅକୃତଜ୍ଞ ସହିତ ଆମ୍ଭେ-ମାନେ କି ସନ୍ଧି କରିବୁଁ ? କ'ଣ ତୁ ପୁଣି ଏବେ ମଧ୍ୟ କହୁଛୁ ଯେ ତାଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ଉଚିତ୍ ? ।୧୬।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ମୃଗୟୁରିବ କପୀନ୍ଦ୍ରଂ ବିବ୍ୟଧେ ଲୁବ୍‌ଧଧର୍ମା
ସ୍ତ୍ରିୟମକୃତ ବିରୂପାଂ
ସ୍ତ୍ରୀଜିତଃ କାମୟାନାମ୍‌
ବଳିମପି ବଳିମତ୍ତ୍ୱାବେଷ୍ଟୟଦ୍‌
ଧ୍ୱାଙ୍‌କ୍ଷବଦ୍‌ଯ-
ସ୍ତଦଳମସିତସଖ୍ୟୈର୍ଦୁସ୍ତ୍ୟଜସ୍ତତ୍‌କଥାର୍ଥଃ ।୧୭।

ଆରେ ମଧୁପ ! ଯେତେବେଳେ ସେ ରାମ ହୋଇଥିଲେ, ସେତେବେଳେ କପିରାଜ ବାଳିକୁ ବ୍ୟାଧ ସଦୃଶ ଲୁଚି ରହି ବଡ ନିର୍ଦ୍ଦୟତା ପୂର୍ବକ ବଧ କଲେ ତ ! ଅବଳା ଶୂର୍ପନଖା କାମବଶ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଦୌଡ ଆସିଥିଲା, ପରନ୍ତୁ ସେ ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀବଶ ହୋଇ ତା'ର ନାକକାନ କାଟି ଦେଇ ତାକୁ କୁରୂପା କରି ଦେଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘରେ ବାମନ ରୂପେ ଜନ୍ମ ନେଇ କଲେ କ'ଣ ! ବଳି ତ ତାଙ୍କର ପୂଜା କଲା, ଯାହା ମାଗିଲେ ତାହା ଦେଲା, ପୁଣି ସେ ତାହାର ପୂଜାକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ମଧ୍ୟ ତାକୁ ବରୁଣ ପାଶରେ ବାନ୍ଧି ପାତାଳରେ ପକାଇଦେଲ, ଠିକ୍‌ ସେହି ପରି ଯେପରି କୁଆ ବଳି ଖାଇସାରିବା ପରେ ବଳି ଦେଇ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଗିମାନଙ୍କ ସହିତ ଘେରି ଯାଇଁ ତାକୁ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ କରେ । ଛାଡ ସେ ସବୁ କଥା ! ଆମ୍ଭେମାନେ ଆଉ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ସହିତ କାହିଁକି, ଅନ୍ୟ କୌଣସି କଳା ବସ୍ତୁରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରୟୋଜନ ରଖିବୁ ନାହିଁ । ପରନ୍ତୁ ତୁ କହିପାରୁ 'ଯଦି ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏପରି ପଣ, ତେବେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ତାହାଙ୍କ ଚର୍ଚ୍ଚା ବା କାହିଁକି କରୁଛ ? କିନ୍ତୁ ସତ କହୁଚିରେ ମଧୁପ ! ଥରେ ଯିଏ ତା'ର ସ୍ୱାଦୁ ଚାଖିଛି, ସେ ତାକୁ କଦାପି ଛାଡପାରିବ ନାହିଁ । ଏପରି ଦଶାରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଛାଡ଼ିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହାଙ୍କ ଚର୍ଚ୍ଚା ଛାଡ ପାରୁନାହିଁ । ।୧୭।

ଯଦନୁଚରିତଲୀଳାକର୍ଣ୍ଣପୀୟୂଷବିପ୍ରୁଟ୍‌-
ସକୃଦଦନବିଧୂତଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଧର୍ମା ବିନଷ୍ଟାଃ
ସପଦି ଗୃହକୁଟୁମ୍ବଂ ଦୀନମୁତ୍‌ସୃଜ୍ୟ ଦୀନା
ବହବ ଇହ ବିହଙ୍ଗା ଭିକ୍ଷୁଚର୍ଯ୍ୟାଂ ଚରନ୍ତି ।୧୮।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଲୀଳାରୂପ କର୍ଣ୍ଣାମୃତର ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯିଏ ଥରେ ଆସ୍ୱାଦାନ କରିଛି, ତାହାର ରାଗଦ୍ୱେଷ, ସୁଖଦୁଃଖ ଆଦି ସବୁ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଦୂରହୋଇ ଯାଇଛି । ଏପରି କି ଅନେକ ଲୋକ ଦୁଃଖମୟ, – ଦୁଃଖରେ ପଚାଉଥିବା ଗୃହ–ଗୃହସ୍ଥୀ ଛାଡ଼, ନିଜ ସଂଗ୍ରହ ପରିଗ୍ରହ ଛାଡ ଅକିଞ୍ଚନ ହୋଇ ଦିନ କଟାନ୍ତି ! ବରଂ ପକ୍ଷୀ ସଦୃଶ ଖୁଣ୍ଟି ସାଇଣ୍ଟି ଭିକ ମାଗି ପେଟ ପୋଷନ୍ତି, ଦିନକୁ ଦିନ ଦୁନିଆରେ ଗରୀବରୁ ଗରୀବ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ଭଗବାନ୍‌ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଲୀଳାକଥା ଛାଡନ୍ତି ନାହିଁ । ବାସ୍ତ– ବରେ ସେହି ରସ, ସେହି ସ୍ୱାଦୁ ସେହିପରି ଅଟେ ଏଣ୍ଟାରେ ମଧୁପ ! ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଏହିଦଶା ।୧୮

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବୟମୃତମିବ ଜହ୍ମବ୍ୟାହୃତଂ ଶ୍ରଦ୍ଦଧାନାଃ
କୁଳିକରୁତମିବାଜ୍ଞାଃ କୃଷ୍ଣବଧ୍ୱୋ ହରିଣ୍ୟଃ
ଦଦୃଶୁରସକୃଦେତତ୍ତନ୍ନଖସ୍ପର୍ଶତୀବ୍ର-
ସ୍ମରରୁଜ ଉପମନ୍ତ୍ରିନ୍
ଭଣ୍ୟତାମନ୍ୟବାର୍ତ୍ତା ।୧୯।

ପ୍ରିୟସଖ ପୁନରାଗାଃ ପ୍ରେୟସା ପ୍ରେଷିତଃ କିଂ
ବରୟ କିମନୁରୁନ୍ଧେ ମାନନୀୟୋଽସି ମେଽଙ୍ଗ
ନୟସି କଥମିହାସ୍ମାନ୍ ଦୁସ୍ତ୍ୟଜଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱପାର୍ଶ୍ୱଂ
ସତତମୁରସି ସୌମ୍ୟ ଶ୍ରୀର୍ବଧୂଃ ସାକମାସ୍ତେ ।୨୦।

ଅପି ବତ ମଧୁପୁର୍ଯ୍ୟାମାର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ରୋଽଧୁନାଽଽସ୍ତେ
ସ୍ମରତି ସ ପିତୃଗେହାନ୍
ସୌମ୍ୟ ବନ୍ଧୂଂଶ୍ଚ ଗୋପାନ୍

ଯେପରି କୃଷ୍ଣସାର ମୃଗପତ୍ନୀ ନିରିହ ହରିଣି-ମାନେ ବ୍ୟାଧର ସୁମଧୁର ଗୀତକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରି ତା' ଜାଲରେ ପଡ଼ ପ୍ରାଣ ଦିଅନ୍ତି, ସେହିପରି ଆମ୍ଭେ ଗୁଆଁର ଗୋପିମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଛଳିଆ କୃଷ୍ଣର କପଟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମଧୁର କଥାରେ ଭୁଲି, ତାକୁ ସତ୍ୟ ମନେକଲୁଁ ସିନା, ଫଳରେ ତାହାଙ୍କ ନଖସ୍ପର୍ଶରୁ ହେଉଥିବା କାମବ୍ୟାଧିକୁ ବାରମ୍ବାର ଅନୁଭବ କରି ବ୍ୟଥିତ ହେଉଅଛୁଁ । ତେଣୁରେ କୃଷ୍ଣଦୂତ ଭ୍ରମର ! ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ତୁ ଆଉ ଏ ବିଷୟରେ ଅଧିକ ଚର୍ଚ୍ଚା କର ନା ! ଯଦି କହିବା ତୋର ପ୍ରିୟ ହୁଏ ତ ଅନ୍ୟକଥା କହ ।୧୯।

ରେ ଆମ୍ଭ ପ୍ରିୟତମର ପ୍ରିୟ ସଖା ମଧୁପ ! ଜଣାପାଉଛି, ତୁ ଏଠାରୁ ଯାଇଁ ପୁଣି ଫେରି ଆସି-ଲୁଣି । ଅବଶ୍ୟ ହିଁ ଆମ୍ଭ ପ୍ରିୟତମ ମନାଇବା ନିମନ୍ତେ ପୁଣି ତୋତେ ଏଠାକୁ ପଠାଇ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରିୟ ଭ୍ରମର ! ତୁମ୍ଭେ ସବୁ ଦିଗରୁ ଆମ୍ଭମାନଂକର ମାନନୀୟ ଅଟ । ତେଣୁ କୁହ, ତୁମ୍ଭର ଇଚ୍ଛା କ'ଣ ? ଆମ୍ଭଠାରୁ ଯାହା ଚାହୁଁଛ ତାହା ମାଗିନିଅ ; ଆଚ୍ଛା ତୁମ୍ଭେ ସତ କୁହ ତ ! କ'ଣ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସେଠାକୁ ନେଇ ଯିବାକୁ ତୁମ୍ଭେ ଇଚ୍ଛା କରୁଛ ? ଆରେ ଭ୍ରମର ! ତାଂକ ପାଖକୁ ଯାଇ ଫେରିବା ବଡ କଠିନ । ଆମ୍ଭେ-ମାନେ ତାଂକ ପାଖକୁ ଯାଇସାରିଛୁଁ । ପରନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସେଠାକୁ ନେବ ଆଉ କ'ଣ । ପ୍ରିୟ ଭ୍ରମର ! ତାହାଂକ ସଙ୍ଗରେ, ତାହାଂକ ବକ୍ଷଃ ସ୍ଥଳରେ ତ ତାଂକ ପ୍ରିୟପତ୍ନୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀ ସଦା ନିବାସ କରୁଛନ୍ତି । ତେବେ ସେଠାରେ ଆମ୍ଭମାନଂକ ନିର୍ବାହ କିପରି ହେବ ବୋଲି ଭାବୁଛ ।୨୦।

ଆଚ୍ଛା, ଆମ୍ଭ ପ୍ରିୟତମଙ୍କ ପ୍ରିୟଦୂତ ମଧୁକର ! କୁହ ତ, ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୁରୁକୁଳରୁ ଫେରି ମଧୁପୁରେ ଏବେ ସୁଖରେ ଅଛନ୍ତ ତ ? କ'ଣ ସେ କେବେ ନନ୍ଦବାବା, ଯଶୋଦାରାଣୀ, ଏଠାକାର ଘର, ସ୍ୱଜନସମ୍ବନ୍ଧୀ ଏବଂ ଗୋପାଳବାଳକମାନଙ୍କୁ ମନେକରନ୍ତ ? ଆଉ କ'ଣ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପରି ଦାସୀର କୌଣସି କଥା କେବେ ଆଲୋଚନା କରନ୍ତ ? ପ୍ରିୟ ଭ୍ରମର ! ଆଉ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଏହା ମଧ୍ୟ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

କ୍ୱଚିଦପି ସ କଥା ନଃ କିଙ୍କରୀଣାଂ ଗୃଣୀତେ
ଭୁଜମଗୁରୁସୁଗନ୍ଧଂ
ମୂର୍ଧ୍ନ୍ୟଧାସ୍ୟତ୍ କଦା ନୁ ।୨୧।

କ୍ରୁଦ୍ଧ ଯେ ସେ କେବେ ନିଜ ଅଗରୁ ସଦୃଶ ଦିବ୍ୟ ସୁଗନ୍ଧ ଯୁକ୍ତ ବାହୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ରଖିବେ ? ସତେ କ'ଣ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଜୀବନରେ କେବେ ଏପରି ଶୁଭ ଅବସର ଯୁଟିବ ? ।୨୧।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଉବାଚ
ଅଥୋଦ୍ଧବୋ ନିଶମ୍ୟୈବଂ
କୃଷ୍ଣଦର୍ଶନଲାଳସାଃ
ସାନ୍ତ୍ୱୟନ୍
ପ୍ରିୟସନ୍ଦେଶୈର୍ଗୋପୀରିଦମଭାଷତ ।୨୨।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଗୋପିମାନେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦର୍ଶନ ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ସୁକ, ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲାଳାୟିତ ହୋଇ ରହିଥିଲେ, ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଛଟ ପଟ ହେଉଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ଉଦ୍ଧବ ସେମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରିୟତମଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ ଶୁଣାଇ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବାଛଳରେ କହଲେ ।୨୨।

ଉଦ୍ଧବ ଉବାଚ
ଅହୋ ଯୂୟଂ ସ୍ମ ପୂର୍ଣାର୍ଥା
ଭବତ୍ୟୋ ଲୋକପୂଜିତାଃ
ବାସୁଦେବେ ଭଗବତି
ଯାସାମିତ୍ୟର୍ପିତଂ ମନଃ ।୨୩।

ଉଦ୍ଧବ କହିଲେ—ଅହୋ ଗୋପୀବୃନ୍ଦ ! ତୁମ୍ଭେ ସବୁ କୃତକୃତ୍ୟ ଅଟ । ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ଜୀବନ ସଫଳ ହୋଇ ଯାଇଅଛି, ଦେବୀ ବୃନ୍ଦ ! ତୁଂଭେମାନେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତର ପୂଜନୀୟ ଅଟ । କାରଣ ତୁଂଭେମାନେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ନିଜର ହୃଦୟ ନିଜର ସର୍ବସ୍ୱ ସମର୍ପିତ କରି ଦେଇଅଛ । ।୨୩।

ଦାନବ୍ରତତପୋହୋମଜପସ୍ୱା-
ଧ୍ୟାୟସଂଯମୈଃ
ଶ୍ରେୟୋଭିର୍ବିବିଧୈଶ୍ଚାନ୍ୟୈଃ
କୃଷ୍ଣେ ଭକ୍ତିର୍ହି ସାଧ୍ୟତେ ।୨୪।

ଦାନ, ବ୍ରତ, ତପ, ହୋମ, ଜପ, ଦେବାଧ୍ୟୟନ, ଧ୍ୟାନ, ଧାରଣ, ସମାଧି ଏବଂ କଲ୍ୟାଣର ଅନ୍ୟ ବିବିଧ ସାଧନା ଦ୍ୱାରା ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ଭକ୍ତି ପ୍ରାପ୍ତ ହେଉ, ଏଥିପାଇଁ ଲୋକେ ପ୍ରଯତ୍ନ କରନ୍ତି ।୨୪।

ଭଗବତ୍ୟୁତ୍ତମଶ୍ଳୋକେ ଭବତୀଭିରନୁତ୍ତମା
ଭକ୍ତିଃ ପ୍ରବର୍ତିତା ଦିଷ୍ଟ୍ୟା
ମୁନୀନାମପି ଦୁର୍ଲଭା ।୨୫।

କିନ୍ତୁ ଏହା ବଡ ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା ଯେ ତୁଂଭେମାନେ ପବିତ୍ରକୀର୍ତି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରତି ସେହି ସର୍ବୋତ୍ତମ ପ୍ରେମଭକ୍ତି ଲାଭକରି ତାହାର ଆଦର୍ଶ ସ୍ଥାପିତ କଲ, ଯାହା ବଡ ବଡ ଋଷିମୁନିମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ଲଭ । ।୨୫।

ଦିଷ୍ଟ୍ୟା ପୁତ୍ରାନ୍ ପତୀନ୍
ଦେହାନ୍ ସ୍ୱଜନାନ୍ ଭବନାନି ଚ
ହିତ୍ୱାବୃଣୀତ ଯୂୟଂ ଯତ୍
କୃଷ୍ଣାଖ୍ୟଂ ପୁରୁଷଂ ପରମ୍ ।୨୬।

ବାସ୍ତବରେ ଏହା କେଡେ ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା ଯେ ତୁଂଭେମାନେ ନିଜ ପୁତ୍ର, ପତି, ଦେହ, ସ୍ୱଜନ ଏବଂ ଘରକୁ ଛାଡ଼ି ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଯିଏ ସବୁଠାରୁ ପରମ ପତି ଅଟନ୍ତି; ପତିରୂପେ ବରଣ କଲ ।୨୬।

ସର୍ବାତ୍ମଭାବୋଽଧିକୃତୋ
ଭବତୀନାମଧୋକ୍ଷଜେ

ମହାଭାଗ୍ୟବତୀ ଗୋପିବୃନ୍ଦ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବିରହରେ ତୁଂଭେମାନେ ସେହି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାତୀତ ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଭାବ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲ, ଯାହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ବସ୍ତୁ ରୂପରେ ତାହାଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରଉ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବିରହେଣ ମହାଭାଗା
ମହାନ୍ ମେଽନୁଗ୍ରହଃ କୃତଃ ।୨୭।

ଅଛି , ତୁଂଭମାନଙ୍କ ସେହିଭଳି ମୋ ସମ୍ମୁଖରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକଟ ହେଲା, ଏହା ମୋ ପ୍ରତି ତୁଂଭପରି-ଦେବୀମାନଙ୍କର ବଡଦୟା । ।୨୭।

ଶ୍ରୂୟତାଂ ପ୍ରିୟସନ୍ଦେଶୋ
ଭବତୀନାଂ ସୁଖାବହଃ
ଯମାଦାୟାଗତୋ ଭଦ୍ରା
ଅହଂ ଭର୍ତୁ ରହସ୍କରଃ ।୨୮।

ମୁଁ ନିଜ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଗୁପ୍ତକାର୍ଯ ସାଧକ ଦୂତ ଅଟେ । ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରିୟତମ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ପରମ ସୁଖ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଏହି ପ୍ରିୟ ସନ୍ଦେଶ ପଠାଇ ଅଛନ୍ତି । କଲ୍ୟାଣୀବୃନ୍ଦ ! ତାହ ନେଇ ମୁଁ ତୁମ୍ଭମାନଂକ ନିକଟକୁ ଆସିଅଛି । ଶୁଣ । ।୨୮।

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ

ଭବତୀନାଂ ବିୟୋଗୋ
ମେ ନ ହି ସର୍ବାତ୍ମନା କ୍ୱଚିତ୍
ଯଥା ଭୂତାନି ଭୂତେଷୁ
ଖଂ ବାୟ୍ୱଗ୍ନିର୍ଜଳଂ ମହୀଂ
ତଥାହଂ ଚ ମନଃପ୍ରାଣ-
ଭୂତେନ୍ଦ୍ରିୟଗୁଣାଶ୍ରୟଃ ।୨୯।

ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କହିଆଛନ୍ତି—ମୁଁ ବିଶ୍ୱର ଉପାଦାନ କାରଣ ହୋଇଥିବାରୁ ପ୍ରାଣୀଜଗତର ଆତ୍ମା ଅଟେ । ସବୁଠାରୁ ଅନୁଗତ, ସେଥିପାଇଁ ମୋ-ଠାରୁ ତୁଂଭମାନଂକର କେବେ ବିୟୋଗ ହୋଇ ପାରେ ନା । ଯେପରି ଜଗତର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭୌତିକ ପଦାର୍ଥରେ ଆକାଶ, ବାୟୁ, ଅଗ୍ନି, ଜଳ ଏବଂ ପୃଥ୍ୱୀ —ଏହି ପଞ୍ଚଭୂତ ବ୍ୟାପ୍ତ । ଏହି ପଞ୍ଚଭୂତ ଦ୍ୱାରା ସବୁ ବସ୍ତୁ ନିର୍ମିତ ଏବଂ ଏହିପଞ୍ଚଭୂତ କେବଳ ବସ୍ତୁ ରୂପରେ ବିଦ୍ୟମାନ୍, ସେହିପରି ମୁଁ ମନ, ପ୍ରାଣ, ପଞ୍ଚଭୂତ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ବିଷୟର ଆଶ୍ରୟ ଅଟେ, ସେ ସବୁ ମୋ ଠାରେ ଏବଂ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବିଦ୍ୟମାନ୍ । ବାସ୍ତବରେ ମୁଁ ହିଁ ସେହି ସବୁରୂପେ ପ୍ରକଟ ହୋଇ ଅଛି ।୨୯।

ଆତ୍ମନ୍ୟେବାତ୍ମନାଽଽତ୍ମାନଂ
ସୃଜେ ହନ୍ମ୍ୟନୁପାଳୟେ
ଆତ୍ମମାୟାନୁଭାବେନ
ଭୂତେନ୍ଦ୍ରିୟଗୁଣାତ୍ମନା ।୩୦।

ମୁଁ କେବଳ ନିଜମାୟାଦ୍ୱାରା ଭୂତ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଏବଂ ତାହାର ବିଷୟ ରୂପେ ନିର୍ମିତ ହୋଇ ସେ ସବୁର ଆଶ୍ରୟ ତଥା ମୁଁ ମଧ୍ୟ ନିମିତ୍ତ ହୋଇ ନିଜେ ନିଜକୁ ରଚନା କରେ, ପାଳନ କରେ ଏବଂ ଶେଷରେ ନିଜ ଭିତରେ ରଖି ଦିଏଁ ।୩୦।

ଆତ୍ମା ଜ୍ଞାନମୟଃ ଶୁଦ୍ଧୋ
ବ୍ୟତିରିକ୍ତୋଽଗୁଣାନ୍ୱୟଃ

ଆତ୍ମା ମାୟା ଏବଂ ମାୟାର କାର୍ଯରୁ ସଦା ପୃଥକ୍ ଅଟେ । ସେ ବିଶୁଦ୍ଧ ଜ୍ଞାନ ସ୍ୱରୂପ ଜଡପ୍ରକୃତି, ଜୀବ ତଥା ନିଜର ଅବାନ୍ତର ଭେଦରୁ ରହିତ ସର୍ବଥା ଶୁଦ୍ଧ ଅଟେ । କୌଣସି ଗୁଣ ତାହାକୁ କେବେ ସ୍ପର୍ଶ କରି ପାରେନାହିଁ । ମାୟାର ତିନି ବୃତ୍ତି ସୁଷୁପ୍ତି, ସ୍ୱପ୍ନ ଏବଂ ଜାଗ୍ରତ । ଏହି ବୃତ୍ତି ଦ୍ୱାରା ସେହି ଅଖଣ୍ଡ, ଅନନ୍ତ, ବୋଧ ସ୍ୱରୂପ ଆତ୍ମା

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସୁଷୁପ୍ତି ସ୍ୱପ୍ନଜାଗ୍ରଦ୍ଭିର୍ମାୟାବୃତ୍ତିଭିରୀୟତେ ।୩୧।

କ୍ରମଶଃ ପ୍ରାଜ୍ଞ, କେବେ ତୈଜସ ତ କେବେ ବିଶ୍ୱରୂପରେ ପ୍ରତୀତ ହୁଏ ।୩୧।

ଯେନେନ୍ଦ୍ରିୟାର୍ଥାନ୍ ଧ୍ୟାୟେତ
ମୃଷା ସ୍ୱପ୍ନବଦୁତ୍ଥିତଃ
ତନ୍ନିରୁନ୍ଧ୍ୟାଦିନ୍ଦ୍ରିୟାଣି ବିନିଦ୍ରଃ
ପ୍ରତ୍ୟପଦ୍ୟତ ।୩୨।

ମନୁଷ୍ୟର ବୁଝିବା ଉଚିତ୍ ଯେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦେଖୁଥିବା ପଦାର୍ଥ ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗପରେ ଯେପରି ମିଥ୍ୟା ପ୍ରତୀତ ହୁଏ ; ସେହିପରି ଜାଗ୍ରତ ଅବସ୍ଥାରେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସମୂହର ବିଷୟ ମଧ୍ୟ ମିଥ୍ୟା ଅଟେ । ତେଣୁ ସେ ବିଷୟ ଚିନ୍ତନକାରୀ ମନ ଏବଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟକୁ ନିରୋଧ କରୁ ଏବଂ ଏହିପରି ଜଗତର ସ୍ୱପ୍ନବତ୍ ବିଷୟକୁ ତ୍ୟାଗକରି ମୋର ସାକ୍ଷାତ୍କାର କରୁ ।୩୨।

ଏତଦନ୍ତଃ ସମାମ୍ନାୟୋ
ଯୋଗଃ ସାଂଖ୍ୟଂ ମନୀଷିଣାମ୍
ତ୍ୟାଗସ୍ତପୋ ଦମଃ ସତ୍ୟଂ
ସମୁଦ୍ରାନ୍ତା ଇବାପଗାଃ ।୩୩।

ଯେପରି ନଦିମାନେ ଗିରିକନ୍ଦର, ବନଭୂମିରେ ବୁଲି ବୁଲି ଶେଷରେ ସମୁଦ୍ରରେ ପଡନ୍ତି, ସେହିପରି ମନସ୍ୱୀ ପୁରୁଷର ବେଦାଭ୍ୟାସ, ଯୋଗସାଧନ, ଆତ୍ମାନାତ୍ମବିବେକ, ତ୍ୟାଗ, ତପସ୍ୟା, ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂଯମ ଏବଂ ସତ୍ୟ ଆଦି ସମସ୍ତ ଧର୍ମ, ମୋ ପ୍ରାପ୍ତିରେ ହିଁ ସମାପ୍ତ ହୁଏ । ଏ ସବୁର ଉତ୍ତମ ଫଳ ହେଲା ମୋର ସାକ୍ଷାତ୍କାର; ଅତଏବ ନିରୁଦ୍ଧ ମନ ହିଁ ମୋ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚେ । ଆଉ ଅନ୍ୟ ସାଧନାର ପ୍ରୟୋଜନ କଣ ? ।୩୩।

ଯତ୍ତ୍ୱହଂ ଭବତୀନାଂ
ବୈ ଦୂରେ ବର୍ତ୍ତେ ପ୍ରିୟୋ ଦୃଶାମ୍
ମନସଃ ସନ୍ନିକର୍ଷାର୍ଥଂ
ମଦନୁଧ୍ୟାନକାମ୍ୟୟା ।୩୪।

ଗୋପୀମଣ୍ଡଳି ! ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ମୁଁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ନୟନର ଧ୍ରୁବତାରା, ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ଜୀବନ ସର୍ବସ୍ୱ ଅଟେ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଏତେ ଦୂରରେ ରହିବାର କାରଣ ହେଲା ଯେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ନିରନ୍ତର ମୋର ଧ୍ୟାନ କରିପାରିବ । ତେଣୁ ଶରୀର ଠାରୁ ଦୂରରେ ରହିଥିରେ ମଧ୍ୟ ମନ ଦ୍ୱାରା ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋର ସନ୍ନିଧିକୁ ଅନୁଭବ କର, ନିଜ ମନ ମୋ ପାଖରେ ରଖ ।୩୪।

ଯଥା ଦୂରଚରେ ପ୍ରେଷ୍ଠେ
ମନ ଆବିଶ୍ୟ ବର୍ତ୍ତତେ
ସ୍ତ୍ରୀଣାଂ ଚ ନ ତଥା ଚେତଃ
ସନ୍ନିକୃଷ୍ଟେଽକ୍ଷିଗୋଚରେ ।୩୫।

କାରଣ ନିଜ ବିଦେଶୀ ପ୍ରିୟତମଙ୍କଠାରେ ସ୍ତ୍ରୀର ଏବଂ ଦୂରସ୍ଥ ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକାମାନଙ୍କର ଚିତ୍ତ ଯେତେ ନିଶ୍ଚଳଭାବେ ଲାଗି ରହିଥାଏ, ଆଖି ଆଗରେ ବା ନିକଟରେ ରହିଥିବା ପ୍ରିୟତମଙ୍କ ଠାରେ ସେତେ ଲାଗି ରହେନାହିଁ ।୩୫।

ମୟ୍ୟାବେଶ୍ୟ ମନଃ
କୃତ୍ସ୍ନଂ ବିମୁକ୍ତାଶେଷବୃତ୍ତି ଯତ୍
ଅନୁସ୍ମରନ୍ତ୍ୟୋ ମାଂ
ନିତ୍ୟମଚିରାନ୍ମାମୁପୈଷ୍ୟଥ ।୩୬।

ଅଶେଷ ବୃତ୍ତିରୁ ରହିତ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ମନ ମୋଠାରେ ଲଗାଇ ରଖି ଯେବେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋର ଅନୁସ୍ମରଣ କରିବ, ତେବେ ଶୀଘ୍ର ହିଁ ସଦାକାଳ ପାଇଁ ମୋତେ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଯିବ ।୩୬।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଯା ମୟା କ୍ରୀଡତା ରାତ୍ର୍ୟାଂ
ବନେଽସ୍ମିନ୍ ବ୍ରଜ ଆସ୍ଥିତାଃ
ଅଲବ୍ଧରାସାଃ କଲ୍ୟାଣ୍ୟୋ
ମାଽଽପୁର୍ମଦ୍ବୀର୍ଯଚିନ୍ତୟା ।୩୭।

କଲ୍ୟାଣୀ ବୃନ୍ଦ ! ଯେଉଁ ସମୟରେ ମୁଁ ବୃନ୍ଦାବନରେ ଶାରଦୀୟ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ରଜନୀରେ ରାସକ୍ରୀଡା କରୁଥିଲି, ସେତେବେଳେ ଯେଉଁ ଗୋପିମାନେ ସ୍ୱଜନମାନଙ୍କ ତାଡନାରେ ବ୍ରଜରେ ରହି ଯାଇଥିଲେ, ରାସବିହାରରେ ମୋ ସହିତ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇ ପାରିନଥିଲେ, ସେମନେ କେବଳ ମୋ ଲୀଳା ସ୍ମରଣ କରିବା ଦ୍ୱାରା ହିଁ ମୋତେ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । (ତୁଂଭମାନଙ୍କୁ ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବି, ନିରାଶ ହେବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ) ।୩୭।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଉବାଚ
ଏବଂ ପ୍ରିୟତମାଦିଷ୍ଟମାକର୍ଣ୍ୟ ବ୍ରଜଯୋଷିତଃ
ତା ଊଚୁରୁଦ୍ଧବଂ ପ୍ରୀତାସ୍ତତ୍ସନ୍ଦେଶା-
ଗତସ୍ମୃତୀଃ ।୩୮।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ନିଜ ପ୍ରିୟତମ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଏହି ସନ୍ଦେଶ ଶୁଣି ଗୋପିମାନଙ୍କର ବଡ ଆନନ୍ଦ ହେଲା । ତାହାଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ ପାଇ ସେମାନଙ୍କର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ଏବଂ ଏକ ଏକ ଲୀଳା ସ୍ମରଣ ହେବାରୁ ପ୍ରେମରେ ଅଧୀର ହୋଇ ସେମାନେ ଉଦ୍ଧବଙ୍କୁ କହିଲେ— ।୩୮।

ଗୋପ୍ୟ ଊଚୁଃ
ଦିଷ୍ଟ୍ୟାହିତୋ ହତଃ କଂସୋ
ଯଦୂନାଂ ସାନୁଗୋଽଘକୃତ୍
ଦିଷ୍ଟ୍ୟାଽଽପ୍ତୈର୍ଲବ୍ଧସର୍ବାର୍ଥୈଃ
କୁଶଲ୍ୟାସ୍ତେଽଚ୍ୟୁତୋଽଧୁନା ।୩୯।

ଗୋପିମାନେ କହିଲେ—ମାନନୀୟ ଉଦ୍ଧବ ! ଏହା ବଡ ସୌଭାଗ୍ୟ ଏବଂ ଆନନ୍ଦର କଥା ଯେ ଯଦୁବଂଶିମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତପ୍ତ କରୁଥିବା ପାପୀ କଂସ ନିଜ ଅନୁଯାୟିମାନଙ୍କ ସହିତ ହତହେଲା । ଏହା ମଧ୍ୟ କମ୍ ଆନନ୍ଦର କଥା ନୁହେଁ ଯେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ଏବଂ ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କର ସକଳ ମନୋରଥ ପୂର୍ଣ୍ଣହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଂଭମାନଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ସ-କୁଶଳ ବାସ କରୁଅଛନ୍ତି ।୩୯।

କଚ୍ଚିଦ୍ ଗଦାଗ୍ରଜଃ
ସୌମ୍ୟ କରୋତି ପୁରଯୋଷିତାମ୍
ପ୍ରୀତିଂ ନ ସ୍ନିଗ୍ଧସବ୍ରୀଡହାସୋଦାରେ-
କ୍ଷଣାର୍ଚିତଃ ।୪୦।

କିନ୍ତୁ ଉଦ୍ଧବ ! ଆଂଭମାନଙ୍କୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା କହନ୍ତୁ; ଯେପରି ଆଂଭେମାନେ ନିଜ ପ୍ରେମ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଲଜ୍ଜ ହାସ୍ୟ ଏବଂ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଚାହାଁଣୀରେ ତାହାଙ୍କ ପୂଜା କରୁଥିଲୁ ଏବଂ ସେ ମଧ୍ୟ ଆଂଭମାନଙ୍କୁ ପ୍ରେମ କରୁଥିଲେ, ମଥୁରାର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ସେହିପରି ପ୍ରେମ କରୁଅଛନ୍ତ ନା ନାହିଁ ? ।୪୦।

କଥଂ ରତିବିଶେଷଜ୍ଞଃ
ପ୍ରିୟଶ୍ଚ ବର ଯୋଷିତାମ୍

ତେତିକିବେଳେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଗୋପି କହି ଉଠିଲେ—'ଆରେ ସଖୀ ! ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ତ ପ୍ରେମର ମୋହିନୀ କଳାର ବିଶେଷଜ୍ଞ ଅଟନ୍ତି । ସକଳ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ତ ତାଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରେମ କରନ୍ତୁ; ପୁଣି ଭଲ, ଯେବେ ନଗରର

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ନାନୁବଧ୍ନୀତ ତଦ୍‌ବାକ୍ୟୈ-
ର୍ବିଭ୍ରମୈଶ୍ଚାନୁଭାଜିତଃ ୪୧

ଅପି ସ୍ମରତି ନଃ ସାଧୋ
ଗୋବିନ୍ଦଃ ପ୍ରସ୍ତୁତେ କ୍ୱଚିତ୍
ଗୋଷ୍ଠୀମଧ୍ୟେ ପୁରସ୍ତ୍ରୀଣାଂ
ଗ୍ରାମ୍ୟାଃ ସ୍ୱୈରକଥାନ୍ତରେ ।୪୨।

ତାଃ କିଂ ନିଶାଃ ସ୍ମରତି ଯାସୁ ତଦା ପ୍ରିୟାଭି-
ର୍ବୃନ୍ଦାବନେ କୁମୁଦକୁନ୍ଦଶଶାଙ୍କରମ୍ୟେ
ରେମେ କ୍ୱଣଚ୍ଚରଣନୂପୁରରାସଗୋଷ୍ଠ୍ୟା-
ମସ୍ମାଭିରୀଡିତମନୋଜ୍ଞକଥଃ କଦାଚିତ୍ ।୪୩।

ଅପ୍ୟେଷ୍ୟତୀହ ଦାଶାର୍ହସ୍ତପ୍ତାଃ
ସ୍ୱକୃତୟା ଶୁଚା ।
ସଞ୍ଜୀବୟନ୍ ନୁ ନୋ
ଗାତ୍ରୈର୍ଯଥେନ୍ଦ୍ରୋ ବନମମ୍ବୁଦୈଃ ।୪୪।

କସ୍ମାତ୍ କୃଷ୍ଣ ଇହାୟାତି
ପ୍ରାପ୍ତରାଜ୍ୟୋ ହତାହିତଃ ।

ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ତାଙ୍କ ସହିତ ମିଠା ମିଠା କଥା କହିବେ ଏବଂ ହାବଭାବ ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କ ଆଡକୁ ଚାହିଁବେ ତେବେ କାହିଁକି ବା ସେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ନ ହେବେ ?' ।୪୧।

ଅନ୍ୟ ଏକ ଗୋପି କହିଲେ—'ସାଧୋ ! ଏହା ମଧ୍ୟ ଆପଣ କହନ୍ତୁ, ଯେବେ କେବେ ନଗରନିବାସୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମଣ୍ଡଳୀରେ କୌଣସି ବିଷୟ ଆଲୋଚନା ହେଉଥିବ ଏବଂ ଆମ୍ଭ ପ୍ରିୟ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରୂପେ, ନିଃସଙ୍କୋଚରେ ପ୍ରେମ କାହାଣୀ କହୁଥିବେ, ତେବେ କ'ଣ କେବେ ସେ ପ୍ରସଙ୍ଗବଶ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପରି ଗୁଆଁର ଗୋପାଳୁଣୀଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରନ୍ତ ?' ।୪୨।

କେବେ ଗୋପୀ କହିଲେ—ଉଦାର ଉଦ୍ଧବ ! କେବେ କ'ଣ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସେହି ରଜନୀକୁ ସ୍ମରଣ କରନ୍ତ, ଯେତେବେଳେ କୁମୁଦିନୀ ତଥା କୁନ୍ଦପୁଷ୍ପ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ହୋଇଥିଲା, ଚାରିଆଡେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରମାର ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ବିଛୁଡ ହୋଇ ପଡଥିଲା, ବୃନ୍ଦାବନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ରମଣୀୟ ହୋଇଯାଇଥିଲା, ସେହି ରାତ୍ରିରେ ସେ ରାସମଣ୍ଡଳ ରଚନା କରି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସହିତ ନୃତ୍ୟ କରୁଥିଲେ । କେଡେ ସୁନ୍ଦର ଥିଲା ସେହି ରାସଲୀଳା ! ସେତେବେଳେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପାଦର ନୂପୁର ରୁଣୁଝୁଣୁ ରୁଣୁଝୁଣୁ ବାଜୁଥିଲା । ଆମ୍ଭେ ସମସ୍ତ ସଖୀ ତାହାଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଲୀଳା ଗାନ କରୁଥିଲୁ, ତଥା ସେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସହିତ ନାନା ପ୍ରକାର ବିହାର କରୁଥିଲେ ।' ।୪୩।

ଆଉ କେତେକ ସଖୀ କହି ଉଠିଲେ—ଉଦ୍ଧବ ! ଆମ୍ଭେ ସମସ୍ତେ ତ ତାହାଙ୍କ ବିରହ ଅଗ୍ନିରେ ଜଳୁ ଅଛୁଁ । ଦେବରାଜ ଇନ୍ଦ୍ର ଯେପରି ଜଳ ବର୍ଷି ବର୍ଷି ବନକୁ ହରିତ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଦିଅନ୍ତ , ସେହିପରି କ'ଣ କେବେ ନିଜ କରସ୍ପର୍ଶ ଆଦି ଦ୍ୱାରା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଜୀବନ ଦାନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସେ ଏଠାକୁ ଆସିବେ ;୪୪।

ତେତିକି ବେଳେ ଆଉ ଏକ ଗୋପୀ କହିଲେ '—ଆରେ ସଖି ଏବେ ତ ସେ ଶତ୍ରୁ ସଂହାର କରି ରାଜ୍ୟ ପାଇଗଲେ, ଯାହାକୁ ଦେଖ ସେ ତାହାଙ୍କ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ନରେନ୍ଦ୍ରକନ୍ୟା ଉଦ୍‌ବାହ୍ୟ
ପ୍ରୀତଃ ସର୍ବସୁହୃଦ୍‌ବୃତଃ ।୪୫।

ସୁହୃଦ୍ ହୋଇଯାଇ ଅଛି ; ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ବଡ ବଡ ନରପତିମାନଙ୍କ କୁମାରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ବିବାହ କରିବେ, ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଆନନ୍ଦ ପୂର୍ବକ ବାସ କରିବେ, ଏଠାରେ ଆଂଭମାନଙ୍କ ପରି ଗୁଆଁର ପାଖରେ କାହିଁକି ବା ରହିବେ ।୪୫।

କିମସ୍ମାଭିର୍ବନୌକୋଭିରନ୍ୟାଭିର୍ବା ମହାତ୍ମନଃ
ଶ୍ରୀପତେରାପ୍ତକାମସ୍ୟ
କ୍ରିୟେତାର୍ଥଃ କୃତାତ୍ମନଃ ।୪୬।

ଅନ୍ୟ ଏକ ଗୋପୀ କହିଲେ—'ନା, ନା, ସଖି ! ମହାତ୍ମା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତ ସ୍ୱୟଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀପତି ଅଟନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ସମସ୍ତ କାମନା ତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଇଅଛି; ସେ କୃତକୃତ୍ୟ ଅଟନ୍ତି । ଆଂଭେ ବନବାସିନୀ ଗୋପାଳୁଣୀ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ରାଜ କୁମାରୀମାନଙ୍କ ଠାରେ ତାଙ୍କର ଆଉ ପ୍ରୟୋଜନ କ'ଣ ? ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ବିନା ତାଙ୍କର କେଉଁ କାମ ବା ଅଟକିବ ? ।୪୬।

ପରଂ ସୌଖ୍ୟଂ ହି ନୈରାଶ୍ୟଂ
ସ୍ୱୈରିଣ୍ୟପ୍ୟାହ ପିଙ୍ଗଳା
ତଜ୍ଜାନତୀନାଂ ନଃ କୃଷ୍ଣେ
ତଥାପ୍ୟାଶା ଦୁରତ୍ୟୟା ।୪୭।

ବିଚାର କର ତ, ବେଶ୍ୟା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପିଙ୍ଗଳା କ'ଣ ଠିକ୍ କହିନାହିଁ ? ସଂସାରରେ କୌଣସି ଆଶା ନ ରଖିବା ହିଁ ସବୁଠାରୁ ବଡ ସୁଖ ।' ଏକଥା ଯଦି ଚ ଆଂଭେ ଜାଣନ୍ତ, ତଥାପି ମଧ୍ୟ ଆଂଭେ-ମାନେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଫେରିବା ଆଶା ଛାଡ଼ିବାକୁ ଅସମର୍ଥ । ତାହାଙ୍କ ଶୁଭାଗମନର ଆଶା ତ ଆଂଭମାନଙ୍କ ଜୀବନ ଅଟେ ।୪୭।

କ ଉତ୍ସହେତ ସନ୍ତ୍ୟକ୍ତୁମୁତ୍ତମ-
ଶ୍ଳୋକସଂବିଦମ୍
ଅନିଚ୍ଛତୋଽପି ଯସ୍ୟ
ଶ୍ରୀରଙ୍ଗାନ୍ନ ଚ୍ୟବତେ କ୍ୱଚିତ୍ ।୪୮।

ଆଂଭମାନଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର, ଯାହାଙ୍କ କୀର୍ତ୍ତିଗାନ୍ ବଡ ବଡ ମହାତ୍ମା କରୁଥାନ୍ତି, ଆଂଭ ସହିତ ଏକାନ୍ତରେ ଯେଉଁ ମିଠା ମିଠା ପ୍ରେମକଥା କହୁଥିଲେ, ତାକୁ ଛାଡ଼ିବାର, ଭୁଲିବାର ଉତ୍ସାହ ଭଲା ଆଂଭେ କିପରି କରିପାରିବୁଁ । ଭାବିଦେଖ, ତାହାଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱୟଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀ ତାହାଙ୍କ ଚରଣରେ ଗଡ଼ୁଥାନ୍ତି, କ୍ଷଣକ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ-ସଙ୍ଗ ଛାଡ଼ି ପାରନ୍ତିନାହିଁ ।୪୮।

ସରିଚ୍ଛୈଳବନୋଦ୍ଦେଶା
ଗାବୋ ବେଣୁରବାଇମେ ।

ମାନନୀୟ ଉଦ୍ଧବ ! ଯିଏ ସେହି ନଦୀ, ଯେଉଁଥିରେ ସେ ବିହାର କରୁଥିଲେ । ଯିଏ ସେହି ପର୍ବତ, ଯାହାର ଶିଖର ଉପରେ ଚଢି ସେ ବଂଶୀ ବଜାଉଥିଲେ । ଯିଏ ସେହି ବନ, ଯହିଁରେ ସେ ରାତିରେ ରାସଲୀଳା କରୁଥିଲେ । ଏମାନେ ସେହି ଗାଈ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଚରାଇବା ନିମନ୍ତେ ସେ ସକାଳେ-ସଞ୍ଜେ ଆଂଭମାନଙ୍କୁ ଅନାଇ ଅନାଇ ଯିବା ଆସିବା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଯିଏ ଠିକ୍ ସେହି

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସଙ୍କର୍ଷଣସହାୟେନ
କୃଷ୍ଣେନାଚରିତାଃ ପ୍ରଭୋ ।୪୯।

ପୁନଃ ପୁନଃ ସ୍ମାରୟନ୍ତି ନନ୍ଦଗୋପସୁତଂ ବତ
ଶ୍ରୀନିକେତୈସ୍ତତ୍ପଦକୈର୍ବିସ୍ମର୍ତୁଂ
ନୈବ ଶକ୍ନୁମଃ ।୫୦।

ଗତ୍ୟା ଲଳିତୟୋଦାରହାସ-
ଲୀଳାବଲୋକନୈଃ
ମାଧ୍ୱ୍ୟା ଗିରା ହୃତଧିୟଃ
କଥଂ ତଂ ବିସ୍ମରାମହେ ।୫୧।

ହେ ନାଥ ହେ ରମାନାଥ
ବ୍ରଜନାଥାର୍ତିନାଶନ ।
ମଗ୍ନମୁଦ୍ଧର ଗୋବିନ୍ଦ
ଗୋକୁଳଂ ବୃଜିନାର୍ଣ୍ଣବାତ୍ ।୫୨।

ଶ୍ରୀଶୁକଉବାଚ
ତତସ୍ତାଃ କୃଷ୍ଣସନ୍ଦେଶୈର୍ବ୍ୟପେତବିରହଜ୍ୱରାଃ

ବଂଶୀଧ୍ୱନି ଆଂଭମାନଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣରେ ସଦା ବାଜି ଉଠୁଛି, ଯେପରି ସେ ନିଜ ଅଧରରେ ସଂଯୋଗ କରି ତାନ ଛାଡୁଥିଲେ । ବଳରାମଙ୍କ ସହିତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହି ସବୁକୁ ସେବନ କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି ।୪୯।

ଏଠାକାର ଏକ ଏକ ପ୍ରଦେଶ, ଏକ ଏକ ଧୂଳିକଣା ତାହାଙ୍କ ପରମ ସୁନ୍ଦର ଚରଣକମଳ ଚିହ୍ନରେ ଚିହ୍ନିତ । ସେହି ଚରଣ ଚିହ୍ନକୁ ସାରାଦିନ ଯେବେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଖୁଁ ବା ସେ ସମ୍ବନ୍ଧେ କିଛି ଶୁଣୁଁ, ତେବେ ଆମ୍ଭ ପ୍ରିୟ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ନନ୍ଦନନ୍ଦନଙ୍କୁ ଆମ୍ଭ ନେତ୍ର ସମୀପକୁ ନେଇ ଆସି ଦେଖୁଥାଉଁ । ଉଦ୍ଧବ ! ଆମ୍ଭେମାନେ କୌଣସି ପ୍ରକାର—ଏପରିକି ମୃତ୍ୟୁପରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଭୁଲି ପାରିବୁନାହିଁ ।୫୦।

ତାହାଙ୍କ ସେହି ହଂସ ସଦୃଶ ଚାଲି, ଉନ୍ମୁକ୍ତ ହାସ୍ୟ, ବିଳାସପୂର୍ଣ୍ଣ ଚାହାଁଣୀ ଏବଂ ମଧୁମୟୀ ବାଣୀ ! ଆହା ! ତାହା ସବୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତକୁ ହରଣ କରିଛି । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମନ ନିଜ ବଶରେ ରହୁନାହିଁ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ୍ଭେମାନେ ବା ତାଙ୍କୁ ଭୁଲିବୁଁ କିପରି ? ।୫୧।

ହେ ଆମ୍ଭ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ତୁମ୍ଭେ ଆମ୍ଭ ଜୀବନର ସ୍ୱାମୀ, ସର୍ବସ୍ୱ ଅଟ । ହେ ପ୍ରିୟ ! ତୁମ୍ଭେ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାଥ ହେଲେ କ'ଣ ହେଲା ? ଆଂଭପାଇଁ ତ ବ୍ରଜନାଥ ଅଟ । ଆଂଭପରି ବ୍ରଜଗୋପିମାନଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ତୁଂଭେ ପ୍ରକୃତ ସ୍ୱାମୀ ଅଟ । ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ! ତୁଂଭେ ବାରମ୍ବାର ଆଂଭମାନଙ୍କ ବ୍ୟଥା ମେଣ୍ଟାଇ ଅଛ, ଆଂଭମାନଙ୍କ ସଂକଟ ମୋଚନ କରିଅଛ । ହେ ଗୋବିନ୍ଦ ! ତୁଂଭେ ଗାଈମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ପ୍ରେମ-କର । କ'ଣ ଆଂଭେମାନେ ଗାଈ ନୋହୁଁ ? ତୁଂଭର ଏହି ସାରା ଗୋକୁଳ—ଯେଉଁଠାରେ ଗୋପାଳବାଳ, ପିତାମାତା, ଗୋ ଏବଂ ଆଂଭେ ଗୋପିମାନେ ସମସ୍ତେ ଅପାର ଦୁଃଖ ସାଗରରେ ବୁଡ଼ ଯାଇଅଛୁଁ, ତୁଂଭେ ସେମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଅ, ଆସ, ସେମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକର ! ।୫୨।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପ୍ରିୟ ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରିୟ ସନ୍ଦେଶ ଶୁଣି ଗୋପି-ମାନଙ୍କ ବିରହ ବ୍ୟଥା ଶାନ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଉଦ୍ଧବଂ ପୂଜୟାଂଚକ୍ରୁର୍ଧିୟାଽଽତ୍ମାନମଧୋ-
କ୍ଷଜମ୍ ।୫୩।

ସେମାନେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାତୀତ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ନିଜ ଆତ୍ମାରୂପେ ସର୍ବତ୍ର ସ୍ଥିତ ବୋଲି ବୁଝିଯାଇଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମାନେ ବଡ ପ୍ରେମ ଏବଂ ଆଦରରେ ଉଦ୍ଧବଙ୍କ ସତ୍କାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୫୩।

ଉବାସ କତିଚିନ୍ମାସାନ୍
ଗୋପୀନାଂ ବିନୁଦଞ୍ଛୁଚଃ
କୃଷ୍ଣଲୀଳାକଥାଂ ଗାୟନ୍
ରମୟାମାସ ଗୋକୁଳମ୍ ।୫୪।

ଉଦ୍ଧବ ଗୋପିମାନଙ୍କ ବିରହ ବ୍ୟଥା ମେଣ୍ଟାଇବା ନିମନ୍ତେ କେତେମାସ ସେଠାରେ ରହିଲେ । ସେ ସେତେବେଳେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅନେକ ଲୀଳା ଏବଂ ଚରିତ କହି ବ୍ରଜବାସୀମାନଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦ ଦେଉଥିଲେ ।୫୪।

ଯାବନ୍ତ୍ୟହାନି ନନ୍ଦସ୍ୟ
ବ୍ରଜେଽବାତ୍ସୀତ୍ ସ ଉଦ୍ଧବଃ
ବ୍ରଜୌକସାଂ କ୍ଷଣପ୍ରାୟାଣ୍ୟାସନ୍
କୃଷ୍ଣସ୍ୟ ବାର୍ତ୍ତୟା ।୫୫।

ବ୍ରଜରେ ଯେତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଦ୍ଧବ ରହିଲେ, ସେପରି ଦୀର୍ଘ ଦିନକୁ ସେମାନେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଲୀଳା ଚର୍ଚ୍ଚାରେ କ୍ଷଣକ ପରି କଟାଇ ଦେଲେ ।୫୫।

ସରିଦ୍‌ବନଗିରିଦ୍ରୋଣୀର୍ବୀକ୍ଷନ୍
କୁସୁମିତାନ୍ ଦ୍ରୁମାନ୍
କୃଷ୍ଣଂ ସଂସ୍ମାରୟନ୍ ରେମେ
ହରିଦାସୋ ବ୍ରଜୌକସାମ୍ ।୫୬।

ଭଗବାନଙ୍କ ପରମପ୍ରେମୀ ଭକ୍ତ ଉଦ୍ଧବ କେବେ ନଦୀ କୂଳରେ ବୁଲନ୍ତି ତ କେବେ ବନରେ ବିହାର କରନ୍ତି । କେବେ ଗିରିରାଜ ଘାଟିରେ ବିଚରଣ କରନ୍ତି ତ କେବେ ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗର ପୁଷ୍ପପୂର୍ଣ୍ଣ ବୃକ୍ଷରେ ରମି ଯାଆନ୍ତି । ସେଠାରେ ଭଗବାନ୍ କି କି ଲୀଳା କରିଥିଲେ, ପଚାରି ପଚାରି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ଲୀଳା ସ୍ମରଣ କରାଇ ବ୍ରଜବାସିମାନଙ୍କୁ ତନ୍ମୟ କରିଦିଅନ୍ତି ।୫୬।

ଦୃଷ୍ଟ୍ୱୈବମାଦି ଗୋପୀନାଂ
କୃଷ୍ଣାବେଶାତ୍ମବିକ୍ଳବାମ୍
ଉଦ୍ଧବଃ ପରମପ୍ରୀତସ୍ତା
ନମସ୍ୟନ୍ନିଦଂ ଜଗୌ ।୫୭।

ଉଦ୍ଧବ ବ୍ରଜରେ ରହି ଗୋପିମାନଙ୍କର ଏହିପରି ପ୍ରେମ ବିକଳତା ତଥା ଆହୁରି ଅନେକ ଚେଷ୍ଟା ମଧ୍ୟ ଦେଖିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରତି ଏପରି ତନ୍ମୟତା ଦେଖି ସେ ପ୍ରେମ ଏବଂ ଆନନ୍ଦରେ ଭରିଗଲେ । ଏହାସବୁ ଦେଖି ସେ ସେମାନଂକୁ ନମସ୍କାର କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏହିପରି ଗାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।୫୭।

ଏତାଃ ପରଂ ତନୁଭୃତୋ ଭୁବି ଗୋପବଧ୍ୱୋ
ଗୋବିନ୍ଦ ଏବ ନିଖିଳାତ୍ମନି ରୂଢଭାବାଃ

'ଏହି ଭୂମଣ୍ଡଳରେ କେବଳ ଏହି ଗୋପିମାନଙ୍କର ଶରୀର ଧାରଣ କରିବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଏବଂ ସଫଳ ଅଟେ । କାରଣ ଏମାନେ ସର୍ବାତ୍ମା ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପରମ ପ୍ରେମମୟ ଦିବ୍ୟ ମହାଭାବରେ ସ୍ଥିତ ହୋଇ ଯାଇଅଛନ୍ତି । ପ୍ରେମର ଏହି ଉଚ୍ଚରୁ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥିତି ସଂସାର ଭୟରେ ଭୀତ ମୁମୁକ୍ଷୁମାନଂକ ପାଇଁ କେବଳ ନୁହେଁ, ଅପିତୁ ବଡ଼ ବଡ ମୁନି; ମୁକ୍ତ-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବାଞ୍ଛନ୍ତି ଯଦ୍ ଭବଭିୟୋ ମୁନୟୋ ବୟଂ ଚ
କିଂ ବ୍ରହ୍ମଜନ୍ମଭିରନନ୍ତକଥାରସସ୍ୟ ।୫୮।

ପୁରୁଷ ଏବଂ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପରି ଭକ୍ତମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଅତୀବ ବାଞ୍ଛନୀୟ ଅଟେ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ କିନ୍ତୁ ଏହା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ପାରିଲାନାହିଁ । ଏହା ନିଗଟ ସତ୍ୟ ଯେ, ଯେଉଁମାନେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଲୀଳା କଥା ରସକୁ ଆସ୍ୱାଦନ କରୁଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର କୁଳୀନତା, ଦ୍ୱିଜାତି ସମୁଚିତ ସଂସ୍କାର ଏବଂ ବଡ ବଡ ଯାଗ-ଯଜ୍ଞରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହେବାର ଆବଶ୍ୟକତା କ'ଣ ? ଅଥବା ଯଦି ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ କଥାରସ ନ ମିଳିଲା, ତହିଁରେ ରୁଚି ନ ଜନ୍ମିଲା, ତେବେ ଅନେକ ମହାକଳ୍ପ ପର୍ଯନ୍ତ ବାରମ୍ବାର ବ୍ରହ୍ମା ହେବାରେ କି ଲଭ ? ।୫୮।

କ୍ୱେମାଃ ସ୍ତ୍ରିୟୋ ବନଚରୀର୍ବ୍ୟଭିଚାରଦୁଷ୍ଟାଃ
କୃଷ୍ଣେ କ୍ୱ ଚୈଷ ପରମାତ୍ମନି ରୂଢଭାବଃ
ନନ୍ୱୀଶ୍ୱରୋଽନୁଭଜତୋଽବିଦୁଷୋଽପି ସାକ୍ଷା-
ଚ୍ଛ୍ରେୟସ୍ତନୋତ୍ୟଗଦରାଜ
ଇବୋପଯୁକ୍ତଃ ।୫୯।

କାହିଁ ଏହି ବନଚାରୀ ଆଚାରହୀନ, ଜ୍ଞାନହୀନ ଏବଂ ଜାତିହୀନ ଗାଉଁଲି-ଗୁଆଁର ଗୋପାଳୁଣୀ ଏବଂ କାହିଁ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଘନ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରତି ଏହି ଅନନ୍ୟ ପରମ ପ୍ରେମ ! ଅହୋ, ଧନ୍ୟ ଏମାନେ ! ଧନ୍ୟ ଅଟନ୍ତି ! ଏଥିରୁ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ଯେ ଯଦି କେହି ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ଏବଂ ରହସ୍ୟକୁ ନ ଜାଣି ମଧ୍ୟ ତାହାଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରେମ କରନ୍ତି, ତାହାଙ୍କ ଭଜନ କରନ୍ତି, ତେବେ ସେ (ଭଗବାନ୍) ସ୍ୱୟଂ ନିଜ ଶକ୍ତିରେ, ନିଜ କୃପାରେ ସେମାନଙ୍କର ପରମ କଲ୍ୟାଣ ବିଧାନ କରନ୍ତି; ଠିକ୍ ସେହିପରି, ଯେପରି କେହି ଅଜାଣନ୍ତରେ ମଧ୍ୟ ଅମୃତ ପିଇଦେଲେ ସେହି ଅମୃତ ନିଜ ବସ୍ତୁଶକ୍ତି ପ୍ରଭବରେ ପାନ-କାରୀକୁ ଅମର କରିଦିଏ ।୫୯।

ନାୟଂ ଶ୍ରିୟୋଽଙ୍ଗ ଉ ନିତାନ୍ତରତେଃ ପ୍ରସାଦଃ
ସ୍ୱର୍ଯୋଷିତାଂ ନଳିନଗନ୍ଧରୁଚାଂ କୁତୋଽନ୍ୟାଃ
ରାସୋତ୍ସବେଽସ୍ୟ ଭୁଜଦଣ୍ଡଗୃହୀତକଣ୍ଠ-
ଲବ୍ଧାଶିଷାଂ ଯ ଉଦଗାଦ୍
ବ୍ରଜବଲ୍ଲବୀନାମ୍ ।୬୦।

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ରାସୋତ୍ସବ ସମୟେ ଏହି ବ୍ରଜାଙ୍ଗନାମାନଙ୍କ ଗଳାରେ ବାହୁ ପକାଇ ପକାଇ ସେମାନଙ୍କ ସକଳ ମନୋରଥ ପୂର୍ଣ୍ଣ କଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଭଗବାନ୍ ଯେଉଁ କୃପାପ୍ରସାଦ ବିତରଣ କଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଯେପରି ପ୍ରେମ ପ୍ରଦାନ କଲେ, ଭଗବାନଙ୍କ ପରମ ପ୍ରେମବତୀ ନିତ୍ୟସଙ୍ଗିନୀ ବକ୍ଷଃ-ସ୍ଥଳରେ ବିରାଜମାନ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀ ମଧ୍ୟ ପାଇ ନାହାନ୍ତି । କମଳ ପରି ସୁଗନ୍ଧ ଏବଂ କାନ୍ତିଯୁକ୍ତ ଦେବାଙ୍ଗନାମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ତାହା ଲଭହୋଇନାହିଁ । ପୁଣି ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ କଥା କ'ଣ ? ।୬୦।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଆସାମହୋ ଚରଣରେଣୁଜୁଷାମହଂ ସ୍ୟାଂ
ବୃନ୍ଦାବନେ କିମପି ଗୁଳ୍ମଲତୌଷଧୀନାମ୍
ଯା ଦୁସ୍ତ୍ୟଜଂ ସ୍ୱଜନମାର୍ଯ୍ୟପଥଂ ଚ ହିତ୍ୱା
ଭେଜୁର୍ମୁକୁନ୍ଦପଦବୀଂ
ଶ୍ରୁତିଭିର୍ବିମୃଗ୍ୟାମ୍ ।୬୧।

ମୋ ପାଇଁ ସବୁଠାରୁ ଉତ୍ତମ କଥା ଏହାହିଁ ହେବ ଯେ ମୁଁ ଏହି ବୃନ୍ଦାବନ ଧାମରେ ଗୁଳ୍ମଲତା କିମ୍ବା ଔଷଧ, ଚେରମୂଳ ହୋଇଯାଏ । ଆହା ! ଯଦି ମୁଁ ଏପରି ହୋଇଯାଆନ୍ତି, ତେବେ ମୋତେ ଏହି ବ୍ରଜାଙ୍ଗନାମାନଙ୍କ ଚରଣରଜ ସେବନ କରିବାକୁ ନିରନ୍ତର ମିଳୁଥାଆନ୍ତା । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ଚରଣ-ରଜରେ ସ୍ନାନ କରି ଧନ୍ୟ ହୁଅନ୍ତ । ଧନ୍ୟ ଅଟନ୍ତି ସେହି ଗୋପିମାନେ । ଦେଖିତ, ଯାହାକୁ ଛାଡିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ କଠିନ, ସେହି ସ୍ୱଜନସମ୍ବନ୍ଧ ତଥା ଲୋକ-ବେଦ ସମ୍ମତ ଆର୍ଯ୍ୟମର୍ଯ୍ୟାଦାକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ସେମାନେ ଭଗବାନଙ୍କ ପଦବୀ, ତାଙ୍କ ସହିତ ତନ୍ମୟତା, ତାହାଙ୍କ ପରମପ୍ରେମ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ଅନ୍ୟ କଥା ବା କ'ଣ—ଭଗବଦ୍‌ବାଣୀ, ତାହାଙ୍କ ନିଶ୍ୱାସରୂପ ସମସ୍ତ ଶ୍ରୁତି, ଉପନିଷଦ୍ ମଧ୍ୟ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭଗବାନଙ୍କ ପରମ ପ୍ରେମମୟ ସ୍ୱରୂପକୁ ଖୋଜୁ ଅଛନ୍ତ, କିନ୍ତୁ ପାଇପାରି ନାହାନ୍ତି ।୬୧।

ଯା ବୈ ଶ୍ରିୟାର୍ଚ୍ଚିତମଜାଦିଭିରାପ୍ତକାମୈ-
ର୍ଯୋଗେଶ୍ୱରୈରପି ଯଦାତ୍ମନି ରାସଗୋଷ୍ଠ୍ୟାମ୍
କୃଷ୍ଣସ୍ୟ ତଦ୍ ଭଗବତଶ୍ଚରଣାରବିନ୍ଦଂ
ନ୍ୟସ୍ତଂ ସ୍ତନେଷୁ ବିଜହୁଃ
ପରିରଭ୍ୟ ତାପମ୍ ।୬୨।

ସ୍ୱୟଂ ଭଗବତୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଯାହାର ପୂଜା କରନ୍ତି; ବ୍ରହ୍ମା, ଶଙ୍କର ଆଦି ପରମ ସମର୍ଥ ଦେବତା, ପୂର୍ଣ୍ଣକାମ, ଆତ୍ମାରାମ ଏବଂ ବଡ଼ ବଡ଼ ଯୋଗେଶ୍ୱର ନିଜ ହୃଦୟରେ ଯାହାର ଚିନ୍ତନ କରୁଥାଆନ୍ତି, ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସେହି ଚରଣାରବିନ୍ଦକୁ ରାସଲୀଳା ସମୟେ ଗୋପିମାନେ ନିଜ ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳ ଉପରେ ରଖି ଏବଂ ତାହାକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ନିଜ ହୃଦୟର ଜ୍ୱଳନ, ବିରହବ୍ୟଥା ଶାନ୍ତକଲେ ।୬୨।

ବନ୍ଦେ ନନ୍ଦବ୍ରଜସ୍ତ୍ରୀଣାଂ
ପାଦରେଣୁମଭୀକ୍ଷ୍ଣଶଃ
ଯାସାଂ ହରିକଥୋଦ୍‌ଗୀତଂ
ପୁନାତି ଭୁବନତ୍ରୟମ୍ ।୬୩।

ନନ୍ଦବାବାଙ୍କ ବ୍ରଜରେ ବାସ କରୁଥିବା ଗୋପାଙ୍ଗନାମାନଙ୍କ ପଦଧୂଳିକୁ ମୁଁ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଣାମ କରୁଅଛି—ତାକୁ ମସ୍ତକରେ ବୋଳୁ ଅଛି । ଆହା ! ଏହି ଗୋପିମାନେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଲୀଳାକଥା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଯାହା କିଛି ଗାନ କଲେ, ତାହା ତିନିଲୋକକୁ ପବିତ୍ର କରୁଅଛି ଏବଂ ସଦା-ସର୍ବଦା ପବିତ୍ର କରୁଥିବ ।୬୩।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଅଥ ଗୋପୀରନୁଜ୍ଞାପ୍ୟ
ଯଶୋଦାଂ ନନ୍ଦମେବ ଚ

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଏହିପରି କେତେମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ରଜରେ ରହି ଉଦ୍ଧବ ମଥୁରା ଯିବା ନିମନ୍ତେ ସମସ୍ତ ଗୋପୀ, ନନ୍ଦବାବା ଏବଂ ଯଶୋଦାମାତାଙ୍କଠାରୁ ଅନୁମତି ତଥା ଗୋପାଳ-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଗୋପାନାମନ୍ତ୍ର୍ୟ ଦାଶାର୍ହୋ
ଯାସ୍ୟନ୍ନାରୁରୁହେ ରଥମ୍ ।୬୪।

ତଂ ନିର୍ଗତଂ ସମାସାଦ୍ୟ
ନାନୋପାୟନପାଣୟଃ
ନନ୍ଦାଦୟୋଽନୁରାଗେଣ
ପ୍ରାବୋଚନ୍ନଶ୍ରୁଲୋଚନାଃ ।୬୫।

ମନସୋ ବୃତ୍ତୟୋ ନଃ
ସ୍ୟୁଃ କୃଷ୍ଣପାଦାମ୍ବୁଜାଶ୍ରୟାଃ
ବାଚୋଽଭିଧାୟିନୀର୍ନାମ୍ନାଂ
କାୟସ୍ତତ୍ପ୍ରହ୍ୱଣାଦିଷୁ ।୬୬।

କର୍ମଭିର୍ଭ୍ରାମ୍ୟମାଣାନାଂ
ଯତ୍ର କ୍ୱାପୀଶ୍ୱରେଚ୍ଛୟା
ମଙ୍ଗଳାଚରିତୈର୍ଦାନୈ
ରତିର୍ନଃ କୃଷ୍ଣ ଈଶ୍ୱରେ ।୬୭।

ଏବଂ ସଭାଜିତୋ ଗୋପୈଃ
କୃଷ୍ଣଭକ୍ତ୍ୟା ନରାଧିପ
ଉଦ୍ଧବଃ ପୁନରାଗଚ୍ଛନ୍ମଥୁରାଂ
କୃଷ୍ଣପାଳିତାମ୍ ।୬୮।

କୃଷ୍ଣାୟ ପ୍ରଣିପତ୍ୟାହ
ଭକ୍ତ୍ୟୁଦ୍ରେକଂ ବ୍ରଜୌକସାମ୍
ବସୁଦେବାୟ ରାମାୟ
ରାଜ୍ଞେ ଚୋପାୟନାନ୍ୟଦାତ୍ ।୬୯।

ବାଳମାନଙ୍କ ଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ରଥାରୋହଣ କଲେ ।୬୪।

ତାହାଙ୍କ ରଥ ଯେତେବେଳେ ବ୍ରଜର ଉପକଣ୍ଠକୁ ଆସିଲା, ସେତେବେଳେ ନନ୍ଦବାବା ଆଦି ଗୋପଗଣ ବହୁତ ଉପହାର ସହିତ ତାହାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସି ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ପ୍ରେମରେ କହିଲେ—।୬୫।

'ପ୍ରିୟ ଉଦ୍ଧବ ! ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ମୁଁ ଚାହୁଁଛି ଯେ ମୋ ମନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବୃତ୍ତି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଙ୍କଳ୍ପ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଚରଣ କମଳର ଆଶ୍ରୟ ନେଉ । ତା' ସେବା ନିମନ୍ତେ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ହେଉ ଏବଂ ତା'ଠାରେ ଲାଗି ରହିଥାଉ । ମୋର ବାଣୀ ନିତ୍ୟନିରନ୍ତର ତା'ର ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁ ଏବଂ ଶରୀର କେବଳ ତାକୁ ପ୍ରଣାମ କରୁ, ତା'ର ଆଜ୍ଞା ପାଳନ ଏବଂ ସେବା କରୁଥାଉ ।୬୬।

ମାନଦ ଉଦ୍ଧବ ! ମୁଁ ନିରଟ ସତ୍ୟ କହୁଛି ଯେ ମୋର ମୋକ୍ଷ ପ୍ରତି ଅଦୌ ଇଚ୍ଛାନାହିଁ । ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ଇଚ୍ଛାରୁ ନିଜ କର୍ମଅନୁସାର ମୋତେ ଯେ କୌଣସି ଯୋନିରେ ଜନ୍ମନେବାକୁ ପଡିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ଶୁଭ ଆଚରଣ କରେଁ, ଦାନ କରେଁ; ଯାହାଫଳରେ ଆମ୍ଭ ଈଶ୍ୱର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରୀତି ମୋର ପ୍ରୀତି ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ବଢୁଥିବ ।' ।୬୭।

ପ୍ରିୟ ପରୀକ୍ଷିତ ! ନନ୍ଦବାବା ଆଦି ଗୋପମାନେ ଏହିପରି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଭକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଉଦ୍ଧବଙ୍କର ସମ୍ମାନ କରିବା ପରେ ଏବେ ସେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସୁରକ୍ଷିତ ମଥୁରାପୁରୀକୁ ଫେରିଆସିଲେ ।୬୮।

ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ସେ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରି ବ୍ରଜବାସିମାନଙ୍କ ପ୍ରେମମୟୀ ଭକ୍ତିର ଉଦ୍ରେକ, ଯେପରି ସେ ଦେଖିଥିଲେ, ତାହାସବୁ ତାଙ୍କୁ କହି ଶୁଣାଇଲେ । ତା'ପରେ ନନ୍ଦବାବା ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଉପହାର ସାମଗ୍ରୀ ଦେଇଥିଲେ, ତାହା ସବୁ ବସୁଦେବ, ବଳରାମ, ରାଜା ଉଗ୍ରସେନ ଏବଂ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଦେଲେ । ୬୯ ।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେ ଉଦ୍ଧବପ୍ରତିଯାନେ ସପ୍ତଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୪୭।

—*—

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅଥାଷ୍ଟଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କର କୁବ୍‌ଜା ଏବଂ ଅକ୍ରୂରଙ୍କ ଘରକୁ ଗମନ

ଶ୍ରୀ ଶୁକଉବାଚ

ଅଥ ବିଜ୍ଞାୟ ଭଗବାନ୍
ସର୍ବାତ୍ମା ସର୍ବଦର୍ଶନଃ
ସୈରନ୍ଧ୍ର୍ୟାଃ କାମତପ୍ତାୟାଃ
ପ୍ରିୟମିଚ୍ଛନ୍ ଗୃହଂ ଯଯୌ ।୧।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ତଦନନ୍ତର ସମସ୍ତଙ୍କ ଆତ୍ମା ତଥା ସକଳଦାନୀ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଭଗବାନଙ୍କ ସହିତ ମିଳନ ଆକାଙ୍‌କ୍ଷାରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଥିବା କୁବ୍‌ଜାର ପ୍ରିୟ ସାଧନ ଏବଂ ସୁଖ ଦେବା ଇଚ୍ଛାରେ ତାହାର ଘରକୁ ଗଲେ । ୧ ।

ମହାର୍ହୋପସ୍କରୈରାଢ୍ୟଂ
କାମୋପାୟୋପବୃଂହିତମ୍
ମୁକ୍ତାଦାମପତାକାଭିର୍ବିତାନଶୟନାସନୈଃ
ଧୂପୈଃ ସୁରଭିଭିର୍ଦୀପୈଃ
ସ୍ରଗଗନ୍ଧୈରପି ମଣ୍ଡିତମ୍ ।୨।

କୁବ୍‌ଜାରଘର ବହୁମୂଲ୍ୟ ପଦାର୍ଥରେ ଭରପୁର ଥାଇଁ ସେଥିରେ ଶୃଙ୍ଗାର ରସ ଉଦ୍ଦୀପନକାରୀ ସାଧନ ସାମଗ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଥିଲା । ମୋତିର ଝାଲର ଏବଂ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଧ୍ୱଜାପତାକା ମଧ୍ୟ ଖଞ୍ଜାଯାଇ ଚାନ୍ଦୁଆ ଟଣା ଯାଇଥିଲା । ଉତ୍ତମ ଶେଯ ବିଛା ଯାଇଥିଲା । ଏବଂ ବସିବା ନିମନ୍ତେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଆସନ ସଜା ଯାଇଥିଲା । ଧୂପର ସୁଗନ୍ଧ ଚାରି ଆଡେ ବିସ୍ତାରିତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦୀପ ଶିଖା ଆଲୋକରେ ଘର ଚମକି ଉଠୁଥିଲା । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଫୁଲହାର ଏବଂ ଚନ୍ଦନ ରଖା ଯାଇଥିଲା ।୨।

ଗୃହଂ ତମାୟାନ୍ତମବେକ୍ଷ୍ୟ ସାଽଽସନାତ୍
ସଦ୍ୟଃ ସମୁତ୍‌ଥାୟ ହି ଜାତସମ୍ଭ୍ରମା
ଯଥୋପସଂଗମ୍ୟ ସଖୀଭିରଚ୍ୟୁତଂ
ସଭାଜୟାମାସ ସଦାସନାଦିଭିଃ ।୩।

ନିଜ ଘରକୁ ଭଗବାନ୍ ଆସୁଥିବାର ଦେଖି କୁବ୍‌ଜା ତର ତରରେ ନିଜ ଆସନରୁ ଉଠି ପଡ଼ି ସଖିମାନଙ୍କ ସହିତ ତାହାଙ୍କ ଆଗକୁ ଚାଲି ଯାଇଁ ବିଧିପୂର୍ବକ ତାଙ୍କର ସ୍ୱାଗତ ସତ୍କାର କଲା । ପୁଣି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆସନ ଆଦି ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତମ ରୀତିରେ ସେ ତାହାଙ୍କ ପୂଜାକଲା । ୩ ।

ତଥୋଦ୍ଧବଃ ସାଧୁ ତୟାଭିପୂଜିତୋ
ନ୍ୟଷୀଦଦୁର୍ବ୍ୟାମଭିମୃଶ୍ୟ ଚାସନମ୍
କୃଷ୍ଣୋଽପି ତୂର୍ଣଂ ଶୟନଂ ମହାଧନଂ
ବିବେଶ ଲୋକାଚରିତାନ୍ୟନୁବ୍ରତଃ ।୪।

କୁବ୍‌ଜା ଭଗବାନଙ୍କ ପରମଭକ୍ତ ଉଦ୍ଧବଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସମୁଚିତ ରୀତିରେ ପୂଜା କଲା, ପରନ୍ତୁ ଉଦ୍ଧବ କୁବ୍‌ଜାର ପ୍ରଦତ୍ତ ଆସନକୁ ଛୁଇଁ ଦେଇ ଭୂମିରେ ବସିଲେ । (ନିଜ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଆସନରେ ବସିବାକୁ ସେ ପସନ୍ଦ କଲେନାହିଁ ।)

ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସ୍ୱରୂପ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଲୋକାଚରଣ ଅନୁକରଣ କରିବାକୁ ଯାଇଁ ତୁରନ୍ତ ତାହାର ବହୁମୂଲ୍ୟ ଶେଯରେ ବସିଲେ ।୪।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସା ମଜ୍ଜନାଲେପଦୁକୂଳଭୂଷଣ-
ସ୍ରଗ୍‌ଗନ୍ଧତାମ୍ବୂଳସୁଧାସବାଦିଭିଃ
ପ୍ରସାଧିତାତ୍ମୋପସସାର ମାଧବଂ
ସବ୍ରୀଡଲୀଳୋତ୍ସ୍ମିତବିଭ୍ରମେକ୍ଷିତୈଃ ।୫।

ତେଣୁ କୁବ୍‌ଜା ସ୍ନାନ, ଅଙ୍ଗରାଗ, ବସ୍ତ୍ର, ଆଭୂଷଣ, ହାର, ଗନ୍ଧ, ତାମ୍ବୂଳ ଏବଂ ସୁଧାସବ ଆଦି ଦ୍ୱାରା ନିଜକୁ ଖୁବ୍ ସୁସଜ୍ଜିତ କରି ଲୀଳାମୟୀ ସଲଜ ହାସ୍ୟ ତଥା ହାବ-ଭାବ ସହିତ ଭଗବାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ନିରେକ୍ଷି ନିରେକ୍ଷି ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲା । ୫ ।

ଆହୂୟ କାନ୍ତାଂ ନବସଙ୍ଗମହ୍ରିୟା
ବିଶଙ୍କିତାଂ କଙ୍କଣଭୂଷିତେ କରେ
ପ୍ରଗୃହ୍ୟ ଶଯ୍ୟାମଧିବେଶ୍ୟ ରାମୟା
ରେମେଽନୁଲେପାର୍ପଣପୁଣ୍ୟଲେଶୟା ।୬।

କୁବ୍‌ଜା ନବୀନ ମିଳନର ସଙ୍କୋଚରେ ଟିକିଏ ସଂକିତ ହୋଇ ଯିବାରୁ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତାଙ୍କୁ ଡାକି ନେଇ ତାହାର କଙ୍କଣ ସୁଶୋଭିତ କରକୁ ଧରି ପାଖରେ ବସାଇ ତାହା ସହିତ କ୍ରୀଡା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ପରୀକ୍ଷିତ ! କୁବ୍‌ଜା ଏହି ଜନ୍ମରେ ଭଗବାନଙ୍କୁ କେବଳ ଥରେ ମାତ୍ର ଅଙ୍ଗରାଗ ଅର୍ପଣ କରିଥିଲା । ତାହାର ସେହି ଗୋଟିଏ ଶୁଭକର୍ମର ଫଳସ୍ୱରୂପ ତାକୁ ଏପରି ଅନୁପମ ଅବସର ପ୍ରାପ୍ତହେଲା । ୬ ।

ସାନଙ୍ଗତପ୍ତକୁଚୟୋରୁରସସ୍ତଥାକ୍ଷ୍ଣୋ-
ର୍ଜିଘ୍ରନ୍ତ୍ୟନନ୍ତଚରଣେନ ରୁଜୋ ମୃଜନ୍ତୀ
ଦୋର୍ଭ୍ୟାଂ ସ୍ତନାନ୍ତରଗତଂ ପରିରଭ୍ୟ କାନ୍ତ-
ମାନନ୍ଦମୂର୍ତ୍ତିମଜହାଦତିଦୀର୍ଘତାପମ୍ । ୭ ।

କୁବ୍‌ଜା ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚରଣକୁ ନିଜ କାମ ସନ୍ତପ୍ତ ହୃଦୟ, ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳ ଏବଂ ନେତ୍ରରେ ଥୋଇ ତାହାର ଦିବ୍ୟ ସୁଗନ୍ଧରେ ମୋହିତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନିଜ ହୃଦୟର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଧି-ବ୍ୟାଧି ଶାନ୍ତକଲା ଏବଂ ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳରେ ଭିଡ ଧରିଥିବା ଆନନ୍ଦ-ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରିୟତମ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରଙ୍କୁ ଦୁଇ ବାହୁରେ ଗାଢ଼ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ଦୀର୍ଘକାଳରୁ ବୃଦ୍ଧି ହେଉଥିବା ବିରହ ତାପକୁ ସେ ଦୂରକଲା । ୭ ।

ସୈବଂ କୈବଲ୍ୟନାଥଂ ତଂ ପ୍ରାପ୍ୟ
ଦୁଷ୍ପ୍ରାପମୀଶ୍ୱରମ୍
ଅଙ୍ଗରାଗାର୍ପଣେନାହୋ ଦୁର୍ଭଗେଦ-
ମଯାଚତ । ୮ ।

ପରୀକ୍ଷିତ ! କୁବ୍‌ଜା ତ ଭଗବାନଙ୍କୁ କେବଳ ଅଙ୍ଗରାଗ ସମର୍ପଣ କରିଥିଲା । ଏତିକିରେ ସେ ସେହି ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ୍ ଭଗବାନଙ୍କୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା, ଯିଏ କୈବଲ୍ୟ ମୁକ୍ତିର ଅଧୀଶ୍ୱର ଏବଂ ଯାହାଙ୍କ ପ୍ରାପ୍ତି ଅତ୍ୟନ୍ତ କଠିନ । ପରନ୍ତୁ ଏହି ଦୁର୍ଭାଗା ତାଙ୍କୁ ପାଇ ମଧ୍ୟ ବ୍ରଜଗୋପିମାନଙ୍କ ସଦୃଶ ସେବା ନ ମାଗି ଏହା ହିଁ ମାଗିଲା—।

ଆହୋଷ୍ୟତାମିହ ପ୍ରେଷ୍ଠ ଦିନାନି
କତିଚିନ୍ମୟା
ରମସ୍ୱ ନୋତ୍ସହେ ତ୍ୟକ୍ତୁଂ ସଙ୍ଗଂ ତେଽ-
ମ୍ବୁରୁହେକ୍ଷଣ । ୯ ।

'ପ୍ରିୟତମ ! ଆପଣ କିଛି ଦିନ ଏଠାରେ ରହି ମୋ ସହିତ କ୍ରୀଡା କରନ୍ତୁ । କାରଣ ହେ କମଳ-ନୟନ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ସଙ୍ଗ ଛାଡ଼ପାରୁ ନାହିଁ । ୯ ।

ତସ୍ୟୈ କାମବରଂ ଦତ୍ତ୍ୱା ମାନୟିତ୍ୱା ଚ
ମାନଦଃ

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ସମସ୍ତଙ୍କ ମାନଦାନୀ ଏବଂ ସର୍ବେଶ୍ୱର ଅଟନ୍ତି । ସେ ତାକୁ ତା'ର ଅଭୀଷ୍ଟ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ସନ୍ଦୋହଙ୍କବେନ ସର୍ବେଶଃ ସ୍ୱଧାମାଗ-
ମଦ୍ଧର୍ଦ୍ଧି ମତ୍ । ୧୦ ।

ବର ଦେଲାପରେ ତାହା ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତମରୂପେ ପୂଜିତ ହୋଇ ନିଜ ପ୍ରିୟ ଭକ୍ତ ଉଦ୍ଧବଙ୍କ ସହିତ ନିଜ ଋଦ୍ଧିମନ୍ତ ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ୧୦ ।

ଦୁରାରାଧ୍ୟଂ ସମାରାଧ୍ୟ ବିଷ୍ଣୁଂ
ସର୍ବେଶ୍ୱରେଶ୍ୱରମ୍
ଯୋ ବୃଣୀତେ ମନୋଗ୍ରାହ୍ୟମସତ୍ତ୍ୱାତ୍
କୁମନୀଷ୍ୟସୌ । ୧୧ ।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବ୍ରହ୍ମା ଆଦି ସମସ୍ତ ଈଶ୍ୱରମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଈଶ୍ୱର ଅଟନ୍ତି । ତାହାଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରିବା ଜୀବ ପକ୍ଷେ ବହୁତ କଠିନ୍ । ଯିଏ କେହି ତାହାଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନକରି ତାଙ୍କଠାରୁ ବିଷୟ ସୁଖ ମାଗିନେଲା, ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ଅଟେ; କାରଣ ବାସ୍ତବରେ ବିଷୟ ସୁଖ ଅତ୍ୟନ୍ତ ତୁଚ୍ଛ-ଅସାର ଅଟେ । ୧୧ ।

ଅକ୍ରୂରଭବନଂ କୃଷ୍ଣଃ ସହରାମୋଦ୍ଧବଃ ପ୍ରଭୁଃ
କିଂଚିଚ୍ଚିକୀର୍ଷୟନ୍ ପ୍ରାଗାଦକ୍ରୂର-
ପ୍ରିୟକାମ୍ୟୟା । ୧୨ ।

ତଦନନ୍ତର ଦିନେ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ୍ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଳରାମ ଏବଂ ଉଦ୍ଧବଙ୍କ ସହିତ ଅକ୍ରୂରଙ୍କ ଅଭିଳାଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ଏବଂ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କେତେକ କାମ ସିଦ୍ଧି କରିବା ନିମନ୍ତେ ତାହାଙ୍କ ଘରକୁ ଗଲେ । ୧୨ ।

ସ ତାନ୍ ନରବରଶ୍ରେଷ୍ଠାନାରାଦ୍ ବୀକ୍ଷ୍ୟ
ସ୍ୱବାନ୍ଧବାନ୍
ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍‌ଥାୟ ପ୍ରମୁଦିତଃ ପରିଷ୍ୱଜ୍ୟାଭ୍ୟ
ନନ୍ଦତ । ୧୩ ।

ଅକ୍ରୂର ଦୂରରୁ ଦେଖିଲେ ଯେ ମୋର ପରମ ବନ୍ଧୁ ମନୁଷ୍ୟଲୋକର ଶିରୋମଣି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମ ଆଦି ଶୁଭାଗମନ କରୁଅଛନ୍ତି । ତେଣୁ ସେ ତୁରନ୍ତ ଉଠିପଡ଼ି ପାଛୋଟି ଆଣିବା ନିମନ୍ତେ ଆଗକୁ ଚାଲିଗଲେ ଏବଂ ଆନନ୍ଦପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟରେ ସେମାନଙ୍କ ଅଭିନନ୍ଦନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେମାନଙ୍କୁ ଗାଢ଼ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ୧୩ ।

ନନାମ କୃଷ୍ଣଂ ରାମଂ ଚ ସ
ତୈରପ୍ୟଭିବାଦିତଃ
ପୂଜୟାମାସ ବିଧିବତ୍
କୃତାସନପରିଗ୍ରହାନ୍ । ୧୪ ।

ଅକ୍ରୂର ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କଲାପରେ ଉଦ୍ଧବଙ୍କ ସହିତ ଦୁଇଭାଇ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କଲେ ।

ଯେବେ ସମସ୍ତେ ଆରାମରେ ଆସନ ଗ୍ରହଣ କଲେ, ତେବେ ଅକ୍ରୂର ସେମାନଙ୍କ ବିଧିବତ୍ ପୂଜା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ୧୪ ।

ପାଦାବନେଜନୀରାପୋ ଧାରୟନ୍‌ଶିରସା ନୃପ
ଅର୍ହଣେନାମ୍ବରୈର୍ଦିବ୍ୟୈର୍ଗନ୍ଧସ୍ରଗ୍‌ଭୂଷଣୋ-
ତ୍ତମୈଃ । ୧୫ ।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ପ୍ରଥମେ ସେ ଭଗବାନଙ୍କ ପାଦ ଧୋଇ ଦେଇ ପାଦୋଦକ ନିଜ ମସ୍ତକରେ ଧାରଣ କଲେ, ପୁଣି ଅନେକ ପ୍ରକାର ପୂଜା ସାମଗ୍ରୀ, ଦିବ୍ୟ ବସ୍ତ୍ର, ଗନ୍ଧ, ମାଳା ଏବଂ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆଭୂଷଣ ଦ୍ୱାରା ତାହାଙ୍କ ପୂଜା କଲାପରେ ଭୂମିରେ ଶିର ଲଗାଇ ନମସ୍କାର କଲେ ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ପାଦକୁ ନିଜ କୋଳରେ ରଖି ଚାପୁ ଚାପୁ ସେ ବିନୟାବନତ

ଅର୍ଚ୍ଚିତ୍ୱା ଶିରସାଽଽନମ୍ୟ ପାଦାବଙ୍କଗତୌ
ମୃଜନ୍

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ପ୍ରଶ୍ରୟାବନତୋଽକ୍ରୂରଃ
କୃଷ୍ଣରାମାବଭାଷତ ।୧୬।

ଦିଷ୍ଟ୍ୟା ପାପୋ ହତଃ କଂସଃ ସାନୁଗୋ
ବାମିଦଂ କୁଳମ୍
ଭବଦ୍ଭ୍ୟାମୁଦ୍‌ଧୃତଂ କୃଚ୍ଛ୍ରାଦ୍ ଦୁରନ୍ତାଚ୍ଚ
ସମେଧିତମ୍ । ୧୭ ।

ଯୁବାଂ ପ୍ରଧାନପୁରୁଷୌ ଜଗଦ୍‌ହେତୂ
ଜଗନ୍ମୟୌ
ଭବଦ୍ଭ୍ୟାଂ ନ ବିନା କିଞ୍ଚିତ୍ ପରମସ୍ତି ନ
ଚାପରମ୍ । ୧୮ ।

ଆତ୍ମସୃଷ୍ଟମିଦଂ ବିଶ୍ୱମନ୍ୱାବିଶ୍ୟ ସ୍ୱଶକ୍ତିଭିଃ
ଈୟତେ ବହୁଧା ବ୍ରହ୍ମନ୍
ଶ୍ରୁତପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଗୋଚରମ୍ । ୧୯ ।

ଯଥା ହି ଭୂତେଷୁ ଚରାଚରେଷୁ
ମହ୍ୟାଦୟୋ ଯୋନିଷୁ ଭାନ୍ତି ନାନା
ଏବଂ ଭବାନ୍ କେବଳ ଆତ୍ମଯୋନି-
ଷ୍ୱାତ୍ମାଽଽତ୍ମତନ୍ତ୍ରୋ ବହୁଧା ବିଭାତି । ୨୦ ।

ସୃଜସ୍ୟଥୋ ଲୁମ୍ପସି ପାସି ବିଶ୍ୱଂ
ରଜସ୍ତମଃସତ୍ତ୍ୱଗୁଣୈଃ ସ୍ୱଶକ୍ତିଭିଃ
ନ ବଧ୍ୟସେ ତଦ୍‌ଗୁଣକର୍ମଭିର୍ବା
ଜ୍ଞାନାତ୍ମନସ୍ତେ କ୍ୱ ଚ ବନ୍ଧହେତୁଃ । ୨୧ ।

ଦେହାଦ୍ୟୁପାଧେରନିରୂପିତତ୍ୱାଦ୍
ଭବୋ ନ ସାକ୍ଷାନ୍ନ ଭିଦାଽଽତ୍ମନଃ ସ୍ୟାତ୍

ହୋଇଯାଇ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କୁ କହିଲେ— ।୧୫-୧୬।

ଭଗବନ୍ ! ଏହା ବଡ ଆନନ୍ଦ ଏବଂ ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା ଯେ ପାପୀ କଂସ ନିଜ ଅନୁଯାୟିମାନଙ୍କ ସହିତ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କଲା । ତାକୁ ବଧକରି ଆପଣ ଦୁହେଁ ଯଦୁବଂଶକୁ ବହୁତ ବଡ଼ ସଂକଟରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଉନ୍ନତ ଏବଂ ସମୃଦ୍ଧ ମଧ୍ୟ କଲେ ।୧୭।

ଆପଣ ଦୁହେଁ ଜଗତର କାରଣ ଏବଂ ଜଗତ-ରୂପ, ଆଦିପୁରୁଷ ଅଟନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ନାହିଁ । କାରଣ କିମ୍ବା କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ ।୧୮।

ପରମାତ୍ମନ୍ ! ଆପଣ ନିଜ ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଏହାକୁ ରଚନା କରି ଆପଣ ହିଁ ନିଜ କାଳ, ମାୟା ଆଦି ଶକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଏଥିରେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହୋଇ ଯେତେପ୍ରକାର ବସ୍ତୁ ଦେଖା ଯାଉଅଛି ବା ଶୁଣାଯାଉଅଛି, ସେହି ସେହି ରୂପରେ ପ୍ରତୀତ ହେଉଅଛନ୍ତି ।୧୯।

ଯେପରି ପୃଥ୍ୱୀ ଆଦି କାରଣ ତତ୍ତ୍ୱ ଦ୍ୱାରା ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ ଶରୀର ନିର୍ମିତ ହୁଏ ଏବଂ ସେହି କାରଣ ତତ୍ତ୍ୱ ତହିଁରେ ଅନୁପ୍ରବିଷ୍ଟ ହୋଇ ଅନେକ ରୂପରେ ପ୍ରତୀତ ହୁଅନ୍ତି; ସେହିପରି ଆପଣ ହିଁ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟରୂପ ଜଗତରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାକୃତ-ଭାବେ ଅନେକ ରୂପରେ ପ୍ରତୀତ ହୁଅନ୍ତି । ଏହା ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କର ଏକ ଲୀଳାଅଟେ ।୨୦।

ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ ରଜୋଗୁଣ, ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ ଏବଂ ତମୋଗୁଣରୂପ ନିଜ ଶକ୍ତିରେ କ୍ରମଶଃ ଜଗତର ରଚନା, ପାଳନ ଏବଂ ସଂହାର କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଆପଣ ସେହି ସେହି ଗୁଣ ଅଥବା ତାହାଦ୍ୱାରା ହେଉଥିବା କର୍ମ ବନ୍ଧନରେ ପଡନ୍ତି ନାହିଁ; କାରଣ ଆପଣ ଶୁଦ୍ଧ ଜ୍ଞାନସ୍ୱରୂପ ଅଟନ୍ତି । ଏପରି ସ୍ଥିତିରେ ଆପଣଙ୍କ ପାଇଁ ବନ୍ଧନର କାରଣ କିଏ ହୋଇପାରେ ? ।୨୧।

ପ୍ରଭୋ ! ସ୍ୱୟଂ ଆତ୍ମବସ୍ତୁରେ ସ୍ଥୂଳଦେହ, ସୂକ୍ଷ୍ମଦେହ ଆଦି ଉପାଧି ନ ଥିବା କାରଣ ଆତ୍ମାର ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଭେଦଭାବ । ତେଣୁ ଆତ୍ମ-

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଅତୋ ନ ବନ୍ଧସ୍ତବ ନୈବ ମୋକ୍ଷଃ
ସ୍ୟାତାଂ ନିକାମସ୍ତ୍ୱୟି ନୋଽବିବେକଃ । ୨୨ ।

ସ୍ୱରୂପ ଆପଣଙ୍କଠାରେ ବନ୍ଧନ ନାହିଁ କିମ୍ବା ମୋକ୍ଷ । ଆପଣଙ୍କଠାରେ ନିଜ ନିଜ ଅଭିପ୍ରାୟ ଅନୁସାର ବନ୍ଧନ ବା ମୋକ୍ଷର ଯାହା କିଛି କଳ୍ପନା କରଯାଏ, ତାହାର କାରଣ କେବଳ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଅବିବେକତା । ।୨୨।

ତ୍ୱୟୋଦିତୋଽୟଂ ଜଗତୋ ହିତାୟ
ଯଦା ଯଦା ବେଦପଥଃ ପୁରାଣଃ
ବାଧ୍ୟେତ ପାଖଣ୍ଡପଥୈରସଦ୍ଭି-
ସ୍ତଦା ଭବାନ୍ ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣଂ ବିଭର୍ତ୍ତି । ୨୩ ।

ଆପଣ ଜଗତ କଲ୍ୟାଣ ନିମନ୍ତେ ଏହି ସନାତନ ବେଦମାର୍ଗ ପ୍ରକଟ କରିଅଛନ୍ତି । ତାହା ଯେତେବେଳେ ପାଖଣ୍ଡ ପଥରେ ଚାଲୁଥିବା ଦୁଷ୍ଟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହ୍ରାସ ହେବାକୁ ଲାଗେ, ସେତେବେଳେ ଆପଣ ଶୁଦ୍ଧ ସତ୍ତ୍ୱମୟ ଶରୀର ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ।୨୩।

ସ ତ୍ୱଂ ପ୍ରଭୋଽଦ୍ୟ ବସୁଦେବଗୃହେଽବତୀର୍ଣ୍ଣଃ
ସ୍ୱାଂଶେନ ଭାରମପନେତୁମିହାସି ଭୂମେଃ
ଅକ୍ଷୌହିଣୀଶତବଧେନ ସୁରେତରାଂଶ-
ରାଜ୍ଞାମମୁଷ୍ୟ ଚ କୁଲସ୍ୟ ଯଶୋ ବିତନ୍ୱନ୍ ।୨୪।

ପ୍ରଭୋ ! ସେହି ଆପଣ ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ନିଜ ଅଂଶ ବଳରାମଙ୍କ ସହିତ ପୃଥିବୀର ଭାର ଦୂର କରିବା ନିମନ୍ତେ ହିଁ ବସୁଦେବଙ୍କ ଘରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଅସୁର ଅଂଶରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ନାମମାତ୍ର ଶାସକମାନଙ୍କ ଶତ ଶତ ଅକ୍ଷୌହିଣୀ ସେନା ସଂହାର କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆପଣ ଯଦୁବଂଶର ଯଶ ବିସ୍ତାର କରିବେ ।୨୪।

ଅଦ୍ୟେଶ ନୋ ବସତୟଃ ଖଲୁ ଭୂରିଭାଗା
ଯଃ ସର୍ବଦେବପିତୃଭୂତନୃଦେବମୂର୍ତ୍ତିଃ
ଯତ୍ପାଦଶୌଚ ସଲିଲଂ ତ୍ରିଜଗତ୍ ପୁନାତି
ସ ତ୍ୱଂ ଜଗଦ୍ଗୁରୁରଧୋକ୍ଷଜ
ଯାଃ ପ୍ରବିଷ୍ଟଃ ।୨୫।

ଇନ୍ଦ୍ରିୟାତୀତ ପରମାତ୍ମନ୍ ! ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେବତା, ପିତର, ଭୂତଗଣ ଏବଂ ରାଜା ଆପଣଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ଅଟନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ପଦଧୌତ ଗଙ୍ଗାଦେବୀଙ୍କ ଜଳ ତିନିଲୋକକୁ ପବିତ୍ର କରେ । ଯିଏ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତର ଏକମାତ୍ର ପିତା ଏବଂ ଶିକ୍ଷକ ଅଟନ୍ତି, ସେହି ଆପଣ ଆଜି ମୋ ଘରେ ପଦାର୍ପଣ କରିଅଛନ୍ତି । ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ଆଜି ମୋ ଘର ଧନ୍ୟଧନ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ତାହାର ସୌଭାଗ୍ୟର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ ।୨୫।

କଃ ପଣ୍ଡିତସ୍ତ୍ୱଦପରଂ ଶରଣଂ ସମୀୟାଦ୍
ଭକ୍ତପ୍ରିୟାଦୃତ ଗିରଃ ସୁହୃଦଃ କୃତଜ୍ଞାତ୍
ସର୍ବାନ୍ ଦଦାତି ସୁହୃଦୋ ଭଜତୋଽଭିକାମା-
ନାତ୍ମାନମପ୍ୟୁପଚୟାପଚୟୌ ନ ଯସ୍ୟ ।୨୬।

ପ୍ରଭୋ ! ଆପଣ ପ୍ରେମି ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ପରମ ପ୍ରିୟତମ, ସତ୍ୟବକ୍ତା, ଅକାରଣ ହିତୈଷୀ ଏବଂ କୃତଜ୍ଞ ଅଟନ୍ତି । ସାମାନ୍ୟ ସେବାକୁ ମଧ୍ୟ ବଡ କରି ମନେକରନ୍ତି । ଏପରି କିଏ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ପୁରୁଷ ଅଛି, ଯିଏ ଆପଣଙ୍କୁ ଛାଡ ଅନ୍ୟ କାହାର ଶରଣ ନେବ ? ଆପଣ ନିଜ ଭଜନକାରୀ ଭକ୍ତର ସମସ୍ତ ଅଭିଳାଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତି । ଏପରି କି ଯାହାର କେବେ କୌଣସି କ୍ଷତି ବା ବୃଦ୍ଧି ନ ହୁଏ—ଯିଏ ଏକରସ, ଆପଣଙ୍କର ସେହି ଆତ୍ମାକୁ ମଧ୍ୟ ଆପଣ ଦାନ କରନ୍ତି ।୨୬।

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଦିଷ୍ଟ୍ୟା ଜନାର୍ଦନ ଭବାନିହ ନଃ ପ୍ରତୀତୋ
ଯୋଗେଶ୍ୱରୈରପି ଦୁରାପଗତିଃ ସୁରେଶୈଃ
ଛିନ୍ଧ୍ୟାଶୁ ନଃ ସୁତକଳତ୍ରଧନାପ୍ତଗେହ-
ଦେହାଦିମୋହରଶନାଂ ଭବଦୀୟମାୟାମ୍ ।୨୭

ଭକ୍ତଦୁଃଖହାରୀ ଏବଂ ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁ ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତିଦାନୀ ପ୍ରଭେ ! ବଡ଼ ବଡ଼ ଯୋଗୀରାଜ ଏବଂ ଦେବରାଜ ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱରୂପକୁ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ପରନ୍ତୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ୍‌ରେ ଦର୍ଶନ କରି ପାରିଲି । ଏହା କେଡେ ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା ! ପ୍ରଭୋ ! ମୁଁ ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁତ୍ର, ଧନ, ସ୍ୱଜନ, ଗେହ ଏବଂ ଦେହ ଆଦି ମୋହ ରଶିରେ ବନ୍ଧାଅଛି । ଅବଶ୍ୟ ଏହା କେବଳ ଆପଣଙ୍କ ମାୟାର ଖେଳ । ଆପଣ କୃପାକରି ଏହି ଗାଢ଼ ବନ୍ଧନକୁ ଶୀଘ୍ର କାଟି ଦିଅନ୍ତୁ ।୨୭।

ଶ୍ରୀ ଶୁକଉବାଚ

ଇତ୍ୟର୍ଚିତଃ ସଂସ୍ତୁତଶ୍ଚ ଭକ୍ତେନ ଭଗବାନ୍‌ହରିଃ
ଅକ୍ରୂରଂ ସସ୍ମିତଂ ପ୍ରାହ
ଗୀର୍ଭିଃ ସମ୍ମୋହୟନ୍ନିବ ।୨୮।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭକ୍ତ ଅକ୍ରୂର ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଏହିପରି ପୂଜା ଏବଂ ସ୍ତୁତି କରିବାରୁ ଭଗବାନ୍ ସ୍ମିତହାସ୍ୟ ସହିତ ମଧୁର ବାଣୀରେ ତାହାଙ୍କୁ ମୋହିତ କରିବାକୁ ଯାଇ କହିଲେ— ।୨୮।

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନୁବାଚ

ତ୍ୱଂ ନୋ ଗୁରୁଃ ପିତୃବ୍ୟଶ୍ଚ
ଶ୍ଳାଘ୍ୟୋ ବନ୍ଧୁଶ୍ଚ ନିତ୍ୟଦା
ବୟଂ ତୁ ରକ୍ଷ୍ୟାଃ ପୋଷ୍ୟାଶ୍ଚ
ଅନୁକମ୍ପ୍ୟାଃ ପ୍ରଜା ହି ବଃ ।୨୯।

ଶ୍ରୀଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କହିଲେ—ତାତ ! ଆପଣ ମୋର ଗୁରୁ, ହିତୋପଦେଶକ ତଥା ପିତୃବ୍ୟ ଅଟନ୍ତି ! ଆମ୍ଭ ବଂଶର ଗୌରବବର୍ଦ୍ଧକ ଏବଂ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସଦା ହିତୈଷୀ ଅଟନ୍ତି । ଆମ୍ଭେମାନେ ତ ଆପଣଙ୍କ ସନ୍ତାନ ଏବଂ ସଦା ଆପଣଙ୍କ ରକ୍ଷା, ପାଳନ ଏବଂ କୃପାରପାତ୍ର ଅଟୁଁ ।୨୯।

ଭବଦ୍ୱିଧା ମହାଭାଗା
ନିଷେବ୍ୟା ଅର୍ହସତ୍ତମାଃ
ଶ୍ରେୟସ୍କାମୈର୍ନୃଭିର୍ନିତ୍ୟଂ
ଦେବାଃ ସ୍ୱାର୍ଥା ନ ସାଧବଃ ।୩୦।

ନିଜ ପରମ କଲ୍ୟାଣ କାମନା କରୁଥିବା ମନୁଷ୍ୟର ଉଚିତ ଯେ ଆପଣଙ୍କ ପରି ପରମ ପୂଜନୀୟ ଏବଂ ମହାଭାଗ୍ୟବାନ୍ ସନ୍ତଙ୍କର ସର୍ବଦା ସେବା କରିବା । ଆପଣଙ୍କ ପରି ସନ୍ତ ଦେବତାମାନଙ୍କ ଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, କାରଣ ଦେବତାମାନେ ସ୍ୱାର୍ଥପରବଶ, କିନ୍ତୁ ସନ୍ତମାନେ ନୁହନ୍ତି ।୩୦।

ନ ହ୍ୟମ୍ମୟାନି ତୀର୍ଥାନି ନ
ଦେବା ମୃଚ୍ଛିଳାମୟାଃ
ତେ ପୁନନ୍ତ୍ୟୁରୁକାଳେନ
ଦର୍ଶନାଦେବ ସାଧବଃ ।୩୧।

କେବଳ ଜଳର ତୀର୍ଥ (ନଦୀସରୋବର ଆଦି) ତୀର୍ଥ ନୁହଁ, କେବଳ ମୃତ୍ତିକା ଏବଂ ଶିଳା ଆଦିରେ ନିର୍ମିତ ମୂର୍ତ୍ତିମାନେ ଦେବତା ନୁହଁନ୍ତି । ପୂଜ୍ୟ ତାତ ! ସେମାନଙ୍କୁ ବହୁକାଳ ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ସେବା କଲପରେ ସେମାନେ ପବିତ୍ର କରନ୍ତି ସତ୍ୟ, ପରନ୍ତୁ ସତ୍‌ପୁରୁଷଙ୍କ ଦର୍ଶନ ମାତ୍ରେ ସେ ପବିତ୍ର କରି ଦିଅନ୍ତି ।୩୧।

ସ ଭବାନ୍ ସୁହୃଦାଂ
ବୈ ନଃ ଶ୍ରେୟାଞ୍ଛ୍ରେୟଶ୍ଚିକୀର୍ଷୟା
ଜିଜ୍ଞାସାର୍ଥଂ ପାଣ୍ଡବାନାଂ
ଗଚ୍ଛସ୍ୱ ତ୍ୱଂ ଗଜାହ୍ୱୟମ୍ ।୩୨।

ପୂଜ୍ୟ ପିତୃବ୍ୟ ! ଆପଣ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ହିତୈଷୀ ସୁହୃଦମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଟନ୍ତି । ତେଣୁ ଆପଣ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ହିତ ସାଧନ ତଥା ସେମାନଙ୍କ କୁଶଳ-ମଙ୍ଗଳ ଜାଣିବା ନିମନ୍ତେ ହସ୍ତିନା ପୁରକୁ ଯାଆନ୍ତୁ ।୩୨।

ପିତର୍ଯ୍ୟୁପରତେ ବାଲାଃ
ସହ ମାତ୍ରା ସୁଦୁଃଖିତାଃ

ମୁଁ ଶୁଣୁଛି ଯେ ରାଜା ପାଣ୍ଡୁଙ୍କ ଦେହାନ୍ତ ପରେ ନିଜ ମାତା କୁନ୍ତୀଙ୍କ ସହିତ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଆଦି ପାଣ୍ଡବ ବଡ଼ ଦୁଃଖରେ ପଡ଼ିଯାଇଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଆନୀତଃ ସ୍ୱପୁରଂ ରାଜ୍ଞା
ବସନ୍ତ ଇତି ଶୁଶ୍ରୁମ ।୩୩।

ସେମାନଙ୍କୁ ନିଜ ରାଜଧାନୀ ହସ୍ତିନାପୁରକୁ ନେଇ-ଯାଇଁ ରଖିଅଛନ୍ତି ।୩୩।

ତେଷୁ ରାଜାମ୍ବିକାପୁତ୍ରୋ
ଭ୍ରାତୃପୁତ୍ରେଷୁ ଦୀନଧୀଃ
ସମୋ ନ ବର୍ତ୍ତତେ ନୂନଂ
ଦୁଷ୍ଟପୁତ୍ରବଶଗୋଽନ୍ଧଦୃକ୍ ।୩୪

ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଏକେ ତ ଅନ୍ଧ ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟରେ ତାହାଙ୍କ ମନୋବଳ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ କମ୍ । ତାହାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଦୁର୍ଯୋଧନ ବଡ ଦୁଷ୍ଟ ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଥାଇଁ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ନିଜ ପୁତ୍ର ତୁଲ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରୁ ନାହାଁନ୍ତି ।୩୪।

ଗଚ୍ଛ ଜାନୀହି ତଦ୍‌ବୃତ୍ତମଧୁନା ସାଧ୍ୱସାଧୁ ବା
ବିଜ୍ଞାୟ ତଦ୍ ବିଧାସ୍ୟାମୋ
ଯଥା ଶଂ ସୁହୃଦାଂ ଭବେତ୍ ।୩୫।

ତେଣୁ ଆପଣ ସେଠାକୁ ଯାଇଁ ଦେଖନ୍ତୁ ଯେ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ଥିତି କିପରି । ଆପଣଙ୍କଠାରୁ ସେମାନଙ୍କ ସମାଚାର ପାଇଲେ ମୁଁ ଏପରି ଉପାୟ କରିବି, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ସେହି ସୁହୃଦ୍‌ମାନେ ସୁଖୀ ହେବେ ।' ।୩୫।

ଇତ୍ୟକ୍ରୂରଂ ସମାଦିଶ୍ୟ ଭଗବାନ୍ ହରିରୀଶ୍ୱରଃ
ସଙ୍କର୍ଷଣୋଦ୍ଧବାଭ୍ୟାଂ
ବୈ ତତଃ ସ୍ୱଭବନଂ ଯଯୌ ।୩୬।

ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ୍ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅକ୍ରୂରଙ୍କୁ ଏହିପରି ଆଦେଶ ଦେଇ ବଳରାମ ଏବଂ ଉଦ୍ଧବଙ୍କ ସହିତ ସେଠାରୁ ନିଜ ଘରକୁ ଫେରିଗଲେ ।୩୬।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ
ପୂର୍ବାର୍ଧେ ଅଷ୍ଟଚତ୍ୱାରିଂଶୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।୪୮।

—*—

ଅଥୈକୋନପଞ୍ଚାଶତ୍ତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ

ଅକ୍ରୂରଙ୍କର ହସ୍ତିନାପୁର ଗମନ

ଶ୍ରୀ ଶୁକ ଉବାଚ

ସ ଗତ୍ୱା ହାସ୍ତିନପୁରଂ
ପୌରବେନ୍ଦ୍ରଯଶୋଽଙ୍କିତମ୍
ଦଦର୍ଶ ତତ୍ରାମ୍ବିକେୟଂ
ସଭୀଷ୍ମଂ ବିଦୁରଂ ପୃଥାମ୍ ।୧।
ସହପୁତ୍ରଂ ଚ ବାହ୍ଲୀକଂ
ଭାରଦ୍ୱାଜଂ ସଗୌତମମ୍
କର୍ଣ୍ଣଂ ସୁଯୋଧନଂ
ଦ୍ରୌଣିଂ ପାଣ୍ଡବାନ୍ ସୁହୃଦୋଽପରାନ୍ ।୨।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ଭଗବାନଙ୍କ ଆଜ୍ଞାନୁସାର ଅକ୍ରୂର ହସ୍ତିନାପୁରକୁ ଗଲେ । ସେ ସେଠାକାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବସ୍ତୁରେ ପୁରୁବଂଶୀ ନରପତିମାନଙ୍କର ଅମରକୀର୍ତ୍ତି ଛାପି ହୋଇ ରହିଥିବାର ଦେଖିଲେ । ସେ ସେଠାରେ ପ୍ରଥମେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର, ଭୀଷ୍ମ, ବିଦୁର, କୁନ୍ତୀ, ବାହ୍ଲୀକ, ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ପୁତ୍ର ସୋମଦତ୍ତ, ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟ, କର୍ଣ୍ଣ, କୃପାଚାର୍ଯ୍ୟ, ଦୁର୍ଯୋଧନ, ଦ୍ରୋଣପୁତ୍ର ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା, ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଆଦି ପଞ୍ଚପାଣ୍ଡବ ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଇଷ୍ଟମିତ୍ରମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଳିତ ହେଲେ ।୧-୨।

ଯଥାବଦୁପସଙ୍ଗମ୍ୟ
ବନ୍ଧୁଭିର୍ଗାନ୍ଦିନୀସୁତଃ
ସମ୍ପୃଷ୍ଟସ୍ତୈଃ ସୁହୃଦ୍‌ବାର୍ତ୍ତାଂ
ସ୍ୱୟଂ ଚାପୃଚ୍ଛଦବ୍ୟୟମ୍ ।୩।

ଗାନ୍ଦିନୀନନ୍ଦନ ଅକ୍ରୂର ସମସ୍ତ ଇଷ୍ଟମିତ୍ର ଏବଂ ସମ୍ବନ୍ଧମାନଙ୍କ ସହିତ ଉତ୍ତମରୂପେ ମିଳିତ ହେବା ପରେ ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ନିଜ ମଥୁରାବାସୀ ସ୍ୱଜନ-ସମ୍ବନ୍ଧମାନଙ୍କ କୁଶଳକ୍ଷେମ ପଚାରିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଯଥା ଉତ୍ତର ଦେଲାପରେ ଅକ୍ରୂର ମଧ୍ୟ ହସ୍ତିନାପୁରବାସିମାନଙ୍କ କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ।୩।

ଉବାସ କତିଚିନ୍ମାସାନ୍
ରାଜ୍ଞୋ ବୃତ୍ତବିବିତ୍ସୟା

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ପ୍ରତି କିପରି ବ୍ୟବହାର କରୁଅଛନ୍ତି, ଏହା ଜାଣିବା ନିମନ୍ତେ ଅକ୍ରୂର ସେଠାରେ କେତେ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ଦୁଷ୍ଟପ୍ରଜସ୍ୟାଲ୍ପସାରସ୍ୟ
ଖଳଚ୍ଛନ୍ଦାନୁବର୍ତ୍ତିନଃ । ୪।

ତେଜ ଓଜୋ ବଳଂ ବୀର୍ଯ୍ୟଂ
ପ୍ରଶ୍ରୟାଦୀଂଶ୍ଚ ସଦ୍‌ଗୁଣାନ୍
ପ୍ରଜାନୁରାଗଂ ପାର୍ଥେଷୁ ନ
ସହଦ୍ଭିଶ୍ଚିକୀର୍ଷିତମ୍ ।୫।
କୃତଂ ଚ ଧାର୍ତ୍ତରାଷ୍ଟ୍ରୈର୍ଯଦ୍
ଗରଦାନାଦ୍ୟପେଶଲମ୍

ଆଚଖ୍ୟୌ ସର୍ବମେବାସ୍ମୈ ପୃଥା ବିଦୁର ଏବ ଚ ।୬

ପୃଥା ତୁ ଭ୍ରାତରଂ ପ୍ରାପ୍ତମକ୍ରୂରମୁପସୃତ୍ୟ ତମ୍
ଉବାଚ ଜନ୍ମନିଳୟଂ
ସ୍ମରନ୍ତ୍ୟଶ୍ରୁକଳେକ୍ଷଣା ।୭।

ଅପି ସ୍ମରନ୍ତି ନଃ ସୌମ୍ୟ
ପିତରୌ ଭ୍ରାତରଶ୍ଚ ମେ
ଭଗିନ୍ୟୋ ଭ୍ରାତୃପୁତ୍ରାଶ୍ଚ
ଜାମୟଃ ସଖ୍ୟ ଏବ ଚ ।୮।
ଭ୍ରାତ୍ରେୟୋ ଭଗବାନ୍
କୃଷ୍ଣଃ ଶରଣ୍ୟୋ ଭକ୍ତବତ୍ସଳଃ
ପୈତୃଷ୍ୱସେୟାନ୍ ସ୍ମରତି
ରାମଶ୍ଚାମ୍ବୁରୁହେକ୍ଷଣଃ ।୯।
ସାପତ୍ନମଧ୍ୟେ ଶୋଚନ୍ତୀଂ
ବୃକାଣାଂ ହରିଣୀମିବ
ସାନ୍ତ୍ୱୟିଷ୍ୟତି ମାଂ ବାକ୍ୟୈଃ
ପିତୃହୀନାଂଶ୍ଚ ବାଳକାନ୍ ।୧୦।

କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ ମହାଯୋଗିନ୍
ବିଶ୍ୱାତ୍ମାନ୍ ବିଶ୍ୱଭାବନ

ରହିଲେ । ବାସ୍ତବରେ ସତ୍ୟ କହିବାକୁ ଗଲେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ନିଜ ଦୁଷ୍ଟ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସାହସ କରୁ ନଥିଲେ, କାରଣ ସେମାନେ ଶକୁନି ଆଦି ଦୁଷ୍ଟମାନଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ଅନୁସାରେ କାମ କରୁଥିଲେ । ୪ ।

କୁନ୍ତୀ ଏବଂ ବିଦୁର ଅକ୍ରୂରଙ୍କୁ କହିଲେ ଯେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ର ଦୁର୍ଯୋଧନ ଆଦି ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ପ୍ରଭାବ, ଶସ୍ତ୍ରକୌଶଳ, ବଳ, ବୀରତା ତଥା ବିନୟ ଆଦି ସଦ୍‌ଗୁଣ ଦେଖି ଦେଖି ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଜଳୁ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଯେବେ ଦେଖୁଛନ୍ତି ଯେ ପ୍ରଜା ପାଣ୍ଡବଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଭଲ ପାଉ ଅଛନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନେ ଆହୁରି ଅଧିକ ରୁଷ୍ଟ ହେଉ ଅଛନ୍ତି । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ଯୋଧନ ଆଦି ବହୁତ ପ୍ରକାର ଅତ୍ୟାଚାର କଲେଣି ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତରେ ମଧ୍ୟ ବହୁତ କିଛି କରିବାର ବିଚାର କରୁଅଛନ୍ତି । ୫-୬।

ଅକ୍ରୂର ଯେତେବେଳେ କୁନ୍ତୀଙ୍କ ଘରକୁ ଗଲେ, ସେତେବେଳେ ସେ ଆସି ନିଜ ଭାଇ ପାଖରେ ବସିଲେ । ଅକ୍ରୂରଙ୍କୁ ଦେଖି କୁନ୍ତୀଙ୍କ ମନରେ ନିଜ ଜନ୍ମସ୍ଥାନର ସ୍ମୃତି ଜାଗି ଉଠି ତାହାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ଅଶ୍ରୁରେ ଛଳ ଛଳ ହୋଇ ଯିବାରୁ ତାଙ୍କୁ କହିଲେ—। ୭ ।

'ପ୍ରିୟ ଭାଇ ! କ'ଣ କେବେ ମୋ ମା'-ବାପ, ଭାଇ-ଭଉଣୀ, ଭାଇପୁଅ, କୁଳ ସ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ସଖୀ ସ୍ୱଜନମାନେ ମୋତେ ମନେକରନ୍ତି ? । ୮ ।

ମୁଁ ଶୁଣୁଛି ଯେ ମୋ ଭାଇପୁଅ ପୁତ୍ରର ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ କମଳ ନୟନ ବଳରାମ ବଡ ଭକ୍ତବତ୍ସଳ ଏବଂ ଶରଣାଗତ ରକ୍ଷକ ଅଟନ୍ତି । କ'ଣ ସେମାନେ କେବେ ପିଉସିପୁଅ ଭାଇମାନଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରନ୍ତି ? । ୯ ।

ମୁଁ ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କ ଘେର ଭିତରେ ରହି ବଡ ଶୋକାକୁଳ ହୋଇଅଛି । ମୋର ଏପରି ଦଶା, ମନେକର ଯେପରି କୌଣସି ହରିଣୀ ବାଘ ପଲରେ ରହିଅଛି । ମୋ ପୁତ୍ରମାନେ ପିତୃହୀନ ଅଟନ୍ତି । ସତେ କ'ଣ ମୋ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କେବେ ଏଁଠାକୁ ଆସି ମୋତେ ଏବଂ ଏହି ଅନାଥ ବାଳକମାନଙ୍କୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବ ? । ୧୦ ।

(ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ନିଜ ସମ୍ମୁଖରେ ଦେଖିଲା ପରି କୁନ୍ତୀ କହିଲେ—) 'ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସ୍ୱରୂପ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ତୁମ୍ଭେ ମହାଯୋଗୀ, ବିଶ୍ୱାତ୍ମା ଏବଂ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱର ଜୀବନଦାତା ଅଟ । ଗୋବିନ୍ଦ ! ନିଜ ଶିଶୁ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ ଦୁଃଖ ପରେ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ପ୍ରପନ୍ନାଂ ପାହି ଗୋବିନ୍ଦ
ଶିଶୁଭିଶ୍ଚାବସୀଦତୀମ୍ ।୧୧।

ଦୁଃଖ ଭୋଗୁଅଛି । ତୁମ୍ଭର ଶରଣ ଗଲି, ମୋତେ ରକ୍ଷାକର, ମୋ ପିଲମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଅ । ୧୧ ।

ନାନ୍ୟତ୍ତବ ପଦାମ୍ଭୋଜାତ୍
ପଶ୍ୟାମି ଶରଣଂ ନୃଣାମ୍
ବିଭ୍ୟତାଂ ମୃତ୍ୟୁସଂସାରାଦୀଶ୍ୱର-
ସ୍ୟାପବର୍ଗିକାତ୍ ।୧୨।

ମୋ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ଏହି ସଂସାର ମୃତ୍ୟୁମୟ ଏବଂ ତୁମ୍ଭର ଚରଣ ମୋକ୍ଷଦାନୀ ଅଟେ । ମୁଁ ଜାଣୁଛି ଯେ ଯେଉଁମାନେ ଏହି ସଂସାରକୁ ଡରିଯାଇ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ତୁମ୍ଭ ଚରଣକମଳ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଶରଣ କିମ୍ବା କୌଣସି ଆଶ୍ରୟର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ୧୨ ।

ନମଃ କୃଷ୍ଣାୟ ଶୁଦ୍ଧାୟ
ବ୍ରହ୍ମଣେ ପରମାତ୍ମନେ
ଯୋଗେଶ୍ୱରାୟ ଯୋଗାୟ
ତ୍ୱାମହଂ ଶରଣଂ ଗତା ।୧୩।

ହେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ତୁମ୍ଭେ ମାୟା ରହିତ ପରମ ଶୁଦ୍ଧ, ସ୍ୱୟଂ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ପରମାତ୍ମା ଅଟ । ସମସ୍ତ ସାଧନା, ସମସ୍ତ ଯୋଗ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଉପାୟର ସ୍ୱାମୀ ତଥା ସ୍ୱୟଂ ମଧ୍ୟ ତୁମ୍ଭେ ଯୋଗ ଅଟ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ମୁଁ ତୁମ୍ଭର ଶରଣ ନେଲି, ମୋତେ ରକ୍ଷାକର । ୧୩ ।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ
ଇତ୍ୟନୁସ୍ମୃତ୍ୟ ସ୍ୱଜନଂ କୃଷ୍ଣଂ ଚ ଜଗଦୀଶ୍ୱରମ୍
ପ୍ରାରୁଦଦ୍‌ଦୁଃଖିତା ରାଜନ୍
ଭବତାଂ ପ୍ରପିତାମହୀ ।୧୪।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ପରୀକ୍ଷିତ ! ତୁମ୍ଭ ପ୍ରପିତା ମହୀ କୁନ୍ତୀ ନିଜ ସ୍ୱଜନସମ୍ବନ୍ଧୀ ଏବଂ ଶେଷରେ ଜଗଦୀଶ୍ୱର ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖରେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ହୋଇ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ୧୪ ।

ସମ ଦୁଃଖସୁଖୋଽକ୍ରୂରୋ
ବିଦୁରଶ୍ଚ ମହାଯଶାଃ
ସାନ୍ତ୍ୱୟାମାସତୁଃ କୁନ୍ତୀଂ
ତତ୍ ପୁତ୍ରୋତ୍ପତ୍ତିହେତୁଭିଃ ।୧୫।

ଅକ୍ରୂର ଏବଂ ବିଦୁର ଉଭୟେ ସୁଖ-ଦୁଃଖକୁ ସମାନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁଥିଲେ । ସେହି ଦୁଇଯଶସ୍ୱୀ ମହାତ୍ମା କୁନ୍ତୀଙ୍କୁ ତାହାଙ୍କ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ଜନ୍ମଦାତା ଧର୍ମ, ବାୟୁ ଆଦି ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରାଇ ଦେଇ କହିଲେ ଯେ ତୁମ୍ଭ ପୁତ୍ରମାନେ ଅଧର୍ମ ନାଶ କରିବା ନିମନ୍ତେହିଁ ଜନ୍ମ ନେଇଅଛନ୍ତି । ଏହିପରି ବହୁତ କିଛି କହି ତାଙ୍କୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଲେ । ୧୫ ।

ଯାସ୍ୟନ୍ ରାଜାନ
ମଭ୍ୟେତ୍ୟ ବିଷମଂ ପୁତ୍ରଲାଳସମ୍
ଅବଦତ୍ ସୁହୃଦାଂ ମଧ୍ୟେ ବନ୍ଧୁଭିଃ
ସୌହୃଦୋଦିତମ୍ ।୧୬।

ତା'ପରେ ଅକ୍ରୂର ମଥୁରାକୁ ଫେରୁଥିବା ସମୟେ ରାଜା ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲେ । ସେ ଜାଣି ପାଇଥିଲେ ଯେ ରାଜା ନିଜ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ କରୁଥିବାରୁ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କୁ ପୁତ୍ର ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖୁ ନାହାଁନ୍ତି । ତେଣୁ ଅକ୍ରୂର କୌରବ ମାନଙ୍କ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଭରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କ ହିତୈଷୀତା ପୂର୍ଣ୍ଣ ସନ୍ଦେଶ କହି ଶୁଣାଇଲେ । ୧୬ ।

ଅକ୍ରୂର ଉବାଚ
ଭୋ ଭୋ ବୈଚିତ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟ
ତ୍ୱଂ କୁରୂଣାଂ କୀର୍ତ୍ତିବର୍ଦ୍ଧନ
ଭ୍ରାତର୍ଯ୍ୟୁପରତେ
ପାଣ୍ଡାବଧୁନାଽଽସନମାସ୍ଥିତଃ ।୧୭।

ଅକ୍ରୂର କହିଲେ—ମହାରାଜ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ! ଆପଣ କୁରୁବଂଶର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କୀର୍ତ୍ତିକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବୃଦ୍ଧି କରନ୍ତୁ ; କାରଣ ଆପଣଙ୍କ ସାନଭାଇ ପାଣ୍ଡୁ ପରଲୋକ ଗମନ କଲାପରେ ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ଆପଣ ରାଜସିଂହାସନର ଅଧିକାରୀ ଅଟନ୍ତି ।୧୭।

ଧର୍ମେଣ ପାଳୟନ୍ନୁର୍ବୀଂ
ପ୍ରଜାଃ ଶୀଳେନ ରଞ୍ଜୟନ୍ ।

ଆପଣ ଧର୍ମରେ ପୃଥିବୀ ପାଳନ କରନ୍ତୁ । ନିଜ ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ ରଖନ୍ତୁ ଏବଂ ନିଜ ସ୍ୱଜନମାନଙ୍କ ସହିତ ସମାନ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବର୍ତ୍ତମାନଃ ସମଃ ସ୍ୱେଷୁ
ଶ୍ରେୟଃ କୀର୍ତ୍ତିମବାପ୍‌ସ୍ୟସି ।୧୮।

ଅନ୍ୟଥା ତ୍ୱାଚରଁଲ୍ଲୋକେ
ଗର୍ହିତୋ ଯାସ୍ୟସେ ତମଃ
ତସ୍ମାତ୍ ସମତ୍ୱେ ବର୍ତ୍ତସ୍ୱ
ପାଣ୍ଡବେଷ୍ୱାତ୍ମଜେଷୁ ଚ ।୧୯।

ନେହ ଚାତ୍ୟନ୍ତସଂବାସଃ
କର୍ହିଚିତ୍ କେନଚିତ୍ ସହ
ରାଜନ୍ ସ୍ୱେନାପି ଦେହେନ
କିମୁ ଜାୟାତ୍ମଜାଦିଭିଃ ।୨୦

ଏକଃ ପ୍ରସୂୟତେ ଜନ୍ତୁରେକ ଏବ ପ୍ରଲୀୟତେ
ଏକୋଽନୁଭୁଂକ୍ତେ ସୁକୃତମେକ
ଏବ ଚ ଦୁଷ୍କୃତମ୍ ।୨୧।

ଅଧର୍ମୋପଚିତଂ ବିତ୍ତଂ
ହରନ୍ତ୍ୟନ୍ୟେଽଲ୍ପମେଧସଃ
ସମ୍ଭୋଜନୀୟାପଦେଶୈର୍ଜଲାନୀବ
ଜଲୌକସଃ ।୨୨।

ପୁଷ୍ଣାତି ଯାନଧର୍ମେଣ
ସ୍ୱବୁଦ୍ଧ୍ୟା ତମପଣ୍ଡିତମ୍
ତେଽକୃତାର୍ଥଂ ପ୍ରହିଣ୍ୱନ୍ତି
ପ୍ରାଣା ରାୟଃ ସୁତାଦୟଃ ।୨୩।

ସ୍ୱୟଂ କିଲ୍‌ବିଷମାଦାୟ
ତୈସ୍ତ୍ୟକ୍ତୋ ନାର୍ଥକୋବିଦଃ
ଅସିଦ୍ଧାର୍ଥୋ ବିଶ ତ୍ୟନ୍ଧଂ
ସ୍ୱଧର୍ମବିମୁଖସ୍ତମଃ ।୨୪।

ତସ୍ମାଲ୍ଲୋକମିମଂ ରାଜନ୍
ସ୍ୱପ୍ନମାୟାମନୋରଥମ୍

ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତୁ । ଏପରି କରିବା ଦ୍ୱାରା ଆପଣଙ୍କୁ ଇହଲୋକରେ ଯଶ ଏବଂ ପରଲୋକରେ ସଦ୍‌ଗତି ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ ।୧୮।

ଯଦି ଆପଣ ଏହାର ବିପରୀତ ଆଚରଣ କରନ୍ତି, ତେବେ ଏହି ଲୋକରେ ଆପଣଙ୍କର ନିନ୍ଦା ହେବ ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁପରେ ଆପଣଙ୍କୁ ନରକକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତେଣୁ ନିଜ ପୁତ୍ର ଏବଂ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ସହିତ ସମାନ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତୁ ।୧୯।

ଆପଣ ଭଲଭାବେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଏହି ସଂସାରରେ କେବେ କେହି କେଉଁଠାରେ ଏକ ସଙ୍ଗେ ସର୍ବଦା ରହି ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଳିମିଶି ରହିବାକୁ ହେଉଅଛି, ସେମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଦିନେ ନା ଦିନେ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ରାଜନ୍ ! ଏହି କଥା ନିଜ ଶରୀର ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ନିପଟ ସତ୍ୟ ଅଟେ । ପୁଣି ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁତ୍ର, ଧନ ଆଦି ଛାଡ଼ିଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ; ଏ ବିଷୟରେ ଅଧିକ ବା କ'ଣ କହିବି ।୨୦।

ଜୀବ ଏକାକୀ ଜନ୍ମ ନିଏ, ପୁଣି ଏକାକୀ ହିଁ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣକରେ । ନିଜର କୃତକର୍ମ, ପାପ-ପୁଣ୍ୟର ଫଳ ମଧ୍ୟ ଏକାକୀ ଭୋଗକରେ ।୨୧।

ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ ନିଜର ବୋଲି ମନେ କରାଯାଏ, ସେମାନେ ତ 'ଆମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭ ନିଜର, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଭରଣପୋଷଣ କରିବା ତୁମ୍ଭର ଧର୍ମ' ଏହିପରି ବନେଇଚୁନେଇ କହି ମୂର୍ଖ ପ୍ରାଣୀର ଅଧର୍ମ ସଂଚିତ ଧନକୁ ଲୁଣ୍ଠନ କରନ୍ତି, ଯେପରି ଜଳରେ ବାସ କରୁଥିବା ଜନ୍ତୁମାନଙ୍କ ସର୍ବସ୍ୱ ଜଳକୁ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧୀ ପିଇ ଯାଆନ୍ତି ।୨୨।

ଏହି ମୂର୍ଖ ଜୀବ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ନିଜର ମନେ ଭାବି ଅଧର୍ମ କରି ମଧ୍ୟ ପାଳନପୋଷଣ କରେ, ସେହି ପ୍ରାଣ, ଧନ ଏବଂ ପୁତ୍ର ଆଦି ସେହି ଜୀବକୁ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରଖି ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯାଆନ୍ତି ।୨୩।

ଯିଏ ନିଜ ଧର୍ମରୁ ବିମୁଖ, ସତ କହିବାକୁ ଗଲେ ସେ ତ ନିଜ ଲୌକିକ ସ୍ୱାର୍ଥରେ ନିଶ୍ଚୟ ଅଜ୍ଞ ଅଟେ । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସେ ଅଧର୍ମ କରେ, ସେମାନେ ତ ତାକୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯାଆନ୍ତି, ସେ କେବେ ତ ସନ୍ତୋଷ ଅନୁଭବ କରି ପାରିବନାହିଁ, ବରଂ ନିଜ ପାପର ବୋଝ ଶିରରେ ଲଦି ତାକୁ ଘୋର ନରକକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।୨୪।

ସେଥିପାଇଁ ମହାରାଜ ! ବୁଝି ରଖନ୍ତୁ, ଏହି ଦୁନିଆ ଚାରିଦିନର ଚାନ୍ଦିନି ଅଟେ, ସପନର ଖେଳ, ଯାଦୁର ତାମସା ଏବଂ ମନୋରାଜ୍ୟ ମାତ୍ର ! ଆପଣ ନିଜ ପ୍ରଯତ୍ନ ଦ୍ୱାରା, ନିଜ ଶକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଚିତ୍ତକୁ ନିରୁଦ୍ଧ କରନ୍ତୁ; ମମତାବଶରୁ ପକ୍ଷପାତ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

ବୀକ୍ଷ୍ୟାୟମ୍ୟାତ୍ମନାଽଽତ୍ମାନଂ
ସମଃ ଶାନ୍ତୋ ଭବ ସତ୍ତମ ।୨୫।

ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଉବାଚ

ଯଥା ବଦତି କଲ୍ୟାଣୀଂ
ବାଚଂ ଦାନପତେ ଭବାନ୍
ତଥାନୟା ନ ତୃପ୍ୟାମି
ମର୍ତ୍ତ୍ୟଃ ପ୍ରାପ୍ୟ ଯଥାମୃତମ୍ ।୨୬।
ତଥାପି ସୂନୃତା ସୌମ୍ୟ
ହୃଦି ନ ସ୍ଥୀୟତେ ଚଳେ
ପୁତ୍ରାନୁରାଗବିଷମେ
ବିଦ୍ୟୁତ୍ ସୌଦାମନୀ ଯଥା ।୨୭।

ଈଶ୍ୱରସ୍ୟ ବିଧିଂ କୋ
ନୁ ବିଧୁନୋତ୍ୟନ୍ୟଥା ପୁମାନ୍
ଭୂମେର୍ଭାରାବତାରାୟ
ଯୋଽବତୀର୍ଣ୍ଣୋ ଯଦୋଃ କୁଳେ ।୨୮।

ଯୋ ଦୁର୍ବିମର୍ଶପଥୟା ନିଜମାୟୟେଦଂ
ସୃଷ୍ଟ୍ୱା ଗୁଣାନ୍ ବିଭଜତେ ତଦନୁପ୍ରବିଷ୍ଟ
ତସ୍ମୈ ନମୋ ଦୁରବବୋଧବିହାରତନ୍ତ୍ର-
ସଂସାରଚକ୍ରଗତୟେ
ପରମେଶ୍ୱରାୟ ।୨୯।

ଶ୍ରୀଶୁକ ଉବାଚ

ଇତ୍ୟଭିପ୍ରେତ୍ୟ
ନୃପତେରଭିପ୍ରାୟଂ ସ ଯାଦବଃ
ସୁହୃଦ୍ଭିଃ ସମନୁଜ୍ଞାତଃ
ପୁନର୍ଯଦୁପୁରୀମଗାତ ।୩୦।
ଶଶଂସ ରାମକୃଷ୍ଣାଭ୍ୟାଂ
ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ବି ଚେଷ୍ଟିତମ୍
ପାଣ୍ଡବାନ୍ ପ୍ରତି କୌରବ୍ୟ
ଯଦର୍ଥଂ ପ୍ରେଷିତଃ ସ୍ୱୟମ୍ ।୩୨।

କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଆପଣ ସମର୍ଥ ଅଟନ୍ତି, ସମତ୍ୱରେ ସ୍ଥିତ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତୁ ଏବଂ ଏହି ସଂସାରରୁ ଉପରମ ହୋଇ ଶାନ୍ତ ହୁଅନ୍ତୁ । ୨୫ ।

ରାଜା ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର କହିଲେ—ଦାନପତେ ଅକ୍ରୂର ! ଆପଣ ମୋର କଲ୍ୟାଣ ନିମନ୍ତେ ଉତ୍ତମ ପରାମର୍ଶ ଦେଉ ଅଛନ୍ତି । ଯେପରି ମୁମୂର୍ଷୁ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅମୃତ ମିଳିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ସେଥିରେ ତୃପ୍ତ ହୋଇ ପାରେନାହିଁ, ସେହିପରି ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ କଥାରେ ତୃପ୍ତ ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ । ୨୬ ।

ତଥାପି ମଧ୍ୟ ମୋର ହିତୈଷୀ ଅକ୍ରୂର ! ମୋ ଚଞ୍ଚଳ ଚିତ୍ତରେ ଆପଣଙ୍କ ଏହି ପ୍ରିୟ ଶିକ୍ଷା ଟିକିଏ ହେଲେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିପାରୁ ନାହିଁ, କାରଣ ମୋ ହୃଦୟ ପୁତ୍ର ସ୍ନେହରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଷମ ହୋଇ ଯାଇଅଛି । ଯେପରି ସ୍ଫଟିକ ପର୍ବତ ଶିଖରରେ ଥରେ ବିଜୁଳି ମାରି ଦେଇ ପରକ୍ଷଣରେ ଅନ୍ତର୍ଧାନ ହୋଇଯାଏ, ସେହି ଦଶା ଆପଣଙ୍କ ଉପଦେଶର ଅଟେ । ୨୭ ।

ପ୍ରିୟ ଅକ୍ରୂର ! ଶୁଣାଯାଏ ଯେ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ୍ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପୃଥିବୀର ଭାର ହରଣ ନିମନ୍ତେ ଯଦୁକୁଳରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ! ଏପରି ପୁରୁଷ କିଏ ଅଛି, ଯିଏ ତାହାଙ୍କ ବିଧାନକୁ ଓଲଟାଇ ପାରିବ ? ତାଙ୍କର ଯାହା ଇଚ୍ଛା ଥିବ, ତାହା ହିଁ ହେବ । ୨୮ ।

ଭଗବାନଙ୍କ ମାୟାର ମାର୍ଗ ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ଅଟେ । ସେହି ମାୟା ଦ୍ୱାରା ଏହି ସଂସାର ସୃଷ୍ଟି । ସେ ତହିଁରେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହୋଇ କର୍ମ ତଥା କର୍ମ ଫଳର ବିଭଜନ କରୁ ଅଛନ୍ତି । ଅବାଧ ଗତିଶୀଳ ସଂସାର ଚକ୍ରର ଘୂର୍ଣ୍ଣନ ତାହାଙ୍କ ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ଲୀଳା ଶକ୍ତି ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ମୁଁ ସେହି ପରମୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଅଛି । ୨୯ ।

ଶ୍ରୀଶୁକଦେବ କହିଲେ—ମହାରାଜ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ଅଭିପ୍ରାୟ ଜାଣି ଅକ୍ରୂର କୁରୁବଂଶୀ ସ୍ୱଜନସମ୍ବନ୍ଧିମାନଙ୍କ ଠାରୁ ପ୍ରେମ ପୂର୍ବକ ଅନୁମତି ପାଇ ମଥୁରା ଫେରି ଆସିଲେ । ୩୦ ।

ପରୀକ୍ଷିତ ! ଅକ୍ରୂର ଏଠାରେ ପହଞ୍ଚି ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ବଳରାମଙ୍କୁ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବହାର, ଯାହା ସେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ସହିତ କରୁଥିଲେ, କହି ଶୁଣାଇଲେ । କାରଣ ତାଙ୍କୁ ହସ୍ତିନା ପୁରକୁ ପଠାଇବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ତ ଏହା ହିଁ ଥିଲା । ୩୧ ।

ଇତି ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବତେ ମହାପୁରାଣେ ବୈୟାସିକ୍ୟାମଷ୍ଟାଦଶସାହସ୍ର୍ୟାଂ ପାରମହଂସ୍ୟାଂ ସଂହିତାୟାଂ
ଦଶମସ୍କନ୍ଧେ ପୂର୍ବାର୍ଧେ ଏକୋନପଞ୍ଚାଶତ୍ତମୋଽଧ୍ୟାୟଃ ।। ୪୯ ।।
ସମାପ୍ତମିଦଂ ଦଶମସ୍କନ୍ଧସ୍ୟ ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧମ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ପଣମସ୍ତୁ

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

CC-0. In Public Domain. Gurukul Kangri Collection, Haridwar